ΕΥΣΕΒΙΟΥ ΤΟΥ ΠΑΜΦΙΛΟΥ ΕΥΑΓ-
ΓΕΛΙΚΗΣ ΑΠΟΔΕΙΞΕΩΣ
ΒΙΒΛΙΑ ΔΕΚΑ.

Eusebii Pamphili Euangelicæ demonstrationis Lib. X.

EX BIBLIOTHECA REGIA.

Βασιλεῖ τ' ἀγαθῷ κρατερῷ τ' αἰχμητῇ.

LVTETIAE.
In officina Rob. Stephani Typographi Regii, Regiis typis.
M. D. X L V.

Ex priuilegio Regis.

ΕΥΣΕΒΙΟΥ ΤΟΥ ΠΑΜΦΙΛΟΥ

Εὐαγγελικῆς ἀποδείξεως τῶν εἴκοσι βιβλίων τὰ δέκα.

Βιβλίον πρῶτον, οὗ ἡ ἀρχὴ λείπει.

ἡ παιδίσκη σου, καὶ ὁ προσήλυτος ὁ ἐν ταῖς πόλεσί σου. καὶ ἔτι προελθὼν ἐπασφα-
λίζεται τὸν λόγον, ἐν ᾧ φησιν, ' πλὴν τὰ ἅγιά σου ἃ ἂν γένωνταί σοι, καὶ τὰς εὐ-
χάς σου λαβὼν ἥξεις εἰς τὸν τόπον, ὃν ἂν ἐκλέξηται κύριος ὁ θεός σου ἑαυτῷ. καὶ
πάλιν, δεκάτην ἀποδεκατώσεις παντὸς γεννήματος τοῦ σπέρματός σου, τὸ γέννη-
μα τοῦ ἀγροῦ σου ἐνιαυτὸν κατ' ἐνιαυτόν. καὶ φαγῇ αὐτὸ ἐνώπιον κυρίου τοῦ θεοῦ σου, ἐν
ᾧ ἂν τόπῳ ἐκλέξηται κύριος ὁ θεός σου, ἐπικληθῆναι τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐκεῖ. εἶτ'
ἐπιλογισάμενος τί δέοι πράττειν, εἰ μακρὰν ἀφεστὼς εἴη ὁ πρὸς αὐτοῦ δηλού-
μενος τόπος, ὁ δὲ καρπὸς τῶν γεννημάτων πολύς, πῶς δέοι παρακομίζειν οἴκοθεν εἰς τὸν
τοῦ θεοῦ τόπον τοὺς ἐπετείους καρποὺς τῆς ὁλοκαυτώσεως· καὶ περὶ τούτου τόνδε
τίθησι τὸν νόμον, ἐὰν δὲ μακρὰν γένηται ἀπό σου ἡ ὁδὸς, καὶ μὴ δυνήσῃ ἀνα-
φέρειν αὐτά, ὅτι μακρὰν ἀπό σου ὁ τόπος, ὃν ἂν ἐκλέξηται κύριος ὁ θεός σου, ἐπι-
κληθῆναι τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐκεῖ, ὅτι εὐλογήσει σε κύριος ὁ θεός σου, καὶ ἀποδώσεις αὐτὰ
ἀργυρίου, καὶ λήψῃ τὸ ἀργύριον ἐν ταῖς χερσί σου, καὶ πορεύσῃ εἰς τὸν τόπον ὃν
ἂν ἐκλέξηται κύριος ὁ θεός σου αὐτόν, καὶ δώσεις τὸ ἀργύριον ἐπὶ παντὸς οὗ ἂν ἐπι-
θυμῇ ἡ ψυχή σου. ἐπὶ βουσίν, ἢ ἐπὶ προβάτοις, ἢ ἐπὶ οἴνῳ, ἢ ἐπὶ σικέρᾳ, ἢ ἐπὶ παν-
τὸς οὗ ἂν ἐπιθυμῇ ἡ ψυχή σου, καὶ φαγῇ ἐκεῖ ἐναντίον κυρίου τοῦ θεοῦ σου. καὶ αὖθις
τὸν τόπον ἐπισφραγίζεται, ὧδέ πως φάσκων, πᾶν πρωτότοκον ὃ ἂν τεχθῇ ἐν τοῖς
βουσί σου καὶ ἐν τοῖς προβάτοις σου, τὰ ἀρσενικὰ ἀποίσεις κυρίῳ τῷ θεῷ σου. οὐκ
ἐργᾷ ἐν τῷ πρωτοτόκῳ μόσχῳ σου, καὶ μὴ κείρῃς τὸ πρωτότοκον τῶν προβάτων σου.
ἐναντίον κυρίου τοῦ θεοῦ σου φαγῇ αὐτὸ ἐνιαυτὸν ἐξ ἐνιαυτοῦ, ἐν τῷ τόπῳ ᾧ ἂν ἐκλέ-
ξηται κύριος ὁ θεός σου, σὺ καὶ ὁ οἶκός σου. μετὰ ταῦτα πάλιν θέα ὃν τρόπον καὶ τὰ
περὶ τῶν ἑορτῶν διαστέλλει, οὐκ ἁπανταχόθι γῆς, ἀλλ' ἢ ἐν μόνῳ τῷ δηλουμένῳ τόπῳ,
πανηγυρίζειν. λέγει δ' οὕτω, φύλαξαι τὸν μῆνα τῶν νέων, καὶ ποιήσεις τὸ πάσχα κυρίῳ
τῷ θεῷ σου, πρόβατα καὶ βόας ἐν τῷ τόπῳ ᾧ ἂν ἐκλέξηται κύριος ὁ θεός σου αὐτῷ. καὶ
πάλιν ἐπαναμιμνήσκει, λέγων· οὐ δυνήσῃ θῦσαι τὸ πάσχα ἐν οὐδεμιᾷ τῶν πόλεών
σου ὧν κύριος ὁ θεός σου δίδωσί σοι, ἀλλ' εἰς τὸν τόπον ὃν ἂν ἐκλέξηται κύριος ὁ θεός σου.
ἐκεῖ θύσεις τὸ πάσχα ἑσπέρας πρὸς δυσμαῖς ἡλίου, ἐν τῷ καιρῷ ᾧ ἐξῆλθες ἐκ γῆς
αἰγύπτου, καὶ ἑψήσεις, καὶ φαγῇ ἐν τῷ τόπῳ ᾧ ἂν ἐκλέξηται κύριος ὁ θεός σου. ὁ μὲν δὴ τῆς
τοῦ πάσχα ἑορτῆς νόμος, τοιοῦτος. ὁ δὲ τῆς πεντηκοστῆς τί φησιν, ἄκουσον. ἑπτὰ ἑβδομά-
δας ὁλοκλήρους ἐξαριθμήσεις σεαυτῷ, ἀρξαμένου σου δρέπανον ἐπ' ἀμητόν, καὶ ποιή-
σεις ἑορτὴν ἑβδομάδων κυρίῳ τῷ θεῷ σου, καθότι ἰσχύει ἡ χείρ σου, ὅσα ἂν δῷ σοι. καθότι
εὐλόγηκέ σε κύριος ὁ θεός σου. καὶ εὐφρανθήσῃ ἐνώπιον κυρίου τοῦ θεοῦ σου, σὺ καὶ ὁ υἱός

σου, καὶ ἡ θυγάτηρ σου. ὁ παῖς σου καὶ ἡ παιδίσκη σου, καὶ ὁ λευίτης ὁ ἐν ταῖς πόλεσί σου, καὶ ὁ
προσήλυτος καὶ ὁ ὀρφανὸς, καὶ ἡ χήρα ἡ ἐν ὑμῖν, ἐν τῷ τόπῳ ᾧ ἂν ἐκλέξηται
κύριος ὁ θεός σου αὐτῷ, ἐπικληθῆναι τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐκεῖ. καὶ τὴν τρίτην δὲ
ἑορτὴν ἔνθα προστάττει ἐκτελεῖν, ἐπάκουσον, ἑορτὴν τῶν σκηνῶν ποιήσεις σεαυτῷ
ἑπτὰ ἡμέρας, ἐν τῷ συναγαγεῖν σε ἀπὸ τοῦ ἅλωνός σου καὶ ἀπὸ τῆς ληνοῦ σου, καὶ εὐ-
φρανθήσῃ ἐν τῇ ἑορτῇ σου σὺ, καὶ ὁ υἱός σου, καὶ ἡ θυγάτηρ σου, ὁ παῖς σου, καὶ ἡ παιδί-
σκη σου, καὶ ἡ χήρα, ἐν τῷ τόπῳ ᾧ ἂν ἐκλέξηται κύριος ὁ θεός σου ἑαυτῷ. διὰ το-
σούτων οὖν, τὸν τόπον ἐπισημηνάμενος, τοσαυτάκις τε εἰπὼν εἰς αὐτὸν ἀπαν-
τᾶν πανδημεὶ καὶ πανοικί, πῶς ἂν ἥρμοζε τοῖς τῆς Ἰουδαίας καὶ ἐπὶ μικρὸν διεστῶσι, μή-
τι γε τοῖς καθ' ὅλης τῆς οἰκουμένης ἔθνεσι; μάλιστα ὅτε οὐδὲ συγγνώμην τινὰ νέμει
τοῖς παραβαίνουσι τὰ διωρισμένα, ἀρὰν δὲ κατὰ πάντων τῶν μὴ τὰ πάντα τη-
ρούντων ἐπάγει, ῥήμασιν αὐτοῖς λέγων, ἐπικατάρατος ὃς οὐκ ἐμμένει πᾶσι τοῖς
γεγραμμένοις ἐν τῷδε τῷ νόμῳ τοῦ ποιῆσαι αὐτά. Θεώρησον δὲ καὶ ἄλλως τὰ ἀδύ-
νατα πᾶσιν ἀνθρώποις τῆς Μωσέως νομοθεσίας. διαστειλάμενος τὰ ἑκούσια καὶ χα-
λεπὰ τῶν ἁμαρτημάτων, καὶ τιμωρίας προθεὶς ἑκάστῳ τῶν μεγίστης κολάσεως ἀξίων,
νόμους τίθησι, καθ' οὓς ἑτέρῳ τρόπῳ καὶ τοὺς ἀκουσίως πλημμελοῦντας ἐπιστρέφει.
ὧν ὁ μὲν οὕτως ἔχει, ἐὰν ψυχὴ μία ἁμάρτῃ ἀκουσίως ἐκ τοῦ λαοῦ τῆς γῆς, ἐν τῷ
ποιῆσαι μίαν ἀπὸ πασῶν τῶν ἐντολῶν κυρίου, ἣ οὐ ποιηθήσεται, καὶ πλημμελήσῃ, καὶ
γνωσθῇ αὐτῷ ἡ ἁμαρτία ἣν ἥμαρτεν, καὶ οἴσει δῶρον αὐτοῦ χίμαρον ἐξ αἰγῶν ἄμω-
μον, θήλειαν οἴσει περὶ τῆς ἁμαρτίας αὐτοῦ ἧς ἥμαρτεν, ἐν τῷ τόπῳ οὗ σφάζουσι τὰ
ὁλοκαυτώματα, καὶ λήψεται ὁ ἱερεὺς ἀπὸ τοῦ αἵματος. καὶ ὅρα γε ὡς καὶ ἐνταῦθα τὸν
πταίσαντά τι παρὰ γνώμην, ἐν τῷ τόπῳ δεῖ ἀπαντᾶν, οὗ σφάζουσι τὰ ὁλοκαυ-
τώματα. ἔστι δὲ οὗτος, ὃν διὰ πλείστων ἤδη πρότερον ἐμνήσθη, λέγων, ὃν ἂν ἐκλέξη-
ται κύριος ὁ θεός σου. τοῦτο δὲ ὅτι μὴ δυνατὸν πρὸς ἁπάντων τῶν ἐπὶ γῆς ἀν-
θρώπων ἐκτελεῖσθαι, καὶ αὐτὸς ὁ νομοθέτης συνιδὼν, ἀκριβῶς ἐπεσημήνατο, οὐκ
ἀορίστως κατὰ πάντων προαγαγὼν τὸν νόμον, ἀλλ' ἐπειπὼν, ἐὰν ψυχὴ ἁμάρτῃ
ἀκουσίως ἐκ τοῦ λαοῦ τῆς γῆς. καὶ δεύτερον δὲ νόμον τίθησιν οὕτως ἔχοντα, ἐὰν δὲ ψυ-
χὴ ἀκούσῃ φωνὴν ὁρκισμοῦ, καὶ οὗτος μάρτυς ἢ ἑώρακεν, ἢ συνοίδεν, ἐὰν μὴ ἀπαγ-
γείλῃ, λήψεται τὴν ἁμαρτίαν. τί οὖν χρὴ τοῦτον ποιεῖν, ἀλλ' ἢ λαβόντα μετὰ χεῖρας
τὸ ἱερεῖον, σπεύδειν ἐπὶ τὰ καθάρσια; ποῦ πάλιν, ἀλλ' ἢ ἐν τῷ τόπῳ, οὗ σφάζουσι
τὰ ὁλοκαυτώματα; καὶ τρίτον πάλιν, ψυχή, φησιν, ἥτις ἂν ἅψηται παντὸς πρά-
γματος ἀκαθάρτου, ἢ τῶν θνησιμαίων τῶν κτηνῶν τῶν ἀκαθάρτων, καὶ λάθῃ ἀπ'
αὐτοῦ, καὶ αὐτὸς μεμίανται, καὶ πλημμελήσῃ· ἢ ἅψηται ἀκαθαρσίας ἀνθρώπου, ἀπὸ
πάσης ἀκαθαρσίας αὐτοῦ ἧς ἂν ἁψάμενος μιανθῇ, καὶ ἔλαθεν αὐτὸν, μετὰ τοῦτο δὲ
ἔγνω καὶ πλημμελήσῃ. τί δὴ οὖν καὶ τὸν μιανθέντα προσῆκεν ἦν ποιεῖν, ἀλλ' ἢ ἀπαν-
τᾶν πάλιν ἐν τῷ τόπῳ, καὶ προσφέρειν περὶ τῆς ἁμαρτίας αὐτοῦ ἧς ἥμαρτε, θῆλυ ἀπὸ
τῶν προβάτων, ἢ ἀμνάδα, ἢ χίμαιραν ἐξ αἰγῶν, περὶ ἁμαρτίας. ὁ δὲ αὐτὸς ἦν
νόμος καὶ ἐπὶ ψυχῆς ἣ ἂν ὀμόσῃ διαστέλλουσα τοῖς χείλεσι κακοποιῆσαι, ἢ καλῶς
ποιῆσαι κατὰ πάντα ὅσα ἂν διαστείλῃ ἄνθρωπος μεθ' ὅρκου καὶ λάθῃ αὐτὸν, καὶ οὗτος
γνῷ καὶ ἁμάρτῃ ἕν τινι τούτων, καὶ ἐξαγορεύσῃ τὴν ἁμαρτίαν περὶ ἧς ἥμαρτε, καὶ
οὗτος δὴ τί, φησιν, τὸ αὐτὸ λαβὼν ἱερεῖον σπευδέτω ἐν τῷ τόπῳ, καὶ ἐξιλάσεται περὶ
αὐτοῦ ὁ ἱερεὺς περὶ τῆς ἁμαρτίας αὐτοῦ, καὶ ἀφεθήσεται αὐτῷ ἡ ἁμαρτία. καὶ ἄλλος παρὰ
τοὺς

τοὺς εἰρημένους νόμους ὧδε ἐπιδιαιρεῖται. ψυχὴ ἣ ἂν λάθῃ αὐτὸν λήθη, καὶ ἁμάρτῃ ἀκουσίως ἀπὸ τῶν ἁγίων κυρίου, καὶ εἰσοίσει κριὸν τῆς πλημμελείας αὐτοῦ τῷ κυρίῳ. οἷον δὲ πάλιν παρὰ τὸν ἀρχιερέα ἐν τῷ τόπῳ διαλαβὼν τῷ ἐξειλεγμένῳ. καὶ ἕτερον δὲ νόμον τούτοις προστίθησι, λέγων, ψυχὴ ἐὰν ἁμάρτῃ, καὶ ποιήσῃ μίαν ἀπὸ πασῶν τῶν ἐντολῶν ὧν οὐ δεῖ ποιεῖν, καὶ οὐκ ἔγνω, καὶ πλημμελήσῃ, καὶ λάβῃ τὴν ἁμαρτίαν αὐτοῦ, καὶ οἴσει πάλιν κριὸν τῷ ἀρχιερεῖ, καὶ ἐξιλάσεται περὶ αὐτοῦ ὁ ἱερεὺς, περὶ τῆς ἀγνοίας αὐτοῦ ἧς ἠγνόησεν, καὶ αὐτὸς οὐκ ᾔδει, καὶ ἀφεθήσεται αὐτῷ. ἤδη δὲ ἕβδομόν φησι. ψυχὴ ἂν ἁμάρτῃ, καὶ παριδὼν παρίδῃ τὰς ἐντολὰς κυρίου, καὶ ψεύσηται πρὸς τὸν πλησίον αὐτοῦ ἐν παρακαταθήκῃ, περὶ κοινωνίας ἢ ἁρπαγῆς, ἢ ἠδίκησέ τι τὸν πλησίον, ἢ εὗρεν ἀπώλειαν, καὶ ψεύσηται περὶ αὐτῆς, καὶ ὀμόσῃ ἀδίκως περὶ ἑνὸς ἀπὸ πάντων ὧν ἐὰν ποιήσῃ ἄνθρωπος, ὥστε ἁμαρτεῖν ἐν τούτοις, καὶ ἡνίκα ἂν ἁμάρτῃ καὶ πλημμελήσῃ καὶ ἀποδῷ τὸ ἅρπαγμα ὃ ἥρπασεν, ἢ τὸ ἀδίκημα ὃ ἠδίκησεν, ἢ τὴν παρακαταθήκην, ἥτις παρετέθη αὐτῷ, ἢ τὴν ἀπώλειαν ἣν εὗρεν, ἀπὸ παντὸς πράγματος οὗ ὤμοσε περὶ αὐτοῦ ἀδίκως, καὶ ἀποτίσει αὐτὸ τὸ κεφάλαιον καὶ τὸ ἐπίπεμπτον. ἐχρῆν δ' ἂν μετὰ τὸ ἐξαγορεῦσαι τὸ ἁμάρτημα, καὶ μετὰ τὸ ἀποτῖσαι, σπεύδειν πάλιν πάντα ὑπερθέμενον εἰς τὸν τόπον ὃν ἂν ἐκλέξηται καὶ ὁ θεός, καὶ προσφέρειν γε περὶ τῆς πλημμελείας κριὸν ἄμωμον. καὶ ἐξιλάσεται περὶ αὐτοῦ ὁ ἱερεὺς ἔναντι κυρίου, καὶ ἀφεθήσεται αὐτῷ. ταῦτα καὶ περὶ τῶνδε ὁ θαυμάσιος μωσῆς, περί τε τῶν ἀκουσίως ἡμαρτηκότων, καὶ περὶ τῶν κατ' ἄγνοιαν ἐξηκριβώσατο, πόῤῥωθεν τῶν κατὰ προαίρεσιν πλημμελημάτων, ἐφ' οἷς καὶ ἀπαραιτήτους ὁρίζει τιμωρίας τοὺς οἰκείους ἀναστέλλων. ὁ γὰρ ἐπὶ τοῖς ἀκουσίοις μὴ πρότερον νέμας συγγνώμην, ἢ ἐξαγορεῦσαι τὸ ἁμάρτημα, κἄπειτα ὥσπερ μικρὸν τιμωρεῖ διὰ τῆς προστεταγμένης θυσίας εἰσπραξάμενος τὸν ἡμαρτηκότα, διά τε τῆς ἐπὶ τὸν ἁγνὸν τόπον ἀδιηγήτου πορείας τὴν σπουδὴν ὁμοῦ καὶ τὸ εὐλαβὲς ἐπιτείνας τῶν κατ' αὐτὸν θεοσεβεῖν προῃρημένων, πῶς οὐχὶ τῶν ἑκουσίως δρωμένων πολὺ πρότερον ἐπίσχοι ἂν τὰς ὁρμάς; τί δὲ οὕτω πρὸς ταῦτα συλλογίζεσθαι χρεὼν, ὅτε δὴ ὡς εἴρηται, συγκεφαλαιούμενος τὰ πάντα ὁ μωσῆς ἐπισκήπτει, λέγων. ἐπικατάρατος πᾶς ὃς οὐκ ἐμμενεῖ ἐν πᾶσι τοῖς ἐγγεγραμμένοις τοῦ νόμου, τοῦ ποιῆσαι αὐτά. ἆρα γὰρ τοὺς ἐκ περάτων γῆς μέλλοντας κατὰ μωσέα θεοσεβεῖν, ὡς ἂν φύγοιεν μὲν τὴν κατάραν, τύχοιεν δὲ τῆς ἐπηγγελμένης πρὸς τὸν ἀβραὰμ εὐλογίας, ταῦτα πάντα χρῆν πράττειν, καὶ τρὶς τοῦ ἔτους ἀπαντᾶν εἰς τὰ ἱεροσόλυμα; καὶ τὰς ἐκ πάντων δὲ τῶν ἐθνῶν θεοσεβεῖν προκεκριμένας γυναῖκας, ἄρτι τόκων καὶ ὠδίνων παυσαμένας, τοσαύτην στέλλεσθαι πορείαν, ὡς ἂν τὴν προστεταγμένην ὑπὸ μωσέως θυσίαν ἐφ' ἑκάστῳ τῶν γεννωμένων ἀνενέγκοιεν; ἢ τοὺς ἐφαψαμένους νεκροῦ σώματος, ἢ τοὺς ἐπίορκον ὀμωμοκότας, ἢ τοὺς ἀκούσιόν τι δεδρακότας, ἐκ περάτων γῆς ἥκειν, τρέχειν τε καὶ σπεύδειν ἐπὶ τὸν νενομοθετημένον καθαρισμόν, ὡς ἂν ἐκφύγοιεν τὴν τῆς κατάρας ἐπίσκηψιν; ἀλλὰ συνορᾷς ὡς καὶ αὐτοῖς τοῖς ἀμφὶ τὰ ἱεροσόλυμα κατοικοῦσι, καὶ ἐπὶ μόνης τῆς ἰουδαίας τὰς διατριβὰς ποιουμένοις ὁ κατὰ μωσέα βίος δυσκατόρθωτος ἦν; μήτι γε δυνατὸς ἐπιτελεῖσθαι καὶ τοῖς λοιποῖς ἔθνεσιν. ἔνθεν εἰκότως ὁ σωτὴρ καὶ κύριος ἡμῶν ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ μετὰ τὴν ἐκ νεκρῶν ἀνάστασιν τοῖς αὐτοῦ μαθηταῖς εἰπών, πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη,

ἐπιλέγει, διδάσκοντες αὐτοὺς τηρεῖν πάντα ὅσα ἐνετειλάμην ὑμῖν. οὐ γὰρ τὰ μω-
σέως νόμιμα διδάσκειν πάντα τὰ ἔθνη παρεκελεύσατο, ἀλλ' ὅσα αὐτὸς ἐνετείλατο.
ταῦτα δ' αὖ, τὰ ἐν τοῖς εὐαγγελίοις αὐτοῦ φερόμενα. εἰκότως οὖν καὶ οἱ αὐτοῦ μα-
θηταὶ καὶ οἱ ἀπόστολοι, ἐν τῇ περὶ τῶν ἐθνῶν σκέψει ὁμολογοῦσι, μὴ δύνασθαι τὰ
μωσέως νόμιμα τοῖς ἔθνεσιν ἐφαρμόζειν. ὅτι μήτε αὐτοῖς, μήτε τοῖς πατράσιν αὐ-
τῶν εὐκατόρθωτα γέγονεν. λέγει δ' οὖν ἐν ταῖς πράξεσιν ὁ πέτρος. νῦν οὖν τί
πειράζετε τὸν θεὸν ἐπιθεῖναι ζυγὸν ἐπὶ τὸν τράχηλον τῶν μαθητῶν, ὃν οὔτε οἱ πα-
τέρες ἡμῶν, οὔτε ἡμεῖς ἰσχύσαμεν βαστάσαι; εἰκότως δὲ καὶ αὐτὸς ὁ μωσῆς τούτων
αὐτῶν ἕνεκεν, ἕτερον παρ' ἑαυτὸν ἀναστήσεσθαι ἔφη προφήτην, καὶ τοῦτον νομοθέ-
την ἔσεσθαι τῶν ἐθνῶν ἁπάντων εὐαγγελίζεται, τὸν χριστὸν αἰνιττόμενος, αὐτῷ τε πεί-
θεσθαι τοῖς οἰκείοις παραινεῖ, ὧδέ πῃ καὶ τοῦτο θεσπίζων. προφήτην ὑμῖν ἀναστήσει
κύριος ὁ θεὸς, ἐκ τῶν ἀδελφῶν ὑμῶν ὡς ἐμὲ, αὐτοῦ ἀκούσεσθε κατὰ πάντα ὅσα ἂν
λαλήσῃ ὑμῖν. ἔσται δὲ, πᾶσα ψυχὴ, ἥτις ἂν μὴ ἀκούσῃ τοῦ προφήτου ἐκείνου, ἐξο-
λοθρευθήσεται ἐκ τοῦ γένους αὐτῆς. καὶ τοῦτον δὲ τὸν προφήτην, δηλονότι τὸν
χριστὸν, ἐξ ἰουδαίων προελθόντα, πάντων τῶν ἐθνῶν κατακρατήσειν πάλιν ἀνα-
φωνεῖ, λέγων, ὡς καλοὶ οἱ οἶκοί σου ἰακὼβ, αἱ σκηναί σου ἰσραὴλ, ὡσεὶ νάπαι σκιά-
ζουσαι, καὶ ὡσεὶ παράδεισοι ἐπὶ ποταμῶν, ὡς σκηναὶ ἃς ἔπηξεν κύριος. ἐξελεύσεται
ἄνθρωπος ἐκ τοῦ σπέρματος αὐτοῦ, καὶ κυριεύσει ἐθνῶν πολλῶν, καὶ ὑψωθήσεται
ἡ βασιλεία αὐτοῦ. ἀλλὰ καὶ ἐξ ὁποίας φυλῆς, δώδεκα τῶν ὅλων παρ' ἑβραίοις οὐσῶν. ὅτι
δὴ ἀπὸ τῆς ἰούδα ὁ θεσπιζόμενος τῶν ἐθνῶν νομοθέτης χριστὸς προελεύσεται. καὶ
κατὰ ποίους χρόνους, ὅτι μετὰ τὴν ἔκλειψιν τῆς ἐκ προγόνων διαδοχῆς τοῦ ἰουδαί-
ων ἔθνους ἀρξάντων, δηλοῖ λέγων, οὐκ ἐκλείψει ἄρχων ἐξ ἰούδα, καὶ ἡγούμενος
ἐκ τῶν μηρῶν αὐτοῦ, ἕως ἂν ἔλθῃ τὰ ἀποκείμενα αὐτῷ, καὶ αὐτὸς προσδοκία ἐθνῶν.
ποία δὲ προσδοκία ἦν ἀλλ' ἢ ἡ τῷ ἀβραὰμ ἐπηγγελμένη περὶ τοῦ δεῖν εὐλογη-
θήσεσθαι ἐν αὐτῷ πάντα τὰ ἔθνη τῆς γῆς; πέφηνε τοιγαροῦν καὶ αὐτὸς ὁ μωσῆς ἀ-
κριβῶς ἐπιστάμενος, τὴν μὲν πρὸς αὐτοῦ διαταχθεῖσαν νομοθεσίαν ἐξασθενεῖν,
εἰς τὸ πᾶσιν ἐφαρμόσαι τοῖς ἔθνεσιν. εἰς ἐκπλήρωσιν δὲ τῶν πρὸς τὸν ἀβραὰμ
χρησμῶν, ἑτέρου δεῖσθαι προφήτου. τοῦτον δ' ἄρα ἦν, ὃν ἐξ ἰούδα φυλῆς προε-
λεύσεσθαι, καὶ πολλῶν ἐθνῶν κυριεύσειν προμηνυόμενος εὐηγγελίζετο.

Τί δή ποτε τὰ παρὰ ἰουδαίοις ἀποδεχόμενοι λόγια, τὸν παρ' αὐτοῖς
βίον παρῃτησάμεθα.

Διὰ δὴ οὖν ταῦτα ὥσπερ τὰ περὶ ἡμῶν τῶν ἐθνῶν θεσπίσματα περιεχούσας τὰς
παρ' ἑβραίοις ἱερὰς βίβλους, ἅτε καὶ ἡμῶν οἰκείας οὔσας εἰλήφαμέν τε καὶ ἐστέρ-
ξαμεν, ὅτε μάλιστα οὐ μόνον μωσῆς περὶ τοῦ μετ' αὐτὸν ἥξοντος νομοθέτου τῶν ἐ-
θνῶν προανεφώνει, ἀλλὰ καὶ οἱ μετ' αὐτὸν προφῆται συλλήβδην εἰπεῖν ἅπαν-
τες τὰ ὅμοια προεκήρυττον. ὥσπερ οὖν ὁ δαβὶδ φάσκων, κατάστησον κύριε νομο-
θέτην ἐπ' αὐτοὺς, γνώτωσαν ἔθνη ὅτι ἄνθρωποί εἰσιν. ὅρα ὡς δευτέρου μέμνηται
καὶ νέου νομοθέτου ἐθνῶν. διὸ καὶ ἐν ἑτέρῳ τοῖς ἔθνεσι προσφωνεῖ ᾄδειν, οὐ τὸ πα-
λαιὸν καὶ μωσαϊκὸν ᾆσμα, ἀλλ' ἕτερον καινὸν, λέγων, ᾄσατε τῷ κυρίῳ ᾆσμα και-
νὸν, ᾄσατε τῷ κυρίῳ πᾶσα ἡ γῆ. ἀναγγείλατε ἐν τοῖς ἔθνεσι τὴν δόξαν αὐτοῦ. ἐν πᾶσι

τοῖς

τοῖς λαοῖς τὰ θαυμάσια αὐτοῦ. ὅτι μέγας κύριος καὶ αἰνετὸς σφόδρα, φοβερός ἐστιν ἐπὶ πάντας τοὺς θεούς. ὅτι πάντες οἱ θεοὶ τῶν ἐθνῶν, δαιμόνια. ὁ δὲ κύριος, τοὺς οὐρανοὺς ἐποίησεν. ἐνέγκατε τῷ κυρίῳ αἱ πατριαὶ τῶν ἐθνῶν, ἐνέγκατε τῷ κυρίῳ δόξαν ὀνόματι αὐτοῦ. καὶ πάλιν. εἴπατε ἐν τοῖς ἔθνεσιν, ὅτι κύριος ἐβασίλευσε. καὶ γὰρ κατώρθωσε τὴν οἰκουμένην, ἥτις οὐ σαλευθήσεται. καὶ πάλιν. ᾄσατε τῷ κυρίῳ ᾆσμα καινὸν, ὅτι θαυμαστὰ ἐποίησεν. ἐγνώρισε κύριος τὸ σωτήριον αὐτοῦ. ἐναντίον τῶν ἐθνῶν ἀπεκάλυψε τὴν δικαιοσύνην αὐτοῦ. εἴδοσαν πάντα τὰ πέρατα τῆς γῆς τὸ σωτήριον τοῦ θεοῦ ἡμῶν. καὶ ὅρα τίνα τρόπον ἐν τούτοις τὸ καινὸν ᾆσμα οὐ τῷ ἰουδαίων ἔθνει, ἀλλὰ τοῖς πᾶσιν ἔθνεσι καταγγέλλει, τῆς διὰ μωσέως παλαιοῦ, μόνοις ἰουδαίοις προσήκοντος. τοῦτό τι τὸ καινὸν ᾆσμα, καινὴν διαθήκην ἱερεμίας ἕτερος ἑβραίων προφήτης ἀποκαλεῖ, λέγων, ἰδοὺ ἡμέραι ἔρχονται, λέγει κύριος, καὶ διαθήσομαι τῷ οἴκῳ ἰσραὴλ, καὶ τῷ οἴκῳ ἰούδα διαθήκην καινὴν. οὐ κατὰ τὴν διαθήκην ἣν διεθέμην τοῖς πατράσιν αὐτῶν, ἐν ἡμέρᾳ ἐν ᾗ ἐπιλαβομένου τῆς χειρὸς αὐτῶν, ἐξαγαγεῖν αὐτοὺς ἐκ γῆς αἰγύπτου. ὅτι αὐτοὶ οὐκ ἐνέμειναν ἐν τῇ διαθήκῃ μου, κἀγὼ ἠμέλησα αὐτῶν, λέγει κύριος. ὅτι αὕτη ἡ διαθήκη ἣν διαθήσομαι τῷ ἰσραὴλ, λέγει κύριος, διδοὺς νόμους μου ἐπὶ τὴν διάνοιαν αὐτῶν, καὶ ἐπὶ τὰς καρδίας αὐτῶν γράψω, καὶ ἔσομαι αὐτῶν θεὸς, καὶ αὐτοὶ ἔσονταί μου λαός. ὁρᾷς καὶ τοῦτον ὡς διαστελλόμενος δύο διαθήκας, τὴν μὲν παλαιὰν ὀνομάζει, τὴν δὲ καινήν; καί φησιν τὴν καινὴν οὐ κατὰ τὴν παλαιὰν ἔσεσθαι, ἣν διέθετο τοῖς πατράσιν. ἡ μὲν γὰρ, τοῖς ἀποπεσοῦσι τῆς τῶν προγόνων εὐσεβείας ἰουδαίοις, τὸν αἰγυπτιακὸν δὲ βίον καὶ τρόπον ζηλώσασιν, ἐπί τε τὴν πολύθεον πλάνην, καὶ τὴν ἀμφὶ τὰ εἴδωλα τῶν ἐθνῶν δεισιδαιμονίαν ὀλισθήσασιν νενομοθέτητο. ὡς ἂν πεσόντας ἀνεγείρουσα, καὶ ἀνορθοῦσα τοὺς πρηνεῖς κειμένους καταλλήλοις διδασκαλίαις. δικαίοις γάρ, φησι, νόμος οὐ κεῖται, ἀνόμοις δὲ καὶ ἀνυποτάκτοις, ἀσεβέσι καὶ ἁμαρτωλοῖς, καὶ τοῖς παραπλησίοις. ἡ δὲ καινὴ, τοὺς διὰ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν χάριτι καὶ δωρεᾷ θεοῦ ἀνεγηγερμένους, ἐπὶ τὸ βαδίζειν καὶ σπεύδειν εἰς τὴν ἐπηγγελμένην τοῦ θεοῦ βασιλείαν χειραγωγεῖ, πάντας ἑξῆς ἀνθρώπους εἰς μίαν καὶ τὴν αὐτὴν τῶν ἀγαθῶν μετουσίαν προσκαλουμένη. ταύτην τὴν καινὴν διαθήκην αὖθις νόμον ὀνομάζει καινὸν ἡσαΐας ἄλλος πάλιν ἑβραίων προφήτης, λέγων, ἐκ γὰρ σιὼν ἐξελεύσεται νόμος, καὶ λόγος κυρίου ἐξ ἱερουσαλὴμ, καὶ κρινεῖ ἀνὰ μέσον τῶν ἐθνῶν, καὶ ἥξουσι πάντα τὰ ἔθνη, καὶ συναχθήσονται πάντες οἱ λαοὶ, καὶ ἐροῦσι, δεῦτε καὶ ἀναβῶμεν εἰς τὸ ὄρος κυρίου, καὶ εἰς τὸν οἶκον τοῦ θεοῦ ἰακώβ. τίς δ' ἂν εἴη ὁ ἐκ σιὼν προεληλυθὼς νόμος ἕτερος ὢν τοῦ ἐπὶ τῆς ἐρήμου διὰ μωσέως ἐν τῷ σινᾶ ὄρει νενομοθετημένου, ἀλλ' ἢ ὁ εὐαγγελικὸς λόγος ὁ διὰ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ἰησοῦ τοῦ χριστοῦ, καὶ τῶν ἀποστόλων αὐτοῦ, ἐκ τῆς σιὼν προεληλυθὼς καὶ διελθὼν πάντα τὰ ἔθνη; πρόδηλον γὰρ ὡς ἀπὸ τῆς ἱερουσαλὴμ, καὶ τοῦ ταύτῃ προσπαρακειμένου σιὼν ὄρους, ἔνθα τὰς πλείστας διατριβάς τε καὶ διδασκαλίας ὁ σωτὴρ καὶ κύριος ἡμῶν πεποίητο, ὁ τῆς καινῆς διαθήκης αὐτοῦ ἀρξάμενος νόμος, κἀκεῖθεν προελθὼν, εἰς πάντας ἐξέλαμψεν ἀνθρώπους, ἀκολούθως ταῖς αὐτοῦ φωναῖς, ἃς πρὸς τοὺς αὐτοῦ μαθητὰς πεποίητο, φήσας. πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη, διδάσκοντες αὐτοὺς τηρεῖν πάντα ὅσα ἐνετειλάμην ὑμῖν. τίνα δὲ ταῦτα ἦν, ἀλλ' ἢ τὰ τῆς καινῆς δια-

θήκης μαθήματά τε καὶ παιδεύματα; ἐπεὶ τοίνυν ταῦτα οὕτως ἔχειν ἀποδέδεικται, ὥρα νῦν ἰδεῖν τὸν τρόπον τῆς καινῆς διαθήκης, καὶ τοῦ προκεκηρυγμένου καινοῦ ᾄσματός τε καὶ νόμου.

Τίς ὁ τοῦ χριστοῦ τῆς καινῆς διαθήκης τρόπος.

Η μὲν δὴ παλαιὰ διαθήκη καὶ ὁ διὰ μωσέως νόμος, μόνῳ τῷ ἰουδαίων ἔθνει καὶ τούτῳ ἐπὶ τῆς οἰκείας γῆς οἰκοῦντι κατάλληλος ἀποδέδεικται. οὔτε δὲ τοῖς λοιποῖς ἔθνεσι τοῖς καθ' ὅλης τῆς οἰκουμένης, οὔτε τοῖς ἐπὶ γῆς ἀλλοδαπῆς ἀπῳκισμένοις ἰουδαίοις. τὸν δὲ τῆς καινῆς διαθήκης τρόπον πᾶσιν ἔθνεσι βιωφελῆ χρεὼν δήπου καθεστῆναι, ὡς μηδαμῶς μηδαμόθεν παραποδίζεσθαι τοὺς κατὰ τοῦτον πολιτεύεσθαι μέλλοντας, μήτ' ἀπὸ χώρας, μήτ' ἀπὸ γένους, μήτ' ἀπὸ τόπου, μήτε ἔκ τινος ἑτέρου τὸ σύνολον. τοιοῦτος δὲ πέφηνεν ὁ παρὰ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ἰησοῦ χριστοῦ νενομοθετημένος νόμος τε καὶ βίος, τὴν παλαιοτάτην καὶ πρεσβυτέραν μωσέως εὐσέβειαν ἀνανεούμενος, καθ' ἣν ὁ θεοφιλὴς ἀβραὰμ καὶ οἱ τούτου προπάτορες δείκνυνται πεπολιτευμένοι. εἰ γοῦν ἐθελήσειας τόν τε χριστιανῶν βίον, καὶ τὴν ὑπὸ τοῦ χριστοῦ πᾶσιν ἔθνεσι καταβεβλημένην θεοσέβειαν συνεξετάσαι τῷ τρόπῳ τῶν ἀμφὶ τὸν ἀβραὰμ ἐπ' εὐσεβείᾳ καὶ δικαιοσύνῃ μεμαρτυρημένων, ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν εὑρήσεις. ἐκεῖνοί τε γὰρ τῆς πολυθέου πλάνης ἀποχωρήσαντες, καὶ τὴν πατρῷα ἀγάλματα δεισιδαιμονίας ἀποστραφέντες, ὑπερκύψαντες δὲ καὶ τὴν ὁρωμένην ἅπασαν κτίσιν, καὶ μήτε ἥλιον, μήτε σελήνην, μήτε τι τῶν μερῶν τοῦ παντὸς θεοποιήσαντες, ἐφ' ἕνα τὸν ἀνωτάτω θεὸν αὐτὸν δὴ τὸν ὕψιστον τοῦ οὐρανοῦ καὶ γῆς δημιουργὸν, ἑαυτοὺς ἀνήγαγον. ὃ καὶ συνίστησιν αὐτὸς ὁ μωσῆς ἐν ταῖς τῆς ἀρχαιολογίας ἱστορίαις. τὸν ἀβραὰμ ἀναγράφων φάσκοντα. ἐκτενῶ τὴν χεῖρά μου πρὸς τὸν θεὸν ὕψιστον, ὃς ἔκτισε τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν. καὶ πρό γε τούτου εἰσάγων τὸν μελχισεδὲκ, ὃν δή φησιν ἱερέα γεγονέναι τοῦ θεοῦ τοῦ ὑψίστου, τὸν ἀβραὰμ ὧδέ πως εὐλογοῦντα. εὐλογημένος ἀβραὰμ τῷ θεῷ τῷ ὑψίστῳ, ὃς ἔκτισε τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν. εὕροις δ' ἂν καὶ τὸν ἐνὼχ καὶ τὸν νῶε δικαιωθέντας καὶ εὐαρεστήσαντας τῷ θεῷ κατὰ τὸν αὐτὸν τῷ ἀβραὰμ τρόπον. ἀλλὰ καὶ ὁ ἰὼβ ἄνθρωπος δίκαιος, ἀληθινὸς, ἄμεμπτος, θεοσεβὴς, ἀπεχόμενος ἀπὸ παντὸς πονηροῦ πράγματος πρὸ τῶν μωσέως χρόνων μεμαρτύρηται. ὃς δὴ καὶ πεῖραν τῆς εἰς τὸν τῶν ὅλων θεὸν εὐσεβείας δι' ἀθρόας τῆς τῶν ὑπαρχόντων ἀποβολῆς ὑποσχὼν, μέγιστον εὐσεβοῦς ὑπόδειγμα τρόπου καὶ τοῖς μετ' αὐτὸν ἀπολέλοιπεν, τὸν φιλόσοφον ἐκεῖνον ἐπιφωνήσας λόγον, γυμνὸς ἐξῆλθον ἐκ κοιλίας μητρός μου, γυμνὸς καὶ ἀπελεύσομαι. ὁ κύριος ἔδωκεν, ὁ κύριος ἀφείλετο. ὡς τῷ κυρίῳ ἔδοξεν, οὕτω καὶ ἐγένετο. εἴη τὸ ὄνομα κυρίου εὐλογημένον. καὶ τὸν ἁπάντων κύριον εἰδὼς ταύτας ἠφίει τὰς φωνὰς, ἃς παρεισιὼν ὁ αὐτὸς διαγράφει, δι' ὧν φησι, σοφὸς γάρ ἐστι διανοίᾳ, κραταιός τε καὶ μέγας, ὁ σείων τὴν ὑπ' οὐρανὸν ἐκ θεμελίων. οἱ δὲ στῦλοι αὐτῆς σαλεύονται. ὁ λέγων τῷ ἡλίῳ καὶ οὐκ ἀνατέλλει, κατὰ δὲ ἄστρων κατασφραγίζει, ὁ τανύσας τὸν οὐρανὸν μόνος. εἰ δὴ οὖν τοῦτον αὐτὸν ἐκεῖνον τὸν πάλαι καὶ πρὸ μωσέως θεοφιλῶν θεὸν, ἔναγχος πᾶσι τοῖς ἔθνεσιν ὁ χριστοῦ λόγος ὁμοίως ἐκείνοις μόνον εὐσεβεῖν διετάξατο, πέφηνεν ὅπως κοινωνοὶ γεγενήμεθα τῆς ἴσης αὐτοῖς ἐκείνων εὐσεβείας. τῆς δὲ εὐσεβείας μεταχόντες

δῆλον

δῆλον ὡς καὶ τῆς εὐλογίας μεταληψόμεθα. ἀλλὰ καὶ τὸν τοῦ θεοῦ λόγον, ὃν δὴ χριστὸν
ἡμῖν προσαγορεύειν φίλον, ὁμοίως κἀκεῖνοι γνόντες ἐμαρτυρήθησαν. οἵγε καὶ πολὺ
διαφερόντως τῆς ἐμφανοῦς αὐτοῦ παρουσίας τε καὶ θεοφανείας ἠξιώθησαν. ἐπά-
κουσον γοῦν ὡς πάλιν αὐτοὺς ὁ μωσῆς τὸν ἐπιφανέντα τοῖς θεοφιλέσι, καὶ πολλάκις
χρηματίσαντα αὐτοῖς τὰ ἀναγεγραμμένα, ποτὲ μὲν θεὸν καὶ κύριον, ποτὲ δὲ καὶ
ἄγγελον θεοῦ προσαγορεύει. θεὸς μὲν καὶ κύριος τῶν θεοφιλῶν ἀνδρῶν ἀνηγορευ-
" μένος, ἄγγελος δὲ τοῦ ἀνωτάτου πατρός. λέγει δ᾽ οὖν αὐτοῖς ῥήμασι, καὶ ἐπορεύθη
" ἰακὼβ εἰς χαρρὰν, καὶ ἀπήντησε τόπῳ, καὶ ἐκοιμήθη ἐκεῖ. ἔδυ γὰρ ὁ ἥλιος. καὶ ἔλαβεν
" ἀπὸ τῶν λίθων τοῦ τόπου, καὶ ἔθηκε πρὸς κεφαλῆς αὐτοῦ, καὶ ἐκοιμήθη ἐν τῷ τόπῳ ἐκεί-
" νῳ, καὶ ἐνυπνιάσθη. καὶ ἰδοὺ κλίμαξ ἐστηριγμένη ἐν τῇ γῇ, ἧς ἡ κεφαλὴ ἀφικνεῖτο εἰς
" τὸν οὐρανὸν, καὶ οἱ ἄγγελοι τοῦ θεοῦ ἀνέβαινον καὶ κατέβαινον ἐπ᾽ αὐτήν. ὁ δὲ κύριος ἐπε-
" στήρικτο ἐπ᾽ αὐτῆς, καὶ εἶπεν, ἐγὼ κύριος ὁ θεὸς ἀβραὰμ τοῦ πατρός σου, καὶ ὁ θεὸς ἰσα-
" άκ. μὴ φοβοῦ, ἡ γῆ ἐφ᾽ ἧς σὺ καθεύδεις ἐπ᾽ αὐτῆς, σοὶ δώσω αὐτὴν καὶ τῷ σπέρματί σου, καὶ
" ἔσται τὸ σπέρμα σου ὡς ἡ ἄμμος τῆς γῆς. οἷς ἑξῆς ἐπιλέγει, καὶ ἀνέστη ἰακὼβ τὸ πρωὶ,
" καὶ ἔλαβε τὸν λίθον ὃν ὑπέθηκε πρὸς κεφαλῆς αὐτοῦ, καὶ ἔστησεν αὐτὸν στήλην. εἶτα περὶ
αὐτὸν δὴ τοῦτον τὸν ἐπιφανέντα αὐτῷ θεὸν καὶ κύριον, ἄγγελον ὀνομάζει θεοῦ. φησὶ γοῦν
" ὁ ἰακὼβ, καὶ εἶπέν μοι ὁ ἄγγελος τοῦ θεοῦ καθ᾽ ὕπνον, ἰακώβ. ἐγὼ δὲ εἶπα, τί ἐστιν. καὶ
" ἑξῆς, ἑώρακα, φησι, πάντα ὅσα λάβαν ποιεῖ σοι. ἐγώ εἰμι ὁ θεὸς ὁ ὀφθείς σοι ἐν τόπῳ
" θεοῦ οὗ ἤλειψάς μοι ἐκεῖ στήλην, καὶ ηὔξω μοι ἐκεῖ εὐχήν. ὁ δ᾽ αὐτὸς ἐν τούτῳ καὶ τῷ ἀβρα-
ὰμ παραφανεὶς, θεὸς καὶ κύριος ἀνηγόρευται, μυσταγωγῶν τὸν θεοφιλῆ τὰς περὶ τοῦ
πατρὸς αὐτοῦ τελετὰς, καί τινα ὡς περὶ ἑτέρου θεοῦ διδάσκων. ἃ καὶ κατὰ καιρὸν ἐπισκεψό-
μεθα. ἀλλὰ καὶ τῷ ἰὼβ οὐδένα ἢ τοῦτον εἶναι δεῖ χρηματίσαντα μετὰ τὴν αὐτάρκη
διαγυμνασίαν, οὐ θέμις εἰπεῖν. πρότερον μὲν γὰρ διὰ λαίλαπος καὶ νεφῶν ἐπιφα-
νεὶς αὐτῷ, τὸν ὅλων θεὸν ἑαυτὸν ὄντα παρίστη. προϊὼν δὲ ἑξῆς ἑαυτὸν ἐπιδείκνυσιν, ὥσ-
" τε φάναι τὸν ἰὼβ, ἄκουσον δέ μου κύριε, ἵνα κἀγὼ λαλήσω. ἀκοὴν μὲν φωνῆς ἤ-
" κουόν σου τὸ πρότερον, νυνὶ δὲ ὁ ὀφθαλμός μου ἑώρακέ σε. εἰ δὲ μὴ οἷόν τε τὸν ἐπέ-
κεινα θεὸν, τὸν ἀόρατον καὶ ἀγέννητον, καὶ παμβασιλέα τῶν ὅλων θνητῇ φαίνεσθαι θεω-
ρεῖσθαι φύσει, τίς ἂν ὁ δηλούμενος εἴη, πλὴν τοῦ πρὸς ἡμῶν μετὰ τὸν πατέρα κυ-
ριολογουμένου θεοῦ λόγου; καὶ τί δεῖ πλείονα περὶ τούτου συναγαγεῖν, παρὸν ἐκ
τῶν ἱερῶν βίβλων τὰς τούτων συστάσεις λαμβάνειν; ἃς καὶ αὐτοὶ κατὰ τὴν προκειμέ-
νην ὑπόθεσιν ἐπὶ σχολῆς ἀναλεξόμεθα, εἰς ἀπόδειξιν τοῦ μηδὲν ἄλλον, ἢ τὸν τοῦ θεοῦ
λόγον εἶναι τὸν τοῖς θεοφιλέσι προπάτορσιν ἑωραμένον. ἐκ τούτων μετὰ τὴν περὶ τοῦ
τῶν ὅλων δημιουργοῦ διάληψιν, καὶ τὰ περὶ τοῦ χριστοῦ κοινῶς ἡμῖν τε κἀκείνοις
παραδέδοται. ἔνθεν καὶ χριστοὺς αὐτοὺς δὴ ἐκείνους τοὺς πρὸ μωσέως θεοφιλεῖς, ὥσ-
περ οὖν ἡμᾶς χριστιανοὺς, εὕροις ἂν κεκλημένους. καὶ τούτων δὲ ἐπάκουσον, ὥς φησι
" περὶ αὐτῶν ἐν ψαλμοῖς ὁ λόγιον, ἐν τῷ εἶναι αὐτοὺς ἀριθμῷ βραχεῖς, ὀλιγοστοὺς καὶ
" παροίκους ἐν αὐτῇ, καὶ διῆλθον ἐξ ἔθνους εἰς ἔθνος, καὶ ἐκ βασιλείας εἰς λαὸν ἕτερον.
" οὐκ ἀφῆκεν ἄνθρωπον ἀδικῆσαι αὐτοὺς, καὶ ἤλεγξεν ὑπὲρ αὐτῶν βασιλεῖς, λέγων,
" μὴ ἅπτεσθε τῶν χριστῶν μου, καὶ ἐν τοῖς προφήταις μου μὴ πονηρεύεσθε. ταῦτα
γὰρ ἐπὶ τοῦ ἀβραὰμ, καὶ τοῦ ἰσαὰκ, καὶ τοῦ ἰακὼβ ἀνείρηται, ἡ πᾶσα συμφέρεσις τοῦ
λόγου παρίστησιν. ὥστε καὶ τῆς τοῦ χριστοῦ προσηγορείας ἡμῖν ὁμοίως ἐκοινώνουν.

Τίς ὁ κατὰ τὴν καινὴν διαθήκην κατηγγελμένος ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ πᾶσιν ἀνθρώποις βίος.

Ἀλλὰ καὶ ὁ κατ' ἀρετὴν βίος, ἥτε κατ' εὐσέβειαν πολιτεία, ὥσπερ τοῖς ἔθνεσιν ἅπασι διὰ τῆς τοῦ Χριστοῦ νουθεσίας κεκήρυκται, δίχα τῆς κατὰ Μωσέα διαταγῆς, οὕτως καὶ τοῖς παλαιοῖς ἐκείνοις ὁ αὐτὸς τῆς εὐσεβείας κατωρθοῦτο τρόπος. οὔτ' οὖν σώματος αὐτοῖς περιτομῆς ἔμελεν, ὅτι μηδ' ἡμῖν. οὔτε ἀποχῆς τῶν τοιῶνδε ζώων βρώσεως, ὅτι μηδὲ ἡμῖν. αὐτίκα τὸν Μελχισεδὲκ ὁ Μωσῆς εἰσάγει ἱερέα τοῦ θεοῦ ὑψίστου, οὐ τὸ σῶμα περιτετμημένον, οὐ μύρῳ σκευαστῷ κατὰ Μωσέα κεχρισμένον, οὐ σάββατον τί ποτ' ἐστὶν εἰδότα, οὐδ' ὅλως τι τῶν μετὰ ταῦτα τῷ παντὶ Ἰουδαίων ἔθνει διὰ Μωσέως παρηγγελμένων ἐπαΐοντα· αὐτίκρυς δὲ κατὰ τὸ Χριστοῦ εὐαγγέλιον βιοῦντα. πλὴν ἀλλ' ὅμως ἱερέα τοῦ θεοῦ τοῦ ὑψίστου φησὶν αὐτὸν ὁ Μωσῆς γεγονέναι, καὶ τοῦ Ἀβραὰμ κρείττονα. εἰσῆκται γοῦν τὸν Ἀβραὰμ εὐλογῶν. τοιοῦτός τις ἦν καὶ Νῶε, ἄνθρωπος δίκαιος ἐν τῇ γενεᾷ αὐτοῦ, ὃν καὶ ζώπυρόν τι σπέρμα τῷ γένει τῶν ἀνθρώπων ἐν τῇ τοῦ κατακλυσμοῦ φθορᾷ πάντων τῶν ἐπὶ γῆς ἀπολλυμένων, ὁ τῶν ὅλων θεὸς διεφύλαξεν. οὐδὲν γοῦν οὐδὲ οὗτος τῶν Ἰουδαϊκῶν ἐθῶν ἐπιστάμενος, οὔτε ἐν περιτομῇ σώματος, οὔτ' ἐν τοῖς ἄλλοις τοῖς ὑπὸ Μωσέως διατεταγμένοις, ὅμως δίκαιος εἰ καί τις ἄλλος, ἀνηγόρευται. καὶ περί γε τούτου ὁ Ἐνώχ, ὃς καὶ λέγεται εὐηρεστηκέναι τῷ θεῷ, καὶ μετατεθεῖσθαι, ὡς μὴ εὑρίσκεσθαι αὐτοῦ θάνατον. τοιοῦτος δὲ καὶ ὁ Ἰὼβ γεγονώς, οὔτε σῶμα περιτέτμητο, οὔτ' ἔτι τῆς Μωσέως μετῄει νομοθεσίας, αὐτίκρυς δὲ χριστιανικῶς, ἀλλ' οὐχὶ Ἰουδαϊκῶς ζῶν ἀναπέφηνε. καὶ αὐτὸς δὴ ὁ Ἀβραὰμ μετὰ τοὺς προωνομασμένους γεγονώς, καὶ νεώτερος τῶν αὐτοὺς τοῖς χρόνοις, πρεσβύτης δὲ διὰ τὴν ἡλικίαν, διὰ τοὺς μέλλοντας ἐξ αὐτοῦ φῦναι, ὥσπερ τινὰ σφραγῖδα τὴν περιτομὴν πρῶτος ὑπέμεινε τοῦ σώματος, γνώρισμα τῆς αὐτοῦ διαδοχῆς, τοῖς ἐξ αὐτοῦ κατὰ σάρκα γεννησομένοις τουτὶ τὸ σημεῖον παραδιδοὺς φέρειν. πρὸ δέ γε τῆς παιδοποιίας καὶ πρὸ τῆς περιτομῆς καὶ αὐτὸς διὰ τῆς τῶν εἰδώλων ἀναχωρήσεως, καὶ τῆς ἑνὸς τοῦ ἐπὶ πάντων θεοῦ ὁμολογίας, καὶ διὰ μόνου τοῦ κατ' ἀρετὴν βίου δείκνυται χριστιανικῶς, ἀλλ' οὐχὶ Ἰουδαϊκῶς βεβιωκώς. μεμαρτύρηται γοῦν τὰ προστάγματα καὶ τὰς ἐντολὰς, τά τε δικαιώματα, καὶ τὰ νόμιμα τοῦ θεοῦ, πρὸ τῆς Μωσέως διαταγῆς πεφυλαγμένος. λέγει δ' οὖν πρὸς

" τὸν Ἰσαὰκ ὁ χρηματίζων θεός, καὶ δώσω τῷ σπέρματί σου πᾶσαν τὴν γῆν ταύτην,
" καὶ ἐνευλογηθήσονται ἐν τῷ σπέρματί σου πάντα τὰ ἔθνη τῆς γῆς. ἀνθ' ὧν ὑπήκουσεν
" Ἀβραὰμ ὁ πατήρ σου τῆς ἐμῆς φωνῆς, καὶ ἐφύλαξε τὰς ἐντολάς μου, καὶ τὰ προσ-
" τάγματά μου, καὶ τὰ δικαιώματά μου, καὶ τὰ νόμιμά μου.

ἦν γὰρ καὶ πρὸ τοῦ Μωσέως νόμου προστάγματα θεοῦ ἕτερα καὶ δικαιώματα, οὐχ ὅμοια τοῖς παρὰ Μωσεῖ. νόμιμά τε ἄλλα καὶ ἐντολαὶ Χριστοῦ, δι' ὧν ἐδικαιώθησαν. ὅτι δὴ οὐ τὰ αὐτὰ ἦν τοῖς διὰ Μωσέως νομοθετηθεῖσι, σαφῶς ὁ Μωσῆς παρίστησιν, ἐν οἷς φησι πρὸς τὸν λα-

" όν, Ἄκουε Ἰσραὴλ τὰ δικαιώματα καὶ τὰ κρίματα, ὅσα ἐγὼ λαλῶ ἐν τοῖς ὠσὶν ὑμῶν
" ἐν τῇ ἡμέρᾳ ταύτῃ, καὶ μαθήσεσθε αὐτά, καὶ φυλάξασθε ποιεῖν αὐτά. κύριος ὁ θεὸς
" ὑμῶν διέθετο πρὸς ὑμᾶς ἐν Χωρὴβ διαθήκην. οὐχὶ τοῖς πατράσιν ὑμῶν διέθετο
" κύριος τὴν διαθήκην ταύτην, ἀλλὰ πρὸς ὑμᾶς.

καὶ ὅρα γε ὅπως ἀκριβῶς φησι τὴν διαθήκην ταύτην, ἐπεὶ μὴ τὴν αὐτὴν τοῖς πατράσιν αὐτῶν διετέθειτο. εἰ δ'

οὖν

οὖν ἀπολύτως μὴ δεδόσθαι τοῖς πατράσιν αὐτῶν διαθήκην εἰρήκει, ψευδὴς ἂν
ἦν ὁ λόγος αὐτοῦ. δέδοται γοῦν τῷ ἀβραὰμ διαθήκη, καὶ τῷ νῶε, ὡς τὰ ἱερὰ μαρτυ-
ρεῖ λόγια. διὰ τοῦτο μετὰ προσθήκης ὁ μωσῆς, οὐ ταύτην φησὶ δεδόσθαι τοῖς πα-
τράσιν αὐτῶν, ἑτέραν αἰνιττόμενος τὴν κρείττω καὶ διαφέρουσαν. δι᾽ ἧς καὶ θεοφι-
λεῖς ἀπεφάνθησαν. αὐτίκα τῷ ἀβραὰμ διὰ τῆς εἰς τὸν τῶν ὅλων θεὸν πίστεως τὰ
» τῆς δικαιοσύνης κατορθῶσαι μεμαρτύρηται ὑπ᾽ αὐτοῦ μωσέως λέγοντος, ἐπίστευσε
» δὲ ἀβραὰμ τῷ θεῷ, καὶ ἐλογίσθη αὐτῷ εἰς δικαιοσύνην. ὅτι δὲ μετὰ τὴν τῆς δικαιο-
σύνης κατόρθωσιν, καὶ μετὰ τὴν ὑπ᾽ εὐσεβείᾳ μαρτυρίαν τὸ τῆς περιτομῆς εἴλη-
φε σημεῖον, καὶ μηδὲν πρὸς εὐσεβείας δικαίωσιν αὐτῷ τοῦτο συνεβάλετο, σαφῶς ὁ
λόγος παρίστησιν. εὕροις δ᾽ ἂν καὶ τὸν ἰωσὴφ πρὸ τῶν μωσέως χρόνων ἐν τοῖς αἰγυ-
πτίων βασιλείοις ἀπαραφυλάκτως, ἀλλ᾽ οὐκ ἰουδαϊκῶς ἀχθέντα. εἰ δὲ θέλεις, καὶ τὸν
κορυφαῖον αὐτὸν καὶ νομοθέτην τοῦ ἰουδαίων ἔθνους μωσέα, γνοίης ἂν ἐξ ἔτι νηπί-
ας ἡλικίας παρὰ τῇ τοῦ αἰγυπτίου βασιλέως θυγατρὶ τὰς διατριβὰς πεποιη-
μένον, τροφῆς τε τῆς αἰγυπτίας ἀπαρατηρήτως μετειληχότα. τί δεῖ λέγειν τὸν τρισ-
μακάριον ἰὼβ, τὸν ἀληθῆ ἄνθρωπον ἐκεῖνον, τὸν ἄμεμπτον, τὸν δίκαιον, τὸν θεοσεβῆ;
τὸν εἰς ἄκρον εὐσεβείας αὐτοῦ καὶ δικαιοπραγίας, τίς ἄρα αἰτία ἦν; μήτι γε τὰ μω-
σέως παραγγέλματα; οὐδαμῶς. ἀλλὰ σαββάτου ἡμέρας ἐπιτήρησις ἦν, ἢ τινος ἄλλης
ἰουδαϊκῆς ἐθελοθρησκείας φυλακή; πόθεν, πρεσβυτέρῳ τοῖς χρόνοις μωσέως, καὶ τῆς
κατ᾽ αὐτὸν νομοθεσίας γενομένῳ; ὁ μὲν γὰρ μωσῆς, ἕβδομος ἐξ ἀβραὰμ γενεαλογεῖ-
ται. οὗτος δὲ, πέμπτος, δυσὶ προτέραις τὸν μωσέα γενεαῖς προάγων. θέα δ᾽ οὖν
καὶ τούτου τὸν βίον, μωσέως μὲν τῆς νομοθεσίας οὐδὲν ἐπαγγελόμενον· τῆς δὲ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν
εὐαγγελικῆς διδασκαλίας, οὐκ ἀλλότριον. λέγει δ᾽ οὖν αὐτὸς τὸν ἑαυτοῦ διεξιὼν βίον,
» ἐν τῇ πρὸς τοὺς ἑταίρους ἀπολογίᾳ, διέσωσα γὰρ πτωχὸν ἐκ χειρὸς δυνάστου, καὶ ὀρ-
» φανῷ ᾧ οὐκ ἦν βοηθὸς, ἐβοήθησα. στόμα δὲ χήρας με εὐλόγησεν, δικαιοσύνην δὲ
» ἐνδεδύκειν. ἠμφιεσάμην δὲ κρίμα ἴσα διπλοΐδι, ὀφθαλμὸς ἤμην τυφλῶν,
» ποὺς δὲ χωλῶν, ἐγὼ ἤμην πατὴρ ἀδυνάτων. αὐτὰ δὴ ταῦτα, ἄντικρυς τὰ πᾶσιν
ἡμῖν διὰ τῆς εὐαγγελικῆς διδασκαλίας μαθήματα κηρυττόμενα. ἀλλὰ καὶ ὡς εἰ-
» δὼς εὖ μάλα τὸ κλαίειν μετὰ κλαιόντων· καὶ τὸ, μακάριοι οἱ κλαίοντες, ὅτι γελάσονται·
» καὶ τὸ, εἰ πάσχει ἓν μέλος, συμπάσχει πάντα τὰ μέλη· ἐν τοῖς τῆς εὐαγγελικῆς διδασκα-
λίας μαθήμασι περιεχόμενα, τὸ πρὸς τοὺς ἐν τῷ βίῳ ταλαιπωρουμένους φι-
» λάνθρωπον ἐπεδείκνυε, λέγων, ἐγὼ δὲ ἐπὶ παντὶ ἀδυνάτῳ ἔκλαυσα. ἐστέναξα δὲ
» ἰδὼν ἄνδρα ἐν ἀνάγκαις. εἶτα πάλιν τῆς εὐαγγελικῆς διδασκαλίας τοὺς ἀσέμνους ἀ-
» παγορευούσης γέλωτας, παραλαβὼν ὁ μακάριός φησιν, εἰ δὲ ἤμην πεπορευμένος
» μετὰ γελοιαστῶν. εἰ δὲ καὶ ἐσπούδασεν ὁ πούς μου εἰς δόλον. ἕσταμαι δὲ ἐν ζυγῷ δικαίῳ. οἶ-
» δεν δὲ ὁ κύριος τὴν ἀκακίαν μου. ἐπεὶ δὲ ὁ παρὰ μωσεῖ λόγος νομοθετεῖ, λέγων, οὐ μοι-
» χεύσεις. θάνατόν τε κατὰ μοιχῶν ἐπιψηφίζεται. ὁ δὲ τῆς εὐαγγελικῆς διδασκαλίας τὸν
» νόμον ἐπιτείνων φησὶν, ἐρρέθη τοῖς ἀρχαίοις, οὐ μοιχεύσεις. ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν, μηδὲ
» τὴν ἀρχὴν ἐπιθυμεῖν. σκέψασθε καλῶς τὸν περὶ οὗ νῦν ὁ λόγος, ὃς κατὰ τὸ χριστοῦ
βιοὺς εὐαγγέλιον, καὶ τὸ μετ᾽ ἐπιθυμίας ἀκολαστότερον ἐμβλέπειν παρεφυλάττετο,
ἐφ᾽ ᾧ καὶ ἐσεμνύνετο, λέγων. εἰ δὲ καὶ τῷ ὀφθαλμῷ ἐπηκολούθησεν ἡ καρδία μου
» γυναικὶ ἀνδρὸς ἑτέρου. καὶ τὸν λογισμὸν ἀποδίδωσιν, ἑξῆς ἐπάγων. θυμὸς γὰρ ὀργῆς

» ἀκατάσχετος δὲ μιᾶναι ἀνδρὸς γυναῖκα. πῦρ γάρ ἐστι καιόμενον ἐπὶ πάντων τῶν
» μερῶν. οὗ δ' ἂν εἰσέλθῃ, ἐκ ῥιζῶν ἀπώλεσεν. ἀλλὰ καὶ τὸ τοῦ τρόπου ἀδωροδό-
» κητον παρίστησιν ὧδε. εἰ δὲ καὶ ταῖς χερσί μου ἡψάμην δώρων, σπείραιμι ἄρα, καὶ
» ἄλλοι φάγοισαν. ἄρριζος δὲ γενοίμην ἐπὶ γῆς. ὅπως δὲ καὶ τοῖς οἰκείοις προσεφέρετο,
» μαθεῖν ἔστιν, ἀφ' ὧν διδάσκει, φάσκων. εἰ δὲ καὶ ἐφαύλισα κρίμα θεράποντός μου
» ἢ θεραπαίνης, κρινομένων αὐτῶν πρὸς ἐμέ. καὶ πάλιν τὸν λογισμὸν ἀποδίδωσι. τί
» γὰρ ποιήσω ἐὰν ἔτασίν μου ποιῆται ὁ θεός; πότερον οὐχ ὡς ἐγὼ ἐγενόμην ἐν σαρ-
» κί, οὕτως κἀκεῖνοι γεγόνασι; γεγόναμεν δὲ ἐν τῇ αὐτῇ κοιλίᾳ. τούτοις ἐπιλέγει, χή-
» ρας τὸν ὀφθαλμὸν οὐκ ἐξέτηξα. εἰ δὲ καὶ τὸν ψωμόν μου ἔφαγον μόνος, καὶ οὐχὶ
» ὀρφανῷ μετέδωκα ἐξ αὐτοῦ. εἰ δὲ καὶ εἶδον γυμνὸν ἀπολλύμενον, καὶ οὐκ ἠμφίεσα. καὶ
» πάλιν ὑποβὰς λέγει. εἰ δὲ καὶ λίθῳ πολυτελεῖ ἐπεποίθησα. εἰ δὲ καὶ ηὐφράνθην πολλοῦ
» πλούτου μοι γενομένου. εἰ δὲ καὶ ἐπ' ἀναριθμήτοις ἐθέμην χεῖρά μου. καὶ τὸν λογι-
» σμὸν αὖθις ἐπιλέγει, ἢ οὐχ ὁρῶμεν ἥλιον ἐπιφαύσκοντα καὶ ἐκλείποντα, καὶ σελή-
» νην δὲ φθίνουσαν. εἶτα πάλιν τῆς εὐαγγελικῆς διδασκαλίας φησάσης, ἐρρέθη τοῖς
» ἀρχαίοις, ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου, καὶ μισήσεις τὸν ἐχθρόν σου. ἐγὼ δὲ λέγω
» ὑμῖν, ἀγαπᾶτε τοὺς ἐχθροὺς ὑμῶν, αὐτοφυεῖ διδασκαλίᾳ προλαβὼν ὁ θαυμά-
» σιος τοὔργον ἀπεπλήρου. διό φησιν, εἰ δὲ καὶ ἐπιχαρὴς ἐγενόμην ἐπὶ πτώματι
» ἐχθροῦ μου, καὶ εἶπεν ἡ καρδία μου, εὖγε, ἀκούσειεν ἄρα τὸ οὖς μου τὴν κατάραν
» μου. καὶ ἐπιλέγει. ἔξω δὲ οὐκ ηὐλίζετο ξένος, ἡ δὲ θύρα μου παντὶ ἐλθόντι ἀνέῳκτο.
» ἐπεὶ μὴ ἀπότελος τοῦ φήσαντος, ξένος ἤμην, καὶ συνηγάγετέ με. οἷα δὲ αὐτοῦ καὶ
» τὰ περὶ τῶν ἀκουσίων πλημμελημάτων, ἐπάκουσον λέγοντος. εἰ δὲ καὶ ἁμαρτὼν ἀκου-
» σίως ἔκρυψα τὴν ἁμαρτίαν μου. οὐ γὰρ διετράπην πολυοχλίαν πλήθους τοῦ μὴ ἐξαγο-
» ρεῦσαι ἐνώπιον αὐτῶν. εἰ δὲ καὶ εἴασα ἀδύνατον ἐξελθεῖν τὴν θύραν μου κόλπῳ κενῷ. χεῖ-
» ρα δὲ κυρίου εἰ μὴ ἐδεδοίκειν, συγγραφὴν δὲ ἣν εἶχον κατά τινος εἰ μὴ ῥήξας αὐτῷ
» ἀπέδωκα, οὐδὲν λαβὼν παρὰ χρεωφειλέτου. ταῦτα μὲν καὶ τὰ τοιαῦτα τῶν πρὸ
μωσέως θεοφιλῶν ἀνδρῶν, ἐξ ἑνὸς γὰρ καὶ τὸν τῶν λοιπῶν τεκμήρασθαι προσήκει
βίον, τὰ περιβόητα τῆς θεοσεβείας ἆθλα, δι' ἃ καὶ φίλοι θεοῦ καὶ προφῆται κατηξι-
ώθησαν. τοιούτοις δὴ οὖσι, τίς ἔτι χρεία ἦν τῶν παρὰ μωσεῖ παραγγελμάτων φαύ-
λοις ἀνδράσι καὶ μοχθηροῖς παραδεδομένων; οὐκοῦν διὰ τούτων ἁπάντων τὸν
ἀρχαιότατον τῆς τῶν προπατόρων θεοσεβείας τρόπον ὁ χριστοῦ λόγος πᾶσι κατ-
αγγέλλας τοῖς ἔθνεσι προφανῶς ἀποδέδεικται, ὡς εἶναι τὴν καινὴν διαθήκην οὐδ'
ἄλλην ἐκείνης τῆς ἀρχαιοτάτης τῶν πρὸ μωσέως χρόνων εὐσεβοῦς πολιτείας. ὥστε ὁμοῦ
καὶ παλαιὰν αὐτὴν εἶναι καὶ νέαν. παλαιοτάτην μὲν, διὰ τὰ ἀποδεδειγμένα. νέαν δὲ
αὖθις, διὰ τὸ μακροῖς τοῖς μεταξὺ χρόνοις ὥσπερ ἀποκρυβεῖσαν ἐξ ἀνθρώπων,
αὖθις ἀναβεβιωκέναι διὰ τῆς τοῦ σωτῆρος ἡμῶν διδασκαλίας. τοῦτον γέ τοι τὸν με-
ταξὺ δηλούμενον χρόνον ἕως συνέβαινε λανθάνειν ἀνθρώπους, καὶ ὥσπερ ἐφησυ-
χάζειν τὸν τῆς καινῆς διαθήκης τρόπον, ὁ μωσέως ἐν τῷ μεταξὺ παρεισελθὼν νόμος
οἷά τις νηπίων καὶ ἀτελῶν ψυχῶν ἐπίτροπος καὶ οἰκονόμος, ἢ καὶ ἰατρὸς δεινῇ καὶ αἰγυ-
πτιακῇ νόσῳ τετρυχωμένῳ τῷ παντὶ ἰουδαίων ἔθνει, αὐτοῖς δὴ τοῖς τοῦ ἀβραὰμ
ἀπογόνοις μὴ οἵοις τε οὖσιν ὁμοίως τοῖς προπάτορσι κατορθοῦν, τὸν ὑποβεβη-
κότα καὶ ἀτελῆ βίον παρεδίδου. ἐπεὶ γὰρ ἐν τῇ παρ' αἰγυπτίοις διατριβῇ ἔτι μετὰ τὴν

τῶν θεο-

τὴν θεοφιλῶν προπατόρων τελευτὴν τοῖς αἰγυπτιακῆς ὁμοιοτροπίας ἀπαχθέντες ἐπὶ τὴν πολύθεον, ὡς ἔφην, δεισιδαιμονίαν ἀποπεπτώκεσαν, ὡς μηδὲν τῶν αἰγυπτίων πλέον ἔχειν δοκεῖν, γεγονέναι δὲ κατὰ πάντα ὁμοίους αὐτοῖς, κατά τε τὴν τῶν εἰδώλων πλάνην, ἔν τε τοῖς ἄλλοις ἐγχειρήμασιν, εἰκότως, ὥσπερ ἐκ βυθοῦ κακῶν ἀνιμώμενος αὐτοὺς ὁ Μωσῆς, ἀφίστη μὲν τῆς ἀθέου πολυθείας, ἀνῆγε δὲ ἐπὶ τὸν πάντων δημιουργὸν θεὸν, πρῶτον ἐκεῖνον βαθμὸν εὐσεβείας ὡς ἐν εἰσαγωγαῖς τε προθύροις τῶν τελεωτέρων προβεβλημένος. ἔπειτα οὐ φονεύειν, οὐ μοιχεύειν, οὐ κλέπτειν, οὐκ ἐπιορκεῖν, οὐκ ἄρρενας ἄρρεσιν ἐπιμαίνεσθαι, οὐ μητράσιν, οὐκ ἀδελφαῖς, οὐ θυγατράσιν ἐπιμίγνυσθαι, οὐδ' ὅσα τοιαῦτα τοῖς τότε πράττειν ἐξῆν, ἀφόβως συνεχώρει. παραλαβὼν δὲ ἐξ ἀνημέρου καὶ θηριώδους βίου, λογικωτέρᾳ καὶ εὐνόμῳ ἐν τοῖς τοῖς τότε χρόνοις πολιτείᾳ πρῶτον ἐπὶ γῆς διὰ γραφῆς συνεστήσατο, οὔπω τότε πᾶσιν ἀνθρώποις ἐκφανοῦς ὄντος οὐδὲ τοῦ τοιοῦδε τρόπου. εἶτα δὲ ὡς ἂν ἀτελέσιν ἀπειπὼν τὴν εἰδωλολατρείαν, θυσίαις καί τισι σωματικωτέροις τὸν ἕνα καὶ ἐπὶ πάντων θεὸν θεραπεύειν παρεχώρει, διά τινων ἀπορρητοτέρων ἰδίᾳ συμβόλων τὴν κατ' αὐτὸν θρησκείαν ἐπιτελεῖν νομοθετήσας, ἣν καὶ θαυμασίως τῷ θείῳ πνεύματι συνιδὼν οὐκ εἰς ἄπειρον δεῖν προϊέναι, ὑφ' ἕνα τόπον περιέγραψεν, ὁρίσας μὴ ἀλλαχόσε συντελεῖν τὰ κατ' αὐτὸν νόμιμα, ἢ ἐν μόνῳ ἑνὶ τόπῳ. οὗτος δ' ἦν ὁ ἐν Ἱεροσολύμοις. ἔξω δὲ τούτου μηκέτι. ὅθεν εἰς ἔτι καὶ δεῦρο παισὶν Ἑβραίων οὐ θεμιτὸν ἄλλοσε ἐκτὸς τῆς καθῃρημένης αὐτῶν μητροπόλεως, οὔτε θύειν κατὰ τὸν νόμον, οὔτε ἱερὸν, οὔτε θυσιαστήριον ἐγείρειν, οὔτε χρίειν ἱερέας, οὔτε βασιλέας, οὔτε τὰς κατὰ Μωσέα πανηγύρεις καὶ ἑορτὰς ἐκτελεῖν, οὐ μιασμοῦ καθαίρεσθαι, οὐ πλημμελείας ἀπολύεσθαι, οὐ δῶρα τῷ θεῷ προσφέρειν, οὐχ ἱλεοῦσθαι κατὰ τὰ νενομοθετημένα. διόπερ καὶ τῇ Μωσέως εἰκότως ὑποβέβληνται κατάρᾳ, ἐν μέρει μὲν φυλάττειν τινὰ πειρώμενοι, ἐν δὲ τοῖς ὅλοις παρανομοῦντες. διαρρήδην Μωσέως ἀ-
» ποφηναμένου, ὅτι δὴ ἐπικατάρατος πᾶς ὃς οὐκ ἐμμένει ἐν πᾶσι τοῖς γε-
» γραμμένοις τῷ νόμῳ, τοῦ ποιῆσαι αὐτά. τούτοις δὲ πᾶσι περιπεπτώκασιν, αὐτοῦ Μωσέως θείῳ πνεύματι προειληφότος ὅτι δὴ τῆς διὰ Χριστοῦ καινῆς διαθήκης ἀνανεωθείσης, καὶ τοῖς πᾶσιν ἔθνεσι καταγγελθείσης, περιττή τις ἔσται ἡ κατ' αὐτὸν νομοθεσία. ἣν εἰκότως ὑφ' ἕνα τόπον περιώρισεν, ἵνα εἴποτε τούτου στερηθεῖεν, καὶ ἀποκλεισθεῖεν τῆς οἰκείας ἐλευθερίας, μηκέτ' αὐτοῖς ἐξὸν εἴη ἐπὶ τῆς ἀλλοδαπῆς τὰ κατ' αὐτὸν νόμιμα συντελεῖν, ὡς καὶ ἐξ ἀνάγκης τὴν δευτέραν διαθήκην τῆς διὰ Χριστοῦ κατηγγελμένην δεῖσθαι παραδεκτέον. αὐτὸ δὴ οὖν τοῦτο Μωσέως προηγορευκότος, ὁμοῦ τε ὁ Χριστὸς ἐπεδήμει τῷ βίῳ, καὶ τῆς καινῆς διαθήκης προεβάλλετο τοῖς ἔθνεσι διδασκαλία, παραχρῆμά τε Ῥωμαῖοι τὴν πόλιν ἑλόντες πολιορκίᾳ καθεῖλον τὰ Ἱεροσόλυμα καὶ τὸν αὐτόθι νεών. λέλυτό τε αὐτίκα πᾶσα ἡ Μωσέως διάταξις, καὶ τὰ τῆς παλαιᾶς περιῄρητο διαθήκης, τά τε τῆς ἀρᾶς μετῄει τοὺς παρὰ καιρὸν τὰ Μωσέως πράττειν παρανομοῦντας, εἰς αὐτὰ βιαζομένους. ἀντεισήγετο δὲ ὁμοῦ καὶ κατὰ τὸ αὐτό, τῆς νέας καὶ ἐντελοῦς διδασκαλίας τὰ νόμιμα. διόπερ εἰκότως ὁ σωτὴρ καὶ κύριος τοῖς οἰομένοις ἐν μόνῃ τῇ Ἱερουσαλὴμ, ἢ ἐν ὄρεσί τισιν ἢ τόποις ἀφωρισμένοις
» δεῖν τὸν θεὸν προσκυνεῖν, φησὶν, ἔρχεται ὥρα, καὶ νῦν ἐστιν, ὅτε οἱ ἀληθινοὶ προσκυνη-
» ταὶ προσκυνήσουσιν οὔτε ἐν τῷ ὄρει τούτῳ, οὔτε ἐν Ἱερουσαλὴμ τῷ πατρί. πνεύ-

μα γὰρ ὁ θεός, καὶ τοὺς προσκυνοῦντας αὐτὸν, ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ δεῖ προσκυ-
νεῖν. καὶ ταῦτα φήσαντος, παραχρῆμα καὶ οὐκ εἰς μακρὰν πολιορκηθέντων τῶν
ἱεροσολύμων, τοῦ, τε αὐτόθι ἁγιάσματος, καὶ τοῦ πρὸς αὐτῷ θυσιαστηρίου, τῆς τε κατὰ
μωσέα λατρείας κατὰ τὴν αὐτοῦ μωϋσέως διάταξιν, περιῃρημένης, ἀνέφαινεν εἰς
πάντας ἀνθρώπους καὶ ἐξέλαμπεν ἡ ἀρχέτυπος τῶν πρὸ μωσέως θεοφίλων
ἀνδρῶν εὐσέβεια, ἥ τε δι᾽ αὐτῆς πᾶσι τοῖς ἔθνεσιν ἐπηγγελμένη εὐλογία, ἀπὸ τοῦ
δευτέρου βαθμοῦ, καὶ ἀπὸ τῆς δευτέρας στοιχειώσεως τῆς κατὰ μωσέα λατρείας, ἐπὶ τὸν
κρείττονα καὶ τελειότερον προβιβάζουσα τοὺς προσιόντας αὐτῇ βίον. αὐτίκα γοῦν
τῶν μακαρίων ἐκείνων καὶ θεοφίλων, τῶν ἀμφὶ τὸν ἀβραὰμ λέγω, οὐκ ἀφωρισ-
μένως ἔν τινι τόπῳ προσκυνούντων, οὐδὲ διὰ συμβόλων καὶ τύπων, ἀλλ᾽ ὥς φη-
σιν ὁ σωτὴρ καὶ κύριος ἡμῶν, ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ, διὰ τῆς τοῦ σωτῆρος ἡμῶν
ἐπιφανείας ἅπασι τοῖς ἔθνεσιν ὑπῆρξεν. τῶν πάλαι προφητῶν καὶ τοῦτο τεθεω-
ρηκότων. λέγει δ᾽ οὖν αὐτίκα σοφονίας, ἐπιφανήσεται κύριος ἐπ᾽ αὐτοὺς, καὶ
ἐξολοθρεύσει πάντας τοὺς θεοὺς τῶν ἐθνῶν τῆς γῆς, καὶ προσκυνήσουσιν αὐτῷ, ἕ-
καστος ἐκ τοῦ τόπου αὐτοῦ. ὁ δὲ μαλαχίας ὁμοῦ πρὸς τοὺς ἐκ περιτομῆς ἀπο-
τείνεται, καὶ περὶ τῶν ἐθνῶν ταῦτα προαναφωνεῖ, φάσκων, οὐκ ἔστι μου θέλημα,
λέγει κύριος παντοκράτωρ, καὶ θυσίας οὐ προσδέξομαι ἐκ τῶν χειρῶν ὑμῶν, διότι
ἀπὸ ἀνατολῆς, καὶ μέχρι δυσμῶν, τὸ ὄνομά μου δεδόξασται ἐν τοῖς ἔθνεσι, καὶ
ἐν παντὶ τόπῳ θυμίαμα προσάγεται τῷ ὀνόματί μου, καὶ θυσία καθαρά. τὸ γὰρ
ἐν παντὶ τόπῳ θυμίαμα καὶ θυσίαν ἀναφέρεσθαι θεῷ, τί ἕτερον παρίστησιν, ἢ ὅτι
μὴ ἐν ἱεροσολύμοις, μηδ᾽ ἀφωρισμένως ἐν τῷδε τῷ τόπῳ, ἐν πάσῃ δὲ χώρᾳ,
καὶ ἐν πᾶσι τοῖς ἔθνεσι μέλλουσι τὸ δι᾽ εὐχῶν θυμίαμα, καὶ τὴν οὐ δι᾽ αἱμάτων, ἀλλὰ
δι᾽ ἔργων εὐσεβῶν καθαρὰν ὀνομαζομένην θυσίαν τῷ ἐπὶ πᾶσιν ἀναφέρειν θεῷ;
βοᾷ δὲ διαρρήδην, καὶ κέκραγεν ὁ ἠσαΐας, θεσπίζων ἅμα καὶ λέγων, ἔσται θυσια-
στήριον τῷ κυρίῳ ἐν χώρᾳ αἰγύπτου, καὶ γνωστὸς ἔσται κύριος τοῖς αἰγυπτίοις, καὶ
ἀποστελεῖ αὐτοῖς ἀνθρώπους ὃς σώσει αὐτοὺς, καὶ γνώσονται οἱ αἰγύπτιοι τὸν κύριον ἐν
τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ, καὶ ποιήσουσι θυσίας, καὶ εὔξονται εὐχὰς τῷ κυρίῳ, καὶ ἀποδώ-
σουσι, καὶ ἐπιστραφήσονται πρὸς κύριον, καὶ εἰσακούσεται αὐτῶν, καὶ ἰάσεται αὐ-
τούς. ἆρά σοι δοκοῦμεν ἀληθῆ λέγειν μετάθεσιν τοῦ μωσέως νόμου, μᾶλλον δὲ παῦ-
λαν καὶ λύσιν φάσκοντες διὰ τῶν προφητικῶν φωνῶν θεσπίζεσθαι. ὁ μέν γε μω-
σῆς θυσιαστήριον καὶ θυσίας οὐδ᾽ ἀλλαχόσε γῆς, ἢ ἐν μόνῃ τῇ ἰουδαίᾳ, καὶ ταύτης ἐν
μιᾷ πόλει συνίστασθαι νομοθετεῖ. ἡ δὲ προφητεία ἐν χώρᾳ φησὶν αἰγύπτου τῷ κυ-
ρίῳ θυσιαστήριον ἱδρυθήσεσθαι, καὶ τοὺς αἰγυπτίους αὐτοὺς τῷ κυρίῳ τῶν προφη-
τῶν, ἀλλ᾽ οὐκέτι τοῖς πατρῴοις θεοῖς καλλιερήσειν τὰς θυσίας, καὶ τῆς θεογνωσίας
οὐ μωσέα αἴτιον, οὐδ᾽ ἕτερον τῶν προφητῶν αὐτοῖς γενήσεσθαι, ἀλλά τινα καινὸν
καὶ νέον ἄνθρωπον θεόθεν ἀπεσταλμένον. μετατιθεμένου δὲ τοῦ θυσιαστηρίου παρὰ
τὰ τῷ μωσεῖ δοκοῦντα, ἀνάγκη πᾶσα καὶ τοῦ μωσέως νόμου μεταβολὴν γενέσθαι.
εἶτα δὲ θύοντες αἰγύπτιοι τῷ ἐπὶ πάντων θεῷ, πάντως που καὶ ἱερωσύνης ἀξιω-
θήσονται. ἱερωμένων δῆτα αἰγυπτίων τὰ περὶ λευιτῶν καὶ τῶν ἐκ διαδοχῆς ἀαρὼν
μωσεῖ διατεταγμένα, οὐκέτ᾽ ἂν γένοιτο τοῖς αἰγυπτίοις χρήσιμα. ὥρα δὴ οὖν και-
νῆς νομοθεσίας δεῖν εἰς τὴν τῶν δηλουμένων σύστασιν. τί δὲ ἄρα; εἰκῇ ταῦτ᾽ ἀνα-
πεφώνηται;

πεφώνηται; ἢ καὶ τέλος ἐπηκολούθηκε τοῖς λόγοις; σκέψαι δῆτ' οὖν εἰ μὴ σήμερον, λέγω δὴ καθ' ἡμᾶς αὐτοὺς, ὀφθαλμοῖς ὁρῶνται οὐ μόνον αἰγύπτιοι, ἀλλὰ καὶ πάντες οἱ πρὶν εἰδωλολατροῦντες ἄνθρωποι, οἷς ἡ προρρήσεις διὰ τῶν αἰγυπτίων ᾐνίττετο, τῆς μὲν πολυθέου καὶ δαιμονικῆς ἀπηλλαγμένοι πλάνης, τὸν δὲ τῶν προφητῶν θεὸν ἀνακαλούμενοι. καὶ εὔχονται γε οὐκέτι πλείοσι κυρίοις, ἑνὶ δὲ τῷ μόνῳ κυρίῳ κατὰ τὸν ἱερὸν λόγον, καὶ τούτῳ θυσιαστήριον ἀναίμων καὶ λογικῶν θυσιῶν, κατὰ τὰ καινὰ μυστήρια τῆς νέας καὶ καινῆς διαθήκης, καθ' ὅλης τῆς ἀνθρώπων οἰκουμένης ἀνεγήγερται ἔν αὐτῇ τε αἰγύπτῳ καὶ τοῖς λοιποῖς ἔθνεσι τὸν τρόπον αἰγυπτιάζουσι κατὰ τὴν δεισιδαίμονα πλάνην. νῦν καθ' ἡμᾶς ἡ τοῦ τῶν ὅλων θεοῦ γνῶσις διαλάμπουσα τὴν πίστιν ἀναμφήριστον τῶν προθεσπισθέντων ἐπισφραγίζεται. ταῦτα δὲ ἔργοις ἐπιτελούμενα ὁρῶν, ἀλλ' οὐκέτ' ἀκοῇ προσδοκώμενα, τὸν καιρὸν, ὁπόθεν τὴν ἀρχὴν τῶν πραγμάτων εἴληχεν, οὐδ' ἄλλον ἀναζητήσας εὑρήσεις, ἢ τὸν τῆς σωτηρίου ἐπιφανείας. αὐτὸς ἄρα ἐστὶν οὗτος ἐκεῖνος, ὃν ὁ χρησμὸς ἐδήλου, φήσας ἀποστελεῖν τὸν τῶν ὅλων θεὸν καὶ κύριον τοῖς αἰγυπτίοις ἄνθρωπον ὃς σώσει αὐτούς. ὃν καὶ τὰ μωσέως ἐδήλου λόγια, δι' ὧν ἔφησεν, ἐξελεύσεται ἄνθρωπος ἐκ τοῦ σπέρματος αὐτοῦ, καὶ κυριεύσει ἐθνῶν πολλῶν. ἐν οἷς ἔθνεσι καὶ αἰγύπτιοι δήπουθεν καταριθμοῖντ' ἄν. ἀλλὰ περὶ μὲν τούτων μακρὸς ἂν εἴη λόγος, ἐπ' οἰκείας σχολῆς ἐντελέστερον ἀποδοθησόμενος· τό γε μὴν παρὸν, ἐπιτετηρήσθω, ὅτι τὰ προηγορευμένα οὐδ' ἄλλοτε ἢ μετὰ τὴν ἐπιφάνειαν ἰησοῦ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ἐπληροῦτο. ἐξ ἐκείνου γάρ τοι καὶ εἰς δεῦρο παρὰ τοῖς αἰγυπτίοις, καὶ παρὰ πέρσαις, σύροις τε καὶ ἀρμενίοις, καὶ παρὰ τοῖς τὰς ἐσχατιὰς τῆς γῆς οἰκοῦσι βαρβάροις, αὐτοῖς τε τοῖς τὸ πρὶν ἀνημερωτάτοις καὶ θηριωδεστάτοις ἔθνεσι, ναὶ μὴν καὶ παρὰ τοῖς τὰς νήσους οἰκοῦσιν, ὅτε δὴ καὶ τούτων ἠξίωσε μνήμην ἡ προφητεία ποιήσασθαι, αὐτὴ ἐκείνη ἡ κατὰ τὸν ἀβραὰμ πολιτεία, καὶ ὁ παλαιότατος καὶ πάντων ἀρχαιότατος τῆς θεοσεβείας τρόπος σπουδάζεται. καὶ τίς οὐκ ἂν ἐκπλαγείη τὸ παράδοξον τοῦ πράγματος, εἰ δὴ οἱ ἐξ αἰῶνος λίθοις καὶ ξύλοις καὶ δαίμοσι, θηρίοις τε ἀνθρωποβόροις, καὶ ἑρπετοῖς ἰοβόλοις, ζώοις τε παντοίοις, καὶ εἰδεχθέσι κνωδάλοις, πυρί τε καὶ γῇ, καὶ τοῖς τοῦ παντὸς ἀψύχοις στοιχείοις τὴν σεβάσμιον τιμὴν περιθέντες, τὸν ὕψιστον θεὸν, τὸν οὐρανοῦ καὶ γῆς δημιουργὸν, αὐτὸν δὴ τὸν τῶν προφητῶν κύριον, τὸν θεὸν ἀβραὰμ καὶ τῶν τούτου προπατόρων, μετὰ τὴν τοῦ σωτῆρος ἡμῶν παρουσίαν ἀνακαλοῦνται; καὶ οἱ μικρῷ πρόσθεν μητρογαμίαις καὶ θυγατρομιξίαις, ἀρρενοφθορίαις τε καὶ παντοίαις μιαιφονίαις ἐγκαλινδούμενοι, οἱ μηδέν τι ἀνημέρων θηρίων τὸν τρόπον διαφέροντες, νυνὶ διὰ τῆς τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ἐνθέου δυνάμεως μεταβληθέντες, καὶ ὥσπερ ἐξ ἑτέρων ἕτεροι γεγονότες, λόγοις ἀρετῆς, καὶ σωφροσύνης παιδεύματα, συνιόντες εἰς τὰ κοινὰ διδασκαλεῖα, μανθάνουσιν· ὡς τὴν ἀνωτάτω φιλοσοφίαν, τὸ μηδ' ἐμβλέπειν ἀκολάστοις ὀφθαλμοῖς, μηδὲ μέχρι λόγων ἀδιαφορεῖν, μηδὲ τὰ κοινὰ καὶ τοῖς πᾶσι συνήθη διαπράττεσθαι προαιροῦσθαι, οὐ μόνον ἄνδρας, ἀλλὰ καὶ γυναῖκας, πένητάς τε καὶ πλουσίους, λογίους τε καὶ ἰδιώτας, μέχρι καὶ παίδων καὶ ἀνδραπόδων, ἐν ταῖς κατὰ πόλιν καὶ κατ' ἀγροὺς διατριβαῖς παιδεύεσθαι, μανθάνειν τὸν ἀληθῆ τρόπον, καθ' ὃν τὸν ἐπὶ πάντων προσήκει θεὸν σέβειν, καὶ θεραπεύειν ἐν παντὶ τόπῳ, κατὰ τὴν φη-

„ τὰ ἑξῆς προφητείας, καὶ προσκυνήσουσιν αὐτῷ, ἕκαστος ἐκ τοῦ τόπου αὐτοῦ. προσ-
κυνεῖ δῆτα οὖν πᾶς τις ἐπὶ πάντων θεῷ βάρβαρος καὶ Ἕλλην, οὐ τρέχων ἐπὶ τὰ
ἱεροσόλυμα, οὐδ' αἵμασι καὶ θυσίαις ἀφοσιούμενος· οἴκοθεν δὲ καὶ ἐφ' ἑαυτῶν μένων,
καὶ πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ τὴν ἄναιμον καὶ καθαρὰν ἀποδιδοὺς αὐτῷ λατρείαν. καὶ
αὕτη γ' ἦν ἡ καινὴ διαθήκη, οὐ κατὰ τὴν παλαιὰν τυγχάνουσα· παλαιὰν δὲ μή-
τοι νομίσῃς λέγεσθαι τὴν τῶν πρὸ μωσέως θεοφιλῶν ἀνδρῶν, ἀλλὰ τὴν ὑπὸ
μωσέως αὐτοῦ τῷ ἰουδαίων ἔθνει νενομοθετημένην. ἐπιφέρει γοῦν ὁ λόγος διαστα-
φῶν ἵνα ἔφησεν εἶναι τὴν παλαιάν, ᾗ μηδὲν ὅμοιον ἔχειν διδάσκει τὴν καινήν, λέ-
„ γων, διαθήσομαι διαθήκην καινήν, οὐ κατὰ τὴν διαθήκην ἣν διεθέμην τοῖς
„ πατράσιν, ἐν ἡμέρᾳ ἐπιλαβομένου μου τῆς χειρὸς αὐτῶν, ἐξαγαγεῖν αὐτοὺς ἐκ
„ γῆς αἰγύπτου. οὐ κατὰ ταύτην γοῦν φησὶ τὴν ὑπὸ μωσέως νενομοθετημένην.
αὕτη γὰρ ἦν κατὰ τὴν ἔξοδον τὴν ἀπ' αἰγύπτου τοῖς ἰουδαίοις παραδοθεῖσα. ἔδοξεν
ἂν οὖν ἐναντίαν εἰσάγειν τὴν καινὴν διαθήκην τοῦ τρόπου τῆς θεοσεβείας τῶν ἀμ-
„ φὶ τὸν ἀβραὰμ θεοφιλῶν, εἰ μὴ ἀκριβῶς ἐπεσημήνατο, φήσας, οὐ κατὰ τὴν δια-
„ θήκην ἣν διεθέμην τοῖς πατράσιν αὐτῶν, κατ' ἐκεῖνο καιροῦ καθ' ὃν ἐξήγαγον
αὐτοὺς ἐκ γῆς αἰγύπτου. οὐ κατὰ τὴν ὑπὸ μωσέως ἄρα ἐπὶ τῆς ἐξόδου, καὶ ἐπὶ τῆς
κατὰ τὴν ἔρημον διατριβῆς νενομοθετημένην, ἔσεσθαι τὴν καινὴν ἐθέσπιζεν, ἀλλὰ κατ'
ἐκείνην δηλαδὴ τὴν πρόπαλαι πολιτευομένην, δι' ἧς κατορθώσαντες ἀνεφά-
νησαν οἱ πρὸ μωσέως. δι' ἃ δὴ λοιπὸν ἤδη θαρρῶν τοὺς τῆς θεοσεβείας ἐπαγγελο-
μένους προαιρέσεις μὴ ἐπὶ δύο, ἀλλὰ τρία διαιρεῖν τάγματα, τό, τε τῶν πολυθέως εἰ-
δωλολατρῶν, τῶν δὲ ἐπὶ τὴν πολύθεον πλάνην ἀποπεπλευκότων· καὶ τὸ τῶν ἐκ περι-
τομῆς διὰ μωσέως ἐπὶ τὸν πρῶτον ἀνεληλυθότων τῆς εὐσεβείας βαθμόν· καὶ τρί-
τον τὸ τῶν ἐπαναβεβηκότων διὰ τῆς εὐαγγελικῆς διδασκαλίας, ὃ καὶ τῶν δυεῖν μέ-
σον παρεμβάλλων, μηκέτι τοὺς ἀπὸ ἰουδαίων ἀφισταμένους, πάντως δεῖν
ἐφ' ἑλληνισμὸν ἐκπίπτειν, μηδὲ τοὺς ἐξ ἑλλήνων ἀναχωροῦντας ἐξ ἀνάγκης χρῆ-
ναι ἰουδαίους ἔσεσθαι· τῷ δὲ μέσον ἔχων τὸν τρόπον, εὑρήσεις ἄνω που ἑστῶτα, καὶ ὥσ-
περ ἐφ' ὑψηλοτάτης ἀκρωρείας ἀναβεβηκότα, ἑκατέρωθεν δὲ κάτω τοὺς λοι-
ποὺς ἀπολελοιπότα. ἑλλήνων μὲν γὰρ ἐκπέφευγε τὴν ἄθεον καὶ πολύπλανον δεισι-
δαιμονίαν, καὶ τὰς ἀνειμένας πορνείας τε καὶ ἀκοσμίας· ἰουδαίων δὲ ὡσαύτως τὴν
ὑπὸ μωσέως ἀτελῆ καὶ οἷα νηπίοις καὶ ἀσθενέσι καταλλήλως ἐθελοθρησκείαν. τὸ
οἰκεῖον δ' ἄνωθεν οὐ μόνον ἰουδαίοις, ἀλλὰ καὶ ἕλλησι καὶ βαρβάροις, καὶ τοῖς ὑφ' ἡλίῳ πᾶ-
σιν ἔθνεσιν ἐπιβοώμενος νόμον, ὅρα τί φησιν, ὦ ἄνθρωπε καὶ σύμπαν τὸ θνητῶν
γένος, ὁ μὲν δὴ μωσέως νόμος ἀφ' ἑνὸς γένους ἀνθρώπων ἀρξάμενος, πρῶτον
ἁπάντων τὸ ἰουδαίων γένος, τῆς πρὸς τοὺς θεοφιλεῖς προπάτορας αὐτῶν ἐπαγγε-
λίας ἕνεκεν, ἐπὶ τὴν τοῦ ἑνὸς θεοῦ γνῶσιν ἀνεκαλεῖτο, τῆς πικρᾶς τῶν δαιμόνων δου-
λείας τοὺς ὑπακούοντας ἀπαλλάττων· ἐγὼ δὲ πᾶσιν ἀνθρώποις καὶ τοῖς καθ' ὅλης
τῆς οἰκουμένης ἔθνεσι τὴν ἐπαναβεβηκυῖαν τοῦ θεοῦ γνῶσιν καὶ εὐσέβειαν παρ-
αγγέλλω, κατὰ τοὺς ἀμφὶ τὸν ἀβραάμ, καὶ τοὺς ἔτι παλαιοτέρους πρὸ μωσέως χρό-
νων βιοῦν παραινῶ, ἐν οἷς ἐξ ἀλλοδαπῶν ἐθνῶν πλείους ἐπ' εὐσεβείᾳ μνημονεύ-
ονται διαλάμψαντες. καὶ πάλιν, ὁ μὲν μωσέως νόμος ἐφ' ἕνα τινὰ τῆς γῆς ἀφωρισ-
μένον τόπον τοὺς εὐσεβεῖν προῃρημένους ἀπαντᾶν πανταχόθεν παρεκελεύετο· ἐγὼ
δὲ τοὺς

δὲ τοῖς πᾶσιν αὐτοῖς τῆς εὐσεβείας, οὐκ ἐν γωνίᾳ γῆς, οὐδ' ἐν ὄρεσιν, ἢ τοῖς χειρο-
ποιήτοις ναοῖς ζηλοῦν τὸν ἐπὶ πάντων θεὸν, οἴκοθεν δὲ ἕκαστον σέβειν αὐτὸν καὶ προσ-
κυνεῖν παιδεύω. καὶ πάλιν· ὁ μὲν παλαιὸς νόμος, θυσίαις ταῖς διὰ ζώων σφαγαῖς,
λιβανωτοῦ τε καὶ πυρὸς, καὶ τινων ἄλλων ὁμοιοτρόπων τοῦ σώματος καθαρμῶν θρη-
σκεύειν τὸν ἐπὶ πάντων θεὸν παρεκελεύετο· ἐγὼ δὲ τὰ ψυχῆς παραδιδοὺς ὄργια διά-
νοίᾳ καθαρωτάτῃ καὶ νῷ διαυγεῖ, ἐν σωφροσύνῃ καὶ τῷ κατ' ἀρετὴν βίῳ, δόγμα-
σί τε ὀρθοῖς καὶ εὐσεβέσι τὸ θεῖον γεραίρειν προστάττω. καὶ πάλιν· μωσῆς μὲν ὡς
ἂν μιαιφόνοις οὖσι τοῖς τότε, μὴ φονεύειν παρῄνει· ἐγὼ δὲ τοῖς ἐν τούτῳ προπαι-
δαγωγηθεῖσι, καὶ τὴν πρώτην ἐντολὴν κατωρθωκόσι, νομοθετῶ τὰ τελειότερα,
μηδ' ὀργῆς ἀνέχεσθαι πάθη προστάττων. καὶ αὖθις, ὁ μὲν μωσῆς μοιχοῖς καὶ ἀ-
κολάστοις διετάττετο τὸ μὴ μοιχεύειν, μηδὲ ἀρσενοκοιτεῖν, μηδὲ τὰς παρὰ φύσιν
ἡδονὰς διώκειν, θάνατον τὴν τιμωρίαν τοῖς παραβαίνουσιν ἐπάγων· ἐγὼ δὲ μηδ'
ἐμβλέπειν γυναῖκα μετ' ἐπιθυμίας ἀκολάστου τοὺς ἐμοὺς βούλομαι. καὶ πάλιν,
ὁ μὲν ἔλεγεν, οὐκ ἐπιορκήσεις, ἀποδώσεις δὲ τῷ θεῷ τοὺς ὅρκους σου· ἐγὼ δὲ λέγω ὑ-
μῖν, μὴ ὀμόσαι ὅλως, ἀλλ' ἔσται ὁ λόγος ὑμῶν ναὶ ναί, οὒ οὔ· τὸ δὲ περισσὸν τούτων
ἐκ τοῦ πονηροῦ ἐστιν. καὶ πάλιν, ὁ μὲν τοὺς ἀδικοῦντας ἀμύνασθαι καὶ ἀντιδι-
κεῖν παρεκελεύετο, λέγων, ὀφθαλμὸν ἀντὶ ὀφθαλμοῦ, καὶ ὀδόντα ἀντὶ ὀδόντος· ἐγὼ
δὲ λέγω ὑμῖν, μὴ ἀντιστῆναι τῷ πονηρῷ. ἀλλ' ὅστις σε ῥαπίσει ἐπὶ τὴν δεξιὰν σια-
γόνα σου, στρέψον αὐτῷ καὶ τὴν ἄλλην. καὶ τῷ θέλοντί σοι κριθῆναι, καὶ τὸν χιτῶνά
σου λαβεῖν, ἄφες αὐτῷ καὶ τὸ ἱμάτιον. καὶ πάλιν, ὁ μὲν παρῄνει τὸν μὲν φίλον ἀγα-
πᾶν, μισεῖν δὲ τοὺς ἐχθρούς. ἐγὼ δὲ καθ' ὑπερβολὴν φιλανθρωπίας καὶ ἀνεξι-
κακίας ἀγαπᾶν τοὺς ἐχθροὺς ὑμῖν νομοθετῶ, καὶ προσεύχεσθαι ὑπὲρ τῶν
διωκόντων, ὅπως γένησθε υἱοὶ τοῦ πατρὸς ὑμῶν τοῦ ἐν οὐρανοῖς, ὅστις τὸν ἥλιον
ἀνατέλλει ἐπὶ πονηροὺς καὶ ἀγαθοὺς, καὶ βρέχει ἐπὶ δικαίους καὶ ἀδίκους. καὶ ἐπὶ
τούτοις, ὁ μὲν πρὸς τὴν τῶν πολλῶν σκληρίαν ἡρμόζετο, καὶ τοῖς ἐμπαθέσι κατάλ-
ληλα διετάττετο, ἐξηλλαγμένον καὶ ὑποβεβηκότα παρὰ τὸν παλαιὸν, τρόπον πα-
ραδιδοὺς εὐσεβείας· ἐγὼ δὲ ἐπὶ τὸν πρόπαλαι θεοφιλῶν ἀνδρῶν εὐσεβῆ καὶ θεο-
φιλῆ βίον ἀνακαλοῦμαι τοὺς πάντας. καὶ ἐφ' ἅπασιν, ὁ μὲν γῆν ῥέουσαν γάλα καὶ
μέλι, οἷα νηπίοις, ἐπηγγέλετο· ἐγὼ δὲ βασιλείας οὐρανῶν τοῖς οἵοις τε χωρεῖν προ-
ξενῶ. Ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα ὁ τῆς καινῆς διαθήκης λόγος διὰ τῆς χριστοῦ διδασκα-
λίας πᾶσι κατήγγελλε τοῖς ἔθνεσι. καὶ ταῦτα ἦν, ἃ τοῖς αὐτοῦ μαθηταῖς ὁ χριστὸς τοῦ
„ θεοῦ πᾶσι τοῖς ἔθνεσι καταγγέλλειν παρῄνει, φήσας, πορευθέντες μαθητεύσατε
„ πάντα τὰ ἔθνη, διδάσκοντες αὐτοὺς τηρεῖν πάντα ὅσα ἐνετειλάμην ὑμῖν. ἃ καὶ
πᾶσιν ἀνθρώποις ἕλλησί τε καὶ βαρβάροις φυλάττειν παραδιδοὺς, σαφῶς τί πο-
τέ ἐστιν ὁ χριστιανισμὸς, ἐξέφηνεν· τίνες τε ἡμεῖς, καὶ ὁποῖος ὁ τῶν τοιῶνδε λό-
γων τε καὶ μαθημάτων διδάσκαλος αὐτὸς ὁ σωτὴρ καὶ κύριος ἡμῶν ἰησοῦς ὁ χριστὸς τοῦ
θεοῦ, ὁ τὴν καινὴν ταύτην καὶ παράδοξον πολιτείαν καθ' ὅλου τοῦ κόσμου συστησά-
μενος· ὥστε τοιαῦτα μανθάνειν, καὶ φιλοσοφεῖν μὴ μόνον ἄνδρας, ἀλλὰ καὶ γυναῖκας,
πλουσίους τε καὶ πένητας, καὶ δούλους ἅμα δεσπόταις. καὶ μὴν ὁ τῆς καινῆς ταύ-
της νομοθεσίας εἰσαγωγεὺς τὰ πάντα κατὰ τὸν μωσέως νόμον εἰσῆκται πεπολιτευ-
μένος· ὃ καὶ αὐτὸ θαυμάζειν ἄξιον, ὅτι δὴ νέας πολιτείας νομοθέτης μέλλων κατα-

ἐπίστασθαι τὸ κατὰ τὸ εὐαγγέλιον αὐτοῦ καὶ τὸ διαθήκης, οὐχ ὡς ἐχθρὰ καὶ ἐναντία τὰ μωσέως προητήσαντο. εἰ γὰρ ἂν ἐνομίσθη τὰ πολέμια μωσεῖ διατάττεσθαι, οὕτω τε αὖ καὶ παρέσχεν τῆς κατὰ μωσέως καὶ τῶν προφητῶν τοῖς ἀθέοις αἱρεσιώταις πλείστης δυσφημίας ὑπόθεσιν, τοῖς τε ἐκ περιτομῆς εὔλογον τῆς κατ' αὐτοῦ συσκευῆς αἰτίαν, εἰ δὴ ὡς παραβάτη καὶ ἀποστάτη τοῦ νόμου τὴν πρὸς θάνατον ἐπιβουλὴν αὐτῷ συνεσκευάσαντο.

Πῶς ὁ χριστὸς τὰ παρὰ μωσεῖ πρότερον ἐκτελέσας, καινῆς καὶ νέας εἰσαγωγεὺς κατέστη πολιτείας.

Νυνὶ δὲ πάντα κατὰ τὸν μωσέως νόμον πεπολιτευμένος, τοῖς ἀποστόλοις αὐτοῦ κέχρηται διακόνοις τῆς καινῆς αὐτοῦ νομοθεσίας· ὁμοῦ μὲν καὶ τὰ μωσέως οὐκ ἀλλότρια οὐδ' ἐχθρὰ τῆς οἰκείας θεοσεβείας ἡγεῖσθαι δεῖν διδάξας· ὁμοῦ δὲ καὶ αὐθέντης καὶ εἰσηγητὴς νέας καὶ σωτηρίου πᾶσιν ἀνθρώποις καταστὰς νομοθεσίας, ὡς μηδαμῶς εἰς τὰ μωσεῖ δοκοῦντα παρανομῆσαι αὐτὸν, τέλος δ' ἐκείνοις ἐπιθεῖναι πρότερον, καὶ πληρωτὴν αὐτῶν γενέσθαι, καὶ οὕτως περὶ τὴν αὐθεντίαν τοῦ κατὰ τὸ εὐαγγέλιον νόμου προεληλυθέναι. καὶ τοῦτον ἀκουστέον αὐτοῦ λέγοντος τὸν τρόπον.
„ οὐκ ἦλθον καταλῦσαι τὸν νόμον, ἀλλὰ πληρῶσαι. εἰ μὲν γὰρ παραβάτης τοῦ μωσέως νόμου κατέστη, κἂν εὐλόγως ἐνομίσθη λύειν αὐτὸν καὶ παρανομεῖν. φαῦλος δ' ὢν καὶ παράνομος πεφυκὼς, οὐκ ἂν ἐπιστεύθη αὐτὸς εἶναι ὁ χριστός. λύων δὲ τὰ μωσέως πῶς ἂν ἐνομίσθη αὐτὸς ὑπάρχειν ὁ ὑπὸ μωσέως καὶ τῶν προφητῶν καταγγελλόμενος; πῶς δ' ἂν ἔσχεν τὸ ἀξιόπιστον καινῆς νομοθεσίας; ἔδοξε γὰρ ἂν εἰκότως τῆς παρανομίας χάριν, ἐπὶ τὴν καινοτομίαν ἐληλυθέναι, φεύγων τὴν ἐπὶ ταῖς παρανομίαις τιμωρίαν. νῦν δὲ, μηδὲν μηδαμῶς τῶν ἐν τῷ νόμῳ λύσας, πληρωτὴς δ' αὐτῶν γενόμενος, καὶ τέλος, ὡς ἄν τις εἴποι, κατὰ μωσέα, ἐπεὶ μηκέτι τοῖς λοιποῖς ἔθνεσι δυνατὸν ἦν ἐφαρμόζειν τὰ παρὰ μωσεῖ νόμιμα, διὰ τὰς προδηλωθείσας αἰτίας, χρεὼν δ' ἦν δήπου φιλανθρωπίᾳ τοῦ παναγάθου τῶν ὅλων θεοῦ πάντας ἀνθρώπους σωθῆναι, καὶ εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας ἐλθεῖν, τὰ κατάλληλα καὶ ἁρμόδια τοῖς πᾶσιν ἐνομοθέτησεν· οὐκ αὖ φθονήσας καὶ τὰ μωσέως διὰ τῶν ἀποστόλων αὐτοῦ πᾶσιν ἀνθρώποις καταγγεῖλαι, εἰ μὴ τὸ ἀδύνατον ἐμποδὼν ἦν, ὡς διδάσκει λέγων
„ ἀπόστολος. τὸ γὰρ ἀδύνατον τοῦ νόμου ἐν ᾧ ἠσθένει, ὁ θεὸς τὸν ἑαυτοῦ υἱὸν πέμ-
„ ψας ἐν ὁμοιώματι σαρκὸς ἁμαρτίας. καὶ τὰ ἑξῆς. ἀδύνατον δὲ πᾶσι δήπου τοῖς ἔθνεσιν ὑπάρχει τρὶς τοῦ ἔτους ἀπαντᾶν εἰς ἱεροσόλυμα κατὰ τὸν μωσέως νόμον, καὶ ἀπὸ τῶν περάτων τῆς οἰκουμένης τὴν ἀπὸ λεχοῦς γυναῖκα σπεύδειν, αὐτόθι τὰ καθάρσια ἀποθησομένην. καὶ ἄλλα μυρία, ἃ καὶ ἑαυτῷ τις ἐπὶ σχολῆς ἀναλέξαιτο ἄν. ἐπεὶ τοίνυν ταῦτα οὐδὲ βουλομένοις δυνατὰ ἦν τοῖς ἀπῳκισμένοις τῆς ἰουδαίας ἔθνεσι φυλάττειν, εἰκότως μηδὲν τούτων δι' ἑαυτοῦ λύσας ὁ σωτὴρ καὶ κύριος ἡμῶν, πληρωτὴς δὲ γενόμενος τῶν ἐν τῷ νόμῳ, καὶ πίστιν παρασχὼν τοῖς ὁρῶσιν ὡς ἄρα αὐτός ἐστιν ὁ χριστὸς τοῦ θεοῦ ὁ πρὸς τῶν παρὰ ἰουδαίοις πάλαι γενομένων προφητῶν μεμαρτυρημένος, μετὰ ταῦτα πᾶσι τοῖς ἔθνεσι τὰ ἁρμόδια παραγγέλματα διὰ τῶν οἰκείων μαθητῶν προὐβέβλητο. ὅθεν καὶ ἡμεῖς τὸ μὲν ἰουδαΐζειν παρῃτήμεθα ὡς ἡμῖν μὴ νενομοθετημένον, μηδὲ ἐφαρμόζειν τοῖς ἔθνεσι δυνάμενον· τὰς δὲ παρὰ ἰουδαίοις προφητείας ἀσμένως κατεδεξάμεθα, ὡς ἂν

περὶ

περιεχούσας τὰς προῤῥήσεις. ὁ δή γε σωτὴρ καὶ διδάσκαλος ἡμῶν καὶ ἀληθῶς πλη-
ρωτὴς ὑπάρχει τοῦ μωσέως νόμου καὶ τῶν μετ' αὐτὸν προφητῶν. ἐπεὶ γὰρ τοῖς τε-
θεσπισμένοις τὰ τῶν συμπερασμάτων ἔλειπεν, τάτε τῶν λογίων ἀποτελέσματα,
χρεὼν δήπου καὶ τούτων αὐτὸν πληρωτὴν αὐτὸν γενέσθαι. οἷον, ὡς ἐπὶ παραδεί-
» γματος, τὴν μὲν περὶ μωσέως φησὶ προφητεία, προφήτην ὑμῖν ἀναστήσει
» κύριος ὁ θεὸς ὑμῶν, ὡς ἐμέ. αὐτοῦ ἀκούσεσθε κατὰ πάντα ὅσα ἂν εἴπῃ ὑμῖν ὁ προφή-
» της ἐκεῖνος. τοῦτο δὲ ὃ λέγω ἀπεπλήρου, δεύτερος κατὰ μωσέα νομοθέτης ἀνα-
φανεὶς ἀνθρώπων τῆς ἀληθοῦς εὐσεβείας τοῦ τῶν ὅλων θεοῦ. τὸ γὰρ μὴ ἁπλῶς φά-
σκειν μωσέα προφήτην ἀναστήσεσθαι, ἀλλὰ μετὰ προσθήκης τῆς ὡς αὐτὸν. προ-
» φήτην γὰρ ὑμῖν ἀναστήσει, φησὶν, κύριος ὁ θεὸς ὑμῶν, ὡς ἐμέ· αὐτοῦ ἀκούσεσθε. τί ἕ-
τερον ἐδήλου, ἢ ὅτι αὐτοῦ μωσέως παρισούμενος τις ἔμελλεν ὁ θεσπιζόμενος; μωσῆς δὲ
νομοθέτης εὐσεβείας ἦν τοῦ ἐπὶ πάντων θεοῦ. ἐκ κοινοῦ καὶ τὸν προφητευόμενον,
ὅσπερ ἔμελλεν ὅμοιος γενήσεσθαι μωσέως, νομοθέτην ἐκείνῳ παραπλήσιον φῦναι
εἰκὸς ἦν. μυρίων γοῦν μετὰ ταῦτα προφητῶν μετὰ μωσέα γεγονότων, οὐδεὶς ὅ-
μοιος μωσέως μεμαρτύρηται. πάντες γὰρ εἰς ἐκεῖνον ἀνέπεμπον τοὺς ἀκροωμένους.
μαρτυρεῖ δὴ οὖν ἡ γραφὴ ὅτι οὐκ ἐγήγερται προφήτης ὅμοιος μωσέως. οὔτε οὖν
ἱερεμίας, οὔτε ἡσαΐας, οὔτε τις ἕτερος τῶν προφητῶν ὅμοιος αὐτοῦ ἂν εἴη, ἐπεὶ
μηδὲ εἷς τούτων νομοθέτης ἀναδέδεικται. προσδοκωμένου τοίνυν τοῦ κατὰ μωσέα
μέλλοντος ἀναστήσεσθαι προφήτου τε καὶ νομοθέτου, παρῆν σωτὴρ ἰησοῦς ὁ χριστὸς τοῦ
» θεοῦ, νομοθετῶν πᾶσι τοῖς ἔθνεσι, καὶ τὰ ὑπὲρ νόμον διαπραττόμενος. τὸ γὰρ, ἐῤῥέθη
» τοῖς ἀρχαίοις, οὐ μοιχεύσεις. ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν, μηδὲ ἐπιθυμεῖν. καὶ τὸ, ἐῤῥέθη τοῖς
» ἀρχαίοις, οὐ φονεύσεις, ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν μηδὲ ὀργίζεσθαι· καὶ τὸ μηκέτι ἐν ἱεροσο-
λύμοις, ἀλλ' ἐν παντὶ τόπῳ προσκυνεῖν· καὶ τὸ μὴ λιβανωτῷ καὶ θυσίαις, ἐν πνεύμα-
τι δὲ καὶ ἀληθείᾳ θρησκεύειν· καὶ ὅσα τοιαῦτα ἐν τῇ αὐτοῦ φέρεται διδασκαλίᾳ,
πανσόφου ἦν ἄντικρυς καὶ παραδόξου νομοθέτου. διὸ καὶ οἱ ἀκροώμενοι ἐξεπλήτ-
» τοντο, φησὶν ἡ θεία γραφὴ, ὅτι ἐδίδασκεν αὐτοὺς ὡς ἐξουσίαν ἔχων, καὶ οὐχ ὡς οἱ
» γραμματεῖς αὐτῶν, καὶ οἱ φαρισαῖοι. καὶ τοῦτο τοίνυν ὃ λέγω τῇ μωσέως προφη-
τείᾳ λόγιον ἀπεπλήρου. ὡσαύτως δὲ καὶ τὰ λοιπὰ τῶν προφητειῶν τῶν περὶ
αὐτοῦ, καὶ περὶ τῆς τῶν ἐθνῶν κλήσεως θεσπίσματα. γέγονε τοίνυν πληρωτὴς τοῦ νό-
μου καὶ τῶν προφητῶν, τὰς περὶ ἑαυτοῦ προῤῥήσεις εἰς πέρας ἀγαγών· καὶ μέ-
χρι μὲν αὐτοῦ στήσας τὸν πρότερον νόμον, ἀρχηγὸς δὲ ἀναφανεὶς δευτέρου τοῦ τοῖς
πᾶσιν ἔθνεσι καταγγελλομένου τῆς καινῆς διαθήκης νόμου, ὡς ὁμοῦ νόμου καὶ ἀρ-
χῆς αἴτιον καταστῆναι τὴν δυεῖν ὑποθέσεων, ἰουδαϊσμοῦ λέγω καὶ χριστιανισμοῦ.
» ὃ καὶ αὐτὸ θαυμάζειν ἄξιον, τὴν θείαν πρόῤῥησιν ᾧ δέ πως ἀναφαίνουσαν. ἰδοὺ
» τίθημι ἐν σιὼν λίθον ἐκλεκτὸν, ἀκρογωνιαῖον, ἔντιμον. καὶ ὁ πιστεύων εἰς αὐτὸν οὐ
» καταισχυνθήσεται. τίς δ' ἂν εἴη ἀκρογωνιαῖος, ἢ σωτὴρ ὁ ζῶν καὶ πολυτίμητος
λίθος μίαν ἐκ δυεῖν οἰκοδομῶν, ὑποστησάμενος διὰ τῆς αὐτοῦ διδασκαλίας. τὴν γὰρ
μωσέως μέχρις αὐτοῦ παραδοθεῖσαν στήσας, ἐκ θατέρου μέρους τὴν ἡμετέραν
ἐπισυνῆψεν τὴν κατὰ τὸ εὐαγγέλιον οἰκοδομήν. ὅθεν εἰκότως ἀκρογωνιαῖος ὠνό-
» μασται. καὶ ἐν ψαλμοῖς δὲ εἴρηται, λίθον ὃν ἀπεδοκίμασαν οἱ οἰκοδομοῦντες,
» οὗτος ἐγενήθη εἰς κεφαλὴν γωνίας. παρὰ κυρίου ἐγένετο αὕτη, καὶ ἔστι θαυμαστὴ ἐν

» ὀφθαλμοῖς ἡμῶν. ἔνθα σαφῶς τὸ λόγιον καὶ τὴν ἐκ τοῦ ἰουδαίων ἔθνους ἐπιβου-
λὴν ἣν πέπονθεν ὁ θεσπιζόμενος, διεσάφησεν· ἀποδοκιμασθῆναι μὲν αὐτὸν πρὸς
τῶν τὸν παλαιὸν τοῖχον οἰκοδομούντων γραμματέων τινῶν καὶ φαρισαίων, ἀρ-
χιερέων τε καὶ πάντων τῶν παρὰ ἰουδαίοις ἀρχόντων φήσαντος· πλὴν ἀλλὰ μετὰ
τὴν ἐξ ἐκείνων ἀτιμίαν καὶ ἀποβολὴν θεσπίσαν αὐτὸν γενήσεσθαι εἰς κεφαλὴν γωνίας
ἀρχηγὸν καταστάντα τῆς καινῆς διαθήκης, ἀκολούθως ταῖς ἀποδοθείσαις θεωρίαις. οὐκ
οὖν ἀποστάντες ἡμεῖς ἑλληνισμοῦ, οὐκ ἐπὶ ἰουδαϊσμὸν καταπεπλώκαμεν. οὐδέ,
ἀποδεχόμενοι τὸν μωσέως νόμον, καὶ τοὺς ἑβραίων προφήτας, μὴ βιοῦντες δὲ ἰου-
δαϊκῶς, ἀλλὰ κατὰ τὴν πρὸ μωσέως τῶν θεοφιλῶν ἀνδρῶν πολιτείαν, πλάζοιμεν
ἄν. καὶ τοῦτο γὰρ μωσέα καὶ τοὺς μετ' αὐτὸν προφήτας δηλοῦντας ἀποδείκνυ-
μεν, τὸν ὑπ' αὐτῶν προκεκηρυγμένον χριστὸν ἀποδεχόμενοι, καὶ τούτου τοῖς νόμοις πει-
θόμενοι, κατ' ἴχνος τε τῆς αὐτοῦ διδασκαλίας βαίνειν δι' εὐχῆς ἐθέλομεν, αὐτῷ μωσεῖ
» καὶ τοῦτο τὰ φίλα ποιοῦντες· ὃς προειπὼν ὅτι προφήτην ἀναστήσει κύριος ὁ
» θεὸς ὅμοιον αὐτῷ, ἐπιλέγει, πᾶσα δὲ ψυχὴ ἥτις μὴ ἀκούσηται τοῦ προφήτου ἐκεί-
» νου, ἐξολοθρευθήσεται ἐκ τοῦ γένους αὐτῆς. αὐτίκα ἰουδαῖοι μὴ παραδεξάμενοι
τὸν προφήτην, μηδ' ὑπακούσαντες αὐτοῦ τοῖς ἁγίοις λόγοις, ἔσχατον ὑπέμειναν
ὄλεθρον, ἀκόλουθα τῇ προρρήσει πεπονθότες. οὔτε γὰρ τὸν χριστοῦ νόμον τῆς καινῆς
διαθήκης καταδεδέξαντο· οὔτε τὰ μωσέως παραγγέλματα δίχα παρανομίας οἷοί τ'
ἂν εἶεν φυλάσσειν· διὸ καὶ τῇ μωσέως ὑποβέβληνται κατάρᾳ, τῷ μηδὲ δυνατὸν
αὐτοῖς εἶναι τὰ παρὰ μωσεῖ νενομοθετημένα συντελεῖν, περιῃρημένης αὐτῶν τῆς μη-
τροπόλεως, καὶ ἀποκεκλεισμένης τῆς μόνον αὐτόθι συγκεχωρημένης ἐπιτελεῖσθαι μω-
σαϊκῆς θρησκείας. ἡμεῖς δὲ τὸν ὑπὸ μωσέως καὶ τῶν λοιπῶν προφητῶν κατηγ-
γελμένον ἀποδεξάμενοι, καὶ τούτῳ πείθεσθαι δι' εὐχῆς ποιούμενοι, πληρωταὶ ἂν
» εἴημεν τῆς μωσέως παραγγελίας, δι' ἧς ἔφησεν, αὐτοῦ ἀκούσεσθε. πᾶσα δὲ ψυχή,
» ἥτις ἂν μὴ ἀκούσῃ τοῦ προφήτου ἐκείνου, ἐξολοθρευθήσεται ἐκ τοῦ γένους
» αὐτῆς. τίνα δὲ διετάξατο ὁ προφήτης, ὧν ἐπακούειν χρεών, μικρῷ πρόσθεν ἀκη-
κόαμεν, τὰ πρόσφατα καὶ ἔνθεα καὶ οὐράνια παραγγέλματα. ἃ δὴ οὐκ ἐν πλαξὶ
λιθίναις μωσεῖ παραπλησίως, οὐδέ γε μέλανι καὶ χάρταις ἠξίωσε παραθέσθαι,
ψυχαῖς δὲ κεκαθαρμέναις, καὶ νοερὰν οὐσίαν κεκτημέναις τὴν αὐτοῦ φοιτητῶν. ἐν
αἷς ἐγγράψας τοὺς τῆς καινῆς διαθήκης νόμους, ἔργοις ἀπεπλήρου τὴν φήσασαν
» διὰ ἱερεμίου προφητείαν, διαθήσομαι διαθήκην καινήν, οὐ κατὰ τὴν διαθήκην
» ἣν διεθέμην τοῖς πατράσιν αὐτῶν. ὅτι αὕτη ἡ διαθήκη ἣν διαθήσομαι τῷ οἴκῳ
» ἰσραήλ, διδοὺς νόμους μου εἰς διάνοιαν αὐτῶν, καὶ ἐπὶ τὴν καρδίαν αὐτῶν γράψω
» αὐτούς, καὶ ἔσομαι αὐτῶν θεός, καὶ αὐτοὶ ἔσονταί μου λαός.

Ὡς εἰς δύο τρόπους ὁ κατὰ τὸν χριστιανισμὸν διῄρηται βίος.

Ἀλλ' ὁ μὲν, ἐν πλαξὶν ἀψύχοις· ὁ δ' ἐν διανοίαις ζώσαις τὰ τέλεια τῆς καινῆς δια-
θήκης παραγγέλματα ἐνέγραψεν. οἱ δέ γε αὐτοῦ μαθηταὶ τῷ τοῦ διδασκάλου νεύμα-
τι, κατάλληλον τὴν τῶν πολλῶν ἀκοαῖς ποιούμενοι τὴν διδασκαλίαν, ὅσα μὲν ἅτε τὴν ἕξιν
διαβεβηκόσι πρὸς τοῦ τελείου διδασκάλου παρήγγελτο, ταῦτα τοῖς οἵοις τε χωρεῖν
παρεδίδου. ὅσα δὲ τοῖς ἔτι τὰς ψυχὰς ἐμπαθέσι, καὶ θεραπείας δεομένοις ἐφαρ-
μόζειν

μείζω ὑπερβαλλόμενοι. ταῦτα συγκαλύπτοντες τῇ τῶν πλειόνων ἀσθενείᾳ, τὰ μὲν διὰ γραμμάτων, τὰ δὲ δι᾽ ἀγράφων θεσμῶν φυλάττειν παρεδίδοσαν, ὥς τε ἤδη καὶ τῇ Χριστοῦ ἐκκλησίᾳ δύο βίων νενομοθετῆσθαι τρόπους· τὸν μὲν, ὑπερφυῆ, καὶ τῆς κοινῆς καὶ ἀνθρωπίνης πολιτείας ἐπέκεινα, οὐ γάμους, οὐ παιδοποιίας, οὐδὲ κτῆσιν, οὐδὲ περιουσίας ὕπαρξιν παραδεχόμενον, ὅλον δὲ δι᾽ ὅλου τῆς κοινῆς καὶ συνήθους ἀνθρώπων ἀγωγῆς παρηλλαγμένον, καὶ μόνῃ τῇ τοῦ θεοῦ θεραπείᾳ προσανακείμενον καθ᾽ ὑπερβολὴν ἔρωτος οὐρανίου. οἱ δὲ τόνδε μετιόντες τὸν τρόπον, τὸν θνητὸν βίον τεθνάναι δοκοῦντες, καὶ αὐτὸ μόνον τὸ σῶμα φέροντες ἐπὶ γῆς, φρονήματι δὲ τὴν ψυχὴν εἰς οὐρανὸν μετενηνεγμένοι, οἷά τινες θεοὶ, τὸν τῶν ἀνθρώπων ἐφορῶσι βίον, ὑπὲρ τοῦ παντὸς γένους ἱερωμένοι τῷ ἐπὶ πάντων θεῷ, οὐ βουθυσίαις καὶ αἵμασιν, οὐδὲ σπονδαῖς καὶ κνίσαις, οὐδ᾽ αὖ καπνῷ καὶ πυρὸς ἀποβρώσει, καὶ σωμάτων φθοραῖς, δόγμασι δὲ ὀρθοῖς ἀληθοῦς εὐσεβείας, ψυχῆς τε διαθέσει κεκαθαρμένης, καὶ προσέτι τοῖς κατ᾽ ἀρετὴν ἔργοις τε καὶ λόγοις. οἷς τὸ θεῖον ἐξιλεούμενοι, τὴν ὑπὲρ σφῶν αὐτῶν καὶ τῶν σφίσιν ὁμογενῶν ἀποτελοῦσιν ἱερουργίαν. τοιόσδε μὲν οὖν καθέστηκεν ὁ ἐντελὴς τῆς κατὰ τὸν Χριστιανισμὸν πολιτείας τρόπος. ὁ δ᾽ ὑποβεβηκὼς, ἀνθρωπινώτερος, οἷος καὶ γάμοις συγκαταβαίνειν σώφροσι καὶ παιδοποιίαις, οἰκονομίας τε ἐπιμελεῖσθαι, τοῖς τε κατὰ τὸ δίκαιον στρατευομένοις τὰ προσκλέα ὑποτίθεσθαι, ἀγρῶν τε, καὶ ἐμπορίας, καὶ τῆς ἄλλης πολιτικωτέρας ἀγωγῆς μετὰ τοῦ θεοσεβοῦς φροντίζειν, οἷς καὶ ἀσκήσεως καιροὶ, μαθητείας τε καὶ τῆς τῶν θείων λόγων ἀκροάσεως ἡμέραι ἀφωρίσθησαν· καί τις τούτοις δεύτερος εὐσεβείας ἀπονενέμηται βαθμὸς, κατάλληλον τῷ τοιῷδε βίῳ παρέχων τὴν ὠφέλειαν, ὡς μηδένα ἀμοιρεῖν τῆς σωτηρίου ἐπιφανείας. πᾶν δὲ γένος ἀνθρώπων, Ἑλλήνων ὁμοῦ καὶ βαρβάρων τῆς εὐαγγελικῆς ἀπολαύειν διδασκαλίας.

Τί δή ποτε μὴ ὁμοίως τοῖς παλαιοῖς, καὶ παρ᾽ ἡμῖν τὰ τῆς πολυπαιδίας σπουδάζεται.

Τούτων ὧδε ἐχόντων, ζητήσαι ἄν τις εἰκότως, εἰ δὴ κατὰ τοὺς πάλαι καὶ πρὸ Μωσέως θεοφιλεῖς ἄνδρας τὴν τοῖς ἔθνεσιν ἡμῖν εὐαγγελικὴν διδασκαλίαν προσάγειν ὑποτίθεσθαί φαμεν, μίαν τε ἡμῶν τε κἀκείνων εὐσέβειαν, καὶ θεοῦ γνῶσιν τὴν αὐτὴν, τί δή ποτε οἱ μὲν περὶ γάμους καὶ παιδοποιίας πλείστην εἰσῆγον σπουδὴν, ἡμῖν δὲ τοῦτο παρημέληται τὸ μέρος. καὶ πάλιν, οἱ μὲν ταῖς διὰ ζώων θυσίαις ἐξιλεούμενοι τὸν θεὸν ἀνεγράφησαν· ἡμῖν δὲ καὶ τοῦτο προσάττειν, ὥστε τῶν ἀνοσίων, ἀπηγόρευται. δύο γὰρ μόνα ταῦτα οὐ σμικρὸν ἔχοντα λόγον, δόξειεν ἂν τοῖς ὑφ᾽ ἡμῶν εἰρημένοις ἀντιπίπτειν, ὡς μὴ κατὰ ταὐτὰ τὸν παλαιὸν σωζόντων τῆς εὐσεβείας τρόπον. καὶ πρὸς ταῦτ᾽ οὖν τοιάνδε λύσιν ἐξ αὐτῶν πάρεστιν ἀναλέξασθαι τῶν παρ᾽ Ἑβραίοις λογίων· οἱ μὲν πρὸ Μωσέως ἐπ᾽ εὐσεβείᾳ μεμαρτυρημένοι, ἀρχὴν ἔχοντος τότε καὶ συνισταμένου τοῦ βίου, γενέσθαι μνημονεύονται) τὰ δὲ καθ᾽ ἡμᾶς, περὶ τέλος ἤδη αὐτοῦ. διὸ τοῖς μὲν σπουδάζεσθαι τὴν τῶν διαδόχων ἐπίδοσιν εἰς πολυανθρωπίαν, αὔξοντος κατ᾽ ἐκεῖνο καιροῦ, καὶ πληθύνοντος, εἰς ἀκμήν τε προϊόντος τοῦ τῶν ἀνθρώπων γένους· ἡμῖν δὲ μὴ σφόδρα τι τοῦτο μέλειν, ὡς ἂν ἤδη τῶν πραγμάτων φθινόντων καὶ ἀπολληγόντων, ἐπὶ πέρας τε ἔσχατον ἐλαυνόντων, διαρρήδην τῆς

τοῦ βίου

τοῦ βίου συντηρείας περὶ τῆς εὐαγγελικῆς διδασκαλίας ἐπὶ θύραις ἤδη λεγομένης, ἀνανεώσεώς τε καὶ παλιγγενεσίας αἰῶνος ἑτέρου, ὅσον οὔπω μέλλοντος ἐπιστῆναι, προκηρυττομένης. μία μὲν οὖν ἀπόδοσις αὕτη· δευτέρα δ' ἂν εἴη τοιαύτη. τοῖς μὲν παλαιοῖς ἀνειμένον καὶ ἐλεύθερον μετιοῦσι βίον οὐδὲν ἦν ἐμποδὼν οἴκου καὶ παίδων προΐστασθαι μετὰ τῆς περὶ τὸ θεῖον σχολῆς, αὐταῖς γαμεταῖς καὶ παισὶ καὶ οἰκέταις θεοσεβεῖν ἀπερισπάστως δυναμένοις, καὶ μηδαμῶς ὑπὸ τῶν ἐκτὸς τῆς περὶ τὰ κρείττω προθέσεως ἀποσπωμένοις. τὰ δὲ καθ' ἡμᾶς, μυρία τὰ ἐκτὸς καθέλκοντα, καὶ εἰς ἀηδεῖς φροντίδας περισύροντα, τῆς τε περὶ τὰ θεῷ ἀρεστὰ σπουδῆς ἀφιστάντα τυγχάνει. τοῦτο γοῦν αἴτιον εἶναι τῆς τῶν γάμων συστολῆς παρίστησιν ὁ τῆς εὐαγγελικῆς διδασκαλίας λόγος, φάσκων, Τοῦτο δέ φημι ἀδελφοί· ὁ καιρὸς συνεσταλμένος. τὸ λοιπόν ἐστιν, ἵνα καὶ οἱ ἔχοντες γυναῖκας, ὡς μὴ ἔχοντες ὦσι, καὶ οἱ κλαίοντες, ὡς μὴ κλαίοντες, καὶ οἱ χαίροντες, ὡς μὴ χαίροντες, καὶ οἱ ἀγοράζοντες, ὡς μὴ κατέχοντες, καὶ οἱ χρώμενοι τῷ κόσμῳ τούτῳ, ὡς μὴ καταχρώμενοι. παράγει γὰρ τὸ σχῆμα τοῦ κόσμου τούτου. θέλω δὲ ὑμᾶς ἀμερίμνους εἶναι. ὁ ἄγαμος μεριμνᾷ τὰ τοῦ κυρίου, πῶς ἀρέσῃ τῷ κυρίῳ· ὁ δὲ γαμήσας, μεριμνᾷ τὰ τοῦ κόσμου, πῶς ἀρέσῃ τῇ γυναικί, καὶ μεμέρισται· καὶ ἡ γυνὴ ἡ ἄγαμος καὶ ἡ παρθένος μεριμνᾷ τὰ τοῦ κυρίου, ἵνα ἀρέσῃ τῷ κυρίῳ, ἵνα ᾖ ἁγία καὶ τῷ σώματι καὶ τῷ πνεύματι. ἡ δὲ γαμήσασα μεριμνᾷ τὰ τοῦ κόσμου, πῶς ἀρέσῃ τῷ ἀνδρί. τοῦτο δὲ πρὸς τὸ ὑμῶν συμφέρον λέγω, οὐχ ἵνα βρόχον ὑμῖν ἐπιβάλω, ἀλλὰ πρὸς τὸ εὔσχημον καὶ εὐπάρεδρον τῷ κυρίῳ ἀπερισπάστως. διαρρήδην γοῦν ἐν τούτοις τὸ αἴτιον τῆς ἀποχῆς τοῦ γάμου παρίστησιν, τήν τε τοῦ καιροῦ καὶ τῶν ἐκτὸς πραγμάτων ἀγγαρείαν ἐπιμεμψάμενος, ὧν οὐδὲν τοῖς παλαιοῖς προσέπιπτεν. καὶ τρίτος δ' ἂν εἴη παρὰ ταῦτα λόγος, καθ' ὃν οἱ πάλαι θεοφιλεῖς παιδοποιίας πλείστην ἐποιοῦντο σπουδήν. τῶν λοιπῶν ἀνθρώπων εἰς κακοτροπίαν ἐπιδόντων, εἰς ἀνήμερόν τε καὶ ἀπάνθρωπον καὶ θηριώδη βίον ἀποπεπτωκότων, εἴς τε ἀσεβῆ πολυθεΐας καὶ ἄθεον τρόπον ἀπωλισθηκότων, βραχεῖς σφόδρα καὶ ἀριθμῷ ληπτοὶ περιλειπόμενοι κατὰ τὰ πρόσθεν ἡμῖν εἰρημένα, τοῦ τῶν πολλῶν ὑπεξίσταντο βίου, καὶ τῆς κοινῆς τῶν λοιπῶν ἀνθρώπων συναναστροφῆς. κεχωρισμένως δ' οὖν τῶν ἄλλων ἐθνῶν, καὶ κατὰ μόνας βιοῦντες, πολιτείαν ξένην καὶ βίον φιλόσοφον, καὶ ὡς ἀληθῶς θεοσεβῆ, καὶ τοῖς ἄλλοις ἀνθρώποις ἀνεπίμικτον συνίσταντο. ἵν' οὖν καὶ τοῖς μετέπειτα τῆς οἰκείας θεοσεβείας ζώπυρον ἐξ αὐτῶν σπέρμα φυλάττοιτο, μηδ' ἐκλίποι καὶ ἀπόλοιτο ἅμα τῇ τῶν ἀνδρῶν τελευτῇ τὰ τῆς κατ' αὐτοὺς εὐσεβείας, εἰκότως παιδοποιίας καὶ παιδοτροφίας πρόνοιαν εἰσῆγον, ὡς ἂν διδάσκαλοι καὶ καθηγηταὶ γένοιντο τῶν ἰδίων παίδων, διαδόχους εὐσεβείας καὶ τῆς οἰκείας ἀρετῆς κληρονόμους τοῖς μετέπειτα καταλιπεῖν σπουδαῖον εἶναι ἡγούμενοι. ἔνθεν μυρίοι προφῆται καὶ δίκαιοι ἄνδρες, αὐτός τε ὁ σωτὴρ καὶ κύριος ἡμῶν, οἵ τε τούτου μαθηταὶ καὶ ἀπόστολοι ἐκ τῆς αὐτῶν διαδοχῆς ἀναπεφήνασιν. εἰ δέ τινες καὶ φαῦλοι προῆλθον ἐξ αὐτῶν, ὡς ἅμα σίτῳ καλάμης ὑποφυείσης, ἀλλ' οὔπω τοὺς σπείροντας αἰτιατέον, οὐδὲ τοὺς ἀναθρεψαμένους· ἐπεὶ καὶ τῶν τοῦ σωτῆρος μαθητῶν ἴσμεν τινὰς ἐξ αὐτεξουσίου προαιρέσεως ἀποσφαλέντας. ἡ μὲν οὖν αἰτία τῆς τῶν πάλαι θεοφιλῶν ἀνδρῶν παιδοποιίας ἀνεύρηται, ἣν οὐκέτι ἐφ' ἡμῶν χώραν ἔχειν λέγω, ὅτι σὺν θεῷ διὰ τῆς τοῦ σωτῆρος

ἡμῶν

ἡμῶν εὐαγγελικῆς διδασκαλίας, μυρία ἔθνη καὶ λαοὺς κατά τε πόλεις καὶ χώρας καὶ ἀγροὺς πάρεστιν ἡμῖν ὀφθαλμοῖς ὁρᾶν σπεύδοντα κατὰ τὸ αὐτὸ, καὶ συντρέχοντα ἐπὶ τὴν κατὰ θεὸν μάθησιν τῆς εὐαγγελικῆς διδασκαλίας· οἷς ἀγαπητὸν δυνάμεως ἐξαρκεῖν τοὺς διδασκάλους καὶ κήρυκας τοῦ τῆς θεοσεβείας λόγου, πάντων ἀπολελυμένους τῶν τοῦ βίου δεσμῶν, καὶ τῶν πολυμερίμνων φροντίδων. μάλιστα δ' οὖν τούτοις ἀναγκαίως τὰ νῦν διὰ τὴν περὶ τὰ κρείττω σχολὴν, ἡ τῶν γάμων ἀναχώρησις σπουδάζεται, ἅτε περὶ τὴν ἔνθεον καὶ ἄσαρκον παιδοποιΐαν ἀσχολουμένοις, οὐχ ἑνὸς οὐδὲ δυεῖν παίδων, ἀλλ' ἀθρόως μυρίου πλήθους τὴν παιδοτροφίαν, καὶ τὴν κατὰ θεὸν παίδευσιν, τῆς τε ἄλλης ἀγωγῆς τοῦ βίου τὴν ἐπιμέλειαν ἀναδεδεγμένοις. ἐπὶ τούτοις ἅπασιν εἴ τις ἀκριβῶς ἐξετάζοι τοὺς τῶν παλαιῶν βίους, περὶ ὧν ὁ λόγος ποιούμεθα, γνοίη ἂν αὐτοὺς ἐν ἀρχαῖς μὲν τῆς ἡλικίας παιδοποιουμένους, ὕστερον δὲ ἀναχωροῦντας καὶ ἀποπεπαυμένους. γέγραπται γοῦν ὅτι εὐηρέστησεν Ἐνὼχ τῷ θεῷ, μετὰ τὸ γεννῆσαι τὸν Μαθουσαλά. ἀκριβῶς οὕτω τῆς γραφῆς μετὰ τὴν τοῦ παιδὸς γέννησιν εὐηρεστηκέναι τῷ θεῷ τὸν δηλούμενον ἱστορούσης, καὶ οὐκέτι ἐξ ἐκείνου παῖδας αὐτῷ γενέσθαι μαρτυρούσης. καὶ Νῶε δὲ ἄνθρωπος δίκαιος μετὰ τὴν τῶν παίδων γένεσιν μόνος σὺν τοῖς οἰκείοις ἐν τῇ τῶν ἐπὶ γῆς ἁπάντων φθορᾷ διασωθεὶς, πλείστοις μετὰ ταῦτα ἐπιβιοὺς ἔτεσιν, οὐδαμῶς εἰσάγεται παῖδας κτησάμενος. λέγεται δὲ καὶ ὁ Ἰσαὰκ ἐκ μιᾶς γαμετῆς διδύμου γονῆς πατὴρ γεγονὼς, μέχρι τούτου στῆσαι τὴν πρὸς γαμετὴν ὁμιλίαν. καὶ ὁ Ἰωσὴφ καὶ ταῦτα παρ' Αἰγυπτίοις τὰς διατριβὰς πεποιημένος, οὐ πλειόνων δύο παίδων κατέστη πατὴρ, μίαν τὴν τούτων μητέρα ἀγόμενος. καὶ αὐτός γε Μωσῆς, ὅ, τε τούτου ἀδελφὸς Ἀαρὼν πρὸ μὲν τῆς τοῦ θεοῦ ἐπιφανείας ἱστοροῦνται παιδοπεποιημένοι· μετὰ δὲ τοὺς θείους χρησμοὺς, οὐκέτι ἐπ' αὐτοῖς παῖδας εὑρεῖν γεγεννημένους. τί χρὴ λέγειν περὶ Μελχισεδὲκ, οὗ καθάπαξ οὐ παῖς, οὐ γένος, οὐ διαδοχὴ φέρεται, οὐ δ' Ἰησοῦ τοῦ Μωσέως διαδόχου, οὐδὲ πλείστων ἄλλων προφητῶν. ζητουμένοις δὲ τῆς κατὰ τὸν Ἀβραὰμ καὶ Ἰακὼβ παιδοποιΐας, ἐν ἑτέροις τὸν λόγον χρειωδέστερον ἀποδεδώκαμεν, ἐν οἷς περὶ τῆς τῶν πάλαι θεοφιλῶν ἀνδρῶν πολυγαμίας τε καὶ πολυπαιδίας διειλήφαμεν, ἐφ' ἃ καὶ νῦν τοὺς φιλομαθεῖς ἀναπέμπομεν, τοσοῦτον ἐπισημηνάμενοι, ὅτι καὶ κατὰ τοὺς τῆς καινῆς διαθήκης νόμους, οὐ πάμπαν ἀπηγόρευται τὰ τῆς παιδοποιΐας, ἀλλὰ καὶ τούτῳ τὰ παραπλήσια τοῖς πάλαι θεοφιλέσι διατέτακται. χρῆναι γάρ φησιν ὁ λόγος τὸν ἐπίσκοπον γεγονέναι μιᾶς γυναικὸς ἄνδρα. πλὴν ἀλλὰ τοῖς ἱερωμένοις, καὶ περὶ τὴν τοῦ θεοῦ θεραπείαν ἀσχολουμένοις ἀνέχειν λοιπὸν σφᾶς αὐτοὺς προσήκει τῆς γαμικῆς ὁμιλίας. ὅσοι δὲ μὴ τῆς τοιαύτης ἠξίωνται ἱερουργίας, τούτοις ὁ λόγος καθυφίησι μονονουχὶ διαρρήδην ἅπασι κηρύττων, ὅτι δὴ τίμιος ὁ γάμος καὶ ἡ κοίτη ἀμίαντος, πόρνους δὲ καὶ μοιχοὺς κρινεῖ ὁ θεός. ταῦτα μὲν οὖν εἰς τὴν περὶ τὴν ἡμῶν εἰρήσθω πρότασιν.

Τίνι λόγῳ μὴ καὶ ἡμῖν ὁμοίως τοῖς παλαιοῖς θυμιᾶν καὶ θύειν τῷ θεῷ τὰ γεώδη παραδέδοται.

Περὶ δὲ τοῦ μὴ ζωοθυτεῖν ἡμᾶς τῷ ἐπὶ πάντων θεῷ, τῶν πάλαι θεοφιλῶν ἀνδρῶν, ὧν δὴ φαμὲν, κατὰ ζῆλον θεοσεβείας τοῦτο πεποιηκότων, οὕτως ἐξ ἡμῶν ἀποδοθείη

αὐτὸ λόγος. οὐχ ὥσπερ ἤγησιν ἐνομίζετο, καὶ τοῖς ἑβραίων ἱεροῖς λόγοις ταυτὰ δέ-
κται περὶ τῆς τῶν πάλαι καὶ πρώτων ἀνδρῶν θεραπείας τοῦ θείου. οἱ μὲν ἔφασαν
μὴ θύειν τοὺς προτέρους μηδὲν ὁποιοῦν τῶν ζώων, μηδὲ θυμιᾶν τοῖς θεοῖς, ἀλλ' ἡ-
λίῳ μὲν καὶ τοῖς κατ' οὐρανὸν ἄστροις χλόην καὶ οἱονεί τινα τῆς γονίμου φύσεως
χνοῦν ταῖς χερσὶν δραξαμένους, πόαν τε καὶ φύλλα καὶ ῥίζας καταχεῖν πυρί. πόρρω δὲ
παρανομίας ἥκοντας τοὺς μετὰ ταῦτα ἀνθρώπους, αἱμάξαι τοὺς βωμοὺς ζώων
σφαγαῖς· εἶναι δὲ ταύτην ἀνόσιον καὶ ἄδικον καὶ οὐδαμῶς θεῷ προσφιλῆ θυσίαν.
μηδὲν γὰρ τῆς τῶν ἀνθρώπων λογικῆς ψυχῆς τὴν τῶν ἀλόγων διαφέρειν· διὸ καὶ
φόνου δίκην ὑπέχειν ἄξιον τοὺς ζωοθυτοῦντας ἔφασκον, ὡς τῆς αὐτῆς καὶ ὁμοίας
ἔν τε ἀνθρώπῳ καὶ ἐν τῷ ἀλόγῳ ζώῳ ψυχῆς ἐνυπαρχούσης. ἀλλ' ὁ μὲν τῶν ἐθ-
νῶν περὶ τῶν παλαιῶν λόγος τοιόσδε τις ἦν. ὁ δέ γε τῆς ἑβραίων γραφῆς, οὐ τοιοῦτος.
τοὺς γάρ τοι πρώτους αὐτοὺς γενομένους ἀνθρώπους ἅμα τῇ πρώτῃ συστάσει τοῦ
» βίου, θυσίαις ταῖς ἀπὸ ζώων τιμῆσαι τὸ θεῖον ἱστορεῖ λέγουσα δ' οὕτω, καὶ ἐγένετο μεθ'
» ἡμέρας ἤνεγκε κάϊν ἀπὸ τῶν καρπῶν τῆς γῆς θυσίαν τῷ κυρίῳ· καὶ ἄβελ ἤνεγκε καὶ
» αὐτὸς ἀπὸ τῶν πρωτοτόκων τῶν προβάτων αὐτοῦ. καὶ ἐπεῖδεν ὁ θεὸς ἐπὶ ἄβελ
» καὶ ἐπὶ τοῖς δώροις αὐτοῦ· ἐπὶ δὲ κάϊν καὶ ταῖς θυσίαις αὐτοῦ οὐ προσέσχεν. ἔνθα δὴ
ἐπισημήνῃς, ὡς μᾶλλον ὁ ζωοθυτήσας ἀπόδεκτος εἴρηται παρὰ τὸν ἀπὸ γῆς προσ-
αγαγόντα τῷ θεῷ τὴν θυσίαν. καὶ νῶε δὲ αὖθις ἀπὸ πάντων τῶν κτηνῶν τῶν κα-
θαρῶν, καὶ ἀπὸ πάντων τῶν πετεινῶν τῶν καθαρῶν ἀνήνεγκεν ὁλοκαρπώσεις ἐπὶ
τὸ θυσιαστήριον, καὶ ὠσφράνθη κύριος ὀσμὴν εὐωδίας. ἀλλὰ καὶ ἀβραὰμ θύσας
ἀναγέγραπται· ὥστε, κατὰ τὴν τῆς θείας γραφῆς μαρτυρίαν, πρώτην ἁπάντων τὴν
διὰ ζώων θυσίαν ἐπινενοῆσθαι τοῖς πάλαι θεοφιλέσι. τοῦτον δὲ τὸν λογισμὸν λέ-
γουσιν εἶναι οὐ τὸν τυχόντα, οὐδ' ἀνθρωπίνως κεκινημένον, κατὰ θείαν δ' ἐπίνοιαν
ὑποβεβλημένον. ἐπειδὴ γὰρ ἑώρων, ἅτε τὸν τρόπον εὐσεβεῖς καὶ θεῷ προσῳκειω-
μένοι, θείῳ τε πνεύματι τὰς ψυχὰς πεφωτισμένοι, μεγάλης αὐτοῖς θεραπείας δεῖν
εἰς ἀποκάθαρσιν τῶν θνητῶν πλημμελημάτων, λύτρον τῆς αὐτῶν σωτηρίας τῷ καὶ
ζωῆς καὶ ψυχῆς χορηγῷ προσοφείλεσθαι ἡγοῦντο. ἔπειτα μηδὲν κρεῖττον καὶ τι-
μιώτερον τῆς οἰκείας ψυχῆς καθιεροῦν ἔχοντες, ἀντὶ ταύτης τέως τὴν διὰ τῶν ἀλόγων
ζώων προσῆγον θυσίαν, τῆς σφῶν ψυχῆς ἀντίψυχα προσκομίζοντες· ἐν οὐδὲν
κατὰ τοῦτο πλημμελεῖν οὐδ' ἀδικεῖν ἡγούμενοι, ὅτι μηδὲ τῇ τῶν ἀνθρώπων λογι-
κῇ καὶ νοερᾷ δυνάμει παραπλησίαν εἶναι τὴν ψυχὴν τῶν ἀλόγων ἐπαιδεύοντο,
οὐδ' ἄλλο τι εἶναι αὐτὴν ἢ τὸ αἷμα αὐτῶν μεμαθηκότες, καὶ τὴν ἐν τῷ αἵματι
ζωτικὴν δύναμιν. ὃ καὶ παρέχειν αὐτούς, ὥσπερ ψυχὴν ἀντὶ ψυχῆς ἀναφέροντας
» τῷ θεῷ. τοῦτο δὲ αὐτὸ μωσῆς λευκότατά που διασαφεῖ, λέγων, ψυχὴ πάσης σαρ-
» κὸς αἷμα αὐτοῦ ἐστιν· καὶ ἐγὼ δέδωκα ὑμῖν τὸ αἷμα ἐπὶ τοῦ θυσιαστηρίου, ἐξιλάσκε-
» σθαι περὶ τῶν ἁμαρτιῶν ὑμῶν. τὸ γὰρ αἷμα αὐτῶν ἀντὶ ψυχῆς ἐξιλάσεται. διὰ
» τοῦτο εἴρηκα τοῖς υἱοῖς ἰσραήλ, πᾶσα ψυχὴ ἐξ ὑμῶν οὐ φάγεται αἷμα. πρόσεχες
γοῦν ἐπιμελῶς ἐν τούτοις, ὅπως εἴρηται τό, ἐγὼ δέδωκα ὑμῖν ἐπὶ τοῦ θυσιαστηρίου
ἐξιλάσκεσθαι περὶ τῶν ψυχῶν ὑμῶν. τὸ γὰρ αἷμα ἀντὶ τῆς ψυχῆς ἐξιλάσεται. σαφῶς
γὰρ ἀντὶ τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς τὸ τῶν σφαγιαζομένων ζώων αἷμά φησιν ἐξιλά-
σκεσθαι. τοῦτο δ' αὐτὸ καὶ ὁ περὶ τῶν θυσιῶν νόμος ὑποβάλλει νοεῖν τοῖς τεθεωρημένως

σκοποῦσι

σκοποῦντι. πάντα γοῦν τὸν θύοντα τὰς χεῖρας ἐπιβαλεῖν προστέτακται τῇ κεφαλῇ
τοῦ θυομένου, προσάγειν δὲ τὸ ζῶον τῷ ἱερεῖ τῆς κεφαλῆς ἐχόμενον, ὡσανεὶ
ὑπὲρ τῆς ἑαυτοῦ κεφαλῆς τὸ ἱερεῖον προσφέροντα. λέγει δ᾽ οὖν ἐφ᾽ ἑκάστου.
" προσάξει αὐτὸ ἔναντι κυρίου, καὶ ἐπιθήσει τὰς χεῖρας αὐτοῦ ἐπὶ τὴν κεφαλὴν
" τοῦ δώρου. καὶ οὕτως ἐφ᾽ ἑκάστου τετήρηται θύματος, οὐδεμιᾶς θυσίας ἄλλως ἀνα-
φερομένης. δι᾽ ὧν ὁ λόγος ὅτι δὴ ἀντίψυχα τῆς αὐτῶν ψυχῆς προσῆγον τὰ ζωο-
θυτούμενα. ὁ δὲ τῶν ἀλόγων ζώων τὸ αἷμα τὴν ψυχὴν εἶναι διδάξας, οὐδαμῶς
λογικῆς καὶ νοερᾶς οὐσίας ὁμοίως τοῖς ἀνθρώποις μετέχειν αὐτὰ παρίστησιν. εἶναι γὰρ
αὐτῶν τὴν σύστασιν ἐξ ὕλης καὶ σωμάτων, τοῖς ἀπὸ γῆς βλαστήμασι καὶ φυτοῖς παρα-
" πλησίαν. ἐνὶ δ᾽ οὖν λόγῳ πάλιν ὁ Μωσῆς φησι τὸν θεὸν εἰπεῖν, βλαστησάτω ἡ γῆ
" βοτάνην χόρτου, σπεῖρον σπέρμα καὶ ξύλον κάρπιμον. καὶ αὖθις παραπλησίως,
" ἐξαγαγέτω ἡ γῆ τετράποδα καὶ ἑρπετὰ καὶ θηρία τῆς γῆς κατὰ γένος. ὥστε ὁμοιογε-
νῆ καὶ ὁμοφυῆ καὶ ὁμοούσια εἶναι ἡγεῖσθαι τοῖς ἀπὸ γῆς βλαστήμασι καὶ φυτοῖς τὰ ἄλο-
γα. διὸ καὶ μηδαμῶς πλημμελεῖν τοὺς ζωοθυτοῦντας. εἴρηται γοῦν καὶ τὸ, ἐσθίεσθαι
κρέα ὡς λάχανα ἀγροῦ. ἕως μὲν οὖν οὐδέπω τὸ κρεῖττον οὐδὲ τὸ μέγα καὶ τί-
μιον καὶ θεοπρεπὲς σφάγιον παρῆν ἀνθρώποις, τοῖς διὰ ζώων θυσίαις λύτρα τῆς
ἑαυτῶν ζωῆς καὶ ἀντίψυχα τῆς οἰκείας φύσεως προσηκόντως ἀποδιδόναι χρῆναι τῷ
θεῷ. ὡς καὶ ἔπραττον οἱ πάλαι θεοφιλεῖς, σημεῖον τι καὶ θεοφιλὲς καὶ μέγα ἱερεῖον ἥξειν
ποτὲ εἰς ἀνθρώπους τῷ θείῳ πνεύματι προειληφότες, τὸ τοῦ παντὸς καθάρσιον
κόσμου, οὗ καὶ τὰ σύμβολα τέως ἐπιτελεῖν αὐτοὺς προφήτας ὄντας, καὶ τὸ μέλλον ἐ-
σεσθαι προτυπουμένους. ἐπεὶ δὲ τὸ τέλειον παρῆν τοῖς τῶν προφητῶν ἀκολού-
θως θεσπίσμασι, πέπαυται τὰ πρῶτα, καὶ λέλυται παραχρῆμα διὰ τῆς τοῦ κρείττονος
καὶ ἀληθοῦς ἱερουργίας. ἐπεὶ δ᾽ ἦν ὁ χριστὸς τοῦ θεοῦ ἄνωθεν ἐκ παλαιῶν χρόνων
ἥξειν εἰς ἀνθρώπους, καὶ προβάτου δίκην ὑπὲρ παντὸς τοῦ τῶν ἀνθρώπων γέ-
νους σφαγήσεσθαι προηγορευμένος. ἣ φησι περὶ αὐτοῦ ἡσαΐας ὁ προφήτης.
" ὡς πρόβατον ἐπὶ σφαγὴν ἤχθη, καὶ ὡς ἀμνὸς ἐναντίον τοῦ κείροντος ἄφωνος. καὶ
" ἐπιλέγει. οὗτος τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν φέρει καὶ περὶ ἡμῶν ὀδυνᾶται, καὶ ἡμεῖς ἐλογι-
" σάμεθα αὐτὸν εἶναι ἐν πόνῳ, καὶ ἐν πληγῇ καὶ ἐν κακώσει. αὐτὸς δὲ ἐτραυματίσθη
" διὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν, καὶ μεμαλάκισται διὰ τὰς ἀνομίας ἡμῶν. παιδεία εἰ-
" ρήνης ἡμῶν ἐπ᾽ αὐτόν. τῷ μώλωπι αὐτοῦ ἡμεῖς ἰάθημεν, καὶ κύριος παρέδωκεν αὐ-
" τὸν ταῖς ἁμαρτίαις ἡμῶν. αὐτὸς γὰρ ἁμαρτίαν οὐκ ἐποίησεν, οὐδ᾽ εὑρέθη δόλος
" ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ. τὰ ὅμοια τούτοις καὶ ἱερεμίας ἕτερος ἑβραίων προφήτης
" ἐπὶ προσώπου τοῦ χριστοῦ ἐπιφωνεῖ, λέγων, ἐγὼ ὡς ἀρνίον ἄκακον ἀγόμενον
" τοῦ θύεσθαι. ἐπισφραγίζεται τὰς τούτων προρρήσεις ἰωάννης ὁ βαπτιστὴς καὶ ἐπὶ
" τῆς τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ἐπιφανείας. ἰδὼν γὰρ αὐτὸν, καὶ τοῖς παροῦσιν ἐπιδείξας ὡς
" ἄρα αὐτὸς εἴη ὁ προφητευόμενος, ἐπεφώνησεν, ἴδε ὁ ἀμνὸς τοῦ θεοῦ, ὁ αἴρων τὴν
" ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου. ὅτε τοίνυν κατὰ τὰς τῶν προφητῶν μαρτυρίας εὕρηται τὸ
μέγα καὶ τίμιον λύτρον ἰουδαίων ὁμοῦ καὶ ἑλλήνων, τὸ τοῦ παντὸς κόσμου καθάρσιον,
πάντων ἀνθρώπων ἀντίψυχον, τὸ πάσης κηλῖδος καὶ ἁμαρτίας καθαρὸν ἱερεῖον,
ὁ ἀμνὸς τοῦ θεοῦ, τὸ θεοφιλὲς καὶ ἁγνὸν πρόβατον, τὸ προφητευόμενον ἀρνίον,
οὗ διὰ τῆς ἐνθέου καὶ μυστικῆς διδασκαλίας πάντες ἡμεῖς οἱ ἐξ ἐθνῶν τὴν ἄφε-

σιν τῶν προτέρων ἁμαρτημάτων δεξάμεθα, διὸ καὶ Ἰουδαίων οἱ εἰς αὐτὸν ἠλπικότες
ἐλεύθεροι τῆς Μωσέως ἀφίενται κατάρας, εἰκότως τὴν τοῦ σώματος αὐτοῦ καὶ
τοῦ αἵματος τὴν ὑπόμνησιν ὁσημέραι ἐπιτελοῦντες, καὶ τῆς κρείττονος ἢ κατὰ τοὺς
παλαιοὺς, θυσίας τε καὶ ἱερουργίας ἠξιωμένοι, οὐκ ἔθ' ὅσιον ἡγούμεθα καταπίπτειν
ἐπὶ τὰ πρῶτα καὶ ἀσθενῆ στοιχεῖα, σύμβολα καὶ εἰκόνας, ἀλλ' οὐκ αὐτὴν ἀλήθειαν πε-
ριέχοντα. εἰκότως δὲ καὶ αὐτῶν Ἰουδαίων οἱ εἰς τὸν Χριστὸν τοῦ θεοῦ καταπεφευγό-
τες, εἰ μηκέτι τῶν Μωσέως ἐπιστρέφοιντο παραγγελμάτων, κατὰ τὴν καινὴν διαθήκην
βιοῦντες, τῆς ὑπὸ Μωσέως ὡρισμένης ἐκτὸς ἂν εἶεν κατάρας. ἅτε δὴ ἀμνοῦ τοῦ
θεοῦ οὐ μόνον τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐν τῇ παραβάσει τῶν Μω-
σέως ἐντολῶν κατάραν εἰς αὐτὸν ἀνειληφότος. γέγονεν οὖν ὁ ἀμνὸς τοῦ θεοῦ καὶ
ἁμαρτία καὶ κατάρα. ἁμαρτία μὲν, ὑπὲρ τῶν ἁμαρτωλῶν τοῦ κόσμου· κατάρα
δ' ὑπὲρ τῶν ἐμμενόντων πᾶσι τοῖς ἐγγεγραμμένοις ἐν τῷ Μωσέως νόμῳ. διὸ
» φησὶν ὁ ἀπόστολος, Χριστὸς ἡμᾶς ἐξηγόρασεν ἐκ τῆς κατάρας τοῦ νόμου, γενό-
» μενος ὑπὲρ ἡμῶν κατάρα, καὶ τὸν μὴ γνόντα ἁμαρτίαν, ὑπὲρ ἡμῶν ἁμαρτίαν
» ἐποίησε. τί γὰρ οὐκ ἔμελλε γενέσθαι τὸ τοῦ κόσμου καθάρσιον, ὁ τῶν ἁμαρτωλῶν
ἀντίψυχον, ὃ δὴ καὶ ὡς πρόβατον ἐπὶ σφαγὴν ἤχθη, καὶ ὡς ἀρνίον ἀγόμενον τοῦ
θύεσθαι, ταῦτά τε πάντα ὑπὲρ ἡμῶν καὶ δι' ἡμᾶς; ὅθεν οἱ μὲν παλαιοὶ καὶ θεοφιλεῖς
ἄνδρες εἰκότως ἀπουσίᾳ τῶν κρειττόνων, τοῖς συμβόλοις προσανεῖχον. ὡς καὶ τοῦ-
» το αὐτὸ ὁ σωτὴρ ἡμᾶς διδάσκει, λέγων, πολλοὶ προφῆται καὶ δίκαιοι ἐπεθύμησαν
» ἰδεῖν, ἃ ὑμεῖς βλέπετε, καὶ οὐκ εἶδον· καὶ ἀκοῦσαι ἃ ὑμεῖς ἀκούετε, καὶ οὐκ ἤκουσαν.
ἡμεῖς δὲ τὰ ἀληθῆ καὶ τῶν εἰκόνων τὰ ἀρχέτυπα διὰ τῆς μυστηριώδους οἰκονομίας
τοῦ Χριστοῦ παρειληφότες, οὐκ ἔτι τῶν παλαιῶν δεησόμεθα. μόνος δ' οὖν αὐτὸς
τῶν πώποτε λόγος ὢν θεοῦ, προκόσμιος, καὶ ἀρχιερεὺς πάσης νοερᾶς καὶ λογι-
κῆς κτίσεως, τὸν ἡμῖν ὁμοιοπαθῆ, οἷα πρόβατον καὶ ἀμνὸν, ἐκ τῆς ἀνθρώπων
ἀφορίσας ἀγέλης, τοῦτον τε ἐπιγράψας τὰς πάντων ἡμῶν ἁμαρτίας, καὶ τὴν κα-
τάραν γε αὐτῷ τὴν ἐν τῷ Μωσέως νόμῳ προστετιμημένην περιάψας, ὅτι δὴ
» Μωσέως ἀνειπόντος, ἐπικατάρατος πᾶς ὁ κρεμάμενος ἐπὶ ξύλου, τοῦτο πέπον-
» θεν αὐτὸς δι' ἡμᾶς, γενόμενος ὑπὲρ ἡμῶν κατάρα, καὶ δὴ καὶ ἁμαρτίαν αὐτὸν δι' ἡ-
» μᾶς ποιήσας. ἐπεὶ τὸν μὴ γνόντα ἁμαρτίαν, ὑπὲρ ἡμῶν ἁμαρτίαν ἐποίησε, πάσας
τε αὐτῷ δι' ἡμᾶς τὰς ἡμῖν ἐπηρτημένας τιμωρίας ἐπιθεὶς, δεσμὰ καὶ ἀτιμίας, καὶ
ὕβρεις, μάστιγάς τε καὶ ἐκτόπους πληγὰς, καὶ ἐπὶ πᾶσι, τὸν τῆς κατάρας τρόπαιον·
μετὰ δὴ πάντα οἷόν τι θαυμάσιον θῦμα καὶ σφάγιον ἐξαίρετον τῷ πατρὶ καλλιε-
ρησάμενος, ὑπὲρ τῶν ἁπάντων ἡμῶν ἀνήνεγκε σωτηρίας, μνήμην καὶ ἡμῖν παρα-
δοὺς, ἀντὶ θυσίας τῷ θεῷ διηνεκῶς προσφέρειν. τοῦτο καὶ προφητῶν ὁ θαυμάσιος
» Δαβὶδ θείῳ πνεύματι τὸ μέλλον προλαβὼν ἐθέσπισεν, εἰπὼν, ὑπομένων ὑπ-
» έμεινα τὸν κύριον, προσέσχε μοι, καὶ εἰσήκουσε τῆς δεήσεώς μου, καὶ ἀνήνεγκέ με
» ἐκ λάκκου ταλαιπωρίας, καὶ ἀπὸ πηλοῦ ἰλύος. καὶ ἔστησεν ἐπὶ πέτραν τοὺς πόδας
» μου, κατεύθυνε τὰ διαβήματά μου. καὶ ἐνέβαλεν εἰς τὸ στόμα μου ᾆσμα καινὸν,
» ὕμνον τῷ θεῷ ἡμῶν. καὶ τί τὸ καινὸν ᾆσμα τυγχάνει, διασαφεῖ, λέγων ἑξῆς, θυ-
» σίαν καὶ προσφορὰν οὐκ ἠθέλησας, σῶμα δὲ κατηρτίσω μοι. ὁλοκαυτώματα καὶ
» περὶ ἁμαρτίας οὐκ ηὐδόκησας. τότε εἶπον, ἰδοὺ ἥκω. ἐν κεφαλίδι βιβλίου γέγρα-
» πται περὶ ἐμοῦ, τοῦ ποιῆσαι, ὁ θεὸς, τὸ θέλημά σου. ἐβουλήθην. καὶ ἐπιλέγει,

εὐηγγελισάμην

εὐηγγελισάμην δικαιοσύνην ἐν ἐκκλησίᾳ μεγάλῃ. ἄντικρυς αὐτὴ τῆς πάλαι θυ-
σιῶν καὶ ὁλοκαυτωμάτων, τὴν ἔνσαρκον τοῦ χριστοῦ παρουσίαν, καὶ τὸ καταρτισθὲν
αὐτοῦ σῶμα προσοίσειν ἔσεσθαι τῷ θεῷ διδάξας, τοῦτό τε αὐτὸ τῇ αὐτοῦ ἐκκλησίᾳ εὐ-
αγγελίζεται), ὡσανεὶ μέγα μυστήριον ἐν κεφαλίδι βιβλίου τῇ προφητικῇ φωνῇ προ-
αναπεφωνημένον. τούτου δῆτα τοῦ θύματος τὴν μνήμην ἐπὶ τραπέζης ἐκτελεῖν διὰ
συμβόλων, τοῦ τε σώματος αὐτοῦ, καὶ τοῦ σωτηρίου αἵματος κατὰ θεσμοὺς τῆς καινῆς διαθή-
κης παρειληφότες, πάλιν ὑπὸ τοῦ προφήτου Δαβὶδ παιδευόμεθα λέγειν, Ἡτοίμα-
σας ἐνώπιόν μου τράπεζαν, ἐξ ἐναντίας τῶν θλιβόντων με. ἐλίπανας ἐν ἐλαίῳ τὴν κε-
φαλήν μου, καὶ τὸ ποτήριόν σου μεθύσκον με ὡς κράτιστον. διαρρήδην γοῦν ἐν τούτοις
καὶ τὸ μυστικὸν σημαίνεται χρίσμα, καὶ τὰ σεμνὰ τῆς χριστοῦ τραπέζης θύματα, δι' ὧν
καλλιεροῦντες, τὰς ἀναίμους καὶ λογικάς, αὐτῷ τε προσηνεῖς θυσίας διὰ παντὸς βίου
τῷ ἐπὶ πάντων προσφέρειν θεῷ, διὰ τοῦ πάντων ἀνωτάτω ἀρχιερέως αὐτοῦ
δεδιδάγμεθα. τοῦτο δὲ αὐτὸ καὶ Ἡσαΐας ὁ μέγας προφήτης θαυμαστῶς τῷ θείῳ
πνεύματι προεγνωκὼς καὶ προανεφώνησε. λέγει δ' οὖν ὧδε καὶ αὐτός, Κύριε ὁ θεός
μου δοξάσω σε, ὑμνήσω τὸ ὄνομά σου, ὅτι ἐποίησας θαυμαστὰ πράγματα. καὶ
τίνα ταῦτα ὡς ἀληθῶς θαυμάσια, διασαφεῖ, λέγων ἑξῆς, Ποιήσει κύριος σαβαὼθ
πᾶσι τοῖς ἔθνεσι. πίονται εὐφροσύνην, πίονται οἶνον, χρίσονται μύρον ἐν τῷ ὄρει τούτῳ.
παράδος ταῦτα πάντα τοῖς ἔθνεσιν. ἡ γὰρ βουλὴ αὕτη ἐπὶ πάντα τὰ ἔθνη. τοι-
αῦτα ἦν ἄρα καὶ τὰ Ἡσαΐου θαυμάσια, εὐωδίας ἀγαθῆς καὶ μύρων χρίσιν, οὐ τῷ Ἰσρα-
ήλ, ἀλλὰ πᾶσι τοῖς ἔθνεσιν ἐπαγγελλόμενα. ὅθεν εἰκότως παρὰ τὴν τοῦ μύρου χρίσιν,
καὶ τῆς χριστιανῶν ἠξιώθησαν προσηγορίας. ἀλλὰ καὶ οἶνον τοῖς ἔθνεσιν εὐφροσύνην
θεσπίζει, τὸ τῆς καινῆς τοῦ χριστοῦ διαθήκης μυστήριον αἰνιττόμενος, ὃ παρὰ πᾶσι τοῖς
ἔθνεσιν ἐναργῶς κατὰ τὸν παρόντα καιρὸν ἐκτελεῖται. ταύτας δὲ πάλιν τὰς ἀσωμάτους
καὶ νοερὰς θυσίας τὰ προφητικὰ κηρύττει λόγια, ὧδέ πη περιέχοντα, Θῦσον τῷ θεῷ
θυσίαν αἰνέσεως, καὶ ἀπόδος τῷ ὑψίστῳ τὰς εὐχάς σου, καὶ ἐπικάλεσαί με ἐν ἡμέρᾳ θλί-
ψεως, καὶ ἐξελοῦμαί σε, καὶ δοξάσεις με. καὶ πάλιν, Ἔπαρσις τῶν χειρῶν μου θυσία
ἑσπερινή. καὶ αὖθις, Θυσία τῷ θεῷ πνεῦμα συντετριμμένον. ταῦτα δὴ οὖν
πάντα ἐξ αἰῶνος τεθεσπισμένα διὰ τῆς εὐαγγελικῆς τοῦ σωτῆρος ἡμῶν διδα-
σκαλίας, κατὰ τὸν παρόντα καιρὸν πρὸς ἁπάντων τῶν ἐθνῶν ἐκτελεῖται. ἀληθείας ἐπι-
μαρτυρούσης τῇ προφητικῇ φωνῇ, δι' ἧς τὰς κατὰ Μωσέα θυσίας ὁ θεὸς παραιτησά-
μενος, τὸ μέλλον ἔσεσθαι καθ' ἡμᾶς αὐτοὺς θεσπίζει, λέγων. Διότι ἀπὸ ἀνατολῶν ἡ-
λίου καὶ μέχρι δυσμῶν τὸ ὄνομά μου δεδόξασται ἐν τοῖς ἔθνεσι. καὶ ἐν παντὶ τόπῳ
θυμίαμα προσάγεται τῷ ὀνόματί μου, καὶ θυσία καθαρά. θύομεν δῆτα τοι-
γαροῦν τῷ ἐπὶ πάντων θεῷ θυσίαν αἰνέσεως. θύομεν τὸ ἔνθεον καὶ σεμνὸν καὶ ἱερο-
πρεπὲς θῦμα. θύομεν καινῶς κατὰ τὴν καινὴν διαθήκην τὴν καθαρὰν θυσίαν. θυ-
σία δὲ τῷ θεῷ πνεῦμα συντετριμμένον εἴρηται. καρδίαν γοῦν συντετριμμένην
καὶ τεταπεινωμένην ὁ θεὸς οὐκ ἐξουδενώσει. καὶ δὴ καὶ θυμιῶμεν τὸ προφητι-
κὸν θυμίαμα, ἐν παντὶ τόπῳ προσκομίζοντες αὐτῷ τὸν εὐώδη καρπὸν τῆς παν-
αρέτου θεολογίας, διὰ τῶν πρὸς αὐτὸν εὐχῶν ἀναφέροντες. τοῦτο δὲ καὶ ἄλλος διδά-
σκει προφήτης, ὁ φήσας, Κατευθυνθήτω ἡ προσευχή μου ὡς θυμίαμα ἐνώπιόν σου.
Οὐκοῦν καὶ θύομεν καὶ θυμιῶμεν, τοτὲ μὲν τὴν μνήμην τοῦ μεγάλου θύματος, κατὰ

τὰ παρ' αὐτοῦ παραδοθέντα μυστήρια ἐπιτελοῦντες, καὶ τὴν ὑπὲρ σωτηρίας ἡμῶν εὐχαριστίαν δι' εὐσεβῶν ὕμνων τε καὶ εὐχῶν τῷ θεῷ προσκομίζοντες· τοτὲ δὲ σφᾶς αὐτοὺς ὅλους καθιεροῦντες αὐτῷ καὶ τῷ γε ἀρχιερεῖ αὐτοῦ λόγῳ, αὐτῷ σώματι καὶ ψυχῇ ἀνακείμενοι. διὸ πάσης μὲν αἰσχρουργίας τὸ σῶμα ἄχραντον καὶ ἀμίαντον αὐτῷ φυλάττειν ἀσκοῦμεν, πάντος δὲ πάθους καὶ κηλῖδος ἁπάσης τῆς ἀπὸ κακίας κεκαθαρμένην τὴν διάνοιαν αὐτῷ προσκομίζομεν, λογισμοῖς τε ἀδιαστρόφοις, καὶ διαθέσει ἀνυποκρίτῳ, δόγμασί τε ἀληθέσιν εὐσεβοῦμεν αὐτόν. ἀρεστὰ γὰρ αὐτῷ ταῦτα εἶναι μᾶλλον, ἢ θυσιῶν πλῆθος αἵματι καὶ καπνῷ, καὶ κνίσαις ἐπιτελουμένων, πεπαιδεύμεθα.

Τάδε ἔνεστιν ἐν τῷ δευτέρῳ συγγράμματι τῆς περὶ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν εὐαγγελικῆς ἀποδείξεως·

Ὅτι μὴ ὡς ἔτυχεν μηδὲ μάτην τὰς παρ' ἑβραίοις προφητικὰς βίβλους διὰ πάσης σπουδῆς περιέπομεν.

Ὅπως τὰ χρηστότερα περὶ ἡμῶν τῶν ἀλλοφύλων ἐθνῶν παραλαβόντες οἱ παρ' αὐτοῖς προφῆται ἐκήρυττον.

α' ἀπὸ τῆς γενέσεως. β' ἀπὸ τῆς αὐτῆς. γ' ἀπὸ τῆς αὐτῆς.
δ' ἀπὸ τοῦ δευτερονομίου. ε' ἀπὸ τοῦ κα' ψαλμοῦ. ς' ἀπὸ τοῦ μς' ψαλμοῦ.
ζ' ἀπὸ τοῦ πε' ψαλμοῦ. η' ἀπὸ τοῦ ϛε' ψαλμοῦ. θ' ἀπὸ τοῦ ζαχαρίου.
ι' ἀπὸ τοῦ ἡσαΐου. ια' ὁμοίως.

Ὅπως οἱ αὐτοὶ ἐπὶ τῇ τοῦ χριστοῦ παρουσίᾳ τὴν τοῦ πάλαι παρ' ἑβραίοις μόνοις γινωσκομένου θεοῦ γνῶσίν τε καὶ εὐσέβειαν πάντα τὰ ἔθνη μαθήσεσθαι προεθέσπιζον.

ιβ' ἀπὸ τοῦ β' ψαλμοῦ. ιγ' ἀπὸ τοῦ οα' ψαλμοῦ. ιδ' ἀπὸ τοῦ ϛζ' ψαλμοῦ.
ιε' ἀπὸ τῆς γενέσεως. ις' ἀπὸ τοῦ σοφονίου. ιζ' ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ.
ιη' ἀπὸ τοῦ ζαχαρίου. ιθ' ἀπὸ τοῦ ἡσαΐου. κ' ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ.
κα' ὁμοίως. κβ' ὁμοίως. κγ' ὁμοίως ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ.

Ὅπως ἐπὶ τῇ τῶν ἐθνῶν κλήσει τῇ διὰ τοῦ χριστοῦ γενομένῃ ἀπόπτωσις ἔμελλεν ἔσεσθαι τῆς κατὰ θεὸν εὐσεβείας τῷ ἰουδαίων ἔθνει.

κδ' ἀπὸ τοῦ ἱερεμίου. κε' ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ. κς' ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ.
κζ' ἀπὸ τοῦ μιχαίου. κη' ἀπὸ τοῦ ζαχαρίου. κθ' ἀπὸ τοῦ μαλαχίου.
λ' ἀπὸ τοῦ ἡσαΐου. λα' ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ. λβ' ὁμοίως.
λγ' ὁμοίως. λδ' ὁμοίως. λε' ὁμοίως.

Οὐ μὴν εἰς ἅπαν τὸ ἰουδαίων ἔθνος, ἀλλ' εἰς ὀλίγους αὐτῶν ἥκει τὰ τῶν θείων ἐπαγγελιῶν.

λς' ἀπὸ τοῦ ἡσαΐου. λζ' ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ.
λη' λθ' μ' μα' μβ' μγ' μδ' με' μς' μζ' μη' μθ' ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ ὁμοίως.
ν' ἀπὸ τοῦ μιχαίου. να' ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ. νβ' ἀπὸ τοῦ σοφονίου.
νγ' ἀπὸ τοῦ ζαχαρίου. νδ' ἀπὸ τοῦ ἱερεμίου. νε' ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ.
νς' ἀπὸ τοῦ ἰεζεκιήλου. νζ' ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ. νη' ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ.
νθ' ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ. ξ' ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ.

Ὅτι μὴ ὡς ἔτυχεν μηδὲ μάτην τὰς παρ' Ἑβραίοις προφητικὰς βίβλους διὰ πάσης σπουδῆς περιέπομεν.

Τὸν δὲ τῆς εὐαγγελικῆς διδασκαλίας ἅπασιν ἀνθρώποις προβεβλημένον τῆς ἀληθοῦς εὐσεβείας τρόπον, καὶ τὴν ἐν Χριστῷ πολιτείαν διελθὼν ἐν τῷ πρὸ τούτου συγγράμματι, παραστήσας τε, καὶ ὡς οἶμαι, πείσας ὅτι μηδὲ βουλομένοις δυνατὸν ἦν πᾶσι τοῖς ἔθνεσι κατὰ τὰ Ἰουδαίων νόμιμα ζῆν, αὖθις ἐπὶ τοῦ παρόντος ἄνωθεν ἐπαναλαβὼν τὸν λόγον, ἐπάνειμι ἐπὶ τὰς ἐκ τῶν προφητικῶν φωνῶν μαρτυρίας, πρὸς τοὺς ἡμῶν κατηγόρους τῆς ἐκ περιτομῆς δαψιλεστέραν τὴν ἀπόκρισιν ποιησόμενος. ἐπεὶ μηδαμῶς ἡμῖν μετεῖναι ἔφασαν τῶν παρ' αὐτοῖς ἀναγράπτων ἐπαγγελιῶν. αὐτῶν γὰρ καὶ τοὺς προφήτας γεγονέναι, αὐτοῖς καὶ Χριστόν, ὃν δὴ φίλον ἀποκαλεῖν σωτῆρα καὶ λυτρωτήν, κηρύττεσθαι, αὐτοῖς καὶ τὰς ἀναγράπτους ὑποσχέσεις προσδοκᾶν ἀποδοθήσεσθαι· ἡμᾶς δὲ περιττοὺς τούτων ὑπάρχειν, οἷα δὴ γένος ἀλλοφύλους ὄντας, οἷς τὰ χείριστα διὰ πασῶν τῶν προφητειῶν θεσπίζεσθαι. πρὸς δὴ οὖν ταῦτα φέρε ἐξ αὐτῶν τῶν παρ' αὐτοῖς προφητικῶν βίβλων, τὴν πρὸς αὐτοὺς ἀπάντησιν ποιησώμεθα. ὃ μὲν οὖν παρ' αὐτοῖς ἐπηγγέλθαι τὸν Χριστὸν τοῦ θεοῦ, καὶ τὴν ἄφιξιν αὐτοῦ λύτρωσιν τῷ Ἰσραὴλ κηρύττειν, οὐδ' ἂν ἡμεῖς ἀντείπημεν, ὁμολογουμένως διὰ πάσης αὐτῶν γραφῆς προδήλως τούτου παρισταμένου. τὸ γὰρ μὴν ἀποκλείειν τὰ ἔθνη τῶν ἐπὶ τῷ Χριστῷ προσδοκωμένων ἀγαθῶν, ὥσπερ μόνῳ τῷ Ἰσραήλ, οὐχὶ δὲ καὶ τοῖς ἔθνεσιν ἐπηγγελμένων, οὐκ ἔτι δίκαιον αὐτοῖς συγχωρεῖν, παρὰ τὴν τῶν θείων γραφῶν τοῦτο φάσκουσι μαρτυρίαν.

Ὅπως τὰ χρηστότερα περὶ ἡμῶν τῶν ἀλλοφύλων ἐθνῶν προλαβόντες οἱ παρ' αὐτοῖς προφῆται ἐκήρυττον.

Πρῶτον οὖν, ἐπειδήπερ αὐτοὶ τὰς ὑπὸ αὐτῶν χρηστοτέρας φωνὰς ἀναλέγεσθαι εἰώθασι, καὶ ταύτας διὰ στόματος ἀπομνημονεύειν, ἀντιπαραθῶμεν αὐτοῖς τὰς περὶ τῶν ἐθνῶν ἐξ αὐτῶν τῶν προφητειῶν ἀποδείξεις, παριστώσας ὡς ἄρα μυρία ὅσα προρρήσεις ἀγαθὰ καὶ σωτήρια πᾶσι τοῖς ἔθνεσιν ἐθέσπιζον, καὶ ὡς οὐδ' ἄλλως ἔφασκον ἀποτελεσθήσεσθαι τὰ ἐπηγγελμένα τοῖς ἔθνεσιν, ἢ διὰ μόνης τῆς τοῦ Χριστοῦ παρουσίας. στήσαντες δὲ ἐνταῦθα τὸν λόγον, ἀποδεδειχότες ἂν εἴημεν ὡς οὐ μᾶλλον ἐκείνοις φάναι χρεὼν ἢ ἡμῖν τὴν ἐπὶ τὸν Χριστὸν τοῦ θεοῦ προσδοκίαν ἁρμόττειν. ἰσορρόπου δὲ Ἰουδαίοις καὶ ἡμῖν τῆς τῶν ἐπηγγελμένων ἐλπίδος ἀποδειχθείσης, ὡς κατὰ τοῦτο μηδὲν τῆς ἐκ περιτομῆς λείπεσθαι τοὺς ἀπὸ τῶν ἐθνῶν διὰ Χριστοῦ σωθησομένους, ἐκ περιουσίας ἑξῆς ἐλέγξομεν ὡς ἐπὶ τῇ τοῦ Χριστοῦ παρουσίᾳ καὶ τῇ τῶν ἐθνῶν κλήσει, ἀπόπτωσιν παντελῆ τε ἀποβολὴν τοῦ παντὸς Ἰουδαίων ἔθνους τὰ θεῖα προαναφωνεῖ λόγια, βραχέσι μόνοις αὐτῶν καὶ ἀριθμῷ λειπτοῖς τὰ χρηστότερα θεσπίζοντα, καὶ ὡς ἁλώσεται αὐτῶν ἡ πόλις αὐτῷ ἱερῷ, πάντα τε τὰ σεμνὰ καθαιρεθήσεσθαι δηλοῦντα. ἃ καὶ ἔργοις πέφηνε δεδηλωμένα. πῶς δ' ὑφ' ἓν καὶ κατὰ τὸ αὐτὸ ἐπὶ τῆς τοῦ Χριστοῦ παρουσίας λύτρωσιν κακῶν τῷ

ἰσραὴλ καὶ ἀγαθῶν ἀπόλαυσιν, ἔμπαλίν τε στέρησιν ἀγαθῶν, καὶ ἀπόπτωσιν τῆς τοῦ θεοῦ εὐσεβείας θεσπίζουσιν οἱ ἱεροὶ λόγοι, κατὰ τὸν προσήκοντα καιρὸν διευκρινησόμεθα. τέως δὲ ἐπίωμεν ἐπὶ τὸ προκείμενον, ὀλίγα τινὰ εἰς ἀπόδειξιν τῶν εἰρημένων ἀπὸ μυρίων ὅσων προφητειῶν ἀναλεξάμενοι. ἐπεὶ τοίνυν αὐτοὶ τὰς περὶ ἑαυτῶν χρηστοτέρας προφητείας προσοικειοῦσθαι μὲν εἰώθασιν, ὥσπερ αὐτοῖς μόνοις ἐπηγγελμένων τῶν προϋπηργμένων, ὥρα καὶ ἡμᾶς ἀντιπαραγαγεῖν καὶ ἀντιθεῖναι αὐτοῖς τὰς περὶ τῶν ἐθνῶν ἐπαγγελίας, ὧδέ πως παρὰ τοῖς αὐτῶν προφήταις φερομένας.

Ἀπὸ τῆς γενέσεως. Ὡς εὐλογηθήσονται τὰ ἔθνη τῆς γῆς ἐπὶ τῷ ὁμοίῳ τρόπῳ τῆς τοῦ ἀβραὰμ προσηγορίας.

Ὁ δὲ κύριος εἶπεν, οὐ μὴ κρύψω ἐγὼ ἀπὸ ἀβραὰμ τοῦ παιδός μου ἃ ἐγὼ ποιῶ. ἀβραὰμ γινόμενος ἔσται εἰς ἔθνος μέγα καὶ πολύ, καὶ ἐνευλογηθήσονται ἐν αὐτῷ πάντα τὰ ἔθνη τῆς γῆς. κρύφιον καὶ λεληθὸς τοὺς πολλοὺς μυστήριον μὴ κρύψειν φησὶν ὁ χρησμός, ἀποκαλύψειν δὲ τῷ θεοφιλεῖ. τοῦτο δ' ἦν τὸ περὶ τῆς τῶν ἐθνῶν ἁπάντων εὐλογίας, ὃ πάλαι μὲν κέκρυπτο διὰ τὸ πάντα τὰ ἔθνη κατὰ τοὺς τοῦ ἀβραὰμ χρόνους ἀφάτῳ πλάνῃ δεισιδαιμονίας κεκρατῆσθαι, νυνὶ δὲ τοῦτο καθ' ἡμᾶς ἀναπέφανται, ὅτε διὰ τῆς τοῦ σωτῆρος ἡμῶν εὐαγγελικῆς διδασκαλίας τὸν αὐτὸν τῷ ἀβραὰμ θεοσεβοῦντα τρόπον τῆς ἴσης αὐτῷ μετέχει εὐλογίας. ὅτι δὲ οὐχ οἷόν τε ἦν κατὰ τὴν μωσέως νομοθεσίαν πολιτεύεσθαι πάντα τὰ ἔθνη, πληρέστατα ἐν τῷ πρὸ τούτου συγγράμματι διειλήφαμεν, ὡς ἂν μή τις ὑπολάβοι περὶ τῶν παρὰ ἰουδαίοις προσηλύτων εἰρῆσθαι τὸ λόγιον. ἐν ταυτῷ δὲ συστήσαντες ὅτι μόνοις τοῖς διὰ χριστοῦ ἐξ ἁπάντων τῶν ἐθνῶν ἐφαρμόζοι ἂν ἡ πρὸς τὸν ἀβραὰμ θεσπισθεῖσα περὶ πάντων τῶν ἐθνῶν εὐλογία, τοὺς φιλομαθεῖς ἐπ' ἐκεῖνα καὶ νῦν ἀναπέμψομεν.

Ὡς εὐλογηθήσονται πάντα τὰ ἔθνη τῆς γῆς ἐπὶ τῷ προσελευσομένῳ ἐκ διαδοχῆς τοῦ ἰσαὰκ σπέρματι. ἀπὸ τῆς αὐτῆς.

Ὁ δὲ κύριος τῷ ἰσαὰκ χρηματίζων μεθ' ἕτερα καὶ ταῦτά φησιν, καὶ στήσω τὸν ὅρκον μου ἀβραὰμ τῷ πατρί σου, καὶ πληθυνῶ τὸ σπέρμα σου ὡς τοὺς ἀστέρας τοῦ οὐρανοῦ· καὶ δώσω τῷ σπέρματί σου πᾶσαν τὴν γῆν ταύτην. καὶ ἐνευλογηθήσονται ἐν τῷ σπέρματί σου πάντα τὰ ἔθνη τῆς γῆς. ὁ σωτὴρ καὶ κύριος ἡμῶν ἰησοῦς ὁ χριστὸς τοῦ θεοῦ ἐκ σπέρματος ἰσαὰκ γέγονε τὸ κατὰ σάρκα, ἐν ᾧ πάντα τὰ ἔθνη τῆς γῆς εὐλογεῖται, μαθόντα δι' αὐτοῦ τὸν τῶν ὅλων θεόν, καὶ παιδευθέντα πάλιν δι' αὐτῶν τοὺς θεοφιλεῖς ἄνδρας εὐλογεῖν. διὸ καὶ ἀντευλογεῖται τῆς ἴσης τοῖς ὑπ' αὐτῶν εὐλογουμένοις ἀπολαύοντα εὐλογίας, κατὰ τὸν φήσαντα τοῦ θεοῦ πρὸς τὸν ἀβραὰμ λόγον, οἱ εὐλογοῦντές σε εὐλόγηνται.

Περὶ πλείστων ἐθνῶν, καὶ συναγωγῶν ἐθνῶν τῶν ἐξ ἰακὼβ συστησομένων, καίτοι μόνου τοῦ ἰουδαίων ἔθνους ἐξ αὐτοῦ προεληλυθότος. ἀπὸ τῆς αὐτῆς.

Εἶπεν δὲ αὐτῷ ὁ θεός, δηλονότι τῷ ἰακώβ, ἐγὼ κύριος ὁ θεός, αὐξάνου καὶ πληθύνου εἰς ἔθνη, καὶ συναγωγαὶ ἐθνῶν ἐκ σοῦ ἔσονται. κατὰ μὲν τὸ προφανὲς ἓν ἔθνος μόνον τὸ ἰουδαίων ἀπὸ τοῦ ἰακὼβ συνέστη. πῶς οὖν ἀληθεύοι ἂν πληθυντικῶς λέγων ὁ χρησμός; ἐπεὶ δὲ ὁ χριστὸς τοῦ θεοῦ ἐκ σπέρματος ἰακὼβ γενόμενος πολλὰς συναγωγὰς ἐθνῶν διὰ τῆς εὐαγγελικῆς αὐτοῦ συνεκρότησε διδασκαλίας, εἰκότως εἰς

τως εἰς αὐτὸν καὶ δι' αὐτοῦ τὰ τῆς προφητείας τέλους τετύχηκεν ἤδη πρότερον, καὶ εἰσαῦθις ἔτι μᾶλλον τεύξεται.

Ἀπὸ τοῦ δευτερονομίου. Δήλωσις τῆς κατὰ θεὸν εὐφροσύνης τῶν ἐθνῶν.

Εὐφράνθητε οὐρανοὶ ἅμα αὐτῷ, καὶ προσκυνησάτωσαν αὐτῷ πάντες υἱοὶ θεοῦ. εὐφράνθητε ἔθνη μετὰ τοῦ λαοῦ αὐτοῦ, καὶ ἐνισχυσάτωσαν αὐτοὺς πάντες ἄγγελοι θεοῦ. ἀντὶ τοῦ εὐφράνθητε ἔθνη μετὰ τοῦ λαοῦ αὐτοῦ, ὁ ἀκύλας ἐνοπήσατέ, φησιν, ἔθνη λαὸς αὐτοῦ. καὶ θεοδοτίων, ἀγαλλιᾶσθε ἔθνη λαὸς αὐτοῦ.

Ψαλμοῦ. Ὡς τῶν περάτων τῆς γῆς καὶ τῶν ἐθνῶν ἁπάντων ἐπιστροφὴ ἔσται πρὸς τὸν θεόν, γενεά τε ἡ ἥξουσα καὶ λαὸς ὁ τεχθησόμενος τὴν αὐτοῦ δικαιοσύνην παραλήψεται.

Μνησθήσονται καὶ ἐπιστραφήσονται πρὸς κύριον πάντα τὰ πέρατα τῆς γῆς, καὶ προσκυνήσουσιν ἐνώπιον αὐτοῦ πᾶσαι αἱ πατριαὶ τῶν ἐθνῶν. ὅτι τοῦ κυρίου ἡ βασιλεία, καὶ αὐτὸς δεσπόζει τῶν ἐθνῶν. καὶ ἑξῆς ἐπιλέγει. ἀναγγελήσεται τῷ κυρίῳ γενεὰ ἡ ἐρχομένη, καὶ ἀναγγελοῦσι τὴν δικαιοσύνην αὐτοῦ λαῷ τῷ τεχθησομένῳ, ὃν ἐποίησεν ὁ κύριος. σαφῆ ταῦτα, οὐδ' ἑρμηνείας δεόμενα.

Εὐσεβείας ὁμοῦ καὶ εὐφροσύνης ἀπαγγελία τοῖς ἔθνεσι, καὶ θεοῦ βασιλεία ἐπὶ τὰ ἔθνη. Ψαλμοῦ.

Πάντα τὰ ἔθνη κροτήσατε χεῖρας, ἀλαλάξατε τῷ θεῷ ἐν φωνῇ ἀγαλλιάσεως. ὅτι κύριος ὕψιστος, φοβερός, βασιλεὺς μέγας ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν. καὶ ἑξῆς ἐπιλέγει. ὅτι βασιλεὺς πάσης τῆς γῆς ὁ θεός, ψάλατε συνετῶς. ἐβασίλευσεν ὁ θεὸς ἐπὶ τὰ ἔθνη, ὁ θεὸς κάθηται ἐπὶ θρόνου ἁγίου αὐτοῦ. ἄρχοντες λαῶν συνήχθησαν μετὰ τοῦ θεοῦ ἀβραάμ. καὶ ταῦτα σαφῆ, καὶ οὐδὲ ἑρμηνείας δεόμενα.

Δήλωσις εὐσεβείας τῶν ἐθνῶν. Ψαλμοῦ.

Οὐκ ἔστιν ὅμοιός σοι ἐν θεοῖς κύριε, καὶ οὐκ ἔστι κατὰ τὰ ἔργα σου. πάντα τὰ ἔθνη ὅσα ἐποίησας, ἥξουσι καὶ προσκυνήσουσιν ἐνώπιόν σου κύριε. καὶ δοξάσουσι τὸ ὄνομά σου, ὅτι μέγας εἶ σὺ καὶ ποιῶν θαυμάσια, σὺ εἶ ὁ θεὸς μόνος. ὁμοίως καὶ ταῦτα σαφῆ.

Δήλωσις πάντων τῶν ἐθνῶν εὐσεβείας καὶ ᾄσματος καινοῦ, καὶ βασιλείας θεοῦ, καὶ οἰκουμένης κατορθώσεως. Ψαλμοῦ.

Ἄσατε τῷ κυρίῳ ᾆσμα καινόν, ᾄσατε τῷ κυρίῳ πᾶσα ἡ γῆ. ᾄσατε τῷ κυρίῳ, εὐλογήσατε τὸ ὄνομα αὐτοῦ, εὐαγγελίζεσθε ἡμέραν ἐξ ἡμέρας τὸ σωτήριον αὐτοῦ. ἀναγγείλατε ἐν τοῖς ἔθνεσι τὴν δόξαν αὐτοῦ, ἐν πᾶσι τοῖς λαοῖς τὰ θαυμάσια αὐτοῦ. ὅτι μέγας κύριος καὶ αἰνετὸς σφόδρα, φοβερός ἐστιν ἐπὶ πάντας τοὺς θεούς. καὶ ἐπιλέγει· ἐνέγκατε τῷ κυρίῳ αἱ πατριαὶ τῶν ἐθνῶν. ἐνέγκατε τῷ κυρίῳ δόξαν ὀνόματι αὐτοῦ. καὶ ἑξῆς. εἴπατε ἐν τοῖς ἔθνεσιν, ὁ κύριος ἐβασίλευσε. καὶ γὰρ κατώρθωσε τὴν οἰκουμένην, ἥτις οὐ σαλευθήσεται. καὶ ταῦτα σαφῆ.

Ἀπὸ τοῦ ζαχαρίου. Πάντων τῶν ἐθνῶν καὶ τῶν παρὰ πάντας δεισιδαιμονεστάτων αἰγυπτίων τοῦ μόνου καὶ ἀληθοῦς θεοῦ, καὶ τῆς κατὰ τὸν θεῖον νόμον πνευματικῆς λατρείας τε καὶ ἑορτῆς ἐπίγνωσις.

Καὶ ἔσται, ὅσοι ἂν καταλειφθῶσιν ἐκ πάντων τῶν ἐθνῶν τῶν ἐλθόντων ἐπὶ ἱερουσαλήμ, καὶ ἀναβήσονται κατ' ἐνιαυτὸν τοῦ προσκυνῆσαι τῷ βασιλεῖ κυρίῳ παντοκράτορι, καὶ τοῦ ἑορτάζειν τὴν ἑορτὴν τῆς σκηνοπηγίας. καὶ ἔσται, ὅσοι ἂν μὴ ἀναβῶσιν ἐκ

» πάσης τῆς φυλῆς τῆς γῆς εἰς ἱερουσαλήμ, προσκυνῆσαι τῷ βασιλεῖ κυρίῳ παντο-
» κράτορι, καὶ αὐτοὶ ἐκείνοις προστεθήσονται. ἐὰν δὲ φυλὴ αἰγύπτου μὴ ἀναβῇ,
» μηδὲ ἔλθῃ, καὶ ἐπὶ τούτοις ἔσται ἡ πτῶσις, ἣ πατάξει κύριος πάντα τὰ ἔθνη, ὅσα ἂν
» μὴ ἀναβῇ τοῦ ἑορτάσαι τὴν ἑορτὴν τῆς σκηνοπηγίας, αὕτη ἔσται ἡ ἁμαρτία αἰγύ-
» πτου, καὶ ἡ ἁμαρτία πάντων τῶν ἐθνῶν, ὅσα ἂν μὴ ἀναβῇ τοῦ ἑορτάσαι τὴν ἑορτὴν
» τῆς σκηνοπηγίας. Σαφῶς καὶ ταῦτα κλῆσιν ἁπάντων τῶν ἐθνῶν περιέχει, κατὰ
διάνοιαν μόνην θεωρουμένων τῶν περὶ τῆς ἱερουσαλήμ, καὶ τῆς σκηνοπηγίας εἰρη-
μένων, ἃ καὶ κατὰ καιρὸν τῆς προσηκούσης τεύξεται ἑρμηνείας.

Ἀπὸ τοῦ ἡσαΐου. Δήλωσις τῆς τῶν ἀποστόλων ἐκλογῆς καὶ τῆς τῶν ἐθνῶν κλήσεως.

» Τοῦτο πρῶτον πίε. ταχὺ ποίει. χώρα ζαβουλών, ἡ γῆ νεφθαλείμ. καὶ οἱ λοιποὶ οἱ τὴν
» παραλίαν πέραν τοῦ ἰορδάνου, γαλιλαία τῶν ἐθνῶν, ὁ λαὸς ὁ καθήμενος ἐν σκότει.
» ἴδετε φῶς μέγα οἱ κατοικοῦντες ἐν χώρᾳ καὶ σκιᾷ θανάτου, φῶς λάμψει ἐφ'
» ὑμᾶς.

Ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ. Τῆς τῶν ἐθνῶν κλήσεως δήλωσις.

» Ἀκούσατέ μου νῆσοι, καὶ προσέχετε ἔθνη. διὰ χρόνου πολλοῦ στήσεται, λέγει κύριος.
» οἷς ἑξῆς ὁμοῦ περὶ τῶν ἐθνῶν καὶ περὶ τοῦ χριστοῦ ἐπιλέγει. ἰδοὺ δέδωκά σε εἰς
» διαθήκην γένους, εἰς φῶς ἐθνῶν, τοῦ εἶναί σε εἰς σωτηρίαν ἕως ἐσχάτου τῆς γῆς. μυρία
δ' ἂν εὕροις καὶ αὐτὸς δι' ὅλων τῶν προφητῶν κατεσπαρμένα ἐν ἐπαγγελίαις τῶν ἐ-
θνῶν, ἅπερ ἐπὶ τοῦ παρόντος οὔτε διαλέγειν, οὔτε ἑρμηνεύειν καιρός, πλὴν ἱκανὰ
τυγχάνει καὶ τὰ προτεθέντα, παραστῆσαι τὸ προκείμενον. τοῦτο δὴ ἦν τοῖς ἐκ περι-
τομῆς μέγα ἐφ' ἑαυτοῖς αὐχοῦσι καὶ σεμνυνομένοις, ὡς τοῦ θεοῦ μόνους αὐτοὺς τῶν λοι-
πῶν ἐθνῶν προτιμήσαντος, καὶ μόνους τῶν θείων ἐπαγγελιῶν κατηξιωκότος, ἐπι-
δεῖξαι ὡς οὐδὲν κρεῖττον παρὰ τοὺς λοιποὺς ἅπαντας ἰδίως αὐτοῖς ἐν ταῖς θείαις ἐ-
παγγελίαις ὑπάρχεσιν. ὅτι τοίνυν ἀπεδείχθη τῶν θείων ἐπαγγελιῶν τὰ ἔθνη κα-
τηξιωμένα, φέρε λοιπὸν ἤδη καὶ τὸ διὰ τίνος τὰ ἔθνη τῆς τοῦ θεοῦ κλήσεως καὶ τῶν θείων
ἐπαγγελιῶν τεύξεσθαι λέγεται, θεασώμεθα. καλὸν γὰρ καὶ τὴν αἰτίαν συνιδεῖν τῆς τοῖς
ἔθνεσι τὰ ἀγαθὰ προξενήσειν λεγομένην. τίς δ' ἂν εἴη αὕτη ἢ τοῦ χριστοῦ παρου-
σία, δι' οὗ καὶ οἱ ἐκ περιτομῆς τὴν ἑαυτῶν ὁμολογοῦσι γενήσεσθαι ἀπολύτρωσιν;
δεικτέον τοίνυν ὡς καὶ ἡ τῆς τῶν ἐθνῶν κλήσεως προσδοκία οὐδ' ἑτέρα τις ὑπῆρ-
χεν, ἢ αὐτὸς ὁ χριστὸς τοῦ θεοῦ, οὐ μόνον ἰουδαίοις, ἀλλὰ καὶ πᾶσι τοῖς ἔθνεσι σωτὴρ
ἐπιφανησόμενος. χρήσομαι δὲ τὰ νῦν ψιλαῖς τῶν προφητῶν μαρτυρίαις δίχα πά-
σης ἑρμηνείας, ἐπὶ σχολῆς μείζων ἑκάστην εἰς πλάτος διερμηνεύειν· ἐπειδὰν σὺν θεῷ
τὰς περὶ τῶν ἐθνῶν προῤῥήσεις συναγαγὼν ὁμοῦ πάσας διερμηνεύειν μέλλοιμι.

Δήλωσις ἐπιβουλῆς τοῦ χριστοῦ, καὶ αὐτὸς ἀναγορευόμενος θεοῦ, κληρονομεῖν τὰ
ἔθνη παρὰ τοῦ πατρὸς λαμβάνων. Ψαλμοῦ.

» Ἱνατί ἐφρύαξαν ἔθνη, καὶ λαοὶ ἐμελέτησαν κενά; παρέστησαν οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς, καὶ
» οἱ ἄρχοντες συνήχθησαν ἐπὶ τὸ αὐτό, κατὰ τοῦ κυρίου καὶ κατὰ τοῦ χριστοῦ αὐτοῦ. καὶ
» τὰ ἑξῆς. οἷς ἐπιλέγει. κύριος εἶπε πρός με, υἱός μου εἶ σύ, ἐγὼ σήμερον γεγέννηκά
» σε. αἴτησαι παρ' ἐμοῦ, καὶ δώσω σοι ἔθνη, κληρονομίαν σου, καὶ τὴν κατάσχεσίν σου τὰ
» πέρατα τῆς γῆς.

Δήλωσις

Δήλωσις χριστοῦ βασιλείας, καὶ κλήσεως ἐθνῶν, καὶ πασῶν τῶν φυλῶν τῆς γῆς εὐλογίας. Ψαλμοῦ.

» Ὁ θεὸς τὸ κρίμα σου τῷ βασιλεῖ δὸς, καὶ τὴν δικαιοσύνην σου τῷ υἱῷ τοῦ βασιλέως, κρίνειν τὸν λαόν σου. καὶ τὰ ἑξῆς, οἷς ἐπιλέγει. καὶ κατακυριεύσει ἀπὸ θαλάσσης ἕως θαλάσσης, καὶ ἀπὸ ποταμοῦ ἕως περάτων τῆς οἰκουμένης. καὶ αὖθις. πάντα τὰ ἔθνη δουλεύσουσιν αὐτῷ. καὶ πάλιν. εὐλογηθήσονται ἐν αὐτῷ πᾶσαι αἱ φυλαὶ τῆς γῆς, πάντα τὰ ἔθνη μακαριοῦσιν αὐτόν. καὶ ἐπὶ τέλει τοῦ ψαλμοῦ. καὶ πληρωθήσεται τῆς δόξης αὐτοῦ πᾶσα ἡ γῆ, γένοιτο γένοιτο.

Δήλωσις ᾄσματος καινοῦ καὶ βραχίονος θεοῦ, καὶ τοῦ σωτηρίου αὐτοῦ πᾶσι τοῖς ἔθνεσι φανερώσεως· σωτήριον δὲ τὸ τοῦ Ἰησοῦ ὄνομα ἑβραίων δηλοῦται φωνῇ. Ψαλμοῦ.

» Ἄσατε τῷ κυρίῳ ᾆσμα καινὸν, ὅτι θαυμαστὰ ἐποίησεν ὁ κύριος. ἔσωσεν αὐτὸν ἡ δεξιὰ αὐτοῦ, καὶ ὁ βραχίων ὁ ἅγιος αὐτοῦ. ἐγνώρισε κύριος τὸ σωτήριον αὐτοῦ, ἐναντίον τῶν ἐθνῶν ἀπεκάλυψε τὴν δικαιοσύνην αὐτοῦ. ἐμνήσθη τοῦ ἐλέους αὐτοῦ τῷ ἰακὼβ, καὶ τῆς ἀληθείας αὐτοῦ τῷ οἴκῳ ἰσραήλ. εἴδοσαν πάντα τὰ πέρατα τῆς γῆς τὸ σωτήριον τοῦ θεοῦ ἡμῶν. ἀλαλάξατε τῷ κυρίῳ πᾶσα ἡ γῆ. καὶ ἐπιλέγει. σαλευθήτω ἡ θάλασσα, καὶ τὸ πλήρωμα αὐτῆς. ἡ οἰκουμένη καὶ πάντες οἱ κατοικοῦντες ἐν αὐτῇ. ποταμοὶ κροτήσουσι χειρὶ ἐπὶ τὸ αὐτό. τὰ ὄρη ἀγαλλιάσονται ἀπὸ προσώπου κυρίου, ὅτι ἔρχεται κρῖναι τὴν γῆν, κρινεῖ τὴν οἰκουμένην ἐν δικαιοσύνῃ, καὶ λαοὺς ἐν εὐθύτητι.

Ἀπὸ τῆς γενέσεως, ὡς μετὰ τὴν ἔκλειψιν τῆς βασιλείας τῶν ἰουδαίων, αὐτὸς ὁ χριστὸς ἐπιστὰς, ἡ τῶν ἐθνῶν γενήσεται προσδοκία.

» Οὐκ ἐκλείψει ἄρχων ἐξ ἰούδα, οὐδὲ ἡγούμενος ἐκ τῶν μηρῶν αὐτοῦ, ἕως ἂν ἔλθῃ ᾧ ἀπόκειται, καὶ αὐτὸς προσδοκία ἐθνῶν.

Ἀπὸ τοῦ σοφονίου. Δήλωσις ἐπιφανείας χριστοῦ, καὶ καθαιρέσεως εἰδωλολατρείας, καὶ τῶν ἐθνῶν εἰς θεὸν εὐσεβείας.

» Ἐπιφανήσεται κύριος ἐπ' αὐτοὺς, καὶ ἐξολοθρεύσει πάντας τοὺς θεοὺς τῶν ἐθνῶν, καὶ προσκυνήσουσιν αὐτῷ, ἕκαστος ἐκ τοῦ τόπου αὐτῶν, πᾶσαι αἱ νῆσοι τῶν ἐθνῶν.

Ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ. Δήλωσις ἡμέρας ἀναστάσεως χριστοῦ, καὶ ἐθνῶν συναγωγῆς, πάντων τε ἀνθρώπων ἐπιγνώσεως θεοῦ καὶ τρόπος εἰς εὐσεβείας, καὶ ὡς αἰθίοπες θυσίας αὐτῷ προσοίσουσιν.

» Διὰ τοῦτο ὑπόμεινόν με, λέγει κύριος, εἰς ἡμέραν ἀναστάσεώς μου εἰς μαρτύριον. διότι τὸ κρίμα μου εἰς συναγωγὰς ἐθνῶν, τοῦ εἰσδέξασθαι βασιλεῖς τοῦ ἐκχέαι ἐπ' αὐτοὺς τὴν ὀργήν μου, πᾶσαν ὀργὴν θυμοῦ μου. διότι ἐν πυρὶ ζήλου μου καταναλωθήσεται πᾶσα ἡ γῆ. ὅτι τότε μεταστρέψω ἐπὶ λαοὺς γλῶσσαν, εἰς γενεὰν αὐτῆς, τοῦ ἐπικαλεῖσθαι πάντας τὸ ὄνομα κυρίου τοῦ δουλεύειν αὐτῷ ὑπὸ ζυγὸν ἕνα. ἐκ περάτων ποταμῶν αἰθιοπίας οἴσουσι θυσίας μοι.

Ἀπὸ τοῦ ζαχαρίου. Δήλωσις χριστοῦ παρουσίας, καὶ πολλῶν ἐθνῶν ἐπ' αὐτὸν καταφυγῆς, καὶ ὡς ἔσονται τῷ κυρίῳ ἐξ ἐθνῶν συστησόμενοι λαοί.

» Τέρπου καὶ εὐφραίνου θύγατερ σιὼν, διότι ἰδοὺ ἔρχομαι, καὶ κατασκηνώσω ἐν μέσῳ σου, λέγει κύριος. καὶ καταφεύξονται ἔθνη πολλὰ ἐπὶ τὸν κύριον τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ, καὶ

" ἔσονται αὐτῷ εἰς λαόν. καὶ κατασκηνώσουσιν ἐν μέσῳ σου, καὶ γνώσῃ ὅτι κύριος παν-
" τοκράτωρ ἐξαπέσταλκέ με πρός σε.

Ἀπὸ τοῦ Ἡσαΐου. Δήλωσις γενέσεως χριστοῦ ἐκ ῥίζης Ἰεσσαὶ προελευσομένου, καὶ κλῆσις δι' αὐτοῦ πάντων τῶν ἐθνῶν.

" Ἐξελεύσεται ῥάβδος ἐκ ῥίζης Ἰεσσαί, καὶ ἄνθος ἐκ τῆς ῥίζης ἀναβήσεται, καὶ ἀναπαύ-
" σεται ἐπ' αὐτὸν πνεῦμα τοῦ θεοῦ. καὶ τὰ ἑξῆς, οἷς ἐπιλέγει. καὶ ἔσται ἐν τῇ ἡ-
" μέρᾳ ἐκείνῃ ἡ ῥίζα τοῦ Ἰεσσαί, καὶ ὁ ἀνιστάμενος ἄρχειν ἐθνῶν. ἐπ' αὐτῷ ἔθνη ἐλπιοῦσιν.

Ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ. Δήλωσις χριστοῦ παρουσίας καὶ τῆς δι' αὐτοῦ γενομένης εἰς πάντα τὰ ἔθνη εὐεργεσίας.

" Ἰδού, ὁ παῖς μου, ἀντιλήψομαι αὐτοῦ, ὁ ἐκλεκτός μου, προσεδέξατο αὐτὸν ἡ ψυχή
" μου. ἔδωκα τὸ πνεῦμά μου ἐπ' αὐτόν, καὶ κρίσιν τοῖς ἔθνεσιν ἐξοίσει. οὐ κεκράξεται, οὐ-
" δὲ ἀνήσει, οὐδὲ ἀκουσθήσεται ἔξω ἡ φωνὴ αὐτοῦ. κάλαμον συντεθλασμένον οὐ κα-
" τεάξει, καὶ λίνον τυφόμενον οὐ σβέσει, ἀλλ' εἰς ἀλήθειαν ἐξοίσει κρίσιν, ἀναλάμψει, καὶ οὐ
" θραυσθήσεται ἕως ἂν θῇ ἐπὶ τῆς γῆς κρίσιν. καὶ ἐπὶ τῷ ὀνόματι αὐτοῦ ἔθνη ἐλπιοῦσιν. καὶ
" ἑξῆς ἐπιλέγει. ἐγὼ κύριος ὁ θεός, ἐκάλεσά σε ἐν δικαιοσύνῃ, καὶ κρατήσω τῆς χει-
" ρός σου, καὶ ἐνισχύσω σε. καὶ ἔδωκά σε εἰς διαθήκην γένους, εἰς φῶς ἐθνῶν, ἀνοῖξαι ὀ-
" φθαλμοὺς τυφλῶν, ἐξαγαγεῖν ἐκ δεσμῶν δεδεμένους, καὶ ἐξ οἴκου φυλακῆς κα-
" θημένους ἐν σκότει. ἐγὼ κύριος ὁ θεὸς τοῦτό μού ἐστιν ὄνομα, τὴν δόξαν μου ἑτέρῳ οὐ
" δώσω, οὐδὲ τὰς ἀρετάς μου τοῖς γλυπτοῖς, τὰ ἀπ' ἀρχῆς, ἰδοὺ ἥκασι, καὶ καινὰ ἃ νῦν
" ἀναγγελῶ, καὶ πρὸ τοῦ ἀναγγεῖλαι ἐδηλώθη ὑμῖν.

Ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ. Δήλωσις χριστοῦ καὶ γενέσεως καὶ κλήσεως ἐθνῶν.

" Ἀκούσατέ μου νῆσοι καὶ προσέχετε ἔθνη, διὰ χρόνου πολλοῦ στήσεται, λέγει κύριος.
" ἐκ κοιλίας μητρός μου ἐκάλεσε τὸ ὄνομά μου· καὶ ἔθηκε τὸ στόμα μου ὡς μάχαιραν
" ὀξεῖαν, καὶ ὑπὸ τὴν σκέπην τῆς χειρὸς αὐτοῦ ἔκρυψέ με, ἔθηκέ με ὡς βέλος ἐκλεκ-
" τόν. καὶ ἐν τῇ φαρέτρᾳ αὐτοῦ ἐσκέπασέ με. καὶ ἐπιλέγει ἑξῆς· ἰδοὺ δέδωκά σε εἰς
" διαθήκην γένους, εἰς φῶς ἐθνῶν τοῦ εἶναί σε εἰς σωτηρίαν ἕως ἐσχάτου τῆς γῆς.

Ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ. Χριστοῦ παρουσίας δήλωσις, καὶ κλήσεως ἐθνῶν.

" Οὕτω λέγει κύριος ὁ ῥυσάμενός σε ὁ θεὸς Ἰσραήλ, ἁγιάσατε τὸν φαυλίζοντα τὴν ψυ-
" χὴν αὐτοῦ, τὸν βδελυσσόμενον ὑπὸ τῶν δούλων τῶν ἀρχόντων. βασιλεῖς ὄψονται αὐ-
" τόν, καὶ ἀναστήσονται ἄρχοντες, καὶ προσκυνήσουσιν αὐτῷ. καὶ τὰ ἑξῆς, οἷς ἐπιλέγει.
" καιρῷ δεκτῷ ἐπήκουσά σου, καὶ ἐν ἡμέρᾳ σωτηρίας ἐβοήθησά σοι, καὶ ἔδωκά σε εἰς
" διαθήκην ἐθνῶν, τοῦ καταστῆσαι τὴν γῆν, καὶ κληρονομῆσαι κληρονομίας ἐρήμους,
" λέγοντα τοῖς ἐν δεσμοῖς, ἐξέλθετε, καὶ τοῖς ἐν τῷ σκότει, ἀνακαλυφθῆναι, καὶ ἐν πά-
" σαις ταῖς ὁδοῖς βοσκηθήσονται, καὶ ἐν πάσαις ταῖς τρίβοις ἡ νομὴ αὐτῶν. οὐ πεινά-
" σουσιν οὐδὲ διψήσουσιν, οὐδὲ πατάξει αὐτοὺς καύσων οὐδὲ ὁ ἥλιος, ἀλλ' ὁ ἐλεῶν παρακα-
" λέσει, καὶ διὰ πηγῶν ὑδάτων ἄξει αὐτούς, καὶ θήσω πᾶν ὄρος εἰς ὁδὸν καὶ πᾶσαν τρίβον εἰς
" βόσκημα αὐτοῖς. ἰδοὺ οὗτοι πόρρωθεν ἥξουσιν, οὗτοι ἀπὸ βορρᾶ καὶ θαλάσσης, ἄλλοι δὲ
" ἐκ γῆς Περσῶν. εὐφράνθητε οὐρανοὶ καὶ ἀγαλλιάσθω ἡ γῆ. ῥηξάτωσαν τὰ ὄρη εὐφρο-
" σύνην, ὅτι ἠλέησε κύριος τὸν λαὸν αὐτοῦ, καὶ τοὺς ταπεινοὺς τοῦ λαοῦ αὐτοῦ παρεκάλεσεν.

Τοῦ αὐτοῦ. Δήλωσις χριστοῦ καὶ κλῆσις ἐθνῶν.

" Προσέχετε τοῖς ὠσὶν ὑμῶν καὶ ἐπακολουθήσατε ταῖς ὁδοῖς μου. ἐπακούσατέ μου, καὶ ζή-

σεται

» σεται ἐν ἀγαθοῖς ἡ ψυχὴ ὑμῶν, καὶ διαθήσομαι ὑμῖν διαθήκην αἰώνιον, τὰ ὅσια
» Δαβὶδ τὰ πιστά. ἰδοὺ μαρτύριον ἔθνεσι δέδωκα αὐτὸν, ἄρχοντα καὶ προστάσσον-
» τα ἔθνεσιν. ἔθνη ἃ οὐκ οἴδασί σε, ἐπικαλέσονταί σε, καὶ λαοὶ οἳ οὐκ ἐπίστανταί σε,
» ἐπί σε καταφεύξονται, ἕνεκα κυρίου τοῦ θεοῦ σου ἁγίου σοῦ ἰσραὴλ, ὅτι ἐδόξασέ σε.
καὶ διὰ τούτων δὲ μεμαθηκότες, ὡς ἡ τοῦ χριστοῦ παρουσία οὐ μόνοις ἰουδαίοις, ἀλλὰ καὶ πᾶσι τοῖς ἔθνεσι σωτήριος ἔσεσθαι προηυτρεπίζετο, φέρε καὶ τὸ τρίτον ἀποδείξωμεν, ὅπως κατὰ τοὺς τῆς ἐπιφανείας αὐτοῦ χρόνους οὐ μόνον τὰ χρηστότερα τοῖς ἔθνεσι προεφητεύετο, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἐκ περιτομῆς τὰ ἐναντία. διαρρήδην γοῦν ἀπόπτωσιν καὶ ἀποβολὴν τοῦ ἰουδαίων ἔθνους διὰ τὴν εἰς χριστὸν ἀπιστίαν αὐτοῖς ἔσεσθαι τὰ παρ' αὐτοῖς λόγια προαγορεύει, ὡς μηκέτι ἴσους ἡμᾶς αὐτοῖς, ἀλλὰ καὶ κρείττους αὐτῶν ἐκ περιουσίας ἀναφαίνεσθαι. καὶ νῦν δὲ χρήσομαι ψιλαῖς ταῖς τῶν προφητῶν παραθέσεσι, δίχα πάσης τῆς εἰς αὐτὰς θεωρίας, διά τε τὸ σαφὲς αὐτῶν, καὶ διὰ τὸ μέλλειν ἐπὶ σχολῆς πληρεστάτην αὐτῶν ποιήσασθαι τὴν ἐξέτασιν.

Ἀπὸ τοῦ ἱερεμίου. Δήλωσις ἀρνήσεως τοῦ ἰουδαίων ἔθνους, καὶ τῆς ἀντ' αὐτῶν εἰσποιήσεως τῶν ἐθνῶν.

Τάδε λέγει κύριος, στῆτε ἐν ταῖς ὁδοῖς καὶ ἴδετε, καὶ ἐρωτήσατε τρίβους κυρίου αἰωνίους.
» καὶ ἴδετε ποία ἐστὶν ἡ ὁδὸς ἡ ἀγαθή, καὶ βαδίζετε ἐν αὐτῇ, καὶ εὑρήσετε ἁγνισμὸν
» ταῖς ψυχαῖς ὑμῶν, καὶ εἶπαν, οὐ πορευσόμεθα. καθέστακα ἐφ' ὑμᾶς σκοπούς, ἀκού-
» σατε τῆς φωνῆς τῆς σάλπιγγος, καὶ εἶπαν, οὐκ ἀκουσόμεθα. διὰ τοῦτο ἤκουσαν τὰ
» ἔθνη, καὶ οἱ ποιμαίνοντες τὰ ποίμνια ἐν αὐτοῖς.

Ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ. Τῆς τῶν ἐθνῶν εὐσεβείας δήλωσις, καὶ τῆς τοῦ ἰουδαίων ἔθνους δυσσεβείας κατηγορία. πρόρρησις δὲ τῶν μετὰ τὴν τοῦ χριστοῦ παρουσίαν μετελθόντων αὐτοὺς κακῶν.

» Κύριε ἰσχύς μου καὶ βοήθειά μου, καὶ καταφυγή μου ἐν ἡμέρᾳ κακῶν. πρὸς σὲ ἔθνη
» ἥξουσιν ἀπ' ἐσχάτου τῆς γῆς, καὶ ἐροῦσιν, ὡς ψευδῆ ἐκτήσαντο οἱ πατέρες ἡμῶν εἴ-
» δωλα, καὶ οὐκ ἔστιν ἐν αὐτοῖς ὠφέλεια. εἰ ποιήσει ἑαυτῷ ἄνθρωπος θεούς, καὶ οὗτοι
» οὐκ εἰσὶν θεοί. διὰ τοῦτο ἰδοὺ ἐγὼ δείξω αὐτοῖς ἐν τῷ καιρῷ τούτῳ, γνωριῶ αὐτοῖς
» τὴν χεῖρά μου καὶ τὴν δύναμίν μου· καὶ γνώσονται ὅτι ὄνομά μοι κύριος. ἁμαρτία
» ἰούδα ἐγγέγραπται ἐν γραφῇ ἐν ὄνυχι ἀδαμαντίνῳ, ἐγκεκολαμμένη ἐπὶ τοῦ στή-
» θους τῆς καρδίας αὐτῶν, ἡνίκα ἂν μνησθῶσιν τὰ ἄλση αὐτῶν ἐπὶ ξύλου δασέος, καὶ
» ἐπὶ βουνῶν μετεώρων, καὶ ὀρέων ἐν ἀγρῷ. ἰσχύν σου καὶ θησαυρούς σου εἰς προνο-
» μὴν δώσω, καὶ τὰ ὑψηλά σου διὰ τὰς ἁμαρτίας σου τὰς ἐν πᾶσι τοῖς ὁρίοις σου. καὶ
» ἀφεθήσῃ μόνη καὶ ταπεινωθήσῃ ἀπὸ τῆς κληρονομίας σου, ἧς ἔδωκά σοι. καὶ καταδου-
» λώσω σε τοῖς ἐχθροῖς σου ἐν τῇ γῇ ἣν οὐκ ἔγνως. ὅτι πῦρ ἐκκέκαυται ἐν τῷ θυ-
» μῷ μου, ἕως αἰῶνος καυθήσεται.

Ἀπὸ τοῦ ἀμώς. Τὰ περὶ τῆς εἰς πάντα τὰ ἔθνη διασπορᾶς τοῦ ἰουδαίων ἔθνους. καὶ περὶ τῆς ἀνανεώσεως τῆς χριστοῦ παρουσίας καὶ βασιλείας, καὶ τῆς ἐπ' αὐτῇ γεγενημένης τῶν ἐθνῶν ἁπάντων κλήσεως.

» Ἰδοὺ ἐγὼ ἐντέλλομαι, καὶ λικμήσω ἐν πᾶσι τοῖς ἔθνεσι τὸν οἶκον ἰσραήλ, ὃν τρόπον λικμᾶται
» ἐν τῷ λικμῷ, καὶ οὐ μὴ πέσῃ σύντριμμα ἐπὶ τὴν γῆν. ῥομφαίᾳ τελευτήσουσι πάντες οἱ

ἁμαρτωλοὶ τοῦ λαοῦ μου, οἱ λέγοντες, οὐ μὴ ἐγγίσῃ οὐδὲ μὴ ἥξῃ ἐφ' ἡμᾶς τὰ κακά. ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ ἀναστήσω τὴν σκηνὴν δαβὶδ τὴν πεπτωκυῖαν, καὶ ἀνοικοδομήσω τὰ πεπτωκότα αὐτῆς. καὶ τὰ κατεσκαμμένα αὐτῆς ἀναστήσω, καὶ ἀνοικοδομήσω αὐτὴν, καθὼς αἱ ἡμέραι τοῦ αἰῶνος. ὅπως ἐκζητήσωσί με οἱ κατάλοιποι τῶν ἀνθρώπων. καὶ πάντα τὰ ἔθνη, ἐφ' ἃ ἐπικέκληται τὸ ὄνομά μου ἐπ' αὐτὰ, λέγει κύριος ὁ ποιῶν ταῦτα.

Ἀπὸ τοῦ μιχαίου. Κατηγορία τῶν ἀρχόντων τοῦ τῶν ἰουδαίων ἔθνους, καὶ δήλωσις ἐρημώσεως τῆς μητροπόλεως αὐτῶν, ἐπιφάνειά τε χριστοῦ καὶ οἴκου θεοῦ τῆς ἐκκλησίας αὐτοῦ, λόγου τε καὶ νόμου πρόοδος, καὶ τῶν ἐθνῶν ἁπάντων δήλωσις.

Ἀκούσατε δὴ ταῦτα οἱ ἡγούμενοι οἴκου ἰακὼβ, καὶ οἱ κατάλοιποι οἴκου ἰσραὴλ, οἱ βδελυσσόμενοι κρίμα, καὶ πάντα τὰ ὀρθὰ διαστρέφοντες, οἱ οἰκοδομοῦντες σιὼν ἐν αἵμασι, καὶ ἱερουσαλὴμ ἐν ἀδικίαις. οἱ ἡγούμενοι αὐτῆς μετὰ μισθοῦ ἀπεκρίνοντο, καὶ οἱ προφῆται αὐτῆς μετὰ ἀργυρίου ἐμαντεύοντο, καὶ ἐπὶ τὸν κύριον ἐπανεπαύοντο, λέγοντες, οὐχὶ κύριος μεθ' ἡμῶν ἐστιν; οὐ μὴ ἐπέλθῃ ἐφ' ἡμᾶς κακά. διὰ τοῦτο δι' ὑμᾶς, σιὼν ὡς ἀγρὸς ἀροτριαθήσεται, καὶ ἱερουσαλὴμ ὡς ὀπωροφυλάκιον ἔσται, καὶ τὸ ὄρος τοῦ οἴκου εἰς ἄλσος δρυμοῦ. καὶ ἔσται ἐπ' ἐσχάτου τῶν ἡμερῶν ἐμφανὲς τὸ ὄρος κυρίου, ἕτοιμον ἐπὶ τὰς κορυφὰς τῶν ὀρέων, καὶ μετεωρισθήσεται ὑπεράνω τῶν βουνῶν, καὶ σπεύσουσιν ἐπ' αὐτὸ λαοὶ, καὶ πορεύσονται ἔθνη πολλὰ, καὶ ἐροῦσι, δεῦτε καὶ ἀναβῶμεν εἰς τὸ ὄρος κυρίου, καὶ εἰς τὸν οἶκον τοῦ θεοῦ ἰακὼβ, καὶ δείξουσιν ἡμῖν τὴν ὁδὸν αὐτοῦ, καὶ πορευσόμεθα ἐν ταῖς τρίβοις αὐτοῦ, ὅτι ἐκ σιὼν ἐξελεύσεται νόμος, καὶ λόγος κυρίου ἐξ ἱερουσαλήμ.

Ἀπὸ τοῦ ζαχαρίου. Δήλωσις περὶ χριστοῦ παρουσίας, καὶ τῆς τῶν ἰουδαίων πολεμικῆς παρασκευῆς ὀλέθρου, ἐθνῶν τε εἰρήνη καὶ βασιλεία κυρίου μέχρι τῶν περάτων τῆς οἰκουμένης.

Χαῖρε σφόδρα θύγατερ σιὼν, κήρυσσε θύγατερ ἱερουσαλὴμ, ἰδοὺ ὁ βασιλεύς σου ἔρχεταί σοι δίκαιος καὶ σώζων, αὐτὸς πραΰς καὶ ἐπιβεβηκὼς ἐπὶ ὑποζύγιον, καὶ πῶλον νέον, καὶ ἐξολοθρεύσει ἅρματα ἐξ ἐφραὶμ, καὶ ἵππον ἐξ ἱερουσαλὴμ, καὶ ἐξολοθρεύσει τόξον πολεμικόν. καὶ πλῆθος εἰρήνης ἐξ ἐθνῶν, καὶ κατάρξει ἀπὸ θαλάσσης ἕως θαλάσσης, καὶ ἀπὸ ποταμῶν διεκβολῶν γῆς.

Ἀπὸ τοῦ μαλαχίου. Παραίτησις τοῦ ἰουδαίων ἔθνους, καὶ τῆς κατὰ τὸν μωσέως νόμον σωματικῆς αὐτῶν θρησκείας ἀπόρρησις, τῆς διὰ χριστοῦ πᾶσι τοῖς ἔθνεσι παραδοθείσης πνευματικῆς λατρείας.

Οὐκ ἔστι μου θέλημα ἐν ὑμῖν, λέγει κύριος παντοκράτωρ. καὶ θυσίαν οὐ προσδέξομαι ἐκ τῶν χειρῶν ὑμῶν. διότι ἀπ' ἀνατολῶν ἡλίου καὶ μέχρι δυσμῶν τὸ ὄνομά μου δεδόξασται ἐν τοῖς ἔθνεσι, καὶ ἐν παντὶ τόπῳ θυμίαμα προσάγεται τῷ ὀνόματί μου, καὶ θυσία καθαρά. διότι μέγα τὸ ὄνομά μου ἐν τοῖς ἔθνεσι, λέγει κύριος παντοκράτωρ, ὑμεῖς δὲ βεβηλοῦτε αὐτό.

Ἀπὸ τοῦ ἡσαΐου. Τοῦ ἰουδαίων ἔθνους ἀποτελείωσις λόγου τοῦ θεοῦ, καὶ νόμου καινοῦ, οἴκου τε αὐτοῦ φανέρωσις, καὶ τῶν ἐθνῶν ἁπάντων εὐσεβείας δήλωσις.

Ἐγκαταλειφθήσεται ἡ θυγάτηρ σιὼν ὡς σκηνὴ ἐν ἀμπελῶνι, καὶ ὡς ὀπωροφυλάκιον ἐν

» κιον ἐν σικυηράτῳ· ὡς πόλις πολιορκουμένη. καὶ ἑξῆς ἐπιλέγει, πῶς ἐγένετο
» πόρνη πόλις πιστὴ σιών, ἐν ᾗ δικαιοσύνη ἐκοιμήθη ἐν αὐτῇ, νῦν δὲ φονευταί. καὶ
» ἐπὶ τούτοις· ἔσονται γὰρ ὡς τερέβινθος ἀποβεβληκυῖα τὰ φύλλα, καὶ ὡς παράδει-
» σος ὕδωρ μὴ ἔχων. καὶ ἔσται ἡ ἰσχὺς αὐτῶν ὡς καλάμη στυππίου, καὶ αἱ ἐργασίαι αὐ-
» τῶν ὡς σπινθῆρες πυρός, καὶ κατακαυθήσονται οἱ ἄνομοι, καὶ οἱ ἁμαρτωλοὶ ἅμα,
» καὶ οὐκ ἔσται ὁ σβέσων. τούτοις ἅπασιν ἐπιλέγει, καὶ ἔσται ἐν ταῖς ἐσχάταις ἡμέραις
» ἐμφανὲς τὸ ὄρος κυρίου, καὶ ὁ οἶκος τοῦ θεοῦ ἐπ' ἄκρων τῶν ὀρέων. καὶ ὑψωθήσεται
» ὑπεράνω τῶν βουνῶν, καὶ ἥξουσιν ἐπ' αὐτὸ πάντα τὰ ἔθνη· καὶ πορεύσονται ἔθνη
» πολλά, καὶ ἐροῦσιν, δεῦτε, καὶ ἀναβῶμεν εἰς τὸ ὄρος τοῦ κυρίου, καὶ εἰς τὸν οἶκον τοῦ
» θεοῦ ἰακώβ, καὶ ἀναγγελεῖ ἡμῖν τὴν ὁδὸν αὐτοῦ, καὶ πορευσόμεθα ἐν αὐτῇ. ἐκ γὰρ σιὼν
» ἐξελεύσεται νόμος, καὶ λόγος κυρίου ἐξ ἱερουσαλήμ, καὶ κρινεῖ ἀνὰ μέσον τῶν ἐθνῶν.

Ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ. Καθαίρεσις τῆς δόξης τοῦ ἰουδαίων λαοῦ, καὶ ἡ τῶν ἐθνῶν ἀπὸ τῆς εἰδωλολατρείας ἐπιστροφὴ πρὸς τὸν τῶν ὅλων θεόν, τά τε περὶ τῆς ἐρημίας τῶν ἰουδαϊκῶν πόλεων, καὶ περὶ τῆς εἰς τὸν θεὸν ἀπιστίας αὐτῶν.

» Τάδε λέγει κύριος σαβαώθ, καὶ ἔσται ὃν τρόπον ἐάν τις συναγάγῃ στάχυν ἐν φά-
» ραγγι στερεᾷ, καὶ καταλειφθῇ ἐν αὐτῇ καλάμη, ἢ ὡς ῥῶγες ἐλαίας δύο ἢ τρεῖς ἐπ'
» ἄκρου μετεώρου, ἢ τέσσαρες ἢ πέντε ἐπὶ τῶν κλάδων αὐτῶν καταλειφθῶσι. τάδε
» λέγει κύριος ὁ θεὸς τοῦ ἰσραήλ· τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ πεποιθὼς ἔσται ὁ ἄνθρωπος ἐπὶ
» τῷ ποιήσαντι αὐτόν. οἱ δὲ ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ εἰς τὸν ἅγιον ἰσραὴλ ἐμβλέψονται· καὶ οὐ
» μὴ πεποιθότες ὦσιν ἐπὶ τοῖς βωμοῖς, οὔτε ἐπὶ τοῖς ἔργοις τῶν χειρῶν αὐτῶν, ἃ ἐ-
» ποίησαν οἱ δάκτυλοι αὐτῶν· καὶ οὐκ ὄψονται τὰ δένδρα, οὔτε τὰ [βδ]ελύγματα αὐ-
» τῶν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ. ἔσονται αἱ πόλεις σου ἐγκαταλελειμμέναι, ὃν τρόπον ἐγκατέλιπον
» οἱ ἀμορραῖοι καὶ οἱ εὐαῖοι ἀπὸ προσώπου τῶν υἱῶν ἰσραήλ. καὶ ἔσονται ἔρημοι, διότι
» ἐγκατέλιπες τὸν θεὸν τὸν σωτῆρά σου, καὶ κυρίου τοῦ θεοῦ σου οὐκ ἐμνήσθης. διὰ
» τοῦτο φυτεύσεις φύτευμα ἄπιστον. τῇ δὲ ἡμέρᾳ ᾗ ἂν φυτεύσῃς, πλανηθήσῃ.

Τοῦ αὐτοῦ. Δήλωσις καθαιρέσεως τῶν ἰουδαϊκῶν πόλεων καὶ τῆς τῶν ἐθνῶν κατὰ θεὸν εὐφροσύνης.

» Κύριε ὁ θεός μου δοξάσω σε, ὑμνήσω τὸ ὄνομά σου, ὅτι ἐποίησας θαυμαστὰ πράγμα-
» τα, βουλὴν ἀρχαίαν ἀληθινήν. γένοιτο κύριε, ὅτι ἔθηκας πόλεις εἰς χῶμα, πόλεις
» ὀχυρὰς τοῦ πεσεῖν αὐτῶν τὰ θεμέλια. τῶν ἀσεβῶν πόλις εἰς τὸν αἰῶνα οὐ μὴ οἰκοδομηθῇ.
» διὰ τοῦτο εὐλογήσει σε ὁ λαὸς ὁ πτωχός, καὶ πόλεις ἀνθρώπων ἀδικουμένων εὐλο-
» γήσουσί σε. ἐγένου γὰρ πάσῃ πόλει ταπεινῇ βοηθός, καὶ τοῖς ἀθυμήσασι δι' ἔνδειαν σκέ-
» πη. καὶ ποιήσει κύριος σαβαὼθ πᾶσι τοῖς ἔθνεσιν ἐπὶ τὸ ὄρος τοῦτο. πίονται εὐφρο-
» σύνην, πίονται οἶνον. χρίσονται μύρον ἐν τῷ ὄρει τούτῳ. παράδος ταῦτα πάντα τοῖς
» ἔθνεσιν. ἡ γὰρ βουλὴ αὕτη ἐπὶ πάντα τὰ ἔθνη. κατέπιεν ὁ θάνατος ἰσχύσας. καὶ πάλιν,
» ἀφεῖλεν ὁ θεὸς πᾶν δάκρυον ἀπὸ παντὸς προσώπου, τὸ ὄνειδος τοῦ λαοῦ ἀφεῖλεν ὁ
» θεὸς ἀπὸ πάσης τῆς γῆς. τὸ γὰρ στόμα κυρίου ἐλάλησε ταῦτα.

Τοῦ αὐτοῦ. Ἀγαθῶν ἐπαγγελία τῇ πάλαι ἐρήμῳ ἐξ ἐθνῶν ἐκκλησίᾳ, τοῦ τε ἰουδαίων ἔθνους ἀπόγνωσις καὶ ἔλεγχος τῶν ἁμαρτιῶν αὐτῶν, καὶ πλούτων τῶν ἐθνῶν κλῆσις.

» Μὴ μνημονεύετε τὰ πρῶτα, καὶ τὰ ἀρχαῖα μὴ συλλογίζεσθε. ὅτι ἰδοὺ ἐγὼ ποιῶ

» καινὰ ἃ νῦν ἀνατελεῖ, καὶ γνώσεσθε αὐτά, καὶ ποιήσω ἐν τῇ ἐρήμῳ ὁδόν, καὶ ἐν τῇ ἀνύ-
» δρῳ ποταμούς. καὶ εὐλογήσει με τὰ θηρία τοῦ ἀγροῦ, σειρῆνες καὶ θυγατέρες στρουθῶν.
» ὅτι ἔδωκα ἐν τῇ ἐρήμῳ ὕδωρ ποτίσαι τὸ γένος μου τὸ ἐκλεκτόν, λαόν μου ὃν περι-
» εποιησάμην τὰς ἀρετάς μου διηγεῖσθαι. οὐ νῦν ἐκάλεσά σε ἰακώβ, οὐδὲ κοπιάσαι
» σε ἐποίησα ἰσραήλ. οὐκ ἤνεγκάς μοι πρόβατα τῆς ὁλοκαρπώσεώς σου, οὐδὲ ἐν ταῖς
» θυσίαις σου ἐδόξασάς με. οὐκ ἐδούλωσάς μοι ἐν δώροις, οὐδὲ ἔγκοπόν σε ἐποίησα
» ἐν λιβάνῳ, οὐδὲ ἐκτήσω μοι ἀργυρίου θυμίαμα, οὐδὲ στέαρ τῶν θυσιῶν σου ἐπε-
» θύμησα. ἀλλ' ἐν ταῖς ἁμαρτίαις σου καὶ ἐν ταῖς ἀδικίαις σου προέστην σου. καὶ ἐν
» τοῖς ἑξῆς φησιν, ἐπιστράφητε πρός με, καὶ σωθήσεσθε οἱ ἀπ' ἐσχάτου τῆς γῆς. ἐγώ εἰ-
» μι, καὶ οὐκ ἔστιν ἄλλος. κατ' ἐμαυτοῦ ὀμνύω, ἦ μὴν ἐξελεύσεται ἐκ τοῦ στόματός μου
» δικαιοσύνη. οἱ λόγοι μου οὐκ ἀποστραφήσονται, ὅτι ἐμοὶ πᾶν γόνυ κάμψει, καὶ ὀμεῖ-
» ται πᾶσα γλῶσσα τὸν θεὸν τὸν ἀληθινόν, λέγων, δικαιοσύνη καὶ δόξα πρὸς αὐτὸν ἥξει,
» καὶ αἰσχυνθήσονται πάντες οἱ διορίζοντες ἑαυτοὺς ἀπὸ τοῦ κυρίου.

Τοῦ αὐτοῦ. Δήλωσις τῆς τοῦ χριστοῦ εἰς ἀνθρώπους παρουσίας. καὶ ἔλεγχος τοῦ ἰουδαίων ἔθνους, καὶ τοῖς ἔθνεσιν ἅπασιν ἀγαθῶν ἐπαγγελία.

» Οὕτω λέγει κύριος, ποῖον τὸ βιβλίον τοῦ ἀποστασίου τῆς μητρὸς ὑμῶν, ἐν ᾧ ἐξ-
» απέστειλα αὐτήν; ἢ τίνι ὑπόχρεῳ πέπρακα ὑμᾶς; ἰδοὺ ταῖς ἁμαρτίαις ὑμῶν
» ἐπράθητε, καὶ ταῖς ἀνομίαις ὑμῶν ἐξαπέστειλα τὴν μητέρα ὑμῶν. διότι ἦλθον, καὶ
» οὐκ ἦν ἄνθρωπος ἐκάλεσα, καὶ οὐκ ἦν ὁ ὑπακουσόμενος. καὶ τὰ ἑξῆς. οἷς ἐπι-
» λέγει, οἱ πορευόμενοι ἐν σκότει, καὶ οὐκ ἔστιν αὐτοῖς φῶς. πεποίθατε ἐπὶ τῷ ὀνόματι
» κυρίου, καὶ ἀντιστηρίσασθε ἐπὶ τῷ θεῷ ὑμῶν. ἰδοὺ πάντες ὑμεῖς πῦρ καίετε καὶ κατ-
» ισχύετε φλόγα. πορεύεσθε τῷ φωτὶ τοῦ πυρὸς ὑμῶν, καὶ τῇ φλογὶ ᾗ ἐξεκαύσατε.
» δι' ἐμὲ ἐγένετο ταῦτα ὑμῖν. ἐν λύπῃ κοιμηθήσεσθε. καὶ τὰ ἑξῆς. οἷς ἐπιλέγει, ἀκού-
» σατέ μου, ἀκούσατέ μου λαός μου, καὶ οἱ βασιλεῖς πρός με ἐνωτίσασθε. ὅτι νόμος
» παρ' ἐμοῦ ἐξελεύσεται, καὶ ἡ κρίσις μου εἰς φῶς ἐθνῶν. ἐγγίζει ταχὺ ἡ δικαιοσύνη
» μου, καὶ ἐξελεύσεται ὡς φῶς τὸ σωτήριόν μου, καὶ ἐπὶ τὸν βραχίονά μου ἔθνη ἐλ-
» πιοῦσιν.

Ἔλεγχος τῶν ἀσεβημάτων τοῦ τῶν ἰουδαίων ἔθνους, καὶ ἀποτέλωσις αὐτῶν τῆς δυσσεβείας. τῆς δὲ τῶν ἐθνῶν ἁπάντων κλήσεως δήλωσις. Ἐκ τοῦ αὐτοῦ.

» Μὴ οὐκ ἰσχύει ἡ χεὶρ κυρίου τοῦ σῶσαι, ἢ ἐβάρυνεν τὸ οὖς αὐτοῦ τοῦ μὴ ἀκοῦσαι; ἀλλὰ
» τὰ ἁμαρτήματα ὑμῶν διΐστησιν ἀνὰ μέσον ὑμῶν, καὶ τοῦ θεοῦ. καὶ διὰ τὰς ἁμαρτίας
» ὑμῶν ἀπέστρεψε τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ἀφ' ὑμῶν, τοῦ μὴ ἐλεῆσαι. αἱ γὰρ χεῖρες ὑμῶν
» μεμολυσμέναι αἵματι, καὶ οἱ δάκτυλοι ὑμῶν ἐν ἁμαρτίαις. τὰ δὲ χείλη ὑμῶν ἐλά-
» λησεν ἀνομίαν, καὶ ἡ γλῶσσα ὑμῶν ἀδικίαν μελετᾷ. οὐδεὶς λαλεῖ δίκαια, οὐδὲ ἔστιν
» ἡ κρίσις ἀληθινή. πεποίθασιν ἐπὶ ματαίοις, καὶ λαλοῦσι κενά. ὅτι κύουσι πόνον καὶ
» τίκτουσιν ἀνομίαν. ᾠὰ ἀσπίδων ἔρρηξαν, καὶ ἱστὸν ἀράχνης ὑφαίνουσι. καὶ ὁ θέλων τῶν
» ᾠῶν αὐτῶν φαγεῖν, συντρίψας οὔριον εὗρε, καὶ ἐν αὐτῷ βασιλίσκον. ὁ ἱστὸς αὐτῶν,
» οὐκ ἔσται εἰς ἱμάτιον, οὐδὲ μὴ περιβάλονται ἀπὸ τῶν ἔργων αὐτῶν. τὰ γὰρ ἔργα
» αὐτῶν, ἔργα ἀνομίας. οἱ δὲ πόδες αὐτῶν, ἐπὶ πονηρείαν τρέχουσι. ταχινοὶ ἐκχέαι
» αἷμα. καὶ οἱ διαλογισμοὶ αὐτῶν, διαλογισμοὶ ἀφρόνων. σύντριμμα καὶ ταλαι-
» πωρία ἐν ταῖς ὁδοῖς αὐτῶν. αἱ τρίβοι αὐτῶν διεστραμμέναι, ἃς διοδεύουσι. καὶ οὐκ

οἴδασιν

» οἴδασιν εἰρήνην. διὰ τοῦτο ἀπέστη ἡ κρίσις ἀπ' αὐτῶν, καὶ οὐ μὴ καταλάβῃ αὐτοὺς
» δικαιοσύνη. ὑπομεινάντων φῶς, ἐγένετο αὐτοῖς σκότος. μείναντες αὐγήν, ἐν
» ἀωρίᾳ περιεπάτησαν. ψηλαφήσουσιν ὡς τυφλοὶ τοῖχον, καὶ ὡς οὐχ ὑπαρχόν-
» των ὀφθαλμῶν, ψηλαφήσουσι. πεσοῦνται ἐν μεσημβρίᾳ, ὡς ἐν μεσονυκτίῳ· ὡς
» ἀποθνήσκοντες στενάξουσιν· ὡς ἄρκτος καὶ περιστερὰ ἅμα πορεύσονται. καὶ τὰ ἑξῆς.
» οἷς ἐπιλέγει· καὶ φοβηθήσονται οἱ ἀπὸ δυσμῶν τὸ ὄνομα κυρίου, καὶ οἱ ἀπὸ
» ἀνατολῶν ἡλίου, τὸ ὄνομα τὸ ἔνδοξον. ἀλλὰ γὰρ πλείστων ὅσων οὐσῶν περὶ τῆς
αὐτῆς ὑποθέσεως προφητειῶν, ταῖς παρατεθείσαις μαρτυρίαις ἀρκεσθησό-
μεθα, καὶ κατὰ καιρὸν αὖθις ἀναλαβόντες ἐξομαλισόμεθα. ἡγούμενοι τέως διὰ ψιλῶν
τῶν λέξεων, καὶ τῶν ἀπὸ τούτων μαρτυρίαις κεχρημένοι, ἱκανῶς ἀποδεδειχέναι μηδὲν
πλέον ἔχειν ἰουδαίους τῶν λοιπῶν ἐθνῶν. εἴτε γὰρ τὰς τοῦ θεοφιλοῦς ἀβραὰμ εὐλογίας
μόνοις αὐτοῖς φασιν εἶναι κοινωνούς, διὰ τὸ ἐξ αὐτοῦ κατάγειν τὸ γένος· ἀλλὰ καὶ τοῖς
ἔθνεσι τῆς ἴσης τοῦ ἀβραὰμ οὐ μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῦ ἰσαὰκ καὶ τοῦ ἰακὼβ εὐλο-
γίας μεταδώσειν ἐπήγγελται. διαρρήδην εὐλογηθήσεσθαι ὁμοίως πάντα τὰ ἔθνη
προειπών, καὶ ὑπὸ μίαν καὶ τὴν αὐτὴν εὐφροσύνην τοῖς μακαρίοις καὶ θεοφι-
» λέσι καὶ τὰ λοιπὰ ἔθνη ἀνακαλούμενος, κατὰ τό, εὐφράνθητε ἔθνη μετὰ τοῦ λαοῦ
» αὐτοῦ. καί, ἄρχοντες λαῶν συνήχθησαν μετὰ τοῦ θεοῦ ἀβραάμ. εἴτε ἐπὶ βα-
σιλείᾳ τοῦ θεοῦ, ὡσὰν αὐτοῦ γεγονότες κλῆρος, φρυάττονται· ἀλλὰ καὶ ἐπὶ πάντα τὰ
» λοιπὰ ἔθνη βασιλεύσειν ὁ θεὸς θεσπίζεται. εἴπατε γάρ, φησιν, ἐν τοῖς ἔθνεσιν ὅτι
» κύριος ἐβασίλευσε. καὶ πάλιν, ἐβασίλευσεν ὁ θεὸς ἐπὶ πάντα τὰ ἔθνη. εἴτε ἐπὶ
τὸ ἱερουργεῖν καὶ τῷ θεῷ λατρεύειν ἐξειλέχθαι αὐτοὺς φαῖεν, δέδεικται ὡς καὶ τοῖς ἔθνεσι
» τῆς ἴσης ὁ λόγος μεταδώσειν ἐπήγγελται θεραπείας, λέγων, ἐνέγκατε τῷ κυρίῳ
» αἱ πατριαὶ τῶν ἐθνῶν, ἐνέγκατε τῷ κυρίῳ δόξαν καὶ τιμήν. ἄρατε θυσίας, καὶ εἰσ-
» πορεύεσθε εἰς τὰς αὐλὰς αὐτοῦ. οἷς καὶ τὸ παρὰ τῷ ἠσαΐᾳ συνάψεις λόγιον, τὸ
» φάσκον, ἔσται θυσιαστήριον τῷ κυρίῳ ἐν χώρᾳ αἰγύπτου, καὶ γνώσονται οἱ αἰγύ-
» πτιοι τὸν κύριον. καὶ ποιήσουσι θυσίας, καὶ εὔξονται εὐχὰς τῷ κυρίῳ, καὶ ἀποδώσου-
» σιν. ἔνθα καὶ ἐπιστήσεις ὡς ἐκτὸς τῆς ἱερουσαλὴμ ἐπὶ τῆς αἰγύπτου θυσιαστήριον
τῷ κυρίῳ συστήσεσθαι, καὶ θύσειν αὐτόθι τοὺς αἰγυπτίους καὶ εὔξεσθαι εὐχάς, καὶ
ἀποδώσειν τῷ κυρίῳ προφητεύεται. οὐ μόνον δὲ ἄρα ἐπὶ τῆς αἰγύπτου, ἀλλὰ καὶ
ἐπ' αὐτῆς τῆς ἀληθοῦς ἱερουσαλήμ, ἥτις ποτε αὕτη νοεῖται, πάντα τὰ ἔθνη, καὶ αὐ-
τοί γε οἱ πάντων δεισιδαιμονέστατοι αἰγύπτιοι τὴν κατὰ διάνοιαν θεωρουμένην σκη-
νοπηγίαν ἑορτάσειν ὑπὸ τῆς προφητείας ἀνακαλοῦνται. εἰ δὲ καὶ πάλαι πρότε-
ρον ἐγενήθη μερὶς κυρίου λαὸς αὐτοῦ ἰακώβ, σχοίνισμα κληρονομίας αὐτοῦ ἰσραήλ,
ἀλλ' ὕστερόν ποτε καὶ τὰ ἔθνη πάντα τῷ κυρίῳ δοθήσεσθαι κλῆρος εἴρηται· φήσαν-
» τος αὐτῷ τοῦ πατρός, αἴτησαι παρ' ἐμοῦ, καὶ δώσω σοι ἔθνη τὴν κληρονομίαν σου.
καὶ γὰρ κατακυριεύσειν οὐ τῆς ἰουδαίας, ἀλλ' ἀπὸ θαλάσσης ἕως θαλάσσης, καὶ πε-
» ράτων τῆς οἰκουμένης προφητεύεται, πάντα τε τὰ ἔθνη δουλεύσουσιν αὐτῷ, καὶ
» ἐνευλογηθήσονται ἐν αὐτῷ πᾶσαι αἱ φυλαὶ τῆς γῆς. τούτου δὲ ἦν αἴτιον, τὸ γνωρί-
σαι τὸν τῶν ὅλων θεὸν τὸ σωτήριον αὐτοῦ ἐνώπιον πάντων τῶν ἐθνῶν. σεσημείωται δὲ
ἡμῖν ἤδη πρότερον τὸ ἰησοῦς ὄνομα εἰς τὴν ἑλλήνων ἀπὸ τῆς ἑβραίων μεταβαλλόμε-
νον φωνῆς, σωτήριον ἑρμηνεύεσθαι, ὡς μηδὲν ἕτερον εἶναι τὸ σωτήριον τοῦ θεοῦ, ἢ

τῆς τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ἰησοῦ χριστοῦ προσηγορίαν. μαρτυρεῖ τούτῳ καὶ ὁ συμεὼν ἐν τῷ εὐαγγελίῳ, ὃς λαβὼν τὸ παιδίον αὐτὸν ἐπὶ τὰς ἰδίας μετὰ χεῖρας, ἐπηύξατο,
» νῦν ἀπολύεις τὸν δοῦλόν σου δέσποτα, κατὰ τὸ ῥῆμά σου ἐν εἰρήνῃ. ὅτι εἶδον οἱ ὀφθαλ-
» μοί μου τὸ σωτήριόν σου, ὃ ἡτοίμασας κατὰ πρόσωπον πάντων τῶν λαῶν. φῶς εἰς ἀπο-
» κάλυψιν ἐθνῶν. αὐτὸ γοῦν τὸ σωτήριον καὶ ὁ ψαλμῳδὸς ἐδήλου, λέγων· ἐγνώρισε
» κύριος τὸ σωτήριον αὐτοῦ, ἐναντίον τῶν ἐθνῶν ἀπεκάλυψε τὴν δικαιοσύνην αὐτοῦ.
καὶ κατὰ τὸν ἠσαΐαν τοῦτ' αὐτὸ τὸ σωτήριον ἰδόντες πάντες ἄνθρωποι, προσκυνήσου-
σι λεγομένῳ τῷ τῶν ὅλων θεῷ τὸ σωτήριον αὐτοῦ τοῖς πᾶσιν ἀφθόνως κεχαρισμένῳ. καὶ
προσκυνήσουσί γε αὐτῷ, οὐκ ἐπὶ τῆς κάτω ἱερουσαλὴμ τῆς κατὰ τὴν παλαιστίνην,
ἀλλ' ἕκαστοι ἐκ τοῦ τόπου αὐτοῦ, καὶ πάντες οἱ ἐν ταῖς νήσοις τῶν ἐθνῶν. ὅτε καὶ πλη-
ρωθήσεσθαι τὸ φάσκον λόγιον, ἐπικαλεῖσθαι πάντας ἀνθρώπους οὐκ ἔτι τοὺς πα-
τρῴους θεοὺς, οὐδὲ τὰ εἴδωλα καὶ τοὺς δαίμονας, ἀλλὰ τὸ ὄνομα κυρίου· καὶ δουλεύειν
αὐτῷ ὑπὸ ζυγὸν ἕνα. ἐκ περάτων τε ποταμῶν αἰθιοπίας προσοίσουσιν αὐτῷ
τὰς λογικὰς καὶ ἀναίμους θυσίας, διὰ τῆς τοῦ χριστοῦ καινῆς διαθήκης, οὐκ ἐπὶ τῆς
κάτω ἱερουσαλὴμ, οὐδ' ἐν τῷ πρὸς ταύτῃ θυσιαστηρίῳ, ἀλλ' ἐν τοῖς δηλουμένοις
πέρασι τῆς αἰθιοπίας ἀνενεχθησομένας. εἰ δὲ καὶ μέγα τί ἐστιν λαὸν εἶναί τε καὶ χρη-
ματίζειν θεοῦ, καὶ ἔτι γε τοῦτο τῶν μεγίστων θείων ἐπαγγελιῶν τυγχάνει, ὃ ὑπ' αὐτοῦ
» λέγεσθαι περὶ τῶν ἀξίων αὐτοῦ, ἔσομαι αὐτῶν θεὸς, καὶ αὐτοὶ ἔσονται λαός μου· ἐ-
σεμνύνετό τε πρὶν εἰκότως ὁ ἰσραὴλ ἐπὶ τῷ ὡς μόνος λαὸς ὢν τοῦ θεοῦ, ἀλλὰ καὶ
τοῦτο τὸ ἀγαθὸν ἐπιδημήσας ὁ κύριος, τοῖς ἔθνεσι χαρίσασθαι ὑπισχνεῖται, λέγων,
» ἰδοὺ ἐγὼ ἔρχομαι καὶ κατασκηνώσω ἐν μέσῳ σοῦ. καὶ καταφεύξονται ἔθνη πολλὰ
» ἐπὶ τὸν κύριον, καὶ ἔσονται αὐτῷ εἰς λαόν. περὶ ὧν καὶ ἁρμόσει λέγεσθαι, καὶ ἐρῶ
» τῷ οὐ λαῷ μου, λαός μου εἶ σύ· καὶ αὐτὸς ἐρεῖ, κύριος ὁ θεός μου εἶ σύ. εἰ δ' αὐτός ἐστι
καὶ οὐκ ἄλλος ὁ χριστὸς ὁ ἐκ ῥίζης ἰεσσαὶ βλαστήσειν προφητευόμενος, (καὶ τοῦτό γε καὶ
αὐτοῖς ἑβραίοις ἀνωμολόγηται), ὡς μηδένα μηδαμῶς περὶ τούτου γε ἀμφισβητεῖν,
ὅρα ὅπως καὶ τοῦτον ἀναστήσεσθαι ἐπὶ τὸ ἄρχειν οὐ τοῦ ἰσραὴλ, ἀλλὰ τῶν ἐθνῶν ἀναπε-
φώνηται, τά τε ἔθνη ἐλπιεῖν ἐπ' αὐτῷ, (καίτοι οὐχ ὅτι γε ἰσραὴλ λέλεκται), ἐπειδήπερ αὐ-
τὸς ἦν ἡ προσδοκία τῶν ἐθνῶν. διὸ καὶ κρίσιν τοῖς ἔθνεσιν ἐξοίσειν λέγεται, καὶ εἰς φῶς
» ἐθνῶν δοθήσεσθαι· καὶ πάλιν, ἐπὶ τῷ ὀνόματι αὐτοῦ ἔθνη ἐλπιοῦσι. καὶ εἰς σωτηρίαν δο-
θήσεσθαι οὐ μόνοις ἰουδαίοις, ἀλλὰ καὶ πᾶσιν ἀνθρώποις τοῖς ἕως ἐσχάτου τῆς γῆς.
» διὸ καὶ εἴρηται αὐτῷ ὑπὸ τοῦ καταπέμψαντος αὐτὸν πατρὸς, ἔδωκά σε εἰς διαθή-
» κην γένους· εἰς φῶς ἐθνῶν, τοῦ καταστῆσαι τὴν γῆν, καὶ κληρονομῆσαι κληρονομίας
» ἐρήμους. μαρτύριον δὲ τοῖς ἔθνεσί φησιν, ὥστε πάντα τὰ ἔθνη τὰ μηδέποτέ τι περὶ
χριστοῦ μεμαθηκότα, γνόντα τὴν περὶ αὐτοῦ οἰκονομίαν, καὶ τίς ἦν ἐν αὐτῷ δυνά-
μις, ἐπικαλέσασθαι αὐτὸν, καὶ τοὺς μὴ πάλαι πρότερον εἰδότας αὐτὸν λαοὺς, ἐπ'
αὐτὸν καταφεύξασθαι. καὶ τί με δεῖ μηκύνειν τὸν λόγον; πάρεστι δὲ αὐτῶν τῶν προ-
φητικῶν λέξεων, ὧν τε παρατέθειμαι καὶ ὧν ἐπὶ σχολῆς μνημονεύσω, ἐν τῶν θείαις
φερομένων γραφαῖς, ὅτῳ φίλον ἀναλέξασθαι τὰς προφητικὰς φωνὰς, αὐτόθεν
καταστοχάζεσθαι τοὺς ἐκ περιτομῆς, φάσκοντας μόνοις αὐτοῖς τὰς ἐπαγγελίας τοῦ θεοῦ
δεδωρῆσθαι· ἡμᾶς δὲ τοὺς ἀπὸ τῶν ἐθνῶν, περιττοὺς εἶναι), καὶ τῶν θείων ὑποσχέσεων
ἀλλοτρίους. δέδεικται γὰρ ἔμπαλιν, ὡς τεθέαται τὰ μὲν ἔθνη πάντα τῆς χριστοῦ
παρουσίας

παρουσίας ἀπολαύσειν, τὰ δὲ Ἰουδαίων πλήθη ἀποπεπτῶσθαι τῆς πρὸς τοὺς αὐτῶν προγόνους ἐπαγγελίας διὰ τὴν εἰς Χριστὸν αὐτῶν ἀπιστίαν, σπανίων δὲ αὐτῶν εἰς τὸν σωτῆρα καὶ κύριον ἡμῶν πιστευσάντων, καὶ διὰ τοῦτο τῆς ἐπηγγελμένης πνευματικῆς ἀπολυτρώσεως δι' αὐτοῦ τευξομένων. περὶ ὧν καὶ ὁ θαυμάσιος ἀπόστολος διδάσκει που, λέγων, Ἡσαΐας δὲ κραυγάζει ὑπὲρ τοῦ Ἰσραήλ, ἐὰν ᾖ ὁ ἀριθμὸς τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ ὡς ἡ ἄμμος τῆς θαλάσσης, τὸ ὑπόλειμμα σωθήσεται. λόγον γὰρ συντελῶν καὶ συντέμνων ἐν δικαιοσύνῃ, ὅτι λόγον συντετμημένον ποιήσει κύριος ἐπὶ τῆς γῆς. καὶ καθὼς προείρηκεν Ἡσαΐας, εἰ μὴ κύριος σαβαὼθ ἐγκατέλιπεν ἡμῖν σπέρμα, ὡς σόδομα ἂν ἐγενήθημεν, καὶ ὡς γόμορρα ἂν ὡμοιώθημεν. οἷς μεθ' ἕτερα ἐπιφέρει λέγων, μὴ ἀπώσατο ὁ θεὸς τὸν λαὸν αὐτοῦ; μὴ γένοιτο. καὶ γὰρ ἐγὼ Ἰσραηλίτης εἰμὶ ἐκ σπέρματος Ἀβραάμ, φυλῆς Βενιαμίν. οὐκ ἀπώσατο ὁ θεὸς τὸν λαὸν αὐτοῦ, ὃν προέγνω. ἢ οὐκ οἴδατε ἐν Ἠλίᾳ τί λέγει ἡ γραφή, ὡς ἐντυγχάνει τῷ θεῷ, λέγων περὶ τοῦ Ἰσραήλ· κύριε, τοὺς προφήτας σου ἀπέκτειναν, τὰ θυσιαστήριά σου κατέσκαψαν, κἀγὼ ὑπελείφθην μόνος, καὶ ζητοῦσι τὴν ψυχήν μου, τοῦ λαβεῖν αὐτήν. ἀλλὰ τί λέγει ὁ χρηματισμός; κατέλιπον ἐμαυτῷ ἑπτακισχιλίους ἄνδρας, οἵτινες οὐκ ἔκαμψαν γόνυ τῇ Βάαλ. οὕτως οὖν καὶ ἐν τῷ νῦν καιρῷ λεῖμμα κατ' ἐκλογὴν χάριτος γέγονεν. διὰ τούτων γὰρ ὁ ἀπόστολος σαφῶς ἐπὶ τῇ τοῦ παντὸς Ἰουδαίων ἔθνους ἀποπτώσει, ἑαυτὸν καὶ τοὺς αὐτῷ παραπλησίους ἀποστόλους τε καὶ εὐαγγελιστὰς τοῦ σωτῆρος ἡμῶν, πάντας τε τοὺς ἔτι καὶ νῦν ἐξ Ἰουδαίων εἰς τὸν Χριστὸν πιστεύοντας, τὸ σπέρμα εἶναι διασαφεῖ τὸ ὑπὸ τοῦ προφήτου ὠνομασμένον κατὰ τό, εἰ μὴ κύριος σαβαὼθ ἐγκατέλιπεν ἡμῖν σπέρμα. τοῦτο δὲ εἶναι καὶ τὸ ἐν ταῖς λοιπαῖς προφητείαις δηλούμενον ὑπόλειμμα τοῦ παντός, ὅπερ φησὶ κατ' ἐκλογὴν χάριτος πεφυλάχθαι. περὶ οὖν ὑπολείμματος φέρε πάλιν τὸ ἀπὸ τῶν προφητῶν ἐξαπλώσωμεν, ὡς ἂν παρασταίη διὰ πλειόνων, ὅτι μὴ ἀδιακρίτως παντὶ τῷ Ἰουδαίων ἔθνει τὴν τοῦ Χριστοῦ παρουσίαν σωτήριον ἔσεσθαι ὑπέσχετο ὁ θεός, ἀλλ' ὀλίγοις καὶ κομιδῇ σπανίοις τοῖς εἰς τὸν σωτῆρα καὶ κύριον ἡμῶν πεπιστευκόσιν, ὡσπεροῦν καὶ τὸ ἔργον ἀκολούθως ταῖς προρρήσεσιν ἐπηκολούθησεν.

Ὅτι μὴ εἰς πᾶν τὸ Ἰουδαίων ἔθνος, ἀλλ' εἰς ὀλίγους αὐτῶν διήκει τὰ τῶν θείων ἐπαγγελιῶν.

Ἀπὸ τοῦ Ἡσαΐου.

Ἡ γῆ ὑμῶν ἔρημος, αἱ πόλεις ὑμῶν πυρίκαυστοι. τὴν χώραν ὑμῶν ἐνώπιον ὑμῶν ἀλλότριοι κατεσθίουσιν αὐτήν, καὶ ἠρήμωται κατεστραμμένη ὑπὸ λαῶν ἀλλοτρίων. ἐγκαταλειφθήσεται ἡ θυγάτηρ Σιών, ὡς σκηνὴ ἐν ἀμπελῶνι, καὶ ὡς ὀπωροφυλάκιον ἐν σικυηράτῳ, ὡς πόλις πολιορκουμένη· καὶ εἰ μὴ κύριος σαβαὼθ ἐγκατέλιπεν ἡμῖν σπέρμα, ὡς σόδομα ἂν ἐγενήθημεν, καὶ ὡς γόμορρα ἂν ὡμοιώθημεν. ἀρχόμενος ὁ μέγας καὶ θαυμάσιος προφήτης τῆς οἰκείας βίβλου, τὴν πᾶσαν τῆς προφητείας ὑπόθεσιν, κατὰ τῆς Ἰουδαίας καὶ κατὰ τῆς Ἱερουσαλὴμ ὅρασιν καὶ θεωρίαν περιέχειν διδάσκει, ἔπειτα τὸ πᾶν Ἰουδαίων ἔθνος ἀπελέγχει, πρῶτα μὲν λέγων, ἔγνω βοῦς τὸν κτησάμενον, καὶ ὄνος τὴν φάτνην τοῦ κυρίου αὐτοῦ· Ἰσραὴλ δέ με οὐκ ἔγνω, καὶ ὁ λαός με οὐ συνῆκεν. εἶτα τὸ πᾶν ἔθνος ταλανίζων, ἐπιφέρει, οὐαὶ ἔθνος ἁμαρτωλόν, λαὸς πλήρης ἁμαρτιῶν, σπέρμα πονηρόν, υἱοὶ ἄνομοι. τούτοις ἐν ἀρχῇ τῆς βίβλου κατ' αὐτῶν χρησάμενος τοῖς ἐλέγχοις, καὶ προδιδάξας τὰς αἰτίας τῶν μελλου

» σης ἐπιφέρεσθαι κατ' αὐτῶν προῤῥήσεως, ἑξῆς ἀπάρχεται φάσκων, ἡ γῆ ὑμῶν
» ἔρημος· μὴ οὔσης ἐρήμου καθ' οὓς προεφήτευε χρόνους. αἱ πόλεις ὑμῶν πυρίκαυ-
» στοι· μηδὲ τούτου πω γεγενημένου. ἀλλ' οὐδὲ τὴν χώραν αὐτῶν τότε ἤσθιον ἀλλότριοι·
» καὶ ὅμως φησὶ, τὴν χώραν ὑμῶν ἐνώπιον ὑμῶν ἀλλότριοι κατεσθίουσιν αὐτήν. καὶ
τὰ ἑξῆς. εἰ οὖν ἐπὶ τὴν τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ἰησοῦ χριστοῦ μετέλθοις παρουσίαν, καὶ
τοὺς ἐξ ἐκείνου καὶ εἰς δεῦρο χρόνους, πάντα ἂν εὕροις τὰ εἰρημένα πληρούμενα.
ἥ τε γὰρ θυγάτηρ σιὼν, αὕτη δὲ ἦν ἡ ἐπὶ ὄρους τοῦ καλουμένου σιὼν ἐπιτελουμένη
θρησκεία, ἀπὸ τῆς ἰησοῦ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν παρουσίας, ἐγκαταλέλειπται ὡς σκη-
νὴ ἐν ἀμπελῶνι, καὶ ὡς ὀπωροφυλάκιον ἐν σικυηράτῳ, καὶ εἴ τι τούτων ἐρημότερον.
τήν τε χώραν αὐτῶν ἀλλότριοι ἐνώπιον αὐτῶν κατεσθίουσι, τοτὲ μὲν δασμοὺς καὶ φό-
ρους αὐτοὺς εἰσπραττόμενοι, τοτὲ δὲ ἴδιον ἑαυτῶν κτῆμα τὴν πάλαι τῶν ἰουδαίων
γῆν πεποιημένοι. ἀλλὰ καὶ τὸ ἱερὸν τὸ εὐπρεπὲς τῆς μητροπόλεως αὐτῶν ἠρήμωται,
κατεστραμμένον ὑπὸ λαῶν ἀλλοτρίων. αἵ τε πόλεις αὐτῶν πυρίκαυστοι γεγόνασι,
καὶ γέγονεν ἱερουσαλὴμ ἀληθῶς πόλις πολιορκουμένη. ἀλλ' ἐπεὶ τούτων περὶ αὐτοὺς
συμβεβηκότων ὁ τῶν ἀποστόλων χορὸς, οἵ τε ἐξ ἑβραίων εἰς τὸν χριστὸν πεπιστευκότες
γνησίου δίκην σπέρματος ἐξ αὐτῶν ἐκείνων διεφυλάχθησαν, καθ' ὅλης τε τῆς οἰ-
κουμένης καὶ εἰς πᾶν γένος ἀνθρώπων διήκοντες, πᾶσαν πόλιν καὶ τόπον καὶ χώραν
τοῦ οἰκείου καὶ ἰσραηλιτικοῦ σπόρου κατέπλησαν, ὥστε ἐξ αὐτῶν τάχιστα ἐπὶ
ὀνόματος τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ὑποστάσας ἐκκλησίας φῦναι, εἰκότως ὁ θεῖος προ-
» φήτης ἐπιλέγει ταῖς προαποφανθείσαις κατ' αὐτῶν ἀπειλαῖς, εἰ μὴ κύριος σα-
» βαὼθ ἐγκατέλιπεν ἡμῖν σπέρμα, ὡς σόδομα ἂν ἐγενήθημεν, καὶ ὡς γόμοῤῥα ἂν
» ὡμοιώθημεν. ὅπερ συναγαγὼν ἐπὶ τὸ σαφὲς ἑρμηνεύει ἐν τῇ πρὸς ῥωμαίους
» ἐπιστολῇ ὁ ἱερὸς ἀπόστολος, ἠσαΐας δὲ κράζει ὑπὲρ τοῦ ἰσραὴλ, ἐὰν ᾖ ὁ ἀρι-
» θμὸς τῶν υἱῶν ἰσραὴλ ὡς ἡ ἄμμος τῆς θαλάσσης, τὸ ὑπόλειμμα σωθήσεται. λό-
» γον γὰρ συντελῶν καὶ συντέμνων ποιήσει κύριος ἐπὶ τῆς γῆς. καὶ καθὼς προείρη
» κεν ἠσαΐας, εἰ μὴ κύριος σαβαὼθ ἐγκατέλιπεν ἡμῖν σπέρμα, ὡς σόδομα ἂν ἐγενή-
» θημεν, καὶ ὡς γόμοῤῥα ἂν ὡμοιώθημεν. εἶτ' αὖθις προστίθησι, λέγων, μὴ ἀπώ-
» σατο ὁ θεὸς τὸν λαὸν αὐτοῦ; μὴ γένοιτο. καὶ γὰρ ἐγὼ ἰσραηλίτης εἰμὶ ἐκ σπέρματος
» ἀβραὰμ φυλῆς βενιαμίν. οὐκ ἀπώσατο ὁ θεὸς τὸν λαὸν αὐτοῦ ὃν προέγνω. ἢ οὐκ
» οἴδατε ἐν ἠλίᾳ τί λέγει ἡ γραφὴ, ὡς ἐντυγχάνει τῷ θεῷ κατὰ τοῦ ἰσραήλ; κύριε τοὺς
» προφήτας σου ἀπέκτειναν, τὰ θυσιαστήριά σου κατέσκαψαν. κἀγὼ ὑπελείφθην
» μόνος, καὶ ζητοῦσί μου τὴν ψυχὴν, τοῦ λαβεῖν αὐτήν. ἀλλὰ τί λέγει αὐτῷ ὁ χρημα-
» τισμός; κατέλιπον ἐμαυτῷ ἑπτακισχιλίους ἄνδρας, οἵτινες οὐκ ἔκαμψαν γόνυ
» τῇ βάαλ. οὕτως οὖν καὶ ἐν τῷ νῦν καιρῷ λεῖμμα κατ' ἐκλογὴν χάριτος γέ-
» γονεν. ὅτι δ' οὐκ εἰς ἄλλον καιρὸν ἀλλ' εἰς τὸν τῆς ἐπιφανείας τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ἰησοῦ
χριστοῦ συντείνει ἡ προφητεία, ἑξῆς ὁ λόγος μετὰ τὸ φάναι, εἰ μὴ κύριος σαβαὼθ
ἐγκατέλιπεν ἡμῖν σπέρμα, ὡς σόδομα ἂν ἐγενήθημεν, καὶ ὡς γόμοῤῥα ἂν ὡμοιώ-
θημεν, τὸν πάντα τῶν ἰουδαίων λαὸν, λαὸν γομόῤῥας ὀνομάσας, τοὺς δὲ ἡγου-
μένους αὐτῶν, ἄρχοντας σοδόμων, ἐπιφέρει παραίτησιν τῆς κατὰ μωσέα θρησκείας,
καὶ τῆς διὰ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν πᾶσιν ἀνθρώποις καταγγελλομένης διαθήκης τὸν
τύπον, λέγων δὲ τὸν διὰ λουτροῦ παλιγγενεσίας, λόγον τε αὔτικρυς νέον καὶ νόμον εἰσῆ-

κται

» κται ἐν τῇ περὶ τῶν τοιούτων προρρήσει. λέγει δὲ οὕτω, ἀκούσατε λόγον κυρίου ἄρ-
» χοντες σοδόμων, προσέχετε νόμον θεοῦ λαὸς γομόῤῥας, τί μοι πλῆθος τῶν θυσιῶν
» ὑμῶν; καὶ τὰ ἑξῆς. ἅπερ οἰκεῖα ὄντα τῆς κατὰ μωσέα νομοθεσίας αὐτῶν, ἀντεισά-
γει ἀφέσεως ἁμαρτημάτων ἕτερον τρόπον, τὸν διὰ τοῦ σωτηρίου λουτροῦ καὶ τοῦ σὺν τούτῳ
» κηρυττομένου βίου, λέγων, λούσασθε, καθαροὶ γένεσθε, ἀφέλετε τὰς πονηρίας ἀπὸ
» τῶν ψυχῶν ὑμῶν. καὶ τὰ ἑξῆς. ἄρχοντας δὲ σοδόμων, καὶ λαὸν γομόῤῥων δι' ἣν
» αἰτίαν αὐτοὺς ὀνόμασιν, ὁ αὐτὸς παρέστησε παραχρῆμα εἰπών, αἱ γὰρ χεῖρες ὑμῶν
» πλήρεις αἵματος. καὶ αὖθις δὲ ὑποβὰς λέγει, τὴν ἀνομίαν αὐτῶν ὡς σοδόμων
» ἀνήγγειλαν, καὶ ἐνεφάνισαν. οὐαὶ τῇ ψυχῇ αὐτῶν, διότι ἐβουλεύσαντο βουλὴν πονη-
» ρὰν καθ' ἑαυτῶν, εἰπόντες ὅτι δήσωμεν τὸν δίκαιον, ὅτι δύσχρηστος ἡμῖν ἐστιν. σαφέστα-
τα αἵματός τινος καὶ ἑνὸς δικαίου μεμνημένος ἐπιβουλῆς. τίνος δὲ ἄρα, ἢ τοῦ σωτῆρος
ἡμῶν ἰησοῦ χριστοῦ. δι' ὃν καὶ μεθ' ὃν ἅπαντα μετῆλθον αὐτοὺς τὰ προηγορευμένα.

Τοῦ αὐτοῦ τέταρτον.

» Τῇ δὲ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ ἐπιλάμψει ὁ θεὸς ἐν βουλῇ μετὰ δόξης ἐπὶ τῆς γῆς, τοῦ ὑψῶ-
» σαι καὶ τοῦ δοξάσαι τὸ καταλειφθὲν τοῦ ἰσραὴλ ἐν σιών, καὶ τὸ καταλειφθὲν ἐν ἱε-
» ρουσαλήμ. ἅγιοι κληθήσονται πάντες οἱ γραφέντες εἰς ζωὴν εἰς ἱερουσαλήμ. καὶ τί
δ' ἂν εἴη τοῦτο τὸ καταλειφθὲν τοῦ ἰσραήλ, αὐτὸς ὁ προφήτης διεσάφησεν εἰπών,
» πάντες οἱ γραφέντες εἰς ἱερουσαλὴμ καὶ οἱ κληθέντες ἅγιοι. τίς οὖν αὕτη ἡ ἡμέ-
ρα ἐν ᾗ δοξάσειν ὁ θεὸς καὶ ὑψώσειν τὸ καταλειφθὲν τοῦ ἰσραήλ, καὶ τοὺς κληθησο-
μένους ἁγίους, καὶ γραφησομένους εἰς ζωὴν λέγεται, ἀναδραμόντι σοὶ τὴν ὅλην τῆς
περικοπῆς διήγησιν δῆλον ἔσται. ἐν ἀρχῇ τοιγαροῦν τῆς ὅλης βίβλου τὴν κατὰ τῆς
ἰουδαίας καὶ κατὰ ἱερουσαλὴμ ἰδὼν ὅρασιν ὁ προφήτης, καὶ διὰ πλείστων ἀπαρι-
θμησάμενος τὰ τοῦ παντὸς ἰουδαίων ἔθνους ἀσεβήματα, ἀπειλήσας τε καὶ εἰ-
πὼν τὰ περὶ τῆς καταστροφῆς αὐτῶν, καὶ τῆς παντελοῦς ἐρημίας ἱερουσαλήμ, τέλος
» τῆς κατ' αὐτῶν θεωρίας ἐπάγει, λέγων· ἔσονται γὰρ ὡς τερέβινθος ἀποβεβληκυῖα τὰ
» φύλλα, καὶ ὡς παράδεισος ὕδωρ μὴ ἔχων. καὶ ἔσται ἡ ἰσχὺς αὐτῶν, ὡς καλάμη στυππίου,
» καὶ αἱ ἐργασίαι αὐτῶν, ὡς σπινθῆρες πυρός, καὶ κατακαυθήσονται οἱ ἄνομοι, καὶ οἱ ἁ-
» μαρτωλοὶ ἅμα, καὶ οὐκ ἔσται ὁ σβέσων. περιγράψας δὲ ἐνταῦθα τὴν κατ' αὐ-
τῶν πρόρρησιν, ὑποστολῇ χρῆται. ἐξ ἑτέρας δὲ ἀρχῆς, δευτέρας ὑποθέσεως
» ἅπτεται, καὶ προοιμίῳ γε τῷ λεγομένῳ τοιῷδε χρῆται, ὁ λόγος ὁ γενόμενος πρὸς
» ἡσαΐαν υἱὸν ἀμώς, τὸν προφήτην περὶ τῆς ἰουδαίας καὶ περὶ ἱερουσαλήμ. ἤ, ὡς ὁ
σύμμαχος ἡρμήνευσεν, ὑπὲρ τῆς ἰουδαίας καὶ ὑπὲρ ἱερουσαλήμ. ἴσως τις ὑπολή-
ψεται περὶ ὧν τὰ σκυθρωπὰ προλαβὼν ἐθέσπισε, τούτων αὐτῶν πέρι τὰ χρηστό-
τερα μεταβαλόντα λέγειν. ἀλλ' οὐκ ἂν ταῦτα ἐπιτρέψειε φαίναι ἡ τῶν ἐπιφε-
ρομένων ἀκολουθία, ὑπὲρ μὲν τοῦ ἰουδαίων ἔθνους, ἢ ὑπὲρ τοῦ καλουμένου ἰσρα-
ὴλ οὐδὲν οὐδὲ ὅλως χρηστὸν περιέχουσα, οὐδέ γε ὑπὲρ τῆς ἰουδαίας, οὐδὲ ὑπὲρ
ἱερουσαλήμ, τοὐναντίον δὲ μυρίας κατὰ τοῦ ἰσραὴλ μέμψεις καὶ κατηγορίας, ἀπει-
λάς τε κατὰ τῆς ἱερουσαλὴμ σκυθρωπάς, καὶ τὴν πᾶσι τοῖς ἔθνεσι σωτήριον κλῆσιν
καὶ γνῶσιν τοῦ ἐπὶ πάντων θεοῦ θεσπίζουσα, καὶ ἔτι πρὸς τούτοις, ὄρους ἐπιφάνειαν
καινοῦ, καὶ οἴκου θεοῦ ἑτέρου παρὰ τὸν ἐν ἱερουσαλὴμ ἀνάδειξιν παριστᾶσα. λέγει
» δ' οὖν μετὰ τὸ φάναι περὶ τῆς ἰουδαίας καὶ περὶ ἱερουσαλήμ, ὅτι ἔσται ἐν ταῖς ἐσχάταις

» ἡμέραις ἐμφανὲς τὸ ὄρος κυρίου, καὶ ὁ οἶκος τοῦ θεοῦ ἐπ᾽ ἄκρων τῶν ὀρέων. καὶ ὑψω-
» θήσεται ὑπεράνω τῶν βουνῶν, καὶ ἥξουσιν ἐπ᾽ αὐτὸ πάντα τὰ ἔθνη. καὶ πορεύσονται
» ἔθνη πολλά, καὶ ἐροῦσιν, δεῦτε καὶ ἀναβῶμεν εἰς τὸ ὄρος κυρίου, καὶ εἰς τὸν οἶκον τοῦ
» θεοῦ ἰακώβ. καὶ περὶ μὲν τῶν ἐθνῶν ἁπάντων τοιαῦτα θεσπίζει. περὶ δὲ τῶν ἰου-
» δαίων ἑξῆς οἷα ἐπιλέγει, ἄκουε· ἀνῆκεν γὰρ τὸν λαὸν αὐτοῦ τὸν οἶκον τοῦ θεοῦ ἰα-
» κώβ, ὅτι ἐνεπλήσθη ὡς τὸ ἀπαρχῆς ἡ χώρα αὐτῶν κληδονισμῶν, ὡς ἡ τῶν ἀλλοφύ-
» λων, καὶ τέκνα πολλὰ ἀλλόφυλα ἐγεννήθη αὐτοῖς. ἐνεπλήσθη γὰρ ἡ χώρα αὐτῶν
» ἀργυρίου, καὶ χρυσίου, καὶ οὐκ ἦν ἀριθμὸς τῶν θησαυρῶν αὐτῶν. καὶ τὰ ἑξῆς
» τούτων ὄντα πλείω, οἷς ἐπιφέρει, καὶ προσεκύνησαν οἷς ἐποίησαν οἱ δάκτυλοι
» αὐτῶν, καὶ ἔκυψεν ἄνθρωπος καὶ ἐταπεινώθη, καὶ οὐ μὴ ἀνήσω αὐτούς, καὶ νῦν εἰσέλθε-
» τε εἰς τὰς πέτρας, καὶ κρύπτεσθε εἰς τὴν γῆν ἀπὸ προσώπου τοῦ φόβου κυρίου,
» καὶ ἀπὸ προσώπου τῆς δόξης αὐτοῦ, ὅταν ἀναστῇ θραῦσαι τὴν γῆν. δι᾽ ὧν σα-
φῶς ἀνάστασιν τινα τοῦ κυρίου διδάσκει ἔσεσθαι, ἐν ᾗ θραυσθήσεσθαι πᾶσαν τὴν
γῆν τοῦ ἰουδαίων ἔθνους. περὶ αὐτῶν γὰρ ὁ πᾶς ἦν λόγος. ὥσπερ καὶ ἑξῆς, δι᾽ οὗ φη-
» σιν, ἡ ἡμέρα γὰρ κυρίου σαβαὼθ ἐπὶ πάντα ὑβριστὴν καὶ ὑπερήφανον, καὶ ἐπὶ
» πάντα ὑψηλὸν καὶ μετέωρον. καὶ τὰ τούτοις ἀκόλουθα. ἐν ταύτῃ τοιγαροῦν τῇ ἡ-
μέρᾳ τῆς ἀναστάσεως τοῦ κυρίου τὰ κατὰ τῶν ἐπηρμένων κατὰ τῆς γνώσεως τοῦ θεοῦ
» προαγορεύσας, ἐν αὐτῇ ταύτῃ, φησί, τῇ ἡμέρᾳ ὑψωθήσεται κύριος, καὶ τὰ
» χειροποίητα πάντα κατακρύψουσιν εἰσενέγκαντες εἰς τὰ σπήλαια. μονονουχὶ δη-
λῶν τὴν ἀποστροφὴν τῶν εἰδώλων, ἣν ἀπεστράφησαν αὐτοί τε ἰουδαῖοι, καὶ οἱ λοι-
ποὶ πάντες ἄνθρωποι μετὰ τὴν τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ἐπιφάνειαν, καταλύσαν-
» τες πάσης δεισιδαιμονίας. τῇ γὰρ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ, φησίν, ἐκβαλεῖ ἄνθρωπος
» τὰ βδελύγματα αὐτοῦ τὰ χρυσᾶ, καὶ τὰ ἀργυρᾶ ἃ ἐποίησαν, προσκυνεῖν τοῖς μα-
» ταίοις. καθ᾽ ὅλου, ὡς εἰκὸς καὶ περὶ παντὸς ἀνθρώπου ταῦτα ἀναφωνεῖ, διὰ τὴν
μέλλουσαν ἔσεσθαι τῶν ἐθνῶν κλῆσιν. ἰδίως δὲ αὖθις περὶ τοῦ ἰουδαίων ἔθνους ὑπο-
» μένειν διαφόροις ἑξῆς ἐπιλέγει, ἰδοὺ ὁ δεσπότης κύριος σαβαὼθ ἀφελεῖ ἀπὸ τῆς
» ἰουδαίας καὶ ἀπὸ ἱερουσαλὴμ ἰσχύοντα, καὶ ἰσχύουσαν, ἰσχὺν ἄρτου, καὶ ἰσχὺν ὕδατος.
» γίγαντα καὶ ἰσχύοντα, καὶ ἄνθρωπον πολεμιστήν, καὶ δικαστήν, καὶ προφήτην, καὶ στοχα-
» στήν, καὶ πρεσβύτερον, καὶ πεντηκόνταρχον, καὶ θαυμαστὸν σύμβουλον, καὶ σοφὸν ἀρχι-
» τέκτονα, καὶ συνετὸν ἀκροατήν. καὶ τὰ τούτοις ἑξῆς. ἔνθα ἐπιστήσας, παραθεὶς τὰ
» προλεγόμενα τῆς προφητείας δι᾽ ὧν εἴρηται, ὁ λόγος ὁ γενόμενος παρὰ κυρίου
» πρὸς ἡσαΐαν υἱὸν ἀμὼς ὑπὲρ τῆς ἰουδαίας καὶ ὑπὲρ ἱερουσαλήμ. ὡς μέλλοντα κατ᾽
αὐτῶν ἢ ὑπὲρ αὐτῶν τὰ ἐπεσημειωμένα τυγχάνει. εἰ μή τις ἄρα ἐν τούτοις λανθά-
νων περιέλκεται νοῦς. πῶς γὰρ μέλλων ἀφαιρεῖν ἀπὸ τῆς ἰουδαίας καὶ ἀπὸ ἱερουσαλὴμ
ἰσχύοντα καὶ ἰσχύουσαν, ἰσχὺν ἄρτου καὶ ἰσχὺν ὕδατος, καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτοῖς πάλαι
διαπρέποντα, ὑπὲρ τῆς ἰουδαίας καὶ ὑπὲρ ἱερουσαλὴμ ἔσεσθαι τὰ θεσπιζόμενα
» προὔλεγε; πῶς δὲ ὑπὲρ αὐτῶν ἐστὶ καὶ τὰ ἑξῆς αὖθις λεγόμενα, ἀνεῖται ἱερουσαλήμ,
» καὶ ἡ ἰουδαία συμπέπτωκε, καὶ αἱ γλῶσσαι αὐτῶν μετὰ ἀνομίας, τὰ πρὸς κύριον ἀ-
» πειθοῦντες. ἀλλὰ γὰρ ἐν τοιῷδε καιρῷ ἐν ᾧ τὸ ὄρος κυρίου πᾶσι τοῖς ἔθνεσιν ἀνάγκη
κηρύττεσθαι. ὅ, τε ἐπὶ τοῦ ὄρους οἶκος τοῦ θεοῦ, ἐφ᾽ ὃ πάντα τὰ ἔθνη συνιόντα φα-
» σίν, δεῦτε καὶ ἀναβῶμεν εἰς τὸ ὄρος κυρίου, καὶ εἰς τὸν οἶκον τοῦ θεοῦ ἰακώβ. τοιού-

ταις

ταῖς ὁ λόγος χρησάμενος κατηγορίαις τοῦ ἰουδαίων ἔθνους, ἀπειλήσας τε αὐτοῖς τὰ ἔσχατα, ἐπισυνάπτει τούτοις πᾶσι τὰς προεκτεθείσας ἡμῖν λέξεις, διδάσκων ὅτι τοῦ παντὸς ἰουδαίων ἔθνους μέλλοντος ἀποπεσεῖσθαι τῆς κατὰ τὸν θεὸν εὐσεβείας, περιλειφθήσονταί τινες ἐν αὐτοῖς οὐ συναπολαύσαντες τοῖς πᾶσι τῶν κακῶν· ἔμπαλιν δὲ ὥσπερ ἐκ μοχθηρῶν καὶ παρανόμων διασωζόμενοι, καὶ τὸ εἰλικρινὲς τῆς εὐσεβείας ἐπιδεδειγμένοι, τῆς παρὰ τῷ θεῷ γραφῆς καταξιωθήσονται, τοῦ θεοῦ τε καὶ ἅγιοι κληθήσονται δοῦλοι. δηλοῖ δὲ διὰ τούτων τοὺς τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ἀποστόλους καὶ μαθητὰς καὶ εὐαγγελιστάς, καὶ τοὺς λοιποὺς ἅπαντας τοὺς ἐν περιτομῇ εἰς αὐτὸν πεπιστευκότας, κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἀποπτώσεως τοῦ παντὸς αὐτῶν ἔθνους. ταῦτα γοῦν ἀρτίως φάσκων ὁ λόγος, ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ, ἐν ᾗ δηλονότι τὰ προηγορευμένα πάντα περὶ τῆς κλήσεως τῶν ἐθνῶν, καὶ περὶ τῆς τῶν ἰουδαίων ἀποπτώσεως γενήσεται, ἐπιλάμψει ὁ θεὸς ἐν βουλῇ μετὰ δόξης ἐπὶ τῆς γῆς, τοῦ ὑψῶσαι καὶ δοξάσαι τὸ καταλειφθὲν τοῦ ἰσραήλ. καὶ ἔσται, τὸ ὑπολειφθὲν ἐν σιὼν καὶ τὸ καταλειφθὲν ἐν ἱερουσαλήμ, ἅγιοι κληθήσονται πάντες οἱ γραφέντες εἰς ζωὴν ἐν ἱερουσαλήμ. δι' οὓς καὶ εἰκότως ἀπὸ τῆς ἰουδαίας καὶ ὑπὲρ ἱερουσαλὴμ τὴν προφητείαν ἐδήλου λέγεσθαι τὸ προοίμιον, ἢ καὶ διὰ τὴν ἄνω ἱερουσαλήμ, καὶ τὴν ἀναλόγως αὐτῇ κατὰ διάνοιαν θεωρουμένην ἰουδαίαν. περὶ ἧς κατὰ καιρὸν εἰσόμεθα. καὶ τίς γε τῶν ἀποστόλων τοῦ σωτῆρος ἡμῶν καὶ τῶν εὐαγγελιστῶν τὴν ἔνθεον συνορῶν δύναμιν, καθ' ἣν εἰς πᾶσαν τὴν γῆν ἐξῆλθεν ὁ φθόγγος αὐτῶν, καὶ εἰς τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης τὰ ῥήματα αὐτῶν, πᾶσαί τε ἐξ ἐκείνου καὶ εἰς δεῦρο αἱ τοῦ χριστοῦ ἐκκλησίαι τοὺς λόγους αὐτῶν ἀνὰ στόμα καὶ μαθήματα ἔχουσι, καὶ τὰς τῆς καινῆς διαθήκης δι' αὐτῶν κηρυχθείσας τοῦ χριστοῦ νομοθεσίας, οὐκ ἂν ἡγήσαιτο τῇ προφητείᾳ ἐπιμαρτυρήσαι φησάσῃ ἐμφανῶς, ἐν βουλῇ καὶ μετὰ δόξης ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν ὑψῶσαι τὸν θεὸν καὶ δοξάσαι τὸ καταλειφθὲν ἰσραήλ. καὶ ὡς ἄρα τὸ καταλειφθὲν ἐν σιὼν καὶ τὸ καταλειφθὲν ἐν ἱερουσαλήμ, ἅγιοι κληθήσονται πάντες οἱ γραφέντες εἰς ζωήν. ἀντὶ δὲ τοῦ λεγομένου παρὰ τοῖς ἑβδομήκοντα, ἐν βουλῇ μετὰ δόξης, ὁ ἀκύλας καὶ θεοδοτίων συμφώνως εἰς δύναμιν καὶ δόξαν ἡρμήνευσαν, τὴν ὑπὸ τοῦ θεοῦ δοθεῖσαν τοῖς ἀποστόλοις δύναμιν, καὶ τὴν ἐπὶ ταύτῃ παρὰ τοῦ θεοῦ δόξαν περιτιθέντες, κατὰ τό, κύριος δώσει ῥῆμα τοῖς εὐαγγελιζομένοις δυνάμει πολλῇ.

Καὶ αὖ τὸ γεγραμμένον. ἀκοῇ ἀκούσετε, καὶ οὐ μὴ συνῆτε· καὶ βλέποντες βλέψετε, καὶ οὐ μὴ ἴδητε. ἐπαχύνθη γὰρ ἡ καρδία τοῦ λαοῦ τούτου, καὶ τοῖς ὠσὶ βαρέως ἤκουσε, καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτῶν ἐκάμμυσε, μήποτε ἴδωσι τοῖς ὀφθαλμοῖς, καὶ τοῖς ὠσὶν ἀκούσωσι, καὶ ἐπιστρέψωσι, καὶ ἰάσομαι αὐτούς. καὶ εἶπα, ἕως πότε κύριε; καὶ εἶπεν, ἕως ἂν ἐρημωθῶσι πόλεις παρὰ τὸ μὴ κατοικεῖσθαι, καὶ οἶκοι, παρὰ τὸ μὴ εἶναι ἀνθρώπους. καὶ ἡ γῆ καταλειφθήσεται ἔρημος. καὶ μετὰ ταῦτα μακρυνεῖ ὁ θεὸς τοὺς ἀνθρώπους, καὶ πληθυνθήσονται καταλειφθέντες ἐπὶ τῆς γῆς. ὅρα δὴ καὶ ἐνταῦθα τίνα τρόπον οἱ καταλειφθέντες πάλιν ἐπὶ τῆς γῆς, τῆς λοιπῆς ἁπάσης ἐρήμου γενησομένης, μόνοι πληθυνθήσεσθαι λέγονται. εἶεν δ' ἂν καὶ οὗτοι οἱ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν μαθηταὶ ἐξ ἑβραίων εἰς πάντας ἀνθρώπους προελθόντες, οἳ καὶ δίκην σπέρματος καταλειφθέντες, πολύχουν προσήνεγκαν τὸν καρπόν, τὰς καθ' ὅλης τῆς οἰκουμένης τῶν ἐθνῶν ἐκκλησίας. καὶ θέα γε ὡς κατὰ τὸ αὐτὸ φησὶ τούτους μὲν πληθυνθήσεσθαι μόνους καταλειφθέντας

ἐκ τῆς τῶν ἰουδαίων ἀποπτώσεως, ἐκείνοις γενομένην πάμπαν ἐρήμοις ἔσεσθαι. ἡ
» γῆ γὰρ αὐτῶν, φησὶν, καταλειφθήσεται ἔρημος. τοῦτο δὲ καὶ σαφέστερον αὐτοῖς ἐλέγετο ὑπὸ
» τοῦ αὐτοῦ προφήτου, κατὰ τὸ, ἡ γῆ ὑμῶν ἔρημος, αἱ πόλεις ὑμῶν πυρίκαυστοι, τὴν χώραν
» ὑμῶν ἐνώπιον ὑμῶν ἀλλότριοι κατεσθίουσιν αὐτήν. πότε δὲ καὶ ταῦτα ἐπληροῦτο, ἢ ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ σωτῆρος ἡμῶν; ἕως μὲν γὰρ οὐδέπω τὰς κατ' αὐτοῦ τετολμήκεσαν δυσσεβείας, οὐκ ἦν ἡ γῆ αὐτῶν ἔρημος, οὐδ' αἱ πόλεις πυρίκαυστοι, οὐδὲ τὴν χώραν αὐτῶν ἀλλότριοι κατήσθιον. ἀπὸ δὲ τῆς ἐνθέου φωνῆς ἐκείνης, δι' ἧς τὸ μέλλον αὐ-
» τοῖς ἔσεσθαι προεθέσπισεν αὐτὸς ὁ σωτὴρ καὶ κύριος ἡμῶν, εἰπὼν, ἀφίεται ὁ οἶκος
» ἔρημος· ἐξ ἐκείνου καὶ οὐ μετ' οὐ πολὺ τῆς προρρήσεως, πολιορκηθέντες ὑπὸ ῥωμαίων, εἰς ἐρημίαν κατέστησαν. καὶ τό γε αἴτιον τῆς ἐρημώσεως αὐτῶν ὁ προφητικὸς λόγος ἀπελέγχει· μονονουχὶ σαφῶς διερμηνεύων, καὶ τὴν αἰτίαν τῆς ἀποπτώσεως αὐτῶν παριστάς. ἐπειδὴ γὰρ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν διδάσκοντος ἐν αὐτοῖς ἀκούσαντες, ὠσὶ διανοίας οὐκ ἤκουσαν, οὐδὲ συνῆκαν ὅστις ἦν. ἰδόντες δὲ αὐτὸν σαρκὸς ὀφθαλμοῖς, τοῖς τῆς ψυχῆς οὐ τεθέανται, ἐπάχυνάν τε ἑαυτῶν τὴν καρδίαν, καὶ μονονουχὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς διανοίας ἔμυσαν, καὶ τὰ ὦτα ἐβάρυναν, ὥς φησιν ἡ προφητεία, τούτου χάριν ἐρημωθήσεσθαι αὐτῶν φησι τὰς πόλεις, παρὰ τὸ μὴ κατοικεῖσθαι, καὶ τὴν γῆν γενήσεσθαι ἔρημον, βραχεῖς δέ τινας ἐξ αὐτῶν ὑπολειφθήσεσθαι, δίκην γονίμου καὶ ζωπύρου σπέρματος πεφυλαγμένους. οἳ καὶ εἰς πολλοὺς προελθόντες ἀνθρώπους, πληθυνθήσεσθαι ἐπὶ τῆς γῆς λέγονται. πλὴν ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν πρόοδον τούτων αὐτῶν δηλαδὴ τῶν ἀποστόλων τοῦ σωτῆρος ἡμῶν, ἔτι φησὶν ἐπ' αὐτῆς τῆς ἰουδαίας χώρας διαμεῖναι τὸ ἐπιδέκατον, καὶ μετὰ ταῦτα αὖθις ἔσεσθαι αὐτοὺς εἰς προνομὴν ὡς τερέβινθος, καὶ ὡς βάλανος ὅταν ἐκπέσῃ τῆς θήκης αὐτῆς. παρίστησι δὲ, ὡς οἶμαι, διὰ τούτων ὁ λόγος, ὅτι μετὰ τὴν προτέραν πολιορκίαν, ἣν κατὰ τοὺς τῶν ἀποστόλων χρόνους, καὶ κατὰ ῥωμαίων αὐτοκράτορα οὐεσπασιανὸν ἱστοροῦνται πεπονθέναι, αὖθις ἐπὶ ἀδριανοῦ δεύτερον πολιορκηθέντες παντελῶς εἴργονται τοῦ τόπου, ὡς μηδὲ τῶν ἐδάφους τῆς ἱερουσαλὴμ ἐπιβαίνειν ἐπιτρέπεσθαι. τοῦτο δ' οὖν αἰνιττόμενός φησιν, καὶ πάλιν
» ἔσται εἰς προνομὴν, ὡς τερέβινθος καὶ βάλανος ὅταν ἐκπέσῃ ἐκ τῆς θήκης αὐτῆς.

» Καὶ ἔσται ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ, θρέψει ἄνθρωπος δάμαλιν βοῶν, καὶ δύο πρό-
» βατα. καὶ ἔσται ἀπὸ τοῦ πλεῖστον ποιεῖν γάλα, φάγεται βούτυρον, καὶ μέλι φάγεται πᾶς ὁ κα-
» ταλειφθεὶς ἐπὶ τῆς γῆς. ἐνταῦθα τὴν δηλουμένην ἡμέραν ἐπιζητήσας, εὕροις αὐτὴν
» τὸν χρόνον τὸν τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ἐπιφανείας. εἰπὼν γὰρ ὁ προφήτης· ἰδοὺ παρθένος
» ἐν γαστρὶ λήψεται, καὶ τέξεται υἱόν· πλεῖστα διὰ μέσου θεσπίζει περὶ τῶν κατὰ τὴν αὐτὴν ἡμέραν, τουτέστιν ἀμφὶ τὸν χρόνον τὸν τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ἐπιφανείας γενησομένων. δυνάμεις γὰρ ἀοράτους καί τινας ἐχθροὺς καὶ πολεμίους μεγάλας καὶ μεγίστας νόμοις ἀλληγορίας ὀνομαζομένους ἐπιβήσεσθαι τῇ τῶν ἰουδαίων χώρᾳ φησὶν, καὶ τὸν κύριον ξυρῷ τῶν πολεμίων, ὡσανεὶ μεγάλου σώματος, τοῦ ἰουδαίων ἔθνους τὴν κεφαλὴν καὶ τὰς τρίχας τῶν ποδῶν καὶ τὸν πώγωνα, καὶ πάντα συλλήβδην εἰπεῖν, τὸν κόσμον αὐτῶν ξυρήσειν. τούτων δ' ἐσομένων ἐν τῇ θεσπιζομένῃ ἡμέρᾳ τοῦ ἐκ τῆς παρθένου γεννωμένου, τὸν καταλειφθέντα ἄνθρωπον ἐκ τῆς τοῦ παντὸς ἔθνους ἀπωλείας, τουτέστι πάντα τὸν ἐξ αὐτῶν εἰς τὸν χριστὸν τοῦ θεοῦ πεπιστευκότα, θρέψειν δάμαλιν βοῶν, καὶ δύο πρόβατα προφητεύει, ἀπό τε τοῦ πλεῖστον ποιεῖν γάλα φάγεσθαι βούτυρον καὶ μέλι.

νοήσεις

νοήσεις δὲ καὶ ταῦτα κατὰ μυστικὴν θεωρίαν ἐπὶ τῶν τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ἀποστόλων
τετελεσμένα. ὧν ἕκαστος ἐν αἷς σὺν τῇ τοῦ χριστοῦ δυνάμει συνεστήσατο ἐκκλη-
σίαις, δύο προβάτια, τοῦτ᾽ ἔστιν δύο τάγματα δικαίων προβάτων, ἐπὶ τὴν τοῦ χρι-
στοῦ ποίμνην συνιόντα· τὸ μὲν εἰσέτι στοιχειούμενον· τὸ δ᾽ ἤδη διὰ τοῦ λουτροῦ πε-
φωτισμένον. καὶ ἐπὶ τούτοις μίαν δάμαλιν τὴν ἐκκλησιαστικὴν τῶν προέδρων
ἀρχὴν ταῖς ἐνθέοις καὶ λογικαῖς τροφαῖς ἐκθρέψας, γόνιμον ἐξ αὐτῶν γάλα καὶ
μέχρι τῆς ποιηθείσης αὐτοῖς τροφῆς τὸν καρπὸν ἀπηνέγκατο. ὅπως μὲν οὖν τὰ τῶν ἀτε-
λεστέρων πλήθη προβάτοις εἴωθεν ὁ θεῖος ἀφομοιοῦν λόγος, οὐδὲν δεῖ λέγειν, πά-
σης γραφῆς τοῦτο διδασκούσης. τὸ δέ γε ἐντελέστερον καὶ τοὺς πολλοὺς γεωργοῦντα
τῆς ἐκκλησίας ἡγούμενον, ὅπως τῷ γεωπόνῳ τῷ βοῒ παραβάλλει, συνίστησιν ὁ ἱε-
" ρὸς ἀπόστολος, λέγων· μὴ τῶν βοῶν μέλει τῷ θεῷ; ἢ δι᾽ ἡμᾶς πάντως λέγει; ὅτι ὀφεί-
" λει ἐπ᾽ ἐλπίδι ὁ ἀροτριῶν ἀροτριᾶν, καὶ ὁ ἀλοῶν, ἐπ᾽ ἐλπίδι τοῦ μετέχειν. εἰ δὲ προσ-
κόπτοι τις τῇ τοιᾶσδε τροπολογίαις, ὥρα τοῦτον μηδὲ τὰς ὀνομαζομένας μυίας, ἢ με-
λίσσας, μηδὲ τὸ ξυρὸν, μηδὲ τὸν πώγωνα, μηδὲ τὰς τρίχας τῶν ποδῶν κατὰ διάνοιαν
θεωρεῖν, εἰς ἀτόπους δὲ καὶ ἀσυστάτους ἐκπίπτειν μυθολογίας. εἰ δ᾽ ἀνάγκη ταῦτα μὴ
ἄλλως ἢ κατὰ μόνην θεωρίαν δέχεσθαι, δῆλον ὅτι καὶ τὰ ἀκόλουθα παραπλησίως.

" Τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ ἀποσβεσθήσεται τὰ ὄρη, καὶ οἱ βουνοὶ, καὶ οἱ δρυμοὶ, καὶ καταφά-
" γεται ἀπὸ ψυχῆς ἕως σαρκῶν. καὶ ἔσται ὁ φεύγων, ὡς ὁ φεύγων ἀπὸ φλογὸς καιομέ-
" νης. καὶ οἱ καταλειφθέντες ἀπ᾽ αὐτῶν, ἔσονται ἀριθμὸς, καὶ παιδίον μικρὸν γράψει αὐ-
" τούς. καὶ ἔσται ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ, οὐκ ἔτι προστεθήσεται τὸ καταλειφθὲν τοῦ ἰσραὴλ
" καὶ οἱ διασωθέντες τοῦ ἰακὼβ οὐκ ἔτι πεποιθότες ὦσιν ἐπὶ τοὺς ἀδικήσαντας αὐ-
" τοὺς, ἀλλ᾽ ἔσονται πεποιθότες ἐπὶ τὸν θεὸν τὸν ἅγιον τοῦ ἰσραὴλ τῇ ἀληθείᾳ, καὶ ἀναστρέ-
" ψει τὸ καταλειφθὲν τοῦ ἰσραὴλ ἐπὶ θεὸν ἰσχύοντα. καὶ ἐὰν γένηται ὁ ἀριθμὸς τῶν υἱῶν
" ἰσραὴλ, ὡς ἡ ἄμμος τῆς θαλάσσης, τὸ κατάλειμμα αὐτῶν σωθήσεται. λόγον γὰρ συν-
" τελῶν καὶ συντέμνων ἐν δικαιοσύνῃ, ὅτι λόγον συντετμημένον ποιήσει ὁ θεὸς ἐν
" τῇ οἰκουμένῃ ὅλῃ. κἀνταῦθα πρόσεχε, ὅτι ἐν τῇ σκυθρωπῶν ἀπειλῇ, φησὶν,
" ἔσται ὁ φεύγων, ὡς ὁ φεύγων ἀπὸ φλογὸς καιομένης. καὶ οἱ καταλειφθέντες ἀπ᾽
" αὐτῶν, ἀριθμὸς ἔσται, καὶ παιδίον μικρὸν γράψει αὐτούς. δι᾽ ὧν τὸ σπάνιον τῶν
φευξομένων τὸν ὄλεθρον ἐκ παντὸς τοῦ λαοῦ, καὶ τὸν τῆς ἱερουσαλὴμ ἐμπρησμὸν
παρίστησιν. οἱ δὲ καταλειφθέντες οὗτοι, φησιν, ἀριθμὸς ἔσονται. τοῦτ᾽ ἔστιν ἀριθμοῦ
ληπτοὶ γενήσονται, οὕτω βραχεῖς καὶ εὐαρίθμητοι ὄντες. τοσοῦτοι δ᾽ οὖν ὡς ἐν συγ-
κρίσει τοῦ παντὸς πλήθους τοῦ ἰουδαίων ἔθνους, οἱ εἰς τὸν σωτῆρα καὶ κύριον ἡμῶν πε-
πιστευκότες γεγόνασιν, οἳ καὶ κατηξιώθησαν τῆς ὑπ᾽ αὐτοῦ γραφῆς, ὡς δηλοῖ φά-
σκων ὁ λόγος, καὶ παιδίον γράψει αὐτούς. προδιδάξας δ᾽ ὅ, τί ποτε ἦν τὸ παιδίον, ἐν
" οἷς ἔλεγεν, ἰδοὺ ἡ παρθένος ἐν γαστρὶ ἕξει, καὶ τέξεται υἱόν. καὶ πρὶν ἢ γνῶναι τὸ παιδίον
" καλεῖν πατέρα ἢ μητέρα. καὶ ἐπειδήπερ ἐνταῦθα παιδίον φησὶν, γράψει αὐτούς,
" εἰκότως ἐν τοῖς πρόσθεν ἐλέγετο, καὶ ἔσται τὸ ὑπολειφθὲν ἐν σιὼν καὶ τὸ καταλειφθὲν
" ἐν ἱερουσαλὴμ, ἅγιοι κληθήσονται πάντες οἱ γραφέντες εἰς ζωὴν, ὥσπερ γοῦν ἐν
" ἐκείνοις τὸ καταλειφθὲν ὠνόμαστο, οἱ δ᾽ αὐτοὶ γραφέντες ἦσαν εἰς ζωήν· οὕτως καὶ ἐν
" ταῦθα, οἱ καταλειφθέντες ἀπ᾽ αὐτῶν, ἀριθμὸς ἔσονται. καὶ παιδίον γράψει αὐτούς. τοῦτο
" δὲ καταλειφθὲν ἐκ τοῦ ἰσραὴλ, καὶ οἱ διασωθέντες ἀπὸ τοῦ ἰακὼβ οὐκ ἔτι, φησὶν, ἔσον-
" ται ἐπὶ τοὺς ἀδικήσαντας αὐτοὺς, ἀλλ᾽ ἔσονται πεποιθότες ἐπὶ τὸν θεὸν τὸν ἅγιον τοῦ

ἰσραήλ. καὶ ὅρα γε εἰ μὴ ταύτῃ γε τῇ πεποιθήσει οἱ ἐκ τοῦ ἰουδαίων ἔθνους προελθόν-
τες, οἵ τε ἐκ τῆς ἀπωλώσεως τοῦ ἰσραὴλ περιλειφθέντες μαθηταὶ καὶ ἀπόστολοι
τοῦ σωτῆρος ἡμῶν, μηδένα λόγον ποιησάμενοι τῶν ἀρχόντων τοῦ αἰῶνος τούτου,
ἢ τῶν ἀρχόντων τοῦ ἐκ περιτομῆς λαοῦ τῶν πάλαι ἀδικούντων αὐτούς, ἐξῆλθον εἰς
πάντα τὰ ἔθνη κηρύττοντες τὸν χριστοῦ λόγον, πεποιθήσει τε τῇ πρὸς τὸν θεόν, ἐπεί-
περ κατὰ τὴν προφητείαν πεποιθότες ἦσαν ἐπὶ τὸν θεὸν ἅγιον τοῦ ἰσραὴλ ἐν ἀλη-
θείᾳ. οὐ γὰρ ὑπούλως, οὐδὲ μεθ' ὑποκρίσεως, σὺν ἀληθείᾳ δὲ ὅλους ἑαυτοὺς ἐπι-
δέδοντο τῇ ἐλπίδι. οὐ μόνον περιῆλθον τῆς ἑαυτῶν χώρας, ἀλλὰ κατώρθωσαν τὸ προσ-
τεθειμένον. τοῦτο δὲ αὐτὸ πάλιν τὸ καταλειφθὲν οἱονεὶ τὸ σπέρμα τῆς ἀπωλώσεως
τοῦ ἰακὼβ γέγονε, πεποιθὸς ἐπὶ θεὸν ἰσχύοντα, καὶ αὐτὸ δὴ τοῦτο τὸ κατάλειμμα τοῦ
παντὸς ἔθνους αὐτῶν γενομένου, ὡς ἡ ἄμμος τῆς θαλάσσης, ἀλλ' οὐ κατὰ τὰ ἄστρα τοῦ
οὐρανοῦ τῆς παρὰ τοῦ θεοῦ σωτηρίας ἠξιώθη, ὥσπερ οὖν ἐμαρτύρησεν ὁ ἀπόστο-
λος, εἰπών, ἠσαΐας δὲ κράζει ὑπὲρ τοῦ ἰσραήλ, ἐὰν ᾖ ὁ ἀριθμὸς τῶν υἱῶν ἰσραήλ, ὡς
ἡ ἄμμος τῆς θαλάσσης, τὸ κατάλειμμα σωθήσεται. δύο γὰρ ὄντων ἐπαγγελιῶν διὰ τοῦ
χρησμοῦ τῷ ἀβραὰμ δεδομένων περὶ τῶν ἐξ αὐτοῦ γεννηθησομένων, ὡς ἄρα ἔσοιντο
κατὰ τὰ ἄστρα τοῦ οὐρανοῦ, καὶ κατὰ τὴν ἄμμον τῆς θαλάσσης, τῶν μὲν θεοφιλῶν λαμ-
πόντων ὁμοίως τοῖς οὐρανίοις φωστῆρσιν, οἷοι ἦσαν οἱ πάλαι προφῆται, καὶ οἱ τοῦ
σωτῆρος ἡμῶν ἀπόστολοι, οἷς ἐμαρτύρησεν εἰπών, ὑμεῖς ἐστὲ τὸ φῶς τοῦ κόσμου· τῶν
δὲ γηΐνων καὶ χαμαιπετῶν ἄμμῳ γῆς παραβαλλομένων. εἰκότως ἐν τούτοις ὁ
προφητικὸς λόγος, ἐπειδὴ τὸ πολὺ πλῆθος τῶν υἱῶν ἰσραὴλ ἐκπεσούμενον τῆς ἀξίας
καὶ τοῦ μεγαλοφυοῦς τῆς ἀρετῆς, ὅλον δι' ὅλου χαμαιπετὲς γενόμενον παραβλη-
θῇ τῇ ἄμμῳ τῆς θαλάσσης, τότε δὴ τὸ κατάλειμμα αὐτῶν μόνον σωθήσεσθαι. περὶ οὗ
καταλείμματος πλεῖστα ἡμῖν γεγύμνασται. ταῦτα δέ φησιν ἔσεσθαι, ἐπειδὴ αὐτὸς ὁ
κύριος συντέμνων καὶ συντελῶν λόγον κατὰ τῆς ὅλης τῆς οἰκουμένης ποιήσει. ἐναργῶς
τὸ εὐαγγελικὸν παριστὰς κήρυγμα. ἐν ᾧ πάσης τῆς κατὰ μωσέα περιόδου ἐν εἰκόσι καὶ
συμβόλοις καὶ σωματικαῖς θρησκείαις περιαιρεθείσης, ὁ σύντομος τοῦ εὐαγγελίου λό-
γος εἰς πάντας ἀνθρώπους παραδοθείς, τῆς προφητείας τὴν ἀλήθειαν ἐπιστώσατο.

Καὶ ἔσται ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ ἡ ῥίζα τοῦ ἰεσσαί, καὶ ὁ ἀνιστάμενος ἄρχειν ἐθνῶν.
ἐπ' αὐτῷ ἔθνη ἐλπιοῦσιν, καὶ ἔσται ἡ ἀνάπαυσις αὐτοῦ τιμή. καὶ ἔσται ἐν τῇ ἡ-
μέρᾳ ἐκείνῃ προσθήσει κύριος τοῦ δεῖξαι τὴν χεῖρα αὐτοῦ, τοῦ ζηλῶσαι καὶ ζητῆ-
σαι τὸ καταλειφθὲν ὑπόλοιπον τοῦ λαοῦ αὐτοῦ, ὃ ἂν καταλειφθῇ ὑπὸ τῶν ἀσσυ-
ρίων, καὶ ἀπὸ αἰγύπτου, καὶ ἀπὸ βαβυλωνίας, καὶ ἀπὸ αἰθιοπίας, καὶ ἐλαμιτῶν, καὶ
ἀπὸ ἡλίου ἀνατολῶν, καὶ ἀπὸ τῶν νήσων τῆς θαλάσσης. καὶ ἀρεῖ σημεῖον εἰς τὰ ἔθνη,
καὶ τοὺς διεσπαρμένους ἰούδα συνάξει ἐκ τῶν τεσσάρων πτερύγων τῆς γῆς. πολλά-
κις τινῶν λεγομένων ἔσεσθαι ἐν ἐπισήμῳ ἡμέρᾳ, τουτέστιν ἐν ἐπιφανείᾳ χρόνου,
λογισμῷ συνάγοντες τὴν τῶν δηλουμένων ἀκολουθίαν, ἐπὶ τὴν τοῦ θεοῦ παρουσίαν
ἀναφέρεσθαι ἀπεδείξαμεν, κατὰ τὴν τοῦ παντὸς ἰουδαίων ἔθνους ἀποπεσουμένου,
σπανίους τινὰς σωθήσεσθαι τοὺς ἐξ αὐτῶν καταλειφθησομένους οἱ θεῖοι δηλοῦσι
λόγοι. ἡ γεμὴν μετὰ χεῖρας λέξις καὶ τὴν ἡμέραν καὶ τὸν διὰ ταύτης σημαινόμε-
νον χρόνον, καὶ τὰ ἐπὶ τούτῳ συμβεβηκότα λευκότατα παρίστησιν. θεσπίζουσα
γὰρ τὴν ἐκ σπέρματος τοῦ δαβὶδ γεννηθησομένου τοῦ χριστοῦ γένεσιν, ὁμοῦ καὶ τὴν

ἰουδαίων ἀπόπτωσιν προαναφωνεῖ. λέγει δὲ οὕτως· ἰδοὺ δὴ ὁ δεσπότης κύριος σαβαὼθ, συνταράξει τοὺς ἐνδόξους μετὰ ἰσχύος, καὶ οἱ ὑψηλοὶ τῇ ὕβρει ταπεινωθήσονται, καὶ πεσοῦνται οἱ ὑψηλοὶ μαχαίρᾳ. ὁ δὲ λίβανος σὺν τοῖς ὑψηλοῖς πεσεῖται. λίβανον δὲ ἐνταῦθα τὴν ἱερουσαλὴμ αἰνίττεται, ὡς ἐν ἑτέροις ἀπεδείξαμεν. ἣν μετὰ πάντων τῶν ἐν αὐτῇ σεμνῶν καὶ ἐνδόξων πεσεῖσθαι ὁ λόγος ἀπειλεῖ. καὶ ταῦτά γε προανατεινάμενος, ἑξῆς ἐπιλέγει, καὶ ἐξελεύσεται ῥάβδος ἐκ τῆς ῥίζης ἰεσσαὶ, καὶ ἄνθος ἐκ τῆς ῥίζης ἀναβήσεται καὶ τὰ ἑξῆς. σαφέστατα τὴν ἐκ ῥίζης ἰεσσαὶ, πατὴρ δὲ ἦν οὗτος τοῦ δαβὶδ, γένεσιν τοῦ χριστοῦ παριστάς, ἐφ' ᾗ γενέσει τὴν τῶν ἐθνῶν κλῆσιν πρότερον μὲν δι' αἰνίγματος προφητικῷ τρόπῳ ἀναφωνεῖ. τὸ γὰρ, συμβοσκηθήσεται λύκος μετὰ ἀρνὸς, καὶ πάρδαλις σὺν ἐρίφῳ συναναπαύσεται, καὶ τὰ τοιαῦτα, οὐδὲν ἕτερον, ἢ τῶν ἀγρίων καὶ ἀπηνῶν τὸν τρόπον καὶ μηδὲν θηρίων διαφερόντων ἐθνῶν, τὴν ἐπὶ τὸ εὐσεβὲς καὶ ἥμερόν τε καὶ κοινωνικὸν τρόπον μεταβολὴν ἐδήλου. τοῦτο δὲ αὐτὸ εἰς ὕστερον γυμνότερον διδάσκει, φάσκων· ἐνεπλήσθη ἡ σύμπασα γῆ τοῦ γνῶναι τὸν κύριον, ὡς ὕδωρ πολὺ κατακαλύψαι θαλάσσας. καὶ ἔτι γε αὐτὸ ἑαυτὸ ἑρμηνεύων ὁ προφητικὸς λόγος ἐπιλέγει, καὶ ἔσται ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ ἡ ῥίζα ἰεσσαὶ, καὶ ὁ ἀνιστάμενος ἄρχειν ἐθνῶν. ἐπ' αὐτῷ ἔθνη ἐλπιοῦσιν, καὶ ἔσται ἡ ἀνάπαυσις αὐτοῦ τιμή. ἐπεὶ τοίνυν δεύτερον μὲν τὴν ἀπόπτωσιν τοῦ ἰουδαίων ἔθνους ἐσήμαινεν ἐπικεκαλυμμένως, μετὰ δὲ ταῦτα τὴν τῶν ἐθνῶν κλῆσιν τοτὲ μὲν κεκαλυμμένως, τοτὲ δὲ γυμνῶς· εἰκότως αὖθις ἐπαναλαμβάνων τὸν λόγον, τῶν ἐκ περιτομῆς εἰς τὸν χριστὸν πιστευόντων μνημονεύει, ὑπὲρ τοῦ μὴ πάντη ἀποκλεῖσαι αὐτοὺς τῆς εἰς τὸν χριστὸν ἐλπίδος. ἔσται μὲν γάρ, φησιν, ὁ ἀνιστάμενος ἄρχειν ἐθνῶν. τίς δ' ἦν ὁ ἀνιστάμενος, ἀλλ' ἢ ἡ ῥίζα τοῦ ἰεσσαὶ, ὃν καὶ σαφῶς φησιν ἄρξειν ἐθνῶν, ἀλλ' οὐχὶ ἰσραήλ; ἐπεὶ τοίνυν διαφόρως τὴν τῶν ἐθνῶν ἐπιστροφὴν ἐπὶ τὸν ἐκ ῥίζης ἰεσσαὶ φυέντα καὶ βλαστήσαντα ἐδίδαξεν, οὐδὲν δέ οὔπω χρηστὸν περὶ τῶν ἐκ περιτομῆς εἰρήκει, εἰκότως τὸ ἐλλειπὲς τῆς προρρήσεως ἀποδίδωσι, φάσκων. καὶ ἔσται· ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ, τουτ' ἔστιν ἐν τῷ χρόνῳ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐκ ῥίζης ἰεσσαὶ φυέντος, προσθήσει κύριος τοῦ δεῖξαι τὴν χεῖρα αὐτοῦ, ζητῆσαι καὶ ζηλῶσαι τὸ καταλειφθὲν ὑπόλοιπον τοῦ λαοῦ, ὃ ἂν καταλειφθῇ ἀπὸ τῶνδε καὶ τῶνδε τῶν πολεμίων. ἀνθ' οὗ ὁ μὲν ἀκύλας πεποίηκε, καὶ ἔσται ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ προσθήσει κύριος δεύτερον τὴν χεῖρα αὐτοῦ, τοῦ κτήσασθαι τὸ ὑπόλειμμα τοῦ λαοῦ αὐτοῦ, ὃ ὑπολειφθήσεται ἀπὸ τῶν ἀσσυρίων, καὶ τῶν ἑξῆς. νοήσεις δὲ καὶ ἐνταῦθα, πολεμίους τοῦ λαοῦ τοῦ θεοῦ νοητούς τινας καὶ πνευματικοὺς, ἤτοι δαίμονας πονηροὺς, ἢ δυνάμεις ἀντικειμένας τῷ λόγῳ θεοσεβείας, οἳ τῶν κατωνομασμένων ἐθνῶν πάλαι πρότερον ἀοράτως προεστῶτες, τὰς ψυχὰς ἐπολιόρκουν τοῦ ἰσραὴλ, ποικίλοις πάθεσιν αὐτὰς περιβάλλοντες, ὑποσύροντές τε καὶ αἰχμαλωτίζοντες εἰς τὸν ὅμοιον τῆς τῶν ἀλλοφύλων ἀγωγῆς βίον. τούτου δὴ οὖν παντὸς σχεδὸν εἰπεῖν τοῦ λαοῦ κατὰ ψυχὴν αἰχμαλώτου ληφθέντος ὑπὸ τῶν δεδηλωμένων, οἱ φυλαχθέντες καὶ καταλειφθέντες ἄπρατοι καὶ ἄσυλοι κατὰ τὴν προφητείαν, τῆς δηλουμένης ἐπαγγελίας τεύξονται, ὀψόμενοι τοῦ κυρίου τὴν χεῖρα καὶ κτῆμα αὐτοῦ γενησόμενοι, κατὰ τὸ φάσκον λόγιον, προσθήσει κύριος τοῦ δεῖξαι τὴν χεῖρα αὐτοῦ, τοῦ ζηλῶσαι τὸ καταλειφθὲν ὑπόλοιπον τοῦ λαοῦ. τί δὲ προσθήσει κύριος;

ἀλλὰ γὰρ πρὸς οἷς ἅπαξ ἐπεδείξαμεν πάλαι πρότερον διὰ τῶν προφητῶν,
„ προσετέθη ἡ χεὶρ κυρίου, καὶ τοῦτο διὰ τῶν θεῖον ἀπὸ τῆς πτώσεως τοῦ παντὸς
λαοῦ, τὰ λείποντα τοῖς προτέροις προσαθήσειν. ταῦτα δὲ ἦν τὰ τῆς καινῆς διαθή-
κης μυστήρια, διὰ τοῦ χριστοῦ τοῦ κυρίου δεδηλωμένα τῷ καταλειφθέντι ἀπὸ τοῦ λαοῦ.
ἀλλὰ καὶ τοῦ ζηλῶσαι φησὶ τὸ καταλειφθὲν ὑπόλειπον τοῦ λαοῦ. ἀνθ' οὗ σύμφω-
νως ὁ ἀκύλας καὶ θεοδοτίων, τοῦ κτήσασθαι, φησὶ, τὸ ὑπόλειμμα τοῦ λαοῦ αὐτοῦ, ὃ ἂν
καταλείπη ἀπὸ τῶν ἀσσυρίων καὶ ἀπὸ τῶν λοιπῶν πολεμίων ἐθνῶν. τοῦτο δὲ τὸ κα-
ταλειφθὲν τοῦ λαοῦ ὑπόλειπον ἀρεῖ φησὶν σημεῖον εἰς τὰ ἔθνη. σαφῶς δι' αὐτῶν
τὸ ἑαυτοῦ σημεῖον ὁ κύριος ἐν πᾶσι τοῖς ἔθνεσιν ἐπιδεικνύμενος. καὶ συνάξει δι'
αὐτῶν τοὺς ἀπολωλότας ἰσραὴλ, καὶ τοὺς διεσπαρμένους ἰούδα, ἐκ τῶν τεσσάρων
πτερύγων τῆς γῆς ἐπὶ τὸν χριστὸν τοῦ θεοῦ, διὰ τοῦ τῶν ἀποστόλων αὐτοῦ κηρύγμα-
τος καταπεφευγότας, τοὺς συναχθέντας εἰπεῖν λέγων τῶν πάλαι ἀπῳκισμένων καὶ ἀ-
φωρισμένων ἐκ τοῦ χριστοῦ διὰ τοίνυν ἰσραὴλ καὶ ἰούδα. τρόπος δὲ τοιῶνδε ψυχῶν τὸν
ἀληθινὸν ἰσραὴλ τοῦ θεοῦ δείκνυσιν· ὡς ἔμπαλιν φαύλη καὶ μοχθηρὰ διάθεσις
τὸν κατὰ σάρκα ἰσραὴλ ἄρχοντας σοδόμων καὶ λαὸν γομόρρας χρηματίζειν ποιεῖ. τὸ
τοίνυν λεῖμμα κατ' ἐκλογὴν χάριτος, καὶ τὸ λεγόμενον ἐν τῇ προφητείᾳ κατα-
λειφθὲν ὑπόλειπον τοῦ λαοῦ, τὸ σημεῖον τοῦ κυρίου πᾶσι τοῖς ἔθνεσιν ἀνεκήρυξεν,
καὶ τὰς τοιάσδε ψυχὰς τῶν ἐθνῶν ἐξ ἀπωλείας ἐπὶ τὴν τοῦ κυρίου γνῶσιν ἐφελκυ-
σάμενοι, ἕνα λαὸν συνῆξε τῷ θεῷ, τὸν ἐκ τῶν τεσσάρων πτερύγων τῆς γῆς εἰσέτι νῦν
τῇ τοῦ χριστοῦ δυνάμει συγκροτούμενον. οὗτοι δὲ αὐτοὶ οἱ ἀπὸ τῶν ἀπολωλότων τοῦ
ἰουδαίων ἔθνους διαφανέντες μαθηταὶ καὶ ἀπόστολοι σωτῆρος ἡμῶν, ἐκ δια-
φόρων φυλῶν τυγχάνοντες, μιᾶς κλήσεως καὶ μιᾶς χάριτος ἑνὸς πνεύματος ἁγίου
κατηξιωμένοι, πάντα ζῆλον ὃν πάλαι πρὸς αὐτοὺς εἶχον αἱ τοῦ ἑβραίων ἔθνους φυ-
λαὶ, ἀπερρίψουσιν, ὡς ἡ προφητεία φησίν. κατηρτισμένοι γοῦν τῷ αὐτῷ νοῒ καὶ
τῇ αὐτῇ γνώμῃ, οὐ μόνον τὴν ἤπειρον, ἀλλὰ καὶ τὰς νήσους σύμπαν τῶν ἐθνῶν, πάσας
πανταχόθεν τὰς τῶν ἀνθρώπων ψυχὰς προνομεύοντες καὶ αἰχμαλωτεύοντες
„ εἰς τὴν ὑποταγὴν τοῦ χριστοῦ, ἀκολούθως τῷ χρησμῷ φήσομεν, καὶ πετασθή-
„ σονται ἐν πλοίοις ἀλλοφύλων, θάλασσαν ἅμα προνομεύοντες, καὶ τοὺς ἀφ' ἡλίου
„ ἀνατολῶν. καὶ τὰ λοιπὰ δὲ τῆς προφητείας τούτοις ἀναλόγως ἐπιθεωρήσεις, ἑκά-
στην λέξιν παρὰ σαυτῷ βασανίσας, καὶ πρὸ μὲν τὸ ἀσύστατον καὶ ταπεινὸν, αὐτῆς
διακρουσάμενος, τὴν δὲ διάνοιαν τοῦ πνεύματος, ὡς ἂν αὐτός σοι τὸ πνεῦμα τοῦ
θεοῦ θεωρεῖν ὑποβάλῃ, νοήσας. ὑμῖν γὰρ ὁ καιρὸς οὐκ ἐπιτρέπει τοῖς τόποις ἐπὶ
πλεῖον ἐνδιατρίβειν, τὴν προκειμένην ὑπόθεσιν ἐξανύσαι κατεπειγομένοις.

„ Καὶ ἐντελοῦμαι τῇ οἰκουμένῃ ὅλῃ κακὰ, καὶ τοῖς ἀσεβέσι τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν,
„ καὶ ἀπολῶ ὕβριν ἀνόμων, καὶ ὕβριν ὑπερηφάνων ταπεινώσω, καὶ ἔσονται οἱ ἐγκα-
„ ταλελειμμένοι ἔντιμοι μᾶλλον, ἢ τὸ χρυσίον τὸ ἄπυρον, καὶ ἄνθρωπος ἔντιμος ἔσται
„ μᾶλλον, ἢ ὁ λίθος ὁ ἐκ σουφείρ. καὶ ἑξῆς ἐπιλέγει, καὶ ἔσονται οἱ καταλελειμμένοι,
„ ὡς δορκάδιον φεῦγον, καὶ ὡς πρόβατον πλανώμενον. καὶ διὰ τούτων, τὸ σωτή-
ριον τῶν σωθησομένων ἐν τῷ καιρῷ τῆς τῶν ἀσεβῶν ἀπωλείας, σαφέστατα ὁ λό-
γος παρίστησιν, ὥστε μὴ χώραν ἔχειν ὑπονοεῖν ἀδιακρίτως πάντας ἁπαξα-
πλῶς τοὺς ἐκ περιτομῆς, καὶ πᾶν τὸ ἰουδαίων ἔθνος, τῶν τοῦ θεοῦ τεύξεσθαι ἐπαγ-
γελιῶν.

γηγιῶν.

Καὶ ἔσται ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ ἔκλειψις δόξης Ἰακώβ, καὶ τὰ πίονα τῆς δόξης αὐτοῦ σεισθήσεται. καὶ ἔσται ὃν τρόπον ἐάν τις συναγάγῃ ἀμητὸν ἑστηκότα, καὶ σπέρμα σταχύων ἀμήσῃ. καὶ ἔσται ὃν τρόπον ἐάν τις συναγάγῃ στάχυας ἐν φάραγγι στερεᾷ, καὶ καταλειφθῇ ἐν αὐτῇ καλάμη, ἢ ὡς ῥῶγες ἐλαίας δύο ἢ τρεῖς ἐπ᾽ ἄκρου μετεώρου, ἢ τέσσαρες ἢ πέντε ἐπὶ τῶν κλάδων αὐτῶν καταλειφθῶσι. τάδε λέγει κύριος ὁ θεὸς τοῦ Ἰσραήλ, τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ πεποιθὼς ἔσται ἄνθρωπος ἐπὶ τῷ ποιήσαντι αὐτόν. οἱ δὲ ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ εἰς τὸν ἅγιον τοῦ Ἰσραὴλ ἐμβλέψονται, καὶ οὐ μὴ πεποιθότες ὦσιν ἐπὶ τοῖς βωμοῖς, οὐδὲ ἐπὶ τοῖς ἔργοις τῶν χειρῶν αὐτῶν, ἃ ἐποίησαν οἱ δάκτυλοι αὐτῶν. καὶ διὰ τούτων ἐναργῶς θεσπίζεται ἡ δόξα τοῦ Ἰσραήλ, καὶ πάντα τὰ πίονα αὐτῶν καθαιρεθήσεσθαι, ὀλίγοι δὲ αὖθις καὶ ἀριθμῷ λεπτοὶ ὡς ἂν ἐλαίας ἐν φυτῷ ῥῶγες βραχεῖς καταλειφθήσεσθαι λέγονται. οὗτοι δὲ ἂν εἶεν, οἱ ἐξ αὐτῶν εἰς τὸν κύριον ἡμῶν πεπιστευκότες. ἀκολούθως δὲ μετὰ τὰ περὶ ἐκείνων εἰρημένα, περὶ παντὸς ἀνθρώπων γένους ἀποστραφησομένου τὴν κατὰ τὰ εἴδωλα πλάνην, ἐπιγνωσομένου δὲ τὸν θεὸν Ἰσραήλ, προφητεύεται.

Ἀκούσατε νῦν οἱ ἐγκαταλελειμμένοι καὶ ὀδυνώμενοι ἀκούσατε, ἃ ἤκουσα παρὰ κυρίου σαβαώθ, ὁ θεὸς τοῦ Ἰσραὴλ ἀνήγγελεν ἡμῖν. ὅρα τίνα τρόπον καὶ ἐνταῦθα οὐ πάντας τοὺς ἐκ περιτομῆς ἐπὶ τὴν τῶν ἀπορρήτων ἀκρόασιν παρακαλεῖ, ἀλλ᾽ ἢ μόνους, οὓς ὀνομάζει καταλελειμμένους καὶ ὀδυνωμένους. οἷοι ἦσαν οἱ κατὰ τὸν ἀπόστολον στενάζοντες καὶ ἀποκλαόμενοι τὴν κακίαν τοῦ τῶν ἀνθρώπων βίου.

Ἐπένθησαν οἱ ὑψηλοὶ τῆς γῆς, ἡ δὲ γῆ ἠνόμησε διὰ τοὺς κατοικοῦντας αὐτήν. διὰ τοῦτο πτωχοὶ ἔσονται οἱ ἐνοικοῦντες ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ καταλειφθήσονται ἄνθρωποι ὀλίγοι. καὶ ἐν τούτοις τοὺς παραβεβηκότας τὸν νόμον, καὶ τὴν τοῦ θεοῦ διαθήκην τοῦ ἐκ περιτομῆς λαοῦ ἀπελέγξας, ἀπειλήσας τε αὐτοῖς τὰ ἀναγεγραμμένα, καταλειφθήσεσθαι ἀνθρώπους ἐξ αὐτῶν ὀλίγους προφητεύει. εἶεν δ᾽ ἂν οὗτοι τὸ ὠνομασμένον παρὰ τῷ ἀποστόλῳ λεῖμμα κατ᾽ ἐκλογὴν χάριτος.

Καταλειφθήσονται πόλεις ἔρημοι, καὶ οἱ οἶκοι οἱ ἐγκαταλελειμμένοι ἀπολοῦνται. ταῦτα πάντα ἔσται ἐν τῇ γῇ ἐν μέσῳ τῶν ἐθνῶν, ὃν τρόπον ἐάν τις καλαμήσηται ἐλαίαν, οὕτως καλαμήσονται αὐτούς. καὶ ἐὰν παύσηται ὁ τρυγητός, οὗτοι φωνῇ φωνήσουσιν. οἱ δὲ καταλειφθέντες ἐπὶ τῆς γῆς, εὐφρανθήσονται ἅμα τῇ δόξῃ κυρίου. καὶ ἐνταῦθα οἱ καταλειφθέντες μόνοι εὐφρανθήσεσθαι λέγονται, τῶν λοιπῶν ἁπάντων τοῖς θεσπιζομένοις παραδοθησομένων.

Καταπατηθήσεται ὁ στέφανος τῆς ὕβρεως, οἱ μισθωτοὶ τοῦ Ἐφραΐμ. καὶ ἔσται τὸ ἄνθος τὸ ἐκπεσὸν τῆς ἐλπίδος τῆς δόξης ἐπ᾽ ἄκρου τοῦ ὄρους τοῦ ὑψηλοῦ, ὡς πρόδρομος σύκου, ὁ ἰδὼν αὐτό, πρὶν ἢ εἰς τὴν χεῖρα λαβεῖν αὐτό, θελήσει αὐτὸ καταπιεῖν. τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ κύριος ἔσται ὁ στέφανος τῆς ἐλπίδος, ὁ πλακεὶς τῆς δόξης τῷ καταλειφθέντι τοῦ λαοῦ αὐτοῦ. καταλειφθήσονται γὰρ ἐν πνεύματι κρίσεως. καὶ ἐνταῦθα τῷ καταλειφθέντι τοῦ λαοῦ, οὐχὶ δὲ παντὶ τῷ ἔθνει αὐτῶν, ἀλλὰ μόνοις τοῖς διὰ τοῦ καταλείμματος σημαινομένοις, τὸν κύριον στέφανον ἔσεσθαι ἐλπίδος καὶ δόξης προφητεύει, τοὺς ἄλλους παρὰ τὸ κατάλειμμα τοῦ λαοῦ, στέφανον ὕβρεως καὶ μισθωτοὺς τοῦ Ἐφραΐμ ὀνομάζων.

Καὶ ἔσονται οἱ ἐγκαταλελειμμένοι ἐν τῇ ἰουδαίᾳ, φυήσουσι ῥίζαν κάτω, καὶ ποιήσουσι σπέρμα ἄνω, ὅτι ἐξ ἱερουσαλὴμ ἔσονται οἱ σωζόμενοι ἐξ ὄρους σιών. ὁ ζῆλος κυρίου σαβαὼθ ποιήσει ταῦτα. τοὺς κατ᾽ ἐκλογὴν χάριτος καταλειφθέντας ἐκ τοῦ ἰουδαίων ἔθνους φυήσειν ῥίζαν κάτω, καὶ ποιήσειν σπέρμα ἄνω προφητεύει. σαφέστατα τὴν τῶν ἀποστόλων καὶ μαθητῶν τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ἐκλογὴν παριστάς. οὗτοι γὰρ ἀπὸ τῶν ἐκ περιτομῆς καταλειφθέντες, κάτω μὲν εἰς γῆν τὰς ῥίζας τῆς διδασκαλίας αὐτῶν κατεβάλοντο, ὡς ἐμπαγῆναι καὶ ῥιζῶσαι καθ᾽ ὅλης τῆς οἰκουμένης τὴν διδαχὴν αὐτῶν· ἄνω δὲ τὸ σπέρμα καὶ τὸν καρπὸν φέρεσθαι εἰς τὰς ἐπουρανίους ἐπαγγελίας παρεκελεύσαντο. οἱ δ᾽ αὐτοὶ οὗτοι ἐκ τοῦ ἰουδαίων ἔθνους καταλελειμμένοι, τῶν λοιπῶν ἀπολλυμένων, μόνοι σωζόμενοι λέγονται. ταῦτα δὲ πάντα ὁ ζῆλος κυρίου ἐποίησεν. εἰς γὰρ τὸ παραζηλῶσαι τοὺς ἀσεβεῖς τῆς ἐκ περιτομῆς, ἐκλεξάμενος ὁ ζῆλος κυρίου τούτους, παρεζήλωσεν ἐκείνους. κατὰ τὸ παρὰ μωσεῖ λεγόμενον, αὐτοὶ παρεζήλωσάν με ἐπ᾽ οὐ θεῷ, κἀγὼ παραζηλώσω αὐτοὺς ἐπ᾽ οὐκ ἔθνει, ἐπ᾽ ἔθνει ἀσυνέτῳ παροργιῶ αὐτούς.

Οὕτως λέγει κύριος, ὃν τρόπον εὑρεθήσεται ὁ ῥὼξ ἐν τῷ βότρυϊ, καὶ ἐροῦσι μὴ λυμήνῃ αὐτόν, ὅτι εὐλογία κυρίου ἐστὶν ἐν αὐτῷ. οὕτως ποιήσω ἕνεκεν τοῦ δουλεύοντός μου. τούτου ἕνεκεν οὐ μὴ ἀπολέσω πάντας, καὶ ἐξάξω τὸ ἐξ ἰακὼβ σπέρμα, καὶ τὸ ἐξ ἰούδα, καὶ κληρονομήσει τὸ ὄρος τὸ ἅγιόν μου. καὶ κληρονομήσουσιν οἱ ἐκλεκτοί μου καὶ οἱ δοῦλοί μου, καὶ κατοικήσουσιν ἐκεῖ. καὶ ἔσται ἐν τῷ δρυμῷ ἐπαύλεις ποιμνίων, καὶ φάραγξ ἀχὼρ εἰς ἀνάπαυσιν βουκολίων τῷ λαῷ μου, οἳ ἐζήτησάν με. ὑμεῖς δὲ οἱ ἐγκαταλιπόντες με καὶ ἐπιλανθανόμενοι τὸ ὄρος τὸ ἅγιόν μου, καὶ ἑτοιμάζοντες τῇ τύχῃ τράπεζαν, καὶ πληροῦντες τῷ δαίμονι κέρασμα, ἐγὼ παραδώσω ὑμᾶς εἰς μάχαιραν. πάντες ἐν σφαγῇ πεσεῖσθε, ὅτι ἐκάλεσα ὑμᾶς, καὶ οὐχ ὑπηκούσατε, καὶ ἐποιήσατε τὸ πονηρὸν ἐναντίον ἐμοῦ, καὶ ἃ οὐκ ἐβουλόμην ἐξελέξασθε. διελὼν καὶ ἐν τούτοις ὁ λόγος βραχὺ μέν τι φησὶ σπέρμα ἐξ ἰακὼβ τεύξασθαι τῶν ἐπηγγελμένων. ἐκλεκτούς τε εἶναι τοὺς κατοικήσοντας ἐν τῷ δρυμῷ· οὕτως ὀνομάζων τὴν κλῆσιν τῶν ἐθνῶν. ἐν ᾗ οἱ ἐκλεκτοὶ τοῦ κυρίου, καὶ τὸ ἰακὼβ σπέρμα, εἶεν δ᾽ ἂν οἱ ἀπόστολοι καὶ μαθηταὶ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν, οἱ δὲ λοιποὶ πάντες παρὰ τούτοις ταῖς δηλουμέναις ἀπειλαῖς ὑποβέβληνται, μονονουχὶ τοῦ λόγου γυμνότατα παριστῶντος μὴ ὡς ἔτυχεν ἐπὶ πᾶν τὸ ἰουδαίων ἔθνος φθάσειν τὰς τοῦ θεοῦ ἐπαγγελίας, ἀλλ᾽ ἐπὶ μόνον τὸ ὠνομασμένον σπέρμα καὶ τοὺς ἐπικαλουμένους ἐκλεκτοὺς τοῦ θεοῦ, ἐπεὶ πολλοὶ κλητοί, ὀλίγοι δὲ ἐκλεκτοί. τούτοις δὲ καὶ νέον ὄνομα καινὸν ἐπιτεθήσεσθαι ἑξῆς ὁ λόγος θεσπίζει, φάσκων πρὸς τοὺς ἀσεβεῖς, καταλειφθήσεται γὰρ τὸ ὄνομα ὑμῶν εἰς πλησμονὴν τοῖς ἐκλεκτοῖς μου, ὑμᾶς δ᾽ ἀνελεῖ κύριος. τοῖς δὲ δουλεύουσίν μοι, κληθήσεται ὄνομα καινόν. τὸ δὴ οὖν ὄνομα καινόν, ὃ μὴ παρὰ τοῖς παλαιοῖς ἔγνωστο, ποῖον ἂν εἴη, ἢ τὸ ἀπὸ τῆς τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ἰησοῦ τοῦ χριστοῦ προσωνυμίας, καθ᾽ ὅλης τῆς οἰκουμένης εὐλογημένον χριστιανῶν ὄνομα;

ἀπὸ τοῦ μιχαίου.

Καὶ ἔσται ἐκ τοῦ στενόνος τοῦ λαοῦ τούτου συναγόμενος, συναχθήσεται ἰακὼβ σὺν πᾶσιν. ἐκδεχόμενος ἐκδέξομαι τοὺς καταλοίπους τοῦ ἰσραήλ· ἐπὶ τὸ αὐτὸ θήσομαι τὴν

σομένην τὴν ἐπιστροφὴν αὐτῶν. συμφώνως τοῖς προεκτεθεῖσιν ἐκ τοῦ ἡσαΐου καὶ ὁ μιχαίας ἐνδείξασθαι τὸν θεὸν οὐχ ἁπλῶς πάντας, ἀλλὰ μόνους τοὺς καταλοίπους ὀνομάζει. ὥσπερ γὰρ παρὰ τῷ ἡσαΐᾳ σπέρμα ὠνόμαζε τὸ ἐξ αὐτῶν λεῖμμα, οὕτως καὶ νῦν σταγόνα ὀνομάζει τοὺς ἐξ αὐτοῦ σωθησομένους. δηλοῦνται δὲ καὶ διὰ τούτων οἱ τῶν ἀποστόλων χοροί, ὡς σταγόνες καὶ σπέρμα τοῦ ἰουδαίων ἔθνους γεγενημένοι. ἐξ ἧς σταγόνος πάντες οἱ καθ' ὅλης τῆς οἰκουμένης τὸν χριστὸν ἐπεγνωκότες τοῦ θεοῦ, καὶ τὴν διδασκαλίαν αὐτοῦ παραδεδεγμένοι, τῆς θεσπιζομένης ἐπισυναγωγῆς κατηξιώθησαν, τὴν ἀπὸ τῶν πολεμίων λύτρωσιν εὑράμενοι.

» Καὶ σὺ βηθλεὲμ οἶκος τοῦ ἐφραθά, ὀλιγοστὸς εἶ ἐν χιλιάσιν ἰούδα. ἐκ σοῦ μοι ἐξελεύσεται ἡγούμενος, τοῦ εἶναι εἰς ἄρχοντα τῷ ἰσραήλ, καὶ ἔξοδοι αὐτοῦ ἀπ' ἀρχῆς ἐξ ἡμερῶν αἰῶνος. διὰ τοῦτο δώσει αὐτοὺς ἕως καιροῦ τικτούσης. τέξεται, καὶ οἱ ἐπίλοιποι τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ ἐπιστρέψουσι. καὶ μετὰ βραχέα ἐπιλέγει, καὶ ἔσται τὸ ὑπόλειμμα τοῦ ἰακὼβ ἐν τοῖς ἔθνεσιν, ἐν μέσῳ λαῶν πολλῶν, ὡς δρόσος παρὰ κυρίου πίπτουσα, καὶ ὡς ἄρνες ἐπ' ἄγρωστιν, ὅπως μὴ συναχθῇ μηδείς, μηδὲ ὑποστῇ ἐν υἱοῖς ἀνθρώπων· καὶ ἔσται τὸ ὑπόλειμμα ἰακὼβ ἐν τοῖς ἔθνεσιν, ἐν μέσῳ λαῶν πολλῶν, ὡς λέων ἐν τοῖς κτήνεσι τοῦ δρυμοῦ, καὶ ὡς σκύμνος ἐν ποιμνίοις προβάτων. ὃν τρόπον ὅταν διέλθῃ, καὶ διαστείλας ἁρπάσῃ, καὶ μὴ ᾖ ὁ ἐξαιρούμενος. ὑψωθήσεται ἡ χείρ σου ἐπὶ τοὺς θλίβοντάς σε, καὶ πάντες οἱ ἐχθροί σου ἐξολοθρευθήσονται. τούτων οὐδὲν ἂν τις γένοιτο λαμπρότερον, κατὰ τὸ αὐτὸ καὶ τὴν γένεσιν τοῦ ἐν βηθλεὲμ τοῦ σωτῆρος ἀναφωνούντων, καὶ τὴν πρὸ αἰῶνος οὐσίωσιν αὐτοῦ, καὶ τὸν τῆς παρθένου τοκετόν, καὶ τῶν ἀποστόλων καὶ μαθητῶν αὐτοῦ τὴν κλῆσιν, καὶ τὸ κήρυγμα τὸ καθ' ὅλης τῆς οἰκουμένης περὶ τοῦ χριστοῦ δι' αὐτῶν κατηγγελμένον. τοῦ γὰρ δηλουμένου ἄρχοντος, οὗ τὰς ἐξόδους ὁ λόγος ἐξ ἡμερῶν αἰῶνος εἶναι δηλοῖ, ἐκ τῆς βηθλεὲμ προελευσομένου, καὶ τῆς τοῦτον ἀποτικτούσης ἁγίας παρθένου τεξομένης, οὐ πάντας φησὶ τοὺς ἐκ περιτομῆς, ἀλλὰ μόνους τοὺς ἐπιλοίπους ἀνασωθήσεσθαι, οὓς καὶ λεῖμμα γενήσεσθαι τοῦ ἰακώβ, καὶ δίκην δρόσου ἐπὶ πάντα ἐνδοθήσεσθαι τὰ ἔθνη. ἔσται γάρ, φησί, τὸ ὑπόλειμμα τοῦ ἰακὼβ ἐν τοῖς ἔθνεσιν, ὡς δρόσος παρὰ κυρίου πίπτουσα, καὶ ὡς ἄρνες ἐπ' ἄγρωστιν. ἀντὶ δὲ τοῦ, καὶ ὡς ψεκάδες ἐπὶ πόαν, ὁ ἀκύλας· ὁ δὲ θεοδοτίων, καὶ ὡσεὶ νιφετὸς ἐπὶ χόρτον, ἐκδεδώκασιν. καὶ πάλιν δέ, ὅπως μὴ συναχθῇ μηδεὶς μηδὲ ὑποστῇ ἐν υἱοῖς ἀνθρώπων, μηδὲ προσσχῇ υἱὸς ἀνθρώπου, φησὶν ὁ θεοδοτίων, ὃς οὐ μένει ἄνθρωπον, καὶ οὐκ ἐλπίσει ἐπὶ υἱὸν ἀνθρώπου. καὶ ὁ ἀκύλας, ὃς οὐχ ὑπομένει ἄνδρα, καὶ οὐ περιμένει υἱοὺς ἀνθρώπων. δι' ὧν πᾶσα τῶν ἀποστόλων τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ἐλπὶς οὔτε εἰς ἄνθρωπον, ἀλλ' εἰς τὸν σωτῆρα καὶ κύριον αὐτῶν, ὃς ἐστὶ δὲ ἦν ὁ τοῦ θεοῦ λόγος. οἷς ἑξῆς ἐπιλέγει, καὶ ἔσται τὸ ὑπόλειμμα ἰακὼβ ἐν τοῖς ἔθνεσιν, ἐν μέσῳ λαῶν πολλῶν, ὡς λέων ἐν τοῖς κτήνεσι τοῦ δρυμοῦ, καὶ ὡς σκύμνος ἐν ποιμνίοις προβάτων. ὃν τρόπον ὅταν διέλθῃ, καὶ διαστείλας ἁρπάσῃ, καὶ μὴ ᾖ ὁ ἐξαιρούμενος. δι' ὧν οἶμαι δηλοῦσθαι τὸ θαρσαλέον καὶ ἀκατάπληκτον τοῦ ἀποστολικοῦ κηρύγματος. δίκην γοῦν λέοντος καὶ σκύμνου ἐν τῷ δρυμῷ τῶν ἐθνῶν, καὶ ἐν ταῖς τῶν ἀνθρωπίνων προβάτων ἀγέλαις εἰσβαλόντες, καὶ διαστείλαντες τοὺς ἀξίους ἀπὸ τῶν ἀναξίων, ὑπηγάγοντο τῷ χριστοῦ λόγῳ. πρὸς ὃν ἑξῆς ἀναφωνεῖται τὰ ἀπ' αὐτοῦ, ὑψωθήσεται ἡ χείρ σου ἐπὶ τοὺς θλίβοντάς σε. καὶ πάντες

οἱ ἐχθροί σου ἐξολοθρευθήσονται. ὃ καὶ αὐτὸ πάρεστιν ὀφθαλμοῖς παραλαμβάνειν. μυρίων γὰρ ὅσων τὸν Χριστοῦ λόγον θλιψάντων, καὶ εἰσέτι νῦν πολεμούντων, ὑπερήρθη καὶ κρείττων πάντων γέγονεν. ἀλλὰ καὶ ὑψώθη ἡ χεὶρ τοῦ Χριστοῦ κατὰ πάντων τῶν θλιψάντων αὐτόν, οἵ τε ἐχθροὶ αὐτοῦ πάντες οἱ κατὰ χρόνους ἐπαναστάντες αὐτοῦ τῇ ἐκκλησίᾳ, ἐξολοθρευθήσεσθαι λέγονται.

Ἀπὸ τοῦ Σοφονίου.

Ὅτι τότε μεταστρέψω ἐπὶ λαοὺς γλῶσσαν, εἰς ὄνομα κυρίου, τοῦ δουλεύειν αὐτῷ ὑπὸ ζυγὸν ἕνα. ἐκ περάτων ποταμῶν Αἰθιοπίας προσδέξομαι τοὺς ἱκετεύοντάς με. υἱοὶ τῶν διεσπαρμένων οἴσουσι θυσίας μοι. ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ οὐ μὴ καταισχυνθῇς ἐκ πάντων τῶν ἐπιτηδευμάτων σου, ὧν ἠσέβησας εἰς ἐμέ. ὅτι τότε περιελῶ ἀπὸ σοῦ τὰ φαυλίσματα τῆς ὕβρεώς σου, καὶ οὐκέτι οὐ μὴ προσθῇς τοῦ μεγαλαυχῆσαι ἐπὶ τὸ ὄρος τὸ ἅγιόν μου, καὶ ὑπολείψομαι ἐν σοὶ λαὸν πρᾳὸν καὶ ταπεινόν. καὶ εὐλαβηθήσονται ἐν τῷ ὀνόματι κυρίου οἱ κατάλοιποι τοῦ Ἰσραήλ, καὶ οὐ ποιήσουσιν ἀδικίαν, καὶ οὐ λαλήσουσι μάταια. καὶ οὐ μὴ εὑρεθῇ ἐν τῷ στόματι αὐτῶν γλῶσσα δολία. διότι αὐτοὶ νεμήσονται καὶ κοιτασθήσονται, καὶ οὐκ ἔσται ὁ ἐκφοβῶν αὐτούς. καὶ ἐν τούτοις ὑπολείψεσθαι ἑαυτῷ λαὸν πρᾳὸν καὶ ταπεινὸν ὁ κύριος ἐπήγγελται, οὐκ ἄλλον δηλαδή, ἢ τὸν ἐκ περιτομῆς εἰς τὸν Χριστὸν αὐτοῦ πεπιστευκότα. καὶ πάλιν τοὺς καταλοίπους τοῦ Ἰσραὴλ μόνους σωθήσεσθαι μετὰ τῆς τῶν λοιπῶν ἐθνῶν κλήσεως, ἣν ἐν τοῖς πρότερον τῆς προφητείας ἐσήμαινεν.

Ἀπὸ τοῦ Ζαχαρίου.

Ἰδοὺ ἡμέρα ἔρχεται ἐν σοί, καὶ διαμερισθήσεται τὰ σκῦλά σου ἐν σοί. καὶ ἐπισυνάξω πάντα τὰ ἔθνη ἐπὶ Ἱερουσαλὴμ εἰς πόλεμον, καὶ ἁλώσεται ἡ πόλις, καὶ διαρπαγήσονται αἱ οἰκίαι, καὶ αἱ γυναῖκες μολυνθήσονται, καὶ ἐξελεύσεται τὸ ἥμισυ τῆς πόλεως ἐν αἰχμαλωσίᾳ. οἱ δὲ κατάλοιποι τοῦ λαοῦ μου οὐ μὴ ἐξολοθρευθήσονται ἐκ τῆς πόλεως. συνᾴδει καὶ ταῦτα τοῖς προτεθειμένοις ἐπὶ τῷ ὀλέθρῳ τοῦ παντὸς Ἰουδαίων ἔθνους, μετελθόντα αὐτοὺς μετὰ τὴν τοῦ Χριστοῦ παρουσίαν πεπληρωμένα. μετὰ οὖν τὴν ἀπὸ Βαβυλῶνος ἐπάνοδον ταῦτα ὁ Ζαχαρίας προφητεύων, θεσπίζων τὴν ὑπὸ Ῥωμαίων γενησομένην ὑστάτην πολιορκίαν τοῦ λαοῦ. ἐφ' ἧς τοῦ παντὸς ἔθνους Ἰουδαίων ὑποχειρίου τοῖς πολεμίοις γενησομένου, μόνους φησὶ τοὺς καταλοίπους τοῦ λαοῦ σωθήσεσθαι, ἄντικρυς αὐτοὺς τοὺς ἀποστόλους τοῦ σωτῆρος ἡμῶν δηλῶν.

Ἀπὸ τοῦ Ἱερεμίου.

Ἐπιστράφητε υἱοὶ ἀφεστηκότες, λέγει κύριος, διότι ἐγὼ κατακυριεύσω ὑμῶν, καὶ λήψομαι ὑμᾶς ἕνα ἐκ πόλεως, καὶ δύο ἐκ πατριᾶς. καὶ εἰσάξω ὑμᾶς εἰς Σιών, καὶ δώσω ὑμῖν ποιμένας κατὰ τὴν καρδίαν μου, καὶ ποιμανοῦσιν ὑμᾶς ποιμαίνοντες μετ' ἐπιστήμης. καὶ ἔσται, ἐὰν πληθυνθῆτε, καὶ αὐξηθῆτε, λέγει κύριος, ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις οὐκ ἐροῦσιν ἔτι, κιβωτὸς διαθήκης κυρίου Ἰσραήλ, οὐκ ἀναβήσεται ἐπὶ καρδίαν, οὐδὲ ὀνομασθήσεται, καὶ οὐ ποιηθήσεται ἔτι. ὁμοῦ καὶ ἐν τούτοις τὴν ἐπιστροφὴν τοῦ Ἰσραὴλ τὴν ἐν τῇ παρουσίᾳ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ γενησομένην θεσπίζει, καθ' ἣν ἕνα ἐκ πόλεως καὶ δύο ἐκ πατριᾶς, καὶ σφόδρα ὀλίγους καὶ ἀριθμῷ βραχεῖς ἐκλεξάμενος ποιμένας τῶν εἰς αὐτὸν πεπιστευκότων ἐθνῶν, καὶ αὐ-

ξηθέντων

ξηθέντων ἐπὶ τῆς γῆς ἐν τῇ δι' αὐτῶν ἐσομένῃ κλήσει τῶν ἐθνῶν. οὐκέτι, φησὶν, ἐροῦσι, κιβωτὸς διαθήκης κυρίου. οὐκέτι γὰρ ἐπὶ τὰς μωσέως ἀναδραμοῦνται σωματικωτέρας θρησκείας, ἅτε καινῆς διαθήκης αὐτοῖς παραδοθησομένης.

Ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ.

" Ἐπλήθυναν ἀσεβείας αὐτῶν, ἴσχυσαν ἐν ταῖς ἀποστροφαῖς αὐτῶν. ποίῳ τούτων ἵλεως ἔσομαί σοι; υἱοί σου ἐγκατέλιπόν με, καὶ ὤμνυον ἐν τοῖς οὐκ οὖσι θεοῖς, καὶ ἐχόρτασα αὐτοὺς, καὶ ἐμοιχῶντο, καὶ ἐν οἴκοις πορνῶν κατελύοσαν. ἵπποι θηλυμανεῖς ἐγενήθησαν, ἕκαστος ἐπὶ τὴν γυναῖκα τοῦ πλησίον ἐχρεμέτιζον. μὴ ἐπὶ τούτοις οὐκ ἐπισκέψομαι; λέγει κύριος, ἢ ἐν ἔθνει τῷ τοιούτῳ οὐκ ἐκδικήσει ἡ ψυχή μου; ἀνάβητε ἐπὶ τοὺς προμαχῶνας αὐτῆς, καὶ κατασφάξατε. συντέλειαν δὲ μὴ ποιήσητε. ὑπολείπεσθε τὰ ὑποστηρίγματα αὐτῆς, ὅτι τοῦ κυρίου εἰσίν. καὶ ἐν τούτοις ὁμοῦ κατηγορία τοῦ παντὸς ἔθνους αὐτῶν, καὶ ἡ μετελθοῦσα αὐτοὺς πολιορκία δηλοῦται, καὶ πάλιν τὸ κατάλειμμα, ὅπερ στήριγμα αὐτῆς ὀνομάζει τοῦ κυρίου τυγχάνον. τοῦτο δὲ ἦν τὸ διὰ τῆς εἰς τὸν χριστὸν τοῦ θεοῦ πίστεως δυναμωθὲν καὶ στερρωθὲν, ὡς μηδὲ τὰ ὅμοια ὑπομεῖναι, οἷς τὸ πᾶν ἔθνος αὐτῶν ἐπεπόνθει.

Ἀπὸ τοῦ ἰεζεκιήλ.

" Καὶ πεσοῦνται τραυματίαι ἐν μέσῳ ὑμῶν, καὶ ἐπιγνώσεσθε ὅτι ἐγὼ κύριος, ἐν τῷ γενέσθαι ἐξ ὑμῶν ἀνασωζομένους ἐκ ῥομφαίας ἐν τοῖς ἔθνεσι, καὶ ἐν τῷ διασκορπισμῷ ὑμῶν, ἐν ταῖς χώραις. καὶ μνησθήσονταί μου οἱ ἀνασωζόμενοι ἐξ ὑμῶν ἐν τοῖς ἔθνεσιν, οὗ ᾐχμαλωτεύθησαν ἐκεῖ. δοκεῖ μοι κἀνταῦθα συνᾴδειν τοῖς ἀπὸ τῶν λοιπῶν προφητειῶν. τοὺς γὰρ ἀνασωζομένους τίνας ἂν εἴποις, ἢ τὸ ἐν ἑτέροις ὠνομασμένον ὑπόλειμμα, καὶ τὴν σαγήνα καὶ τὴν σπορὰν τοῦ λαοῦ ἐκείνου; δι' ὧν ἐδηλοῦτο ἡ τῶν ἀποστόλων τοῦ σωτῆρος ἡμῶν σύστασις. οὗτοι γοῦν ἀνασωθέντες ἐκ τῆς ἀπωλείας τοῦ παντὸς αὐτῶν ἔθνους, καὶ ἐν τῷ διασκορπισμῷ αὐτῶν, ἐμνήσθησαν τοῦ θεοῦ, ὡς ὁμολογεῖσθαι περὶ αὐτῶν εἰρῆσθαι τὰ ἀναγεγραμμένα.

Ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ.

" Τάδε λέγει ἀδωναῒ κύριος, ὅτι ἀπώσομαι αὐτοὺς εἰς τὰ ἔθνη, καὶ διασκορπιῶ αὐτοὺς εἰς πάντα τὰ ἔθνη, καὶ διασκορπιῶ αὐτοὺς εἰς πᾶσαν τὴν γῆν. καὶ ἔσομαι αὐτοῖς εἰς ἁγίασμα μικρὸν ἐν ταῖς χώραις, οὗ ἂν εἰσέλθωσιν ἐκεῖ. καὶ ἐνταῦθα ἑτέρως τοὺς αὐτοὺς κέκληκεν, ἁγίασμα μικρὸν εἰπὼν τοὺς ἐξ αὐτῶν ἀνασωθησομένους καὶ ὑπολειφθησομένους. καὶ πάντας τοὺς ἀντιλαμβανομένους αὐτῶν διασπερῶ εἰς πάντα ἄνεμον, καὶ ῥομφαίαν ἐκχεῶ ὀπίσω αὐτῶν, καὶ ἐπιγνώσονται ὅτι ἐγὼ κύριος, ἐν τῷ διασκορπίσαι με ἐν τοῖς ἔθνεσιν, καὶ διασπερῶ αὐτοὺς ἐν ταῖς χώραις. καὶ ὑπολείψομαι ἐξ αὐτῶν ἄνδρας ἐν ἀριθμῷ ἐκ ῥομφαίας καὶ ἐκ λιμοῦ καὶ ἐκ θανάτου, ὅπως ἐκδιηγήσωνται πάσας τὰς ἀνομίας αὐτῶν ἐν τοῖς ἔθνεσιν, οὗ ἂν εἰσέλθωσιν ἐκεῖ. καὶ γνώσονται ὅτι ἐγὼ κύριος. ἐπὶ τῇ τοῦ παντὸς λαοῦ διασπορᾷ καὶ νῦν ὑπολείψασθαι ἑαυτῷ ὀλίγους ἀριθμῷ φησιν, οὐδ' ἄλλους δηλῶν τῶν προειρημένων.

Ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ.

" Τάδε λέγει ἀδωναῒ κύριος, ἐὰν δὲ καὶ τὰς τέσσαρας ἐκδικήσεις μου τὰς πονηρὰς, ῥομφαίαν καὶ λιμὸν καὶ θηρία πονηρὰ, καὶ θάνατον ἐξαποστελῶ ἐπὶ ἱερουσαλὴμ, τοῦ

» ἐξολοθρεῦσαι ἐξ αὐτῆς ἄνθρωπον καὶ κτῆνος, καὶ ἰδοὺ ὑπολελειμμένοι ἐν αὐτῇ
» οἱ ἀνασεσωσμένοι. οὐδὲν δ᾽ ἂν καὶ ταῦτα διαφέροι τῶν προειρημένων.

Ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ.

» Οὕτως κρινῶ ὑμᾶς, λέγει κύριος, καὶ διάξω ὑμᾶς ὑπὸ τὴν ῥάβδον μου, καὶ εἰσ-
» άξω ὑμᾶς ἐν ἀριθμῷ τῆς διαθήκης μου, καὶ ἐκλέξω ἐξ ὑμῶν τοὺς ἀφεστηκότας,
» καὶ τοὺς ἀσεβεῖς· διότι ἐκ τῆς παροικίας αὐτῶν ἐξάξω αὐτούς, καὶ εἰς τὴν γῆν τοῦ
» Ἰσραὴλ οὐκ εἰσελεύσονται. σαφῶς καὶ ἐν τούτοις ἀριθμῷ βραχεῖς ὑπὸ τὴν
ῥάβδον τοῦ θεοῦ γενήσεσθαι, ἐπεὶ τοὺς λοιποὺς τοῦ Ἰσραὴλ ἀποπεσεῖσθαι τῆς ἐ-
παγγελίας, μαρτυρεῖ. ἀλλὰ γὰρ ἀποδείξας, ὅτι μὴ ὡς ἔτυχεν ἀδιακρίτως πᾶσιν
ἁπλῶς τοῖς ἀπὸ τοῦ Ἰουδαίων ἔθνους φαύλοις τε καὶ ἀσεβέσι, καὶ τοῖς μὴ τοιούτοις
τὰς τῶν ἀγαθῶν ἐπαγγελίας οἱ θεῖοι λόγοι προεθέσπιζον, σπανίοις δὲ αὐτῶν καὶ
ἀριθμῷ ληπτοῖς, ἤτοι τοῖς εἰς τὸν σωτῆρα καὶ κύριον ἡμῶν ἐξ αὐτῶν πεπιστευκόσιν, ἢ
τοῖς πρὸ τῆς παρουσίας αὐτοῦ δεδικαιωμένοις, αὐτάρκως ἡγοῦμαι δεδηλωκέναι, ὅτι
μὴ ἀδιακρίτως εἰς ἅπαντας Ἰουδαίους τὰ τῶν θείων ἐπαγγελιῶν ἐπληροῦτο, καὶ ὅτι μὴ
μᾶλλον αὐτοῖς ἢ τοῖς ἐξ ἐθνῶν τὸν Χριστὸν τοῦ θεοῦ παραδεξαμένοις τὰ τῶν προφη-
τῶν ἐφαρμόττει λόγια. τίς δ᾽ ἦν ἡ τῶν θείων ἐπαγγελιῶν διάνοια, κατὰ καιρὸν τὸν προσ-
ήκοντα παραστήσω. ταῦτα δὲ ὡς ἀναγκαίως μοι συνείλεκται εἰς ἔλεγχον τῶν
ἐκ περιτομῆς, ὑπ᾽ ἀλόγου μεγαλαυχίας μόνοις αὐτοῖς τὸν Χριστὸν ἐπιδημήσειν,
οὐχὶ δὲ καὶ πᾶσιν ἀνθρώποις ἐπαυθαδιζομένων, εἴς τε ἀπόδειξιν τῆς ἡμῶν αὐ-
τῶν περὶ τὰ ἐκείνων λόγια εὐλόγου σπουδῆς. συνέστη δέ μοι διὰ τοῦ περὶ τούτου
συγγράμματος καὶ τὸ αἴτιον τοῦ μὴ ἰουδαΐζειν ἡμᾶς, καὶ ταῦτα ταῖς αὐτῶν χαί-
ροντας προφητικαῖς γραφαῖς. ἀλλὰ καὶ ὁποῖος ὁ βίος τυγχάνει ὁ διὰ τοῦ Χριστοῦ
πᾶσι τοῖς ἔθνεσι κεκηρυγμένος, ἥ τε ἀρχαιότης τοῦ τρόπου τῆς εὐαγγελικῆς πολι-
τείας, ὡς οἷόν τε ἦν, ἐν αὐτῷ διελήλυθα. τούτων δ᾽ ἡμῖν προειρημένων, ἤδη ποτὲ
καιρὸς ἀπορρητοτέρων ἅψασθαι λόγων, τῶν περὶ τῆς κατὰ τὸν σωτῆρα καὶ κύριον ἡ-
μῶν Ἰησοῦν τὸν Χριστὸν τοῦ θεοῦ μυστικῆς οἰκονομίας, καὶ ὡς ἂν μάθοιμεν διὰ τί νῦν,
ἀλλ᾽ οὐ πρὸ τούτου, τὴν εἰς ἅπαντας ἀνθρώπους ἐπιφάνειαν αὐτοῦ πεποίηται, καὶ
τί τὸ αἴτιον ἦν τοῦ μὴ πάλαι πρότερον, ἔναγχος δὲ καὶ μετὰ τὸν μακρὸν αἰῶνα, ἐθνῶν
ἀπάρξασθαι αὐτὸν κλήσεως, τά τε ἄλλα ὅσα δήποτε τῆς κατ᾽ αὐτὸν ἀπορρήτου θεο-
λογίας οἰκεῖα τυγχάνει, ἔτι μὴν καὶ τὰ περὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως αὐτοῦ, ἃ καὶ πρῶ-
τα ἐξ ἑτέρας λόγου ἀρχῆς ὡς πρὸς τοὺς ἀπίστους, τέως αὐτὸν βοηθὸν ἐπικαλε-
σάμενοι τὸν τοῦ θεοῦ λόγον, φέρε διασκεψώμεθα.

Τάδε ἔνεστιν ἐν τῷ τρίτῳ συγγράμματι τῆς περὶ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν εὐαγγελικῆς ἀποδείξεως.

Προοίμιον.

ΤΩΝ προλελεγμένων εἰς τὴν εὐαγγελικὴν ἀπόδειξιν αὐτάρκως ἡμῖν γεγυμνασμένων, ἀποδεδειγμένου τε τοῦ τρόπου τῆς τοῦ σωτῆρος ἡμῶν εὐαγγελικῆς διδασκαλίας, τῆς τε αἰτίας ἀποδοθείσης, δι' ὧν τὰ ἰουδαίων ἀσπασάμενοι λόγια, τὸν κατ' αὐτοὺς βίον παρῃτησάμεθα· καὶ ἔτι πρὸς τούτοις συστάντος ὡς αἱ προφητικαὶ παρ' αὐτοῖς γραφαὶ προλαβοῦσαι τὸ μέλλον τῆς ἡμετέρας διὰ χριστοῦ γνωσθησομένης κλήσεως ἐμνημόνευσαν, διὸ καὶ ὡς οἰκείων ἀλλ' οὐκ ἀλλοτρίων αὐτῶν μεταποιούμεθα· καλὸς δὴ καιρὸς ἐπ' αὐτὴν ἐμβάντα τὴν ὑπόθεσιν, ἄρξασθαι τῶν ἐπηγγελμένων. Τίνα δὲ ἦν ταῦτα, ἀλλ' ἢ τὰ περὶ τῆς κατὰ ἄνθρωπον οἰκονομίας ἰησοῦ τοῦ χριστοῦ τοῦ θεοῦ, ἅτε τῶν παρ' ἑβραίοις προφητῶν περὶ τῆς κατ' αὐτὸν θεολογίας διδασκαλίαι, καὶ αἱ περὶ τῆς εἰς ἀνθρώπους ἐπιφανείας αὐτοῦ προρρήσεις· ἃς αὐτῷ μόνῳ ἐφαρμόζειν ἐκ τῶν ἐναργῶν τῶν ἀποτελεσμάτων αὐτίκα μάλα παραστήσομεν. πρότερον ἀναγκαίως ἐκεῖνο θεωρήσαντες, ὅπως οἱ προφῆται τὴν τοῦ εὐαγγελίου μνήμην ἐπὶ τοῦ χριστοῦ παρελάμβανον.

Ὅπως οἱ προφῆται τὴν τοῦ εὐαγγελίου μνήμην ἐπὶ τοῦ χριστοῦ παρελάμβανον.

αʹ

Τοῦ δηλωθέντος μάρτυς ἂν εἴη ῥήμασιν αὐτοῖς ἠσαΐας, ἐκ προσώπου τοῦ χριστοῦ
" κεκραγώς, πνεῦμα κυρίου ἐπ' ἐμέ, οὗ εἵνεκεν ἔχρισέν με. εὐαγγελίσασθαι πτωχοῖς
" ἀπέσταλκέν με, κηρύξαι αἰχμαλώτοις ἄφεσιν, καὶ τυφλοῖς ἀνάβλεψιν. ταύτην
προφητείαν ὁ σωτὴρ ἡμῶν ἐν τῇ συναγωγῇ ποτὲ διελθὼν ἐπὶ τοῦ πλήθους τῶν
" ἰουδαίων, πτύξας τὸ βιβλίον εἶπεν, σήμερον πεπλήρωται ἡ γραφὴ αὕτη ἐν τοῖς ὠσὶν
" ὑμῶν. καὶ δὴ ἐντεῦθεν ἀρξάμενος τῆς οἰκείας διδασκαλίας πτωχοῖς εὐηγγελίζε-
" το τὸν παρ' αὐτῷ μακαρισμὸν, προστάττων, μακάριοι οἱ πτωχοὶ τῷ πνεύματι,
" ὅτι αὐτῶν ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν. ἀλλὰ καὶ τοῖς ὑποπεπτωκόσι πονη-

ρων ὀχλουμένοις, ὑπό τε δαιμόνων τρόπον αἰχμαλώτων πάλαι πρότερον κα-
κρατημένοις, τὴν ἄφεσιν προεκήρυττε τοὺς πάντας εἰς ἐλευθερίαν καὶ λύσιν τῶν
» ἀπὸ κακίας δεσμῶν ἀνακαλούμενος, δι' ὧν ἔφασκε, δεῦτε πρός με πάντες οἱ
» κοπιῶντες καὶ πεφορτισμένοι, κἀγὼ ἀναπαύσω ὑμᾶς. καὶ τυφλοῖς δὲ τὴν ἀνάβλε-
ψιν παρέχων, τοῖς τὰς ὄψεις τοῦ σώματος διεφθαρμένοις τὸ βλέπειν δωρούμενος, κατὰ
διάνοιαν τοῖς πάλαι περὶ τὴν ἀλήθειαν ἀναβλέπουσι, τὸ φῶς τῆς ἀληθοῦς εὐσε-
βείας παρέχων ὁρᾶται. τὸν μὲν οὖν χριστὸν ἐν προφήταις αὐθέντην καὶ ἀρχηγὸν ἔσε-
σθαι τῆς εὐαγγελικῆς πραγματείας, ἡ παρατεθεῖσα προφητεία παρίστησι. μετὰ
δὲ αὐτὸν τῆς αὐτῆς ὑποθέσεως ὑπηρέτας ἔσεσθαι τοὺς αὐτοῦ μαθητὰς θεσπίζει ὁ
» αὐτὸς λέγων προφήτης, ὡς ὡραῖοι οἱ πόδες τῶν εὐαγγελιζομένων ἀγαθά, ἢ τῶν
» εὐαγγελιζομένων εἰρήνην. ἔνθα σφόδρα ἀπηκριβωμένως ὡραίους ἔφησιν ἔσε-
σθαι τοὺς πόδας τῶν εὐαγγελιζομένων τὰ τοῦ χριστοῦ ἀγαθά. πῶς γὰρ οὐκ ἔμελλον
ὡραῖοι ἔσεσθαι οἱ ἐν ὀλίγῳ καὶ βραχεῖ χρόνῳ τὴν πᾶσαν περιδραμούμενοι οἰ-
κουμένην, καὶ πάντα τόπον πληρώσοντες τῆς περὶ τοῦ σωτῆρος τοῦ κόσμου θεοσε-
βοῦς διδασκαλίας; ὅτι δὲ μὴ ῥήμασιν ἀνθρωπίνοις ἐκέχρηντο εἰς πειθὼ τῶν ἀ-
κροωμένων, θεοῦ δὲ δυνάμει τῇ συνεργούσῃ αὐτοῖς ἐν τῷ εὐαγγελικῷ κηρύ-
γματι, δῆλος πάλιν προφήτης ἀναφωνῶν, κύριος δώσει ῥῆμα τοῖς εὐαγγελιζο-
» μένοις δυνάμει πολλῇ. καὶ πάλιν ὁ ἡσαΐας, ἐπ' ὄρος ὑψηλὸν ἀνάβηθι ὁ εὐαγ-
» γελιζόμενος σιών, ὕψωσον τῇ ἰσχύϊ τὴν φωνήν σου ὁ εὐαγγελιζόμενος ἱερουσαλήμ.
» ὑψώσατε, μὴ φοβεῖσθε. εἶπον ταῖς πόλεσιν ἰούδα, ἰδοὺ ὁ θεὸς ὑμῶν, ἰδοὺ κύριος μετὰ
» ἰσχύος ἔρχεται, καὶ ὁ βραχίων μετὰ κυρίας. ἰδοὺ ὁ μισθὸς αὐτοῦ μετ' αὐτοῦ, καὶ τὸ
» ἔργον αὐτοῦ ἐναντίον αὐτοῦ. ὡς ποιμὴν ποιμανεῖ τὸ ποίμνιον αὐτοῦ. καὶ ἐν τῷ βρα-
» χίονι αὐτοῦ συνάξει ἄρνας, καὶ ἐν γαστρὶ ἐχούσας παρακαλέσει. ταῦτα δὲ ὁποίαν
ἔχεται διάνοιαν, ὁδῷ προϊόντες κατὰ τὴν εὐαγγελικὴν εἰσόμεθα διδασκαλίαν.
πλὴν ἀλλὰ πέφανται τὸ εὐαγγέλιον, καὶ τοὔνομα δὲ τοῦ εὐαγγελίου, διὰ τῶν προ-
φητικῶν μεμαρτυρημένον, ἔχεις τε λευκὰς καὶ ἐναργεῖς ἀποδείξεις ἐκ τίνος μὲν
ἄρξεται τὸ εὐαγγέλιον, ὅτι δὴ ἐξ αὐτοῦ τοῦ χριστοῦ· δι' ὧν τε κηρυχθήσεται), ὅτι διὰ τῶν
ἀποστόλων αὐτοῦ. ἀλλὰ καὶ ποίᾳ δυνάμει κρατήσει, ὅτι μὴ ἀνθρωπείᾳ. ὃ δὴ καὶ αὐτὸ
» συνέστη διὰ τοῦ, κύριος δώσει ῥῆμα τοῖς εὐαγγελιζομένοις δυνάμει πολλῇ. τί δὴ
οὖν λείπεται ἐπὶ τούτοις, ἢ ἐκ πολλῶν ὀλίγα παραλαβεῖν τῶν παρ' ἑβραίοις ἀνέ-
καθεν περὶ τοῦ χριστοῦ προφητευομένων; ὡς ἂν εἰδῇς τίνα ἔσεσθαι τὸ εὐαγγέλιον ἐν
ὑστέροις καιροῖς ἐπήγγελλεν, ὁμοῦ τε τῶν προφητῶν τὸ θαῦμα τῆς τῶν μελλόντων
προγνώσεως, καὶ τῶν προρρήσεων τὰ ἀποτελέσματα, ὅπως ἐπὶ τὸν σωτῆρα καὶ κύ-
ριον ἡμῶν ἰησοῦν τὸν χριστὸν τοῦ θεοῦ σύνεισται πεπληρωμένα.

Ὅπως περὶ τοῦ χριστοῦ προανεφώνουν οἱ ἑβραίων προφῆται.

β´ Πρῶτος προφητῶν μωϋσῆς ἕτερον προφήτην ὅμοιον αὐτῷ ἀναστήσεσθαι
εὐαγγελίζεται. ἐπειδὴ γὰρ ἡ κατ' αὐτὸν νομοθεσία μόνῳ τῷ ἰουδαίων προσῆκεν ἔ-
θνει, καὶ τούτῳ ἐπὶ τῆς ἰουδαίας γῆς ἢ ἀμφὶ ταύτην, οὐχὶ δὲ καὶ τῷ πορρωτάτω
τῆς ἀλλοδαπῆς διατρίβοντι συναρμόζειν διὰ τῶν πρόσθεν ἡμῖν γεγυμνασμέ-
νων, χρεὼν δὲ δήπου τὸν μὴ μόνον ἰουδαίων θεὸν ἀλλὰ καὶ ἐθνῶν καὶ τὰ πᾶσι τοῖς
ἔθνεσι

ἔθνεσι λοιπὸν τελεῖν πρὸς τὴν αὐτοῦ γνῶσίν τε καὶ εὐσέβειαν παραχεῖν τῷ βίῳ, εἰκότως προφήτην ἕτερον κατ' οὐδὲν ἀποδέοντα τῆς κατ' αὐτὸν οἰκονομίας, ἐκ τοῦ ἰουδαίων ἔθνους ἀναστήσειν διὰ χρησμοῦ θεσπίζει, τοῦτον εἰρηκότος αὐτῷ τοῦ θεοῦ τὸν τρόπον, προφήτην ἀναστήσω αὐτοῖς ἐκ τῶν ἀδελφῶν αὐτῶν, ὥσπερ σέ, καὶ δώσω τὸ ῥῆμά μου ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ, καὶ λαλήσει αὐτοῖς καθ' ὅ,τι ἂν ἐντείλωμαι αὐτῷ. καὶ ὁ ἄνθρωπος ὃς ἂν μὴ ἀκούσῃ τῶν λόγων αὐτοῦ, ὅσα ἂν λαλήσῃ ὁ προφήτης ἐπὶ τῷ ὀνόματί μου, ἐγὼ ἐκδικήσω ἐξ αὐτοῦ. τὰ ὅμοια δὲ καὶ αὐτὸς ὁ μωσῆς πρὸς τὸν λαὸν διερμηνεύων τὸ τοῦ θεοῦ λόγιον, φησίν, προφήτην ἐκ τῶν ἀδελφῶν ὑμῶν ὡς ἐμὲ ἀναστήσει κύριος ὁ θεός σου, αὐτοῦ ἀκούσεσθε κατὰ πάντα ὅσα ᾐτήσω παρὰ κυρίου τοῦ θεοῦ ἐν χωρὴβ τῇ ἡμέρᾳ τῆς ἐκκλησίας. ἆρ' οὖν οἱ μετὰ μωσέα προφῆται, ἡσαΐας φέρε, ἢ ἱερεμίας, ἢ ἰεζεκιὴλ, ἢ δανιὴλ, ἤ τις ἕτερος τῶν δώδεκα, μωσεῖ κατέστη παραπλήσιος νομοθέτης; οὐδαμῶς. ἀλλὰ τὰ ὅμοιά τις ἐκείνων μωσεῖ διαπέπρακται; οὐκ ἔστιν εἰπεῖν. ἕκαστος γοῦν αὐτῶν ἀπὸ πρώτου καὶ εἰς τὸν τελευταῖον, ἐπὶ μωσέα τοὺς ἀκροωμένους ἀνέπεμπον, καὶ τόν γε κατὰ τοῦ λαοῦ ἔλεγχον διὰ τὰς παραβάσεις τοῦ μωσέως ἐποιοῦντο νόμου, προὔτρεπόν τε οὐδὲν ἄλλο, ἢ τῶν παρὰ μωσεῖ νενομοθετημένων ἐξέχεσθαι. οὐδένα γοῦν τούτων ὅμοιον. μωσῆς δὲ περὶ ἑνὸς ὡρισμένως ἀναφωνεῖ. τίνα τοίνυν ὁ χρησμὸς θεσπίζει μωσεῖ παραπλήσιον ἔσεσθαι προφήτην, ἢ μόνον τὸν σωτῆρα καὶ κύριον ἡμῶν ἰησοῦν τὸν χριστόν; ὅπως δὲ τοῦτ' εἴρηται, διασκέψασθαι ἀναγκαῖον. μωσῆς πρῶτος ἡγήσατο τοῦ ἰουδαίων ἔθνους. εὑρὼν δὲ αὐτοὺς τῇ κατ' αἰγυπτίους πολυθέῳ πλάνῃ προσέχοντας, πρῶτος μὲν ταύτης ἀπέστρεψεν, ἀπαραιτήτοις τιμωρίαις ἀπαγορεύσας εἰδωλολατρεῖν. πρῶτος δὲ αὐτοῖς καὶ τὴν περὶ μοναρχίας θεολογίαν κατήγγελε, τὸν τῶν ἁπάντων δημιουργὸν καὶ ποιητὴν μόνον παραγγείλας σέβειν. πρῶτος δὲ καὶ ἀγωγήν τινα θεοσεβοῦς βίου τοῖς αὐτοῖς διαταξάμενος, νομοθέτης αὐτοῖς εὐσεβοῦς πολιτείας πρῶτος καὶ μόνος ἀποδέδεικται. ἀλλὰ καὶ ἰησοῦς ὁ χριστὸς μωσεῖ παραπλησίως, καὶ πολὺ κρειττόνως πρῶτος τῆς κατ' εὐσέβειαν διδασκαλίας τοῖς λοιποῖς ἔθνεσι καθηγήσατο, καὶ πρῶτος ἀνατροπὴν τῆς καθόλου τῆς οἰκουμένης εἰδωλολατρείας εἰργάσατο. πρῶτός τε τὴν ἑνὸς τοῦ παμβασιλέως θεοῦ γνῶσίν τε καὶ εὐσέβειαν πᾶσιν ἀνθρώποις προὐβάλλετο, καινοῦ τε βίου καὶ πολιτείας θεοσεβέσι προσηκούσης πρῶτος εἰσηγητὴς καὶ νομοθέτης ἀποδέδεικται. καὶ τὰ λοιπὰ δὲ τὰ περὶ κόσμου γενέσεως καὶ τὰ περὶ ψυχῆς ἀθανασίας, καὶ ὅσα ἄλλα φιλόσοφα δόγματα πρῶτος μωσῆς τῷ ἰουδαίων παρέδωκεν ἔθνει, ταῦτα θεοπρεπέστερον πρῶτος τοῖς λοιποῖς ἔθνεσιν ἰησοῦς ὁ χριστὸς διὰ τῶν αὐτοῦ μαθητῶν κατήγγελεν. ὥστε μωσέα μὲν εἰκότως πρῶτον καὶ μόνον εὐσεβείας νομοθέτην ἀναγορεύεσθαι ἰουδαίων, ἰησοῦν δὲ τὸν χριστὸν τῶν ἐθνῶν ἁπάντων, κατὰ τὴν φήσασαν περὶ αὐτοῦ προφητείαν, κατάστησον κύριε νομοθέτην ἐπ' αὐτούς· γνώτωσαν ἔθνη ὅτι ἄνθρωποί εἰσιν. πάλιν μωϋσῆς θαυμασίοις ἔργοις καὶ παραδοξοποιΐαις τὴν πρὸς αὐτοῦ καταγγελθεῖσαν εὐσέβειαν ἐπιστώσατο. ὡσαύτως δὲ καὶ ὁ χριστὸς ταῖς ἀναγράπτοις θαυματουργίαις πρὸς πίστιν τῶν ὁρώντων κεχρημένος, τὰ καινὰ τῆς εὐαγγελικῆς διδασκαλίας αὐτοῦ μαθήματα συνεστήσατο. πάλιν μωσῆς ἐκ πικρᾶς τῆς κατ' αἰγυπτίους δουλείας τὸ ἰουδαίων ἔθνος εἰς ἐλευθερίαν μετεστήσατο· καὶ ἰησοῦς δὲ ὁ

χριστὸς ἐκ τῆς ὑπὸ τοῖς πονηροῖς δαίμοσι δυσσεβοῦς καὶ αἰγυπτιακῆς εἰδωλολα-
τρείας, εἰς ἐλευθερίαν τὸ πάντων ἀνθρώπων γένος ἀνεκαλέσατο. πάλιν μωσῆς
γῆν ἁγίαν καὶ θεοφιλῆ βίον ἐν ταύτῃ μακαριστὸν τοῖς τὸν νόμον φυλάξειν ἐπηγ-
» γείλατο. ὡσαύτως δὲ καὶ ἰησοῦς ὁ χριστὸς, μακάριοι φησὶν, οἱ πρᾳεῖς, ὅτι αὐτοὶ κλη-
» ρονομήσουσι τὴν γῆν. πολὺ κρείττονα γῆν ἀληθῶς καὶ ἁγίαν καὶ θεοφιλῆ, οὐχὶ τὴν
ἐπὶ τῆς ἰουδαίας, ὅτι μηδὲν τῆς λοιπῆς αὕτη διενήνοχεν, ἀλλὰ τὴν κατ' οὐρανὸν ψυ-
χαῖς φιλοθέοις προσήκουσαν, ταῖς κατορθοῦσι τὸν πρὸς αὐτὸν κατηγγελμένον βίον
ὑποσχόμενος. ὃ δὴ καὶ περισσῶς κατώρθου, τοῖς πρὸς αὐτοῦ μακαριζομένοις βα-
σιλείαν οὐρανῶν κατήγγελλε. καὶ ἄλλας δὲ παρεξῆς εὕροις ἂν ὑπὸ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν
κρείττονι ἢ κατὰ μωσέα δυνάμει γεγονυίας, παραπλησίας γε μὴν αἷς καὶ ὁ μωσῆς
διεπράξατο. οἷα ὡς ἐπὶ παραδείγματος, μωσῆς ἐφεξῆς τεσσαράκοντα ἡμέρας
» ἐνήστευσεν, ὡς ἡ γραφὴ μαρτυρεῖ λέγουσα, καὶ ἦν ἐκεῖ μωσῆς ἐναντίον κυρίου τεσ-
» σαράκοντα ἡμέρας καὶ τεσσαράκοντα νύκτας, ἄρτον οὐκ ἔφαγεν καὶ ὕδωρ οὐκ
» ἔπιεν. ὡσαύτως δὲ καὶ ὁ χριστός· γέγραπται γοῦν, καὶ ἤγετο εἰς τὴν ἔρημον
» τεσσαράκοντα ἡμέρας, πειραζόμενος ὑπὸ τοῦ διαβόλου, καὶ οὐδὲν ἔφαγεν ἐν
» ταῖς ἡμέραις ἐκείναις. καὶ πάλιν μωσῆς ἐν τῇ ἐρήμῳ τροφὰς τῷ λαῷ παρέσχε. λέ-
» γει δ' οὕτως ἡ γραφὴ, ἰδοὺ ἐγὼ δίδωμι ὑμῖν ἄρτους ἐκ τοῦ οὐρανοῦ. καὶ μετ' ὀλίγα,
» ἐγένετο καταπαυομένης τῆς δρόσου κύκλῳ τῆς παρεμβολῆς, καὶ ἰδοὺ ἐπὶ πρόσ-
» ωπον τῆς ἐρήμου λεπτὸν ὡσεὶ κόριον λευκὸν, ὡσεὶ πάγος ἐπὶ τῆς γῆς. καὶ ὁ σωτὴρ δὲ
» καὶ κύριος ἡμῶν ὡσαύτως φησὶ πρὸς τοὺς ἑαυτοῦ μαθητὰς, τί διαλογίζεσθε ἐν
» ἑαυτοῖς ὀλιγόπιστοι, ὅτι ἄρτους οὐκ ἐλάβετε; οὔπω νοεῖτε οὐδὲ μνημονεύετε τοὺς
» πέντε ἄρτους τῶν πεντακισχιλίων, καὶ πόσους κοφίνους ἐλάβετε; οὐδὲ τοὺς ἑπτὰ τῶν
» τετρακισχιλίων, καὶ πόσας σπυρίδας ἐλάβετε; πάλιν μωσῆς διὰ μέσης τῆς θα-
» λάσσης διῆλθε, καὶ τὸν λαὸν ὡδήγησεν· λέγει δ' οὕτως ἡ γραφὴ, ἐξέτεινε μωσῆς τὴν
» χεῖρα αὐτοῦ ἐπὶ τὴν θάλασσαν, καὶ ὑπήγαγε κύριος τὴν θάλασσαν ἀνέμῳ νό-
» τῳ βιαίῳ ὅλην τὴν ἡμέραν, καὶ ἐποίησε τὴν θάλασσαν ξηρὰν, καὶ ἐσχίσθη τὸ ὕ-
» δωρ, καὶ διῆλθον οἱ υἱοὶ ἰσραὴλ διὰ μέσης τῆς θαλάσσης κατὰ τὸ ξηρὸν, καὶ τὸ ὕδωρ αὐ-
» τοῖς τεῖχος ἐκ δεξιῶν, καὶ τεῖχος ἐξ εὐωνύμων. ὡσαύτως δὲ καὶ μᾶλλον θεοπρε-
πέστερον ἰησοῦς ὁ χριστὸς τοῦ θεοῦ ἐπὶ τῆς θαλάσσης περιπατήσας, καὶ τὸν πέτρον βαί-
» νειν ἐπ' αὐτῆς ἐποίησε. γέγραπται δ' οὕτως, τετάρτῃ δὲ φυλακῇ τῆς νυκτὸς ἦλθεν
» ὁ ἰησοῦς πρὸς αὐτοὺς περιπατῶν ἐπὶ τῆς θαλάσσης. καὶ ἰδόντες αὐτὸν περιπατοῦν-
» τα ἐπὶ τῆς θαλάσσης, ἐταράχθησαν. καὶ μετ' ὀλίγα, ἀποκριθεὶς δὲ αὐτῷ ὁ πέ-
» τρος εἶπεν, κύριε εἰ σὺ εἶ, κέλευσόν με ἐλθεῖν πρός σε ἐπὶ τὰ ὕδατα. ὁ δὲ εἶπεν, ἐλθέ.
» καὶ καταβὰς ἀπὸ τοῦ πλοίου πέτρος περιεπάτησεν ἐπὶ τὰ ὕδατα. πάλιν μωσῆς
» ἀνέμῳ νότῳ βιαίῳ ἔπηξε τὴν θάλασσαν. λέγει δ' οὕτως ἡ γραφὴ, ἐξέτεινε δὲ μω-
» σῆς τὴν χεῖρα ἐπὶ τὴν θάλασσαν, καὶ ὑπήγαγε κύριος τὴν θάλασσαν ἀνέμῳ
» νότῳ βιαίῳ. καὶ ἐπιφέρει, ἐπάγη τὰ κύματα ἐν μέσῳ τῆς θαλάσσης. ὡσαύτως
δὲ καὶ πολὺ κρειττόνως ὁ σωτὴρ ἡμῶν ἐπετίμησε τῷ ἀνέμῳ καὶ τῇ θαλάσσῃ, καὶ ἐγέ-
νετο γαλήνη μεγάλη. πάλιν μωσέως ἀπὸ τοῦ ὄρους κατιόντος, τὸ πρόσωπον ἑω-
» ρᾶτο πλήρης δόξης· γέγραπται δ' οὕτως, καταβαίνοντος δ' αὐτοῦ ἐκ τοῦ ὄρους μωϋ-
» σῆς, οὐκ ᾔδει ὅτι δεδόξασται ἡ ὄψις τοῦ χρωτὸς τοῦ προσώπου αὐτοῦ, ἐν τῷ αὐτὸν

λαλεῖν

λαλεῖν αὐτῷ. καὶ εἶδεν ἀαρὼν καὶ πάντες οἱ πρεσβύτεροι τῶν υἱῶν ἰσραὴλ τὸν μωϋσῆν, καὶ ἦν δεδοξασμένη ἡ ὄψις τοῦ χρωτὸς τοῦ προσώπου αὐτοῦ. ὡσαύτως δὲ καὶ πολὺ διαφερόντως ὁ ἡμέτερος σωτὴρ ἀναγαγὼν τοὺς ἑαυτοῦ μαθητὰς εἰς ὄρος ὑψηλὸν λίαν, μετεμορφώθη ἔμπροσθεν αὐτῶν, καὶ ἔλαμψε τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ὡς ὁ ἥλιος. τὰ δὲ ἱμάτια αὐτοῦ ἐγένετο λευκὰ ὡς τὸ φῶς. πάλιν μωσῆς λεπρὸν ἐκαθάρισε. γέγραπται δ' οὖν, καὶ ἰδοὺ ἡ χεὶρ αὐτοῦ ἐγενήθη ὡσεὶ χιών. καὶ μετ' ὀλίγα, καὶ ἐβόησε μωϋσῆς πρὸς κύριον, λέγων, ὁ θεὸς δέομαί σου ἴασαι αὐτήν. ὡσαύτως δὲ καὶ μείζονι δυνάμει ἐξουσίας ὁ χριστὸς τοῦ θεοῦ προσελθόντος αὐτῷ λεπροῦ καὶ φήσαντος, ἐὰν θέλῃς, δύνασαί με καθαρίσαι, ὑπεκρίνατο, θέλω, καθαρίσθητι. καὶ ἐκαθαρίσθη αὐτοῦ ἡ λέπρα. πάλιν μωσῆς δακτύλῳ θεοῦ ἔφησε τὸν νόμον γεγράφθαι. γέγραπται δ' οὖν, καὶ ἔδωκε τῷ μωϋσῇ, ἡνίκα κατέπαυσε λαλῶν αὐτῷ ἐν τῷ ὄρει σινᾶ, τὰς δύο πλάκας τοῦ μαρτυρίου, πλάκας λιθίνας γεγραμμένας τῷ δακτύλῳ τοῦ θεοῦ. καὶ ἐν τῇ ἐξόδῳ, εἶπον οὖν οἱ ἐπαοιδοὶ τῷ φαραώ, δάκτυλος θεοῦ ἐστὶ τοῦτο. ὡσαύτως δὲ καὶ ἰησοῦς ὁ χριστὸς τοῦ θεοῦ τοῖς φαρισαίοις ἔλεγεν, εἰ δὲ ἐν δακτύλῳ θεοῦ ἐκβάλλω τὰ δαιμόνια. ἐφ' ὅλοις τούτοις, μωσῆς μετωνόμασε τὸν ἰησοῦν. ὡσαύτως δὲ καὶ ὁ σωτὴρ, τὸν σίμωνα πέτρον. καὶ πάλιν, μωσῆς κατέστησε τῷ λαῷ ἡγουμένους ἑβδομήκοντα. λέγει δ' οὖν ἡ γραφή, συνάγαγέ μοι ἑβδομήκοντα ἄνδρας ἀπὸ τῶν πρεσβυτέρων ἰσραήλ, καὶ ἀφελῶ ἀπὸ τοῦ πνεύματος τοῦ ἐπὶ σοὶ, καὶ ἐπιθήσω ἐπ' αὐτούς. καὶ συνήγαγεν ἑβδομήκοντα ἄνδρας. ὡσαύτως δὲ καὶ ὁ σωτὴρ ἀνέδειξεν αὐτοῦ μαθητὰς ἑβδομήκοντα, καὶ ἀπέστελλεν ἀνὰ δύο πρὸ προσώπου αὐτοῦ. καὶ πάλιν, μωσῆς δώδεκα ἄνδρας ἐξέπεμψε τὴν γῆν κατασκεψομένους. ὡσαύτως δὲ καὶ πολὺ κρεῖττον ὁ ἡμέτερος σωτὴρ δώδεκα ἀποστόλους ἐξαπέστελλεν ἐπισκέψασθαι πάντα τὰ ἔθνη. πάλιν, μωσῆς νομοθετεῖ λέγων, οὐ φονεύσεις, οὐ κλέψεις, οὐκ ἐπιορκήσεις. ὁ δὲ σωτὴρ ἡμῶν ἐπιτείνων τὸν νόμον, οὐ τὸ φονεύειν μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸ θυμοῦσθαι ἀπαγορεύει. ἀντὶ τοῦ μὴ μοιχεύειν, μηδ' ἐμβλέπειν γυναικὶ μετ' ἐπιθυμίας ἀκολάστου προστάττει. ἀντί τε τοῦ μὴ κλέπτειν, τὰ οἰκεῖα τοῖς ἐνδέεσι προΐεσθαι προστάττει. ὑπερβὰς δὲ καὶ τὸ ἐπιορκεῖν, τὴν ἀρχὴν μηδὲ ὀμνύναι νομοθετεῖ. καὶ τί με δεῖ μηκύνειν τὸν λόγον εἰς ἀπόδειξιν τοῦ τὰ παραπλήσια καὶ ἔγγυς ἀλλήλων πεποιηκέναι μωσέα, καὶ ἰησοῦν τὸν σωτῆρα καὶ κύριον ἡμῶν; πάρον, ὦ φίλοι, ἐπὶ σχολῆς ἀναλέξασθαι ταῦτα. ἐπεὶ καὶ τὸν θάνατον μωσέως μηδένα φασὶν ἐγνωκέναι, μηδὲ τὴν ταφὴν αὐτοῦ· ὥσπερ οὖν οὐδὲ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν τὴν μετὰ τὴν ἀναβίωσιν εἰς τὴν θεότητα μεταβολήν. εἰ δὴ οὖν διὰ τῶν τοιούτων οὐδεὶς μὲν ἄλλος, μόνος δὲ ὁ σωτὴρ ἡμῶν πάρεστι τὰ παραπλήσια μωσεῖ διαπεπραγμένος, θέα λοιπὸν ἐπὶ μόνον αὐτὸν, καὶ οὐδ' ἐφ' ἕτερον ἀναφέρειν χρὴ τὴν παρὰ μωσεῖ προφητείαν, δι' ἧς ὅμοιον αὐτῷ παραστήσειν ὁ θεὸς ἐθέσπισεν εἰπὼν, προφήτην ἐκ τῶν ἀδελφῶν αὐτῶν ἀναστήσω αὐτοῖς, ὥσπερ σὲ, καὶ δώσω τὸ ῥῆμά μου ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ. καὶ λαλήσει αὐτοῖς, καθὰ ἂν ἐντείλωμαι αὐτῷ. καὶ ὁ ἄνθρωπος ὃς ἂν μὴ ἀκούσῃ τῶν λόγων αὐτοῦ, ὅσα ἂν λαλήσῃ ὁ προφήτης ἐπὶ τῷ ὀνόματί μου, ἐγὼ ἐκδικήσω ἐξ αὐτοῦ. αὐτός τε μωσῆς πρὸς τὸν λαὸν τὴν τοῦ θεοῦ διερμηνευομένων φωνὴν ἔφησεν, προφήτην ἐκ τῶν ἀδελφῶν ὑμῶν ἀναστήσει κύριος ὁ θεὸς ἡμῶν. αὐτοῦ ἀκούσεσθε κατὰ πάντα ὅσα ᾐτήσω παρὰ κυρίου τοῦ θεοῦ

„ σιν ἐν χωρήσει τῇ εἰς μέσον τῆς ἐκκλησίας. ὅτι δὲ τῶν μετὰ μωσέα προφητῶν οὐδεὶς πρὸ
τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ὅμοιος ἐγήγερται μωσεῖ, σαφῶς ἡ παλαιὰ γραφὴ διδάσκει, λέγου-
„ σα· καὶ οὐκ ἀνέστη ἔτι προφήτης ἐν ἰσραὴλ, ὡς μωϋσῆς, ὃν ἔγνω κύριος πρόσω-
„ πον κατὰ πρόσωπον ἐν πᾶσι τοῖς σημείοις καὶ τέρασι. δέδεικται τοίνυν τὸ ἐνθένδε πνεῦ-
μα διὰ μωσέως περὶ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν θεσπίσαν, εἰ δὴ μόνος αὐτὸς καὶ οὐδ᾽ ἄλλος
ὅμοιος τῷ μωσεῖ γεγονὼς τῆς αὐτοῦ μωσέως φωναῖς ἀκολούθως συνέστη. σκέψαι
δὲ καὶ ἄλλην προφητείαν ἀνάγραπτον. ἐπειδὴ γὰρ τὸν σωτῆρα καὶ κύριον ἡμῶν ἄν-
θρωπον κατὰ σάρκα γενόμενον ἐκ σπέρματος ἰσραὴλ μυρία πλήθη ἐκ πᾶσι τοῖς
ἔθνεσι κυριολογεῖ, τῆς ἐνθέου δυνάμεως αὐτοῦ χάριν κύριον ὁμολογοῦντα, καὶ
τοῦτο πάλιν μωσῆς συνιδὼν τῷ θείῳ πνεύματι διὰ τῆς αὐτοῦ γραφῆς τοῦτον ἀνε-
„ φώνησε τὸν τρόπον, ἐξελεύσεται ἄνθρωπος ἐκ τοῦ σπέρματος αὐτοῦ· λέγει δὲ τοῦ
„ ἰσραὴλ· καὶ κυριεύσει ἐθνῶν καὶ ὑψωθήσεται ἡ βασιλεία αὐτοῦ. εἰ δὴ μηδεὶς ἄλλος
πώποτε τῶν ἐκ περιτομῆς ἀρχόντων καὶ βασιλέων, κύριος ἐθνῶν πολλῶν κα-
τέστη· οὐδεμία γὰρ ἱστορία δηλοῖ τοῦτο· βοᾷ δὲ καὶ κέκραγεν ἡ ἀλήθεια ἐπὶ μόνου
τοῦ σωτῆρος ἡμῶν, ὅτι δὴ κύριον αὐτὸν καὶ οὐκ αὐτὸ μόνον τοῖς χείλεσι, διαθέσει
δὲ γνησιωτάτῃ μυρία πλήθη ἐξ ἁπάντων τῶν ἐθνῶν ὁμολογεῖ, τί δήποτε ἐμπο-
δὼν μὴ οὐχὶ αὐτὸν εἶναι φάσκειν τὸν προφητευόμενον; ὅτι δὲ μωσῆς ταῦτα οὐκ
ἀπεριορίστως προλέγει, οὐδ᾽ εἰς ἄπειρον καὶ ἀπερίμετρον χρόνον ἐπισκιάζων τὴν
πρόρρησιν, ἀλλὰ μάλα δὲ ἀκριβῶς τὴν τῶν προφητευομένων ἔκβασιν χρόνοις
ὡρισμένοις περιγράφων, ἄκουε οἷα καὶ περὶ τούτου θεσπίζει. οὐκ ἐκλείψει ἄρχων
„ ἐξ ἰούδα, καὶ ἡγούμενος ἐκ τῶν μηρῶν αὐτοῦ, ἕως ἂν ἔλθῃ ᾧ ἀπόκειται, καὶ αὐτὸς
„ προσδοκία ἐθνῶν. δι᾽ ὧν οὐ διαλείψειν ἑξῆς καὶ κατὰ διαδοχὴν ἡγουμένους καὶ ἄρ-
χοντας ἐκ τοῦ ἰουδαίων ἔθνους μέχρι τῆς τοῦ προσδοκωμένου παρουσίας ἀποφαί-
νεται. διαλιπόντων δὲ τῶν παρ᾽ αὐτοῖς ἀρχόντων, παρέσεσθαι τὸν προφητευόμε-
νον. ἰούδαν δὲ νῦν οὐ τὴν φυλὴν ὀνομάζει, ἀλλ᾽ ἐπεὶ κατά τινα προσωνυμίαν ἐν
τοῖς μετὰ ταῦτα χρόνοις ἀπὸ βασιλικῆς φυλῆς τῆς ἰούδα τὸ πᾶν ἰουδαίων ἔθνος
ἐχρημάτιζεν, ὡς καὶ εἰς σήμερον ἰουδαίους ὀνομάζεσθαι, σφόδρα θαυμαστῶς καὶ
προφητικῶς τὸ πᾶν ἔθνος ἰουδαίων ὠνόμασεν, ὥσπερ οὖν καὶ ἡμεῖς ἰουδαίους
προσαγορεύομεν. εἶτά φησι μὴ πρότερον ἐκλείψειν ἐκ τοῦ ἔθνους αὐτῶν ἄρ-
χοντας καὶ ἡγουμένους, ἢ παρέσεσθαι τὸν προφητευόμενον. τούτου δὲ ἐπιστάντος, κατα-
λυθήσεσθαι μὲν αὐτίκα τὴν ἰουδαίων ἀρχὴν, αὐτὸν δὲ οὐκ ἔτι ἰουδαίων, ἐθνῶν δὲ
ἔσεσθαι προσδοκίαν. καὶ τοῦτο δὲ ἐπὶ μὲν τῶν προφητῶν οὐκ ἂν δύναιτο ἐφαρ-
μόζειν, ἐπὶ δὲ μόνον τὸν σωτῆρα καὶ κύριον ἡμῶν. ἅμα τε γὰρ αὐτὸς εἰς ἀνθρώπους
παρῆν, καὶ τὸ ἰουδαίων καθῄρητο βασίλειον· ἐκλελοίπει δὲ παραχρῆμα ὁ ἐκ
προγόνων διαδοχῆς ἄρχων αὐτῶν, καὶ ὁ κατὰ νόμους τοὺς οἰκείους ἡγούμενος, αὐ-
γούστου τότε πρώτου ῥωμαίων μοναρχήσαντος, ἡρώδου τε ἐξ ἀλλοφύλων ἐθνῶν βα-
σιλέως αὐτῶν καταστάντος. καὶ οἱ μὲν ἐκλελοίπεσαν, ὁ δὲ προσδοκία τῶν κατὰ πάσης
τῆς οἰκουμένης ἐθνῶν κατὰ τὴν θείαν πρόρρησιν ἀναπέφανται, ὡς καὶ εἰσέτι νῦν πάν-
τας τοὺς ἐξ ἁπάντων τῶν ἐθνῶν εἰς αὐτὸν πεπιστευκότας, τῆς κατὰ θεὸν αὐτῶν προσ-
δοκίας τὴν ἐλπίδα ἐπ᾽ αὐτῷ τίθεσθαι. καὶ μωσῆς μὲν τοσαῦτα, καὶ τὰ τούτων ἕτερα
πλείω περὶ τοῦ χριστοῦ πρὸς πάντας ἡμᾶς διαγγέλλει. ἀδελφὰ δὲ αὐτῷ καὶ ἡσαΐας

ἀφωρισμένως

ἀφωρισμένως περί τινος ἑνὸς ἐκ σπέρματος καὶ διαδοχῆς δαβὶδ τοῦ βασιλέως ἀνασταθησομένου ταῦτα προλέγει. ἐξελεύσεται ῥάβδος ἐκ τῆς ῥίζης ἰεσσαὶ, καὶ ἄνθος ἐκ τῆς ῥίζης αὐτοῦ ἀναβήσεται, καὶ ἀναπαύσεται ἐπ' αὐτὸν πνεῦμα τοῦ θεοῦ, πνεῦμα σοφίας καὶ συνέσεως. καὶ τὰ λοιπά. εἶτα ὑποβὰς ἑξῆς προφητικῷ τρόπῳ τῶν θηριοφύλων ἐθνῶν βαρβάρων τε καὶ ἑλλήνων, τῶν τε ἀγελαστάτων καὶ θηριωδεστάτων ἀνθρώπων τὴν ἐπὶ τὸ πρᾶον καὶ ἥμερον διὰ τῆς χριστοῦ διδασκαλίας γενησομένην μεταβολὴν θεσπίζει. λέγει δ' οὖν, καὶ συμβοσκηθήσεται λύκος μετὰ ἀρνὸς, καὶ πάρδαλις συναναπαύσεται ἐρίφῳ, καὶ μοσχάριον καὶ ταῦρος καὶ λέων ἅμα βοσκηθήσονται. καὶ τὰ τούτοις παραπλήσια, ἃ καὶ παρὰ πόδας διασαφῶς ἑρμηνεύει, φήσας, καὶ ἔσται ὁ ἀνιστάμενος ἄρχειν ἐθνῶν, ἐπ' αὐτῷ ἔθνη ἐλπιοῦσιν. σαφῶς γὰρ τὰ ἄλογα θρέμματα καὶ τοὺς προηγαπελασμένους θῆρας οὐδ' ἄλλους εἶναι τῶν ἐθνῶν, τοὺς θηριώδεις ἕνεκα τρόπου, διεσάφησεν. ὧν ἐθνῶν ἄρξειν φησὶ τὸν ἀνιστάμενον ἐκ σπέρματος ἰεσσαὶ, ἀφ' οὗ δὴ ὁ σωτὴρ καὶ κύριος ἡμῶν γενεαλογεῖται. ἐφ' ὃν τὰ εἰς αὐτὸν πιστεύοντα ἔθνη εἰσέτι νῦν ἐλπίζει, συμφώνως τῇ προῤῥήσει, καὶ ἔσται ὁ ἀνιστάμενος ἄρχειν ἐθνῶν, ἐπ' αὐτῷ ἔθνη ἐλπιοῦσι. τοῦτο δὴ παρ' ἑβδομήκοντα τοῖς παρὰ μωσεῖ φερομένοις διαστέλλων, καὶ τὸ μὲν, ἔσται ὁ ἀνιστάμενος ἄρχειν ἐθνῶν, ἐφαρμόττον τῷ, ἐξελεύσεται ἄνθρωπος ἐκ τοῦ σπέρματος αὐτοῦ, καὶ κυριεύσει ἐθνῶν πολλῶν. καὶ τὸ, ἐπ' αὐτῷ ἔθνη ἐλπιοῦσι, τῷ, καὶ αὐτὸς ἔσται προσδοκία ἐθνῶν. τί γὰρ διαφέρει φάσκειν, ἐπ' αὐτῷ ἔθνη ἐλπιοῦσιν, ἢ αὐτὸς ἔσται προσδοκία ἐθνῶν; πάλιν δ' ὁ αὐτὸς ἡσαΐας προϊὼν, περὶ τοῦ χριστοῦ ταῦτα προφητεύει. ἰδοὺ ὁ παῖς μου ὃν ᾑρέτισα, ὁ ἀγαπητός μου, εἰς ὃν εὐδόκησεν ἡ ψυχή μου, κρίσιν τοῖς ἔθνεσιν ἐξοίσει. καὶ ἐπιφέρει, ἕως ἂν θῇ ἐπὶ γῆς κρίσιν, καὶ ἐν τῷ ὀνόματι αὐτοῦ ἔθνη ἐλπιοῦσιν. ἤδη δεύτερον ἐν τούτοις ὁ προφήτης τὸ ἐπὶ τῷ χριστῷ τὰ ἔθνη ἐλπιεῖν τίθεται, αὐτῷ περ εἰπὼν, ἐπ' αὐτῷ ἔθνη ἐλπιοῦσιν. ἐνταῦθα δὲ, καὶ ἐν τῷ ὀνόματι αὐτοῦ ἔθνη ἐλπιοῦσιν. λέλεκται δὲ καὶ τῷ δαβὶδ, ὡς ἄρα ἐκ τοῦ καρποῦ τῆς κοιλίας αὐτοῦ ἀναστήσεταί τις περὶ οὗ ἑξῆς φησιν ὁ θεὸς, αὐτὸς ἐπικαλέσεταί με, πατήρ μου εἶ σύ. κἀγὼ πρωτότοκον θήσομαι αὐτόν. καὶ περὶ τούτου δὲ πάλιν εἴρηται, καὶ κατακυριεύσει ἀπὸ θαλάσσης ἕως θαλάσσης, καὶ ἀπὸ ποταμῶν ἕως περάτων τῆς οἰκουμένης. καὶ αὖθις, πάντα τὰ ἔθνη δουλεύσουσιν αὐτῷ, καὶ ἐνευλογηθήσονται ἐν αὐτῷ πᾶσαι αἱ φυλαὶ τῆς γῆς. καὶ τόπος δέ τις πάλιν ἀφωρισμένος τῆς τοῦ προφητευομένου γενέσεως θεσπίζεται ὑπὸ μιχαίου λέγοντος, καὶ σὺ βηθλεὲμ οἶκος τοῦ ἐφραθὰ ὀλιγοστὸς εἶ τοῦ εἶναι ἐν χιλιάσιν ἰούδα. ἐκ σοῦ μοι ἐξελεύσεται ἡγούμενος, ὅστις ποιμανεῖ τὸν λαόν μου τὸν ἰσραήλ. καὶ αἱ ἔξοδοι αὐτοῦ ἀπαρχῆς ἐξ ἡμερῶν αἰῶνος. ὡμολόγηται δὲ παρὰ τοῖς πᾶσιν, ὅτι ἐν βηθλεὲμ ἐγεννήθη ἰησοῦς ὁ χριστὸς, ὡς καὶ σπήλαιον δείκνυσθαι πρὸς τῶν ἐπιχωρίων αὐτόθι τοῖς ἐπὶ θέαν ἀπὸ τῆς ἀλλοδαπῆς ἀφικνουμένοις. καὶ ὁ μὲν τόπος ἐστὶν, ἔνθα γεγεννῆσθαι ἔμελλεν, προείρηται· τίς δ' ἦν καὶ λευκότερον ὁ ἡσαΐας παρίστησι, δι' αἰνιγμάτων μὲν, ὅταν λέγῃ, κύριε τίς ἐπίστευσε τῇ ἀκοῇ ἡμῶν, καὶ ὁ βραχίων κυρίου τίνι ἀπεκαλύφθη; ἀνηγγείλαμεν ἐναντίον αὐτοῦ ὡς παιδίον, ὡς ῥίζα ἐν γῇ διψώσῃ. ἀντὶ τοῦ ὁ μὲν ἀκύλας ἡρμήνευσεν οὕτως, καὶ ἀναφυήσεται ὡς τιτθιζόμενον εἰς πρόσωπον αὐτοῦ. καὶ ὡς ῥίζα ἀπὸ γῆς ἀβάτου. ὁ δὲ θεοδοτίων, καὶ ἀναβήσεται ὡς θηλάζον ἐνώπιον αὐτοῦ, καὶ ὡς ῥίζα ἐν γῇ διψώσῃ. διὰ γὰρ τούτων μνημονεύσας ὁ προφήτης τοῦ βραχίονος τοῦ κυρίου, ὅς ἦν ὁ τοῦ θεοῦ

» λόγος. ἐνώπιον αὐτοῦ φησὶν, ἀνηγγείλαμεν ὡς παιδίον θηλάζον καὶ τιθιζόμενον, καὶ
» ὡς ῥίζαν ἀπὸ γῆς ἀβάτου. τὸ μὲν οὖν παιδίον τὸ τιθιζόμενον καὶ θηλάζον, ἄντικρυς
τὴν γένεσιν τοῦ χριστοῦ δηλοῖ. ἡ δὲ γῆ ἄβατος καὶ διψῶσα τὴν ἀποκυήσασαν αὐ-
τὸν παρθένον, ἣν οὐδεὶς ἀνὴρ ἐπιβεβήκει, ἀφ' ἧς καίπερ ἀβάτου τυγχανούσης προ-
ῆλθεν ἡ εὐλογημένη ῥίζα, καὶ τὸ τιθιζόμενον καὶ θηλάζον παιδίον. ἀλλὰ ταῦτα μὲν
ἐπεσκιασμένως ᾐνίξατο. γυμνότερον δὲ ὁ αὐτὸς ἑρμηνεύει προφήτης τὴν δια-
» νοιαν, ἐπὰν λέγῃ· ἰδοὺ ἡ παρθένος ἐν γαστρὶ λήψεται καὶ τέξεται υἱὸν, καὶ καλέσουσι τὸ
» ὄνομα αὐτοῦ μεθ' ἡμῶν ὁ θεός. τοῦτο γὰρ ἑρμηνεύει τὸ ἐμμανουήλ. τοιαῦτα περὶ τῆς
εἰς ἀνθρώπους γενέσεως τοῦ χριστοῦ πάλαι πρότερον παρ' ἑβραίοις μεμελέτηται.
μή τι οὖν ἐπίδοξόν τινα δυνάστην ἢ τύραννον, ἤ τινα ὅλως τῶν τὰ μεγάλα κατὰ
τὸν βίον δυναμένων, τὸ προφητευόμενον ὑπογράφουσιν; οὐκ ἔστιν εἰπεῖν, ὅτι
μηδὲ ἐφάνη τοιοῦτος. ἀλλ' οἷος ἐφάνη τῷ βίῳ, τοιοῦτον αὐτὸν καὶ ἐθέσπισαν ἔσεσθαι,
» τῆς ἀληθείας κατ' οὐδὲν ἀπολελειμμένοι. εἰπὼν γ' οὖν ὁ ἠσαΐας, ἀνηγγείλαμεν
» ἐνώπιον αὐτοῦ ὡς παιδίον, ὡς ῥίζα ἐν γῇ διψώσῃ. ἑξῆς συνάπτει λέγων, οὐκ ἔστιν
» εἶδος αὐτῷ οὐδὲ δόξα. καὶ εἴδομεν αὐτὸν, καὶ οὐκ εἶχεν εἶδος οὐδὲ κάλλος. καὶ ἦν τὸ
» εἶδος αὐτοῦ ἄτιμον καὶ ἐκλεῖπον παρὰ τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων. ἄνθρωπος ἐν πλη-
» γῇ ὢν καὶ εἰδὼς φέρειν μαλακίαν ἠτιμάσθη καὶ οὐκ ἐλογίσθη. τί οὖν λείπεται ἐπὶ τού-
τοις; εἰ γὰρ προεῖπον αὐτοῦ φυλὴν καὶ γένος καὶ τρόπον γενέσεως, καὶ τῆς παρθένου τὸ θαῦ-
μα καὶ βίου τρόπον, ἀκόλουθον ἦν ἑξῆς μηδὲ τὴν τελευτὴν ἀποσιωπῆσαι
» αὐτοῦ. τί οὖν καὶ περὶ ταύτης ἠσαΐας θεσπίζει; ἄνθρωπος, φησὶν, ἐν πληγῇ ὢν καὶ
» εἰδὼς φέρειν μαλακίαν, ἠτιμάσθη καὶ οὐκ ἐλογίσθη. οὗτος τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν φέ-
» ρει καὶ περὶ ἡμῶν ὀδυνᾶται. καὶ ἡμεῖς ἐλογισάμεθα αὐτὸν εἶναι ἐν πόνῳ καὶ ἐν πληγῇ,
» καὶ ἐν κακώσει· αὐτὸς δὲ ἐτραυματίσθη διὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν, καὶ μεμαλάκισται
» διὰ τὰς ἀνομίας ἡμῶν· παιδεία εἰρήνης ἡμῶν ἐπ' αὐτόν· τῷ μώλωπι αὐτοῦ ἡμεῖς
» ἰάθημεν. πάντες ὡς πρόβατα ἐπλανήθημεν. καὶ κύριος παρέδωκεν αὐτὸν ταῖς ἁ-
» μαρτίαις ἡμῶν, καὶ αὐτὸς διὰ τὸ κεκακῶσθαι οὐκ ἀνοίγει τὸ στόμα αὐτοῦ· ὡς πρόβατον
» ἐπὶ σφαγὴν ἤχθη, καὶ ὡς ἀμνὸς ἐναντίον τοῦ κείροντος ἄφωνος, οὕτως οὐκ ἀνοίγει τὸ
» στόμα. τὴν γενεὰν αὐτοῦ τίς διηγήσεται; ὅτι αἴρεται ἀπὸ τῆς γῆς ἡ ζωὴ αὐτοῦ. καὶ τὰ λοιπά.
σημαίνει δὲ διὰ τούτων, ὡς ἄρα ὁ χριστὸς ἐκτὸς πάσης ὑπάρχων πλημμελεί-
ας, τὰς ὑπὲρ ἀνθρώπων ἁμαρτίας εἰς ἑαυτὸν ἀναδέξεται. διὸ καὶ πείσεται τὰ τῶν
ἡμαρτηκότων καὶ ὑπὲρ ἡμῶν ὀδυνηθήσεται, ἀλλ' οὐχ ὑπὲρ ἑαυτοῦ. εἰ δὲ καὶ
τραυματισθήσεται λόγοις βλασφήμοις, καὶ τοῦτ' ἔργον ἔσται τῶν ἡμετέρων ἁμαρ-
τιῶν· ἐπεὶ καὶ μεμαλάκισται διὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν, ὅπως ἡμεῖς, ἀνειληφότος αὐτοῦ
τὰ ἡμέτερα ἀμπλακήματα καὶ τὰ τῆς ἡμετέρας κακίας τραύματα, τῷ μώλωπι
αὐτοῦ ἰαθῶμεν. καὶ τὰ μὲν αἴτια ὧν παρὰ ἀνθρώποις πείσεται ὁ ἀναμάρτητος, ταῦ-
τα ἦν. ἰουδαίων δὲ τὸν θάνατον αὐτῷ συσκευασαμένων οὐδὲ ὑποστελλόμενος ὁ
θαυμάσιος προφήτης, διαρρήδην ἀπελέγχει, καὶ τοῦτο ἄντικρυς σχετλιάζων καὶ λέ-
» γων, ἀπὸ τῶν ἀνομιῶν τοῦ λαοῦ μου ἤχθη εἰς θάνατον. εἶτ' ἐπεὶ παραχρῆμα καὶ οὐκ
εἰς μακρὰν μετὰ τὴν κατὰ τοῦ χριστοῦ τόλμαν ὁ παντελὴς αὐτοὺς μετῆλθεν ὄλεθρος
πολιορκηθέντας ὑπὸ ῥωμαίων, οὐδὲ τοῦτο παριδὼν, ἐπιλέγει, καὶ δώσω τοὺς πονηροὺς
ἀντὶ τῆς ταφῆς αὐτοῦ, καὶ τοὺς πλουσίους ἀντὶ θανάτου αὐτοῦ. ἤρκει μὲν οὖν ἐπὶ τούτοις
ἐπιγράψαι τὴν προφητείαν, εἰ μηδέν τι πλέον ἔσεσθαι μετὰ τὴν τοῦ χριστοῦ τε-

λυτὴν ἑώρα. ἐπεὶ δὲ ὅσον οὔπω ἔμελλε μετὰ τὴν τελευτὴν ἢ μετὰ τὴν ταφὴν πα-
λινοστεῖν καὶ ἀναβιοῦν, ἔτι περὶ αὐτοῦ καὶ ταῦτα προστίθησιν, ἑξῆς ἐπιλέγων, καὶ
» κύριος βούλεται καθαρίσαι αὐτὸν τῆς πληγῆς· ἐὰν δῶτε περὶ ἁμαρτίας, ἡ ψυχὴ ὑ-
» μῶν ὄψεται σπέρμα μακρόβιον. καὶ βούλεται κύριος ἀφελεῖν ἀπὸ τοῦ πόνου τῆς ψυ-
» χῆς αὐτοῦ, δεῖξαι αὐτῷ φῶς. ἀνώτερον εἰπών, ἄνθρωπος ἐν πληγῇ ὢν καὶ εἰ-
» δὼς φέρειν μαλακίαν, νῦν μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ καὶ τὴν ταφήν, κύριος, φησί, βού-
» λεται καθαρίσαι αὐτὸν τῆς πληγῆς. καὶ πῶς ἔσται; ἐὰν δῶτε, φησί, περὶ ἁμαρτίας,
» ἡ ψυχὴ ὑμῶν ὄψεται σπέρμα μακρόβιον. οὐ πᾶσι γὰρ ἐφεῖται τὸ μακρόβιον τοῦ χρι-
στοῦ σπέρμα συνιδεῖν, ἢ μόνοις τοῖς ἐξομολογησαμένοις καὶ τὰ δῶρα τὰ ὑπὲρ ἁ-
μαρτιῶν προσάγουσι τῷ θεῷ. μόνων γὰρ τούτων ἡ ψυχὴ ὄψεται σπέρμα μακρό-
βιον τὸ τοῦ χριστοῦ. ἤτοι τὴν αἰώνιον ζωὴν αὐτοῦ, τὴν μετὰ τὸν θάνατον, ἢ τὸν καθ' ὅλης
τῆς οἰκουμένης ἐπισπαρέντα αὐτοῦ λόγον μακρόβιον ἐσόμενον, καὶ εἰς τὸ ἀεὶ διαρ-
» κέσοντα. πάλιν ἀνώτερον εἰπών, καὶ ἡμεῖς ἐλογισάμεθα αὐτὸν εἶναι ἐν πόνῳ, νῦν
» μετὰ τὴν σφαγὴν καὶ τὸν θάνατον αὐτοῦ, φησίν, καὶ βούλεται κύριος ἀφελεῖν ἀπὸ τοῦ
» πόνου τῆς ψυχῆς αὐτοῦ, δεῖξαι αὐτῷ φῶς. ἐπεὶ τοίνυν βεβούληται κύριος ὁ τῶν ὅ-
λων θεὸς καθαρίσαι αὐτὸν τῆς πληγῆς, καὶ δεῖξαι αὐτῷ φῶς, πάντως που βουλη-
θεὶς, πεπράξεται αὐτὸ ὃ ἠβουλήθη. οὐδὲν γάρ ἐστιν ὃ μὴ γίνεται ὧν βούλεται. ἐβουλήθη δὲ κα-
θαρίσαι αὐτὸν καὶ δεῖξαι αὐτῷ φῶς. ἐποίησεν ἄρα ταῦτα. καὶ καθαρίσας αὐτὸν ἔ-
δειξεν αὐτῷ φῶς. καὶ ἐπεὶ ἐβουλήθη, καὶ βουληθεὶς ἀφεῖλε τὸν πόνον τῆς ψυχῆς αὐτοῦ,
» καὶ ἔδειξεν αὐτῷ φῶς, εἰκότως ὁ προφήτης ἐπισυνάπτει, λέγων, διὰ τοῦτο αὐ-
» τὸς κληρονομήσει πολλούς, καὶ τῶν ἰσχυρῶν μεριεῖ σκῦλα. ἔνθα λοιπὸν ἤδη καὶ τῆς κλη-
ρονομίας τοῦ χριστοῦ μέμνηται τῷ δευτέρῳ συμφώνως ψαλμῷ, δι' οὗ περὶ τῆς ἐπι-
» βουλῆς τῆς κατ' αὐτοῦ συσκευασθείσης ὀνομαστὶ θεσπίσας ὁ λόγος ἐν τῷ, παρέστη-
» σαν οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς, καὶ οἱ ἄρχοντες συνήχθησαν ἐπὶ τὸ αὐτὸ κατὰ τοῦ κυρίου καὶ κατὰ
» τοῦ χριστοῦ αὐτοῦ, ἑξῆς ἐπιλέγει, κύριος εἶπε πρός με, υἱός μου εἶ σύ, ἐγὼ σήμερον
» γεγέννηκά σε. αἴτησαι παρ' ἐμοῦ, καὶ δώσω σοι ἔθνη τὴν κληρονομίαν σου, καὶ τὴν κατά-
» σχεσίν σου τὰ πέρατα τῆς γῆς. ταῦτα δὴ οὖν τὰ ἔθνη καὶ ὁ προφήτης ᾐνίξατο εἰπών,
» διὰ τοῦτο αὐτὸς κληρονομήσει πολλούς, καὶ ἐπιλέγει, καὶ τῶν ἰσχυρῶν μεριεῖ σκῦλα.
τῶν γὰρ δυνάμεων τῶν ἀντικειμένων, αἳ πάλαι τῶν ἐθνῶν ἦρχον, τὰς ὑποχειρίους
ῥυσάμενος ψυχὰς οἷα δή τινα σκῦλα τοῖς οἰκείοις διένειμεν μαθηταῖς. διό φησιν ὁ ἠ-
» σαΐας περὶ αὐτοῦ, (καὶ ἀφαιρεθήσονται) ἐνώπιόν σου ὃν τρόπον οἱ διαιρούμενοι σκῦλα.
» καὶ ὁ ψαλμῳδός, κύριος δώσει ῥῆμα τοῖς εὐαγγελιζομένοις δυνάμει πολλῇ. ὁ βα-
» σιλεὺς τῶν δυνάμεων τοῦ ἀγαπητοῦ, τῇ ὡραιότητι τοῦ οἴκου διελέσθαι σκῦλα. εἰ-
κότως τοιγαροῦν καὶ ἐν τούτῳ περὶ τοῦ χριστοῦ φησίν, διὰ τοῦτο αὐτὸς κληρονομήσει
πολλούς, καὶ τῶν ἰσχυρῶν μεριεῖ σκῦλα. διὰ ποῖον δὲ τοῦτο, πάλιν ἑξῆς διδάσκει, φή-
» σας, ἀνθ' ὧν παρεδόθη εἰς θάνατον ἡ ψυχὴ αὐτοῦ, καὶ ἐν τοῖς ἀνόμοις ἐλογίσθη, καὶ
» αὐτὸς ἁμαρτίας πολλῶν ἀνήνεγκεν. καὶ διὰ τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν παρεδόθη. ἀντὶ τού-
των γὰρ ἀμειβόμενος αὐτὸν ὁ πατὴρ τῆς ὑπακοῆς καὶ τῆς ὑπομονῆς ἕνεκα, δεδώρη-
ται αὐτῷ τὰ ἐξαίρετα. γέγονε γὰρ ὑπήκοος τῷ πατρὶ μέχρι θανάτου. διὸ καὶ
κληρονομήσειν πολλούς, καὶ οὐ πρότερον, ἀλλὰ μετὰ τὸ παραδοθῆναι εἰς θάνατον τὴν
ψυχὴν αὐτοῦ, καὶ ἐν τοῖς ἀνόμοις λογισθῆναι, θεσπίζεται. διὰ ταῦτα γὰρ εἴρηται κλη-

ρονομήσει πολλούς, καὶ τῶν ἰσχυρῶν μεριεῖ τὰ σκῦλα. ἡγοῦμαι δὲ ἀναμφιλόγως τὴν ἐκ νεκρῶν ἀνάστασιν τοῦ προφητευομένου διὰ τούτων παρίστασθαι. πῶς γὰρ ἄλλως ἐπινοῆσαι δυνατὸν ὡς πρόβατον ἐπὶ σφαγὴν ἀχθέντα, καὶ ἀπὸ τῶν ἀνομιῶν τοῦ Ἰουδαίων λαοῦ θανάτῳ παραδοθέντα, καὶ μετὰ ἀνόμων λογισθέντα, ταφῇ τε παραδοθέντα· εἶτα καθαριζόμενον ὑπὸ τοῦ κυρίου, καὶ φῶς παρ' αὐτοῦ ὀψόμενον, καὶ κληρονομήσοντα πολλούς, καὶ σκῦλα τοῖς οἰκείοις διανέμοντα; καὶ ἄλλως δὲ περὶ τῆς μετὰ τὸν θάνατον ἀναβιώσεως αὐτοῦ λέγει που προφητεύων ἐκ προσώπου τοῦ χριστοῦ ὁ Δαβίδ, οὐκ ἐγκαταλείψεις τὴν ψυχήν μου εἰς ᾅδην, οὐδὲ δώσεις τὸν ὅσιόν σου ἰδεῖν διαφθοράν. καὶ πάλιν, κύριε ἀνήγαγες ἐξ ᾅδου τὴν ψυχήν μου, ἔσωσάς με ἀπὸ τῶν καταβαινόντων εἰς λάκκον. καὶ πάλιν, ὁ ὑψῶν με ἐκ τῶν πυλῶν τοῦ θανάτου, ὅπως ἂν ἐξαγγείλω πάσας τὰς αἰνέσεις σου. τούτοις δὲ πᾶσιν ἐμβλέψαι δυνάσθαι οὐδὲ τοὺς σφόδρα ἀγνωμονεστάτους ἡγοῦμαι. πλὴν ἀλλὰ τῆς τοιαύτης προφητείας τὸ συμπέρασμα τὴν πάλαι στεῖραν καὶ ἔρημον θεοῦ ψυχήν, ἢ καὶ μᾶλλον τὴν ἐξ ἐθνῶν ἐκκλησίαν εὐαγγελίζεται, ἀκολούθως τῇ θεωρίᾳ τῶν εἰρημένων. ἐπειδὴ γὰρ τὰ πάντα δι' αὐτὴν ὁ χριστὸς ὑπέμεινεν, εἰκότως μετὰ τὰς περὶ αὐτοῦ προρρήσεις ἐπιφέρει λέγων, Εὐφράνθητι στεῖρα ἡ οὐ τίκτουσα, ῥῆξον καὶ βόησον ἡ οὐκ ὠδίνουσα. ὅτι πολλὰ τὰ τέκνα τῆς ἐρήμου μᾶλλον, ἢ τῆς ἐχούσης τὸν ἄνδρα. εἶπεν γὰρ κύριος, πλάτυνον τὸν τόπον τῆς σκηνῆς σου, καὶ τῶν αὐλαιῶν σου, πῆξον, μὴ φείσῃ. πλάτυνον τὰ σχοινίσματά σου, καὶ τοὺς πασσάλους σου κατίσχυσον· ἔτι εἰς τὰ δεξιὰ καὶ εἰς τὰ ἀριστερὰ ἐκπέτασον, καὶ τὸ σπέρμα σου ἔθνη κληρονομήσει. ἐνταῦθα δὲ τὴν ἐξ ἐθνῶν ἐκκλησίαν καθ' ὅλης τῆς οἰκουμένης ἐξηπλωμένην καὶ ἀπὸ ἀνατολῶν ἡλίου μέχρι δυσμῶν παρατείνουσαν ὁ λόγος εὐαγγελίζεται, σαφέστατα τοῦτο παριστάς, διὰ τοῦ, καὶ τὸ σπέρμα σου ἔθνη κληρονομήσει. πλείονος δὲ ἐξεργασίας δεομένων τῶν κατὰ τὸν τόπον, ἀρκούντως ἐπὶ τοῦ παρόντος ταῦτα ἡμῖν ἐπιτετμήσθω. πλεῖστα δ' ἂν καὶ αὐτὸς ἐπὶ σχολῆς ἀναλέξασθαι δύναιο περὶ τοῦ προκειμένου. καὶ ἡ παροῦσα δὲ πραγματεία τῆς εὐαγγελικῆς ἀποδείξεως, κατὰ καιρὸν ἕκαστα παραδώσει τε καὶ ἑρμηνεύσει. τέως δὲ ἐπὶ τοῦ παρόντος τῆς τῶν προφητῶν περὶ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν προρρήσεως, καὶ ὡς πᾶσιν ἀνθρώποις τῶν μελλόντων ἀγαθῶν πρόξενον εὐηγγελίζετο, ἱκανῶς ἔχει τὰ εἰρημένα, προαναφωνοῦντα προφήτου τινὸς ἄφιξιν καὶ εὐσεβείας νομοθέτου Μωσεῖ παραπλησίου. γένος τε αὐτοῦ καὶ φυλὴ καὶ τόπος ὅθεν προελεύσεται, χρόνοι τε καθ' οὓς ἥξειν προφητεύεται, καὶ γένεσιν καὶ τελευτὴν καὶ ἀναβίωσιν καὶ ἀρχὴν τὴν κατὰ πάντων ἐθνῶν. ἃ δὴ πάντα πρέπειν, καὶ ἔτι μᾶλλον διὰ τῶν ἑξῆς παραστήσεται ἐπὶ μόνον τὸν σωτῆρα καὶ κύριον ἡμῶν συμπεπερασμένα. ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἀπὸ τῶν ἱερῶν λογίων τοῖς πιστεύουσιν αὐτοῖς παρατεθήσεται. τοῖς δ' ἀπειθοῦσι ταῖς προφητικαῖς γραφαῖς ἰδίως ἀπαντήσομεν, ὡς περὶ ἀνδρὸς κοινοῦ καὶ τοῖς λοιποῖς παραπλησίου τέως τὴν ἐξέτασιν ποιούμενοι. ἵνα ὁπότε δὴ πάντων τῶν ἐξ αἰῶνος βοηθέντων ἐν ἀνθρώποις, πολὺ κρείττων ἀσυγκρίτῳ ὑπεροχῇ καὶ διαφέρων ἀναφανῇ, τηνικάδε καὶ τὰ περὶ τῆς θειοτέρας αὐτοῦ φύσεως κατὰ καιρὸν διαλάβωμεν, ἐξ ἐναργοῦς τὴν ἀπόδειξιν παριστῶντες, ὡς οὐκ ἀνθρωπείας ἄρα ἦν φύσεως ἡ περὶ αὐτὸν δύναμις. οἷς ἀκολούθως καὶ τὰ τῆς κατ' αὐτὸν θεολογίας, ὡς οἷόν τέ ἐστιν ἡμῖν

ἡμῖν ἐπαποδύσασθαι, ποιησόμεθα. ἐπεὶ τοίνυν τῶν ἀπίστων οἱ πλείους γόητα καὶ πλάνον ἀποκαλοῦντες, καὶ μυρίαις ἄλλαις κακηγορίαις βλασφημοῦντες αὐτὸν οὔπω καὶ νῦν παύουσι), φέρε καὶ πρὸς τούτους ἀποκρινώμεθα, οἴκοθεν μὲν οὐδέν, ἐξ αὐτῶν δὲ τῶν αὐτοῦ φωνῶν καὶ ἧς παρέδωκε διδασκαλίας τὰς παραθέσεις ποιούμενοι.

Πρὸς τοὺς πλάνον ὑπειληφότας γεγονέναι τὸν χριστὸν τοῦ θεοῦ.

γ Πλάνος δὲ αὐτὸς εἴποτέ τις ἄλλος τοιοῦτος πλάνος ἱστόρηται σεμνότητος καὶ ἐπιεικείας, σωφροσύνης τε καὶ τῆς ἄλλης ἀρετῆς διδάσκαλος τοῖς ἀπατωμένοις γεγονὼς αἴτιος· καὶ εἰ θεμιτὸν τούτοις ἀποκαλεῖν τοῖς ὀνόμασι τὸν μηδὲ ἐμβλέπειν μετ᾽ ἐπιθυμίας ἀκολάστου γυναιξὶν ἐπιτρέψαντα· καὶ εἰ πλάνος ὁ τὴν εἰς ἄκρον παράδοξον φιλοσοφίαν ἐν τῷ τοὺς φοιτητὰς παιδεύειν τῶν ὑπαρχόντων ἐνδεέσι κοινωνεῖν, καὶ τὸ φιλόπονον καὶ κοινωνικὸν περὶ πολλοῦ τίθεσθαι· καὶ εἰ πλάνος ὁ τῆς πανδήμου καὶ ἀγελαίου καὶ θορυβώδους συνουσίας ἀνείργων, διδάσκων δὲ μόνην ἀσπάζεσθαι τὴν περὶ τὰ θεῖα λόγια σχολήν. ὁ δὲ παντὸς μὲν ψεύδους ἀποτρέπων, τὴν δ᾽ ἀλήθειαν
» περὶ παντὸς τιμᾶν παραινῶν· ὁ μηδ᾽ εὐορκίας δεῖσθαι, πολλοῦ δεῖ ἐπιορκεῖν· ἔστω
» γὰρ ὑμῶν τὸ ναί, ναί· τὸ οὔ, οὔ· πῶς ἂν πλάνος ἐνδίκως ὀνομασθείη; καὶ τί με χρὴ πλείονα νῦν λέγειν, παρὸν ἐκ τῶν πρόσθεν εἰρημένων τίς ποτε ἦν ὁ τρόπος γνῶναι τῆς ὑπ᾽ αὐτοῦ κατασπαρείσης τῷ βίῳ πολιτείας, ἀφ᾽ ἧς οὐχ ὅπως πλάνον, ἀλλά τινα θεῖον ὡς ἀληθῶς καὶ θείας καὶ εὐσεβοῦς, ἀλλ᾽ οὐ τῆς κοινῆς καὶ πανδήμου φιλοσοφίας εἰσηγητὴν πᾶς ὁ φιλαλήθης αὐτὸν ὁμολογήσαι ἄν; τὸν γοῦν βίον τὸν πάλαι θεοφιλῶν ἑβραίων ἤδη πως ἐξ ἀνθρώπων ἀπολωλότα, μόνος ἀνανεωσάμενος, οὐκ εἰς βραχεῖς καὶ μετρίους, ἀλλ᾽ εἰς ὅλον ἐφαπλῶσαι τὸν κόσμον ἀποδέδεικται διὰ τοῦ προτέρου συγγράμματος τῆς προκειμένης ὑποθέσεως. δι᾽ οὗ πάρεστιν ἀνθρώποις ἐπὶ πέρας τοῖς καθ᾽ ὅλης τῆς οἰκουμένης τὸν τῶν θεοφιλῶν ἐκείνων ἀμφὶ τὸν ἀβραὰμ μυρίους τε ὅσους ζηλωτὰς οὐκ ἐξ ἑλλήνων μόνον, ἀλλὰ καὶ βαρβάρων τῆς ἐκείνων θεοσεβοῦς πολιτείας ἀποδεῖξαι. ἀλλὰ τὰ μὲν ἠθικώτερα τῆς διδασκαλίας αὐτοῦ, τοιαῦτα. φέρε δὲ σκεψώμεθα μὴ ἄρα ποτὲ ὁ πλάνος αὐτῷ περὶ τὰ κυριώτατα τῶν δογμάτων κατεγίνετο. ἆρ᾽ οὖν οὐχὶ μόνῳ τῷ παμβασιλεῖ θεῷ τῷ καὶ οὐρανοῦ καὶ γῆς καὶ τοῦ σύμπαντος κόσμου δημιουργῷ αὐτός τε ἀνακείμενος καὶ τοὺς φοιτητὰς προσάγων ἀναγέγραπται; εἰς ἔτι τε καὶ δεῦρο οἱ τῆς διδασκαλίας αὐτοῦ λόγοι πάντα ἕλληνα καὶ βάρβαρον ἄνω τὴν διάνοιαν πρὸς τὸν ἀνωτάτω θεὸν ἀνάγουσι, πᾶσαν ὁρατὴν φύσιν ὑπερβάντα. ἆρα οὖν μὴ τοῦτ᾽ ἦν ὁ πλάνος, ἢ ὅτι μὴ καὶ πλείους σέβειν θεοὺς ἐκ τῆς ἀνωτάτω καὶ μόνης ἀληθοῦς θεολογίας τὸν ὡς ἀληθῶς πλάνον τραχηλιασθέντα συγχωρεῖ; ἀλλ᾽ οὐδὲ τοῦτ᾽ οὐ νεώτερος, οὐδ᾽ οἰκεῖος αὐτῷ λόγος, τοῖς δ᾽ ἐκ μακροῦ πάλιν θεοφιλέσιν ἑβραίοις προσφιλής, ὥσπερ οὖν δέδεικται διὰ τῆς προπαρασκευῆς, παρ᾽ ὧν ἤδη καὶ τῶν νέων φιλοσόφων παῖδες τὰ μεγάλα ὠφελημένοι, τῷ δόγματι συνηρέσθησαν. σεμνύνονται γέτοι καὶ αὐτῶν ἑλλήνων οἱ λογιώτατοι ἐπὶ χρησμοῖς τῶν οἰκείων θεῶν, ὧδέ πως ἑβραίων μνημονεύουσιν,

» Μοῦνοι χαλδαῖοι σοφίην λάχον, ἠδ᾽ ἄρ᾽ ἑβραῖοι,
» Αὐτογένεθλον ἄνακτα σεβαζόμενοι θεὸν ἁγνῶς.

Χαλδαίους δὲ τοὺς αὐτούς, διὰ τὸν ἀβραὰμ ὠνόμασεν, ἐπεὶ χαλδαῖος ἦν τὸ γένος,

ὡς ἱστόρηται. εἰ δὴ οὖν καὶ πρόπαλαι παῖδες ἑβραίων τῇ δὴ μάλιστα καὶ πρὸς τῶν χρησμῶν ἐπὶ σοφίᾳ μεμαρτυρημένων ἐπὶ μόνον τὸν πάντων δημιουργὸν θεὸν ἀνῆγον τὸ σέβας, τί δεῖ πλείονα; οὐχὶ δὲ θαυμαστὸν εὐσεβείας διδάσκαλον ὁμολογεῖν τοῦτον; ὃς τὰ πρόπαλαι μόνοις τοῖς θεοφιλέσιν ἑβραίοις ἐγνωσμένα εἰς πάντας ἀνθρώπους ἀοράτῳ καὶ ἐνθέῳ δυνάμει προαγαγὼν ἐξήπλωσεν, ὥστε μηκέτι κατὰ τὸ παλαιὸν βραχεῖς τινας καὶ ἀριθμῷ ληπτοὺς ὀρθὰς περὶ θεοῦ φέρειν δόξας, ἀλλὰ μυρία πλήθη βαρβάρων τῶν πάλαι θηριωδεστάτων, λογίων τε καὶ ἑλλήνων ἀνδρῶν, οἷς τοῖς πάλαι προφήταις καὶ δικαίοις ἀνδράσιν εὐσεβεῖν ὁμοίως διὰ μόνης τῆς αὐτοῦ δυνάμεως ἐπαιδεύθησαν. ἀλλὰ δὴ τὸ τρίτον σκεψώμεθα, μή ποτ᾽ ἄρα τοῦτ᾽ ἦν δι᾽ ὃ πλείονα αὐτὸν φησιν, ὅτι μὴ βουθυσίαις μηδὲ ζώων ἀλόγων σφαγαῖς μηδ᾽ αἵμασι καὶ πυρὶ, μηδὲ τοῖς ἀπὸ γῆς ἀναθυμιωμένοις τὸ θεῖον τιμᾶν διετάξατο. ταπεινὰ μὲν καὶ γεώδη ταῦτα καὶ τῆς ἀθανάτου φύσεως οὐδαμῶς οἰκεῖα λογισάμενος, κρίνας δὲ πάσης θυσίας προσηνεστάτην καὶ ἡδίστην εἶναι τῷ θεῷ τὴν τῶν οἰκείων ἐντολῶν κατόρθωσιν, δι᾽ ὧν αὐτῷ σώματι καὶ ψυχῇ κεκαθαρμένους, ἤθεσι διαυγεῖ καὶ δόγμασιν εὐσεβέσι κεκοσμημένους, τὴν πρὸς τὸν θεὸν ἐξομοίωσιν ἀπομιμεῖσθαι ἐδίδασκεν, διαρρήδην φάσκων, ἔσεσθε τέλειοι, ὡς ὁ πατὴρ ὑμῶν τέλειός ἐστιν. εἰ δὴ ταῦτά τις ἑλλήνων αἰτιῷτο, ἴστω μὴ φίλα τοῖς οἰκείοις διδασκάλοις φρονῶν, οἵγε, ὡς εἰκὸς, ἐξ ἡμῶν ἀφορμώμενοι, ἐπεὶ καὶ μεθ᾽ ἡμᾶς γεγόνασι τοῖς χρόνοις, λέγω δὲ μετὰ τὴν προβεβλημένην τὴν ὑπὸ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν διδασκαλίαν, οἷα δὴ ἐγγράφως ὡμολόγησαν,

Ὅτι οὐδὲν τῶν ἀπὸ γῆς χρὴ τῷ ἐπὶ πάντων θεῷ οὔτε θυμιᾶν οὔτε θύειν, ἀπὸ τῶν πορφυρίου, περὶ ἐμψύχων ἀποχῆς.

Θεῷ μὲν τῷ ἐπὶ πᾶσιν, ὥς τις ἀνὴρ σοφὸς ἔφη, μηδὲν τῶν αἰσθητῶν μήτε θύοντες μήτ᾽ ἐπονομάζοντες. οὐδὲν γάρ ἐστιν ἔνυλον, ὃ μὴ τῷ ἀΰλῳ εὐθύς ἐστιν ἀκάθαρτον. διὸ οὐδὲ λόγος αὐτῷ ὁ κατὰ φωνὴν οἰκεῖος, οὐδ᾽ ὁ ἔνδον ὅτ᾽ ἂν πάθει ψυχῆς ᾖ μεμολυσμένος. διὰ δὲ σιγῆς καθαρᾶς καὶ τῶν περὶ αὐτοῦ καθαρῶν ἐννοιῶν θρησκεύσομεν αὐτόν. δεῖ ἄρα συναφθέντας καὶ ὁμοιωθέντας αὐτῷ, τὴν αὐτῶν ἀναγωγὴν θυσίαν ἱερὰν προσαγαγεῖν θεῷ. τὴν αὐτὴν δὲ καὶ ὕμνον οὖσαν καὶ τὴν ἡμῶν σωτηρίαν. ἐν ἀπαθείᾳ ἀρετῆς ψυχῆς, τοῦ δὲ θεοῦ θεωρίᾳ ἡ θυσία αὕτη τελεῖται.

Ἔτι περὶ αὐτοῦ, ἐκ τῆς ἀπολλωνίου τοῦ τυανέως θεολογίας.

Οὕτως τοίνυν μάλιστα ἄν τις τὴν προσήκουσαν ἐπιμέλειαν ποιοῖτο τοῦ θείου, τυγχάνοι τε αὐτόθεν ἵλεώ τε καὶ εὐμενοῦς αὐτοῦ παρ᾽ ὁντιναοῦν τῶν ἀνθρώπων, εἰ θεῷ μὲν, ὃν δὴ φαμὲν πρῶτον, ἑνί τε ὄντι καὶ κεχωρισμένῳ πάντων, μεθ᾽ ὃν γνωρίζεσθαι τοὺς λοιποὺς ἀναγκαῖον, μὴ θύοι τι τὴν ἀρχὴν, μήτε ἀνάπτοι πῦρ, μήτε τι καθόλου τῶν αἰσθητῶν ἐπονομάζοι. δεῖται γὰρ οὐδενὸς οὐδὲ παρὰ τῶν κρειττόνων, ἤπερ ἡμεῖς ἐσμεν· οὐδ᾽ ἔστιν ὃ τὴν ἀρχὴν γῆ ἀνίησι φυτὸν ἢ τρέφει ζῷον ἢ ἀὴρ, ᾧ οὐ πρόσεστί γε μίασμα. μόνῳ δὲ χρῷτ᾽ ἂν πρὸς αὐτὸν ἀεὶ τῷ κρείττονι λόγῳ. λέγω δὲ τῷ μὴ διὰ στόματος ἰόντι, παρὰ δὲ τοῦ καλλίστου τῶν ὄντων διὰ τοῦ καλλίστου τοῦ ἐν ἡμῖν δέοιτο τὰ ἀγαθά. νοῦς δέ ἐστιν οὗτος ὀργάνου μὴ δεόμενος. εἰ δὴ οὖν ταῦτα καὶ

πρὸς τῶν παρ᾽ Ἕλλησι διαφερόντων φιλοσόφων τε καὶ θεολόγων ὁμολογεῖται, πῶς ἂν εἴη πλάνος, ὁ μὴ μόνον λόγοις, ἀλλ᾽ ἔργα τῶν λόγων πολὺ πρότερον τοῖς φοιτηταῖς ἐκ τελῶν παραδιδοὺς, δι᾽ ὧν κατὰ τὸν ὀρθὸν λόγον ἔμελλον θεραπεύειν τὸ θεῖον; ὅπως δὲ, καὶ τίσι λόγοις οἱ παλαιοὶ Ἑβραῖοι θύειν μνημονεύονται, διειληφότες ἐν τῷ προτέρῳ συγγράμματι τῆς παρούσης ὑποθέσεως, ἐκείνοις ἀρκεσθησόμεθα. ἐπεὶ δὲ πρὸς τοῖς ἐξητασμένοις ἔγνωμεν παρὰ τοῦ Χριστοῦ μαθόντες, ὅτι γενητὸς ὁ κόσμος, καὶ ὅτι οὐρανὸς αὐτὸς καὶ ἥλιος καὶ σελήνη καὶ ἄστρα ἔργα θεοῦ τυγχάνει, καὶ ὅτι χρὴ μὴ ταῦτα, ἀλλὰ τὸν ποιητὴν αὐτῶν σέβειν, σκέψασθαι δεῖ μὴ ἄρα ἠπατήμεθα, τοῦτον παρ᾽ αὐτοῦ διδαχθέντες φρονεῖν τὸν τρόπον. καὶ μὴν Ἑβραίων τε σοφοὶ καὶ ὁ λόγος· καὶ φιλοσόφων δὲ οἱ μάλιστα διαφανεῖς τοῖς αὐτοῖς συνηνέχθησαν, γενητὸν καὶ αὐτὸν τὸν οὐρανὸν καὶ ἥλιον καὶ σελήνην καὶ ἄστρα, καὶ τὸν σύμπαντα κόσμον πρὸς τοῦ τῶν ὅλων ποιητοῦ γεγονότα ἀποφηνάμενοι. ἀλλὰ καὶ συντέλειαν καὶ μεταβολὴν τὴν ἐπὶ τὰ κρείττω τοῦδε τοῦ παντὸς ἔσεσθαι προσδοκᾶν ἐδίδαξεν, ταῖς Ἑβραίων τε τούτῳ ἀκολούθως γραφαῖς. τί οὖν; οὐχὶ καὶ ὁ Πλάτων φύσεως λυτῆς καὶ φθαρτῆς οἶδεν αὐτὸν, τὸν οὐρανὸν καὶ ἥλιον τε σελήνην καὶ τοὺς λοιποὺς ἀστέρας, εἰ καὶ μὴ λυθήσεσθαί φησι ταῦτα, τῷ μὴ τὸν συμπήξαντα βούλεσθαι; εἰσὶ δ᾽ ἄρα βουληθὲν, εἶναι τῆς φύσεως τοιαύτης. ψυχὴν δὲ ἀθάνατον ἔχειν ἡμᾶς κατ᾽ οὐδὲν μὲν ἐμφερῆ τοῖς ἀλόγοις ζώοις, τὴν δὲ τοῦ θεοῦ δυνάμεως φέρουσαν ἀπεικονίσματα, διδάξας ἡγεῖσθαι, οὕτως τε ἔχειν καὶ διακεῖσθαι καὶ φρονεῖν πάντα βαρβάρους καὶ ἰδιώτην παιδεύσας, ἆρ᾽ οὐχὶ σοφωτέρους ἀπείργασται τοὺς καθ᾽ ὅλης τῆς οἰκουμένης τὰ αὐτοῦ φρονοῦντας, τῶν τὰς ὀφρῦς ἀνεσπακότων; οἳ μηδὲν κατὰ τὴν οὐσίαν διαφέρειν ἀπεφήναντο ἔμπιδός τε καὶ ψύλλης καὶ μυίας τὴν ἐν ἀνθρώποις ψυχὴν, ἀλλὰ καὶ ὄφεως καὶ ἐχίδνης, ἄρκτου τε καὶ παρδάλεως καὶ συὸς ψυχῆς κατ᾽ οὐδὲν, ὅσον ἐπὶ λόγῳ φύσεώς τε καὶ οὐσίας, τὴν σφῶν αὐτῶν τῶν φιλοσοφωτάτων ψυχὴν διαλλάττειν. καὶ θείου δὲ πρὸς τούτοις δικαιωτηρίου συνεχῶς ὑπομιμνήσκων, καὶ μελλούσης ἔσεσθαι κρίσεως, κολάσεώς τε καὶ τιμωρίας ἀπαραιτήτους τοῖς ἀσεβέσιν ὑπογράφων, τοῖς τε εὐσεβέσιν ἐπαγγελίας θεοῦ αἰωνίου ζωῆς, καὶ οὐρανῶν βασιλείας καὶ σὺν θεῷ μακαρίας διαγωγῆς, ἵνα ἂν πλανήσειεν, οὐχὶ δὲ μᾶλλον προτρέψαιτο, σπουδὴν μὲν ἐπὶ ἀρετῆς, τῶν προσδοκωμένων ἕνεκα τοῖς εὐσεβέσιν ἐπάθλων, ἀποτρέπεσθαι δὲ πάσης κακίας, διὰ τὰς ἐπηρτημένας τοῖς ἀσεβέσι τιμωρίας; ἐν τοῖς δογματικοῖς τῶν αὐτοῦ λόγων παρειλήφαμεν, εἶναί τινας μετὰ τὸν ἀνωτάτω θεὸν δυνάμεις, ἀσωμάτους τὴν φύσιν καὶ νοερὰς, λογικάς τε καὶ πανάρετους, τὸν παμβασιλέα χορεύοντας, ὧν πλείους καὶ μέχρις ἀνθρώπων νεύματι τοῦ πατρὸς διά τινας σωτηρίους οἰκονομίας ἀποστέλλεσθαι. ἃς δὴ γνωρίζειν καὶ τιμᾶν κατὰ τὸ μέτρον τῆς ἀξίας ἐδιδάχθημεν, μόνῳ τῷ παμβασιλεῖ θεῷ τὴν σεβάσμιον τιμὴν ἀπονέμοντες. ἔτι πρὸς τούτοις ἔγνωμεν παρ᾽ αὐτοῦ μαθόντες πολεμίας τινὰς καὶ ἐχθρὰς τοῦ ἀνθρωπείου γένους ἀμφὶ τὸν περίγειον ἀέρα πωτᾶσθαι, τε σὺν τοῖς πονηροῖς διατρίβειν δυνάμεις δαιμόνων, τε πνευμάτων πονηρῶν, τε τῶν ἐν τούτοις ἀρχόντων, οὓς πάντη ἀθέους φεύγειν πεπαιδεύμεθα. εἰ καὶ ὅτι μάλιστα θεῶν προσηγορίας καὶ τιμὰς ἑαυτοῖς ὑφαρπάζουσι. ταύτης δ᾽ οὖν ἔτι μᾶλλον τῆς θεομαχίας τε τῆς θεοεχθρείας ἕνεκεν, ἀποτρεπτέας εἶναι, καθ᾽ ἃς ἐν τῇ προπαρασκευῇ πεποιήμεθα διὰ πλείστων ἀποδεί-

ξεις. τοιαῦτα ἄττα τυγχάνει τὰ ἐν τοῖς δογματικοῖς μαθήμασι τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ἀναφερόμενα, Ἑβραίων τῶν πάλαι θεοφιλῶν ἀνδρῶν τε καὶ προφητῶν ἄντικρυς εὐσεβῆ παιδεύματα. εἰ δὴ οὖν ταῦτα σεμνά, εἰ ὠφέλιμα, εἰ φιλόσοφα, εἰ ἀρετῆς μεστά, ἔστιν ἂν εὐλόγως ὁ τούτων διδάσκαλος ἐπιγράφοιτο τὸ τοῦ πλάνου ὄνομα; ἀλλὰ ταῦτα μὲν ὡς παρὰ κοινὴν τὴν φύσιν ἀνθρώπου τέως ἐξητάσθω, παραστατικὰ τῆς σεμνῆς καὶ βιωφελοῦς διδασκαλίας αὐτοῦ τυγχάνοντα. φέρε δὴ καὶ τὰ θειότερα σκεψώμεθα.

Περὶ τῶν θειοτέρων ἔργων αὐτοῦ χριστοῦ.

Καὶ δὴ σκεψώμεθα, ὅσων τε καὶ οἵων σὺν ἀνθρώποις τὰς διατριβὰς πεποιημένος, παραδόξων γέγονε ποιητὴς ἔργων, τοτὲ μὲν λεπροὺς τὸ σῶμα δυνάμει θείᾳ καθαίρων, τοτὲ δὲ προστάγματι λόγου τοὺς ἐν ἀνθρώποις δαίμονας ἐλαύνων, καὶ ἄλλοτε πάλιν νοσηλευομένους παντοίοις ἀσθενειῶν εἴδεσι καταπονουμένους, τὴν ἴασιν ἀφθόνως δωρούμενος. καὶ ποτὲ μὲν ἔφησε παραλυτικῷ, ἀναστὰς ἆρον τὸν κράββατόν σου, καὶ περιπάτει, ὁ δὲ τὸ κελευσθὲν ἐποίει. τυφλοῖς δὲ πάλιν ἄλλοτε τὰ βλεπτικὰ τοῦ φωτὸς ἐχαρίζετο. ἤδη δέ ποτε καὶ αἱμορροοῦσα γυνὴ μακραῖς ἐτῶν περιόδοις πρὸς τοῦ πάθους καταπονουμένη, ἐπεὶ ἑώρα μυρία πλήθη κυκλοῦντα αὐτόν, καὶ μηδαμῶς ἐπιτρέποντα αὐτῇ γονυπετῆσαι προσελθούσῃ, τοῦ τε πάθους τὴν ἀπαλλαγὴν ἐξαιτήσασθαι, ἀλλὰ καὶ ἄκρου τοῦ ἱματίου προσψαῦσαι μόνον διανοηθεῖσα, ὑποδῦσα, καὶ τοῦ κρασπέδου ἐπιλαβομένη, ὁμοῦ καὶ τῆς τῶν κακῶν ἰάσεως ἐπελάβετο, παραχρῆμά τε ὑγιὴς ἦν, τοῦ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ἐνθέου δυνάμεως δεῖγμα μέγιστον ἐπικομιζομένη. ἄλλος δέ τις βασιλικὸς ἀνὴρ κακῶς ἔχοντα τὸν παῖδα, προσπεσὼν τῷ ἰησοῦ, παραχρῆμα σῶον ἀπελάμβανεν. καὶ θυγατέρα πάλιν ἄλλος, ἰουδαίων δὲ ἀρχισυνάγωγος ἦν, ἀλλ' οὐκέτι ἤδη καὶ θανοῦσαν. τί δεῖ λέγειν ὡς τεταρταῖος ἄλλος δυνάμει τοῦ ἰησοῦ νεκρὸς ἠγείρετο; ἢ ὡς ἐπὶ θαλάττης, οἷα ἐπὶ λεωφόρου γῆς, πορείας ἤνυεν ποιούμενος, τῶν αὐτοῦ μαθητῶν ἐμπλεόντων; καὶ ὡς χειμασθέντων ἐπετίμησε τῇ θαλάττῃ τε καὶ τῷ κλύδωνι καὶ τοῖς ἀνέμοις, καὶ πάντα γαλήνη παραχρῆμα, οἷα δεσπότου φωνὴν καταπλήξαντα; πέντε δὲ χιλιάδας ἀνδρῶν συνεπιπαρόντος μυρίου ἄλλου γυναικῶν τε καὶ παίδων πλήθους, ἐκ πέντε τὸν ἀριθμὸν ἄρτων εἰς κόρον πληρώσας, ὡς καὶ περιττὰ τοσαῦτα, ὅσα ἱκανὰ ἦν πληρῶσαι δώδεκα κοφίνους λαβεῖν, ἵνα οὐκ ἂν ἐκπλήξειεν, καὶ ἐπιζήτησιν γε εἰκότως τῆς κατ' αὐτὸν ἀπορρήτου δυνάμεως ἐκκαλέσαιτο; ἀλλ' ἵνα μή μοι τὰ νῦν ὁ λόγος εἰς μακρὸν μῆκος ἐκτείνοιτο, ἐπὶ πᾶσιν ἐκκείσθω ὁ αὐτοῦ θάνατος, οὐ κοινὸς τοῖς λοιποῖς ἀνθρώποις γεγενημένος. οὐ γὰρ νόσῳ διαφθαρείς, ἀλλ' οὐδὲ βρόχῳ πνιγείς, οὐδὲ μὴν κατ' αὐτὸ τοῦ σταυροῦ τὸ τρόπαιον ὁμοίως τοῖς λοιποῖς κακούργοις ὑποτμηθεὶς σιδήρῳ τὰ σκέλη, οὐδὲ ὅλως πρός τινος ἀνθρώπων παθών τι τῶν ἀναιρεῖν εἰωθότων, βίαιον ὑπέμεινε τελευτήν, ἀλλ' ὡς αὐτὸ μόνον ἑκὼν παρεδίδου τοῖς ἐπιβουλεύουσι τὸ σῶμα. αἰωρηθεὶς τοῦτο μὲν ἀπὸ γῆς αὐτίκα. κἄπειτα ἐπὶ τοῦ ἰκρίου φωνήσας μέγα, καὶ τῷ πατρὶ παραθεὶς τὸ πνεῦμα, εἰπὼν αὐτοῖς ῥήμασι, πάτερ εἰς χεῖράς σου παρατίθεμαι τὸ πνεῦμά μου, οὕτως ἄφετος καὶ ἐλεύθερος αὐτὸς ἀφ' ἑαυτοῦ τὴν ἐκ τοῦ σώματος ἀναχώ-

ρησιν

φθὲν τοῖς πρὸς τῶν γνωρίμων, καὶ τῇ προσηκούσῃ παραδοθέντος ταφῇ, τριταῖος αὖθις ἀπελάμβανε τοῦτο, ὃ πρὶν ἀναχωρήσας ἑκὼν κατέθετο. καὶ δείκνυσί γε πάλιν αὖ τὸ ἑαυτοῦ ἔνσαρκον, ἔνσωμον, αὐτὸ ἐκεῖνον, οἷος καὶ ὁ πρὶν ἦν, τοῖς οἰκείοις μαθηταῖς. οἷς καὶ ἐπὶ βραχὺ ὁμιλήσας, καί τινα συνδιατρίψας χρόνον, αὖθις ἐνθένδε καὶ πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτῶν τὴν εἰς οὐρανοὺς πορείαν στελλόμενος. οἷς δὴ καὶ ὑποθήκας περὶ τῶν πρακτέων παραδούς, διδασκάλους τῶν ἐθνῶν ἁπάντων τῆς ἀνωτάτω θεοσεβείας ἀπέφηνεν. Τοιαῦτα ἡμῖν τὰ πολυύμνητα τῆς ἀρετῆς θαύματα· τοιαῦτα τῆς ἐν αὐτῷ θεότητος τὰ τεκμήρια· ταῦτα καὶ αὐτοὶ λογισμῷ σώφρονι τεθαυμάκαμεν, βεβασανισμένῃ τε καὶ ἐξητασμένῃ κρίσει κατεδεξάμεθα. ἐξήτασται μὲν ἡμῖν καὶ βεβασάνισται καὶ δι' ἑτέρων παραδειγμάτων ἐναργῶν πάντα καλυπτόντων λόγον, δι' ὧν αὐτὸς ὁ κύριος ἡμῶν εἰσέτι καὶ νῦν οἷς ἂν κρίνειεν, μικρὰ ἄττα τῆς αὐτοῦ δυνάμεως παραφαίνειν εἴωθε. πλὴν ἀλλὰ καὶ τῇ λογικωτέρᾳ μεθόδῳ μὴ προσάγειν εἰώθαμεν τοῖς οὐ παραδεχομένοις τὰ προειρημένα, ἀλλ' ἤτοι παντελῶς ἀπιστοῦσιν αὐτοῖς, καὶ μηδὲν καθόλου γεγονέναι τοιοῦτον πρὸς αὐτοῦ φάσκουσιν, ἢ γεγονέναι μέν, γοητικῷ δὲ ὅμως ἐπὶ πλάνῃ τῶν ὁρώντων ὡσανεὶ ὑπ' ἀνδρὸς πλάνου, ἀναγκαῖον ἐπιθέσθαι. εἰ δὲ χρὴ καὶ ἐπὶ τοῦ παρόντος βραχέα πρὸς τοὺς δεδηλωμένους ἐνστῆναι, οὐκ ἀπολειψόμεθα σπουδῆς, ὅμως δ' ὅπως ἂν τοῖς ἀπαντήσομεν.

Πρὸς τοὺς ἀπιστοῦντας τῇ τῶν τοῦ σωτῆρος ἡμῶν περὶ τῶν παραδόξων πράξεων διηγήσει.

εʹ Εἰ δὲ λέγοιεν μηδὲν τῶν ἀρχαίων πεποιηκέναι τὸν σωτῆρα ἡμῶν θαυμαστόν, μηδέ τι παράδοξον ὧν ἐμαρτύρησαν οἱ γνώριμοι, σκεψώμεθα εἰ πιθανὸς ὁ λόγος αὐτοῖς ἔσται, μὴ τὴν αἰτίαν ἔχουσιν ἀποδιδόναι, δι' ἣν οἱ μὲν μαθηταί, ὁ δὲ διδάσκαλος ἐχρημάτισεν. ὅ, τι γὰρ διδάσκων, ἐπαγγελίαν μαθήματός τινος ἐπαγγέλλεται. οὔτε οὖν μαθηταί, μαθημάτων ὀρεγόμενοι, σφᾶς αὐτοὺς τῷ διδασκάλῳ προσφέροντες ἐπιτρέπουσι. τίνα οὖν ἔστιν εἰπεῖν αἰτίαν τῶν τοῦ Ἰησοῦ μαθητῶν τῆς σὺν αὐτῷ διατριβῆς, καὶ τί τὸ ἀναγκαῖον τῆς περὶ αὐτὸν σπουδῆς; τίνων δὲ καὶ διδάσκαλον ἐπεγράφοντο μαθημάτων; ἢ τοῦτο δῆλον; πάντως γάρ που ὧν παρ' αὐτοῦ μαθόντες εἰς ἑτέρους ἐξενήνοχαν· παραγγελίαι δ' ἦσαν αὐτῷ φιλοσόφου βίου, ὃν ὑπογράφων αὐτοῖς ἔλεγε· μὴ κτήσησθε χρυσὸν μηδὲ ἄργυρον εἰς τὰς ζώνας, μὴ πήραν εἰς ὁδόν. καὶ τὰ τοιαῦτα. τῇ δὲ πάντα διοικούσῃ προνοίᾳ αὐτοὺς ἀνατιθέντας, μηδὲν μεριμνᾶν τῶν χρειῶν ἕνεκα. παρῄνει δ' αὐτοῖς καὶ τῶν Ἰουδαίοις ὑπὸ Μωσέως παρηγγελμένων κρείττονα φρονεῖν. τὸν μὲν γάρ, οἷα προχείροις εἰς ἀνδροφονίας, νομοθετῆσαι μὴ φονεύειν. ὡσαύτως δὲ καὶ μὴ μοιχεύειν, οἷα λαγνεστάτοις καὶ καταφερεστάτοις. καὶ αὖ πάλιν μὴ κλέπτειν, οἷα δουλοπρεπεστάτοις. αὐτοὺς δὲ δεῖν τούτοις μὲν ἡγεῖσθαι μὴ προσήκειν αὐτοῖς τοὺς νόμους, τὸ δ' ἀπαθὲς τῆς ψυχῆς περὶ πολλοῦ προτιμᾶν, κάτωθεν ἐκ βάθους αὐτῆς διανοίας ὥσπερ ἀπὸ ῥιζῶν, τὰ τῆς κακίας ἀποτέμνοντας βλαστήματα. καὶ κρατεῖν μὲν ὀργῆς καὶ πάσης αἰσχρᾶς ἐπιθυμίας πειρᾶσθαι, μᾶλλον δὲ μηδὲ ὀργίζεσθαι δι' ἄκραν ψυχῆς ἀπάθειαν, μηδὲ προσβλέπειν γυναῖκα μετ' ἐπιθυμίας ἀκολάστου. μὴ δὲ κλέπτειν, τοὐναντίον δέ, καὶ τὰ οἰκεῖα προΐεσθαι τοῖς δεο-

μένοις. ἀλλὰ μηδὲ σεμνύνεσθαι ἐπὶ τῷ μὴ ἀποστερεῖν, ἀλλ' ἐπὶ τῷ τοὺς σφᾶς
ἀποστερεῖν προῃρημένους, ἀμνησικάκως φέρειν. καὶ τί με χρὴ συναγαγεῖν
πάντα ὅσα ὁ μὲν ἐδίδασκεν, οἱ δ' ἐμάνθανον; παρήγγελλε δ' αὐτοῖς πρὸς τοῖς ἄλ-
λοις, τῆς ἀληθείας οὕτως ἔχεσθαι ὡς μηδ' εὐορκίας δεῖσθαι, πολλοῦ δεῖ ἐπιορ-
κεῖν· παρασκευάζειν δὲ τὸν τρόπον, παντὸς ὅρκου πιστότερον φαίνεσθαι, μέχρι τοῦ
ναὶ καὶ οὒ οὐ χωροῦντας, σὺν ἀληθείᾳ τοῖς ῥήμασι χρωμένους. πάλιν τοίνυν, ἵ-
να δὴ ἔχοι λόγον τοὺς τῶν τοιῶνδε ἀκροατὰς, ἤδη δὲ καὶ διδασκάλους τῶν αὐτῶν φοι-
τητὰς μαθημάτων, πεπλάσθαι ὑπονοεῖν, ὅσα διὰ παραδόξων τὸν διδάσκαλον ἐ-
μαρτύρησαν. τί δὲ τὸ πιθανὸν τοῦ νομίζειν συμφώνως ἅπαντας ψεύσασθαι, δώδεκα
ὄντας τὸν ἀριθμὸν τοὺς ἐκκρίτους, ἑβδομήκοντα δὲ τοὺς λοιπούς; οὓς καὶ ἀποστεῖλαι
λέγεται ἀνὰ δύο πρὸ προσώπου αὐτοῦ, εἰς πάντα τόπον καὶ χώραν οὗ ἔμελλεν αὐτὸς
ἔρχεσθαι. ἀλλ' οὐδεὶς αἱρεῖ λόγος ἀπιστεῖσθαι τοσοῦτον πλῆθος ἀνδρῶν εὐσεβῆ καὶ
σεμνὸν βίον ἀσπασαμένων, καὶ πάντων μὲν τῶν οἰκείων ὠλιγωρηκότων, αὐτῇ δὲ τῶν
φιλτάτων, γυναικὸς λέγω καὶ παίδων καὶ παντὸς γένους, τὸν ἀκτήμονα τρόπον ἑλο-
μένων καὶ τὴν περὶ τοῦ διδασκάλου μαρτυρίαν σύμφωνον, ὡς ἀφ' ἑνὸς στόματος
εἰς πάντας ἀνθρώπους ἐξενηνοχότων. ὁ μὲν οὖν κύριος καὶ πρῶτος καὶ ἀληθὴς λό-
γος, εἴη ἂν οὗτος. σκεψώμεθα δὲ καὶ τὸν ἐναντίον. ἔστω γὰρ ὁ μὲν διδάσκαλος, οἱ δὲ
μαθηταί. εἶτα ὡς ἐν ὑποθέσει λόγου, ὁ μὲν μὴ τὰ προλελεγμένα διδασκέτω,
τὰ δ' ἐκείνοις ἐναντία, παρανομεῖν δηλαδὴ, καὶ ἀσεβεῖν, καὶ ἀδικεῖν, καὶ πλεονε-
κτεῖν, καὶ ἀποστερεῖν, καὶ εἴ τι ἕτερον κακὸν λέγοιτο. λανθάνειν δ' ἐπὶ πᾶσι τούτοις
σπουδάζειν, καὶ τὸ ἦθος μάλ' εὐφυῶς ἐπικρύπτεσθαι προσχήματι σεμνῆς διδα-
σκαλίας καὶ εὐσεβείας ἐπαγγελίᾳ καινῆς. οἱ δὲ ταῦτα μετερχέσθωσαν, καὶ τὰ τούτων ἔτι
μοχθηρότερα, διὰ τὸ προσαλὲς τῆς κακίας καὶ αὐτοδίδακτον αὐτῆς. ἐπὶ μέγα δὲ
πλαστοῖς ῥήμασιν ἐπαιρόντων τὸν διδάσκαλον, μηδενὸς ψευδοῦς φειδόμενοι λό-
γου· πάντα δ' αὐτοῦ τὰ παράδοξα καὶ τὰς θαυματουργίας πεπλασμένως ἐπιγρα-
φόντων, ὡς ἂν θαυμάζοιντο καὶ αὐτοὶ καὶ μακαρίζοιντο, οἷα μαθηταὶ τοῦδε γενέσθαι
ἠξιωμένοι. φέρε οὖν εἰδῶμεν, εἰ τοιοῖσδε οὖσιν αὐτοῖς, συστῆναι οἷόν τε ἦν τὸ ἐπιχεί-
ρημα. κακῷ δὴ κακὸν οὔ φασιν εἶναι φίλον, ἀλλ' οὐδὲ ἀγαθῷ. πόθεν οὖν ἐν πλήθει
τοσῷδε ἀνδρῶν, ἡ τῶν κακῶν εὕρηται συμφωνία; πόθεν ἡ περὶ τῶν αὐτῶν ἐν πᾶ-
σιν αὐτοῖς ὁμόφωνος μαρτυρία; ἡ μέχρι θανάτου ὁμοφροσύνη; ἀνδρὶ δὲ γόητι
τοιάδε ἐπαγγελλομένῳ, τίς ἂν τὴν ἀρχὴν προσέσχε τὸν νοῦν; εἴποις ἂν, ὅτι γόητες
αὐτοὶ οὐδὲν ἧττον τοῦ καθηγητοῦ ἦσαν. ἆρ' οὖν οὐδὲ τὸ τέλος οὐ συνεωράκεσαν τοῦ διδα-
σκάλου, καὶ οἵῳ κέχρηται θανάτῳ; τί δῆτα οὖν, καὶ μετὰ τὸ αἴσχιστον ἐκεῖνο τέλος αὐ-
τοῦ, ἐπέμενον, τὸν ἐν νεκροῖς θεολογοῦντες, τὰ ἴσα παθεῖν; καὶ τίς πώποτ' ἐπ' οὐ-
δενὶ λόγῳ πρόδηλον ἕλοιτο τοιαύτην τιμωρίαν; καὶ μὴν δεδόσθω τιμᾶν αὐτὸν
συνόντα ἔτι καὶ συνδιατρίβοντα, καὶ δι' ἀπάτης αὐτοὺς, ὡς ἂν φαίη τις, ἀπο-
πλανῶντα. τί οὖν, ὅτι καὶ μετὰ τὴν τελευτὴν, καὶ πολὺ μᾶλλον τότε, ἢ πρότερον,
αὐτὸν τεθνηκότα τετιμήκασιν; ἐπεὶ σὺν ἀνθρώποις μένοντα λέγοιντο καὶ ἀπατη-
θῆναί ποτε, ὅτ' αὐτοῦ τὰ τῆς ἐπιβουλῆς ἐσκευώρητο. μετὰ δὲ τὸ ἐξ ἀνθρώπων γενέσθαι,
ἀσμένως αὐτοὶ θνήσκειν μᾶλλον ᾑροῦντο, ἢ τῆς ὑπὲρ αὐτοῦ μαρτυρίας ἀγαθῆς ἐξίστα-
σθαι. εἰ δ' ἦσαν οὖν μηδὲν ἀγαθὸν συνεγνωκότες τῷ διδασκάλῳ, μὴ βίον, μὴ μάθημα,

μὴ πρ

μὴ πράξειν, μὴ ἔργον ἐπαίνου ἄξιον· μηδὲ μὴν κατά τι ὠφελημένοι αὐτοῦ, ἢ ὅσον
πονηρίαν καὶ ἀνδρὸς πλάνην, πῶς ἐθνήσκον προθύμως τὰ σεμνὰ καὶ ἐπίδοξα
περὶ αὐτοῦ μαρτυροῦντες, παρὸν ἑκάστῳ ζῆν ἀπραγμόνως, καὶ ἐπὶ τῆς οἰκείας ἑ-
στίας μετὰ τῶν φιλτάτων τὸν ἀκίνδυνον διάγειν βίον; πλάνοι δ᾽ ἄνδρες καὶ ἀπατεῶνες,
πῶς ἀγαπητὸν ἡγοῦντο τὸν ὑπὲρ ἑτέρου θάνατον, ὃν ἀκριβῶς πάντων μᾶλλον
ἐγίνωσκον οὐδενὸς μὲν αὐτοῖς, ὡς ἂν φαίη τις, γεγονότα πρόξενον ἀγαθοῦ, πάσης
δὲ κακίας διδάσκαλον; ἀνὴρ μὲν γὰρ λογισμοῦ καὶ ἀρετῆς μέτοχος, ὑπὲρ ἀγα-
θοῦ κατορθώματος κἂν εὐλόγως ποτὲ τὸν μετ᾽ εὐκλείας θάνατον ὑπομείνειεν·
ὁ δὲ μοχθηρὸς τὸν τρόπον, φιλοπαθής τις καὶ φιλήδονος ὤν, μόνην δὲ τὴν παροῦσαν
ταυτηνὶ ζωὴν, καὶ τὰς κατ᾽ αὐτὴν ἡδυπαθείας μεταδιώκων, οὐκ ἄν ποτε ἕλοι-
το πρὸ ζωῆς θάνατον, οὐδ᾽ ὑπὲρ οἰκείων καὶ φιλτάτων τιμωρίας ὑπομείνειε, μή-
τιγε ὑπὲρ τοῦ φαυλότητι κατεγνωσμένου. πῶς οὖν οἱ τοῦ δηλουμένου μαθηταί, εἰ
ἄρα πλάνος ἦν καὶ γόης, οὐκ ἀγνοοῦντες αὐτὸν τοιοῦτον, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ χείρονι μο-
χθηρίας τρόπῳ τὰς ψυχὰς ἐνεσχημένοι, ὑπέμενον πρὸς τῶν ὁμοεθνῶν πάσας αἰ-
κίας, καὶ πᾶν τιμωριῶν εἶδος ὑπὲρ τῆς αὐτοῦ μαρτυρίας ἀναδέχεσθαι, οὐκ ὂν
τοῦτο τῆς τῶν φαύλων οἰκεῖον φύσεως; ἔτι δὲ καὶ τοῦτο πρόσθες· εἰ δὴ καὶ αὐτοὶ πλάνοι
καὶ ἀπατεῶνες ἐτύγχανον, πρόσθες δ᾽ ὅτι καὶ ἀπαίδευτοι καὶ παντελῶς ἰδιῶται,
μᾶλλον δὲ ὅτι καὶ βάρβαροι, καὶ τῆς σύρων οὐ πλέον ἐπαΐοντες φωνῆς, καὶ πῶς ἐπὶ
πᾶσαν προῆλθον τὴν οἰκουμένην; ἢ ποίᾳ τοῦτο διανοίᾳ ἐφαντάσθησαν τολμῆσαι;
ποίᾳ δὲ δυνάμει τὸ ἐπιχειρηθὲν κατώρθωσαν; ἔστω γὰρ ἐπὶ τῆς οἰκείας γῆς καλιν-
δουμένους ἀγροίκους ἄνδρας πλανᾶν καὶ πλανᾶσθαι, καὶ μὴ ἐφ᾽ ἡσυχίας βαήξασθαι τὸ
πρᾶγμα. κηρύττειν δ᾽ εἰς πάντας τὸ τοῦ Ἰησοῦ ὄνομα, καὶ τὰς παραδόξους πρά-
ξεις αὐτοῦ κατά τε ἀγροὺς καὶ κατὰ πόλιν διδάσκειν, καὶ τοὺς μὲν αὐτῶν τὴν ῥωμαίων
ἀρχὴν καὶ αὐτήν τε τὴν βασιλικωτάτην πόλιν νείμασθαι, τοὺς δὲ τὴν περσῶν, τοὺς δὲ τὴν
ἀρμενίων, ἑτέρους δὲ τὸ παρθῶν ἔθνος, καὶ αὖ πάλιν τὸ σκυθῶν, τινὰς δ᾽ ἤδη καὶ ἐπ᾽ αὐτὰ
τῆς οἰκουμένης ἥκειν τὰ ἄκρα, ἐπί τε τὴν ἰνδῶν φθάσαι χώραν, καὶ ἑτέρους ὑπὲρ τὸν ὠ-
κεανὸν παρελθεῖν ἐπὶ τὰς καλουμένας βρεττανικὰς νήσους, ταῦτα οὐκ ἔτ᾽ ἔγωγε ἡ-
γοῦμαι κατὰ ἄνθρωπον εἶναι, μήτιγε κατὰ εὐτελεῖς καὶ ἰδιώτας, πολλοῦ δεῖ κατὰ πλάνους
καὶ γόητας. οἱ δὲ διδασκάλου φαύλου καὶ διαστροφέως πεπειραμένοι, καὶ τοῦτον τὴν
ἔκβασιν τῆς τελευτῆς καθεωρακότες, ποίοις ἄρα λόγοις ἐχρήσαντο πρὸς
ἀλλήλους, εἰς τὸ σύμφωνα περὶ αὐτοῦ πλάσασθαι; ἐξ ἑνὸς γὰρ στόματος οἱ πάντες, καὶ
λεπρῶν καθάρσεις, καὶ δαιμόνων ἀπελάσεις, νεκρῶν τε ἀναβιώσεις, πηρῶν τε ἀνα-
βλέψεις, καὶ μυρίας ἄλλας νοσούντων ἰάσεις πρὸς αὐτοῦ γενέσθαι ἐμαρτύρησαν, καὶ
ἐπὶ πᾶσι, τὴν αὐτοῦ μετὰ τὸν θάνατον ἀναβίωσιν πρώτοις αὐτοῖς ἑωραμένην. ταῦ-
τα γὰρ μὴ γενόμενα μηδ᾽ ἀκουσθέντα πω, κατὰ τοὺς αὐτῶν χρόνους πῶς ἐξ ἑνὸς
στόματος ἐμαρτύρουν γεγονέναι, μέχρι καὶ θανάτου πιστούμενοι τὴν ὁμολογίαν, εἰ
μήποτε ἄρα συνελθόντες συνωμοσίαν τὴν κατὰ τὸ αὐτὸ πεποιημένοι, συνθήκας ἔ-
θεντο πρὸς ἀλλήλους, πλάσασθαι καὶ καταψεύσασθαι τὰ μὴ γεγονότα; καὶ ποίοις ἄρα
πιθανὸν εἰπεῖν χρήσασθαι αὐτοὺς λόγοις ἐπὶ τῆς συνθήκης, εἰ μή ποτε τοῖς τοιοῖσδε;
ἄνδρες φίλοι, τὸν μὲν δὴ χθὲς καὶ πρώην ἀπατεῶνα καὶ πλάνης διδάσκαλον ὑπ᾽
ὀφθαλμοῖς ἁπάντων ἴσμεν τὴν ἐσχάτην ὑπομείναντα τιμωρίαν, ὅστις ποτε

ἦν, πάντων ἡμεῖς μάλιστα ἀκριβῶς ἴσμεν, οἷα μύσται τῶν ἀπορρήτων αὐτοῦ γεγενημένοι, σεμνὸς μόνος τοῖς πολλοῖς ἐφαντάζετο, καί τι πλέον ἔχειν παρὰ τοὺς πολλοὺς ἐφρόνει, οὐδὲν δὲ μέγα οὐδὲ τῆς ἀναστάσεως ἄξιον ἐπόνει, εἰ μή τις τὸ δολερὸν καὶ ὕπουλον λέγοι τοῦ τρόπου, καὶ τὸ διάστροφα διδάξαι τινὰς αὐτοὺς, πάντα δι' ἀπάτης τῦφον. αὐτίκ' οὖν φέρε δεξιὰς δόντες ἀλλήλοις, ὁμοῦ πάντες συνθώμεθα περὶ αὐτοῦ σύμφωνον ἐξενεγκεῖν εἰς πάντας ἀνθρώπους πλάνην, καὶ λέγωμεν ἑωρακέναι αὐτὸν τυφλοῖς τὸ βλέπειν χαριζόμενον, ὃ οὐδείς πώποτε ἡμῶν ἱστόρησε· καὶ κωφοῖς τὴν ἀκοὴν παρέχειν, ὃ οὐδείς πώποτε ἡμῶν ἤκουσε· λεπρούς τε καθαρίσαι, καὶ νεκροὺς ἐγεῖραι. καὶ συλλήβδην εἰπεῖν, ἃ μήτε εἴδομεν πρὸς αὐτοῦ πραχθέντα, μήτε ἠκούσαμεν λεχθέντα, ταῦτα ὡς ἀληθῶς πεπραγμένα διατεινώμεθα. ἀλλ' ἐπεὶ καὶ ἡ ἐσχάτη αὐτοῦ τελευτὴ περιβόητος ἔσχε καὶ διαφανῆ τὸν θάνατον, ὡς μὴ δυνάσθαι αὐτὸν ἐπικρύψασθαι, ἀλλὰ καὶ τοῦτον ἡμεῖς ἀδιατρέπτως ἐπιλυώμεθα, μαρτυροῦντες αὖ μάλα ἀναιδῶς ὅτι δὴ πᾶσιν ἡμῖν μετὰ τὸ ἐκ νεκρῶν ἀναβιῶσαι συνεγένετο, ἑστιᾶς τε καὶ τροφῆς συνήθους ἐκοινώνησε. φυλαττέσθω δ' ἡμῖν πᾶσι τὸ ἀναιδὲς καὶ ἀδιάτρεπτον, μενέτω δὲ ἔνστασις μέχρι θανάτου. τί γὰρ καὶ ἄτοπον ὑπὲρ τοῦ μηδενὸς ἀποθνήσκειν; τί δὲ καὶ λυπεῖν, μηδενὸς εὐλόγου χάριν, μάστιγας καὶ βασάνους κατὰ τοῦ σώματος λαβεῖν; εἰ δὲ δέοι καὶ δεσμωτηρίων πειρᾶσθαι, ἀτιμιῶν τε καὶ ὕβρεων ὑπὲρ οὐδενὸς ἀληθοῦς, καὶ τοῦτο ἡμῖν ἤδη μεμελετήσθω. ψευδώμεθα δὴ πάντες ὁμοῦ συμφώνως, καὶ πλαττώμεθα ἐπ' οὐδενὸς ὠφελείᾳ, οὔθ' ἡμῶν, οὔτε τῶν ἀπατωμένων, οὐδὲ μὴν αὐτοῦ τοῦ τὰ ψευδῆ πρὸς ἡμῶν ἐκθειαζομένου. τείνωμεν δὲ τὸ ψεῦδος, μὴ ἐπὶ μόνους τοὺς ὁμοεθνεῖς, ἀλλὰ καὶ εἰς πάντας προελθόντες ἀνθρώπους, καὶ σύμπασαν τὴν οἰκουμένην καταπλήσωμεν τῶν περὶ αὐτοῦ συντεθειμένων. ἤδη δὲ ἐντεῦθεν νομοθετῶμεν πᾶσι τοῖς ἔθνεσιν, ἀντίστροφα ταῖς ἐξ αἰῶνος παρ' αὐτοῖς περὶ τῶν πατρῴων θεῶν δόξαις. κελεύωμεν ῥωμαίοις αὐτοῖς πρῶτα πάντων, μὴ σέβειν οὓς ἡγοῦντο θεοὺς οἱ προπάτορες. παρίωμεν δὲ καὶ ἐπὶ τὴν ἑλλάδα, καὶ τοῖς τούτων σοφοῖς ἀντικηρύττωμεν, μηδ' αἰγυπτίοις ἀνῶμεν, πολεμῶμεν δὲ καὶ τοὺς τούτων θεοὺς, μὴ τὰ μωσέως πρόσθεν κατ' αὐτῶν γενόμενα ἀνατεινόμενοι, τὸν δὲ τοῦ ἡμετέρου διδασκάλου θάνατον, ὥσπερ τι φόβητρον, αὐτοῖς ἀντιτάττοντες, καὶ τὴν ἀπ' αἰῶνος ἐξ αὐτῶν εἰς πάντας ἀνθρώπους προελθοῦσαν περὶ θεῶν φήμην, μὴ ῥηματίοις καὶ λόγοις, δυνάμει δὲ τοῦ σταυρωθέντος διδασκάλου καταλύωμεν. ἀπίωμεν καὶ ἐπὶ τὴν ἄλλων βάρβαρον γῆν, καὶ τὰ παρὰ τοῖς πᾶσιν ἀνατρέπωμεν. προθυμίαις δὲ μηδεὶς ἡμῶν λειπέσθω. οὔτε γὰρ μικρὸς ὁ ἆθλος τῶν τολμωμένων, ἐπεὶ μὴ τὰ τυχόντα βραβεῖα ἡμᾶς ἐκδέξεται, ἀλλ' αἱ ἀπὸ τῶν παρ' ἑκάστοις, ὡς εἰκὸς, νόμων τιμωρίαι, δεσμὰ δηλαδὴ καὶ βάσανοι καὶ φυλακαὶ, πῦρ τε καὶ σίδηρος καὶ σταυροὶ καὶ θῆρες, ὧν μάλιστα προθυμητέον, καὶ τοῖς κακοῖς ὁμόσε χωρητέον ὑπόδειγμα τὸν διδάσκαλον κεκτημένοις. τί γὰρ τούτων γένοιτ' ἂν κάλλιον, ἐχθροὺς καὶ θεοῖς καὶ ἀνθρώποις ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ καταστῆναι, καὶ μήποτε ἡδέως ἀπολαῦσαί τινος, μήτε τῶν φιλτάτων ὄνασθαι, μήτε χρημάτων τυχεῖν, μήτε τινὸς ἀγαθοῦ τὸ παράπαν ἐλπίδα κτήσασθαι, εἰκῆ δὲ καὶ μάτην πλανᾶσθαι καὶ πλανᾶν. τοῦτο γὰρ ἦν τὸ συμφέρον καὶ τὸ φέρεσθαι ἐξεναντίας πᾶσι τοῖς ἔθνεσι, καὶ τὸ θεοῖς μὲν τοῖς ἐξ αἰῶνος παρὰ

πᾶσιν

πᾶσιν ὡμολογημένοις πολεμεῖν. ὃν δὴ ὑπ' ὀφθαλμοῖς ἡμῶν αὐτῶν διδάσκαλον
θεὸν εἶναι, καὶ θεοῦ παῖδα κηρύττειν, ὑπὲρ οὗ καὶ αὐτοὺς ἀποθνήσκειν ἑτοίμους εἶναι, μηδὲν
ἀληθὲς περὶ αὐτοῦ μηδ' ὠφέλιμον μεμαθηκότας. ταύτῃ δ' οὖν καὶ μᾶλλον τιμη-
τέον αὐτὸν, εἰ μηδὲν ἡμᾶς ὤνησεν, πάντα τε ἐπὶ τῷ δοξάσαι αὐτοῦ τὴν προσηγο-
ρίαν ποιητέον, καὶ πάσης ὕβρεως καὶ τιμωρίας ὑπομενητέον, πάντα τε τρόπον
ἀναδεκτέον θανάτου, ὑπὲρ μηδενὸς ἀληθοῦς. κακὸν γὰρ ἴσως ἀλήθεια, τὸ δὲ ψεῦδος
ἔχει τοῦ κακοῦ τὸ ἐναντίον. διὸ λέγωμεν ὅτι καὶ νεκροὺς ἤγειρεν, καὶ λεπροὺς ἐκαθά-
ρισε, καὶ δαίμονας ἤλασε, καὶ τῶν ἄλλων παραδόξων ἔργων γέγονε ποιητής, μη-
δὲν μὲν τούτων αὐτῷ συνεγνωκότες, ἑαυτοῖς δὲ τὰ πάντα πλαττόμενοι, καὶ πλα-
νῶντες μὲν οὐ δυνατόν· εἰ δὲ μὴ πείθοιτό τις, ἀλλ' αὐτοί γε ὑπὲρ ὧν συνετεθείμε-
θα, τἀπίχειρα τῆς πλάνης καθ' ἑαυτῶν ἐφελκόμενοι. ἆρ' οὖν πιθανὰ ταῦτα ἢ
ἀληθοῦς ἐχόμενα λόγου, ὡς τὰ τοιαῦτα πλασάμενοι καὶ συνθέμενοι ἀλλήλοις οὗτοι
οἱ ἄνδρες καὶ ἰδιῶται περιῄεσαν ἐπὶ τὴν ῥωμαίων ἀρχήν, ἢ ὡς ἀνθρωπεία φύσις
τὸ φιλόζωον οἰκεῖον κεκτημένη δύναιτ' ἄν ποθ' ὑπὲρ τοῦ μηδενὸς αὐθαίρετον
ὑπομεῖναι τελευτήν, ἢ ὡς οἱ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν μαθηταὶ εἰς τοσαύτην ὑπερ-
βολὴν ἐκπληξίας ἤλασαν, ὡς μηδὲν μὲν ὑπ' αὐτοῦ παράδοξον πραχθὲν
ἑωρακέναι, αὐτοὺς δ' ἐκ συνθήματος ὁμοῦ πάντα τὰ τοιαῦτα πεπλάσθαι, ἔπει-
τα ῥήματα περὶ αὐτοῦ ψευδῆ συνταξαμένους ὑπὲρ τούτων ἀποθνήσκειν ὑπομένειν
ἑτοίμως ἔχειν; ἀλλὰ τί φής; μὴ προσδοκῆσαι αὐτοὺς μηδὲ ἐλπίσαι δεινόν τι πεί-
σεσθαι ἐκ τῆς περὶ τοῦ ἰησοῦ μαρτυρίας; διὸ καὶ ἀδεῶς ἐπὶ τὸ περὶ αὐτοῦ κήρυγμα
προελθεῖν; ἀλλ' οὐκ εἰκὸς ἦν ἀπελπίσαι τὰ πάντα ὑπ' αὐτῶν πείσεσθαι, τοὺς ῥω-
μαίοις ὁμοῦ καὶ ἔθνεσι καὶ βαρβάροις θεῶν ἀνατροπὴν εἰσηγησαμένους. ἡ δέ γε περὶ
αὐτῶν ἱστορία σαφῶς δείκνυσιν, ὡς μετὰ τὴν τοῦ διδασκάλου τελευτὴν ἐπίβουλοί
τινες συλλαβόντες αὐτοὺς, πρῶτα μὲν παρέδωκαν φυλακῇ, ἔπειτα δὲ ἀπέλυσαν,
παραγγείλαντες μηδενὶ λαλεῖν ἐπὶ τῷ ὀνόματι τοῦ ἰησοῦ. γνόντες δὲ αὐτοὺς μετὰ
ταῦτα, δημοσίᾳ τῷ πλήθει τὰ περὶ αὐτοῦ διαλεγομένους, ἀναρπάσαντες ἐμά-
στιζον, ἐπιτιμῶντες ἐπὶ τῇ διδασκαλίᾳ. ὅτε ἀποκριθεὶς αὖθις αὐτοῖς ὁ πέτρος εἶ-
„ πεν, πειθαρχεῖν δεῖ θεῷ μᾶλλον ἢ ἀνθρώποις. μετὰ δὲ ταῦτα λίθοις βληθεὶς ἀναι-
ρεῖται στέφανος, ἐπὶ τοῦ ἰουδαίων πλήθους παρρησιασάμενος, καὶ διωγμὸς οὐχ ὁ τυ-
χὼν ἐπανίσταται τοῖς πρεσβεύουσι τὸ τοῦ ἰησοῦ ὄνομα. καὶ πάλιν ἄλλοτε ἡρώδης ὁ τῶν
ἰουδαίων βασιλεὺς ἀνεῖλεν τὸν ἰάκωβον τὸν ἀδελφὸν ἰωάννου μαχαίρᾳ, τόν τε πέ-
τρον ὁ αὐτὸς δεσμοῖς περιέβαλεν, ὡς ἐν ταῖς πράξεσι τῶν ἀποστόλων γέγραπται.
καὶ τούτων ταῦτα πεπονθότων, οἱ λοιποὶ μαθηταὶ ἀπρὶξ ἐχόμενοι τοῦ ἰησοῦ, προέ-
μενοι ἔτι μᾶλλον εἰς πάντας αὐτόν τε καὶ τὰς παραδοξοποιίας αὐτοῦ καταγγέλλον-
τες. ἐπὶ τούτοις ἰάκωβος ὁ ἀδελφὸς τοῦ κυρίου, ὃν οἱ πάλαι τὰ ἱεροσόλυμα οἰκοῦν-
τες ἐκάλουν δίκαιον διὰ τὰ τῆς ἀρετῆς πλεονεκτήματα, ἐρωτηθεὶς πρὸς τῶν
ἀρχιερέων καὶ διδασκάλων τοῦ ἰουδαίων ἔθνους, τίνα περὶ τοῦ χριστοῦ ἔχοι δόξαν,
κἄπειτα ἀποκρινάμενος ὅτι υἱὸς θεοῦ εἴη, λίθοις καὶ αὐτὸς πρὸς αὐτῶν βάλλεται. καὶ
πέτρος δὲ ἐπὶ ῥώμης κατὰ κεφαλῆς σταυροῦται, παῦλός τε ἀποτέμνεται, ἰωάννης
τε νήσῳ παραδίδοται. καὶ τούτων ταῦτα παθόντων, οὐδεὶς τῶν λοιπῶν ἐξέστη τῆς
προθέσεως, δι' εὐχῆς δὲ τιθέμενοι καὶ αὐτοὶ τὴν ἴσην τοῖς προειρημένοις τῆς εἰς τὸ

θεῖον δυσσεβείας ἕνεκα τυχεῖν, ἦν μᾶλλον τοῦ Ἰησοῦ καὶ τοῖς παραδόξοις ἔργοις αὐτοῦ μετὰ παρρησίας ἐμαρτύρουν. καὶ μὴν εἴπερ ψεύσματα ἦν κατὰ συνθήκην αὐτοῖς πεπλασμένα, θαυμάζειν ἄξιον, ὅπως τοσοῦτον πλῆθος τὴν συμφωνίαν ἐπὶ τοῖς πλάσμασι καὶ μέχρι θανάτου διεφύλαξεν, οὐδεὶς δὲ αὐτῶν πώποτε τὰ συμβαίνοντα τοῖς προδιηρημένοις τρέσας, ἐξέστη τῆς ἑταιρείας, οὐδ᾽ ἀντεκήρυξε τοῖς ἄλλοις, εἰς φῶς ἀγαγὼν τὰ συντεθειμένα. ἀλλὰ καὶ ὁ ζῶντα προδοῦναι τολμήσας αὐτὸν, αὐτοχειρίᾳ καθ᾽ ἑαυτοῦ παραχρῆμα τὴν δίκην ἐπεσπάσατο. κἀκεῖνο δὲ πῶς οὐ μεστὸν ἐκπλήξεως, τὸ πλείους ἄνδρας καὶ ἰδιώτας, μήτε λαλεῖν μήτε ἀκούειν πλέον τῆς πατρίου φωνῆς ἐπισταμένους, μὴ μόνον διανοηθῆναι τολμῆσαι προελθεῖν ἐπὶ τὴν τῶν ἐθνῶν ἁπάντων περίοδον, ἀλλὰ καὶ προελθόντας κατορθῶσαι τὸ ἐπιτήδευμα; σκέψαι δὲ, ὁποῖόν ἐστι, καὶ τὸ μηδένα μηδαμοῦ διάφωνον ἐξενεγκεῖν περὶ τῶν πράξεων τοῦ Ἰησοῦ λόγον. εἰ γὰρ ἐπὶ πάντων ἀμφιγνοουμένων πραγμάτων, ἔν τε τοῖς κατὰ νόμους δικαστηρίοις, καὶ ἐν ταῖς κοιναῖς ἀμφισβητήσεσι, τῶν μαρτύρων συμφωνία κυροῖ τὸ ἀμφιγνοούμενον, ἐπὶ στόματος δ᾽ οὖν δύο καὶ τριῶν μαρτύρων στήσεται πᾶν ῥῆμα, πῶς οὐκ ἂν ἡ ἀλήθεια καὶ ἐπὶ τῶνδε συσταίη, δώδεκα μὲν ὄντων ἀποστόλων, ἑβδομήκοντα δὲ μαθητῶν, μυρίων τε πλήθους τούτων ἐκτὸς, πάντων θαυμαστὴν συμφωνίαν ἐπιδεδειγμένων, καὶ μαρτυρησάντων γε τοῖς ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ πεπραγμένοις, οὐκ ἀνιδρωτὶ, διὰ δὲ βασάνων ὑπομονῆς, καὶ πάσης αἰκίας καὶ θανάτου, καὶ ἐπὶ πᾶσιν ὑπὸ τοῦ θεοῦ μαρτυρηθέντων, ὃς τὸν ὑπ᾽ αὐτῶν καταγγελθέντα λόγον ἔτι καὶ νῦν, καὶ εἰς ὅλον τὸν αἰῶνα κρατύνει. Ταῦτα μὲν οὖν ἀρχῆς ἀτόπου κατὰ συγχώρησιν δοθείσης γεγυμνάσθω. τὸ γὰρ τοῖς ἐγγράφοις τἀναντία ὑπολαβεῖν, καὶ φάναι τὸν Ἰησοῦν διδάσκαλον γεγονέναι μὴ σωφρόνων λόγων, ἀδικίας δὲ καὶ πλεονεξίας καὶ πάσης ἀκολασίας, τούς τε μαθητὰς αὐτοῦ τοιαῦτα δεδιδαγμένους παντορέκτας γεγονέναι καὶ παμπονήρους τῶν πώποτε ἀνθρώπων, καθ᾽ ὑπόθεσιν ἡμῖν συγκεχωρήσθω· ὅπερ ἦν πάντως ἀτοπώτατον, ὅμοιον ὡς εἰ καὶ Μωσέως ἐν τοῖς νόμοις λέγοντος, οὐ φονεύσεις, οὐ μοιχεύσεις, οὐ κλέψεις, οὐ ψευδομαρτυρήσεις, συκοφαντῶν αὐτὸν διέβαλλέ τις, λέγων εἰρωνείᾳ ταῦτα φάναι καὶ προσποιεῖσθαι. βούλεσθαι μὲν γὰρ τοὺς ὑπηκόους καὶ φονεύειν καὶ μοιχεύειν, καὶ τἀναντία πράττειν οἷς νομοθετεῖ, προσποιεῖσθαι δὲ χρηματίζεσθαι καὶ καθυποκρίνεσθαι τὸν σεμνὸν βίον. ταύτῃ γὰρ καὶ τὰς τῶν παρ᾽ Ἕλλησι φιλοσόφων ὑποθήκας διαβάλλοι ἄν τις, τόν τε καρτερικὸν βίον καὶ τοὺς λόγους αὐτῶν πάντων, φάσκων ἐναντίως μὲν τοῖς ἀναγεγραμμένοις διαπεπρᾶχθαι αὐτοὺς καὶ ἀναβεβιωκέναι, προσποιεῖσθαι δὲ καθ᾽ ὑπόκρισιν, τὸν φιλόσοφον μετελθεῖν βίον. οὕτως δέ τις καὶ πάσας ἁπλῶς εἰπεῖν τὰς τῶν παλαιῶν διαβάλλοι ἂν ἱστορίας, ἀθετῶν τὴν ἐν αὐταῖς ἀλήθειαν, καὶ εἰς τοὐναντίον τὰ δηλούμενα παραδεχόμενος. ἀλλ᾽ ὡς οὐκ ἄν τις ὀκνήσειε τῶν εὖ φρονούντων μαίνεσθαι τὸν τοιοῦτον ἀποφήνασθαι, οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν τοῦ σωτῆρος λόγων τε καὶ μαθημάτων, εἴ τις τἀληθὲς διαστρέφων, τὴν ἐναντίαν οἷς ἐδίδασκε περιβάλλειν αὐτοῦ δόξαν πειρῷτο. πλὴν ἀλλ᾽ ἐδόθη καὶ τοῦτο ὡς ἐν ὑποθέσει, ὅπως καὶ ἐκ περιουσίας, καὶ ἐν ἀτόπῳ συγχωρήσει, τὸ ἀσύστατον τοῦ δι᾽ ἐναντίας λόγου φανῇ. ἐξεληλεγμένου δῆτα τούτου, φέρε ἀναδραμόντες ἐπὶ τὴν τῶν ἱερῶν γραφῶν ἀλήθειαν, τὸ ἦθος τῶν τοῦ Ἰησοῦ μαθητῶν θεασώμεθα. αὐτόθεν μὲν οὖν ἄν τις εὖ φρονῶν, πῶς

οὐ πάσης

τῆς πάσης ἀποδοχῆς αὐτοὺς ἀξίους κρίνειεν; ἄνδρας μὲν εὐτελεῖς ὁμολογουμένως, καὶ τὸν λόγον ἰδιώτας, εὐσεβοῦς δὲ καὶ φιλοσόφου διδασκαλίας εἰς ἔρωτα συμβεβηκότας, τὸ στέρξαντας βίον καρτερικὸν καὶ ἐπίπονον, διὰ νηστειῶν, οἴνου τε καὶ κρεῶν ἀποχῆς, καὶ πλείστης ἄλλης ταπεινώσεως τοῦ σώματος, διά τε εὐχῶν καὶ ἱκετηριῶν τῶν πρὸς τὸν θεὸν, καὶ πολὺ πρότερον δι' ἄκρας σωφροσύνης καὶ ἁγνείας σώματος ὁμοῦ καὶ ψυχῆς κατορθούμενον. τίς δ' οὖν οὐκ ἂν αὐτοὺς θαυμάσειε, δι' ὑπερβολὴν φιλοσοφίας καὶ ταῖς κατὰ νόμον συγκεχωρημέναις γαμεταῖς ἀποταξαμένους, καὶ μήτε ὑπὸ τῆς φυσικῆς ἡδονῆς καθελκυσθέντας, μήτε παίδων καὶ ἐγγόνων ἐπιθυμίᾳ δουλωθέντας· ἐπεὶ μηδὲ θνητῶν ἐγγόνων, ἀλλ' ἀθανάτων ὠρέχθησαν. τὸ δὲ ἀφιλοχρήματον αὐτῶν τοῦ τρόπου, πῶς οὐκ ἄν τις ἐκπλαγείη; καὶ τοῦτο τεκμηράμενος ἐκ τοῦ μὴ φθέγξει, ἀλλ' ἀσπάσασθαι διδάσκαλον, χρυσοῦ καὶ ἀργύρου τὴν κτῆσιν ἀπαγορεύοντα, καὶ νομοθετοῦντα μηδὲ μέχρι δευτέρου χιτῶνος αὔξειν τὴν ὕπαρξιν. ὅπερ τάχα τις ἀκούσας, παρῄτητο ἂν τὸ βαρὺ τοῦ προστάγματος. οἱ δὲ καὶ ἔργον πεποιηκότες τὸν λόγον ἀποδείκνυνται. αἰτήσαντος γοῦν ποτε τοὺς ἀμφὶ τὸν πέτρον χωλοῦ τινος· οὐδὲ δὴ ἦν τὴν δι' ἐσχάτην ἀπορίαν τὰς τροφὰς μεταιτούντων· οὐκ ἔχων ὁ πέτρος ὅ, τι δῷ, ὡμολόγει πάσης ὑπάρξεως χρυσοῦ καὶ ἀργυρείου καθαρεύειν, φήσας, « ἀργύριον καὶ χρυσίον οὐχ ὑπάρχει μοι. ὃ δὲ ἔχω, τοῦτό σοι « δίδωμι. ἐν τῷ ὀνόματι ἰησοῦ χριστοῦ ἔγειραι καὶ περιπάτει. σκυθρωπὰ δὲ αὐτοῖς « προαγγέλλοντος τοῦ διδασκάλου, προσέχοντες δι' ὧν πρὸς αὐτοὺς ἔλεγεν, ἐν τῷ « κόσμῳ θλίψιν ἕξετε· καὶ πάλιν, κλαύσετε καὶ θρηνήσετε ὑμεῖς, ὁ δὲ κόσμος χαρή« σεται, πῶς οὐκ αὐτοὶ μὲν δῆλοι τὸν τρόπον ὅτι δὴ στερρότεροι καὶ βαθεῖς ὑπῆρχον, μὴ φεύγοντες τὰ τῆς ψυχῆς γυμνάσια, μηδὲ τὰ πρὸς ἡδονὴν μεταδιώκοντες; καὶ ὁ διδάσκαλος δὲ, ὅτι μὴ δι' ἀπάτης εἷλκεν αὐτοὺς καὶ τὰ οἰκεῖα προσιχόμενος ἐξῳκειοῦτο, τὸ δεύτερον δὲ καὶ ἀληθεῖ λόγῳ τὰ συμβησόμενα θεσπίζων, τὴν αἵρεσιν τῆς κατ' αὐτὸν πολιτείας εἰς αὐτοὺς ἀνετίθετο; τοιαῦτα δὲ ἦν καὶ τὰ περὶ τῶν μελλόντων διὰ τὸ ὄνομα αὐτοῦ συμβήσεσθαι αὐτοῖς, ἐν οἷς προλέγων ἐμαρτύρατο, ὅτι καὶ ἐπὶ ἡγεμονίας ἀχθήσονται, καὶ μέχρι βασιλέων φθάσουσι, καὶ παντοίας ὑπομενοῦσι τιμωρίας, δι' οὐδὲν μὲν φαῦλον, οὐδὲ δι' ἕτερον εὔλογον αἴτιον. αὐτὸ δὲ τοῦτο ὅλον διὰ τὸ ὄνομα αὐτοῦ. ὃ καὶ ἔστιν εἰς δεῦρο θεωροῦντας ἐνεργούμενον, καταπλαγῆναι τὴν πρόῤῥησιν. ἡ γὰρ τοῦ ἰησοῦ ὀνόματος ὁμολογία τοὺς θυμοὺς εἴωθεν ἐκκαίειν τῶν ἀρχόντων. κἂν μηδενὶ γὰρ φαῦλον ᾖ πεπραγμένον τῷ τὸν χριστὸν ὁμολογοῦντι, κολάζουσιν ὁμοίως αἰκιζόμενοι διὰ τὸ ὄνομα αὐτοῦ, ὡς πάντων ἀνοσιουργῶν χαλεπωτέρους. εἰ δ' ἐξομόσαιτό τις τὴν προσηγορίαν, καὶ ἀρνηθείη μὴ εἶναι τῶν χριστοῦ μαθητῶν, ἀφεῖται παραχρῆμα ἐλεύθερος, κἂν μυρίοις ἔνοχος ἁλίσκηται πλημμελήμασιν. καὶ τί με χρὴ μυρία συναγαγεῖν τὸ τῶν ἀποστόλων τοῦ σωτῆρος ἡμῶν διαγράφειν ἦθος πειρώμενον, ἀρκούντων καὶ τῶν εἰρημένων εἰς ἀπόδειξιν τοῦ προκειμένου; οἷς ἔτι ταῦτα προσθεὶς, ἐπὶ τὸ ἕτερον εἶδος τῶν συκοφαντῶν μεταβήσομαι. ματθαῖος ἀπόστολος τὸν πρότερον βίον οὐκ ἀπὸ σεμνῆς διατριβῆς ὥρμητο, ἐκ δὲ τῶν ἀμφὶ τὰς τελωνίας καὶ πλεονεξίας σχολαζόντων. τοῦτο οὐδεὶς τῶν εὐαγγελιστῶν ἐδήλωσεν, οὐχ ὁ συναπόστολος αὐτοῦ ἰωάννης, οὐδέ γε λουκᾶς, οὐδὲ μάρκος, οὐδὲ ματθαῖος τὸν ἑαυτοῦ στηλιτεύων βίον, καὶ κατήγορος αὐ-

τὸς ἑαυτοῦ γενόμενος. ἐπάκουσον γοῦν ὅπως διαρρήδην ἐπ' ὀνόματος αὑτοῦ μέ-
» μνηται ἐν τῷ πρὸς αὐτοῦ γραφέντι εὐαγγελίῳ τοῦτον λέγων τὸν τρόπον. καὶ παράγων
» ἐκεῖθεν ὁ ἰησοῦς εἶδεν ἄνθρωπον καθήμενον ἐπὶ τὸ τελώνιον, ματθαῖον ὀνόματι, καὶ
» εἶπεν αὐτῷ, ἀκολούθει μοι. καὶ ἀναστὰς ἠκολούθησεν αὐτῷ. καὶ ἐγένετο ἀνακειμένου αὐτοῦ
» ἐν τῇ οἰκίᾳ, καὶ ἰδοὺ πολλοὶ τελῶναι καὶ ἁμαρτωλοὶ συνανέκειντο τῷ ἰησοῦ καὶ
» τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ. καὶ πάλιν προϊὼν ἑξῆς, τόν τε κατάλογον τῶν μαθητῶν ἐξ-
» αριθμούμενος, αὐτὸς ἑαυτῷ τὸ τοῦ τελώνου ὄνομα προστίθησι λέγων δὴ οὕτω, τῶν δὲ
» δώδεκα ἀποστόλων τὰ ὀνόματά ἐστι ταῦτα· πρῶτος σίμων ὁ λεγόμενος πέτρος, καὶ ἀν-
» δρέας ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ, ἰάκωβος ὁ τοῦ ζεβεδαίου, καὶ ἰωάννης ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ, φίλιππος
» καὶ βαρθολομαῖος, θωμᾶς καὶ ματθαῖος ὁ τελώνης. οὕτως μὲν ὁ ματθαῖος δι' ὑπερβο-
λὴν ἐπιεικείας τὸ φιλάληθες ὑποφαίνων τοῦ ἰδίου τρόπου, καὶ τελώνην ἑαυτὸν ἀποκα-
λεῖ, μὴ ἀποκρύπτων τὸν πρότερον ἑαυτοῦ βίον, καὶ τοῦ συζύγου δεύτερον ἑαυτὸν
κατέλεξεν. συνεζευγμένος γοῦν τῷ θωμᾷ, ὁ πέτρος ἀνδρέᾳ, καὶ ἰάκωβος τῷ ἰω-
άννῃ, καὶ φίλιππος βαρθολομαίῳ, προτάττει ἑαυτοῦ τὸν θωμᾶν, προτιμῶν ὡς
κρείττονα τὸν συναπόστολον, τῶν λοιπῶν εὐαγγελιστῶν τοὐναντίον πεποιηκότων. ἄ-
κουε γοῦν λουκᾶ, πῶς τοῦ ματθαίου μνημονεύσας, οὐ τελώνην ὀνομάζει, οὐδ' ὑπο-
τάττει τῷ θωμᾷ, κρείττονα δὲ αὐτὸν εἰδώς, πρῶτον αὐτὸν κατέλεξεν, δεύτερον τὸν
θωμᾶν ἐπαγαγών· ὥσπερ καὶ ὁ μάρκος πεποίηκεν. ἔχουσι δὲ αὐτοῦ αἱ λέξεις οὕτως,
» καὶ ὅτε ἡμέρα ἐγένετο, ἐφώνησε τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ, καὶ ἐκλεξάμενος ἐξ αὐτῶν δώ-
» δεκα, οὓς καὶ ἀποστόλους ὠνόμασεν, σίμωνα, ὃν καὶ ἐκάλεσε πέτρον, καὶ ἀνδρέαν τὸν ἀ-
» δελφὸν αὐτοῦ, ἰάκωβον καὶ ἰωάννην, καὶ φίλιππον καὶ βαρθολομαῖον, καὶ ματθαῖον καὶ
» θωμᾶν. οὕτως μὲν τὸν ματθαῖον ὁ λουκᾶς ἐτίμησεν, καθ' ἃ παρέδοσαν αὐτῷ οἱ
ἀπ' ἀρχῆς αὐτόπται καὶ ὑπηρέται γενόμενοι τοῦ λόγου. καὶ τὸν ἰωάννην δὲ ὅμοιον εὕ-
ροις ἂν τῷ ματθαίῳ. ἐν μὲν γὰρ ταῖς ἐπιστολαῖς αὐτοῦ οὐδὲ μνήμην τῆς οἰκείας
προσηγορίας ποιεῖται, ἢ πρεσβύτερον ἑαυτὸν ὀνομάζει. οὐδαμοῦ δὲ ἀπόστολον,
οὐδὲ εὐαγγελιστήν· ἐν δὲ τῷ εὐαγγελίῳ ἐπισημαινόμενος ὃν ἠγάπα ὁ ἰησοῦς,
οὐκ ἐδήλωσεν ὀνόματι ἑαυτόν. ὅγε μὴν πέτρος, οὐδὲ καθῆκεν ἐπὶ τὴν εὐαγγελίου
γραφὴν, δι' εὐλαβείας ὑπερβολήν. τούτου μάρκος γνώριμος καὶ φοιτητὴς γεγο-
νὼς ἀπομνημονεῦσαι λέγεται τὰς τοῦ πέτρου περὶ τῶν πράξεων τοῦ ἰησοῦ δια-
λέξεις, ὃς ἥκων ἐπ' ἐκεῖνα τῆς ἱστορίας, ἐν οἷς ὁ ἰησοῦς ἐρωτήσας τίνα φασὶν αὐτὸν
οἱ ἄνθρωποι. καὶ τίνα δὲ οἱ αὐτοῦ μαθηταὶ τίνα δόξαν ἔχοιεν περὶ αὐτοῦ, ὑπακού-
σαντος τοῦ πέτρου ὡς περὶ χριστοῦ, οὐδὲν ἀποκρινάμενον τὸν ἰησοῦν οὐδὲ λέγοντα
αὐτῷ γράφει, ἀλλ' ὅτι ἐπετίμησεν αὐτοῖς, ἵνα μηδενὶ λέγωσι περὶ αὐτοῦ. οὐ γὰρ παρ-
ῆν ὁ μάρκος τοῖς ὑπὸ τοῦ ἰησοῦ λεχθεῖσιν, ἀλλ' οὐδὲ πέτρος τὰ πρὸς αὐτὸν καὶ πε-
ρὶ αὐτοῦ λεχθέντα τῷ ἰησοῦ ἐδικαίου δι' οἰκείας προφέρειν μαρτυρίας. τίνα δὲ ἦν
» τὰ πρὸς αὐτὸν λεχθέντα, ματθαῖος δηλοῖ διὰ τούτων, ὑμεῖς δὲ τίνα με λέγετε
» εἶναι; ἀποκριθεὶς δὲ σίμων πέτρος εἶπεν, σὺ εἶ ὁ χριστὸς ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ τοῦ ζῶντος. ἀπο-
» κριθεὶς δὲ ἰησοῦς εἶπεν αὐτῷ, μακάριος εἶ σίμων βαριωνᾶ, ὅτι σὰρξ καὶ αἷμα οὐκ
» ἐπεκάλυψέ σοι, ἀλλ' ὁ πατήρ μου ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, καὶ ἐγώ σοι λέγω, σὺ εἶ πέτρος, καὶ
» ἐπὶ ταύτην τὴν πέτραν οἰκοδομήσω μου τὴν ἐκκλησίαν, καὶ πύλαι ᾅδου οὐ κατι-
» σχύσουσιν αὐτῆς, καὶ δώσω σοι τὰς κλεῖς τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, καὶ ὅσα ἂν δήσῃς

ἐπὶ

» ἐπὶ τῆς γῆς, ἔσται δεδεμένα ἐν τοῖς οὐρανοῖς· καὶ ὃ ἐὰν λύσῃς ἐπὶ τῆς γῆς, ἔσται λελυ-
» μένα ἐν τοῖς οὐρανοῖς. τούτων εἰρημένων περὶ πέτρου ὑπὸ τοῦ ἰησοῦ, ὁ μάρκος
μηδὲν τούτων μνημονεύσας, ὅτι μηδ' ὁ πέτρος ταῦτα, ὡς εἰκὸς, ἐν ταῖς αὐτοῦ δι-
» δασκαλίαις ἐξηγόρευσεν, ὅρα τί φησιν, ἐρωτήσαντος τοῦ ἰησοῦ, ἀποκριθεὶς ὁ πέ-
» τρος λέγει, σὺ εἶ ὁ χριστός. καὶ ἐπετίμησεν αὐτοῖς, ἵνα μηδενὶ λέγωσι περὶ αὐτοῦ. ταῦ-
τα μὲν οὖν ὁ πέτρος εἰκότως παρασιωπᾶσθαι ἠξίου. διὸ καὶ μάρκος αὐτὰ παρέλιπεν,
τὰ δὲ κατὰ τὴν ἄρνησιν αὐτοῦ εἰς πάντας ἐκήρυξεν ἀνθρώπους. ἐπεὶ καὶ ἔκλαυσεν
» ἐπ' αὐτῇ πικρῶς. εὕροις δ' οὖν τὸν μάρκον ἱστοροῦντα περὶ αὐτοῦ τάδε, καὶ ὄντος
» τοῦ πέτρου ἐν τῇ αὐλῇ, ἔρχεται πρὸς αὐτὸν μία τῶν παιδισκῶν τοῦ ἀρχιερέως, καὶ
» ἰδοῦσα αὐτὸν θερμαινόμενον, ἐμβλέψασα αὐτῷ λέγει, καὶ σὺ μετὰ ἰησοῦ τοῦ ναζωραίου
» ἦσ. ὁ δὲ ἠρνήσατο λέγων, οὔτε ἐπίσταμαι τί σὺ λέγεις. καὶ ἐξῆλθεν εἰς τὸ ἔξω προαύ-
» λιον, καὶ ἀλέκτωρ ἐφώνησεν. πάλιν δὲ ἰδοῦσα αὐτὸν ἡ παιδίσκη, ἤρξατο λέγειν τοῖς
» παρεστῶσιν, οὗτος ἐξ αὐτῶν ἐστιν. ὁ δὲ πάλιν ἠρνήσατο. καὶ μετὰ μικρὸν πάλιν παρεστῶ-
» τες ἔλεγον τῷ πέτρῳ, ἀληθῶς ἐξ αὐτῶν εἶ, καὶ γὰρ γαλιλαῖος εἶ. ὁ δὲ ἤρξατο ἀναθε-
» ματίζειν καὶ ὀμνύειν, ὅτι οὐκ οἶδα τὸν ἄνθρωπον τοῦτον ὃν λέγετε. καὶ εὐθέως ἐκ δευ-
» τέρου ἀλέκτωρ ἐφώνησεν. μάρκος μὲν ταῦτα γράφει. πέτρος δὲ ταῦτα περὶ ἑαυ-
τοῦ μαρτυρεῖ. πάντα γὰρ τὰ παρὰ μάρκῳ τῶν πέτρου διαλέξεων εἶναι λέγεται
ἀπομνημονεύματα. οἱ δὴ οὖν τὰ μὲν δόξαντα αὐτοῖς ἀγαθὴν φέρειν φήμην
παραιτούμενοι, τὰς δὲ καθ' ἑαυτῶν διαβολὰς εἰς ἄλῃστον αἰῶνα καταγράφοντες,
καὶ τῶν πλημμεληθέντων αὐτοῖς τὰς κατηγορίας, ἃς οὐκ ἄν τις ἔγνω τῶν μετὰ ταῦτα,
εἰ μὴ διὰ τῆς αὐτῶν ἔμαθεν φωνῆς καθ' ἑαυτῶν στηλιτεύοντες, πῶς οὐ φιλαυτίας
μὲν ἁπάσης καὶ ψευδολογίας ἐκτὸς γεγονέναι ἐνδίκως ἂν ὁμολογοῖντο, φιλαλή-
θους δὲ διαθέσεως σαφῆ καὶ ἐναργῆ τεκμήρια παρεσχηκέναι; οἱ δέ γε τοὺς τοιούσδε
πεπλάσθαι καὶ καταψεύσασθαι νομίζοντες, καὶ οἷα πλάνους βλασφημεῖν πει-
ρώμενοι, πῶς οὐκ ἂν γένοιντο καταγέλαστοι; φίλοι μὲν φθόνου καὶ βασκανίας, ἐχθροὶ
δὲ αὐτῆς ἀληθείας ἁλισκόμενοι, οἵ γε τοὺς οὕτως ἀπανούργους καὶ ἄπλαστον ὡς ἀληθῶς καὶ
ἀκέραιον ἦθος διὰ τῶν οἰκείων λόγων ἐπιδεδειγμένους, πανούργους εἶναι καὶ δεινοὺς
ὑποτίθενται σοφιστάς, ὡς τὰ μὴ ὄντα πλασαμένους, καὶ τῷ οἰκείῳ διδασκάλῳ
τὰ μὴ πρὸς αὐτοῦ πραχθέντα κεχαρισμένως ἀναθέντας. ὡς δ' ἄν μοι δοκεῖ, εἰρήσθω.
πότερα χρὴ πιστεύειν τοῖς τοῦ ἰησοῦ μαθηταῖς, ἢ μή· καὶ εἰ μόνοις τούτοις τοῖς ἀνδράσιν
ἀπιστητέον, καὶ τοῖς πᾶσιν, οἵτινες ποτ' ἄρα παρ' ἕλλησιν ἢ παρὰ βαρβάροις βίους
καὶ λόγους καὶ ἀπομνημονεύματα τῶν κατὰ χρόνους ἐπί τισιν ἀγαθοῖς κατορθώμασι
βοηθέντων συνεγράψαντο. ἢ τοῖς μὲν ἄλλοις πιστεύειν εὔλογον, μόνοις δὲ τούτοις
ἀπιστεῖν. καὶ πῶς οὐκ ἐμφανὴς ὁ φθόνος; τί δὲ οἱ καταψευδόμενοι τοῦ διδασκάλου,
καὶ τὰ μὴ γεγονότα τῇ αὐτῶν παραδιδόντες γραφῇ; ἆρα καὶ τὰ πάθη κατεψεύ-
σαντο αὐτοῦ; τὴν ἑνὸς λέγω μαθητῶν προδοσίαν, καὶ τὴν τῶν συκοφαντῶν κατηγο-
ρίαν, χλεύας τε καὶ διασυρμοὺς δικαστῶν, τάς τε ὕβρεις καὶ τὰς πληγὰς τὰς κατὰ προσ-
ώπου, μάστιγάς τε κατὰ νώτου, καὶ τὸν ἐξ ἀκανθῶν στέφανον ἐπ' ἀτιμίᾳ περιτιθέμε-
νον αὐτῷ, φοινικοῦν τε χιτῶνα ἐν χλαμύδος σχήματι περιβληθέντα, καὶ τέλος αὐ-
τὸν αὐτὸν τὸ τοῦ σταυροῦ τρόπαιον ἐπικομίζοντα· ἐν τούτῳ τε προσηλούμενον, καὶ χεῖ-
ρας καὶ πόδας καταπειρόμενον, ὄξει τε ποτιζόμενον, καὶ παιόμενον κατὰ κόῤῥης κα-

λέμμα, καὶ παρὰ τῶν ἐρώντων ἐκθειαζόμενον; ἀλλὰ γὰρ καὶ ταῦτα καὶ ὅσα τούτοις συμφέρεται, ὁμοίως πεπλάσθαι χρὴ παρὰ τῶν αὐτοῦ μαθητῶν. ἢ ἐν τούτοις μὲν χρὴ πιστεύειν αὐτοῖς ὡς ἀληθεύσασιν, ἐν δὲ τοῖς ἐπιδόξοις καὶ σεμνοτέροις ἀπιστεῖν. καὶ πόθεν τὸ περὶ αὐτοὺς ἔνδηλον δόγμα συστήσεται; τὸ γὰρ ἀληθεύειν τοὺς αὐτοὺς φάναι, καὶ ἐν τῷ αὐτῷ ψεύδεσθαι, οὐδὲν ἐστιν ἢ τἀναντία κατὰ τὸ αὐτὸ περὶ τῶν αὐτῶν λέγειν. τίς οὖν ὁ τούτων ἔλεγχος; εἰ γὰρ δὴ πλάττεσθαι αὐτοῖς σκοπὸς ἦν, καὶ λόγοις ψευδέσι τὸν διδάσκαλον κοσμεῖν, οὐκ ἄν ποτε αὐτοῖς τὰ προειρημένα κατέγραφον, οὐδ᾽ ἂν ἐδήλουν τοῖς μετὰ ταῦτα ἀνθρώποις, ὅτι δὴ ἠγωνία καὶ ἠδημόνει καὶ τετάρακτο τὴν ψυχήν, ὅτι αὐτοὶ αὐτὸν ἀπολιπόντες ᾤχοντο· ἢ ὅτι ὁ πάντων αὐτῶν προκεκριμένος ἀπόστολός τε καὶ μαθητὴς αὐτοῦ Πέτρος, βασάνων ἐκτὸς καὶ ἀρχοντικῆς ἀπειλῆς, τρίτον αὐτὸν ἐξωμόσατο. ταῦτα γὰρ κἂν ἄλλων λεγόντων, χρῆν δήπουθεν ἀρνεῖσθαι τοὺς οὐδὲν ἄλλο ἢ χαρίζεσθαι τὰ σεμνότερα τῷ διδασκάλῳ προτεθειμένους. εἰ δ᾽ φιλαλήθεις ἐν τοῖς αὐτοῦ σκυθρωποῖς διηγήμασι φαίνοιντο, πολὺ μᾶλλον ἐν τοῖς ἐνδοξοτέροις εἶεν ἂν τοιοῦτοι. τοὺς γὰρ ἅπαξ ψεύδεσθαι προῃρημένους, τὰ λυπηρὰ χρῆν μᾶλλον ἐκφυγεῖν ἤτοι διὰ σιωπῆς, ἢ διὰ τῆς περὶ αὐτῶν ἀρνήσεως, μὴ ἄλλως τῶν ὀψιγόνων ἐλέγξαι δυναμένων τὰ σεσιγημένα. διὰ τί γὰρ μὴ ἐψεύσαντο, καὶ ἔφησαν ὅτι Ἰούδας μὲν ὁ προδοὺς αὐτὸν φιλήματι, τολμήσας τὸ σύμβολον ἐνδείξασθαι τῆς προδοσίας, ἀπολιθωθείη αὐτίκα· ὁ δὲ ῥαπίσαι αὐτὸν τολμήσας, ξηρὸς παραχρῆμα γένοιτο τὴν δεξιάν· ὁ δὴ ἀρχιερεὺς Καϊάφας, ὡς ἂν συντρέχων τοῖς κατ᾽ αὐτοῦ συκοφάνταις, πηρωθείη τὰς ὄψεις. διὰ τί δὲ μὴ ἐψεύσαντο πάντες, ὅτι μηδὲν σκυθρωπὸν ἀληθῶς περὶ αὐτὸν γέγονεν; ἀλλ᾽ ὁ μὲν ἀφανὴς ἦν καταγελάσας αὐτῶν τοῦ δικαστηρίου· οἱ δ᾽ ἐπιβουλεύοντες, ὑπὸ φαντασίας θεηλάτου πλανώμενοι, ἐνεργεῖν κατ᾽ αὐτοῦ μὴ παρόντος ἐδόκουν; τί δὴ ἄρα; οὐκ ἦν σεμνότερον τοῦ πλάττεσθαι ὅτι τῶν τοιῶνδε ποιητὴς ἔργων παραδόξων γέγονε, τὸ γράφειν ὅτι μηδὲν μὲν ἀνθρώπινον μηδὲ θνητὸν περὶ αὐτὸν συνέβη, ἐνθέῳ δὲ δυνάμει τὰ πάντα καταδησάμενος, τὴν εἰς οὐρανοὺς ἐπάνοδον μετὰ θειοτέρας δόξης ἐποιήσατο; οὐ γὰρ δὴ τούτοις ἀπιστεῖν ἔμελλον, οἱ ταῖς ἄλλαις αὐτῶν διηγήσεσι πεπιστευκότες. οἱ δ᾽ οὖν μηδὲν τῆς ἀληθείας ἐν ταῖς ἀπεμφαίνουσι καὶ σκυθρωποῖς παραχαράξαντες, πῶς οὐκ ἂν εἶεν ἄξιοι καὶ ἐν τοῖς λοιποῖς, οἷς ἐμαρτύρησαν αὐτῷ τὰ παράδοξα, φαύλης ἐκτὸς ὑπονοίας καθεστάναι; αὐτάρκης μὲν οὖν καὶ ἡ τῶνδε τῶν ἀνδρῶν περὶ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν μαρτυρία. οὐδὲν δὲ οἷον ἐκ περιουσίας καὶ τῷ ἐξ Ἑβραίων Ἰωσήπῳ μάρτυρι χρήσασθαι, ὃς ἐν τῷ ὀκτωκαιδεκάτῳ τῆς Ἰουδαϊκῆς ἀρχαιολογίας, τὰ κατὰ τοὺς Πιλάτου χρόνους ἱστορῶν, μέμνηται τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ἐν τούτοις,

Ἰωσήπου περὶ τοῦ χριστοῦ.

Γίνεται δὲ κατ᾽ ἐκεῖνον τὸν χρόνον Ἰησοῦς σοφὸς ἀνήρ, εἴγε ἄνδρα αὐτὸν λέγειν χρή.
» ἦν γὰρ παραδόξων ἔργων ποιητής, διδάσκαλος ἀνθρώπων τῶν ἀληθῆ σεβομένων. καὶ
» πολλοὺς μὲν τοῦ Ἰουδαϊκοῦ, πολλοὺς δὲ καὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ ἐπηγάγετο. ὁ χριστὸς οὗτος ἦν.
» καὶ αὐτὸν ἐνδείξει τῶν παρ᾽ ἡμῖν ἀρχόντων σταυρῷ ἐπιτετιμηκότος Πιλάτου,
» οὐκ ἐπαύσαντο οἱ τὸ πρῶτον ἀγαπήσαντες. ἐφάνη γὰρ αὐτοῖς τρίτην ἡμέ-

ραν πάλιν

ερον πάλιν ζῶν, τῶν θείων προφητῶν ταῦτά τε καὶ ἄλλα μυρία περὶ αὐτοῦ εἰρηκότων. ὅθεν εἰσέτι νῦν ἀπὸ τοῦδε τῶν χριστιανῶν οὐκ ἐπιλείπει τὸ φῦλον. εἰ τοίνυν καὶ κατὰ τὸν ἱστορικὸν μαρτυρεῖται, οὐ μόνους τοὺς δώδεκα ἀποστόλους, οὐδὲ τοὺς ἑβδομήκοντα μαθητὰς ἐξῳκειωμένος, ἀλλὰ πολλοὺς μὲν τοῦ ἰουδαϊκοῦ, πολλοὺς δὲ τοῦ ἑλληνικοῦ προσαγόμενος, δῆλος ἂν εἴη περιττόν τι κεκτημένος παρὰ τοὺς λοιποὺς ἀνθρώπους. πῶς γὰρ ἂν ἄλλως προσηγάγετο τοῦ ἰουδαϊκοῦ καὶ τοῦ ἑλληνικοῦ πλείους, εἰ μή τισι θαυμαστοῖς καὶ παραδόξοις ἔργοις καὶ ξενιζούσῃ κέχρητο διδασκαλίᾳ; μαρτυρεῖ δὲ καὶ ἡ τῶν πράξεων τῶν ἀποστόλων γραφή, ὅτι πολλαὶ μυριάδες ἦσαν ἰουδαίων ἀνδρῶν πεπεισμένων αὐτὸν εἶναι τὸν χριστὸν τοῦ θεοῦ, τὸν ὑπὸ τῶν προφητῶν κατηγγελμένον. καὶ ἡ ἱστορία δὲ κατέχει, ὡς καὶ μεγίστη τις ἦν ἐκκλησία χριστοῦ ἐν τοῖς ἱεροσολύμοις ἀπὸ ἰουδαίων συγκροτουμένη, μέχρι τῶν χρόνων τῆς κατ᾽ ἀδριανὸν πολιορκίας. λέγονται γοῦν οἱ πρῶτοι κατὰ διαδοχὴν προστάντες αὐτόθι ἐπίσκοποι, ἰουδαῖοι γεγονέναι. ὧν καὶ ὀνόματα εἰσέτι νῦν παρὰ τοῖς ἐγχωρίοις μνημονεύεται. ὡς καὶ ἐκ τούτων λελύσθαι πᾶσαν τὴν κατὰ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ διαβολήν, ὅτε καὶ πρὸς αὐτῶν, καὶ δίχα τῆς αὐτῶν μαρτυρίας, μυρία ὁμολογεῖται πλήθη ἰουδαίων τε καὶ ἑλλήνων αὐτὸς ἰησοῦς ὁ χριστὸς τοῦ θεοῦ, δι᾽ ὧν ἐπετέλει παραδόξων ἔργων ὑφ᾽ ἑαυτὸν πεποιημένος. ἀλλὰ τούτων ἡμῖν ἐπὶ τοσοῦτον εἰρημένων, πρὸς τὸ πρῶτον τῶν ἀπίστων τάγμα, φέρε καὶ πρὸς τὸ δεύτερον εἶδος ἐνστῶμεν. τοῦτο δὲ ἦν τὸ τῶν συνομολογούντων μὲν τὸν ἰησοῦν τὰ παράδοξα πεποιηκέναι, γοητείᾳ δ᾽ ἄλλως ἐπὶ πλάνῃ τῶν ὁρώντων, οἷα θαυματουργὸν ἢ φαρμακέα τινά, θαυμαστῶσαι τοὺς παρόντας.

Πρὸς τοὺς οἰομένους γόητα γεγονέναι τὸν χριστὸν τοῦ θεοῦ.

ϛʹ Καὶ δὴ τούσδε πρῶτον ἁπάντων ἐρωτητέον, ἵνα φασὶ πρὸς τὰ προειρημένα. ἆρα γὰρ ἐπινοῆσαι δυνατόν, ἄνδρα διδάσκαλον σεμνῆς καὶ πανάρετου πολιτείας, ἁγίων τε καὶ ἀληθῶν δογμάτων, οἵων προδιήλθομεν, γόητα τὸν τρόπον γεγονέναι; εἰ δὲ δὴ μαγγανευτής τις ἦν καὶ φαρμακεύς, ἀπατεών τε καὶ γόης, πῶς ἂν τοιαύτης διδασκαλίας πᾶσι τοῖς ἔθνεσι κατέστη αἴτιος, οἵας αὐτοὶ ὁρῶμεν ὀφθαλμοῖς, καὶ ἀκοαῖς εἰς δεῦρο παραλαμβανόμεθα; ποῖος δὲ καὶ αἱρήσεται τὰ ἀσύμφορα συναγαγεῖν; γόης μὲν γάρ τις ὡς ἀληθῶς ἀνόσιος καὶ μιαρὸς τὸν τρόπον, ἀπειρημένοις καὶ ἀνοσίοις ἐγχειρῶν, πάντα πράττει αἰσχροῦ καὶ ῥυπαροῦ κέρδους χάριν. μή τι οὖν καὶ ὁ σωτὴρ καὶ κύριος ἡμῶν ἰησοῦς ὁ χριστὸς τοῦ θεοῦ, τοιοῖσδέ τισιν ἔνοχος ἦν; πόθεν, ἢ πῶς, ὁ τοῖς ἑαυτοῦ μαθηταῖς, ὡς πρὸς αὐτῶν μεμαρτύρηται, εἰρηκώς, μὴ κτήσησθε χρυσὸν μηδὲ ἄργυρον εἰς τὰς ζώνας ὑμῶν, μὴ πήραν εἰς ὁδόν, μηδὲ ὑποδήματα. πῶς δ᾽ ἂν ἐπείθοντο λέγοντι, καὶ ἐν ἀπομνημονεύμασιν ἐγγράφοις ταῦτα παραδιδόναι ἠξίουν, εἰ χρηματιζόμενον τὸν διδάσκαλον ἑώρων καὶ τἀναντία οἷς ἑτέρους ἐδίδασκε μετιόντα; πάλαι δ᾽ ἂν καταγελάσαντες αὐτοῦ καὶ τῶν λόγων καταπτύσαντες, ἀνεχώρησαν τῆς μαθητείας εἰκότως, εἰ αὐτοῖς μὲν τοιαῦτα σεμνῶς νομοθετοῦντα ἑώρων, αὐτὸν δὲ τὸν νομοθέτην κατ᾽ οὐδένα τρόπον ἑπόμενον τοῖς οἰκείοις λόγοις. πάλιν, ὁ μὲν γόης καὶ ὡς ἀληθῶς πλάνος, τοῖς ἀπειρημένοις καὶ τοῖς ἀνοσίοις ἑαυτὸν ἐπιδίδωσιν, ἀνοσίων καὶ ἀθεμίτων ἡδονῶν ἕνεκεν θήρας, ὥστε ἤδη διὰ τὰς μαγγανείας γυναῖκά τινα καταβιάζειν καὶ ὑποσύρειν

τῇ αὐτοῦ

τῇ αὐτῇ κακίᾳ. ὁ δὲ σωτὴρ καὶ κύριος ἡμῶν, οὐδ᾽ ἔστιν εἰπεῖν ὅπως ἀπέστραπται πε-
ρὶ σωφροσύνην, ὁπότε πάλιν οἱ μαθηταὶ μαρτυροῦσι παραγγεῖλαι μηδ᾽ ἐμβλέπειν
„ γυναικὶ μετ᾽ ἐπιθυμίας ἀκολάστου, φήσαντα· ἐρρέθη τοῖς ἀρχαίοις, οὐ μοιχεύσεις.
„ ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν, ὅτι πᾶς ὁ ἐμβλέπων γυναῖκα πρὸς τὸ ἐπιθυμῆσαι αὐτήν,
„ ἤδη ἐμοίχευσεν αὐτὴν ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ. καί ποτε ἀναγκαίως ἐπὶ ὠφελείᾳ καὶ σω-
τηρίᾳ πολλῶν Σαμαρείτιδι γυναικὶ διαλεγόμενον αὐτὸν τεθεαμένοι ἐθαύμαζον,
ὅτι μετὰ γυναικὸς ἐλάλει, παράδοξόν τι τοῦτο δόξαντες ὁρᾶν, ὥσπερ οὔπω καὶ ἄλλο-
τε πρότερον. συνίστη δὲ ἄρα ὁ λόγος τοῦ σωτῆρος ἡμῶν τὸ ἐμβριθὲς καὶ αὐστηρὸν
τοῦ τρόπου· σωφροσύνης δὲ αὐτοῦ μέγα δεῖγμα ἦν καὶ κεῖται ἡ διδασκαλία, δι᾽ ἧς ἀ-
γρεύειν ἐξ αὐτοῦ τοῦ τῆς διανοίας βάθους τὰς ἐμπαθεῖς ὀρέξεις ἀποτέμνοντας ἐδί-
„ δασκε λέγων· εἰσὶν εὐνοῦχοι οἵτινες ἐγεννήθησαν οὕτως, καὶ εἰσὶν εὐνοῦχοι οἵτινες
„ εὐνουχίσθησαν ὑπὸ ἀνθρώπων, καὶ εἰσὶν εὐνοῦχοι οἵτινες εὐνούχισαν ἑαυτοὺς
„ διὰ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. πάλιν ὁ μὲν γόης καὶ ἀληθῶς λαοπλάνος, πάντα
ἐπιχειρεῖ καὶ πράττει δοξοκοπῶν τὰ πολλὰ φαντασιοκοπῶν, καὶ πλεόν τι παρὰ τοὺς
πολλοὺς εἰδέναι καὶ ἔχειν μεγαλαυχούμενος· ὁ δὲ σωτὴρ καὶ κύριος ἡμῶν, ὅτι μὴ δο-
ξομανὴς καὶ ἀλαζὼν καὶ φαντασιοκόπος ἦν, ἀφ᾽ ὧν ἰώμενος παρήγγειλε μηδενὶ φράζειν
μηδὲ εἰς πολλοὺς αὐτὸν ἐκφαίνειν, γένοιτ᾽ ἂν ἔκδηλος, ἀπό τε τοῦ τὰς ἐν ὄρεσι διατρι-
βὰς καὶ τὰς ἀναχωρήσεις διώκειν, καὶ φεύγειν τὰς κατὰ πόλεις τῶν πολλῶν ἐμβλα-
βεῖς ὁμιλίας· εἰ μήτε τοιγαροῦν δόξης, μήτε χρημάτων, μήτε ἡδονῆς ἕνεκεν ἐπιβέ-
βλητο τῇ διδασκαλίᾳ, τίς ἔτι χώρα περιλείπεται ὑπονοίας, τοῦ πλάνον αὐτὸν καὶ
γόητα νομίζειν. σκέψαι δὲ καὶ ταῦτα πάλιν. γόης, ὅταν ἑτέροις τὰ τῆς κακίας μετα-
διδῷ, ὁποίους ἄνδρας κατασκευάζει; ἆρ᾽ οὐχὶ γόητας καὶ πλάνους καὶ φαρμα-
κοὺς αὐτῷ κατὰ πάντα παραπλησίους; τίς οὖν ἤδη πώποτε τὸ πᾶν χριστιανῶν γέ-
νος ἐκ τῆς ἐκείνου διδασκαλίας γοητεῦον ἢ φαρμακεῦον κατείληφεν; ἀλλ᾽ οὐκ
ἔστιν εἰπεῖν. ἔμπαλιν δὲ λόγους φιλοσόφους μετιὸν, ὡς ἀποδέδεικται. ὁ δὴ οὖν ἑτέ-
ροις σεμνοῦ καὶ σώφρονος βίου εὐσεβείας τε τῆς ἀνωτάτω παραίτιος γεγενημέ-
νος, τίς ἂν ἐνδίκως νομισθείη, ἢ φιλοσόφων ὁ πρῶτος, καὶ εὐσεβῶν ἀνδρῶν διδά-
σκαλος; καὶ γὰρ ἂν εἴη βελτίων δήπου πᾶς ὁ διδάσκων τῶν μαθητευομένων. φιλόσο-
φος ἄρα, καὶ ἀληθῶς εὐσεβὴς, πολλοῦ δεῖ πλάνος καὶ γόης, ὁμολογοῖτ᾽ ἂν ὁ σωτὴρ καὶ
κύριος ἡμῶν. εἰ δὴ οὖν τοιόσδε τις ἦν, πῶς ἂν ἄλλως ἐπεχείρει τῆς θαυματουργίας,
ἢ θείᾳ καὶ ἀπορρήτῳ δυνάμει καὶ τῇ ἀνωτάτω περὶ τὸν τῶν ὅλων θεὸν εὐσεβείᾳ;
ὃν οἷα πατέρα τιμῶν καὶ σέβων τὰ μάλιστα ἀποδείκνυται ἐκ τῶν περὶ αὐτοῦ λόγων.
ἐπὶ τούτοις δὲ ἄρα οὔτε ἀρχῆθεν αὐτῷ προσεσχηκότες μαθηταὶ αὐτοῦ, καὶ οἱ μετὰ
ταῦτα τῆς ἐκείνων διατριβῆς διάδοχοι, πορρωτάτω καθεστήκασιν φαύλης καὶ
πονηρᾶς ὑπονοίας, ὡς μηδὲ τοῖς νοσηλευομένοις ἐπιτρέπειν οἷα πολλοὶ πολλὰ
δρῶν ἐπιχειροῦσιν, ἢ πετάλων ἐπιγραφαῖς, καὶ περιάμμασι χρῆσθαι, ἢ τοῖς κατ-
επᾴδειν ἐπαγγελλομένοις προσέχειν τὸν νοῦν, ἢ ῥιζῶν καὶ βοτανῶν θαύμασι καί τι-
σιν ἄλλοις τοιούτοις τρόποις ἀκέσεις τῶν παθῶν ἑαυτοῖς ποιεῖσθαι. ταῦτα γοῦν πάντα τῆς
χριστοῦ διδασκαλίας ἐξελήλαται, οὐδ᾽ ἔστι πώποτε χριστιανὸν περιάμματι
χρώμενον θεάσασθαι, οὐδ᾽ ἐπιλαλιαῖς, ἢ πετάλων τινῶν περιέργοις ἐπιγραφαῖς,
οὐδ᾽ ἄλλοις, ὧν τὴν χρῆσιν ἀδιάφορον οἱ πολλοὶ νενομίκασι. τίς οὖν αἱρεῖ λόγος
τὸν

τοὺς τοῦδε διδασκάλου γόητος καὶ πλείους μαθητὰς γεγονέναι νομίζειν; καὶ μὴν
παντὸς ἐπαγγελλομένου, μέγας ἔλεγχος ἡ τῶν φοιτητῶν συνουσία. ἄνδρες γοῦν
ἔντεχνοι καὶ ἐπιστήμονες, πάντως που τὸν αἴτιον αὐτοῖς τῆς ἐπιστήμης, πολὺ κρείττο-
να σφῶν αὐτῶν ἐμφαίνουσιν, ὥσπερ οὖν ἰατρικοὶ μὲν, τοῦ σφῶν διδασκάλου περὶ τὸ
μάθημα κατορθώσεως εἶεν ἂν μάρτυρες. γεωμετρικοὶ δὲ τὸν ἄρξαντα τινὰ δῆλον,
ἢ γεωμετρίαν ἐπιγράψονται; καὶ ἀριθμητικοὶ, τὸν ἀριθμητικόν; κατὰ ταὐτὰ δὲ καὶ
γόητος ἀνδρὸς μέγιστοι ἂν εἶεν μάρτυρες οἱ φοιτηταὶ, τὰ ὅμοιά που τῷ διδασκάλῳ
καὶ αὐτοὶ μετιόντες. ἀλλ' οὐδείς πω τοσούτων ἐτῶν γόης πέφανται τῶν Ἰησοῦ μα-
θητῶν, καίτοι διὰ βασάνων πείρας, τῶν κατὰ χρόνους ἡγεμόνων τε καὶ βασιλέων ἀ-
κριβῆ τῶν καθ' ἡμᾶς πραγμάτων τὴν ἐξέτασιν πεποιημένων. οὕτως δὴ ἄρα
οὐδεὶς ἦν γόης, ὡς ἑτοίμως ἀφεῖσθαι καὶ παντὸς ἐκτὸς κινδύνου τὸν αὐτὸν μό-
νον τὸ θῦσαι πρὸς αὐτῶν βεβιασμένον. εἰ δὲ οὐδεὶς πώποτε τῶν καθ' ἡμᾶς οὔτε
τῶν παλαιῶν ἐκείνων τοῦ Ἰησοῦ μαθητῶν γοητείας ἥλω, οὐδ' ὁ διδάσκαλος ἦν
ἄρα τοιοῦτος. ἵνα δὲ μὴ ἐξ ἀγράφων ὁ λόγος ἡμῖν ὁδεύοι, δέχου τὰς ἀποδείξεις
καὶ ἀπὸ ἱστορίας ἐγγράφου. οἱ δὴ πρῶτοι τοῦ Ἰησοῦ μαθηταὶ ἐν τῇ βίβλῳ τῶν ἰδίων
πράξεων ἱστοροῦνται τοὺς ἐξ ἐθνῶν τῇ διδασκαλίᾳ αὐτῶν προσιόντας, ὥστε πολ-
λοὺς τῶν πρότερον περὶ γοητείαν διαβεβλημένων, εἰς τοσοῦτον μεταβαλεῖν τὸν ἑ-
αυτῶν τρόπον, ὡς εἰς μέσον ἀγαγεῖν τολμῆσαι τὰς ἀπηγορευμένας βίβλους, καὶ
ταύτας ἐνώπιον πάντων πυρὶ παραδοῦναι. ἐπάκουσον δὲ ὅπως ἡ γραφὴ περιέ-
" χει· ἱκανοὶ δὲ τῶν τὰ περίεργα πραξάντων συνενέγκαντες τὰς βίβλους, κατέκαιον
" ἐνώπιον πάντων, καὶ συνεψήφισαν τὰς τιμὰς αὐτῶν, καὶ εὗρον ἀργυρίου μυριά-
" δας πέντε. τοιοῦτοι δή τινες οἱ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν μαθηταὶ τοσαύτην δύναμιν
προσφέροντες λόγων ἐν ταῖς πρὸς τοὺς ἀκροωμένους ὁμιλίαις, ὡς καθικνεῖσθαι
τοῦ βάθους τῆς ψυχῆς αὐτῶν, καθάπτεσθαί τε καὶ τιτρώσκειν τὸ ἑκάστου συνειδὸς,
ὡς μηκέτι στέγειν ἀποκρύπτοντες, εἰς φανερὸν δὲ ἄγειν τὰ ἀπόρρητα, ἐλέγχους τε αὖ
τοὺς ἑαυτῶν καὶ τῆς προτέρας αὐτῶν μοχθηρίας ἀπεργάζεσθαι. τοιοῦτοι δὲ καὶ οἱ
πρὸς αὐτῶν μαθητευόμενοι, καθαροὶ καὶ γνήσιοι τὰς διαθέσεις, ὡς μηδὲν ὕπου-
λον ἐν αὐτοῖς λανθάνειν, ἐνσεμνύνεσθαι δὲ καὶ παρρησιάζεσθαι ἐπὶ τῇ τῆς κρειττό-
νων ἀπὸ τῶν χειρόνων μεταβολῇ. οἱ δὴ οὕτω πυρὶ παραδόντες τὰς μαγικὰς βίβλους,
καὶ παντελῆ φθορὰν αὐτῶν ψηφισάμενοι, πῶς οὐκ ἂν εἶεν πρόδηλοι τοῖς πᾶσιν, ὅτι
μηδεμίαν ἔχοιεν τοῦ λοιποῦ περὶ γοητείαν σπουδὴν, καθαροὶ δὲ ἐξ ἐκείνου πά-
σης τῆς περὶ τοῦτο ὑπονοίας ἐτύγχανον; ὅτε τοίνυν οἱ μαθηταὶ τοῦ σωτῆρος ἡ-
μῶν πεφήνασι γεγονότες τοιοῦτοι, πῶς οὐ πολὺ πρότερον ὁ διδάσκαλος; εἰ δὲ ὅ-
λως ἀπὸ τῶν γνωρίμων τὸν προστάτην ὁποῖός τις ἦν βούλει διαγινώσκειν, ἔχεις τοῦ
Ἰησοῦ τῶν λόγων μαθητὰς εἰς ἔτι νῦν μυρίους, ὧν πλεῖστα μὲν ἀνδρῶν τυγχάνει
πλήθη παραταξαμένων μὲν πρὸς τὰς φυσικὰς τοῦ σώματος ἡδονὰς, ἄτρωτον
δὲ καὶ τὴν διάνοιαν παντὸς αἰσχροῦ πάθους φυλαξάντων, οἳ καὶ τὸν πάντα βίον ἐν
ἐγκρατείᾳ καταγηράσαντες, τῆς ἐκ τοῦ λόγου αὐτοῦ τροφῆς λαμπρὰ τεκμή-
ρια παρεστήσαντο. οὐ μόνον δὲ ἄνδρες παρ' αὐτῷ τοῦτον φιλοσοφοῦσι τὸν τρόπον,
ἀλλὰ καὶ γυναικῶν οὐδ' ἔστιν εἰπεῖν ὅσαι μυριάδες καθ' ὅλης τῆς οἰκουμένης, οἷά
τινες ἱέρειαι τοῦ τῶν ὅλων θεοῦ, τὴν ἀνωτάτω σοφίαν ἀσπασάμεναι, οὐρανίου τε

σοφίας ἔρωτι ληφθεῖσαι, τῶν μὲν σωματικῶν ἡδονῶν ἠλόγησαν, ψυχῆς δὲ πᾶσαν ἐπι-
μέλειαν πεποιήκασι, ὅλας αὐτὰς αὐτῷ σώματι καὶ ψυχῇ τῷ παμβασιλεῖ καὶ θεῷ
τῶν ὅλων ἀνατεθείκασιν, ἁγνείας παντελῆ καὶ παρθενίαν ἀσκήσασθαι. ἕνα μὲν οὖν
μηλόβοτον καταλιπόντα τὴν ἑαυτοῦ χώραν προφάσει φιλοσοφίας, ἄγριοι ὧδε
κἀκεῖσε περιφέροντες Ἑλλήνων παῖδες· Δημόκριτος αὐτοῖς οὗτος ἦν. καὶ Κράτης εἷς
παρ' αὐτοῖς θαυμάζεται, ὅτι δὴ τὴν οὐσίαν καταλιπὼν τοῖς πολίταις, αὐτὸς ἑαυτὸν
Κράτης Κράτητα ἠλευθέρου κομπάζων. οἱ δὲ τῶν Ἰησοῦ λόγων ζηλωταὶ μυρίοι τὸν
ἀριθμὸν, ἀλλ' οὐχ εἷς οὐδὲ δύο, τὰς κτήσεις ἀποπωλήσαντες, πένησι καὶ ἐνδέεσι
μεταδεδώκασιν, ὧν καὶ αὐτοὶ τυγχάνομεν μάρτυρες, συγγνώμονοι τούτοις, καὶ αὐτοῖς
ἔργοις, ἀλλ' οὐ λόγοις μόνοις τῆς τοῦ Ἰησοῦ μαθητείας συνειδότες τὰ κατορθώμα-
τα. τί χρὴ λέγειν ὁπόσαι μυριάδες καὶ αὐτῶν βαρβάρων, οὐχὶ δὲ μόνον Ἑλλήνων,
ἐκ τῶν Ἰησοῦ λόγων, πᾶσαν μὲν ἀποσκευάσαι πολύθεον πλάνην, τὸν δὲ σωτῆρα
καὶ δημιουργὸν τοῦδε τοῦ παντὸς, μόνον εἰδέναι θεὸν ἐμαρτύρησαν; ὃν πάλαι φιλο-
σόφων εἷς μόνος ὁ Πλάτων εἰδὼς, εἰς πάντας ἐκφέρειν ὡμολόγει μὴ τολμᾶν,
„ διαῤῥήδην φάσκων, τὸν μὲν οὖν πατέρα καὶ δημιουργὸν τοῦδε τοῦ παντὸς, εὑρεῖν
„ τε ἔργον, καὶ εὑρόντα εἰς πάντας ἀδύνατον λέγειν. ἀλλὰ ἐκείνῳ μὲν καὶ ἔργον εὑ-
ρεῖν ἔδοξε τὸ πρᾶγμα, καὶ ἦν ὡς ἀληθῶς μέγιστον. ἀδύνατον δὲ ἦν αὐτῷ λέγειν
εἰς πάντας, ὅτι μὴ παρῆν αὐτῷ τοσαύτη τῆς εὐσεβείας δύναμις, ὅση τοῖς Ἰησοῦ μα-
θηταῖς, οἷς διὰ τῆς τοῦ διδασκάλου συνεργίας, τὸν πατέρα καὶ δημιουργὸν τῶν ὅλων
εὑρεῖν τε καὶ γνῶναι ῥάδιον γέγονε, καὶ εὑροῦσιν εἰς πᾶν γένος ἀνθρώπων ἐξε-
νεγκεῖν, ἀνακαλύψαι τε καὶ πληρῶσαι καὶ κηρύξαι τὴν γνῶσιν πᾶσιν, ὥστε ἐκ τῆς
αὐτῶν ἐκείνων διδασκαλίας, εἰσέτι νῦν κατὰ τὸν παρόντα καιρὸν, ἐν ὅλοις τοῖς ἐπὶ
γῆς ἔθνεσι μυρία πλήθη οὐ μόνον ἀνδρῶν, ἀλλὰ καὶ γυναικῶν καὶ παίδων, οἰκε-
τῶν τε καὶ ἀγροίκων, τοσοῦτον δεῖ τοῦ Πλάτωνος μὴ πείθεσθαι, ὡς τὸν ποιητὴν καὶ δη-
μιουργὸν τοῦδε τοῦ παντὸς μόνον θεὸν γνωρίζειν, καὶ μόνον σέβειν, καὶ μόνον διὰ τοῦ
Χριστοῦ θεολογεῖν. ταῦτ' ἦν τοῦ νέου καὶ καινοῦ γένους τὰ κατορθώματα. τοιαῦτα
τοῦ νομιζομένου πλάνου τὰ γοητεύματα. καὶ τοιοίδε οἱ τοῦ Ἰησοῦ μαθηταὶ, ἀφ' ὧν δεῖ
τὸν διδάσκαλον ὁποῖός τις ἦν γνωρίζειν. φέρε δὴ ἔτι καὶ ταύτῃ τὸν λόγον διερευνη-
σώμεθα. γόητα φὴς αὐτὸν ὦ οὗτος, ἀλλὰ καὶ φαρμακέα δεινὸν καὶ ἀπατεῶνα κα-
λεῖς; ἆρ' οὖν πρῶτος αὐτὸς καὶ μόνος εὑρετὴς κατέστη τοῦ πράγματος; ἢ πάντας
που κατὰ τὸ ἀκόλουθον εἰς διδασκάλους ἀναπέμπειν χρὴ τὰ αἴτια; εἰ μὲν γὰρ μηδε-
νὸς διδάξαντος, αὐτὸς πρῶτος καὶ μόνος εὑρετὴς γέγονε τῆς ἐπιχειρήσεως, μηδὲν
μηδαμῶς παρ' ἑτέρων μαθὼν, μηδὲ ἐκ παλαιῶν ἐρανισάμενος, πῶς οὐ θείας
φύσεως χρὴν ὁμολογεῖν αὐτὸν, ὃς ἄνευ βίβλων καὶ λόγων, καὶ διδασκάλων, αὐτο-
δίδακτος καὶ αὐτομαθὴς τοιούτων πραγμάτων εὑρετὴς ἀναπέφηνεν; καὶ μὴν
οὔτε βαναύσου τέχνης, οὔτε λογικῆς ἐπιστήμης, οὐδέ γε τῶν πρώτων στοιχείων τὴν
μάθησιν δίχα ποδηγοῦ καὶ διδασκάλου τινὸς ἀναλαβεῖν δυνατὸν, μὴ οὐχὶ τὴν κοι-
νὴν ἐκβεβηκότα φύσιν. οὐδεὶς γοῦν τῶν πώποτε αὐτοδίδακτος ἦν ἡμῖν γραμμα-
τικῆς παρῆλθε διδάσκαλος, οὐδέ γε ῥήτωρ μὴ μεμαθηκὼς, οὐδὲ αὐτοφυὴς ἰα-
τρὸς, οὐδὲ τέκτων, οὐδ' ἑτέρας δημιουργὸς τέχνης καίτοι μικρὰ ταῦτα καὶ ἀνθρώ-
πινα. τὸ γὰρ φαίης τὸν τῆς ἀνθρώπων εὐσεβείας ἀληθοῦς διδάσκαλον τοιαῦτα τεθαυ-

ματουργηκότα

μεμαρτυρηκότα καθ' ὃν ἐπεδήμει τοῦ βίου χρόνον, καὶ τοιαύτας παραδόξους τερα-
τείας πεποιηκότα, ἃς ἀρτίως διεξήλθομεν, ἐκ τοῦ αὐτομάτου τοιοῦτον φῦναι, μήτε
παρὰ παλαιῶν ἐρανισάμενον, μήτ' ἐκ νέων διδασκάλων ὠφελημένον, τά ὅμοια
τε περὶ αὐτοῦ πεποιηκότων, τί ἄλλο ἢ μαρτυρούντων ὁμοῦ καὶ ὁμολογούντων θεῖον
ἀληθῶς χρῆμα γεγονέναι, καὶ πᾶσαν ἀνθρώπου φύσιν ὑπερβεβηκέναι τὸν δη-
λούμενον; ἀλλὰ διδασκάλοις αὐτὸν φὴς προσεσχηκέναι πλάνοις, μηδὲ λα-
θεῖν αὐτὸν τὰ σοφὰ τῶν αἰγυπτίων, καὶ τῶν πάλαι παρ' αὐτοῖς λεγομένων τὰ ἀπόρρητα,
παρ' ὧν συλλεξάμενον, ἄνδρα τοιοῦτον οἷον ὁ λόγος παρίστησιν, ἀποδεδεῖχθαι. τί δῆ-
τα οὖν, ἢ τίνες ἄλλοι κρείττους αὐτοῦ πεφήνασι, τε πρότεροι τῷ χρόνῳ καὶ αὐτοῦ
διδάσκαλοι, εἴτ' ἐπ' αἰγύπτου, εἴθ' ὁποιδή; τί οὖν οὐχὶ κἀκείνων περὶ τῆς τούτου κα-
τηγορίας, ἔφθασεν εἰς πάντας ἀνθρώπους ἡ φήμη; ἢ τί μὴ οὐχὶ κἀκείνων εἰσέτι
νῦν τὸ κλέος ᾄδεται τῷ ἡμετέρῳ παραπλησίως; τίς δὲ τῶν ἀπ' αἰῶνος πώπο-
τε γόης, βάρβαρος ἢ ἕλλην, τοιούτων κατέστη διδάσκαλος φοιτητῶν, τε τοιούτων
νόμων καὶ λόγων αὐθέντης, οἵων ἡ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ἐπιδέδεικται δύναμις; ἰά-
σεις δὲ τοσάσδε καὶ παραδόξους εὐεργεσίας τοιάσδε, οἵας ὁ ἡμέτερος πεποιηκὼς μνη-
μονεύεται, τίς πώποτε διαπραξάμενος ἱστόρηται; τίνος δὲ οἱ γνώριμοι καὶ τῶν πραγ-
μάτων αὐτόπται, διὰ πυρὸς καὶ σιδήρου δοκιμῆς τὴν ὑπὲρ ὧν ἐμαρτύρησαν ἀλή-
θειαν ἐπιστώσαντο, ὥσπερ οὖν οἱ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν μαθηταί, πάσας μὲν αἰκίας ἀ-
ναντλήσαντες, πάσας δὲ βασάνων ἰδέας ὑπομείναντες, καὶ τέλος διὰ τοῦ ἰδίου αἵμα-
τος, τὰ περὶ αὐτοῦ μαρτυρηθέντα αὐτοῖς πιστωσάμενοι; ἔτι πρὸς τούτοις, ὁ τοῦ δι' ἐ-
ναντίας ἡμῖν λόγου προϊστάμενος λεγέτω, τίς τῶν πώποτε γοήτων κἂν εἰς νοῦν
ἐβάλετο, νέου ἔθνους ἐπὶ οἰκείῳ ὀνόματι σύστασιν ποιήσασθαι; τὸ δὲ μὴ μόνον ἐννο-
ῆσαι τοῦτο, ἀλλὰ καὶ κατορθῶσαι τὸ βουληθέν, πῶς οὐ πᾶσαν ἀνθρώπου καλύ-
πτοι ἂν φύσιν; βασιλέων δὲ δόγμασι, καὶ παλαιῶν νομοθετῶν, φιλοσόφων τε καὶ ποι-
ητῶν καὶ θεολόγων ἐξ ἐναντίας θέσθαι νόμους τοὺς κατ' εἰδωλολατρείας, καὶ τού-
τους κρατῦναι, ἀμάχους τε καὶ ἀηττήτους εἰς μακρὸν ἐπιδεῖξαι αἰῶνα, τίς πώπο-
τε γοήτων διανενόηται; ὁ δὲ σωτὴρ καὶ κύριος ἡμῶν οὐκ ἐνενόησε μὲν, οὐ τετόλ-
μηκε δὲ ἐπιχειρῆσαι· ἀλλ' οὐδὲ ἐπεχείρησε μὲν, οὐ κατώρθωσε δέ. ἑνὶ δὲ ῥήματι,
" καὶ μιᾷ φωνῇ φήσας πρὸς τοὺς ἑαυτοῦ μαθητάς, πορευθέντες μαθητεύσατε πάν-
" τα τὰ ἔθνη ἐν τῷ ὀνόματί μου, διδάσκοντες αὐτοὺς τηρεῖν πάντα ὅσα ἐνετειλάμην
" ὑμῖν, ἔργον ἐπῆγε τῷ λόγῳ, αὐτίκα τε ἐμαθήτευεν ἐν ὀλίγῳ πᾶν γένος ἑλλήνων
ὁμοῦ καὶ βαρβάρων, τε νόμοι πᾶσι τοῖς ἔθνεσι κατεσπείροντο, ἐναντίοι τῇ τῶν πα-
λαιῶν δεισιδαιμονίᾳ· νόμοι δαιμόνων πολέμιοι καὶ πάσης ἐχθροὶ πολυθέου πλάνης·
νόμοι σκυθῶν καὶ περσῶν καὶ τῶν ἄλλων βαρβάρων σωφρονισταί, ἀποτρεπτικοί τε πάσης
ἐκθέσμου καὶ θηριώδους διαίτης· νόμοι τῶν ἐξ αἰῶνος παρ' αὐτοῖς κρατούντων ἐθῶν ἀνατρεπτι-
κοί, καινῆς δὲ καὶ ἀληθοῦς εὐσεβείας καταγγελτικοί. τί δῆτα οὖν τοῖς πάλαι γόησι περὶ
τῶν τοῦ ἰησοῦ χρόνων, ἢ καὶ μετὰ ταῦτα τοιοῦτον, ἢ τε παραπλήσιον τετόλμηται, ὡς εἰκό-
τως φάναι αὐτὸν παρ' ἑτέρων ὠφελῆσθαι τὰ τῆς γοητείας; εἰ δ' οὐδένα ἄν τις ἔχοι
λέγειν αὐτῷ γεγονέναι ὅμοιον, οὐδεὶς γὰρ ἦν αὐτῷ αἴτιος τῆς τοσαύτης ἀρετῆς, ὥρα
τοιγαροῦν ὁμολογεῖν, ξένην τινὰ καὶ θείαν φύσιν ἐπιδεδημηκέναι τῷ βίῳ, ἣ μό-
νη τε πρώτη τὰ μηδεπώποτε παρ' ἀνθρώποις μνημονευθέντα κατώρθωσε. ἀλλὰ

καὶ ταῦτα μὲν ὧδε τέλος ἐχέτω. πάλιν δὲ ἐπὶ τὴν δευτέραν ἰτέον, ἐρωτητέον τε, εἴπο-
τε ὀφθαλμοῖς εἶδεν, ἢ ἀκοῇ ἔγνω γόητάς τε καὶ φαρμακέας, δίχα σπονδῶν καὶ θυ-
μάτων καὶ δαιμόνων ἐπικλήσεώς τε καὶ περιουσίας γοητεύοντας. μήτι οὖν ἢ κατὰ τοῦ σω-
τῆρος ἡμῶν, ἢ κατὰ τῶν αὐτοῦ λόγων, ἢ κατὰ τῶν εἰσέτι νῦν ζηλωσάντων τὸν αὐτοῦ βίον,
ἔχει τις τοιαύτην ἐπιφέρειν διαβολήν; οὐχὶ καὶ τυφλῷ δῆλον, ὡς πάντων τοὐναντίον
τούτοις ἡμεῖς οἱ τὰ Ἰησοῦ φρονοῦντες ἐπιτηδεύομεν, θᾶττον μὲν θανάτῳ τὴν ψυ-
χὴν, ἢ δαίμοσι θυσίαν προσφέρεσθαι τολμῶντες· θᾶττον δὲ τῆς ζωῆς ἐξιστάμενοι, ἢ
τοῖς πονηροῖς δαίμοσι δουλωθῆναι ὑπομένοντες. τίς δὲ οὐκ οἶδεν, ὅπως σὺν
αὐτῇ τῇ τοῦ Ἰησοῦ προσηγορίᾳ, καὶ σὺν εὐχαῖς καθαρωτάταις πᾶν τὸ δαιμόνων
ἔργον ἀπελαύνειν ἡμῖν φίλον ἐστίν; οὕτως ὁ τοῦ Ἰησοῦ λόγος καὶ ἡ παρ' αὐτοῦ διδα-
σκαλία, πολὺ κρείττους τῆς ἀοράτου ταύτης δυνάμεως πάντας ἡμᾶς ἀπειργά-
σατο ἐχθρούς τε δαιμόνων καὶ πολεμίους, ἀλλ' οὐ φίλους οὐδὲ συνήθεις, πολλοῦ
δεῖ ὑπηκόους καὶ ὑποχειρίους εἶναι παρεσκεύασεν. ὁ δὴ τοιούτους ἡμᾶς παραγα-
γὼν, πῶς ἂν αὐτὸς δοῦλος ἐγεγόνει δαιμόνων; πῶς δ' ἂν τοῖς πονηροῖς πνεύμασιν
ἔθυεν; ἢ πῶς βοηθοὺς δαίμονας ἐπεκαλέσατο ἐν ταῖς παραδοξοποιΐαις, ὁπότε
εἰσέτι δεῦρο πᾶς δαίμων καὶ πᾶν ἀκάθαρτον πνεῦμα, ὥστε τῶν κολαστικῶν καὶ βα-
σανιστικῶν τῆς οἰκείας φύσεως, τοῦ Ἰησοῦ τὸ ὄνομα φρίττει, ὑπεξίσταταί τε καὶ πα-
ραχωρεῖ τῇ τῆς προσηγορίας δυνάμει; ὥσπερ οὖν καὶ πάλαι καθ' ὃν ἐπεδήμει τῷ
» βίῳ χρόνον, μὴ φέροντες αὐτοῦ τὴν παρουσίαν, ἄλλος ἀλλαχόθεν ἐβόα· ἔα, τί ἡμῖν
» καὶ σοὶ Ἰησοῦ υἱὲ τοῦ θεοῦ; ἦλθες πρὸ καιροῦ βασανίσαι ἡμᾶς. ἀνὴρ δ' ὅλως γοη-
τείᾳ προσέχων τὸν νοῦν, καὶ πάντως γέ που ἀπειρημένοις πράγμασιν ἐγ-
χειρῶν, πρὸ οὐκ ἂν εἴη δῆλος ἀνόσιος ὢν τὸν τρόπον, καὶ μιαρὸς καὶ αἰσχρὸς καὶ ἄθεος
καὶ ἄδικος καὶ ἀσεβής; τοιοῦτος δὲ ὢν, πόθεν ἢ πῶς τὰ περὶ εὐσεβείας διδάξειεν ἑ-
τέρους, ἢ τὰ περὶ σωφροσύνης, ἢ τὰ περὶ θεοῦ γνώσεως, ἢ τὰ περὶ δικαιωτηρίων, καὶ
κρίσεως τοῦ ἐπὶ πάντων θεοῦ; οὐχὶ τούτων ἁπάντων τὰ ἐναντία πρεσβεύει, ἀκόλου-
θα τῇ αὐτοῦ μοχθηρίᾳ πράττων; καὶ θεὸν μὲν ἀρνήσεται, καὶ θεοῦ πρόνοιαν, καὶ θεοῦ
κρίσιν, χλευάσει δὲ τοὺς περὶ ἀρετῆς καὶ τοὺς περὶ ψυχῆς ἀθανασίας λόγους; εἰ μὲν
δὴ τοιαῦτά τινα ἦν ἰδεῖν καὶ περὶ τὸν σωτῆρα καὶ κύριον ἡμῶν, οὐδὲν ἂν ἦν εἰπεῖν.
εἰ δ' ἐφ' ἑκάστῳ πράγματι καὶ λόγῳ τὸν πάντων δημιουργὸν πατέρα θεὸν ἀ-
νακαλούμενος ἀποδείκνυται, καὶ τοὺς φοιτητὰς τοιούτους εἶναι παρασκευάζων, καὶ εἰ
σώφρων αὐτὸς, καὶ σωφρόνων λόγων διδάσκαλος, καὶ εἰ ποιητὴς καὶ κῆρυξ δικαιοσύ-
νης, καὶ ἀληθείας καὶ φιλανθρωπίας καὶ ἀρετῆς ἁπάσης καὶ θεοσεβείας εἰσηγητὴς τοῦ
παμβασιλέως θεοῦ, πῶς οὐχ ἕπεται τούτοις, τὸ μηδὲν μὲν ἡγεῖσθαι κατὰ γοητείαν αὐ-
τὸν τῶν παραδόξων πεποιηκέναι, δυνάμει δ' ἀπορρήτῳ, καὶ ὡς ἀληθῶς ἐνθέῳ συνο-
μολογεῖν; ἀλλ' εἰς τοσοῦτον ἥκοντας ἀπηνείας, ὡς μὴ λογισμοῖς σώφροσι, λόγων
τε ἀκολουθίᾳ προσέχειν τὸν νοῦν, μηδὲ πείθεσθαι τοῖς εἰκόσι τεκμηρίοις, ὑπονοοῦν
τάχα που τοὺς λέγοντας ἡμᾶς. ἀλλὰ σύγε, κἂν τῶν σαυτοῦ δαιμόνων, αὐτοῦ δὴ τοῦ χρη-
σμῳδοῦ θεοῦ ἄκουε, τὸν σωτῆρα ἡμῶν οὐχ ὥσπερ σὺ γοητείας, ἀλλ' εὐσεβείας καὶ σο-
φίαν καὶ εἰς οὐρανοὺς ἄνοδον μαρτυροῦντων. τίς δ' ἂν γένοιτό σοι τούτων ἀξιόπιστος
ὁμολογία μᾶλλον τῆς τοῦ καθ' ἡμῶν πολεμίου γραφῆς, ἣν ἐν οἷς ἐπέγραψε περὶ
τῆς ἐκ λογίων φιλοσοφίας ἐν τρίτῳ συγγράμματι τέθειται, ὧδέ πως ἱστορῶν·

κατὰ

κατὰ λέξιν,

Ὡς ἀπὸ τῆς ἐνεργείας αὐτῆς συνορᾶται τοῖς φιλαλήθεσιν ἡ τῆς περὶ αὐτὸν ἐνθέου ἀρετῆς δύναμις. Χρησμοὶ περὶ τοῦ Χριστοῦ.

Παράδοξον ἴσως δόξειεν ἄν τισιν εἶναι τὸ μέλλον λέγεσθαι ὑφ' ἡμῶν. τὸν γὰρ Χριστὸν οἱ θεοὶ εὐσεβέστατον ἀπεφήναντο καὶ ἀθάνατον γεγονότα, εὐφήμως τε αὐτοῦ μνημονεύουσι. καὶ ὑποβὰς ἐπιλέγει, περὶ γοῦν τοῦ Χριστοῦ ἐρωτησάντων εἰ ἔστι θεός, φησίν,

Ὅττι μὲν ἀθανάτη ψυχὴ μετὰ σῶμα προβαίνει,
Γιγνώσκει σοφίῃ τετιμημένος· ἀλλά γε ψυχὴ
Ἀνέρος εὐσεβίῃ προφερεστάτη ἐστὶν ἐκείνου.

Εὐσεβέστατον ἄρα ἔφη αὐτὸν, καὶ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ, καθάπερ καὶ τῶν ἄλλων, μετὰ θάνατον ἀπαθανατισθῆναι, ἣν σέβειν ἀγνοοῦντας τοὺς Χριστιανούς. ἐπερωτησάντων δὲ διὰ τί ἐκολάσθη, ἔχρησεν,

Σῶμα μὲν ἀδρανέσιν βασάνοις αἰεὶ προβέβληται·
Ψυχὴ δ' εὐσεβέων εἰς οὐράνιον πέδον ἵζει.

Καὶ ἐπιλέγει μετὰ τὸν χρησμὸν ἑξῆς, αὐτὸς οὖν εὐσεβὴς, καὶ εἰς οὐρανοὺς ὥσπερ οἱ εὐσεβεῖς χωρήσας. ὥστε τοῦτον μὲν οὐ βλασφημήσεις, ἐλεήσεις δὲ τὴν τῶν ἀνθρώπων ἄνοιαν. Ταῦτα καὶ νῦν ὁ Πορφύριος. Ἆρ' οὖν ἀπατεὼν ὁ τοιοῦτος; κἂν τὰ φίλα σοι δυσωπείτω τῶν οἰκείων ῥήματα. ἔχεις τοιγαροῦν τὸν ἡμέτερον σωτῆρα Ἰησοῦν τὸν Χριστὸν τοῦ θεοῦ, καὶ παρὰ τοῖς ἑαυτοῦ ὡμολογημένον οὐ γόητα οὐδὲ φαρμακέα, ἀλλ' εὐσεβῆ καὶ δικαιότατον καὶ σοφὸν καὶ οὐρανίων ἀψίδων οἰκήτορα. ὁ δὴ οὖν τοιοῦτος πῶς ἂν ἄλλως τῶν παραδόξων ἔργων γέγονε ποιητὴς, ἢ δυνάμει θείᾳ; ἣν καὶ τὰ ἱερὰ λόγια μαρτυροῦσιν αὐτῷ, θεοῦ λόγον καὶ θεοῦ δύναμιν τὴν αἰσθητῶς ἐν ἀνθρώπου μορφῇ καὶ σχήματι, μᾶλλον δ' ἐν αὐτῇ σαρκὶ καὶ σώματι κατοικῆσαι, καὶ πᾶσαν τὴν ἐν ἀνθρώποις οἰκονομίαν ἐπιτελέσαι μαρτυροῦντα. καὶ σὺ δ' ἂν αὐτὸς καταμάθοις τὸ ἔνθεον τῆς περὶ αὐτὸν δυνάμεως, εἰ λογίσαιο τίς ποτε ὢν ἄρα τὴν φύσιν καὶ πηλίκος ἄνδρας εὐτελεῖς ἐξ ἀγείας καὶ ταπεινοῦ βίου προσοικειωσάμενος, τούτοις κέχρηται διακόνοις ἐπὶ κατορθώσει πράγματος πάντα καλύπτοντος λόγον. διανοηθεὶς γὰρ ὃ μηδεὶς πώποτε, νόμους οἰκείους καὶ ξένην διδασκαλίαν εἰς πάντα κατασπεῖραι τὰ ἔθνη καὶ παντὸς γένους ἀνθρώπων διδάσκαλον εὐσεβείας ἑνὸς τοῦ ἐπὶ πάντων θεοῦ ἑαυτὸν ἀποφῆναι, τοῖς πάντων ἀγροικοτάτοις καὶ εὐτελεστάτοις ἡγήσατο χρῆσθαι τῆς οἰκείας βουλῆς ὑπηρέταις. εἰκὸς τινὰ παραλογώτατα ταῦτα αὐτὸν πεποιηκέναι νομίσαι. πῶς γὰρ οἱ μηδὲ διᾶραι δυνάμενοι στόμα, κἂν ἑνός τινος διδάσκαλοι κατέστησαν, οὐχ ὅτι γε ἀνδρῶν συλλόγου; πῶς δ' ἂν πλήθη διελέχθησαν οἱ πάσης ἐκτὸς γεγονότες παιδείας; ἀλλὰ τοῦτ' ἦν ἄρα τὸ τῆς ἐνθέου βουλῆς καὶ τῆς ἐνεργούσης ἐν αὐτοῖς θείας δυνάμεως παραστατικόν. ἀνακαλέσας γοῦν αὐτοὺς τὰ μὲν πρῶτά φησι· δεῦτε, ἀκολουθεῖτέ μοι, καὶ ποιήσω ὑμᾶς ἁλιεῖς ἀνθρώπων. ἐπεὶ δὲ λοιπὸν αὐτοὺς ἀκολούθους ἐκτήσατο, ἐμπνεύσας αὐτοῖς δυνάμεως θείας, μένους τε καὶ θάρσους ἐμπλήσας, ἤδη οἷα τις ἀληθῶς θεοῦ λόγος καὶ αὐτὸς θεὸς, τηλικούτων θαυμάτων ποιητὴς, νοερῶν αὐτοὺς καὶ λογικῶν ψυχῶν θηρευτὰς ποιήσας, ἔργον τε ἐπιθεὶς τῇ φωνῇ τῇ, δεῦτε, ἀκολουθεῖτέ μοι, καὶ ποιήσω ὑμᾶς ἁλιεῖς ἀνθρώπων φήσας, ὁμοῦ τε ἐργάτας καὶ διδασκάλους

αὐτοὺς εὐσεβείας ἀπειργασμένος, ἤδη καὶ εἰς πάντα τὰ ἔθνη διεπέμπετο, κηρύ-
κας ἀναδείξας τῆς αὐτοῦ διδασκαλίας. καὶ τίς οὐκ ἂν ἐξεπλάγη καὶ ἠπίστησεν
ἂν εἰκότως τῷ παραδόξῳ τοῦ θαύματος, ὅτε μηδεὶς μὲν τῶν πώποτε ἐν ἀνθρώ-
ποις γενομένων διαφανῶν, μὴ βασιλεὺς, μὴ νομοθέτης, μὴ φιλόσοφος, μὴ ἕλλην,
μὴ βάρβαρος, τοιοῦτόν τι διανοηθεὶς ἱστόρηται, ἀλλ᾽ οὐδ᾽ εἰς φαντασίαν ἦλθεν τοῦ πα-
ραπλησίου; ἀγαπητὸν γὰρ ἑκάστῳ ἦν, εἰ καὶ ἐπὶ μόνης τῆς οἰκείας γῆς τὸ οἰκεῖον
ἐπάγγελμα συνεστήσατο, καὶ τοὺς καλῶς ἔχειν φανέντας νόμους κἂν ἐφ᾽ ἑνὸς τοῦ ἐ-
κείνου ἔθνους κρατῦναι οἷός τε ἦν. ὁ δὲ μηδὲν θνητὸν καὶ ἀνθρώπινον διανοηθεὶς
ὅρα εἰ μὴ ὡς ἀληθῶς θεοῦ πάλιν προσήκατο φωνὴν, αὐτολεξεὶ φήσας τοῖς εὐτελέ-
σι τοῖς ἐκείνοις αὐτοῦ μαθηταῖς, πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη. καὶ
πῶς, εἶπον ἂν οἱ μαθηταὶ τῷ διδασκάλῳ πάντως που ἀποκρινάμενοι, τοῦτο ἡμῖν
ἔσται δυνατόν; πῶς γὰρ ῥωμαίοις φέρε κηρύξομεν; πῶς δὲ αἰγυπτίοις διαλεχθη-
σόμεθα; ποίᾳ δὲ χρησόμεθα λέξει πρὸς ἕλληνας, ἄνδρες τῇ σύρων ἐντραφέντες
μόνῃ φωνῇ; πέρσας δὲ καὶ ἀρμενίους, καὶ χαλδαίους τε καὶ σκύθας, καὶ ἰνδοὺς, καὶ εἴ τινα
βαρβάρων τοιαῦτα ἔθνη, πῶς πείσομεν τῶν μὲν πατρίων θεῶν ἀφίστασθαι, ἕνα δὲ τὸν
πάντων δημιουργὸν σέβειν; ποίᾳ δὲ λόγων ἱκανότητι θαρσοῦντες, ἐπὶ τοῦτο προε-
λευσόμεθα; ἢ τίς ἡμῖν ἐλπὶς ἔσται τοῦ κατορθώματος, ἀντινομοθετεῖν τολμῶσι τοῖς
πάντων ἐθνῶν περὶ τῶν οἰκείων θεῶν ἐξ αἰῶνος κειμένοις νόμοις; ἐπεὶ ποίᾳ δὲ καὶ
δυνάμει περιέσεσθαι ἐπὶ τοῦ τολμήματος; ταῦτα ἢ φησάντων ἂν κατὰ τὸ εἰκὸς, ἢ δια-
νοηθέντων τῶν τοῦ ἰησοῦ μαθητῶν, μιᾶς προσθήκῃ λέξεως αὐτοῖς ὁ διδάσκαλος
λύσιν τῶν ἀπορηθέντων ὑπέθετο, φήσας κατορθώσειν, ἐν τῷ ὀνόματί μου. οὐ γὰρ δὴ
ἁπλῶς καὶ ἀδιορίστως μαθητεῦσαι πάντα τὰ ἔθνη προσέταττεν, μετὰ προσ-
θήκης δὲ ἀναγκαίας, τῆς, ἐν τῷ ὀνόματι αὐτοῦ. ἐπειδὴ γὰρ ἡ δύναμις τῆς αὐτοῦ προση-
γορίας τοσαύτη τις ἦν, ὡς φάναι τὸν ἀπόστολον, ὅτι δὴ ἐχαρίσατο αὐτῷ ὁ θεὸς τὸ
ὄνομα τὸ ὑπὲρ πᾶν ὄνομα, ἵνα ἐν τῷ ὀνόματι ἰησοῦ πᾶν γόνυ κάμψῃ ἐπουρα-
νίων καὶ ἐπιγείων καὶ καταχθονίων· εἰκότως τῆς τοὺς πολλοὺς λανθανούσης ἐν τῷ ὀ-
νόματι αὐτοῦ δυνάμεως τὴν ἀρετὴν ἐμφαίνων, τοῖς αὐτοῦ μαθηταῖς ἔφησεν· πορευ-
θέντες μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη ἐν τῷ ὀνόματί μου. εἶτα καὶ θεσπίζει δὴ μά-
λα ἀκριβῶς τὸ μέλλον, εἰπών· δεῖ γὰρ κηρυχθῆναι τὸ εὐαγγέλιον τοῦτο ἐν ὅλῃ τῇ οἰ-
κουμένῃ, εἰς μαρτύριον πᾶσι τοῖς ἔθνεσιν. ὁ δὲ λόγος εἴρητο μὲν ἐν γωνίᾳ γῆς τότε,
καὶ οἱ παρόντες ἤκουον μόνοι. πῶς οὖν ἄρα πιστὸς ἦν αὐτοῖς τοῦτο λέγων, εἰ μὴ ἐξ
ἑτέρων τῶν ὑπ᾽ αὐτοῦ πεπραγμένων ἐνθέων ἔργων, τῆς ἐν τοῖς λόγοις ἀληθεί-
ας αὐτοῦ τὴν πεῖραν εἰλήφεσαν; ὅτι γὰρ ἐπίστευσαν λέγοντι, συλλογιζομένῳ συνο-
μολογεῖν ἀνάγκη. προστάξαντι γὰρ οὐδεὶς ἠπείθει· ἀλλὰ πειθαρχήσαντες αὐτοῦ
τῷ νεύματι, κατὰ τὰ προηγγελμένα πᾶν γένος ἀνθρώπων ἐμαθήτευον, ἐκ τῆς
οἰκείας γῆς ἐπὶ πάντα στειλάμενοι τὰ ἔθνη· ἐν ὀλίγῳ τε ἦν ἔργα θεωρῆσαι τοὺς
λόγους. κεκήρυκτο γοῦν τὸ εὐαγγέλιον ἐν βραχεῖ χρόνῳ ἐν ὅλῃ τῇ οἰκουμένῃ εἰς
μαρτύριον τοῖς ἔθνεσι. καὶ βάρβαροι καὶ ἕλληνες τὰς περὶ τοῦ ἰησοῦ γραφὰς πα-
τρίοις χαρακτῆρσιν τε καὶ πατρίῳ φωνῇ μετελάμβανον. καί τοι τίς οὐκ ἂν ἀπορή-
σειεν εὐλόγως, τίς ἦν ἄρα ὁ τῆς τῶν μαθητῶν τοῦ ἰησοῦ διδασκαλίας τρόπος; ἄρα
γὰρ εἰς μέσην παρελθόντες πόλιν, ἔπειτ᾽ ἐν ἀγορᾷ στάντες, καὶ βοῇ μείζονι χρησά-
μενοι

μενοι συνεκάλεσαν τοὺς παριόντας, κἄπειτα ἐδημηγόρησαν. καὶ τίς ἦν ἄρα αὐτοῖς τῆς δημηγορίας ὁ λόγος, ᾧ πεπεῖσθαι εἰκὸς ἦν τοὺς ἀκροωμένους; πῶς δὲ καὶ ἐδημηγόρησαν ἄνδρες λόγων ἄπειροι, καὶ πάσης ἀμέτοχοι παιδείας; ἀλλὰ μὴν οὐ κατὰ πλῆθος, κατὰ μέρος δὲ τοῖς προστυχοῦσι διελέγοντο. ἴστω οὖν καὶ ὁποίοις ἐχρῶντο λόγοις ἐπὶ πειθοῖ τῶν ἀκουόντων; ἐπεὶ μηδὲ μικρὸς ἦν αὐτοῖς ὁ ἀγών, μὴ ἀρνουμένοις τὸν ἐπονείδιστον θάνατον τοῦ κατηγγελμένου. εἰ μὲν γὰρ τοῦτον ἐπικρυψάμενοι, καὶ μὴ ὁμολογοῦντες εἰς πάντας οἷα καὶ ὁπόσα πέπονθεν ὑπὸ ἰουδαίων, τὰ σεμνὰ μόνα καὶ ἔνδοξα προσεκόμιζον· λέγω δὲ τὰς θαυματουργίας, καὶ τὰς παραδοξοποιίας αὐτοῦ, τάς τε φιλοσόφους διδασκαλίας αὐτοῦ· οὐδ᾽ οὕτως ἦν αὐτοῖς εὐχερὴς ὁ λόγος πρὸς τὸ ποιῆσαι ῥᾳδίως συγκατατίθεσθαι τοὺς ἀκούοντας ξενοφωνουμένοις, καὶ ἄρτι πρῶτον ἐπακούοντας καινῶν ῥημάτων, ὑπ᾽ ἀνδρῶν οὐδὲν ἐπαγγελμένων ἀξιόπιστον εἰς τὴν τῶν λεγομένων μαρτυρίαν. πλὴν ἀλλ᾽ ἔδοξεν ἂν πιθανώτερον λέγεσθαι τὰ εἰρημένα. νῦν δὲ τοτὲ μὲν τὸν πρεσβευόμενον θεὸν ἐν ἀνθρώπου γεγονέναι σώματι, καὶ οὐδὲν ἄλλο τὴν φύσιν εἶναι ἢ θεὸν λόγον, διὸ καὶ τοιαύτας τερατείας δυνάμεις πεποιηκέναι οἷα θεόν· τοτὲ δὲ, τοῦτον ἐναντίως ὕβρεις αὐτὸν καὶ ἀτιμίας ὑπομεῖναι, καὶ τέλος τὴν αἰσχίστην καὶ τοῖς πάντων ἀνθρώπων κακουργοτάτοις ἐπηρτημένην διὰ σταυροῦ τιμωρίαν, τίς οὐκ ἂν ὡς ἐναντία λεγόντων κατέπτυσεν εἰκότως; τίς δ᾽ οὕτως ἠλίθιος ὑπῆρχεν, ὡς εὐχερῶς πιστεῦσαι λέγουσιν ἑωρακέναι μετὰ τὸν θάνατον ἐκ νεκρῶν ἀναβεβιωκότα, ὃν μηδὲ ὅτε ἐν ζῶσιν ἦν, ἐπαμῦναι ἑαυτῷ δεδυνημένον; τίς δὲ τοῖς ἰδιώταις καὶ εὐτελέσιν ἐκείνοις ἐπείσθη ποτ᾽ ἂν λέγουσι, χρῆναι τῶν μὲν πατρῴων θεῶν καταφρονῆσαι, καὶ μωρίαν μὲν τὴν ἐξ αἰῶνος καταγνῶναι πάντων, μόνοις δὲ αὐτοῖς πείθεσθαι καὶ τοῖς ὑπὸ τοῦ σταυρωθέντος παρηγγελμένοις; τοῦτον γὰρ εἶναι τοῦ μόνου καὶ ἐπὶ πάντων θεοῦ μόνον ἀγαπητὸν καὶ μονογενῆ παῖδα. ἐγὼ μὲν οὖν ἐξετάζων παρ᾽ ἐμαυτῷ φιλαλήθως τὸν λόγον, οὐδεμίαν πειστικὴν δύναμιν ἐν αὐτῷ, οὐδέ τι σεμνὸν, οὐδ᾽ ἀξιόπιστον, ἀλλ᾽ οὐδὲ πιθανὸν εἰς τὸ καὶ ἕνα τινὰ τῶν ἠλιθίων πεῖσαι δυνάμενον εὑρίσκω. ἀλλὰ πάλιν ἀφορῶν εἰς τὴν τοῦ λόγου δύναμιν ὡς μυρία πλήθη πέπεικεν, καὶ ὡς συνέστησαν μυρίανδροι ἐκκλησίαι πρὸς αὐτῶν ἐκείνων τῶν εὐτελεστάτων καὶ ἀγροίκων τοῦ ἰησοῦ μαθητῶν, οὐκ ἐν ἀδήλοις που καὶ ἀφανέσι τόποις, ἀλλ᾽ ἐν ταῖς μάλιστα διαφανεστάταις πόλεσιν ἱδρυθεῖσαι, ἐπ᾽ αὐτῆς λέγω τῆς ῥωμαίων βασιλευούσης, ἐπί τε τῆς ἀλεξανδρέων καὶ ἀντιοχέων, καθ᾽ ὅλης τε τῆς αἰγύπτου καὶ λιβύης, εὐρώπης τε καὶ ἀσίας, ἔν τε κώμαις τε καὶ χώραις καὶ παντοίοις ἔθνεσι, πάλιν ἐξ ἀνάγκης ἀναστρέφειν ἐκβιάζομαι ἐπὶ τὴν τοῦ αἰτίου ζήτησιν, καὶ συνομολογεῖν μὴ ἄλλως αὐτοὺς κεκρατηκέναι τοῦ τολμήματος, ἢ θειοτέρᾳ καὶ ὑπὲρ ἄνθρω-
» πον δυνάμει καὶ συνεργίᾳ τοῦ φήσαντος αὐτοῖς, μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη
» ἐν τῷ ὀνόματί μου. τοῦτο δ᾽ οὖν εἰπὼν ἐπισυνῆψεν ἐπαγγελίαν, δι᾽ ἧς ἔμελλον ἐπιθαῤῥεῖν καὶ προθύμως ἐπιδιδόναι σφᾶς αὐτοὺς τοῖς παρηγγελμένοις. φησὶ γοῦν
» αὐτοῖς, καὶ ἰδοὺ ἐγὼ μεθ᾽ ὑμῶν εἰμι πάσας τὰς ἡμέρας, ἕως τῆς συντελείας τοῦ αἰ-
» ῶνος. ἀλλὰ καὶ πνεύματος αὐτοῖς ἐμπνεῦσαι λέγεται θείου, ἀλλὰ καὶ δύναμιν αὐτοῖς
» ἔνθεον καὶ παραδοξοποιὸν πεποιηκέναι, τοτὲ μὲν φήσας, λάβετε πνεῦμα ἅγιον·
» τοτὲ δὲ εἰπὼν, ἀσθενοῦντας θεραπεύετε, λεπροὺς καθαρίζετε, δαίμονας ἐκβάλ-

τε. δωρεὰν ἐλάβετε, δωρεὰν δότε. συνορᾷς τοιγαροῦν καὶ αὐτὸς ὅπως κεκράτηκεν ὁ δι' αὐτῶν λόγος, ἐπεὶ καὶ αὐτῶν ἡ βίβλος τῶν πράξεων συνῳδὰ τούτοις καὶ σύμφωνα μαρτυρεῖ. ἔνθα ἱστορεῖταί που καὶ αὐτοὶ τῇ τῶν παραδόξων ἐνεργείᾳ δι' ὀνόματος τοῦ ἰησοῦ πρὸς αὐτῶν ἐπιτελουμένῃ τοὺς παρόντας καὶ τοὺς θεωμένους ἐκπλῆξαι. ἐξέπληττον γὰρ, ὡς εἰκὸς, διὰ τῶν ἔργων τοὺς θεωμένους πρότερον· εἶθ' οὕτως προθύμους εἶχον αὐτοὺς ἐπὶ τὸ φιλοπευστεῖν, τίς ποτ' ἦν ἐξ οὗ τῇ δυνάμει καὶ προσηγορίᾳ τὸ θαῦμα γίγνοιτο. εἶτα διδάσκοντες ηὕρισκον τῇ πίστει φθάνοντας τὴν παρ' αὐτῶν διδασκαλίαν. οὐ γὰρ τοῖς λόγοις πεισθέντες, ἀλλὰ τοῖς ἔργοις προκαταληφθέντες, ῥᾷδιον ἐποιοῦντο τῶν ἐν τοῖς λόγοις διάθεσιν. λέγονται γοῦν ἤδη τινὲς βουθυσίας καὶ σπονδὰς ὡς ἂν ἤδη θεοῖς οὖσι, τοῖς τοῦ ἰησοῦ προσβεβηκέναι καὶ τινὰ μὲν αὐτῶν τὸν ἑρμῆν εἶναι, τινὰ δὲ τὸν δία νενομικέναι. τοσαύτην αὐτοῖς τὰς διανοίας ἐξέπληττεν ἡ τῶν παραδόξων ἔργων ἐπίδειξις. καὶ δὴ οὕτω διακειμένοις πάνθ' ὅσα περὶ τοῦ ἰησοῦ κατήγγελον, ἤδη λοιπὸν ἀληθεύειν αὐτοὺς ἐνομίζοντο, καὶ τὴν κατὰ τὸν θάνατον ἀναβίωσιν αὐτοῦ οὐχ ἁπλοῖς οὐδ' ἀναποδείκτοις ἐμαρτύρουν λόγοις, δι' αὐτῆς δ' ἐνεργείας ἔπειθον, ζῶντος ἔργα παριστῶντες. εἰ δὲ καὶ θεὸν αὐτὸν καὶ θεοῦ παῖδα πρὸ τῆς εἰς ἀνθρώπους ἀφίξεως παρὰ τῷ πατρὶ τυγχάνοντα κατήγγελον, καὶ τούτῳ πῶς οὐκ ἂν προσέθεντο μᾶλλον, τὸ ἐναντίον ἄπιστον εἶναι καὶ ἀδύνατον ἡγούμενοι εἰκότως, λογιζόμενοι μὴ δύνασθαι θνητῆς ἔργα φύσεως εἶναι νομίζειν τὰ δρώμενα, ἀλλὰ θεοῦ, κἂν μὴ λέγῃ τις. τοῦτ' ἦν ἄρα καὶ οὐδὲν ἄλλο τὸ ζητηθὲν αὐτοῦ ἐν ἀρχῇ, ὁποίᾳ δυνάμει περιηγήσασι τὴν ἐν ἀρχαῖς ἀκροωμένων οἱ τοῦ ἰησοῦ μαθηταί, καὶ ὅπως ἕλληνας ὁμοῦ καὶ βαρβάρους ὡς περὶ λόγου θεοῦ περὶ αὐτοῦ φρονεῖν ἔπεισαν. ὅπως τε ἐν μέσαις ταῖς πόλεσι καὶ ἀνὰ τὰς χώρας εὐσεβείας ἑνὸς τοῦ ἐπὶ πάντων θεοῦ συνεστήσαντο διδασκαλεῖα. κἄπειτα τίς οὐκ ἂν θαυμάσειε πρὸς ἑαυτὸν ἐπιλογιζόμενος καὶ ἐνθυμηθεὶς ὡς οὐκ ἀνθρώπινον ἦν, τὸ μηδ' ἄλλοτε ὑπὸ μίαν τὴν ῥωμαίων ἡγεῖσθαι τὰ πλεῖστα τῆς οἰκουμένης ἔθνη, ἀλλ' ἀπὸ τῶν τοῦ ἰησοῦ χρόνων. ἅμα γὰρ τῇ εἰς ἀνθρώπους αὐτοῦ παραδόξῳ ἐπιδημίᾳ, καὶ τὰ ῥωμαίων ἀκμάσαι συνηνέχθη, τότε πρῶτον αὐγούστου τῶν πλείστων ἐθνῶν μοναρχήσαντος, καθ' ὃν κλεοπάτρας ἁλούσης, ἡ κατ' αἴγυπτον τῶν πτολεμαίων διαδοχὴ λέλυτο. ἐξ ἐκείνου τε καὶ εἰς δεῦρο τὸ ἀπ' αἰῶνος, καὶ ἀπ' αὐτῆς ὡς εἰπεῖν τῆς πρώτης ἀνθρωπείας συστὰν αἰγύπτου βασίλειον καθῄρητο. ἐξ ἐκείνου τε καὶ τὸ ἰουδαίων ἔθνος ῥωμαίων δοῦλον γέγονεν, καὶ τὸ σύρων ὡσαύτως, καππαδόκων τε καὶ μακεδόνων, καὶ βιθυνῶν καὶ ἑλλήνων, καὶ συνελόντι φάναι τῶν λοιπῶν τῶν ὑπὸ τὴν ῥωμαίων ἀρχὴν ἁπάντων. τοῦτο γὰρ ὅτι μὴ ἀθεεὶ τῇ περὶ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν διδασκαλίᾳ συνεισῆλθεν, τίς οὐκ ἂν ὁμολογήσειε, διανοηθεὶς ὡς οὐ ῥᾴδιον ἦν τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ πορείαν ἐπὶ τῆς ἀλλοδαπῆς στείλασθαι, διεστώτων πρὸς ἄλληλα τῶν ἐθνῶν, καὶ μηδεμιᾶς οὔσης ἐν αὐτοῖς ἐπιμιξίας, διὰ τὰς πολλὰς ἐθναρχίας· ὧν περιῃρημένων, ἀφόβως ἤδη καὶ ἐπ' ἀδείας τὸ προκείμενον ἤνυον, τὴν πορείαν αὐτοῖς προεξευμαρίσαντος τοῦ ἐπὶ πάντων θεοῦ, καὶ τοὺς θυμοὺς τῶν κατὰ πόλεις δεισιδαιμόνων φόβῳ τῆς μείζονος ἀρχῆς καταστείλαντος. λόγισαι γὰρ, ὡς εἰ μηδὲν τὸ κωλῦον ἦν τοὺς περὶ τὴν πολύθεον πλάνην ἐπτοημένους τῇ τοῦ χριστοῦ πολεμεῖν διδασκαλίᾳ, πάλαι ἂν ἑώρας κατὰ πόλεις καὶ κατ' ἀγροὺς

ἐμφυλίους

ἐμφυλίους στάσεις, διωγμούς τε καὶ πολέμους οὐ τοὺς τυχόντας, εἰ δὴ ἐφ᾽ ἑαυτοὺς
εἶχον οἱ δεισιδαίμονες τὴν ἐπ᾽ αὐτοὺς ἐξουσίαν. νυνὶ δὲ καὶ τοῦτο θεοῦ τοῦ ἐπὶ πάν-
των ἔργον ἦν, τὸ μείζονι φόβῳ τῆς ἀνωτάτω ἀρχῆς, τοὺς ἐχθροὺς τοῦ οἰκείου λό-
γου καταδουλώσασθαι. προσέταττεν γὰρ αὐτὸν ὁσημέραι, καὶ εἰς πάντας ἀνθρώπους
αὔξειν βούλεται. πάλιν τε αὖ ὡς μὴ νομισθείη κατὰ συγχώρησιν τῶν κρατούντων δι-
αρκέσειν, εἴποτέ τις τούτων πονηρίᾳ ληφθεὶς ἐπὶ τῷ τοῦ χριστοῦ λόγῳ πολεμεῖν προέ-
λοιτο, καὶ τοῦτο παρέτεινεν ἐνδιδοὺς τὸ καταθύμιον· ὁμοῦ μὲν εἰς ἀπόδειξιν τῆς τῆς εὐσε-
βείας ἀθλητῶν, ὁμοῦ δὲ καὶ εἰς τὸ τοῖς πᾶσι φανερὸν καταστῆναι, ὅτι μὴ ἐξ ἀν-
θρώπων ἦν βουλῆς, ἀλλ᾽ ἐκ τῆς τοῦ θεοῦ δυνάμεως ἡ τοῦ λόγου σύστασις. αὐτί-
κα τίς οὐκ ἂν θαυμάσειε τὰ συμβαίνειν κατὰ τοὺς τοιούσδε καιροὺς εἰωθότα; οἱ μὲν
γὰρ τῆς εὐσεβείας ἀθληταὶ τὸ πρὶν ἀνθρωπίνοις γε τοῖς πᾶσι διαφανεῖς καὶ δια-
πρεπεῖς ἐγίνοντο, τῆς παρὰ τῷ θεῷ κατηξιωμένοι βασιλείας. οἱ δὲ τῆς εὐσεβείας
πολέμιοι τὰς προσηκούσας ἐξέτινον δίκας, θεηλάτοις μάστιξιν οἰστρούμενοι, καὶ πᾶν
τὸ σῶμα δεινοῖς καὶ ἀνιαροῖς πάθεσι διαφθειρόμενοι. ὥστε ἤδη καὶ εἰς ὁμολογίαν
τῆς κατὰ τοῦ χριστοῦ δυσσεβείας ἥκειν παρελαθῆσαι. οἱ δὲ δῆτα λοιποὶ πάντες τῆς ἐνθέου
προσηγορίας ἠξιωμένοι, κατὰ τοῦ χριστοῦ φέρειν αὐχοῦντες, ἐπ᾽ ὀλίγον γεγυμνασμέ-
νοι τοῖς πειρατηρίοις, τὸ δὲ γνήσιον καὶ εἰλικρινὲς τοῦ φρονήματος ἐπιδειξάμενοι, τὴν
οἰκείαν αὖθις ἀπολαμβάνοντες ἐλευθερίαν, εἰς μεῖζον ὁσημέραι δι᾽ αὐτῶν ἐκλαμ-
πόντος τοῦ σωτηρίου λόγου, καὶ ἐν αὐτοῖς γε μάλιστα τοῖς ἐχθροῖς κατακρατοῦντος.
μὴ μόνον τε τῶν ὁρατῶν πολεμίων κατεξανισταμένους, ἀλλὰ καὶ τῶν ἀοράτων. εἴ
τινες ἄρα εἶεν ἀμφὶ τὸν περίγειον ἀέρα ζοφώδη πονηροὶ δαίμονες καὶ ἄρχοντες
τούτων, οὓς καὶ αὐτοὺς οἱ γνήσιοι τοῦ χριστοῦ μαθηταὶ δι᾽ ἁγνείας βίου καὶ τῆς πρὸς
τὸν θεὸν εὐχῶν, διά τε τῆς αὐτοῦ ἐνθέου προσηγορίας ἐξελαύνοντες, σημείων τῶν
πάλαι ἱστορουμένων ὑπ᾽ αὐτοῦ γεγονέναι παραδόξων, καὶ ἐν τούτῳ τοῖς συνορᾶν
δυναμένοις τὰ τεκμήρια τῆς ἐνθέου ἀρετῆς αὐτοῦ διαδεικνῦντες. ἀλλὰ γὰρ
τῶνδε κατὰ καιρὸν προγεγυμνασμένων, καιρὸς ἤδη καὶ τῆς μυστικωτέρας περὶ
αὐτοῦ θεολογίας ἐφάψασθαι, καὶ τὸν θεὸν λόγον, ὅστις ποτ᾽ ἦν ὁ διὰ τοῦ φαινομέ-
νου ἀνδρὸς τὰς θαυματουργίας ἐκτελῶν, ἐποπτεῦσαι.

Τάδε ἔνεστιν ἐν τῷ τετάρτῳ συγγράμματι τῆς περὶ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν εὐαγγελικῆς ἀποδείξεως.

Περὶ τῆς κατὰ τὸν σωτῆρα καὶ κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν τὸν χριστὸν τοῦ θεοῦ μυστικῆς οἰκονομίας.

Ἐπειδὴ τὰ προσήκοντα περὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ἐν τῷ πρὸ τούτου συγγράμματι, τρίτῳ ὄντι τῆς εὐαγγελικῆς ἀποδείξεως, αὐτάρκως ἡμῖν διαπεπόνηται, καιρὸς ἤδη καὶ ἀπορρητοτέρων ἐφάψασθαι λόγων, τῶν περὶ τῆς κατ' αὐτὸν μυστικωτέρας θεολογίας. ὁ μὲν οὖν περὶ τοῦ πρώτου καὶ ἀιδίου, μόνου τε ἀγεννήτου καὶ ἐπὶ πάντων αἰτίου τῶν ὅλων, παγηγεμόνος τε καὶ παμβασιλέως θεοῦ, κοινὸς ἅπασιν ἀνθρώποις ἐστὶ λόγος· ἴδιος δὲ καὶ κοινὸς αὖθις ἑβραίων καὶ ἡμῶν, ὁ περὶ χριστοῦ. ὃν πῆ μὲν ὁμοίως ἡμῖν ταῖς παρ' αὐτοῖς ἐπομένοι γραφαῖς ἔτι νῦν ὁμολογοῦσι, πῆ δὲ μακρὰν ἀποπίπτουσι, μήτε τὴν θεότητα συνορῶντες αὐτοῦ, μήτε τὰ αἴτια τῆς προουσίας εἰδότες, μήτε μὴν τοὺς χρόνους καθ' οὓς ἥξειν ἀνείρηται εἰς ἀνθρώπους περιδρασσόμενοι. οἱ μὲν γὰρ ἔτι καὶ νῦν ἥξειν μέλλοντα προσδοκῶσιν, ἡμεῖς δ' ἤδη μὲν εἰς ἅπαξ ἀποδείκνυμεν ἥκοντα. καὶ δεύτερον δ' αὖθις μετὰ τῆς ἐνθέου δόξης προουσίαν ταῖς τῶν θεοφόρων προφητῶν προρρήσεσί τε καὶ διδασκαλίαις πειθόμενοι ἰδεῖν εὐχόμεθα. διττοῦ δὴ ὄντος τοῦ κατ' αὐτὸν λόγου, ὁ μέν, νεώτερος ἂν εἴη, χθὲς καὶ πρώην εἰς ἀνθρώπους εἰσηγμένος· ὁ δέ, παντὸς χρόνου καὶ πάντων αἰώνων πρεσβύτερος. βουληθεὶς γὰρ ὁ θεός, ἅτε μόνος ὡς ἀγαθὸς ἀγαθοῦ τε παντὸς ἀρχὴ καὶ πηγή, τὸν αὐτοῦ θησαυρὸν πλείους ἀποφῆναι κοινωνούς· ἄρτι τε μέλλων τὴν λογικὴν πᾶσαν προβάλλεσθαι κτίσιν, ἀσωμάτους τινὰς νοερὰς καὶ θείας δυνάμεις, ἀγγέλους τε καὶ ἀρχαγγέλους, ἄϋλά τε καὶ πάντῃ καθαρὰ πνεύματα, προσέτι δὲ ψυχὰς ἀνθρώπων ἀφέτους καὶ ἐλευθέρας τῆς αὐτεξουσίου περὶ τὸ καλὸν ἢ τοὐναντίον αἱρέσεως τὴν φύσιν ἐπαγγελλομένας, ὅσα τε τούτοις ὄργανα σωμάτων ἔμελλεν ἔσεσθαι, ποικίλων ἀγωγῇ κατάλληλα βίων, χώρας τε τούτοις ἅπασι καὶ τόπους διανέμειν οἰκείους· μείνασι μὲν γὰρ ἀγαθοῖς, τοὺς κρείττονας, ἔμπαλιν δὲ τοὺς προσήκοντας, τοῖς ἐπὶ τἀναντία ἐρρηπτοῦσι τὰ σωφρονιστήρια· προλαβὼν τὸ μέλλον, οἷα θεός, τῇ προγνώσει, συνιδών τε, τούτων ἁπάντων περὶ γενέσεως ἐν μεγάλῳ σώματι κεφαλῆς δεησομένων, ἕνα τὸν τῆς δημιουργίας ἁπάσης οἰκονόμον ἡγεμόνα τε καὶ βασιλέα τῶν ὅλων προτάξασθαι ὥσπερ δεῖν, ᾗ καὶ τὰ θεῖα μυσταγωγεῖ λόγια πρὸς τῶν ἄνωθεν παρ' ἑβραίοις θεολόγων τε καὶ προφητῶν ἀνδρῶν τεθεσπισμένα. παρ' ὧν δὴ μαθεῖν ἔνεστιν, ὡς ἄρα μία μὲν εἴη τῶν ὅλων ἀρχή, μᾶλλον δὲ τὸ καὶ ἀρχῆς ἀνώτερον, καὶ πρώτου προηγουμενέστερον, καὶ μονάδος ἀρχεγονώτερον, καὶ πάσης κρεῖττον προσηγορίας, ἄρρητον, ἀνέκφραστον, ἀπερινόητον, ἀγαθόν, τὸ πάντων αἴτιον, τὸ ποιητικόν, τὸ εὐεργετικόν, τὸ προνοητικόν, τὸ σωτήριον, αὐτὸς ὢν ὁ εἷς καὶ μόνος θεός, ἐξ οὗ τὰ πάντα, » δι' ὃν τὰ πάντα ἐστίν. ἐν αὐτῷ γὰρ ζῶμεν καὶ κινούμεθα καὶ ἐσμέν. ὅτι δὴ θέλει, τοῦτο γοῦν καὶ εἴη ἄν. τὸ μόνον τὸ τῆς γενέσεως ἁπάντων ὑποστάσεώς τε καὶ ὑπάρξεως αἴτιον. θέλοντος γάρ, ἐστί. θέλει δέ, ὅτι τὴν φύσιν ἀγαθὸς ὢν τυγχάνει. ἀγαθῷ δὲ οὐδέν, ὅτι μὴ

ὃ θέλει τὰ ἀγαθὰ προσφυές. θέλων δὲ ταῦτα, καὶ δύναται. διὸ καὶ θέλων ὁμοῦ καὶ δυνάμενος, ἀκωλύτως καὶ ἀπαραποδίστως πᾶν ὅ,τι καλὸν καὶ συμφέρον ἔν τε ὁρωμένοις καὶ ἀφανέσιν αὐτὸς ἑαυτοῦ συνεστήσατο, ὕλην ὥσπερ τινὰ καὶ οὐσίαν τῆς τῶν ὅλων γενέσεώς τε καὶ συστάσεως τὴν ἑαυτοῦ βουλὴν καὶ δύναμιν προβεβλημένος, ὡς μηκέτι εὐλόγως φάναι δεῖν ἐξ οὐκ ὄντων εἶναί τι τῶν ὄντων. οὐδὲ γὰρ ἂν εἴη τι τὸ ἐκ μὴ ὄντος. πῶς γὰρ τὸ μὴ ὂν ἑτέρῳ τοῦ εἶναι γένοιτ' ἂν αἴτιον; πᾶν δὲ ὅ,τι ποτὲ καὶ ἔστιν, ἐξ ἑνὸς τοῦ μόνου ὄντος καὶ προόντος. τοῦ δὴ καὶ φήσαντος, ἐγώ εἰμι ὁ ὤν, τὸ εἶναι λαβὸν ἔχει. ὅτι δὴ μόνος ὤν, καὶ ἀεὶ ὤν, αὐτὸς πᾶσι τοῖς ἐξ αὐτοῦ τὸ εἶναι κτησαμένοις αἴτιος τοῦ εἶναι καθέστη, τῷ θέλειν καὶ τῷ δύνασθαι. καὶ τὴν οὐσίαν τοῖς πᾶσι, καὶ τὰς δυνάμεις, καὶ τὰ εἴδη πλουσίως καὶ ἀνεπιφθόνως ἐξ αὐτοῦ κεχαρισμένος.

Ὅπως αὐτὸν πρὸ πάσης κτίσεως υἱὸν θεοῦ γεγενῆσθαί φασιν.

Καὶ δὴ τῶν ὄντων ἁπάντων πρώτην ὑφίστησιν αὐτοῦ γέννημα, τὴν προτέραν σοφίαν, ὅλην δι' ὅλου νοερὰν καὶ λογικὴν καὶ πάνσοφον, μᾶλλον δὲ αὐτονοῦν, καὶ αὐτολόγον, καὶ αὐτοσοφίαν, καὶ εἴ τι ἂν αὐτοκαλὸν καὶ αὐτοαγαθὸν ἐπινοεῖν ἐν γενητοῖς θέμις, τοῦτο πρῶτον αὐτὸς ἐξ αὐτοῦ θεμέλιον τῶν μετὰ ταῦτα γενησομένων προβάλλεται. τὸ τέλειον τελείου δημιούργημα, καὶ σοφοῦ σοφὸν ἀρχιτεκτόνημα, ἀγαθοῦ πατρὸς ἀγαθὸν γέννημα. καὶ τί γὰρ ἄλλο, ἢ τῶν μετέπειτα τὸ εἶναι δι' αὐτοῦ λαβόντων, προστάτην καὶ κηδεμόνα, σωτῆρά τε καὶ ἰατρὸν καὶ κυβερνήτην τῆς τῶν ὅλων δημιουργίας τοὺς οἴακας περιδεδραγμένον; ὅθεν εἰκότως οἱ χρησμοὶ θεολογοῦντες θεὸν γεννητὸν αὐτὸν ἀποφαίνουσιν, ὡς ἂν τῆς ἀνεκφράστου καὶ ἀπερινοήτου θεότητος μόνον ἐν αὐτῷ φέροντα τὴν εἰκόνα, δι' ἣν καὶ θεὸν εἶναί τε αὐτὸν καὶ λέγεσθαι τῆς πρὸς τὸ πρῶτον ἐξομοιώσεως χάριν, ταύτῃ τε αὐτὸν ἀγαθόν φασιν ὑπηρέτην πρὸς τοῦ σωτῆρος προβεβλῆσθαι, ἵνα ὥσπερ δι' ἑνὸς πανσόφου καὶ ζῶντος ἐργάνου τεχνικοῦ τε καὶ ἐπιστημονικοῦ κηδεμόνος, τὰ πάντα αὐτῷ ἀπευθύνοιτο, σώματα ὁμοῦ καὶ ἀσώματα, ἔμψυχά τε καὶ ἄψυχα, λογικὰ σὺν ἀλόγοις, θνητὰ σὺν ἀθανάτοις, καὶ εἴ τι φύσεις ἕτεραι συνυφέστηκέ τε καὶ συνυφάνται, καὶ ὡς μιᾷ τῶν ὅλων δυνάμει, ἔτι τε ζῶντι καὶ ἐμψύχῳ νόμῳ τε καὶ λόγῳ ἐν πᾶσιν ὄντι καὶ διὰ πάντων ἥκοντι τὰ πάντα συναρμόζοιτο ὑφ' ἑνὶ πανσόφῳ δεσμῷ, αὐτῷ δὴ τῷ τοῦ θεοῦ λόγῳ τε καὶ νόμῳ συναγόμενά τε καὶ συνδούμενα.

Ὅτι μὴ πλείους υἱοὶ τοῦ ἐπὶ πάντων θεοῦ, μόνος δὲ εἷς ἐκ θεοῦ θεὸς εὐλόγως ὑμῖν ἀνηγόρευται.

Ἑνὸς δὲ ὄντος τοῦ πατρὸς, ἕνα χρὴ καὶ τὸν υἱὸν, ἀλλ' οὐ πολλοὺς εἶναι, καὶ ἕνα τέλειον μόνον γεννητὸν θεὸν ἐκ θεοῦ, ἀλλ' οὐ πλείους. ἐν γὰρ πλείοσιν ἑτερότης ἔσται καὶ διαφορὰ καὶ τοῦ χείρονος εἰσαγωγή. διὸ δὴ εἷς θεὸς, ἑνὸς υἱοῦ τελείου καὶ μονογενοῦς, ἀλλ' οὐ πλειόνων θεῶν οὐδ' υἱῶν πατήρ. ἐπεὶ καὶ μιᾶς οὔσης φωτὸς οὐσίας, μίαν καὶ τὴν ἐξ αὐτοῦ γεννωμένην τελείαν αὐγὴν πᾶσα ἀνάγκη ὑποθέσθαι. τί γὰρ ἂν καὶ ἄλλο γέννημα φωτὸς ἐπινοεῖν δυνατὸν, μὴ οὐχὶ μόνην τὴν ἐξ αὐτοῦ τὰ πάντα πληροῦσαν καὶ καταλάμπουσαν ἀκτῖνα; πᾶν γὰρ τὸ ταύτης ἀλλότριον, σκότος ἂν εἴη καὶ οὐ φῶς. ταύτῃ τοι καὶ τοῦ πάντων ἀνωτάτου πατρὸς, ἀρρήτου φωτὸς ὄντος, οὐδὲν

μὴ

μὲν προσφερὲς αὐτῷ οὐδ' οἰκεῖον ἂν γένοιτο παράδειγμα, πλὴν ὅσον αὐτὸ τοῦτο
μόνον, ὃ δὴ καὶ φάναι περὶ υἱοῦ οἷόν τε· ἀπαύγασμα γάρ ἐστι φωτὸς ἀϊδίου, καὶ ἔσοπτρον
ἀκηλίδωτον τῆς τοῦ θεοῦ ἐνεργείας, καὶ εἰκὼν τῆς ἀγαθότητος αὐτοῦ. διὸ εἴρηται, ὃς ὢν ἀ-
παύγασμα τῆς δόξης καὶ χαρακτὴρ τῆς ὑποστάσεως αὐτοῦ. ἀλλὰ τοῦ μὲν αἰσθητοῦ
φωτὸς ἀχώριστος ἡ αὐγή, ὁ δ' υἱὸς ἰδίως παρὰ τὸν πατέρα καθ' ἑαυτὸν ὑφέστηκε. καὶ τοῦ
φωτὸς μὲν ἡ αὐγὴ χώραν ἐνεργείας ἐπέχει, ὁ δὲ υἱὸς ἕτερόν τι ἢ κατ' ἐνέργειαν τυγ-
χάνει, καθ' ἑαυτὸν οὐσιωμένος. καὶ πάλιν, ἡ μὲν αὐγὴ συνυπάρχει τῷ φωτί, συμ-
πληρωτική τις οὖσα αὐτοῦ. ἄνευ γὰρ αὐγῆς οὐκ ἂν ὑποσταίη φῶς, ὁμοῦ τε καὶ κατὰ
ταὐτὸ συνυφέστηκεν. ὁ δὲ πατὴρ προϋπάρχει τοῦ υἱοῦ, καὶ τῆς γενέσεως αὐτοῦ προϋ-
φέστηκεν, ᾗ μόνος ἀγέννητος ἦν. καὶ ὁ μὲν καθ' ἑαυτὸν τέλειος καὶ πρῶτος, ὡς πατήρ,
καὶ τῆς τοῦ υἱοῦ συστάσεως αἴτιος, οὐδὲν εἰς συμπλήρωσιν τῆς ἑαυτοῦ θεότητος παρὰ
τοῦ υἱοῦ λαμβάνων. ὁ δὲ ὡς ἐξ αἰτίου γεγονὼς υἱός, δεύτερος οὗ ἐστιν υἱὸς καθέστη-
κεν, παρὰ τοῦ πατρὸς καὶ τὸ εἶναι καὶ τὸ τοιόσδε εἶναι εἰληφώς. καὶ πάλιν, ἡ μὲν αὐγὴ οὐ κατὰ
προαίρεσιν τοῦ φωτὸς ἐκλάμπει, κατά τι δὲ τῆς οὐσίας συμβεβηκὸς ἀχώριστον. ὁ
δὲ υἱὸς κατὰ γνώμην καὶ προαίρεσιν εἰκὼν ὑπέστη τοῦ πατρός. βουληθεὶς γὰρ ὁ θεὸς
γέγονεν υἱοῦ πατήρ, καὶ φῶς δεύτερον κατὰ πάντα ἑαυτῷ ἀφωμοιωμένον ὑπεστήσα-
το. ἀγεννήτου τοιγαροῦν καὶ ἀϊδίου φωτὸς ὄντος ἑνός, πῶς ἂν γένοιτο ἄλλο οἷά τις εἰκών,
οὐχὶ δὲ αὐγὴ οὖσα φῶς κατὰ πάντα τὸ ἐμφερὲς τῷ πρωτοτύπῳ σώζουσα; πῶς
δ' ἂν καὶ αὐτοῦ τοῦ ἑνὸς εἴη εἰκών, εἰ μὴ μία καὶ ἡ αὐτὴ οὖσα; ὅπως μὴ μόνον τῆς οὐσί-
ας τοῦ πρώτου, ἀλλὰ καὶ τοῦ κατὰ τὸ ποσὸν ἀριθμοῦ τὴν ὁμοίωσιν ἐπάγοιτο, ὥστε ἑ-
νὸς εἶναι τοῦ ἀϊδίου φωτὸς ἓν τὸ τέλειον, ἀλλ' οὐ διάφορα καὶ πολλὰ τὸ πρῶτον καὶ μο-
νογενὲς ἔκγονον, αὐτὸ δὴ ἐκεῖνο τὸ καὶ ἡμῖν πρῶτον μετὰ τὴν ἄναρχον καὶ ἀγέννη-
τον οὐσίαν θεολογούμενον τέλειον ἀγαθόν. ἕνα τοιγαροῦν χρὴ ἑνὸς πατρὸς καὶ τὸν υἱὸν εἶναι. καὶ
γὰρ μιᾶς εὐωδίας ἐξ ὑποκειμένης τινὸς προϊούσης οὐσίας, μίαν καὶ τὴν αὐτὴν περι-
χεομένην ἡδεῖαν εἰς πάντας ὀδμήν, ἀλλ' οὐ διαφόρους καὶ πολλὰς προσήκει ἂν
ὁμολογεῖν. τοῦ δῆτα πρώτου καὶ μόνου ἀγαθοῦ, ὅ ἐστιν ὁ παμβασιλεὺς θεός, νῷ καὶ
διανοίᾳ χωρητὴν ἔνθεον καὶ ζωτικὴν εὐωδίαν ὑποστησαμένου, μίαν ταύτην,
ἀλλ' οὐ πλείους ἐπινοεῖν θέμις. τί γὰρ ἂν καὶ γένοιτο ταύτης ἕτερον κατὰ πάντα τῷ πα-
τρὶ ἀφωμοιωμένης, εἰ μή τι ἄρα ὑποβεβηκὸς καὶ χεῖρον; ὃ οὐδαμῶς ἡμῖν ἐν τῇ
τοῦ υἱοῦ θεολογίᾳ παραδεκτέον. ἀτμὶς γάρ ἐστι τῆς τοῦ θεοῦ δυνάμεως, καὶ ἀ-
πόῤῥοια τῆς τοῦ παντοκράτορος δόξης εἰλικρινής. ἐξ εὐώδους μὲν γὰρ σώματος, μύ-
ρου τινὸς φέρε, ἢ καὶ τῶν ἀπὸ γῆς ἀκμαζόντων, εὐώδης τις ἀνθῶν τε καὶ ἀρωμάτων
πνοὴ παρὰ τὸ πρῶτον ὑποκείμενον εἰς ἄπειρον τὸ ἐκτὸς περιέχον περιχεῖται, καὶ
πληροῖ γε καὶ τὸν ἀέρα εἰς πλάτος ἀναχεομένη, οὔτι πω κατὰ στέρησιν ἢ μείωσιν, ἢ το-
μὴν ἢ διαίρεσιν τοῦ προϋποκειμένου. τούτου γὰρ ἐν οἰκείᾳ χώρᾳ μένοντος, καὶ τὴν ταυ-
τότητα πρὸς ἑαυτὸ σώζοντος, τὴν εὐώδη δύναμιν ἀπογεννῶντος, οὐδὲν τοῦ προ-
τέρου χεῖρον. καὶ τὸ γεννώμενον εὐῶδες οἰκείαν ἔχον ὑπόστασιν, ὡς ὅτι μάλιστα τὸ
ὁμοιότατον τῇ τοῦ γεννήσαντος φύσει, διὰ τῆς οἰκείας ἀπομεμίμηται· πλὴν ἀλλ'
ἔτι ταῦτα γεώδη καὶ θνητὰ καὶ μέρη τῆς κάτω φθοροποιοῦ καὶ γεώδους φύσεως. τὰ
γὰρ μὲν τῆς προκειμένης ἡμῖν θεολογίας ἐπέκεινα πάντως ὄντα, παραδείγμα-
τος, οὐδὲν μὲν οἷον τὰ ἐκ σωμάτων ἐπάγεται, ὀξυτάτῃ δὲ διανοίᾳ φαντάζεται υἱὸν
γεννητόν, οὐ χρόνοις μέν τισιν οὐκ ὄντα, ὕστερον δέ ποτε γεγονότα· ἀλλὰ πρὸ χρό-

νων αἰωνίων ὄντα, καὶ προόντα, καὶ τῷ πατρὶ ὡς υἱὸν διαπαντὸς συνόντα, καὶ οὐκ
ἀγέννητον ὄντα, γεννώμενον δὲ ἐξ ἀγεννήτου πατρὸς, μονογενῆ ὄντα, λόγον καὶ θεὸν
ἐκ θεοῦ· οὐ κατὰ διάστασιν ἢ τομὴν ἢ διαίρεσιν ἐκ τῆς τοῦ πατρὸς οὐσίας προβε-
βλημένον, ἀῤῥήτως δὲ καὶ ἀνεπιλογίστως ἡμῖν, ἐξ αἰῶνος, μᾶλλον δὲ πρὸ πάντων
αἰώνων, ἐκ τῆς τοῦ πατρὸς ἀνεκφράστου καὶ ἀπερινοήτου βουλῆς τε καὶ δυνάμεως
» οὐσιούμενον διδάσκοντα. τὴν γενεὰν γὰρ αὐτοῦ, φησὶ, τίς διηγήσεται; καὶ, ὥσπερ οὐ-
» δεὶς ἔγνω τὸν πατέρα εἰ μὴ ὁ υἱὸς, οὕτω καὶ τὸν υἱὸν οὐδεὶς ἔγνω εἰ μὴ μόνος ὁ γεν-
» νήσας αὐτὸν πατήρ.

Ὡς ἀναγκαία τῇ τῶν ὅλων συστάσει ἡ τοῦ μονογενοῦς υἱοῦ τοῦ θεοῦ πρού-
παρξις ἀποδίδοται.

Πλὴν ἀλλ' ἕνα μονογενῆ καὶ ἀγαπητὸν υἱὸν ἐδόκει τῷ παναγάθῳ πατρὶ τῆς τῶν
γενητῶν ἁπάντων δημιουργίας προϋφίστασθαι δεῖν, ἐπεὶ καὶ κόσμον ἕνα, ὥσπερ
ἓν καὶ μέγα σῶμα ἐκ πλειόνων καὶ διαφόρων μελῶν τε καὶ μερῶν ἤμελλεν
ὅσον οὐδέπω προβαλέσθαι, · οὐκ ἐπιστατεῖν μὲν αὐτὴν ἄνωθεν, ὥσπερ μείζονος
κεφαλῆς τῆς τοῦ πατρὸς θεότητος ἐξηρτημένην. κεφαλὴ γὰρ τοῦ χριστοῦ ὁ πατήρ, ἡ-
γουμένην δὲ καὶ προϋπάρχουσαν τῶν μετ' αὐτὴν ἁπάντων, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ δι-
αρκοῦσαν εἴς τε τὴν τοῦ πατρὸς ἐπικέλευσιν, καὶ εἰς τὴν τῶν μετ' αὐτὰ δημιουργί-
αν. διὸ δὴ καὶ ἔφαμεν αὐτὸν πρὸ τῶν πάντων ὑπὸ τοῦ πατρὸς οἷόν τι μονοειδὲς πά-
σης οὐσίας καὶ φύσεως προβεβλῆσθαι ὄργανον ἔμψυχον καὶ ζῶν, μᾶλλον δὲ ἔν-
θεον καὶ ζωοποιὸν καὶ πάνσοφον, ἀγαθῶν γεννητικὸν, φωτὸς χορηγὸν, οὐρανοῦ δημιουρ-
γικὸν, κόσμου κατασκευαστικὸν, ἀγγέλων ποιητικὸν, πνευμάτων ἀρχοντικὸν, ὄργανον
ψυχῶν σωτήριον, σωμάτων αὐξητικὸν, πάντων προνοητικὸν, κυβερνητικὸν, θερα-
πευτικὸν, βασιλικὸν, κριτικὸν, πατρὸς εὐσεβείας ἀπαγγελτικόν.

Ὡς μυρίας μὲν ὁμολογοῦμεν εἶναι γεννητὰς θείας δυνάμεις, μόνην δὲ
τὴν τοῦ υἱοῦ δι' ἣν ἐπάγγελται εἰκόνα τοῦ θεοῦ πατρὸς θεολογοῦμεν.

Διὸ καὶ ἐπὶ πάντων καθόλου τῶν δημιουργημάτων μίαν χρεὼν θείαν δύναμιν
ἀποθαυμάζειν, ἀλλ' οὐ πολλὰς ἡγεῖσθαι. μία γὰρ ἡ καθόλου κοσμοποιὸς δύναμις,
» καὶ εἷς ὁ τῶν ὅλων δημιουργὸς λόγος ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν θεόν. ὅτι ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ
» λόγος, καὶ ὁ λόγος ἦν πρὸς τὸν θεὸν, καὶ θεὸς ἦν ὁ λόγος. ὃν δεῖ ἀληθῶς μὴ ἀγνοεῖν,
» σέβειν δὲ καὶ τιμᾶν ἐπαξίως, ὅτι δὴ πάντα δι' αὐτοῦ οὐ μόνον ἐν ἀρχαῖς τῶν ὅλων
» συνέστη, ἀλλὰ καὶ εἰς ἀεὶ γίγνεταί τε καὶ γέγονε, καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἕν. εἴτε
» γὰρ ζωή τίς ἐστιν ἐν τοῖς οὖσιν, ὃ γέγονεν ἐν αὐτῷ ζωὴ ἦν· ἐξ αὐτοῦ γὰρ καὶ δι' αὐτοῦ ἡ τῶν
» ὅλων ζώωσίς τε καὶ ψύχωσις. εἴτε ῥυθμὸς, εἴτε κάλλος, εἴτε ἁρμονία, εἴτε τάξις, εἴ-
τε σύγκρασις, εἴτε οὐσία, εἴτε ποιότης, εἴτε μέγεθος, πάντα εἷς ὁ τῶν ὅλων συνέχει
καὶ διακοσμεῖ λόγος, καὶ μία θεοῦ δύναμις κοσμοποιὸς ἡγεῖται ἁπάντων. ὡς
γὰρ ἐπὶ τοῦ καθ' ἡμᾶς σώματος, πολλὴ μὲν τυγχάνει καὶ ποικίλη τῶν μερῶν ἡ διαφορὰ,
μία δὲ ἡ τοῦ παντὸς δύναμις δημιουργός· οὐ γὰρ ἄλλη μὲν τῇ δυνάμει κεφαλῆς ὑπέ-
στη φύσις, ἄλλη δὲ ὀφθαλμῶν, ἑτέρα δὲ ὤτων, ἑτέρα δὲ ποδῶν. οὕτω καὶ τοῦ σύμπαντος
κόσμου μία καθόλου θεία δύναμις ἐπιστατοῦσα, ἡ αὐτὴ ἂν εἴη καὶ οὐρανοῦ καὶ ἀ-
στέρων,

στέρων, τῶν τε ἐν ἀέρι καὶ γῇ, καὶ θαλάττῃ ζώων· στοιχείων τε τῶν καθόλου καὶ τῶν κατὰ μέρος, καὶ ἔτι φύσεων παντοίων ψυχικῶν τε καὶ τῶν κατ' εἶδος δημιουργός. καὶ οὐκ ἄλλη μὲν πυρός, ἑτέρα δὲ ὕδατος· καὶ γῆς πάλιν ἄλλη· καὶ ἀέρος ποιητικὴ δύναμις· ἀλλὰ μία καὶ ἡ αὐτὴ τῶν ὅλων τεχνῖτις σοφία, καὶ κοσμοποιὸς αὐτὸς ἐστὶ ὁ παρ' ἡμῖν θεολογούμενος τῶν ὅλων ὁ δημιουργὸς τοῦ θεοῦ λόγος. μαρτυρεῖ δὲ τούτοις ἡ πρὸς ἄλληλα τῶν στοιχείων φιλία, τῇ τῶν συγκεράσεων ἐπιμιξίᾳ, συγγενῆ καὶ ἀδελφὴν καὶ ὥσπερ ἑνὸς ἀρχιτέκτονος ἔργον τὴν τῶν ὅλων φύσιν ἀπελέγχουσα. γῆ τε γὰρ τὸ βαρὺ στοιχεῖον ἐφ' ὑδάτων ὀχουμένη, καὶ μὴ στερεμνίῳ τῆς φύσεως κατὰ βάθους ἐρχομένη, μετέωρος δι' ἀεὶ φερομένη, καὶ μὴ καταδυομένη, θεοῦ λόγῳ καὶ θεοῦ βουλῇ καὶ δυνάμει μαρτυρεῖ. ὑγρᾶς τε αὖ πάλιν οὐσίας ἡ πρὸς τὸ ξηρὸν κοινωνία μηδὲν στερρὸν ἐπιδεικνυμένη, μηδὲ ἀθρόως τὸ πᾶν ἐπικλύζουσα, νεύματι δι' ἀρρήτῳ θεοῦ πεπεδημένη, ἕνα πάλιν καὶ τὸν αὐτὸν λόγον τοῦ θεοῦ παρίστησι. τί δὲ τὸ πῦρ, καίτοι καυστικῆς καὶ φθαρτικῆς φύσεως, ἔπειτα ξύλοις ἐμφωλεῦον καὶ παντοίοις ζώων σώμασιν ἀνακεκραμένον, γῇ τε καὶ ὕδατι καὶ ἀέρι συνεστοιχειωμένον, κἄπειτα λόγῳ καὶ μέτρῳ τοῖς πᾶσι τὸ δέον, ὅσον μὲν ἑκάστῳ γένοιτο πρὸς ὠφελείας, ἐπιχορηγοῦν, τῆς δι' οἰκείας δυνάμεως ἐπιλελησμένον, οὔ σοι δοκεῖ πάλιν θεοῦ λόγῳ καὶ δυνάμει δουλεύειν; ἡμέρας δὲ καὶ νυκτὸς ἀμοιβαίας ὁρῶν τὰς κινήσεις, ὡρῶν τε καὶ καιρῶν τοτὲ μὲν αὐξήσεις, τοτὲ δὲ μειώσεις, κύκλους τε ἐνιαυτῶν καὶ περιόδους χρόνων, ἄστρων τε περιδινήσεις, ἡλίου τε δρόμους, καὶ σελήνης τροπάς, συμπαθείας τε καὶ ἀντιπαθείας ἁπάντων, καὶ κόσμον ἕνα αὐτὸν ἐξ ἁπάντων, ἆρά σοι τὴν ἀλογίαν καὶ τὸ εἰκῆ καὶ ὡς ἔτυχεν αἰτίαν εἶναι τῶν ὅλων θεμιτὸν ἀποφαίνεσθαι, ἢ λόγον ὡς ἀληθῶς θεοῦ, καὶ θεοῦ σοφίαν, καὶ θεοῦ δύναμιν καὶ ταύτην μίαν, ἀλλ' οὐ πολλὰς ἀνυμνεῖν; ἐπεὶ καὶ ἐν ἀνθρώπῳ μία ψυχὴ καὶ μία λογικὴ δύναμις πλείστων ὁμοῦ γένοιτ' ἂν δημιουργός, ἣ καὶ γεωργεῖν ἡ αὐτὴ καὶ ναυπηγεῖν καὶ κυβερνᾶν, καὶ οἰκοδομεῖν πολλὰ μαθοῦσα ἐπιβάλλοιτο· καὶ εἷς νοῦς ἐν ἀνθρώπῳ καὶ λογισμὸς δέξαιτ' ἂν ποτε μυρίων ἐπιστήμας, γεωμετρήσει τε ὁ αὐτὸς καὶ ἀστρονομήσει, καὶ λόγους γραμματικῆς παραδώσει καὶ ἰατρικῆς, ἔν τε μαθήμασι καὶ τοῖς κατὰ χεῖρας προστήσεται. καὶ οὔπωγε οὐδεὶς πώποτε πλείους ἐν ἑνὶ σώματι ψυχὰς ἡγήσατο εἶναι, οὐδὲ πολλὰς ἐθαύμασεν ἀνθρώπου δυνάμεις διὰ τὴν τῶν πολλῶν μαθημάτων ὑποδοχήν. εἰ δὲ καὶ ἄμορφον ὕλην πηλοῦ τις εὑρών, κἄπειτα χερσὶν ἀπολεάνας ἐπιθήσει ζώου μορφήν, ἄλλῳ μὲν σχήματι κεφαλήν, χεῖρας δὲ καὶ πόδας ἑτέρως, καὶ ὀφθαλμοὺς πάλιν ἄλλως, καὶ παρειὰς ὡσαύτως, ὥστε καὶ στόμα καὶ ῥῖνας στέρνα τε καὶ ὤμους ἀποτυπωσάμενος τέχνῃ τῇ πλαστικῇ, ἆρα ἐπεὶ πολλὰ σχήματα καὶ μέλη καὶ μέρη ὑφ' ἑνὶ σώματι δεδημιούργηται, τοσούτους χρὴ καὶ τοὺς ποιητὰς ἡγεῖσθαι; ἢ τὸν τοῦ παντὸς ἀθρόως τεχνίτην ἐπαινεῖν ἑνὶ λογισμῷ καὶ μιᾷ δυνάμει τὸ πᾶν τεκτηνάμενον; τί δῆτα τοιγαροῦν ἐπὶ τοῦ παντός, ἑνὸς μὲν ὄντος, ἐκ μερῶν δὲ πλείστων ὑφεστῶτος, πολλὰς χρὴ ὑποτίθεσθαι δημιουργικὰς δυνάμεις, καὶ πολλοὺς ὀνομάζειν θεούς, οὐχὶ δὲ μίαν ὁμολογεῖν τὴν ὡς ἀληθῶς θεοῦ δύναμιν καὶ θεοῦ σοφίαν, μιᾷ δυνάμει καὶ ἀρετῇ μιᾷ ὁμοῦ τὰ πάντα ὑφισταμένην τε καὶ ζωοῦσαν, καὶ τοῖς πᾶσι ποικίλην τὴν ἐξ αὐτῆς ἐπιχορηγίαν ποιουμένην; οὕτω καὶ φωτὸς ἡλίου μία καὶ ἡ αὐτὴ προσβολὴ ὁμοῦ καὶ κατὰ τὸ αὐτό, καταυγάζει μὲν

ἀέρα, φωτίζει δὲ ὀφθαλμούς, ἀφίησι δὲ θερμότητα, πιαίνει δὲ γῆν, αὔξει φυτά, χρόνον ὑφίστησιν, ἄστρων ἡγεῖται, οὐρανὸν περιπολεῖ, κόσμον φαιδρύνει, θεοῦ δύναμιν ἐναργῆ τὴν ἐν τῷ παντὶ συνίστησι, πάντα τε ταῦτα μιᾷ ῥοπῇ φύσεως συντελεῖ. καὶ πυρὸς φύσις χρυσὸν μὲν καθαίρει, μόλυβδον δὲ τήκει. καὶ κηρὸν μὲν λύει, πηλὸν δὲ ξηραίνει, ὕλην δὲ φρύγει, μιᾷ τῇ καυστικῇ δυνάμει τὰ τοσαῦτα κατεργαζομένη. ταύτῃ τοι καὶ οὐράνιος τοῦ θεοῦ λόγος, ὁ καὶ ἡλίου καὶ οὐρανοῦ καὶ τοῦ σύμπαντος κόσμου δημιουργικός, δραστικῇ δυνάμει τοῖς πᾶσιν ἐπιπαρὼν καὶ διὰ πάντων ἥκων, ἡλίῳ μὲν καὶ σελήνῃ καὶ ἄστροις ἐξ οἰκείας τῆς ἀενάου δυνάμεως φῶς ἐπομβρεῖ, οὐρανὸν δὲ οἰκείου μεγέθους προσφυεστάτην εἰκόνα τὴν ἀρχὴν ὑποστησάμενος, εἰς αἰῶνα διακρατεῖ. τὰς δὲ ἐπέκεινα οὐρανοῦ καὶ κόσμου δυνάμεις ἀγγέλων καὶ πνευμάτων, νοερῶν τε καὶ λογικῶν οὐσιῶν, ζωῆς ὁμοῦ καὶ φωτός, καὶ σοφίας, καὶ πάσης ἀρετῆς καὶ καλοῦ κἀγαθοῦ πάντας ἐκ τῶν παρ' αὐτοῦ θησαυρῶν ἐμπίμπλησι, μιᾷ καὶ τῇ αὐτῇ δημιουργῷ τέχνῃ· καὶ στοιχείων οὐσίας οὔποτε διαλιμπάνει, περιέχων καὶ μίξεις καὶ κράσεις, καὶ εἴδη καὶ μορφὰς καὶ σχήματα, ποιότητάς τε μυρίας, ἔν τε ζῴοις καὶ φυτοῖς, καὶ ψυχαῖς, καὶ σώμασι λογικοῖς τε καὶ ἀλόγοις, ἄλλοτε ἄλλως καταποικίλλων, καὶ πᾶσιν ὁμοῦ πάντα μιᾷ δυνάμει ἐπιχορηγῶν, καὶ νοῦν ἐπὶ πᾶσιν ἀνθρώποις ἐπιγνώμονα καὶ θεωρητικὸν τῆς αὐτοῦ σοφίας δωρούμενος, ἀντικρύς τε περιστὰς τοῖς πᾶσι καὶ διαρρήδην, ἕνα κόσμον ἐπιδείκνυσιν ἑνὸς λόγου κοσμοποιοῦ ἔργον. τοῦτον δὲ καλλιτέχναν υἱὸν μονογενῆ τῆς αὐτοῦ βουλῆς καὶ δημιουργόν, ὁ πάντων ἀνωτάτω καὶ αὐτοῦ δημιουργοῦ θεὸς καὶ πατὴρ πρὸ τῶν ἁπάντων ἐγέννα, δι' αὐτοῦ καὶ ἐν αὐτῷ τοὺς τῶν μελλόντων ἔσεσθαι δημιουργικοὺς λόγους ὑφιστάμενος, καὶ τὰ σπέρματά γε τῆς τῶν ὅλων συστάσεώς τε καὶ διοικήσεως ἐν αὐτῷ καταβαλλόμενος. οὐχ ὁρᾷς ὀφθαλμοῖς τὸν σύμπαντα κόσμον, ὃν οὐρανὸς εἷς περιλαμβάνει, μυρίας τε ἀμφὶ τοῦτον χορείας καὶ ἄστρων περιπολεύει; πάλιν εἷς ἥλιος ἀλλ' οὐ πλείους τὰς ἁπάντων ὑπερβολῇ φωτὸς καλύπτει μαρμαρυγάς. οὕτω δῆτα ἑνὸς ὄντος πατρός, ἕνα χρεὼν καὶ τὸν υἱὸν εἶναι. εἰ δ' ὅτι μὴ καὶ πλείους, ἐπιμέμψαιτό τις, ὥρα τὸν τοιοῦτον ὅτι μὴ καὶ ἡλίους συνίστη πλείους καὶ σελήνας καὶ κόσμους, καὶ μυρία ἄττα, αἰτιᾶσθαι, μαινομένου τρόπον τὰ ὀρθὰ καὶ εὖ ἔχοντα τῆς φύσεως διαστρέφειν ἐπιχειροῦντος.

Ὡς ἀπὸ γε τῆς συστάσεως τῶν ὅλων ἀφανῶς ὁ χριστὸς τοῦ θεοῦ τῶν θεοφιλῶν ψυχῶν ἐπιστατεῖ.

Ταύτῃ δ' οὖν ὡς ἐν ὁρατοῖς ἥλιος εἷς τὸν αἰσθητὸν ἅπαντα καταλάμπει κόσμον, οὕτω δῆτα καὶ ἐν νοητοῖς τὰς ἀθανάτους καὶ ἀσωμάτους δυνάμεις, νοεράς τε καὶ λογικὰς οὐσίας μυρίους, ὥσπερ ἀστέρας, καὶ φωστῆρας εἷς ὁ τοῦ θεοῦ καταυγάζει λόγος. ἐπεὶ καὶ χρεὼν ἕνα τὸν ἐπὶ πᾶσι κατὰ τῶν ὅλων καὶ τὸν ἐν πᾶσι καὶ διὰ πάντων ἥκοντα τοῦ θεοῦ λόγον, ὡς ἂν κἀν τούτῳ τὸ τῆς εἰκόνος ἐμφερὲς τῷ πατρὶ καὶ κατὰ πάντα ἀποσώζοιτο, κατά τε τὴν ἀρετήν, κατά τε τὴν δύναμιν, καὶ τὴν οὐσίαν, κατά τε τὸν τῆς μονάδος καὶ ἑνάδος ἀριθμόν, πολυειδοῦς δὲ ἄλλως καὶ πολυτρόπου καὶ τῆς τῶν γεννητῶν μελλούσης ὑποστήσεσθαι οὐσίας, μυρίαις τε καὶ ποικίλαις ἄλλοτε ἄλλαις μεταβολαῖς δι' οἰκείαν ἀσθένειαν ὑποκειμένης, τῆς τε ἀνωτάτω τοῦ πατρὸς δυνάμεως δι' ὑπερβολὴν τῆς ἀνεκφράστου καὶ τῆς πᾶσιν ἀπειρομεγέθους

φύσεως

φύσεως ἀπολειφθείσης, ἀδυνάτως δὲ ἐχούσης τῆς ἀγεννήτου καὶ ἀχωρήτου θεότητος, αὐτίκα γεννητὴ οὖσα μετέχειν αὐτῶν ἀντωπεῖν τε ἄνω, καὶ ἀντιβλέπειν ταῖς ἀποστιλβούσαις τοῦ ἀϊδίου φωτὸς ἀρρήτοις μαρμαρυγαῖς, χρεὼν δ' ἦν ἀπεικότως τὸν παναγαθὸν πατέρα καὶ σωτῆρα τῶν ὅλων, ὡς ἂν μὴ παντελῶς ἡ τῶν ἄλλων γεννητῶν φύσις ἔρημος οὖσα τῆς αὐτοῦ κοινωνίας, τῶν μεγίστων ἀγαθῶν στεροῖτο, μέσην τινὰ παρεμβαλεῖν τὴν τοῦ μονογενοῦς αὐτοῦ καὶ πρωτοτόκου θείαν καὶ πανάλκη καὶ ἀπαράτρεπτον δύναμιν, ἀκριβέστατα μὲν καὶ ὅτι μάλιστα ἐγγυτάτω τῷ πατρὶ προσομιλοῦσαν, ἴσως τε αὐτοῦ τῶν ἀπορρήτων ἀπολαύουσαν· πρᾳότατα δὲ συγκατιοῦσαν, καὶ ἀμωσγέπως συσχηματιζομένην τοῖς τῆς ἄκρας ἀπολιμπανομένοις, διά τε τὴν σφῶν ἀσθένειαν τῆς ἐκ τοῦ δευτέρου βελτιώσεώς τε καὶ ὠφελείας ἐγχρήζουσι, τὰς ἡλίου μαρμαρυγὰς θεᾶν ἠρέμα καὶ πρᾴως συγκατιούσας τὰ μὲν, ἐκ ἀγνῶς τῆς τοῦ φωτὸς ἀκράτου δυνάμεως οἷοί τε ἀπολαύειν, διὰ τὴν σώματος ἀσθένειαν. εἰ γοῦν ὡς ἐν ὑποθέσει λόγου, καθεὶς οὐρανόθεν αὐτὸς ἑαυτὸν ὁ παμφαὴς ἥλιος σὺν ἀνθρώποις ἐπὶ γῆς πολιτεύοιτο, οὐδὲν ἂν τῶν ἐπὶ γῆς μεῖναι ἂν ἀδιάφθορον, πάντων συλλήβδην ἐμψύχων ὁμοῦ καὶ ἀψύχων ἀθρόᾳ τῇ τοῦ φωτὸς παραβολῇ διαφθαρησομένων. ταύτῃ γοῦν καὶ τυφλοὺς ἀπεργάσαιτ' ἂν τοὺς τῶν ὁρώντων ὀφθαλμοὺς, βλάβης καὶ φθορᾶς πολὺ μᾶλλον, ἢ ὠφελείας γεγονὼς τοῖς πᾶσιν αἴτιος, οὐ τὴν φύσιν αὐτὸς ὢν τοιοῦτος, τοῖς δὲ ἀφορήτως ἔχουσι δι' οἰκείαν ἀσθένειαν τῆς ὑπερβαλλούσης αὐγῆς ἀπολαύειν, τοιόσδε τις ἀποτελούμενος. τί τοίνυν τὰ ὅμοια μανθάνων περὶ θεοῦ θαυμάζεις; οὐδὲ τῆς ἀρρήτου καὶ ἀνεκφράστου δυνάμεώς τε καὶ οὐσίας, οὐδενὶ μέτεστι τῶν ὄντων, πλὴν εἰ μόνῳ κοινωνίας, ὃν αὐτὸς ὁ πατὴρ προνοίᾳ τῶν ὅλων, περὶ τῶν ἄλλων ἁπάντων συνεστήσατο, ὡς ἂν μὴ παντελῶς ἡ τῶν γεννητῶν ἀποπέσοι φύσις δι' οἰκείαν ἀτονίαν καὶ ἀδυναμίαν, τῆς ἀγεννήτου καὶ ἀχωρήτου πατρικῆς οὐσίας διεστῶσα, μένοι δὲ καὶ αὔξοι καὶ τρέφοιτο τῆς μέσης ἀπολαύουσα χορηγίας, ἣν ὁ μονογενὴς τοῦ θεοῦ λόγος οὔποτε τοῖς πᾶσιν ἐπαρκῶν διαλιμπάνει· πάντη δὲ χωρῶν καὶ διὰ πάντων διεκπορευόμενος, πάντων ἐξ ἴσης τῆς σωτηρίας προνοεῖ, λογικῶν ὁμοῦ καὶ ἀλόγων, θνητῶν τε καὶ ἀθανάτων, οὐρανίων τε καὶ ἐπιγείων, θείων τε καὶ ἀοράτων δυνάμεων, καὶ συλλήβδην εἰπεῖν, ἁπάντων ὅσα δὴ τοῦ εἶναι δι' αὐτοῦ μετείληχε· πολὺ γε μὴν πλεῖον διαφερόντως τῆς νοερᾶς καὶ λογικῆς φύσεως, δι' ἣν οὐδὲ τὸ ἀνθρώπινον ὑπερφερὲς γένος. ἔτι μὰ γὰρ αὖ μάλα καὶ ἐκήδετο τῆς τοῦ λόγου χάριν πρὸς ἑαυτὸν οἰκειώσεώς τε καὶ συγγενείας, ἣ καὶ κατ' εἰκόνα αὐτοῦ μεμορφῶσθαι ἐν τοῖς ἱεροῖς λογίοις ἀνείρηται. ἀλλ' ὁ μὲν τὴν εἰκόνα τὴν αὐτοῦ ὡς ἂν θεοῦ λόγος τὴν νοερὰν ἅπασαν καὶ λογικὴν ὑφίστησι κατ' ἀρχὰς τῆς τοῦ παντὸς δημιουργίας, ἀρχικόν τε διὰ τοῦτο καὶ βασιλικὸν τῶν ἐπὶ γῆς ἁπάντων ζῶον καθίστη τὸν ἄνθρωπον, ἠδὲ θεόν τε καὶ αὐτεξούσιον τῆς εἰς τὸ καλὸν ἢ εἰς τοὐναντίον ἠφίει αὐτὸν ῥοπῆς. ὁ δὲ οὐ καλῶς τῇ αὐτεξουσιότητι χρησάμενος, τῆς ὀρθῆς διαμαρτὼν ὁδοῦ, τὴν ἐναντίαν ὡρμᾶτο, μήτε θεὸν μήτε κύριον, μήτ' ἔτι τῶν ὁσίων καὶ εὐσεβῶν ἐπιλογιζόμενος, θηρῶν δὲ τρόπον ἀλόγων πάσαις αἰτημέροις καὶ ἀκολάστοις πράξεσιν ἐγχειρῶν. εἰκότα γοῦν ἑαυτοῦ ποιῶν ὁ παναγαθος καὶ παμβασιλεὺς αὐτὸς ὁ ὕψιστος καὶ θεὸς τῶν ὅλων, ὡς ἂν μὴ ἀνάρχοι καὶ ἀνεπιστάτητοι θρεμμάτων δίκην ἀλόγων εἶεν οἱ ἐπὶ γῆς

ἀνθρώποις, προστάτας αὐτοὺς καὶ ἐπιμελητάς, ὥσπερ τινὰς ἀγελάρχας καὶ ποιμένας, θείους ἀγγέλους κατεστήσατο, προτάξας ἁπάντων καὶ τοῖς πᾶσιν ἐπιστήσας τὸν μονογενῆ καὶ πρωτότοκον αὐτοῦ λόγον. τούτῳ δὲ κλῆρον ἐξαίρετον, αὐτοὺς ἀγγέλους καὶ ἀρχαγγέλους καὶ θείας δυνάμεις, ἄϋλά τε καὶ ὑπερουράνια πνεύματα, ναὶ μὴν καὶ τὰς ἐπὶ γῆς τὰς ἐν ἀνθρώποις θεοφιλεῖς ψυχὰς ἀφωρίσατο, Ἰακὼβ καὶ Ἰσραὴλ Ἑβραίων προσηγορίᾳ ἐπικαλουμένας.

Ὡς μόνοις Ἑβραίοις τὸ παλαιὸν ἡ τοῦ τῶν ὅλων θεοῦ γνῶσις ἀποκεκάλυπτο, διὰ τῆς ἐπιφανείας τοῦ Χριστοῦ γεγνωσκομένη.

Τοῦτο μυστηρίων τὸ μέγιστον πρῶτος θεολόγων Μωϋσῆς, ἐν ἀπορρήτοις Ἑβραίους τοὺς πάλαι ἐμυσταγώγει λέγων, ἐπερώτησον τὸν πατέρα σου καὶ ἀναγγελεῖ σοι, τοὺς πρεσβυτέρους σου καὶ ἐροῦσί σοι. ὅτε διεμέριζεν ὁ ὕψιστος ἔθνη, ὡς διέσπειρεν υἱοὺς Ἀδάμ, ἔστησεν ὅρια ἐθνῶν κατ' ἀριθμὸν ἀγγέλων θεοῦ, καὶ ἐγενήθη μερὶς κυρίου λαὸς αὐτοῦ Ἰακώβ, σχοίνισμα κληρονομίας αὐτοῦ Ἰσραήλ. διὰ τούτων γοῦν ὕψιστον μὲν τὸν ἀνωτάτω καὶ ἐπὶ πᾶσι, θεὸν τῶν ὅλων ὀνομάζει· κύριον δὲ τὸν τούτου λόγον, ὃν δὴ καὶ δευτέρως ἡμῶν μετὰ τὸν τῶν ὅλων θεὸν κυριολογοῦμεν. ἀλλὰ γὰρ τοῖς μὲν τῶν ἐθνῶν ἀοράτοις προστάταις, αὐτοῖς δὲ τοῖς ἀγγέλοις, τὰ ἔθνη πάντα καὶ τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων υἱοὺς Ἀδὰμ ἐπικαλουμένους, κρίσει τοῦ ὑψίστου θεοῦ καὶ λόγοις ἀρρήτοις ἡμῖν φησὶ διανενεμῆσθαι. τῷ δὲ πάντων ἐξοχωτάτῳ, ἡγεμόνι τε καὶ βασιλεῖ τῶν ὅλων, αὐτῷ δὴ τῷ Χριστῷ, ὡς ἂν μονογενεῖ υἱῷ, τῶν ἐν ἀνθρώποις, τὸν Ἰακὼβ καὶ Ἰσραήλ, τουτέστι πᾶν τὸ διορατικὸν καὶ θεοσεβὲς παραδεδόσθαι γένος. εἰσέτι τε ἀθλῶν καὶ παλαίων ἐν τοῖς κατ' εὐσέβειαν γυμνασίοις, Ἑβραϊκῶν προσηγορίᾳ κέκληται Ἰακώβ. ὁ δὲ ἤδη νίκης καὶ τῶν παρὰ θεῷ βραβείων ἠξιωμένος, Ἰσραὴλ ἀναγορεύεται. οἷος αὐτὸς ἦν ἐκεῖνος ὁ βοώμενος τοῦ παντὸς Ἑβραίων ἔθνους προπάτωρ, οἵ τε τούτου γνήσιοι παῖδες ἀπόγονοί τε τούτων, καὶ προπάτορες, προφῆται πάντες καὶ θεοφιλεῖς ἄνδρες. μὴ γάρ μοι τὸ Ἰουδαίων πλῆθος ταύτῃ νόμιζε δηλοῦσθαι, μόνους τε τοὺς πάλαι πρότερον ἀρετῇ καὶ εὐσεβείᾳ τετελειωμένους. τούτους δὴ οὖν παραλαβὼν ὁ καθηγεμὼν καὶ προστάτης ἁπάντων τοῦ θεοῦ λόγος, ἐπὶ τὴν μόνου τοῦ πατρὸς αὐτοῦ δὴ τοῦ ὑψίστου, θρησκείαν ἀνεκαλεῖτο τῶν ὁρωμένων ἁπάντων ἀνωτάτω, ἐπέκεινά τε οὐρανοῦ καὶ πάσης γενητῆς οὐσίας, τοὺς ὑπηκόους ἠρέμα καὶ πράως ἀνακαλούμενος, μόνον τε αὐτοῖς τὸν ἀγένητον, καὶ τῶν ὅλων ποιητὴν θεὸν τὸν ὕψιστον παραδιδοὺς εὐσεβεῖν.

Ὡς μόνους τοὺς κατ' οὐρανὸν φωστῆρας τὰ λοιπὰ τῶν ἐθνῶν ἔσεβον ἀγγέλοις τισὶν ἐγκεχειρισμένα.

Οἱ δέ γε τῶν λοιπῶν ἐθνῶν ἐπιστάται, ἄγγελοι καὶ ποιμένες, τοὺς μὴ οἵους τε ἰὼ τὸν ἀόρατον ἐποπτεύειν, μηδὲ ἀναβαίνειν τοσοῦτον δι' οἰκείαν ἀσθένειαν, τοῖς ὁρωμένοις κατ' οὐρανὸν προσέχειν ἠξίουν, ἡλίῳ καὶ σελήνῃ καὶ ἄστροις. ἃ δὴ καὶ ἐν τῇ φαινομένῃ τῶν ὅλων φύσει διαπρέποντα, ἄνω καὶ οἷα μάλιστα ἐγγυτάτω ὡς ἂν ἐν προθύροις τοῦ παμβασιλέως, τὰς τῶν ὁρώντων ὄψεις ἀνεκαλεῖτο, ἐκ μεγέθους καὶ καλλονῆς τῶν ὁρωμένων κτισμάτων ἀναλόγως τοῦ πάντων γενεσιουργοῦ τὴν θεωρίαν ἐμφανίζοντα. τὰ γὰρ ἀόρατα αὐτοῦ, ᾗ φησὶν ὁ θεῖος ἀπόστολος, ἀπὸ κτίσεως κόσμου τοῖς ποιήμασι νοούμενα καθορᾶται, ἥ τε ἀΐδιος αὐτοῦ δύναμις καὶ θειότης. καὶ τοῦτο δὲ πάλιν

ὁ μέγας

ὁ μέγας Μωϋσῆς μυσταγωγεῖ. ὅτι γὰρ τοῖς τοῦ κυρίου κλήροις τῷ διαυγεῖ καὶ ψυχῇ
κεκαθαρμένῃ τῶν νοητῶν καὶ ἀσωμάτων ὀριγνᾶσθαι προσέπρεπεν, εἴργει τῆς τῶν
» ὁρωμένων κατ' οὐρανὸν ἐκπλήξεως, ἐπιλέγων, ὅτι δὴ ταῦτα ἀπένειμε κύριος ὁ
» θεός σου πᾶσι τοῖς ἔθνεσι. διὰ τί δ' ἀπονενέμηται, ἔφησι, συνιδεῖν ἀναγκαῖον. τῆς πο-
λυπλανοῦς ὑπερχούσης ἀοράτως ἡμῖν ἀμφὶ τὸν περὶ γῆν ἀέρα ποτωμένης
χθονίου καὶ δαιμονικῆς οὐσίας, ἀγνώστου τε καὶ ἀδιακρίτου ἀνθρώποις, τῆς τῶν ἀ-
γαθῶν πνευμάτων καὶ δυνάμεων καὶ αὐτῶν δὴ τῶν θείων ἀγγέλων πρὸς τὰ χείρω
διαφόρου καθεστώσης, οὐκ ἄλλως ηὔχει τοῖς τῆς ἀνωλέτου τοῦ παμβασιλέως
εὐσεβείας ἀποπίπτουσιν, ἢ τῶν ὁρωμένων κατ' οὐρανὸν τὰ κράτιστα αἱρεῖσθαι. δέος
γὰρ οὐ τὸ τυχὸν ἦν, μήποτε θεὸν ζητοῦντες, καὶ τὰ ἀόρατα πολυπραγμονοῦντες,
ἀπορίᾳ τῶν ἀφανῶν καὶ ἀδήλων εἰς ἐναντίας δυνάμεις καὶ δαιμονικὰς περι-
πεσεῖν. τῶν ὁρωμένων οὖν τὰ πάντη διαπρεπῆ τοῦ θεοῦ δημιουργήματα τοῖς μὴ τοῦ
κρείττονος ἐφιεμένοις παραδέδωκε, ἀμωσγέπως ἐνθένδε τῆς τοῦ ἀοράτου θεω-
ρίας, ὡς ἂν διά τινος ἐσόπτρου, παρεμφαινομένης.

Περὶ τῆς ἐχθρᾶς καὶ ἀντικειμένης τῷ θεῷ δυνάμεως καὶ τοῦ ταύτης ἐξάρχοντος, καὶ ὡς διὰ ταύτης τὸ πάντων ἀνθρώπων ὑπό-γετο γένος.

Καὶ ταῦτα μὲν ὧδε διέκειτο. τὰ δὲ τῆς ἀντιπάλου καὶ ἀποστατικῆς δυνάμεως, εἴτε δαι-
μόνων, εἴτε καὶ χειρόνων ἄλλων πνευμάτων ἐν κακίᾳ τὸ πλέον καὶ ἧττον ἀποφερο-
μένων, ἔτι τε καὶ τοῦ πάντων ἐν τούτοις ἄρχοντος δεινοῦ τινος μεγαλοδαίμονος, οἳ πρό-
τι τῆς εἰς τὸν θεῖον εὐσεβείας σαλεύσαντες, τῆς οἰκείας λήξεως ἀποπεπτώκασι,
φθόνῳ τῆς ἀνθρώπων σωτηρίας τὴν ἐναντίαν εἷλκε παντοίαις κακίας μηχα-
ναῖς πᾶσι τοῖς ἔθνεσι, καὶ αὐτῷ τῷ τοῦ κυρίου κλήρῳ βασκανίᾳ τῶν ἀγαθῶν ἐ-
πιβουλεύοντα. τὸ δὴ οὖν τοῦ μεγαλοδαίμονος ἄθεον καὶ ἀσεβῆ λογισμὸν τὸ πνεῦ-
» μα τὸ προφητικὸν ἐν Ἡσαΐᾳ ὧδέ πως ἀπελέγχει λέγον, εἶπε γάρ, ἐν τῇ ἰσχύϊ ποιή-
» σω, καὶ τῇ σοφίᾳ τῆς συνέσεως ἀφελῶ ὅρια ἐθνῶν, καὶ τὴν ἰσχὺν αὐτῶν προνο-
» μεύσω, καὶ σείσω πόλεις κατοικουμένας. καὶ τὴν οἰκουμένην ὅλην καταλήψομαι τῇ
» χειρὶ ὡς νοσσιάν, καὶ ὡς καταλελειμμένα ὠὰ ἀρῶ, καὶ οὐκ ἔσται ὃς διαφεύξεταί με, ἢ
» ἀντείπῃ μοι. αὗται αἱ τοῦ θεομάχου φωναί, ἐπὶ κακίας ἰσχύϊ μεγαλαυχουμένου, καὶ
τὰς πρὸς τοῦ ὑψίστου τοῖς ἀγγέλοις παραδοθείσας τῶν ἐθνῶν ὁροθεσίας διαρπά-
σαι καὶ συγχεῖν ἀπειλοῦντος, προνομεύσειν τε τὴν οἰκουμένην, καὶ πᾶν τὸ τῶν ἀν-
θρώπων γένος διασείσειν, καὶ μεταστήσειν τῆς προτέρας εὐταξίας ἀπαυθαδια-
ζομένου. ὁποῖα δὲ φρονῶν περὶ ἑαυτοῦ τὰ τοιαῦτα ἠλαζονεύετο, ἄκουε τῆς αὐτῆς
» προφητείας, ὧδε πάλιν περὶ αὐτοῦ φραζούσης, πῶς ἐξέπεσεν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ὁ
» ἑωσφόρος ὁ πρωῒ ἀνατέλλων; συνετρίβη εἰς τὴν γῆν ὁ ἀποστέλλων πρὸς πάντα
» τὰ ἔθνη. σὺ δὲ εἶπας, ἐν τῇ διανοίᾳ σου, εἰς τὸν οὐρανὸν ἀναβήσομαι, ἐπάνω τῶν ἀ-
» στρων τοῦ οὐρανοῦ θήσομαι τὸν θρόνον μου. ἀναβήσομαι ἐπάνω τῶν νεφελῶν, ἔσο-
» μαι ὅμοιος τῷ ὑψίστῳ. νῦν δὲ εἰς ᾅδην καταβήσῃ, καὶ εἰς τὰ θεμέλια τῆς γῆς. ὁμοῦ
δὴ πλεῖστα διὰ τούτων ὁ λόγος ἐμφαίνει, τὴν τοῦ δηλουμένου φρενοβλάβειαν, τὴν
ἀπὸ τῶν κρειττόνων ἐπὶ τὰ χείρω κατάπτωσιν, τὸ τῆς ἐκπτώσεως τέλος. διὰ δὲ
κατὰ τῶν ἐθνῶν ἁπάντων ἀπειλήσας, θάτερα ληπτοὺς τοῖς προβουλίοις ἀνθρώ-

ποις ὑπέρτερα παρέχειν καὶ ἐξ οἰκείας γνώμης τὴν ἐπὶ τὸ κακὸν ἐμπέπτωσιν δι' αὐ-
τεξούσιον προαίρεσιν κεκτημένοις. ἔστε δῆτα τῆς ἀπὸ τῆς κρείττονος στάσεως τὰς πολλὰς
καὶ τοῖς τῆς ἡδονῆς δελέασιν ἐπὶ πᾶν εἶδος φαυλότητος τὰς τῶν πολλῶν κατέσπασε
ψυχάς, ἐνδόντα τῆς μηχανῆς κατὰ μικρὸν τὸ ἔπος, μύθοις περὶ θεῶν αἰσχροῖς καὶ διη-
γήμασιν ἀκολάστοις τὰ φίλα καὶ πρὸς ἡδονὴν τῶν ἀλισκομένων, δι' ἐντέχνου δαι-
μόνων ἀπάτης προὐβάλλετο. ταύτῃ τε τὴν οἰκουμένην ἅπασαν ἤδη ὑποχεί-
ριον συνεῖχε, καὶ ἠφάνιζε τὰ τῶν ἐθνῶν ὅρια, ὅπερ καὶ ποιήσειν ἠπείλει εἰπών, ἀφε-
λῶ ὅρια ἐθνῶν, καὶ τὴν ἰσχὺν αὐτῶν προνομεύσω, καὶ σείσω πόλεις κατοικουμένας· καὶ
τὴν οἰκουμένην ὅλην καταλήψομαι τῇ χειρὶ ὡς νοσσιάν. ἐντεῦθεν ἤδη λοιπὸν πάντων
ἀνθρώπων κατεκράτει πλάνη, δαίμονές τε πονηροὶ κατὰ πάντα τόπον καὶ πόλιν καὶ
χώραν ὑπὸ τῷ οἰκείῳ ἄρχοντι κατετάττοντο· καὶ δῆτα δυνάμεσι χθονίαις καὶ πονη-
ροῖς πνεύμασιν ἀντὶ τῶν προτέρων τοῦ θεοῦ λειτουργῶν, ὁ πᾶς τῶν ἀνθρώπων βί-
ος καταδεδούλωτο, πάντων ἀθρόως καὶ ἐπιρρεπῶς τοῖς τῆς ἡδονῆς ὀλίσθοις ἐπιδε-
δωκότων· ὥστε ἤδη καὶ τῆς φύσεως ὑπερβαίνειν ὅρους, καὶ ποτὲ μὲν ἀλληλοφθορεῖν,
ποτὲ δὲ ἀρρενοποιεῖν, καὶ ἃ μηδὲ λογισμῷ θέμις ἐννοεῖν, ταῦτα οὐ μόνον πράττειν,
ἀλλὰ καὶ ταῖς περὶ τῶν οἰκείων θεῶν δόξαις ἀνατιθέναι, καὶ ἔτι μᾶλλον ὡς ἂν θεοῖς φί-
λα τὰ ἀκόλαστα σὺν ῥαστώνῃ πλείονι διαπράττεσθαι. ἐντεῦθεν ἤδη κατὰ τὸν ἱε-
ρὸν ἀπόστολον, οὐδ' ἐπὶ τοῖς κατ' οὐρανὸν ἔτι λαμπροῖς τοῦ θεοῦ δημιουργήμα-
σιν ἱστάμενοι, ἐματαιώθησαν ἐν τοῖς διαλογισμοῖς αὐτῶν, καὶ ἐσκοτίσθη ἡ ἀσύνε-
τος αὐτῶν καρδία. φάσκοντες εἶναι σοφοί, ἐμωράνθησαν, καὶ ἤλλαξαν τὴν δόξαν τοῦ
ἀφθάρτου θεοῦ ἐν ὁμοιώματι εἰκόνος φθαρτοῦ ἀνθρώπου, καὶ πετεινῶν καὶ τετρα-
πόδων καὶ ἑρπετῶν. ὅτι δὲ κατὰ τὸ παλαιότατον τοῖς οὐρανίοις φωστῆρσι μόνοις οἱ ἐπὶ
γῆς προσανεῖχον οὐδὲν εἴδωλον ἐπιστάμενοι, οὔτε περὶ τὴν τῶν δαιμόνων πλάνην
κατατεινόμενοι, ἱκανὴ γένοιτο ἂν ἀπόδειξις ἡ τοῦ ἀρχαιοτάτου τοῦ καθ' ἡμᾶς λόγου μαρ-
τυρία, ἣν κατὰ τὸ πρότερον τῆς προπαρασκευῆς περὶ τῆς πρώτης πραγματείας
ἐξεθέμην, σαφῶς ἀποδείξας ὅτι μὴ χειροκμήτοις ξοάνοις ἐξ ὕλης ἀψύχου δεδη-
μιουργημένοις, ἀλλ' οὐδ' ἀοράτοις δαίμοσιν οἱ παλαίτατοι τῶν ἀνθρώπων ἐδούλευον·
μόνοις δὲ τούτοις, οἳ καὶ πρὸς τῆς θείας γραφῆς τοῖς ἔθνεσιν ἀπονενεμῆσθαι μεμαρτύ-
ρηνται. ὥρα δὴ οὖν καὶ αὐτοῖς ῥήμασιν ὧν τὰς φωνὰς ἐν ἐκείνοις παρατέθειμαι, συνο-
μολογεῖν, νεωτέραν καὶ ξένην περὶ τὴν τῶν παλαιῶν λατρείαν εἰσῆχθαι αὐτοῖς τὴν τῶν
εἰδώλων δεισιδαιμονίαν, καὶ τὴν τῶν ἀφανῶν πνευμάτων περιεργίαν. τοῦτο γὰρ πᾶν ἐπι-
βουλεύων τοῖς ἐπὶ γῆς πᾶσιν ὁ δηλωθεὶς θεομάχος εἰργάζετο. συνήργει δὲ αὐτῷ καὶ
πᾶν τὸ τῶν ἀκαθάρτων δαιμόνων φῦλον. αὐτὸς γοῦν ὁ τῆς κακίας ἐξάρχων
ταῦτ' ἔπραττεν, μανίᾳ φρονήματος ἐκτόπου, τὰς κατὰ πάντων ἀνθρώπων ἔργῳ
πληρῶν ἀπειλάς, καὶ τήν, ἔσομαι ὅμοιος τῷ ὑψίστῳ, ἅτε θεὸν ἐπιτείνων φωνήν, ταῖς τε
τῶν ἀκαθάρτων καὶ πονηρῶν δαιμόνων ὑπηρεσίαις, χρησμοὺς καὶ θεραπείας, καὶ
τὰ τοιαῦτα ταῖς τῶν ἀνθρώπων γοητείας περιεζόμενος.

Ὡς ἀναγκαίως ὁ μονογενὴς υἱὸς τοῦ θεοῦ τὴν εἰς ἀνθρώπους ἐποιήσατο πρόοδον.

Ἐν τοσαύτῃ δῆτα κακίας φορᾷ, μηδὲν ἐπαμυνόντων τῶν πρὶν ἐφεστώτων ἀγγέλων τοῖς
ὑποχειρίοις ἔθνεσι δεδυνημένων, ἀλλὰ τῆς μὲν λοιπῆς κτίσεως ἐπιμελουμένων,

τοῖς τε

τοῖς τε τοῦ κόσμου μέρεσιν ἐπιστατούντων, καὶ παρὰ τοῦ πάντων δημιουργοῦ θεοῦ νεύ-
ματι συνήθως διακονουμένων, τῆς δὲ τῶν θνητῶν φύσεως οὐ περιδρασσο-
μένων, ἀλλὰ τὴν κακῶν αὐθεκούσιον τῶν ἀνθρώπων αἵρεσιν, μακρά τις καὶ
δυσθεράπευτος τῶν ἐπὶ γῆς ἁπάντων κατεκράτει νόσος, ἀτεχνῶς τῶν ἐθνῶν
ὑπὸ τῶν πονηρῶν πνευμάτων ἐξοιστρουμένων, καὶ εἰς ἀμήχανον βυθὸν κακίας ἀπο-
πιπτόντων. ἤδη γοῦν ὠμοφάγων καὶ ἀνθρωποβόρων θηρίων τρόποι, σάρκας τινὲς τῶν
φιλτάτων θοινᾶσθαι καλὸν ἡγοῦντο, καὶ μητράσιν ἀναίδην καὶ ἀδελφαῖς καὶ θυγατρά-
σι μίγνυσθαι, ἀγχόνῃ τε περιβάλλειν τοὺς γεγηρακότας, καὶ κυσὶ καὶ οἰωνοῖς τοὺς νε-
κρούς. τί δή σοι μνημονεύσαιμι τὴν ἔνθεν θεῶν, αὐτῶν δὴ τῶν φαύλων δαιμό-
νων τὰς ὠμὰς καὶ ἐκτόπους ἀνθρωποθυσίας, εἰς ἃς τὸ ἀνθρώπειον γένος ἐξέμη-
ναν. καὶ ταῦτα γοῦν ἐν τοῖς προηγουμένοις τῆς μετὰ χεῖρας ὑποθέσεως παρε-
στήσαμεν. ἀλλὰ γὰρ τοσούτων κακῶν ὑπὸ τῶν φαύλων καὶ τῶν μιαρῶν
πνευμάτων, ὥστ' ἐν τούτοις τυγχάνειν, καθ' ὅλης τῆς οἰκουμένης περιβεβλημένων, καὶ
μηδενὸς τῶν ἐφεστώτων ἀγγέλων οὐδὲ ὅτου τοῖς κακοῖς ἐπαμύνειν, εἰκότως ἐκεῖνος
ὁ θεὸς λόγος, ὁ τῶν ὅλων σωτήρ, ἀγαθῷ νεύματι τῆς τοῦ πατρὸς φιλανθρωπίας, ὡς ἂν
μὴ τὸ φίλον αὐτῷ γένος ἐν ἀσεβείας βυθῷ καλινδοῖτο, τέως μὲν βραχείας τινὰς καὶ
ἀμυδρὰς τοῦ ἰδίου φωτὸς ἀκτῖνας, διὰ προφήτου μωϋσέως, τῶν τε περὶ αὐτὸν καὶ
τῶν μετ' αὐτὸν θεοφιλῶν ἀνδρῶν ἐξέλαμπεν, τῶν ἐν ἀνθρώποις κακῶν τὴν ἴα-
σιν ἐν ταῖς ἱεραῖς νομοθεσίαις προβαλλόμενος. λέγει δ' οὖν ἄντικρυς αὐτοῖς ὁ λόγος
» τῷ ἑβραίων ἔθνει νομοθετῶν διὰ μωϋσέως· κατὰ τὰ ἐπιτηδεύματα τῆς γῆς αἰγύπτου,
» ἐν ᾗ κατῳκήσατε ἐπ' αὐτῆς οὐ ποιήσετε, καὶ κατὰ τὰ ἐπιτηδεύματα γῆς χαναὰν εἰς
» ἣν ἐγὼ εἰσάγω ὑμᾶς, ἐκεῖ οὐ ποιήσετε, καὶ ἐν τοῖς νομίμοις αὐτῶν οὐ πορεύσεσθε, τὰ
» κρίματά μου ποιήσετε, καὶ τὰ προστάγματά μου φυλάξετε. ἐγώ εἰμι κύριος ὁ
» θεὸς ὑμῶν. εἶτα πάντα ἀπαγορεύσας ἀθέμιτον γάμον, καὶ πᾶσαν ἀσχήμονα πρᾶ-
» ξιν, γυναικῶν τε πρὸς γυναῖκας, καὶ ἀρρένων πρὸς ἄρρενας μίξεις, ἐπιλέγει, μὴ
» μιαίνεσθε ἐν πᾶσι τούτοις. ἐν πᾶσι γὰρ τούτοις ἐμιάνθησαν τὰ ἔθνη ἃ ἐγὼ ἐξαποστέ-
» λω πρὸ προσώπου ὑμῶν· καὶ ἐξεμιάνθη ἡ γῆ, καὶ ἀνταπέδωκα ἀδικίαν αὐτῇ, καὶ
» προσώχθισεν ἡ γῆ τοῖς ἐγκαθημένοις ἐπ' αὐτῆς. καὶ πάλιν φησίν, ἐὰν δὲ σὺ εἰσέλ-
» θῃς εἰς τὴν γῆν ἣν κύριος ὁ θεός σου δίδωσί σοι, οὐ μὴ μαθήσῃ ποιεῖν κατὰ τὰ βδε-
» λύγματα τῶν ἐθνῶν ἐκείνων. οὐχ εὑρεθήσεται ἐν σοὶ καθαίρων τὸν υἱὸν αὐτοῦ, ἢ τὴν
» θυγατέρα αὐτοῦ ἐν πυρί, μαντευόμενος μαντείας καὶ κληδονιζόμενος καὶ οἰωνιζόμε-
» νος, φαρμακὸς ἐπάδων, ἐγγαστρίμυθος καὶ τερατοσκόπος καὶ ἐπερωτῶν τοὺς νεκρούς. ἔστι
» γὰρ βδέλυγμα κυρίῳ τῷ θεῷ σου πᾶς ποιῶν ταῦτα. ἕνεκα γὰρ τῶν βδελυγμάτων
» τούτων κύριος ὁ θεός σου ἐξολοθρεύσει αὐτοὺς ἀπὸ προσώπου σου. τέλειος ἔσῃ ἐναν-
» τίον κυρίου τοῦ θεοῦ σου. τοιαῦτα μὲν καὶ μυρία ἄλλα θεοσεβῆ διδάγματά τε καὶ
παραγγέλματα διὰ μωσέως αὐτοῖς ὁ θεὸς λόγος τὸ πρὶν ἐνομοθέτει, ὡς ἐν εἰσαγω-
γαῖς τοῦ κατ' εὐσέβειαν βίου παραδιδοὺς αὐτοῖς στοιχεῖα, διὰ συμβόλου καί τινος
σκιώδους καὶ σωματικῆς λατρείας ἐν σώματος περιτομῇ, καί τινων ἄλλων τοιουτοτρό-
πων ἐπὶ τῆς γῆς συντελουμένων. ὡς δὲ τοῦ χρόνου προϊόντος οὐδὲν * τοσοῦτοι καὶ τῶν
μετ' αὐτὸν προφητῶν εἰς ἄκεσιν τῶν τοῦ βίου κακῶν, δι' ὑπερβολὴν κακίας
ἔσθενεν, ἠλαύνετο δὲ ὁσημέραι εἰς μείζονα τὰ τῆς δαιμονικῆς ἐνεργείας, ὡς καὶ αὐτὸ τὸ

ἑβραίων ἔθνος τῇ τῶν ἄλλων συναπαχθῆναι φθορᾷ, αὐτὸς ἤδη λοιπὸν ὁ σωτὴρ καὶ
ἰατρὸς τῶν ὅλων κάτεισιν εἰς ἀνθρώπους, καὶ τοῖς οἰκείοις ἀγγέλοις ἐπαμύνων ὑπὲρ
τῆς τῶν ἀνθρώπων σωτηρίας, τοῦτ' αὐτῷ τοῦ πατρὸς δωρήσεσθαι προϋποσχομένου,
» ὥσπερ οὖν αὐτὸς ἐν ψαλμοῖς διδάσκει λέγων, κύριος εἶπε πρός με, υἱός μου εἶ σύ,
» ἐγὼ σήμερον γεγέννηκά σε. αἴτησαι παρ' ἐμοῦ, καὶ δώσω σοι ἔθνη τὴν κληρονομίαν
» σου, καὶ τὴν κατάσχεσίν σου τὰ πέρατα τῆς γῆς. Οὐκέτι γοῦν μόνον τὸν δίκαιον καὶ θεω-
ρητικὸν ἰσραήλ, οὐδέ γε μόνον τὸν οἰκεῖον κλῆρον, πάντα δὲ τὰ ἐπὶ γῆς ἔθνη, τὰ
πρότερον πλείοσιν ἀγγέλοις κεκληρωμένα, καὶ παντοίαις ἀσεβείαις κεκαλινδημέ-
να, ὑπὸ τὴν οἰκείαν ὑποδεξάμενος ἐξουσίαν, παρῆν τοῖς πᾶσι τὴν πρὸς τὸν αὐ-
τοῦ πατέρα γνῶσίν τε καὶ φιλίαν ἐπικηρυκευόμενος, λύσιν τε καὶ ἄφεσιν τῶν πρὶν ἁ-
» μαρτημάτων καὶ ἀμπλακημάτων ὑπισχνούμενος. ὃ καὶ σαφῶς ἐκήρυττε λέγων, οὐ χρείαν
» ἔχουσιν οἱ ἰσχύοντες ἰατροῦ, ἀλλ' οἱ κακῶς ἔχοντες. οὐκ ἦλθον καλέσαι δικαίους, ἀλλ'
» ἁμαρτωλοὺς εἰς μετάνοιαν. καὶ δὴ παρῆν τοῖς οἰκείοις ἀγγέλοις, αὐτοῖς δὴ τοῖς
πρὶν ἐφεστῶσι τῶν ἐθνῶν ἐπιθεωρούμενος. οἱ δὲ αὐτίκα τὸν σφῶν βοηθὸν καὶ κύρι-
ον αὐτὸν μάλα ἀκριβῶς ἐπιγνόντες, περιχαρεῖς προσῆλθον καὶ διηκόνουν αὐτῷ,
» ὥσπερ ἡ ἱερὰ τοῦ εὐαγγελίου διδάσκει γραφὴ, καὶ προσῆλθον ἄγγελοι καὶ δι-
» ηκόνουν αὐτῷ, φήσασα. ὅτε καὶ πλῆθος στρατιᾶς οὐρανίου αἰνούντων τὸν θεὸν ἔλεγον,
» δόξα ἐν ὑψίστοις θεῷ, καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη, ἐν ἀνθρώποις εὐδοκία. τούτοις μὲν οὖν
ὡς οἰκείοις ἀγγέλοις τῆς αὐτοῦ δεομένοις συμμαχίας ταύτῃ πῃ ἀντελάμβανε. τοὺς δέ γε
πάλαι ἀμφὶ τὰς ἀνθρώπων διατριβὰς πωλουμένους, ἀφανῶς τε καὶ ἐμφανῶς
τῶν ἐπὶ γῆς καταδυναστεύοντας δαίμονας ἀλιτηρίους, καὶ πνευμάτων ἀγελαίων καὶ
ἀπηνῶν ἴλην, τόν τε ἐν τούτοις τῆς κακίας ἐξάρχοντα, τὸν δεινὸν ἐκεῖνον καὶ ἀλάστο-
ρα μεγάλῃ καὶ ἐνθέῳ δυνάμει τροπούμενος ἤλεγχεν, ὡς τινὰς συναισθομένους αὐτοῦ
» λέγειν, ἔα τί ἡμῖν καὶ σοὶ υἱὲ τοῦ θεοῦ; ἦλθες πρὸ καιροῦ βασανίσαι ἡμᾶς; καὶ τούτους
μὲν, καὶ δι' ὧν ἔπραττε καὶ ἐδίδασκεν, ἰσχυρῶς ᾐκίζετο. τὸ μὲν δὲ τῶν ἀνθρώπων γέ-
νος, τοῖς διὰ λόγων ἠπίων καὶ προσηνέσι φαρμάκοις, τοῖς τε πραέσι καὶ προ-
τρεπτικαῖς αὐτοῦ διδασκαλίαις, ἰᾶτο καὶ ἐθεράπευε, νόσων τε παντοίων καὶ παθῶν
οὐχ ἧττον σωμάτων ἢ ψυχῶν ἀπαλλάττων, παλαιᾶς τε δεισιδαιμονίας καὶ δαιμό-
νων πολυθέου πλάνης, τῆς τε αἰσχρᾶς καὶ ἀκολάστου διαίτης, πάντας τοὺς προσι-
όντας ἤδη ἐλευθέρους ἀφεὶς, μεθιστῶν τε καὶ μεταβάλλων τοὺς αὐτῷ προσανέχοντας,
ἐκ μὲν ἀκολασίας ἐπὶ σώφρονα βίον, ἐκ δὲ ἀσεβείας ἐπὶ εὐσέβειαν, καὶ ἐξ ἀδι-
κίας ἐπὶ δικαιοσύνην, ναὶ μὴν καὶ ἐκ τῆς τῶν πικρῶν δαιμόνων δυναστείας ἐπὶ
τὴν ἔνθεον κατάληψιν τῆς ἀληθοῦς εὐσεβείας. καὶ προσέτι τούτοις, πύλας οὐρανίου
ζωῆς, καὶ τῆς κατ' εὐσέβειαν διδασκαλίας τοῖς καθ' ὅλης τῆς οἰκουμένης ἔθνεσι παρεῖ-
χόμενος. καὶ εἰς τοσοῦτόν γε κάτεισιν, ὡς μὴ μόνον κάμνουσι καὶ χαλεπῶς νοσηλευ-
ομένοις τὰς ψυχὰς τὴν σωτήριον ὀρέξαι δεξιὰν, ἤδη δὲ καὶ ἐξ αὐτῶν τῶν πυλῶν τοῦ
θανάτου τοὺς ἡμιθνῆτας ἢ καὶ πάμπαν ἀπολωλότας ἐκ μακροῦ τε κατορωρυγ-
μένους τῶν θανάτου λῦσαι δεσμῶν. δι' ἣν μάλιστα αἰτίαν καὶ μέχρι τῶν αὐτόθι χω-
ρίων ἐδέησεν αὐτοῦ ἐνεργείας, ὡς ἂν μὴ μόνον ζώντων, ἀλλὰ καὶ νεκρῶν κυριεύσειεν.
ὅτε μὲν οὖν τῷ πατρὶ συνῆν, καὶ τὴν τῶν ὅλων πρόνοιαν ἐνθέῳ δυνάμει δι-
εκυβέρνα, οὐρανοῦ αὐτοῦ καὶ γῆς ὁμοῦ καὶ τῶν ἐν τούτοις περιεχομένων φύσεων,

τῶν τε

τὴν τῆς ἐπέκεινα οὐρανοῦ θείων καὶ ἀσωμάτων οὐσιῶν ἐπισκοπεῖ καὶ ἐπιμελεῖται θεοῦ λόγος, καὶ θεοῦ σοφία, καὶ θεοῦ δύναμις ἄρχων τε καὶ ἡγούμενος καὶ βασιλεύς, ἤδη δὲ καὶ θεὸς καὶ κύριος ἐν τοῖς θείοις χρησμοῖς ἀνευφημεῖται, καὶ φωτίζων μὲν τὰς ἀσωμάτους καὶ νοερὰς φύσεις. ἥλιος δὲ δικαιοσύνης καὶ φῶς ἀληθινὸν ἀνείρηται, ὑπουργῶν δὲ καὶ συνεργῶν τῇ τοῦ πατρὸς διατάξεσιν, ὑπουργὸς τοῦ πατρὸς καὶ δημιουργὸς χρηματίζει, ἀλλὰ καὶ μόνος κατὰ τάξιν εἰδὼς θεραπεύειν θεόν, μέσος τε ἑστὼς θεοῦ τοῦ ἀγεννήτου καὶ τῶν μετ' αὐτὸν γεννητῶν, τήν τε τῶν ὅλων ἀναδεδεγμένος φροντίδα, καὶ ὑπὲρ τῶν ὑπηκόων ἁπάντων ἱερώμενος τῷ πατρί, καὶ μόνος αὐτὸν τοῖς πᾶσιν εὐμενῆ καὶ ἵλεων παρέχων, ἀρχιερεὺς αἰώνιος, καὶ δὴ χριστὸς τοῦ πατρὸς προσαγορεύεται, οὕτω καὶ ἑβραίοις χριστῶν ἐπικαλουμένων πάλαι τὴν τούτου εἰκόνα τοῦ παρ' αὐτοῖς διὰ συμβόλων ἐπιτελούντων. καὶ ὅτι μὲν ἀγγέλοις ταξιαρχῶν ἐπιστατεῖ, μεγάλης βουλῆς ἄγγελος ἀναγορεύεται, καὶ τῆς κατ' οὐρανὸν στρατιᾶς ἡγούμενος, ἀρχιστράτηγος δυνάμεως κυρίου εἴρηται. ἤδη δὲ καὶ τῶν ἐπὶ τάδε, ἡμῶν τε αὐτῶν τῆς λογικῆς φύσεως, τῆς τε ἰδίας αὐτοῦ χάριν εἰκόνος, φιλανθρωπίᾳ τοῦ πατρὸς ἀντιλαμβανόμενος, καθὸ μὲν ἔοικεν ἡμέρων ἄρχειν, καὶ οἱονεὶ βοσκημάτων, ποιμὴν ὀνομάζεται προβάτων· καθὸ δὲ ψυχῶν ἐμπαθῶν τὴν θεραπείαν ἐπαγγέλλεται, σωτὴρ καὶ ἰατρὸς εἰκότως ἂν λέγοιτο. τοῦτο γοῦν ἡ παρ' ἑβραίοις τοῦ ἰησοῦ σημαίνει προσηγορία. ἐπεὶ δὲ ἔδει ποτὲ καὶ αὐτοῦ ὀργάνου ἀνθρωπίνου, ὡς ἂν καὶ ἀνθρώποις ἑαυτὸν φαίνειν, καὶ τῆς τοῦ πατρὸς ἐπιγνώσεως καὶ εὐσεβείας τὴν ἀλήθειαν λέγοι διδάξειε, καὶ τοῦτον οὐκ ἀπηρνήσατο τὸν τρόπον. ἐπιβὰς δὲ εὖ μάλα τῇ ἡμετέρᾳ φύσει, παρῆλθεν εἰς ἀνθρώπους, θεὸν δι' ἀνθρώπου μέγα θαῦμα τοῖς πᾶσιν ἐπιδεικνύμενος, ὡς ἂν μὴ μόνον ἐξ ἀφανοῦς καὶ ἀδήλου ἀσάρκοις ὡς καὶ ἀσωμάτοις ἐπιστατοίη, αὐτοῖς δὲ σαρκὸς ὄμμασιν ὁρώμενος, ἀνθρώπων τε ὀφθαλμοῖς καὶ ὑπὲρ ἄνθρωπον θαυματουργίας παρέχων ὁρᾶν, καὶ προσέτι σωματοῖς ἀκοαῖς τὰς διὰ γλώττης καὶ φωνῆς ἐναρθρου παραδιδοὺς διδασκαλίας, θεῖόν τε ὡς ἀληθῶς καὶ παράδοξον χρῆμα, οἷον οὐδ' ἄλλο πω φανὲν μνημονεύεται, συνῆπελον τε ὁμοῦ καὶ εὐεργετικὸν τοῖς πᾶσιν αὐτὸς ἑαυτὸν ἐνδεικνύμενος. οὕτω δῆτα ὁ θεὸς ὁ λόγος υἱὸς ἀνθρώπου ἐλέγετο, καὶ ἰησοῦς ὠνομάζετο, παρ' ὅσον τῆς τῶν ἀνθρωπίνων ψυχῶν ἰάσεώς τε καὶ θεραπείας χάριν τὴν πρόοδον εἰς ἡμᾶς ἐποιεῖτο. σωτὴρ δ' οὖν καὶ παρ' ἑβραίοις ἑρμηνεύεται ἡ τοῦ ἰησοῦ προσηγορία. τάς τε κοινὰς ἡμῖν ὑπέμεινε διατριβάς, οὐδαμῶς μὲν τοῦ εἶναι ὃς ἦν ἐξιστάμενος, ὁμοῦ δὲ ἐν τῷ ἀνθρώπῳ φυλάττων τὸν θεόν. αὐτίκα τοιγαροῦν ἐπὶ τῆς πρώτης εἰς ἀνθρώπους καταβολῆς τῷ θεῷ τῆς ἡμετέρας γενέσεως, τὴν ἔνθεον ἀνακιρνᾷ μεγαλουργίαν, τικτόμενος μὲν ἡμῖν ὁμοίως, καὶ θνητοῦ δίκην ἀνθρώποι ἀμφιεννύμενος· ὡς δ' οὐκέτι ἄνθρωπος ἀλλὰ θεός, ἐξ ἀχράντου καὶ ἀπειρογάμου κόρης, οὐχὶ δὲ ἐκ μίξεως καὶ φθορᾶς τῆς τοῦ φαινομένου γενέσιν ὑφιστάμενος.

Ὅπως τὸν ἐν ἀνθρώποις διεξῆλθε βίον.

Καὶ τὸν ἑξῆς δὲ σύμπαντα βίον, ταύτῃ πῃ διετέλει, τοτὲ μὲν τὴν πρὸς ἡμᾶς ὁμοιοπάθειαν, τοτὲ δὲ τὸν θεοῦ λόγον ὑποφαίνων, μεγαλουργῶν καὶ παραδοξοποιῶν ὡς θεός, καὶ τῶν μελλόντων ἔσεσθαι προαναφωνῶν τὰς προρρήσεις, καὶ τὸν μὴ τοῖς

πολλοῖς ὁρώμενον θεὸν λόγον, τοῖς ἔργοις ἄντικρυς ἐπιδεικνύμενος, εἰκότα δὲ καὶ ὅμοια ταῖς ἀρχαῖς.

Ὡς καὶ μέχρι τῶν πάλαι κατοιχομένων ἐκτείνουσιν αὐτοῦ οἱ τῆς φιλανθρωπίας νόμοι.

Καὶ τὰ τέλη αὐτῷ τῆς ἐξ ἀνθρώπων ἀπαλλαγῆς ἐνεχώρει. καὶ γὰρ μέχρι θανάτου, καὶ αὐτῶν νεκρῶν οἱ τῆς φιλανθρωπίας αὐτὸν ἐκάλουν νόμοι, ὡς ἂν καὶ τῶν πάλαι τεθνεώτων τὰς ψυχὰς ἀνακαλέσοιτο. ὅτι δὴ τῆς ἐξ αἰῶνος ἁπάντων αὐτῷ τῆς σωτηρίας ἔμελεν, καὶ ὅπως διὰ τοῦ θανάτου καταργήσῃ τὸν τὸ κράτος ἔχοντα τοῦ θανάτου, ἣ τὰ θεῖα παιδεύει λόγια, καὶ ταῦτα πάλιν ἀναμὶξ ὑπῄει τὴν οἰκονομίαν· ὡς μὲν ἄνθρωπος, τὸ σῶμα τῇ συνήθει παραχωρῶν ταφῇ, ἀναχωρῶν δὲ αὐτοῦ ὡς θεός. φωνήσας γοῦν μέγα, καὶ τῷ πατρὶ παραθέμενος τὸ πνεῦμα εἰπὼν, ἄφετος ἀνεχώρει τοῦ σώματος, οὐδαμῶς περιμένας προσιέναι αὐτῷ τὸν θάνατον, μέλλοντα δὲ ὥσπερ καὶ ἀποκνοῦντα, μᾶλλον δὲ ὑπὸ πόδα χωροῦντα καὶ ἀποφεύγοντα, διώκων αὐτὸς ὄπισθεν καὶ ἐλαύνων, τάς τε ἐξ αἰῶνος πύλας τῶν σκοτίων μυχῶν διαρρηγνὺς, καὶ τοῖς αὐτόθι νεκροῖς σειραῖς θανάτου πεπεδημένοις, παλίνδρομον τὴν ἐπὶ τὴν ζωὴν ἄνοδον τὴν πορείαν ποιούμενος. ταύτῃ τοι αὐτῷ καὶ ὁ τεθνεὼς ἀνηγείρετο, καὶ πολλὰ σώματα τῶν κεκοιμημένων ἁγίων ἀνίσταντο, συνεξελαύνοντα αὐτῷ εἰς τὴν ἁγίαν καὶ ὡς ἀληθῶς οὐρανόπολιν, ὡς εἰκότως ἐν ταῖς θείαις ἀνειρῆσθαι φωναῖς, κατέπιεν ὁ θάνατος ἰσχύσας. καὶ πάλιν, ἀφεῖλεν ὁ θεὸς πᾶν δάκρυον ἀπὸ παντὸς προσώπου. καὶ αὐτὸς δὲ ὁ τῶν ὅλων σωτὴρ καὶ κύριος ἡμῶν ὁ χριστὸς τοῦ θεοῦ νικηφόρος λεγόμενος, ἐν ταῖς προφητικαῖς προρρήσεσιν ἐπιχειρῶν εἰσάγεται τῷ θανάτῳ, καὶ τὰς αὐτόθι λύων πεπεδημένας ψυχὰς, δι' ὧν τὸν ἐπινίκιον ὕμνον προφέρεται, αὐτὰ δὴ ταῦτα λέγων, ἐκ χειρὸς ᾅδου ῥύσομαι αὐτοὺς, καὶ ἐκ θανάτου λυτρώσομαι αὐτῶν τὰς ψυχάς. ποῦ σου θάνατε τὸ νῖκος, ποῦ σου θάνατε τὸ κέντρον; τὸ δὲ κέντρον τοῦ θανάτου ἐστὶν ἡ ἁμαρτία, ἡ δὲ δύναμις τῆς ἁμαρτίας ὁ νόμος. τοιαύτη τις αὐτῷ καὶ μέχρι τοῦ θανάτου ἐχώρει ἡ οἰκονομία, ἧς οὐ μίαν αἰτίαν, ἀλλὰ καὶ πλείους εὕροι ἄν τις ἐθελήσας ζητεῖν. πρώτην μὲν γὰρ ὁ λόγος διδάσκει, ἵνα καὶ νεκρῶν καὶ ζώντων κυριεύσῃ. δευτέραν δὲ, ὅπως τὰς ἡμετέρας ἀπομάξοιτο ἁμαρτίας, ὑπὲρ ἡμῶν τρωθεὶς, καὶ γενόμενος ὑπὲρ ἡμῶν κατάρα. τρίτην, ὡς ἂν ἱερεῖον θεοῦ καὶ μεγάλη θυσία ὑπὲρ τοῦ σύμπαντος κόσμου προσαχθείη τῷ ἐπὶ πάντων θεῷ. τετάρτην, ὡς ἂν αὐτὸς τῆς πολυπλανοῦς καὶ δαιμονικῆς ἐνεργείας ἀπορρήτοις λόγοις καθαίρεσιν ἀπεργάσαιτο. πέμπτην ἐπὶ ταύτῃ, ὡς ἂν τοῖς αὐτοῦ γνωρίμοις καὶ μαθηταῖς τὴν μετὰ τὸν θάνατον παρὰ θεῷ ζωῆς τὴν ἐλπίδα μὴ λόγοις μηδὲ ῥήμασι καὶ φωναῖς, ἀλλ' αὐτοῖς ἔργοις παραστήσας, ὀφθαλμοῖς τε παραδοὺς τὴν διὰ τῶν λόγων ἐπαγγελίαν, εὐθαρσεῖς αὐτοὺς καὶ προθυμοτέρους ἀπεργάσαιτο, καὶ πᾶσιν ἔθνεσιν ὁμοῦ καὶ βαρβάροις τὴν πρὸς αὐτοῦ καταβληθεῖσαν εὐσεβῆ πολιτείαν κηρύξαι. αὐτίκα γ' οὖν αὐτοὺς δὴ τούτους τοὺς γνωρίμους καὶ θιασώτας, οὓς ἂν πρὸς αὐτῷ ἀριστίνδην ἐπικρίνας ἀποστόλους τε αὐτοῦ καὶ μαθητὰς ἀνελέξατο, τῆς ἐξ αὐτοῦ θείας δυνάμεως ἐμπλῆσαι, πᾶν γένος ἀνθρώπων ἐκδιδάξαι τὴν πρὸς αὐτοῦ καταγγελθεῖσαν θεογνωσίαν, ἕνα τοῖς πᾶσιν ἔθνεσί τε καὶ βαρβάροις εὐσεβείας ὑπο-

ὑποτιθέμενος τρόπον, δαιμόνων ἀναχώρησίν τε καὶ φυγήν, καὶ τῆς πολυθέου πλάνης ἀνάλυσιν, ἑνὸς δὲ μόνου θεοῦ τοῦ ἐπὶ πάντων γνῶσιν ἀληθῆ προκηρύττοντα, καὶ λύσιν μὲν τῶν προημαρτημένων, εἰ μὴ ἔτ' αὖθις ἐπιμένοιεν, μάλιστα δὲ τοῖς πᾶσι σωτηρίας ἐλπίδα δι' ἧς ὑποτέθειται πανσόφου καὶ παναρέτου πολιτείας ὑπισχνούμενον.

Ὡς ἀπαθὴς καὶ ἀβλαβὴς καὶ ἀσώματος διέμεινε καὶ καθ' ὃν ἐνηνθρώπει χρόνον.

Οὕτω δὴ τούτων ἐχόντων, οὐ δεῖ ταράττεσθαι τὸν νοῦν, γένεσιν καὶ σῶμα καὶ πάθη καὶ θάνατον περὶ τὸν ἄϋλον καὶ ἀσώματον τοῦ θεοῦ λόγον ἀκούοντα. ὡς γὰρ οὐδὲ ἡλιακοῦ φωτὸς πάθοιέν τι ἀκτῖνες τὰ πάντα πληροῦσαι, καὶ σωμάτων νεκρῶν καὶ οὐ καθαρῶν ἐφαπτόμεναι, πολὺ πλέον ἡ ἀσώματος τοῦ θεοῦ δύναμις, οὔτ' ἂν πάθοι τὴν οὐσίαν οὔτ' ἂν βλαβείη, οὔτ' ἂν χείρων ποτὲ ἑαυτῆς γένοιτο, σώματος ἀσωμάτως ἐπαφωμένη. τί γάρ; οὐχὶ καὶ δίχα τοῦ καθ' ὃ ἐνηνθρώπει σώματος, ἀεὶ καὶ διὰ πάντος ἥκων δι' ὅλης τῆς τῶν στοιχείων, καὶ αὐτῶν δὴ τῶν σωμάτων ὕλης, οἷά τις θεοῦ λόγος ὢν δημιουργὸς, τοὺς ἐξ αὐτοῦ σοφίας ἐν αὐτῇ τοὺς λόγους ἀποσφραγίζεται, τῇ μὲν ἀψύχῳ ζωὴν, τῷ δ' ἀμόρφῳ ὄντι καὶ ἀειδεῖ τὴν φύσιν, μορφὴν ἐναποτυπούμενος, τά τε ἐν αὐτῷ κάλλη, καὶ τὰς ἀσωμάτους ἰδέας, ταῖς τῶν σωμάτων ποιότησιν ἐναποματτόμενος, κινῶν δὲ τὰ τῷ οἰκείῳ λόγῳ ἄψυχα καὶ ἀκίνητα, γῆν, ὕδωρ, ἀέρα, πῦρ, πάνσοφόν τινα καὶ παναρμόνιον κίνησιν, καὶ τὰ πάντα ἐξ ἀκοσμίας κοσμῶν, αὔξων τε καὶ τελεσιουργῶν, αὐτῇ τε ἐνθέῳ καὶ λογικῇ δυνάμει μονονουχὶ ἐπιὼν τὰ πάντα, καὶ διὰ πάντων χωρῶν πάντων τε ἐφαπτόμενος· ἀλλ' οὔτι γε βλάβην ἔκ τινος ἐπαγόμενος, οὐδὲ τὴν φύσιν αὐτὴν μολυνόμενος, οὕτω δὴ τὰ κατὰ ταῦτα καὶ ἐν ἀνθρώποις γινόμενος, πάλαι μὲν βραχέσι καὶ ἀριθμῷ ληπτοῖς, μόνοις δὲ τοῖς ἀναγράπτοις προφήταις τε καὶ δικαίοις ἀνδράσι, δι' ὅτου δήπως ἐφαίνετο, ἐπὶ τέλει δὲ τοῖς πᾶσιν ἤδη, φαύλοις τε καὶ ἀσεβέσιν, ἑβραίοις τε ὁμοῦ καὶ ἔθνεσι δι' ὑπερβολὴν οὖσαν τοῦ παναγάθου πατρὸς χρηστότητα καὶ φιλανθρωπίαν εὐεργετικὸν ἑαυτὸν καὶ σω-
» τήριον παρείχετο, διαῤῥήδην τοῦτο προκηρύττων, οὐ χρείαν ἔχουσιν οἱ ἰσχύοντες
» ἰατροῦ, ἀλλὰ οἱ κακῶς ἔχοντες. οὐκ ἦλθον καλέσαι δικαίους, ἀλλ' ἁμαρτωλοὺς εἰς
» μετάνοιαν. ἐκάλει δ' ἔτι ὁ πάντων σωτὴρ, δεῦτε λέγων πρός με πάντες οἱ κοπι-
» ῶντες καὶ πεφορτισμένοι, κἀγὼ ἀναπαύσω ὑμᾶς. ἐκάλει καὶ ἰᾶτο ἀφθόνως δι' ὀργάνου, οὗ περιεβέβλητο ἀνθρωπίνου, οἷά τις μουσικὸς ἀνὴρ διὰ τῆς λύρας τὴν σοφίαν ἐπιδεικνύμενος, καὶ νοσούσαις γε ψυχαῖς ταῖς ἐν σώμασιν, οἷά τις ἰατρῶν ἄριστος, συγγενὲς καὶ κατάλληλον βοήθημα τὸν ἄνθρωπον αὐτὸς τὸν ἑαυτοῦ ὑπόδειγμα σοφοῦ καὶ παναρέτου καὶ εὐσεβοῦς παρείχετο βίου, διδάσκων μὲν τὰ ἀληθῆ οὐ παρ' ἑτέρων ἠρανισμένα, ἐξ αὐτοῦ δὲ καὶ παρὰ τοῦ πατρὸς τὰ πάλαι καὶ ἐκ μακροῦ τοῦ αἰῶνος τοῖς ἀνέκαθεν θεοφιλέσι, καὶ τοῖς πρὸ Μωσέως ἑβραίοις νενομοθετημένα. σωμάτων δὲ οὐχ ἧττον ἢ ψυχῶν ἐπιμελούμενος, καὶ σαρκικοῖς μὲν ἀνθρώπων ὀφθαλμοῖς τὰ διὰ τῆς σαρκὸς αὐτῷ δρώμενα παρασκευάζων ὁρᾶν, ἀκοαῖς δὲ πάλιν σαρκὸς τὰς διὰ γλώττης καὶ σαρκὸς ὑπηχῶν διδασκαλίας, καὶ πάντα γε ἐπιτελῶν δι' οὗ ἀνειλήφει ἀνθρώπου, τοῖς οὐκ ἄλλως ἢ μόνως οὕτως, τὴν αὐτοῦ θειότητα συν-

αἰσθέσθαι δυναμένοις. ταῦτα δὴ οὖν ἅπαντα εἰς τὸ χρήσιμον, καὶ πᾶσιν ἡμῖν ὠφέλιμον ὁ πάντα φιλάνθρωπος τοῦ θεοῦ λόγος τῆς πατρικῆς βουλῆς διηκονεῖτο, μένων πάλιν αὐτὸς ἄϋλος καὶ ἀσώματος, οἷος καὶ πρὸ τοῦ παρὰ τῷ πατρὶ ἦν, οὔτε μεταβαλὼν τὴν οὐσίαν, οὐδ' ἀφανισθεὶς τῆς ἑαυτοῦ αὐτὸς φύσεως, οὐδέ γε τοῖς τῆς σαρκὸς δεσμοῖς πεδηθείς, οὐδὲ ἀποπεσὼν τῆς θεότητος, ἀλλ' οὐδὲ τὴν οἰκείαν τοῦ λόγου παραπολέσας δύναμιν, οὐδ' ὧδε μὲν ἔνθα ἦν αὐτῷ τὸ ἀνθρώπειον σκῆνος τὰς διατριβὰς ποιούμενος, ἐν ἑτέροις δὲ εἶναι τοῦ παντὸς κεκωλυμένος. ἀλλὰ γὰρ καὶ ἐν τῷ τότε καθ' ὃ ἐν ἀνθρώποις ἐπολιτεύετο, τὰ πάντα ἐπλήρου, καὶ τῷ πατρὶ συνῆν, καὶ ἐν αὐτῷ γε ἦν, καὶ τῶν πάντων ἀθρόως καὶ ἐν ᾧ τότε τῶν τε κατ' οὐρανὸν καὶ ἐπὶ γῆς ἐπεμελεῖτο, οὐδαμῶς τῆς πανταχόσε παρουσίας ὁμοίως ἡμῖν ἀποκεκλεισμένος, οὐδὲ τὰ θεῖα παρὰ τὴν συνήθη παραποδιζόμενος· ἀλλὰ τὰ μὲν ἐξ αὐτοῦ μεταδιδοὺς τῷ ἀνθρώπῳ, τὰ δ' ἐκ τοῦ θνητοῦ μὴ ἀντιλαμβάνων· καὶ τῆς μὲν ἐνθέου δυνάμεως τῷ θνητῷ χορηγῶν, τῆς δὲ ἐκ τοῦ θνητοῦ μετουσίας οὐκ ἀντεπαγόμενος. οὔτ' οὖν ἐμολύνετο τικτόμενος ὑπὸ τοῦ σώματος ὁ ἀσώματος, οὐδὲ τὴν οὐσίαν ἔπασχεν ὁ ἀπαθὴς ὑπὸ τοῦ θνητοῦ. ἐπεὶ μηδὲ τῆς λύρας, εἰ οὕτως τύχοι, κοπτομένης, ἢ τῶν χορδῶν διασπωμένων, πάσχειν εἰκὸς τὸν ἀνακρουόμενον. οὐδέ γε σοφοῦ τινος ἀνδρὸς τιμωρουμένου τοῦ σώματος, τὴν ἐν αὐτῷ σοφίαν, ἢ τὴν ἐν τῷ σώματι ψυχὴν κόπτεσθαι ἢ καίεσθαι φαίημεν ἂν εἰκότως. ταύτῃ τοι πολὺ πλέον οὐδὲ τὴν τοῦ λόγου φύσιν ἢ δύναμιν βλάβος τι ἐκ τῶν τοῦ σώματος παθῶν ἀποφέρεσθαι φαίη ἂν εὔλογον, ὅτι μηδὲ τὸ τοῦ φωτὸς ἡμῖν ὑπόδειγμα χραίνεσθαί τι τὰς ἡλιακὰς ἀκτῖνας ἐπὶ γῆς οὐρανόθεν ἐκπεμπομένας, πηλοῦ τε καὶ βορβόρου καὶ μιασμοῦ παντὸς ἐφαπτομένας συνεχώρει. φωτίζεσθαι μὲν καὶ ταῦτα ἐκ τῆς τοῦ φωτὸς αὐγῆς οὐδὲν ἂν κωλύοι λέγειν. τὸ δέ γε τὸν ἥλιον μολύνεσθαι ἐκ τῆς τῶν σωμάτων ἐπιμιξίας, ἢ πηλοῦσθαι, οὐκέτι. καὶ μὴν ταῦτά γε τῆς φύσεως οὐκ ἂν εἴη τῶν σωμάτων ἀλλότρια. ὁ δέ γε ἄϋλος καὶ ἀσώματος τοῦ θεοῦ λόγος, αὐτοζωὴ τυγχάνων καὶ αὐτοφῶς νοερὸν καὶ ὅσα ἄλλα προκατείλεκται, παντὸς οὗ ἂν ἐφάψοιτο ἐνθέῳ καὶ ἀσωμάτῳ δυνάμει, ζῆν τοῦτ' ἀνάγκη καὶ σὺν λογικῷ διάγειν φωτί. ταύτῃ τοι καὶ σώματος οὗ ἂν ἐφάψοιτο, ἡγίαστο τοῦτο καὶ πεφώτιστο αὐτίκα, πᾶσά τε νόσος αὐτῷ καὶ ἀρρωστία καὶ πάνθ' ὅσα ὑπεξίστατο. ἀντιλαμβάνει δὲ τῆς ἐξ αὐτοῦ πληρώσεως στέρησις. οὕτω δῆτα καὶ τὸ νεκρὸν τῆς τοῦ λόγου δυνάμεως μικρόν τι αὐτοῦ ἐφαψάμενον, ἀνηγείρετο ζωούμενον. καὶ ὁ θάνατος τὴν ζωὴν ἔφευγεν, καὶ τῷ γε φωτὶ τὸ σκότος ἐξελύετο. τό, τε φθαρτὸν τὴν ἀφθαρσίαν ἐνεδιδύσκετο, καὶ τὸ θνητὸν τὴν ἀθανασίαν.

Ὡς τὸν ἄνθρωπον ἀνανεωσάμενος, πᾶσιν ἡμῖν τὴν τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν παρέσχετο ἐλπίδα.

Καὶ τί γὰρ ἄλλο, πλὴν ὁ πᾶς ἄνθρωπος ὑπὸ τῆς θεότητος κατεπίνετο, καὶ πάλιν θεὸς ἦν ὁ θεὸς λόγος, οἷος καὶ πρὶν γενέσθαι ἄνθρωπος, καὶ συναπεθέου γε τὸν ἄνθρωπον ἀπαρχὴν τῆς ἡμῶν ἐλπίδος· τοῦτον αὐτὸν ἐκ τε τῆς παρ' αὐτῷ ζωῆς ἀϊδίου, καὶ τῆς ἐν τῇ θεότητι καὶ μακαριότητι κοινωνίας ἀξιῶν, ἡμῖν τε ὁμοίως ἅπασι τῆς παρ' αὐτῷ καὶ σὺν αὐτῷ ἀθανασίας τε καὶ βασιλείας τοῦτο μέγιστον δεῖγμα παρέχων.

Ὡς δὲ

Τί βούλεται δηλοῦν ἡ τοῦ χριστοῦ προσηγορία, καὶ ὡς θεὸς καὶ κύριος, καὶ ἀρχιερεὺς ὢν τοῦ τῶν ὅλων θεοῦ διὰ τῶν παρ' ἑβραίοις προφητῶν ὁ χριστὸς ἀνηγορεύετο.

Τοῦτο τῆς εἰς ἀνθρώπους ἀφίξεως τέλος ἦν, ὃν πάλαι τῆς τοῦ πατρὸς γνώσεως ἀποπεπλανημένον, εἰς τὴν οἰκείαν ἐπαναγαγεῖν· καὶ τὸν συγγενῆ καὶ φίλον, τῆς τε αὐτοῦ κατηξιωμένον εἰκόνος, τῆς οἰκείας ἀπολαῦσαι ζωῆς· φίλον τε καὶ οἰκεῖον τοῦ πατρὸς ἀποφῆναι τοῦτον, δι' ὃν αὐτὸς ὁ τοῦ θεοῦ λόγος ὑπέστη γενέσθαι ἄνθρωπος. οὕτω δῆτα, ὡς ἐν βραχεῖ φάναι, ἡ κατὰ τὸν σωτῆρα καὶ κύριον ἡμῶν ἰησοῦν τὸν χριστὸν ὑπόθεσις, διάφορον ἔχουσα τὴν οἰκονομίαν, ἐκ τῶν παρ' ἑβραίοις παραδίδοται προφητικῶν λόγων· ὡς προϊοῦσι μικρὸν ὕστερον αἱ ἐξ αὐτῶν δείξουσι μαρτυρίαι, πιστουμένων τὰ παλαιὰ τῶν νέων γραμμάτων, καὶ τῶν εὐαγγελικῶν τὰς τῶν προφητικῶν μαρτυρίας ἐπισφραγιζομένων. ἀλλὰ γὰρ τούτων ὧδε ἐχόντων, ὥρα λοιπὸν καὶ περὶ τῆς προσηγορίας αὐτοῦ διηγεῖν, καθ' ὃ ἰησοῦς καὶ χριστὸς ἀνηγορεύετο, δι' ὅσων τε προφητικῶν ὀνομασὶ προεκηρύττετο. πρῶτα δὲ σκεψώμεθα τί βούλεται δηλοῦν ἡ τοῦ χριστοῦ προσηγορία, πρὶν ἄρξασθαι τῆς κατὰ μέρος συναγωγῆς τῶν προφητικῶν περὶ τοῦ προκειμένου σκέμματος λογίων. προσήκειν δὲ ἡγοῦμαι περὶ αὐτῆς πρότερον τῆς χριστοῦ διαλαβεῖν προσηγορίας, διαρθρῶσαί τε τὴν περὶ αὐτῆς ἔννοιαν, ὡς ἂν μηδὲν ἡμᾶς λάθοι τῶν κατ' αὐτὴν ζητουμένων. μωσῆς μὲν οὖν ἐντεῦθεν καὶ ἐκ τῶν καθ' ἡμᾶς ἀρξάμενος, εἴποι ἂν μυστικὰ νομοθετῆσαι πρότερον ἁπάντων τοὺς τῷ θεῷ ἱερωμένους, μύρῳ σκευαστῷ χρίεσθαι, εὐωδίας δεῖν τὰ σώματα καὶ ἀγαθοῦ τινος ἀποπνεῖν ἡγησάμενον. ἐπεὶ τὸ μὲν τὸ δυσῶδες μιαραῖς καὶ ἀκαθάρτοις δυνάμεσιν ἐστὶ φίλον, ὡς ἔμπαλιν ταῖς φιλαγάθοις, τὸ εὐῶδες. ὅθεν καὶ θυμιάματι συγκειμένῳ εἰς ὑπερβολὴν εὐωδίας καθ' ἑκάστην ἡμέραν τοῖς ἱερεῦσι χρῆσθαι ἐν τῷ ἱερῷ νομοθετῆσαι, ὅπως κατακιρναμένου τοῦ ἀέρος, καὶ τὸ δυσῶδες ἀφανίζοντος, θεία τις ἀπορροὴ τοῖς εὐχομένοις καταμιγνύηται. διὰ γὰρ τοῦτο αὐτὸ καὶ χρῖσμα ἀρχιερατικὸν εὐωδέστατον διὰ μυρεψικῆς τέχνης συντεθεῖναι, ὡς ἂν χριόμενοι τούτῳ οἱ τῶν κοινῶν δημοσίᾳ προεστήσεσθαι μέλλοντες, καὶ τὸ τοῦ χριστοῦ ὄνομα πρῶτον μυστικὰ τοῖς χριομένοις ἐπιθεῖναι. τοῦτο δὲ τὸ χρῖσμα μὴ μόνον ἀρχιερεῦσι παραδοθῆναι, ἀλλὰ καὶ τοῖς μετὰ ταῦτα προφήταις καὶ βασιλεῦσιν, οἷς καὶ αὐτοῖς τούτῳ χρίεσθαι μόνοις ἐξὸν ἦν τῷ μύρῳ. ταῦτα μὲν οὖν προχειρότερα ἂν εἴη, πόρρω γε μὴν καθεστῶτα τῆς ἐνθέου καὶ μεγαλοφυοῦς τοῦ προφήτου διανοίας. ὁ γάρ τοι θαυμάσιος ἐκεῖνος, καὶ μέγας ὡς ἀληθῶς ἱεροφάντης, πᾶσαν γεώδη καὶ σωματικὴν οὐσίαν ἐν μόναις εἰδὼς ταῖς ποιότησι διακεκριμένην, κατ' οὐδένα τρόπον ἑτέραν τῆς ἑτέρας προτιμητέαν, τὰ πάντα εἰδὼς μιᾶς ὄντα ἔγγονα ὕλης οὔποτε ἑστώσης, οὐδέ τι βέβαιον ἐν τῇ φύσει ἐχούσης, ἀεὶ δὲ ῥεούσης, καὶ ἐπὶ τὴν οἰκείαν φθορὰν ἐπειγομένης. οὔκουν τὸ ἡδὺ τῶν σωμάτων εἶχέ τι, οὐδ' αὐτὸ καθ' αὑτὸ προὔκρινεν ἂν τὸ ἀπὸ τῶν αἰσθήσεων προσηνές. χαμαὶ γὰρ καὶ ἐπὶ σωμάτων ἡδονὴν πεσούσης τοῦτ' ἂν εἴη τὸ πάθος ψυχῆς. μυρίοι γοῦν ὧν τὰ σώματα τεθηλυμμένων, ἐμπαθεῖς ὄντως καὶ ἀκόλαστοι, μύρων καὶ ποικίλων περιεργίαις χρώμενοι, πάσης αἰσχρᾶς καὶ ῥυπώσης δυσωδίας τὰς ψυχὰς ἐπιφέρονται, ὡς ἔμπαλιν οἱ θεοφιλεῖς, ἀρετῆς ἐμπνέοντες, τὴν πολὺ κρείττονα τῆς ἀπὸ γῆς ἀρωμάτων τὴν ἀπὸ σωφροσύνης καὶ δικαιοσύνης καὶ πάσης εὐσεβείας ἀναδιδομένην εὐωδίαν ἐπαγόμενοι, τὴν τῶν ὑλικῶν σωμά-

τῶν οὐδαμῶν ἐν οὐδενὶ τέθειται λόγῳ. ταῦτα οὖν δὴ μάλα διειληφὼς ὁ προφή-
της, μύρων μὲν ἢ καὶ θυμιαμάτων οὐδεμίαν προηγουμένην ἐποιεῖτο φροντίδα.
κρειττόνων δὲ καὶ θείων εἰκόνας, ὡς ἐνῆν δυνατὸν, διὰ σωμάτων τοῖς μόνως οὕτως καὶ οὐκ
ἄλλως τὰ θεῖα οἵοις τε μανθάνειν παρεδίδου. ἦν δὴ τοῦτ' αὐτὸ καὶ ὁ θεῖος ἀναγέγρα-
» πται εἰρηκὼς χρησμὸς φήσας, ὅρα ποιήσῃς πάντα κατὰ τὸν τύπον τὸν δειχθέντα σοι ἐν
» τῷ ὄρει. σύμβολα τοιγαροῦν ἑτέρων, ἅπερ τύπους εἴωθεν ὀνομάζειν, ἐπιτελῶν, τὰ διὰ
τοῦ μύρου χρίσει ἐνομοθέτει. ὁ γὰρ μὲν ὑψηλὸς καὶ ἐν ἀπορρήτοις δηλούμενος αὐτοῦ λό-
γος, ὡς δυνατὸν εἰπεῖν, τοιαύτην εἶχε διάνοιαν, ὅτι μόνον ἀγαθὸν καὶ μόνον ὡς ἀληθῶς
εὐῶδες καὶ τίμιον, καὶ πάσης μὲν ζωῆς αἴτιον. πᾶσι δὲ σὺν τῷ εἶναι καὶ τὸ εὖ εἶναι δεδω-
ρημένον. ἐν τούτοις ὁ παρ' ἑβραίοις λόγος ἠπίστατο πρῶτον τὸν ὅλων αἴτιον, αὐτὸν δὴ
τὸν ὕψιστον καὶ παμβασιλέα τὸν ἁπάντων δημιουργὸν θεόν. τούτου δὴ οὖν τὴν πανάρ-
χην καὶ πανάγαθον καὶ παντὸς καλοῦ χορηγὸν τῆς ἀνωτάτω καὶ ἀγεννήτου θεότη-
τος δύναμιν, ὃ θεῖον πνεῦμα προσαγορεύει. διόπερ χριστὸν εἶναι ἠλειμμένον τῷ αὐ-
τῆς μέτρῳ ἀποκαλεῖ. ἔλαιον δὲ ὃν αἰνίττεται ἐν τούτοις ἄκουε, μηδὲ τὴν ἐπὶ τοῖς δια-
φέρουσι λύπην, ἀλλ' ὃ ὁ καρπὸς τοῦ φυτοῦ παρίσησι, ὃ πάσης ἀμιγὲς ὑγρᾶς
ὕλης, φωτὸς αὐξητικὸν, πόνων θεραπευτικὸν, καμάτων ἀπαλλακτικὸν, ὃ τὴν ἐπαλει-
ψαμένων φαιδροποιὸν, φωτὸς δίκην ἀποστίλβον ταῖς μαρμαρυγαῖς, διαυγῆ τε καὶ
λαμπρὰν τὴν αὐτῷ χρωμένων ἀποτελοῦν τὴν ὄψιν, ὅ φησιν ἡ θεία γραφὴ, τοῦ
» ἱλαρῦναι πρόσωπον ἐν ἐλαίῳ. τούτῳ τοιγαροῦν ὁ λόγος τὴν ἀνωτάτω τοῦ πανη-
γεμόνος καὶ παμβασιλέως θεοῦ δύναμιν συμβολικῶς τῷ παραδείγματι, ὃν
πρῶτον καὶ μόνον ὅλῳ τούτῳ χρισθέντα, καὶ τῆς θεϊκῆς καὶ πᾶσιν ἀκοινωνήτου πατρι-
κῆς εὐωδίας μετειληφότα, καὶ μόνον ἐξ αὐτοῦ γεννηθέντα θεὸν λόγον, μετοχῇ τι τοῦ
γεννήσαντος ἀγεννήτου καὶ πρώτου καὶ μείζονος θεὸν ἐκ θεοῦ ἀποφανθέντα, χριστὸν
καὶ ἠλειμμένον ἀποκαλεῖ. διὸ καὶ ἐν ψαλμοῖς πρὸς αὐτὸν δὴ τοῦτον τὸν ὑπὸ τοῦ πα-
» τρὸς ἠλειμμένον ἀναφωνεῖ τὸ φάσκον ὧδε λόγιον, ὁ θρόνος σου ὁ θεὸς εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ
» αἰῶνος. ῥάβδος εὐθύτητος, ἡ ῥάβδος τῆς βασιλείας σου. ἠγάπησας δικαιοσύνην, καὶ
» ἐμίσησας ἀδικίαν. διὰ τοῦτο ἔχρισέ σε θεὸς ὁ θεός σου ἔλαιον ἀγαλλιάσεως, παρὰ
» τοὺς μετόχους σου. ἀλλὰ γὰρ μία μὲν ἡ τοῦ ἐλαίου φύσις. ἡ δὲ τοῦ μύρου, πολλῶν ἐπὶ τὸ
αὐτὸ συνόδου σημαντική. ταύτῃ τοι καὶ ἡ πρώτη καὶ ἀγέννητος τοῦ παμβασιλέως θεοῦ δύ-
ναμις, καθ' ὃ μὲν ἁπλῆ τις καὶ ἀσύνθετος καὶ ὕλης πάσης οὐσίας ἀμιγὴς ἐπινοεῖ-
ται, ἁπλῷ τῷ τοῦ ἐλαίου προσρήματι παραβέβληται. καθὸ δὲ πλείστων ἐπινοιῶν
ἐν ταυτῷ περιληπτικὴ τυγχάνει, οἷον ποιητικῆς ἢ βασιλικῆς, προνοητικῆς τε καὶ
κριτικῆς, φιλάνθρωπόν τε καὶ σωτήριον, ἄλλων τε ὅσων μυρίων ἐπινοίᾳ θεωρουμένων,
εἰκότως μύρῳ πάλιν ἡ τῶν πολλῶν καὶ ἀγαθῶν περιληπτικὴ δύναμις ἀπείκασται,
ᾧ κεχρῖσθαι τὸν ἀληθῆ καὶ μόνον ἀρχιερέα τοῦ θεοῦ θεῖοι λόγοι παιδεύουσι. πρῶτος
γέτοι αὐτὸς ὁ μωσῆς ἐν ἀπορρήτοις τὰ θεῖα ἐποπτεῦσαι ἠξιωμένος, καὶ τὰς περὶ τοῦ
πρώτου καὶ μόνου ἠλειμμένου καὶ ἀρχιερέως τοῦ θεοῦ τελετὰς ἐν ταῖς αὐτοῦ θεοφα-
νείαις πρὸς αὐτοῦ τελεσμένας, εἰκόνας προστάττεται ἐπὶ γῆς καὶ σύμβολα κατα-
στήσασθαι τῶν ἐν ταῖς θεοπτείαις νενοημένων, ὡς ἂν ἔχοιεν προσεμμελετᾶν τοῖς συμβό-
λοις οἱ τῶν δι' ἠξιωμένοι, μέχρι τῆς τῶν ἀληθῶν ἐποπτείας. αὐτῷ δῆτα ἀφορισάμε-
νος τέως τῶν ἐξ ἀνθρώπων ἐπὶ γῆς τῷ θεῷ ἱερατεύεσθαι ἐπιτήδειον ἄνδρα, πρῶ-

τος

τας τοῦτον χριστὸν ἐπωνόμασε, κατ' ἀναφορὰν τῆς ἐν τοῖς νοητοῖς θεωρίας, ὅτι τοῦτον
διά τινος διαφοροῦς εὐώδους, κρείττονα τῶν λοιπῶν ἀνθρώπων ἀποφήνας, ἄντι-
κρυς καὶ διαρρήδην ἀνεκήρυξεν, ὅτι δὴ κατ' αὐτὴν ἡ τοῦ γεννητοῦ φύσις ἅπαξ, καὶ
πολὺ πλέον ἡ ἀνθρωπεία τῆς ἀγεννήτου δυνάμεως ἀπολειπομένη, δεῖται τῆς ἀπὸ
τοῦ κρείττονος εὐωδίας. ἀλλὰ τοῦ μὲν ἀνεκφράστου καὶ ἀρρήτου, οὔ τινι θεμιτὸν ἐφίκε-
σθαι. ἐπὶ γὰρ μόνῳ τῷ μονογενεῖ καὶ πρωτοτόκῳ τοῦτ' ἀνέκειτο τὸ γέρας. τοῖς δὲ μετ'
αὐτὸν οὐκ ἄλλως, ἢ διὰ μόνης τῆς τοῦ δευτέρου μετουσίας, τῶν ἀγαθῶν οἷόν τε ἦν ἐ-
» παύρεσθαι, πνεύματος ἄρα ἐνθέου τὸ παρὰ Μωσεῖ σύμβολον ἦν. διαιρέσεις δὲ χα-
» ρισμάτων εἰσί, τὸ δ' αὐτὸ πνεῦμα. οὗ μάλιστα μετέχειν φιλοτιμεῖσθαι ἱερέας
καὶ προφήτας καὶ βασιλέας ᾤετο δεῖν, ὡς ἂν οὐχ ὑπὲρ ἑαυτῶν μόνον, ἀλλὰ καὶ παν-
τὸς τοῦ ἔθνους τῷ θεῷ καθωσιωμένους. ὅτι δὲ δὴ προτέρων ἦν τὰ παρὰ Μωσεῖ σύμ-
βολα, καὶ ὡς δυνατὸν ἦν καὶ ἄνευ γεώδους μύρου τοὺς τῷ θείῳ πνεύματι κατό-
χους χριστοὺς ὀνομάζεσθαι, φέρε τί μᾶλλον ἀκριβέστερον διασκεψώμεθα. Δαβὶδ ἐν
ρδʹ ψαλμῷ τὰς περὶ τὸν Ἀβραὰμ καὶ τὸν Ἰσαὰκ καὶ τὸν Ἰακὼβ ἀναλαβὼν ἱστορίας,
αὐτοὺς ἐκείνους τοὺς θεοφιλεῖς προπάτορας, καὶ πρὸ τῶν Μωσέως χρόνων γενομέ-
νους, χριστοὺς ἀποκαλεῖ, οὐ δι' ἄλλο, ἢ διὰ τὴν τοῦ θείου πνεύματος, οὗ μετεῖχον, ἐπιρ-
ροήν. ἱστορήσας γοῦν ὅπως ἐπεξενώθησαν τοῖς ἀλλοφύλοις, καὶ ὡς ἐπιβουλευθέντες
σωτῆρος ἔτυχον τοῦ θεοῦ, κατὰ τὰ παρὰ Μωσεῖ δηλούμενα, προφήτας αὐτοὺς ὁμοῦ
καὶ χριστοὺς ὀνομάζει, οὔπω τότε Μωσέως ἐν ἀνθρώποις, οὐδὲ τοῦ κατ' αὐτὸν σκευα-
» στοῦ μύρου νενομοθετημένου. ἄκουε δὲ οἷά φησιν ὁ ψαλμός, μνήσθητε τῶν θαυ-
» μασίων αὐτοῦ ὧν ἐποίησε. τὰ τέρατα αὐτοῦ καὶ τὰ κρίματα τοῦ στόματος αὐτοῦ,
» σπέρμα Ἀβραὰμ δοῦλοι αὐτοῦ. οἱ υἱοὶ Ἰακὼβ ἐκλεκτοὶ αὐτοῦ. αὐτὸς κύριος ὁ θεὸς
» ἡμῶν, ἐν πάσῃ τῇ γῇ τὰ κρίματα αὐτοῦ. ἐμνήσθη εἰς τὸν αἰῶνα διαθήκης αὐτοῦ,
» λόγου οὗ ἐνετείλατο εἰς χιλίας γενεάς, ὃν διέθετο τῷ Ἀβραάμ, καὶ τοῦ ὅρκου αὐτοῦ
» τῷ Ἰσαάκ. καὶ ἔστησεν αὐτὴν τῷ Ἰακὼβ εἰς πρόσταγμα, καὶ τῷ Ἰσραὴλ εἰς διαθή-
» κην αἰώνιον, λέγων, σοὶ δώσω τὴν γῆν Χαναὰν σχοίνισμα κληρονομίας ὑμῶν. καὶ
» διῆλθον ἐξ ἔθνους εἰς ἔθνος, καὶ ἐκ βασιλείας εἰς λαὸν ἕτερον. οὐκ ἀφῆκεν ἄνθρω-
» πον ἀδικῆσαι αὐτούς, καὶ ἤλεγξεν ὑπὲρ αὐτῶν βασιλεῖς. μὴ ἅπτεσθε τῶν χριστῶν
» μου, καὶ ἐν τοῖς προφήταις μου μὴ πονηρεύεσθε. ταῦτα μὲν ὁ Δαβίδ. ὁ δὲ Μωσῆς
» καὶ οἵους βασιλεῖς ἤλεγξεν ἱστορεῖ λέγων, καὶ ἤτασε κύριος τὸν Φαραὼ ἐτασμοῖς με-
» γάλοις, καὶ τὸν οἶκον αὐτοῦ περὶ Σάρρας τῆς γυναικὸς Ἀβραάμ. καὶ πάλιν περὶ τοῦ βα-
» σιλέως Γεράρων γράφει, καὶ ἦλθεν ὁ θεὸς πρὸς Ἀβιμέλεχ ἐν ὕπνῳ τὴν νύκτα, καὶ
» εἶπεν, ἰδοὺ σὺ ἀποθνήσκεις περὶ τῆς γυναικὸς ἧς ἔλαβες. αὕτη δὲ ἦν τοῦ Ἀβραάμ.
» περὶ οὗ ἑξῆς προϊών φησι, νῦν δὲ ἀπόδος τὴν γυναῖκα τῷ ἀνθρώπῳ, ὅτι προ-
» φήτης ἐστί, καὶ προσεύξεται περὶ σοῦ. ὁρᾷς ὅπως διὰ τούτων τοὺς πάλαι θεοφιλεῖς
καὶ προφήτας χριστοὺς ὁ Δαβίδ, μᾶλλον δὲ τὸ θεῖον δι' αὐτοῦ προσεῖπε πνεῦμα,
οὐ τῷ γεώδει μύρῳ κεχρισμένους. πῶς γάρ, Μωσέως ὑστέροις χρόνοις οὕτω δια-
ταξαμένου; ἄκουε δὲ καὶ Ἡσαΐου οὕτω σαφέστατα περὶ τοῦ χριστοῦ θεσπίζοντος,
ὡς ἀποσταλησομένου ὑπὸ τοῦ θεοῦ τοῖς ἀνθρώποις λυτρωτοῦ καὶ σωτῆρος, ἥξον-
τός τε κηρύξαι τοῖς τὰς ψυχὰς αἰχμαλώτοις ἄφεσιν, καὶ τοῖς τὰς διανοίας τυφλοῖς
ἀνάβλεψιν. τοῦτον γὰρ πάλιν ὁ προφήτης οὐ σκευαστῷ μύρῳ, ἀλλὰ τῷ τοῦ πατρι-

τῆς θεότητος νοητῷ καὶ θεοπρεπεῖ χριστὸν γεγενῆσθαι διδάσκει, οὐχ ὑπ' ἀνθρώπων, ἀλλ' ἐκ τοῦ πατρὸς κεχρισμένον. λέγει δ' οὖν ἐξ αὐτοῦ προσώπου, πνεῦμα κυρίου ἐπ' ἐμὲ, οὗ εἵνεκεν ἔχρισέ με. εὐαγγελίσασθαι πτωχοῖς ἀπέσταλκέ με, κηρύξαι αἰχμαλώτοις ἄφεσιν, καὶ τυφλοῖς ἀνάβλεψιν. τοῦτο μὲν οὖν πρότερον τετηρήσθω, ὡς ὁ Ἠσαΐας τῷ Δαβὶδ παραπλησίως ὃν ἥξειν ἔφησεν εἰς ἀνθρώπους καὶ κηρύξαι αἰχμαλώτοις ἄφεσιν καὶ τυφλοῖς ἀνάβλεψιν, οὐ σκευαστῷ μύρῳ, ἀλλὰ τῷ τῆς ἀγεννήτου πατρικῆς τε καὶ παναγάθου δυνάμεως χριστὸν γεγονέναι θεσπίζει. κατά τινα δὲ συνήθειαν προφητικὴν, τὸ μὲν γὰρ ὁ προφήτης ὡς περὶ ψυχικὸς ἀναφωνεῖ, καὶ ὡς περὶ ἑαυτοῦ τοὺς προφητεύοντας δηλοῖ. τέως μὲν οὖν ὑπὸ θεοῦ δὴ οὐχ ὑπ' ἀνθρώπων, καὶ πνεύματι θείῳ, ἀλλ' οὐ σκευαστῷ ἐλαίῳ χριομένους, τοὺς κατὰ τὸν ἀληθῆ λόγον χριστοὺς ὀνομαζομένους ἔγνωμεν. καιρὸς δὲ συνιδεῖν, ὅτι καὶ θείαν τινὰ δύναμιν κρείττονα ἢ κατ' ἀνθρωπίνην φύσιν, τὸν ἀληθῆ χριστὸν τοῦ θεοῦ τυγχάνειν ὁ παρ' Ἑβραίοις ἐπίσταται λόγος. ἄκουε δ' οὖν αὖθις τοῦ Δαβὶδ αἰώνιόν τινα ἱερέα τοῦ θεοῦ φάσκοντος εἰδέναι, κύριόν τε αὐτοῦ τοῦτον ἀναγορεύοντος, καὶ σύνθρονον εἶναι τοῦ ἀνωτάτου θεοῦ ὁμολογοῦντος ἐν ἑκατοστῷ καὶ ἐνάτῳ ψαλμῷ, καθ' ὃν ὧδέ πως φησὶν, εἶπεν ὁ κύριος τῷ κυρίῳ μου, κάθου ἐκ δεξιῶν μου, ἕως ἂν θῶ τοὺς ἐχθρούς σου ὑποπόδιον τῶν ποδῶν σου. ῥάβδον δυνάμεως ἐξαποστελεῖ σοι κύριος ἐκ Σιὼν, καὶ κατακυριεύσεις ἐν μέσῳ τῶν ἐχθρῶν σου. μετὰ σοῦ ἡ ἀρχὴ ἐν ἡμέρᾳ τῆς δυνάμεώς σου, ἐν ταῖς λαμπρότησι τῶν ἁγίων σου. ἐκ γαστρὸς πρὸ ἑωσφόρου ἐγέννησά σε. ὤμοσε κύριος καὶ οὐ μεταμεληθήσεται, σὺ ἱερεὺς εἰς τὸν αἰῶνα κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδέκ. καὶ θέα γε, ὡς ἐν τούτοις Δαβὶδ βασιλεὺς ὢν τοῦ παντὸς Ἑβραίων ἔθνους, καὶ πρὸς τῇ βασιλείᾳ θείῳ πνεύματι κεκοσμημένος, τοιοῦτόν τινα μέγαν καὶ ὑπερφυῶς θαυμάσιον τὸν πρὸς αὐτοῦ δηλούμενον, καὶ τῷ πνεύματι θεωρούμενον συνεῖδεν, ὡς κύριον αὐτὸν ἑαυτοῦ προσειπεῖν. εἶπε γὰρ, φησὶ, κύριος τῷ κυρίῳ μου. ἀλλὰ καὶ αἰώνιον αὐτὸν ἀρχιερέα οἶδεν, καὶ ἱερέα τοῦ θεοῦ τοῦ ὑψίστου, καὶ σύνθρονον τοῦ ἐπὶ πάντων θεοῦ, καὶ γέννημα αὐτοῦ. δίχα δὲ χρίσεως ἀδύνατον ἦν παρ' Ἑβραίοις ἱερᾶσθαι τῷ θεῷ. διόπερ καὶ χριστοὺς ὀνομάζειν αὐτοὺς πάντας ἦν αὐτοῖς φίλον. χριστὸς ἄρα καὶ ὁ ἐν τῷ ψαλμῷ δηλούμενος ἱερεὺς εἴη ἄν. πῶς γὰρ ἐμαρτυρήθη ἱερεὺς εἶναι, μὴ οὐχὶ πρότερον χριστὸς γεγονώς; ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν αἰῶνα λέγεται ἱερᾶσθαι. τοῦτο δ' οὐκέτ' ἀνθρωπείᾳ φύσει ἐφαρμόττοι ἄν. οὐ γὰρ ἀνθρώπου τὸ διαιωνίζειν, ἐπεὶ θνητὸν καὶ ἐπίκηρον τὸ καθ' ἡμᾶς γένος. κρείττων ἄρα τις ἢ κατ' ἄνθρωπον, ὁ δηλούμενος ἦν ἐν τούτοις ἱερεὺς τοῦ θεοῦ μεθ' ὅρκου διαβεβαιώσεως, διαρκῆ καὶ ἄπειρον τὴν ἱερωσύνην παρὰ τοῦ θεοῦ δεδεγμένος, ὤμοσε γὰρ φησὶ, κύριος, καὶ οὐ μεταμεληθήσεται. σὺ ἱερεὺς εἰς τὸν αἰῶνα κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδέκ. ἐπεὶ γὰρ τὸν Μελχισεδὲκ ὁ Μωσῆς ἱερέα τοῦ θεοῦ ὑψίστου γεγονέναι ἱστορεῖ, οὐ μύρῳ σκευαστῷ κεχρισμένον, πολὺ πρότερόν τε τῆς κατ' αὐτὸν νομοθεσίας γενόμενον ἱερέα τοῦ θεοῦ ὑψίστου, καὶ κατὰ πολὺ κρείττονα τὴν ἀρετὴν τοῦ βεβοημένου Ἀβραάμ. λέγει δ' οὖν, καὶ Μελχισεδὲκ βασιλεὺς Σαλὴμ, ἱερεὺς τοῦ θεοῦ ὑψίστου εὐλόγησε τὸν Ἀβραάμ. χωρὶς δὲ πάσης ἀντιλογίας φησὶν ὁ ἀπόστολος, τὸ ἔλαττον ὑπὸ τοῦ κρείττονος εὐλογεῖται. ἐπεὶ τοίνυν καὶ ὁ Μελχισεδὲκ, ὅς τις ποτὲ ἦν ἐκεῖνος, πιστὸς εἰσῆκται, οὐ σκευαστῷ μύρῳ κεχρισμένος,

σμένος, ἱερωμένος δὲ τῷ ὑψίστῳ θεῷ, εἰκότως καὶ ὁ διὰ τοῦ Δαβὶδ προφητευό-
μενος, κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδὲκ ἀνείρηται μέγας τις ὢν καὶ πάντας ὑπερβεβηκὼς
τὴν φύσιν, ὡς ἂν ἱερεὺς ὢν τοῦ ἐπὶ πάντων θεοῦ, καὶ τῆς ἀγεννήτου δυνάμεως σύν-
θρονος, τοῦ τε προφήτου καὶ βασιλέως κύριος· καὶ ἱερεὺς οὐχ ἁπλῶς, ἀλλ' αἰωνίως
» τοῦ πατρός. λέγει δὲ καὶ ὁ θεῖος ἀπόστολος ἐξετάζων τὰ κατὰ τοὺς τόπους, ἐν ᾧ περισσό-
» τερον βουλόμενος ὁ θεὸς ἐπιδεῖξαι τοῖς κληρονόμοις, τὸ ἀμετάθετον τῆς βουλῆς
» αὐτοῦ, ἐμεσίτευσεν ὅρκῳ, ἵνα διὰ δύο πραγμάτων ἀμεταθέτων, ἐν οἷς ἀδύ-
» νατον ψεύσασθαι θεὸν, ἰσχυρὰν παράκλησιν ἔχωμεν. καὶ πάλιν, οἱ μὲν χωρὶς ὁρκω-
» μοσίας εἰσὶν ἱερεῖς γεγονότες, ὁ δὲ μετὰ ὁρκωμοσίας, διὰ τοῦ λέγοντος πρὸς αὐτὸν,
» ὤμοσε κύριος, καὶ οὐ μεταμεληθήσεται· σὺ ἱερεὺς εἰς τὸν αἰῶνα κατὰ τὴν τάξιν Μελχι-
» σεδέκ. καὶ οἱ μὲν πλείονές εἰσι γεγονότες ἱερεῖς διὰ τὸ θανάτῳ κωλύεσθαι παραμέ-
» νειν, ὁ δὲ, διὰ τὸ μένειν αὐτὸν εἰς τὸν αἰῶνα, ἀπαράβατον ἔχει τὴν ἱερωσύνην. ὅ-
» θεν καὶ σώζειν εἰς τὸ παντελὲς δύναται τοὺς προσερχομένους δι' αὐτοῦ τῷ θεῷ, πάν-
» τοτε ζῶν εἰς τὸ ἐντυγχάνειν ὑπὲρ αὐτῶν. διὰ τούτων συνέστη μὲν οὖσά τις ἐν
τοῖς οὖσι καὶ ὑφεστῶσα ἐν νοητοῖς θεία δύναμις, ἡ τῷ θεῷ τῶν ὅλων ἱερωμένη κατὰ τὰ
Ἑβραίων λόγια, οὐ γεώδει καὶ ἀνθρωπίνῳ μύρῳ, θεοπρεπεῖ δέ τινι καὶ ἐνθέῳ ἀ-
ρετῇ τε καὶ δυνάμει ἱερᾶσθαι καθεσταμένη τῷ ἐπὶ πάντων θεῷ. ὁ γοῦν διὰ τοῦ ψαλ-
μοῦ προφητευόμενος, παρέστη ἄντικρυς ἱερεύς τις ὢν αἰώνιος καὶ υἱὸς ὑψίστου θεοῦ,
ὡς ἂν ὑπ' αὐτοῦ τοῦ ὑψίστου θεοῦ γεγεννημένος, καὶ σύνθρονος τῆς βασιλείας αὐτοῦ.
δέδεικται δὲ καὶ ὁ διὰ τοῦ Ἠσαΐου Χριστὸς οὐχ ὑπ' ἀνθρώπων γεγονὼς, ἀλλ' ὑπ'
αὐτοῦ πατρὸς καὶ διὰ τοῦ ἐνθέου πνεύματος κεχρισμένος, λυτρωτής τε ἀπεσταλμένος τῆς
τῶν ἀνθρώπων αἰχμαλωσίας. τοῦτον δὴ οὖν πνεύματι θείῳ τεθεαμένος ὁ Μω-
σῆς, εἰκόνας καὶ σύμβολα ὡς ἐν ἀνθρώποις αὐτοῦ καθίστη, σκευαστῷ μύρῳ τέως
ἀντὶ τοῦ θείου πνεύματος τὸν ἐν ἀνθρώποις προηγμένον ἱερέα χρίων τε καὶ ἀλεί-
φων, Χριστόν τε αὐτὸν καὶ ἠλειμμένον εἰς διαφορὰν τοῦ ἀληθοῦς ἀποκαλῶν. ὅτι δὲ
ταῦτα οὕτως ἔχει, τίς ἂν γένοιτο μάρτυς αὐτοῦ Μωσέως μᾶλλον ἀξιοχρεώς; ἐν γὰρ τῇ
αὐτοῦ γραφῇ τὸν χρηματίζοντα αὐτῷ θεὸν καὶ κύριον διαρρήδην παρακελεύσασθαι
αὐτῷ διδάσκει, κατὰ τὴν ὑποδειχθεῖσαν αὐτῷ νοητὴν καὶ οὐράνιον αὐτοῦ θέαν, σω-
ματικωτέραν ἐπὶ γῆς συστήσασθαι λατρείαν, εἰκόνα τῶν νοητῶν καὶ ἀσωμάτων πε-
ριέχουσαν. λέγεται γοῦν τῶν ἐν τῷ οὐρανῷ ἀγγέλων καὶ θείων δυνάμεων διάτα-
» ξιν, τύπον τινὰ σκιογραφῆσαι, φήσαντος αὐτῷ τοῦ χρησμοῦ, ποιήσεις πάντα κατὰ τὸν
» τύπον τὸν δειχθέντα σοι ἐν τῷ ὄρει. ἆρα οὖν ὡς τὰ ἄλλα, οὕτω καὶ τὸν ἀρχιερέα πα-
ρῆγεν, μύρῳ γεώδει χρίων αὐτὸν, καί τινα σκιώδη καὶ εἰκονικὸν, ἀλλ' οὐκ ἀληθῆ χρι-
στὸν καὶ ἀρχιερέα, τοῦ κατ' οὐρανὸν Χριστοῦ τε καὶ ἀρχιερέως ἀντίμιμον ἀπεργαζόμε-
νος. ἀλλ' ὅτι μὲν ὁ κυρίως Χριστὸς οὐκ ἄνθρωπος ἦν, υἱὸς δέ τις θεοῦ, δεξιοῖς τῆς
πατρικῆς θεότητος τετιμημένος, καὶ πολὺ κρείττων οὐ μόνον τῆς θνητῆς καὶ ἀνθρω-
πείας φύσεως, ἀλλὰ καὶ πάσης τῆς ἐν γενητοῖς νοερᾶς οὐσίας, σαφῶς οἶμαι ἀποδεδει-
χέναι. πλὴν ἀλλ' ὅτι κατὰ τὰ πρότερον εἰρημένα ὁ αὐτὸς Δαβὶδ ἐν μδ' ψαλμῷ
προγραφῇ χρησάμενος τῇ ὑπὲρ τοῦ ἀγαπητοῦ καὶ τῶν ἀλλοιωθησομένων, ὁμοῦ θεὸν
» καὶ βασιλέα καὶ Χριστὸν ἕνα τινὰ καὶ τὸν αὐτὸν ἀναγορεύει, γράφων οὕτως, ἐξηρεύξα-
» το ἡ καρδία μου λόγον ἀγαθὸν, λέγω ἐγὼ τὰ ἔργα μου τῷ βασιλεῖ. ἡ γλῶσσά μου

» κάλαμος γραμματέως ὀξυγράφου, ὡραῖος κάλλει παρὰ τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώ-
» πων. οἷς ἑξῆς ἐπιλέγει. ὁ θρόνος σου ὁ θεὸς εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος, ῥάβδος εὐθύτη-
» τος ἡ ῥάβδος τῆς βασιλείας σου, ἠγάπησας δικαιοσύνην καὶ ἐμίσησας ἀδικίαν. διὰ
» τοῦτο ἔχρισέ σε ὁ θεὸς ὁ θεός σου ἔλαιον ἀγαλλιάσεως παρὰ τοὺς μετόχους σου. σκό-
πει δὴ οὖν ἐπιμελέστερον, ὅπως κατὰ τὴν τοῦ ψαλμοῦ προγραφήν, ὑπὲρ τοῦ ἀγα-
πητοῦ τὸν λόγον εἶναι προοιμιάζεται, μετὰ τοῦ καὶ εἰς σύνεσιν τῶν λεχθησομένων τὸν
ἀκροατὴν προορμᾶν. ἐπισημαίνεται δὲ καὶ τὸ αἴτιον τῆς οἰκονομίας τοῦ λόγου, φά-
σκων, εἰς τὸ τέλος ὑπὲρ τῶν ἀλλοιωθησομένων εἰς σύνεσιν ὑπὲρ τοῦ ἀγαπητοῦ. τί-
νας δ' ἄλλους εἴποις εἶναι τοὺς ἀλλοιωθησομένους ὑπὲρ ὧν ὁ ψαλμὸς εἴρηται, ἢ τοὺς μέλ-
λοντας μεταβάλλεσθαι ἐκ προτέρου βίου καὶ τρόπου, μετατεθήσεσθαί τε καὶ ἀλλοι-
ωθήσεσθαι διὰ τοῦ προφητευομένου; τίς δὲ ἦν ὁ ἀγαπητὸς τοῦ θεοῦ, ὑπὲρ οὗ ἐπὶ
τῆς προφητείας συνέσεως δεῖν ὁ ψαλμὸς ἡμῖν προοιμιάζεται. εἰ δ' οὖν ἐπαπο-
ρήσαις τίς ἄρα ἦν ὁ ἀγαπητὸς οὗτος, περὶ οὗ ἐν τῷ ψαλμῷ προεφήτευε, παρὰ
» πόδας ὁ λόγος παρίστησιν ἀρχόμενος εὐθὺς καὶ λέγων, ἐξηρεύξατο ἡ καρδία μου
» λόγον ἀγαθόν. εἴποι δὲ ἄν τις αὐτὸν ἐκεῖνον σημαίνεσθαι, τὸν ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν
» θεὸν λόγον, ὃν θεολογῶν ὁ μέγας εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης παρίστη λέγων, ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ
» λόγος, καὶ ὁ λόγος ἦν πρὸς τὸν θεόν, καὶ θεὸς ἦν ὁ λόγος. τὸ δή, ἐξηρεύξατο ἡ καρ-
δία μου λόγον ἀγαθόν, εἴπερ ἐκ προσώπου τοῦ πατρὸς καὶ θεοῦ τῶν ὅλων λέγοιτο,
τὸν μονογενῆ τοῦ θεοῦ λόγον ἀποφαίνοι ἄν, ὡς ἂν υἱὸν ἐκ τοῦ πατρὸς ὑφεστῶτα. ἀλλ' οὐ
κατὰ προβολήν, ἢ κατὰ διαίρεσιν, ἢ τομήν, ἢ μείωσιν, ἢ καθ' ἕτερόν τι τῶν ἐν σώμασιν ὑπο-
νοουμένων. ἀσεβῆ γὰρ ταῦτα, καὶ πάμπολυ ἀπῳκισμένα τῆς ἀρρήτου δημιουργίας.
κατὰ δὲ τὰ πρόσθεν ἡμῖν νενοημένα καὶ τάδε χρὴ μεταλαμβάνειν, ὥσπερ γε ἀπὸ
γαστρὸς τοῦ θεοῦ, καὶ πρὸ ἑωσφόρου λέγεται γεγεννῆσθαι, τροπικῶς ἀκουόντων ἡμῶν
τὰ τοιαῦτα, καὶ κατὰ μόνην τὴν ἐν νοητοῖς θεωρίαν, τὸ παραπλήσιον ἀποδέχεσθαι
χρή. καὶ ἐν τῷ, ἐξηρεύξατο ἡ καρδία μου λόγον ἀγαθόν, κατὰ μόνην διάνοιαν τοῦ
θείου πνεύματος καὶ ταῦτα διεξιόντος, ἐφ' οἷς καὶ νῦν ἡμῖν λέγειν προσήκει τὸ συνή-
θες ἐφ' ἑκάστου τῶν περὶ αὐτοῦ θεολογουμένων, καὶ εὐσεβὲς ἐκεῖνο ῥῆμα, τὴν γε-
νεὰν αὐτοῦ τίς διηγήσεται; κἂν θνηταῖς καὶ ἀνθρωπίναις φωναῖς συνήθως ἡμῖν αἱ
θεῖαι γραφαὶ καὶ τὸ γεννᾶσθαι ἐπιλέγωσι, καὶ τὸ γαστρὸς ὄνομα παραλαμβάνωσι.
ταῦτα γὰρ μόνης ἔχεται τῆς κατὰ διάνοιαν θεωρίας, οὐδ' ἄλλως ἢ νόμοις ἀλληγορίας
ὑποβεβλημένα. ὥσπερ οὖν καὶ τό, ἐξηρεύξατο ἡ καρδία μου λόγον ἀγαθόν, περὶ
τῆς τοῦ προφόρου λόγου συστάσεώς τε καὶ οὐσιώσεως ἂν φαίη τις εἰρημένον, ἐπεὶ μηδ'
ἄλλως καρδίαν καὶ τὴν παρ' ἡμῖν νοουμένην, καὶ ἐπὶ τοῦ τῶν ὅλων θεοῦ θεμιτὸν ἐκλαμ-
βάνειν. ἄλλα γὰρ ὁ μέν τις τοῦτον εἶναι τὸν ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν θεὸν λόγον φήσαι ἂν τὸν
ψαλμῷ δηλούμενον, λόγον εἰκότως ὠνομασμένον ἀγαθόν, ὡς ἂν τοῦ παναγάθου
πατρὸς ὄντα γέννημα. ἡμεῖς δὲ μικρῷ ἐν τῷ ψαλμῷ προελθόντες, τὸν προφη-
τευόμενον, αὐτὸν δὴ τοῦτον τὸν ἀγαπητὸν τοῦ θεοῦ, κεχρίσθαι πάλιν οὐχ ὧδε ὥσπερ
ὑπὸ Μωσέως, οὐδ' ὡς ὑπό τινος τῶν ἐν ἀνθρώποις, ἀλλ' ὑπ' αὐτοῦ τοῦ ἀνω-
τάτου καὶ ἐπὶ πάντων θεοῦ τε καὶ πατρὸς αὐτοῦ εὑρήσομεν. λέγει δ' οὖν ἑξῆς προ-
» ϊών, διὰ τοῦτο ἔχρισέ σε ὁ θεὸς ὁ θεός σου ἔλαιον ἀγαλλιάσεως παρὰ τοὺς μετόχους
» σου. καὶ δὴ οὖν κἀνταῦθα ὑπ' αὐτοῦ τοῦ ἐπὶ πάντων θεοῦ κεχρίσθαι μεμαρτυρημέ-

νον

νον, πῶς ἂν ἄλλως τις ὀνομάσειεν ἢ χριστόν; ἔχομεν τοίνυν ἤδη καὶ διὰ τούτων δύο τῆς θεσπιζομένης προσηγορίας, χριστοῦ τε ἀγαπητοῦ, ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ κεκλημένου, τοῦ τῆς χρίσεως αἰτίου. διὸ λέγεται κεχρίσθαι ὁ δηλούμενος τῷ τῆς ἀγαλλιάσεως ἐλαίῳ. τὴν αἰτίαν ἐκδιδάσκει, ἥτις ἀναδραμόντι σοι μικρὸν, μᾶλλον δὲ τὴν πᾶσαν διάνοιαν τῆς λέξεως ἐπιθεωρήσαντι, δήλη ἔσται. φησὶ τοίνυν ὁ ψαλμὸς αὐτοῦ δὴ τῷ προφητευομένῳ χριστῷ καὶ ἀγαπητῷ τοῦ θεοῦ προσφωνῶν τὰ μικρῷ πρόσθεν
» ἐκτεθειμένα, ἐν οἷς εἴρηται, ὁ θρόνος σου ὁ θεὸς εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος, ῥάβδος εὐθύ-
» τητος ἡ ῥάβδος τῆς βασιλείας σου. ἠγάπησας δικαιοσύνην, καὶ ἐμίσησας ἀδικίαν. διὰ
» τοῦτο ἔχρισέ σε ὁ θεὸς ὁ θεός σου, ἔλαιον ἀγαλλιάσεως παρὰ τοὺς μετόχους σου. σκέψαι τοίνυν, εἰ μὴ θεῷ ταῦτα προσφωνεῖται ἄντικρυς. σὺ γάρ φησιν ὁ θεὸς, ἀντὶ τοῦ ὦ θεέ. ὁ θρόνος σου εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος ὑπάρχει, καὶ ῥάβδος εὐθύτητος ἡ ῥάβδος τῆς βασιλείας σου. καὶ ἐπεὶ σὺ αὐτὸς ὁ θεὸς ἠγάπησας δικαιοσύνην, καὶ ἐμίσησας ἀδικίαν, διὰ τοῦτο ἔχρισέ σε ὁ θεὸς ὁ θεός σου, καὶ χριστόν σε παρὰ πάντας κατέστησε. λευκότερον δὲ τούτων ἡ ἑβραίων περιίστησι γραφὴ, ἣν πρὸς ἀκρίβειαν
» ἑρμηνεύων ὁ ἀκύλας, ὧδέ πως ἐξέδωκεν εἰπών, ὁ θρόνος σου θεὲ εἰς αἰῶνα καὶ
» ἔτι, σκῆπτρον εὐθύτητος σκῆπτρον βασιλείας σου. ἠγάπησας δίκαιον καὶ ἐμίσησας
» ἀσέβημα. ἐπὶ τούτῳ ἤλειψέ σε ὁ θεὸς ὁ θεός σου ἔλαιον χαρᾶς ἀπὸ ἑταίρων σου. ἀντὶ γοῦν τοῦ, ὁ θεὸς ὁ θεός σου, αὐτὴ ἡ ἑβραϊκὴ λέξις, θεὲ ὁ θεός σου περιέχει, ἵνα ᾖ τὸ ὅλον, ἠγάπησας ὦ θεὲ τὸ δίκαιον, καὶ ἐμίσησας τὸ ἀσέβημα. διόπερ ἐπὶ τούτῳ ἔχρισέ σε ὦ θεὲ, ὁ ἀνωτάτω καὶ μείζων αὐτὸς ὁ καὶ σοῦ θεὸς, ὡς εἶναι καὶ τὸν χριόμενον καὶ τὸν χρίοντα πολὺ πρότερον, πάντων μὲν ὄντα θεὸν, καὶ αὐτοῦ δὲ διαφερόντως τοῦ χριομένου. τοῦτο δὲ καὶ αὐτῇ ἐπιστήσαντι τῇ ἑβραΐᾳ γλώττῃ φανερὸν ἂν γένοιτο. ἐπεὶ γὰρ τῆς προτέρας ἐπωνυμίας, καθ' ἣν ὁ ἀκύλας θρόνος σου θεὲ ἡρμήνευσε σαφῶς ἀντὶ τοῦ ὁ θεὸς, θεὲ εἰπὼν, τὸ ἑβραϊκὸν ἐλωείμ περιέχει. κἀνταῦθα δὲ ὁμοίως ἐπὶ τοῦ, διὰ τοῦτο ἔχρισέ σε θεὲ, τὸ ἐλωείμ παρείληπται, ὅπερ τὴν ὦ θεὲ κλητικὴν ἐδήλου πτῶσιν. ἀντὶ δὲ τῆς ὀρθῆς καὶ εὐθείας τοῦ ὀνόματος, καθ' ὃ εἴρηται, διὰ τοῦτο ἔχρισέ σε ὁ θεὸς ὁ θεὸς, τὸ ἑβραϊκὸν ἐλωάχ περιέχει, σφόδρα ἀπηκριβωμένως. ἵν' ᾖ τὸ μὲν ἐλωείμ, κατὰ κλητικὴν πτῶσιν ἐξενηνεγμένον, δηλοῦν τὸ ὦ θεὲ, τὸ δὲ ἐλωάχ ὁ θεός σου, κατὰ τὴν εὐθείαν. ὥστε ἀκριβῶς ἔχειν τὴν φήσασαν ἑρμηνείαν, διὰ τοῦτο ἔχρισέ σε ὁ θεὸς ὁ θεός σου. λευκότατα γοῦν ὁ λόγος διὰ τούτων θεῷ προσφωνῶν, φησὶν αὐτὸν κεχρίσθαι ὑπὸ τοῦ θεοῦ ἐλαίῳ ἀγαλλιάσεως, παρὰ πάντας τοὺς πώποτε τῆς αὐτῆς αὐτῷ μετεσχηκότας προσηγορίας. ἔχεις τοίνυν ἐν τούτοις σαφῶς, θεὸν χριόμενον καὶ χριστὸν γενόμενον, οὐ μύρῳ σκευαστῷ, οὐδὲ ὑπ' ἀνθρώπων εἰς τοῦτο παριόντα, ἀλλ' οὐδὲ τοῖς λοιποῖς ἀνθρώποις παραπλήσιον. ὁ δ' αὐτὸς ἐστὶν ὃν καὶ ἀγαπητὸς τοῦ θεοῦ, τε γέννημα αὐτοῦ, καὶ ἱερεὺς αἰώνιος καὶ σύνθρονος ἀναγορευόμενος τοῦ πατρός. τίς δ' ἂν ἐστὶν εἴη, ἢ ὁ πρωτότοκος τοῦ θεοῦ λόγος, ὁ ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν θεὸν θεὸς ὢν, ὁ διὰ πάσης τῆς ἐνθέου γραφῆς θεολογούμενος; ὡς καὶ ἐν τοῖς ἑξῆς διὰ πλειόνων ὁ λόγος προϊὼν ἐπιδείξει. τούτων δῆτα προδιεθεωρημένων ἡμῖν περὶ τῆς τοῦ χριστοῦ οὐσιώσεώς τε καὶ προσηγορίας, φέρε λοιπὸν ἀναλαβόντες τὴν προτεθεῖσαν ὑπόθεσιν, δι' ὅσων προφητικῶν προρρήσεων ὁ χριστὸς ὀνομαστὶ προκεκήρυκτο, θεασώμεθα.

Δι' ὅσων γραφῶν ὁ χριστὸς ὀνομασθεὶς ὑπὸ βασιλέων καὶ ἀρχόντων καὶ ἐθνῶν καὶ λαῶν ἐπιβουλευόμενος, ἐξ αὐτοῦ τε τοῦ θεοῦ γεννώμενος, καὶ υἱὸς ἀνθρώπου ἀναγορευόμενος, ἐθνῶν τε καὶ περάτων γῆς κλῆρον λαμβάνων παρὰ τοῦ πατρὸς προεκηρύττετο.

Ἱνατί ἐφρύαξαν ἔθνη, καὶ λαοὶ ἐμελέτησαν κενά; παρέστησαν οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς, καὶ οἱ ἄρχοντες συνήχθησαν ἐπὶ τὸ αὐτὸ κατὰ τοῦ κυρίου, καὶ κατὰ τοῦ χριστοῦ αὐτοῦ. οἷς ἑξῆς ἐπιλέγει, ἐγὼ δὲ κατεστάθην βασιλεὺς ὑπ' αὐτοῦ ἐπὶ Σιὼν ὄρος τὸ ἅγιον αὐτοῦ, διαγγέλλων τὸ πρόσταγμα κυρίου. κύριος εἶπε πρός με, υἱός μου εἶ σύ, ἐγὼ σήμερον γεγέννηκά σε. αἴτησαι παρ' ἐμοῦ, καὶ δώσω σοὶ ἔθνη τὴν κληρονομίαν σου, καὶ τὴν κατάσχεσίν σου τὰ πέρατα τῆς γῆς. σαφέστατα καὶ διὰ τούτων τὸ θεῖον πνεῦμα τὸν χριστὸν ἀναφωνεῖ, υἱόν τε αὐτὸν ἀποκαλεῖ τοῦ θεοῦ κατὰ τὰ προηγορευμένα, ὁμοῦ καὶ ἐπιβουλήν τινα ἔσεσθαι κατ' αὐτοῦ σημαίνει, καὶ τὴν ἐθνῶν τὴν δι' αὐτοῦ γενομένην κλῆσιν προκηρύττει. ἅπερ διαρρήδην αὐτοῖς ἔργοις ἐπὶ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ χριστοῦ ἡ τῶν πραγμάτων ἐπέδειξεν ἔκβασις. εἰσέτι γὰρ νῦν ἔθνη καὶ λαοὶ βασιλεῖς τε καὶ ἄρχοντες οὐ παύονται τῆς κατά τε αὐτοῦ, καὶ τῆς διδασκαλίας αὐτοῦ συσκευῆς. εἰ δ' ἐπὶ μέλλοντα χρόνον ἀναφέρειεν ταῦτα οἱ ἐκ περιτομῆς, ὥρα τὸν προσδοκώμενον αὐτοῖς χριστὸν ἐπιβουλευθήσεσθαι αὐτοῖς ὁμολογεῖν, κατὰ τὸ παρὸν λόγιον φάσκον, παρέστησαν οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς, καὶ οἱ ἄρχοντες συνήχθησαν ἐπὶ τὸ αὐτὸ κατὰ τοῦ κυρίου, καὶ κατὰ τοῦ χριστοῦ αὐτοῦ. ὅπερ οὐκ ἂν δοῖεν, δυνάστην τινὰ μέγαν καὶ βασιλέα αἰώνιον καὶ λυτρωτὴν ἑαυτῶν ἔσεσθαι τὸν ἥξοντα χριστὸν προσδοκῶντες. εἰ γὰρ δὴ κἀκεῖνος ἤδη τὰ ὅμοια πάθοι τῷ ἐληλυθότι, καὶ τί μὴ μᾶλλον ἐκείνῳ ἢ τούτῳ πιστευτέον ἢ ἀπιστητέον; εἰ δὲ ἐντεῦθεν ἀποκλεισθέντες, ἐπὶ τὸν Δαβὶδ ἤ τινα τῶν ἐξ αὐτοῦ γενομένων βασιλέων τοῦ Ἰουδαίων ἔθνους ἀναφέροιεν τὸν χρησμὸν, καὶ οὕτω λεκτέον, ὡς οὔτε Δαβὶδ, οὐδ' ἕτερός τις τῶν πώποτε παρ' Ἑβραίοις διαφανῶν ἱστόρηται οὔθ' υἱὸς χρηματίσας τοῦ θεοῦ, οὔθ' ὑπὸ τοῦ θεοῦ γεγεννημένος, κατὰ τὸ ἐν τῷ ψαλμῷ θεσπιζόμενον, οὐδ' ἄρα ὑπὸ πάντων τῶν ἐθνῶν καὶ βασιλέων, ἀρχόντων τε καὶ λαῶν ἐπιβεβουλευμένος. εἰ δ' οὐδεὶς ἐκείνων δείκνυται, αὐτοῖς δ' ἔργοις συνίσταται ταῦτα πάντα, καὶ πάλαι μὲν ὑπομείνας, καὶ νῦν δὲ ἔτι καὶ σήμερον ὑπό τε βασιλέων καὶ ἀρχόντων, ἐθνῶν τε καὶ λαῶν πολεμούμενος ὁ χριστὸς τοῦ θεοῦ, τί τὸ ἐμποδὼν μὴ οὐχὶ αὐτὸν εἶναι τὸν προφητευόμενον διὰ τοῦ φάσκοντος λογίου, παρέστησαν οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς, καὶ οἱ ἄρχοντες συνήχθησαν ἐπὶ τὸ αὐτὸ κατὰ τοῦ κυρίου, καὶ κατὰ τοῦ χριστοῦ αὐτοῦ; μόνῳ δὲ αὐτῷ καὶ τὰ ἐπιφερόμενα ἁρμόττοι ἂν τοῦ ψαλμοῦ δι' ὧν εἴρηται, κύριος εἶπε πρός με, υἱός μου εἶ σύ, ἐγὼ σήμερον γεγέννηκά σε. αἴτησαι παρ' ἐμοῦ, καὶ δώσω σοι ἔθνη τὴν κληρονομίαν σου, καὶ τὴν κατάσχεσίν σου τὰ πέρατα τῆς γῆς. καὶ γὰρ καὶ ταῦτα ἀναμφιλέκτως ἐπὶ μόνου αὐτοῦ τὴν ἔκβασιν τῆς προφητείας ἀνείληφεν, ὅτε τῶν αὐτοῦ μαθητῶν εἰς πᾶσαν τὴν γῆν ἐξῆλθεν ὁ φθόγγος, καὶ εἰς τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης τὰ ῥήματα αὐτῶν. διαρρήδην δὲ τὸν χριστὸν ὀνομάζει προαγορεύσας ὁ λόγος, ὡς ἂν ἐξ αὐτοῦ προσώπου διδάσκων αὐτὸν εἶναι τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ, διὰ τοῦ, κύριος εἶπε πρός με, υἱός μου εἶ σύ, ἐγὼ σήμερον γεγέννηκά σε. ᾧ παραθετέος καὶ τὸ ἐν παροιμίαις πάλιν ἐξ αὐτοῦ προσώπου ὧδέ πως εἰρημένον, πρὸ τοῦ ὄρη ἑδρασθῆναι, πρὸ δὲ πάντων βουνῶν γεννᾷ με.

" ναὶ μὲν τό, τε ἐν ρθʹ ψαλμῷ πρὸς τοῦ πατρὸς αὐτῷ προσπεφωνημένον κατὰ τό, ἐκ
" γαστρὸς πρὸ ἑωσφόρου γεγέννηκά σε. ἐπίστησον δὲ ὡς ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν ὀνομάζει
χριστὸν ὁμοῦ καὶ υἱὸν θεοῦ ὑπ' ἀνθρώπων ἐπιβουλευόμενον, καὶ κληρονομεῖν τὰ ἔθνη
ληψόμενον, πέρατά τε τῆς γῆς κατασχήσοντα θεσπίζουσιν αἱ ἱεραὶ γραφαί, δυσὶ τεκμη-
ρίοις τὴν εἰς ἀνθρώπους οἰκονομίαν αὐτοῦ σημαίνουσαι, διά τε τῆς κατ' αὐτοῦ
συσκευῆς, καὶ διὰ τῆς ὑπ' αὐτὸν τῶν ἐθνῶν ὑποταγῆς.

ψαλμοῦ ιθʹ.

Χριστὸς ὀνομάζει τὸν αἰτημάτων παρὰ τοῦ πατρὸς τυγχάνων.

Πληρώσαι κύριος πάντα τὰ αἰτήματά σου. νῦν ἔγνων ὅτι ἔσωσε κύριος τὸν χριστὸν
" αὐτοῦ, ἐπακούσεται αὐτοῦ ἐξ οὐρανοῦ ἁγίου αὐτοῦ. ἐπεὶ πρόκειται νῦν παραστῆσαι
δι' ὅσων ὀνομάζει ὁ χριστὸς ἐν ταῖς προφητείαις ἀνηγόρευται, εἰκότως καὶ ταῦτα
παρατίθεμαι ἐναργῶς κηρύττοντα τὸν χριστόν. ὅλος δὲ ὁ ψαλμὸς ἐκ προσώ-
που τῶν ἁγίων ἀνδρῶν εὐχὴν ἀναπέμπει εἰς τὸ τοῦ χριστοῦ πρόσωπον. ἐπεὶ
γὰρ δι' ἡμᾶς καὶ ὑπὲρ ἡμῶν πᾶσαν ἀνεδέξατο ὕβριν ἐνανθρωπήσας, εὐχομέ-
νῳ αὐτῷ καὶ δεομένῳ τοῦ πατρὸς ὑπὲρ ἡμῶν διδασκόμεθα συνεύχεσθαι, οἷα δὴ
τοὺς καθ' ἡμῶν πολεμίους, εἴτε ὁρατοὺς εἴτε καὶ ἀοράτους, ἀμυνομένῳ. διὸ καί φα-
" μεν ἡμεῖς πρὸς αὐτὸν ἀπὸ τοῦ ψαλμοῦ οὕτως ἔχοντα, ἐπακούσαι σου κύριος ἐν ἡμέ-
" ρᾳ θλίψεως, ὑπερασπίσαι σοῦ τὸ ὄνομα τοῦ θεοῦ ἰακώβ. ἐξαποστείλαι σοι βοήθειαν
" ἐξ ἁγίου, καὶ ἐκ σιὼν ἀντιλάβοιτό σου. εἶτ' ἐπειδήπερ ἐστὶν οἰκεῖον αὐτῷ ἅτε μεγά-
" λῳ ὄντι ἀρχιερεῖ τὰς ἐν δοξολογίαις καὶ θεολογίαις πνευματικὰς ἱερουργίας ὑπὲρ
ἡμῶν ἐκτελεῖν, καὶ ἐπειδήπερ οἷά τε ἱερεῖον αὐτός τε ἑαυτὸν καὶ ὃν ἀνείληφεν ἀπὸ
γῆς ἄνθρωπον, ὑπὲρ ἡμῶν ὁλοκαύτωμα προσενήνεγκε τῷ θεῷ καὶ πατρί,
" διὰ τοῦτο φαμὲν αὐτῷ, μνησθείη πάσης θυσίας σου, καὶ τὸ ὁλοκαύτωμά σου πια-
" νάτω. καὶ ἐπεὶ πάντα ὅσα βούλεται, σωτήριά ἐστι καὶ ὠφέλιμα ἐν τῷ κόσμῳ, εἰ-
" κότως ἐπιφωνοῦμεν αὐτῷ, δῴη σοι κύριος κατὰ τὴν καρδίαν σου, λέγοντες, καὶ πᾶσαν
" τὴν βουλήν σου πληρώσαι. οἷς ἑξῆς τὴν ἐκ νεκρῶν ἀνάστασιν αὐτοῦ ὁμολογοῦντες
" φαμέν, ἀγαλλιασόμεθα ἐν τῷ σωτηρίῳ σου. σωτήριον γὰρ τοῦ χριστοῦ τί ἂν ἕτερον
νοοῖτο, εἰ μὴ ἡ ἐκ νεκρῶν ἀνάστασις αὐτοῦ; δι' ἧς καὶ πάντας τοὺς πρὶν ἐκπεπτωκότας
" ἀνίστησιν. ὅθεν φαμέν, καὶ ἐν ὀνόματι θεοῦ ἡμῶν μεγαλυνθησόμεθα, καὶ πληρώ-
" σαι κύριος πάντα τὰ αἰτήματά σου. ἐπὶ πᾶσι τούτοις διδασκόμεθα λέγειν τό, νῦν
" ἔγνων ὅτι ἔσωσε κύριος τὸν χριστὸν αὐτοῦ. μὴ πάλαι τοῦτο εἰδότες, εἰ μὴ ὅτε πρό-
τερον τὸ σωτήριον αὐτοῦ συνήκαμεν τῆς ἀναστάσεως αὐτοῦ τὴν δύναμιν κατανοήσαντες.

ψαλμοῦ κζʹ.

Χριστὸς ὀνομάζει, καὶ τὸν πατέρα καὶ ὑπερασπιστὴν κεκλημένος.

Κύριος κραταίωμα τοῦ λαοῦ ἐστι, καὶ ὑπερασπιστὴς τῶν σωτηρίων τοῦ χριστοῦ αὐτοῦ
ἐστι. καὶ ὁ μετὰ χεῖρας ψαλμὸς εἰς τὸν χριστὸν ἀναφέρεται, αὐτοῦ δὴ τοῦ χριστοῦ πε-
ριέχων εὐχήν, ἣν παρὰ τὸν τοῦ πάθους προσηύξατο καιρόν. διὸ ἐν μὲν τῇ κα-
" ταρχῇ τοῦ ψαλμοῦ φησι, πρὸς σὲ κύριε ἐκέκραξα ὁ θεός μου, μὴ παρασιωπή-
" σῃς ἀπ' ἐμοῦ, καὶ ὁμοιωθήσομαι τοῖς καταβαίνουσιν εἰς λάκκον. πρὸς δὲ τῷ τέλει,
" τὴν ἐκ νεκρῶν ἀνάστασιν αὐτοῦ θεσπίζει λέγων, εὐλογητὸς κύριος ὅτι εἰσήκουσε τῆς
" φωνῆς τῆς δεήσεώς μου· κύριος βοηθός μου καὶ ὑπερασπιστής μου, ἐπ' αὐτῷ ἠλ-

πισεν ἡ καρδία μου, καὶ ἐβοηθήθην. καὶ ἀνέθαλεν ἡ σάρξ μου, καὶ ἐκ θελήματός μου ἐξομολογήσομαι αὐτῷ. ἐφ' οἷς τὸ θεῖον καὶ προφητικὸν πνεῦμα ἐπιλέγει, κύριος κραταίωμα τοῦ λαοῦ αὐτοῦ, καὶ ὑπερασπιστὴς τῶν σωτηρίων τοῦ χριστοῦ αὐτοῦ ἐστιν. παιδεῦον ἡμᾶς ἔτι δὴ πάντα ἐν ταῖς θείαις γραφαῖς ἀναγραπτα τοῦ χριστοῦ θαυμάσια, ἐπὶ σωτηρίᾳ τῶν ἀνθρώπων γινόμενα, εἴτε οὖν μαθήματα, εἴτε γράμματα, εἴτε καὶ τὴν ἐκ νεκρῶν ἀνάστασιν αὐτοῦ μυστήρια νῦν ὀνομαζόμενα, τὸ δύναμαι καὶ δυνάμει πεπληρῶσθαι τοῦ πατρὸς ἐν ἅπασι τοῖς παραδόξοις καὶ σωτηρίοις λόγοις τε καὶ ἔργοις ὑπερασπίζοντος τοῦ ἰδίου χριστοῦ.

Ψαλμοῦ πγ'.

Χριστὸς ὀνομαστὶ τὸν θεὸν ἐπόπτην ἐπιγραφόμενος, μία τε ἡ τῆς ἀναστάσεως αὐτοῦ ἡμέρα, καὶ εἷς οἶκος θεοῦ ἡ ἐκκλησία αὐτοῦ.

Υπερασπιστὰ ἡμῶν ἴδε ὁ θεός, καὶ ἐπίβλεψον ἐπὶ τὸ πρόσωπον τοῦ χριστοῦ σου. ὅτι κρείσσων ἡμέρα μία ἐν ταῖς αὐλαῖς σου ὑπὲρ χιλιάδας. ἐξελεξάμην παραρριπτεῖσθαι ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ θεοῦ μου μᾶλλον, ἢ οἰκεῖν με ἐν σκηνώμασιν ἁμαρτωλῶν. οἱ ἐπιστάμενοι τὸν χριστὸν τοῦ θεοῦ ὄντα λόγον καὶ σοφίαν καὶ φῶς ἀληθινὸν καὶ ζωήν, ἔπειτα τὴν εἰς ἀνθρώπους αὐτοῦ συννοήσαντες, καταπλαγήσονται τὸ παράδοξον τοῦ θελήματος, ὥστε ἀνθρωπεῖν, καὶ εἴδομεν αὐτόν, καὶ οὐκ εἶχεν εἶδος οὐδὲ κάλλος, ἀλλὰ τὸ εἶδος αὐτοῦ ἄτιμον, καὶ ἐκλεῖπον παρὰ τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων. ἄνθρωπος ἐν πληγῇ ὢν καὶ εἰδὼς φέρειν μαλακίαν, ὅτι ἀπέστραπται τὸ πρόσωπον αὐτοῦ, ἠτιμάσθη. εἰκότως παρακαλοῦσι τὸν θεὸν ἐπιβλέψαι εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ χριστοῦ τὸ δι' ἡμᾶς ἠτιμωμένον καὶ καθυβρισμένον, ἵλεώς τε ἡμῖν γενέσθαι δι' αὐτόν. ἐπεὶ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν ἀνείληφεν, καὶ ὑπὲρ ἡμῶν ὀδυνᾶται. ταῦτα δ' ἱκετεύουσι, μονονουχὶ ποθοῦντες καὶ ἐν εὐχῇ τιθέμενοι τὸ πρόσωπον τῆς δόξης ἰδεῖν τοῦ χριστοῦ, καὶ τὴν ἡμέραν τοῦ φωτὸς αὐτοῦ θεάσασθαι. αὕτη δὲ ἦν ἡ τῆς ἐκ νεκρῶν ἀναστάσεως αὐτοῦ, ἣν ἕνα μίαν οὖσαν καὶ μόνην ὡς ἀληθῶς κυρίαν οὖσαν καὶ κυριακήν, κρείττονα εἶναί φασι μυρίων ὅσων τῶν κοινοτέρως νομιζομένων ἡμερῶν, ἢ τῶν παρὰ Μωσῇ νενομοθετημένων ἐν ἑορταῖς καὶ νουμηνίαις καὶ σαββάτοις, ἃς σκιὰς εἶναι ἡμερῶν, ἀλλ' οὐχ ἡμέρας ὁ θεῖος ἀπόστολος διδάσκει. μόνη γὰρ αὕτη ἡ μία κυριακὴ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ἡμέρα, οὐκ ἐν παντὶ τόπῳ φωτίζει, ἀλλ' ἐν μόναις ταῖς αὐλαῖς τοῦ κυρίου λέλεκται. εἶεν δ' ἂν αὗται αἱ κατὰ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην τοῦ χριστοῦ ἐκκλησίαι, ἑνὸς τοῦ θεοῦ τυγχάνουσαι αὐλαί, ἐν αἷς ἀγαπᾷ καὶ αἱρεῖται παραρριπτεῖσθαι ὁ τὰ τοιαῦτα εἰδώς, παρὰ πολὺ κρείττονα τὴν ἐν ταύταις διατριβὴν ἀποφηνάμενος τῆς ἐν τοῖς σκηνώμασι τῶν ἁμαρτωλῶν. σημαίνων τὰς τῶν ἰουδαίων συναγωγὰς τὸν χριστὸν τοῦ θεοῦ ἀρνουμένας ἢ καὶ τὰς τῶν ἀθέων ἑτεροδόξων, καὶ τῶν ἄλλων ἀπίστων ἐθνῶν, ὧν πολὺ βελτίους εἶναι τὰς ἐκκλησίας τοῦ χριστοῦ πᾶς ὁ ταύτας αἱρούμενος ἀποφαίνεται.

Ψαλμοῦ πη'.

Χριστὸς ὀνομαστὶ ἐξουθενημένος, καὶ τὰ αἴσχιστα πεισόμενος, ἀντάλλαγμά τε αὐτοῦ λαὸς αὐτοῦ ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν ὀνειδιζόμενος.

Σὺ δὲ ἀπώσω καὶ ἐξουδένωσας, ἀνεβάλου τὸν χριστόν σου, κατέστρεψας τὴν διαθήκην τοῦ δούλου σου. ἐβεβήλωσας εἰς τὴν γῆν τὸ ἁγίασμα αὐτοῦ. καὶ τὰ ἑξῆς. οἷς ἐπιλέγει,

μνήσθη

μνήσθητι κύριε τοῦ ὀνειδισμοῦ τῶν δούλων σου, οὗ ὑπέσχον ἐν τῷ κόλπῳ μου πολλῶν ἐθνῶν, οὗ ὠνείδισαν οἱ ἐχθροί σου κύριε· οὗ ὠνείδισαν τὸ ἀντάλλαγμα τοῦ χριστοῦ σου. σαφῶς δὲ καὶ ἐν τούτοις ὁ χριστὸς ὀνομαστὶ μνημονεύεται, καὶ ἡ κατὰ τὸ πάθος αὐτοῦ προφητευομένη περίστασις. ἐπὶ σχολῆς δὲ τὸν ὅλον ψαλμὸν βασανίζοντες παραστήσομεν ὅτι ἐπὶ μηδὲν ἕτερον, ἢ ἐπὶ μόνον τὸν σωτῆρα καὶ κύριον ἡμῶν ἐφαρμόσαι δύναται τὰ προκείμενα. ἀλλὰ καὶ δεύτερον χριστὸς ὀνομαζόμενος τίνα ἄλλον, ἢ τὸν αὐτὸν δηλοῖ, οὗ τὸ ἀντάλλαγμα, δηλονότι τὴν ἐκκλησίαν, ὠνειδισμένην τε εἰσέτι νῦν ὀνειδίζουσιν οἱ λεγόμενοι τοῦ χριστοῦ ἐχθροί. τὰ γοῦν τοῦ σωτῆρος ἡμῶν πάθη ἃ ὑπὲρ ἡμῶν ἀνεδέξατο, καὶ μάλιστα τὸν θάνατον καὶ τὸν σταυρὸν, πᾶς ὁ τῆς χριστοῦ διδασκαλίας πολέμιος ἐπονειδίζειν ἡμῖν εἴωθεν.

ψαλμοῦ ρλα'.

Χριστὸς ὀνομαστὶ ἐκ σπέρματος Δαβὶδ ἀνιστάμενος, κέρας Δαβὶδ ὀνομαζόμενος, τοὺς Ἰουδαίους ἐχθροὺς καταισχυνῶν, τὸ ἁγίασμα τοῦ πατρὸς ἀνατελῶν.

Ὤμοσε κύριος τῷ Δαβὶδ ἀλήθειαν, καὶ οὐ μὴ ἀθετήσει αὐτόν. ἐκ καρποῦ τῆς κοιλίας σου θήσομαι ἐπὶ τοῦ θρόνου σου. εἶθ' ὑποβὰς φησιν, ἐκεῖ ἐξανατελῶ κέρας τῷ Δαβὶδ, ἡτοίμασα λύχνον τῷ χριστῷ μου. τοὺς ἐχθροὺς αὐτοῦ ἐνδύσω αἰσχύνην, ἐπὶ δὲ αὐτὸν ἐξανθήσει τὸ ἁγίασμά μου. κατὰ ταῦτα περὶ τοῦ ἐκ σπέρματος Δαβὶδ ὄμνυσιν ὁ κύριος, ὅπερ σπέρμα καὶ κέρας ὀνομάζει αὐτοῦ. καὶ πάλιν ὀνομαστὶ τὸν χριστὸν ἀναγορεύων, λύχνον φησὶν ἡτοιμακέναι αὐτῷ, τὸν προφητικὸν, ὡς εἰκὸς, λόγον, τὸν προωδοιπορηκότα τοῦ χριστοῦ, ὃς μόνος ἡλιακοῦ φωτὸς δίκην τοῖς πᾶσι καθ' ὅλης τῆς οἰκουμένης ἀνθρώποις ἀνατέταλκεν. καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Δαβὶδ λύχνος τῷ χριστῷ προητοίμαστο, ὡς παραθέσει ἡλίου, καὶ τελείου φωτὸς, λύχνου τάξιν ἐπέχων. ἐκεῖ δέ φησιν, ἐξανατελῶ κέρας. τὸν τόπον δηλῶν, ἔνθα σημαίνει τὸν χριστὸν γεννηθήσεσθαι. εὐξαμένῳ γὰρ τῷ Δαβὶδ τὸν τόπον τῷ πνεύματι προθεωρῆσαι τῆς γενέσεως τοῦ χριστοῦ, φήσαντί τε, εἰ εἰσελεύσομαι ἐπὶ κλίνης στρωμνῆς μου, εἰ δώσω ὕπνον τοῖς ὀφθαλμοῖς μου, καὶ τοῖς βλεφάροις μου νυσταγμὸν, καὶ ἀνάπαυσιν τοῖς κροτάφοις μου, ἕως οὗ εὕρω τόπον τῷ κυρίῳ, σκήνωμα τῷ θεῷ Ἰακώβ. ἀποκαλύπτει τὸ θεῖον πνεῦμα τὸν ἐν Βηθλεὲμ τόπον. διὸ ἐπιφέρει λέγων, ἰδοὺ ἠκούσαμεν αὐτὴν ἐν Ἐφραθᾷ, αὕτη δέ ἐστιν ἡ Βηθλεέμ. εὕρομεν αὐτὴν ἐν τοῖς πεδίοις τοῦ δρυμοῦ. εἰσελευσόμεθα εἰς τὰ σκηνώματα αὐτοῦ, προσκυνήσομεν εἰς τὸν τόπον οὗ ἔστησαν οἱ πόδες αὐτοῦ. εἰκότως οὖν μετὰ τὴν τούτων φανέρωσιν ἐπιλέγει, ἐκεῖ ἐξανατελῶ κέρας τῷ Δαβίδ. ἡτοίμασα λύχνον τῷ χριστῷ μου. τάχα ἴσως καὶ τὸ ἐπὶ τῆς Βηθλεὲμ ἀναληφθὲν τῷ χριστῷ σῶμα καθ' ἑτέραν ὑπόνοιαν σημαίνων, ἐπειδὴ διὰ τοῦ σώματος ὡς δι' ὀστρακίνου σκεύους ἐνοικήσασα ἐν αὐτῷ ἡ θεία δύναμις, ὡς διὰ λύχνου τὰς τοῦ θείου καὶ λογικοῦ φωτὸς μαρμαρυγὰς εἰς πάντας ἐξέλαμψεν ἀνθρώπους.

ἀπὸ τοῦ Ἀμώς.

Χριστὸς ὀνομαστὶ ὑπὸ τοῦ θεοῦ καταγγελλόμενος, καὶ πᾶσι μὲν ἀνθρώποις γνωριζόμενος, Ἰουδαίων δὲ ἔθνος ἀφοσιούμενος.

Ἑτοιμάζου τοῦ ἐπικαλεῖσθαι τὸν θεόν σου Ἰσραήλ. διότι ἰδοὺ στερεῶν βροντὴν καὶ κτίζων πνεῦμα, καὶ ἐπαγγέλλων εἰς ἀνθρώπους τὸν χριστὸν αὐτοῦ, ποιῶν ὄρθρον καὶ ὁμίχλην,

καὶ ἐπιβαίνων ἐπὶ τὰ ὑψηλὰ τῆς γῆς. κύριος ὁ θεὸς παντοκράτωρ ὄνομα αὐτῷ. ἀκούσατε λόγον κυρίου, ὃν ἐγὼ λαμβάνω ἐφ' ὑμᾶς, θρῆνον. οἶκος ἰσραὴλ ἔπεσεν, οὐκέτι προσθήσει τοῦ ἀναστῆναι. παρθένος ἰσραὴλ ἔσφαλεν ἐπὶ τῆς γῆς αὐτῆς, οὐκ ἔστιν ὁ ἀνιστῶν αὐτήν. ἔβδομον ἤδη τὸν χριστὸν ὀνομαστὶ καταγγέλλων εἰς ἀνθρώπους ὁ θεὸς, στερεοῦν βροντὴν καὶ κτίζειν πνεῦμα λέγεται, τοῦ εὐαγγελικοῦ κηρύγματος, βροντῆς δίκην εἰς πάντας ἀνθρώπους ἐξακουσθὲν, ὀνομαζομένου. ὁμοίως δὲ καὶ τοῦ τοῖς ἀποστόλοις ἐμπνευσθέντος χριστοῦ πνεύματος δηλουμένου. ὃ δὴ σαφῶς ἐπὶ τῇ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ἐπιδημίᾳ πεπλήρωται, ἐφ' ᾗ ποιήσειν ὁ θεὸς ὄρθρον ὁμοῦ δὴ ὁμίχλην θεσπίζεται, τοῖς μὲν τὸ σωτήριον φῶς παραδεξαμένοις, ὄρθρον· τοῖς δ' ἀπειθήσασιν εἰς αὐτὸν τῶν ἐκ περιτομῆς, τοὐναντίον. οἷς δὴ τὴν ἐσχάτην ἀπόφασιν ὁ λόγος προκηρύττει, θρῆνον ἐπιλέγων τῷ ἰουδαίων ἔθνει, τὸν καὶ μετελθόντα αὐτοὺς παραυτίκα μετὰ τὴν κατὰ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ἰησοῦ τοῦ χριστοῦ δυσσέβειαν. ἐξ ἐκείνου γὰρ ἀληθῶς καὶ εἰς δεῦρο ὁ οἶκος ἰσραὴλ πέπτωκεν, ὥσπερ τε ἅπαξ ὑπὸ τοῦ θεοῦ καὶ ἀπόφασις ἐξενήνεκται περὶ τοῦ πεσόντος αὐτῶν οἴκου τοῦ ἐν ἱερουσαλὴμ, καὶ κατὰ παντὸς αὐτῶν τοῦ συστήματος, ὡς μηκέτ' ἂν ἀναστησομένων, τῷ μηδὲ παρεῖναι τὸν ἀνιστῶντα αὐτούς. οὐκ ἔστι γοῦν, φησὶν, ὁ ἀνιστῶν αὐτήν. ἐπεὶ γὰρ ἥκοντα τὸν χριστὸν τοῦ θεοῦ οὐ προσήκαντο, εἰκότως αὐτοὺς καταλιπὼν, ἐπὶ πάντα μετέστη τὰ ἔθνη, τὸ αἴτιον τῆς μεταναστάσεως διδάξας, δι' ὧν ἀποκλαυσάμενος, μονονουχὶ ἀπελογήσατο εἰπὼν, ἱερουσαλὴμ ἱερουσαλὴμ ἡ ἀποκτείνουσα τοὺς προφήτας καὶ λιθοβολοῦσα τοὺς ἀπεσταλμένους πρὸς σαυτήν. ποσάκις γὰρ ἠθέλησα ἐπισυνάξαι τὰ τέκνα σου, ὃν τρόπον ὄρνις τὰ νοσσία αὐτῆς ὑπὸ τὰς πτέρυγας, καὶ οὐκ ἠθελήσατε; ἰδοὺ ἀφίεται ὑμῖν ὁ οἶκος ὑμῶν ἔρημος.

ἀπὸ τοῦ ἀμβακούμ.

Χριστὸς ὀνομαστὶ ὑπὸ κυρίου τοῦ πατρὸς σωζόμενος καὶ σώζων τοὺς ἐμοὺς χριστούς.

Ἐξῆλθες εἰς σωτηρίαν λαοῦ σου, τοῦ σῶσαι τοὺς χριστούς σου. ἔβαλες εἰς κεφαλὰς ἀνόμων θάνατον. ἀκύλας, ἐξῆλθες εἰς σωτηρίαν λαοῦ σου, εἰς σωτηρίαν λαοῦ σου σὺν χριστῷ σου. ἐπεὶ δ' ὁ ἀκύλας ἀντὶ τοῦ πληθυντικοῦ ἑνικῶς ἐξέδωκε, σὺν χριστῷ φήσας, τὴν σωτηρίαν τοῦ λαοῦ πεποιῆσθαι τὸν τῶν ὅλων θεόν. εἰκότως παρεθέμεθα τὴν λέξιν σαφῶς τῷ προβλήματι παρισταμένην. εἶεν δὲ ἂν κατὰ τὴν τῶν ἑβδομήκοντα ἑρμηνείαν πλείους, οἱ ἐξ αὐτοῦ καὶ δι' αὐτὸν χριστοὶ χρηματίζοντες, περὶ ὧν εἴρηται, μὴ ἅψησθε τῶν χριστῶν μου, καὶ ἐν τοῖς προφήταις μου μὴ πονηρεύεσθε, οἵ τε εἰς αὐτὸν πεπιστευκότες, καὶ τοῦ ἁγίου τοῦ ἐν τῷ χριστῷ παλιγγενεσίας χρίσματος κατηξιωμένοι, καὶ δυνάμενοι λέγειν ὁμοίως τῷ ἱερῷ ἀποστόλῳ, μέτοχοι τοῦ χριστοῦ γεγόναμεν.

ἀπὸ τῶν ἱερεμίου θρήνων.

Χριστὸς ὀνομαστὶ ὑπὸ ἰουδαίων ἐπιβουλευόμενος, καὶ τοῖς ἔθνεσι ἐπιγινωσκόμενος.

Πνεῦμα προσώπου ἡμῶν χριστὸς κύριος συνελήφθη ἐν ταῖς διαφθοραῖς ἡμῶν, οὗ εἴπαμεν ἐν τῇ σκιᾷ αὐτοῦ, ζησόμεθα ἐν τοῖς ἔθνεσι. οἱ θεσπέσιοι τοῦ θεοῦ προφῆται τὸ μέλλον θείῳ πνεύματι διορῶντες, ζήσεσθαι μὲν ἑαυτοὺς καὶ τοὺς ἑαυτῶν λόγους ὡς ἂν ζώντων, ἐνεργήσειν ἐν τοῖς ἔθνεσιν, ἀλλ' οὐκ ἐν τῷ ἰσραὴλ ἐθέσπι-

ζον, τὸν

ζον. τὸν χριστὸν πάλιν ὀνομαστὶ, ὡς ἂν αὐτὸν τὸν χριστὸν, περὶ οὗ καὶ τὸ προφητικὸν αὐ-
τοῖς κεχορήγητο πνεῦμα, συλληφθήσεσθαι ἔφασκεν ἐν ταῖς διαφθοραῖς αὐτῶν.
τίνων; ἢ δῆλον ὅτι τῶν ἐκ περιτομῆς ἐπιβουλευόντων αὐτῷ; τήρει δὲ καὶ τοῦτο ὅπως
ὁ λόγος τὸν χριστὸν προαγορεύει συλληφθήσεσθαι, ὅπερ οὐκ ἂν ἐφαρμόζοι τῇ δευ-
τέρᾳ τοῦ χριστοῦ παρουσίᾳ, ἣν ἔνδοξον ἔσεσθαι καὶ μετὰ βασιλείας ἐνθέου προ-
κηρύττουσιν οἱ προφητικοὶ λόγοι. διόπερ εἰκὸς τοὺς ἐκ περιτομῆς ἀποσφαλῆναι,
τὰ περὶ τῆς δευτέρας ἐπιφανείας αὐτοῦ, ὡς ἐπὶ πρώτης ἀφίξεως ἐκλαμβάνοντας,
οὐδαμῶς τοῦτο συγχωροῦντος τοῦ λόγου. ἐπεὶ μὴ οἷόν τε ἦν ὁμοῦ καὶ κατὰ τὸ αὐτὸ
ἔνδοξον αὐτὸν καὶ ἄδοξον ὑποστῆναι· καὶ ἔντιμον καὶ βασιλέα, καὶ πάλιν οὐκ ἔ-
χοντα εἶδος οὐδὲ κάλλος, ἀλλ' ἄτιμον παρὰ τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων· καὶ αὖθις
σωτῆρα καὶ λυτρωτὴν τοῦ Ἰσραὴλ, καὶ πάλιν ἐπιβουλευόμενον πρὸς αὐτῶν, καὶ ὡς
πρόβατον ἐπὶ σφαγὴν ἀγόμενον, ὑπό τε τῶν ἀνόμων αὐτὸν εἰς θάνατον παρα-
διδόμενον. ἦν δὲ καθ' ἡμᾶς, ὡς ἡ τῶν πραγμάτων ὄψις ἐπιδείκνυσιν, εἰς δύο τρό-
πους τῶν περὶ τοῦ χριστοῦ προῤῥήσεων διαιρουμένων, τὰ μὲν ἀνθρωπινώτερα καὶ
σκυθρωπὰ, κατὰ τὴν προτέραν ἄφιξιν αὐτοῦ πεπληρῶσθαι ὁμολογεῖται, τὰ δ'
ἐνδοξότερα καὶ θειότερα, εἰσέτι νῦν προσδοκᾶται κατὰ τὴν δευτέραν αὐτοῦ
παρουσίαν. ἀπόδειξις δὲ τῆς προτέρας ἐναργὴς, ἡ ἐξ ἁπάντων τῶν ἐθνῶν εἰς ἔργον
χωρήσασα δι' αὐτοῦ θεογνωσία, ἣν διαφόρως μυρίαι θεσπίζουσι προφητικαὶ φω-
» ναὶ, ὡς αὕτη καὶ ἡ παροῦσα, δι' ἧς εἴρηται, οὗ εἴπαμεν, ἐν τῇ σκιᾷ αὐτοῦ ζησόμε-
» θα ἐν τοῖς ἔθνεσι.

Ἀπὸ τῆς πρώτης τῶν βασιλειῶν. Χριστὸς ὀνομαστὶ ὑπὸ κυρίου τοῦ πατρὸς ὑψούμενος.

Κύριος ἀνέβη εἰς οὐρανοὺς, καὶ ἐβρόντησεν, αὐτὸς κρινεῖ ἄκρα γῆς καὶ δώσει ἰσχὺν τοῖς
» βασιλεῦσιν ἡμῶν, καὶ ὑψώσει κέρας χριστοῦ αὐτοῦ. τὸν εἰς οὐρανοὺς ἀποκαταστάντα
αὖθις ὀνομαστὶ τοῦ χριστοῦ ἢ καὶ θεοῦ, λόγος ἐπινοεῖται, τήν τε ἐξάκουστον βροντῆς
δίκην εἰς ἅπαντας διδασκαλίαν αὐτοῦ, καὶ τὴν μετὰ ταῦτα γενησομένην αὐτοῦ κατὰ πάν-
των κρίσιν ἡ θεία γραφὴ θεσπίζει. ἑξῆς δὲ τούτοις αὐτὸς ὁ κύριος δώσειν ἰσχὺν λέ-
γεται τοῖς βασιλεῦσιν ἡμῶν. οὗτοι δ' ἂν εἶεν οἱ ἀπόστολοι τοῦ χριστοῦ, περὶ ὧν ἐχρῆς
» ἐν ξζ' ψαλμῷ τὸ, κύριος δώσει ῥῆμα τοῖς εὐαγγελιζομένοις δυνάμει πολλῇ. καὶ
τούτῳ δὲ χριστοῦ ὀνομαστὶ μνημονεύει, τοῦ κατὰ τὸν ἄνθρωπον νοουμένου σωτῆρος
ἡμῶν, οὗ τὸ κέρας φησὶν ὑψωθήσεσθαι, τὴν ἐν αὐτῷ ἀόρατον δύναμιν, καὶ τὴν βα-
σιλείαν αὐτοῦ δηλῶν. ἔθος γοῦν τῇ γραφῇ τὴν βασιλείαν κέρας ὀνομάζειν. κεῖται δὲ καὶ
» ἐν τῷ πη' ψαλμῷ τὸ, καὶ ἐν τῷ ὀνόματί μου ὑψωθήσεται τὸ κέρας αὐτοῦ.

Ἀπὸ τῆς πρώτης τῶν βασιλειῶν. Χριστὸς ὀνομαστὶ οἶκον πιστὸν παρὰ τοῦ πατρὸς λαμβάνων τὴν ἐκκλησίαν αὐτοῦ, καὶ ἱερεὺς πιστὸς πάντα τὸν χρόνον τῆς ἐκκλησίας γνησίως προεστάμενος.

Ἰδοὺ ἡμέραι ἔρχονται λέγει, καὶ ἐξολοθρεύσω τὸ σπέρμα σου καὶ τὸ σπέρμα οἴκου πα-
» τρός σου· καὶ οὐκ ἔσται πρεσβύτης ἐν τῷ οἴκῳ μου. ταῦτα πρὸς τὸν Ἠλεὶ φήσας ὁ χρη-
» ματισμὸς ἐπιφέρει μεθ' ἕτερα λέγων, καὶ ἀναστήσω ἐμαυτῷ ἱερέα πιστὸν, ὃς πάντα

» τὰ ἐν τῇ καρδίᾳ μου καὶ τὰ ἐν τῇ ψυχῇ μου ποιήσει, καὶ οἰκοδομήσω αὐτῷ οἶκον πι-
» στὸν, καὶ διελεύσεται ἐνώπιον χριστοῦ μου πάσας τὰς ἡμέρας. μετάστασιν καὶ ἀπο-
βολὴν ἀπειλήσας ὁ θεῖος λόγος τοῖς οὐ κατὰ τὸν ὀρθὸν τρόπον λειτουργοῦσιν, ἕτερον ἐξ
ἑτέρου γένους καταστήσειν ἱερέα ἐπαγγέλλεται. ὃν καί φησι διελεύσεσθαι ἐνώπιον
χριστοῦ αὐτοῦ, ἢ ἐμπεριπατήσειν εἰς πρόσωπον εἰλημμένου αὐτοῦ, ὡς ὁ ἀκύλας ἡρ-
μήνευσεν. ἢ ὡς σύμμαχος, ἀναστραφήσεσθαι ἔμπροσθεν τοῦ χριστοῦ αὐτοῦ. τίς
δ' ἂν οὗτος εἴη; πᾶς ὁ εὐσεβῶς προεστὼς τῇ ἱερουργίᾳ τοῦ χριστοῦ τοῦ θεοῦ, ᾧ τὸν τῆς
ἐκκλησίας οἶκον, οἷα σοφὸς ἀρχιτέκτων καὶ οἰκοδόμος, αὐτὸς ὁ τῶν ὅλων θεὸς οἰκο-
δομήσειν ὑπισχνεῖται, οὐδ' ἄψυχον οἶκον σημαίνων, ἢ τὴν καθ' ὅλης τῆς οἰκουμένης
τῷ χριστῷ ὀνόματι συστᾶσαν ἐκκλησίαν, ἔνθα πᾶς ὁ διὰ χριστοῦ τοῦ θεοῦ ἱερωμέ-
νος, κατὰ τὰς πνευματικὰς λειτουργίας τὰ καταθύμια καὶ τὰ κατὰ ψυχὴν τοῦ θεοῦ λέ-
γεται ποιήσειν, τῶν δι' αἵματος, ταύρων καὶ τράγων, κατὰ τὴν πάλαι ἰουδαϊκὴν ἀγω-
γὴν ἐπιτελουμένων, μετατεθεῖσθαι ὑπὸ τοῦ θεοῦ διὰ τῆς ἠσαΐου προφητείας
ὁμολογουμένων. τούτου δ' ὢν ὁ χριστὸς ὀνόματι προκεκήρυκτο· πλὴν ἀλλ' ἐπεὶ
διὰ τῶν πλείστων τὰ πάθη τοῦ χριστοῦ συνῆφθαι τῇ αὐτοῦ προσηγορίᾳ, ἀναγ-
καῖον ἐπαναλαβεῖν τὰ προειρημένα περὶ τῆς κατ' αὐτὸν θεότητος, ἣν ἐν τῷ με'
ψαλμῷ ἐπιγεγραμμένῳ ὑπὲρ τοῦ ἀγαπητοῦ φέρεσθαι προπαρεστήσαμεν.
ἔνθα ὁ λόγος ἐν προοιμίοις αὐτὸν ὑπομνήσας ὡς βασιλέα, μεθ' ἕτερα ἐπάγει περὶ
» θεότητος τοῦ χριστοῦ, ὁ θρόνος σου ὁ θεὸς εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος· ῥάβδος εὐθύτητος, ἡ
» ῥάβδος τῆς βασιλείας σου. ἠγάπησας δικαιοσύνην καὶ ἐμίσησας ἀδικίαν. διὰ τοῦτο ἔχρι-
» σέ σε ὁ θεὸς ὁ θεός σου ἔλαιον ἀγαλλιάσεως παρὰ τοὺς μετόχους σου. σαφῶς γὰρ ἐν
τούτοις ὡς, ἤδη καὶ πρότερον προπαρεστήσαμεν, εἷς ὢν καὶ αὐτὸς ὁ δηλούμενος θεὸς εἶναι
λέγεται, ἠγαπηκὼς δικαιοσύνην καὶ μεμισηκὼς ἀδικίαν. καὶ τούτου χάριν ὑφ'
ἑτέρου μείζονος θεοῦ καὶ πατρὸς αὐτοῦ, κεχρισμένος ἐλαίῳ κρείττονι καὶ διαφέροντι,
ἢ κατὰ τοὺς τύπους, τῷ καλουμένῳ τῆς ἀγαλλιάσεως. ὁ δὲ τῷ τοιούτῳ χρισθεὶς ἐλαίῳ,
οὐ πρὸς ἀνθρώπων, οὐδὲ δι' ἀνθρώπων, ἀλλ' ὑπ' αὐτοῦ τοῦ ἀνωτάτου θεοῦ, τί
ἕτερον ἢ χριστὸς εἰκότως ὀνομασθείη; ἐν κοινῷ ὁ αὐτὸς ὁμοῦ καὶ θεὸς δείκνυται ὠνο-
μασμένος, ὥσπερ καὶ ἤδη πρότερον κατὰ τοὺς οἰκείους τόπους παρέστη. καὶ τοῦ ἠσαΐου δὲ
» καὶ ταῦτα πάλιν ὑπομνηστέον, ὅς ἔφησε, πνεῦμα κυρίου ἐπ' ἐμὲ, οὗ εἵνεκεν ἔ-
» χρισέ με· εὐαγγελίσασθαι πτωχοῖς ἀπέσταλκέ με, ἰάσασθαι τοὺς συντετριμμέ-
» νους τὴν καρδίαν· κηρύξαι αἰχμαλώτοις ἄφεσιν, καὶ τυφλοῖς ἀνάβλεψιν. ἐδεί-
κνυμεν δὲ ἐν τούτοις, ὡς οἱ μὲν ἐξ ἀνθρώπων πάλαι πρότερον ἐπὶ τὴν τοῦ θεί-
ου θεραπείαν προϊόντες ἱερεῖς, ἐλαίῳ ἐχρίοντο σκευαστῷ. ὁ δὲ διὰ τῆς προφη-
τείας δηλούμενος τῇ ἐνθέῳ δυνάμει κεχρίσθαι λέγεται. τοῦτο δὲ ὅλον, ἐπὶ τὸν
ἡμέτερον σωτῆρα ἀνέφερεν, ἰησοῦν τὸν μόνον ἀληθῆ χριστὸν τοῦ θεοῦ, ὡς ἐπὶ τῆς
τῶν ἰουδαίων συναγωγῆς ποτε λαβὼν τὴν προφητείαν, καὶ διελθὼν τὴν ἐκτεθεῖ-
σαν περικοπὴν, πεπληρῶσθαι εἰς ἑαυτὸν ἐδίδαξεν τὸ ἀνάγνωσμα. γέγραπται γὰρ
» ὡς ἄρα ἀναγνοὺς καὶ πτύξας τὸ βιβλίον καὶ ἀποδοὺς τῷ ὑπηρέτῃ, ἐκάθισε· καὶ πάν-
των οἱ ὀφθαλμοὶ ἐν τῇ συναγωγῇ ἦσαν ἀτενίζοντες αὐτῷ, ἤρξατο δὲ λέγειν πρὸς
» αὐτοὺς ὅτι σήμερον πεπλήρωται ἡ γραφὴ αὕτη ἐν τοῖς ὠσὶν ὑμῶν. ἐπὶ τούτοις ἅ-
πασιν, καὶ τὰ μωσέως αὖθις παραθετέον, ὃς κατὰ τὸν δειχθέντα αὐτῷ τύπον, τὸν ἴδιον

ἀδελφὸν

ἀδελφὸν τὸν Ἀαρὼν ἀρχιερέα καταστησάμενος, ἀκολούθως τῷ φήσαντι πρὸς αὐτὸν χρησμῷ, ποιήσεις πάντα κατὰ τὸν τύπον τὸν δειχθέντα σοι ἐν τῷ ὄρει. δῆλός ἐστιν ὡς τοῖς τῆς διανοίας ὄμμασι καὶ τῷ θείῳ πνεύματι συνιδὼν τὸν μέγαν τῶν ὅλων ἀρχιερέα, τὸν ἀληθῆ χριστὸν τοῦ θεοῦ, οὗ μετὰ τῆς ἄλλης σωματικῆς καὶ τυπικῆς λατρείας τὴν εἰκόνα διαγράφων, τὸν δηλωθέντα τῇ τοῦ ἀληθοῦς χριστοῦ προσηγορίᾳ τετίμηκεν. τοῦτο δὲ παρίστησι καὶ ὁ θεῖος ἀπόστολος λέγων περὶ τῶν κατὰ τὸν Μωσέως νόμον, ὅτι, οἵτινες ὑποδείγματι καὶ σκιᾷ λατρεύουσι τῶν ἐπουρανίων. καὶ πάλιν, σκιὰν γὰρ ἔχων ὁ νόμος τῶν μελλόντων ἀγαθῶν. καὶ πάλιν, μὴ οὖν τις ὑμᾶς κρινέτω ἐν βρώσει, ἢ ἐν πόσει, ἢ ἐν μέρει ἑορτῆς, ἢ νεομηνίας, ἢ σαββάτων, ἅ ἐστι σκιὰ τῶν μελλόντων. εἰ γὰρ τὰ περὶ τῆς τῶν βρωμάτων διαφορείας καὶ τὰ περὶ ἑορτῶν καὶ σαββάτου νενομοθετημένα, ὡς ἂν σκιώδη ὄντα, ὑπογραμμὸν ἑτέρων ἀληθῶν καὶ μυστικῶν πραγμάτων ἔσωζεν, οὐκ ἀπεικότως ἐρεῖς καὶ τὸν ἀρχιερέα εἰς ἑτέρου ἀρχιερέως παρειλῆφθαι σύμβολον, καὶ χριστὸν αὐτὸν ἐπωνομάσθαι, εἰς ἑτέρου τοῦ μόνου καὶ ἀληθῶς χριστοῦ· τοσοῦτον γε μὴν λειπόμενον τοῦ ἀληθοῦς, καθόσον ὁ μὲν ἀληθὴς χριστὸς πρὸς τοῦ τῶν ὅλων θεοῦ ἀκούει, κάθου ἐκ δεξιῶν μου, ἕως ἂν θῶ τοὺς ἐχθρούς σου ὑποπόδιον τῶν ποδῶν σου. καὶ, κατακυρίευε ἐν μέσῳ τῶν ἐχθρῶν σου. καὶ, ἐκ γαστρὸς πρὸ ἑωσφόρου ἐγέννησά σε. καὶ, ὤμοσε κύριος, καὶ οὐ μεταμεληθήσεται, σὺ ἱερεὺς εἰς τὸν αἰῶνα κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδέκ. δι' ὧν σαφῶς, γέννημα καὶ υἱὸς θεοῦ πρὸ ἑωσφόρου, καὶ πρὸ πάσης δημιουργίας ὑποστάς, αἰώνιος ἀρχιερεὺς ἀναπέφανται. ὁ δὲ Μωσέως χριστὸς, οἷον ἐν δράματι, τὸν τύπον ἐν βραχεῖ καθυποκρινάμενος χρόνῳ, κεῖται ἐν θνητοῖς λελογισμένος, ἑτέρῳ τὴν ἀλήθειαν τῷ μόνῳ καὶ ἀληθεῖ παραδούς. καὶ ὁ μὲν ἀληθὴς χριστὸς οὐ δεηθεὶς τῆς κατὰ Μωσέα χρίσεως, οὐδ' ἑτέρου σκευαστοῦ καὶ γεώδους ὕλης, ὅμως τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς προσηγορίας τῆς αὐτοῦ τὴν οἰκουμένην κατέπλησε, παρώνυμον αὐτοῦ τὸ χριστιανῶν γένος ἐν πᾶσι τοῖς ἔθνεσι συστησάμενος. ὁ δὲ Μωσέως, οὐδ' ὅτι ποτὲ ἐν ἀνθρώποις ὠνομάσθη δῆλος ἦν, εἰ μὴ διὰ τῆς Μωσέως γραφῆς. καὶ οὗτος μὲν ὀψέ ποτε μετὰ τὴν ἔξοδον τὴν ἀπὸ Αἰγύπτου, περιρραντηρίοις τισὶ, καὶ ταῖς δι' αἱμάτων θυσίαις καθαρθεὶς, ἑτέρῳ κέχριστο σκευαστῷ, Μωσέως αὐτὸν κεχρικότος. ὁ δὲ ἀρχέτυπος καὶ ἀληθὴς ἀρχῆθεν καὶ εἰς ἄπειρον αἰῶνα, ὅλος δι' ὅλου καὶ αὐτὸς αὑτῷ τὰ πάντα ὅμοιος, μηδ' ὁτιοῦν παραλλάττων χριστὸς, ἦν ἀεὶ, καὶ πρὸ τῆς ἐν ἀνθρώποις ἐπιδημίας, καὶ μετ' αὐτὴν ὁμοίως, οὐ πρὸς ἀνθρώπου οὐδὲ δι' ὕλης τῆς ἐν ἀνθρώποις, ἀλλὰ πρὸς τοῦ ἐπὶ πάντων θεοῦ τῇ ἀληθεῖ θεότητι κεχρισμένος. καὶ ἐπειδὴ γὰρ τὸ τῆς προσηγορίας αὐτοῦ παρ' ἡμῖν ἐξετάζεται, τῶν εἰρημένων ἁπάντων εἴη ἂν ἐπισφράγισμα, τὸ παρὰ τῷ σοφωτάτῳ Σολομῶντι λόγιον φάσκον ἐν τῷ ᾄσματι τῶν ᾀσμάτων, μύρον ἐκκενωθὲν ὄνομά σου. οὗτος γὰρ ἐν θείᾳ σοφίᾳ κεχορηγημένος, καὶ καταξιωθεὶς ἀπορρητοτέρων περὶ τοῦ χριστοῦ καὶ τῆς ἐκκλησίας αὐτοῦ θεωρημάτων, καὶ τοῦ μὲν, ὡς ἐπουρανίου νυμφίου, τῆς δὲ, ὡς νύμφης αὐτοῦ μνημονεύσας, ἐπιζητουμένου τί ἄρα ἦν ὄνομα τῷ νυμφίῳ, ἐπιφωνεῖ ὡς πρὸς αὐτὸν λέγων, τὸ ὄνομά σου νυμφίε μύρον ἐστὶ, καὶ μύρον οὐχ ἁπλῶς ἀλλὰ κεκενωμένον. ποῖον δ' ἂν γένοιτο ὄνομα μύρου κεκενωμένου δηλωτικὸν, ἢ τὸ τοῦ χριστοῦ ὄνομα; οὐ γὰρ ἂν ἄλλως οὔτ' ἂν γένοιτο οὔτ' ἂν ὀνομασθείη χριστὸς, ἢ μύρου προσχυθέντος. ὁποῖον δὲ τοῦτ' ἦν τὸ

μύρου, ᾧ χρισθεὶς ὁ δηλούμενος χριστὸς ἀποπέφανται, διὰ τῶν πρόσθεν ἡμῖν ἀποδέδεικται. Τοσούτων περὶ τῆς τοῦ χριστοῦ προσηγορίας διηγορευμένων, φέρε καὶ περὶ τοῦ τοῦ Ἰησοῦ διασκεψώμεθα.

Ὅτι καὶ τὸ τοῦ Ἰησοῦ ὄνομα παρὰ τοῖς πρόπαλαι τοῦ θεοῦ γνωρίμοις ἐτετίμητο.

Πρῶτος πάλιν Μωϋσῆς πρὸς τὸν αὐτοῦ διάδοχον ἑτέρᾳ χρώμενος προσωνυμίᾳ, Ἰησοῦν μετονομάζει. Γέγραπται γοῦν, Ταῦτα τὰ ὀνόματα τῶν ἀνδρῶν, οὓς ἀπέστειλε Μωϋσῆς κατασκέψασθαι τὴν γῆν, καὶ ἐπωνόμασε Μωϋσῆς τὸν Ναυσὴν υἱὸν Ναυή, Ἰησοῦν, καὶ ἀπέστειλεν αὐτούς. Ὅρα δὴ οὖν τίνα τρόπον οὐ μικρὰ νοήσας περὶ φύσεως ὀνομάτων ὁ προφήτης, ἀλλὰ καὶ πλεῖστα ὅσα περὶ τῶν πρὸ αὐτοῦ μετονομαζομένων θείων ἀνδρῶν, καὶ ὧν ἕνεκα μετωνομάζοντο φιλοσοφήσας, εἰσάγει τὸν Ἀβραὰμ ἔπαθλον ἐπ' ἀρετῇ ἀπολαμβάνοντα πρὸς τοῦ θεοῦ τὴν πρὸς Ἀβραὰμ ἐντελῆ προσηγορίαν. ὅπερ τί ποτε δηλοῖ, οὐ νῦν διασαφεῖν καιρός. οὕτω δὲ καὶ τὴν Σάραν Σάρραν ἐπονομάσας, καὶ γελῶντα τὸν Ἰσαὰκ παρὰ γενέσεως ἐπικεκλημένον, καὶ τὸν Ἰακὼβ τῆς πάλης τὸ βραβεῖον διὰ τῆς τοῦ Ἰσραὴλ ἐπωνυμίας ἀναδούμενον, μυρία τε ἄλλα περὶ ὀνομάτων δυνάμεώς τε καὶ φύσεως ἤπερ ἡ κατ' ἄνθρωπον, ἐν θείᾳ σοφίᾳ καὶ ἐπιστήμῃ διαλαβών, μηδενὸς τῶν πρὸ αὐτοῦ τῶν ἐξ αἰῶνος τῷ τοῦ Ἰησοῦ κεχρημένου ὀνόματι, πρῶτος αὐτὸς θείῳ πνεύματι θεοφορηθεὶς, τὸν μέλλοντα αὐτοῦ διάδοχον τῆς ἀρχῆς τοῦ λαοῦ καθίστασθαι, ἑτέρῳ πρότερον ὀνόματι κεχρημένον μεταλαβὼν, Ἰησοῦν καλεῖ· οὐκ ἀρκεῖν ἡγούμενος τὴν ἐκ προγόνων ἐπικληθεῖσαν αὐτῷ γνωριζομένῳ προσηγορίαν. Ναυσὴν γὰρ αὐτὸν ἐφώνησαν οἱ γεννήσαντες. ἀλλ' ὅγε προφήτης τοῦ θεοῦ τὸ ἐκ γενετῆς ἀμείψας ὄνομα, Ἰησοῦν τὸν ἄνδρα κατὰ τὸ θεῖον πνεῦμα καλεῖ· οὐκ ἄλλως αὐτὸν καθηγεῖσθαι τοῦ παντὸς λαοῦ μετὰ τὴν ἑαυτοῦ τελευτήν, * τῆς πρὸς αὐτοῦ τεθείσης νομοθεσίας μεταστησομένης ποτὲ καὶ τέλος ἰσχούσης, καὶ αὐτῷ γε ὁμοίως Μωσεῖ τρόπον τινὰ τελευτώσης, μηδένα ἕτερον, ἢ μόνον Ἰησοῦν τὸν χριστὸν τοῦ θεοῦ πολιτείας ἑτέρας ἡγήσασθαι κρείττονος, ἢ κατὰ τὴν προτέραν. οὕτω μὲν δὴ Μωσῆς ὁ πάντων προφητῶν θαυμασιώτατος ἀμφοτέρας τοῦ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ χριστοῦ θείῳ πνεύματι διαγνοὺς τὰς ἐπωνυμίας, ταύταις ὡς ἂν βασιλικοῖς διαδήμασι τοὺς πρὸ αὐτοῦ πάντων τῶν ἀρχόντων ἐκκρίτους ἐτίμησεν, δυσὶν ἄρχουσι καὶ ἡγεμόσι τοῦ λαοῦ τῷ τε ἀρχιερεῖ καὶ τῷ οἰκείῳ διαδόχῳ, τὸν χριστὸν καὶ τὸν Ἰησοῦν ἐπιφημίσας κατ' ἀξίαν, τῷ μὲν Ἀαρὼν τὸν χριστὸν, τῷ δὲ Ναυῇ ὡς ἂν τὴν αὐτοῦ τελευτὴν διαδεξομένῳ, τὸν Ἰησοῦν ἀπονείμας. Τοῦτον μὲν οὖν τὸν τρόπον ἡ αὐτοῦ Μωϋσέως γραφὴ ταῖς τοῦ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ χριστοῦ κεκόσμηται προσηγορίαις.

Ἀπὸ τῆς ἐξόδου.

Ὡς ὁ Μωσέως διάδοχος Ἰησοῦς, ἄγγελος ἐπικεκλημένος, καὶ τοῦ λαοῦ καθηγεῖσθαι μέλλων, τὸ ὄνομα τοῦ χρηματίζοντος χριστοῦ ἐπιφέρεσθαι λέγεται.

Ἰδοὺ ἀποστέλλω τὸν ἄγγελόν μου πρὸ προσώπου σου, ἵνα φυλάξῃ σε ἐν τῇ ὁδῷ, ὅπως εἰσαγάγῃ σε εἰς τὴν γῆν ἣν ἡτοίμασά σοι. πρόσεχε σεαυτῷ, καὶ εἰσάκουε αὐτοῦ, μὴ ἀπείθει αὐτῷ· οὐ γὰρ μὴ ὑποστείληταί σε. τὸ γὰρ ὄνομά μού ἐστιν ἐπ' αὐτῷ. ἐμοῦ, φησὶν αὐτὸς ὁ κύριος, τοῦ σοι ταῦτα χρηματίζοντος τοὔνομα ἐπιγέγραπται.

πλαι. ὁ μέλλων εἰσάγειν τὸν λαὸν εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας· εἰ δ' αὐτὸς ἦν ὁ Ἰησοῦς οὐκ ἄγγελος, πρόδηλον ὡς τοὔνομα τὸ αὐτοῦ φησὶν ἐπιτεθεῖσθαι αὐτῷ. οὐ θαυμαστὸν δὲ εἰ καὶ ἄγγελον αὐτὸν ἀποκαλεῖ, ὅτι καὶ περὶ Ἰωάννου ἀνθρώπου γεγονότος λέλεκται τό, ἰδοὺ ἀποστέλλω τὸν ἄγγελόν μου πρὸ προσώπου σου, ὃς κατασκευάσει τὴν ὁδόν σου ἔμπροσθέν σου.

Ὡς καὶ Ἰησοῦς ὁ τοῦ Ἰωσεδὲκ ὁ ἱερεὺς ὁ μέγας, εἰκόνα καὶ τύπον ἔφερεν τοῦ σωτῆρος ἡμῶν, ἐπιστρέφοντος ἐπὶ τὸν θεὸν τὴν πάλαι ἐπικρατήσασαν τῶν ἀνθρωπείων ψυχῶν αἰχμαλωσίαν.

ἀπὸ τοῦ Ζαχαρίου.

Καὶ ἔδειξέ μοι κύριος Ἰησοῦν τὸν ἱερέα τὸν μέγαν ἑστῶτα πρὸ προσώπου ἀγγέλου κυρίου. καὶ ὁ διάβολος εἱστήκει ἐκ δεξιῶν αὐτοῦ, ἀντικεῖσθαι αὐτῷ. καὶ εἶπε κύριος πρὸς τὸν διάβολον, ἐπιτιμήσαι κύριος ἐν σοὶ διάβολε, καὶ ἐπιτιμήσαι κύριος ἐν σοὶ ὁ ἐκλεξάμενος τὴν Ἱερουσαλήμ. οὐχὶ τοῦτο δαλὸς ἐξεσπασμένος ἐκ πυρός; καὶ ἦν Ἰησοῦς ἐνδεδυμένος ἱμάτια ῥυπαρὰ, καὶ εἱστήκει πρὸ προσώπου ἀγγέλου κυρίου, καὶ ἀπεκρίθη καὶ εἶπε πρὸς τοὺς ἑστηκότας πρὸ προσώπου λέγων, ἀφέλετε τὰ ἱμάτια τὰ ῥυπαρὰ ἀπ' αὐτοῦ· καὶ εἶπε πρὸς αὐτὸν, ἰδοὺ ἀφῄρηκα τὰς ἀνομίας σου, καὶ ἐνδύσατε αὐτὸν ποδήρη, καὶ ἐπίθετε κίδαριν καθαρὰν ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ, καὶ περιέβαλον αὐτὸν ἱμάτια. καὶ ἑξῆς ἐπιλέγει, ἄκουε δὴ Ἰησοῦ ὁ ἱερεὺς ὁ μέγας, σὺ καὶ οἱ πλησίον σου καθήμενοι πρὸ προσώπου σου, διότι ἄνδρες τερατοσκόποι εἰσὶν, διότι ἄγω τὸν δοῦλόν μου ἀνατολήν. καὶ μετὰ βραχέα τούτοις ἐπιφέρει λέγων, καὶ ἐγένετο λόγος κυρίου πρός με λέγων, λάβε τὰ ἐκ τῆς αἰχμαλωσίας παρὰ τῶν ἀρχόντων καὶ παρὰ τῶν χρησίμων αὐτῆς, καὶ παρὰ τῶν ἐπεγνωκότων αὐτὴν, καὶ εἰσελεύσῃ ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ εἰς τὸν οἶκον Σοφονίου τοῦ ἥκοντος ἐκ Βαβυλῶνος, καὶ λήψῃ ἀργύριον καὶ χρυσίον, καὶ ποιήσεις στεφάνους, καὶ ἐπιθήσεις ἐπὶ τὴν κεφαλὴν Ἰησοῦ τοῦ Ἰωσεδὲκ τοῦ ἱερέως τοῦ μεγάλου. καὶ ἐρεῖς πρὸς αὐτὸν, τάδε λέγει κύριος παντοκράτωρ, ἰδοὺ ἀνὴρ, ἀνατολὴ ὄνομα αὐτῷ, καὶ ὑποκάτωθεν αὐτοῦ ἀνατελεῖ καὶ οἰκοδομήσει τὸν οἶκον κυρίου, καὶ αὐτὸς λήψεται ἀρετὴν, καὶ καθίσεται καὶ κατάρξει ἐπὶ τοῦ θρόνου αὐτοῦ. καὶ ἔσται ὁ ἱερεὺς ἐκ δεξιῶν αὐτοῦ, καὶ βουλὴ εἰρηνικὴ ἔσται ἀνὰ μέσον ἀμφοτέρων. Καὶ ὁ ἐν τῷ παρόντι προφήτης μέγας ἱερεὺς ἀναγορευόμενος Ἰησοῦς, λευκοτάτην εἰκόνα καὶ σύμβολον ἐναργὲς δοκεῖ μοι φέρειν τοῦ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ τοῦ χριστοῦ, τῇ τε αὐτοῦ προσηγορίᾳ τιμηθεὶς, καὶ τῆς ἐπανόδου τῆς ἀπὸ Βαβυλῶνος αἰχμαλωσίας τοῦ λαοῦ καθηγησάμενος. ἐπεὶ καὶ ὁ σωτὴρ ἡμῶν Ἰησοῦς ὁ χριστὸς ἀπεστάλθαι εἴρηται διὰ Ἡσαΐου τοῦ προφήτου, κηρύξαι αἰχμαλώτοις ἄφεσιν, καὶ τυφλοῖς ἀνάβλεψιν, παρακαλέσαι τε πάντας τοὺς πενθοῦντας, καὶ δοθῆναι τοῖς πενθοῦσι Σιὼν ἀντὶ σποδοῦ ἄλειμμα εὐφροσύνης. ἔχεις τοιγαροῦν ἤδη δύο μεγάλους ἀρχιερεῖς, τὸν μὲν παρὰ Μωσεῖ χριστὸν, τὸν δὲ μετὰ χρόνους Ἰησοῦν, τὰ σύμβολα τῆς περὶ τὸν σωτῆρα καὶ κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν χριστὸν ἀληθείας δι' αὐτῶν ἐπενηνεγμένους. ἀλλ' ὁ μὲν Ἀαρὼν ὁ παρὰ Μωσεῖ χριστὸς, τῆς παρὰ Αἰγυπτίοις ἀπαλλάξας τὸν λαὸν δουλείας, ἐπ' ἐλευθερίᾳ τε καὶ θεραπείᾳ τοῦ θεοῦ τῆς ἀπ' Αἰγύπτου πορείας αὐτῶν ἡγησάμενος, τὴν εἰκόνα σώζοι ἂν τοῦ ἀληθοῦς κυρίου, ὃς τῆς αἰγυπτιακῆς εἰδω-

λατρείας πάντας ἡμᾶς τοὺς ἐξ ἐθνῶν λυτρώσατο. ὁ δὴ ἐν τῷ προφήτῃ Ἰη-
σοῦς ὁ ἱερεὺς ὁ μέγας τῆς ἀπὸ Βαβυλῶνος ἐπὶ τὴν Ἱερουσαλὴμ ἐπανόδου προέστη,
δεῖγμα φέρων τοῦ αὐτοῦ Ἰησοῦ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν, ὃν ἔχομεν ἱερέα μέγαν διεληλυ-
θότα τοὺς οὐρανούς, δι' οὗ καὶ αὐτοὶ ὥσπερ ἐκ Βαβυλῶνος τῆς κατὰ τὸν ἐνεστῶτα βίον
συγχύσεώς τε καὶ αἰχμαλωσίας ἀπολυτρωθέντες, εἰς τὴν οὐρανόπολιν τὴν ἀληθῶς
Ἱερουσαλὴμ, σπεύδειν ἐδιδάχθημεν. εἰκότως δὲ ὁ τὴν εἰκόνα τῆς ἀληθείας δι' ἑαυτοῦ
φέρων Ἰησοῦς, καὶ ῥυπαρὰ ἱμάτια περιεβέβλητο, καὶ ὁ διάβολος ἐκ δεξιῶν αὐτοῦ
ἑστὼς καὶ ἀντικείμενος αὐτῷ λέγεται· ἐπεὶ καὶ ὁ ἀληθῶς σωτὴρ καὶ κύριος ἡμῶν Ἰη-
σοῦς εἰς τὴν ἡμετέραν καταβὰς αἰχμαλωσίαν, τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν ἀνείληφεν, καὶ
τὸν ἀνθρώπειον ῥύπον ἀνεμάξατο, τό τε κατὰ τὸ πάθος ἄγος διὰ τὴν πρὸς ἡμᾶς φι-
» λανθρωπίαν ὑπέμεινεν. διό φησιν ὁ Ἡσαΐας, οὗτος τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν φέρει, καὶ περὶ
» ἡμῶν ὀδυνᾶται, καὶ ἡμεῖς ἐλογισάμεθα αὐτὸν εἶναι ἐν πόνῳ καὶ ἐν πληγῇ καὶ ἐν κα-
» κώσει· αὐτὸς δὲ ἐτραυματίσθη διὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν, καὶ μεμαλάκισται διὰ τὰς
» ἀνομίας ἡμῶν. ἀλλὰ καὶ Ἰωάννης ὁ Βαπτιστὴς ἰδὼν τὸν κύριον εἶπεν, ἴδε ὁ ἀμνὸς
» τοῦ θεοῦ ὁ αἴρων τὰς ἁμαρτίας τοῦ κόσμου. καὶ ὁ Παῦλος τούτοις παραπλησίως περὶ
» αὐτοῦ γράφων φησί, τὸν μὴ γνόντα ἁμαρτίαν, ὑπὲρ ἡμῶν ἁμαρτίαν ἐποίησεν, ἵνα
» ἡμεῖς δικαιοσύνη θεοῦ γενώμεθα ἐν αὐτῷ. καί, Χριστὸς ἡμᾶς ἐξηγόρασεν ἐκ τῆς κα-
» τάρας τοῦ νόμου, γενόμενος ὑπὲρ ἡμῶν κατάρα. ταῦτα δὴ οὖν ἅπαντα θε-
» σπίζουσα ἡ προφητεία ἐδήλου δι' ὧν φησί, καὶ Ἰησοῦς ἦν ἐνδεδυμένος ἱμάτια ῥυ-
» παρά. πλὴν ἀλλὰ ταῦτα ἀποθέμενος κατὰ τὴν εἰς οὐρανοὺς ἄνοδον, καὶ τὴν ἀπὸ τῆς
καθ' ἡμᾶς αἰχμαλωσίας εἰς τὰ οἰκεῖα ἐπάνοδον, τῷ τῆς πατρικῆς θεότητος στεφα-
νοῦται διαδήματι, καὶ τὴν λαμπροτάτην στολὴν τοῦ πατρικοῦ φωτὸς περιτί-
θεται, κίδαρίν τε ἐνθέω, καὶ τοῖς ἄλλοις ἀρχιερατικοῖς κόσμοις κατακοσμεῖται. οὐ
χαλεπὰ δὲ καὶ τὰ κατὰ τὸν διάβολον ἀποδοῦναι, ὃς ἔτι καὶ νῦν ἀντικείμενος τῇ τοῦ χρι-
στοῦ διδασκαλίᾳ, καὶ τῇ καθ' ὅλης τῆς οἰκουμένης ὑπ' αὐτοῦ ἱδρυνθείσῃ ἐκκλησίᾳ,
αὐτῷ τῷ σωτῆρι ἡμῶν ἀνθέστηκεν, καὶ πρότερον αὐτῷ ἐξ ἐναντίας ἐπιστρατεύ-
σας, ὅτε πρώτην ἡμᾶς ἐκ τῆς ὑπ' αὐτοῦ αἰχμαλωσίας ῥυόμενος. ἐπείρασε γοῦν
αὐτὸν καὶ πρότερον, καὶ δεύτερον, ὅτε κατὰ τὸ πάθος τὴν ἐπιβουλὴν αὐτῷ συνεσκευά-
σατο. ἐφ' οἷς ἅπασι καὶ τὸν διάβολον καὶ τοὺς ὑπ' αὐτῷ πάντας ἀοράτους ἐχθρούς τε
καὶ πολεμίους ἀπωσάμενος, τοὺς αἰχμαλώτους ἡμᾶς οἰκείους αὐτοῦ κατηρτίσατο,
καὶ ἐξ ἡμῶν αὐτῶν ὡς ἂν ἐκ λίθων ζώντων, τὸν οἶκον τοῦ θεοῦ καὶ τὸ τῆς εὐσεβείας
» πολίτευμα ἐστήσατο, ὥστε εἰκότως ἐφαρμόζειν αὐτῷ τὸ λόγιον φάσκον, ἰδοὺ ἀνήρ,
» ἀνατολὴ ὄνομα αὐτῷ. καὶ ὑποκάτωθεν αὐτοῦ ἀνατελεῖ, καὶ οἰκοδομήσει τὸν οἶκον κυρίου.
» καὶ αὐτὸς λήψεται ἀρετήν, καὶ καθιεῖται, καὶ κατάρξει ἐπὶ τοῦ θρόνου. πρόσεχε δὴ οὖν
ἐπιμελῶς, ἵνα τὸ ἄπορον νῦν μὲν πνευματικῶς περὶ τοῦ πάλαι γεγονότος Ἰησοῦ, τοῦ τὴν
εἰκόνα τοῦ ἀληθοῦς φέροντος φησὶ τό, ἰδοὺ ἀνήρ, ἀνατολὴ ὄνομα αὐτῷ. ὕστερον δὲ
» ὑποβὰς ὡς περὶ ἑτέρου ὄντος ἀνατολῆς, αὐτῷ δὴ τότε προόντι Ἰησοῦ λέγεται, ἄκουε
» δὴ Ἰησοῦ ὁ ἱερεὺς ὁ μέγας, σὺ καὶ οἱ πλησίον σου, διότι ἄνδρες τερατοσκόποι εἰσίν.
» ἰδοὺ ἄγω τὸν δοῦλόν μου ἀνατολήν. εἰ δὴ οὖν ὁ λόγος ἦν περὶ μέλλοντος ἥξειν ἑτέρου,
ἀληθέστερον παρὰ τὸν τότε ἀνατολῆς ὀνομαζομένου, εἰκὼν ἄρα τοῦ μέλλοντος ἥξειν
ἀνατολῆς ἐκεῖνος ἦν, ὡς ἐν εἰκόνι οὐ μόνον Ἰησοῦς, ἀλλὰ καὶ ἀνατολὴ προσαγο-
ρευόμενος,

ρευόμενος, εἴγε ὡς πρὸς τὸν παρόντα αὐτὸν τὸ, ἰδοὺ ἀνὴρ ἀνατολὴ ὄνομα αὐτῷ, λέγεται. εἰκότως οὖν τῆς εἰκόνος ἕνεκα, καὶ αὐτὸς τῆς τοῦ σωτῆρος προσηγορίας ἠξίωτο, ὥσπερ οὖν καὶ τῆς ἀνατολῆς. ἐπεὶ δὴ τὸ σωτήριον θεοῦ εἰς τὴν ἑλλάδα φωνὴν τὸ τοῦ ἰησοῦ μεταληφθὲν ὄνομα σημαίνει· ἰησοῦ μὲν γὰρ παρ' ἑβραίοις σωτηρία, υἱὸς δὲ ναυῆ παρ' αὐτοῖς ἰωσουὲ ὀνομάζεται· ἰωσουὲ δέ ἐστιν ἰαὼ σωτηρία, τουτέστι θεοῦ σωτήριον, εἰκότως εἴπου θεοῦ σωτήριον ἐν τοῖς ἑλληνικοῖς ἀντιγράφοις ὠνόμασται, οὐκ ἄλλο τι, ἢ τὸν ἰησοῦν κατὰ τὴν ἑβραίων φωνὴν πέπεισο δηλοῦσθαι. Τούτων καὶ περὶ τῆς τοῦ σωτῆρος ἡμῶν προσηγορίας ἐπὶ τοσοῦτον εἰρημένων, ἐξ ἑτέρας αὖθις ἀρχῆς τὸν λόγον ἀναλαβόντες, ἐπὶ τὰς ἐντελεστέρας περὶ αὐτοῦ προφητικὰς ἀποδείξεις μεταβησόμεθα.

Τάδε ἔνεστιν ἐν τῷ πέμπτῳ συγγράμματι τῆς περὶ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν εὐαγγελικῆς ἀποδείξεως.

Προοίμιον.

Ἐπειδὴ δῆλος ὁ τρόπος ὁ περὶ τῆς σωτηρίας ἡμῶν Ἰησοῦ χριστοῦ πέφανται ἐν τῷ πρὸ τούτου συγγράμματι τῆς εὐαγγελικῆς ἀποδείξεως· ὁ μὲν, ὑπερφυὴς καὶ ἐπέκεινα, καθ' ὃν ὁριζόμεθα αὐτὸν εἶναι μονογενῆ θεοῦ υἱόν, ἢ οὐσιώδη τοῦ θεοῦ λόγον, δεύτερον τὸν τῶν ὅλων αἴτιον, ἢ οὐσίαν νοερὰν καὶ θεοῦ πρωτότοκον ἐνάρετον φύσιν, ἢ τὴν τοῦ γεννητοῦ θείαν τε πανάρετον δύναμιν, ἢ τὴν ἀγεννήτου φύσεως νοερὰν εἰκόνα· ὁ δὲ, συγγενὴς ἡμῖν καὶ μᾶλλον οἰκεῖος, καθ' ὃν πάλιν αὐτὸν ὁριζόμεθα θεοῦ λόγον ἐν ἀνθρώπῳ τὸν τῆς πατρὸς εὐσεβείας ἀπαγγελτικὸν, καθ' ὃν πέφηνε πάλαι πρότερον ἐν ἀνθρώπου σχήματι τοῖς ἀμφὶ τὸν ἀβραάμ. αὐτὸν δ' ἐκεῖνον τὸν βοώμενον ἐθνάρχην θεοφιλέσιν, αὖθίς τε φανησόμενον ἐν ἀνθρώποις δι' ἀνθρώπου γενέσεως, καὶ παραπλησίας ἡμῖν σαρκὸς, ἄριστα πείσεσθαι προείρηται· ὁδῷ καὶ τάξει προχωρήσαι δ' ἡμῖν ὁ λόγος μελήσει τὰ περὶ αὐτοῦ προφητικὰ ἐκθέσθαι μαρτυρίας, εἰ δὴ ἐν προτέροις, κατὰ τὰ ἐπηγγελμένα, τὸ πρῶτον ἐξετάσαιμεν, καὶ τὴν ἐν τοῖς εὐαγγελίοις περὶ αὐτοῦ θεολογίαν ἀπὸ τῆς παλαιᾶς καὶ προφητικῆς μαρτυρίας πιστώσαιμεν. ἀναγκαῖον δὲ προεπισκέψασθαι ὁποῖός ποτε ἦν ὁ τρόπος τῆς παρ' ἑβραίοις τῶν προφητῶν θεοληψίας, παρ' ὧν καὶ τὰ προειρημένα προπεπαιδεύμεθα.

Τίς ὁ τρόπος καθ' ὃν οἱ παρ' ἑβραίοις προφῆται ὁμοῦ τά τε μέλλοντα προεθέσπιζον, καὶ τὴν μόνην ἀληθῆ θεολογίαν ἐφώτιζον.

Μαντεῖα καὶ χρηστήρια πανταχόσε γῆς Ἕλληνες καὶ βάρβαροι μνημονεύουσι συστῆναι. ταῦτα δέ φασιν ἐκ προνοίας τοῦ δημιουργοῦ ἐπὶ χρήσει καὶ ὠφελείᾳ τῶν ἀνθρώπων καταδεδεῖχθαι, ὡς μηδὲν εἶναι τὸ διαφέρειν τῶν παρ' ἑβραίοις προφητῶν, πρὸς τὰ τῶν λοιπῶν ἐθνῶν χρηστήρια. ὡς γὰρ ἑβραίοις διὰ τῶν τοιῶνδε προφητῶν, οὕτω καὶ τοῖς ἄλλοις ἔθνεσι διὰ τῶν κατὰ τόπον μαντειῶν τὸν ἐπὶ πάντων θεὸν χρᾶν, καὶ τὰ συμφέροντα ὑποτίθεσθαι. μὴ γὰρ ἰουδαίων μόνον εἶναι θεὸν, ἀλλὰ καὶ τῶν λοιπῶν ἁπάντων ἀνθρώπων. καὶ οὐ μᾶλλον ἐκείνων, ἢ τούτων κήδεσθαι, πάντων δ' ἐξ ἴσου προνοεῖν, ὡς τὸν οὐρανὸν καὶ ἥλιον ἀφθόνως τοῖς πᾶσι δεδωρῆσθαι, ἀλλ' οὐ μόνοις ἑβραίοις. καὶ τὰς ἐτησίους τῶν ἐπιτηδείων χορηγίας, σωμάτων τε τοῖς πᾶσι κατασκευὴν ὁμοίαν, ἕνα τε γενέσεως τοῖς πᾶσι τρόπον, καὶ φύσιν λογικῆς ψυχῆς μίαν. οὕτω δὲ καὶ τὴν τῶν μελλόντων προγνώσεως τὴν ἐπιστήμην πᾶσιν ἀνθρώποις ἀφθόνως παρέχειν, τοῖς μὲν διὰ προφητῶν ἀνδρῶν, τοῖς δὲ διὰ χρηστηρίων, τοῖς δὲ διὰ ὀρνίθων πτήσεως, ἢ διὰ θυτικῆς, ἢ δι' ὀνειροπομπείας, ἢ διὰ κληδόνων, ἢ παλμῶν, ἢ τινων ἑτέρων συμβόλων. ταῦτα γὰρ φασιν ἀνθρώποις ἐκ τῆς τοῦ θεοῦ προνοίας δεδωρῆσθαι, ὡς μηδὲν πλέον ἔχειν δοκεῖν τοὺς ἑβραίων προφήτας. τοιοῦτος μὲν οὖν ὁ παρ' ἐκείνων λόγος. ὁ δὲ παρ' ἡμῶν, ὧδέ πως αὐτοῖς ἀπαντήσεται. εἰ μέν τις συνίστη λόγος θεοὺς ἀληθῶς, ἢ θείας δυνάμεις, ἢ δαί-

μονας

μονας ἀγαθοὺς ἐφεστάναι τοῖς τῶν εἰρημένων μαντείοις, ἢ τοῖς οἰωνοῖς, ἢ τοῖς λοι-
ποῖς καλουμένοις, ἦν ἂν χώραν ἀποδοῦναι τοῖς λεγομένοις, ὡς τοῦ ἐπὶ πάντων θεοῦ
κἀκεῖνα τοῖς χρωμένοις ἐπ' ὠφελείᾳ δεδωρημένου. εἰ δὲ ἐν τελέσιν ἀποδείξεσι καὶ
αὐτῶν τῶν ἐκείνων ὁμολογίαις ἤδη πρότερον δαίμονας αὐτοὺς εἶναι, καὶ οὐδ' ἀγαθούς,
πάσης δὲ βλάβης καὶ μοχθηρίας αἰτίους, πῶς ἂν δεύτεροι θεοῦ εἶναι προφῆται; φαύ-
λους δὲ αὐτοὺς ὁ λόγος ἐφώρασε διὰ τῆς εὐαγγελικῆς προπαρασκευῆς, ἔκ τε τῆς
πάλαι κατὰ πάντα τόπον καὶ πόλιν καὶ χώραν συντελουμένης αὐτοῖς ἀνθρωποθυσίας,
ἔκ τε ὧν ἠπάτων τοὺς ἐρωτῶντας ἀγνοίᾳ τοῦ μέλλοντος, ἔκ τε ὧν ἡλίσκοντο μυρία
ψευδόμενοι, τοτὲ μὲν ἐκ τοῦ προφανοῦς, τοτὲ δὲ διὰ τῆς τῶν χρησμῶν ἀμφιβολίας, δι'
ἧς τοὺς πρόσφυγας πλείοσι πλειστάκις περιβαλόντες κακοῖς ἀπηλέγχθησαν. καὶ
ἐπεὶ παραπεδείκνυτο μιαρὸν αὐτῶν καὶ ἀκάθαρτον τὸ φῦλον, ἔκ τε τοῦ χαίρειν αἰσχραῖς
καὶ ἀκολάστοις περὶ αὐτῶν λεγομέναις ᾠδαῖς, καὶ ὕμνοις καὶ μυθικοῖς διηγήμασιν, ἱστορί-
αις τε ἀσέμνοις καὶ ἐπιβλαβέσιν, ἃς καὶ καθ' αὐτῶν κυροῦντες καὶ ὡς ἀληθεῖς βεβαιοῦν-
τες ἥλωσαν. τὸ τέλος ἁπάντων ἔλεγχος τῆς ἀδρανοῦς αὐτῶν φύσεως ἦν, τὸ σβεσθῆναι καὶ
μηκέτι ὁμοίως χρᾶν· καὶ σβεσθῆναι μὴ ἄλλοτε ἢ ἀπὸ τῶν χρόνων τῆς ἐπιφανείας τοῦ σω-
τῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ τοῦ χριστοῦ. ἐξ οὗ γὰρ εἰς πάντα τὰ ἔθνη διέδραμεν ὁ τῆς εὐαγ-
γελικῆς διδασκαλίας αὐτοῦ λόγος, ἐξ ἐκείνου καὶ τὰ χρηστήρια λέληκεν, καὶ δαιμό-
νων θάνατοι μνημονεύονται. πάντα δὲ οὖν ἦν ταῦτα καὶ ἄλλα τούτοις παραπλήσια
μυρία, δι' ὧν πονηροὶ δαίμονες ὄντες οἱ περὶ ὧν ὁ λόγος, ἐν τοῖς τῆς εὐαγγελικῆς
προπαρασκευῆς ἀπηλέγχθησαν. εἰ δὴ οὖν τοιοίδε τινὲς τυγχάνουσι, τίς ἄρα λόγος
τοῦ ἐπὶ πάντων θεοῦ μαντείας εἶναι ἡγεῖσθαι τὰ τῶν δαιμόνων χρηστήρια; ἢ τοῖς τοῦ
θεοῦ προφήταις τοὺς κατ' αὐτοὺς παραβάλλειν; ποταπαὶ δὲ αὐτῶν αἱ προρρήσεις,
ἃς ὅτε καὶ ἐδόκουν ὑφεστάναι, περὶ τοὺς ἐρωτῶντας ἐποιοῦντο; ἆρα οὐχὶ περὶ ἀ-
σέμνων ταπεινῶν τε καὶ εὐτελῶν ἀνδρῶν, πυκτῶν φέρε ἤ τινων τοιούτων, οὓς θυσί-
αις τιμᾶν ἐκέλευον; ποῖα δὲ τὰ περὶ τῆς ἀνθρωποθυσίας νενόμισται; κεφάλαιον γὰρ
δὴ τοῦτο τῶν εἰρημένων. ἆρα τινὶ πράγματι φαύλῳ κατέλιπον ἀτοπίας ὑπερ-
βολήν; εἰ δὴ οἱ σωτῆρες ἀνθρώπων θεοί τε καὶ ἀγαθοὶ δαίμονες, τοὺς ἱκέτας αὐτῶν
καὶ εὐσεβεῖς πρόσφυγας καταστρέφειν τὰ ἑαυτῶν φίλτατα ὥσπερ εἴ τινα ἄλλα θρέμ-
ματα, προσεκελεύοντο, ἄντικρυς ἀνθρωπείων αἱμάτων ὑπὲρ πᾶσαν θηρίων φύσιν
διψῶντες, καὶ οὐδὲν ἄλλο ἢ αἱμοπότας καὶ ἀνθρωποβόρους ἀπωλείας τε φίλους εἶναι
σφᾶς αὐτοὺς ἀπελέγχοντες. ἢ λεγέτω ὁ βουλόμενος, εἰ ἔχοι σεμνόν τι καὶ ἀρετῆς
ἄξιον τῶν δηλουμένων ἐπιδεῖξαι, ἢ μαντείας τε προρρήσεις εἰς πᾶν γένος ἀνθρώ-
πων συντεινούσας, ἢ νόμους τε πολιτικὰς διατάξεις, καθ' οὓς χρὴ βιοῦν πάν-
τας ἀνθρώπους διαγορευούσας, ἢ φιλοσοφίας δόγματά τε καὶ μαθήματα πρὸς
τὴν θεῶν προσβεβλημένα τοῖς ἐρασταῖς φιλοσοφίας. ἀλλ' οὐκ ἂν ἔχοι τις φάναι
τοιοῦτον πώποτε ὑπάρξαι τῷ βίῳ ἐκ τῶν περιβοήτων χρηστηρίων. εἰ γὰρ ἦν
ταῦτα, οὐκ ἂν διαφόροις ἐχρήσαντο καὶ μαχομένοις νόμοις ἄνθρωποι ὑπὸ
θεῶν νομοθετούμενοι. θεοὶ γὰρ ὄντες καὶ ἀγαθοί, πῶς οὐκ ἂν τοῖς αὐτοῖς ἐχρήσαντο
διατάγμασι; πῶς δ' οὐχὶ τοῖς σώφροσι καὶ δικαιοτάταις νομοθεσίαις; τίς οὖν τοῦ Σό-
λωνος ἢ Δράκοντος ἢ τῶν ἄλλων ἀνθρώπων ἧσσόν τι καὶ βαρβάροις νομοθετῶν
χεῖρον ἦν, θεῶν ἔτι προόντων, καὶ διὰ τῶν χρησμῶν διατεταγμένων τὰ δέοντα; εἰ δ'

ἢ φαίη τις αὐτοὺς καὶ οὐδ' ἀξίους εἶναι, τοὺς καθ' ἕκαστον ἔθνος ἀνθρώπων νομοθε-
τοῦντας, ὃ τίς ἄρα ἐκεῖνος καὶ ποταπὸς εἰπάτω θεός, ὁ Σκύθαις φέρε ἀνθρωπο-
βορεῖν διαταξάμενος, ἢ ὁ μητράσιν ἑτέροις καὶ θυγατράσι μίγνυσθαι νομοθετή-
σας, ἢ ὁ κυσὶν παραβάλλειν τοὺς γεγηρακότας, ὡς ἀγαθὸν, διατεταγμένος, ἢ ὁ ἐπι-
τρέψας ἀδελφὰς γαμεῖν καὶ ἄρρενας ἄρρεσιν ἐπιμίγνυσθαι; καὶ τί με δεῖ τοὺς ἐκθέ-
σμους τῶν παρ' Ἕλλησι καὶ βαρβάροις λόγους ἀπαριθμεῖν, εἰς ἔλεγχον τοῦ μὴ θεοὺς
γεγονέναι, πονηροὺς δὲ καὶ ἀλιτηρίους δαίμονας, τοὺς θαυμαστοὺς αὐτῶν χρησμοδό-
τας, ἐπεὶ τὰ παρὰ φύσιν ἀτοπήματα τὸ πανάθλιον τῶν ἀνθρώπων βίον κατα-
βεβληκότας; ὁπότ' οὐδ' οἱ παρ' Ἕλλησι βεβοημένοι θεοὶ καὶ μάντεις ὀνησιφορόν τι
καὶ λυσιτελὲς εἰς ψυχῆς ὠφέλειαν, τοῖς χρωμένοις ἀποδείκνυνται παρεσχημένοι. τί
γὰρ δή ποτε καταλιπόντες ἄνδρες Ἕλληνες τὴν ἐξ αὐτῶν ὠφέλειαν, ἐπὶ τὴν βάρ-
βαρον ἐστέλλοντο γῆν, ἐμπορίαν μαθημάτων ἔξωθέν ποθεν ἐρανιζόμενοι, πα-
ρὸν διδασκάλοις τοῖς θεοῖς χρῆσθαι; θεῶν γὰρ ἦ καὶ δαιμόνων ἀγαθῶν χρηματι-
ζόντων, καὶ τοτὲ μὲν, διὰ τῆς προγνώσεως καὶ τῆς ἄλλης παραδοξοποιίας τὴν
οἰκείαν δύναμιν παραφαινόντων· τοτὲ δὲ, διὰ τῆς ἀδιαπτώτου τῶν μαθημάτων ἀλη-
θείας τὴν ἀληθῆ σοφίαν ἐκδιδασκόντων, τί ποτ' ἦν ἄρα τὸ μὴ τούτοις μαθητευ-
θῆναι φιλοσόφων παῖδας, ἄλλων δὲ ἀπ' ἄλλου δογμάτων τινῶν ἐπινοίας πορίζο-
μένων, ἐκ τῆς μακρᾶς διαφωνίας ποικίλας αἱρέσεις φιλοσόφων συστῆναι; ἀλλ' εἰ
μὴ προσεῖχον αὐτοῖς οἱ πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων, τοὺς εὐσεβεῖς δ' οὖν καὶ θεοῖς προσι-
όντας χρῆν δήπου τὸ ἀδιάπτωτον ἐκ τῆς τῶν θεῶν ὠφελείας πεποιῆσθαι. τίνες
δ' οὖν οὗτοι; οὓς γὰρ ἂν φῇς, τούτους ἀπελέγχουσι πλανωμένους οἱ ἀντιδοξάζοντες.
ἀλλὰ γὰρ, ὡς ἔοικε, δαιμόνων ἦν μαντεία, μέχρι κλέπτου φωρᾶς, ἢ σκεύους ἀ-
πωλείας, ἢ τινος ἄλλου τοιούτου φθάνοντα, ὧν οὐκ ἀπεικὸς ἦν αὐτοὺς ἐν τῷ περὶ
γῆν ἀέρι τὰς διατριβὰς ποιουμένους, τὴν εἴδησιν ἐσχηκέναι· καλοῦ δὲ καὶ σο-
φοῦ μηδενὸς ἐπηβόλους εἶναι δόγματος φιλοσόφου, μὴ πολιτείας, μὴ νόμου ὀρθῷ λόγῳ
κειμένου· μᾶλλον δὲ, εἰ χρὴ ἐλευθέρᾳ φωνῇ τἀληθὲς εἰπεῖν, τούτους ἅπαντας ἀρχε-
κάκους ἡγεῖσθαι χρὴ γεγονέναι· οἱ δὴ περὶ σφῶν αὐτῶν, μοιχείας καὶ ἀρρενομιξίας,
μητρογαμίας τε, καὶ ἀδελφῶν ἐκθέσμους κοινωνίας, καὶ μυρίας ἄλλας θεομαχίας, ἔ-
χθρας τε καὶ πολέμους θεῶν πρὸς θεοὺς, ἀνθρώπων τε ᾠδαῖς καὶ ὕμνοις καὶ διηγήμα-
σι, μυστηρίων τε ἐν ἀπορρήτοις τελεταῖς λεγόντων ἀκροώμενοι, οὐδ' εἷς γοῦν
αὐτῶν πώποτε ἐπὶ τοῖς εἰρημένοις, ὡς ἐπ' ἀκολάστοις, καὶ μηδὲ σώφροσιν ἀνθρώ-
ποις ἁρμόζουσι φρονεῖν ἢ λέγειν τὰ τοιαῦτα, ἀγανακτήσας φαίνεται. καὶ τί με χρὴ
διατείνεσθαι, παρὸν ἐξ ἑνὸς τοῦ μεγίστου παραδείγματος τὸ ὠμὸν καὶ ἀπάνθρω-
πον, καὶ ὡς ἀληθῶς μιαρὸν τῶν δηλουμένων συνορᾶν; λέγω δὲ ἐκ τῆς ἀνθρωποθυ-
σίας. τὸ γὰρ μὴ μόνων ἀλόγων ζώων σφαγαῖς χαίρειν, ἀλλὰ καὶ ἀνθρώπων ἀπω-
λείαις, ποίας ὠμότητος ὑπερβολὴν οὐχ ὑπερηκόντισε; ταῦτα γὰρ ἦν, ὡς ἔφην, τὰ
διὰ τῆς προπαρασκευῆς ἐξ αὐτῶν τῶν Ἑλληνικῶν φιλοσόφων τε καὶ συγγραφέων
μεμαρτυρημένα, ἐξ ὧν καὶ μάλιστα δαίμονες ὄντες πονηροὶ πολυπλόκοις μηχα-
ναῖς, τοτὲ μὲν, ταῖς διὰ μαντειῶν, τοτὲ δὲ, ταῖς δι' οἰωνῶν ἢ συμβόλων ἢ θυμάτων
ἢ τῶν παραπλησίων, τὸ ἀνθρώπειον διαστρέφοντες βίον δείκνυνται. διόπερ ἀπο-
φατέον αὐτῶν τὰ χρηστήρια μὴ τοῦ ἐπὶ πάντων γεγονέναι θεοῦ. οὐκοῦν οὐδὲ
συγκρί-

συγκρίνειν αὐτὰ τοῖς ἑβραίων προφήταις θεμιτὸν ἂν εἴη, ὧν ὁ πρῶτος ἱεροφάν-
της καὶ θεολόγος γεγονὼς μωσῆς, θεῖα ὅσων ἀγαθῶν τῷ βίῳ πρόξενος κατέστη.
πρῶτον μὲν δογμάτων εὐαγγελικῶν καὶ ἀληθῶν περὶ τοῦ ποιητοῦ καὶ δημιουργοῦ
τῶν ἁπάντων θεοῦ, περί τε τοῦ δευτέρου αἰτίου τῶν μετ' αὐτὸν λογικῶν καὶ νοερῶν
οὐσιῶν, περὶ τῆς κοσμογονίας καὶ ἀνθρωπογονίας γραφὴν ἱερὰν ἐξέδωκεν, ἔτι τε τὰς
θεοσεβῶν ἱστορίας τῶν πάλαι θεοφιλῶν ἑβραίων, ὥσπερ τινὰς ἀρετῶν εἰκόνας ὑπο-
τυπωσάμενος, εἰς ζῆλον τῶν ἀγαθῶν ἀνδρῶν τοὺς ὑπηκόους ἀνεκίνησε· καὶ νομοθε-
σίας ἐνθέου καὶ καταλλήλου τοῖς τότε χρωμένοις, φωτὸς ἀπήρξατο λόγων καὶ θρη-
σκείας θεοσεβοῦς πέφηνεν εἰσαγωγεύς· καὶ ἐπὶ πᾶσι τῶν μακροῖς ὕστερον χρόνοις
ἔσεσθαι μελλόντων τὰς προρρήσεις ἀναπεφώνηκεν, ὡς μικρὸν ὕστερον μνημονευ-
θήσεται. καὶ τοιοῦτος μὲν οὗτος. κατὰ τὰ αὐτὰ δὲ καὶ οἱ μετ' αὐτὸν προφῆται, πάρεργον
μὲν, εἴπου τι τῶν ἐφημέρων ἐζητεῖτο, καὶ τοῦτο προύλεγον τοῖς ἐρωτῶσι. τὸ δὲ κε-
φάλαιον τῆς προφητείας αὐτοῖς ἐπὶ μεγάλοις συνετελεῖτο. οὐ γὰρ ἐπὶ μαντείᾳ τῶν
ἐφημέρων καὶ προσκαίρων πρὸς ὄντα καιρὸν ἐπιζητουμένων, οὐδέ τι σμικρῶν καὶ τα-
πεινῶν τὰ τῆς θεοφορίας ἠξιοῦντο, ἀλλ' ἐπὶ τοῦ παντὸς ἀνθρώπων γένους ἢ τοῦ θείου
πνεύματος ἐν αὐτοῖς ἦν ἀμφὶς μεγίστην ὑπόθεσιν περιέχουσα, οὐ περὶ νοσοῦντος
ἀνθρώπου τὸ σῶμα, οὐδὲ περὶ τῆς προσκαίρου καὶ πολυπαθοῦς ταύτης ζωῆς τὴν
πρόρρησιν ἐπαγγελλομένη, οὐδὲ περί τινος ἀπολωλότος, οὐδ' ἄλλως περί τινων
μέσων καὶ ἀδιαφόρων, ἃ οὔτε πρὸς ὄντα ψυχῆς βελτίωσιν συμβάλλεται, οὔτε μὴ πα-
ρόντα ζημίαν ἢ βλάβην περιποιεῖ. ἀλλ' ἦν μὲν, ὡς ἔφην, ὅτε καὶ ταῦτα προύλε-
γον, οὐ κατὰ τὸν προηγούμενον δὲ λόγον· ἀλλὰ κατὰ ἀκολουθίαν τῆς τῶν κρειττόνων κα-
ταλήψεως, μείζονα μὲν ὑπόθεσιν ἢ κατὰ τὰ εἰρημένα περιεῖχεν. εἰ δ' οὖν τις τὴν
πᾶσαν περιοχὴν τῆς μωσέως γραφῆς, καὶ τῶν μετ' αὐτὸν ἀκριβῶς διερευνήσειεν,
εὕροι ἂν προτρεπτικὴν καὶ διδασκαλίαν εὐσεβείας τῆς εἰς τὸν τῶν ὅλων θεὸν αὐτὸν δὴ
τὸν δημιουργὸν ἁπάντων περιέχουσαν, γνῶσίν τε καὶ θεολογίαν τὴν ἀνωτάτω τοῦ
δευτέρου αἰτίου, πάσης δὲ πολυθέου πλάνης ἀποτρεπτικὴν, εἶτα τῶν πάλαι θεοφιλῶν
ἀνδρῶν τῶν δὴ καὶ ἀπαρξαμένων τῆς εἰρημένης εὐσεβείας μνήμην, προρρήσεις τε
καὶ ἀναφωνήσεις, κατὰ τὸν ἐκείνων βίον, ὑστέροις ποτὲ χρόνοις μελλόντων βιώσεσθαι, δι'
ἐπιφανείας καὶ παρουσίας εἰς ἀνθρώπους θεοῦ, αὐτοῦ δὴ τοῦ δευτέρου κυρίου, καὶ
θεοῦ μετὰ τὸν ἀνωτάτω πατέρα, καὶ αὐτοῦ χρηματίζοντος διδασκάλου τῆς αὐτῆς
εὐσεβείας, καὶ σωτῆρος ἐπιφανησομένου τῷ τῶν ἀνθρώπων βίῳ, δι' οὗ πᾶσι τοῖς ἔθνε-
σιν, ἤγουν ὁμοῦ καὶ βαρβάροις προύλεγον, τὸν τῆς θεοσεβείας τῶν πάλαι θεοφιλῶν ἑ-
βραίων τρόπον παραδοθήσεσθαι. ταῦτα μωσῆς, ταῦτα δὲ καὶ τῶν λοιπῶν προ-
φητῶν παῖδες, οἱ πάντες ἐξ ἑνὸς στόματος προεκήρυττον. καὶ τοῦτ' ἦν τὸ τῆς εἰς
ἀνθρώπους τοῦ θείου πνεύματος ἐπιφορᾶς αἴτιον, διδάξαι θεογνωσίαν ἀνθρώ-
πους, καὶ τὴν ἀνωτάτω περὶ πατρὸς καὶ υἱοῦ θεολογίαν, παιδεῦσαί τε τρόπον ἀλη-
θοῦς εὐσεβείας, καὶ μνημονεῦσαι τῶν πάλαι κατωρθωκότων, τόν τε μετὰ τούτων ἔλεγ-
χον διὰ μακρῶν ἐκφᾶναι λόγων, θεσπίσαι τε τὴν παρουσίαν τοῦ σωτῆρος καὶ
διδασκάλου τοῦ παντὸς ἀνθρώπων γένους, καὶ τὴν δι' αὐτοῦ τῆς παλαιᾶς ἐξ ἑβραίων
θεοσεβείας εἰς πάντα τὰ ἔθνη μετάδοσιν προκηρύξαι. ταῦτα ἦν τὰ ἐξ αἰῶνος, στή-
λαις καὶ βίβλοις ἱεραῖς τῶν προφητῶν συμφώνως ἀναπεφωνημένα. αὐτὰ δὲ

ταῦτα, ἃ καὶ ἴσμεν, αὐτοῖς ὀφθαλμοῖς μετὰ τὸν μακρὸν αἰῶνα, εἰσέτι νῦν πληρού-
μενα συνορᾶται· μιᾷ δὲ φωνῇ πάντες οὗτοι καὶ θείῳ πνεύματι κάτοχοι πᾶσιν ἀν-
θρώποις τὸ φῶς τῆς ἀληθοῦς προεκήρυττον εὐσεβείας· ἁγνείαν τε ψυχῆς καὶ σώ-
ματος, παντελῆ τε κάθαρσιν διανοίας, ἣν αὐτοὶ πρότεροι ἠσκηκότες, τοῖς ὑπηκόοις
προὐβάλλοντο, πάσης ἀκολάστου πράξεως τοὺς προσιόντας ἀπείργοντες, μηδὲ τὰς
πολυθέου πλάνης ἀπομιμεῖσθαι τὰς ἐκθέσμους ἐπιτηδεύσεις, προσέτι πάλιν
δὲ φεύγειν διδάσκοντες πᾶσαν δαιμονικὴν ἐγχείρησιν, καὶ τὰς πάλαι περισπουδά-
στους ἐκείνας ἀνθρωποθυσίας, τάς τε αἰσχρὰς καὶ ἐπιρρήτους περὶ θεῶν διηγήσεις,
ὧν ἀπείργοντες, μόνῳ προσανέχειν συνεβούλευον τῷ πάντων δημιουργῷ θεῷ,
οἷα ἐφόρῳ καὶ κριτῇ τυγχάνοντι τῶν ἐν ἀνθρώποις πραττομένων· μηδὲ ἀγνοεῖν
τὸν μέλλοντα εἰς ἀνθρώπους ἐπιδημεῖν χριστὸν τοῦ θεοῦ, σωτῆρα παντὸς γένους ἀν-
θρώπων, καὶ διδάσκαλον βαρβάρων ὁμοῦ καὶ ἑλλήνων εὐσεβείας τῆς ἀληθοῦς κατα-
στησόμενον. τοιοῦτον ἦν τὸ διάφορον τῆς ὑπὸ τοῦ θείου πνεύματος κατοχῆς,
καὶ τῆς ὑπὸ δαιμονικῆς ἐνεργείας μαντεύεσθαι προσποιουμένων. εἶτα τὸ μὲν
πονηρὸν δαιμόνιον οἷα σκότους οἰκεῖον, σκότον καὶ ἀχλὺν περιβάλλον τῇ ψυχῇ διὰ τῆς
ἐμφοιτήσεως, τὸν ὑποφήτην οἷα νεκρὸν ἐξήπλου τοῦ κατὰ φύσιν λογισμοῦ παρενηνεγ-
μένον, ὡς δὴ ἑπόμενον τοῖς λεγομένοις ἢ πραττομένοις δι᾽ αὐτοῦ, παντελῶς δ᾽ ἀναί-
σθητον καὶ παράφρονα, παρ᾽ ὃ καὶ μαντείαν ὥσπερ τινὰ μανίαν, εἰκότως ἐοίκασιν οἱ
τοιάδε καταπλῶσιν ἐπικεκληκέναι. τὸ δέ γε ἀληθῶς καὶ ἔνθεον πνεῦμα, φωτοειδὲς,
μᾶλλον δὲ φῶς αὐτὸ τυγχάνον, ᾗ ἂν ἐπέλθῃ ψυχῇ, καινὴν περιαχεῦμα καὶ
λαμπροτάτην φωτὸς ἡμέραν ἐν αὐτῇ κατειργάζετο, διεγερτικωτέραν τε καὶ θεω-
ρητικωτέραν πολὺ πλέον νῦν, ἢ πρότερον αὐτὴν αὐτῆς ἀποφαῖνον, ὥστε νή-
φειν καὶ ἐγρηγορέναι, συνορᾶν τε πάντων μάλιστα καὶ συγκρίνειν τὰ θεσπιζόμε-
να. παρ᾽ ὃ μοι δοκοῦμεν εὖ καὶ ἀληθῶς προφήτας ἀποκαλεῖν τοὺς τοιούσδε, παρὰ τὸ
προφαίνειν καὶ προφωτίζειν ἐν αὐτοῖς τὸ θεῖον πνεῦμα, μὴ μόνον τὰ παρόντα, ἀλλὰ
καὶ τῶν μελλόντων ἀληθῆ καὶ ἀκριβῆ γνῶσιν. σκέψασθε δὲ εἰ μὴ πολὺ κρείττων ἐστὶ
καὶ ἀληθὴς ὁ λόγος, φάσκων πνεῦμα θεῖον ψυχαῖς ἐπιφοιτᾶν κεκαθαρμέναις, καὶ
νῷ λογικῷ καὶ διαυγεῖ πρὸς ὑποδοχὴν τοῦ θείου παρεσκευασμέναις, ἢ ὁ τῶν ἐν
ἀψύχῳ ὕλῃ καὶ σκοτίοις μυχοῖς ἐναποκλειόντων τὸ θεῖον, ἔν τε γυναικῶν καὶ ἀνδρῶν
οὐ καθαραῖς ψυχαῖς, ἤδη δὲ καὶ ἐπὶ κόρακας καὶ ἱέρακας καὶ ἄλλους οἰωνοὺς, ἐπί τε
αἶγας καὶ ἄλλα ζῷα, ναὶ μὴν καὶ ἐπὶ ὑδάτων συστάσεις, ἔν τε ἡπατοσκοπίαις, καὶ αἵ-
μασι νοσηρῶν καὶ εἰδεχθῶν κνωδάλων, ἑρπετῶν τε ἰοβόλων σώμασιν, οἷς δρα-
κόντων καὶ γαλῶν, καὶ τινῶν ἄλλων τοιουτοτρόπων, δι᾽ ὧν τὴν τῶν μελλόντων πρό-
γνωσιν οἱ θαυμάσιοι τὸν ἐπὶ πάντων θεὸν ἐκφαίνειν ὑπειλήφασι. τοῦτο δ᾽ ἀν-
δρῶν ἦν μὴ συνεωρακότων θεοῦ φύσιν, μηδέ γε θείου πνεύματος δύναμιν ἐπι-
νενοηκότων, οὐδαμῶς μὲν ἐμφιλοχωροῦσαν ἀψύχοις ἢ ἀλόγοις ζώοις, ἀλλ᾽ οὐδ᾽
ἐν λογικοῖς ἅπασιν, εἰ μήποτε ἄρα ἢ μόνων ψυχῶν καὶ ἐναρέτοις ψυχαῖς, οἵους
ἡμῖν ἀρτίως ὁ λόγος τοὺς ἑβραίων ὑπέγραψε προφήτας· οὓς τοῦ θείου πνεύμα-
τος φασὶν ἀξιωθῆναι, μεγάλων ἕνεκεν πραγμάτων οἰκουμένης ἁπάσης ἀνθρώ-
πων βελτιώσει συμβαλομένων. εἰ δέ ποτ᾽ αὐτοῖς σκιᾶς δίκην ἐπηκολούθει τὸ καὶ τὰ
παρόντα τῶν μέσων καὶ ἀδιαφόρων γνωρίζειν, καὶ προλέγειν κατὰ καιρὸν τὰ ἀγνοού-

μενα

μένα τοῖς ἐρωτῶσιν, ἀναγκαίως καὶ τοῦτο τοῖς πάλαι αὐτοῖς πλησιάζουσι παρέχειν, ὡς ἂν μὴ δοκοῖεν οἱ λόγοι περὶ τὰς προγνώσεις εὐλόγως ἀποκλίνειν ἐπὶ τὰ ἔξω τῶν ἀλλοφύλων ἐθνῶν μαντεῖα, ἀπολιπόντες τὰ τῶν προφητῶν οἰκεῖα. ἀλλὰ ταῦτα μὲν ὧδε τέλος ἐχέτω, τοῦ ἐν τοῖς ἑβραίων προφήταις θείας δυνάμεως ὄντα παραστατικά. ὥσπερ δὴ οὖν αὐτοῖς, οἷα δὴ ἐνθέοις ἀνδράσι, καὶ σοφοῖς οὐ κατ' ἄνθρωπον γενομένοις, κατ' ἐπίπνοιαν δὲ θείου πνεύματος πεπεῖσθαι διδάσκουσι, παραδέδοσθαί τε τὰ παρ' αὐτοῖς δόγματα, καὶ τὰς εὐσεβεῖς καὶ ἀδιαπτώτους θεολογίας, οὐκ ἔτ' ἀμφιβολίαν ἔχοντα, μή πη ἀρετῆς καὶ ἀληθείας ἀλλότριον ἐπάγοιτο, φέρ' οὖν ἤδη λοιπὸν ἀναλαβόντες ἐξ ὑπαρχῆς τὸν λόγον, τὴν ἐν τοῖς εὐαγγελίοις περὶ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ἰησοῦ τοῦ χριστοῦ θεολογίαν, ἀπὸ τῆς προφητικῆς μαρτυρίας πιστωσόμεθα. ἡ μὲν
» οὖν εὐαγγελικὴ μαρτυρία ὧδέ τὸν χριστὸν θεολογεῖ, ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος, καὶ ὁ λό-
» γος ἦν πρὸς τὸν θεόν, καὶ θεὸς ἦν ὁ λόγος. πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο, καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγέ-
» νετο οὐδὲ ἕν. καλεῖ δ' αὐτὸν καὶ φῶς νοερόν, καλεῖ δὲ καὶ κύριον, ὥσπερ οὖν καὶ θεόν. καὶ ὁ θαυμάσιος δὲ παῦλος, οἷα τοῦ χριστοῦ μαθητὴς ὢν καὶ ἀπόστολος, συνᾴδει τῇ θεολογίᾳ,
» ταῦτα περὶ αὐτοῦ διεξιών, ὅς ἐστιν εἰκὼν τοῦ θεοῦ τοῦ ἀοράτου, πρωτότοκος πάσης
» κτίσεως, ὅτι ἐν αὐτῷ ἐκτίσθη τὰ πάντα τὰ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, καὶ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, εἴτε
» θρόνοι, εἴτε κυριότητες, εἴτε ἀρχαί, εἴτε ἐξουσίαι. τὰ πάντα δι' αὐτοῦ καὶ εἰς αὐτὸν ἔ-
» κτισται, καὶ αὐτός ἐστι πρὸ πάντων, καὶ τὰ πάντα δι' αὐτοῦ συνέστηκε. κέκληται καὶ θεοῦ δύναμις καὶ θεοῦ σοφία. αὐτὰ δὴ οὖν ταῦτα προέκειτο καὶ νῦν ἀπὸ τῆς παρ' ἑβραίοις προφητικῆς γραφῆς ἐξανθίσασθαι, ὡς ἂν διὰ τῆς ἐν ἑκατέροις τοῖς μέρεσι συμφωνίας ἡ τοῦ ἀληθοῦς ἀπόδειξις παρασταθείη. χρὴ δὲ μὴ ἀγνοεῖν, ὅτι οἱ μὲν θεῖοι χρησμοὶ πολὺ τὸ καὶ πρὸς λέξιν καὶ πρὸς διάνοιαν ὑπερφυὲς τῇ ἑβραίων φωνῇ περιέχοντες, διαφόρου τῆς ἐπὶ τὸ ἑλληνικὸν ἑρμηνείας τετυχήκασι, τοῦ δυσθεωρήτου χάριν. οἱ δ' οὖν οἱ ἄνδρες ἀκριβῶς ἑβραῖοι συμφώνως αὐτὰς μεταβεβλήκασιν, οἷς μάλιστα τὸν νοῦν προσέξομεν, ὅτι δὴ καὶ τῇ τοῦ χριστοῦ ἐκκλησίᾳ τούτοις κεχρῆσθαι φίλον. εἰ δέ που γένοιτο χρεία, οὐδὲ τὰς τῶν μετὰ ταῦτα νεωτέρων ἑρμηνευτῶν ἐκδόσεις, αἷς εἰσέτι νῦν ἰουδαίοις χρῆσθαι φίλον, παραιτησόμεθα, ὡς ἂν πανταχόθεν τὰ τῆς ἀποδείξεως ἡμῖν βεβαιοτέρας τύχοι παραστάσεως. τούτων ἡμῖν πῃ προοιμιασμένων, καὶ τῶν ἐνθέων φωνῶν ἤδη λοιπὸν ἐφαψόμεθα.

Ὡς παρ' ἑβραίοις ὁ σοφώτατος σολομὼν ἐν παροιμίαις οἶδέ τινα πρωτότοκον τοῦ θεοῦ δύναμιν, ἣν καὶ σοφίαν θεοῦ καὶ γέννημα αὐτοῦ προσαγορεύει, ὥσπερ οὖν καὶ ἡμεῖς δοξάζομεν.

Ἐγὼ ἡ σοφία κατεσκήνωσα βουλήν, καὶ γνῶσιν, καὶ ἔννοιαν ἐγὼ ἐπεκαλεσάμην. φό-
» βος κυρίου μισεῖ ἀδικίαν, ὕβριν τε καὶ ὑπερηφανίαν, καὶ ὁδοὺς πονηρῶν. μεμίσηκα
» δὲ ἐγὼ διεστραμμένας ὁδοὺς κακῶν. ἐμὴ βουλὴ καὶ ἀσφάλεια, ἐμὴ φρόνησις, ἐμὴ δὲ
» ἰσχύς. δι' ἐμοῦ βασιλεῖς βασιλεύουσιν, καὶ οἱ δυνάσται γράφουσι δικαιοσύνην. δι'
» ἐμοῦ μεγιστᾶνες μεγαλύνονται, καὶ τύραννοι δι' ἐμοῦ κρατοῦσι γῆς. ἐγὼ τοὺς ἐμὲ
» φιλοῦντας ἀγαπῶ. οἱ δὲ ἐμὲ ζητοῦντες, εὑρήσουσι χάριν. πλοῦτος καὶ δόξα ἐμοὶ
» ὑπάρχει, καὶ κτῆσις πολλῶν καὶ δικαιοσύνη. βέλτιον ἐμὲ καρπίζεσθαι ὑπὲρ χρυσίον
» καὶ λίθον τίμιον πολύν. τὰ δὲ ἐμὰ γεννήματα, κρείσσω ἀργυρίου ἐκλεκτοῦ. ἐν ὁδοῖς

» δικαιοσύνης περιπατῶ, καὶ ἐν ὁδοῖς δικαιοσύνης ἀναστρέφομαι, ἵνα μερίσω τοῖς
» ἐμὲ ἀγαπῶσιν ὕπαρξιν, καὶ τοὺς θησαυροὺς αὐτῶν ἐμπλήσω ἀγαθῶν· ἐὰν ἀναγγείλω
» ὑμῖν τὰ καθ' ἡμέραν γινόμενα, μνημονεύσω τὰ ἐξ αἰῶνος ἀριθμῆσαι. κύριος ἔ-
» κτισέ με ἀρχὴν ὁδῶν αὐτοῦ εἰς ἔργα αὐτοῦ, πρὸ τοῦ αἰῶνος ἐθεμελίωσέ με, ἐν ἀρχῇ
» πρὸ τοῦ τὴν γῆν ποιῆσαι, καὶ πρὸ τοῦ τὰς ἀβύσσους ποιῆσαι. πρὸ τοῦ προελθεῖν τὰς πη-
» γὰς τῶν ὑδάτων. πρὸ τοῦ ὄρη ἑδρασθῆναι, πρὸ δὲ πάντων βουνῶν γεννᾷ με. κύριος
» ἐποίησε χώρας ἀοικήτους καὶ ἄκρα οἰκούμενα τῆς ὑπ' οὐρανόν. ἡνίκα ἡτοίμα-
» ζε τὸν οὐρανόν, συμπαρήμην αὐτῷ, καὶ ὅτε ἀφώριζε τὸν ἑαυτοῦ θρόνον ἐπ' ἀνέμων. ἡνίκα
» ἰσχυρὰ ἐποίει τὰ ἄνω νέφη, καὶ ὡς ἀσφαλεῖς ἐτίθει πηγὰς τῆς ὑπ' οὐρανόν. ἐν τῷ τιθέναι
» τῇ θαλάσσῃ ἀκριβασμὸν αὐτοῦ. καὶ ὕδατα οὐ παρελεύσονται στόμα αὐτοῦ. ἡνίκα ἰσχυρὰ
» ἐποίει τὰ θεμέλια τῆς γῆς, ἤμην παρ' αὐτῷ ἁρμόζουσα. ἐγὼ ἤμην ᾗ προσέχαιρε. καθ'
» ἡμέραν δὲ εὐφραινόμην ἐν προσώπῳ αὐτοῦ, ἐν παντὶ καιρῷ, ὅτε ηὐφραίνετο τὴν οἰκου-
» μένην συντελέσας, καὶ ηὐφραίνετο ἐν υἱοῖς ἀνθρώπων. ἡ πρὸ τῶν γενητῶν θεία καὶ
πανάρετος οὐσία, ἡ νοερὰ καὶ πρωτότοκος τῆς ἀγενήτου φύσεως εἰκών, ὁ γνήσιος καὶ μο
νογενὴς τοῦ τῶν ὅλων θεοῦ υἱός, πολυώνυμός τις ὤν, καὶ διὰ πλείστων προσρήσεων
θεολογούμενος, τῷ τῆς σοφίας ἐπὶ τοῦ παρόντος ἀξιώματί τε καὶ προσηγορίᾳ
τετίμηται. λόγον δὲ θεοῦ αὐτὸν καὶ φῶς καὶ ζωὴν καὶ ἀλήθειαν, καὶ ἐπὶ πᾶσι χριστὸν
θεοῦ δύναμιν καὶ θεοῦ σοφίαν προσαγορεύειν μεμαθήκαμεν. εἰ δ' οὖν τὰ μετὰ
χεῖρας αὐτὸς περὶ ἑαυτοῦ, ὡς ἂν θεοῦ σοφία ζῶσα καὶ καθ' αὑτὴν ὑφεστῶσα, διὰ
» τοῦ σοφωτάτου σολομῶντος διεξέρχεται λέγων, ἐγὼ ἡ σοφία κατεσκήνωσα βουλὴν,
» καὶ γνῶσιν καὶ ἔννοιαν ἐγὼ ἐπεκαλεσάμην. καὶ τὰ τούτοις ἑπαγόμενα. ἀλλὰ καὶ
» ὡς τὴν τῶν ὅλων διοίκησιν καὶ πρόνοιαν ἀναδεδεγμένος ἐπιφέρει, δι' ἐμοῦ βασι-
» λεῖς βασιλεύουσι καὶ οἱ δυνάσται γράφουσι δικαιοσύνην. δι' ἐμοῦ μεγιστᾶνες με-
» γαλύνονται. εἶτα εἰπὼν μνημονεύσειν τὰ ἐξ αἰῶνος, ἐπάγει λέγων, κύριος ἔκτισέ με
» ἀρχὴν ὁδῶν αὐτοῦ εἰς ἔργα αὐτοῦ, πρὸ τοῦ αἰῶνος ἐθεμελίωσέ με. δι' ὧν ὁμοῦ καὶ
» γενητὸν ἑαυτόν, οὐχὶ δὲ τὸν αὐτὸν ὄντα τῷ ἀγενήτῳ διδάσκει. πρὸ παντὸς αἰῶνος
οὐσιωμένον, θεμέλιόν τε τοῦ παντὸς τῶν γενητῶν ἁπάντων προβεβλημένον. ἔνθεν τὸν
θεῖον ἀπόστολον εἰκὸς ὁρμώμενον περὶ αὐτοῦ φάναι, ὅς ἐστιν εἰκὼν τοῦ ἀοράτου, πρω-
τότοκος πάσης κτίσεως. ὅτι ἐν αὐτῷ ἐκτίσθη τὰ πάντα τὰ ἐν τῷ οὐρανῷ, καὶ τὰ
» ἐπὶ τῆς γῆς. πρωτότοκος μὲν γὰρ πάσης εἴρηται κτίσεως, κατὰ τὸ, κύριος ἔκτισέ
» με ἀρχὴν ὁδῶν αὐτοῦ εἰς ἔργα αὐτοῦ. νοοῖτο δ' ἂν εἰκότως εἰκὼν τοῦ θεοῦ, ὡς ἂν γέ-
» νημα τῆς ἀγενήτου φύσεως τυγχάνων. τοῦτο δὲ οὕτω ἐν τοῖς μετὰ χεῖρας ὁμολογεῖ,
» δι' ὧν φησι, πρὸ τοῦ ὄρη ἑδρασθῆναι, καὶ, πρὸ δὲ πάντων βουνῶν γεννᾷ με.
ἔνθεν αὐτὸν υἱὸν μονογενῆ, καὶ πρωτότοκον τοῦ θεοῦ λόγον ἀναγορεύομεν τὸν αὐ-
τὸν ὄντα τῇ δηλουμένῃ σοφίᾳ. ὅπως δὲ γέννημα θεοῦ αὐτὸν εἶναι φαμέν, ἰδίας ἂν
δέοιτο ἐξετάσεως. ἐπεὶ μήτε κατὰ προβολήν, μήτε κατὰ διάστασιν, ἢ διαίρεσιν, ἢ
μείωσιν, ἢ τομήν, ἢ κατά τι ὅλως τῶν ἐπὶ τῆς θνητῆς γενέσεως ἐπιτελουμένων, τὴν
ἀπόρρητον αὐτοῦ γενεσιουργίαν ἐπινοοῦμεν. οὐδὲ γὰρ θέμις τῶν ἐν γενητοῖς τισι τὴν
ἄρρητον καὶ ἀκατονόμαστον αὐτοῦ γένεσίν τε καὶ οὐσίωσιν ἀφομοιοῦν, οὐδέ τινα τῶν
ἐπιγείων καὶ θνητῶν παραβάλλειν αὐτῷ εἰκόνα. ἐπεὶ μηδὲ κατὰ τὰς παρ' ἡμῖν τῶν
ζώων γενέσεις, οὐσίαν ἐξ οὐσίας κατὰ πάθος ἢ διαίρεσιν, μερισθεὶς καὶ χωρισθεὶς ἐκ τοῦ

πατρὸς

πατρὸς προεληλυθέναι τὸν υἱὸν φάναι ὅσιον. ἀμερὲς γὰρ καὶ ἄτομον τὸ θεῖον, οὐ
τεμνόμενον, οὐ διαιρούμενον, οὐκ ἐκτεινόμενον, οὐ μειούμενον, οὐ συστελλόμενον,
οὐ μεῖζον, οὐ χεῖρον, οὐ κρεῖττον αὐτοῦ γινόμενον, οὐκ ἔχον τι ἐν ἑαυτῷ ἕτερόν τι
αὐτοῦ, ἵνα καὶ προέηται τοῦτο. πᾶν γὰρ τὸ ἔν τινι ὄν, ἢ ὡς συμβεβηκὸς, οἷον λευκὸν ἐν
σώματι, ἢ ὡς ἕτερον ἐν ἑτέρῳ τυγχάνει, ὡς τὸ ἐν τῇ κυοφορούσῃ κατὰ γαστρὸς κυο-
φορούμενον, ἢ ὡς μέρος ἐν τῷ ὅλῳ, ὡς ἂν ἐν σώματι χεὶρ ἢ πούς, ἢ δάκτυλος, τῶν
πάντων ὄντα μέρη, ὧν ἀποκοπὴν ἤ τινα τομὴν ἢ διαίρεσιν πεπονθότων, ἀτελὲς καὶ
κολοβὸν, ὡς ἂν τοῦ μέρους ἠκρωτηριασμένου, ἀπολέλειπται τὸ πᾶν. ἀλλὰ γὰρ καὶ τὸ
εἰκόνι τοιᾶδε καὶ ὁμοιώσει χρῆσθαι ἐπὶ τῆς ἀγεννήτου φύσεως τοῦ τῶν ὅλων θεοῦ, καὶ
τῆς τοῦ μονογενοῦς αὐτοῦ καὶ πρωτοτόκου γενέσεως, πάντων ἂν εἴη ἀσεβέστατον. οὐ
τοίνυν ὡς ἕτερον ἐν ἑτέρῳ, ἐξ ἀπείρων καὶ ἀνάρχων αἰώνων ἦν ὁ υἱὸς ἀγέννητος ἐν
τῷ πατρὶ, μέρος ὢν αὐτοῦ, ὃ μεταβληθὲν ὕστερον καὶ κινηθὲν ἐκ τῆς αὐτοῦ γέγονε.
τροπῇ γὰρ αὐτῇ ἤδη τοῦτο οἰκεῖον. καὶ δύο γ᾽ ἂν οὕτως ἀγέννητα εἴη, τὸ προβεβλη-
κὸς καὶ τὸ προβεβλημένον. καὶ τίς ἦν ἡ κατάστασις κρείττων, ἆρα ἡ πρὸ τῆς τροπῆς τῆς
κατὰ τὴν προβολὴν διαστάσεως; οὐκοῦν ὡς μέρος ἢ μέλος ἀγεννήτως ἡνωμένον
ἀεὶ πρότερον, ἔπειτα δὲ διαστὰν καὶ χωρὶς γενόμενον τοῦ ὅλου, τὸν υἱὸν ἀπὸ τοῦ
πατρὸς οἷόν τε ἐπινοεῖν. ἄρρητα γὰρ καὶ ἄντικρυς ἀσεβῆ ταῦτα, ὕλης μὲν ὄντα σω-
μάτων οἰκεῖα, τῆς δὲ ἀσωμάτου καὶ ἀΰλου φύσεως ἀλλότρια. διὸ κατὰ καιρὸν εἰκό-
» τως ἄν τις ἐνταῦθα πάλιν τὸ, τὴν γένεσιν αὐτοῦ τίς διηγήσεται, ἀναφθέγξαιτο
ἄν. ἐπεὶ καὶ τὴν ἐναντίαν ἰέναι οὐκ ἀκίνδυνον, καὶ ἁπλῶς οὕτως ἐξ οὐκ ὄν-
των γεννητὸν τὸν υἱὸν τοῖς λοιποῖς γεννητοῖς ὁμοίως ἀποφήνασθαι. ἄλλη γὰρ υἱοῦ γένε-
σις, καὶ ἄλλη ἡ διὰ τοῦ υἱοῦ δημιουργία. ἀλλὰ γὰρ ὥσπερ ἡ θεία γραφὴ τοτὲ μὲν
» πρωτότοκον πάσης κτίσεως τὸν υἱὸν ἀναγορεύει ἐξ αὐτοῦ προσώπου, τὸ, κύριος
» ἔκτισέ με, ἀρχὴν ὁδῶν αὐτοῦ φάσκοντος· τοτὲ δὲ γέννημα τοῦ πατρὸς εἶναι λέγει κατὰ
» τὸ, πρὸ δὲ πάντων βουνῶν γεννᾷ με· ταύτῃ καὶ ἡμῖν ἕπεσθαι ὑγιὲς ἂν ἔχοι. καὶ
τὸ, πρὸ πάντων αἰώνων εἶναι λόγον ὄντα θεοῦ δημιουργικὸν, καὶ τῷ πατρὶ συνεῖναι,
μονογενῆ τε υἱὸν εἶναι τοῦ τῶν ὅλων θεοῦ, ὑπουργόν τε καὶ συνεργὸν τῷ πατρὶ τῆς
τῶν ὅλων οὐσιώσεώς τε καὶ διακοσμήσεως γεγενημένον ὁμολογεῖν. εἰ γὰρ οὕτω καὶ ἄλλο
τι ἄρρητον καὶ ἀκατάληπτον ἡμῖν ἐν τῇ τῶν ὅλων ἀπολέλειπται φύσει, μυρία δὲ τὰ
» τοιαῦτα, ὁποῖα καὶ τὰ τοῖς θεοφιλέσιν ἐπηγγελμένα τυγχάνει, ἃ ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδεν,
» καὶ οὖς οὐκ ἤκουσε, καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη, κατὰ τὸν ἱερὸν ἀπόστο-
» λον, πολὺ πρότερον πάσης ἐννοίας ἐπέκεινα, ἄρρητα καὶ ἀκατονόμαστα, ἀνεπι-
νόητά τε καὶ ἀνενθύμητα γένοιτο ἂν τὰ περὶ τῆς προότητος τοῦ μονογενοῦς τοῦ θεοῦ
» γενέσεως, ἄλλο μηδὲν πλέον ἐχόντων ἡμῶν περὶ αὐτοῦ λέγειν τε καὶ νοεῖν, ἢ, τὴν γενε-
» ὰν αὐτοῦ τίς διηγήσεται; εἰ δέ τις τούτου περαιτέρω χωρεῖν τόλμῃ παραχθείη τὰ
πάντη ἀπερινόητα ὀργανικοῖς καὶ σωματικοῖς παραβάλλειν ὑποδείγμασι, τάχα
» ἂν εἴποι τῆς τοῦ πατρὸς ἀγεννήτου φύσεως καὶ τῆς ἀνεκφράστου οὐσίας, ὥσπερ εὐω-
» δίαν τινὰ καὶ φωτὸς αὐγὴν τὸν υἱὸν ἐξ ἀπείρων αἰώνων, μᾶλλον δὲ πρὸ πάντων
αἰώνων ὑποστῆναι, γενόμενόν τε συνεῖναι, καὶ συγγενόμενον ἀεὶ τῷ πατρὶ ὡς τῷ
μύρῳ τὸ εὐῶδες, καὶ τῷ φωτὶ τὴν αὐγὴν, ἀλλ᾽ οὐ τοῖς ὑποδείγμασι κατὰ πάντα
τρόπον ὁμοίως, ὥσπερ οὖν ἤδη πρότερον εἴρηται. τὰ μὲν γὰρ ἄψυχα σώματα τὸ

» τὰ ἐν τῇ καρδίᾳ μου καὶ τὰ ἐν τῇ ψυχῇ μου ποιήσει, καὶ οἰκοδομήσω αὐτῷ οἶκον πι-
» στὸν, καὶ διελεύσεται ἐνώπιον χριστοῦ μου πάσας τὰς ἡμέρας. μετάστασιν καὶ ἀπο-
βολὴν ἀπειλήσας ὁ θεῖος λόγος τοῖς οὐ κατὰ τὸν ὀρθὸν τρόπον λειτουργοῦσιν, ἕτερον ἐξ
ἑτέρου γένους καταστήσειν ἱερέα ἐπαγγέλλεται. ὃν καί φησιν διελεύσεσθαι ἐνώπιον
χριστοῦ αὐτοῦ, ἢ ἐμπεριπατήσειν εἰς πρόσωπον εἰλημμένου αὐτοῦ, ὡς ὁ ἀκύλας ἡρ-
μήνευσεν. ἢ ὡς σύμμαχος, ἀναστραφήσεσθαι ἔμπροσθεν τοῦ χριστοῦ αὐτοῦ. τίς
δὴ ἂν οὗτος εἴη; πᾶς ὁ εὐσεβῶς προσιὼν τῇ ἱερουργίᾳ τοῦ χριστοῦ τοῦ θεοῦ, ᾧ τὸν τῆς
ἐκκλησίας οἶκον, οἷα σοφὸς ἀρχιτέκτων καὶ οἰκοδόμος, αὐτὸς ὁ τῶν ὅλων θεὸς οἰκο-
δομήσειν ὑπισχνεῖται, οὐδ᾽ ἄλλον οἶκον σημαίνων, ἢ τὴν καθ᾽ ὅλης τῆς οἰκουμένης
τῷ χριστῷ ὀνόματι συστᾶσαν ἐκκλησίαν, ἔνθα πᾶς ὁ διὰ χριστοῦ τοῦ θεοῦ ἱερωμέ-
νος, κατὰ τὰς πνευματικὰς λειτουργίας τὰ καταθύμια καὶ τὰ κατὰ ψυχὴν τοῦ θεοῦ λέ-
γεται ποιήσειν, τῶν δι᾽ αἵματος, ταύρων καὶ τράγων, κατὰ τὴν πάλαι ἰουδαϊκὴν ἀγω-
γὴν ἐπιτελουμένων, μετατεθεῖσθαι ὑπὸ τοῦ θεοῦ διὰ τῆς ἠσαΐου προφητείας
ὁμολογουμένων. τούτων δ᾽ οὖν ὁ χριστὸς ὀνόματι προκεκήρυκτο. πλὴν ἀλλ᾽ ἐπεὶ
διὰ τῶν πλείστων τὰ πάθη τοῦ χριστοῦ συνῆπται τῇ αὐτοῦ προσηγορίᾳ, ἀναγ-
καῖον ἐπαναλαβεῖν τὰ προειρημένα περὶ τῆς κατ᾽ αὐτὸν θεότητος, τὴν ἐν τῷ μδ᾽
ψαλμῷ ἐπιγεγραμμένῳ ὑπὲρ τοῦ ἀγαπητοῦ φέρεσθαι προπαρεστήσαμεν.
ἔνθα ὁ λόγος ἐν πρώτοις αὐτὸν ὑπομνήσας ὡς βασιλέα, μεθ᾽ ἕτερα ἐπάγει περὶ
» θεότητος τοῦ χριστοῦ, ὁ θρόνος σου ὁ θεὸς εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος· ῥάβδος εὐθύτητος, ἡ
» ῥάβδος τῆς βασιλείας σου. ἠγάπησας δικαιοσύνην καὶ ἐμίσησας ἀδικίαν. διὰ τοῦτο ἔχρι-
» σέ σε ὁ θεὸς ὁ θεός σου ἔλαιον ἀγαλλιάσεως παρὰ τοὺς μετόχους σου. σαφῶς γὰρ ἐν
τούτοις ὡς, ἤδη καὶ πρότερον παρεστήσαμεν, εἷς ὢν καὶ αὐτὸς ὁ δηλούμενος θεὸς εἶναι
λέγεται, ἠγαπηκὼς δικαιοσύνην καὶ μεμισηκὼς ἀδικίαν. καὶ τούτου χάριν ὑφ᾽
ἑτέρου μείζονος θεοῦ καὶ πατρὸς αὐτοῦ, κεχρισμένος ἐλαίῳ κρείττονι καὶ διαφέροντι,
ἢ κατὰ τοὺς τύπους, τῷ καλουμένῳ τῆς ἀγαλλιάσεως. ὁ δὲ τῷ τοιούτῳ χρισθεὶς ἐλαίῳ,
οὐ πρὸς ἀνθρώπων, οὐδὲ δι᾽ ἀνθρώπων, ἀλλ᾽ ὑπὸ αὐτοῦ τοῦ ἀνωτάτου θεοῦ, τί
ἕτερον ἢ χριστὸς εἰκότως ὀνομασθείη; ἐν κοινῷ ὁ αὐτὸς ὁμοῦ καὶ θεὸς δείκνυται ὠνο-
μασμένος, ὥσπερ καὶ ἤδη πρότερον κατὰ τοὺς οἰκείους τόπους παρέστη. καὶ τοῦ ἠσαΐου δὲ
» καὶ ταῦτα πάλιν ὑπομνηστέον, ὅς ἔφησε, πνεῦμα κυρίου ἐπ᾽ ἐμὲ, οὗ εἵνεκεν ἔ-
» χρισέ με. εὐαγγελίσασθαι πτωχοῖς ἀπέσταλκέ με, ἰάσασθαι τοὺς συντετριμμέ-
» νους τὴν καρδίαν· κηρύξαι αἰχμαλώτοις ἄφεσιν, καὶ τυφλοῖς ἀνάβλεψιν. ἐδεί-
κνυμεν δὲ ἐν τούτοις, ὡς οἱ μὲν ἐξ ἀνθρώπων πάλαι πρότερον ἐπὶ τὴν τοῦ θεί-
ου θεραπείαν προσιόντες ἱερεῖς, ἐλαίῳ ἐχρίοντο σκευαστῷ. ὁ δὲ διὰ τῆς προφη-
τείας δηλούμενος τῇ ἐνθέῳ δυνάμει κεχρῖσθαι λέγεται. τοῦτο δὲ ὅλον, ἐπὶ τὸν
ἡμέτερον σωτῆρα ἀνέφερεν, ἰησοῦν τὸν μόνον ἀληθῆ χριστὸν τοῦ θεοῦ, ὡς ἐπὶ τῆς
τῶν ἰουδαίων συναγωγῆς ποτε λαβὼν τὴν προφητείαν, καὶ διελθὼν τὴν ἐκτεθεῖ-
σαν περικοπὴν, πεπληρῶσθαι εἰς ἑαυτὸν ἐδίδαξεν τὸ ἀνάγνωσμα. γέγραπται γὰρ
" ὡς ἄρα ἀναγνοὺς καὶ πτύξας τὸ βιβλίον καὶ ἀποδοὺς τῷ ὑπηρέτῃ, ἐκάθισε· καὶ πάν-
των οἱ ὀφθαλμοὶ ἐν τῇ συναγωγῇ ἦσαν ἀτενίζοντες αὐτῷ, ἤρξατο δὲ λέγειν πρὸς
" αὐτοὺς ὅτι σήμερον πεπλήρωται ἡ γραφὴ αὕτη ἐν τοῖς ὠσὶν ὑμῶν. ἐπὶ τούτοις ἅ-
πασιν, καὶ τὰ μωσέως αὖθις παραθετέον, ὃς κατὰ τὸν δειχθέντα αὐτῷ τύπον, τὸν ἴδιον
ἀδελφὸν

ἀδελφὸν τὸν ἀαρὼν ἀρχιερέα καταστησάμενος, ἀκολούθως τῷ φήσαντι πρὸς
αὐτὸν χρησμῷ, ποιήσεις πάντα κατὰ τὸν τύπον τὸν δειχθέντα σοι ἐν τῷ ὄρει. δῆλός
ἐστιν ὡς τοῖς τῆς διανοίας ὄμμασι καὶ τῷ θείῳ πνεύματι σκιαγραφῶν τὸν μέγαν τῶν ὅ-
λων ἀρχιερέα, τὸν ἀληθῆ χριστὸν τοῦ θεοῦ, οὗ μετὰ τῆς ἄλλης σωματικῆς καὶ τυπικῆς
λατρείας τὴν εἰκόνα διαγράφων, τὸν δηλωθέντα τῷ ὄντι ἀληθοῦς χριστοῦ προσηγορί-
ᾳ τετίμηκεν. τοῦτο δὲ παρίστησι καὶ ὁ θεῖος ἀπόστολος λέγων περὶ τῶν κατὰ τὸν μω-
σέως νόμον, ὅτι, οἵτινες ὑποδείγματι καὶ σκιᾷ λατρεύουσι τῶν ἐπουρανίων. καὶ πά-
λιν, σκιὰν γὰρ ἔχων ὁ νόμος τῶν μελλόντων ἀγαθῶν. καὶ πάλιν, μὴ οὖν τις ὑμᾶς κρινέ-
τω ἐν βρώσει, ἢ ἐν πόσει, ἢ ἐν μέρει ἑορτῆς, ἢ νεομηνίας, ἢ σαββάτων, ἅ ἐστι σκιὰ τῶν
μελλόντων. εἰ γὰρ τὰ περὶ τῆς τῶν βρωμάτων διαφορείας καὶ τὰ περὶ ἑορτῶν καὶ σαβ-
βάτου νενομοθετημένα, ὡς ἂν σκιώδη ὄντα, ὑπογραμμὸν ἑτέρων ἀληθῶν καὶ μυ-
στικῶν πραγμάτων ἔσωζεν, οὐκ ἀπεικότως ἐρεῖς καὶ τὸν ἀρχιερέα εἰς ἑτέρου
ἀρχιερέως παρειλῆφθαι σύμβολον, καὶ χριστὸν αὐτὸν ἐπωνομάσθαι, εἰς ἑτέρου τοῦ
μόνου καὶ ἀληθῶς χριστοῦ· τοσοῦτον γε μὲν ἀπολειπόμενον τοῦ ἀληθοῦς, καθόσον ὁ μὲν
ἀληθὴς χριστὸς πρὸς τοῦ τῶν ὅλων θεοῦ ἀκούει, κάθου ἐκ δεξιῶν μου, ἕως ἂν θῶ τοὺς
ἐχθρούς σου ὑποπόδιον τῶν ποδῶν σου. καὶ, κατακυρίευε ἐν μέσῳ τῶν ἐχθρῶν σου.
καὶ, ἐκ γαστρὸς πρὸ ἑωσφόρου ἐγέννησά σε. καὶ, ὤμοσε κύριος, καὶ οὐ μεταμεληθή-
σεται, σὺ ἱερεὺς εἰς τὸν αἰῶνα κατὰ τὴν τάξιν μελχισεδέκ. δι' ὧν σαφῶς, γέννημα καὶ
υἱὸς θεοῦ πρὸ ἑωσφόρου, καὶ πρὸ πάσης δημιουργίας ὑποστάς, αἰώνιος ἀρχιε-
ρεὺς ἀναπέφανται. ὁ δὲ μωσέως χριστὸς, οἷον ἐν δράματι, τὸν τύπον ἐν βραχεῖ κα-
θυποκρινάμενος χρόνῳ, κεῖται ἐν θνητοῖς λελογισμένος, ἑτέρῳ τὴν ἀλήθειαν τῷ
μόνῳ καὶ ἀληθεῖ παραδούς. καὶ ὁ μὲν ἀληθὴς χριστὸς οὐ δεηθεὶς τῆς κατὰ μωσέα χρί-
σεως, οὐδ' ἐλαίου σκευαστοῦ καὶ γεώδους ὕλης, ὅμως τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς προσηγο-
ρίας τῆς αὐτοῦ τὴν οἰκουμένην κατέπλησε, παρώνυμον αὐτοῦ τὸ χριστιανῶν γέ-
νος ἐν πᾶσι τοῖς ἔθνεσι συστησάμενος. ὁ δὲ μωσέως, οὐδ' ὅτι ποτὲ ἐν ἀνθρώποις
ὠνομάσθη δῆλος ἦν, εἰ μὴ διὰ τῆς μωσέως γραφῆς. καὶ οὗτος μὲν ὀψέ ποτε μετὰ τὴν
ἔξοδον τὴν ἀπὸ αἰγύπτου, περιρραντηρίοις τισὶ, καὶ ταῖς δι' αἱμάτων θυσίαις καθαρθεὶς,
ἐλαίῳ κέχριστο σκευαστῷ, μωσέως αὐτὸν κεχρικότος. ὁ δὲ ἀρχέτυπος καὶ ἀληθὴς ἀρ-
χῆθεν καὶ εἰς ἄπειρον αἰῶνα, ὅλος δι' ὅλου καὶ αὐτὸς αὐτῷ τὰ πάντα ὅμοιος, μηδ'
ὁτιοῦν παραλλάττων χριστὸς, ἦν ἀεὶ, καὶ πρὸ τῆς ἐν ἀνθρώποις ἐπιδημίας, καὶ
μετ' αὐτὴν ὁμοίως, οὐ πρὸς ἀνθρώπου οὐδὲ δι' ὕλης τῆς ἐν ἀνθρώποις, ἀλλὰ
πρὸς τοῦ ἐπὶ πάντων θεοῦ τῇ ἀληθεῖ θεότητι κεχρισμένος. καὶ ἐπειδήπερ ὅ τῆς
προσηγορείας αὐτοῦ περὶ λόγον ἐξετάζεται, τῶν εἰρημένων ἁπάντων εἴη ἂν ἐπι-
σφράγισμα, ὅ παρὰ τῷ σοφωτάτῳ σολομῶντι λόγιον φάσκον ἐν τῷ ᾄσματι
τῶν ᾀσμάτων, μύρον ἐκκενωθὲν ὄνομά σου. οὗτος γὰρ ἐν θείᾳ σοφίᾳ κεχορηγημένος,
καὶ καταξιωθεὶς ἀπορρητοτέρων περὶ τοῦ χριστοῦ καὶ τῆς ἐκκλησίας αὐτοῦ θεωρη-
μάτων, τοῦ μὲν, ὡς ἐπουρανίου νυμφίου, τῆς δὲ, ὡς νύμφης αὐτοῦ μνημονεύσας,
ἐπεζητουμένου τὸ ἄρα ἦν ὄνομα τῷ νυμφίῳ, ἐπιφωνεῖ ὡς πρὸς αὐτὸν λέγων, τὸ
ὄνομά σου νυμφίε μύρον ἐστὶν, καὶ μύρον οὐχ ἁπλῶς, ἀλλὰ κεκενωμένον. ποῖον δ' ἂν
γένοιτο) ὄνομα μύρου κεκενωμένου δηλωτικὸν, ἢ τὸ τοῦ χριστοῦ ὄνομα; οὐ γὰρ ἂν ἄλλως
οὔτ' ἂν γένοιτο οὔτ' ἂν ὀνομασθείη χριστὸς, ἢ μύρου προσχυθέντος. ὁποῖον δ' οὖν ἦν τὸ

μῦρον, ᾧ χρισθεὶς ὁ δηλούμενος χριστὸς ἀποπέφανται, διὰ τῶν πρόσθεν ἡμῖν ἀποδέδοται. τοσούτων περὶ τῆς τοῦ χριστοῦ προσηγορίας διηρευνημένων, φέρε καὶ περὶ τοῦ ἰησοῦ διασκεψώμεθα.

Ὅτι καὶ τὸ τοῦ ἰησοῦ ὄνομα παρὰ τοῖς πρόπαλαι τοῦ θεοῦ γνωρίμοις ἐτετίμητο.

Πρῶτος πάλιν μωϋσῆς πρὸς τὸν αὐτοῦ διάδοχον ἑτέρα χρώμενος προσωνυμία, ἰησοῦν μετωνόμασε. γέγραπται γοῦν, ταῦτα τὰ ὀνόματα τῶν ἀνδρῶν, οὓς ἀπέστειλε μωϋσῆς κατασκέψασθαι τὴν γῆν, καὶ ἐπωνόμασε μωϋσῆς τὸν αὐσὴν υἱὸν ναυὴ, ἰησοῦν, καὶ ἀπέστειλεν αὐτούς. ὅρα δὴ οὖν τινα τρόπον οὐ μικρὰ νοήσας περὶ φύσεως ὀνομάτων ὁ προφήτης, ἀλλὰ καὶ πλεῖστα ὅσα περὶ τῶν πρὸ αὐτοῦ μετονομαζομένων θείων ἀνδρῶν, καὶ ὧν ἕνεκα μετωνομάζοντο φιλοσοφήσας, εἰσάγει τὸν ἀβραὰμ ἔπαθλον ἐπ' ἀρετῇ ἀπολαμβάνοντα πρὸς τοῦ θεοῦ τὴν πρὸς ἀβραὰμ ἐντελῆ προσηγορίαν. ὅπερ τί ποτε δηλοῖ, οὐ νῦν διασαφεῖν καιρός. οὕτω δὲ καὶ τὴν σάραν σάρραν ἐπονομάσας, καὶ μάλιστα τὸν ἰσαὰκ πρὸ γενέσεως ἐπικεκλημένον, καὶ τὸν ἰακὼβ τῆς πάλαι τὸ δεύτερον διὰ τῆς τοῦ ἰσραὴλ ἐπωνυμίας ἀναδυόμενον, μυρία τε ἄλλα περὶ ὀνομάτων δυνάμεώς τε καὶ φύσεως θειότερα ἢ κατ' ἄνθρωπον, ἐν θείᾳ σοφίᾳ καὶ ἐπιστήμῃ διαλαβὼν, μηδενὸς τῶν πρὸ αὐτοῦ τῶν ἐξ αἰῶνος τῷ τοῦ ἰησοῦ κεχρημένου ὀνόματι, πρῶτος αὐτὸς θείῳ πνεύματι θεοφορηθεὶς, τὸν μέλλοντα αὐτοῦ διάδοχον τῆς ἀρχῆς τοῦ λαοῦ καθίστασθαι, ἑτέρῳ πρότερον ὀνόματι κεχρημένον μεταλαβὼν, ἰησοῦν καλεῖ· οὐκ ἀρκεῖν ἡγούμενος τὴν ἐκ προγόνων ἐπικληθεῖσαν αὐτῷ γεννωμένῳ προσηγορίαν. αὐσὴν γὰρ αὐτὸν ἐφώνησαν οἱ γεννήσαντες. ἀλλ' ὅγε προφήτης τοῦ θεοῦ τὸ ἐκ γενετῆς ἀμείψας ὄνομα, ἰησοῦν τὸν ἄνδρα κατὰ τὸ θεῖον πνεῦμα καλεῖ· οὐκ ἄλλως αὐτὸν καθηγεῖσθαι τοῦ παντὸς λαοῦ μετὰ τὴν ἑαυτοῦ τελευτὴν, * τῆς πρὸς αὐτοῦ τεθείσης νομοθεσίας μεταστησομένης ποτὲ καὶ τέλος ἑξούσης, καὶ αὐτῷ γε ὁμοίως μωσεῖ τρόπον τινὰ τελευτώσης, μηδένα ἕτερον, ἢ μόνον ἰησοῦν τὸν χριστὸν τοῦ θεοῦ πολιτείας ἑτέρας ἡγήσασθαι κρείττονος, ἢ κατὰ τὴν προτέραν. οὕτω μὲν δὴ μωσῆς ὁ πάντων προφητῶν θαυμασιώτατος ἀμφοτέρας τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ἰησοῦ χριστοῦ θείῳ πνεύματι διαγνοὺς τὰς ἐπωνυμίας, ταύταις ὡς ἂν βασιλικοῖς διαδήμασι τοὺς πρὸ αὐτὸν πάντων τῶν ἀρχόντων ἐκκρίτους ἐτίμησεν, δυσὶν ἄρχουσι καὶ ἡγεμόσι τοῦ λαοῦ τῷ τε ἀρχιερεῖ καὶ τῷ οἰκείῳ διαδόχῳ, τὸν χριστὸν καὶ τὸν ἰησοῦν ἐπιφημίσας κατ' ἀξίαν, τῷ μὲν ἀαρὼν τὸν χριστὸν, τῷ δὲ ναυῆ ὡς ἂν τὴν αὐτοῦ τελευτὴν διαδεξομένῳ, τὸν ἰησοῦν ἀπονείμας. τοῦτον μὲν οὖν τὸν τρόπον ἡ αὐτοῦ μωϋσέως γραφὴ ταῖς τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ἰησοῦ χριστοῦ κεκόσμηται προσηγορίαις.

ἀπὸ τῆς ἐξόδου.

Ὡς ὁ μωσέως διάδοχος ἰησοῦς, ἄγγελος ἐπικεκλημένος, καὶ τοῦ λαοῦ καθηγεῖσθαι μέλλων, τὸ ὄνομα τοῦ χρηματίζοντος χριστοῦ ἐπιφέρεσθαι λέγεται.

Ἰδοὺ ἀποστέλλω τὸν ἄγγελόν μου πρὸ προσώπου σου, ἵνα φυλάξῃ σε ἐν τῇ ὁδῷ, ὅπως εἰσαγάγῃ σε εἰς τὴν γῆν ἣν ἡτοίμασά σοι. πρόσεχε σεαυτῷ, καὶ εἰσάκουε αὐτοῦ, μὴ ἀπείθει αὐτῷ· οὐ γὰρ μὴ ὑποστείληταί σε. τὸ γὰρ ὄνομά μου ἐστὶν ἐπ' αὐτῷ. ἐμοῦ, φησὶν αὐτὸς ὁ κύριος, τοῦ σοι ταῦτα χρηματίζοντος τοὔνομα ἐπιγέγραπται.

πλαι. ὁ μὲν γὰρ εἰσάγει τὸν λαὸν εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας· εἰ δ' αὐτὸς ἦν ὁ Ἰησοῦς
ἐκεῖνος, προδηλοῖ ὡς τοὔνομα τὸ αὐτοῦ φησὶν ἐπιτεθεῖσθαι αὐτῷ. οὕτω μὲν γοῦν
ἔοικεν εἰ καὶ ἄγγελον αὐτὸν ἀποκαλεῖ, ὅτι καὶ περὶ Ἰωάννου ἀνθρώπου γεγονότος λέγεται)
» τὸ, ἰδοὺ ἀποστέλλω τὸν ἄγγελόν μου πρὸ προσώπου σου, ὃς κατασκευάσει τὴν ὁδόν
» σου ἔμπροσθέν σου.

Ὡς καὶ Ἰησοῦς ὁ τοῦ Ἰωσεδὲκ ὁ ἱερεὺς ὁ μέγας, εἰκόνα καὶ τύπον ἔφερεν τοῦ σω-
τῆρος ἡμῶν, ἐπιστρέφοντος ἐπὶ τὸν θεὸν τὴν πάλαι ἐπικρατήσασαν τῶν
ἀνθρωπείων ψυχῶν αἰχμαλωσίαν.

ἀπὸ τοῦ Ζαχαρίου.

Καὶ ἔδειξέ μοι κύριος Ἰησοῦν τὸν ἱερέα τὸν μέγαν ἑστῶτα πρὸ προσώπου ἀγγέλου
» κυρίου. καὶ ὁ διάβολος εἱστήκει ἐκ δεξιῶν αὐτοῦ, ἀντικεῖσθαι αὐτῷ. καὶ εἶπε κύριος
» πρὸς τὸν διάβολον, ἐπιτιμήσαι κύριος ἐν σοὶ διάβολε, καὶ ἐπιτιμήσαι κύριος ἐν
» σοὶ ὁ ἐκλεξάμενος τὴν Ἱερουσαλήμ. οὐχὶ τοῦτο δαλὸς ἐξεσπασμένος ἐκ πυρός; καὶ
» ἦν Ἰησοῦς ἐνδεδυμένος ἱμάτια ῥυπαρὰ, καὶ εἱστήκει πρὸ προσώπου ἀγγέλου κυ-
» ρίου, καὶ ἀπεκρίθη καὶ εἶπε πρὸς τοὺς ἑστηκότας πρὸ προσώπου λέγων, ἀφέλετε
» τὰ ἱμάτια τὰ ῥυπαρὰ ἀπ' αὐτοῦ· καὶ εἶπε πρὸς αὐτὸν, ἰδοὺ ἀφῄρηκα τὰς ἀνο-
» μίας σου, καὶ ἐνδύσατε αὐτὸν ποδήρη, καὶ ἐπίθετε κίδαριν καθαρὰν ἐπὶ τὴν κε-
» φαλὴν αὐτοῦ, καὶ περιέβαλον αὐτὸν ἱμάτια. καὶ ἑξῆς ἐπιλέγει, ἄκουε δὴ Ἰησοῦ ὁ ἱερεὺς
» ὁ μέγας, σὺ καὶ οἱ πλησίον σου καθήμενοι πρὸ προσώπου σου, διότι ἄνδρες τερα-
» τοσκόποι εἰσὶν, διότι ἄγω τὸν δοῦλόν μου ἀνατολήν. καὶ μετὰ βραχέα τούτοις ἐπι-
» φέρει λέγων, καὶ ἐγένετο λόγος κυρίου πρός με λέγων, λάβε τὰ ἐκ τῆς αἰχμαλωσίας
» παρὰ τῶν ἀρχόντων καὶ παρὰ τῶν χρησίμων αὐτῆς, καὶ παρὰ τῶν ἐπεγνωκότων αὐτήν,
» καὶ εἰσελεύσῃ ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ εἰς τὸν οἶκον Σοφονίου τοῦ ἥκοντος ἐκ Βαβυλῶνος,
» καὶ λήψῃ ἀργύριον καὶ χρυσίον, καὶ ποιήσεις στεφάνους, καὶ ἐπιθήσεις ἐπὶ τὴν κεφα-
» λὴν Ἰησοῦ τοῦ Ἰωσεδὲκ τοῦ ἱερέως τοῦ μεγάλου. καὶ ἐρεῖς πρὸς αὐτὸν, τάδε λέγει κύ-
» ριος παντοκράτωρ, ἰδοὺ ἀνὴρ, ἀνατολὴ ὄνομα αὐτῷ, καὶ ὑποκάτωθεν αὐτοῦ ἀνατε-
» λεῖ καὶ οἰκοδομήσει τὸν οἶκον κυρίου, καὶ αὐτὸς λήψεται ἀρετὴν, καὶ καθίσεται καὶ κα-
» τάρξει ἐπὶ τοῦ θρόνου αὐτοῦ. καὶ ἔσται ὁ ἱερεὺς ἐκ δεξιῶν αὐτοῦ, καὶ βουλὴ εἰρηνικὴ ἔσται
» ἀνὰ μέσον ἀμφοτέρων. καὶ ὁ ἐν τῷ παρόντι προφήτης μέγας ἱερεὺς ἀναγορευό-
μενος Ἰησοῦς, λαμπροτάτην εἰκόνα καὶ σύμβολον ἐναργὲς δοκεῖ μοι φέρειν τοῦ σω-
τῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ τοῦ χριστοῦ, τῇ τε αὐτοῦ προσηγορίᾳ τιμηθεὶς, καὶ τῆς ἐπανόδου τῆς
ἀπὸ Βαβυλῶνος αἰχμαλωσίας τοῦ λαοῦ καθηγησάμενος. ἐπεὶ καὶ ὁ σωτὴρ ἡμῶν Ἰησοῦς
» ὁ χριστὸς ἀφῖχθαι εἴρηται διὰ Ἡσαΐου τοῦ προφήτου, κηρύξαι αἰχμαλώτοις ἄφε-
» σιν, καὶ τυφλοῖς ἀνάβλεψιν, παρακαλέσαι τε πάντας τοὺς πενθοῦντας, καὶ δοθῆναι
» τοῖς πενθοῦσι σιὼν ἀντὶ σποδοῦ ἄλειμμα εὐφροσύνης. ἔχεις τοιγαροῦν ἤδη δύο
μεγάλους ἀρχιερεῖς, τὸν μὲν παρὰ Μωσεῖ χριστὸν, τὸν δὲ μετὰ χρόνους Ἰησοῦν, τὰ σύμ-
βολα τῆς περὶ τὸν σωτῆρα καὶ κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν χριστὸν ἀληθείας δι' αὑτῶν ἐπιτετηρη-
μένους. ἀλλ' ὁ μὲν Ἀαρὼν ὁ παρὰ Μωσεῖ χριστὸς, τῆς παρὰ αἰγυπτίοις ἀπαλλάξας
τὸν λαὸν δουλείας, ἐπ' ἐλευθερίᾳ τινὶ καὶ θεραπείᾳ τοῦ τῆς ἀπ' αἰγύπτου πορείας
αὐτῶν ἡγησάμενος, τὴν εἰκόνα σώζοι ἂν τοῦ ἀληθοῦς κυρίου, ὃς τῆς αἰγυπτιακῆς εἰδω-

λατρείας πάντας ἡμᾶς τοὺς ἐξ ἐθνῶν ἐλυτρώσατο. ὁ δὴ ἐν τῷ προφήτῃ ἰη-
σοῦς ὁ ἱερεὺς ὁ μέγας τῆς ἀπὸ Βαβυλῶνος ἐπὶ τὴν ἱερουσαλὴμ ἐπανόδου προέστη,
δεῖγμα φέρων καὶ αὐτὸς ἰησοῦ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν, ὃν ἔχομεν ἱερέα μέγαν διεληλυ-
θότα τοὺς οὐρανούς, δι' οὗ καὶ αὐτοὶ ὥσπερ ἐκ Βαβυλῶνος τοῦ κατὰ τὸν ἐνεστῶτα βίον
συγχύσεώς τε καὶ αἰχμαλωσίας ἀπολυτρωθέντες, εἰς τὴν οὐρανόπολιν τὴν ἀληθῶς
ἱερουσαλὴμ, ἀπιέναι ἐδιδάχθημεν. εἰκότως δὲ ὁ τὴν εἰκόνα τῆς ἀληθείας δι' ἑαυτοῦ
φέρων ἰησοῦς, καὶ ῥυπαρὰ ἱμάτια περιεβέβλητο, καὶ ὁ διάβολος ἐκ δεξιῶν αὐτοῦ
ἑστὼς καὶ ἀντικείμενος αὐτῷ λέγεται· ἐπεὶ καὶ ὁ ἀληθῶς σωτὴρ καὶ κύριος ἡμῶν ἰη-
σοῦς εἰς τὴν ἡμετέραν καταβὰς αἰχμαλωσίαν, τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν ἀνείληφε, καὶ
τὸν ἀνθρώπειον ῥύπον ἀνεμάξατο, τό τε κατὰ τὸ πάθος ἄγος διὰ τὴν πρὸς ἡμᾶς φι-
" λανθρωπίαν ὑπέμεινε. διό φησιν ὁ ἠσαΐας, οὗτος τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν φέρει, καὶ περὶ
" ἡμῶν ὀδυνᾶται, καὶ ἡμεῖς ἐλογισάμεθα αὐτὸν εἶναι ἐν πόνῳ καὶ ἐν πληγῇ καὶ ἐν κα-
" κώσει· αὐτὸς δὲ ἐτραυματίσθη διὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν, καὶ μεμαλάκισται διὰ τὰς
" ἀνομίας ἡμῶν. ἀλλὰ καὶ ἰωάννης ὁ βαπτιστὴς ἰδὼν τὸν κύριον εἶπεν, ἴδε ὁ ἀμνὸς
" τοῦ θεοῦ ὁ αἴρων τὰς ἁμαρτίας τοῦ κόσμου. καὶ ὁ παῦλος τούτοις παραπλησίως περὶ
" αὐτοῦ γράφων φησί, τὸν μὴ γνόντα ἁμαρτίαν, ὑπὲρ ἡμῶν ἁμαρτίαν ἐποίησεν, ἵνα
" ἡμεῖς δικαιοσύνη θεοῦ γινώμεθα ἐν αὐτῷ. καὶ, χριστὸς ἡμᾶς ἐξηγόρασεν ἐκ τῆς κα-
" τάρας τοῦ νόμου, γενόμενος ὑπὲρ ἡμῶν κατάρα. ταῦτα δὴ οὖν ἅπαντα θε-
" σπίζουσα ἡ προφητεία ἐδήλου δι' ὧν φησιν, καὶ ἰησοῦς ἦν ἐνδεδυμένος ἱμάτια ῥυ-
" παρά. πλὴν ἀλλὰ ταῦτα ἀποθέμενος κατὰ τὴν εἰς οὐρανοὺς ἄνοδον, καὶ τὴν ἀπὸ τῆς
καθ' ἡμᾶς αἰχμαλωσίας εἰς τὰ οἰκεῖα ἐπάνοδον, τῷ τῆς πατρικῆς θεότητος στεφα-
νοῦται διαδήματι, καὶ τὴν λαμπροτάτην στολὴν τοῦ πατρικοῦ φωτὸς περιτί-
θεται, κίδαρίν τε ἔνθεον, καὶ τοῖς ἁγίοις ἀρχιερατικοῖς κόσμοις κατακοσμεῖται. οὐ
χαλεπὰ δὲ καὶ τὰ κατὰ τὸν διάβολον ἀποδοῦναι, ὃς ἔτι καὶ νῦν ἀντικείμενος τῇ τοῦ χρι-
στοῦ διδασκαλίᾳ, καὶ τῇ καθ' ὅλης τῆς οἰκουμένης ὑπ' αὐτοῦ ἱδρυνθείσῃ ἐκκλησίᾳ,
αὐτῷ τῷ σωτῆρι ἡμῶν ἀνθέστηκεν, καὶ πρότερον αὐτῷ ἐξ ἐναντίας ἐπιστρατεύ-
σας, ὅτε περ ἦν ἡμᾶς ἐκ τῆς ὑπ' αὐτοῦ αἰχμαλωσίας ῥυόμενος. ἐπείρασε γοῦν
αὐτὸν καὶ πρότερον, καὶ δεύτερον, ὅτε κατὰ τὸ πάθος τὴν ἐπιβουλὴν αὐτῷ συνεσκεύα-
σατο. ἐφ' οἷς ἅπασι καὶ τὸν διάβολον καὶ τοὺς ὑπ' αὐτῷ πάντας ἀοράτους ἐχθρούς τε
καὶ πολεμίους ἐπιτιμησάμενος, τοὺς αἰχμαλώτους ἡμᾶς οἰκείους αὐτοῦ κατηρτίσατο,
καὶ ἐξ ἡμῶν αὐτῶν ὡς ἂν ἐκ λίθων ζώντων, τὸν οἶκον τοῦ θεοῦ καὶ τὸ τῆς εὐσεβείας
" πολίτευμα ἐστήσατο, ὥστε εἰκότως ἐφαρμόζειν αὐτῷ τὸ λόγιον φάσκον, ἰδοὺ ἀνὴρ,
" ἀνατολὴ ὄνομα αὐτῷ. καὶ ὑποκάτωθεν αὐτοῦ ἀνατελεῖ, καὶ οἰκοδομήσει τὸν οἶκον κυρίου.
" καὶ αὐτὸς λήψεται ἀρετὴν, καὶ καθίεται, καὶ κατάρξει ἐπὶ τοῦ θρόνου. πρόσχες δὴ οὖν
ἐπιμελῶς, ἵνα εἴπον νῦν μὲν πνευματικῶς περὶ τοῦ πάλαι γεγονότος ἰησοῦ, τοῦ τὴν
εἰκόνα τοῦ ἀληθοῦς φέροντος φησὶ τὸ, ἰδοὺ ἀνὴρ, ἀνατολὴ ὄνομα αὐτῷ. ὕστερον δὲ
" ὑποβὰς ὡς περὶ ἑτέρου ὄντος ἀνατολῆς, αὐτῷ δὴ τότε προσόντι ἰησοῦ λέγεται, ἄκουε
" δὴ ἰησοῦ ὁ ἱερεὺς ὁ μέγας, σὺ καὶ οἱ πλησίον σου, διότι ἄνδρες τερατοσκόποι εἰσίν.
" ἰδοὺ ἄγω τὸν δοῦλόν μου ἀνατολήν. εἰ δὴ οὖν ὁ λόγος ἦν περὶ μέλλοντος ἥξειν ἑτέρου,
ἀληθέστερον παρὰ τὸν τότε ἀνατολῆς ὀνομαζομένου, εἰκὼν ἄρα τοῦ μέλλοντος ἥξειν
ἀνατολῆς ἐκεῖνος ἦν, ὡς ἐν εἰκόνι οὐ μόνον ἰησοῦς, ἀλλὰ καὶ ἀνατολὴ προσαγο-
ρευόμενος,

„ ρευόμενος, εἴγε ὡς πρὸς παρόντα αὐτὸν τὸ, ἰδοὺ ἀνὴρ ἀνατολὴ ὄνομα αὐτῷ, λέγεται. εἰκότως οὖν τῆς εἰκόνος ἕνεκα, καὶ διὰ τῆς τοῦ σωτῆρος προσηγορίας ἠξίωτο, ὡσαύτως καὶ τῆς ἀνατολῆς. ἐπεὶ δὴ τὸ σωτήριον θεοῦ εἰς τὴν ἑλλάδα φωνὴν τὸ τοῦ ἰησοῦ μεταληφθὲν ὄνομα σημαίνει· ἰσουὰ μὲν γὰρ παρ' ἑβραίοις σωτηρία, υἱὸς δὲ ναυῆ παρὰ τοῖς αὐτοῖς ἰωσουὲ ὀνομάζεται· ἰωσουὲ δέ ἐστιν ἰαὼ σωτηρία, τοῦτ' ἔστι θεοῦ σωτήριον, εἰκότως εἴπου θεοῦ σωτήριον ἐν τοῖς ἑλληνικοῖς ἀντιγράφοις ὠνόμασται, οὐδὲν ἄλλο ἢ τὸν ἰησοῦν κατὰ τὴν ἑβραίων φωνὴν πέπεισο δηλοῦσθαι. τούτων καὶ περὶ τῆς τοῦ σωτῆρος ἡμῶν προσηγορίας ἐπὶ τοσοῦτον εἰρημένων, ἐξ ἑτέρας αὖθις ἀρχῆς τὸν λόγον ἀναλαβόντες, ἐπὶ τὰς ἐντελεστέρας περὶ αὐτοῦ προφητικὰς ἀποδείξεις μεταβησόμεθα.

Τάδε ἔνεστιν ἐν τῷ πέμπτῳ συγγράμματι τῆς περὶ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν εὐαγγελικῆς ἀποδείξεως.

Τίς ὁ τρόπος ἦν καθ' ὃν οἱ παρ' ἑβραίοις προφῆται τὰ μέλλοντα προεθέσπιζον, καὶ τὴν ἀληθῆ θεολογίαν ἐφώτιζον. καὶ ὅσαι προφητικαὶ φωναὶ τῆς ἐνθέου προϋπάρξεως τοῦ σωτῆρος μνήμην ἐποιήσαντο.

Προοίμιον.

Ἐπειδὴ δῆλος ὁ τρόπος ὁ περὶ τῆς συνήθους ἡμῖν ἰησοῦ χριστοῦ πέφανται ἐν τῷ πρὸ τούτου συγγράμματι τῆς εὐαγγελικῆς ἀποδείξεως· ὁ μὲν, ὑπερφυὴς καὶ ἐπέκεινα, καθ' ὃν ὁριζόμεθα αὐτὸν εἶναι μονογενῆ θεοῦ υἱὸν, ἢ οὐσιώδη τοῦ θεοῦ λόγον, δεύτερον τῶν ὅλων αἴτιον, ἢ οὐσίαν νοερὰν καὶ θεοῦ πρωτότοκον ἐνάρετον φύσιν, ἢ τῆς τῶν γεννητῶν θείας τε πολυαρέτου δυνάμεως, ἢ τῆς ἀγεννήτου φύσεως νοερὰν εἰκόνα· ὁ δὲ, συνήθης ἡμῖν καὶ μᾶλλον οἰκεῖος, καθ' ὃν πάλιν αὐτὸν ὁριζόμεθα θεοῦ λόγον ἐν ἀνθρώπῳ τῆς τοῦ πατρὸς εὐσεβείας ἀπαγγελτικὸν, καθ' ὃν πεφήνως πάλαι πρότερον ἐν ἀνθρώπου σχήματι τοῖς ἀμφὶ τὸν ἀβραάμ· αὐτὸν δὴ ἐκεῖνον τὸν βοώμενον ἐπ' ἀρχαίοις θεοφιλέσιν, αὖθίς τε φανησόμενον ἐν ἀνθρώποις δι' ἀνθρώπου γενέσεως, καὶ παραπλησίας ἡμῖν σαρκὸς, αἴσχιστα πείσεσθαι προείρηται· ὁδῷ καὶ τάξει προχωρήσαντος ἡμῖν ὁ λόγος μελήσει τὰς περὶ αὐτοῦ προφητικὰς ἐκτίθεσθαι μαρτυρίας, εἰ δὴ ἐν προτέροις, κατὰ τὰ ἐπηγγελμένα, τὸ πρῶτον ἐξετάσαιμεν, καὶ τὴν ἐν τοῖς εὐαγγελίοις περὶ αὐτοῦ θεολογίαν ἀπὸ τῆς παλαιᾶς καὶ προφητικῆς μαρτυρίας πιστώσαιμεν. ἀναγκαῖον δὲ προεπισκέψασθαι ὁποῖός ποτε ἦν ὁ τρόπος τῆς παρ' ἑβραίοις τῶν προφητῶν θεοληψίας, παρ' ὧν καὶ τὰ προηγορευμένα προπεπαιδεύμεθα.

Τίς ὁ τρόπος καθ' ὃν οἱ παρ' ἑβραίοις προφῆται ὁμοῦ τά τε μέλλοντα προεθέσπιζον, καὶ τὴν μόνην ἀληθῆ θεολογίαν ἐφώτιζον.

Μαντεῖα καὶ χρηστήρια πανταχόσε γῆς ἕλληνες καὶ βάρβαροι μνημονεύουσι συστῆναι. ταῦτα δέ φασιν ἐκ προνοίας τοῦ δημιουργοῦ ἐπὶ χρῆσιν καὶ ὠφέλειαν τῶν ἀνθρώπων καταδεδεῖχθαι, ὡς μηδὲν εἶναι τὸ διαφέρον τὴν παρ' ἑβραίοις προφητῶν, πρὸς τὰ τῶν λοιπῶν ἐθνῶν χρηστήρια. ὡς γὰρ ἑβραίοις διὰ τῶν τοιῶνδε προφητῶν, οὕτω καὶ τοῖς ἄλλοις ἔθνεσι διὰ τῶν κατὰ τόπον μαντειῶν θεὸν ἐπὶ πάντων τὸν χρᾶν, καὶ τὰ συμφέροντα ὑποτίθεσθαι. μὴ γὰρ ἰουδαίων μόνον εἶναι θεὸν, ἀλλὰ καὶ τῶν λοιπῶν ἁπάντων ἀνθρώπων. καὶ οὐ μᾶλλον ἐκείνων, ἢ τούτων κήδεσθαι, πάντων δ' ἐξ ἴσου προνοεῖν, ὡς οὐρανὸν καὶ ἥλιον ἀφθόνως τοῖς πᾶσι δεδωρῆσθαι, ἀλλ' οὐ μόνοις ἑβραίοις. καὶ τὰς ἐτησίους τῶν ἐπιτηδείων χορηγίας, σωμάτων τε τοῖς πᾶσι κατασκευὴν ὁμοίαν, ἕνα τε γενέσεως τοῖς πᾶσι τρόπον, καὶ φύσιν λογικῆς ψυχῆς μίαν. οὕτω δὲ καὶ τὴν τῶν μελλόντων προγνώσεως τὴν ἐπιστήμην πᾶσιν ἀνθρώποις ἀφθόνως παρέχειν, τοῖς μὲν διὰ προφητῶν ἀνδρῶν, τοῖς δὲ διὰ χρηστηρίων, τοῖς δὲ διὰ ὀρνίθων πτήσεως, ἢ διὰ θυτικῆς, ἢ δι' ὀνειροπομπείας, ἢ διὰ κληδόνων, ἢ παλμῶν, ἢ τινων ἑτέρων συμβόλων. ταῦτα γάρ φασιν ἀνθρώποις ἐκ τῆς τοῦ θεοῦ προνοίας δεδωρῆσθαι, ὡς μηδὲν πλέον ἔχειν δοκεῖν τοὺς ἑβραίων προφήτας. τοιοῦτος μὲν οὖν ὁ παρ' ἐκείνων λόγος. ὁ δὲ παρ' ἡμῶν, ὧδέ πως αὐτοῖς ἀπαντήσεται. εἰ μέν τις συνίστη λόγος θεοὺς ἀληθῶς, ἢ θείας δυνάμεις, ἢ δαίμονας

μονας ἀγαθοὺς ἐφεστάναι τοῖς τῶν εἰρημένων μαντείοις, ἢ τοῖς οἰωνοῖς, ἢ τοῖς λοιποῖς κατωνομασμένοις, ἦν ἂν χώρα ἀπορῆσαι τοῖς λεγομένοις, ὡς τοῦ ἐπὶ πάντων θεοῦ κἀκεῖνα τοῖς χρωμένοις ἐπ' ὠφελείᾳ δεδωρημένου. εἰ δὲ ἐντελέσιν ἀποδείξεσι καὶ αὐτῶν ἐκείνων ὁμολογίαις ἤδη πρότερον δαίμονας αὐτοὺς εἶναι, καὶ οὐδ' ἀγαθούς, πάσης δὲ βλάβης καὶ μοχθηρίας αἰτίους, πῶς ἂν δυνάμεως θεοῦ εἶναι προφῆται; φαύλους δὲ αὐτοὺς ὁ λόγος ἐφώρασε διὰ τῆς εὐαγγελικῆς προπαρασκευῆς, ἔκ τε τῆς πάλαι κατὰ πάντα τόπον καὶ πόλιν καὶ χώραν συντελουμένης αὐτοῖς ἀνθρωποθυσίας, ἔκ τε ὧν ἠπάτων τοὺς ἐρωτῶντας ἀγνοίᾳ τοῦ μέλλοντος, ἔκ τε ὧν ἠλίσκοντο μυρία ψευδόμενοι, τοτὲ μὲν ἐκ τοῦ προφανοῦς, τοτὲ δὲ διὰ τῆς τῶν χρησμῶν ἀμφιβολίας, δι' ἧς τοὺς πρόσφυγας πλείστοις πλειστάκις περιβαλόντες κακοῖς ἀπηλέγχθησαν. καὶ ἐπεὶ παραπεδείκνυτο μιαρὸν αὐτῶν καὶ ἀκάθαρτον τὸ φῦλον, ἐκ τοῦ χαίρειν αἰσχραῖς καὶ ἀκολάστοις περὶ αὐτῶν λεγομέναις ᾠδαῖς, καὶ ὕμνοις καὶ μυθικοῖς διηγήμασιν, ἱστορίαις τε ἀσέμνοις καὶ ἐπιβλαβέσιν, ἃς καὶ κατ' αὐτῶν κυροῦντες καὶ ὡς ἀληθεῖς βεβαιοῦντες ἥλωσαν. καὶ τέλος ἁπάντων ἔλεγχος τῆς ἀσθενοῦς αὐτῶν φύσεως ἦν, τὸ σβεσθῆναι καὶ μηκέτι ὁμοίως χρᾶν· καὶ σβεσθῆναι μὴ ἄλλοθεν ἢ ἀπὸ τῶν χρόνων τῆς ἐπιφανείας τοῦ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ τοῦ χριστοῦ. ἐξ οὗ γὰρ εἰς πάντα τὰ ἔθνη διέδραμεν ὁ τῆς εὐαγγελικῆς διδασκαλίας αὐτοῦ λόγος, ἐξ ἐκείνου καὶ τὰ χρηστήρια λέλοιπεν, καὶ δαιμόνων θάνατοι μνημονεύονται. πάντα δὲ οὖν ἦν ταῦτα καὶ ἄλλα τούτοις παραπλήσια μυρία, δι' ὧν πονηροὶ δαίμονες ὄντες οἱ περὶ ὧν ὁ λόγος, ἐν τοῖς τῆς εὐαγγελικῆς προπαρασκευῆς ἀπηλέγχθησαν. εἰ δὴ οὖν τοιοίδε τινὲς τυγχάνουσι, τίς αἱρεῖ λόγος τὸν ἐπὶ πάντων θεοῦ μαντείας εἶναι ἡγεῖσθαι τὰ τῶν δαιμόνων χρηστήρια; ἢ τοῖς τοῦ θεοῦ προφήταις τὰ κατ' αὐτοὺς παραβάλλειν; ποταπαὶ δὲ αὐτῶν αἱ προρρήσεις, ἅς ποτε καὶ ἐδόκουν ὑφεστάναι, περὶ τοὺς ἐρωτῶντας ἐποιοῦντο; ἆρα οὐχὶ περὶ ἀσήμων ταπεινῶν τε καὶ εὐτελῶν ἀνδρῶν, πυκτῶν φέρε ἢ τινων τοιούτων, οὓς θυσίαις τιμᾶν ἐκέλευον; ποῖα δὲ τὰ περὶ τῆς ἀνθρωποθυσίας νενόμισο; κεφάλαιον γὰρ δὴ τοῦτο τῶν εἰρημένων. ἆρά τινι πράγματι φαύλῳ κατέλιπον ἀτοπίας ὑπερβολήν; εἰ δὲ οἱ σωτῆρες ἀνθρώπων θεοί τε καὶ ἀγαθοὶ δαίμονες, τοὺς ἱκέτας αὐτῶν καὶ εὐσεβεῖς πρόσφυγας κατασφάττειν τὰ ἑαυτῶν φίλτατα ὥσπερ εἴ τινα ἄλλα θρέμματα, προσεκελεύοντο, αὐτίκρυς ἀνθρωπείων αἱμάτων ὑπὲρ πᾶσαν θηρίων φύσιν διψῶντες, καὶ οὐδὲν ἄλλο ἢ αἱμοπότας καὶ ἀνθρωποβόρους ἀπωλείας τε φίλους εἶναι σφᾶς αὐτοὺς ἀπελέγχοντες. ἢ λεγέτω ὁ βουλόμενος, εἰ ἔχοι σεμνόν τι καὶ ἀρετῆς ἄξιον τῶν δηλουμένων ἐπιδεῖξαι, ἢ μαντείας καὶ προρρήσεις εἰς πολὺ γένος ἀνθρώπων συντεινούσας, ἢ νόμους καὶ πολιτικὰς διατάξεις, καθ' οὓς χρὴ βιοῦν πάντας ἀνθρώπους διαγορευούσας, ἢ φιλοσοφίας δόγματά τε καὶ μαθήματα πρὸς τῶν θεῶν προβεβλημένα τοῖς ἐρασταῖς φιλοσοφίας. ἀλλ' οὐκ ἂν ἔχοι τις φάναι τοιοῦτον πώποτε ὑπάρξαι τῷ βίῳ ἐκ τῶν περιβοήτων χρηστηρίων. εἰ γὰρ ἦν ταῦτα, οὐκ ἂν διαφόροις ἐχρήσαντο καὶ μαχομένοις νόμοις ἄνθρωποι ὑπὸ θεῶν νομοθετούμενοι. θεοὶ γὰρ ὄντες καὶ ἀγαθοί, πῶς οὐκ ἂν τοῖς αὐτοῖς ἐχρήσαντο διατάγμασι; πῶς δ' οὐχὶ τοῖς σώφροσι καὶ δικαιοτάταις νομοθεσίαις; τίς οὖν τοῦ Σόλωνος ἢ Δράκοντος ἢ τῶν ἄλλων ἀνθρώπων Ἑλλήνων τε καὶ βαρβάρων νομοθετῶν χρεία ἦν, θεῶν ἐγγὺς παρόντων, καὶ διὰ τῶν χρησμῶν διαταττομένων τὰ δέοντα; εἰ δ'

δὴ φαίη τις αὐτοὺς καὶ οὐκ ἄλλους εἶναι, τοὺς καθ' ἕκαστον ἔθνος ἀνθρώπων νομοθε-
τοῦντας, καὶ τίς ἄρα ἐκεῖνος καὶ ποταπὸς εἰπάτω θεός, ὁ Σκύθαις φέρε ἀνθρωπο-
βορεῖν διατεταγμένος, ἢ ὁ μητράσιν ἑτέροις καὶ θυγατράσι μίγνυσθαι νομοθετή-
σας, ἢ ὁ κυσὶν παραβάλλειν τοὺς γεγηρακότας, ὡς ἀγαθόν, διατεταγμένος, ἢ ὁ ἐπι-
τρέψας ἀδελφὰς γαμεῖν καὶ ἄρρενας ἄρρεσιν ἐπιμίγνυσθαι; καὶ τί με δεῖ τοὺς ἐκθέ-
σμους τῶν παρ' Ἕλλησι καὶ βαρβάροις λόγους ἀπαριθμεῖν, εἰς ἔλεγχον τοῦ μὴ θεοὺς
γεγονέναι, πονηροὺς δὲ καὶ λυττηρίους δαίμονας, τοὺς θαυμαστοὺς αὐτῶν χρησμοδό-
τας, ἐπεὶ τὰ παρὰ φύσιν ἀτοπήματα τὸ τελεσάθλιον τῶν ἀνθρώπων γένος κατα-
βεβληκότας; ὁπότ' οὐδ' οἱ παρ' Ἕλλησι βεβοημένοι θεοὶ καὶ μάντεις ὀνησιφόρον τι
καὶ λυσιτελὲς εἰς ψυχῆς ὠφέλειαν, τοῖς χρωμένοις ἀποδείκνυνται παρεσχημένοι. τί
γὰρ δή ποτε καταλιπόντες ἄνδρες Ἕλληνες τὴν ἐξ αὐτῶν ὠφέλειαν, ἐπὶ τὴν βάρ-
βαρον ἐστέλλοντο γῆν, ἐμπορείαν μαθημάτων ἔξωθέν ποθεν ἐρανιζόμενοι, πα-
ρὸν διδασκάλοις τοῖς θεοῖς χρῆσθαι; θεῶν γὰρ ἢ καὶ δαιμόνων ἀγαθῶν χρηματι-
ζόντων, καὶ τοτὲ μὲν, διὰ τῆς προγνώσεως καὶ τῆς ἄλλης παραδοξοποιίας τὴν
οἰκείαν δύναμιν παραφαινόντων· τοτὲ δὲ, διὰ τῆς ἀδιαπτώτου τῶν μαθημάτων ἀλη-
θείας τὴν ἀληθῆ σοφίαν ἐκδιδασκόντων, τί ποτ' ἦν ἄρα τὸ μὴ τούτοις μαθητευ-
θῆναι φιλοσόφων παῖδας, ἄλλων δὲ ἀπ' ἄλλων δογμάτων κενῶν ἐπινοίας ποριζο-
μένων, ἐκ τῆς μακρᾶς διαφωνίας ποικίλας αἱρέσεις φιλοσόφων συστῆναι; ἀλλ' εἰ
μὴ προσεῖχον αὐτοῖς οἱ πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων, τοὺς εὐσεβεῖς δ' οὖν καὶ θεοῖς προσι-
όντας χρῆν δήπου τὸ ἀδιάπτωτον ἐκ τῆς τῶν θεῶν ὠφελείας πεποιεῖσθαι. τίνες
δ' ἦσαν οὗτοι; οὐ γὰρ ἂν φαίης, τούτους ἀπελέγχουσι πλανωμένους οἱ ἀντιδοξάζοντες.
ἀλλὰ γὰρ, ὡς ἔοικε, δαιμόνων ἦν μαντεῖα, μέχρι κλέπτου φωρᾶς, ἢ σκευῶν ἀ-
πωλείας, ἤ τινος ἄλλου τοιούτου φθάνοντα, ὧν οὐκ ἀπεικὸς ἦν αὐτοὺς ἐν τῷ περὶ
γῆν ἀέρι τὰς διατριβὰς ποιουμένους, τὴν εἴδησιν ἐσχηκέναι· καλοῦ δὲ καὶ σο-
φοῦ μηδενὸς ἐπηβόλους εἶναι δόγματος φιλοσόφου, μὴ πολιτείας, μὴ νόμου ὀρθῷ λόγῳ
κειμένου· μᾶλλον δὲ, εἰ χρὴ ξὺν ἐλευθέρᾳ φωνῇ τἀληθὲς εἰπεῖν, τούτους ἁπάντων ἀρχε-
κάκους ἡγεῖσθαι χρῆν γεγονέναι· οἱ δὴ περὶ σφῶν αὐτῶν, μοιχείας καὶ ἀρρενομιξίας,
μητρογαμίας τε, καὶ ἀδελφῶν ἐκθέσμους κοινωνίας, καὶ μυρίας ἄλλας θεομαχίας, ἔ-
χθρας τε καὶ πολέμους θεῶν πρὸς θεούς, ἀνθρώπων τε ᾠδαῖς καὶ ὕμνοις καὶ διηγήμα-
σι, μυστηρίων τε ἐν ἀπορρήτοις τελεταῖς λεγόντων ἀκροώμενοι, οὐδεὶς γοῦν
αὐτῶν πώποτε ἐπὶ τοῖς εἰρημένοις, ὡς ἐπ' ἀκολάστοις, καὶ μηδὲ σώφροσιν ἀνθρώ-
ποις ἁρμόζουσι φέρεσθαι ἢ λέγειν τὰ τοιαῦτα, ἀγανακτήσας φαίνεται. καὶ τί με χρὴ
διατείνεσθαι, παρὸν ἐξ ἑνὸς τοῦ μεγίστου παραδείγματος τὸ ὠμὸν καὶ ἀπάνθρω-
πον, καὶ ὡς ἀληθῶς μιαρὸν τῶν δηλουμένων συνορᾶν; λέγω δὲ ἐκ τῆς ἀνθρωποθυ-
σίας. τὸ γὰρ μὴ μόνον ἀλόγων ζώων σφαγαῖς χαίρειν, ἀλλὰ καὶ ἀνθρώπων ἀπω-
λείαις, ποίας ὠμότητος ὑπερβολὴν οὐχ ὑπερηκόντισε; ταῦτα γὰρ ἦν, ὡς ἔφην, τὰ
διὰ τῆς προπαρασκευῆς ἐξ αὐτῶν τῶν Ἑλληνικῶν φιλοσόφων τε καὶ συγγραφέων
μεμαρτυρημένα, ἐξ ὧν καὶ μάλιστα δαίμονες ὄντες πονηροὶ πολυπλόκοις μηχα-
ναῖς, τοτὲ μὲν, ταῖς διὰ μαντειῶν, τοτὲ δὲ, ταῖς δι' οἰωνῶν ἢ συμβόλων ἢ θυμάτων
ἢ τῶν παραπλησίων, τὸ ἀνθρώπειον διαστρέφοντες γένος δείκνυνται. διόπερ ἀπο-
φαντέον αὐτῶν τὰ χρηστήρια μὴ τοῦ ἐπὶ πάντων γεγονέναι θεοῦ. οὐκοῦν οὐδὲ
συγκρί-

συγκρίνειν αὐτὰ τοῖς ἑβραίων προφήταις θεμιτὸν ἂν εἴη, ὧν ὁ πρῶτος ἱεροφάντης καὶ θεολόγος γεγονὼς μωσῆς, οἷα ὅσων ἀγαθῶν τῷ βίῳ πρωταίτιος κατέστη. πρῶτον μὲν δογμάτων εὐαγγελικῶν καὶ ἀληθῶν περὶ τοῦ ποιητοῦ καὶ δημιουργοῦ τῶν ἁπάντων θεοῦ, περί τε τοῦ δευτέρου αἰτίου τῶν μετ' αὐτὸν λογικῶν καὶ νοερῶν οὐσιῶν, περὶ τῆς κοσμογονίας καὶ ἀνθρωπογονίας γραφὴν ἱερὰν ἐξέδωκεν, ἔτι τε τῆς θεοσεβῶν ἱστορίας τῶν πάλαι θεοφιλῶν ἑβραίων, ὥσπερ τινὰς ἀρετῶν εἰκόνας ἀπολιπόμενος, εἰς ζῆλον τῶν ἀγαθῶν ἀνδρῶν τοὺς ὑπηκόους ἀνεκίνησε· καὶ νομοθεσίας ἐνθέου καὶ καταλλήλου τοῖς τότε χρωμένοις, φωτὸς ἀπήρξατο λόγων καὶ θρησκείας θεοσεβοῦς πέφηνεν εἰσαγωγεύς· καὶ ἐπὶ πᾶσι τῶν μακροῖς ὕστερον χρόνοις ἔσεσθαι μελλόντων τὰς προρρήσεις ἀναπεφώνηκεν, ὡς μικρὸν ὕστερον μνημονευθήσεται. καὶ τοιοῦτος μὲν οὗτος. κατὰ ταὐτὰ δὲ καὶ οἱ μετ' αὐτὸν προφῆται, πάρεργον μὲν, εἴπου τι τῶν ἐφημέρων ἐζητεῖτο, καὶ τοῦτο προύλεγον τοῖς ἐρωτῶσι. τὸ δὲ κεφάλαιον τῆς προφητείας αὐτοῖς ἐπὶ μεγάλοις συνετελεῖτο. οὐ γὰρ ἐπὶ μαντείᾳ τῶν ἐφημέρων καὶ πρὸς τὸν παρόντα καιρὸν ἐπιζητουμένων, οὐδέ γε σμικρῶν καὶ ταπεινῶν τὰ τῆς θεοφορίας ἠξιοῦντο, ἀλλ' ἐπὶ τοῦ παντὸς ἀνθρώπων γένους ἡ τοῦ θείου πνεύματος ἐν αὐτοῖς ἔλλαμψις μεγίστην ὑπόθεσιν περιεῖχε, οὐ περὶ τοσούτου ἀνθρώπου τὸ σῶμα, οὐδὲ περὶ τῆς προσκαίρου καὶ πολυπαθοῦς ταύτης ζωῆς τὴν πρόρρησιν ἐπαγγελλομένη, οὐδὲ περί τινος ἀπολωλότος, οὐδ' ἄλλως περί τινων μέσων καὶ ἀδιαφόρων, ἃ οὔτε παρόντα ψυχῆς βελτίωσιν συμβάλλεται, οὔτε μὴ παρόντα ζημίαν ἢ βλάβην περιποιεῖ. ἀλλ' ἦν μὲν, ὡς ἔφην, ὅτε καὶ ταῦτα προύλεγον, οὐ κατὰ τὸν προηγούμενον δὲ λόγον· ἀλλὰ κατ' ἀκολουθίαν τῆς τῶν κρειττόνων καταλήψεως, μείζονα μὲν ὑπόθεσιν ἢ κατὰ τὰ εἰρημένα περιέχειν. εἰ δ' οὖν τις τὴν πᾶσαν περιοχὴν τῆς μωσέως γραφῆς, καὶ τῶν μετ' αὐτὸν ἀκριβῶς διερευνήσειεν, εὕροι ἂν προκοπὴν καὶ διδασκαλίαν εὐσεβείας τῆς εἰς τὸν τῶν ὅλων θεὸν αὐτὸν δὴ τὸν δημιουργὸν ἁπάντων περιέχουσαν, γνῶσίν τε καὶ θεολογίαν τὴν ἀνωτάτω τοῦ δευτέρου αἰτίου, πάσης δὲ πολυθέου πλάνης ἀποτροπὴν, εἶτα τῶν πάλαι θεοφιλῶν ἀνδρῶν τῶν δὴ καὶ ἀπαρξαμένων τῆς εἰρημένης εὐσεβείας μνήμην, προρρήσεις τε καὶ ἀναφωνήσεις, κατὰ τὸν ἐκείνων βίον, ὑστέροις ποτὲ χρόνοις μελλόντων βιώσεσθαι, δι' ἐπιφανείας καὶ παρουσίας εἰς ἀνθρώπους θεοῦ, αὐτοῦ δὴ τοῦ δευτέρου κυρίου, καὶ θεοῦ μετὰ τὸν ἀνωτάτω πατέρα, καὶ αὐτοῦ χρηματίζοντος διδασκάλου τῆς αὐτῆς εὐσεβείας, καὶ σωτῆρος ἐπιφανησομένου τῷ τῶν ἀνθρώπων βίῳ, δι' οὗ πᾶσι τοῖς ἔθνεσιν, ἕλλησιν ὁμοῦ καὶ βαρβάροις προύλεγον, τὸν τῆς θεοσεβείας τῶν πάλαι θεοφιλῶν ἑβραίων τρόπον παραδοθήσεσθαι. Ταῦτα μωσῆς, ταῦτα δὲ καὶ τῶν λοιπῶν προφητῶν παῖδες, οἱ πάντες ἐξ ἑνὸς στόματος προεκήρυττον. καὶ τοῦτ' ἦν τὸ τῆς εἰς ἀνθρώπους τοῦ θείου πνεύματος ἐπιφορᾶς αἴτιον, διδάξαι θεογνωσίαν ἀνθρώπους, καὶ τὴν ἀνωτάτω περὶ πατρὸς καὶ υἱοῦ θεολογίαν, παιδεῦσαί τε τρόπον ἀληθοῦς εὐσεβείας, καὶ μνημονεῦσαι τῶν πάλαι κατωρθωκότων, τόν τε μετὰ τούτων ἔλεγχον διὰ μακρῶν ἐκφᾶναι λόγων, θεσπίσαι τε τὴν παρουσίαν τοῦ σωτῆρος καὶ διδασκάλου τοῦ παντὸς ἀνθρώπων γένους, καὶ τὴν δι' αὐτοῦ τῆς παλαιᾶς ἐξ ἑβραίων θεοσεβείας εἰς πάντα τὰ ἔθνη μετάδοσιν προκηρύξαι. Ταῦτα ἦν τὰ ἐξ αἰῶνος, στήλαις καὶ βίβλοις ἱεραῖς τῶν προφητῶν συμφώνως ἀναπεφωνημένα. αὐτὰ δὲ

ταῦτα, ἃ καὶ ἴσμεν, αὖθις ὀφθαλμοῖς μετὰ τὸν μακρὸν αἰῶνα, εἰσέτι νῦν πληρού-
μενα συνορᾶται· μιᾷ δὲ φωνῇ πάντες οὗτοι καὶ θείῳ πνεύματι κάτοχοι πᾶσιν ἀν-
θρώποις τὸ φῶς τῆς ἀληθοῦς προεκήρυττον εὐσεβείας· ἁγνείαν τε ψυχῆς καὶ σώ-
ματος, παντελῆ τε κάθαρσιν διανοίας, ἣν αὐτοὶ πρότεροι ἠσκηκότες, τοῖς ὑπηκόοις
προὐβάλλοντο, πάσης ἀκολάστου πράξεως τοὺς προσιόντας ἀπείργοντες, μηδὲ τῆς
πολυθέου πλάνης ἀπομιμεῖσθαι τὰς ἐκθέσμους ἐπιτηδεύσεις, προσεπάδειν
δὲ φεύγειν διδάσκοντες πᾶσαν δαιμονικὴν ἐγχείρησιν, καὶ τὰς πάλαι περισπουδά-
στους ἐκείνας ἀνθρωποθυσίας, τάς τε αἰσχρὰς καὶ ἐπιρρήτους περὶ θεῶν διηγήσεις,
ὧν ἀπείργοντες, μόνῳ προσανέχειν συνεβούλευον τῷ πάντων δημιουργῷ θεῷ,
οἷα ἐφόρῳ καὶ κριτῇ τυγχάνοντι τῶν ἐν ἀνθρώποις πραττομένων· μηδὲ ἀγνοεῖν
τὰ μέλλοντα εἰς ἀνθρώπους ἐπιδημεῖν χριστὸν τοῦ θεοῦ, σωτῆρα πάντων ὁμοίως ἀν-
θρώπων, καὶ διδάσκαλον βαρβάρων ὁμοῦ καὶ Ἑλλήνων εὐσεβείας τῆς ἀληθοῦς κατα-
στησόμενον. τοσοῦτον δ' ἦν τὸ διαφέρειν τῶν ὑπὸ τοῦ θείου πνεύματος κατόχων,
καὶ τῶν ὑπὸ δαιμονικῆς ἐνεργείας μαντεύεσθαι προσποιουμένων. εἶτα τὸ μὲν
πονηρὸν δαιμόνιον οἷα σκότους οἰκεῖον, σκότον καὶ ἀχλὺν περιβαλὸν τῇ ψυχῇ διὰ τῆς
ἐμφοιτήσεως, τὴν ὑποφῆτιν οἷα νεκρὸν ἐξήπλου τοῦ κατὰ φύσιν λογισμοῦ παρει-
μένον, οὐδ' ἑπόμενον τοῖς λεγομένοις ἢ πραττομένοις δι' αὐτοῦ, παντελῶς δ' ἀναί-
σθητον καὶ παράφρονα, παρ' ὃ καὶ μαντείαν ὥσπερ τινὰ μανίαν, εἰκότως ἐοίκασι τὴν
τοιάνδε κατάπτωσιν ἐπικεκληκέναι. τὸ δέ γε ἀληθῶς καὶ ἔνθεον πνεῦμα, φωτοειδὲς,
μᾶλλον δὲ φῶς αὐτὸ τυγχάνον, ᾗ ἂν ἐπέλθῃ ψυχῇ, γαληνὸν παραχρῆμα καὶ
λαμπροτάτην φωτὸς ἡμέραν ἐν αὐτῇ κατειργάζετο, διορατικωτέραν τε καὶ θεω-
ρητικωτέραν πολὺ πλέον νῦν, ἢ πρότερον αὐτὴν αὐτῆς ἀποφαῖνον, ὥστε νή-
φειν καὶ ἐγρηγορέναι, συνορᾶν τε πάντων μάλιστα καὶ συγκρίνειν τὰ θεσπιζόμε-
να. παρ' ὃ μοι δοκοῦμεν εὖ καὶ ἀληθῶς προφήτας ἀποκαλεῖν τοὺς τοιούσδε, παρὰ τὸ
προφαίνειν καὶ προφωτίζειν ἐν αὐτοῖς τὸ θεῖον πνεῦμα, μὴ μόνον τὰ παρόντα, ἀλλὰ
καὶ τῶν μελλόντων ἀληθῆ καὶ ἀκριβῆ γνῶσιν. σκέψασθε δὲ εἰ μὴ πολὺ κρείττων ἐστὶ
καὶ ἀληθὴς ὁ λόγος, φάσκων πνεῦμα θεῖον ψυχαῖς ἐπιφοιτᾶν κεκαθαρμέναις, καὶ
νῷ λογικῷ καὶ διαυγεῖ πρὸς ὑποδοχὴν τοῦ θείου παρεσκευασμέναις, ἢ ὁ τῶν ἐν
ἀψύχῳ ὕλῃ καὶ σκοτίοις μυχοῖς ἐναποκλειόντων τὸ θεῖον, ἔν τε γυναικῶν καὶ ἀνδρῶν
οὐ καθαραῖς ψυχαῖς, ἤδη δὲ καὶ ἐπὶ κόρακας καὶ ἱέρακας καὶ ἄλλους οἰωνούς, ἐπί τε
αἶγας καὶ ἄλλα ζῷα, ναὶ μὴν καὶ ἐπὶ ὑδάτων συστάσεις, ἔν τε ἡπατοσκοπίαις, καὶ αἵ-
μασι νεκρῶν καὶ εἰδεχθῶν κνωδάλων, ἑρπετῶν τε ἰοβόλων σώμασιν, ἔτι δρα-
κόντων καὶ γαλῶν, καί τινων ἄλλων τοιουτοτρόπων, δι' ὧν τὴν τῶν μελλόντων πρό-
γνωσιν οἱ θαυμάσιοι τὸν ἐπὶ πάντων θεὸν ἐκφαίνειν ὑπειλήφασι. τοῦτο δ' ἀν-
δρῶν ἦν μὴ συνεωρακότων θεοῦ φύσιν, μηδέ γε θείου πνεύματος δύναμιν ἐπι-
νενοηκότων, οὐδαμῶς μὲν ἐμφιλοχωρεῖν ἀψύχοις ἢ ἀλόγοις ζῴοις, ἀλλ' οὐδ'
ἐν λογικοῖς ἅπασιν, εἰ μή ποτε * ἄρα ἢ μόνων ψυχῶν καὶ ἐναρέτοις ψυχαῖς, οἵους
ἡμῖν ἀρτίως ὁ λόγος τοὺς Ἑβραίων ὑπέγραψε προφήτας· οὓς τοῦ θείου πνεύμα-
τος φασὶν ἀξιωθῆναι, μεγάλων ἕνεκεν πραγμάτων οἰκουμένης ἁπάσης ἀνθρώ-
πων βιωφελῶς συμβησομένων. εἰ δὲ ποτ' αὐτοῖς σκιᾶς δίκην ἐπηκολούθει τὸ καὶ τὰ
παρόντα τῶν μέσων καὶ ἀδιαφόρων γνωρίζειν, καὶ προλέγειν κατὰ καιρὸν τὰ ἀγνοού-
μενα

μένα τοῖς ἐρωτῶσιν, ἀναγκαίως καὶ τοῦτο τοῖς πάλαι αὐτοῖς πλησιάζουσι παρέχειν,
ὡς ἂν μὴ δόξειεν οἱ λόγιοι περὶ τὰς προγνώσεις εὐλόγως ἀποκλίνειν ἐπὶ τὰ ἔξω
τῶν ἀλλοφύλων ἐθνῶν μαντεῖα, οὐδὲν προφητῶν οἰκείων. ἀλλὰ ταῦτα μὲν ὧδε
τέλος ἐχέτω, τὸ ἐν τοῖς ἑβραίων προφήταις θείας δυνάμεως ὄντα παραστατι-
κά. ὥσπερ δὴ οὖν αὐτοῖς, οἷα δὴ ἐνθέοις ἀνδράσι, καὶ σοφοῖς οὐ κατ' ἄνθρωπον γι-
νομένοις, κατ' ἐπίπνοιαν δὲ θείαν πνεύματος πείθεται διδάσκουσι, παιδεύεσθαί τε
τὰ παρ' αὐτοῖς δόγματα, καὶ τὰς εὐσεβεῖς καὶ ἀδιαπτώτους θεολογίας, οὐκ ἔτ' ἀμφι-
βολίαν ἔχοντα, μή πη ἀρετῆς καὶ ἀληθείας ἀλλότριον ἐπάγοιτο, φέρ' οὖν ἤδη λοιπὸν
ἀναλαβόντες ἐξ ὑπαρχῆς τὸν λόγον, τὴν ἐν τοῖς εὐαγγελίοις περὶ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν
ἰησοῦ τοῦ χριστοῦ θεολογίαν, ἀπὸ τῆς προφητικῆς μαρτυρίας πιστωσόμεθα. ἡ μὲν
» οὖν εὐαγγελικὴ μαρτυρία ὧδε τὸν χριστὸν θεολογεῖ, ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος, καὶ ὁ λό-
» γος ἦν πρὸς τὸν θεόν, καὶ θεὸς ἦν ὁ λόγος. πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο, καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγέ-
» νετο οὐδὲ ἕν. καλεῖ δ' αὐτὸν καὶ φῶς νοερόν, καλεῖ δὲ καὶ κύριον, ὥσπερ οὖν καὶ θεόν. καὶ ὁ
θεσπέσιος δὲ παῦλος, οἷα τοῦ χριστοῦ μαθητὴς ὢν καὶ ἀπόστολος, συνᾴδει τῇ θεολογίᾳ,
» ταῦτα περὶ αὐτοῦ διεξιών, ὅς ἐστιν εἰκὼν τοῦ θεοῦ τοῦ ἀοράτου, πρωτότοκος πάσης
» κτίσεως, ὅτι ἐν αὐτῷ ἐκτίσθη τὰ πάντα τὰ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, καὶ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, εἴτε
» θρόνοι, εἴτε κυριότητες, εἴτε ἀρχαί, εἴτε ἐξουσίαι. τὰ πάντα δι' αὐτοῦ καὶ εἰς αὐτὸν ἔ-
» κτισται, καὶ αὐτός ἐστι πρὸ πάντων, καὶ τὰ πάντα δι' αὐτοῦ συνέστηκε. κέκληται καὶ θεοῦ
δύναμις καὶ θεοῦ σοφία. αὐτὰ δὴ οὖν ταῦτα προσήκει καὶ νῦν ἀπὸ τῶν παρ' ἑβραίοις
προφητικῶν γραφῶν ἐξανθίσασθαι, ὡς ἂν διὰ τῆς ἐν ἑκατέροις τοῖς μέρεσι συμ-
φωνίας ἡ τοῦ ἀληθοῦς ἀπόδειξις παρασταθείη. χρὴ δὲ μὴ ἀγνοεῖν, ὅτι οἱ μὲν θεῖοι χρη-
σμοὶ πολὺ τὸ καὶ πρὸς λέξιν καὶ πρὸς διάνοιαν ὑπερφυὲς τῇ ἑβραίων φωνῇ περιέ-
χοντες, διαφόρου τῆς ἐπὶ τὸ ἑλληνικὸν ἑρμηνείας τετυχήκασι, τοῦ δὲ θεωρητοῦ
χάριν. οἱ δ' οὖν ὁ ἄνδρες ἀληθῶς ἑβραῖοι συμφώνως αὐτὰς μεταβεβλήκασιν, οἷς
μάλιστα τὸν νοῦν προσέξομεν, ὅτι δὴ καὶ τῇ τοῦ χριστοῦ ἐκκλησίᾳ τούτοις κεχρῆσθαι
φίλον. εἰ δέ που γένοιτο χρεία, οὐδὲ τὰς τῶν μετὰ ταῦτα νεωτέρων ἑρμηνευτῶν
ἐκδόσεις, αἷς εἰσέτι νῦν ἰουδαίοις χρῆσθαι φίλον, παραιτησόμεθα, ὡς ἂν πανταχό-
θεν τὰ τῆς ἀποδείξεως ἡμῖν βεβαιοτέρας τύχοι παραστάσεως. τούτων ἡμῖν πεπρο-
οιμιασμένων, καὶ τῶν ἐνθέων φωνῶν ἤδη λοιπὸν ἐφαψόμεθα.

*Ως παρ' ἑβραίοις ὁ σοφώτατος σολομὼν ἐν παροιμίαις οἶδέ τινα πρωτότο-
κον τοῦ θεοῦ δύναμιν, ἣν καὶ σοφίαν θεοῦ καὶ γέννημα αὐτοῦ προσαγορεύει,
ὥσπερ οὖν καὶ ἡμεῖς δοξάζομεν.*

Ἐγὼ ἡ σοφία κατεσκήνωσα βουλήν, καὶ γνῶσιν, καὶ ἔννοιαν ἐγὼ ἐπεκαλεσάμην. φό-
» βος κυρίου μισεῖ ἀδικίαν, ὕβριν τε καὶ ὑπερηφανίαν, καὶ ὁδοὺς πονηρῶν. μεμίσηκα
» δὲ ἐγὼ διεστραμμένας ὁδοὺς κακῶν. ἐμὴ βουλὴ καὶ ἀσφάλεια, ἐμὴ φρόνησις, ἐμὴ δὲ
» ἰσχύς. δι' ἐμοῦ βασιλεῖς βασιλεύουσι, καὶ οἱ δυνάσται γράφουσι δικαιοσύνην. δι'
» ἐμοῦ μεγιστᾶνες μεγαλύνονται, καὶ τύραννοι δι' ἐμοῦ κρατοῦσι γῆς. ἐγὼ τοὺς ἐμὲ
» φιλοῦντας ἀγαπῶ. οἱ δὲ ἐμὲ ζητοῦντες, εὑρήσουσι χάριν. πλοῦτος καὶ δόξα ἐμοὶ
» ὑπάρχει, καὶ κτῆσις πολλῶν καὶ δικαιοσύνη. βέλτιον ἐμὲ καρπίζεσθαι ὑπὲρ χρυσίον
» καὶ λίθον τίμιον πολύν. τὰ δὲ ἐμὰ γεννήματα, κρεῖσσον ἀργυρίου ἐκλεκτοῦ. ἐν ὁδοῖς

» δικαιοσύνης περιπατῶ, καὶ ἐν ὁδοῖς δικαιοσύνης ἀναστρέφομαι, ἵνα μερίσω τοῖς
» ἐμὲ ἀγαπῶσιν ὕπαρξιν, καὶ τοὺς θησαυροὺς αὐτῶν ἐμπλήσω ἀγαθῶν. ἐὰν ἀναγγείλω
» ὑμῖν τὰ καθ' ἡμέραν γινόμενα, μνημονεύσω τὰ ἐξ αἰῶνος ἀριθμῆσαι. κύριος ἔ-
» κτισέ με ἀρχὴν ὁδῶν αὐτοῦ εἰς ἔργα αὐτοῦ, πρὸ τοῦ αἰῶνος ἐθεμελίωσέ με, ἐν ἀρχῇ
» πρὸ τοῦ τὴν γῆν ποιῆσαι, καὶ πρὸ τοῦ τὰς ἀβύσσους ποιῆσαι. πρὸ τοῦ προελθεῖν τὰς πη-
» γὰς τῶν ὑδάτων. πρὸ τοῦ ὄρη ἑδρασθῆναι, πρὸ δὲ πάντων βουνῶν γεννᾷ με. κύριος
» ἐποίησε χώρας ἀοικήτους καὶ ἄκρα οἰκούμενα τῆς ὑπ' οὐρανόν. ἡνίκα ἡτοίμα-
» ζε τὸν οὐρανόν, συμπαρήμην αὐτῷ, καὶ ὅτε ἀφώριζε τὸν ἑαυτοῦ θρόνον ἐπ' ἀνέμων. ἡνίκα
» ἰσχυρὰ ἐποίει τὰ ἄνω νέφη, καὶ ὡς ἀσφαλεῖς ἐτίθει πηγὰς τῆς ὑπ' οὐρανόν. ἐν τῷ τιθέναι
» τῇ θαλάσσῃ ἀκριβασμὸν αὐτοῦ. καὶ ὕδατα οὐ παρελεύσονται στόμα αὐτοῦ. ἡνίκα ἰσχυρὰ
» ἐποίει τὰ θεμέλια τῆς γῆς, ἤμην παρ' αὐτῷ ἁρμόζουσα. ἐγὼ ἤμην ᾗ προσέχαιρε. καθ'
» ἡμέραν δὲ εὐφραινόμην ἐν προσώπῳ αὐτοῦ, ἐν παντὶ καιρῷ, ὅτε ηὐφραίνετο τὴν οἰκου-
» μένην συντελέσας, καὶ ηὐφραίνετο ἐν υἱοῖς ἀνθρώπων. ἡ πρὸ τῶν γεννητῶν θεία τε
παναρέτος οὐσία, ἡ νοερὰ καὶ πρωτότοκος τῆς ἀγεννήτου φύσεως εἰκών, ὁ γνήσιος καὶ μο-
νογενὴς τοῦ τῶν ὅλων θεοῦ υἱός, πολυώνυμός τις ὤν, καὶ διὰ πλείστων προσρήσεων
θεολογούμενος, τῷ τῆς σοφίας ἐπὶ τοῦ παρόντος ἀξιώματί τε καὶ προσηγορίᾳ
τετίμηται. λόγον δὲ θεοῦ αὐτὸν καὶ φῶς καὶ ζωὴν καὶ ἀλήθειαν, καὶ ἐπὶ πᾶσι χριστὸν
θεοῦ δύναμιν καὶ θεοῦ σοφίαν προσαγορεύεσθαι μεμαθήκαμεν. εἰ δὴ οὖν τὰ μετὰ
χεῖρας αὐτὸς περὶ ἑαυτοῦ, ὡς ἂν θεοῦ σοφία ζῶσα καὶ καθ' αὑτὴν ὑφεστῶσα, διὰ
» τοῦ σοφωτάτου Σολομῶντος διεξέρχεται λέγων, ἐγὼ ἡ σοφία κατεσκήνωσα βουλήν,
» καὶ γνῶσιν καὶ ἔννοιαν ἐγὼ ἐπεκαλεσάμην. καὶ τὰ τούτοις ἑπόμενα. ἀλλὰ καὶ
» ὡς τὴν τῶν ὅλων διοίκησιν καὶ πρόνοιαν ἀναδεδεγμένος ἐπιφέρει, δι' ἐμοῦ βασι-
» λεῖς βασιλεύουσι καὶ οἱ δυνάσται γράφουσι δικαιοσύνην. δι' ἐμοῦ μεγιστᾶνες με-
» γαλύνονται). εἶτα εἰπὼν μνημονεύσειν τὰ ἐξ αἰῶνος, ἐπάγει λέγων, κύριος ἔκτισέ με
» ἀρχὴν ὁδῶν αὐτοῦ εἰς ἔργα αὐτοῦ, πρὸ τοῦ αἰῶνος ἐθεμελίωσέ με. δι' ὧν ὁμοῦ καὶ
» γεννητὸν ἑαυτόν, οὐχὶ δὲ τὸν αὐτὸν ὄντα τῷ ἀγεννήτῳ διδάσκει. πρὸ παντὸς αἰῶνος
οὐσιωμένον, θεμέλιόν τε ὑπὸ τῶν γεννητῶν ἁπάντων προβεβλημένον. ὅθεν οἱ
θεῖοι ἀπόστολοι εἰκότως ὁρμώμενοι περὶ αὐτοῦ φασιν, ὅς ἐστιν εἰκὼν τοῦ ἀοράτου, πρω-
τότοκος πάσης κτίσεως. ὅτι ἐν αὐτῷ ἐκτίσθη τὰ πάντα τὰ ἐν τῷ οὐρανῷ, καὶ τὰ
» ἐπὶ τῆς γῆς. πρωτότοκος μὲν γὰρ πάσης εἴρηται κτίσεως, κατὰ τό, κύριος ἔκτισέ
» με ἀρχὴν ὁδῶν αὐτοῦ εἰς ἔργα αὐτοῦ. νοοῖτο δ' ἂν εἰκότως εἰκὼν τοῦ θεοῦ, ὡς ἂν γέν-
νημα τῆς ἀγεννήτου φύσεως τυγχάνων. τοῦτο δὲ οὖν ἐν τοῖς μετὰ χεῖρας ὁμολογεῖ,
» δι' ὧν φησι, πρὸ τοῦ ὄρη ἑδρασθῆναι, καί, πρὸ δὲ πάντων βουνῶν γεννᾷ με.
ἔνθεν αὐτὸν υἱὸν μονογενῆ, καὶ πρωτότοκον τοῦ θεοῦ λόγον ἀναγορεύομεν τὸν αὐ-
τὸν ὄντα τῇ δηλουμένῃ σοφίᾳ. ὅπως δὲ γέννημα θεοῦ αὐτὸν εἶναί φαμεν, ἰδίας ἂν
δέοιτο ἐξετάσεως. ἐπεὶ μήτε κατὰ προβολήν, μήτε κατὰ διάστασιν, ἢ διαίρεσιν, ἢ
μείωσιν, ἢ τομήν, ἢ καθόλου τῶν ἐπὶ τῆς θνητῆς γενέσεως ἐπιτελουμένων, τὴν
ἀπόρρητον αὐτοῦ γενεσιουργίαν ἐπινοοῦμεν. οὐδὲ γὰρ θέμις τῶν ἐν γεννητοῖς τισι τὴν
ἄρρητον καὶ ἀκατονόμαστον αὐτοῦ γένεσίν τε καὶ οὐσίωσιν ἀφομοιοῦν, οὐδέ τινα τῶν
ἐπιγείων καὶ θνητῶν παραβάλλεσθαι αὐτῷ εἰκόνα. ἐπεὶ μηδὲ κατὰ τὰς παρ' ἡμῖν τῶν
ζώων γενέσεις, οὐσίαν ἐξ οὐσίας κατὰ πάθος ἢ διαίρεσιν, μεριστὴν καὶ χωριστὴν ἐκ τοῦ

πατρὸς

πατρὸς προεληλυθέναι τὸν υἱὸν φαίη τις ὅσιον. ἀμερὲς γὰρ καὶ ἄτομον τὸ θεῖον, οὐ
τεμνόμενον, οὐ διαιρούμενον, οὐκ ἐκτεινόμενον, οὐ μειούμενον, οὐ συστελλόμενον,
οὐ μεῖζον, οὐ χεῖρον, οὐ κρεῖττον αὑτοῦ γινόμενον, οὐκ ἔχον τι ἐν ἑαυτῷ ἕτερόν τι
αὐτοῦ, ἵνα καὶ προέηται τοῦτο. πᾶν γὰρ τὸ ἔν τινι ὄν, ἢ ὡς συμβεβηκὸς, οἷον λευκὸν ἐν
σώματι, ἢ ὡς ἕτερον ἐν ἑτέρῳ τυγχάνει, ὡς τὸ ἐν τῇ κυοφορούσῃ κατὰ γαστρὸς κυο-
φορούμενον, ἢ ὡς μέρος ἐν τῷ ὅλῳ, ὡς ἂν ἐν σώματι χεὶρ ἢ πούς, ἢ δάκτυλος, τοῦ
παντὸς ὄντα μέρη, ὧν ἀποκοπὴν ἤ τινα τομὴν ἢ διαίρεσιν πεπονθότων, ἀτελὲς καὶ
κολοβὸν, ὡς ἂν τοῦ μέρους ἠκρωτηριασμένου, ἀπολέλειπται τὸ πᾶν. ἀλλὰ γὰρ καὶ τὸ
εἰκόνι τοιᾷδε καὶ ὁμοιώσει χρῆσθαι ἐπὶ τῆς ἀγεννήτου φύσεως τοῦ τῶν ὅλων θεοῦ, καὶ
τῆς τοῦ μονογενοῦς αὐτοῦ καὶ πρωτοτόκου γενέσεως, πάντων ἂν εἴη ἀσεβέστατον. οὐ
τοίνυν ὡς ἕτερον ἐν ἑτέρῳ, ἐξ ἀπείρων καὶ ἀνάρχων αἰώνων ἦν ὁ υἱὸς ἀγέννητος ἐν
τῷ πατρὶ, μέρος ὢν αὐτοῦ, ὃ μεταβληθὲν ὕστερον καὶ κενωθὲν ἐκτὸς αὐτοῦ γέγονε.
τροπὴ γὰρ αὐτῇ ἤδη τοῦτο οἰκεῖον. καὶ δύο γ' ἂν οὕτως ἀγέννητα εἶεν, τὸ προβεβλη-
κὸς καὶ τὸ προβεβλημένον. καὶ τίς ἦν κατάστασις κρείττων, ἆρα ἡ πρὸ τῆς τροπῆς τῆς
κατὰ τὴν προβολὴν διαστάσεως; οὐκοῦν ὡς μέρος ἢ μέλος ἀγεννήτως ἡνωμένον
ἀεὶ πρότερον, ἔπειτα δὲ διαστὰν καὶ χωρὶς γενόμενον τοῦ ὅλου, τὸν υἱὸν ἀπὸ τοῦ
πατρὸς οἷόν τε ἐπινοεῖν. ἄρρητα γὰρ καὶ ἄντικρυς ἀσεβῆ ταῦτα, ὕλης μὲν ὄντα σω-
μάτων οἰκεῖα, τῆς δὲ ἀσωμάτου καὶ ἀΰλου φύσεως ἀλλότρια. διὸ κατὰ καιρὸν εἰκό-
» τως ἂν τις ἐπιλέξαι πάλιν τὸ, τὴν γενεὰν αὐτοῦ τίς διηγήσεται, ἀναφθέγξαιτο
ἄν. ἐπεὶ καὶ τὴν ἐναντίαν ἰέναι οὐκ ἀκίνδυνον, καὶ ἁπλῶς οὕτως ἐξ οὐκ ὄν-
των γεννητὸν τὸν υἱὸν τοῖς λοιποῖς γεννητοῖς ὁμοίως ἀποφήνασθαι. ἄλλη γὰρ υἱοῦ γενέ-
σις, καὶ ἄλλη ἡ διὰ τοῦ υἱοῦ δημιουργία. ἀλλὰ γὰρ ὥσπερ ἡ θεία γραφὴ τοτὲ μὲν
» πρωτότοκον πάσης κτίσεως τὸν υἱὸν ἀναγορεύει ἐξ αὐτοῦ προσώπου, τὸ, κύριος
» ἔκτισέ με, ἀρχὴν ὁδῶν αὐτοῦ φάσκουσα· τοτὲ δὲ γέννημα τοῦ πατρὸς εἶναι λέγει κατὰ
» τὸ, πρὸ δὲ πάντων βουνῶν γεννᾷ με· ταύτῃ καὶ ἡμῖν ἕπεσθαι ὑγιῶς ἂν ἔχοι. καὶ
τὸ, πρὸ πάντων αἰώνων εἶναι λόγον ὄντα θεοῦ δημιουργικὸν, καὶ τῷ πατρὶ συνεῖναι,
μονογενῆ τε υἱὸν εἶναι τοῦ τῶν ὅλων θεοῦ, ὑπουργόν τε καὶ συνεργὸν τῷ πατρὶ τῆς
τῶν ὅλων οὐσιώσεώς τε καὶ διακοσμήσεως γεγεννημένον ὁμολογεῖν. εἰ γὰρ οὕτω καὶ ἄλλο
τι ἄρρητον καὶ ἀκατάληπτον ἡμῖν ἐν τῇ τῶν ὅλων ἀπολέλειπται φύσει, μυρία δὲ τὰ
» τοιαῦτα, ὁποῖα καὶ τὰ τοῖς θεοφιλέσιν ἐπηγγελμένα τυγχάνει, ἃ ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδεν,
» καὶ οὖς οὐκ ἤκουσε, καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη, κατὰ τὸν ἱερὸν ἀπόστο-
» λον, πολὺ πρότερον πάσης ἐννοίας ἐπέκεινα, ἄρρητα καὶ ἀκατονόμαστα, ἀνεπι-
νόητά τε καὶ ἀνενθύμητα γένοιτο ἂν τὰ περὶ τῆς πρώτης τοῦ μονογενοῦς τοῦ θεοῦ
» γενέσεως, ἄλλο μηδὲν πλέον ἐχόντων ἡμῶν περὶ αὐτοῦ λέγειν τε καὶ νοεῖν, ἢ, τὴν γενε-
» ὰν αὐτοῦ τίς διηγήσεται; εἰ δέ τις τούτου θρασυτέρῳ χωρῶν τόλμῃ προσαχθείη τὰ
πάντη ἀπερινόητα ὁρατικοῖς καὶ σωματικοῖς παραβάλλειν ὑποδείγμασι, τάχα
» ἂν εἴποι τῆς τοῦ πατρὸς ἀγεννήτου φύσεως καὶ τῆς ἀνεκφράστου οὐσίας, ὥσπερ ἀϊ-
» δίας τινὰ καὶ φωτὸς αὐγὴν τὸν υἱὸν ἐξ ἀπείρων αἰώνων, μᾶλλον δὲ πρὸ πάντων
αἰώνων ὑποστῆναι, γενόμενόν τε συνεῖναι, καὶ συγγενόμενον ἀεὶ τῷ πατρὶ ὡς τῷ
μύρῳ τὸ εὐῶδες, καὶ τῷ φωτὶ τὴν αὐγὴν, ἀλλ' οὐ τοῖς ὑποδείγμασι κατὰ πάντα
τρόπον ὁμοίως, ὥσπερ οὖν ἤδη πρότερον εἴρηται. τὰ μὲν γὰρ ἄψυχα σώματα τὸ

συμβεβηκὸς ἐν ποιότητι κέκτηται· ἥ τε γὰρ αὐγὴ σύμφυτος οὖσα τῇ τοῦ φωτὸς
φύσει, καὶ οὐσιωδῶς συνυπάρχουσα τῷ φωτί, οὐκ ἂν δύναιτο ἐκτὸς ὑφεστάναι
τοῦ ἐν ᾧ ἐστίν· ὁ δέ γε τοῦ θεοῦ λόγος καθ' ἑαυτὸν οὐσίωταί τε καὶ ὑφέστηκε, καὶ οὐκ
ἀγεννήτως συνυπάρχει τῷ πατρί, ἀλλ' ὡς μονογενὴς υἱὸς μόνος πρὸ πάντων τῶν αἰώ-
νων ἐκ τοῦ πατρὸς γεγεννημένος, ἡ δὲ εὐωδία ἀπόρροιά τίς ἐστι σωματικὴ τοῦ ὑπο-
κειμένου, καθ' ἑαυτὴν ἐκτὸς τοῦ πρώτου αἰτίου τὸ πλησιάζον πληροῦσα, οὐδὲν
ἧττον σωματικὴ οὖσα καὶ αὐτὴ τυγχάνει. οὐ ταύτῃ οὖν ἡμῖν νοηθήσεται τὰ περὶ τῆς
πρώτης οὐσιώσεως τοῦ σωτῆρος ἡμῶν. οὐδὲ γὰρ ἐξ οὐσίας τῆς ἀγεννήτου κατά τι
πάθος ἢ διαίρεσιν οὐσιωμένος, οὐδέ γε ἀνάρχως συνυφέστηκε τῷ πατρί, ἐπεὶ
ὁ μὲν ἀγέννητος, ὁ δὲ γεννητός· καὶ ὁ μὲν πατήρ, ὁ δὲ υἱός. προϋπάρχειν δὲ καὶ προϋ-
φεστάναι πατέρα υἱοῦ, πᾶς ὁστισοῦν ὁμολογήσειεν. εἴη δ' ἂν ταύτῃ καὶ εἰκὼν θεοῦ,
ἀρρήτως πάλιν καὶ ἀνεπιλογίστως ἡμῖν, ζῶντος θεοῦ ζῶσά τις καὶ καθ' αὐτὴν ὑφε-
στῶσα ἀΰλως, καὶ ἀσωμάτως, καὶ τοῦ ἐναντίου παντὸς ἀμιγῶς, ἀλλ' οὐχ οἵα τις
πάλιν ἡ παρ' ἡμῖν εἰκών, ἕτερον μὲν ἔχουσα τὸ κατ' οὐσίαν ὑποκείμενον, ἕτερον
δὲ τὸ εἶδος, ἀλλ' ὅλον αὐτὸ εἶδος ὤν, καὶ αὐτοουσία τῷ πατρὶ ἀφομοιούμενος, οὕτω
δὲ καὶ ζωτικωτάτη τοῦ πατρὸς εὐωδία τυγχάνει, ἀρρήτως ἡμῖν πάλιν καὶ ἀνεπιλο-
γίστως. ἐπεὶ καὶ πάντα ὅσα ἐστὶ περὶ αὐτὸν ἀληθῆ, ἄρρητα ἂν εἴη ἀνθρώπων φω-
ναῖς, καὶ λογισμοῖς θνητῶν ἀνεπιλόγιστα, κατὰ τὸν ἀκριβῆ λόγον. ἀλλὰ γὰρ ὡς ἡμῖν ἀ-
κούειν φίλον, τιῶσδε καὶ τὰ λόγια παιδεύει. ἢ οὐχὶ καὶ χριστοῦ εὐωδίαν αὐτὸς ἑαυτὸν
καὶ τοὺς αὐτῷ παραπλησίους ὁ ἱερὸς ἀπόστολος προσεῖπεν, διὰ τὴν τοῦ χριστοῦ
πνεύματος μετοχήν; μύρον τε ἐκκενωθὲν ὁ οὐράνιος νυμφίος ἐν τοῖς ᾄσμασιν
ἀνηγόρευται; διὰ τῆς αὐτοῦ ἐκκενώσεως τὰ πάντα ὁρατά τε καὶ ἀόρατα, σώματά τε
καὶ ἀσώματα, λογικά τε, καὶ ἄλογα μεταχέντα, ἀναλόγως κατηξίωται μετουσίας, καὶ
τῆς τοῦ θείου λόγου μετείληφε κοινωνίας. ταύτης γε τῆς ἐνθέου πνοῆς τὴν ἀντίληψιν
τοῖς τὰς λογικὰς αἰσθήσεις μὴ πεπηρωμένοις ὁ σύμπας ἀποδίδωσι κόσμος, ὡς τὰ
τῇ φύσει γεώδη καὶ φθαρτὰ σώματα τῆς ἀΰλου καὶ ἀκηράτου εὐωδίας ἀποπνεῖν, πη-
γάζοντος μὲν ἄνωθεν τοῦ τῶν ὅλων θεοῦ, ὃς τοῦ μονογενοῦς αὐτοῦ λόγου πατὴρ ὤν, αὐτὸς
ἂν εἴη τὸ πρῶτον καὶ κύριον καὶ μόνον ἀληθῶς ἀγαθόν, ἀγαθοῦ γεννητικόν, δευτε-
ρεύοντος δέ, καὶ ὡς ἂν ἀπὸ πρώτης καὶ ἡγουμένης οὐσίας ἐπιχορηγουμένου τοῦ υἱοῦ, ὃς
καὶ μόνος τῆς πατρικῆς οὐσίας εὐωδία τις ἡμῖν ἀνείρηται, δουλεύουσι λογίῳ παιδεύον-
» τι περὶ αὐτοῦ, ὅτι δὴ ἀτμίς ἐστι τῆς τοῦ θεοῦ δυνάμεως, καὶ ἀπόρροια τῆς τοῦ παντο-
» κράτορος δόξης εἰλικρινής, καὶ ἀπαύγασμα φωτὸς ἀϊδίου, καὶ ἔσοπτρον ἀκηλίδωτον
» τῆς τοῦ θεοῦ ἐνεργείας, καὶ εἰκὼν τῆς ἀγαθότητος αὐτοῦ. πλὴν ἀλλὰ ταῦτα ὅπῃ ἄν τις
καὶ θέλοι, ταύτῃ ἐκδεχέσθω· ἡμῖν δὲ ἐξαρκεῖ τὸ ἀληθὲς ἐκεῖνο καὶ εὐσεβὲς αὖθις ἐπα-
ναλαμβάνειν ῥῆμα, δι' οὗ καὶ τὴν λύσιν ἐπιθήσομεν τοῖς ἐξητημένοις, πολλάκις ἤδη
» ἐπειπόντες, τὴν γενεὰν αὐτοῦ τίς διηγήσεται; ἀνέφικτος γὰρ ὡς ἀληθῶς, καὶ οὐκ ἀν-
θρώποις μόνον, ἀλλὰ καὶ ταῖς πάσης ἐπέκεινα οὐσίας δυνάμεσιν, ἡ τοῦ μονο-
γενοῦς τοῦ θεοῦ τυγχάνει γένεσις, ὥσπερ οὖν καὶ αὐτὸς ὁ σωτὴρ καὶ κύριος ἡμῶν
» τοὺς οἰκείους μαθητὰς αὐτὰ δὴ ταῦτα μυσταγωγῶν, οὐδεὶς ἔγνω, φησί, τὸν πατέ-
» ρα, εἰ μὴ ὁ υἱός. ᾧ καὶ ἐπιλέγει, καὶ οὐδεὶς ἔγνω τὸν υἱόν, εἰ μὴ ὁ πατήρ. ἀγνώστου τοίνυν
» ὁμοίως τῆς τε περὶ τοῦ πατρὸς καὶ τῆς περὶ τοῦ υἱοῦ θεολογίας τοῖς πᾶσι, πλὴν αὐ-

τοῖς

τοῖς τυγχανούσης, ὡς ἐν ἀπορρήτοις ἐν ταῖς παρατεθείσαις τοῦ Σολομῶντος λέξεσι, τῆς σοφίας ἀκουστέον λεγούσης, πρὸ τοῦ ὄρη ἑδρασθῆναι, καὶ πλασθῆναι τὴν γῆν, πρὸ δὲ πάντων βουνῶν γεννᾷ με. ἔτι δέ φησι συμπαρεῖναι τῷ πατρὶ τὸν οὐρανὸν κατασκευάζοντι· ἡνίκα γοῦν ἡτοίμαζε τὸν οὐρανόν, συμπαρήμην αὐτῷ. τὸ δὲ ἐξ ἀπείρων δὲ αἰώνων ἀΐδιον τῆς σὺν πατρὶ διαμονῆς ἐμφαίνει οἷς ἐπιλέγει, ἤμην παρ' αὐτῷ ἁρμόζουσα. ἐγὼ ἤμην ᾗ προσέχαιρε καθ' ἡμέραν. ἀβύσσους δὲ καὶ πηγὰς ὑδάτων, ὄρη τε καὶ βουνούς, καὶ ὅσα ἄλλα κατὰ τὸν τόπον κοινοῖς ῥήμασιν οἷς ἐπωνόμασται, ἤτοι περὶ τῆς τοῦ κόσμου συστάσεως, ἐν μέρει τὸ πᾶν δηλοῦντος ἀκουστέον, ἢ τροπικώτερον ἐκληπτέον, ταῦτα μεταφέροντα τὰ σημαινόμενα ἐπὶ νοητὰς οὐσίας καὶ θείας δυνάμεις, ὧν πάντων προτέτακται σοφία καὶ μονογενὴς ὁ πρωτόγονος τοῦ θεοῦ προϋπέστη λόγος. ὃν ἵνα Χριστὸν ἡμεῖς προσονομάζομεν, διδασκάλῳ μαθητευόμενοι τῷ ἀποστόλῳ λέγοντι, Χριστὸς θεοῦ δύναμις, καὶ θεοῦ σοφία. κέκληται δὲ ἐν τούτῳ τῷ τῆς σοφίας εἰκότως προσρήματι, ὡς τοῦ μόνου σοφοῦ πατρὸς τὰς πανσόφους καὶ ἐπιστημονικὰς τῶν ὅλων θεωρίας τε. ✱

✱ ἢ εἴποι πολλά. ✱

ἐν δὲ τῷ δευτέρῳ, σκήπτρῳ βασιλικῷ τιμᾷ. ἐν δὲ τῷ τρίτῳ, τὴν κατ' ἀρετὴν αὐτοῦ τελείωσιν μαρτυρεῖ. εἶτ' ἐπὶ τούτοις αὐτὸν δὴ τοῦτον τὸν θεὸν καὶ βασιλέα κεχρῖσθαι πρὸς τοῦ ἀνωτάτου διδάσκει θεοῦ, καὶ ταύτῃ γε Χριστὸν γεγονέναι. τί γὰρ ἂν καὶ ὀνομάσαιτό τις τὸν μὴ ὑπ' ἀνθρώπων μέν, ὑπ' αὐτοῦ δὲ τοῦ ἐπὶ πάντων θεοῦ κεχρισμένον; ἐπὶ τούτῳ γοῦν φησίν, ὦ θεέ, πρὸς τὸν χρισθέντα ἀποτεινόμενος, ἠγάπησας δικαιοσύνην καὶ ἐμίσησας ἀδικίαν. διὰ τοῦτο γὰρ ἔχρισέ σε ὁ θεὸς ὁ θεός σου. ὡσεὶ ἔλεγεν ὁ ἐπὶ πάντων θεός, ἔχρισέ σε ἔλαιον ἀγαλλιάσεως παρὰ τοὺς μετόχους σου. ὥστε οὐδὲ κοινὸν καὶ γεῶδες τὸ δηλούμενον τοῦτο χρίσμα ἦν, οὐδὲ ὅμοιον τῷ παρὰ Μωσεῖ νενομοθετημένῳ φθαρτῆς ἐξ ὕλης κατεσκευασμένῳ, ᾧ φίλον ἦν τοὺς παλαιοὺς Ἑβραίων ἱερέας καὶ βασιλέας χρίεσθαι. ἔνθεν ἡμῖν εἰκότως καὶ θεὸς ὁμοῦ καὶ Χριστὸς ἀνηγόρευται, ὡς ἂν μόνος μὴ δι' ἀνθρώπων, μηδ' ἐξ ἀνθρώπων, πρὸς αὐτοῦ δὲ τοῦ τῶν ὅλων ποιητοῦ, τῆς ἐνθέου χαρᾶς καὶ ἀγαλλιάσεως ἀσωμάτῳ καὶ θεοπρεπεῖ χρίσματι κεχρισμένος. διόπερ ἐνδίκως μόνος ἀληθῶς καὶ κυρίως παρὰ τοὺς ὀνομαζομένους αὐτοῦ μετόχους Χριστὸς ἂν ἀναγορευθείη. οἱ μέτοχοι δὲ αὐτοῦ τίνες ἂν εἶεν, ἢ οἱ οἷοί τε λέγειν, μέτοχοι γὰρ γεγόναμεν Χριστοῦ; περὶ ὧν εἴρηται, μὴ ἅπτεσθε τῶν χριστῶν μου, καὶ ἐν τοῖς προφήταις μου μὴ πονηρεύεσθε. καὶ δὴ πεφηνότος διὰ τούτων σαφῶς τοῦ Χριστοῦ ἀγαπητοῦ καὶ θεοῦ καὶ βασιλέως, ὥρα σε ζητεῖν, ὁ τηλικοῦτος πῶς ἐχθροὺς ἔχειν λέγεται, καὶ τίνας καὶ δι' ἣν αἰτίαν, καθ' ὧν τὰ ἑαυτοῦ βέλη καὶ τὴν ἑαυτοῦ ῥομφαίαν ἠκονήσατο, ὅπως τε οὐ δι' ὁπλιτικῆς παρατάξεως, ἀλλ' ἕνεκεν ἀληθείας καὶ πραότητος καὶ δικαιοσύνης μυρίους ὑπηγάγετο ἑαυτῷ λαούς. ζητοῦντας δὲ ἀκριβῶς ταῦτα, καλῶς ἂν ἔχοι μεταφέρειν αὐτὰ ἐπὶ τὸν σωτῆρα καὶ κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν τὸν Χριστὸν τοῦ θεοῦ, ἀνατρέχοντα ἐπὶ τὰ διεξωδευμένα περὶ τῆς εἰς ἀνθρώπους αὐτοῦ παρόδου, καθ' ἣν τὰς ἐχθρὰς καὶ ἀοράτους δυνάμεις τῶν μοχθηρῶν καὶ λυμαντικῶν δαιμόνων, τῶν τε πονηρῶν καὶ ἀκαθάρ-

τῶν πνεύματι τῷ ἐπιστάμενος, μυρίους ὅσους ἑαυτῷ λαοὺς ἐξ ἁπάντων τῶν ἐθνῶν συνεστήσατο· ὃν καὶ χριστὸν ἀληθῆ προσήκει δεῖν τοῦ θεοῦ ἐν τοῖς θείοις ἀναγορεύειν, οὐ κοινῷ μὲν ἐλαίῳ τῷ πάλαι συνήθως χρισθέντα, οὔτε ἄλλως ἱστορεῖταί τι περὶ αὐτοῦ τοιοῦτον, κρείττονι δὲ τῷ ἐνθέῳ χρίσματι, περὶ ὃ δὴ καὶ διὰ Ἡσαΐου φησί, πνεῦμα κυρίου ἐπ᾽ ἐμέ, οὗ εἵνεκεν ἔχρισέ με. ὅθεν τῶν μᾶλλον ἁπάντων τῶν πώποτε παρὰ Ἑβραίοις σωματικώτερον χρισθέντων, μόνος ἀνὰ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην χριστὸς παρὰ τοῖς πᾶσι βεβόηται, καὶ τῆς ἐξ αὐτοῦ χριστιανῶν προσηγορίας τὴν σύμπασαν ἔπλησεν οἰκουμένην. ὅπως δὲ φαμὲν αὐτὸν κεχρῖσθαι, καὶ τί τὸ χρῖσμα, καὶ τίς ὁ τῆς χρίσεως τρόπος, αὐτάρκως ἐν τῷ περὶ τούτου συγγράμματι διειλήφαμεν. τούτου δὲ ἐν τοῖς χείλεσι καὶ ἐν τῇ διδασκαλίᾳ τοσαύτη κατεχύθη χάρις, ὡς ἐν ὀλίγῳ πάντα τόπον ἐμπλῆσαι τῆς πρὸς αὐτοῦ καταγγελθείσης εὐσεβείας· ὥστε ἤδη ἐν πᾶσιν ἔθνεσι, παρὰ τοῖς τὴν διδασκαλίαν αὐτοῦ μετιοῦσιν, ἀκολούθως τῇ μετὰ χεῖρας προφητείᾳ, τὸ βασιλέως τὸ θεοῦ δόξαν περιβεβλῆσθαι, τὸ παρὰ πᾶσιν ἀνθρώποις χριστὸν ἀναγορεύεσθαι. πρόδηλοι δὲ καὶ οἱ ἐχθροὶ οὐ μόνον οἱ πρὶν γεγονότες αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ οἱ ἀεὶ προσπολεμοῦντες αὐτοῦ τῷ λόγῳ, εἴτε ἐν ἀνθρώποις, εἴτε καὶ ἐν ἀοράτοις δυνάμεσιν, οὓς ἀοράτῳ καὶ ἐνθέῳ δυνάμει πάντοτε καθαιρῶν ἐξ ἁπάντων τῶν ἐθνῶν, παντοίους ἑαυτῷ λαοὺς ὑποχειρίους πεποίηται. τὰ δὲ ἑξῆς ἐν τῷ ψαλμῷ, σμύρνα, καὶ στακτή, καὶ κασία ἀπὸ τῶν ἱματίων σου, τά τε ἐπὶ τούτοις, ὡς περὶ βασιλίδος δηλούμενα καὶ θυγατρὸς τὸν πατρῷον οἶκον ἀπολιπούσης, τῷ προδηλωθέντι χριστῷ καὶ βασιλεῖ καὶ θεῷ νυμφευθείσης, κύριόν τε αὐτὸν ἀναγορευούσης, ἐπὶ τὴν ἐξ ἐθνῶν ἐκκλησίαν, τὴν πατρῴαν τὴν δαιμονικὴν ἀποστραφεῖσαν πλάνην, καθηραμένην τε, καὶ τῇ τοῦ θείου λόγου κοινωνίᾳ καθαρμοσαμένην, ἀναφέρειν ἂν τῆς προσηκούσης τυγχάνοντα κατὰ χώραν ἑρμηνείας.

Ὡς ὁ αὐτὸς προφήτης καὶ ἐν ρθ´ ψαλμῷ δύο κυρίους ἐμφανῶς ὁμολογεῖ· ἕνα, τὸν πρῶτον καὶ ἀνωτάτω θεόν, δεύτερον, ὃν αὐτὸς ἑαυτοῦ ἀναγορεύει κύριον, τὸ ὡς γεγενῆσθαι ὑπὸ τοῦ θεοῦ πρὸ τῆς τοῦ κόσμου συστάσεως καὶ αὐτὸς τὸν δεύτερον κύριον οἶδε, καὶ ὡς αἰώνιον τοῦ πατρὸς ἱερέα, καὶ ὡς σύνθρονον τοῦ ἐπὶ πάντων θεοῦ, ὅμοια ἡμῖν περὶ τοῦ χριστοῦ δοξάζων.

Εἶπεν ὁ κύριος τῷ κυρίῳ μου, κάθου ἐκ δεξιῶν μου, ἕως ἂν θῶ τοὺς ἐχθρούς σου ὑποπόδιον τῶν ποδῶν σου. ῥάβδον δυνάμεως ἐξαποστελεῖ σοι κύριος ἐκ Σιών, καὶ κατακυριεύσεις ἐν μέσῳ τῶν ἐχθρῶν σου. μετὰ σοῦ ἡ ἀρχὴ ἐν ἡμέρᾳ τῆς δυνάμεώς σου, ἐν ταῖς λαμπρότησι τῶν ἁγίων σου. ἐκ γαστρὸς πρὸ ἑωσφόρου γεγέννηκά σε. ὤμοσε κύριος καὶ οὐ μεταμεληθήσεται, σὺ ἱερεὺς εἰς τὸν αἰῶνα κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδέκ. κύριος ἐκ δεξιῶν σου. τὸν σωτῆρα καὶ κύριον ἡμῶν, τὸν πρωτότοκον πάσης κτίσεως θεοῦ λόγον, τὴν πρὸ αἰῶνος σοφίαν, τὴν ἀρχὴν τῶν ὁδῶν τοῦ θεοῦ, τὸ πρωτότοκον καὶ μονογενὲς τοῦ πατρὸς γέννημα, τὸ τῇ τοῦ χριστοῦ τιμώμενον προσηγορίᾳ, καὶ ὁ παρὼν ψαλμὸς κύριον ἀποκαλεῖ, διδάσκων αὐτὸν εἶναι σύνθρονον ὁμοῦ καὶ υἱὸν τοῦ ἐπὶ πάντων θεοῦ τε καὶ κυρίου τῶν ὅλων, αἰώνιόν τε τοῦ πατρὸς ἱερέα. πρῶτον δὲ οὖν ἐπίστησον ὡς ἤδη τοῦτο δεύτερον γέννημα θεοῦ προσαγορεύεται. καὶ ἐπεὶ θεοῦ γε πνεύματι τὰ τῆς προφητείας ἡμῖν εἰρῆσθαι πεπίστευται, ὥρα εἰ μὴ αὐτὸ

δὴ τὸ

διὰ τὸ ἐν τῷ προφήτῃ πνεῦμα ἅγιον, ἑαυτοῦ κύριον δεύτερον μετὰ τὸν τῶν ὅλων ἀνα-
» γορεύει. εἶπε γάρ φησιν ὁ κύριος τῷ κυρίῳ μου, κάθου ἐκ δεξιῶν μου. τὸν πρῶ-
τον κύριον, ὡς ἂν καθόλου τῶν ἁπάντων δεσπότην, ἑβραῖοι ἀνεκφωνήτῳ προσ-
ρήσει τῇ διὰ τῶν τεσσάρων στοιχείων αἰνιττόμενοι· τὸν δὲ δεύτερον ἐκεῖθεν ὁμοίως,
ἰδίως δ' αὐτὸν κύριον ὀνομάζουσιν. εἰκότως οὖν ὁ σωτὴρ καὶ κύριος ἡμῶν αὐτὸς Ἰησοῦς
» ὁ χριστὸς τοῦ θεοῦ, ἐρόμενός ποτε τοὺς φαρισαίους, τί ὑμῖν περὶ τοῦ χριστοῦ δοκεῖ, τί-
» νος ἐστὶν υἱός; εἰπόντων, τοῦ δαβίδ, ἐπιλέγει, πῶς οὖν δαβὶδ ἐν πνεύματι κύριον
» αὐτὸν καλεῖ λέγων, εἶπεν ὁ κύριος τῷ κυρίῳ μου, κάθου ἐκ δεξιῶν μου; μονονουχὶ ἑρ-
μηνεύων τὴν λέξιν, ὡς οὐ μόνον τοῦ δαβὶδ κύριον αὐτὸν ἀναγορευούσης, ἀλλὰ
γὰρ καὶ τοῦ ἐν τῷ προφήτῃ πνεύματος. εἰ δὲ τὸ πνεῦμα τὸ προφητικὸν, τοῦτο δὲ
ἡμῖν εἶναι πεπίστευται τὸ ἅγιον πνεῦμα, ὁμολογεῖ τοῦτον εἶναι κύριον, ὃν σύνθρονον
εἶναι τοῦ πατρὸς ἐκδιδάσκει, καὶ οὐκ ἀπολύτως ἀλλὰ καὶ ἑαυτοῦ κύριον, κατὰ πολὺ
πλέον καὶ μᾶλλον τοῦτ' ἂν εἴποιεν αἱ μετὰ τὸ ἅγιον πνεῦμα, λογικαὶ δυνάμεις, ἥ
τε σύμπασα ὁρωμένη τε ἐν σώμασι καὶ ἐν ἀσωμάτοις ἑστῶσα δημιουργία, ἧς ἁ-
πάσης εἰκότως ἂν καταδειχθείη κύριος ὁ μόνος τοῦ πατρὸς σύνθρονος, δι' οὗ τὰ σύμ-
» παντα ἐγένετο, ὅτι δὲ, κατὰ τὸν θαυμάσιον ἀπόστολον, ἐν αὐτῷ ἐκτίσθη τὰ πάντα,
» τὰ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, καὶ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, εἴτε ὁρατὰ, εἴτε ἀόρατα. μόνον γοῦν εἰκὸς αὐ-
τὸν τῆς τοῦ πατρὸς ὁμοιώσεως ἔχειν τὸ κῦρος, ὡς ἂν καὶ μόνον σύνθρονον τοῦ πατρὸς
ἀναδεδειγμένον. πρόδηλον οὖν ὅτι οὐδενὶ τῶν γενητῶν θέμις, τὴν δεξιὰν λα-
χεῖν τῆς παντοκρατορικῆς ἀρχῆς τε καὶ βασιλείας, εἰ μὴ ἄρα ἑνὶ μόνῳ τῷ διὰ
τῶν προκειμένων ποικίλως θεολογουμένῳ. ἐπίστησον οὖν ὡς πρὸς ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν
ὁ ἀνωτάτω καὶ ἐπὶ πάντων κύριος, καὶ τὴν, κάθου ἐκ δεξιῶν μου, δωρεῖται φω-
νὴν, καὶ τὴν, πρὸ ἑωσφόρου γεγέννηκά σε. μεθ' ὅρκου δὲ διαβεβαιώσεως ἄσειστον καὶ
ἀπαράβατον αὐτῷ τὴν τιμὴν τῆς εἰς ἄπειρον αἰῶνα διαρκοῦς ἱερωσύνης, παρα-
» δίδωσιν, ὤμοσε κύριος καὶ οὐ μεταμεληθήσεται, σὺ ἱερεὺς εἰς αἰῶνα. τίς δ' ἂν ἐπι-
νοοῖτο; οὔτι δὴ θνητὸς ἀνὴρ, ἀλλὰ οὐδὲ τῆς ἀγγελικῆς φύσεως, ὑπὸ θεοῦ μὲν γεγεννη-
» μένος, εἰς αἰῶνα δὲ ἱερωμένος· ὁ καὶ ἐν τοῖς πρόσθεν εἰπὼν, κύριος ἔκτισέ με ἀρχὴν
» ὁδῶν αὐτοῦ εἰς ἔργα αὐτοῦ, πρὸ τοῦ αἰῶνος ἐθεμελίωσέ με, ἐν ἀρχῇ πρὸ τοῦ ὄρη
» ἑδρασθῆναι, πρὸ δὲ πάντων βουνῶν γεννᾷ με. καὶ προσέχεις δὲ ἐπιμελῶς τὸν
νοῦν ἐπιστήσας τῷ τε παρόντι ψαλμῷ, καὶ ταῖς ἐν τῷ πρὸ τούτου παρατεθείσαις
φωναῖς. ἐν μὲν γὰρ τούτῳ ὁ ἀνωτάτω θεὸς σύνθρονον, τὸν δεύτερον καὶ ἡμῶν κύ-
ριον, ἑαυτοῦ καθίστησι λέγων, κάθου ἐκ δεξιῶν μου. ἐν δὲ τῷ πρὸ τούτου τὸν θρό-
νον εἰς αἰῶνα αἰῶνος διαμένειν ὁ λόγος ἔφησεν, ὁμοῦ θεὸν αὐτὸν ἀναγορεύων δι' ὧν
» φησιν, ὁ θρόνος σου ὁ θεὸς εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος. πάλιν ἐν μὲν τῷ μετὰ χεῖρας, ῥάβδον
» φησὶν, δυνάμεως ἐξαποστελεῖ σοι κύριος ἐκ σιών· ἐν δ' ἐκείνῳ, ῥάβδος εὐθύτη-
» τος, ἡ ῥάβδος τῆς βασιλείας σου. καὶ αὖθις ὁ μὲν παρὼν φησι, κάθου ἐκ δεξιῶν μου, ἕως
» ἂν θῶ τοὺς ἐχθρούς σου ὑποπόδιον τῶν ποδῶν σου, καὶ κατακυρίευσον ἐν μέσῳ τῶν ἐχθρῶν
» σου· ὁ δὲ πρόσθεν, τὰ βέλη σου ἠκονημένα, δυνατὲ ἐν καρδίᾳ τῶν ἐχθρῶν τοῦ βα-
» σιλέως. οὐκοῦν καὶ τὰ περὶ τῶν ἐχθρῶν τοῦ δηλουμένου ἐν ἀμφοτέροις συνᾴδει. τίς
δῆτα οὖν ὀφθαλμοῖς ὁρῶν ἐν μέσαις ταῖς πόλεσιν, ἔν τε κώμαις καὶ χώραις, καθ' ὅλης
τε τῆς οἰκουμένης αἰθούσας τὰς τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ἐκκλησίας, τούς τε περὶ αὐτοῦ

κυκλουμένους λαούς, καὶ μυριάνδρα πλήθη τῶν αὐτῷ καθωσιωμένων πανταχό-
θεν ὑπὸ τῶν ὁρωμένων τε ἐν ἀνθρώποις, ἀοράτων τε καὶ ἀφανῶν ἐχθρῶν καὶ πο-
λεμίων τῆς τοῦ χριστοῦ διδασκαλίας κυκλούμενα, οὐκ ἂν θαυμάσαις τὸν παρόντα
χρησμὸν εἰς πρόσωπον ἀναφωνηθέντα τοῦ θεραπευομένου, τό, κατακυρίευε ἐν μέ-
σῳ τῶν ἐχθρῶν σου. καὶ ἐπειδήπερ ἐν τῷ πρόσθεν κεχρῖσθαι τῷ ἐλαίῳ τῆς ἀγαλλιά-
σεως παρὰ τοὺς μετόχους σου, ἱερέων δὲ οἰκεῖον ἦν παρ' ἑβραίοις τὸ χρίεσθαι, εἰκότως
ὁ μετὰ χεῖρας ἤδη λευκότερον ἱερέα αὐτὸν ἐπιφημίζει, πλείονα προστιθεὶς περὶ
αὐτοῦ διδασκαλίαν, δι' ἧς μόνον αὐτὸν παρὰ τοὺς πώποτε αἰώνιον ἱερέα εἶναι παρ-
δίδωσιν, ὅπερ οὐδὲ μιᾷ ἀνθρώπου φύσει δυνατὸν ἐφαρμόζειν. κατὰ τὴν τάξιν μελ-
χισεδὲκ ἱερᾶσθαί φησιν αὐτόν, πρὸς ἀντιδιαστολὴν τῆς κατὰ τὴν μωσέως διάτα-
ξιν ἱερέως, ἤτοι τοῦ ἀαρών, ἢ καί τινος τῶν ἐξ ἐκείνου, ὧν ἕκαστος μὴ ὢν πρότερον
ἱερεὺς, ὕστερόν ποτε δι' ἀνθρώπων ἀλοιφῇ τινι σκευαστῇ χριόμενος, ὡς ἐν τύποις
εἰπεῖν καὶ συμβόλοις, σκιώδης τις καὶ εἰκονικὸς χριστὸς ἀπετελεῖτο, ἀλλὰ καὶ ἅτε θνη-
τὸς ὢν οὐκ εἰς μακρὸν ἀπετίθετο τὴν ἱερωσύνην. καὶ παρὰ μὲν τῷ ἰουδαίων μό-
νῳ ἱερᾶτο λαῷ, οὐ μὴν καὶ παρὰ τοῖς ἄλλοις ἔθνεσιν. ἀλλὰ οὐδὲ μεθ' ὁρκωμοσίας
θεοῦ ἐπὶ τὴν λειτουργίαν παρῄει, κρίσει δὲ ἀνθρώπων τιμώμενος, ὡς καί ποτε μὴ ἀ-
ξιον εὑρίσκεσθαι ἐν αὐτοῖς τῆς τοῦ θεοῦ θεραπείας, οἷος ἀναγέγραπται ὁ ἠλεί. ἔτι πρὸς
τούτοις ὁ παλαιὸς ἐκεῖνος ἱερεὺς ὁ κατὰ τὴν μωσέως διάταξιν, ἐκ μόνης ἐξεκρί-
νετο φυλῆς τῆς λευΐ· ἔδει δὲ ἐξ ἅπαντος καὶ τὸ γένος ἐκ τῆς τοῦ ἀαρὼν διαδοχῆς αὐτὸν
φέρειν, θύμασί τε ζώων ἀλόγων καὶ αἵμασι, σωματικῇ γε λατρείᾳ θεραπεύειν τὸ
θεῖον. ὁ δὲ μελχισεδὲκ ὠνομασμένος, ὃ μεταλαμβάνεται εἰς τὴν ἑλλάδα φωνήν, βα-
σιλεὺς δικαιοσύνης, ἔπειτα βασιλεὺς σαλήμ, ὃ καὶ αὐτὸ ἂν εἴη βασιλεὺς εἰρήνης,
ἀπάτωρ, ἀμήτωρ, ἀγενεαλόγητος, οὐκ ἔχων, κατὰ τὴν ἱστορίαν, οὐκ ἀρχὴν ἡμε-
ρῶν, οὐ ζωῆς τέλος, ἀλλ' οὐδὲ κοινόν τι φέρων πρὸς τὸν τῆς τοῦ ἀαρὼν ἱερωσύνης
τρόπον. οὔτε γὰρ ὑπὸ ἀνθρώπων ἥρητο, οὐκ ἐλαίῳ σκευαστῷ κέχριστο, οὐ γένος ἦν
τῶν μηδὲ φανέντων πω· καὶ τὸ πάντων γε παραδοξότατον, ὅτι μηδὲ τὴν σάρκα
περιτέτμητο, καὶ ὅμως τὸν ἀβραὰμ εὐλογεῖ, ὡς ἂν πολὺ κρείττων αὐτοῦ τυγχά-
νων, ἀλλὰ οὐδὲ θυσίαις καὶ σπονδαῖς τῷ ὑψίστῳ ἱερᾶτο θεῷ, οὐδὲ μὴν παρὰ τῷ
ἐν ἱερουσαλὴμ ναῷ τὴν λειτουργίαν ἐξετέλει. πῶς γάρ, τῷ μηδὲ ὄντι; εἰκότως οὖν ἐπεὶ
καὶ τῷ ἡμετέρῳ σωτῆρι τῷ χριστῷ, οὐδὲν μὲν τῷ ἀαρὼν ἐμφερὲς ἔμελλεν συμβή-
σεσθαι, οὔτε γὰρ μὴ ὢν πρότερον, ὕστερόν ποτ' ἱερεὺς ἀναδέδεικται, καὶ ἱερεὺς οὐ γενό-
μενος, ἀλλὰ ὤν. προσεκτέον γὰρ ἐπιμελῶς τῷ, σὺ ἱερεὺς εἰς τὸν αἰῶνα. οὐ γὰρ ἔσῃ
φησὶ μὴ ὢν πάλαι, ἀλλ' οὐδὲ ἦσθα μὲν πάλαι, νῦν δὲ οὔ· ἀλλὰ παρὰ τοῦ φήσαντος
ἐγώ εἰμι ὁ ὤν, σὺ εἶ, καὶ ἱερεὺς εἰς τὸν αἰῶνα διαμένεις. ἐπεὶ οὖν οὔτε ἀπὸ χρόνου
τῆς ἱερωσύνης ἀπήρξατο, οὔτε ἐκ φυλῆς ἱερωμένων ὁ χριστός, οὐδὲ διὰ σκευαστοῦ
καὶ σωματικοῦ ἐλαίου κέχριστο, οὐδὲ τέλος ἕξειν ἔμελλε τῆς ἱερωσύνης, οὐδὲ μόνοις ἰου-
δαίοις, ἀλλὰ καὶ πᾶσιν ἔθνεσι καθίστασθαι, τούτων ἕνεκα πάντων εἰκότως αὐ-
τὸν τῆς μὲν κατὰ τὸν τύπον ἀαρὼν λειτουργίας ἀπαλλάττει, κατὰ τὴν τάξιν δὲ μελχι-
σεδὲκ ἱερέα φησὶν ἔσεσθαι. καὶ τό γε ἀποτέλεσμα τοῦ χρησμοῦ θαυμάσιον, συνορῶντι
ὅπως ὁ σωτὴρ ἡμῶν ἰησοῦς ὁ χριστὸς τοῦ θεοῦ, τῷ τοῦ μελχισεδὲκ τρόπῳ τὰς τῆς ἐν
ἀνθρώποις ἱερουργίας εἰσέτι καὶ νῦν διὰ τῶν αὐτοῦ θεραπευτῶν ἐπιτελεῖ. ὥσπερ

γὰρ

γὰρ ἐκ ξένος ἱερεὺς ἐθνῶν τυγχάνων, οὐδαμοῦ φαίνεται θυσίαις σωματικαῖς κεχρη-
μένος, οἴνῳ δὲ μόνῳ καὶ ἄρτῳ τὸν Ἀβραὰμ εὐλογῶν, τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον πρῶτος
μὲν αὐτὸς ὁ σωτὴρ καὶ κύριος ἡμῶν, ἔπειτα οἱ ἐξ αὐτοῦ πάντες ἱερεῖς ἀνὰ πάντα τὰ
ἔθνη τὴν πνευματικὴν ἐπιτελοῦντες κατὰ τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς θεσμοὺς ἱερουρ-
γίαν, οἴνῳ καὶ ἄρτῳ, τοῦ τε σώματος αὐτοῦ καὶ τοῦ σωτηρίου αἵματος αἰνίττονται τὰ
μυστήρια, τοῦ Μελχισεδὲκ ταῦτα πνεύματι θείῳ προτεθεωρηκότος, καὶ τῶν μελ-
» λόντων τὰς εἰκόνας προκεχρημένου, ὡς ἡ Μωσέως γραφὴ μαρτυρεῖ, λέγουσα, καὶ
» Μελχισεδὲκ βασιλεὺς Σαλὴμ ἐξήνεγκεν ἄρτους καὶ οἶνον. ἦν δὲ ἱερεὺς τοῦ θεοῦ τοῦ ὑ-
» ψίστου, καὶ εὐλόγησε τὸν Ἀβραάμ. εἰκότως οὖν καὶ μεθ' ὅρκου παραλήψεως μό-
» νῳ τῷ δηλουμένῳ ὤμοσε κύριος ὁ θεός, καὶ οὐ μεταμεληθήσεται, σὺ εἶ, λέγων, ἱερεὺς
» εἰς τὸν αἰῶνα, κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδέκ. ἐπάκουσον δὲ οἷα καὶ περὶ τούτου ὁ ἀ-
» πόστολός φησιν, ἐν ᾧ περισσότερον βουλόμενος ὁ θεὸς ἐπιδεῖξαι τοῖς κληρονόμοις
» τῆς βασιλείας τὸ ἀμετάθετον τῆς βουλῆς αὐτοῦ, ἐμεσίτευσεν ὅρκῳ, ἵνα διὰ δύο
» πραγμάτων ἀμεταθέτων, ἐν οἷς ἀδύνατον ψεύσασθαι θεόν, ἰσχυρὰν παρά-
» κλησιν ἔχωμεν οἱ καταφυγόντες, κρατῆσαι τῆς προκειμένης ἐλπίδος. καὶ
» ἐπιφέρει λέγων, καὶ οἱ μὲν πλείονές εἰσι γεγονότες ἱερεῖς, διὰ τὸ θανάτῳ κωλύε-
» σθαι παραμένειν· ὁ δὲ διὰ τὸ μένειν αὐτὸν, ἀπαράβατον ἔχει τὴν ἱερωσύνην. ὅθεν
» καὶ σώζειν εἰς τὸ παντελὲς δύναται τοὺς προσερχομένους δι' αὐτοῦ τῷ θεῷ, πάντοτε
» ζῶν εἰς τὸ ἐντυγχάνειν ὑπὲρ αὐτῶν. τοιοῦτος γὰρ ἡμῖν καὶ ἔπρεπεν ἀρχιερεύς, ὅ-
» σιος, ἄκακος, ἀμίαντος, κεχωρισμένος ἀπὸ τῶν ἁμαρτωλῶν, καὶ ὑψηλότερος τῶν
» οὐρανῶν γενόμενος. καὶ ἐπιλέγει, κεφάλαιον δὲ ἐπὶ τοῖς εἰρημένοις, τοιοῦτον ἔχο-
» μεν ἀρχιερέα, ὃς ἐκάθισεν ἐν δεξιᾷ τῆς μεγαλοσύνης ἐν ὑψηλοῖς, τῶν ἁγίων λει-
» τουργός, καὶ τῆς σκηνῆς τῆς ἀληθινῆς, ἣν ἔπηξεν ὁ κύριος οὐκ ἄνθρωπος. ταῦτα
μὲν ὁ ἀπόστολος. ὁ δὲ ψαλμὸς ὑποβάς, καὶ τὸ πάθος ἐπικεκαλυμμένως τοῦ προ-
» φητευομένου δηλοῖ, λέγων, ἐκ χειμάρρου ἐν ὁδῷ πίεται, διὰ τοῦτο ὑψώσει κε-
» φαλήν. χείμαρρον δὲ τὸν καιρὸν τῶν πειρασμῶν καὶ ἄλλος δηλοῖ ψαλμὸς λέγων,
» χείμαρρον διῆλθεν ἡ ψυχὴ ἡμῶν, ἄρα διῆλθεν ἡ ψυχὴ ἡμῶν τὸ ὕδωρ τὸ ἀνυπό-
» στατον. ἐν τῷ χειμάρρῳ τοίνυν πίεται, φησί, τὸ ποτήριον δηλονότι, ὃ ἠνίττετο πρὸς
» τὸν καιρὸν τοῦ πάθους, λέγων, πάτερ εἰ δυνατόν, παρελθέτω τὸ ποτήριον τοῦτο
» ἀπ' ἐμοῦ. καὶ πάλιν, εἰ μὴ δυνατόν ἐστιν αὐτὸ παρελθεῖν, ἐὰν μὴ αὐτὸ πίω, γενη-
» θήτω τὸ θέλημά σου. τοῦτο δὴ οὖν ἐκπιὼν τὸ ποτήριον, ὕψωσε κεφαλήν, καὶ κατὰ
» τὸν ἀπόστολον, ἐπεὶ γὰρ γέγονεν ὑπήκοος τῷ πατρὶ μέχρι θανάτου, θανάτου δὲ
» σταυροῦ, διὰ τοῦτό, φησιν, ὑπερύψωσεν αὐτὸν ὁ θεός, ἐγείρας αὐτὸν ἐκ τῶν νεκρῶν,
» καὶ καθίσας αὐτὸν ἐν δεξιᾷ αὐτοῦ, ὑπεράνω πάσης ἀρχῆς, καὶ ἐξουσίας, καὶ δυνά-
» μεως, καὶ κυριότητος, καὶ παντὸς ὀνόματος ὀνομαζομένου οὐ μόνον ἐν τῷ αἰῶνι τού-
» τῳ, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ μέλλοντι. καὶ πάντα ὑπέταξε, φησίν, ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτοῦ, κατὰ
» τὴν πρὸς αὐτὸν ἐπαγγελίαν, ἣν διὰ τοῦ ψαλμοῦ παρίστησι, λέγων, κάθου ἐκ δε-
» ξιῶν μου, ἕως ἂν θῶ τοὺς ἐχθρούς σου ὑποπόδιον τῶν ποδῶν σου. κατακυρίευε ἐν
» μέσῳ τῶν ἐχθρῶν σου. πρόδηλον παντὶ ὡς ἔτι νῦν ἡ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν δύνα-
μις, καὶ ὁ τῆς διδασκαλίας αὐτοῦ λόγος, ἐν μέσοις τοῖς ἐχθροῖς καὶ πολεμίοις αὐτοῦ καὶ
τῶν πεπιστευκότων εἰς αὐτὸν ἁπάντων, κατακυριεύει.

Προοίμιον.

Ἐπειδὴ δῆλος ὁ τρόπος ὁ περὶ τῆς συνθέσεως ἡμῖν Ἰησοῦ Χριστοῦ πέφανται ἐν τῷ πρὸ τούτου συγγράμματι τῆς εὐαγγελικῆς ἀποδείξεως· ὁ μὲν, ὑπερφυὴς καὶ ἐπέκεινα, καθ' ὃν ὁριζόμεθα αὐτὸν εἶναι μονογενῆ θεοῦ υἱὸν, ἢ οὐσιώδη τοῦ θεοῦ λόγον, δεύτερον τῶν ὅλων αἴτιον, ἢ οὐσίαν νοερὰν καὶ θεοῦ πρωτότοκον ἐνάρετον φύσιν, τὴν περὶ τῶν γενητῶν θείαν τε πολυάρετον δύναμιν, ἢ τὴν ἀγεννήτου φύσεως νοερὰν εἰκόνα· ὁ δὲ, συγγενὴς ἡμῖν καὶ μᾶλλον οἰκεῖος, καθ' ὃν πάλιν αὐτὸν ὁριζόμεθα θεοῦ λόγον ἐν ἀνθρώπῳ τῆς τοῦ πατρὸς εὐσεβείας ἀπαγγελτικὸν, καθ' ὃν πέφηνε πάλαι πρότερον ἐν ἀνθρώπου σχήματι τοῖς ἀμφὶ τὸν Ἀβραάμ· αὐτὸν δ' ἔκγονον τὸν βοώμενον ἐθνάρχην θεοφιλέσιν, αὖθίς τε φανησόμενον ἐν ἀνθρώποις δι' ἀνθρώπου γενέσεως, καὶ παραπλησίας ἡμῖν σαρκὸς, ἄρχεσθαι πείσεσθαι προείρηται· ὁδῷ καὶ τάξει προχωρῆσαι δεῖ ἡμῖν ὁ λόγος μελλήσει τὰς περὶ αὐτοῦ προφητικὰς ἐκτίθεσθαι μαρτυρίας, εἰ δὴ ἐν προτέροις, κατὰ τὰ ἐπηγγελμένα, τὸ πρῶτον ἐξετάσαιμεν, καὶ τὴν ἐν τοῖς εὐαγγελίοις περὶ αὐτοῦ θεολογίαν ἀπὸ τῆς παλαιᾶς καὶ προφητικῆς μαρτυρίας πιστώσαιμεν. ἀναγκαῖον δὲ προεπισκέψασθαι ὁποῖός ποτε ἦν ὁ τρόπος τῆς παρ' Ἑβραίοις τῶν προφητῶν θεοληψίας, παρ' ὧν καὶ τὰ προηγορευμένα προπεπαιδεύμεθα.

Τίς ὁ τρόπος καθ' ὃν οἱ παρ' Ἑβραίοις προφῆται ὁμοῦ τά τε μέλλοντα προεθέσπιζον, καὶ τὴν μόνην ἀληθῆ θεολογίαν ἐφώτιζον.

Μαντεῖα καὶ χρηστήρια πανταχόσε γῆς Ἕλληνες καὶ βάρβαροι μνημονεύουσι συστῆναι. ταῦτα δέ φασιν ἐκ προνοίας τοῦ δημιουργοῦ ἐπὶ χρήσει καὶ ὠφελείᾳ τῶν ἀνθρώπων καταβεβλῆσθαι, ὡς μηδὲν εἶναι τὸ διαφέρειν τῶν παρ' Ἑβραίοις προφητῶν, πρὸς τὰ τῶν λοιπῶν ἐθνῶν χρηστήρια. ὡς γὰρ Ἑβραίοις διὰ τῶν τοιῶνδε προφητῶν, οὕτω καὶ τοῖς ἄλλοις ἔθνεσι διὰ τῶν κατὰ τόπον μαντειῶν τὸν ἐπὶ πάντων θεὸν χρᾶν, καὶ τὰ συμφέροντα ὑποτίθεσθαι. μὴ γὰρ Ἰουδαίων μόνον εἶναι θεὸν, ἀλλὰ καὶ τῶν λοιπῶν ἁπάντων ἀνθρώπων. καὶ οὐ μᾶλλον ἐκείνων, ἢ τούτων κήδεσθαι, πάντων δ' ἐξ ἴσου προνοεῖν, ὡς ἀμέλει καὶ ἥλιον ἀφθόνως τοῖς πᾶσι δεδωρῆσθαι, ἀλλ' οὐ μόνοις Ἑβραίοις. καὶ τὰς ἐτησίους τῶν ἐπιτηδείων χορηγίας, σωμάτων τε τοῖς πᾶσι κατασκευὴν ὁμοίαν, ἕνα τε γενέσεως τοῖς πᾶσι τρόπον, καὶ φύσιν λογικῆς ψυχῆς μίαν. οὕτω δὲ καὶ τὴν τῶν μελλόντων προγνώσεως τὴν ἐπιστήμην πᾶσιν ἀνθρώποις ἀφθόνως παρέχειν, τοῖς μὲν διὰ προφητῶν ἀνδρῶν, τοῖς δὲ διὰ χρηστηρίων, τοῖς δὲ διὰ ὀρνίθων πτήσεως, ἢ διὰ θυτικῆς, ἢ δι' ὀνειροπομπείας, ἢ διὰ κληδόνων, ἢ παλμῶν, ἢ τινων ἑτέρων συμβόλων. ταῦτα γάρ φασιν ἀνθρώποις ἐκ τῆς τοῦ θεοῦ προνοίας δεδωρῆσθαι, ὡς μηδὲν πλέον ἔχειν δοκεῖν τοὺς Ἑβραίων προφήτας. τοιοῦτος μὲν οὖν ὁ παρ' ἐκείνων λόγος. ὁ δὲ παρ' ἡμῶν, ὧδέ πως αὐτοῖς ἀπαντήσεται. εἰ μέν τις συνίστη λόγος θεοὺς ἀληθῶς, ἢ θείας δυνάμεις, ἢ δαί-

μονας ἀγαθοὺς ἐφεστάναι τοῖς τῶν εἰρημένων μαντείοις, ἢ τοῖς οἰκοῦσιν, ἢ τοῖς λοιποῖς κατωνομασμένοις, ἦν ἂν χώρα ἀποκεῖσθαι τοῖς λεγομένοις, ὡς τοῦ ἐπὶ πάντων θεοῦ κἀκεῖνα τοῖς χρωμένοις ἐπ' ὠφελείᾳ δεδωρημένου. εἰ δὲ ἐν τελέσιν ἀποδείξεσι καὶ αὐτῶν ἐκείνων ὁμολογίαις ἤδη πονηροὺς δαίμονας αὐτοὺς εἶναι, καὶ οὐδ' ἀγαθούς, πάσης δὲ βλάβης καὶ μοχθηρίας αἰτίους, πῶς ἂν δεύτερον θεοῦ εἶναι προσφῆται; φαύλους δὲ αὐτοὺς ὁ λόγος ἐφώρασε διὰ τῆς εὐαγγελικῆς προπαρασκευῆς, ἔκ τε τῆς πάλαι κατὰ πάντα τόπον καὶ πόλιν καὶ χώραν συντελουμένης αὐτοῖς ἀνθρωποθυσίας, ἔκ τε ὧν ἠπάτων τοὺς ἐρωτῶντας ἀγνοίᾳ τοῦ μέλλοντος, ἔκ τε ὧν ὑπίσχοντο μυρία ψευδόμενοι, ποτὲ μὲν ἐκ τοῦ προφανοῦς, ποτὲ δὲ διὰ τῆς τῶν χρησμῶν ἀμφιβολίας, δι' ἧς τοὺς προσφυγας πλείστοις πλειστάκις περιβαλόντες κακοῖς ἀπηλέγχθησαν. καὶ ἐπεὶ παραπεδείκνυτο μιαρὸν αὐτῶν καὶ ἀκάθαρτον τὸ φῦλον, ἐκ τοῦ χαίρειν αἰσχραῖς καὶ ἀκολάστοις περὶ αὐτῶν λεγομέναις ᾠδαῖς, καὶ ὕμνοις καὶ μυθικοῖς διηγήμασιν, ἱστορίαις τε ἀσέμνοις καὶ ἐπιβλαβέσιν, ἃς καὶ καθ' αὐτῶν κυροῦντες καὶ ὡς ἀληθεῖς βεβαιοῦντες ἥλωσαν. καὶ τέλος ἁπάντων ἔλεγχος τῆς ἀδρανοῦς αὐτῶν φύσεως ἦν, τὸ σβεσθῆναι καὶ μηκέτι ὁμοίως χρᾶν· καὶ σβεσθῆναι μὴ ἄλλοθεν ἢ ἀπὸ τῶν χρόνων τῆς ἐπιφανείας τοῦ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ τοῦ Χριστοῦ. ἐξ οὗ γὰρ εἰς πάντα τὰ ἔθνη διέδραμεν ὁ τῆς εὐαγγελικῆς διδασκαλίας ἡμῶν λόγος, ἐξ ἐκείνου καὶ τὰ χρηστήρια διέπεσε, καὶ δαιμόνων θάνατοι μνημονεύονται. πάντα δὲ οὖν ἦν ταῦτα καὶ ἄλλα τούτοις παραπλήσια μυρία, δι' ὧν πονηροὶ δαίμονες ὄντες οἱ περὶ ὧν ὁ λόγος, ἐν τοῖς τῆς εὐαγγελικῆς προπαρασκευῆς ἀπηλέγχθησαν. εἰ δὴ οὖν τοιοίδε τινὲς τυγχάνουσι, τίς αἱρεῖ λόγος τοῦ ἐπὶ πάντων θεοῦ μαντείας εἶναι ἡγεῖσθαι τὰ τῶν δαιμόνων χρηστήρια; ἢ τοῖς τοῦ θεοῦ προφήταις τὰ κατ' αὐτοὺς παραβάλλειν; ποταπαὶ δὲ αὐτῶν αἱ προρρήσεις, ἃς ὅτι καὶ ἐδόκουν ὑφεστάναι, περὶ τοὺς ἐρωτῶντας ἐποιοῦντο; ἆρα οὐχὶ περὶ ἀσήμων ταπεινῶν τε καὶ εὐτελῶν ἀνδρῶν, πυκτῶν φέρε ἤ τινων τοιούτων, οὓς θυσίαις τιμᾶν ἐκέλευον; ποῖα δὲ τὰ περὶ τῆς ἀνθρωποθυσίας νενόμισται; κεφάλαιον γὰρ δὴ τοῦτο τῶν εἰρημένων. ἆρά τινι πράγματι φαύλῳ κατέλιπον ἀτοπίας ὑπερβολήν; εἰ δὴ οἱ σωτῆρες ἀνθρώπων θεοί τε καὶ ἀγαθοὶ δαίμονες, τοὺς ἱκέτας αὐτῶν καὶ εὐσεβεῖς προσφυγας κατασφάττειν τὰ ἑαυτῶν φίλτατα ὥσπερ εἰ τινὰ ἄλλα θρέμματα, προσεκελεύοντο, ἄντικρυς ἀνθρωπείων αἱμάτων ὑπὲρ πᾶσαν θηρίων φύσιν διψῶντες, καὶ οὐδὲν ἄλλο ἢ αἱμοπότας καὶ ἀνθρωποβόρους ἀπωλείας τε φίλους εἶναι σφᾶς αὐτοὺς ἀπελέγχοντες. ἢ λεγέτω ὁ βουλόμενος, εἰ ἔχοι σεμνόν τι καὶ ἀρετῆς ἄξιον τῶν δηλουμένων ἐπιδεῖξαι, ἢ μαντείας καὶ προρρήσεις εἰς πᾶν γένος ἀνθρώπων συντεινούσας, ἢ νόμους καὶ πολιτικὰς διατάξεις, καθ' οὓς χρὴ βιοῦν πάντας ἀνθρώπους διαγορευούσας, ἢ φιλοσοφίας δόγματά τε καὶ μαθήματα πρὸς τῶν θεῶν προβεβλημένα τοῖς ἐρασταῖς φιλοσοφίας. ἀλλ' οὐκ ἂν ἔχοι τις φάναι τοιοῦτον πώποτε ὑπῆρχθαι τῷ βίῳ ἐκ τῶν περιβοήτων χρηστηρίων. εἰ γὰρ ἦν ταῦτα, οὐκ ἂν διαφόροις ἐχρήσαντο καὶ μαχομένοις νόμοις ἄνθρωποι ὑπὸ θεῶν νομοθετούμενοι. θεοὶ γὰρ ὄντες καὶ ἀγαθοί, πῶς οὐκ ἂν τοῖς αὐτοῖς ἐχρήσαντο διατάγμασι; πῶς δ' οὐχὶ τοῖς σώφροσι καὶ δικαιοτάταις νομοθεσίαις; τίς οὖν τοῦ Σόλωνος ἢ Δράκοντος ἢ τῶν ἄλλων ἀνθρώπων Ἑλλήνων τε καὶ βαρβάρων νομοθετῶν χρεία ἦν, θεῶν ἐγγὺς παρόντων, καὶ διὰ τῶν χρησμῶν διατατομένων τὰ δέοντα; εἰ γὰρ

δὴ φαίη τις αὐτοὺς καὶ οὐδ᾽ ἄλλους εἶναι), τοὺς κατὰ πᾶν ἕκαστον ἔθνος ἀνθρώπων νομοθε-
τοῦντας, καὶ τίς ἄρα ἐκεῖνος καὶ ποταπὸς εἰπάτω θεός, ὁ Σκύθαις φέρε ἀνθρωπο-
βορεῖν διατεταξάμενος, ἢ ὁ μητράσιν ἑτέροις καὶ θυγατράσι μίγνυσθαι νομοθετή-
σας, ἢ ὁ κυσὶν παραβάλλειν τοὺς γεγηρακότας, ὡς ἀγαθόν, διατεταγμένος, ἢ ὁ ἐπι-
τρέψας ἀδελφὰς γαμεῖν καὶ ἄρρενας ἄρρεσιν ἐπιμίγνυσθαι; καὶ τί με δεῖ τοὺς ἐκθέ-
σμους τῶν παρ᾽ Ἕλλησι καὶ βαρβάροις λόγους ἀπαριθμεῖν, εἰς ἔλεγχον τοῦ μὴ θεοὺς
γεγονέναι, πονηροὺς δὲ καὶ ἀλιτηρίους δαίμονας, τοὺς θαυμαστοὺς αὐτῶν χρησμοδό-
τας, ἐπὶ τὰ παρὰ φύσιν ἀτοπήματα τὸ ταλαίπωρον τῶν ἀνθρώπων γένος καταβε-
βληκότας; ὁπότ᾽ οὐδ᾽ οἱ παρ᾽ Ἕλλησι βεβοημένοι θεοὶ καὶ μάντεις ὀνησιφόρον τι
καὶ λυσιτελὲς εἰς ψυχῆς ὠφέλειαν, τοῖς χρωμένοις ἀποδείκνυνται παρεσχημένοι. τί
γὰρ δή ποτε καταλιπόντες ἄνδρες Ἕλληνες τὴν ἐξ αὐτῶν ὠφέλειαν, ἐπὶ τὴν βάρ-
βαρον ἐστέλλοντο γῆν, ἐμπορείαν μαθημάτων ἔξωθέν ποθεν ἐρανιζόμενοι, πα-
ρὸν διδασκάλοις τοῖς θεοῖς χρῆσθαι; θεῶν γὰρ ἢ καὶ δαιμόνων ἀγαθῶν χρηματι-
ζόντων, καὶ τοτὲ μὲν, διὰ τῆς προγνώσεως καὶ τῆς ἄλλης παραδοξοποιΐας τὴν
οἰκείαν δύναμιν παραφαινόντων· τοτὲ δὲ, διὰ τοῦ ἀδιαπλάστου τῶν μαθημάτων ἀλη-
θείας τὴν ἀληθῆ σοφίαν ἐκδιδασκόντων, τί ποτ᾽ ἦν ἄρα τὸ μὴ τούτοις μαθητευ-
θῆναι φιλοσόφων παῖδας, ἄλλων δὲ ἀπ᾽ ἄλλου δογμάτων τινῶν ἐπινοίας πορίζο-
μένων, ἐκ τοῦ μακρᾶς διαφωνίας ποικίλας αἱρέσεις φιλοσόφων συστῆναι; ἀλλ᾽ εἰ
μὴ προσεῖχον αὐτοῖς οἱ πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων, τοὺς δυσσεβεῖς δ᾽ οὖν καὶ θεοῖς προσι-
όντας χρῆν δήπου τὸ ἀδιάπλαστον ἐκ τῆς τῶν θεῶν ὠφελείας πεπορίσθαι. τίνες
δ᾽ οὖν οὗτοι; οὓς γὰρ ἂν φῇς, τούτους ἀπελέγχουσι πλανωμένους οἱ ἀντιδοξάζοντες.
ἀλλὰ γὰρ, ὡς ἔοικε, δαιμόνων ἦν μαντεῖα, μέχρι κλέπτου φωρᾶς, ἢ σκευῶν ἀ-
πωλείας, ἤ τινος ἄλλου τοιούτου φθάνοντα, ἃ οὐκ ἀπεικὸς ἦν αὐτοὺς ἐν τῷ περὶ
γῆν ἀέρι τὰς διατριβὰς ποιουμένους, τὴν εἴδησιν ἐσχηκέναι· καλοῦ δὲ καὶ σο-
φοῦ μηδενὸς ἐπηβόλους εἶναι δόγματος φιλοσόφου, μὴ πολιτείας, μὴ νόμου ὀρθῷ λόγῳ
κειμένου· μᾶλλον δὲ, εἰ χρὴ ἐλευθέρᾳ φωνῇ τἀληθὲς εἰπεῖν, τούτους ἁπάντων ἀρχη-
γοὺς κακῶν χρὴ γεγονέναι· οἱ δὴ περὶ σφῶν αὐτῶν, μοιχείας καὶ ἀρρενομιξίας,
μητρογαμίας τε, καὶ ἀδελφῶν ἐκθέσμους κοινωνίας, καὶ μυρίας ἄλλας θεομαχίας, ἔ-
χθρας τε καὶ πολέμους θεῶν πρὸς θεοὺς, ἀνθρώπων τε ᾠδαῖς καὶ ὕμνοις καὶ διηγήμα-
σι, μυστηρίων τε ἐν ἀπορρήτοις τελεταῖς λεγόντων ἀκροώμενοι, οὐδεὶς γοῦν
αὐτῶν πώποτε ἐπὶ τοῖς εἰρημένοις, ὡς ἐπ᾽ ἀκολάστοις, καὶ μηδὲ σώφροσιν ἀνθρώ-
ποις ἁρμόζουσι φρονεῖν ἢ λέγειν τὰ τοιαῦτα, ἀγανακτήσας φαίνεται. καὶ τί με χρὴ
διατείνεσθαι, παρὸν ἐξ ἑνὸς τοῦ μεγίστου παραδείγματος τὸ ὠμὸν καὶ ἀπάνθρω-
πον, καὶ ὡς ἀληθῶς μιαρὸν τῶν δηλουμένων συνορᾶν; λέγω δὲ ἐκ τῆς ἀνθρωποθυ-
σίας. τὸ γὰρ μὴ μόνων ἀλόγων ζώων σφαγαῖς χαίρειν, ἀλλὰ καὶ ἀνθρώπων ἀπω-
λείαις, ποίας ὠμότητος ὑπερβολὴν οὐχ ὑπερηκόντισε; ταῦτα γὰρ ἦν, ὡς ἔφην, τὰ
διὰ τῆς προπαρασκευῆς ἐξ αὐτῶν τῶν Ἑλληνικῶν φιλοσόφων τε καὶ συγγραφέων
μεμαρτυρημένα, ἐξ ὧν καὶ μάλιστα δαίμονες ὄντες πονηροὶ πολυπλόκοις μηχα-
ναῖς, τοτὲ μὲν, ταῖς διὰ μαντειῶν, τοτὲ δὲ, ταῖς δι᾽ οἰωνῶν ἢ συμβόλων ἢ θυμάτων
ἢ τῶν παραπλησίων, τὸ ἀνθρώπειον διαστρέφοντες γένος δείκνυνται. διόπερ ἀπο-
φαντέον αὐτῶν τὰ χρηστήρια μὴ τοῦ ἐπὶ πάντων γεγονέναι θεοῦ. οὐκοῦν οὐδὲ

συγκρί-

συγκρίνοι αὐτὰ τοῖς ἑβραίων προφήταις θαυμαστὸν ἂν εἴη, ὧν ὁ πρῶτος ἱεροφάντης καὶ θεολόγος γεγονὼς μωσῆς, ἅτε ὅσων ἀγαθῶν τῷ βίῳ παραίτιος κατέστη. πρῶτον μὲν δογμάτων εὐαγγελικῶν καὶ ἀληθῶν περὶ τοῦ ποιητοῦ καὶ δημιουργοῦ τῶν ἁπάντων θεοῦ, περί τε τοῦ δευτέρου αἰτίου τῆς μετ' αὐτὸν λογικῆς καὶ νοερᾶς οὐσίας, περὶ τῆς κοσμογονίας καὶ ἀνθρωπογονίας γραφὴν ἱερὰν ἐκδέδωκεν, ἔτι τε τῆς θεοσεβοῦς ἱστορίας τῶν πάλαι θεοφιλῶν ἑβραίων, ὥσπερ τινὰς ἀρετῶν εἰκόνας ἀποτυπωσάμενος, εἰς ζῆλον τῶν ἀγαθῶν ἀνδρῶν τοὺς ὑπηκόους ἀνεκίνησε· καὶ νομοθεσίας ἐνθέου καὶ καταλλήλου τοῖς τότε χρωμένοις, φωτὸς ἀπήρξατο λόγον· καὶ θρησκείας θεοσεβοῦς πέφηνεν εἰσαγωγεύς· καὶ ἐπὶ πᾶσι τῶν μακροῖς ὕστερον χρόνοις ἔσεσθαι μελλόντων τὰς προρρήσεις ἀναπεφώνηκεν, ὡς μικρὸν ὕστερον μνημονευθήσεται. καὶ τοιοῦτος μὲν οὗτος. κατὰ τὰ αὐτὰ δὲ καὶ οἱ μετ' αὐτὸν προφῆται, πάρεργον μέν, εἴπου τι τῶν ἐφημέρων ἐζητεῖτο, καὶ τοῦτο προύλεγον τοῖς ἐρωτῶσι. τὸ δὲ κεφάλαιον τῆς προφητείας αὐτοῖς ἐπὶ μεγάλοις συνετελεῖτο. οὐ γὰρ ἐπὶ μαντείᾳ τῶν ἐφημέρων καὶ πρὸς τὸν παρόντα καιρὸν ἐπιζητουμένων, οὐδέ τι σμικρῶν καὶ ταπεινῶν τὰ τῆς θεοφορίας ἠξιοῦντο, ἀλλ' ἐπὶ τοῦ παντὸς ἀνθρώπων γένους ἡ τοῦ θείου πνεύματος ἐν αὐτοῖς ἔμφασις μεγίστην ὑπόθεσιν περιέχουσα, οὐ περὶ νοσοῦντος ἀνθρώπου τὸ σῶμα, οὐδὲ περὶ τῆς προσκαίρου καὶ πολυπαθοῦς ταύτης ζωῆς τὴν πρόρρησιν ἐπαγγελλομένη, οὐδὲ περί τινος ἀπολωλότος, οὐδ' ἄλλως περί τινων μέσων καὶ ἀδιαφόρων, ἃ οὔτε παρόντα ψυχῆς βελτίωσιν συμβάλλεται, οὔτε μὴ παρόντα ζημίαν ἢ βλάβην περιποιεῖ. ἀλλ' ἦν μέν, ὡς ἔφην, ὅτε καὶ ταῦτα προύλεγον, οὐ κατὰ τὸν προηγούμενον δὲ λόγον· ἀλλὰ κατὰ ἀκολουθίαν τῆς τῶν κρειττόνων καταλήψεως, μείζονα μὲν ὑπόθεσιν ἢ κατὰ τὰ εἰρημένα περιεῖχεν. εἰ δ' οὖν τις τὴν πᾶσαν περιοχὴν τῆς μωσέως γραφῆς, καὶ τῶν μετ' αὐτὸν ἀκριβῶς διερευνήσειεν, εὕροι ἂν προτροπὴν καὶ διδασκαλίαν εὐσεβείας τῆς εἰς τὸν τῶν ὅλων θεὸν αὐτὸν δὴ τὸν δημιουργὸν ἁπάντων περιέχουσαν, γνῶσίν τε καὶ θεολογίαν τὴν ἀνωτάτω τοῦ δευτέρου αἰτίου, πάσης δὲ πολυθέου πλάνης ἀποτροπήν, εἶτα τῶν πάλαι θεοφιλῶν ἀνδρῶν τῶν δὴ καὶ ἀπαρξαμένων τῆς εἰρημένης εὐσεβείας μνήμην, προρρήσεις τε καὶ ἀναφωνήσεις, καθ' ὃν ἐκείνων βίον, ὑστέροις ποτὲ χρόνοις μελλόντων βιώσεσθαι, δι' ἐπιφανείας καὶ παρουσίας εἰς ἀνθρώπους θεοῦ, αὐτοῦ δὴ τοῦ δευτέρου κυρίου, καὶ θεοῦ μετὰ τὸν ἀνωτάτω πατέρα, καὶ αὐτοῦ χρηματίζοντος διδασκάλου τῆς αὐτῆς εὐσεβείας, καὶ σωτῆρος ἐπιφανησομένου τῷ τῶν ἀνθρώπων βίῳ, δι' οὗ πᾶσι τοῖς ἔθνεσιν, ἕλλησιν ὁμοῦ καὶ βαρβάροις προύλεγον, τὸν τῆς θεοσεβείας τῶν πάλαι θεοφιλῶν ἑβραίων τρόπον παραδοθήσεσθαι. ταῦτα μωσῆς, ταῦτα δὲ καὶ τῶν λοιπῶν προφητῶν παῖδες, οἱ πάντες ἐξ ἑνὸς στόματος προεκήρυττον. καὶ τοῦτ' ἦν τὸ τῆς εἰς ἀνθρώπους τοῦ θείου πνεύματος ἐπιφορᾶς αἴτιον, διδάξαι θεογνωσίαν ἀνθρώπους, καὶ τὴν ἀνωτάτω περὶ πατρὸς καὶ υἱοῦ θεολογίαν, παιδεῦσαί τε τρόπον ἀληθοῦς εὐσεβείας, καὶ μνημονεῦσαι τῶν πάλαι κατωρθωκότων, τό τε μετὰ τούτων ἔλεγχον διὰ μακρῶν ἐκφᾶναι λόγων, θεσπίσαι τε τὴν παρουσίαν τοῦ σωτῆρος καὶ διδασκάλου τοῦ παντὸς ἀνθρώπων γένους, καὶ τὴν δι' αὐτοῦ τῆς παλαιᾶς ἐξ ἑβραίων θεοσεβείας εἰς πάντα τὰ ἔθνη μετάδοσιν προκηρύξαι. ταῦτα ἦν τὰ ἐξ αἰῶνος, στήλαις καὶ βίβλοις ἱεραῖς τῶν προφητῶν συμφώνως ἀναπεφωνημένα. αὐτὰ δὲ

ταῦτα, ἃ καὶ ἡμεῖν, αὐτοῖς ὀφθαλμοῖς μετὰ τὸν μακρὸν αἰῶνα, εἰσέτι νῦν πληρού-
μενα συνορᾶται· μιᾷ δὲ φωνῇ πάντες οὗτοι καὶ θείῳ πνεύματι κάτοχοι πᾶσιν ἀν-
θρώποις τὸ φῶς τῆς ἀληθοῦς προεκήρυττον εὐσεβείας· ἁγνείαν τε ψυχῆς καὶ σώ-
ματος, παντελῆ τε κάθαρσιν διανοίας, ἣν αὐτοὶ προτέρω ἠσκηκότες, τοῖς ὑπηκόοις
προὐβάλλοντο, πάσης ἀκολάστου πράξεως τοὺς προσιόντας ἀπείργοντες, μηδὲ τῆς
πολυθέου πλάνης ἀπομιμεῖσθαι τὰς ἐκθέσμους ἐπιτηδεύσεις, προσέτι πάντων
δὲ φεύγειν διδάσκοντες πᾶσαν δαιμονικὴν ἐγχείρησιν, καὶ τὰς πάλαι περισπουδά-
στους ἐκείνας ἀνθρωποθυσίας, τάς τε αἰσχρὰς καὶ ἐπιρρήτους περὶ θεῶν διηγήσεις,
ὧν ἀπείργοντες, μόνῳ προσανέχειν συνεβούλευον τῷ πάντων δημιουργῷ θεῷ,
οἷα ἐφόρῳ καὶ κριτῇ τοῦ σύμπαντος τῶν ἐν ἀνθρώποις πραττομένων· μηδὲ ἀγνοεῖν
τὸν μέλλοντα εἰς ἀνθρώπους ἐπιδημεῖν χριστὸν τοῦ θεοῦ, σωτῆρα παντὸς γένους ἀν-
θρώπων, καὶ διδάσκαλον βαρβάρων ὁμοῦ καὶ ἑλλήνων εὐσεβείας τῆς ἀληθοῦς κατα-
σταθησόμενον. τοσοῦτόν γε μὴν τὸ διαφέρον τῶν ὑπὸ τοῦ θείου πνεύματος κατόχων,
καὶ τῶν ὑπὸ δαιμονικῆς ἐνεργείας μαίνεσθαι προσποιουμένων. εἶτα τὸ μὲν
πονηρὸν δαιμόνιον οἷα σκότος οἰκεῖον, σκότον καὶ ἀχλὺν περιβαλὸν τῇ ψυχῇ διὰ τῆς
ἐμφοιτήσεως, τὸν ὑποφήτην οἷα νεκρὸν ἐξίστησι τοῦ κατὰ φύσιν λογισμοῦ παρει-
μένον, ὡς δὴ ἑπόμενον τοῖς λεγομένοις ἢ πραττομένοις δι' αὐτοῦ, παντελῶς δὴ ἀναι-
σθήτως καὶ παράφορα, παρ' ὃ καὶ μαντείαν ὥσπερ τινὰ μανίαν, εἰκότως ἐοίκασι τὴν
τοιάνδε κατάστασιν ἐπικεκληκέναι. τὸ δέ γε ἀληθῶς καὶ ἔνθεον πνεῦμα, φωτοειδὲς,
μᾶλλον δὲ φῶς αὐτὸ τυγχάνον, ᾗ ἂν ἐπέλθῃ ψυχῇ, καινὴν παραχρῆμα καὶ
λαμπροτάτην φωτὸς ἡμέραν ἐν αὐτῇ κατεργάζεται, διανοητικωτέραν τε καὶ θεω-
ρητικωτέραν πολὺ πλέον νῦν, ἢ πρότερον αὐτὴν αὐτῆς ἀποφαῖνον, ὥστε νή-
φειν καὶ ἐγρηγορέναι, συνορᾶν τε πάντων μάλιστα καὶ συγκρίνειν τὰ θεσπιζόμε-
να. παρ' ὃ μοι δοκοῦμεν εὖ καὶ ἀληθῶς προφήτας ἀποκαλεῖν τοὺς τοιούσδε, παρὰ τὸ
προφαίνειν καὶ προφωτίζειν ἐν αὐτοῖς τὸ θεῖον πνεῦμα, μὴ μόνον τὰ παρόντα, ἀλλὰ
καὶ τῶν μελλόντων ἀληθῆ καὶ ἀκριβῆ γνῶσιν. σκέψασθε δὲ εἰ μὴ πολὺ κρείττων ἐστὶ
καὶ ἀληθὴς ὁ λόγος, φάσκων πνεῦμα θεῖον ψυχαῖς ἐπιφοιτᾶν κεκαθαρμέναις, καὶ
νῷ λογικῷ καὶ διαυγεῖ πρὸς ὑποδοχὴν τοῦ θείου παρεσκευασμέναις, ἢ ὁ τῶν ἐν
ἀψύχῳ ὕλῃ καὶ σκοτίοις μυχοῖς ἐναποκλειόντων τὸ θεῖον, ἔν τε γυναικῶν καὶ ἀνδρῶν
οὐ καθαραῖς ψυχαῖς, ἤδη δὲ καὶ ἐπὶ κόρακας καὶ ἱέρακας καὶ ἄλλους οἰωνούς, ἐπί τε
αἶγας καὶ ἄλλα ζῶα, ναὶ μὴν καὶ ἐπὶ ὑδάτων συστάσεις, ἔν τε ἡπατοσκοπίαις, καὶ αἵ-
μασι νοσηρῶν καὶ εἰδεχθῶν κνωδάλων, ἑρπετῶν τε ἰοβόλων σώμασιν, οἷον δρα-
κόντων καὶ γαλῶν, καὶ τινῶν ἄλλων τοιουτοτρόπων, δι' ὧν τὴν τῶν μελλόντων πρό-
γνωσιν οἱ θαυμάσιοι τὸν ἐπὶ πάντων θεὸν ἐκφαίνειν ὑπειλήφασι. τοῦτο δὴ ἀν-
δρῶν ἦν μὴ συνεωρακότων θεοῦ φύσιν, μηδέ γε θείου πνεύματος δύναμιν ἐπι-
νενοηκότων, οὐδαμῶς μὲν ἐμφιλοχωροῦσαν ἀψύχοις ἢ ἀλόγοις ζώοις, ἀλλ' οὐδ'
ἐν λογικοῖς ἅπασιν, εἰ μήποτε * ἄρα ἢ μόνων ψυχῶν καὶ ἐναρέτοις ψυχαῖς, οἵους
ἡμῖν ἀρτίως ὁ λόγος τοὺς ἑβραίων ὑπέγραψε προφήτας· οὓς τοῦ θείου πνεύμα-
τος φαμὲν ἀξιωθῆναι, μεγάλων ἕνεκεν πραγμάτων οἰκουμένης ἁπάσης ἀνθρώ-
πων βελτιώσει συμβαλλομένων. εἰ δέ ποτ' αὐτοῖς σκιᾶς δίκην ἐπηκολούθει τὸ καὶ τὰ
παρόντα τῶν μέσων καὶ ἀδιαφόρων γνωρίζειν, καὶ προλέγειν κατὰ καιρὸν τὰ ἀγνοού-
μενα

λῆμα τοῖς ἐρωτῶσι, ἀναγκαίως καὶ τοῦτο τοῖς πάλαι αὐτοῖς πλησιάζουσι παρέχειν, ὡς ἂν μὴ δόξειεν οἱ λόγοι περὶ τὰς προγνώσεις εὐλόγως ἀποκλίνειν ἐπὶ τὰ ἔξω τῶν ἀλλοφύλων ἐθνῶν μαντεῖα, ἀπολιπόντες προφητῶν οἰκείων. ἀλλὰ ταῦτα μὲν ὧδε τέλος ἐχέτω, τὸ ἐν τοῖς ἑβραίων προφήταις θείας δυνάμεως ὄντα παραστατικά. ὥσπερ δὴ οὖν αὐτοῖς, οἷα δὴ ἐν θείοις ἀνδράσι, καὶ σοφοῖς οὐ κατ' ἀνθρώπους γενομένοις, κατ' ἐπίπνοιαν δὲ θείου πνεύματος πείθεσθαι διδάσκουσι, παιδεύεσθαί τε τὰ παρ' αὐτοῖς δόγματα, καὶ τὰς εὐσεβεῖς καὶ ἀδιαπτώτους θεολογίας, οὐκ ἔτ' ἀμφιβολίαν ἔχοντα, μή πη ἀρετῆς καὶ ἀληθείας ἀνώτερον ἐπάγοιτο), φέρ' οὖν ἤδη λοιπὸν ἀναλαβόντες ἐξ ὑπαρχῆς τὸν λόγον, τὴν ἐν τοῖς εὐαγγελίοις περὶ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ τοῦ χριστοῦ θεολογίαν, ἀπὸ τῆς προφητικῆς μαρτυρίας πιστωσόμεθα. ἡ μὲν
» οὖν εὐαγγελικὴ μαρτυρία ὧδε τὸν χριστὸν θεολογεῖ, ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος, καὶ ὁ λό-
» γος ἦν πρὸς τὸν θεόν, καὶ θεὸς ἦν ὁ λόγος. πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο, καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγέ-
» νετο οὐδὲ ἕν. καλεῖ δὲ αὐτὸν καὶ φῶς νοερόν, καλεῖ δὲ καὶ κύριον, ὥσπερ οὖν καὶ θεόν. καὶ ὁ θεσπέσιος δὲ παῦλος, οἷα τοῦ χριστοῦ μαθητὴς ὢν καὶ ἀπόστολος, συνᾴδει τῇ θεολογίᾳ,
» ταῦτα περὶ αὐτοῦ διεξιών, ὅς ἐστιν εἰκὼν τοῦ θεοῦ τοῦ ἀοράτου, πρωτότοκος πάσης
» κτίσεως, ὅτι ἐν αὐτῷ ἐκτίσθη τὰ πάντα τὰ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, καὶ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, εἴτε
» θρόνοι, εἴτε κυριότητες, εἴτε ἀρχαί, εἴτε ἐξουσίαι. τὰ πάντα δι' αὐτοῦ καὶ εἰς αὐτὸν ἔ-
» κτισται, καὶ αὐτός ἐστι πρὸ πάντων, καὶ τὰ πάντα δι' αὐτοῦ συνέστηκε. κέκληται καὶ θεοῦ δύναμις καὶ θεοῦ σοφία. αὐτὰ δὴ οὖν ταῦτα πάρεστι καὶ νῦν ἀπὸ τῶν παρὰ ἑβραίοις προφητικῶν γραφῶν ἐξετάσαι, ὡς ἂν διὰ τῆς ἐν ἑκατέροις τοῖς μέρεσι συμφωνίας ἡ τοῦ ἀληθοῦς ἀπόδειξις παραστάθείη. χρὴ δὲ μὴ ἀγνοεῖν, ὅτι οἱ μὲν θεῖοι χρησμοὶ πολὺ τὸ καὶ πρὸς λέξιν καὶ πρὸς διάνοιαν ὑπερφυὲς τῇ ἑβραίων φωνῇ περιέχοντες, διαφόρου τῆς ἐπὶ τὸ ἑλληνικὸν ἑρμηνείας τετυχήκασι, τοῦ δυσθεωρήτου χάριν. οἱ δ' οὖν ὁ ἄνδρες ἀκριβῶς ἑβραῖοι συμφώνως αὐτὰς μεταβεβλήκασιν, οἷς μάλιστα τὸν νοῦν προσέξομεν, ὅτι δὴ καὶ τῇ τοῦ χριστοῦ ἐκκλησίᾳ τούτοις κεχρῆσθαι φίλον. εἰ δέ που γένοιτο χρεία, οὐδὲ τὰς τῶν μετὰ ταῦτα νεωτέρων ἑρμηνευτῶν ἐκδόσεις, αἷς εἰσέτι νῦν ἰουδαίοις χρῆσθαι φίλον, παραιτησόμεθα, ὡς ἂν πανταχόθεν τὰ τῆς ἀποδείξεως ἡμῖν βεβαιοτέρας τύχοι παραστάσεως. τούτων ἡμῖν πῃ προοιμιασμένων, καὶ τῶν ἐν θείων φωνῶν ἤδη λοιπὸν ἐφαψόμεθα.

Ως παρ' ἑβραίοις ὁ σοφώτατος Σολομὼν ἐν παροιμίαις οἶδέ τινα πρωτότοκον τοῦ θεοῦ δύναμιν, ἣν καὶ σοφίαν θεοῦ καὶ γέννημα αὐτοῦ προσαγορεύει, ὥσπερ οὖν καὶ ἡμεῖς δοξάζομεν.

Ε γὼ ἡ σοφία κατεσκήνωσα βουλήν, καὶ γνῶσιν, καὶ ἔννοιαν ἐγὼ ἐπεκαλεσάμην. φό-
» βος κυρίου μισεῖ ἀδικίαν, ὕβριν τε καὶ ὑπερηφανίαν, καὶ ὁδοὺς πονηρῶν. μεμίσηκα
» δὲ ἐγὼ διεστραμμένας ὁδοὺς κακῶν. ἐμὴ βουλὴ καὶ ἀσφάλεια, ἐμὴ φρόνησις, ἐμὴ δὲ
» ἰσχύς. δι' ἐμοῦ βασιλεῖς βασιλεύουσι, καὶ οἱ δυνάσται γράφουσι δικαιοσύνην. δι'
» ἐμοῦ μεγιστᾶνες μεγαλύνονται, καὶ τύραννοι δι' ἐμοῦ κρατοῦσι γῆς. ἐγὼ τοὺς ἐμὲ
» φιλοῦντας ἀγαπῶ. οἱ δὲ ἐμὲ ζητοῦντες, εὑρήσουσι χάριν. πλοῦτος καὶ δόξα ἐμοὶ
» ὑπάρχει, καὶ κτῆσις πολλῶν καὶ δικαιοσύνη. βέλτιον ἐμὲ καρπίζεσθαι ὑπὲρ χρυσίον
» καὶ λίθον τίμιον πολύν. τὰ δὲ ἐμὰ γεννήματα, κρεῖσσον ἀργυρίου ἐκλεκτοῦ. ἐν ὁδοῖς

πατρὸς προεληλυθέναι τὸν υἱὸν φάναι ὅσιον. ἀμερὲς γὰρ καὶ ἄτμητον τὸ θεῖον, οὐ τεμνόμενον, οὐ διαιρούμενον, οὐκ ἐκτεινόμενον, οὐ μειούμενον, οὐ συστελλόμενον, οὐ μεῖζον, οὐ χεῖρον, οὐ κρεῖττον αὐτοῦ γινόμενον, οὐκ ἔχον τι ἐν ἑαυτῷ ἕτερον τι αὐτοῦ, ἵνα καὶ προέηται τοῦτο. πᾶν γὰρ τὸ ἔν τινι ὄν, ἢ ὡς συμβεβηκὸς, ὥσπερ λευκὸν ἐν σώματι, ἢ ὡς ἕτερον ἐν ἑτέρῳ τυγχάνει, ὡς τὸ ἐν τῇ κυοφορούσῃ κατὰ γαστρὸς κυοφορούμενον, ἢ ὡς μέρος ἐν τῷ ὅλῳ, ὡς ἂν ἐν σώματι χεὶρ ἢ πούς, ἢ δάκτυλος, τοῦ παντὸς ὄντα μέρη, ὧν ἀποκοπὴν ἢ τινα τομὴν ἢ διαίρεσιν πεπονθότων, ἀτελὲς καὶ κολοβὸν, ὡς ἂν τοῦ μέρους ἠκρωτηριασμένου, ἀπολέλειπται τὸ πᾶν. ἀλλὰ γὰρ καὶ τὸ εἰκόνι τοιᾷδε καὶ ὁμοιώσει χρῆσθαι ἐπὶ τῆς ἀγεννήτου φύσεως τοῦ τῶν ὅλων θεοῦ, καὶ τῆς τοῦ μονογενοῦς αὐτοῦ καὶ πρωτοτόκου γενέσεως, πάντων ἂν εἴη ἀσεβέστατον. οὐ τοίνυν ὡς ἕτερον ἐν ἑτέρῳ, ἐξ ἀπείρων καὶ ἀνάρχων αἰώνων ἦν ὁ υἱὸς ἀγεννήτως ἐν τῷ πατρὶ, μέρος ὢν αὐτοῦ, ὃ μεταβληθὲν ὕστερον καὶ κενωθὲν ἐκτὸς αὐτοῦ γέγονε. τροπῇ γὰρ αὐτῇ ἤδη τοῦτο οἰκεῖον. καὶ δύο γ' ἂν οὕτως ἀγέννητα εἴη, τὸ προβεβληκὸς καὶ τὸ προβεβλημένον. καὶ τίς ἦν κατάστασις κρείττων, ἆρα ἡ πρὸ τῆς τροπῆς τῆς κατὰ τὴν προβολὴν διαστάσεως; οὐκοῦν ὡς μέρος ἢ μέλος ἀγεννήτως ἡνωμένον ἀεὶ πρότερον, ἔπειτα δὲ διαστὰν καὶ χωρὶς γενόμενον τοῦ ὅλου, τὸν υἱὸν ἀπὸ τοῦ πατρὸς οἷόν τε ἐπινοεῖν. ἄρρητα γὰρ καὶ ἄντικρυς ἀσεβῆ ταῦτα, ὕλης μὲν ὄντα σωμάτων οἰκεῖα, τῆς δὲ ἀσωμάτου καὶ ἀΰλου φύσεως ἀλλότρια. διὸ κατὰ καιρὸν εἰκότως ἄν τις ἐνταῦθα πάλιν τό, τὴν γενεὰν αὐτοῦ τίς διηγήσεται, ἀναφθέγξαιτο ἄν. ἐπεὶ καὶ τὴν ἐναντίαν ἐξιέναι οὐκ ἀκίνδυνον, καὶ ἁπλῶς οὕτως ἐξ οὐκ ὄντων γεννητὸν τὸν υἱὸν τοῖς λοιποῖς γεννητοῖς ὁμοίως ἀποφήνασθαι. ἄλλη γὰρ υἱοῦ γένεσις, καὶ ἄλλη ἡ διὰ τοῦ υἱοῦ δημιουργία. ἀλλὰ γὰρ ὥσπερ ἡ θεία γραφὴ τοτὲ μὲν πρωτότοκον πάσης κτίσεως τὸν υἱὸν ἀναγορεύει ἐξ αὐτοῦ προσώπου, τό, κύριος ἔκτισέ με, ἀρχὴν ὁδῶν αὐτοῦ φάσκουσα· τοτὲ δὲ γέννημα τοῦ πατρὸς εἶναι λέγει κατὰ τό, πρὸ δὲ πάντων βουνῶν γεννᾷ με· ταύτῃ καὶ ἡμῖν ἕπεσθαι ὑγιὲς ἂν ἔχοι. καὶ τό, πρὸ πάντων αἰώνων εἶναι λόγον ὄντα θεοῦ δημιουργικὸν, καὶ τῷ πατρὶ συνεῖναι, μονογενῆ τε υἱὸν εἶναι τοῦ τῶν ὅλων θεοῦ, ὑπουργόν τε καὶ συνεργὸν τῷ πατρὶ τῆς τῶν ὅλων οὐσιώσεώς τε καὶ διακοσμήσεως γεγενημένον ὁμολογεῖν. εἰ γὰρ οὕτω καὶ ἄλλο τι ἄρρητον καὶ ἀκατάληπτον ἡμῖν ἐν τῇ τῶν ὅλων ἀπολέληπται φύσει, μυρία δὲ τὰ τοιαῦτα, ὁποῖα καὶ τὰ τοῖς θεοφιλέσιν ἐπηγγελμένα τυγχάνει, ἃ ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδεν, καὶ οὖς οὐκ ἤκουσε, καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη, κατὰ τὸν ἱερὸν ἀπόστολον, πολὺ πρότερον πάσης ἐννοίας ἐπέκεινα, ἄρρητα καὶ ἀκατονόμαστα, ἀνεπινόητά τε καὶ ἀνενθύμητα γένοιτο ἂν τὰ περὶ τῆς πρώτης τοῦ μονογενοῦς τοῦ θεοῦ γενέσεως, ἄλλο μηδὲν πλέον ἐχόντων ἡμῶν περὶ αὐτοῦ λέγειν τε καὶ νοεῖν, ἢ, τὴν γενεὰν αὐτοῦ τίς διηγήσεται; εἰ δέ τις τούτου περαιτέρω χωρεῖν τόλμῃ προαχθείη τὰ πάντῃ ἀπεμφαίνοντα ὀργανικοῖς καὶ σωματικοῖς παραβάλλειν ὑποδείγμασι, τάχα ἂν εἴποι τῆς τοῦ πατρὸς ἀγεννήτου φύσεως καὶ τῆς ἀνεκφράστου οὐσίας, ὥσπερ εὐωδίαν τινὰ καὶ φωτὸς αὐγὴν τὸν υἱὸν ἐξ ἀπείρων αἰώνων, μᾶλλον δὲ πρὸ πάντων αἰώνων ὑποστῆναι, γενόμενόν τε συνεῖναι, καὶ συγγενόμενον ἀεὶ τῷ πατρὶ ὡς τῷ μύρῳ τὸ εὐῶδες, καὶ τῷ φωτὶ τὴν αὐγὴν, ἀλλ' οὐ τοῖς ὑποδείγμασι κατὰ πάντα τρόπον ὁμοίως, ὥσπερ οὖν ἤδη πρότερον εἴρηται. τὰ μὲν γὰρ ἄψυχα σώματα τὸ

συμβεβηκὸς ἐν ποιότητι κέκτηται· ἥτε γὰρ αὐγὴ σύμφυτος οὖσα τῇ τοῦ φωτὸς
φύσει, καὶ οὐσιωδῶς συνυπάρχουσα τῷ φωτί, οὐκ ἂν δύναιτο ἐκτὸς ὑφεστάναι
τοῦ ἐν ᾧ ἐστιν· ὁ δέ γε τοῦ θεοῦ λόγος καθ' ἑαυτὸν οὐσίωταί τε καὶ ὑφέστηκε, καὶ οὐκ
ἀγεννήτως συνυπάρχει τῷ πατρί, ἀλλ' ὡς μονογενὴς υἱὸς μόνος πρὸ πάντων τῶν αἰώ-
νων ἐκ τοῦ πατρὸς γεγεννημένος, ἥ τε εὐωδία ἀπόρροιά τις οὖσα σωματικὴ τοῦ ὑπο-
κειμένου, καθ' ἑαυτὴν ἐκτὸς τοῦ προτέρου αἰτίου τὸ πλησιάζον πληροῦσα, οὐδὲν
ἧττον σωματικὴ οὖσα καὶ αὐτὴ τυγχάνει. οὐ ταύτῃ δ' ἂν ἡμῖν νοηθήσεται καὶ τὰ περὶ τῆς
πρώτης οὐσιώσεως τοῦ σωτῆρος ἡμῶν. οὐδὲ γὰρ ἐξ οὐσίας τῆς ἀγεννήτου κατά τι
πάθος ἢ διαίρεσιν οὐσιωμένος, οὐδέ γε ἀνάρχως συνυφέστηκε τῷ πατρί, ἐπεὶ
ὁ μὲν ἀγέννητος, ὁ δὲ γεννητός· καὶ ὁ μὲν πατήρ, ὁ δὲ υἱός. προϋπάρχειν δὲ καὶ προϋ-
φεστάναι πατέρα υἱοῦ, πᾶς ὁστισοῦν ὁμολογήσειεν. εἴη δ' ἂν ταύτῃ καὶ εἰκὼν θεοῦ,
ἀρρήτως πάλιν καὶ ἀνεπιλογίστως ἡμῖν, ζῶντος θεοῦ ζῶσά τις καὶ καθ' αὑτὴν ὑφε-
στῶσα ἀΰλως, καὶ ἀσωμάτως, καὶ τοῦ ἐναντίου παντὸς ἀμιγῶς, ἀλλ' οὐχ οἵα τις
πάλιν ἡ παρ' ἡμῖν εἰκών, ἕτερον μὲν ἔχουσα τὸ κατ' οὐσίαν ὑποκείμενον, ἕτερον
δὲ τὸ εἶδος, ἀλλ' ὅλον αὐτό, εἶδος ὤν, καὶ αὐτοουσία τῷ πατρὶ ἀφομοιούμενος, οὕτω
δὲ καὶ ζωτικωτάτη τοῦ πατρὸς εὐωδία τυγχάνει, ἀρρήτως ἡμῖν πάλιν καὶ ἀνεπιλο-
γίστως. ἐπεὶ καὶ πάντα ὅσα ἐστὶ περὶ αὐτὸν ἀληθῆ, ἄρρητα ἂν εἴη ἀνθρώπων φω-
ναῖς, καὶ λογισμοῖς θνητῶν ἀνεπιλόγιστα, κατὰ τὸν ἀκριβῆ λόγον. ἀλλὰ γὰρ ὡς ἡμῖν ἀ-
κοῦσαι φίλον, τοιῶσδε καὶ τὰ λόγια παιδεύει. ἢ οὐχὶ καὶ χριστοῦ εὐωδίαν αὐτὸς ἑαυτὸν
καὶ τοὺς αὐτῷ παραπλησίους ὁ ἱερὸς ἀπόστολος προσεῖπεν, διὰ τὴν τοῦ χριστοῦ
πνεύματος μετοχήν; μύρον τε ἐκκενωθὲν ὁ οὐράνιος νυμφίος ἐν τοῖς ᾄσμασιν
ἀνηγόρευται; διὰ τὸ αὐτοῦ ἐκ κενώσεως τὰ πάντα ὁρατά τε καὶ ἀόρατα, σώματά τε
καὶ ἀσώματα, λογικά τε, καὶ ἄλογα μεταχέντα, ἀναλόγως κατηξίωται μετουσίας, καὶ
τῆς τοῦ θείου λόγου μετείληφε κοινωνίας. ταύτης γε τῆς ἐν θείου πνοῆς τὴν ἀντίληψιν
τοῖς τὰς λογικὰς αἰσθήσεις μὴ πεπηρωμένοις ὁ σύμπας ἀποδίδωσι κόσμος, ὡς τὰ
τῇ φύσει γεώδη καὶ φθαρτὰ σώματα τῆς ἀΰλου καὶ ἀκηράτου εὐωδίας ἀποπνεῖν, πη-
γάζοντος μὲν ἄνωθεν τοῦ τῶν ὅλων θεοῦ, ὃς τοῦ μονογενοῦς αὐτοῦ λόγου πατὴρ ὤν, αὐτὸς
ἂν εἴη τὸ πρῶτον καὶ κύριον καὶ μόνον ἀληθῶς ἀγαθόν, ἀγαθοῦ γεννητικόν, δευτε-
ρεύοντος δέ, καὶ ὡς ἂν ἀπὸ πρώτης καὶ ἡγουμένης οὐσίας ἐπιχορηγουμένου τοῦ υἱοῦ, ὃς
καὶ μόνος τῆς πατρικῆς οὐσίας εὐωδία τις ἡμῖν ἀνείρηται) δουλεύουσι λογίῳ παιδεύε-
„ ται περὶ αὐτοῦ, ὅτι δὴ ἀτμίς ἐστι τῆς τοῦ θεοῦ δυνάμεως, καὶ ἀπόρροια τῆς τοῦ παντο-
„ κράτορος δόξης εἰλικρινής, καὶ ἀπαύγασμα φωτὸς ἀϊδίου, καὶ ἔσοπτρον ἀκηλίδωτον
„ τῆς τοῦ θεοῦ ἐνεργείας, καὶ εἰκὼν τῆς ἀγαθότητος αὐτοῦ. πλὴν ἀλλὰ ταῦτα ὅπῃ ἄν τις
καὶ θέλοι, ταύτῃ ἐκδεχέσθω· ἡμῖν δὲ ἐξαρκεῖ τὸ ἀληθὲς ἐκεῖνο καὶ εὐσεβὲς αὖθις ἐπα-
ναλαμβάνειν ῥῆμα, δι' οὗ καὶ τὴν λύσιν ἐπιθήσομεν τοῖς ἐξητημένοις, πολλάκις ἤδη
„ ἐπειπόντες, τὴν γενεὰν αὐτοῦ τίς διηγήσεται; ἀνέφικτος γὰρ ὡς ἀληθῶς, καὶ οὐκ ἀν-
θρώποις μόνον, ἀλλὰ καὶ ταῖς πάσης ἐπέκεινα οὐσίας δυνάμεσιν, ἡ τοῦ μονο-
γενοῦς τοῦ θεοῦ τυγχάνει γένεσις, ὥσπερ οὖν καὶ αὐτὸς ὁ σωτὴρ καὶ κύριος ἡμῶν
„ τοὺς οἰκείους μαθητὰς αὐτὰ δὴ ταῦτα μυσταγωγῶν, οὐδεὶς ἔγνω, φησί, τὸν πατέ-
„ ρα, εἰ μὴ ὁ υἱός. ᾧ καὶ ἐπιλέγει, καὶ οὐδεὶς ἔγνω τὸν υἱόν, εἰ μὴ ὁ πατήρ. ἀγνώστου τοίνυν
„ ὁμοίως τῆς τε περὶ τοῦ πατρὸς καὶ τῆς περὶ τοῦ υἱοῦ θεολογίας τοῖς πᾶσι, πλὴν αὐ-

τοῖς

ταῖς τυγχανούσης, ὡς ἐν ἀπορρήτοις ἐν ταῖς παρατεθείσαις τοῦ Σολομῶντος λέξεσι, τῆς σοφίας ἀκουστέον λεγούσης, πρὸ τοῦ ὄρη ἑδρασθῆναι, καὶ πλασθῆναι τὴν γῆν, πρὸ δὲ πάντων βουνῶν γεννᾷ με. ἔτι δέ φησι συμπαρεῖναι τῷ πατρὶ τὸν οὐρανὸν κατασκευάζοντι· ἡνίκα γοῦν ἡτοίμαζε τὸν οὐρανόν, συμπαρήμην αὐτῷ. καὶ τὸ ἐξ ἀπείρων δὲ αἰώνων ἀΐδιον τῆς σὺν πατρὶ διαμονῆς ἐμφαίνει οἷς ἐπιλέγει, ἤμην παρ' αὐτῷ ἁρμόζουσα. ἐγὼ ἤμην ᾗ προσέχαιρε καθ' ἡμέραν. ἀβύσσους δὲ καὶ πηγὰς ὑδάτων, ὄρη τε καὶ βουνούς, καὶ ὅσα ἄλλα κατὰ τὸν τόπον κοινοῖς ῥήμασιν οἷς ἐπωνόμασται, ἤτοι περὶ τῆς τοῦ κόσμου συστάσεως, ἐκ μέρους τὸ πᾶν δηλοῦντος ἀκουστέον, ἢ τροπικώτερον ἐκληπτέον, ταῦτα μεταφέροντα τὰ σημαινόμενα ἐπὶ νοητὰς οὐσίας καὶ θείας δυνάμεις, ὧν πάντων πρωτότοκος σοφία καὶ μονογενὴς καὶ πρωτόγονος τοῦ θεοῦ προϋπέστη λόγος. ὃν ἵνα Χριστὸν ἡμεῖς προσαγορεύομεν, διδασκάλῳ μαθητευόμενοι τῷ ἀποστόλῳ λέγοντι, Χριστὸς θεοῦ δύναμις, καὶ θεοῦ σοφία. κέκληται δὲ ἐν τούτῳ τῷ τῆς σοφίας εἰκότως προσρήματι, ὡς τοῦ μόνου σοφοῦ πατρὸς τὰς πολυσόφους καὶ ἐπιστημονικὰς τῶν ὅλων θεωρίας. *

* καὶ εἶπε πολλά. *

ἐν δὲ τῷ δευτέρῳ, σκήπτρῳ βασιλικῷ τιμᾷ. ἐν δὲ τῷ τρίτῳ, τὴν κατ' ἀρετὴν αὐτοῦ τελείωσιν μαρτυρεῖ. εἶτ' ἐπὶ τούτοις αὐτὸν δὴ τοῦτον τὸν θεὸν καὶ βασιλέα κεχρῖσθαι πρὸς τοῦ ἀνωτάτου διδάσκει θεοῦ, καὶ ταύτῃ γε Χριστὸν γεγονέναι. τί γὰρ ἂν καὶ ὀνομάσαιτό τις τὸν μὴ ὑπ' ἀνθρώπων μέν, ὑπ' αὐτοῦ δὲ τοῦ ἐπὶ πάντων θεοῦ κεχρισμένον; ἐπὶ τούτῳ γοῦν φησίν, ὦ θεέ, πρὸς τὸν χρισθέντα ἀποτεινόμενος, ἠγάπησας δικαιοσύνην καὶ ἐμίσησας ἀδικίαν. διὰ τοῦτο γὰρ ἔχρισέ σε ὁ θεὸς ὁ θεός σου. ὡσεὶ ἔλεγεν ὁ ἐπὶ πάντων θεός, ἔχρισέ σε ἔλαιον ἀγαλλιάσεως παρὰ τοὺς μετόχους σου. ὥστε οὐδὲ κοινὸν καὶ γεῶδες τὸ δηλούμενον τοῦτο χρίσμα ἦν, οὐδὲ ὅμοιον τῷ παρὰ Μωσεῖ νενομοθετημένῳ φθαρτῆς ἐξ ὕλης κατεσκευασμένῳ, ᾧ φίλον ἦν τοὺς παλαιοὺς Ἑβραίων ἱερέας καὶ βασιλέας χρίεσθαι. ἔνθεν ἡμῖν εἰκότως καὶ θεὸς ὁμοῦ καὶ Χριστὸς ἀνηγόρευται, ὡς ἂν μόνος μὴ δι' ἀνθρώπων, μηδ' ἐξ ἀνθρώπων, πρὸς αὐτοῦ δὲ τοῦ τῶν ὅλων ποιητοῦ, τῆς ἐνθέου χαρᾶς καὶ ἀγαλλιάσεως ἀσωμάτῳ καὶ θεοπρεπεῖ χρίσματι κεχρισμένος. διόπερ ἐνδίκως μόνος ἀληθῶς καὶ κυρίως παρὰ τοὺς ὀνομαζομένους αὐτοῦ μετόχους Χριστὸς ἂν ἀναγορευθείη. οἱ μέτοχοι δὲ αὐτοῦ τίνες ἂν εἶεν, ἢ οἱ οἷοί τε λέγειν, μέτοχοι γὰρ γεγόναμεν Χριστοῦ; περὶ ὧν εἴρηται, μὴ ἅπτεσθε τῶν Χριστῶν μου, καὶ ἐν τοῖς προφήταις μου μὴ πονηρεύεσθε. καὶ δὴ πεφηνότος διὰ τούτων σαφῶς τοῦ Χριστοῦ ἀγαπητοῦ καὶ θεοῦ καὶ βασιλέως, ὥρα σε ζητεῖν, ὁ τηλικοῦτος πῶς ἐχθροὺς ἔχειν λέγεται, καὶ τίνας καὶ δι' ἣν αἰτίαν, καθ' ὧν τὰ ἑαυτοῦ βέλη καὶ τὴν ἑαυτοῦ ῥομφαίαν ἠκονήσατο, ὅπως τε οὐ δι' ὁπλιτικῆς παρατάξεως, ἀλλ' ἕνεκεν ἀληθείας καὶ πρᾳότητος καὶ δικαιοσύνης μυρίους ὑπηγάγετο ἑαυτῷ λαούς. ζητοῦντας δὲ ἀκριβῶς ταῦτα, καλῶς ἂν ἔχοι μεταφέρειν αὐτὰ ἐπὶ τὸν σωτῆρα καὶ κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν τὸν Χριστὸν τοῦ θεοῦ, ἀναφέροντα ἐπὶ τὰ διεξοδευόμενα περὶ τῆς εἰς ἀνθρώπους αὐτοῦ παρόδου, καθ' ἣν τὰς ἐχθρὰς καὶ ἀοράτους δυνάμεις τῶν μοχθηρῶν καὶ λυμαντικῶν δαιμόνων, τῶν τε πονηρῶν καὶ ἀκαθάρ-

τῶν πνευμάτων ἐπωσάμενος, μυρίους ὅσους ἑαυτῷ λαοὺς ἐξ ἁπάντων τῶν ἐθνῶν συνεστήσατο· ὃν καὶ χριστὸν ἀληθῆ προσήκει μόνον τὸν τοῦ θεοῦ ἐνθένδε ἀναγορεύειν, οὐ κοινῷ μὲν ἐλαίῳ τῷ πάλαι συνήθως χρισθέντα, οὔτε οὖν ἱστορεῖταί τι περὶ αὐτοῦ τοιοῦτον, κρείττονι δὲ τῷ ἐνθέῳ χρίσματι, περὶ οὗ δὴ καὶ διὰ Ἡσαΐου φησί, πνεῦμα κυρίου ἐπ' ἐμέ, οὗ εἵνεκεν ἔχρισέ με. ὅθεν τῶν μᾶλλον ἁπάντων τῶν πώποτε παρ' ἑβραίοις σωματικώτερον χρισθέντων, μόνος ἀνὰ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην χριστὸς παρὰ τοῖς πᾶσι βεβόηται, καὶ τῆς ἐξ αὐτοῦ χριστιανῶν προσηγορίας τὴν σύμπασαν ἔπλησεν οἰκουμένην. ὅπως δὲ φαμὲν αὐτὸν κεχρίσθαι, καὶ τί τὸ χρίσμα, καὶ τίς ὁ τῆς χρίσεως τρόπος, αὐτάρκως ἐν τῷ περὶ τούτου συντάγματι διειλήφαμεν. τούτου δὲ ἐν τοῖς χείλεσι καὶ ἐν τῇ διδασκαλίᾳ τοσαύτη κατεχύθη χάρις, ὡς ἐν ὀλίγῳ πάντα τόπον ἐμπλῆσαι τῆς πρὸς αὐτοῦ καταγγελθείσης εὐσεβείας· ὥστε ἤδη ἐν πᾶσιν ἔθνεσι, παρὰ τοῖς τὴν διδασκαλίαν αὐτοῦ μετιοῦσιν, ἀκολούθως τῇ μετὰ χεῖρας προφητείᾳ, τὸ βασιλέως τὸ θεοῦ δόξαν περιβεβλῆσθαι, τὸ παρὰ πᾶσιν ἀνθρώποις χριστὸν ἀναγορεύεσθαι. πρόδηλοι δὲ καὶ οἱ ἐχθροὶ οὐ μόνον οἱ πρὶν γεγονότες αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ οἱ ἀεὶ προσπολεμοῦντες αὐτοῦ τῷ λόγῳ, εἴτε ἐν ἀνθρώποις, εἴτε καὶ ἐν ἀοράτοις δυνάμεσιν, οὓς ἀοράτῳ καὶ ἀληθείᾳ δυνάμει πάντοτε καθαιρῶν ἐξ ἁπάντων τῶν ἐθνῶν, πλείονας ἑαυτῷ λαοὺς ὑποχειρίους πεποίηται. τὰ δὲ ἑξῆς ἐν τῷ ψαλμῷ, σμύρνα, τὸ στακτή, καὶ κασσία ἀπὸ τῶν ἱματίων σου, τά τε ἐπὶ τούτοις, ὡς περὶ βασιλίδος δηλούμενα καὶ θυγατρὸς τὸν πατρῷον οἶκον ἀπολιπούσης, τῷ τε προδηλωθέντι χριστῷ καὶ βασιλεῖ καὶ θεῷ νυμφευθείσης, κύριόν τε αὐτὸν ἀναγορευούσης, ἐπὶ τὴν ἐξ ἐθνῶν ἐκκλησίαν, τὴν πατρῴαν τὸ δαιμονικὴν ἀπογραψαμένην πλάνην, καθηρμένην τε, καὶ τῇ τοῦ θείου λόγου κοινωνίᾳ καθαρμοσαμένην, ἀναφέροιτ' ἂν τῆς προσηκούσης τυγχάνοντα κατὰ σχολὴν ἑρμηνείας.

Ὡς ὁ αὐτὸς προφήτης καὶ ἐν ρθ' ψαλμῷ δύο κυρίους ἐμφανῶς ὁμολογεῖ· ἕνα, τὸν πρῶτον καὶ ἀνωτάτω θεόν, δεύτερον, ὃν αὐτὸς ἑαυτοῦ ἀναγορεύει κύριον, τὸ ὡς γεννᾶσθαι ὑπὸ τοῦ θεοῦ πρὸ τῆς τοῦ κόσμου συστάσεως καὶ αὐτὸς τὸν δεύτερον κύριον οἶδε, καὶ ὡς αἰώνιον τοῦ πατρὸς ἱερέα, καὶ ὡς σύνθρονον τοῦ ἐπὶ πάντων θεοῦ, ὅμοια ἡμῖν περὶ τοῦ χριστοῦ δοξάζων.

Εἶπεν ὁ κύριος τῷ κυρίῳ μου, κάθου ἐκ δεξιῶν μου, ἕως ἂν θῶ τοὺς ἐχθρούς σου ὑποπόδιον τῶν ποδῶν σου. ῥάβδον δυνάμεως ἐξαποστελεῖ σοι κύριος ἐκ σιών, καὶ κατακυρίευε ἐν μέσῳ τῶν ἐχθρῶν σου. μετὰ σοῦ ἡ ἀρχὴ ἐν ἡμέρᾳ τῆς δυνάμεώς σου, ἐν ταῖς λαμπρότησι τῶν ἁγίων σου. ἐκ γαστρὸς πρὸ ἑωσφόρου γεγέννηκά σε. ὤμοσε κύριος καὶ οὐ μεταμεληθήσεται, σὺ ἱερεὺς εἰς τὸν αἰῶνα κατὰ τὴν τάξιν μελχισεδέκ. κύριος ἐκ δεξιῶν σου. τὸν σωτῆρα καὶ κύριον ἡμῶν, τὸν πρωτότοκον πάσης κτίσεως θεοῦ λόγον, τὴν πρὸ αἰῶνος σοφίαν, τὴν ἀρχὴν τῶν ὁδῶν τοῦ θεοῦ, τὸ πρωτότοκον καὶ μονογενὲς τοῦ πατρὸς γέννημα, τὸν τῇ τοῦ χριστοῦ τιμώμενον προσηγορίᾳ, καὶ ὁ παρὼν ψαλμὸς κύριον ἀποκαλεῖ, διδάσκων αὐτὸν εἶναι σύνθρονον ὁμοῦ καὶ υἱὸν τοῦ ἐπὶ πάντων θεοῦ τε καὶ κυρίου τῶν ὅλων, αἰώνιόν τε τοῦ πατρὸς ἱερέα. πρῶτον δὴ οὖν ἐπίστησον ὡς ἤδη τοῦτο δεύτερον γέννημα θεοῦ προσηγόρευται. καὶ ἐπεὶ θεοῦ γε πνεύματι τὰ τῆς προφητείας ἡμῖν εἰρῆσθαι πεπίστευται, ἄρα εἰ μὴ αὐτὸ

δι' ὃ

διὸ τὸ ἐν τῷ προφήτῃ πνεῦμα ἅγιον, ἑαυτοῦ κύριον δεύτερον μετὰ τὸν τῶν ὅλων ἀνα-
» γορεύει. εἶπε γάρ φησιν ὁ κύριος τῷ κυρίῳ μου, κάθου ἐκ δεξιῶν μου. τὸν πρῶ-
τον κύριον, ὡς ἂν καθόλου τῶν ἁπάντων δεσπότην, ἑβραῖοι ἀνεκφωνήτῳ προσ-
ρήσει τῇ διὰ τῶν τεσσάρων στοιχείων ἀπηγόρευον· τὸν δὲ δεύτερον οὐκέτι ὁμοίως,
ἰδίως δ' αὐτὸν κύριον ὠνόμαζον. εἰκότως οὖν ὁ σωτὴρ καὶ κύριος ἡμῶν αὐτὸς ἰησοῦς
» ὁ χριστὸς τοῦ θεοῦ, ἐρόμενός ποτε τοὺς φαρισαίους, τί ὑμῖν περὶ τοῦ χριστοῦ δοκεῖ, τί-
» νος ἐστὶν υἱός; εἰπόντων, τοῦ δαβὶδ, ἐπιλέγει, πῶς οὖν δαβὶδ ἐν πνεύματι κύριον
» αὐτὸν καλεῖ λέγων, εἶπεν ὁ κύριος τῷ κυρίῳ μου, κάθου ἐκ δεξιῶν μου; μονονουχὶ ἑρ-
μηνεύων τὴν λέξιν, ὡς οὐ μόνον τοῦ δαβὶδ κύριον αὐτὸν ἀναγορεύουσαν, ἀλλὰ
γὰρ καὶ τοῦ ἐν τῷ προφήτῃ πνεύματος. εἰ δὲ τὸ πνεῦμα τὸ προφητικὸν, τοῦτο δὲ
ἡμῖν εἶναι πεπίστευται τὸ ἅγιον πνεῦμα, ὁμολογεῖ τοῦτον εἶναι κύριον, ὃν δεύτερον
εἶναι τοῦ πατρὸς ἐκδιδάσκει, καὶ οὐκ ἀπολύτως ἀλλὰ καὶ ἑαυτοῦ κύριον, κατὰ πολὺ
πλέον καὶ μᾶλλον τοῦτ' ἂν εἴποιεν αἱ μετὰ τὸ ἅγιον πνεῦμα, λογικαὶ δυνάμεις, ἥ
τε σύμπασα ὁρωμένη τε ἐν σώμασι καὶ ἐν ἀσωμάτοις ἑστῶσα δημιουργία, ἧς ἁ-
πάσης εἰκότως ἂν καταδειχθείη κύριος ὁ μόνος τοῦ πατρὸς δεύτερος, δι' οὗ τὰ σύμ-
» παντα ἐγένετο, ὅτι δὴ, κατὰ τὸν θαυμάσιον ἀπόστολον, ἐν αὐτῷ ἐκτίσθη τὰ πάντα,
» τὰ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, καὶ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, εἴτε ὁρατὰ, εἴτε ἀόρατα. μόνον γοῦν εἰκὸς αὐ-
τὸν τῆς τοῦ πατρὸς ὁμοιώσεως ἔχειν τὸ κῦρος, ὡς ἂν τὸ μόνον δεύτερον τοῦ πατρὸς
ἀναδεδεγμένον. πρόδηλον οὖν ὅτι οὐδενὶ τῶν γενητῶν θέμις, τὴν δεξιὰν λα-
χεῖν τῆς παντοκρατορικῆς ἀρχῆς τε καὶ βασιλείας, εἰ μὴ ἄρα ἑνὶ μόνῳ τῷ διὰ
τῶν προκειμένων ποικίλως θεολογουμένῳ. ἐπίστησον οὖν ὡς πρὸς ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν
ὁ ἀνωτάτω καὶ ἐπὶ πάντων κύριος, καὶ τὴν, κάθου ἐκ δεξιῶν μου, δωρεῖται φω-
νὴν, καὶ τὴν, πρὸ ἑωσφόρου γεγέννηκά σε. μεθ' ὅρκου δὲ διαβεβαιώσεως ἄσειστον καὶ
ἀπαράβατον αὐτῷ τὴν τιμὴν τῆς εἰς ἄπειρον αἰῶνα διαρκοῦς ἱερωσύνης, παρα-
» δίδωσιν, ὤμοσε κύριος καὶ οὐ μεταμεληθήσεται, σὺ ἱερεὺς εἰς αἰῶνα. τίς δ' ἂν ἐπι-
νοοίη; οὔτι δὴ θνητὸς ἀνὴρ, ἀλλὰ οὐδὲ τῆς ἀγγελικῆς φύσεως, ὑπὸ θεοῦ μὲν γεγεννη-
» μένος, εἰς αἰῶνα δὲ ἱερωμένος· ὁ καὶ ἐν τοῖς πρόσθεν εἰπὼν, κύριος ἔκτισέ με ἀρχὴν
» ὁδῶν αὐτοῦ εἰς ἔργα αὐτοῦ, πρὸ τοῦ αἰῶνος ἐθεμελίωσέ με, ἐν ἀρχῇ πρὸ τοῦ ὄρη
» ἑδρασθῆναι, πρὸ δὲ πάντων βουνῶν γεννᾷ με. καὶ προσέχειν δὲ ἐπιμελῶς τὸν
νοῦν ἐπιστῆσαι τῷ τε παρόντι ψαλμῷ, καὶ ταῖς ἐν τῷ πρὸ τούτου παρατεθείσαις
φωναῖς. ἐν μὲν γὰρ τούτῳ ὁ ἀνωτάτω θεὸς δεύτερον, τὸν δεύτερον καὶ ἡμῶν κύ-
ριον, ἑαυτοῦ καθίστησι λέγων, κάθου ἐκ δεξιῶν μου. ἐν δὲ τῷ πρὸ τούτου τὸν θρό-
νον εἰς αἰῶνα αἰῶνος διαμένειν ὁ λόγος ἔφησεν, ὁμοῦ θεὸν αὐτὸν ἀναγορεύων δι' ὧν
» φησιν, ὁ θρόνος σου ὁ θεὸς εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος. πάλιν ἐν μὲν τῷ μετὰ χεῖρας, ῥάβδον
» φησὶν, δυνάμεως ἐξαποστελεῖ σοι κύριος ἐκ σιών· ἐν δ' ἐκείνῳ, ῥάβδος εὐθύτη-
» τος, ἡ ῥάβδος τῆς βασιλείας σου. καὶ αὖθις ὁ μὲν παρὼν φησὶ, κάθου ἐκ δεξιῶν μου, ἕως
» ἂν θῶ τοὺς ἐχθρούς σου ὑποπόδιον τῶν ποδῶν σου, καὶ κατακυρίευσεις ἐν μέσῳ τῶν ἐχθρῶν
» σου· ὁ δὲ πρόσθεν, τὰ βέλη σου ἠκονημένα, δυνατὲ ἐν καρδίᾳ τῶν ἐχθρῶν τοῦ βα-
» σιλέως. οὐκοῦν καὶ τὰ περὶ τῶν ἐχθρῶν τοῦ δηλουμένου ἐν ἀμφοτέροις συνᾴδει. τίς
δῆτα οὖν ὀφθαλμοῖς ὁρῶν ἐν μέσαις τῶν πόλεσιν, ἔν τε κώμαις καὶ χώραις, καθ' ὅλης
τε τῆς οἰκουμένης αἰθούσας τὰς τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ἐκκλησίας, τούς τε παρ' αὐτοῦ

κυκλουμένους λαούς, καὶ μυριάνδρα πλήθη τῶν αὐτὸν καθωσιωμένων πανταχόθεν ὑπὸ τῶν ὁρωμένων τε ἐν ἀνθρώποις, ἀοράτων τε καὶ ἀφανῶν ἐχθρῶν καὶ πολεμίων τῆς τοῦ χριστοῦ διδασκαλίας κυκλούμενα, οὐκ ἂν θαυμάσαις τὸν προόντα χρησμὸν εἰς πρόσωπον ἀναφωνηθέντα τοῦ σωζομένου, τό, κατακυρίευε ἐν μέσῳ τῶν ἐχθρῶν σου. καὶ ἐπειδήπερ ἐν τῷ πρόσθεν κεχρίσθαι τῷ ἐλαίῳ τῆς ἀγαλλιάσεως παρὰ τοὺς μετόχους σου, ἱερέων δὲ οἰκεῖον ἦν παρ᾽ ἑβραίοις τὸ χρίεσθαι, εἰκότως ὁ μετὰ χεῖρας ἤδη λευκότερον ἱερέα αὐτὸν ἐπιφημίζει, πλείονα προσθεὶς περὶ αὐτοῦ διδασκαλίαν, δι᾽ ἧς μόνον αὐτὸν παρὰ τοὺς πώποτε αἰώνιον ἱερέα εἶναι παιδεύει, ὅπερ οὐδεμιᾷ ἀνθρώπου φύσει δυνατὸν ἐφαρμόζειν. κατὰ τὴν τάξιν μελχισεδὲκ ἱερᾶσθαι φησὶν αὐτόν, πρὸς ἀντιδιαστολὴν τοῦ κατὰ τὴν μωσέως διάταξιν ἱερέως, ἤτοι τοῦ ἀαρών, ἢ καὶ τινὸς τῶν ἐξ ἐκείνου, ὧν ἕκαστος μὴ ὢν πρότερον ἱερεύς, ὕστερόν ποτε δι᾽ ἀνθρώπων ἀλοιφῇ τινι σκευαστῇ χριόμενος, ὡς ἐν τύποις εἰπεῖν καὶ συμβόλοις, σκιώδης τις καὶ εἰκονικὸς χριστὸς ἀπετελεῖτο, ἀλλὰ καὶ ἅτε θνητὸς ὢν οὐκ εἰς μακρὸν ἀπετίθετο τὴν ἱερωσύνην. καὶ παρὰ μὲν τῷ ἰουδαίων μόνῳ ἱερᾶτο λαῷ, οὐ μὴν δὲ παρὰ τοῖς ἄλλοις ἔθνεσιν. ἀλλ᾽ οὐδὲ μεθ᾽ ὁρκωμοσίας θεοῦ ἐπὶ τὴν λειτουργίαν παρῄει, κρίσει δὲ ἀνθρώπων τιμώμενος, ὡς καί ποτε μὴ ἄξιον εὑρίσκεσθαι ἐν αὐτοῖς τῆς τοῦ θεοῦ θεραπείας, οἷος ἀναγέγραπται ὁ ἡλεί. ἔτι πρὸς τούτοις ὁ παλαιὸς ἐκεῖνος ἱερεὺς ὁ κατὰ τὴν μωσέως διάταξιν, ἐκ μόνης ἐξεκρίνετο φυλῆς τῆς λευί· ἔδει δὲ ἐξ ἅπαντος καὶ τὸ γένος ἐκ τῆς τοῦ ἀαρὼν διαδοχῆς αὐτὸν φέρειν, θύμασί τε ζώων ἀλόγων καὶ αἵμασι, σωματικῇ γε λατρείᾳ θεραπεύειν τὸ θεῖον. ὁ δὲ μελχισεδὲκ ὀνομασμένος, ὃ μεταλαμβάνεται εἰς τὴν ἑλλάδα φωνήν, βασιλεὺς δικαιοσύνης, ἔπειτα βασιλεὺς σαλήμ, ὃ καὶ αὐτὸ ἂν εἴη βασιλεὺς εἰρήνης, ἀπάτωρ, ἀμήτωρ, ἀγενεαλόγητος, οὐκ ἔχων, κατὰ τὴν ἱστορίαν, οὐκ ἀρχὴν ἡμερῶν, οὐ ζωῆς τέλος, ἀλλ᾽ οὐδὲ κοινόν τι φέρων πρὸς τὸν τῆς τοῦ ἀαρὼν ἱερωσύνης τρόπον. οὔτε γὰρ ὑπὸ ἀνθρώπων ᾕρητο, οὐκ ἐλαίῳ σκευαστῷ κέχριστο, οὐ γένος ἦν τῶν μηδὲ φανέντων πω· καὶ τὸ πάντων γε παραδοξότατον, ὅτι μηδὲ τὴν σάρκα περιτέτμητο, καὶ ὅμως τὸν ἀβραὰμ εὐλογεῖ, ὡς ἂν πολὺ κρείττων αὐτοῦ τυγχάνων, ἀλλὰ οὐδὲ θυσίαις καὶ σπονδαῖς τῷ ὑψίστῳ ἱερᾶτο θεῷ, οὐδὲ μὴν παρὰ τῷ ἐν ἱερουσαλὴμ ναῷ τὴν λειτουργίαν ἐξετέλει. πῶς γάρ, τῷ μηδὲ ὄντι; εἰκότως οὖν ἐπεὶ καὶ τῷ ἡμετέρῳ σωτῆρι τῷ χριστῷ, οὐδὲν μὲν τῷ ἀαρὼν ἐμφερὲς ἔμελλεν συμβήσεσθαι, οὔτε γὰρ μὴ ὢν πρότερον, ὕστερόν ποτ᾽ ἱερεὺς ἀναδέδεικται, καὶ ἱερεὺς οὐ γενόμενος, ἀλλὰ ὤν. προσεκτέον γὰρ ἐπιμελῶς τῷ, σὺ ἱερεὺς εἰς τὸν αἰῶνα. οὐ γὰρ ἔση φησὶ μὴ ὢν πάλαι, ἀλλ᾽ οὐδὲ ἐγένου μὲν πάλαι, νῦν δὲ οὔ· ἀλλὰ παρὰ τοῦ φάσκοντος ἐγώ εἰμι ὁ ὤν, σὺ εἶ, καὶ ἱερεὺς εἰς τὸν αἰῶνα διαμένεις. ἐπεὶ οὖν οὔτε ἀπὸ χρόνου τῆς ἱερωσύνης ἀπήρξατο, οὔτε ἐκ φυλῆς ἱερωμένων ὁ χριστός, οὐδὲ διὰ σκευαστοῦ καὶ σωματικοῦ ἐλαίου κέχριστο, οὐδὲ τέλος ἕξειν ἔμελλε τῆς ἱερωσύνης, οὐδὲ μόνοις ἰουδαίοις, ἀλλὰ καὶ πᾶσιν ἔθνεσι καθίστασθαι, τούτων ἕνεκα πάντων εἰκότως αὐτὸν τῆς μὲν κατὰ τὸν τύπον ἀαρὼν λειτουργίας ἀπαλλάττει, κατὰ τὴν τάξιν δὲ μελχισεδὲκ ἱερέα φησὶν ἔσεσθαι. καὶ τό γε ἀποτέλεσμα τοῦ χρησμοῦ θαυμάσιον, συνορῶντι ὅπως ὁ σωτὴρ ἡμῶν ἰησοῦς ὁ χριστὸς τοῦ θεοῦ, τῷ τοῦ μελχισεδὲκ τρόπῳ τὰ τῆς ἐν ἀνθρώποις ἱερουργίας εἰσέτι καὶ νῦν διὰ τῶν αὐτοῦ θεραπευτῶν ἐπιτελεῖ. ὥσπερ

γὰρ

γὰρ ἐκεῖνος ἱερεὺς ἐθνῶν τυγχάνων, οὐδαμοῦ φαίνεται θυσίαις σωματικαῖς κεχρη-
μένος, οἴνῳ δὲ μόνῳ καὶ ἄρτῳ τὸν ἀβραὰμ εὐλογῶν, τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον πρῶτος
μὲν αὐτὸς ὁ σωτὴρ καὶ κύριος ἡμῶν, ἔπειτα οἱ ἐξ αὐτοῦ πάντες ἱερεῖς ἀνὰ πάντα τὰ
ἔθνη τὴν πνευματικὴν ἐπιτελοῦντες κατὰ τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς θεσμοὺς ἱερουρ-
γίαν, οἴνῳ καὶ ἄρτῳ, τοῦ τε σώματος αὐτοῦ καὶ τοῦ σωτηρίου αἵματος αἰνίττονται τὰ
μυστήρια, τοῦ μελχισεδὲκ ταῦτα πνεύματι θείῳ προτεθεωρηκότος, καὶ τῶν μελ-
» λόντων ταῖς εἰκόσι προκεχρημένου, ὡς ἡ μωσέως γραφὴ μαρτυρεῖ, λέγουσα, καὶ
» μελχισεδὲκ βασιλεὺς σαλὴμ ἐξήνεγκεν ἄρτους καὶ οἶνον. ἦν δὲ ἱερεὺς τοῦ θεοῦ τοῦ ὑ-
» ψίστου, καὶ εὐλόγησε τὸν ἀβραάμ. εἰκότως οὖν καὶ μεθ' ὅρκου παραλήψεως μό-
» νῳ τῷ δηλουμένῳ ὤμοσε κύριος ὁ θεὸς, καὶ οὐ μεταμεληθήσεται, σὺ εἶ, λέγων, ἱερεὺς
» εἰς τὸν αἰῶνα, κατὰ τὴν τάξιν μελχισεδέκ. ἐπάκουσον δὲ οἷα καὶ περὶ τῶνδε ὁ ἀ-
» πόστολός φησιν, ἐν ᾧ περισσότερον βουλόμενος ὁ θεὸς ἐπιδεῖξαι τοῖς κληρονόμοις
» τῆς βασιλείας τὸ ἀμετάθετον τῆς βουλῆς αὐτοῦ, ἐμεσίτευσεν ὅρκῳ, ἵνα διὰ δύο
» πραγμάτων ἀμεταθέτων, ἐν οἷς ἀδύνατον ψεύσασθαι θεὸν, ἰσχυρὰν παρά-
» κλησιν ἔχωμεν οἱ καταφυγόντες, κρατῆσαι τῆς προκειμένης ἐλπίδος. καὶ
» ἐπιφέρει λέγων, καὶ οἱ μὲν πλείονές εἰσι γεγονότες ἱερεῖς, διὰ τὸ θανάτῳ κωλύε-
» σθαι παραμένειν· ὁ δὲ διὰ τὸ μένειν αὐτὸν, ἀπαράβατον ἔχει τὴν ἱερωσύνην. ὅθεν
» καὶ σώζειν εἰς τὸ παντελὲς δύναται τοὺς προσερχομένους δι' αὐτοῦ τῷ θεῷ, πάντοτε
» ζῶν εἰς τὸ ἐντυγχάνειν ὑπὲρ αὐτῶν. τοιοῦτος γὰρ ἡμῖν καὶ ἔπρεπεν ἀρχιερεὺς, ὅ-
» σιος, ἄκακος, ἀμίαντος, κεχωρισμένος ἀπὸ τῶν ἁμαρτωλῶν, καὶ ὑψηλότερος τῶν
» οὐρανῶν γενόμενος. καὶ ἐπιλέγει, κεφάλαιον δὲ ἐπὶ τοῖς εἰρημένοις, τοιοῦτον ἔχο-
» μεν ἀρχιερέα, ὃς ἐκάθισεν ἐν δεξιᾷ τῆς μεγαλοσύνης ἐν ὑψηλοῖς, τῶν ἁγίων λει-
» τουργὸς, καὶ τῆς σκηνῆς τῆς ἀληθινῆς, ἣν ἔπηξεν ὁ κύριος οὐκ ἄνθρωπος. ταῦτα
μὲν ὁ ἀπόστολος. ὁ δὲ ψαλμὸς ὑποβὰς, καὶ τὸ πάθος ἐπικεκαλυμμένως τοῦ προ-
» φητευομένου δηλοῖ, λέγων, ἐκ χειμάῤῥου ἐν ὁδῷ πίεται, διὰ τοῦτο ὑψώσει κε-
» φαλήν. χείμαῤῥον δὲ τὸν καιρὸν τῶν πειρασμῶν καὶ ἄλλος δηλοῖ ψαλμὸς λέγων,
» χείμαῤῥον διῆλθεν ἡ ψυχὴ ἡμῶν, ἄρα διῆλθεν ἡ ψυχὴ ἡμῶν τὸ ὕδωρ τὸ ἀνυπό-
» στατον. ἐν τῷ χειμάῤῥῳ τοίνυν πίεται, φησὶ, τὸ ποτήριον δηλονότι, ὃ ἠνίττετο πρὸς
» τῷ καιρῷ τοῦ πάθους, λέγων, πάτερ εἰ δυνατὸν, παρελθέτω τὸ ποτήριον τοῦτο
» ἀπ' ἐμοῦ. καὶ πάλιν, εἰ μὴ δυνατόν ἐστιν αὐτὸ παρελθεῖν, ἐὰν μὴ αὐτὸ πίω, γενη-
» θήτω τὸ θέλημά σου. τοῦτο δὴ οὖν ἐκπιὼν τὸ ποτήριον, ὕψωσε κεφαλὴν, καὶ κατὰ
» τὸν ἀπόστολον, ἐπεὶ γὰρ γέγονεν ὑπήκοος τῷ πατρὶ μέχρι θανάτου, θανάτου δὲ
» σταυροῦ, διὰ τοῦτό, φησιν, ὑπερύψωσεν αὐτὸν ὁ θεὸς, ἐγείρας αὐτὸν ἐκ τῶν νεκρῶν,
» καὶ καθίσας αὐτὸν ἐν δεξιᾷ αὐτοῦ, ὑπεράνω πάσης ἀρχῆς, καὶ ἐξουσίας, καὶ δυνά-
» μεως, καὶ κυριότητος, καὶ παντὸς ὀνόματος ὀνομαζομένου οὐ μόνον ἐν τῷ αἰῶνι τού-
» τῳ, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ μέλλοντι. καὶ πάντα ὑπέταξε, φησὶν, ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτοῦ, κατὰ
» τὴν πρὸς αὐτὸν ἐπαγγελίαν, ἣν διὰ τοῦ ψαλμοῦ παρείσησι, λέγων, κάθου ἐκ δε-
» ξιῶν μου, ἕως ἂν θῶ τοὺς ἐχθρούς σου ὑποπόδιον τῶν ποδῶν σου. κατακυρίευε ἐν
» μέσῳ τῶν ἐχθρῶν σου. πρόδηλον πάντῃ ὡς ἔτι νῦν ἡ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν δύνα-
μις, καὶ ὁ τῆς διδασκαλίας αὐτοῦ λόγος, ἐν μέσοις τοῖς ἐχθροῖς καὶ πολεμίοις αὐτοῦ καὶ
τῶν πεπιστευκότων εἰς αὐτὸν ἁπάντων, κατακυριεύει.

Ὡς καὶ Ἠσαΐας προφητῶν μέγιστος σαφῶς οἶδε θεὸν ἐν θεῷ εἶναι, λέγων ὁμοίως ἡμῖν δοξάζουσι πατέρα ἐν υἱῷ, καὶ υἱὸν ἐν πατρί.

Ἐγὼ κύριος ἐποίησα γῆν καὶ ἄνθρωπον ἐπ' αὐτῆς· ἐγὼ τῇ χειρί μου ἐστερέωσα τὸν οὐρανὸν, ἐγὼ πᾶσι τοῖς ἄστροις ἐνετειλάμην, ἐγὼ ἤγειρα αὐτὸν μετὰ δικαιοσύνης βασιλέα, καὶ πᾶσαι αἱ ὁδοὶ αὐτοῦ εὐθεῖαι. οὗτος οἰκοδομήσει τὴν πόλιν μου, καὶ τὴν αἰχμαλωσίαν τοῦ λαοῦ ἐπιστρέψει, οὐ μετὰ λύτρων, οὐδὲ μετὰ δώρων, εἶπε κύριος σαβαώθ. τέως μὲν ταῦτα ὁ τῶν ὅλων ποιητὴς θεὸς περί τινος βασιλέως καὶ σωτῆρος μηνύοντος οἰκοδομεῖν τὸ τῆς εὐσεβείας πολίτευμα, λυτρώσασθαί τε τὴν ἐπισυμβᾶσαν ἀνθρώποις ἀπὸ τῆς δαιμονικῆς πλάνης αἰχμαλωσίαν διὰ τοῦ προφήτου θεσπίζει. ἑξῆς δὲ τούτοις τὸ προφητικὸν πνεῦμα τὴν ὑποταγὴν τῶν ἀλλοφύλων ἐθνῶν αἰνίττεται, ἣν ὑποταγήσονται τῷ προφητευομένῳ, καὶ ὡς προσκυνήσουσιν αὐτῷ οἷα θεῷ οἱ ὑποταγησόμενοι, καὶ ὡς προσεύξονται ἐν αὐτῷ, διὰ τὸ μείζονα κατοικεῖν ἐν αὐτῷ θεὸν, τὸν ἀνωτάτω δηλαδὴ πατέρα καὶ θεὸν τῶν ὅλων. τὰ δὲ τῆς λέξεως οὕτως ἔχει, οὕτω λέγει κύριος, ἐκοπίασεν αἴγυπτος, καὶ ἐμπορεία αἰθιόπων, καὶ οἱ σαβαεὶμ ἄνδρες ὑψηλοὶ ἐπὶ σὲ διαβήσονται, καὶ σοὶ ἔσονται δοῦλοι, καὶ ὀπίσω σου ἀκολουθήσουσι, δεδεμένοι χειροπέδαις, καὶ προσκυνήσουσί σοι, καὶ ἐν σοὶ προσεύξονται, ὅτι ἐν σοὶ ὁ θεός ἐστι, καὶ οὐκ ἔστι θεὸς πλήν σου. σὺ γὰρ εἶ θεὸς, καὶ οὐκ ᾔδειμεν, θεὸς τοῦ ἰσραὴλ σωτήρ. αἰσχυνθήσονται καὶ ἐντραπήσονται πάντες οἱ ἀντικείμενοι αὐτῷ, καὶ πορεύσονται ἐν αἰσχύνῃ. ταῦτα μὲν ἡ προφητεία. οὐχ ἡγοῦμαι δὲ ἀντειπεῖν δύνασθαί τινα, κἂν σφόδρα ᾖ ἀγνώμων, τῷ προδήλῳ καὶ σαφεῖ τῆς λέξεως ἐναργῶς οὕτως εἰσαγούσης θεὸν τοῦ ἰσραὴλ σωτῆρα, καὶ ἕτερον ἐν αὐτῷ θεόν. προσκυνήσουσί σοι, φησὶν, οἱ δίκαιοι, καὶ ἐν σοὶ προσεύξονται. ὅτι ἐν σοὶ ὁ θεός ἐστι, καὶ οὐκ ἔστι θεὸς πλήν σου. σὺ γὰρ εἶ ὁ θεὸς καὶ οὐκ ᾔδειμεν. θεὸς τοῦ ἰσραὴλ σωτήρ. τὸ δὲ οὐκ ᾔδειμεν, ἐκ προσώπου τῶν περὶ αὐτὸν μὴ ἐπεγνωκότων παρὰ μόνοις τοῖς ἑβδομήκοντα εἰρημένον, ἑτέρως εἶχε τὸ ἑβραϊκὸν, ὃ μεταλαβὼν ὁ μὲν ἀκύλας φησὶ, θεὸς ἄρα ἰσχυρὸς ἀποκρυπτόμενος, θεὸς ἰσραὴλ σώζων. ὁ δὲ θεοδοτίων, ἀλλὰ τοῦτο ἰσχυρὸς κρυφαῖος θεὸς σώζων. σφόδρα θαυμαστῶς κρυφαῖον θεὸν, τὸν χριστὸν ὀνομάζει. καὶ τὴν αἰτίαν δὲ δι' ἣν θεὸν αὐτὸν μόνον ὡς ἐν μυστηρίοις μετὰ τὸ πρότερον καὶ ἄγνωστον ἀποκαλεῖ, σαφῶς ἐκδιδάσκει, τὴν τοῦ πατρὸς ἐν αὐτῷ κατοίκησιν. ἐν τούτῳ γὰρ κατὰ τὸν θεῖον ἀπόστολον, εὐδόκησε πᾶν τὸ πλήρωμα τῆς θεότητος κατοικῆσαι. τοῦτο δηλοῖ φάσκουσα ἡ λέξις, ὅτι ἐν σοὶ ὁ θεός ἐστι, καὶ οὐκ ἔστι θεὸς πλήν σου. ἀντὶ δὲ τοῦ, πλήν σου, πλὴν αὐτοῦ, ὁ θεοδοτίων πεποίηκεν, ἵν' ᾖ, οὐκ ἔστι θεὸς πλὴν αὐτοῦ. δηλαδὴ τοῦ ἐν σοὶ θεοῦ. δι' ὃν καὶ σὺ τυγχάνεις ὢν θεός. κατὰ δὲ τὸν ἀκύλαν οὕτως ἔχει, πλὴν ἐν σοὶ ἰσχυρὸς, καὶ οὐκ ἔστιν ἔτι παρά σοι, θεὸς ἄρα ἰσχυρὸς καὶ ἀποκρυπτόμενος, θεὸς σώζων. κατὰ δὲ τὸν σύμμαχον, μόνον ἐν σοὶ θεὸς καὶ οὐκ ἔστιν ἔτι, οὐδ' ὑπάρχει θεὸς, ὄντως σὺ θεὸς κρυφαῖος, θεὸς ἰσραὴλ σώζων. δι' ὧν τὸ αἴτιον τοῦ εἶναι θεὸν τὸν χριστὸν τοῦ θεοῦ σαφὲς ὁ λόγος παρέστησεν. ἐπεὶ γὰρ ἐν σοί φησιν ἐστὶ θεὸς, διὰ τοῦτο σὺ θεὸς ἰσχυρὸς καὶ κρυφαῖος. οὐκοῦν διὰ τούτων ὁ μὲν ἀληθὴς καὶ μόνος θεὸς εἷς ἂν εἴη, μόνος κυρίως τυγχάνων τῆς προσηγορίας. ὁ δὲ δεύτερος, μετουσίᾳ τοῦ ἀληθοῦς, τῆς κοινωνίας ἠξίωται, οὔτε ὢν καθ' ἑαυτὸν, οὔτε ὑφεστὼς δίχα τοῦ θεοποιοῦντος αὐτὸν πατρὸς, οὔτ' ἄνευ

τοῦ

τοῦ πατρὸς θεολογούμενος, ἀλλ' ὅλον αὐτὸ τοῦτο ὤν τε καὶ ζῶν καὶ ὑφεστὼς, διὰ τὸν ἐν αὐτῷ πατέρα, συνών τε τῷ πατρὶ, καὶ ἐξ αὐτοῦ, καὶ δι' αὐτὸν θεοποιούμενος, τό, τε εἶναι ὁμοῦ καὶ τὸ θεὸς εἶναι οὐκ ἐξ ἑαυτοῦ, παρὰ δὲ τοῦ πατρὸς ἐσχηκώς. διὸ δὴ μετὰ τὸν πατέρα τιμᾶν καὶ αὐτὸν ὡς θεὸν ἐδιδάχθημεν, διὰ τὸν ἐν αὐτῷ κατοικοῦντα θεὸν, ὥσπερ οὖν αἱ μετὰ χεῖρας περιέχουσι προφητεῖαι. ὡς γὰρ δὴ τιμηθείη βασιλέως εἰκὼν διὰ τὸν οὗ τοὺς χαρακτῆρας καὶ τὴν ὁμοίωσιν φέρει. τιμωμένης δὲ τῆς εἰκόνος, καὶ τοῦ βασιλέως αὐτοῦ, εἷς δὴ ὁ τιμώμενος καὶ οὐ δύο. οὐ γὰρ δύο βασιλεῖς, ὅ, τε πρῶτος καὶ ἀληθὴς, καὶ ὁ ἐπὶ τῆς εἰκόνος τετυπωμένος, εἷς δὲ ὁ κατ' ἀμφοτέρων, οὐ μόνον νοούμενος, ἀλλὰ καὶ ὀνομαζόμενος καὶ τιμώμενος· οὕτω δῆτα καὶ ὁ μονογενὴς υἱὸς εἰκὼν ὢν μόνος τοῦ θεοῦ τοῦ ἀοράτου, εἰκότως διὰ τὸν οὗ φέρει ὁμοίωσιν, εἰκών τε ἀναγορεύεται τοῦ ἀοράτου θεοῦ, θεοποιεῖταί τε πρὸς αὐτοῦ τοῦ πατρὸς, οὕτω πεφυκὼς τὴν οὐσίαν, αὐτόθεν τε ἀπὸ πρώτης ὑπάρξεως φυσικὴν ἀλλ' οὐκ ἐπίκτητον τὴν εἰκόνα τοῦ πατρὸς ἐπαγόμενος. διὸ καὶ φύσει θεὸς ὁμοῦ καὶ μονογενὴς υἱὸς ὢν τυγχάνει, οὐχὶ δὲ ὁμοίως τοῖς ἔξωθεν εἰσποιουμένοις, ἐπισυμβεβηκὸς τὸ ἀξίωμα τῆς τοῦ θεοῦ προσηγορίας ἐπέχουσι. πλὴν εἰ καὶ φύσει μονογενὴς υἱὸς καὶ θεὸς εἶναι ἀναφημίζεται, ἀλλ' οὐχ ὁ πρῶτος θεὸς, πρώτου δὲ τοῦ θεοῦ μονογενὴς υἱὸς καὶ διὰ τοῦτο θεός. καὶ ὅλον γε τοῦτο αἴτιον ἂν εἴη τοῦ καὶ αὐτὸν εἶναι θεὸν, τὸ μόνον εἶναι φύσει τοῦ θεοῦ υἱὸν, καὶ μονογενῆ χρηματίζειν, καὶ τὸ δι' ὅλου σώζειν τοῦ μόνου θεοῦ τὴν ἔμψυχον καὶ ζῶσαν νοερὰν εἰκόνα, κατὰ πάντα τῷ πατρὶ παρωμοιωμένην, καὶ τῆς θεότητός τε αὐτῆς τὴν ὁμοίωσιν ἐπιφερομένην. ταύτῃ τοιγαροῦν καὶ αὐτὸν ὡς ἂν μόνον υἱὸν καὶ μόνον εἰκόνα ὄντα τοῦ θεοῦ καὶ τοῦ ἀγεννήτου καὶ ἀνάρχου τῆς πατρὸς οὐσίας τὰς δυνάμεις κατὰ τὸ παράδειγμα τῆς ὁμοιώσεως περιβεβλημένον, ὑπό τε τοῦ πάντων τεχνικωτάτου καὶ πανεπιστήμονος ζωγράφου τε καὶ ζωοποιοῦ πατρὸς, εἰς τὸ ἔτι ἀκριβὲς τῆς ὁμοιώσεως ἀπειργασμένον, θεὸν εἰκότως οἱ θεῖοι ἀναγορεύουσι λόγοι, ὡς καὶ ταύτης μετὰ τῶν ἄλλων παρὰ τοῦ πατρὸς ἠξιωμένον προσηγορίας, εἰληφότα τε, ἀλλ' οὐκ ἰδιόκτητον αὐτὴν ἐσχηκότα. ὁ μὲν γὰρ δίδωσιν, ὁ δὲ λαμβάνει. ὥστε κυρίως καὶ ἕνα ἐκεῖνον εἶναι θεὸν τὸν μόνον μὲν τὸν φύσει ὄντα, τὸν μὴ παρὰ ἑτέρου λαβόντα. τὸν δὲ, τῶν δευτερείων ἠξιῶσθαι, καὶ τὸ θεὸν εἶναι λαβόντα παρὰ τοῦ πατρὸς ἔχειν, ὡς ἂν εἰκόνα τοῦ θεοῦ, μιᾶς ἐπ' ἀμφοῖν κατὰ τὸ παράδειγμα τῆς θεότητος ἐπινοουμένης, ἑνός τε ὄντος θεοῦ τοῦ καθ' ἑαυτὸν ἀνάρχως καὶ ἀγεννήτως ὄντος, διὰ δὲ τοῦ υἱοῦ ὡς ἂν δι' ἐσόπτρου τῆς εἰκόνος ἐπιθεωρουμένης. τοῦτον καὶ τὸ πνευματικὸν παιδεύει λόγιον, οὐκ ἄλλως φάσκον θεὸν εἶναι προσκυνη-
» τὸν τὸν δηλούμενον, ἀλλ' ἢ διὰ τὸν ἐνοικοῦντα αὐτῷ πατέρα. ἐν σοὶ γάρ φησι,
» προσεύξονται, ὅτι ἐν σοὶ ὁ θεός ἐστι, καὶ σὺ δὲ αὐτὸς θεὸς ὤν, σωτὴρ τοῦ Ἰσραὴλ τυγ-
» χάνεις, καὶ διὰ τοῦτο ἰσχυρὸς καὶ κρυφαῖος θεὸς εἶ. ἐπεὶ ἐν σοὶ ὁ θεὸς, καὶ οὐκ ἔστιν ἔτι
» πλὴν αὐτοῦ. ἀντὶ δὲ τοῦ ἐκοπίασεν Αἴγυπτος, τὸ ἑβραϊκὸν, καὶ οἱ λοιποὶ πάντες ἑρ-
» μηνευταὶ, κόπος Αἰγύπτου ἐκδεδώκασιν. ἵν' ᾖ τὸ λεγόμενον τοιοῦτον, σοὶ προσκυ-
» νήσουσι καὶ σοὶ ἔσονται δοῦλοι ὁ κόπος Αἰγύπτου, καὶ ἡ ἐμπορεία Αἰθιόπων, καὶ οἱ Σαβω-
» είμ, δι' ὧν βάρβαρα οἶμαι καὶ ἄσημα τινα ἔθνη δηλοῦσθαι, καὶ πάντα ὅσα ἤδη πάλαι πρότερον τῇ δαιμονικῇ τετεύχατο δεισιδαιμονίᾳ. ἐπεὶ γὰρ Αἰγύπτιοι ἐδόκουν πάντων τῶν ἐθνῶν δεισιδαιμονέστατοι τυγχάνειν, πρῶτοί τε κατάρξαι τῆς εἰδωλο-

λατρείου πλάνης, εἰκότως πρότερον αὐτοὺς τοῖς ἔθνεσιν ὑποταγησομένους τῷ χριστῷ,
καὶ δι' αὐτῶν καὶ τὰ περὶ τῶν λοιπῶν εἰδωλολατρῶν φανερὰ καθιστᾶσα. ὃ δὴ ταῦτα
πεπλήρωται ἐπὶ τοῦ σωτῆρος καὶ κυρίου ἡμῶν, τῷ ἐν πᾶσιν ἔθνεσι προσκυνεῖσθαι
καὶ δουλεύειν αὐτῷ μυρία πλήθη τῶν ἀνὰ τὴν οἰκουμένην ἐθνῶν. αἰθίοπας δὲ καὶ
σαβαΐμ τοὺς ἐνταῦθα προσκυνήσειν τῷ χριστῷ προφητευομένους, καὶ διὰ τοῦ οα' ψαλ-
» μοῦ ἡγοῦμαι δηλοῦσθαι, δι' ὧν εἴρηται, ἐνώπιον αὐτοῦ προσπεσοῦνται αἰθίοπες,
» καὶ βασιλεῖς ἀράβων καὶ σαβὰ δῶρα προσάξουσι, καὶ προσκυνήσουσιν αὐτῷ.
δῆλον ἐκ τῆς συμφράσεως, ὅτι τῷ ἐν ἐκείνοις προφητευομένῳ χριστῷ.

Ὡς θεοῦ λόγον οὐσιώδη κατ' ἐπικέλευσιν τοῦ πατρὸς ὁμοίως ἡμῖν οἶδε δημιουργὸν τῶν ἁπάντων ὁ δαβίδ. καὶ ὡς τὸν αὐτὸν τοῦ θεοῦ λόγον ὁ αὐτὸς προφήτης ἐπὶ θεραπείᾳ τῶν ἀνθρώπων ἐκ τοῦ πατρὸς ἀποστέλλεσθαι μαρτυρεῖ. καὶ ὡς ἐν βραχεῖ χρόνῳ τὴν σύμπασαν γῆν πληρώσειν τῆς αὐτοῦ διδασκαλίας θεσπίζει.

ψαλμοῦ λβ'.

Τῷ λόγῳ κυρίου οἱ οὐρανοὶ ἐστερεώθησαν, καὶ τῷ πνεύματι τοῦ στόματος αὐτοῦ πᾶσα ἡ
» δύναμις αὐτῶν. καὶ ἐν ρ' δὲ ψαλμῷ εἴρηται, ἀπέστειλε τὸν λόγον αὐτοῦ καὶ
» ἰάσατο αὐτοὺς ἐκ τῶν διαφθορῶν αὐτῶν. καὶ πάλιν ἐν ρμζ', ὁ ἀποστέλλων τὸ
» λόγιον αὐτοῦ τῇ γῇ, ἕως τάχους δραμεῖται ὁ λόγος αὐτοῦ. ἀλλὰ γὰρ τῷ μετὰ χεῖρας
» ψαλμῷ φάσκοντι, τῷ λόγῳ κυρίου οἱ οὐρανοὶ ἐστερεώθησαν, συνᾴδει τὸ ἱερὸν εὐαγ-
» γέλιον διαρρήδην λέγον, ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος, καὶ ὁ λόγος ἦν πρὸς τὸν θεόν,
» καὶ θεὸς ἦν ὁ λόγος. οὗτος ἦν ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν θεόν. πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο, καὶ χω-
» ρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἕν. θεὸν εἰκότως τὸ εὐαγγέλιον ὀνομάζει. ἐπεὶ καὶ διὰ τῶν
πρόσθεν αὐτὸς ἐστὶν ὁ νῦν θεολογούμενος, λόγος καὶ σοφία καὶ δύναμις θεοῦ, καὶ
ἱερεὺς καὶ χριστὸς καὶ βασιλεὺς καὶ κύριος καὶ θεὸς καὶ εἰκὼν ἀνηγόρευται τοῦ θεοῦ. καὶ ὅτι
γε ἕτερος ὢν τοῦ πατρὸς ὑπουργὸς ἦν αὐτοῦ, ὥστε ἐπικελευομένου τοῦ μείζονος αὐ-
» τὸν δημιουργεῖν, ἑξῆς κατὰ τὸν παρόντα ἐπιλέγει ψαλμόν, φοβηθήτω τὸν κύριον
» πᾶσα ἡ γῆ, ἀπ' αὐτοῦ δὲ σαλευθήτωσαν πάντες οἱ κατοικοῦντες οἰκουμένην. ὅτι
» αὐτὸς εἶπε, καὶ ἐγενήθησαν, αὐτὸς ἐνετείλατο, καὶ ἐκτίσθησαν. πρόδηλον γάρ, ὡς ὁ λέ-
γων, ἑτέρῳ λέγει· καὶ ὁ ἐντελλόμενος, ἑτέρῳ παρ' ἑαυτὸν ἐντέλλεται. σαφῶς δὲ
ἐπὶ τῇ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ἐνανθρωπήσει μυρία πλήθη ἐκ πάσης τῆς γῆς, τουτ-
έστιν ἐξ ἁπάντων τῶν ἐπὶ τῆς γῆς ἐθνῶν, οὐκέτι ὡς τὸ πρὶν τοὺς δαίμονας, ἀλλ' αὐ-
τὸν ἐφοβήθη τὸν κύριον ἰησοῦν. πάντες δὲ οἱ κατοικοῦντες τὴν οἰκουμένην ἐσαλεύ-
θησαν ἐπὶ τῷ τοῦ χριστοῦ ὀνόματι, ἀκολούθως τῷ νῦν φάσκοντι λογίῳ, φοβηθήτω τὸν
» κύριον πᾶσα ἡ γῆ. ἀπ' αὐτοῦ δὲ σαλευθήτωσαν πάντες οἱ κατοικοῦντες τὴν οἰκου-
» μένην. ταῦτα μὲν οὖν ἐκ τοῦ β' καὶ λ' ψαλμοῦ. σύμφωνα δὲ τούτοις εὕροις ἂν
καὶ ἐν ρμη' ψαλμῷ, ὃς διδάσκει οὐ τὰ περὶ γῆν μόνα, ἀλλὰ καὶ τὰ κατ' οὐρανόν,
καὶ συλλήβδην ἅπασαν τὴν κτίσιν, κατ' ἐπικέλευσιν τοῦ τῶν ὅλων θεοῦ γεγονέναι. λέ-
» γει δ' οὖν, αἰνεῖτε τὸν κύριον ἐκ τῶν οὐρανῶν, αἰνεῖτε αὐτὸν ἐν τοῖς ὑψίστοις. αἰνεῖτε αὐ-
» τὸν πάντες ἄγγελοι αὐτοῦ, αἰνεῖτε αὐτὸν πᾶσαι αἱ δυνάμεις αὐτοῦ. αἰνεῖτε αὐτὸν ἥ-
» λιος καὶ σελήνη, αἰνεῖτε αὐτὸν πάντα τὰ ἄστρα, καὶ τὸ φῶς. ὅτι αὐτὸς εἶπε, καὶ ἐγενή-
θησαν,

θησαν· αὐτὸς ἐνετείλατο, καὶ ἐκτίσθησαν. εἰ γὰρ αὐτὸς ἐνετείλατο, καὶ τίς ὁ τοσοῦτος, ὡς τὴν περὶ τῶν τηλικούτων ἐντολὴν ὑποδέξασθαι, ἢ ὁ τοῦ θεοῦ λόγος; ὁ ποικίλως διὰ τῆς προρούσης ἡμῖν ὑποθέσεως θεολογούμενος, καὶ λόγος θεοῦ προσαγορευόμενος εἰκότως, ὅτι δὴ τοὺς τῶν ἁπάντων δημιουργικούς τε καὶ ποιητικοὺς λόγους ὁ πάντων γενέτωρ ἐν αὐτῷ καταβέβληται, λόγῳ καὶ τάξει τὰ σύμπαντα διέπειν αὐτῷ καὶ διακυβερνᾷν παραδούς. μὴ γὰρ οὖν τις ὑπολάβοι τῷ παρὰ ἀνθρώποις ἐκ συλλαβῶν συνεστῶτι, ἔκ τε ὀνομάτων καὶ ῥημάτων συγκειμένῳ, ἐνάρθρῳ καὶ προφορικῷ λόγῳ τὸν τοῦ θεοῦ παρόμοιον τυγχάνειν. ὅτι δὴ ὁ παρ' ἡμῖν λόγος ἐν φωναῖς καὶ συλλαβαῖς, καὶ τοῖς διὰ τούτων σημαινομένοις κέκτηται τὴν οὐσίαν, διὰ γλώττης καὶ ἀρτηριῶν, φάρυγγός τε καὶ στόματος προφερόμενος· ὁ δὲ τῆς ἀϊδίου καὶ ἀσωμάτου φύσεως πάντη κατὰ πάντα τοῦ καθ' ἡμᾶς παρηλλαγμένος, οὐδὲν ἀνθρώπειον ἐπάγοιτ' ἄν, μόνῃ κεχρημένος τῇ τῆς προσρήσεως ὁμωνυμίᾳ. ἐπεὶ μήτε φωνὴν τὴν δι' ἀέρος κρούσεως ὑφισταμένην, μήτε ῥήματα, μήτε συλλαβάς, μήτε γλῶτταν, μήτε στόμα, μήτε ὅλως τι τῶν ἀνθρωπίνων καὶ θνητῶν ἐπὶ τοῦ τῶν ὅλων θεοῦ παραληπτέον. ψυχῆς γὰρ ἂν εἴη ὁ λόγος ἔργον, ὃ οὐδαμῶς οἷός τε καθ' ἑαυτὸν δίχα ψυχῆς εἶναι, ἢ ὑποστῆναι. τοιόσδε γὰρ ὁ ἐν ἀνθρώποις λόγος, ἰδίως μὲν ἀνούσιος ὢν καὶ ἀνυπόστατος, ὅλον δὲ αὐτὸ κίνησίς τε καὶ ἐνέργεια διανοίας τυγχάνων. ἀλλὰ γὰρ οὐ καὶ ὁ τοῦ θεοῦ τοιοῦτος, ἔχων δὲ καθ' ἑαυτὸν οἰκείαν ὑπόστασιν πανθείαν καὶ νοεράν, ἰδίως μὲν ὑφεστῶσαν, ἰδίως δ' αὖ πάλιν ἐνεργοῦσαν, ἄϋλόν τε οὖσαν καὶ ἀσώματον, καὶ κατὰ πάντα τῇ τοῦ πρώτου καὶ ἀγενήτου καὶ μόνου θεοῦ φύσει προσωμοιωμένην, τοὺς τῶν γενητῶν ἁπάντων λόγους, καὶ τὰς τῶν ὁρωμένων ἀσωμάτους τε καὶ ἀοράτους ἰδέας ἐν αὐτῇ φέρουσα. διὸ καὶ σοφίαν αὐτήν, καὶ θεὸν λόγον οἱ θεῖοι χρησμοὶ προσαγορεύουσιν.

Ὡς καὶ ὁ Ἡσαΐας δύο κυρίους ὁμοίως τῷ Δαβὶδ ὁμολογεῖ, καὶ τὸν δεύτερον, δημιουργὸν εἶναι τῶν ὅλων, ὥσπερ οὖν καὶ αὐτοὶ δοξάζομεν.

Ἄκουέ μου Ἰακὼβ καὶ Ἰσραήλ, ὃν ἐγὼ καλῶ. ἐγώ εἰμι πρῶτος, καὶ ἐγώ εἰμι εἰς τὸν αἰῶνα, καὶ ἡ χείρ μου ἐθεμελίωσε τὴν γῆν, καὶ ἡ δεξιά μου ἐστερέωσε τὸν οὐρανόν. καλέσω αὐτούς, καὶ στήσονται ἅμα, καὶ συναχθήσονται πάντες, καὶ ἀκούσονται. τίς αὐτοῖς ἀνήγγειλε ταῦτα. κύριος ἀγαπῶν σε ἐποίησε τὸ θέλημά σου ἐπὶ Βαβυλῶνα, τοῦ ἆραι σπέρμα χαλδαίων. ἐγὼ ἐλάλησα, καὶ ἐγὼ ἐκάλεσα. ἤγαγον αὐτόν, καὶ εὐόδωσα τὴν ὁδὸν αὐτοῦ. προσαγάγετε πρός με, καὶ ἀκούσατε ταῦτα. οὐκ ἀπ' ἀρχῆς ἐν κρυφῇ λελάληκα. ἡνίκα ἐγίνετο, ἐκεῖ ἤμην. καὶ νῦν κύριος κύριος ἀπέσταλκέ με, καὶ τὸ πνεῦμα αὐτοῦ. ὅρα δὲ καὶ νῦν τίνα τρόπον ὁ φήσας, ἐγώ εἰμι ὁ πρῶτος, καὶ ἐγώ εἰμι εἰς τὸν αἰῶνα, ὁ τὴν γῆν καὶ τὸν οὐρανὸν συστησάμενος, ἐναργῶς οὕτως ἀπεστάλθαι ὁμολογεῖ ὑπὸ κυρίου κυρίου, οὕτω τὸν πατέρα συνήθως δὶς κύριον ἀναγορεύων, ὡς ἂν ἔχοις καὶ ταύτην ἀναμφίλεκτον τοῦ ζητουμένου τὴν μαρτυρίαν. πρῶτον δὲ αὐτὸν ὡς ἐν γενητοῖς [illegible] εἶναι λέγει, τὴν ἄναρχον καὶ ἀγένητον καὶ τὴν ὑπὲρ τὸ πρῶτον οὐσίαν ἀπονέμων τῷ πατρί. τὸ γάρ τοι πρῶτον, ἀριθμοῦ πλείονος ἡγεῖται, τιμῇ καὶ τάξει προτεταγμένον· ὅπερ οὐκ ἂν ἐπὶ τοῦ πατρὸς ἁρμόσειεν. οὐ γὰρ δὴ γενητῶν πρῶτος ὁ ἐπὶ πάντων θεός, ἐπεὶ μηδ' ἀρχή τις ἐπινοεῖται

αὐτοῦ. ἐπέκεινα δ' ἂν εἴη καὶ ἀνωτάτω τοῦ προφήτου, ἅτε δὴ αὐτὸς καὶ τὸν προφήτην γεννήσας καὶ ὑποστησάμενος, μόνου τοῦ θείου λόγου πάντων τῶν θνητῶν προφήτου χρηματίζοντος. ζητουμένου δὲ ἄρα κατὰ τὸ, αὐτὸς εἶπε, καὶ ἐγενήθησαν, αὐτὸς ἐνετείλατο, καὶ ἐκτίσθησαν· τίνι τὴν τῶν γεννητῶν ἐντέταλται δημιουργίαν, νῦν σαφῶς ἀποδέδεικται, ὅτι τῷ φήσαντι, ἡ χείρ μου ἐθεμελίωσε τὴν γῆν, καὶ ἡ δεξιά μου ἐστερέωσε τὸν οὐρανόν· ὃς καὶ πρὸς τοῦ κρείττονος ἀπεστάλθαι ὁμολογεῖ λέγων, νῦν κύριος κύριος ἀπέσταλκέ με, καὶ τὸ πνεῦμα αὐτοῦ. εἴη δ' ἂν ὁ θεὸς λόγος καὶ ταῦτα φάσκων, ἐπεὶ τῷ λόγῳ κυρίου οἱ οὐρανοὶ ἐστερεώθησαν, κατὰ τὴν ἀπὸ τοῦ ψαλμοῦ παράθεσιν. πλὴν ἀλλὰ εἰ καὶ αὐτὸς ὁ τοῦ θεοῦ λόγος τῇ κύριος θεολογεῖται προσηγορίᾳ, ὅμως τὸν ἀνωτάτω καὶ κρείττονα πατέρα αὐτοῦ καὶ κύριον, εὖ μάλα εὐσεβῶς δὶς κύριον αὐτὸν ἀνακαλεῖ, τῷ διαφόρῳ χρώμενος ἐπ' αὐτοῦ ὀνόματι. καὶ νῦν γάρ φησι, κύριος κύριος ἀπέσταλκέ με, ὡς ἂν κυρίως ὄντος τοῦ ἐπὶ πάντων θεοῦ προφήτου καὶ ἀληθῶς κυρίου αὐτοῦ τε τοῦ μονογενοῦς αὐτοῦ λόγου, καὶ τῶν μετ' αὐτὸν γεννητῶν ἁπάντων, καθ' ὧν δευτέρως τὴν κυρίαν καὶ δεσποτείαν παρὰ τοῦ πατρὸς ὁ τοῦ θεοῦ λόγος ἀναδεξάμενος, οἷα γνήσιος υἱὸς καὶ μονογενὴς, δεύτερος εἰκότως καὶ αὐτὸς αὖ εὐσεβῶς χρηματίζοι κύριος.

Ἀπὸ τῆς γενέσεως.

Ὡς καὶ ὁ μέγιστος τοῦ θεοῦ θεράπων μωσῆς, ἐν τῇ κοσμοποιΐᾳ οἶδε πατέρα καὶ θεὸν τῶν ὅλων ἑτέρῳ κοινολογούμενον ἐπὶ τῇ τοῦ ἀνθρώπου δημιουργίᾳ· τὸν θεῖον δὲ λόγον τοῦτον εἶναι προμεμαθήκαμεν.

Καὶ εἶπεν ὁ θεὸς, ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ' ὁμοίωσιν. καὶ αὖθις, καὶ εἶπεν ὁ θεὸς, οὐ καλὸν εἶναι τὸν ἄνθρωπον μόνον, ποιήσωμεν αὐτῷ βοηθὸν κατ' αὐτόν. καὶ ἵνα γε μή τις πρὸς ἀγγέλους ταῦτα εἰρῆσθαι νομίσειε, παραχρῆμα δηλοῖ τὸν κεκελευσμένον οὐκ ἄγγελον ὄντα θεοῦ, λέγων, καὶ ἐποίησεν ὁ θεὸς τὸν ἄνθρωπον, κατ' εἰκόνα θεοῦ ἐποίησεν αὐτόν.

Ἀπὸ τῆς αὐτῆς.

Ὡς ὁ αὐτὸς μωσῆς δύο σαφέστατα κυρίους ἀνεπικαλύπτως θεολογεῖ.

Ὁ ἥλιος ἀνέτειλεν ἐπὶ τὴν γῆν, καὶ λὼτ εἰσῆλθεν εἰς σηγὼρ, καὶ ἔβρεξε κύριος ἐπὶ σόδομα θεῖον καὶ πῦρ παρὰ κυρίου. σαφῶς δεύτερον ἀναγορεύει, ὃν καὶ διδάσκει παρὰ τοῦ μείζονος ἐπιτετραφέντα τὴν κατὰ τῶν ἀσεβῶν ποιήσασθαι τιμωρίαν. πλὴν ἀλλ' εἰ καὶ δύο κυρίους ἀνεπικαλύπτως ὁμολογοῦμεν, ἀλλ' οὐ καὶ ταῖς ὁμοίαις ἐπ' ἀμφοτέροις χρώμεθα θεολογίαις· εὐσεβῶς δὲ τῇ τάξει χρώμενοι, τὸν μὲν ἀνωτάτω πατέρα καὶ θεὸν καὶ κύριον, καὶ τοῦ δευτέρου κύριον καὶ θεὸν εἶναι πεπαιδεύμεθα· τὸν δὲ τοῦ θεοῦ λόγον τὸν δεύτερον κύριον, τῶν μὲν ὑπ' αὐτὸν δεσπότην, οὐκ ἔτι δὲ ὁμοίως καὶ τοῦ μείζονος. οὐ γὰρ τοῦ πατρὸς κύριος, οὐδὲ τοῦ πατρὸς θεὸς, ὁ θεὸς λόγος, ἀλλ' ἐκείνου μὲν εἰκὼν, καὶ λόγος, καὶ σοφία, καὶ δύναμις, τῶν δὲ μετ' αὐτὸν δεσπότης κύριος, καὶ θεός. ὁ δέ γε πατὴρ καὶ τοῦ υἱοῦ πατὴρ καὶ κύριος καὶ θεός. ὅθεν εἰκότως ἀνατρέχουσιν εἰς μίαν ἀρχήν· καὶ εἰς ἕνα θεὸν συνάγεται ἡμῖν τὰ τῆς εὐσεβοῦς θεολογίας.

Ἀπὸ τῆς αὐτῆς.

Ὡς ὁ αὐτὸς θεράπων τὸν θεὸν λόγον δηλοῖ δεύτερον θεὸν καὶ κύριον προσαγορευόμενον, ἐν ἀνθρώπου τε μορφῇ καὶ σχήματι ὀφθέντι καὶ χρηματίσαι τοῖς παλαιοῖς ἱστορεῖ.

Ὤφθη δὲ κύριος τῷ Ἀβραὰμ, καὶ εἶπεν αὐτῷ, τῷ σπέρματί σου δώσω τὴν γῆν ταύτην. Καὶ πάλιν, ἐγένετο Ἀβραὰμ ἐτῶν ἐνενήκοντα ἐννέα, καὶ ὤφθη κύριος τῷ Ἀβραὰμ, καὶ εἶπεν αὐτῷ, ἐγώ εἰμι ὁ θεός. εὐαρέστει ἐνώπιόν μου καὶ γίνου ἄμεμπτος, καὶ θήσομαι τὴν διαθήκην μου ἀνὰ μέσον σοῦ, καὶ ἀνὰ μέσον μου, καὶ πληθυνῶ σε σφόδρα. Καὶ αὖθις, ὤφθη δὲ ὁ θεὸς αὐτῷ πρὸς τῇ δρυῒ τῇ Μαμβρῇ, καθημένου αὐτοῦ ἐπὶ τῆς θύρας τῆς σκηνῆς αὐτοῦ μεσημβρίας. ἀναβλέψας δὲ τοῖς ὀφθαλμοῖς αὐτοῦ, εἶδε. καὶ ἰδοὺ τρεῖς ἄνδρες εἱστήκεισαν ἐπάνω αὐτοῦ. καὶ ἰδὼν προσέδραμεν εἰς συνάντησιν αὐτοῖς, ἀπὸ τῆς θύρας τῆς σκηνῆς, καὶ προσεκύνησε. καὶ ἑξῆς μετὰ τὴν φιλοξενίαν ἐπιφέρει, ὁ δὲ κύριος εἶπεν, οὐ μὴ κρύψω ἐγὼ ἀπὸ Ἀβραὰμ τοῦ παιδός μου ἃ ἐγὼ ποιῶ. Ἀβραὰμ δὲ γινόμενος ἔσται εἰς ἔθνος μέγα καὶ πολύ, καὶ ἐνευλογηθήσονται ἐν αὐτῷ πάντα τὰ ἔθνη τῆς γῆς. Καὶ τούτοις αὖθις ἐπιλέγει, ὡς περὶ ἑτέρου, ᾔδειν γὰρ ὅτι συντάξει τοῖς υἱοῖς αὐτοῦ καὶ τῷ οἴκῳ αὐτοῦ μετ' αὐτόν, καὶ φυλάξουσι τὰς ὁδοὺς κυρίου. ποιεῖν δικαιοσύνην καὶ κρίσιν, ὅπως ἐπαγάγῃ κύριος ἐπὶ Ἀβραὰμ ἃ ἐλάλησε πρὸς αὐτόν. Ταῦτα αὐτὸς ἀναγέγραπται λέγων ὁ χρηματίζων τῷ Ἀβραὰμ κύριος, ἕτερον κύριον ὁμολογῶν δηλαδὴ τὸν αὐτοῦ πατέρα καὶ ποιητὴν τοῦ παντός. ὁ γοῦν Ἀβραὰμ, οἷα προφήτης κατάληψιν ἔχων ἀκριβῆ τοῦ χρηματίζοντος, ἑξῆς τοῖς προεκτεθεῖσι ποτνιᾶται λέγων, καὶ μὴ συναπολέσῃς δίκαιον μετ' ἀσεβοῦς, καὶ ἔσται ὁ δίκαιος ὡς ἀσεβής. ἐὰν ὦσι πεντήκοντα δίκαιοι ἐν τῇ πόλει, ἀπολεῖς αὐτούς; οὐκ ἀνήσεις πάντα τὸν τόπον ἕνεκεν τῶν πεντήκοντα δικαίων; μηδαμῶς σὺ ποιήσεις τὸ ῥῆμα τοῦτο, τοῦ ἀποκτεῖναι δίκαιον μετὰ ἀσεβοῦς, καὶ ἔσται ὁ δίκαιος ὡς ὁ ἀσεβής. μηδαμῶς ὁ κρίνων πᾶσαν τὴν γῆν, οὐ ποιήσεις κρίσιν. ἀγγέλοις δὴ φάσκειν ταῦτα, ἤ τινι τῶν τοῦ θεοῦ λειτουργῶν οὐχ ἡγοῦμαι λέγεσθαι ἁρμόζειν. οὐδὲ γὰρ τοῦ τυχόντος ἂν εἴη τὸ κρίνειν πᾶσαν τὴν γῆν. ἀλλ' οὐδ' ἄγγελος ὁ προγραφεὶς ἀνηγόρευται, κρείττων δέ τις ἀγγέλου θεὸς καὶ κύριος πρὸς τῇ ἀναγεγραμμένῃ δρυῒ μετὰ τῶν δυεῖν ἀγγέλων ἐν ἀνθρώπου σχήματι ὀφθείς. πάλιν γε μὴν οὐδὲ τὸν ἐπὶ πάντων θεὸν ἡγητέον διὰ τούτων δηλοῦσθαι. μεταβάλλειν γὰρ φάναι τὸ θεῖον καὶ σχηματίζεσθαι εἰς ἀνδρὸς εἶδος καὶ μορφήν, οὐκ εὐαγές. λείπεται δὴ αὐτὸν εἶναι τὸν τοῦ θεοῦ λόγον τὸν διὰ τῶν πρόσθεν τεθεολογημένον ὁμολογεῖν. ὅθεν εἰσέτι καὶ νῦν παρὰ τοῖς πλησιοχώροις, ὡς ἂν θεῖος ὁ τόπος εἰς τιμὴν τῶν αὐτόθι τῷ Ἀβραὰμ ἐπιφανέντων θρησκεύεται, καὶ θεωρεῖταί γε εἰς δεῦρο διαμένουσα ἡ τερέβινθος. οἱ γὰρ τῷ Ἀβραὰμ ἐπιξενωθέντες, ἐπὶ γραφῆς ἀνακείμενοι, δύο μὲν ἑκατέρωθεν, μέσος δὲ ὁ κρείττων ὑπερέχων τῇ τιμῇ. εἴη δ' ἂν ὁ δεδηλωμένος ἡμῖν κύριος αὐτὸς ὁ ἡμέτερος σωτήρ, ὃν καὶ οἱ ἀγνῶτες σέβουσι, τὰ θεῖα λόγια πιστούμενοι. ἔστι δὲ οὗτος αὐτὸς ἐξ ἐκείνου τὰ τῆς εὐσεβείας σπέρματα εἰς ἀνθρώπους καταβαλλόμενος, ἀνθρώπειον ὑποδὺς εἶδός τε καὶ σχῆμα, τῷ θεοφιλεῖ προπάτορι Ἀβραάμ, ὅς τις εἴη, αὐτὸν ἐξέφηνε, καὶ τὴν τοῦ πατρὸς αὐτοῦ παρεδίδου γνώμην.

Ἀπὸ τῆς αὐτῆς.

Ὡς ὁ αὐτὸς προφήτης ἐπὶ τοῦ Ἰακὼβ σαφέστερον ἐμφαίνει τὸν δηλούμενον κύριον, ὃν δὴ καὶ θεόν, καὶ ἄγγελον ἀποκαλεῖ, τοῦ ἐπὶ πάντων θεοῦ προσοιπτῶν.

Καὶ ἐπορεύθη εἰς Χαρράν, καὶ ἀπήντησε τόπῳ, καὶ ἐκοιμήθη ἐκεῖ. ἔδυ γὰρ ὁ ἥλιος. καὶ ἔλαβεν ἀπὸ τῶν λίθων, καὶ ἔθηκε πρὸς κεφαλῆς αὐτοῦ, καὶ ἐκοιμήθη ἐν τῷ τόπῳ ἐκείνῳ, καὶ ἐνυπνιάσθη. καὶ ἰδοὺ κλίμαξ ἐστηριγμένη εἰς τὴν γῆν, ἧς ἡ κεφαλὴ ἀφικνεῖτο εἰς τὸν οὐρανόν, καὶ οἱ ἄγγελοι τοῦ θεοῦ ἀνέβαινον καὶ κατέβαινον ἐπ' αὐτήν. ὁ δὲ κύριος ἐπεστήρικτο ἐπ' αὐτῆς, καὶ εἶπεν, ἐγὼ κύριος ὁ θεὸς Ἀβραὰμ τοῦ πατρός σου, καὶ ὁ θεὸς Ἰσαάκ. μὴ φοβοῦ· ἡ γῆ ἐφ' ἣν σὺ καθεύδεις ἐπ' αὐτήν, σοὶ δώσω αὐτήν, καὶ τῷ σπέρματί σου. καὶ ἔσται τὸ σπέρμα σου ὡς ἡ ἄμμος τῆς θαλάσσης, καὶ πλατυνθήσεται ἐπὶ θάλασσαν καὶ ἀνατολάς, καὶ ἐπὶ βορρᾶν καὶ λίβα· καὶ ἐνευλογηθήσονται ἐν σοὶ πᾶσαι αἱ φυλαὶ τῆς γῆς, καὶ ἐν τῷ σπέρματί σου. καὶ ἰδοὺ ἐγώ εἰμι μετά σου, διαφυλάσσων σε ἐν τῇ ὁδῷ πάσῃ οὗ ἂν πορευθῇς, καὶ ἀποστρέψω σε εἰς τὴν γῆν ταύτην, ὅτι οὐ μή σε ἐγκαταλίπω ἕως τοῦ ποιῆσαί με πάντα ὅσα ἐλάλησά σοι. καὶ ἐξηγέρθη Ἰακὼβ ἀπὸ τοῦ ὕπνου αὐτοῦ, καὶ εἶπεν, ὅτι ἔστι κύριος ἐν τῷ τόπῳ τούτῳ, ἐγὼ δὲ οὐκ ᾔδειν. καὶ ἐφοβήθη, καὶ εἶπεν, ὡς φοβερὸς ὁ τόπος οὗτος. οὐκ ἔστι τοῦτο, ἀλλ' ἢ οἶκος θεοῦ, καὶ αὕτη ἡ πύλη τοῦ οὐρανοῦ. καὶ ἀνέστη Ἰακὼβ τὸ πρωΐ, καὶ ἔλαβε τὸν λίθον ὃν ὑπέθηκε πρὸς κεφαλῆς αὐτοῦ, καὶ ἔστησεν αὐτὸν στήλην, καὶ ἐπέχεεν ἔλαιον ἐπὶ τὸ ἄκρον αὐτῆς, καὶ ἐκάλεσεν Ἰακὼβ τὸ ὄνομα τοῦ τόπου ἐκείνου, οἶκος θεοῦ. Τοῦτον τὸν ἐν τῷ διὰ τοσούτων χρηματίζοντα κύριον καὶ θεόν, ἄγγελον τοῦ θεοῦ προϊὼν ἑξῆς εὑρήσεις, ἐν οἷς φησὶ πρὸς τὰς γυναῖκας αὐτὸς Ἰακώβ, καὶ εἶπέ μοι ὁ ἄγγελος τοῦ θεοῦ καθ' ὕπνον, Ἰακώβ, ἐγὼ δὲ εἶπα, τί ἐστι. καὶ ἑξῆς, ἑώρακα φησι, πάντα ὅσα Λάβαν σοὶ ποιεῖ. ἐγὼ ὁ θεὸς ὁ ὀφθείς σοι ἐν τόπῳ οὗ ἤλειψάς μοι ἐκεῖ στήλην, καὶ ηὔξω μοι εὐχήν. ἆρ' οὖν ὁ ἀνωτέρω φήσας, ἐγὼ κύριος ὁ θεὸς Ἀβραὰμ τοῦ πατρός σου, καὶ ὁ θεὸς Ἰσαάκ, ᾧ καὶ στήλην ἀνέστησεν ὁ θεοφιλής, θεὸς μὲν ἦν καὶ κύριος· αὐτῷ γὰρ λέγοντι πιστευτέον· οὐ μὴν ὁ ἐπὶ πάντων, ἀλλ' ὁ ἐκείνου δεύτερος, τὰ τοῦ πατρὸς εἰς ἀνθρώπους διακονούμενος καὶ διαγγέλλων. διὸ καὶ ἄγγελον αὐτὸν ὁ Ἰακὼβ ἐπὶ τοῦ προόντος καλεῖ. εἶπέ μοι ὁ ἄγγελος τοῦ θεοῦ φάσκων καθ' ὕπνον, ἐγώ εἰμι ὁ θεὸς ὁ ὀφθείς σοι ἐν τῷ τόπῳ. οὐκοῦν ὁ αὐτὸς ἄγγελος κύριος καὶ θεὸς καὶ κύριος σαφῶς διὰ τούτων ἀνηγόρευται. καὶ ἐν Ἡσαΐᾳ δὲ τῷ προφήτῃ μεγάλης βουλῆς ἄγγελος, ὁμοῦ δὲ καὶ θεὸς καὶ ἄρχων καὶ ἐξουσιαστὴς προσαγορεύεται, ἐν οἷς τὴν εἰς ἀνθρώπους αὐτοῦ γένεσιν θεσπίζει, λέγων, ὅτι παιδίον ἐγεννήθη ἡμῖν, καὶ υἱὸς ἐδόθη ἡμῖν, οὗ ἡ ἀρχὴ ἐπὶ τοῦ ὤμου αὐτοῦ, καὶ καλεῖται τὸ ὄνομα αὐτοῦ, μεγάλης βουλῆς ἄγγελος, ἄρχων εἰρήνης, θεὸς ἰσχυρός, ἐξουσιαστής, πατὴρ τοῦ μέλλοντος αἰῶνος.

Ὡς καὶ Ἰακὼβ τὸν προδηλωθέντα, καὶ θεὸν καὶ κύριον, καὶ δὴ καὶ ἄγγελον ὁμοίως τῷ Ἀβραὰμ ἐν ἀνθρώπου σχήματι θεωρεῖ, διὰ τῆς οὕτως ἐχούσης ἱστορίας.

Ἀναστὰς δὲ τὴν νύκτα ἐκείνην, ἔλαβε τὰς δύο γυναῖκας, καὶ τὰς δύο παιδίσκας, καὶ τὰ ἕνδεκα παιδία αὐτοῦ. καὶ διέβη τὴν διάβασιν τὴν Ἰαβώκ, καὶ ἔλαβεν αὐτούς, καὶ διεβίβασε πάντα τὰ ἑαυτοῦ. ὑπελήφθη δὲ Ἰακὼβ μόνος, καὶ ἐπάλαιε μετ' αὐτοῦ

ἄνθρωπος

» ἄνθρωπος ἕως πρωΐ. εἶδε δὲ ὅτι οὐ δύναται πρὸς αὐτὸν, καὶ ἥψατο τοῦ πλά-
» τους τοῦ μηροῦ αὐτοῦ, καὶ ἐνάρκησε τὸ πλάτος τοῦ μηροῦ Ἰακὼβ, ἐν τῷ παλαίειν αὐτὸν
» μετ' αὐτοῦ. καὶ εἶπεν αὐτῷ, ἀπόστειλόν με, ἀνέβη γὰρ ὁ ὄρθρος. ὁ δὲ εἶπεν, οὐ μή σε
» ἀποστείλω, ἐὰν μή με εὐλογήσῃς. εἶπε δὴ αὐτῷ, τί τὸ ὄνομά σου; ὁ δὲ εἶπεν, Ἰακώβ.
» εἶπε δὴ αὐτῷ, οὐκέτι Ἰακὼβ κληθήσεται τὸ ὄνομά σου, ἀλλ' Ἰσραὴλ ἔσται τὸ ὄνομά σου.
» ὅτι ἐνίσχυσας μετὰ θεοῦ, καὶ μετ' ἀνθρώπων δυνατὸς ἔσῃ. ἠρώτησε δὲ Ἰακὼβ, καὶ
» εἶπεν, ἀνάγγειλόν μοι τὸ ὄνομά σου. καὶ εἶπεν, ἵνα τί τοῦτο ἐρωτᾷς τὸ ὄνομά μου; καὶ εὐ-
» λόγησεν αὐτὸν ἐκεῖ, καὶ ἐκάλεσε τὸ ὄνομα τοῦ τόπου ἐκείνου Ἰακὼβ, εἶδος θεοῦ. εἶδον
» γὰρ θεὸν πρόσωπον πρὸς πρόσωπον, καὶ ἐσώθη ἡ ψυχή μου. ἀνέτειλε δὲ αὐτῷ ὁ
» ἥλιος, ἡνίκα παρῆλθε τὸ εἶδος τοῦ θεοῦ. τῷ μὲν Μωσεῖ εἴρηται, οὐδεὶς ὄψεται τὸ
» πρόσωπόν μου καὶ ζήσεται. ἐν τούτοις δὲ ὁ Ἰακὼβ εἶδε θεὸν οὐχ ἁπλῶς, ἀλλὰ
πρόσωπον πρὸς πρόσωπον. καὶ ταύτης γε οὐ τὸ σῶμα ἀλλὰ τὴν ψυχὴν, τῆς ἐπὶ
τὸν Ἰσραὴλ προσωνυμίας ἠξιώθη, φερωνύμου ψυχῶν προσηγορίας, εἴ γε ἑρμη-
νεύειν τὸν ὁρῶντα θεὸν, τὸ Ἰσραὴλ ὄνομα σημαίνει. οὐκ ἄρα τὸν ἐπὶ πάντων θεὸν ἑώ-
ρα. ἀόρατος γὰρ ἐκεῖνος καὶ ἄτρεπτος, καὶ οὐδαμῶς ἂν εἰς ἄνθρωπον μεταβάλλοι, ἁπά-
σης ὢν ἀνωτάτω οὐσίας. ἕτερον ἄρα, οὗ καὶ πολυπραγμονοῦντι καιρός που οὐκ ἦν
ἐκφᾶναι τῷ Ἰακὼβ τὴν προσηγορίαν. εἰ δὲ ἀγγέλων τινὰ, ἢ τῶν κατ' οὐρανὸν
θείων πνευμάτων τὸν τοῖς ἁγίοις τοὺς χρησμοὺς διακονούμενον ὑπολάβοι τις
εἶναι, σαφῶς διέψευσται. τοῦτο μὲν ἀπὸ τοῦ κυριολεκτεῖσθαι, καὶ θεολογεῖσθαι τὸν
δηλούμενον. καὶ γὰρ καὶ θεὸν αὐτὸν ἡ θεία γραφὴ διαρρήδην ἀναγορεύει, καὶ κύριον
ἀποκαλεῖ, τῇ διὰ τῶν τεσσάρων παρ' Ἑβραίοις στοιχείων ἐπισημειώσει τιμῶσα,
ἣν ἐπὶ μόνης τῆς ἀνεκφωνήτου καὶ ἀῤῥήτου προσηγορίας τοῦ θεοῦ συντιθέ-
ναι παῖδες Ἑβραίων εἰώθασι. τοῦτο δὲ καὶ ἀπὸ τοῦ ἀγγέλους σαφῶς διῃρεῖσθαι, ὅτε δὴ
βούλοιτο ἀγγέλους καλεῖν ὁ λόγος, ὥσπερ τοὺς ἐν Σοδόμοις ἀσεβεῖς ὄντας ὁ μὲν
τῷ Ἀβραὰμ χρηματίζων θεὸς καὶ κύριος τῆς αὐτοῦ παρουσίας οὐδαμῶς ἀξιοῖ,
» ὡς αὖθις ἡ θεία γραφὴ λέγει, ὁ μὲν κύριος ἀπῆλθεν, ὡς ἐπαύσατο λαλῶν τῷ Ἀ-
» βραάμ. οἱ δὲ δύο ἄγγελοι ἀπῆλθον εἰς Σόδομα ἑσπέρας. καὶ τῷ Ἰακὼβ δὲ συνήν-
» τησαν ἄγγελοι θεοῦ· καὶ ἰδὼν εἶπε, παρεμβολὴ θεοῦ αὕτη. καὶ ἐκάλεσε τὸ ὄνομα τοῦ
» τόπου ἐκείνου, παρεμβολαί. οὕτω παρεμβολῶν * θέας. ὅτε δὲ τῷ θεῷ προσομι-
» λεῖ, καλεῖ τὸ ὄνομα τοῦ τόπου εἶδος θεοῦ, ἐπιλέγων, εἶδον γὰρ θεὸν πρόσωπον πρὸς
» πρόσωπον. ἀλλὰ καὶ τῷ Μωσεῖ ὅτ' ἄγγελος ἐπιφαίνεται, τοῦτ' αὐτὸ καὶ ἡ θεία γρα-
» φὴ σημαίνει λέγουσα, ὤφθη δὲ ἄγγελος κυρίου αὐτῷ ἐν φλογὶ πυρὸς βάτου.
ὅτε δὲ τὸν αὐθέντην, αὐτὸν δὴ τὸν χρηματίζοντα δηλοῖ, θεὸν καὶ κύριον, ἀλλ' οὐκ ἔ-
τι ἄγγελον ὀνομάζει. ὁμοίως καὶ ἐπὶ τῆς ἐρυθρᾶς θαλάσσης διῃρεῖται σαφῶς τὸν ἄγγε-
» λον καὶ τὸν κύριον, δι' ὧν φησιν, ἐξῆρε δὲ ὁ ἄγγελος τοῦ θεοῦ ὁ προπορευόμενος τῆς
» παρεμβολῆς τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ, καὶ ἐπορεύθη ἐκ τῶν ὄπισθεν αὐτῶν. ἐξῆρε δὲ καὶ ὁ
» στύλος τῆς νεφέλης ἀπὸ προσώπου αὐτῶν. ὥσπερ δὲ ἐπὶ τῶν προτέρων, ἐν ἀν-
θρώπου σχήματι τοῖς παλαιοῖς ὁ κύριος χρηματίζων εἰσῆκται, οὕτω καὶ ἐν τῷ διὰ
» νεφέλης. καὶ λέλεκται γοῦν ἑξῆς, ἐγενήθη δὲ ἐν τῇ φυλακῇ τῇ ἑωθινῇ, καὶ ἐπέβλεψε
» κύριος εἰς τὴν παρεμβολὴν τῶν αἰγυπτίων, ἐν στύλῳ πυρὸς καὶ νεφέλης. δι' ὅλης δὲ
τῆς ἐρήμου ἐν στύλῳ διὰ τῆς νεφέλης ὁ θεὸς τῷ Μωσεῖ χρηματίζων, ἀκριβῶς ἄρα

ὅτε μὴν ἀγγέλου φύσιν ὁ λόγος δηλοῦν βούλεται, οὐδέ ποτε θεὸν οὐδὲ κύριον, ἀλλ' ἀνεπικαλύπτως ἄγγελον ὀνομάζει. ὅτε δὲ κύριον καὶ θεὸν οἶδε τὸν ἐπιφαινόμενον, ταύταις αὐταῖς σαφῶς κέχρηται ταῖς προσρήσεσι. κύριον δὲ καὶ θεὸν ὅτι μὴ τὸν αἴτιον δηλοῖ, προφανῶς ἐπέδειξαν τῆς θείας γραφῆς αἱ λέξεις, ἄγγελον θεοῦ προσειποῦσαι, τὸν ἐπὶ τοῦ ἰακὼβ κύριον καὶ θεὸν προσωνομασμένον. λείπεταί τις ἄρα ὢν ἐν τοῖς οὖσι θεὸς καὶ κύριος μετὰ τὸν παμβασιλέα καὶ θεὸν τῶν ὅλων. εἴη δ' ἂν οὗτος ὁ πρὸ αἰώνων τοῦ θεοῦ λόγος, ὁ κρείττων μὲν ἢ πᾶσα ἀγγελικὴ φύσις, μείων δὲ τοῦ κατὰ τὸ πρῶτον αἴτιον.

Ὡς αὖθις ἐπὶ τοῦ ἰακὼβ δεύτερον θεὸν σαφῶς ὁ λόγος παρίστησιν.

Εἶπε δὲ ὁ θεὸς ἰακὼβ, ἀναστὰς ἀνάβηθι εἰς τὸν τόπον βαθὴλ, καὶ οἴκει ἐκεῖ, καὶ ποίησον
» θυσιαστήριον τῷ θεῷ, τῷ ὀφθέντι σοι ἐν τῷ ἀποδιδράσκειν σε ἀπὸ προσώπου ἡσαῦ
» τοῦ ἀδελφοῦ σου. εἶπε δὲ ἰακὼβ τῷ οἴκῳ αὐτοῦ καὶ πᾶσι τοῖς μετ' αὐτοῦ, ἄρατε τοὺς
» θεοὺς τοὺς ἀλλοτρίους ἐκ μέσου ὑμῶν, καὶ καθαρίσασθε, καὶ ἀλλάξατε τὰς στολὰς
» ὑμῶν, καὶ ἀναστάντες ἀναβῶμεν εἰς βαθὴλ, καὶ ποιήσωμεν ἐκεῖ θυσιαστήριον τῷ
» κυρίῳ, ἐπακούσαντί μου ἐν ἡμέρᾳ θλίψεως, ὃς ἦν μετ' ἐμοῦ, καὶ ἔσωσέ με ἐν τῇ
» ὁδῷ ᾗ ἐπορεύθην. ἐνταῦθα ὁ θεὸς αὐτὸς ὁ τῶν ὅλων, ὁ μόνος ἀγέννητος καὶ ἀνωτάτω πάντων, οὐκ ὀφθεὶς, ἀλλὰ γὰρ ἀοράτως χρηματίσας τῷ ἰακὼβ, δυνάμει τε ἀρρήτῳ αὐτὸν ἀνακινήσας, περὶ ἑτέρου σαφῶς ποιεῖται τὸν λόγον. εἶπε γοῦν ὁ θεὸς
» αὐτῷ, ποίησον θυσιαστήριον τῷ θεῷ τῷ ὀφθέντι σοί. τίς δ' ἦν ὁ προσγραφεὶς ὦφθαι αὐτῷ, ἀρτίως παρεστήσαμεν, τὸν θεὸν λόγον εἶναι ἀποδείξαντες.

Ἀπὸ τῆς ἐξόδου. Ὡς ὁ ἐπὶ πάντων θεὸς, αὐτὸς ὢν ὁ δι' ἀγγέλου τῷ μωσεῖ χρηματίζων, ὦφθαι τοῖς πατράσιν οὐκέτι δι' ἀγγέλου, διὰ δὲ τοῦ υἱοῦ διδάσκει.

Καὶ μωσῆς ἦν ποιμαίνων τὰ πρόβατα ἰοθὼρ τοῦ γαμβροῦ αὐτοῦ, καὶ ἦλθεν εἰς τὸ
» ὄρος τὸ ἐν χωρήβ. ὤφθη δὲ αὐτῷ ἄγγελος κυρίου ἐν πυρὶ φλογὸς βάτου. καὶ
» μεθ' ἕτερα, ὡς δὲ εἶδεν ὅτι προσάγει ἰδεῖν, ἐκάλεσεν αὐτὸν ἐκ μέσου τοῦ βάτου
» λέγων, μωϋσῆ μωϋσῆ, μὴ ἐγγίσῃς ὧδε. λῦσαι τὸ ὑπόδημα τῶν ποδῶν σου. ὁ γὰρ τό-
» πος ἐν ᾧ σὺ ἕστηκας, γῆ ἁγία ἐστί. καὶ μετ' ὀλίγα, καὶ εἶπε κύριος πρὸς αὐτὸν,
» ἐγώ εἰμι ὁ ὤν. καὶ αὖθις, ἐλάλησε κύριος πρὸς μωϋσῆν, καὶ εἶπε πρὸς αὐτὸν, ἐγὼ
» κύριος ὤφθην πρὸς ἀβραὰμ καὶ ἰσαὰκ, καὶ ἰακὼβ, θεὸς ὢν αὐτῶν, καὶ τὸ ὄνο-
» μά μου οὐκ ἐδήλωσα αὐτοῖς, καὶ ἔστησα τὴν διαθήκην μου πρὸς αὐτούς. ὥσπερ ἐπὶ τῶν ἐν ἀνθρώποις προφητῶν, ἡσαΐου φέρε εἰπεῖν καὶ ἱερεμίου, καὶ τῶν παραπλησίων, ἄνθρωπος μὲν ἦν τὸ ὁρώμενον, θεὸς δὲ ὁ διὰ τοῦ φαινομένου ὡς ἂν δι' ὀργάνου θεσπίζων· καὶ τοτὲ μὲν χριστοῦ πρόσωπον, τοτὲ δὲ πνεύματος ἁγίου, τοτὲ δὲ τοῦ ἐπὶ πάντων θεοῦ ἦν διὰ τοῦ προφήτου χρηματίζον. οὕτω δὴ καὶ νῦν εἰσαγομένῳ τῷ μωσεῖ ὁ ἀνωτάτω καὶ ἐπὶ πάντων θεὸς διὰ τοῦ φανέντος ἀγγέλου τὰ προκείμενα θεσπίζει. ὧν γνοίη ἄν τις ὁ νοῦς τοιόσδε, σοὶ μὲν ὦ προφῆτα, ὡς ἂν εἰσαγομένῳ καὶ μηδὲν πλέον ἀγγελικῆς ὀπτασίας χωροῦντι, τέως τὸν ἐμὸν ἄγγελον ἐβουλήθην ὀφθῆναι, ἐμαυτοῦ τε τοὔνομα σοὶ μόνῳ ἐμφανὲς καθίστημι, διδάσκων

διδάσκων ὅτι ἐγώ εἰμι ὁ ὤν. καὶ ὅτι τὸ ὄνομά μού ἐστι κύριος. τοῖς δὲ σοῖς πατράσιν οὐ τοῦτο μόνον ἐδήλωσα, ἀλλὰ καὶ τούτου μεῖζον ἐδωρησάμην. ὤφθην γὰρ αὐτοῖς. τίς δ' ἦν ὁ τοῖς πατράσιν ὀφθείς, καὶ ὅτι μὴ ὁ ἐπὶ πάντων θεός, προαποδέδεικται, ἡνίκα τὸν θεὸν καὶ τὸν κύριον, ἄγγελον θεοῦ ὠνομάσθαι ἐπεδείκνυμεν. πῶς οὖν ἐνταῦθα ὁ ἐπέκεινα τῶν ὅλων, αὐτὸς ὢν ὁ μόνος ἐπὶ πάντων θεός, ὦφθαί φησι, τοῖς πατράσι, ζητήσαι ἄν τις εἰκότως. λυθείη δ' ἂν τὸ ζητηθὲν, εἰ τῇ ἀκριβείᾳ τῆς θείας
» γραφῆς ἐπιστήσαιμεν. λεγομένου γὰρ τοῖς ἑβδομήκοντα τοῦ, καὶ ὤφθην πρὸς ἀ-
» βραάμ, καὶ ἰσαάκ, καὶ ἰακὼβ θεὸς αὐτῶν ὤν· ὁ μὲν ἀκύλας φησὶ, καὶ ὠφάθην πρὸς
» ἀβραὰμ καὶ πρὸς ἰσαὰκ καὶ πρὸς ἰακὼβ ἐν θεῷ ἰσχυρῷ. δι' ὧν σαφῶς παρίστησιν, ὅτι μὴ αὐτὸς ὁ ἐπὶ πάντων θεὸς, ὁ μόνος ὤν, δι' ἑαυτοῦ ὤφθη. ἀλλ' οὐδ' ὥσπερ τῷ μωσεῖ, οὕτω καὶ τοῖς πατράσι, δι' ἀγγέλου ἢ διὰ βάτου ἢ πυρὸς, ἀλλ' ἐν θεῷ ἰσχυρῷ χρηματίζοντι· ὥστε διὰ τοῦ υἱοῦ πατέρα καὶ τοῖς πατράσιν ἑωρᾶσθαι, κατὰ τὸ εἰρη-
» μένον ἐν εὐαγγελίοις πρὸς αὐτοῦ, ὁ ἑωρακὼς ἐμὲ, ἑώρακε τὸν πατέρα. ἐν αὐτῷ γὰρ καὶ δι' αὐτοῦ, ἡ τοῦ πατρὸς ἀπεκαλύπτετο γνῶσις. ἀλλ' ὅτι μὲν ἀνθρώπων σωτήριος ἀπεφαίνετο, διὰ τῆς τοῦ υἱοῦ ἀνθρωπείας μορφῆς ἑωρᾶτο, τοῖς θεοφιλέσι τὴν εἰς ἀνθρώπους αὐτοῦ ἐσομένην σωτηρίαν τοῖς πᾶσι προοῦσαν ἐξ ἐκείνου προαρραβωνιζόμενος. ὅτε δὲ τῶν ἀσεβῶν τιμωρὸς, καὶ κολαστὴς τῶν αἰγυπτίων ἔμελλεν ἔσεσθαι, οὐκέτι ἐν θεῷ ἰσχυρῷ, ἀλλ' ἐν ἀγγέλῳ διακόνῳ τῆς τιμωρίας καὶ ἐν εἴδει πυρὸς, καὶ τῆς ὅσον οὔπω μελλούσης αὐτοὺς, δίκην ἀγρίας καὶ ἀκανθώδους ὕλης, κατεσθίειν φλογὸς παρεφαίνετο. αἰνίττεσθαι οὖν φασι, τὴν μὲν βάτον, τὴν τῶν αἰγυπτίων ἀγρίαν καὶ ἀπηνῆ καὶ ἀνήμερον μοχθηρίαν· τὸ δὲ πῦρ, τὴν διαλωβῶσαν αὐτοὺς τιμωρὸν καὶ κολαστήριον δύναμιν.

Ὡς καθάπερ τοῖς πατράσιν ἐν ἀνθρωπίνῳ σχήματι, οὕτως ἐν εἴδει νεφέλης μωσεῖ καὶ παντὶ τῷ λαῷ ὁ θεὸς λόγος ἐφαίνετο.

Εἶπε δὲ κύριος πρὸς μωϋσῆν, ἰδοὺ ἐγὼ παραγίνομαι πρός σε ἐν στύλῳ νεφέλης,
» ἵνα ἀκούσῃ ὁ λαὸς λαλοῦντός μου πρός σε, καί σοι πιστεύσωσι. καὶ ἑξῆς, ὁ δὲ θεὸς ἡ-
» γεῖτο αὐτῶν ἡμέρας μὲν ἐν στύλῳ νεφέλης, δεῖξαι αὐτοῖς τὴν ὁδόν· τὴν δὲ νύκτα ἐν στύλῳ
» πυρὸς, τοῦ φαίνειν αὐτοῖς. καὶ πάλιν, κατέβη κύριος ἐν στύλῳ νεφέλης. καὶ αὖθις, ἡνίκα δ'
» ἂν εἰσῆλθεν μωϋσῆς εἰς τὴν σκηνὴν, κατέβαινεν ὁ στύλος τῆς νεφέλης, καὶ ἵστατο ἐπὶ τὰς
» θύρας τῆς σκηνῆς, καὶ ἐλάλει τῷ μωϋσεῖ, καὶ ἑώρα πᾶς ὁ λαὸς τὸν στύλον τῆς νεφέλης ἑστῶ-
» τα ἐπὶ τῆς θύρας τῆς σκηνῆς. καὶ στάντες πᾶς ὁ λαὸς προσεκύνησαν, ἕκαστος ἀπὸ τῆς
» θύρας τῆς σκηνῆς αὐτοῦ. ὁ μὲν οὖν λαὸς ἑώρα τὸν στύλον τῆς νεφέλης, μωϋσεῖ δ' ἐλάλει. τίς δ' ἐλάλει; ἢ δηλονότι ὁ στύλος τῆς νεφέλης ὁ πρότερον τοῖς πατράσιν ἐν ἀνθρώπου φανεὶς σχήματι; προαποδέδεικται δὲ, ὅτι μὴ ὁ ἐπὶ πάντων θεὸς οὗτος ἦν, ἕτερος δ' ὃν θεοῦ λόγον ὑπάρχοντα χριστὸν ἡμεῖς προσαγορεύομεν. ὃς καὶ τότε τοῦ πλήθους ἕνεκεν μωσεῖ τε αὐτῷ καὶ τῷ λαῷ ἐν στύλῳ νεφέλης ἐθεωρεῖτο, διὰ τὸ μὴ χωρεῖν αὐτοὺς ὁμοίως τοῖς πατράσιν ἐν ἀνθρώπου σχήματι ὁρᾶν αὐτόν. τελείων γάρ τι ἦν τὸ προορᾶν δύνασθαι τὴν μέλλουσαν ἔσεσθαί ποτε εἰς ἀνθρώπους ἔνσαρκον ἐπιφάνειαν αὐτοῦ, ἣν ἐπεὶ μηδὲ τότε οἷός τε ἦν ὁ πᾶς λαὸς χωρεῖν, εἰκότως τοτὲ μὲν αὐτοῖς διὰ πυρὸς φόβου χάριν καὶ καταπλήξεως· τοτὲ δὲ διὰ νεφέλης, ὡς

αὖ ἐπεσκιασμένως καὶ κεκαλυμμένως νομοθετῶν αὐτοὺς ὁρῷτο, ὁμοίως δὲ καὶ τῷ μωσεῖ δι' αὐτούς.

Ὅτι μηδὲ ἀγγελικὴ φύσις ἦν ἡ τῷ μωσεῖ χρηματίζουσα, κρείττων δέ τις ἢ κατ' ἄγγελον.

Εἶπε κύριος, ἰδοὺ ἐγὼ ἀποστέλλω τὸν ἄγγελόν μου πρὸ προσώπου σου, ἵνα φυλάξῃ σε ἐν τῇ ὁδῷ, ὅπως εἰσαγάγῃ σε εἰς τὴν γῆν, ἣν ἡτοίμασά σοι. πρόσεχε αὐτῷ καὶ εἰσάκουε αὐτοῦ, καὶ μὴ ἀπείθει αὐτῷ. οὐ γὰρ μὴ ὑποστείληταί σε. τὸ γὰρ ὄνομά μου ἐστὶν ἐπ' αὐτῷ. καὶ ἐν ἑτέρῳ τόπῳ, εἶπε δὲ κύριος πρὸς μωϋσῆν, βάδιζε καὶ ὁδήγησον τὸν λαὸν εἰς τὸν τόπον ὃν εἴρηκά σοι· ἰδοὺ ὁ ἄγγελός μου προπορεύεται πρὸ προσώπου σου. καὶ πάλιν, καὶ εἶπε κύριος πρὸς μωϋσῆν, πορεύου καὶ ἀνάβηθι ἐντεῦθεν σὺ καὶ ὁ λαός. καὶ ἑξῆς, καὶ συναποστελῶ πρὸ προσώπου σου τὸν ἄγγελόν μου. αὗται ὅτι μὴ ἀγγέλου, μόνου δὲ θεοῦ γένοιντ' ἂν φωναί, παντί τῳ πρόδηλον. θεοῦ δὲ τίνος; ἢ τοῦ τοῖς προπάτορσιν ἑωραμένου; ὃν ἄγγελον θεοῦ σαφῶς προσεῖπεν ὁ ἰακώβ. ἔστι δὲ οὗτος ἡμῖν ὁ θεοῦ λόγος, ὡς ἂν καὶ θεοῦ παῖς καὶ αὐτὸς θεὸς καὶ κύριος ὠνομασμένος.

Ὡς ὁ αὐτὸς κύριος περὶ ἑτέρου διδάσκει κυρίου.

Ἀπὸ τοῦ δεκαλόγου.

Ἐγώ εἰμι κύριος ὁ θεός σου, ὁ ἐξαγαγών σε ἐκ γῆς αἰγύπτου, ἐξ οἴκου δουλείας. οὐκ ἔσονταί σοι θεοὶ ἕτεροι πλὴν ἐμοῦ. καὶ ἑξῆς, ἐγὼ γάρ εἰμι κύριος ὁ θεός σου, θεὸς ζηλωτής. καὶ ἐπιλέγει, οὐ λήψῃ τὸ ὄνομα κυρίου τοῦ θεοῦ σου ἐπὶ ματαίῳ. οὐ γὰρ μὴ καθαρίσῃ κύριος τὸν λαμβάνοντα τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐπὶ ματαίῳ. καὶ ἐνταῦθα αὐτὸς ὁ κύριος περὶ ἑτέρου κυρίου τὰ προκείμενα διδάσκει. εἰπὼν γοῦν, ἐγώ εἰμι κύριος ὁ θεός σου· ἐπιλέγει, οὐ λήψῃ τὸ ὄνομα κυρίου τοῦ θεοῦ σου. περὶ τοῦ πατρὸς δηλαδὴ καὶ θεοῦ τῶν ὅλων ὁ δεύτερος κύριος τὸν θεράποντα μυσταγωγῶν. εὕροις δ' ἂν καὶ ἄλλα μυρία δι' ὅλης τῆς ἱερᾶς γραφῆς παραπλησίως τούτοις ἐξενηνεγμένα, δι' ὧν ὁ θεὸς ὡς περὶ ἑτέρου θεοῦ, καὶ αὐτὸς ὁ κύριος ὡς περὶ ἑτέρου κυρίου τοὺς χρησμοὺς ἐποιεῖτο.

Ὡς αὐτὸς αὖθις ὁ τῷ μωσεῖ χρηματίζων κύριος, ἕτερον κύριον κρείττονα ἑαυτοῦ τὸν πατέρα γιγνώσκων, τοῦτον ἀληθινὸν θεὸν ἀνεκάλει.

Καὶ εἶπε κύριος πρὸς μωϋσῆν, καὶ τοῦτόν σοι τὸν λόγον ὃν εἴρηκας ποιήσω. εὕρηκας γὰρ χάριν ἐνώπιόν μου, καὶ οἶδά σε παρὰ πάντας. καὶ εἶπε μωϋσῆς, δεῖξόν μοι τὴν σεαυτοῦ δόξαν. καὶ εἶπεν, ἐγὼ προπορεύσομαι πρότερός σου τῇ δόξῃ μου, καὶ καλέσω ἐν ὀνόματί μου κύριον ἐναντίον σου. καὶ ἐλεήσω ὃν ἂν ἐλεῶ, καὶ οἰκτειρήσω ὃν ἂν οἰκτείρω. καὶ μεθ' ἕτερα ἐπιφέρει λέγων, καὶ κατέβη κύριος ἐν νεφέλῃ, καὶ παρέστη αὐτῷ ἐκεῖ, καὶ ἐκάλεσεν ἐν ὀνόματι κυρίου. καὶ παρῆλθε κύριος ἐν ὀνόματι αὐτοῦ, καὶ ἐκάλεσε, κύριε κύριε, ὁ θεὸς οἰκτίρμων καὶ ἐλεήμων μακρόθυμος καὶ πολυέλεος καὶ ἀληθινὸς καὶ δικαιοσύνην διατηρῶν, ποιῶν ἔλεος εἰς χιλιάδας ἀφαιρῶν ἀνομίας καὶ ἀδικίας καὶ ἁμαρτίας, καὶ καθαρισμῷ οὐ καθαριεῖ τὸν ἔνοχον, ἀπάγων ἁμαρτίας πατέρων ἐπὶ τέκνα, καὶ τέκνα τέκνων, ἐπὶ τρίτην καὶ τετάρτην γενεάν. καὶ σπεύσας μωϋσῆς κύψας ἐπὶ τὴν γῆν προσεκύνησεν. ὅρα δὴ τίνα τρόπον καὶ νῦν αὐτὸς ὁ κύριος ὁ καταβὰς ἐν δόξῃ ἐν νεφέλῃ, καὶ τῷ μωσεῖ παραστὰς ἐν ὀνόματι κυρίου, ἕτερον

παρ'

παρὰ ἑαυτὸν συνήθως κατὰ ἀναδίπλωσιν δὶς κύριον ἐπικαλούμενον, ὡς δὴ καὶ ἑαυτοῦ καὶ τῶν λοιπῶν ἁπάντων δεσπότην θεολογούμενον, τὸν ἑαυτοῦ πατέρα. καὶ ὅτι γε ἐν τούτοις οὐ μωσῆς, ὡς ἂν ὑπολάβοι τις, ἀλλὰ γὰρ αὐτὸς ὁ κύριος ἕτερον κύριον τὸν πατέρα καλεῖ, παραλαβὼν αὐτὸς ὁ χρηματίζων τῷ μωσῇ φησι, ἐγὼ παρελεύσομαι πρότερός σου τῇ δόξῃ μου, καὶ καλέσω ἐν ὀνόματι κυρίου. τοῦτο γοῦν εἰρηκότος, ἑξῆς ἐπιλέγει ἡ γραφὴ διηγηματικῶς, καὶ κατέβη κύριος ἐν νεφέλῃ, καὶ παρέστη αὐτῷ ἐκεῖ, καὶ ἐκάλεσεν ἐν ὀνόματι κυρίου. ἐν κοινῷ αὐτὸς ὁ κύριος τὴν ὑπόσχεσιν τὴν αὐτοῦ πληρώσων κάτεισι, καὶ ὥσπερ ὁ λόγος φησί, παρῆλθε πρὸ προσώπου μωϋσῆ. καὶ αὐτὸς δὴ ὁ κύριος καλεῖ λέγων, κύριε ὁ θεὸς οἰκτίρμων καὶ ἐλεήμων, καὶ τὰ ἑξῆς. σαφῶς ὁ κύριος τὸν θεράποντα, ἑαυτόν τε ὅστις εἴη, καὶ τὴν τοῦ κρείττονος κυρίου γνῶσιν μυσταγωγῶν. τοῦτο δὲ ἐν παραστάσει, ἔνθα προστυχόμενος ὑπὲρ τοῦ λαοῦ, τῶν προκειμένων τοῦ κυρίου μνημονεύει φωνῶν, τὸν κύριον ταῦτα εἰρηκέναι, ἀλλ' οὐκ αὐτόν, ἐν οἷς φησι, καὶ νῦν ὑψωθήτω ἡ χείρ σου κύριε, ὃν τρόπον εἶπας λέγων, κύριος μακρόθυμος καὶ πολυέλεος καὶ ἀληθινός, ἀφαιρῶν ἀνομίας καὶ ἀδικίας καὶ ἁμαρτίας. καὶ καθαρισμῷ οὐ καθαριεῖ τὸν ἔνοχον, ἀποδιδοὺς ἁμαρτίας πατέρων ἐπὶ τέκνα, ἕως ἐπὶ τρίτην καὶ τετάρτην γενεάν. ἐπιτήρει δὲ τίνα τρόπον ἐν τούτοις αὐτὸς ὁ κύριος τὸν πατέρα μακρόθυμον καὶ πολυέλεον εἰπών, προστίθησι λέγων αὐτὸν καὶ ἀληθινόν, συμφώνως τῷ, ἵνα γινώσκωσί σε τὸν μόνον ἀληθινὸν θεόν, ἐν εὐαγγελίοις ὑφ' ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ σωτῆρος ἡμῶν εἰρημένῳ. μόνον γοῦν ἀληθινὸν θεὸν σφόδρα εὐσεβῶς ἀποκαλεῖ τὸν πατέρα, ὃ προσῆκον ἀπονέμων σέβας τῇ ἀγεννήτῳ φύσει, ἧς αὐτὸν εἰκόνα εἶναι καὶ γέννημα οἱ θεῖοι λόγοι παιδεύουσιν.

Ἀπὸ τῶν ἀριθμῶν.

Ὡς τὸν θεὸν τοῦ ἰσραὴλ ὁρατὸν εἶναι ἡ θεία διδάσκει γραφή, τὸν θεὸν λόγον αἰνιττομένη.

Ἐν τοῖς ἀριθμοῖς ὁ μωσῆς εὐχόμενός φησιν, ὅτι σὺ εἶ κύριος ἐν τῷ λαῷ τούτῳ, ὅστις ὀφθαλμοῖς κατ' ὀφθαλμοὺς ὀπτάνῃ σὺ κύριε. ἀντὶ δὲ τοῦ ὁ μὲν ἀκύλας ἐξέδωκεν, ὅτι σὺ εἶ κύριε ἐν ἐγκάτῳ τοῦ λαοῦ τούτου, ὃς ὀφθαλμὸν ἐν ὀφθαλμοῖς ὁρᾷ σὺ κύριε. ὁ δὲ σύμμαχος, ὅτι σὺ εἶ κύριε. καὶ ἐν ἐξόδῳ εἴρηται, καὶ ἀνέβη μωσῆς καὶ ἀαρὼν καὶ ναδὰβ καὶ ἀβιούδ, καὶ ἑβδομήκοντα τῶν πρεσβυτέρων τοῦ ἰσραήλ, καὶ εἶδον τὸν τόπον ὅπου εἱστήκει ὁ θεὸς ἰσραήλ. ἀντὶ δὲ τοῦ ὁ μὲν ἀκύλας, καὶ εἶδόν φησι, τὸν θεὸν ἰσραήλ. ὁ δὲ σύμμαχος, καὶ εἶδον ὁράματι τὸν θεὸν ἰσραήλ. διὰ τό, θεὸν οὐδεὶς ἑώρακε πώποτε, τάχ' αὐτῆς ἐναντίαν εἶναι τῷ σωτηριώδει λόγῳ τὴν προοῦσαν ὑπολάβοι λέξιν, ὡς ὁρατὸν ὑποτιθεμένην τὸν τῇ φύσει ἀόρατον. ἀλλ' εἰ καὶ ταῦτα ἐπὶ τὸν λόγον τοῦ θεοῦ τὸν πολυμερῶς καὶ πολυτρόπως ὀφθέντα τοῖς πατράσιν ἐκλάβοις, ὁμοίως τοῖς προαποδεδειχθεῖσιν ἡμῖν, οὐκέτ' ἂν δόξειε τοῖς ἐναντίοις περιπίπτειν. θεὸν ἰσραὴλ ἐνταῦθα ὁρώμενον αὐτὸν ἐκεῖνον εἶναι διδάσκει, ὃν καὶ τῷ ἰσραὴλ ὀφθέντα, ὅτε ἐπάλαιεν ἄνθρωπος μετ' αὐτοῦ, ὃς καὶ πρῶτος αὐτοῦ τὴν προσωνυμίαν ἐκ τοῦ ἰακὼβ ἐπὶ τὸν ἰσραὴλ μεταβέβληκεν εἰπών, ὅτι ἐνίσχυσας μετὰ θεοῦ. ὅτε καὶ τῆς θείας αὐτοῦ δυνάμεως αἴσθησιν λαβὼν ὁ ἰακὼβ ἐκάλεσε τὸν τόπον ἐκεῖνον, εἶδος θεοῦ, εἰπών, εἶδον γὰρ θεὸν πρόσωπον πρὸς πρόσωπον, καὶ ἐσώθη μου ἡ ψυχή, οὐχ ἕτερον ὑπάρχειν τοῦ θεοῦ λόγου, κατὰ τὸν οἰκεῖον καιρὸν παρεστήσαμεν.

Ἀπὸ τοῦ ἰησοῦ τοῦ ναυῆ.

Ὡς ὁ θεὸς λόγος ὁ τῷ μωσεῖ χρηματίζων, ὁμοίως τοῖς πάλαι προπάτορσιν, ὤφθη καὶ ἰησοῦ τῷ μωσέως διαδόχῳ ἐν ἀνθρώπου σχήματι.

Καὶ ἐγενήθη ὡς ἦν ἰησοῦς ἐν ἱεριχῷ, καὶ ἀναβλέψας ὁρᾷ ἄνθρωπον ἑστηκότα κατέναντι αὐτοῦ, καὶ ἡ ῥομφαία ἐσπασμένη ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ. καὶ προσελθὼν ὁ ἰησοῦς εἶπεν, ἡμέτερος εἶ, ἢ τῶν ὑπεναντίων; καὶ εἶπεν αὐτῷ, ἐγὼ ἀρχιστράτηγος δυνάμεως κυρίου παραγέγονα. καὶ ἰησοῦς ἔπεσεν ἐπὶ πρόσωπον ἐπὶ τὴν γῆν. καὶ εἶπεν αὐτῷ, δέσποτα τί προστάσσεις τῷ σῷ οἰκέτῃ; καὶ λέγει ὁ ἀρχιστράτηγος κυρίου, ἰησοῦ λῦσαι τὸ ὑπόδημα τῶν ποδῶν σου. ὁ γὰρ τόπος ἐν ᾧ σὺ ἕστηκας, γῆ ἁγία ἐστίν. αὐτὰ δὲ ταῦτα καὶ μωσεῖ ἀρχομένῳ τῆς θεωρίας ἐπὶ τῆς βάτου πρὸς τοῦ κυρίου εἴρηται, ὡς δηλοῖ ἡ γραφή, ὡς δὲ εἶδε κύριος ὅτι προσάγει ἰδεῖν, ἐκάλεσεν αὐτὸν κύριος ἐκ μέσου τῆς βάτου λέγων, μωϋσῆ μωϋσῆ μὴ ἐγγίσῃς ὧδε. λῦσαι τὸ ὑπόδημα τῶν ποδῶν σου. ὁ γὰρ τόπος ἐν ᾧ σὺ ἕστηκας ἐπ᾽ αὐτοῦ, γῆ ἁγία ἐστίν. εἷς ἄρα καὶ ὁ αὐτὸς ἦν ὁ τοῖς ἀμφοτέροις χρηματίσας θεός, ὡς ἐκ τοῦ παραγγέλματος δείκνυται. ἀλλὰ νῦν μὲν, διὰ τοῦ ἀρχιστρατήγου τῆς δυνάμεως αὐτοῦ, μωσεῖ δὲ διὰ τοῦ ὀφθέντος ἀγγέλου θεσπίζει. στρατιῶν δὲ ὑπερουρανίων, καὶ δυνάμεων ὑπερκοσμίων καὶ πνευμάτων ἀοράτων, ἀγγέλων τε θείων καὶ ἀρχαγγέλων τῷ παμβασιλεῖ καὶ πανηγεμόνι θεῷ λειτουργούντων, καθ᾽ ὃ εἰρημένον παρὰ τῷ δανιὴλ, χίλιαι χιλιάδες ἐλειτούργουν αὐτῷ, καὶ μύριαι μυριάδες παρειστήκεισαν ἔμπροσθεν αὐτοῦ, ὁ πάντων ἀνωτάτω τίς ἂν γένοιτο ἕτερος τοῦ θεοῦ λόγου, καὶ τῆς πρωτοτόκου σοφίας, τοῦ τε ἐνθέου γεννήματος; εἰκότως ἄρα καὶ ἀρχιστράτηγος δυνάμεως κυρίου ἐπὶ τοῦ παρόντος ἀνείρηται, ὡς καὶ μεγάλης βουλῆς ἄγγελος ἐν ἑτέροις, καὶ σύνθρονος τοῦ πατρὸς, αἰώνιός τε καὶ μέγας ἀρχιερεύς. ἀποδέδεικται δὲ ὅτι καὶ κύριος καὶ θεὸς ὁ αὐτὸς, καὶ χριστὸς ὑπὸ τοῦ πατρὸς ἐλαίῳ ἀγαλλιάσεως κεχρισμένος. τῷ μὲν οὖν ἀβραὰμ παρὰ τῇ δρυΐ φανεὶς, ἐν ἀνθρώπου εἴδει γαληνῷ καὶ εἰρηναίῳ σχήματι ἑαυτὸν ὑποδείκνυσι, τὴν σωτήριον εἰς ἀνθρώπους αὐτοῦ παρουσίαν ἐξ ἐκείνου προοιμιαζόμενος. τῷ δὲ ἰακὼβ, ὡς ἀσκητῇ καὶ ἀγωνιστῇ παλαίειν πρὸς ἐχθροὺς καὶ ἀγωνίζεσθαι μέλλοντι, οἷα ἄνθρωπος. μωσεῖ δὲ καὶ τῷ λαῷ ἐν εἴδει νεφέλης καὶ πυρὸς καθηγεῖτο, φοβερὸν ὁμοῦ καὶ ἐπεσκιασμένον παρέχων ἑαυτόν. ἐπεὶ δὲ ὁ τοῦ μωσέως διάδοχος ἰησοῦς πολεμίοις ἔμελλε παρατάττεσθαι τοῖς τὴν πρὶν παλαιστίνων γῆς οἰκήτορσιν, ἀλλοφύλοις ἔθνεσι καὶ ἀσεβεστάτοις, εἰκότως μετὰ ῥομφαίας ἐσπασμένης καὶ κατὰ τῶν πολεμίων ἠκονημένης ὑποφαίνεται, μονονουχὶ διὰ τῆς ὄψεως ἀποδεικνὺς, ὅτι δὴ αὐτὸς ἀοράτῳ ῥομφαίᾳ ἐν θείᾳ δυνάμει τοὺς ἀσεβεῖς μετιέναι ἔμελλε, τοῖς οἰκείοις συστρατευόμενος καὶ συναγωνιζόμενος. διὸ κατὰ καιρὸν καὶ ἀρχιστράτηγον κυρίου ἑαυτὸν ἀνηγόρευσεν.

Ἀπὸ τοῦ ἰώβ.

Ὡς ὁμοίως τοῖς πατράσι, καὶ τῷ ἰὼβ αὐτὸς ὁ δημιουργὸς τῶν ὅλων θεὸς λόγος ἐχρημάτισέ τε καὶ ὀφθαλμοῖς ἑωρᾶσθαι λέγεται.

Εἶπε δὲ κύριος τῷ ἰὼβ διὰ λαίλαπος καὶ νεφῶν, ποῦ ἦς ἐν τῷ θεμελιοῦν με τὴν γῆν; ἀπάγγειλον δή μοι εἰ ἐπίστασαι σύνεσιν, τίς ἔθετο τὰ μέτρα αὐτῆς, εἰ οἶδας. καὶ ἑξῆς, ὅτε ἐγενήθησαν φησιν, ἄστρα, ᾔνεσάν με φωνῇ μεγάλῃ πάντες ἄγγελοί μου.

ἔφραξα

» ἔφραξα δὲ θάλασσαν πύλαις. καὶ ἑξῆς, ἢ ἐπὶ σοῦ συντέταχα φέγγος πρωϊνόν;
» ἑωσφόρος δὲ εἶδε τὴν ἑαυτοῦ τάξιν; καὶ πάλιν, ἢ σὺ λαβὼν γῆς πηλὸν ἔπλα-
» σας ζῶον, καὶ λαλητὸν αὐτὸν ἔθου ἐπὶ τῆς γῆς; ἀφεῖλες δὲ ἀπὸ ἀσεβῶν τὸ φῶς, βρα-
» χίονα δὲ ὑπερηφάνων συνέτριψας; ἦλθες δὲ ἐπὶ πηγὴν θαλάσσης, ἐν δὲ ἴχνε-
» σιν ἀβύσσου περιεπάτησας; ἀνοίγονται δέ σοι φόβῳ πύλαι θανάτου, πυλωροὶ δὲ
» ᾅδου ἰδόντες σε ἔπτηξαν; καὶ ἐπὶ τέλει τοῦ παντὸς χρησμοῦ ἀποκρίνεται Ἰὼβ τῷ
» κυρίῳ λέγων, ἄκουσον δέ μου κύριε ἵνα κἀγὼ λαλήσω. ἐρωτήσω δέ σε, σὺ δέ με δί-
» δαξον. ἀκοὴν μὲν ὠτὸς ἤκουόν σου τὸ πρότερον, νῦν δὲ ὁ ὀφθαλμός μου ἑώρακέ σε.
» διὸ ἐφαύλισα ἐμαυτὸν καὶ ἐτάκην. ἥγημαι δὲ ἐμαυτὸν γῆν καὶ σποδόν. ὅτι μὲν οὖν κυ-
ρίου τοῦ δημιουργοῦ τυγχάνουσιν αἱ προκείμεναι φωναὶ, οὐκ ἐκ τῶν προτε-
» θέντων μόνον ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν σοι φαινομένων διαγνῶναι ῥᾴδιον. ὅτι δὲ τὸ, ἦλ-
» θες ἐπὶ πηγὴν θαλάσσης, ἐν δὲ ἴχνεσιν ἀβύσσου περιεπάτησας, καὶ τὸ, ἀνοίγονται
» δέ σοι φόβῳ πύλαι θανάτου, πυλωροὶ δὲ ᾅδου ἰδόντες σε ἔπτηξαν, τὴν εἰς ᾅδου κά-
θοδον τοῦ σωτῆρος ἡμῶν θεσπίζει, κατὰ τὸν προσήκοντα καιρὸν ἀποδείξομεν. τοσοῦ-
τον νῦν ἐπισημηνάμενοι, ὡς μᾶλλον τῷ θεῷ λόγῳ ἤπερ τῷ θεῷ τῶν ὅλων τὰ κατὰ
τὸν τόπον ἀνατιθέναι προσήκει. ὁ γοῦν Ἰὼβ ἑξῆς ὁμοίως τοῖς πατράσιν αὐτὸν δὴ
τοῦτον τὸν ἐν ἀρχαῖς διὰ λαίλαπος καὶ νεφῶν χρηματίζοντα αὐτῷ κύριον αὐτοψίᾳ
» τεθεωρηκέναι μαρτυρεῖ. λέγων, ἄκουσον δέ μου κύριε, ἵνα κἀγὼ λαλήσω. ἐρωτήσω
» δέ σε, σὺ δέ με δίδαξον. ἀκοὴν μὲν ὠτὸς ἤκουόν σου τὸ πρότερον, νῦν δὲ ὁ ὀφθαλ-
» μός μου ἑώρακέ σε. διὸ ἐφαύλισα ἐμαυτὸν, καὶ ἐτάκην. ἥγημαι δὲ ἐμαυτὸν γῆν καὶ
» σποδόν. πῶς δ᾽ αὖ τὸν ἀνωτάτω θεὸν, τὸν τῶν ὅλων ἐπέκεινα, τὴν ἄτρεπτον καὶ ἀ-
γέννητον οὐσίαν, σώματι περιβεβλημένη ψυχὴ καὶ ὀφθαλμοὶ θνητῶν ἐθεάσαντο, εἰ
μὴ ἄρα σαφῶς κατ᾽ αὐτὸν ὑποβαίνοντα τοῦ οἰκείου μεγέθους τὸν θεὸν λόγον, ὃν δια-
φόρως ἀποδείκνυμεν κύριον, εἴποιμεν ἂν παρίστασθαι, ὡς ἔστι καὶ ἐξ αὐτῶν τῶν
χρησμῶν μαθεῖν, δι᾽ ὧν αὖθις ὁ κύριος πρὸς τὸν Ἰὼβ τὰ περὶ τοῦ διαβόλου ὡς
» περὶ δράκοντος διιὼν ἐπιχειρεῖ, οὐ δέδοικας ὅτι ἡτοίμασταί μοι. δράκοντα γὰρ ἡτοι-
μᾶσθαι ποίῳ κυρίῳ προσήκει νομίζειν, ἢ τῷ θεῷ λόγῳ καὶ σωτῆρι ἡμῶν; ὃς τὸν
ἄρχοντα τοῦ αἰῶνος τούτου πάλαι πρότερον πολιορκοῦντα τὸ τῶν ἀνθρώπων
» γένος, καταλύσας τὰς ὠδῖνας τοῦ θανάτου. ὃ καὶ αὐτὸς παρίστησι φήσας, ἦλθες δὲ
» ἐπὶ πηγὴν θαλάσσης. ἐν δὲ ἴχνεσιν ἀβύσσου περιεπάτησας. ἀνοίγονται δέ σοι φό-
» βῳ πύλαι θανάτου, πυλωροὶ δὲ ᾅδου ἰδόντες σε ἔπτηξαν. ταῦτα δὲ εἰκότως πρὸς
τὸν Ἰὼβ χρηματίζει μετὰ τὸν μέγαν πειρασμὸν, ὃν ὑπέμεινε, καὶ ἀγῶνα, διδάσκων
αὐτὸν, ὅτι ὑπὲρ μέρους ἠγώνισαι, τοῦ μείζονος καὶ κραταιοτέρου πολέμου καὶ ἀγῶ-
νος αὐτῷ τῷ κυρίῳ πεφυλαγμένου, κατὰ τὸν καιρὸν τῆς εἰς τὸν θάνατον αὐτοῦ παρουσίας.

Ἀπὸ τοῦ ϟ ψαλμοῦ.

Ὡς δύο κυρίους ὁ προκείμενος ᾄδει ψαλμός.

Ὅτι σὺ κύριε ἡ ἐλπίς μου, τὸν ὕψιστον ἔθου καταφυγήν σου. οὐ προσελεύσεται πρὸς σὲ
» κακὰ, καὶ μάστιξ οὐκ ἐγγιεῖ τῷ σκηνώματί σου. ὅτι τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ ἐντελεῖται
» περὶ σοῦ. ἐπὶ χειρῶν ἀροῦσί σε, μή ποτε προσκόψῃς πρὸς λίθον πόδα σου. ἐπὶ ἀ-
» σπίδα καὶ βασιλίσκον ἐπιβήσῃ, καὶ καταπατήσεις λέοντα καὶ δράκοντα. ταύταις ὁ
διάβολος ἐν τῷ κατὰ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν πειρασμῷ, κέχρηται ταῖς λέξεσιν. ὅρα

» δι' οὗ ἵνα εἴπῃ ὁ ψαλμὸς πρὸς αὐτὸν τὸν κύριόν φησιν, ὅτι σὺ κύριε ἡ ἐλπίς μου, τὸν
» ὕψιστον ἔθου καταφυγήν σου. σὺ γὰρ αὐτός, φησίν, ἡ ἐμὴ ἐλπὶς ὦ κύριε, μείζονα σαυ-
» τοῦ, τὸν θεὸν αὐτὸν τὸν ὕψιστον καὶ ἐπὶ πάντων καὶ σαυτοῦ πατέρα, καταφυγὴν ἔ-
» θου· δι' ὃν οὐ προσελεύσεται κακὰ πρός σε, πρός σε τὸν ἐμὸν κύριον, καὶ μάστιξ οὐκ
» ἐγγιεῖ τῷ σκηνώματί σου. κἂν γὰρ ἀσεβεῖς ἄνδρες ἐπιχειρήσωσι τὸν ἐνανθρωπήσαντά
σε μαστίζειν, κἂν τῷ θανάτῳ παραδιδόναι, ἀλλ' οὔτι γε ἡ ἐκ θεοῦ μάστιξ τῷ σῷ
προσεγγιεῖ σκηνώματι, τουτέστι σώματι, ὃ δηλονότι δι' ἡμᾶς ἐνανθρωπήσας
περιεβέβλητο. τούτοις ἀκολούθως ἐφαρμόσεις αὐτῷ τὰ δι' ὅλου τοῦ ψαλμοῦ δηλού-
μενα, ἃ καὶ αὐτοὶ κατὰ τὸν οἰκεῖον καιρὸν ἐπιθεωρήσομεν.

Ἀπὸ τοῦ ὠσηέ.

Περὶ τοῦ θεοῦ λόγου, καὶ τοῦ πατρὸς ὡς περὶ κυρίου.

Οὐ μὴ ἐγκαταλείψω τοῦ ἐξαλειφθῆναι τὸν Ἰακώβ, ὅτι θεὸς ἐγώ εἰμι καὶ οὐκ ἄνθρω-
» πος ἐν σοὶ ἅγιος· καὶ οὐκ εἰσελεύσομαι εἰς πόλιν. ὀπίσω κυρίου πορεύσομαι. ἐν-
ταῦθα καὶ διὰ τούτων, ὁ θεὸς λόγος ἐνανθρωπήσας πρὸς τοὺς ἀνθρώπους αὐτὸν
» ἅγιον, ἀλλ' οὐ θεὸν εἶναι ὁμολογοῦντας, θεὸς ἐγώ εἰμι, φησί, καὶ οὐκ ἄνθρωπος ἐν
» σοὶ ἅγιος. εἶτα θεὸν αὐτὸν εἰπών, τὸν ἐπὶ πάντων, κύριον καὶ θεὸν καὶ πατέρα αὐτοῦ
» δηλοῖ, ἐπιλέγων, ὀπίσω κυρίου πορεύσομαι. τὸ δέ, οὐκ εἰσελεύσομαι εἰς πόλιν,
παραιτουμένου ἂν εἴη τὴν κοινὴν καὶ δημώδη ἀνθρώπων πολιτείαν· ἧς καὶ τοὺς ἰδίους
» μαθητὰς ἀποτρέπων φησίν, εἰς ὁδὸν ἐθνῶν μὴ ἀπέλθητε, καὶ εἰς πόλιν σαμαρει-
» τῶν μὴ εἰσέλθητε.

Ἀπὸ τοῦ ἀμώς.

Περὶ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν, ὡς περὶ κυρίου, καὶ τοῦ πατρὸς ὡς περὶ θεοῦ, καὶ τῆς τοῦ Ἰουδαίων ἔθνους καταστροφῆς.

Κατέστρεψα ὑμᾶς, καθὼς κατέστρεψεν ὁ θεὸς σόδομα καὶ γόμορρα, καὶ ἐγένεσθε ὡς
„ δαλὸς ἐξεσπασμένος ἐκ πυρός. καὶ οὐδ' οὕτως ἐπεστρέψατε πρός με, λέγει κύ-
„ ριος. καίτοι γε αὐτὸς ὁ κύριος, θεόν τινά φησι τὴν ἐπὶ σοδόμοις καταστροφὴν πε-
ποιηκέναι, ἑτέρου ὢν δηλαδὴ τοῦ παρ' αὐτοῦ δηλουμένου. καὶ ἐν τῇ ἐπὶ σοδόμοις δὲ
καταστροφῇ, δύο κύριοι παρίστανται, ὅτε ἔβρεξεν ὁ κύριος πῦρ παρὰ κυρίου ἐπὶ
σόδομα καὶ γόμορρα. ὁποίαν τοίνυν, φησί, διὰ τὰς ἐκ τρόπου δυσσεβείας ὑπέ-
μεινε καταστροφὴν τὰ σόδομα, τοιαῦτα καὶ ὑμεῖς ὦ οὗτοι πείσεσθε, καὶ οὐδ' οὕτως
ἐπεστρέψατε πρός με. συνήθης δὲ τῇ γραφῇ τὸ μέλλον ὡς παρεληλυθὸς δηλοῦν.
ὥστε καὶ τὰ παρόντα ὁμοίως χρὴ νοεῖν, ἀντὶ μὲν τοῦ καταστρέψω μέλλοντος, τοῦ παρῳ-
χημένου εἰρημένου τοῦ κατέστρεψα. ἀντὶ δὲ τοῦ, ἐπιστραφήσεσθε, τοῦ ἐπεστρέψατε κει-
μένου. ταῦτα δὲ πρὸς τὸ Ἰουδαίων ἔθνος ἀποτείνεται, ἃ καὶ οὐδ' ἄλλοτε, ἢ μετὰ
τὴν κατὰ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ἐπιβουλὴν εἰς αὐτοὺς ἐπληροῦτο. ὁ γοῦν ἱερὸς αὐτῶν
καὶ τὸ πρὶν ἅγιος τόπος εἰς τοῦτο νῦν περιῆλθεν, ὡς κατὰ μηδὲν τῆς σοδόμων καταστρο-
φῆς ἀποδεῖν. πλὴν ὅμως καίπερ ἀκόλουθα τῇ προρρήσει πεπονθότες, οὔπω καὶ
εἰς δεῦρο τὴν πρὸς τὸν χριστὸν τοῦ θεοῦ, δι' ὃν ταῦτα πεπόνθασιν, ἐπιστροφὴν ἐποιή-
σαντο· ὡς εἰκότως καὶ τοῦτο διὰ τῆς ἐν χερσὶ θεσπίζεσθαι προφητείας λεγούσης, καὶ
„ οὐδ' οὕτως ἐπεστρέψατε πρός με, λέγει κύριος.

Ἀπὸ τοῦ Ἀβδιού.

Περὶ τῶν δύο κυρίων, πατρὸς καὶ υἱοῦ, καὶ τῆς τῶν ἐθνῶν κλήσεως.

Ὅρασις Ἀβδιού. Τάδε λέγει κύριος τῇ Ἰδουμαίᾳ, ἀκοὴν ἤκουσα παρὰ κυρίου, καὶ περιοχὴν εἰς τὰ ἔθνη ἐξαπέστειλε. κύριος ὁ θεὸς ἀκοὴν ἤκουσε παρὰ κυρίου. καὶ αὕτη δὲ ἡ περὶ τῆς τῶν ἐθνῶν κλήσεως.

Ἀπὸ τοῦ Ζαχαρίου.

Ὡς ὁ θεὸς λόγος κύριος ὢν πρὸς τοῦ μείζονος ἀπεστάλθαι ὁμολογεῖ κυρίου.

Τάδε λέγει κύριος παντοκράτωρ. ὀπίσω δόξης ἀπέσταλκέ με ἐπὶ τὰ ἔθνη τὰ σκυλεύσαντα ὑμᾶς. εἶτ' ἐπιφέρει μετὰ βραχέα λέγων, καὶ γνώσεσθε ὅτι κύριος παντοκράτωρ ἀπέσταλκέ με. εἰ καὶ ὁ ἀποστέλλων κύριος, κύριός ἐστι παντοκράτωρ, καὶ ὁ ἀπεστάλθαι λέγων ὡσαύτως, δύο ἄρα. σαφῶς δὲ ὁ ἀπεσταλμένος, κύριος παντοκράτωρ ἐπὶ τὰ ἔθνη, φησὶν, ἀπέσταλκέ με.

Ὁ αὐτὸς καὶ περὶ τῆς τῶν ἐθνῶν κλήσεως.

Τέρπου καὶ εὐφραίνου θύγατερ σιὼν, διότι ἰδοὺ ἐγὼ ἔρχομαι καὶ κατασκηνώσω ἐν μέσῳ σου, λέγει κύριος. καὶ καταφεύξονται ἔθνη πολλὰ ἐπὶ τὸν κύριον ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ. καὶ ἔσονται αὐτῷ εἰς λαὸν, καὶ κατασκηνώσω ἐν μέσῳ σου, καὶ γνώσῃ ὅτι κύριος παντοκράτωρ ἐξαπέσταλκέ με πρὸς σε. καὶ τὰ ἑξῆς. οἷς μεθ' ἕτερα ἐπιλέγει. καὶ κατισχύσω αὐτοὺς ἐν κυρίῳ θεῷ αὐτῶν, καὶ ἐν τῷ ὀνόματι αὐτοῦ καυχήσονται λέγει κύριος. καὶ ταῦτα τοῖς προτέροις ὅμοια, τὴν τοῦ χριστοῦ εἰς ἀνθρώπους παρουσίαν, καὶ τὴν γενομένην τῶν ἐθνῶν σωτήριον δι' αὐτοῦ κλῆσιν ἀναφωνοῦντα. ἐγὼ μὲν οὖν αὐτὸς ὁ κύριος ἥξω, φησίν. ἐπὶ δὲ τῇ ἐμῇ παρουσίᾳ οὐκέτι ὁ πάλαι ἰσραὴλ, ἀλλ' οὐδὲ ἓν μόνον ἐπὶ γῆς ἔθνος, ἔθνη δὲ πολλὰ καταφεύξονται ἐπὶ τὸν κρείττονα καὶ μέγαν κύριον, ὃν ἐμοῦ τε αὐτοῦ καὶ τῶν ὅλων θεὸν, ἐφ' ὃν τὰ καταφεύγοντα ἔθνη τοσαύτης τεύξεται εὐεργεσίας, ὡς καὶ χρηματίσαι καὶ γενέσθαι λαὸν θεοῦ, κατοικῆσαί τε ἐν μέσῳ τῆς καλουμένης θυγατρὸς σιών. οὕτω δὲ τὴν ἐπὶ γῆς ἐκκλησίαν τοῦ θεοῦ, ὥσπερ τινὰ θυγατέρα τυγχάνουσαν τοῦ ἐπουρανίου, τοῖς ἱεροῖς γράμμασιν ἀποκαλεῖν φίλον. ταύτην δὲ καὶ εὐαγγελίζεται ὁ φάσκων λόγιον, χαῖρε καὶ εὐφραίνου θύγατερ σιὼν, διότι ἰδοὺ ἔρχομαι καὶ κατασκηνώσω ἐν μέσῳ σου. ἐν μέσῳ γὰρ τῆς ἐκκλησίας τὸν θεὸν λόγον κατασκηνοῦν πεπιστεύκαμεν. ὡς γοῦν καὶ ἐπήγγελται φήσας, ἰδοὺ ἐγὼ μεθ' ὑμῶν εἰμι πάσας τὰς ἡμέρας, ἕως τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος. καὶ ὅπου δύο ἢ τρεῖς συνηγμένοι εἰσὶν εἰς τὸ ἐμὸν ὄνομα, ἐκεῖ εἰμι ἐν μέσῳ αὐτῶν. ἐπειδὰν δὲ ἐγώ φησιν αὐτὸς ὁ κύριος ἐλθὼν κατασκηνώσω ἐν μέσῳ σου, μείζονα τότε γνῶσιν περὶ τοῦ θεοῦ παντοκράτορος ἀναλήψῃ, ἐμοῦ τοῦ κυρίου τὴν αἰτίαν τῆς εἰς ἀνθρώπους ἀποστολῆς ἀναθέντος τῷ ἐξαποστείλαντί με πατρί. γνώσῃ δὲ ὅτι κύριος παντοκράτωρ ἀπέσταλκέ με πρὸς σε. καὶ ἑξῆς περὶ ἑτέρου κυρίου καὶ θεοῦ ὧδέ πως αὐτὸς ὁ κύριος ἐπιλέγει, καὶ κατισχύσω αὐτοὺς ἐν κυρίῳ θεῷ αὐτῶν, καὶ ἐν τῷ ὀνόματι αὐτοῦ καυχήσονται, λέγει κύριος. τίνες δὲ ἂν εἶεν οἱ ἐν τῷ κυρίῳ καυχώμενοι;

Ὡς αὖθις κύριος περὶ ἑτέρου κυρίου, δῆλον δὲ ὅτι περὶ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, διέξεισιν.

Καὶ ἔδειξέ μοι κύριος ἰησοῦν τὸν ἱερέα τὸν μέγαν, ἑστῶτα πρὸ προσώπου ἀγγέλου κυρίου. καὶ ὁ διάβολος εἱστήκει ἐκ δεξιῶν αὐτοῦ, τοῦ ἀντικεῖσθαι αὐτῷ. καὶ εἶπε

κύριος πρὸς τὸν διάβολον, ἐπιτιμήσαι κύριος ἐν σοὶ διάβολε, καὶ ἐπιτιμήσαι κύριος ἐν σοὶ, ὁ ἐκλεξάμενος τὴν ἱερουσαλήμ. πάλιν καὶ ἐνταῦθα ὁ κύριος ἕτερον κύριον ἐπιτιμήσειν τῷ διαβόλῳ φησὶν, οὐχ ὁ προσδιαλεγόμενος κύριος ἐπιτιμῶν, ἀλλ' ἑτέρου μνημονεύων κυρίου. δι' ὧν ἡγοῦμαι σαφῶς παρίστασθαι περὶ τῶν δύο κυρίων, τοῦ πατρὸς καὶ θεοῦ τῶν ὅλων, καὶ τοῦ μετὰ τὸν πατέρα τὴν κατὰ πάντων τῶν γενητῶν κυρείαν καὶ δεσποτείαν διειληφότος ἀπόδειξιν.

Ἀπὸ τοῦ μαλαχίου.

Ὡς ἄγγελον διαθήκης τὸν χριστὸν, ὃν αὐτὸν δὲ καὶ κύριον ὁ παντοκράτωρ θεὸς ἀποκαλεῖ.

Ἰδοὺ ἐξαποστέλλω τὸν ἄγγελόν μου, καὶ ἐπιβλέψεται ὁδὸν πρὸ προσώπου μου, καὶ ἐξαίφνης ἥξει εἰς τὸν ναὸν κύριος, ὃν ὑμεῖς ζητεῖτε, καὶ ὁ ἄγγελος τῆς διαθήκης, ὃν ὑμεῖς θέλετε. ἰδοὺ ἔρχεται, λέγει κύριος παντοκράτωρ, καὶ τίς ὑπομενεῖ ἡμέραν εἰσόδου αὐτοῦ; ὅμοια καὶ ταῦτα τοῖς προτέροις. κύριος γὰρ αὐτὸς ὁ θεὸς ὁ παντοκράτωρ ἥξειν φησὶν εἰς τὸν ναὸν αὐτοῦ κύριον, περὶ ἑτέρου λέγων. δηλοῖ δὲ ἄρα τὸν θεὸν λόγον. μετὰ τοῦτο δὲ καὶ ἄγγελον τῆς διαθήκης ὀνομάζει, ὃν καὶ αὐτὸς ὁ παντοκράτωρ κύριος ἐξαποστέλλειν πρὸ προσώπου ἑαυτοῦ διδάσκει, λέγων, ἰδοὺ ἐγὼ ἐξαποστέλλω ἄγγελόν μου πρὸ προσώπου μου. τὸν αὐτὸν δὲ τοῦτον, ὃν ἄγγελόν μου ἀπεκάλεσε, πάλιν ἑξῆς κύριον ὀνομάζει, καὶ ἐξαίφνης ἥξει κύριος, ἐπιλέγων, καὶ ὁ ἄγγελος τῆς διαθήκης. εἶτα δὲ καὶ τὸν αὐτὸν προφητῶν ἐπιφέρει, ἰδοὺ ἔρχεται, καὶ τίς ὑπομενεῖ ἡμέραν εἰσόδου αὐτοῦ; τὴν δευτέραν καὶ ἔνδοξον παρουσίαν αὐτοῦ σημαίνων. ὁ ταῦτα δὲ πάντα θεσπίζων, κύριός ἐστι παντοκράτωρ ὁ τῶν ὅλων θεός.

Ὡς ἥλιον δικαιοσύνης τὸν χριστὸν ὁ τῶν ὅλων θεὸς ὀνομάζει.

Καὶ ἀνατελεῖ τοῖς φοβουμένοις τὸ ὄνομά μου ἥλιος δικαιοσύνης, καὶ ἴασις ἔσται ἐν ταῖς πτέρυξιν αὐτοῦ. ὁ πολλάκις ὀνομασθεὶς κύριος καὶ θεὸς καὶ ἄγγελος, καὶ ἀρχιστράτηγος, χριστός τε καὶ ἱερεὺς, καὶ λόγος καὶ σοφία θεοῦ, καὶ εἰκὼν, νῦν αὐτὸς ἐστὶν ἥλιος κέκληται δικαιοσύνης. τοῦτον δὴ οὖν αὐτὸν ὁ γεννήσας πατὴρ οὐ τοῖς πᾶσιν, ἀλλὰ μόνοις τοῖς τὸ ὄνομα αὐτοῦ φοβουμένοις ἀνατελεῖν ἐπαγγέλλεται, γέρας αὐτοῖς τοῦ εἰς αὐτὸν φόβου διδοὺς τὸ φῶς τοῦ τῆς δικαιοσύνης ἡλίου. εἴη δ' ἂν οὗτος ὁ θεὸς λόγος, ὁ εἰπὼν, ἐγώ εἰμι τὸ φῶς τοῦ κόσμου· ὁ γὰρ ἦν φῶς τὸ φωτίζον πάντα ἄνθρωπον ἐρχόμενον εἰς τὸν κόσμον. τοῦτον δὴ οὖν, ἀλλ' οὐ τὸν αἰσθητὸν, οὐδὲ τὸν προφανῆ τοῖς πᾶσι λογικοῖς τε καὶ ἀλόγοις ἥλιον, ἀλλὰ τὸν ἔνθεον καὶ νοερὸν καὶ πάσης ἀρετῆς καὶ δικαιοσύνης αἴτιον, μόνοις τοῖς φοβουμένοις αὐτὸν ἀνατελεῖν ἐπὶ τοῦ παρόντος ὁ θεὸς φησιν, ἀποκρύπτων αὐτὸν τῶν ἀναξίων. περὶ ὧν ἀλλαχόθι που λέγει, καὶ δύσεται ὁ ἥλιος ἐπὶ τοὺς προφήτας τοὺς πλανῶντας τὸν λαόν μου.

Ἀπὸ τοῦ ἱερεμίου.

Ὡς ὁ θεὸς λόγος κύριος ὢν κυρίῳ τῷ πατρὶ εὐχὴν ἀναπέμπει, τὴν τῶν ἐθνῶν ἐπιστροφὴν θεσπίζων.

Κύριε ἡ ἰσχύς μου καὶ βοήθειά μου, καὶ καταφυγή μου ἐν ἡμέρᾳ θλίψεως. πρὸς σὲ ἔθνη ἥξουσιν ἀπ' ἐσχάτου τῆς γῆς, καὶ ἐροῦσιν ὡς ψευδῆ ἐκτήσαντο οἱ πατέρες ἡμῶν εἴδωλα, καὶ οὐκ ἔστιν ἐν αὐτοῖς ὠφέλεια. εἰ ποιήσει αὐτῷ ἄνθρωπος θεοὺς, καὶ οὗτοι οὐκ εἰσὶ θεοί, διὰ τοῦτο ἰδοὺ ἐγὼ δηλώσω αὐτοῖς ἐν τῷ καιρῷ τούτῳ τὴν χεῖρά μου, καὶ γνω-

ριῶ

» εἰσὶν αὐτοῖς τὴν δύναμίν μου, καὶ γνώσονται ὅτι ἐγὼ κύριος. κύριος ἑτέρῳ διήγειται
» κυρίῳ, τῷ πατρὶ δηλαδὴ καὶ θεῷ τῶν ὅλων, ἐν οἷς ἀρχόμενός φησι, κύριε ἰσχύς
» μου. καὶ τὰ ἑξῆς. σαφῶς δὲ τὴν τῶν ἐθνῶν ἐκ τῆς πολυπλάνου εἰδωλολατρείας ἐπὶ τὴν εἰς τὸν θεὸν εὐσέβειαν μεταβολὴν θεσπίζει. καὶ αὕτη δὲ ἡ προφητεία μετὰ τὴν εἰς ἀνθρώπους τοῦ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ παρουσίαν ἐναργέστατα δείκνυται πεπληρωμένη. ἀλλὰ γὰρ δι' ὅλων τριάκοντα προφητικῶν κεφαλαίων, δι' ὧνπερ θεὸν μετὰ τὸν ἀνωτάτω καὶ ἐπὶ πᾶσι, τὸν σωτῆρα καὶ κύριον ἡμῶν τὸν τοῦ θεοῦ λόγον εἶναι μεμαθηκότες, ἐφ' ἑτέραν τῆς κατ' αὐτὸν οἰκονομίας ὑπόθεσιν μεταβησόμεθα, αὐτὸν δὴ τοῦτον θεὸν εἰς ἀνθρώπους ἐλεύσεσθαι δεῖν ἐκ τῶν αὐτῶν παρ' ἑβραίοις ἱερῶν βίβλων συστήσοντες.

Τάδε ἔνεστιν ἐν τῷ ἕκτῳ συγγράμματι τῆς τοῦ σωτῆρος ἡμῶν εὐαγγελικῆς ἀποδείξεως.

Περὶ τῆς εἰς ἀνθρώπους ἐπιδημίας αὐτοῦ, ἐκ τῶν ὑποσεσημειωμένων γραφῶν.

α′	ἀπὸ ψαλμοῦ	ιζ′.	β′	ἀπὸ ψαλμοῦ	μϛ′.
γ′	ἀπὸ ψαλμοῦ	μθ′.	δ′	ἀπὸ ψαλμοῦ	πγ′.
ε′	ἀπὸ ψαλμοῦ	ϟε′.	ϛ′	ἀπὸ ψαλμοῦ	ϟζ′.
ζ′	ἀπὸ ψαλμοῦ	ρϛ′.	η′	ἀπὸ ψαλμοῦ	ριζ′.
θ′	ἀπὸ ψαλμοῦ	ρμγ′.	ι′	ἀπὸ ψαλμοῦ	ρμζ′.
ια′	ἀπὸ τῶν βασιλειῶν	β′.	ιβ′	ἀπὸ τῶν βασιλειῶν	γ′.
ιγ′	ἀπὸ τοῦ μιχαίου.		ιδ′	ἀπὸ τοῦ ἀμβακούμ.	
ιε′	ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ.		ιϛ′	ἀπὸ τοῦ ζαχαρίου.	
ιζ′	ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ.		ιη′	ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ.	
ιθ′	ἀπὸ τοῦ βαρούχ.		κ′	ἀπὸ τοῦ ἡσαΐου.	
κα′	ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ.		κβ′	ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ.	
κγ′	ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ.		κδ′	ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ.	
κε′	ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ.				

Προοίμιον.

ΣΑφῶς ἐν τῷ πέμπτῳ συγγράμματι τῆς εὐαγγελικῆς ἀποδείξεως ὡρισμένου τοῦ περὶ πατρὸς καὶ υἱοῦ λόγου, καὶ θεοῦ μὲν ἑνὸς τοῦ ἐπὶ πάντων ὡμολογημένου, δευτέρας δὲ μετ' αὐτὸν ἀποδεχθείσης οὐσίας ἡγουμένης τῶν γενητῶν ἁπάντων, ἣν σοφίαν θεοῦ προσεῖχον, μονογενῆ τε υἱὸν καὶ θεὸν ἐκ θεοῦ, μεγάλης τε βουλῆς ἄγγελον καὶ τῶν κατ' οὐρανὸν στρατειῶν ἄρχοντα, καὶ τοῦ πατρὸς ὑπουργόν, ναὶ μὴν καὶ κύριον τῶν ὅλων, καὶ θεοῦ λόγον καὶ θεοῦ δύναμιν, οἱ θεῖοι προηγορευμένοι λόγοι, εἰ φαίνει ἐπὶ τοῦ παρόντος αἱ προφητικαὶ μαντεῖαι

θεὸν εἰς ἀνθρώπους ἀφίξεσθαι μέλλοντα προαναφωνοῦσαι, πάντῃ τε δῆλον ἐπὶ τίνα χρὴ τὴν ἀναφορὰν τοῦ σημαινομένου ποιήσασθαι· ὅτε μάλιστα διὰ τὸ πρόσθεν ἐν ἀνθρώπου μορφῇ καὶ σχήματι τοῖς ἀμφὶ τὸν Ἀβραὰμ θεοφιλέσιν ὁ θεὸς λόγος ἐπ' ὀνόματος κυρίου καὶ θεοῦ πέφηνε τὰς εἰς ἀνθρώπους ἐπλασίας πεποιημένος. φέρε οὖν ἴδωμεν, ὅπως ποτὲ μὲν κύριον, ποτὲ δὲ θεὸν καταβήσεσθαι εἰς ἀνθρώπους καὶ πάλιν ἀναβήσεσθαι ἐναργῶς οὕτω προαναφωνεῖ τὰ παρ' Ἑβραίοις λόγια, καὶ τάς γε αἰτίας τῆς καθόδου. σημειώσῃ δ' ὡς τινὰ μὲν εἴρηται δι' αἰνιγμάτων, τινὰ δὲ φανερώτερον. τὰ μὲν οὖν δι' ἐπικρύψεως ἡγοῦμαι τὴν ἐκ περιτομῆς ἕνεκα κεκαλυμμένως ἀποδεδόσθαι, διὰ τὰ θεσπιζόμενα κατ' αὐτῶν σκυθρωπά· δι' ἃ καὶ εἰκὸς ἦν καὶ ἀφανίσαι αὐτοὺς τὴν γραφήν, εἰ ἐκ τοῦ προφανοῦς τὴν ἐσχάτην αὐτῶν ἀποβολὴν ἐσήμαινεν. οὕτω γοῦν καὶ τοῖς προφήταις αὐτοῖς ἐπιβουλεῦσαι αὐτοὺς κατέχει λόγος, δι' οὓς ἐποιοῦντο κατ' αὐτῶν ἐλέγχους. αἱ δὲ σαφεῖς προφητεῖαι, τὴν τῶν ἐθνῶν κλῆσιν λευκότατα περιέχουσι, τὴν κατ' εὐσέβειαν ἀγαθῶν τὰς ἐπαγγελίας οὐ τῷ Ἰουδαίων ἔθνει, πᾶσι δὲ ἀνθρώποις τοῖς κατὰ ὅλης τῆς οἰκουμένης καταγγέλλουσαι. ὧν οὕτως ἐχόντων, καιρὸς ἤδη καὶ τῶν θείων ἐπακοῦσαι λογίων.

Ἀπὸ ψαλμοῦ ιζ'.

Θεοῦ εἰς ἀνθρώπους ἀφίξεως δήλωσις καὶ ἐπὶ ταύτῃ κλῆσις ἐθνῶν.

Καὶ ἔκλινεν οὐρανούς, καὶ κατέβη. καὶ γνόφος ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτοῦ. καὶ ἐπέβη ἐπὶ χερουβίμ, καὶ ἐπετάσθη. ἐπετάσθη ἐπὶ πτερύγων ἀνέμων. καὶ ἔθετο σκότος ἀποκρυφὴν αὐτοῦ· κύκλῳ αὐτοῦ ἡ σκηνὴ αὐτοῦ. ἡγοῦμαι δὲ διὰ τούτων ἄντικρυς θεοῦ κάθοδον οὐρανόθεν παρίστασθαι. παρεὶς γὰρ πολλὰς θεολογίας, ἐπιλέγει τὰ ἐκκείμενα. τὸ δὲ λέγειν κλίνειν αὐτὸν οὐρανόν, καὶ κατεληλυθέναι, σημαίνει τὴν ἀποστολὴν τῆς ἐν θείου δόξης, ἣν ὁ θεῖος ἀπόστολος παριστὰς ἔλεγεν, ὃς ἐν μορφῇ θεοῦ ὑπάρχων, οὐχ ἁρπαγμὸν ἡγήσατο τὸ εἶναι ἴσα θεῷ, ἀλλ' ἑαυτὸν ἐκένωσε, μορφὴν δούλου λαβών. καὶ τό, ἐπέβη δὲ ἐπὶ χερουβὶμ καὶ ἐπετάσθη, αἰνίττεσθαί μοι δοκεῖ τὴν ἐπὶ τὰς θεοῦ δόξας ἀποκατάστασιν, ἣν πεποίηται ἀγγελικαῖς καὶ θείαις δυνάμεσι δορυφορούμενος. ὃ καὶ αὐτὸ δηλοῦσθαί μοι δοκεῖ διὰ τοῦ, ἐπετάσθη ἐπὶ πτερύγων ἀνέμων. τὸ δὲ σκότος τεθεῖσθαι τὴν ἀποκρυφὴν αὐτοῦ, καὶ γνόφον ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτοῦ λέγεσθαι, παραστατικὸν ἂν εἴη τῆς κρυφίου καὶ ἀπορρήτου οἰκονομίας, καθ' ἣν ταῦτα πάντα αὐτῷ ἐτελεῖτο. κύκλῳ δὲ αὐτοῦ ἡ σκηνὴ αὐτοῦ, τίνα λέγεσθαι προσήκει νοεῖν, ἢ τὴν ἁγίαν αὐτοῦ καὶ καθολικὴν ἐκκλησίαν, εἴτε τὴν ἐπὶ τῆς γῆς, εἴτε τὴν ἐν οὐρανοῖς; ἑξῆς δὲ κατὰ τὸν αὐτὸν ψαλμὸν τελευτῶν ὁ λόγος, ὁμοῦ παραίτησιν τοῦ προτέρου λαοῦ, καὶ τὴν κλῆσιν τῶν ἐθνῶν προθεσπίζει, δι' ὧν φησι, ῥύσῃ με ἐξ ἀντιλογιῶν λαοῦ, καταστήσεις με εἰς κεφαλὴν ἐθνῶν. λαὸς ὃν οὐκ ἔγνων ἐδούλευσέ μοι, υἱοὶ ἀλλότριοι ἐψεύσαντό μοι, υἱοὶ ἀλλότριοι ἐπαλαιώθησαν, καὶ ἐχώλαναν ἀπὸ τῶν τρίβων αὐτῶν. ταῦτα δὲ ὁποίας διανοίας ἔχεται, κατὰ τὸν προσήκοντα καιρὸν ἐξετασθήσεται.

Ψαλμοῦ μϛ'.

Ἀνάβασις θεοῦ προκατεληλυθότος, καὶ ἐπίκλησις ἐθνῶν ἁπάντων, τὸν ἕνα καὶ μόνον θεὸν ἐπιγνωσομένων.

Πάντα τὰ ἔθνη κροτήσατε χεῖρας, ἀλαλάξατε τῷ θεῷ ἐν φωνῇ ἀγαλλιάσεως. ὅτι κύ-

ριος

» ριος ὕψιστος, φοβερὸς, βασιλεὺς μέγας ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν. ὑπέταξε λαοὺς ἡμῖν,
» καὶ ἔθνη ὑπὸ τοὺς πόδας ἡμῶν. ἐξελέξατο ἡμῖν τὴν κληρονομίαν ἑαυτοῦ, τὴν καλ-
» λονὴν ἰακὼβ, ἣν ἠγάπησεν. ἀνέβη ὁ θεὸς ἐν ἀλαλαγμῷ, κύριος ἐν φωνῇ σάλπι-
» γγος. ψάλατε τῷ θεῷ ἡμῶν, ψάλατε, ψάλατε τῷ βασιλεῖ ἡμῶν, ψάλατε, ὅτι βασι
» λεὺς πάσης τῆς γῆς ὁ θεὸς, ψάλατε συνετῶς. ἐβασίλευσεν ὁ θεὸς ἐπὶ τὰ ἔθνη. ὁ θεὸς
» κάθηται ἐπὶ θρόνου ἁγίου αὐτοῦ. ἄρχοντες λαῶν συνήχθησαν μετὰ τοῦ θεοῦ ἀβρα-
» ὰμ, ὅτι τοῦ θεοῦ οἱ κραταιοὶ τῆς γῆς σφόδρα ἐπήρθησαν. καὶ τί ἕτερον βούλεται
σημαίνειν ἡ διὰ τούτων δηλουμένη κυρίου τοῦ θεοῦ ἄνοδος, ἢ τὴν περὶ τῆς ἀνό-
δου κάθοδον αὐτοῦ; ἐφ᾽ ᾗ πάλιν ἡ τῶν ἐθνῶν πάντων κλῆσις θεσπίζεται, χαρᾶς τε
καὶ εὐφροσύνης σημεῖα ἐπὶ τῇ μελλούσῃ θεογνωσίᾳ τοῖς ἔθνεσιν ἅπασιν εὐαγγελί-
ζεται, ὅτε κύριος αὐτὸς ὁ ὕψιστος μόνος θεὸς καὶ βασιλεὺς ἁπάσης τῆς γῆς ὁμολογη-
θεὶς, ὑποτάξειν λαοὺς ἡμῖν λέλεκται. ἡμῖν δὲ τίσιν; ἢ δηλαδὴ τοῖς ταῦτα προφη-
τεύουσιν; ὃ καὶ ἔστιν ἐναργῶς ἰδεῖν πεπληρωμένον, ὅτε πάντα τὰ εἰς χριστὸν πεπιστευ-
κότα ἔθνη τοῖς λόγοις τῶν προφητῶν ὑποτέτακται. λέγοιτο δ᾽ ἂν ταῦτα καὶ ἐκ
» προσώπου τῶν ἀποστόλων τοῦ σωτῆρος ἡμῶν, οἳ καὶ εἴποιεν ἂν τὸ, ἐξελέξατο ἡμῖν
» τὴν κληρονομίαν ἑαυτοῦ. κληρονομίαν δὲ αὐτοῦ τίνα χρὴ νοεῖν, ἢ τὴν κλῆσιν τῶν ἐθνῶν
» ἁπάντων; ἣν αὐτὸς ὁ χριστὸς τοῦ θεοῦ παριστὰς ἔφησε, κύριος εἶπε πρός με,
» υἱός μου εἶ σὺ, ἐγὼ σήμερον γεγέννηκά σε. αἴτησαι παρ᾽ ἐμοῦ, καὶ δώσω σοι ἔθνη τὴν
» κληρονομίαν σου, καὶ τὴν κατάσχεσίν σου τὰ πέρατα τῆς γῆς. ταύτην οὖν τὴν ὑπὸ
τοῦ πατρὸς δεδομένην αὐτῷ κληρονομίαν ὑπέταξε τοῖς ἀποστόλοις αὐτοῦ καὶ προ-
φήταις, τῷ τοὺς εἰς αὐτὸν πεπιστευκότας, τοῖς τούτων ὑποτετάχθαι λόγοις, ἀκο-
λούθως τοῖς προκειμένοις θεσπίσμασι. καὶ ταῦτα δὲ πάντα κατορθώσας ἐπὶ τῆς εἰς
ἀνθρώπους αὐτοῦ παρουσίας ὁ θεὸς λόγος, περὶ οὗ πλεῖστα ἡμῖν διείληπται, ἀνέβη
» ἐν ἀλαλαγμῷ. τοῦτο δ᾽ ἑρμηνεύων ὁ ἀπόστολός φησι· τὸ δ᾽ ἀνέβη τί ἐστιν, εἰ μὴ ὅτι καὶ
» κατέβη πρῶτον; εἰς τὰ κατώτατα μέρη τῆς γῆς ὁ καταβὰς, αὐτός ἐστι καὶ ὁ ἀναβὰς
» ὑπεράνω τῶν οὐρανῶν. ἐν ἀλαλαγμῷ δὲ αὐτόν φησιν ἀνεληλυθέναι, διὰ τὴν εἰς αὐ-
» τὸν θεολογίαν τῶν δορυφορούντων αὐτὸν ἀνιόντα ἀγγέλων. οἳ καὶ ἔλεγον, ἄρατε
» πύλας οἱ ἄρχοντες ὑμῶν, καὶ ἐπάρθητε πύλαι αἰώνιοι, καὶ εἰσελεύσεται ὁ βασιλεὺς
» τῆς δόξης. φωνὴν δὲ σάλπιγγος οὐκ ἂν σφαλείης τὸ κήρυγμα εἰπὼν τὸ εὐαγγελικὸν,
εἰς πᾶσαν ἐξηχῆσαν τὴν οἰκουμένην. πάντος γὰρ ὀργάνου μουσικοῦ μεγαλοφω-
νοτέρας οὔσης τῆς σάλπιγγος, οἰκείως παρείληπται τὸ παράδειγμα εἰς παράστα-
σιν τοῦ, πάντων τῶν ἐξ αἰῶνος κραταιοτέραν καὶ μεγαλοφωνοτέραν τὴν περὶ τοῦ
χριστοῦ πᾶσιν ἀνθρώποις καταγγέλλεσθαι διδασκαλίαν, δι᾽ ἧς ὥσπερ διὰ σάλπιγγος εἰς
ἐξάκουσον πάντων τῶν ἀνθρώπων βοᾷ καὶ κέκραγε τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον τὰ ἑξῆς
» τοῦ ψαλμοῦ, δι᾽ ὧν εἴρηται, ψάλατε τῷ θεῷ ἡμῶν, ψάλατε, ψάλατε τῷ βασιλεῖ
» ἡμῶν, ψάλατε. ὅτι βασιλεὺς οὐκέτι μόνου τοῦ ἰουδαίων ἔθνους, ἀλλὰ πάσης φησὶ
» τῆς γῆς ὁ θεός. ψάλατε συνετῶς. οὐκέτι γὰρ οἱ πρὶν δαίμονές φησι, οὐδὲ τὰ πονη-
ρὰ καὶ ἀπατηλὰ πνεύματα, ἀλλ᾽ αὐτὸς ὁ θεὸς ἐβασίλευσεν ἐπὶ πάντα τὰ ἔθνη. ὁ
» θεὸς αὐτὸς, ὃς κάθηται ἐπὶ θρόνου ἁγίου αὐτοῦ. ἤδη δὲ πρότερον τοῦ θεοῦ λόγου
» τὸν θρόνον, ἐφ᾽ ὃν καθέζεσθαι ὁ πατὴρ αὐτῷ παρεκελεύσατο, εἰπὼν, κάθου ἐκ δε-
» ξιῶν μου, ἕως ἂν θῶ τοὺς ἐχθρούς σου ὑποπόδιον τῶν ποδῶν σου, διὰ τῶν περὶ τούτου

» συντεταγμένους παρεστήσαμεν. τὸ δὲ, ἄρχοντες λαῶν συνήχθησαν μετὰ τοῦ θεοῦ
» ἀβραάμ, ἔτι σαφέστερον δηλοῖ μεταπεπτωκέναι εἰς τὴν κλῆρον τὴν πάλαι θεοφιλῶν
τοῦ θεοῦ προφητῶν τοὺς ἐξ ἐθνῶν ἄρχοντας τῆς χριστοῦ ἐκκλησίας, οἳ καὶ τῇ δυνά-
μει τοῦ σωτῆρος ἡμῶν κραταιωθέντες, σφόδρα ἐπήρθησαν, οὐδενὸς ἀνθρώπων κα-
ταβαλεῖν αὐτοὺς καὶ ταπεινῶσαι δεδυνημένου, διὰ τὴν ἀνυψοῦσαν αὐτοὺς καὶ δυ-
ναμοῦσαν τοῦ θεοῦ δεξιάν. καὶ ταῦτα δὲ ἐπὶ χρόνοις, ἐν τελοῖς τοῖς ἰδίοις δηλοῖ τῆς διηγήσεως.

Ἀπὸ ψαλμοῦ μθʹ.

Ὡς ἐμφανῶς ἥξειν ὁ θεὸς εἰς ἀνθρώπους λέγεται, καὶ πάντα γένος ἀνθρώ-
πων πρὸς ἑαυτὸν ἀνακαλέσασθαι.

Θεὸς θεῶν κύριος ἐλάλησε, καὶ ἐκάλεσε τὴν γῆν. ἀπὸ ἀνατολῶν ἡλίου καὶ μέχρι δυ-
» σμῶν ἐκ σιὼν ἡ εὐπρέπεια τῆς ὡραιότητος αὐτοῦ. ὁ θεὸς ἐμφανὴς ἥξει, ὁ θεὸς ἡ-
» μῶν, καὶ οὐ παρασιωπήσεται. καὶ μεθ᾽ ἕτερα. ἄκουσόν φησι, λαός μου, καὶ λαλήσω
» σοι, ἰσραήλ, καὶ διαμαρτύρομαί σοι. ὁ θεὸς ὁ θεός σου εἰμὶ ἐγώ. οὐκ ἐπὶ ταῖς θυσί-
» αις σου ἐλέγξω σε. τὰ δὲ ὁλοκαυτώματά σου ἐνώπιόν μου εἰσὶ διὰ παντός. οὐ δέ-
» ξομαι ἐκ τοῦ οἴκου σου μόσχους, οὐδὲ ἐκ τῶν ποιμνίων σου χιμάρους, ὅτι ἐμά ἐστι
» πάντα τὰ θηρία τοῦ δρυμοῦ, κτήνη ἐν τοῖς ὄρεσι, καὶ βόες. ἔγνωκα πάντα τὰ πετει-
» νὰ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ὡραιότης ἀγροῦ μετ᾽ ἐμοῦ ἐστιν. ἐὰν πεινάσω, οὐ μή σοι εἴπω.
» ἐμὴ γάρ ἐστιν ἡ οἰκουμένη, καὶ τὸ πλήρωμα αὐτῆς. μὴ φάγομαι κρέα ταύρων, ἢ
» αἷμα τράγων πίομαι; θῦσον τῷ θεῷ θυσίαν αἰνέσεως, καὶ ἀπόδος τῷ ὑψίστῳ τὰς εὐ-
» χάς σου, καὶ ἐπικάλεσαί με ἐν ἡμέρᾳ θλίψεως. καὶ ταῦτα ἡ θεία προρρησις σαφῶς
θεὸν ἐμφανῶς ἥξειν θεσπίζει, οὐκ ἄλλον ἢ τὸν τοῦ θεοῦ λόγον δηλοῦσα. καὶ τὸ αἴτιον δὲ
τῆς παρουσίας αὐτοῦ σαφέστατα παρίστησιν, αὖθις τὴν κλῆσιν σημαίνουσα, τὴν καθ᾽
» ὅλης τῆς οἰκουμένης ἐθνῶν. ἐκάλεσε γοῦν, φησὶ, τὴν γῆν, ἀπὸ ἀνατολῶν ἡλίου καὶ μέχρι
» δυσμῶν. σφόδρα δὲ ἀκολούθως μετὰ τὴν ἐπιφάνειαν αὐτοῦ, καὶ μετὰ τὴν κλῆσιν τῶν
ἐθνῶν, τὴν παραίτησιν τῆς κατὰ τὸν μωϋσέως νόμον σωματικωτέρας λατρείας
διδάσκει, ἣ καὶ αὐτὴ τέλους ἔτυχε μετὰ τὴν τοῦ θεοῦ λόγου εἰς πάντας ἀνθρώπους
ἐπιφάνειαν. ἐξ ἐκείνου γάρ τοι καὶ εἰς δεῦρο κέκληνται μὲν πάντες οἱ ἐπὶ πάσης
τῆς οἰκουμένης ἄνθρωποι, καὶ πάντα τὰ ἀπὸ ἀνατολῶν καὶ μέχρι δυσμῶν ἔθνη. πέ-
παυται δὲ καὶ καθῄρηται ἡ κατὰ ἰουδαίους θρησκεία, κατὰ τὴν καινὴν διαθήκην τοῦ
εὐαγγελικοῦ κηρύγματος, ἀλλ᾽ οὐ κατὰ τὸν μωϋσέως νόμον, πάντων ἀνθρώπων εὐ-
σεβεῖν παρηγγελμένων. ταῦτα δὲ καὶ ἐπὶ τὴν δευτέραν καὶ ἔνδοξον ἐπιφάνειαν τοῦ
σωτῆρος ἀναφέροιτο ἄν.

Ἀπὸ ψαλμοῦ πγʹ.

Ὡς ἐπὶ γῆς ὀφθήσεσθαι ὁ θεὸς λέγεται διὰ τῆς τοῦ χριστοῦ εἰς ἀνθρώ-
πους ἐπιφανείας.

Ὀφθήσεται ὁ θεὸς τῶν θεῶν ἐν σιών. κύριε ὁ θεὸς τῶν δυνάμεων εἰσάκουσον τῆς
» προσευχῆς μου. ἐνώτισαι ὁ θεὸς ἰακώβ, ὑπερασπιστὰ ἡμῶν ἴδε ὁ θεὸς, καὶ ἐπίβλε-
» ψον ἐπὶ τὸ πρόσωπον τοῦ χριστοῦ σου. τὸν θεὸν τῶν θεῶν ὀφθήσεσθαι προειπὼν, εὔ-
χεται τὴν ἐπιφάνειαν αὐτοῦ ἤδη τάχος ἐπιστῆναι, καθ᾽ ὃν ὀφθήσεται τρόπον διδάσκων

διὰ

διὰ τοῦ, ἐπίβλεψον ἐπὶ τὸ πρόσωπον τοῦ χριστοῦ σου· ὥστε σαφέστερον εἰρῆκει, διὰ τοῦ προσώπου τοῦ χριστοῦ σου ἐπιφάνηθι. ἐπεὶ γὰρ ὁ ἑωρακὼς τὸν υἱὸν, ἑώρακε τὸν πατέρα τὸν πέμψαντα αὐτὸν, εἰκότως διὰ τοῦ προσώπου τοῦ χριστοῦ ἐπιφανήσεσθαι τὸν ἐν τῷ χριστῷ καθορώμενον θεὸν τῶν θεῶν ἐπαγγέλλει.

Ἀπὸ ψαλμοῦ ϟε΄.

Παρουσία κυρίου ἐπὶ γῆς, βασιλεία τε αὐτοῦ ἐπὶ τῶν ἐθνῶν, καινόν τε ᾆσμα οὐ τῷ ἰσραὴλ, ἀλλὰ τοῖς ἔθνεσι δοθησόμενον.

Ἄσατε τῷ κυρίῳ ᾆσμα καινὸν, ᾄσατε τῷ κυρίῳ πᾶσα ἡ γῆ. ᾄσατε τῷ κυρίῳ, εὐλογήσατε τὸ ὄνομα αὐτοῦ. εὐαγγελίσασθε ἡμέραν ἐξ ἡμέρας τὸ σωτήριον αὐτοῦ. ἀναγγείλατε ἐν τοῖς ἔθνεσι τὴν δόξαν αὐτοῦ, ἐν πᾶσι τοῖς λαοῖς τὰ θαυμάσια αὐτοῦ, ὅτι μέγας κύριος καὶ αἰνετὸς σφόδρα. φοβερός ἐστιν ὑπὲρ πάντας τοὺς θεούς. καὶ πάλιν, ἐνέγκατε τῷ κυρίῳ αἱ πατριαὶ τῶν ἐθνῶν. καὶ πάλιν, εἴπατε ἐν τοῖς ἔθνεσιν, ὅτι κύριος ἐβασίλευσε. καὶ ἐπὶ πᾶσιν ἐπιλέγει, τότε ἀγαλλιάσονται πάντα τὰ ξύλα τοῦ δρυμοῦ, ἀπὸ προσώπου κυρίου, ὅτι ἔρχεται κρῖναι τὴν γῆν. κρινεῖ τὴν οἰκουμένην ἐν δικαιοσύνῃ, καὶ λαοὺς ἐν τῇ ἀληθείᾳ αὐτοῦ. κἀνταῦθα πάλιν ἐρχόμενος εἰς ἀνθρώπους κύριος προφητεύεται, καινόν τε ᾆσμα ἐπὶ τῇ παρουσίᾳ αὐτοῦ ᾄσεσθαι, τὴν καινὴν διαθήκην, οὐ τὸ ἰουδαίων ἔθνος, ἀλλὰ πᾶσαν τὴν γῆν. εὐαγγελισθήσεσθαί τε οὐκέτι τὸν ἰσραὴλ, ἀλλὰ πάντα τὰ ἔθνη, ἐπειδὴ παρ᾽ αὐτῶν ἔσεσθαί φησι βασιλέα τὸν ἐρχόμενον κύριον. τίς δ᾽ ἂν εἴη οὗτος, ἢ ὁ θεὸς λόγος; ὃς μέλλων δικαιοσύνῃ τὴν οἰκουμένην, καὶ ἀληθείᾳ τὴν ἀνθρωπότητα κρίνειν, ἐξ ἴσης ἅπαντας τοὺς ἐπὶ τῆς οἰκουμένης ἀνθρώπους, τῆς αὐτοῦ κλήσεως καὶ τῆς ἐπὶ ταύτῃ παρὰ τοῦ θεοῦ σωτηρίας κατηξίωσεν.

Ἀπὸ ψαλμοῦ ϟζ΄.

Ἆσμα καινὸν, γνῶσίς τε ἐθνῶν τῆς τοῦ κυρίου δικαιοσύνης, ἐρχόμενός τε αὐτὸς κριτὴς τῶν ὅλων.

Ἄσατε τῷ κυρίῳ ᾆσμα καινὸν, ὅτι θαυμαστὰ ἐποίησε. καὶ τὰ ἑξῆς. ἐγνώρισε κύριος τὸ σωτήριον αὐτοῦ, ἐναντίον πάντων τῶν ἐθνῶν, ἀπεκάλυψε τὴν δικαιοσύνην αὐτοῦ. καὶ πάλιν, εἴδοσαν πάντα τὰ πέρατα τῆς γῆς τὸ σωτήριον τοῦ θεοῦ ἡμῶν. ἀλαλάξατε τῷ κυρίῳ πᾶσα ἡ γῆ. καὶ ἐπὶ πᾶσι, τὰ ὄρη ἀγαλλιάσονται ἀπὸ προσώπου κυρίου, ὅτι ἔρχεται, ὅτι ἥκει κρῖναι τὴν γῆν. κρινεῖ τὴν οἰκουμένην ἐν δικαιοσύνῃ καὶ λαοὺς ἐν εὐθύτητι. πολλῶν ἀγαθῶν αἰτία καὶ διὰ τούτων ἡ τοῦ κυρίου παρουσία τοῖς ἔθνεσι γενήσεσθαι προφητεύεται, ἃ καὶ διὰ τῆς ἐπιφανείας τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ἐπὶ πέρας ἀχθέντα δείκνυται. ἐξ ἐκείνου γοῦν καὶ οὐ πρότερον τὸ καινὸν ᾆσμα τῆς καινῆς διαθήκης εἰς πάντας ἀνθρώπους ᾄδεται, καὶ τὰ θαυμάσια αὐτοῦ διὰ τῆς τῶν εὐαγγελίων γραφῆς γνώριμα καὶ ἐξάκουστα τοῖς πᾶσι γέγονε. οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τὸ σωτήριον τὸ κατὰ τὴν ἐκ νεκρῶν ἀνάστασιν αὐτοῦ, πᾶσιν ἀπεκαλύφθη τοῖς ἔθνεσι, καὶ ἡ ἀληθὴς δικαιοσύνη, δι᾽ ἧς ἐναργῶς ἀπεδείχθη, ὅτι μὴ ἰουδαίων ὁ θεὸς μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐθνῶν. ἐπείπερ εἷς ὁ θεὸς κατὰ τὸν ἱερὸν ἀπόστολον, ὃς δικαιώσει περιτομὴν ἐκ πίστεως καὶ ἀκροβυστίαν διὰ τῆς πίστεως. τὸ δὲ, ὅτι ἔρχεται κρῖναι τὴν γῆν, γένοιτ᾽ ἂν δηλωτικὸν καὶ τῆς δευτέρας αὐτοῦ παρουσίας.

Ἀπὸ ψαλμοῦ ρς'.

Λόγος θεοῦ εἰς ἀνθρώπους ἀποστελλόμενος ἐπὶ θεραπείᾳ καὶ σωτηρίᾳ ψυχῶν τῶν πάλαι ἐν κακίαις τετρυχωμένων.

Ἐξομολογησάσθωσαν τῷ κυρίῳ τὰ ἐλέη αὐτοῦ, καὶ τὰ θαυμάσια αὐτοῦ τοῖς υἱοῖς τῶν ἀνθρώπων. ὅτι συνέτριψε πύλας χαλκᾶς, καὶ μοχλοὺς σιδηροῦς συνέθλασεν. ἀντελάβετο αὐτῶν ἐξ ὁδοῦ ἀνομίας αὐτῶν. διὰ γὰρ τὰς ἀνομίας αὐτῶν ἐταπεινώθησαν. πᾶν βρῶμα ἐβδελύξατο ἡ ψυχὴ αὐτῶν· καὶ ἤγγισαν ἕως τῶν πυλῶν τοῦ θανάτου, καὶ ἐκέκραξαν πρὸς κύριον ἐν τῷ θλίβεσθαι αὐτοὺς, καὶ ἐκ τῶν ἀναγκῶν αὐτῶν ἔσωσεν αὐτούς. ἀπέστειλε τὸν λόγον αὐτοῦ, καὶ ἰάσατο αὐτοὺς, καὶ ἐρρύσατο αὐτοὺς ἐκ τῶν διαφθορῶν αὐτῶν. καὶ μεθ' ἕτερα, ὑψωσάτωσαν αὐτὸν, ἔθετο ποταμοὺς εἰς ἔρημον, καὶ διεξόδους ὑδάτων εἰς δίψος, γῆν καρποφόρον εἰς ἅλμην ἀπὸ κακίας τῶν κατοικούντων ἐν αὐτῇ. ἔθετο τὴν ἔρημον εἰς λίμνας ὑδάτων, καὶ γῆν ἄνυδρον εἰς διεξόδους ὑδάτων. καὶ κατῴκισεν ἐκεῖ πεινῶντας, καὶ συνεστήσαντο πόλιν κατοικεσίας. καὶ ταῦτα σαφῶς ὀνομαστὶ τὴν θεοῦ λόγου ἐξ οὐρανοῦ κάθοδον εὐαγγελίζεται, τά τε τῆς παρουσίας αὐτοῦ κατορθώματα. ἀπέστειλε γοῦν φησὶ, τὸν λόγον αὐτοῦ, καὶ ἰάσατο αὐτούς. λόγον δὲ θεοῦ ἡμεῖς σαφῶς τοῦτον φαμὲν τὸν πρὸς τοῦ πατρὸς ἀποσταλέντα πᾶσιν ἀνθρώποις σωτῆρα. ὃν καὶ διὰ τῶν ἱερῶν εὐαγγελίων θεολογεῖν πεπαιδεύμεθα. αἰνίττεται δὲ καὶ τὴν μέχρι θανάτου κάθοδον αὐτοῦ διὰ τοὺς ἐφθακότας εἰς τοῦτον γεγυμνωμένην. καὶ τήν γε αἰτίαν τῆς ἀφίξεως αὐτοῦ παρίστησι, τὴν ἀπολύτρωσιν ἐμφαίνων τῶν δι' αὐτοῦ σωθησομένων. τοὺς γὰρ ἐφθακότας ἕως τῶν πυλῶν τοῦ θανάτου, ἔσωσε μόνος αὐτούς. τούτοις δὲ καὶ ἐρρύσατο ἰασάμενος ἐκ τῶν διαφθορῶν αὐτῶν· καὶ διεπράξατό γε ταῦτα οὐκ ἄλλως, ἢ τοῦ θανάτου τὰς λεγομένας πύλας χαλκᾶς συντρίψας, καὶ τοὺς σιδηροῦς μοχλοὺς συγκλάσας. καὶ δὴ μετὰ ταῦτα ἀκολούθως προφητεύει τὴν εἰς ἔρημον κατάστασιν τῆς μὴ καθ' ὄντα παραδεξαμένων αὐτόν. ἔθετο γάρ φησι ποταμοὺς εἰς ἔρημον καὶ διεξόδους ὑδάτων εἰς δίψος. γῆν καρποφόρον εἰς ἅλμην ἀπὸ κακίας τῶν κατοικούντων ἐν αὐτῇ. ἃ καὶ νοήσεις ἀναδραμὼν τοῦ ἰουδαίων ἔθνους ἐπὶ τῆς πάλαι βοωμένην ἱερουσαλὴμ καὶ τὴν δόξαν αὐτῆς καὶ τὴν ἐθνῶν καρποφορίαν, τῶν ἐν αὐτῇ πολιτευομένων ἁγίων καὶ θεοφιλῶν ἀνδρῶν ἐπὶ τοῦ παρόντος ὑστερημένην. μετὰ γὰρ τὴν τοῦ χριστοῦ παρουσίαν γέγονεν ἀληθῶς ἄκαρπος καὶ ἄνυδρος καὶ παντελῶς ἔρημος, καὶ ὥς φησιν ἡ προφητεία, εἰς ἅλμην ἀπὸ κακίας τῶν κατοικούντων αὐτήν. τούτοις ἐπισυνάπτει σφόδρα ἀκολούθως προφητικῶς τὸ ἔπος αἰνιττόμενος τῆς πάλαι ἐρήμου καὶ διψάδος, ἤτοι πάσης ἀνθρώπου ψυχῆς, ἢ τῆς ἐξ ἐθνῶν ἐκκλησίας τὴν εἰς εὐσέβειαν μεταβολὴν, τήν τε ἐν θείοις λόγοις καρποφορίαν. ἃ καὶ προδήλως αἰνίττεται λέγων, ἔθετο ἔρημον εἰς λίμνας ὑδάτων, καὶ τὰ ἑξῆς. ἅπερ νοῆσαι μόνου τῆς παρὰ θεῷ γνώσει ἂν σοφοῦ. κατὰ τὴν ἐπὶ τέλει τοῦ ψαλμοῦ φήσασαν ἐπαγγελίαν, τίς σοφὸς καὶ φυλάξει ταῦτα; καὶ τὰ ἑξῆς.

Ἀπὸ ψαλμοῦ ριζ'.

Ἐθνῶν κλῆσις, θεὸς τῆς ἐπιφανὴς καὶ εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι κυρίου.

Αἰνεῖτε τὸν κύριον πάντα τὰ ἔθνη, καὶ ἐπαινεσάτωσαν αὐτὸν πάντες οἱ λαοί. ὅτι ἐκραταιώθη ἐφ' ἡμᾶς τὸ ἔλεος αὐτοῦ. καὶ τὰ ἑξῆς. ὦ κύριε σῶσον δὴ, ὦ κύριε εὐόδωσον δή. εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι κυρίου. θεὸς κύριος καὶ ἐπέφανεν ἡμῖν. καὶ τοῦτον

τούτου μέμνηται ἡ ἱερὰ τοῦ εὐαγγελίου γραφὴ τέλους τετυχηκότος, ὁπηνίκα ὁ σωτὴρ
καὶ κύριος ἡμῶν αὐτὸς ὁ Χριστὸς εἰσῄει εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα, πολύ τε πλῆθος ἀν-
» δρῶν καὶ παίδων περιῄει αὐτὸν μετ' εὐφροσύνης ἐπιβοώντων, ὡσαννὰ τῷ
» υἱῷ τοῦ Δαβίδ, εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι κυρίου, ὡσαννὰ ἐν τοῖς ὑψί-
» στοις. αὐτὸ γὰρ τοῦ, ὦ κύριε σῶσον δή, κειμένου ἐν τῷ ψαλμῷ, τὸ ὡσαννὰ, ἑβραϊκώ-
» τερον φάσκοντες ἐπεβόων· ἑρμηνεύεται δὲ τοῦτο, σῶσον δή. καὶ τὸ, εὐλογημένος ὁ
» ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι κυρίου, διασαφεῖ τὸ λόγιον ἑξῆς φάσκον, θεὸς κύριος καὶ
» ἐπέφανεν ἡμῖν. οὐκοῦν εἷς καὶ ὁ αὐτὸς ἦν ὁ ἐπιφανεὶς ἡμῖν θεὸς κύριος ὁ τοῦ θεοῦ
δηλαδὴ λόγος, ὁ καὶ διὰ τοῦτο εὐλογημένος, ὅτι δὴ ἐν ὀνόματι κυρίου τοῦ πέμ-
ψαντος αὐτὸν πατρὸς, τὴν εἰς ἀνθρώπους αὐτοῦ παρουσίαν ἐποιήσατο. ἤλεγχεν γοῦν
» τοὺς ἀπιστοῦντας αὐτῷ τῶν ἐκ περιτομῆς, λέγων πρὸς αὐτοὺς, ἐγὼ ἦλθον ἐν τῷ
» ὀνόματι τοῦ πατρός μου, καὶ οὐ λαμβάνετέ με. ἄλλος ἐὰν ἔλθῃ ἐν τῷ ὀνόματι τῷ
» ἰδίῳ, ἐκεῖνον λήψεσθε. εἰκότως οὖν τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον οὐκέτι τῷ Ἰουδαίων λαῷ,
ἀλλὰ πᾶσι τοῖς ἔθνεσι τὰ ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ ψαλμοῦ προσφωνεῖ.

Ἀπὸ ψαλμοῦ ρμγ'.

Κύριος οὐρανόθεν κατιὼν ἀνθρώπων σωτηρίας ἕνεκεν, ᾠδή τε ἐπὶ τούτῳ ᾀδο-
μένη, καινῆς διαθήκης δηλαδή.

Κ ύριε τί ἐστιν ἄνθρωπος ὅτι ἐγνώσθης αὐτῷ, ἢ υἱὸς ἀνθρώπου ὅτι λογίζῃ αὐτόν; κύ-
» ριε κλῖνον οὐρανούς καὶ κατάβηθι. ἅψαι τῶν ὀρέων, καὶ καπνισθήσονται. καὶ ὑπο-
» βὰς ἐπιλέγει, ὁ θεὸς ᾠδὴν καινὴν ᾄσομαί σοι. ἔχεσθαι καὶ ταῦτα τῆς προκειμένης
ὑποθέσεως ἡγοῦμαι. τὴν γὰρ εἰς ἀνθρώπους γνῶσιν τοῦ θεοῦ λόγου θαυμάζων
ὑπερεκπλήττεται τῆς φιλανθρωπίας, δι' ἣν τῆς θεότητος ὑποβὰς καὶ τοῦ συμφυ-
οῦς μεγέθους ἑαυτὸν σμικρύνας, ἠξίωσε τῆς ἰδίας γνώσεως τὸ ἀνθρώπειον γένος.
» ἐν τούτῳ μὲν οὖν εὔχεται λέγων, κύριε κλῖνον οὐρανοὺς καὶ κατάβηθι. ἐν δὲ τῷ ἑπτα-
» καιδεκάτῳ ψαλμῷ εἴρηται, καὶ ἔκλινεν οὐρανοὺς καὶ κατέβη, καὶ γνόφος ὑπὸ
» τοὺς πόδας αὐτοῦ. καὶ ἐπέβη ἐπὶ χερουβὶμ καὶ ἐπετάσθη ἐπὶ πτερύγων ἀνέμων. δι'
ὧν τὰ τῆς ἀνόδου, ἣν ἀπὸ γῆς εἰς οὐρανοὺς ἐποιήσατο, θεσπίζεται. ὅπως δὲ κάθοδον
χρὴ νοεῖν καὶ ἄνοδον τοῦ θεοῦ λόγου, οὐ τοπικῶς μεταβάσεις ποιουμένου, τροπικῶς
δὲ τὰς τοιάσδε οἰκονομίας αὐτοῦ τοῦτον τῆς γραφῆς ἀποκαλούσης τὸν τρόπον, ἐπ' οἰ-
κείας ἀποδέδεικται χώρας. ἔδει δὲ μνημονεῦσαι ἐν τούτοις καὶ τῆς καινῆς διαθή-
κης, ἣν ἔμελλεν ἡ τοῦ Χριστοῦ παρουσία προξενήσειν ἀνθρώποις. αὕτη δέ ἐστιν ἡ και-
νὴ διαθήκη μετὰ τὴν παλαιὰν ὑπὸ Χριστοῦ πᾶσι τοῖς ἔθνεσι δεδομένη. διό φησι
» τὸ μετὰ χεῖρας λόγιον, ὁ θεὸς ᾠδὴν καινὴν ᾄσομαί σοι. τὸ δὲ, ἅψαι τῶν ὀρέων καὶ κα-
» πνισθήσονται, αἰνίττεσθαι ἡγοῦμαι ἐμπυρισμὸν καὶ ἀφανισμὸν πάσης εἰδωλολα-
τρείας, ἥν τις παρὰ τοῖς παλαιοῖς ἐν τοῖς ὄρεσι μάλιστα ἐσπούδαζεν. ὥστε ἤδη καὶ αὐ-
τοὺς Ἰουδαίους ἀπελέγχεσθαι, ὡς ἐπὶ πᾶν ὄρος ὑψηλὸν κατὰ μίμησιν τῶν ἀλλοφύλων
ἐθνῶν εἰδωλολατροῦντας.

Ἀπὸ ψαλμοῦ ρμζ'.

Ὁ θεοῦ λόγος ἐπὶ γῆς ἀποστελλόμενος, καὶ ἐν βραχεῖ χρόνῳ πάντας ἀνθρώ-
πους διατρέχων.

Ε παίνει Ἱερουσαλὴμ τὸν κύριον, αἴνει τὸν θεόν σου Σιών. εἶθ' ὑποβάς φησιν, ὁ ἀποστέλλων

τὸν λόγον αὐτοῦ τῇ γῇ. ἕως τάχους δραμεῖται ὁ λόγος αὐτοῦ. σαφὲς δὲ ὅτι τοῦ ἀπο-
στελλομένου ὁ ἀποστέλλων ἕτερος ὢν τυγχάνει. ἐχρῆν τοιγαροῦν καὶ τοῦτον τὸν μὲν ἀ-
ποστέλλοντα, τὸν ἐπὶ πάντων θεόν· τὸν δὲ ἀποστελλόμενον, τὸν λόγον, ὃς πολυώνυμος
ὢν, τοτὲ μὲν σοφία, τοτὲ δὲ λόγος, ἄλλοτε δὲ θεός, καὶ πάλιν κύριος διὰ τῶν θείων χρη-
σμῶν ἀνηγόρευται. ἐπιστήσας δὲ ἵνα εἴπον ἐν σφόδρα χρόνῳ βραχεῖ τὴν πᾶσαν
οἰκουμένην ἔπλησεν ὁ τῆς διδασκαλίας αὐτοῦ λόγος, εὖ ἂν εἴη ὅτι τὸ ἀποτέλεσμα
θαυμαστῆς τῆς προρρήσεως φασκούσης, ἕως τάχους δραμεῖται ὁ λόγος αὐτοῦ.

Ἀπὸ τῆς β' τῶν βασιλειῶν.

Κύριος ἐξ οὐρανοῦ κατιών, ἡγούμενος τῶν πρὶν οὐκ ἐγνωκότων αὐτὸν ἐθνῶν, τὸ δὲ ἰουδαίων ἔθνος ἀποστραφησόμενος.

Καὶ ἐλάλησε δαβὶδ τῷ κυρίῳ τοὺς λόγους τῆς ᾠδῆς ταύτης. εἶθ' ἑξῆς φησι, καὶ ἔκλι-
νεν οὐρανοὺς καὶ κατέβη, καὶ γνόφος ὑποκάτω τῶν ποδῶν αὐτοῦ. καὶ ἐπέβη ἐπὶ
χερουβίμ, καὶ ἐπετάσθη ἐπὶ πτερύγων ἀνέμων, καὶ ἔθετο σκότος ἀποκρυφὴν αὐτοῦ.
καὶ ἐπὶ τέλει τῆς αὐτῆς ᾠδῆς, ῥύσῃ με, φησίν, ἐξ ἀντιλογιῶν λαοῦ. καταστήσεις με
εἰς κεφαλὴν ἐθνῶν. λαὸς ὃν οὐκ ἔγνων, ἐδούλευσέ μοι, εἰς ἀκοὴν ὠτίου ὑπήκουσέ
μου. υἱοὶ ἀλλότριοι ἀπορριφθήσονται. ὁ κλίνας οὐρανοὺς καὶ καταβὰς θεός, ὁ ἐπιβὰς
ᾧ ἀνείληφεν ἀνθρώπῳ, ὅντινα νῦν χερουβὶμ ὁ λόγος ὀνομάζει, ἀνέπτη σὺν αὐτῷ
τὴν ἄνοδον πεποιημένος μετὰ τῶν δορυφορούντων αὐτὸν θείων πνευμάτων, πτε-
ρύγων ἀνέμων καὶ αὐτῶν χρηματιζόντων. σκοτεινῶς δὲ ταῦτα καὶ ἐν παραβύ-
στῳ γεγενῆσθαι κατά τινας ἀπορρήτους καὶ λανθάνοντας αἰνίττεται λόγους, φάσκων,
καὶ ἔθετο σκότος ἀποκρυφὴν αὐτοῦ. τὰ δὲ ἑξῆς ἀκολούθως τῇ τοῦ χριστοῦ ἐνανθρω-
πήσει τὴν κατ' αὐτοῦ γενομένην ἀντιλογίαν τοῦ ἰουδαίων λαοῦ σημαίνει, καὶ τὴν τῶν
ἐθνῶν ἐπακοὴν τῆς τοῦ χριστοῦ διδασκαλίας. αὖθις δὲ ῥήμασι τὰ παραπλήσια
εὕροις ἂν καὶ ἐν ἑπτακαιδεκάτῳ ψαλμῷ, εἰς ὃ τὰ φανέντα προείρηται.

Ἀπὸ τῆς τρίτης τῶν βασιλειῶν.

Θεὸς οὐρανόθεν κατιών, καὶ μετ' ἀνθρώπων ἐπὶ γῆς κατοικῶν.

Καὶ νῦν κύριε ὁ θεὸς ἰσραὴλ πιστωθήτω δὴ τὸ ῥῆμά σου, ὃ ἐλάλησας τῷ παιδί σου
τῷ δαβὶδ τῷ πατρί μου. ὅτι εἰ ἀληθῶς κατοικήσει θεὸς μετὰ ἀνθρώπων ἐπὶ γῆς,
εἰ ὁ οὐρανὸς καὶ ὁ οὐρανὸς τοῦ οὐρανοῦ οὐκ ἀρκέσουσί σοι. κεῖται ταῦτα αὐταῖς λέ-
ξεσι καὶ ἐν παραλειπομέναις. τῷ μὲν οὖν δαβὶδ ἐπηγγείλατο ὁ θεὸς ἀναστήσειν
ἐκ κοιλίας αὐτοῦ βασιλέα, οὗ πατὴρ αὐτὸς ὁ θεὸς ἔσεσθαί φησιν, ὥστε τὸν γενόμε-
νον ἐκ σπέρματος δαβὶδ, υἱὸν ὀνομασθῆναι θεοῦ, θρόνον τε βασιλείας ἕξειν αἰώνιον.
ταῦτα δὲ ἐν μὲν τῇ δευτέρᾳ τῶν βασιλειῶν διὰ νάθαν τοῦ προφήτου ἐχρήσθη τῷ
δαβὶδ τοῦτον εἰπόντα, καὶ ἔσται ἐὰν πληρωθῶσιν αἱ ἡμέραι σου, καὶ κοιμηθήσῃ μετὰ τῶν
πατέρων σου, καὶ ἀναστήσω τὸ σπέρμα σου μετὰ σέ. ὃς ἔσται ἐκ τῆς κοιλίας σου, καὶ ἑτοι-
μάσω τὴν βασιλείαν αὐτοῦ. αὐτὸς οἰκοδομήσει μοι οἶκον τῷ ὀνόματί μου, καὶ ἀνορ-
θώσω τὸν θρόνον αὐτοῦ, ἕως εἰς τὸν αἰῶνα. ἐγὼ ἔσομαι αὐτῷ εἰς πατέρα, καὶ αὐτὸς ἔ-
σται μοι εἰς υἱόν. τὰ δ' αὐτὰ καὶ ἐν παραλειπομέναις ὁμοίως εἴρηται. ἐν δὲ ψαλμῷ
ὀγδοηκοστῷ ὀγδόῳ λέλεκται· αὐτὸς ἐπικαλέσεταί με, πατήρ μου εἶ σύ, θεός μου καὶ
ἀντιλήπτωρ τῆς σωτηρίας μου. κἀγὼ πρωτότοκον θήσομαι αὐτόν, ὑψηλὸν παρὰ
τοῖς βασιλεῦσι τῆς γῆς. εἰς τὸν αἰῶνα φυλάξω αὐτῷ τὸ ἔλεός μου. καὶ ἡ διαθήκη μου

πιστὴ

» πιστῇ αὐτῷ. καὶ θήσομαι εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος τὸ σπέρμα αὐτοῦ, καὶ τὸν θρόνον αὐ-
» τοῦ ὡς τὰς ἡμέρας τοῦ οὐρανοῦ. καὶ πάλιν, ὤμοσα δαβὶδ τῷ δούλῳ μου, ἕως τοῦ
» αἰῶνος ἑτοιμάσω τὸ σπέρμα σου, καὶ οἰκοδομήσω εἰς γενεὰν τὸν θρόνον σου. καὶ αὖθις,
» ἅπαξ ὤμοσα ἐν τῷ ἁγίῳ μου, εἰ τῷ δαβὶδ ψεύσομαι. τὸ σπέρμα αὐτοῦ εἰς τὸν
» αἰῶνα μενεῖ. καὶ ὁ θρόνος αὐτοῦ ὡς ὁ ἥλιος ἐναντίον μου. καὶ ὡς ἡ σελήνη κατηρτι-
» σμένη εἰς τὸν αἰῶνα. τούτων δὲ καὶ ὁ ἑκατοστὸς τριακοστὸς πρῶτος ψαλμὸς μνημο-
» νεύσας, ἐπὶ τὸν χριστὸν ἀναφέρει τὰ δηλούμενα. ἄκουε δ᾽ οὖν καὶ τούτου. μνήσθη-
» τι κύριε τοῦ δαβὶδ, καὶ πάσης τῆς πρᾳότητος αὐτοῦ· ὡς ὤμοσε τῷ κυρίῳ, ηὔξατο
» τῷ θεῷ ἰακώβ. οἷς μεθ᾽ ἕτερα ἐπιλέγει, ὤμοσε κύριος τῷ δαβὶδ ἀλήθειαν, καὶ οὐ
» μὴ ἀθετήσῃ αὐτήν. ἐκ καρποῦ τῆς κοιλίας σου θήσομαι ἐπὶ τοῦ θρόνου σου. καὶ ὑπο-
» καταβὰς ἑξῆς τὸν ἐκ καρποῦ τῆς κοιλίας δαβὶδ ἀναστησόμενον, λύχνον καὶ χριστὸν ὀνομά-
» ζει, λέγων, ἐκεῖ ἐξανατελῶ κέρας τῷ δαβὶδ, ἡτοίμασα λύχνον τῷ χριστῷ μου· τοὺς
» ἐχθροὺς αὐτοῦ ἐνδύσω αἰσχύνην· ἐπὶ δὲ αὐτὸν ἐξανθήσει τὸ ἁγίασμά μου. ταῦ-
τα τοίνυν σολομῶν ὁ σοφώτατος τῷ ἑαυτοῦ πατρὶ χρησθέντα συνιείς, μὴ
μικρά, μείζονα δὲ τῆς κατ᾽ ἄνθρωπον φύσεως τὸν χρῶντα συνιδὼν, καὶ μᾶλλον
ἁρμόζοντα θεῷ ἤπερ αὐτῷ, καίπερ ὄντι υἱῷ δαβὶδ, συνιείς τε τὸν πρὸς τοῦ θεοῦ
πρωτότοκον ὠνομασμένον, καὶ τὸν σαφῶς προφητευόμενον υἱὸν θεοῦ, ὑπερήγητο
ταῖς ἐπαγγελίαις, καὶ συνεύχεται πιστωθῆναι τὰ τῆς προρρήσεως, ἐπιδημῆσαί τε
» τὸν προφητευόμενον, πρωτότοκον καὶ θεοῦ υἱὸν ἀναγορεύων. διό φησι, καὶ νῦν ὁ
» θεὸς ἰσραὴλ πιστωθήτω δὴ τὸ ῥῆμά σου, ὃ ἐλάλησας τῷ παιδί σου δαβὶδ τῷ πα-
» τρί μου. ὅτι εἰ ἀληθῶς κατοικήσει θεὸς μετ᾽ ἀνθρώπων ἐπὶ τῆς γῆς, εἰ ὁ οὐρανὸς
» καὶ ὁ οὐρανὸς τοῦ οὐρανοῦ οὐκ ἀρκέσουσί σοι.

Ἀπὸ τοῦ μιχαία.

Περὶ τῆς ἐξ οὐρανῶν εἰς ἀνθρώπους καθόδου, καὶ περὶ τῆς ἐπὶ τῆς παρουσίας αὐτοῦ γενομένης ἀποβολῆς μὲν τοῦ ἰουδαίων ἔθνους, εἰσποιήσεως δὲ τῶν λοιπῶν ἁπάντων ἐθνῶν.

Α κούσατε λαοὶ πάντες, καὶ προσεχέτω ἡ γῆ, καὶ πάντες οἱ ἐν αὐτῇ. καὶ ἔσται κύριος ὁ
» θεὸς ἡμῶν εἰς μαρτύριον, κύριος ἐξ οἴκου ἁγίου αὐτοῦ· διότι ἰδοὺ κύριος ἐκπορεύε-
» ται ἐκ τοῦ τόπου αὐτοῦ, καὶ καταβήσεται ἐπὶ τὰ ὕψη τῆς γῆς, καὶ σαλευθήσεται τὰ
» ὄρη ὑποκάτωθεν αὐτοῦ, καὶ αἱ κοιλάδες τακήσονται ὡς κηρὸς ἀπὸ προσώπου πυ-
» ρὸς, καὶ ὡς ὕδωρ καταφερόμενον ἐν καταβάσει. δι᾽ ἀσέβειαν ἰακὼβ πάντα ταῦτα,
» καὶ δι᾽ ἁμαρτίαν οἴκου ἰσραήλ. καὶ νῦν ἀκαλύπτως ἐξ οὐρανοῦ κατιὼν κύριος ὁ
θεὸς, ἐκπορευόμενός τε ἐκ τοῦ τόπου αὐτοῦ, διὰ τῶν προκειμένων κηρύττεται. εἴη
δ᾽ ἂν ὁ τοῦ θεοῦ λόγος, ὃν μόνον διὰ τῶν ἔμπροσθεν γεννητὸν ὑπάρχειν θεὸν καὶ κύ-
ριον μετὰ τὸν ἀνωτάτω καὶ ἐπὶ πάντων, ἐπεδείξαμεν. τόπον δ᾽ αὐτοῦ οὐκ ἂν ἁμάρ-
τοις λέγων εἶναι τὴν ἐν οὐρανοῖς βασιλείαν, τόν τε ἔνδοξον τῆς θεότητος αὐτοῦ θρό-
» νον, ὃν θεολογῶν ὁ προφήτης ἔψαλλεν, ὁ θρόνος σου, φάσκων, ὁ θεὸς εἰς τὸν αἰῶνα
» τοῦ αἰῶνος. ἐφ᾽ ὃν αὐτῷ ὁ πατὴρ, ὡς ἂν υἱῷ μονογενεῖ καθέζεσθαι παρακελεύσατο
» εἰπών, κάθου ἐκ δεξιῶν μου. ταῦτα γὰρ σαφῶς ἤδη πρότερον ἐπὶ μόνον ἀνα-
φέρεσθαι τὸν ἡμέτερον σωτῆρα τὸν θεὸν λόγον προειρήκαμεν. αὐτὸν δὴ οὖν τοῦτον ὁ

παρὼν θεσπίζει λόγος ἐκπορεύεσθαι ἐκ τοῦ τόπου αὐτοῦ, καταβήσεσθαί τε ἐπὶ τὰ
ὕψη τῆς γῆς. ποῖα δ' ἂν εἴη ταῦτα; ἢ ῥητῶς μὲν τὰ ὄρη τοῦ Ἰσραήλ, καὶ οἱ βουνοὶ
περὶ ὧν μυρίας προφητείας θεσπίζουσιν, αὐτή τε Ἱερουσαλήμ, καὶ τὸ Σιὼν ὄρος ἐν
ᾧ τὰς πλείστας ἐποιεῖτο διατριβὰς ὁ Σωτὴρ καὶ κύριος ἡμῶν; τούτων δὲ διαφθο-
ρὰν ἔσεσθαι καὶ ἀπώλειαν ἐπὶ τῇ τοῦ Χριστοῦ καθόδῳ θεσπίζει. καὶ πρόδηλον ὡς
μετὰ τὴν τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν παρουσίαν, καὶ τὰ κατ' αὐτὸν τετολμημένα, τὰ προει-
ρημένα πάντα πεπολιόρκηται καὶ εἰς ἐσχάτην ἐρημίαν ἐλήλυθεν. οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ οἱ
ἄρχοντες τοῦ Ἰουδαίων ἔθνους, ἥ τε παρ' αὐτοῖς τὸ πρὶν συνεστῶσα βασιλεία, ἱερω-
σύνη τε καὶ διδασκάλων προεδρεία, ὄρη νῦν τροπικῶς ὀνομαζόμενα, σαλευθήσεσθαι
λέγονται ἐπὶ τῇ τοῦ κυρίου ἐξ οὐρανοῦ παρουσίᾳ. καὶ τοῦτο δὲ ὅπως τέλους ἔτυ-
χε, τίς οὐκ ἂν ὁμολογήσειε, μετὰ τοὺς τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ χρόνους
πάντ' ἐκεῖνα θεωρῶν οὐ μόνον σαλευθέντα, ἀλλὰ καὶ ἐκ ποδῶν γεγενημένα; κοι-
λάδες δὲ εἰσὶ τῇ νῦν τηκόμεναι, εἶεν ἂν αἱ ἀντὶ τῆς Ἱερουσαλὴμ καὶ τοῦ Σιὼν ὄρους κατὰ
πᾶσαν πόλιν συνεστῶσαι αὐτῶν συναγωγαί, ἀποθλιβοῦσαι καὶ ἀποκλαιόμεναι,
καὶ ὡς κηρὸς ἀπὸ προσώπου πυρὸς τηκόμεναι, διὰ λύπην καὶ πένθους ὑπερβο-
λήν, τῆς τε τῶν οἰκείων ἐρημίας, καὶ τῆς μακρᾶς καὶ πολυετοῦς δουλείας ἕνεκεν. καὶ ἄλλως
δὲ κατὰ διάνοιαν ἡ τοῦ λόγου τοῦ θείου ἐπίβασις, οὐκ ἐν χάσμασι καὶ κοιλώμασιν, οὐδ'
ἐν ταπειναῖς καὶ χαμαιπετέσι διανοίαις, ἀλλ' ἐν ἐπηρμέναις τὸ φρόνημα κατεγί-
νετο. ταύτῃ γοῦν τροπικώτερον αὐτὸς ὁ κύριος καταβήσεσθαι ἐπὶ τὰ ὕψη τῆς γῆς εἴ-
ρηται. ὄρη δὲ σαλευόμενα ὑποκάτωθεν αὐτοῦ, αὐτὰ δὴ ἐκεῖνα ἦν, ἔνθα ἀνήχθη ὑπὸ
» τοῦ πνεύματος, πειρασθῆναι ὑπὸ τοῦ διαβόλου. ὅτι καὶ παραλαμβάνει αὐτὸν ὁ διά-
» βολος εἰς ὄρος ὑψηλὸν λίαν. καὶ τὴν μετὰ τῶν θείων. ὄρη δ' ἂν εἴη αὖθις τροπικώτε-
ρον ἡ ἐν τοῖς ὄρεσι τὸ πρὶν ἐπιτελουμένη εἰδωλολατρεία, καὶ αἱ ἐν τούτοις ἐνεργή-
σασαι ἀόρατοι καὶ ἀρχοντικαὶ δυνάμεις, ἃς οὐ μικρῶς ἡ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ἀνέ-
σεισέ τε καὶ ἀνεκίνει διδασκαλία. τούτων γὰρ ἡ ἔνθεος, εἴτε θαυματουργὸς καὶ παράδο-
ξοποιὸς ἰσχὺς, λεληθότως τὴν κατὰ τῶν ἀνθρώπων μακρὰν καὶ παλαιὰν δυναστείαν
καθῄρει. ὡσαύτως δὲ καὶ κοιλάδες τηκόμεναι ὡς κηρὸς ἀπὸ προσώπου πυρὸς,
δαίμονες ἂν εἶεν χθόνιοι καὶ περίγειοι, καθ' ὧν τὸ καυστικὸν τῆς μαθητείας αὐτῶν
» πῦρ ἠφίει, λέγων, πῦρ ἦλθον βαλεῖν ἐπὶ τὴν γῆν, καὶ τί θέλω εἰ ἤδη ἀνήφθη; ὑφ' οὗ πυ-
ρὸς δὴ καιόμενοι, καὶ μὴ οἷοί τε ὄντες τὰς ἀπὸ τῆς ἀοράτου φλογὸς φέρειν βασά-
νους, ὑπανεχώρουν τῶν ἀνθρωπείων σωμάτων. καὶ τὸ συνέχον γε καὶ ἐλαῦνον αὐτοὺς
» ἀνωμολόγουν βοῶντες, ἔα. τί ἡμῖν καὶ σοὶ υἱὲ τοῦ θεοῦ; ἦλθες πρὸ καιροῦ βασανί-
» σαι ἡμᾶς; οἶδα μέν σε τίς εἶ, ὁ ἅγιος τοῦ θεοῦ. τούτοις δὲ μάλιστα ᾔκιζεν καὶ τοὺς ἐπὶ
τούτων ἄρχοντας καθῄρει. ὅτι μὴ ἀρκεσθέντες τῇ τῶν λοιπῶν ἐθνῶν διαφθο-
ρᾷ, δι' ἧς τοὺς πάντας εἰς τὴν πολύθεον πλάνην καταβεβλήκασιν, καὶ τὸν πάλαι
τοῦ θεοῦ λαὸν, αὐτὸν δὴ τὸν ἐκ περιτομῆς, ἐπιβεβουλεύκεισαν, καὶ ἀποστήσαντές γε τοῦ
θεοῦ καὶ τοῦτον παντοίαις περιέβαλον δυσσεβείαις. διὸ καὶ μάλιστα τὴν ἐξ οὐρα-
» νοῦ πεποίηται ὁ κύριος κάθοδον. ὅθεν ἑξῆς φησι, διὰ τὴν ἀσέβειαν Ἰακὼβ πάντα
» ταῦτα, καὶ δι' ἁμαρτίαν οἴκου Ἰσραήλ. καὶ ἔτι πρὸς τούτοις τῆς ἐξ οὐρανοῦ καθόδου
τοῦ λόγου τὴν αἰτίαν ἑξῆς διαγράφει, τοῦ μὲν ἐκ περιτομῆς λαοῦ τὰς δυσσεβείας
ἀπαριθμούμενος, καὶ τὸν ἐπὶ ταύταις μετελθόντα αὐτοὺς ὄλεθρον, τὴν δὲ ἀνὰ

πᾶσαν

πᾶσαν τὴν οἰκουμένην ἐθνῶν προαναφωνῶν τὴν κλῆσιν. διὰ ταῦτα γὰρ ἐ-
πιδημεῖ ὁ τοῦ θεοῦ λόγος ἐξ οὐρανῶν ἐπὶ γῆς. καὶ τῆς γε λέξεως ἄκουε, δι' ἀσέ-
βειαν οἴκου Ἰακὼβ πάντα ταῦτα, καὶ δι' ἁμαρτίαν οἴκου Ἰσραήλ. τίς ἡ ἀσέβεια οἴκου
Ἰακώβ; οὐ Σαμάρεια; καὶ τίς ἡ ἁμαρτία οἴκου Ἰούδα, οὐχὶ Ἱερουσαλήμ; καὶ θήσομαι Σαμά-
ρειαν εἰς ὀπωροφυλάκιον ἀγροῦ, καὶ εἰς φυτείαν ἀμπελῶνος, καὶ κατασπάσω εἰς
χάος τοὺς λίθους αὐτῆς, καὶ τὰ θεμέλια αὐτῆς ἀποκαλύψω. καὶ ἐπιλέγει, κατέβη κακὰ
παρὰ κυρίου ἐπὶ πύλας Ἱερουσαλήμ, ψόφος ἁρμάτων καὶ ἱππευόντων. καὶ αὖθις,
ἡ δόξα τῆς θυγατρὸς Ἱερουσαλήμ, ξύρησαι καὶ κεῖραι ἐπὶ τὰ τέκνα τὰ τρυφερά σου.
ἐμπλάτυνον τὴν χηρείαν σου, ὡς ἀετός, ὅτι ᾐχμαλωτεύθησαν ἀπὸ σοῦ. ἐπὶ τού-
τοις, Σιὼν ὡς ἀγρὸς ἀροτριαθήσεται, καὶ Ἱερουσαλὴμ ὡς ὀπωροφυλάκιον ἔσται, καὶ
τὸ ὄρος τοῦ οἴκου εἰς ἄλσος δρυμοῦ. Σιὼν δὲ καὶ Ἱερουσαλὴμ καὶ τὸ καλούμενον ὄρος τοῦ
οἴκου, ταῦτ' ἦν ἐκεῖνα τὰ πρόσθεν δεδηλωμένα διὰ τοῦ, καὶ σαλευθήσονται τὰ
ὄρη ὑποκάτωθεν αὐτοῦ, καὶ αἱ κοιλάδες τακήσονται ὡς κηρὸς ἀπὸ προσώπου πυ-
ρός, δι' ἀσέβειαν Ἰακώβ. διὰ γὰρ τὰς δρασθείσας κατ' αὐτοῦ δυσσεβείας εὐθὺς καὶ
οὐκ εἰς μακρὸν καὶ τὰ ὄρη καὶ οἱ ἐν τούτοις οἰκοῦντες πεπολιόρκηντο, ἐμπρησμόν
τε καὶ ἐσχάτην ἐρημίαν τὸ Σιὼν ὄρος ὑπέμεινε, καὶ γέγονε τὸ ὄρος τοῦ οἴκου τοῦ θεοῦ
εἰς ἄλσος δρυμοῦ. ταῦτα μὲν οὖν ἐπὶ τῇ τοῦ κυρίου ἐξ οὐρανῶν καθόδῳ περὶ ἐκεί-
νους ἔσεσθαι ἡ προῤῥηθεῖσα προφητεία σημαίνει, ἃ καὶ ἐναργῆ τὴν ἔκβασιν εἴλη-
φε μετὰ τὴν τοῦ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ παρουσίαν. εἰ γοῦν τι δύναται καὶ ἡ
ἡμετέρα ἱστορία, καθ' ἡμᾶς αὐτοὶ τὴν πάλαι βοωμένην Σιὼν ζεύγεσι βοῶν ὑπὸ
Ῥωμαίων ἀνδρῶν ἀρουμένην ὀφθαλμοῖς παρειλήφαμεν, καὶ τήν γε Ἱερουσαλήμ,
ὡς αὐτό γέ φησι τὸ λόγιον, ὀπωροφυλακίου δίκην ἀπολειφθεῖσαν, ἐν παντελεῖ κα-
ταστᾶσαν ἐρημίᾳ. ἃ καὶ δι' οὐδὲν ἕτερον αὐτοῖς, ἢ διὰ τὰς δυσσεβείας αὐτῶν συμ-
βέβηκε. καὶ ὁ λόγος ὁ οὐράνιος ἐκ τοῦ οἰκείου τόπου προελήλυθε. καὶ δι' ἑτέρας δ' αἰ-
τίας ὁ τοῦ θεοῦ λόγος οὐρανόθεν κατεληλυθέναι τε καὶ ἐπιβεβηκέναι ἐπὶ τὰ ὕψη τῆς γῆς
ἤδη πρότερον εἴρηται, ὅπως τὰ μὲν πάλαι ἐπηρμένα καὶ ὑπερυψούμενα κατὰ
τῆς γνώσεως τοῦ θεοῦ ὄρη, σαλευθῇ ὑποκάτωθεν αὐτοῦ, αἱ δυνάμεις δηλονότι αἱ
ἀντικείμεναι, αἳ πρὸ τῆς αὐτοῦ παρουσίας μετὰ τῶν λοιπῶν ἀνθρώπων καὶ τὸ Ἑβραί-
ων ἔθνος τοῖς τῆς δυσσεβείας καὶ εἰδωλολατρείας προστάγμασι καταδεδούλωντο. οἱ
δὲ πονηροὶ δαίμονες κοιλάδες ἐπικαλούμενοι, διὰ τὸ ἐν χάσμασι σκοτίοις, καὶ τοῖς
τῶν σωμάτων κοιλώμασιν ἐνδιατρίβειν, ὡς κηρὸς ἀπὸ προσώπου πυρὸς τηκό-
μενοι, τῇ τοῦ θείου λόγου δυνάμει ἐξ ἀνθρώπων ἀπέφυγον. καὶ ἑτέρα δ' ἂν εἴη
παρὰ ταύτας αἰτία οὐχὶ τυχοῦσα τῆς ἐξ οὐρανῶν καθόδου τοῦ κυρίου, ἣν ὁ λόγος
ἐπισημαίνεται, ὅπως πάντα τὰ ἐπὶ γῆς ἔθνη τῶν δαιμόνων ἀπελαθέντων, καὶ τῶν
ἀρχοντικῶν πνευμάτων σφαλέντων, τῆς πάλαι αὐτῶν σκληρᾶς καὶ ἀκινήτου τυ-
ραννίδος ὑπαναπνεύσαντα, τὴν ἐπίγνωσιν τοῦ ἐπὶ πάντων ἀναλάβῃ θεοῦ. καὶ
αὐτὰ ὧδέ πως αἱ τῆς αὐτῆς προφητείας φωναὶ ἑξῆς καὶ κατὰ τὸ αὐτὸ ὑπὸ μίαν
συνάψασαι διανοίας κηρύττουσι· καὶ ἔσται ἐπ' ἐσχάτων τῶν ἡμερῶν ἐμφανὲς τὸ ὄρος
κυρίου, ἕτοιμον ἐπὶ τὰς κορυφὰς τῶν ὀρέων, καὶ μετεωρισθήσεται ὑπεράνω τῶν
βουνῶν, καὶ σπεύσουσιν ἐπ' αὐτὸ λαοί, καὶ πορεύσονται ἔθνη πολλά, καὶ ἐροῦσι,
δεῦτε, ἀναβῶμεν εἰς τὸ ὄρος τοῦ κυρίου, καὶ εἰς τὸν οἶκον τοῦ θεοῦ Ἰακώβ, καὶ δείξουσιν

» ἡμῖν τὴν ὁδὸν αὐτοῦ, καὶ πορευσόμεθα ἐν ταῖς τρίβοις αὐτοῦ. ἐκ γὰρ σιὼν ἐξελεύ-
» σεται νόμος, καὶ λόγος κυρίου ἐξ ἱερουσαλήμ, καὶ κρινεῖ ἀνὰ μέσον τῶν ἐθνῶν. τοιαῦτα
καὶ περὶ τῆς τῶν ἐθνῶν κλήσεως, ἃ καὶ ὁποίας ἔχεται διανοίας, ὅπως τέ καὶ αὐτὰ μετὰ
τὴν τοῦ σωτῆρος ἡμῶν παρουσίαν τέλος εἴληφεν, ἐπὶ σχολῆς ἄν τις καταμάθοι. ἀ-
κολούθως γε μὴν τούτοις ἀρξάμενος ὁ τῆς προφητείας λόγος, ὡς ἂν ἐπὶ σωτη-
ρίᾳ οὐ μόνον τοῦ ἰουδαίων ἔθνους, ἀλλὰ καὶ τῶν ἐθνῶν ἁπάντων τῆς τοῦ κυρίου εἰς
ἀνθρώπους καθόδου γενησομένης, τοῖς λαοῖς καὶ τοῖς ἐπὶ γῆς ἅπασιν ἐπιφωνεῖ, λέ-
» γων, ἀκούσατε λαοὶ πάντες, καὶ προσεχέτω ἡ γῆ, καὶ πάντες οἱ ἐν αὐτῇ. καὶ τὸ μαρ-
» τύριον δὲ τοῦ πάθους ἠνίττετο τοῦ κυρίου ἐπιφέρων, καὶ ἔσται κύριος ὁ θεὸς ὑμῶν εἰς
» μαρτύριον. εἶτα ἑξῆς ὁ αὐτὸς προφητῶν προφήτης, ὡς ἂν ἤδη προπαιδεύσας τὰ
περὶ τῆς ὑπάρξεως τοῦ θεοῦ λόγου, τῆς τε ἐξ οὐρανῶν αὐτοῦ καταβάσεως, καὶ ὡς τὰ
αἴτια τῆς εἰς ἀνθρώπους αὐτοῦ παρουσίας προειπών, ἑπομένως τὴν εἰς ἀνθρώπους
αὐτοῦ ἐσομένην γένεσιν, καὶ αὐτὸ δὴ χωρίον ἔνθα τεχθήσεσθαι ἔμελλεν, ὧδέ πως διδά-
» σκει λέγων, καὶ σὺ βηθλεὲμ οἶκος τοῦ ἐφραθά, ὀλιγοστὸς εἶ τοῦ εἶναι ἐν χιλιάσιν ἰούδα. ἐκ
» σοῦ μοι ἐξελεύσεται ἡγούμενος, τοῦ εἶναι εἰς ἄρχοντα ἐν τῷ ἰσραήλ, καὶ αἱ ἔξοδοι
» αὐτοῦ ἀπ' ἀρχῆς ἐξ ἡμερῶν αἰῶνος. ἐπιμελῶς δὲ πρόσεχε, τίνα τρόπον τοῦ ἐπὶ τῆς
βηθλεὲμ, χωρίον δὲ ἐστι τοῦτο τῆς ἰουδαίας, φαινομένου τὰς ἐξόδους ἄνωθεν καὶ ἐξ
αἰῶνος ὑφεστάναι φησί, τὴν ἔνθεον δηλῶν προΰπαρξίν τε καὶ οὐσίωσιν τοῦ ἐκ βη-
θλεὲμ προελευσομένου ἄρχοντος. εἰ μὲν οὖν ἔχοι τις ἐφ' ἕτερον ἀναφέρειν τὸν
χρησμὸν, τίς ἐστιν, ἀποδεικνύτω. εἰ δ' οὐκ ἔστιν εὑρεῖν ἕτερον τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ἰησοῦ
χριστοῦ, ὃς μόνος μετὰ τὴν προφητείαν ἐνθένδε ὡρμημένος βοᾶται, τί λοιπὸν ἐμ-
ποδὼν μὴ οὐχὶ συνομολογεῖν ἀληθῆ εἶναι τῇ προφητείᾳ, ἐπὶ μόνῳ αὐτῷ τελειουμένην
τὴν πρόρρησιν; μόνος γοῦν οὗτος ἐπιφανεὶς τῶν πώποτε γεγονὼς, ἐκ τοῦ προειρη-
μένου χωρίου τῆς βηθλεὲμ μετὰ τοὺς τῆς προφητείας χρόνους τὸ ἀνθρώπειον
ὑποδὺς σχῆμα προελήλυθεν, ἅμα τέ τῇ αὐτοῦ παρουσίᾳ ἐπληροῦτο τὰ προηγο-
ρευμένα. αὐτίκα γοῦν καὶ οὐκ εἰς μακρὸν τὰ μὲν ἰουδαίων ἔθνη ἕκαστα τῶν
προπεφητευμένων σκυθρωπῶν ἀπήντα, τοῖς δὲ ἔθνεσι πάλιν τὰ ἀκόλουθα τοῖς θε-
σπίσμασιν, αὐτός τε οὗτος ὁ σωτὴρ καὶ κύριος ἡμῶν ἐκ βηθλεὲμ ὁρμηθεὶς ἡγούμε-
νος ἀνεδείχθη τοῦ κατὰ διάνοιαν ἰσραήλ, οὕτω πάντως τοῦ διορατικοῦ καὶ θεοσεβοῦς
λαοῦ χρηματίζοντος. καὶ θέα γε ὅπως τὰς ἐξόδους αὐτοῦ τῆς ἐνθέου προϋπάρξεως
ἀπ' ἀρχῆς καὶ ἐξ ἡμερῶν αἰῶνος ἔχειν λέγεται. ὅπερ οὐκ ἂν ἁρμόσειεν ἀνθρώπου
φύσει. τούτοις ἑξῆς ὁ προφητικὸς λόγος ὑποβὰς μικρὸν, καὶ νῦν πάλιν τῆς πάλαι
» νομικῆς θρησκείας τὴν περιγραφὴν καὶ καθαίρεσιν ὑποσημαίνει, ἐκ προσώ-
» που τοῦ λαοῦ λέγων, ἐν τίνι καταλάβω τὸν κύριον; ἐπιλήψομαι θεοῦ μου ὑψίστου;
» εἰ καταλήψομαι αὐτὸν ἐν ὁλοκαυτώμασιν, ἐν μόσχοις ἐνιαυσίοις· εἰ δῶ πρωτότοκα
» κοιλίας μου ὑπὲρ ἁμαρτίας ψυχῆς μου. ἐκ δὲ προσώπου τοῦ θεοῦ τοιάνδε αὐτοῖς
» τὴν ἀπόκρισιν ποιούμενος, εἰ ἀνηγγέλη σοι ἄνθρωπε τί καλὸν ἢ τί κύριος ἐκζη-
» τεῖ παρὰ σοῦ, ἀλλ' ἢ τοῦ ποιεῖν κρίμα καὶ ἀγαπᾶν ἔλεος, καὶ ἕτοιμον εἶναι πορεύεσθαι
» ὀπίσω κυρίου τοῦ θεοῦ σου. ἔχεις τοιγαροῦν καὶ ταῦτα ἐπὶ τῇ προφητευομένῃ τοῦ κυρίου
ἐξ οὐρανῶν εἰς ἀνθρώπους καθόδῳ ὁμοῦ καὶ κατὰ τὸ αὐτὸ πλεῖστα ὅσα σημαινόμε-
να, ἰουδαίων ἀποβολὴν, ἐλέγχους τῶν ἀσεβῶν αὐτῶν, καθαίρεσιν τῆς βασιλικῆς αὐτῶν
μητροπόλεως,

μητροπόλεως, τῆς τε πάλαι προτέρου παρ' αὐτοῖς ἐπιτελουμένης κατὰ Μωσέα λατρείας περιαίρεσιν· ἔμπαλιν δὲ περὶ τῶν ἐθνῶν, ἀγαθὰς ἐπαγγελίας, ἐπίγνωσιν θεοῦ, καινὸν τρόπον εὐσεβείας, νόμον καινὸν καὶ λόγον, ἐκ μὲν τῆς Ἰουδαίων χώρας προελευσόμενον, εἰς πάντα δὲ τὰ ἔθνη διαδοθησόμενον. ἅπερ ὁποῖον τέλος καὶ ὁποίαν ἔκβασιν τῶν λόγων μετὰ τὴν τοῦ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ παρουσίαν ἐπιδέδεικται), σοὶ καταλείπω σκοπεῖν.

Ἀπὸ Ἀμβακούμ.

Ὡς ἐρχόμενος ἥξειν, καὶ οὐ χρονίσειν ὁ τοῦ θεοῦ λόγος προεφητεύετο.

Καὶ ἀπεκρίθη κύριος πρός με, καὶ εἶπε, γράψον ὅρασιν σαφῶς ἐν πυξίῳ, ὅπως διώκῃ ὁ ἀναγινώσκων αὐτά, διότι ἔτι ὅρασις εἰς καιρόν, καὶ ἀνατελεῖ εἰς πέρας, καὶ οὐκ εἰς κενόν. ἐὰν ὑστερήσῃ, ὑπόμεινον αὐτόν, ὅτι ὁ ἐρχόμενος ἥξει καὶ οὐ μὴ χρονίσῃ. ἐὰν ὑποστείληται, οὐκ εὐδοκεῖ ἡ ψυχή μου ἐν αὐτῷ. ὁ δὲ δίκαιος ἐκ πίστεώς μου ζήσεται. καὶ ἐν τούτῳ διαρρήδην ἐρχόμενον ἥξειν τὸν προφητευόμενον θεσπίζει. τίς δ' ἂν οὗτος; ἢ ὁ ἀνωτέρω δηλωθεὶς κατὰ τό, εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι κυρίου, θεὸς κύριος καὶ ἐπέφανεν ἡμῖν; τοῦτον δὲ οἷα φῶς τυγχάνοντα, εἰς πέρας ἀνατελεῖν φησιν, ἐπὶ συντελείᾳ τῶν αἰώνων. ᾧ συνᾴδει καὶ ὁ Ζαχαρίας λέγων, ἰδοὺ ἀνήρ, ἀνατολὴ ὄνομα αὐτῷ, καὶ ὑποκάτωθεν αὐτοῦ ἀνατελεῖ. καὶ τὸν χρόνον ὑποσημαίνων ὁ αὐτὸς ἐπιλέγει, τὸ πρὸς ἑσπέραν ἔσται φῶς. ἐὰν ὑστερήσῃ, ὑπόμεινον αὐτόν· ἀνθ' οὗ ὁ Ἀκύλας πεποίηκεν, ἐὰν δὲ μελλήσῃ προσδέχου αὐτόν, ὅτι ἐρχόμενος ἥξει, καὶ οὐ βραδυνεῖ. τούτου δὲ μέμνηται καὶ ἡ πρὸς Ἑβραίους ἐπιστολή, δι' ὧν φησι, μὴ ἀποβάλητε οὖν τὴν παῤῥησίαν ὑμῶν, ἥτις ἔχει μεγάλην μισθαποδοσίαν. ὑπομονῆς γὰρ ἔχετε χρείαν, ἵνα τὸ θέλημα τοῦ θεοῦ ποιήσαντες, κομίσησθε τὴν ἐπαγγελίαν. ἔτι γὰρ μικρὸν ὅσον ὁ ἐρχόμενος ἥξει, καὶ οὐ χρονιεῖ. ὁ δὲ δίκαιος ἐκ πίστεώς μου ζήσεται. καὶ ἐὰν ὑποστείληται, οὐκ εὐδοκεῖ ἡ ψυχή μου ἐν αὐτῷ. καὶ ὅρα γε ὅπως διὰ τούτων ἀσαφῶς κείμενον τὸ προφητικόν, διὰ τὸ καθ' ὑπερβατὸν εἰρῆσθαι, ἐπὶ τὸ σαφέστερον ἡ ἐπιστολὴ διείληφεν. ἡ μὲν γὰρ τῆς προφητείας λέξις, ὁ ἐρχόμενος, φησίν, ἥξει, καὶ οὐ χρονίσει. καὶ ἐπιφέρει, ἐὰν ὑποστείληται, οὐκ εὐδοκεῖ ἡ ψυχή μου ἐν αὐτῷ, ὅπερ συναπτόμενον ἀναγνῶσθαι δόξειεν ἂν ἐπὶ τὸν ἐρχόμενον, καὶ οὐ χρονίζοντα, ὅπερ ἐστὶν ἄτοπον. πῶς γὰρ ἐπ' ἐκεῖνον ἁρμόσει τὸ λέγεσθαι μὴ εὐδοκεῖν ἐν αὐτῷ τὸν θεόν; ἀλλ' ἡ τῆς ἐπιστολῆς παράθεσις ἐναλλάξασα τὴν τοῦ λόγου σύνταξιν, τὴν διάνοιαν ἔσωσε. μετὰ γὰρ τό, ἔτι μικρὸν ὅσον ὁ ἐρχόμενος ἥξει καὶ οὐ χρονιεῖ, ἑξῆς συνῆψε τό, ὁ δὲ δίκαιος ἐκ πίστεως ζήσεται. εἶτα τὸ ἐν τῇ προφητείᾳ πρῶτον κείμενον, ὑπέταξε δεύτερον ἐν τῷ, καὶ ἐὰν ὑποστείληται, οὐκ εὐδοκεῖ ἡ ψυχή μου ἐν αὐτῷ. ἅπαξ γὰρ θεσπίσας ὁ λόγος διὰ τῆς προφητείας, ὅτι δὴ τὸ φῶς τὸ πᾶσι τοῖς ἔθνεσιν ἐπηγγελμένον διὰ τῆς Χριστοῦ παρουσίας, ὀψέ ποτε καὶ ἑσπέρας ἀνατελεῖ, καὶ οὐ διαψεύσεται· οὕτω γὰρ ἀντὶ τοῦ, καὶ οὐκ εἰς κενόν, ὁ Ἀκύλας ἡρμήνευσεν· ἔπειτα διὰ τὸ μέλλειν ὀψὲ καὶ ἑσπέρας ἔσεσθαι τὴν τοῦ προφητευομένου παρουσίαν, εἰς ὑπομονὴν παρακαλέσας διὰ τοῦ, ἐὰν ὑστερήσῃ, ὑπόμεινον αὐτόν, ἢ ἐὰν μελλήσῃ προσδέχου αὐτόν, ὅτι ὁ ἐρχόμενος ἥξει καὶ οὐ μὴ χρονίσῃ, ἐπὶ τὴν πίστιν τῆς προῤῥήσεως τὸν ἀκροατὴν παρορμᾷ λέγων, ὁ δὴ τούτοις

πιστεύων ἐξ αὐτῆς τῆς πίστεως αὐτοῦ δίκαιος ἀναδειχθεὶς, τὴν κατὰ θεὸν ζήσεται ζω-
ήν· ὡς ἔμπαλιν ὁ ἀπιστῶν, ἐν οἷς ὑποστείληται μὴ θαρσήσας, μηδὲ ἐμπιστεύσας τοῖς
εἰρημένοις, οὐκ εὐδοκεῖ ἡ ψυχή μου ἐν αὐτῷ. ἐοίκασι καὶ αὐτοὶ τούτοις ἀκολού-
θως, ἐναλλάξαντες τὸ πρῶτον ὕστερον, καὶ μεταθέντες τὸ ὕστερον ἐπὶ τὸ πρῶτον,
σώζοντες τὸν νοῦν τῆς λέξεως, μετὰ τὸ, ὅτι ὁ ἐρχόμενος ἥξει καὶ οὐ χρονιεῖ, κατὰ τὸ ὑπερ-
» βατὸν συνάπτοντες τὸ, ὁ δὲ δίκαιός μου ἐκ πίστεως ζήσεται. καὶ τούτῳ ἐπιλέγοντες
» τὸ, ἐὰν ὑποστείληται, οὐκ εὐδοκεῖ ἡ ψυχή μου ἐν αὐτῷ. ταύτῃ δὲ καὶ ὁ Ἀκύλας τῇ
» διανοίᾳ συντρέχει λέγων, ἐὰν μελλήσῃ, προσδέχου αὐτὸν, ὅτι ἐρχόμενος ἥξει,
» καὶ οὐ βραδυνεῖ. ἰδοὺ νωχελευομένου, οὐκ εὐθεῖα ἡ ψυχή μου ἐν αὐτῷ, καὶ δίκαι-
» ος ἐν πίστει αὐτοῦ ζήσεται.

Ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ.

Ὡς ἐπίφοβος ἡ περὶ τῆς ἐξ οὐρανῶν καθόδου τοῦ κυρίου ἀκοὴ τυγχάνει, καὶ μετὰ ἐκπλήξεως τὰ ἔργα αὐτοῦ, καὶ ὅτι τε αὐτοῦ ἡ σύμπασα γῆ τῆς αἰνέσεως αὐτοῦ πληρωθήσεται, ὅτε γε τῆς καινῆς διαθήκης αὐτοῦ λόγος εἰς πάντας ἀνθρώπους διαδραμεῖται.

Κύριε εἰσακήκοα τὴν ἀκοήν σου, καὶ ἐφοβήθην. κύριε κατενόησα τὰ ἔργα σου, καὶ ἐξέστην.
» ἐν μέσῳ δύο ζώων γνωσθήσῃ. ἐν τῷ ἐγγίζειν τὰ ἔτη, ἐπιγνωσθήσῃ. ἐν τῷ παρεῖναι
» τὸν καιρὸν, ἀναδειχθήσῃ. ἐν τῷ ταραχθῆναι τὴν ψυχήν μου ἐν ὀργῇ, ἐλέους μνησθή-
» σῃ. ὁ θεὸς ἐκ Θαιμὰν ἥξει, καὶ ὁ ἅγιος ἐξ ὄρους κατασκίου, δασέος. ἐκάλυψεν οὐρα-
» νοὺς ἡ ἀρετὴ αὐτοῦ, καὶ τῆς αἰνέσεως αὐτοῦ πλήρης ἡ γῆ. καὶ φέγγος αὐτοῦ ὡς φῶς ἔσται.
» κέρατα ἐν χερσὶν αὐτοῦ, καὶ ἔθετο ἀγάπησιν κραταιὰν ἰσχύος αὐτοῦ. πρὸ προσώπου
» αὐτοῦ προπορεύσεται λόγος, καὶ ἐξελεύσεται εἰς πεδία. ἐπακούσας δὲ αὐτὸς ἑαυ-
τοῦ, μᾶλλον δὲ τοῦ ἐμπνέοντος καὶ ἐνηχοῦντος ἐν αὐτῷ θείου πνεύματος ὁ ἱε-
» ρὸς προφήτης περὶ τοῦ προφητευομένου φήσαντος, ὅτι ἐρχόμενος ἥξει, καὶ οὐ μὴ
» χρονίσῃ, ὁ δὲ δίκαιος ἐκ πίστεώς μου ζήσεται, πιστεύσας τε ὡς δίκαιος τῷ χρησμῷ, διὰ
» τὴν μετὰ χεῖρας φησι, κύριε εἰσακήκοα τὴν ἀκοήν σου καὶ ἐφοβήθην, καὶ τὰ ἑξῆς. δι᾽
ὧν σαφῶς θεὸν εἰς ἀνθρώπους ἥξειν καταγγέλλει. τίς γὰρ ἂν οὗτος εἴη ὁ πάλαι γνωριζό-
μενος, ὕστερον δέ ποτε ἐν τῷ ἐγγίζειν τὰ ἔτη γνωσθησόμενος, καὶ κατὰ τὸν προφητευό-
μενον χρόνον ἀναδειχθησόμενος; ἢ ὁ αὐτὸς ἐκεῖνος ὁ προδηλωθεὶς δεσπότης τῶν ὅ-
λων κύριος, ὁ καὶ τῇ προρρήσει ἀκολούθως ἐπὶ συντελείᾳ τῶν αἰώνων εἰς ἐξάκου-
στον πᾶσιν ἀνθρώποις κηρυχθείς; τούτου δὴ οὖν τὰ ἀνάγραπτα ἐν τοῖς ἱεροῖς εὐαγ-
» γελίοις ἔργα, τὴν ἐκ παρθένου δηλονότι οὗ ἀνείληφε σκήνους γένεσιν, καὶ ὡς ἐν μορφῇ
» θεοῦ ὑπάρχων, οὐχ ἁρπαγμὸν ἡγήσατο τὸ εἶναι ἴσα θεῷ, ἀλλ᾽ ἑαυτὸν ἐκένωσε μορ-
» φὴν δούλου λαβών, τάς τε ἐπιτελεσθείσας αὐτῷ εἰς ἀνθρώπους παραδοξο-
ποιΐας, καὶ τὰ κατ᾽ αὐτόν γε τετολμημένα τῷ Ἰουδαίων ἔθνει, τοῖς τῆς ψυχῆς ὀφθαλμοῖς
προλαβὼν, τά τε μέλλοντα συμβήσεσθαι κεκαθαρμέναις ταῖς διανοίαις παρὰ τοῦ
διδάσκοντος αὐτὸν θείου πνεύματος μαθὼν, ἐκστῆναι ὁ προφήτης ἐπὶ τοῖς ἀκου-
» σθεῖσι καὶ πεφοβῆσθαι ὁμολογεῖ φάσκων, κύριε εἰσακήκοα τὴν ἀκοήν σου, καὶ ἐφο-
» βήθην. κύριε κατενόησα τὰ ἔργα σου, καὶ ἐξέστην. ὁ σωτὴρ δὲ καὶ κύριος ἡμῶν αὐ-
τὸς οὗτος ὁ τοῦ θεοῦ λόγος, ἐν μέσῳ δύο ζώων ἐγνώσθη· πληθυντικῶς ἐνταῦθα καὶ
παρει-

περισπωμένως τῶν ζωῶν, ἀπὸ ἑνικοῦ τοῦ τῆς ζωῆς ὀνόματος ἐξακουομένων. οὐ γὰρ παροξυτόνως τῶν ζώων, ἀπὸ οὐδετέρου τοῦ ζώου λέγεται, ἀλλὰ ζωῶν περισπωμένως ἀπὸ πληθυντικῆς εὐθείας τῆς, αἱ ζωαί. δύο οὖν φησι, ζωῶν μέσον γνωσθήσῃ. μιᾶς γὰρ οὔσης τῆς κατὰ θεὸν ζωῆς, καὶ θατέρας τῆς κατὰ ἄνθρωπον· καὶ τῆς μὲν θνητῆς, τῆς δὲ ἀιδίου· ἀμφοτέρων εἰκότως ὁ κύριος διὰ πείρας ἦλθεν, ἐν μέσῳ δύο ζωῶν γνωσθῆναι λέγεται, κατὰ τὴν ὁ ἑρμηνείαν. κατὰ γὰρ τὸν ἀκύλαν οὐχ οὕτως, ἀλλ' ἐν τῷ ἐγγίζειν τὰ ἔτη, ζώωσον αὐτό, εἴρηται. τί δὲ αὐτό, ἢ τὸ κατεργόν σου φησί; καὶ ὁ θεοδοτίων δέ φησιν, ἐν μέσῳ ἐτῶν ζώωσον αὐτόν. ὁ σύμμαχος, ἐντὸς τῶν ἐνιαυτῶν ἀναζώωσον αὐτόν, ἐκδέδωκε. πάντες οὖν ζώωσον αὐτὸν εἰπόντες, σαφῶς ὅτι μὴ περὶ ζῴων ἀλόγων τινῶν ἢ λογικῶν ζώων ὁ λόγος τυγχάνει, παρέστησε. διὸ παρὰ τοῖς ὁ λεγομένου τοῦ, ἐν μέσῳ δύο ζωῶν γνωσθήσῃ, οὐ κατὰ τοὺς πρὸ ἡμῶν ἐξειλήφαμεν, ἀλλὰ δύο ζωὰς τοῦ προφητευομένου δηλοῦσθαι ἔφαμεν· μίαν μὲν τὴν ἔνθεον, ἑτέραν δὲ τὴν ἀνθρωπίνην. τούτοις ὁ προφήτης ἐπιλέγει, ἐν τῷ ταραχθῆναι τὴν ψυχήν μου ἐν ὀργῇ, ἐλέους μνησθήσῃ. διδάσκων ὅτι τὸ τοῦ πάθους τοῦ προφητευομένου καιρῷ σεισμῷ τῷ πνεύματι τεθορύβητο. πλὴν ἀλλ' ἐν αὐτῷ τούτῳ φησὶ τῷ καιρῷ, ἐφ' ᾧ τὴν ψυχὴν ἐταράχθην, ὀργῆς τοῖς ἀνθρώποις οὐδέποτε ἄλλοτε ἐπαιωρηθείσης, διὰ τὰς τολμηθείσας κατὰ τοῦ κυρίου δυσσεβείας, ἐλέους αὐτὸς ὁ φιλανθρωπότατος κύριος, ἀντὶ ὀργῆς ἐμνήσθη, ὡς ἂν ἀγαθοῦ τυγχάνων παραίτιος. τὸ γοῦν πάθος αὐτοῦ τῷ παντὶ κόσμῳ σωτηρίας τῆς κατὰ θεὸν καὶ ἐλέους κατέστη αἴτιον. τούτοις ἐπιλέγεται, ὁ θεὸς ἀπὸ θαιμὰν ἥξει. τὸ δὲ θαιμὰν μεταλαμβάνεται εἰς τὴν ἑλλάδα φωνήν, συντέλεια. ὡς μηδὲν διαφέρειν εἰ σαφῶς εἴρητο, ὁ θεὸς ἐπὶ συντελείᾳ ἥξει. ἐπὶ γὰρ συντελείᾳ τοῦ αἰῶνος καὶ ἐν ταῖς ἐσχάταις ταύταις ἡμέραις ἐπέφανεν ἡμῖν ἡ τοῦ θεοῦ τῶν ὅλων διὰ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν εὐεργεσία. τάχα δὲ καὶ τὴν δευτέραν αὐτοῦ καὶ ἔνδοξον ἐν τούτοις ἄφιξιν θεσπίζει. ὥστε ἀπὸ ἑτέρας ἀναγινώσκεσθαι ἀρχῆς τὸ ἀπὸ τοῦ, ὁ θεὸς ἀπὸ θαιμὰν ἥξει, ὡς ἐπὶ συντελείᾳ τοῦ αἰῶνος ἥξοντος αὐτοῦ, ἀπὸ τῶν κατὰ τὰ νότια μέρη τοῦ οὐρανοῦ. μεταλαμβάνεται γὰρ θαιμὰν εἰς τὸν νότον. διόπερ ὁ θεοδοτίων τοῦτον ἑρμηνεύει τὸν τρόπον, ὁ θεὸς ἀπὸ νοτίου ἥξει. τὸ δὲ ἑξῆς εἰρημένον, ὁ ἅγιος ἐξ ὄρους κατασκίου, δασέος, νοήσεις, παραθεὶς τὰς οὕτως ἐχούσας ἐν τῷ ζαχαρίᾳ φωνάς, ἑώρακα τὴν νύκτα, καὶ ἰδοὺ ἀνὴρ ἐπιβεβηκὼς ἐπὶ ἵππον πυρρόν, καὶ οὗτος εἱστήκει ἀνὰ μέσον τῶν ὀρέων τῶν κατασκίων. τοῦτον γοῦν τὸν ἐπιβεβηκότα ἐπὶ ἵππον πυρρόν, καὶ ἑστῶτα ἀνὰ μέσον τῶν ὀρέων τῶν κατασκίων, αὐτὸν ἡγοῦμαι εἶναι τὸν ἐν τῇ μετὰ χεῖρας δηλούμενον προφητείᾳ, φασκούσῃ τὸν ἅγιον ἥξειν ἐξ ὄρους κατασκίου, δασέος. ἐν ἑκατέροις γοῦν ὄρη κατάσκια λέλεκται. καὶ ἡγοῦμαι τοῦ παραδείσου τοῦ θεοῦ τυγχάνειν, ὃν ἐφύτευσεν ἐν ἐδὲμ κατὰ ἀνατολάς, ἢ καὶ τῆς ἐπουρανίου ἱερουσαλήμ. ὄρη γὰρ κύκλῳ αὐτῆς, καὶ κύριος κύκλῳ τοῦ λαοῦ αὐτοῦ. ταῦτα γοῦν διὰ τὸ πλήρη τυγχάνειν θείων δυνάμεων καὶ πνευμάτων ἁγίων, ὡς ἂν σύμφυτα καὶ ἀμφιλαφῆ κατάσκια λέγεται. ἀλλ' ἐν μὲν τῷ ζαχαρίᾳ σαφῶς ἀνὴρ ἐποχούμενος ἵππῳ πυρρῷ θεωρεῖται αὐτῷ, τῆς τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ἐνανθρωπήσεως, καὶ τῆς σαρκὸς ᾗ ἐπωχήσατο δηλουμένης. ἐνταῦθα δὲ κύριος καὶ ἅγιος ὠνόμασται. ὡς γὰρ ἐκ θεοῦ εἰς ἀνθρώπους τὴν ἄφιξιν πεποιημένος, ὁ ὡς ἂν ἐκ τῶν κρειττόνων χωρίων

ἐπιφοιτήσας, λέγεται ὁ θεὸς ἀπὸ θαιμὰν ἥξειν, καὶ ὁ ἅγιος ἐξ ὄρους κατασκίου, δασέος. εἶτα ἑξῆς ἐπιλέγει, ἐκάλυψεν οὐρανοὺς ἡ ἀρετὴ αὐτοῦ, καὶ τῆς αἰνέσεως αὐτοῦ πλήρης ἡ γῆ, καὶ φέγγος αὐτοῦ ὡς φῶς ἔσται. δι' ὧν ἥτε εἰς οὐρανοὺς ἔνδοξος αὐτοῦ βασιλεία παρίσταται, καὶ ἡ μετὰ ταῦτα γενομένη τε καὶ ἐπὶ πλεῖον γενησομένη εἰς πᾶσαν τὴν γῆν τῆς περὶ αὐτοῦ διδασκαλίας αἴνεσις. τὸ δέ, κέρατα ἐν ταῖς χερσὶν αὐτοῦ, τῆς βασιλείας αὐτοῦ τὰ σύμβολα δηλοῖ. δι' ὧν κεράτων τὰς ἀοράτους καὶ ἀντικειμένας δυνάμεις ὠθούμενος καὶ κερατίζων ἀπελαύνει. ἀκολούθως τούτοις ἐπιλέγει, καὶ ἔθετο ἀγάπησιν κραταιὰν ἰσχύος αὐτοῦ. καὶ τῆς γε εἰς ἀνθρώπους κραταιᾶς διαθέσεως αὐτοῦ καὶ ἀγάπης δεῖγμα μέγιστον ἦν τό, πρὸ προσώπου αὐτοῦ πορευθῆναι λόγον, δηλονότι τὸν σωτήριον καὶ εὐαγγελικόν, ἐξελθόντα τε τοῦτον διαδραμεῖν εἰς πεδία, ὥστε ἐν ὀλίγῳ πᾶσαν πληρῶσαι τὴν οἰκουμένην τῆς ὑπ' αὐτοῦ προξενηθείσης ἅπασιν ἀνθρώποις σωτηρίας. ἀκολούθως τῇ προφητείᾳ φησάσῃ, πρὸ προσώπου αὐτοῦ προπορεύσεται λόγος, καὶ ἐξελεύσεται εἰς πεδία. κατὰ τὴν δευτέραν δὲ αὐτοῦ παρουσίαν, ἔτι μᾶλλον καὶ κυριώτερον ὁ λόγος αὐτοῦ πέρας ἐπιθήσει τοῖς τε εἰρημένοις καὶ τοῖς ἑξῆς ἐπιφερομένοις, ἃ καὶ οὐ νῦν ἐξετάζειν καιρός.

Ἀπὸ τοῦ Ζαχαρίου.

Ὡς ὁ κύριος ὁ παντοκράτωρ ὁμολογεῖ ὑφ' ἑτέρου κυρίου παντοκράτορος ἐπὶ καθαιρέσει τῶν φαύλων ἀπεστάλθαι.

Τάδε λέγει κύριος παντοκράτωρ, ὀπίσω δόξης ἀπέσταλκέ με ἐπὶ τὰ ἔθνη τὰ σκυλεύσαντα ὑμᾶς. διότι ὁ ἁπτόμενος ὑμῶν ὡς ὁ ἁπτόμενος τῆς κόρης τοῦ ὀφθαλμοῦ αὐτοῦ. διότι ἰδοὺ ἐγὼ ἐπιφέρω τὴν χεῖρά μου ἐπ' αὐτούς, καὶ ἔσονται σκῦλα τοῖς δουλεύουσιν αὐτοῖς, καὶ γνώσεσθε ὅτι κύριος παντοκράτωρ ἐξαπέσταλκέ με. κύριος αὐτὸς ὁ παντοκράτωρ ἐν τούτοις ἑαυτὸν ἀπεστάλθαι φησί, καὶ τὸν ἀποστείλαντα ὅστις εἴη διδάσκει, λέγων, καὶ γνώσεσθε ὅτι κύριος παντοκράτωρ ἐξαπέσταλκέ με. ὑπάρχουσι καὶ ἐν τούτῳ δύο σαφῶς ἔχεις μιᾷ χρωμένους προσηγορίᾳ, τόν τε ἀποστείλαντα κύριον παντοκράτορα, καὶ τὸν ἀποστελλόμενον ὁμώνυμον τῷ ἀποστείλαντι. τίνα δ' ἂν ἕτερον εἴποις τὸν ἀποστελλόμενον, ἢ τὸν διὰ πλειόνων ἡμῖν προσηγορευμένον θεὸν λόγον, πρὸς τοῦ πατρὸς ἀπεστάλθαι ὁμολογοῦντα; σαφῶς δὲ εἰρηκότα, ὀπίσω δόξης ἀπέσταλκέ με. δηλοῦντα, ὅτι προϋπάρχων ἐν δόξῃ τῇ παρὰ τῷ πατρὶ μετὰ ταῦτα ἀπεστάλη ἐπὶ τὰ ἔθνη τὰ σκυλεύσαντα ὑμᾶς. ἐπεὶ γὰρ τὰ πρότερον ἐχθρὰ καὶ πολέμια τοῦ λαοῦ τοῦ θεοῦ ἔθνη ἀποσταλεὶς ὁ τοῦ θεοῦ λόγος, ταῦθ' ὑφ' ἑαυτὸν ἠγάγετο, σκυλεύσας αὐτὰ διὰ τῶν αὐτοῦ μαθητῶν, οἵτινες ἦσαν μέρος τοῦ ἐκ περιτομῆς λαοῦ. ὃν τινα πάλαι καταδεδούλωντο τὰ ἔθνη σκυλεύσαντα αὐτὸν τῇ οἰκείᾳ εἰδωλολατρείᾳ. τοῦτ' οὖν φησι πείσεσθαι τὰ ἔθνη, ἅπερ διαπεπράχει. ὡς γὰρ τὸν λαὸν τοῦ θεοῦ τῆς πατρῴας εὐσεβείας μεταστησάμενα, σκῦλα τοῖς ἰδίοις δαίμοσι κατεστήσατο, οὕτω ποτὲ καὶ αὐτὰ τῆς πατρικῆς εἰδωλολατρείας πρὸς τῶν πάλαι δεδουλωκότων αὐτοῖς σκυλευθήσεται, καὶ ὑπὸ τὸν ζυγὸν τῆς καθ' Ἑβραίους εὐσεβείας μεταστήσεται. τοῦτο δ' ἔσεσθαί φησιν ὁ κύριος δι' ἑαυτοῦ ἐπὶ τῷ τοιῷδε κατορθώματι πρὸς τοῦ πατρὸς ἀποσταλησομένου. εἴποι δ' ἄν τις καὶ νοητάς τινας καὶ ἀοράτους δυνάμεις

δυνάμεις ἔθνη νῦν ὀνομάζεσθαι τὰ σκυλεύσαντα καὶ αἰχμαλωτεύσαντα τὰς τῶν ἀνθρώπων ψυχάς, ὧν ψυχῶν οὕτω φησὶ κήδεσθαι ὁ φιλάνθρωπος τοῦ θεοῦ λόγος ὡσεὶ τῆς ἰδίας ὀφθαλμοῦ κόρης. καὶ δεῖγμα τῆς τοιαύτης αὐτοῦ περὶ τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος κηδεμονίας, τὸ μηδ᾽ ὑποστείλασθαι αὐτὸν, θεοῦ λόγον ὄντα καὶ ἐν δόξῃ τῇ παρὰ τῷ πατρὶ τυγχάνοντα, τὴν εἰς ἀνθρώπους ἐπιδημίαν τε καὶ οἰκονομίαν ἀναδέξασθαι.

Ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ.

Ὡς αὐτὸς ὁ κύριος ἥξει οὐρανόθεν καὶ ἐν ἀνθρώποις κατασκηνώσει, τά τε ἔθνη εἰς αὐτὸν καταφεύξεσθαι θεσπίζει, καὶ ὡς ἀπεστάλθαι ὑπό τινος κρείττονος κυρίου παντοκράτορος ὁμολογεῖ.

Τέρπου καὶ εὐφραίνου θύγατερ Σιὼν, διότι ἰδοὺ ἐγὼ ἔρχομαι καὶ κατασκηνώσω ἐν μέσῳ σου λέγει κύριος, καὶ καταφεύξονται ἔθνη πολλὰ ἐπὶ τὸν κύριον ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ, καὶ ἔσονται αὐτῷ εἰς λαόν. καὶ κατασκηνώσω ἐν μέσῳ σου, καὶ γνώσῃ ὅτι κύριος παντοκράτωρ ἐξαπέσταλκέ με πρὸς σε. ἐπεὶ πρόκειται νῦν τὸν δεύτερον αἴτιον ἐκ τῶν προφητῶν ἀποδεῖξαι, ἀνθρώποις μέλλον ἐπὶ γῆς συμπολιτεύεσθαι, οἶμαι τούτου παραστατικὸν εἶναι καὶ τὴν παροῦσαν προφητείαν, ὡς διὰ τὸ πρόδηλον μηδὲ πλείονος ἐξεργασίας δεῖσθαι. τηρήσεις δὲ ὅτι καὶ τὴν αἰτίαν αὐτῆς τῆς ἀφίξεως αὐτοῦ δηλοῖ, ἐν οἷς φησι, καὶ καταφεύξονται ἔθνη πολλὰ ἐπὶ τὸν κύριον τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ, καὶ ἔσονται αὐτῷ εἰς λαόν. ταῦτα δὲ ὁ λόγος, τὴν θυγατέρα Σιὼν εὐαγγελίζεται· οὕτω τὴν ἐκκλησίαν τοῦ θεοῦ προσαγορεύων, διὰ τὸ τῆς ἐπουρανίου ἱερουσαλὴμ θυγατέρα εἶναι δοκεῖν, μητρὸς οὔσης ἐκείνης τῶν ἁγίων κατὰ τὸν ἱερὸν ἀπόστολον. ἢ καὶ ἄλλως θυγάτηρ Σιὼν ἡ ἐκκλησία χριστοῦ λεχθείη ἂν, ὡς ἂν ἐκ τῆς προτέρας συναγωγῆς τῶν ἐκ περιτομῆς, διά τε ἀποστόλων καὶ εὐαγγελιστῶν ὑποστᾶσα, οἳ καὶ γεννήματα ἐτύγχανον μητρὸς τῆς ἀπορριφείσης διὰ τὰς οἰκείας δυσσεβείας, καὶ χήρας γεγενημένης διὰ τὸ ἀπελάσαι τὸν ἄνδρα διὰ τῶν προφητῶν ἐπιμεμψάμενον αὐτῇ καὶ φήσαντα, οὐχ ὡς ἄνδρα με ἐκάλεσας, καὶ πατέρα καὶ ἀρχηγὸν τῆς παρθενίας σου. ὃς καὶ τοῖς ἐξ αὐτῆς γενομένοις τὸν τρόπον τῆς μητρὸς διαβεβαιῶν φησί, ποῖον τοῦτο τὸ βιβλίον τοῦ ἀποστασίου τῆς μητρὸς ὑμῶν, ᾧ ἐξαπέστειλα αὐτήν; καὶ πάλιν, κρίθητε πρὸς τὴν μητέρα ὑμῶν, κρίθητε, ὅτι αὕτη οὐ γυνή μου. κἀγὼ οὐκ ἀνὴρ αὐτῆς. εἰκότως δῆτα ὡς ἂν τὴν μητέρα ἀπαρνησαμένου τοῦ κυρίου, πρὸς τὴν θυγατέρα ἡ παροῦσα προφητεία εὐαγγελίζεται τὴν αὐτοῦ τοῦ κυρίου παρουσίαν. εἴη δ᾽ ἂν αὕτη ἡ ἐξ ἐθνῶν ἐκκλησία, ἐν χώρᾳ θυγατρὸς τῆς προτέρας διὰ τοὺς ἀποστόλους τοῦ σωτῆρος ἡμῶν λελογισμένη.

Ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ.

Περὶ τῆς τοῦ κυρίου παρουσίας, καὶ τῶν κατὰ τὸ πάθος αὐτοῦ συμβεβηκότων.

Ἰδοὺ ἡμέραι ἔρχονται τοῦ κυρίου, καὶ διαμερισθήσονται τὰ σκῦλά σου ἐν σοὶ, καὶ ἐπισυνάξω πάντα τὰ ἔθνη ἐπὶ ἱερουσαλὴμ εἰς πόλεμον. καὶ ἁλώσεται ἡ πόλις, καὶ διαρπαγήσονται αἱ οἰκίαι, καὶ αἱ γυναῖκες μολυνθήσονται, καὶ ἐξελεύσεται τὸ ἥμισυ τῆς πόλεως ἐν αἰχμαλωσίᾳ. οἱ δὲ κατάλοιποι τοῦ λαοῦ μου οὐ μὴ ἐξολοθρευθῶσι,

καὶ ἐξελεύσεται κύριος, καὶ παρατάξεται ἐν τοῖς ἔθνεσιν ἐκείνοις, καθὼς ἡμέρα παρατάξεως αὐτοῦ ἐν ἡμέρᾳ πολέμου. καὶ στήσονται οἱ πόδες αὐτοῦ ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ, ἐπὶ τὸ ὄρος τῶν ἐλαιῶν τὸ κατέναντι ἱερουσαλὴμ ἐξ ἀνατολῶν. καὶ σχισθήσεται τὸ ὄρος τῶν ἐλαιῶν, τὸ ἥμισυ αὐτοῦ πρὸς ἀνατολάς, καὶ τὸ ἥμισυ αὐτοῦ πρὸς θάλασσαν· χάος μέγα σφόδρα, καὶ κλινεῖ τὸ ἥμισυ τοῦ ὄρους πρὸς τὸν βορρᾶν, καὶ τὸ ἥμισυ αὐτοῦ πρὸς νότον. καὶ ἐμφραχθήσεται ἡ κοιλὰς τῶν ὀρέων μου, καὶ ἐγκολληθήσεται ἡ φάραγξ ὀρέων ἕως ἀσαήλ, καὶ ἐμφραχθήσεται ὃν τρόπον ἐνεφράγη ἀπὸ προσώπου τοῦ σεισμοῦ ἐν ἡμέραις ὀζίου βασιλέως ἰούδα. καὶ ἔσται ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ, οὐκ ἔσται φῶς, ἀλλὰ ψύχος καὶ πάγος ἔσται μίαν ἡμέραν. καὶ ἡ ἡμέρα ἐκείνη γνωστὴ τῷ κυρίῳ, καὶ οὐχ ἡμέρα καὶ οὐχὶ νύξ, καὶ πρὸς ἑσπέραν ἔσται φῶς. καὶ ἔσται ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ, ἐξελεύσεται ὕδωρ ζῶν ἐξ ἱερουσαλήμ. τὸ ἥμισυ αὐτοῦ εἰς τὴν θάλασσαν τὴν πρώτην, καὶ τὸ ἥμισυ αὐτοῦ εἰς τὴν θάλασσαν τὴν ἐσχάτην. ἐν θέρει καὶ ἐν ἔαρι ἔσται οὕτως. καὶ ἔσται κύριος εἰς βασιλέα ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν, ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ ἔσται κύριος εἷς, καὶ τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἕν, κυκλοῦν πᾶσαν τὴν γῆν καὶ τὴν ἔρημον. μετὰ τὴν προτέραν πολιορκίαν τῆς ἱερουσαλὴμ, καὶ τὴν παντελῆ καθαίρεσιν αὐτῆς, καὶ ἐρήμωσιν τὴν ὑπὸ βαβυλωνίων, καὶ μετὰ τὴν ἀπὸ τῆς πολεμίας γῆς ἐπὶ τῆς οἰκείας ἐπάνοδον, τὴν ἐπὶ κύρου τοῦ περσῶν βασιλέως γενομένην, ἄρτι τῆς ἱερουσαλὴμ ἀνεγειρομένης, ἀνανεωθέντος δὲ τοῦ ἁγιάσματος, καὶ τοῦ πρὸς αὐτῷ θυσιαστηρίου ἐπὶ δαρείου τοῦ περσοῦ, ὁ προκείμενος προφήτης θεσπίζει, τὴν μετὰ ταῦτα δευτέραν πολιορκίαν τῆς ἱερουσαλὴμ σημαίνων, ἣν πέπονθεν ὑπὸ ῥωμαίων οὐκ ἄλλοτε, ἢ μετὰ τὰ κατὰ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ἰησοῦ χριστοῦ τοῖς οἰκήτορσιν αὐτῆς τετολμημένα. ἐναργέστατα τοιγαροῦν καὶ ἐνταῦθα τοῦ σωτῆρος ἡμῶν τοῦ θεοῦ λόγου ἡ παρουσία, καὶ τὰ ἐπὶ ταύτῃ συμβεβηκότα δηλοῦνται. ταῦτα δὲ ἦν ὁμοῦ τὰ περὶ τὸν καιρὸν τοῦ πάθους αὐτοῦ πεπραγμένα, καὶ ἡ παραυτίκα τῷ ἑβραίων ἔθνει ἐπελθοῦσα πολιορκία, καὶ τῆς ἱερουσαλὴμ ἡ ἅλωσις, καὶ ἡ πρὸς τούτοις κλῆσις τῶν ἐθνῶν, πρός τε ἑνὸς καὶ μόνου θεοῦ εἰς πᾶν γένος ἀνθρώπων ἐπίγνωσις. ὁ γοῦν πνευματοφόρος προφήτης περιπαθέστερον ὡς ἂν ἐπ' οἰκείοις ὀλοφυρόμενος τοῖς ἐκ περιτομῆς, ἐκ τῆς κατ' αὐτῶν ἐκφωνήσεως τὴν καταρχὴν πεποίηται τῆς προφητείας. τὴν ἡμέραν δὴ οὖν τοῦ κυρίου, ὥσπερ οὖν καὶ ἐν ἑτέροις, καιρὸν αὐτοῦ ὀνομάζει, οὕτως τὸν χρόνον τῆς εἰς ἀνθρώπους τοῦ χριστοῦ παρουσίας σημαίνων, καὶ σαφῶς δηλῶν, ὡς ἄρα ὁ κύριος αὐτὸς οἷα φῶς ἀληθινὸν τυγχάνων, ἰδίων ποιητής ποτε γενήσεται ἡμερῶν. τοῖς δ' ἐπὶ γῆς ἅπασιν ἀνθρώποις ἐπιλάμψει τῶν ἐθνῶν ἁπάντων, αὐτῶν τε καὶ τὰς ἀκτῖνας τοῦ φωτὸς αὐτοῦ καταδεξαμένων· ὅτε τῶν ἐθνῶν ἁπάντων φωτιζομένων, κατὰ τό, τέθεικά σε εἰς φῶς διαθήκης γένους, τὸ ἰουδαίων ἔθνος διὰ τὴν εἰς αὐτὸν ἀπιστίαν τοῖς ἐσχάτοις περιπεσεῖται δεινοῖς. τοῦτο γὰρ ἐπὶ τό, ἰδοὺ ἡ ἡμέρα ἔρχεται τοῦ κυρίου, καὶ διαμερισθήσονται τὰ σκῦλά σου ἐν σοί, καὶ ἐπισυνάξω πάντα τὰ ἔθνη ἐπὶ ἱερουσαλὴμ εἰς πόλεμον, καὶ ἁλώσεται ἡ πόλις καὶ διαρπαγήσονται αἱ οἰκίαι, καὶ αἱ γυναῖκες μολυνθήσονται, καὶ ἐξελεύσεται τὸ ἥμισυ τῆς πόλεως ἐν αἰχμαλωσίᾳ. μετὰ δὲ τὴν κατὰ τῆς ἱερουσαλὴμ πολιορκίαν, καὶ τὴν μετ' αὐτὴν αἰχμαλωσίαν τοῦ ἰουδαίων ἔθνους, ἐπιλέγει ἑξῆς, ἀγαθὰ τοῖς πᾶσι θεσπίζων, καὶ ἔσται κύριος εἰς βασιλέα ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν. καὶ πάλιν, ἔσται κύριος εἷς, καὶ τὸ ὄνο-

„ τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἕν, κυκλοῦν πᾶσαν τὴν γῆν καὶ τὴν ἔρημον. ἀλλὰ γὰρ καὶ τὸ ἰου-
δαίων ἔθνος τοιαῦτα πείσεσθαι ἐν ταῖς τοῦ κυρίου ἡμέραις τῆς προρρήσεως ἀποφηνα-
μένης, τίς οὐκ ἂν θαυμάσειε τῆς προρρήσεως τὸ ἀποτέλεσμα; ἅμα γὰρ ἰησοῦς ὁ σω-
τὴρ καὶ κύριος ἡμῶν ἐπέστη, ἠπίστουν τε εἰς αὐτὸν οἱ ἐκ περιτομῆς, καὶ πάντα αὐτοῖς
ἀθρόως τὰ προηγορευμένα μετὰ πεντακοσιοστὸν ἔτος τῆς προρρήσεως τέλους ἐ-
τύγχανεν, ἐξ αὐτοῦ πιλάτου, καὶ μέχρι τῆς κατὰ νέρωνα, καὶ τίτον, καὶ οὐεσπασιανὸν
πολιορκίας, οὐ διαλελοιπότων αὐτοῖς παντοίων καὶ ἐπαλλήλων συμφορῶν, ὡς πάρε-
στιν ἐκ τῆς φλαυΐου ἰωσήπου γραφείσης ἱστορίας ἀναλέξασθαι. τότε μὲν οὖν εἰκὸς
τὸ ἥμισυ τῆς πόλεως ἀπολωλέναι τῇ πολιορκίᾳ, ὥς φησιν ἡ προφητεία. μετ' οὐ πο-
λὺν δὲ χρόνον κατὰ ἀδριανὸν αὐτοκράτορα κινήσεως αὖθις ἰουδαϊκῆς γενομένης, τὸ
λοιπὸν τῆς πόλεως μέρος ἥμισυ πολιορκηθὲν αὖθις ἐξελαύνεται· ὡς ἐξ ἐκείνου καὶ εἰς
δεῦρο πάμπαν ἄβατον αὐτοῖς γενέσθαι τὸν τόπον. εἰ δὲ λέγοι τις κατὰ ἀντίοχον τὸν ἐπι-
φανῆ ταῦτα πεπληρῶσθαι, σκεψάσθω εἰ οἷός τε ἐστὶν ἀποδιδόναι καὶ τὰ λοιπὰ τῆς
προφητείας κατὰ τοὺς ἀντιόχου χρόνους, οἷον τὸ αἰχμαλωσίαν πεπονθέναι τὸν λαόν,
καὶ τὸ στῆναι τοὺς πόδας κυρίου ἐπὶ τὸ τῶν ἐλαιῶν ὄρος, καὶ εἰ γέγονε κύριος εἰς βα-
σιλέα ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ, καὶ εἰ τὸ ὄνομα κυρίου ἐκύκλωσε τὴν
γῆν πᾶσαν, καὶ τὴν ἔρημον, ὅτε τῆς συρίας ἀντίοχος ἐκράτει. καὶ τὰ λοιπὰ δὲ τῆς
προρρήσεως ὁποίου τέλους ἔτυχεν ἀντιόχου βασιλεύοντος, πῶς τις ἀποδώσει;
καθ' ἡμᾶς δὲ ταῦτα, τὰ πρὸς λέξιν μὲν ἀποδέδοται, καὶ καθ' ἑτέραν δὲ διάνοι-
αν. μετὰ γὰρ τὴν τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ἰησοῦ χριστοῦ παρουσίαν ἡ πόλις αὐτῶν, αὕτη γε
ἡ ἱερουσαλὴμ καὶ τὸ πᾶν σύστημα, καὶ πολίτευμα τῆς κατὰ τὸν νόμον μωϋσέως θρη-
σκείας καθῄρηται. αὐτίκα δὲ τὴν κατὰ διάνοιαν αἰχμαλωσίαν πρὸς τῇ σωματικῇ
πεπόνθασι, τὸν σωτῆρα καὶ λυτρωτὴν τῶν ἀνθρωπίνων ψυχῶν μὴ παραδεξά-
μενοι, τὸν ἥκοντα κηρύξαι τοῖς ὑπὸ δαιμόνων πονηρῶν αἰχμαλώτοις ἄφεσιν, καὶ
τοῖς τὰς διανοίας τυφλοῖς, ἀνάβλεψιν. ταῦτα δὲ πεπονθότων ἐκείνων διὰ τὴν
ἀπιστίαν αὐτῶν, οἱ τὸν σφῶν λυτρωτὴν ἐπιγνόντες, οἰκεῖοί τε αὐτοῦ γενόμενοι, μα-
θηταί, καὶ ἀπόστολοι, καὶ εὐαγγελισταί, πλεῖστοί τε ἄλλοι τῶν ἐκ περιτομῆς εἰς αὐτὸν
„ πεπιστευκότων, περὶ ὧν φησιν ὁ ἀπόστολος, οὕτω καὶ νῦν λεῖμμα κατ' ἐκλογὴν
„ χάριτος γέγονε. καὶ τό, εἰ μὴ κύριος σαβαὼθ ἐγκατέλιπεν ἡμῖν σπέρμα, ὡς σόδο-
„ μα ἂν ἐγενήθημεν, καὶ ὡς γόμορρα ἂν ὡμοιώθημεν· τῆς γενομένης ἡμῖν κατὰ διάνοιαν
πολιορκίας ἄπειροι διεφυλάχθησαν, οὐ μόνον, ἀλλὰ καὶ τῆς πρὸς λέξιν ἀποδοθεί-
σης. οἱ γοῦν ἀπόστολοι καὶ μαθηταὶ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν, καὶ πάντες οἱ ἐξ ἰουδαίων εἰς
αὐτὸν πεπιστευκότες, μακρὰν τῆς ἰουδαίας γῆς γενόμενοι, καὶ τοῖς λοιποῖς ἔθνεσιν
ἐπισπαρέντες, τὸν κατὰ τῶν οἰκούντων τὴν πόλιν ὄλεθρον διαδρᾶναι τότε ἠδυνήθη-
„ σαν. καὶ τοῦτο δὲ ἡ προφητεία προλαβοῦσα ἐθέσπισε, δι' ὧν ἔφησεν, οἱ δὲ κατά-
„ λοιποι τοῦ λαοῦ μου οὐ μὴ ἐξολοθρευθῶσιν. οἷς ἑξῆς ἐπιλέγει, καὶ ἐξελεύσεται κύ-
„ ριος καὶ παρατάξεται ἐν τοῖς ἔθνεσιν ἐκείνοις, καθὼς ἡμέρα παρατάξεως αὐτοῦ
„ ἐν ἡμέρᾳ πολέμου. ἐν ποίοις δὲ ἔθνεσι κύριος παρατάξεται, ἢ ἐν τοῖς τὴν ἱερου-
σαλὴμ πολιορκήσουσι; δηλοῖ δὲ ὁ λόγος αὐτὸν τὸν κύριον συμμαχήσειν τοῖς πολιορ-
κοῦσιν ἐν αὐτοῖς ὄντα, καὶ σὺν αὐτοῖς παρατατόμενον, ὥσπερ τινὰ στρατηγόν, καὶ
ὑπέρμαχον αὐτῶν κατὰ τῆς ἱερουσαλὴμ στρατευομένων. οὐ γάρ φησιν ὁ λόγος τὸν

κύριον κατὰ τῶν ἐθνῶν παρατάξεως. τίσιν δὲ καὶ κατὰ τίνων; κατὰ τῆς ἱερουσαλὴμ, καὶ
» τῶν οἰκητόρων αὐτῆς, περὶ ὧν ἦν ὁ λόγος. τὸ δὲ, καὶ στήσονται οἱ πόδες αὐτοῦ ἐν τῇ ἡ-
» μέρᾳ ἐκείνῃ ἐπὶ τὸ ὄρος τῶν ἐλαιῶν, τὸ κατέναντι ἱερουσαλὴμ, ἐξ ἀνατολῶν, τί ἕτε-
ρον δηλοῖ, ἢ κυρίου τοῦ θεοῦ, αὐτοῦ δὴ τοῦ θεοῦ λόγου τὴν ἐπὶ τῆς ἐκκλησίας αὐτοῦ στά-
σιν τε καὶ βεβαίωσιν, ἣν ὄρος ἐλαιῶν ἐπὶ τοῦ παρόντος κατὰ τρόπον ἀλληγορίας ὀνομά-
ζει; ὡς γὰρ ἀμπελὼν ἐγενήθη τῷ ἠγαπημένῳ, καὶ ἦν ἀμπελὼν κυρίου σαβαὼθ ἀλλη-
γορικῶς ὁ οἶκος τοῦ ἰσραὴλ, καὶ ἄμπελος τοῦ ἰούδα νεόφυτος ἠγαπημένη· οὕτω δὴ
κατὰ τὴν αὐτὴν θεωρίαν εἴποις ἂν ὅτι δὴ καὶ ἐλαιὼν ἐγενήθη τῷ δεσπότῃ ἡ ἐξ ἐθνῶν
ἐκκλησία αὐτοῦ, ἣν πάλαι ἀγριέλαιον οὖσαν κατεφύτευσεν, ἐγκεντρίσας ἐπὶ τὰς
ἀποστολικὰς τῆς καλλιελαίου ῥίζας μετὰ τὴν τῶν προτέρων κλάδων ἐκτομὴν, ὡσ-
» περοῦν ὁ ἀπόστολος παιδεύει, καὶ κατεφύτευσέ γε αὐτὴν ὁ κύριος ἑαυτῷ, μονονουχὶ
» διὰ τῆς προφητείας λέγων, ἐλαίαν ὡραίαν, εὔσκιον ἐκάλεσε κύριος τὸ ὄνομά σου.
ἐπεὶ γὰρ ὁ πρότερος ἀμπελὼν, δέον ποιῆσαι σταφυλὴν, ἐποίησεν ἀκάνθας, καὶ οὐ δι-
καιοσύνην, ἀλλὰ κραυγὴν, εἰκότως ὡς ἂν ἀκάρπου αὐτοῦ καθελὼν ὁ θεὸς τὸν
φραγμὸν αὐτοῦ καὶ τὸ τεῖχος αὐτοῦ, παραδέδωκέ τε αὐτὸν τοῖς ἐχθροῖς εἰς διαρπα-
γὴν, καὶ καταπάτησιν, κατὰ τὴν τοῦ ἠσαΐου προφητείαν, ἕτερον αὐτὸν ἑαυτῷ ἀ-
γρὸν συνεστήσατο, τὸν ἐπὶ τοῦ παρόντος ἐλαιῶνα ὀνομαζόμενον, ἅτε τοῦ ἐκ θεοῦ ἐλέους
τετυχηκότα, καὶ πρὸς τοῦ χριστοῦ καταφυτευθέντα ἀειθαλέσι φυτοῖς, τοῦτ' ἐστι ψυ-
» χαῖς ἁγίαις καὶ φωτὸς θρεπτικαῖς, οἷαις τὶ λέγει, ἐγὼ δὲ ὡσεὶ ἐλαία κατάκαρπος
» ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ θεοῦ. τοῦτο δὲ τὸ τῶν ἐλαιῶν ὄρος κατέναντι τῆς ἱερουσαλὴμ εἶναι λέλε-
κται· ἐπειδήπερ ἀντὶ τῆς παλαιᾶς ἐπιγείου ἱερουσαλὴμ, καὶ τῆς ἐν αὐτῇ θρησκείας,
συνέστη τῷ θεῷ μετὰ τὴν τῆς ἱερουσαλὴμ καθαίρεσιν. φήσας γοῦν ἀνωτέρω ὁ λόγος
» περὶ τῆς ἱερουσαλὴμ, ὡς ἁλώσεται ἡ πόλις, καὶ τὰ ἐχθρὰ καὶ πολέμια ἔθνη συναχθή-
» σεται ἐπ' αὐτὴν, καὶ διαμερισθήσεται τὰ σκῦλα αὐτῆς, εἰκότως οὐκ ἐπὶ τῆς ἱερου-
σαλὴμ τοὺς πόδας τοῦ κυρίου στήσεσθαί φησι. πῶς γὰρ καὶ οἷόν τε ἦν, ἅπαξ καθῃρη-
μένης; μεταβάντων δὲ ἐξ αὐτῆς ἐπὶ τὸ ἀντίκρυς τῆς ἱερουσαλὴμ ὄρος τὸ καλού-
μενον ἐλαιῶν, ἐνταῦθα στήσεσθαι διδάσκει. τοῦτο δὲ καὶ ὁ προφήτης ἰεζεκιὴλ τῷ θείῳ
» πνεύματι προλαβὼν θεωρεῖ. λέγει δὲ οὕτω, καὶ ἐξῆρε τὰ χερουβὶμ, καὶ οἱ τροχοὶ ἐ-
» χόμενοι αὐτῶν. καὶ ἡ δόξα θεοῦ ἰσραὴλ ἦν ἐπ' αὐτοῖς, ὑπεράνω αὐτῶν, καὶ ἀνέβη ἡ
» δόξα κυρίου ἐκ μέσου τῆς πόλεως, καὶ ἔστη ἐπὶ τοῦ ὄρους ὃ ἦν ἀπέναντι τῆς πόλεως.
ὅπερ ἐστὶ καὶ ἄλλως πρὸς λέξιν ὁρᾶν πεπληρωμένον εἰσέτι καὶ σήμερον, τῶν εἰς χρι-
στὸν πεπιστευκότων ἁπάντων πανταχόθεν γῆς συντρεχόντων, οὐχ ὡς πάλαι τῆς κατὰ
τὴν ἱερουσαλὴμ ἀγλαΐας ἕνεκα, οὐδ' ὥστε προσκυνῆσαι ἐν τῷ πάλαι συνεστῶτι
ἐπὶ τῆς ἱερουσαλὴμ ἁγιάσματι, καταλύειν δὲ ἕνεκεν ἱστορίας τε ὁμοῦ τῆς κατὰ τὴν προ-
φητείαν ἁλώσεως καὶ ἐρημίας τῆς ἱερουσαλὴμ, καὶ τῆς ἐπὶ τὸ ὄρος τῶν ἐλαιῶν τὸ κατέναν-
τι ἱερουσαλὴμ προσκυνήσεως. ἔνθα ἡ δόξα κυρίου μετέστη καταλείψασα τὴν προ-
τέραν πόλιν. ἔστησαν δὲ ἀληθῶς καὶ κατὰ τὴν πρόχειρον καὶ ῥητὴν διήγησιν οἱ πόδες τοῦ κυ-
ρίου, καὶ σωτῆρος ἡμῶν, αὐτοῦ δὴ τοῦ λόγου, δι' οὗ ἀνείληφεν ἀνθρωπείου σκήνους ἐπὶ
τοῦ ὄρους τῶν ἐλαιῶν, πρὸς τῷ αὐτόθι δεικνυμένῳ σπηλαίῳ, εὐξαμένου τε καὶ τοῖς ἑαυ-
τοῦ μαθηταῖς ἐπὶ τῆς ἀκρωρείας τοῦ τῶν ἐλαιῶν ὄρους τὰ περὶ τῆς συντελείας μυστήρια
παραδεδωκότος, ἐνθένδε τε τὴν εἰς οὐρανοὺς ἄνοδον πεποιημένου, ὡς ὁ λουκᾶς ἐν ταῖς
πράξεσι

" προσάξεσι τῶν ἀποστόλων διδάσκει φάσκων, βλεπόντων αὐτῶν ἐπήρθη, καὶ νεφέλη ὑ-
" πέλαβεν αὐτὸν ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτῶν. καὶ ὡς ἀτενίζοντες ἦσαν εἰς τὸν οὐρα-
" νὸν πορευομένου αὐτοῦ, καὶ ἰδοὺ ἄνδρες δύο παρειστήκεισαν αὐτοῖς ἐν ἐσθῆσι λευ-
" καῖς, οἳ καὶ εἶπον, ἄνδρες γαλιλαῖοι τί ἑστήκατε βλέποντες εἰς τὸν οὐρανόν; οὗτος ὁ ἰησοῦς
" ὁ ἀναληφθεὶς ἀφ' ὑμῶν εἰς τὸν οὐρανὸν, οὕτως ἐλεύσεται, ὃν τρόπον ἐθεάσασθε αὐ-
" τὸν πορευόμενον εἰς τὸν οὐρανόν. οἷς ἐπιφέρει λέγων, τότε ὑπέστρεψαν εἰς ἱερουσα-
" λὴμ ἀπὸ ὄρους τοῦ καλουμένου ἐλαιῶνος, ὅ ἐστι κατέναντι ἱερουσαλήμ. ἔστι μὲν οὖν
καὶ πρὸς λέξιν κατέναντι ἱερουσαλὴμ, καὶ ἐξ ἀνατολῶν αὐτῆς τὸ δηλούμενον τῶν
ἐλαιῶν ὄρος. πλὴν ἀλλὰ κατὰ τὴν διάνοιαν ἡ ἁγία χριστοῦ ἐκκλησία, καὶ τὸ ὄρος
" ἐφ' ᾧ τεθεμελίωται, περὶ οὗ διδάσκει λέγων ὁ σωτὴρ, οὐ δύναται πόλις κρυβῆναι
" ἐπάνω ὄρους κειμένη, ἀντὶ τῆς πεσούσης καὶ μὴ ἐγερθείσης ἱερουσαλὴμ ἀνεγερθεῖσα,
καὶ τῶν ποδῶν τοῦ κυρίου καταξιωθεῖσα, οὐ μόνον κατέναντί ἐστιν ἱερουσαλὴμ, ἀλλὰ καὶ
ἐξ ἀνατολῶν αὐτῆς, περιλαβοῦσα τὰς αὐγὰς τοῦ τῆς θεοσεβείας φωτὸς, καὶ πολὺ
προτέρα τῆς ἱερουσαλὴμ γενομένη, αὐτῷ τε πλησιάσασα τῷ τῆς δικαιοσύνης
" ἡλίῳ, περὶ οὗ λέλεκται, τοῖς δὲ φοβουμένοις με ἀνατελεῖ ἥλιος δικαιοσύνης. ὃ δὲ
" λέγει τὸ ἑξῆς, ὅτι σχισθήσεται τὸ ὄρος τῶν ἐλαιῶν, τὸ ἥμισυ αὐτοῦ πρὸς ἀνατολὰς
" καὶ θάλασσαν, χάος μέγα σφόδρα, καὶ κλινεῖ τὸ ἥμισυ αὐτοῦ πρὸς τὸν βορρᾶν, καὶ τὸ
" ἥμισυ αὐτοῦ πρὸς νότον, δύναται μὲν τὴν καθ' ὅλης τῆς ἀνθρώπων οἰκουμένης
ἐξάπλωσιν τῆς ἐκκλησίας σημαίνειν, ἐπί τε ἀνατολὰς ἡλίου, αὐτά τε τὰ ἑῷα καὶ
ἀνατολικὰ ἔθνη πεπληρωμένην. διατείνει δὲ καὶ ἐπὶ τὴν δυτικὴν θάλασσαν, τάς τε
ἐν αὐτῇ νήσους. οὐ μὴν ἀλλ' ἔφθακε κατά τε νότον καὶ μεσημβρίαν, κατά τε βορρᾶν,
καὶ ἄρκτον. πάντη γὰρ καὶ πανταχοῦ ὁ σημαινόμενος τροπικῶς τοῦ κυρίου ἐλαιὼν ἡ
ἐκκλησία αὐτοῦ καταπεφύτευται. δύναται δὲ καὶ κατὰ διάνοιαν τὰ ἐπὶ τῆς τοῦ χρι-
στοῦ ἐκκλησίας γενόμενά τε, καὶ εἰσέτι νῦν γινόμενα σχίσματα καὶ τὰς αἱρέσεις,
τάς τε ἠθικὰς κατὰ τὸν βίον ἀποπτώσεις αἰνίττεσθαι. σχισθὲν γάρ φησι τὸ ὄρος δια-
στήσεσθαι, τὸ ἥμισυ αὐτοῦ πρὸς ἀνατολὰς, καὶ τὸ ἥμισυ αὐτοῦ πρὸς θάλασσαν, χάος
μέγα σφόδρα, καὶ κλινεῖ τὸ ἥμισυ τοῦ ὄρους πρὸς τὸν βορρᾶν, καὶ τὸ ἥμισυ αὐτοῦ πρὸς
νότον. ὡς εἰς τέσσαρα μέρη διαιρεῖσθαι, δύο μὲν τὰ σεμνότερα καὶ κρείττω· δύο δὲ τὰ
ἐναντία. καὶ ὅρα μή ποτε διὰ τούτων τὸ μὲν πρὸς ἀνατολὰς καὶ πρὸς νότον δύο
τάγματα σημαίνει τῶν τῆς κατὰ θεὸν προκοπῆς ἐπειλημμένων. ἓν μὲν τῶν ἐν γνώ-
σει καὶ λόγῳ, καὶ τοῖς λοιποῖς τοῦ θείου πνεύματος χαρίσμασι πλουτουμένων· θάτερον
δὲ, τῶν διὰ βίου κατορθούντων, ἐν ἐκλογαῖς γε μὴν διαπρεπόντων. τὰ δὲ λοι-
πὰ δύο μέρη τῶν προτέρων διῃρημένα εἴη ἄν, τὸ κατὰ θάλασσαν καὶ πρὸς βορρᾶν,
" ἀμφότερα πρὸς τὴν κακίαν σημαινόμενα. ἀπὸ προσώπου γὰρ, φησὶ, βορρᾶ ἐκ-
" καυθήσεται τὰ κακὰ ἐπὶ πάντας τοὺς κατοικοῦντας τὴν γῆν· ὅ, τε δράκων ἐπὶ τῆς θα-
λάσσης ποιεῖσθαι τὰς διατριβὰς λέγεται· ὥστε εἰκότως καὶ ταύτῃ τῶν ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας
ἀποπιπτόντων δύο πάλιν δηλοῦσθαι τρόπους, τόν τε κατὰ τὴν γνῶσιν, καὶ τὸν κατὰ τὸ ἦ-
θος ἁμαρτάνοντα, ὡς εἶναι ταύτας τοῦ δηλουμένου ἐλαιῶνος ὄρους τὰς ὑπὸ τῆς προ-
" φητείας αἰνιττομένας διαστάσεις. τούτοις ἑξῆς ἐπιλέγεται, καὶ ἐμφραχθήσεται ἡ
" κοιλὰς τῶν ὀρέων μου, καὶ ἐγκολληθήσεται φάραγξ ὀρέων ἕως ἀσαήλ. καὶ ἐμφραχ-
" θήσεται ὃν τρόπον ἐνεφράγη ἀπὸ προσώπου τοῦ σεισμοῦ ἐν ταῖς ἡμέραις ὀζίου βασι-

λέως ἰούδα. κοιλάδες δὲ ἐν τούτοις τῶν ὀρέων τοῦ θεοῦ τίς ἂν εἴη, ἢ ἡ κατὰ τὸν μωϋσέως
νόμον ἐν τῇ ἱερουσαλὴμ πάλαι πρότερον συντελουμένη σωματικὴ καὶ ἰουδαϊ-
κὴ θρησκεία; ἣν ἀποκλεισθήσεσθαι ὥσπερ ἀποφραχθεῖσαν ὁ παρὼν λόγος θεσπί-
ζει φάσκων, καὶ ἐμφραχθήσεται ἡ κοιλὰς τῶν ὀρέων μου, καὶ ἐγκολληθήσεται φάραγξ
ὀρέων ἕως ἀσαήλ, καὶ ἐμφραχθήσεται. ἀνθ᾽ ὧν ὁ σύμμαχος πεποίηκε, καὶ ἐμφρα-
χθήσεται ἡ φάραγξ τῶν ὀρέων μου, καὶ ἔτι ἐγγιεῖ ἡ φάραγξ τῶν ὀρέων πρὸς τὸ
παρακείμενον, καὶ ἐμφραχθήσεται. δι᾽ ὧν παρίστησι τὸ αἴτιον τῆς ἐμφραχθείσης
φάραγγος. ἡ δὲ ἦν τοῦτο, ἀλλ᾽ ἢ τὸ ἐγγίσαι αὐτὴν καὶ πλησιάσαι τῷ παρακειμέ-
νῳ αὐτῇ; τοῦτο δὲ ἦν τὸ τοῦ κυρίου ὄρος τὸ τῶν ἐλαιῶν προσωνομασμένον, ὅπερ ἀ-
σαὴλ ὠνόμασται παρὰ τοῖς ἑβδομήκοντα. δηλοῖ δὲ τοῦτο κατὰ τὴν ἑβραίων φωνὴν,
ποίησιν θεοῦ. οὕτω δὲ, φησὶν, ἡ παλαιὰ φάραγξ πλησιάσασα τῷ ἔργῳ, καὶ τῇ χρι-
στοῦ ἐκκλησίᾳ, ὅ ἐστι ποίημα τοῦ θεοῦ, ἐμφραχθήσεται καὶ ἀποκλεισθήσεται, ὃν τρόπον
ἐνεφράγη ἀπὸ προσώπου τοῦ σεισμοῦ, ἐν ἡμέραις ὀζίου βασιλέως ἰούδα. ζητῶν
δὲ παρ᾽ ἐμαυτῷ, καὶ τὰς θείας παλαιῶν γραφὰς, εἴ ποτε ἐν ταῖς ἡμέραις ὀζίου ἡ
ἐνταῦθα δηλουμένη φάραγξ ἐνεφράγη ἀπὸ προσώπου τοῦ σεισμοῦ, ἐν μὲν ταῖς
τῶν βασιλειῶν ἱστορίαις οὐδὲν ηὕρισκον, οὐδὲ σωματικῶς τι κατ᾽ αὐτὸν σεισμὸς γε-
γονὼς, οὔτε τι τοιοῦτο περὶ φάραγγος ἐν αὐταῖς εἰρημένον ἀναγέγραπται. ἱστορεῖται
γε μὴν ὀζίας ἐν ἀρχαῖς δίκαιος γεγονέναι, εἶτα διαβέβληται ὡς ἐπαρθεὶς τῇ δι-
ανοίᾳ, καὶ δι᾽ αὐτὸ θῦσαι τῷ θεῷ τολμήσας. διὸ καὶ λέπρα αὐτὸν κατὰ τοῦ προ-
σώπου ἀνθῆσαι. τοῦτο μὲν οὖν ἡ βίβλος τῶν βασιλειῶν παρίστησιν. ὁ δέ γε ἰώσηπος
καὶ τὰς ἔξωθεν ἰουδαϊκὰς δευτερώσεις ἀπηκριβωκὼς, ἅτε ἑβραῖος ἐξ ἑβραίων τυγ-
χάνων, ἐπακούσατε οἷα διέξεισι κατὰ τοὺς αὐτοὺς δηλοῖ χρόνους, λέγων, ὡς ἄρα κατε-
πειγόντων τὸν ὀζίαν τῶν ἱερέων ἐξιέναι τοῦ ἱεροῦ, καὶ μὴ παρανομεῖν εἰς τὸν θεὸν,
ὀργισθεὶς ἠπείλησεν αὐτοῖς θάνατον, εἰ μὴ τὴν ἡσυχίαν ἄξουσιν. μεταξὺ δὲ σεισμὸς
ἐκλόνησε τὴν γῆν. καὶ διαστάντος τοῦ ναοῦ, φέγγος λαμπρὸν ἐξέλαμψεν, καὶ τῇ
τοῦ βασιλέως ὄψει προσέπεσεν, ὡς τὴν μὲν εὐθέως λέπραν ἐπιδραμεῖν. πρὸ
δὲ τῆς πόλεως πρὸς τῇ καλουμένῃ ἐρωγῇ, τοῦ ὄρους ἀπορραγῆναι τὸ ἥμισυ τοῦ κατὰ
τὴν δύσιν, καὶ κυλισθὲν τέσσαρας σταδίους ἐπὶ τὸ ἀνατολικὸν ὄρος στῆναι, ὡς τάς τε
προόδους ἐμφραχθῆναι, καὶ τοὺς παραδείσους τοὺς βασιλικούς. ταῦτά μοι ἀπὸ τοῦ συγ-
γράμματος τῆς ἰωσήπου ἰουδαϊκῆς ἀρχαιολογίας κείσθω. καὶ ἐν τῷ προφήτῃ δὲ
ἀμὼς εὕροι κατ᾽ ἀρχὰς τῆς προφητείας αὐτοῦ, ὡς ὅτι ἤρξατο προφητεύειν ἐν ἡμέ-
ραις ὀζίου βασιλέως ἰούδα πρὸ δύο ἐτῶν σεισμοῦ. ποίου δὲ σεισμοῦ, οὐκέτι σα-
φῶς ἐπιλέγει. οἶμαι δὲ τὸν αὐτὸν προφήτην προϊόντα τὸν σεισμὸν ὑπογρά-
φειν ἐν οἷς φησιν, εἶδον τὸν κύριον ἐφεστῶτα ἐπὶ τοῦ θυσιαστηρίου, καὶ εἶπε, πάταξον
ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον, καὶ σεισθήσεται τὰ πρόπυλα. καὶ διάκοψον εἰς κεφαλὰς πάν-
των, καὶ τοὺς καταλοίπους αὐτῆς ἐν ῥομφαίᾳ ἀποκτενῶ. δι᾽ ὧν ἡγοῦμαι θεσπί-
ζεσθαι τὸν σεισμὸν, καὶ τὴν καθαίρεσιν τῶν πάλαι σεμνῶν τοῦ ἰουδαίων ἔθνους, καὶ
τῆς ἐπιτελουμένης ὑπ᾽ αὐτῶν ἐν τῇ ἱερουσαλὴμ θρησκείας, τήν τε ἀπώλειαν
τὴν μετελθοῦσαν αὐτοὺς μετὰ τὴν τοῦ σωτῆρος ἡμῶν παρουσίαν, ὅτε παραιτησα-
μένων αὐτῶν τὸν χριστὸν τοῦ θεοῦ τὸν ἀληθῆ ἀρχιερέα, λέπρα κατὰ τῆς ψυχῆς ἐξ-
ήνθησεν, ὥσπερ οὖν καὶ ἐπὶ τοῦ ὀζίου, ὅτε καὶ ἀοράτῳ δυνάμει αὐτὸς ὁ κύριος ἐπι-

στὰς

» στὰς τῷ θυσιαστηρίῳ αὐτῶν, τὴν ἐξουσίαν ἔδωκε τῷ παταξόντι, φήσας, πά-
» ταξον τὸ θυσιαστήριον. δυνάμει γοῦν τοῦτο ἐδήλου λέγων, ἀφίεται ὑμῖν ὁ οἶκος
» ὑμῶν ἔρημος. αὐτίκα γοῦν ἐπὶ τῷ πάθει αὐτοῦ, τὸ καταπέτασμα τοῦ ναοῦ ἐσχίσθη
ἀπὸ ἄνωθεν, ἕως κάτω, ὥσπερ οὖν ὁ ἰώσηπος ἱστορεῖ γεγονέναι κατὰ τοὺς ὀζίου χρόνους.
εἶτα πρότερον μὲν ἐσείσθη τὰ πρόπυλα, ὅτε ἡ γῆ ἐσείσθη κατὰ τὸν τοῦ πάθους αὐτοῦ
καιρόν· μετ' οὐ πολὺ δὲ καὶ τὴν ἐσχάτην ὑπέμεινε ἅλωσιν. λαβών τε τὴν ἐξουσίαν
ὁ παταξων, διέκοψεν εἰς κεφαλὰς ἀπολότων. κατὰ τοῦτον δὴ οὖν τὸν καιρὸν καὶ αἱ
κοιλάδες τῶν τοῦ θεοῦ ὀρέων ἐνεφράγη, ὥσπερ οὖν γέγονεν ἐπὶ ὀζίου· πρὸς μὲν ῥη-
τὸν καὶ λέξιν, κατὰ τὴν ῥωμαίων πολιορκίαν, καθ' ἣν εἰκὸς ἦν συμβῆναί τινα τοιαῦτα·
πρὸς δὲ διάνοιαν, ὅτε ἡ σωματικὴ καὶ ταπεινοτέρα τοῦ μωσέως νόμου λα-
τρεία ἀπεκλείσθη, εἰς τὸ μηκέτι ἐνεργεῖσθαι, διὰ τὸν σεισμὸν τὸν ἐπελθόντα προ-
φητικῶς ἐξ ἐκείνου τῷ ἰουδαίων ἔθνει, καὶ διὰ τὰ λοιπὰ τὰ ἀναγεγραμμένα. μετὰ
ταῦτα ἐπαναλαβὼν ὁ λόγος τὴν τοῦ κυρίου παρουσίαν σαφέστερον ἀνακηρύττει,
» λέγων, καὶ παρέσται κύριος ὁ θεός μου, καὶ πάντες οἱ ἅγιοι μετ' αὐτοῦ. εἴτε τοὺς
ἀποστόλους αὐτοῦ καὶ μαθητὰς ὀνομάζων ἁγίους αὐτοῦ, εἴτε δυνάμεις τινὰς ἀορά-
» τους καὶ πνεύματα λειτουργικά, περὶ ὧν εἴρηται, προσῆλθον ἄγγελοι, καὶ διηκόνουν
» αὐτῷ. εἶτα ἐπὶ τῆς παρουσίας τοῦ κυρίου, ἔσται φησὶν, ἡμέρα, καὶ οὐκ ἔσται φῶς, καὶ
» ψύχος καὶ πάγος ἔσται μίαν ἡμέραν. ἀνθ' οὗ ὁ σύμμαχος ἡρμήνευσε, καὶ ἐν τῇ
» ἡμέρᾳ ἐκείνῃ οὐκ ἔσται φῶς, ἀλλὰ ψύχος καὶ πάγος ἔσται μίαν ἡμέραν, ἥτις ἔ-
» γνωσται τῷ κυρίῳ, οὐχ ἡμέρα οὐδὲ νύξ, ἀλλ' ἔσται τὸ πρὸς ἑσπέραν φῶς. καὶ
ὅρα εἰ μὴ διὰ τούτων λελ[illegible] τὴν ἡμέραν τοῦ πάθους τοῦ σωτῆρος ἡμῶν δη-
λοῖ, ἐν ᾗ ἡ ἡμέρα τὸ μὲν, οὐκ ἔσται φῶς, ἐπληρώθη, ἡνίκα ἀπὸ ἕκτης ὥρας σκότος
ἐγένετο ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν, ἕως ὥρας ἐνάτης. τὸ δὲ, ἀλλὰ ψύχος καὶ πάγος, ὅτε
κατὰ τὸν λουκᾶν, παραλαβόντες τὸν ἰησοῦν ἤγαγον εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ ἀρχιερέως. ὁ δὲ
πέτρος ἠκολούθει μακρόθεν. περιαψάντων δὲ πῦρ ἐν μέσῳ τῆς αὐλῆς, ἐκάθητο κατὰ τὸ
μέσον μετὰ τῶν λοιπῶν θερμαινόμενος. ὁ δὲ ἰωάννης ἄντικρυς καὶ τοῦ ψύχους
» ἐμνημόνευσεν, εἰπὼν, εἱστήκεισαν οἱ δοῦλοι, καὶ οἱ ὑπηρέται ἀνθρακίας πεποιηκό-
» τες, ὅτι ψύχος ἦν, καὶ ἐθερμαίνοντο. γνωστὴ δέ φησιν, ἦν αὕτη ἡ ἡμέρα τῷ κυρίῳ,
» καὶ οὐκ ἦν ἡμέρα, καὶ οὐκ ἦν νύξ· οὐχ ἡμέρα μὲν, διὰ τὸ προκείμενον, οὐκ ἔσται
φῶς. ὃ καὶ ἐπληρώθη, ὅτε ἀπὸ ἕκτης ὥρας σκότος ἐγένετο ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν,
ἕως ὥρας ἐνάτης· οὐδὲ νὺξ δὲ, διὰ τὸ ἐπιλέγεσθαι, πρὸς ἑσπέραν ἔσται φῶς. ὃ
καὶ αὐτὸ τέλους ἐτύγχανεν, ὅτε μετὰ τὴν ἐνάτην ὥραν αὖθις τὸ συνῆθες φῶς ἀπε-
λάμβανεν ἡ ἡμέρα. καὶ κατὰ διάνοιαν δὲ ταῦτα ἐπληροῦτο. καθόλου μὲν ἐπὶ
τὸ ἰουδαίων ἔθνος, μετὰ τὴν κατὰ τοῦ χριστοῦ τόλμαν, σκότους καὶ πάγου καὶ ψύχους
γεγενημένου, σκοτισθείσης αὐτῶν τῆς διανοίας εἰς τὸ μὴ αὐγάσαι τὸν φωτισμὸν τοῦ
εὐαγγελίου ἐν ταῖς καρδίαις αὐτῶν, ψυγείσης τε τῆς πρὸς τὸν θεὸν ἀγάπης, ἔμπα-
λιν δὲ πρὸς τῇ ἑσπέρᾳ τὸ φῶς τῆς γνώσεως τοῦ χριστοῦ ἀνατέταλκεν, ὡς τοὺς πάλαι
καθημένους ἐν σκότει καὶ σκιᾷ θανάτου τὸ μέγα φῶς ἰδεῖν, κατὰ τὰς τοῦ ἠσαΐου φω-
» νάς· ἐν αὐτῇ δὴ οὖν τῇ τοιαύτῃ ἡμέρᾳ τοῦ κυρίου, ἐξελεύσεται φησὶν, ὕδωρ ζῶν
» ἐξ ἱερουσαλήμ. τοῦτο δὲ ἦν τὸ λογικὸν καὶ πότιμον, ζωτικόν τε καὶ σωτήριον τῆς τοῦ
χριστοῦ διδασκαλίας ποτὸν, περὶ οὗ καὶ αὐτὸς ἐν τῷ κατὰ ἰωάννην εὐαγγελίῳ τῷ σω-

» μαρτυρῶν παιδιδίων ἔλεγεν, εἰ ᾔδεις τίς ἐστιν ὁ λέγων σοι, δός μοι πιεῖν, σὺ ἂν ᾔτησας
» αὐτὸν, καὶ ἔδωκεν ἄν σοι ὕδωρ ζῶν. αὐτὸ δὴ οὖν τοῦτο τὸ σωτήριον ποτὸν ἐξ αὐτῆς τῆς
ἱερουσαλὴμ προῆλθεν. ἐντεῦθεν γοῦν ὁρμηθὲν αὐτοῦ τὸ εὐαγγέλιον, καὶ οἱ τούτου κή-
» ρυκες πᾶσαν κατέπλησαν τὴν οἰκουμένην. ὃ καὶ δηλοῦται διὰ τοῦ λέγεσθαι, εἰς
» τὴν θάλασσαν τὴν πρώτην, καὶ εἰς τὴν θάλασσαν τὴν ἐσχάτην τὸ ζῶν ὕδωρ ἐξε-
» λεύσεσθαι. δι' ὧν τὰ τῆς συμπάσης γῆς πέρατα δηλοῦται, τά τε πρὸς τῷ ἀνατο-
λικῷ ὠκεανῷ πρώτη θάλαττα ὀνομαζόμενα, καὶ τὰ κατὰ δύοντα ἥλιον διὰ τῆς θα-
λάττης τῆς ἐσχάτης σημαινόμενα, ἃ καὶ πεπλήρωκε τὸ ζῶν ὕδωρ τῆς σωτηρίου καὶ
» εὐαγγελικῆς διδασκαλίας. περὶ οὗ πάλιν ἐπαίδευε, λέγων, ὃς ἂν πίῃ τοῦ ὕδατος, οὗ
» ἐγὼ δώσω αὐτῷ, οὐ μὴ διψήσει εἰς τὸν αἰῶνα. καὶ πάλιν, ποταμοί, φησίν, ἐκ τῆς
» κοιλίας αὐτοῦ ῥεύσουσιν ὕδατος ζῶντος, ἁλλομένου εἰς ζωὴν αἰώνιον. καὶ αὖθις, εἴ τις
» διψᾷ, ἐρχέσθω πρός με, καὶ πινέτω. μετὰ γοῦν ἀνομβρῆσαν ἐκ τῆς ἱερουσαλὴμ
ἐπὶ πᾶν γένος ἀνθρώπων σωτήριον καὶ λογικὸν νᾶμα, ὅπερ σαφέστερον ἐν ἑτέ-
» ρῳ δηλοῦται διὰ τοῦ, ἐκ γὰρ σιὼν ἐξελεύσεται νόμος, καὶ λόγος κυρίου ἐξ ἱερου-
» σαλὴμ, καὶ κρινεῖ ἀνὰ μέσον τῶν ἐθνῶν· ἔσται, φησί, κύριος εἰς βασιλέα. οὐκ ἔσται δὲ
» ἐν ἱερουσαλὴμ, οὐδὲ ἐπὶ τὸ ἰουδαίων ἔθνος, ἀλλὰ ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν ἐν τῇ ἡ-
» μέρᾳ ἐκείνῃ. καὶ ἔσται κύριος εἷς, καὶ τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἕν, κυκλοῦν πᾶσαν τὴν γῆν.
» ἃ καὶ αὐτὰ συνᾳδὰ τοῖς ἀπὸ τῶν ψαλμῶν παρατεθεῖσιν, δι' ὧν λέγεται, ἐβα-
» σίλευσεν ὁ θεὸς ἐπὶ τὰ ἔθνη. καὶ πάλιν, εἴπατε ἐν τοῖς ἔθνεσιν, ὁ κύριος ἐβασί-
» λευσε. ταῦτα δὲ ὁμοῦ πάντα ἐν ταῖς τοῦ κυρίου ἡμέραις ἔσεσθαι προφητεύε-
» ται. ἐν ἀρχῇ γοῦν τῆς ὅλης προφητείας, ἰδοὺ ἡμέραι, φησίν, ἔρχονται τοῦ κυρίου,
» καὶ ἔσται τάδε. τίνα δὲ ταῦτα, ἀλλ' ἢ ἡ πολιορκία τῆς ἱερουσαλὴμ, καὶ ἡ τοῦ κυ-
ρίου μετάστασις ἐπὶ τὸ τῶν ἐλαιῶν ὄρος, καὶ τὸ, περιέσται κύριος, καὶ τὰ συμβεβηκότα
περὶ τὴν ἡμέραν τοῦ πάθους αὐτοῦ; καὶ τὸ ζῶν ὕδωρ, τὸ ἐπὶ πᾶσαν ῥεῦσαν τὴν οἰ-
κουμένην· καὶ ἐπὶ πᾶσι τούτοις, ἡ βασιλεία πάντων τῶν ἐθνῶν ἄρχουσα, καὶ τὸ ὄνομα
αὐτοῦ ἕν, πληροῦν πᾶσαν τὴν γῆν; ἅπερ ὁποίου τέλους ἔτυχεν, ὡς ἐν ἐπιτομῇ
διειλήφαμεν. πρόδηλον δὲ καὶ πῶς ἀπὸ τῆς τοῦ χριστοῦ τοῦ θεοῦ προσηγορίας, τὸ χρι-
στιανῶν ὄνομα κατέπλησε τὴν πᾶσαν οἰκουμένην· ὃ καὶ αὐτὸ περιΐστησιν ὁ φά-
» σκων λόγος, καὶ τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἕν, κυκλοῦν πᾶσαν τὴν γῆν, καὶ ἔρημον. καί τοι γε ἐπὶ
σχολῆς περιέσται ἑκάστην βασανίσαντι λέξιν ἐπὶ πλάτους θεωρῆσαι τὰ νενοημένα.

Ἀπὸ τοῦ βαρούχ.

Ὡς αὐτὸς ὁ τῶν προφητῶν θεὸς πᾶσαν ὁδὸν ἐπιστήμης διὰ τῆς κατὰ μωϋ-
σέα νομοθεσίας ἐκ προοιμίων διαταξάμενος, ὕστερόν ποτε ἐπὶ τῆς γῆς
ὀφθήσεσθαι, καὶ ἐν τοῖς ἀνθρώποις συναναστραφήσεσθαι προφητεύει).

Τίς ἀνέβη εἰς τὸν οὐρανὸν, καὶ ἔλαβεν αὐτήν; δηλοῖ δὲ τὴν σοφίαν. καὶ κατεβίβασεν αὐ-
» τὴν ἐκ τῶν νεφελῶν; τίς διέβη πέραν τῆς θαλάσσης, καὶ εὗρεν αὐτὴν, καὶ οἴσει αὐτὴν χρυ-
» σίου ἐκλεκτοῦ; οὐκ ἔστιν ὁ γινώσκων τὴν ὁδὸν αὐτῆς, οὐδὲ ὁ ἐνθυμούμενος τὴν
» τρίβον αὐτῆς· ἀλλὰ ὁ εἰδὼς τὰ πάντα, γινώσκει αὐτὴν, ἐξεῦρεν αὐτὴν τῇ
» συνέσει αὐτοῦ. ὁ κατασκευάσας αὐτὴν εἰς τὸν αἰῶνα χρόνον, ἐνέπλησεν αὐτὴν
» κτηνῶν τετραπόδων. ὁ ἀποστέλλων τὸ φῶς, καὶ πορεύεται. ἐκάλεσεν αὐτὸ, καὶ
» ὑπήκουσεν αὐτῷ τρόμῳ, καὶ οἱ ἀστέρες ἔλαμψαν ἐν ταῖς φυλακαῖς αὐτῶν, καὶ εὐφράν-

θησαν,

» τησάμην, ἐκάλεσεν αὐτούς, καὶ εἶπον, πάρεσμεν. ἔλαμψαν μετ᾽ εὐφροσύνης τῷ
» ποιήσαντι αὐτούς. οὗτος ὁ θεὸς ἡμῶν, οὐ λογισθήσεται ἕτερος πρὸς αὐτόν, ἐξεῦρε
» πᾶσαν ὁδὸν ἐπιστήμης, καὶ ἔδωκεν αὐτὴν ἰακὼβ τῷ παιδὶ αὐτοῦ, καὶ ἰσραὴλ τῷ ἠγα-
» πημένῳ ὑπ᾽ αὐτοῦ. μετὰ ταῦτα ἐπὶ τῆς γῆς ὤφθη, καὶ τοῖς ἀνθρώποις συναν-
» εστράφη. ἐν οὐδὲν ἐπιλέγειν δεῖ ταῖς θείαις φωναῖς, ἐναργῶς τὰ προβλήματα
παριστάμεναις.

Ἀπὸ τοῦ ἠσαΐου.

Ὡς ὁ χριστὸς εἰς αἴγυπτον ἥξειν προεφητεύετο, καὶ ὅσα ἐπὶ τῇ παρουσίᾳ αὐτοῦ γενήσεσθαι ἔμελλεν. Ὅρασις αἰγύπτου.

Ἰδοὺ κύριος κάθηται ἐπὶ νεφέλης κούφης, καὶ ἥξει εἰς αἴγυπτον, καὶ σαλευθήσεται τὰ χει-
» ροποίητα αἰγύπτου ἀπὸ προσώπου αὐτοῦ, καὶ ἡ καρδία αὐτῶν ἡττηθήσεται ἐν
» αὐτοῖς, καὶ ἐπεγερθήσονται αἰγύπτιοι ἐπὶ αἰγυπτίους, καὶ πολεμήσει ἄνθρωπος τὸν ἀ-
» δελφὸν αὐτοῦ, καὶ ἄνθρωπος τὸν πλησίον αὐτοῦ. πόλις ἐπὶ πόλιν, καὶ νόμος ἐπὶ νόμον. καὶ
» ταραχθήσεται τὸ πνεῦμα τῶν αἰγυπτίων ἐν αὐτοῖς. καὶ τὴν βουλὴν αὐτῶν διασκε-
» δάσω. καὶ ἐπερωτήσουσι τοὺς θεοὺς αὐτῶν, καὶ τὰ ἀγάλματα αὐτῶν, καὶ τοὺς ἐκ τῆς γῆς
» φωνοῦντας, καὶ τοὺς ἐγγαστριμύθους, καὶ παραδώσω αἴγυπτον εἰς χεῖρας ἀνθρώ-
» πων κυρίων σκληρῶν, καὶ βασιλεῖς σκληροὶ κυριεύσουσιν αὐτῶν. καὶ τὰ τούτοις
ἑξῆς. καὶ νῦν τὸν δεύτερον μετὰ τὸν τῶν ὅλων θεὸν καὶ κύριον αὐτὸν τὸν θεῦ λόγον ἥξειν εἰς
αἴγυπτον ἡ παροῦσα προφητεία σημαίνει. καὶ ἥξειν οὐκ ἀφανῶς, οὐδ᾽ ἀοράτως, οὐδ᾽
ἄνευ τινὸς σωματικῆς περιβολῆς, ἀλλ᾽ ἐπὶ νεφέλης κούφης ὀχούμενον, μᾶλλον δὲ
ἐπὶ πάχους ἐλαφροῦ. οὕτω γὰρ ἔχειν φασὶ τὴν ἑβραίων φωνήν. λεγέτωσαν δῆτα ἑβραίων
παῖδες, πότε μετὰ τοὺς ἠσαΐου χρόνους, ὁ κύριος αἰγυπτίοις ἐπιδεδήμηκεν, καὶ ποῖος
κύριος. εἷς γὰρ ὁ ἐπὶ πάντων θεός. καὶ πῶς ἐπὶ πάχους ἐλαφροῦ ἐν τούτοις ἐποχεῖσθαι λέ-
γεται, καὶ τοπικῶς ἐπιβαίνειν μέρει τινὶ τῆς γῆς. ἑρμηνευέτωσαν δὲ καὶ τὸ πάχος ἐλα-
φρὸν τί ποτε ἄρα ἐστί, καὶ διὰ τί μὴ ἄνευ τούτου λέγεται ὁ κύριος ἐπιδημεῖν τῇ αἰ-
γύπτῳ. πότε δὲ καὶ ἱστορεῖται τὰ ἐν τῇ προφητείᾳ εἰρημένα τέλους τετυχηκέναι, τὸ
σαλευθῆναι λέγω τὰ εἴδωλα τὰ χειροποίητα αἰγύπτου, καὶ τὸ αἰγυπτίους αἰγυπτίοις
πολεμῆσαι, διὰ τὴν τοῦ κυρίου εἰς ἀνθρώπους παρουσίαν· καὶ τοὺς θεοὺς αὐτῶν, δη-
λαδὴ τοὺς δαίμονας, πολλὰ τὸ παλαιὸν δυναμένους, μηκέτι ἰσχύειν μηδὲ ἀποκρί-
νασθαι τοῖς ἐπερωτῶσι, διὰ τὸ τοῦ κυρίου δέος. εἰς χεῖρας δὲ ποίων κυρίων σκλη-
ρῶν, ποίων δὲ βασιλέων μετὰ τὴν θεαπιζομένην τοῦ κυρίου παρουσίαν παρεδόθη
αἴγυπτος, καὶ διὰ τί κυρίου παρόντος σκληροῖς ἄρχουσι παραδίδονται. καὶ τὰ λοι-
πὰ δὲ τούτοις παραπλησίως ὁ βουλόμενος ἑρμηνευσάτω. ἡμεῖς γὰρ οὐκ ἄλλως
ταῦτά φαμεν συνίστασθαι, ἢ διὰ μόνης τῆς τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ἰησοῦ χριστοῦ εἰς ἀν-
θρώπους ἐπιφανείας. ἐπεὶ γὰρ θεοῦ λόγος ὢν καὶ θεοῦ δύναμις κατὰ διάνοιαν, καὶ
πρὸς λέξιν ἐπιδημήσας τῇ αἰγυπτίων χώρᾳ, διὰ νεφέλης κούφης ἐπλήρου τὰ
προηγορευμένα. νεφέλην δὲ κούφην ἀλληγορικῶς ὀνομάζει τὴν δι᾽ οὗ ἀνείληφε
σώματος ἐκ παρθένου καὶ ἁγίου πνεύματος ἐπιδημίαν αὐτοῦ, ὡς περ οὖν ἡ ἑβραί-
» ων γραφή. καὶ ὁ ἀκύλας σαφέστερον ἠνίξατο εἰπών, ἰδοὺ κύριος ἐπιβαίνει ἐπὶ πά-
» χος ἐλαφρόν, καὶ ἔρχεται ἐπ᾽ αἴγυπτον. πάχος ἐλαφρὸν τὸ ἐξ ἁγίου πνεύματος σώ-

μα προσαγορεύσας. καὶ τοῦτο τοίνυν τὸ τῆς προφητείας μέρος πρὸς λέξιν
τέλους ἐτύγχανεν, ὅτε ἄγγελος κυρίου ὄναρ ἐπιφανεὶς εἶπε τῷ Ἰωσήφ, ἐγερθεὶς
παράλαβε τὸ παιδίον, καὶ τὴν μητέρα αὐτοῦ, καὶ φεῦγε εἰς Αἴγυπτον, καὶ ἴσθι ἐκεῖ
ἕως ἂν εἴπω σοι. τότε γοῦν αὐτὸς ὁ κύριος ὁ θεὸς λόγος ἐπιπρέπων τῇ τοῦ παι-
δὸς ἡλικίᾳ, καὶ ἐν τῇ συστάσει αὐτοῦ ἐξ ἁγίας παρθένου, σαρκὶ παχείᾳ μὲν οὔσῃ διὰ
τὸ τῆς σωματικῆς ὕλης ἀντίτυπον· ἐλαφρᾷ δὲ πάλιν, διὰ τὸ κρείττονα ἢ καθ' ἡ-
μᾶς εἶναι· καὶ νεφέλῃ κούφῃ ὀνομαζομένῃ, διὰ τὸ μὴ ἐξ ἡδυπαθοῦς φθορᾶς, ἀλλὰ ἐξ
ἁγίου πνεύματος συστῆναι, τῇ τῶν Αἰγυπτίων ἐπιδημεῖ χώρᾳ. ἡ δ' αἰτία τῆς ἐκεῖ-
σε ἐπιδημίας αὐτοῦ, τοῦτον εἶχε τὸν λόγον. ἐπεὶ γὰρ ἐν αὐτῇ πρώτῃ κατάρξαι τὰ τῆς
εἰδωλολάτρου πλάνης μνημονεύεται, ἐδόκουν τε πάντων ἀνθρώπων μάλιστα
δεισιδαιμονέστατοι τυγχάνειν, ἐχθροί τε εἶναι καὶ πολέμιοι τοῦ λαοῦ τοῦ θεοῦ, τῶν προφη-
τῶν κατὰ πλεῖστον ὅσον ἀφεστῶτες, εἰκότως αὐτοῖς πρώτοις ἡ τοῦ θεοῦ ἐφίστη δύνα-
μις. διὸ καὶ πάντων ἀνθρώπων μᾶλλον παρὰ Αἰγυπτίοις ἴσχυσεν ὁ τῆς εὐαγγελικῆς
αὐτοῦ διδασκαλίας λόγος. ὅθεν ἡ παροῦσα προφητεία αὐτὸν αὐτοῖς ἐπιδημήσειν τὸν
κύριον θεσπίζει, ἀλλ' οὐχὶ τοὺς Αἰγυπτίους ἥξειν εἰς τὴν Ἰουδαίων χώραν, οὐδέ γε εἰς
τὰ Ἱεροσόλυμα προσκυνήσειν αὐτόν, οὐδ' ἐνταῦθα, κατὰ τὰ παρὰ Μωσεῖ προστεταγ-
μένα, προσηλυτεύσειν Ἰουδαίοις, οὐδὲ θύσειν θυσίας ἐν τῷ πρὸς τῇ Ἱερουσαλὴμ
θυσιαστηρίῳ· ἀλλὰ τούτων μὲν ἔσεσθαί φησιν οὐδέν, τὸν δὲ κύριον αὐτὸν ἐπιδημή-
σειν τοῖς Αἰγυπτίοις, καὶ τῆς αὐτοῦ παρουσίας καταξιώσειν τοὺς ἄνδρας, μεγάλων τε
ἀγαθῶν καταστήσεσθαι αἴτιον αὐτοῖς. κατορθώσει γοῦν αὐτοῦ τὴν ἐπιδημίαν ταῦ-
τα, ἅπερ καὶ αὐτοῖς ἔργοις μετὰ τὴν τοῦ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ τοῦ Χριστοῦ ἐπιφάνειαν
συνίσταται πεπληρωμένα. τίνα δὲ ἦν, θεασώμεθα. οἱ πρὶν τὴν Αἴγυπτον οἰκοῦντες
φαῦλοι καὶ μοχθηροὶ δαίμονες, ἐξ αἰῶνος μακροῦ τοῖς ξοάνοις ἐμφωλεύοντες, καὶ
τὰς τῶν Αἰγυπτίων ψυχὰς πάσῃ δεισιδαιμονίας πλάνῃ καταδουλούμενοι, συναισθό-
μενοι ξένης τινὸς καὶ ἐνθέου δυνάμεως ἐπιδημούσης αὐτοῖς, αὐτίκα συνεκινοῦντο
σάλον καὶ κλόνον ἐν ἑαυτοῖς πάσχοντες, ἥ τε καρδία αὐτῶν καὶ διανοητικὴ δύναμις
ἡττᾶτο ἔνδον ἐν ἑαυτοῖς, ὑποχωροῦσα καὶ νικωμένη ὑπὸ τῆς ἀοράτως συνηχα-
νούσης, καὶ πυρὸς δίκην ἀρρήτῳ λόγῳ φλεγούσης αὐτοὺς δυνάμεως. ἀλλὰ τότε μὲν
ἀοράτως οἱ δαίμονες ταῦτα ἔπασχον ἐπὶ τῇ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ εἰς
τὴν Αἴγυπτον ἐνσάρκῳ ἐπιδημίᾳ. ἐπειδὴ δὲ μετὰ ταῦτα γυμνῶς ἤδη λοιπὸν τὸ περὶ
αὐτοῦ εὐαγγέλιον τοῖς Αἰγυπτίοις, ὥσπερ οὖν καὶ τοῖς λοιποῖς ἔθνεσιν, ἐκηρύττετο, ἥ τε ἀό-
ρατος αὐτοῦ δύναμις σὺν τοῖς ἀποστόλοις αὐτοῦ παρῆν ἀφανῶς συμπαρατάττουσα αὐ-
τοῖς, καὶ συνεργοῦσα, καὶ καταγγέλλουσα δι' αὐτῶν τὴν εὐσεβῆ διδασκαλίαν αὐτοῦ,
μόνον τὸν ἕνα, καὶ μόνον ἀληθῆ θεὸν εὐσεβεῖν παρακελευομένη, τῶν δὲ δαιμόνων τοὺς
πάλαι πεπλανημένους ἀφιστῶσα· ἐνταῦθα λοιπὸν ἤδη Αἰγυπτίοις, ὥσπερ οὖν καὶ τοῖς
λοιποῖς ἔθνεσι στάσις καὶ πόλεμος ἐμφύλιος συνίστατο, τῶν μὲν ἀναχωρούντων τῆς
πολυθέου πλάνης, καὶ τῷ θεοῦ Χριστοῦ λόγῳ προστρεχόντων· τῶν δὲ ἐξ ἐναντίας
τούτοις πολεμούντων, καὶ ὑπὸ τῶν οἰκείων δαιμόνων ἐξοιστρουμένων, ὡς καὶ ἀδελ-
φοὺς ἀλλήλων διΐστασθαι, καὶ τοὺς φιλτάτους διὰ ξιφῶν χωρεῖν τῆς τοῦ Χριστοῦ διδα-
σκαλίας ἕνεκε, φησὶν ὁ χρησμός, καὶ ἐπεγερθήσονται Αἰγύπτιοι ἐπ' Αἰγυπτίους, καὶ
πολεμήσει ἄνθρωπος τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, καὶ ἄνθρωπος τὸν πλησίον αὐτοῦ. πιστοῦ-

ται

ται δὲ τὴν προφητικὴν πρόῤῥησιν καὶ αὐτὸς ὁ σωτὴρ ἡμῶν, φάσκων ἐν τοῖς εὐαγγε-
» λίοις, παραδώσει ἀδελφὸς ἀδελφὸν εἰς θάνατον, καὶ πατὴρ τέκνον, καὶ ἐπαναστήσονται
» τέκνα ἐπὶ γονεῖς, καὶ θανατώσουσιν αὐτούς. καὶ αὖθις, μὴ νομίσητε ὅτι ἦλθον εἰρή-
» νην βαλεῖν ἐν τῇ γῇ, οὐχὶ λέγω ὑμῖν, ἀλλ' ἢ διαμερισμόν. ἔσονται γὰρ ἀπὸ τοῦ νῦν
» πέντε ἐν οἴκῳ ἑνὶ διαμεμερισμένοι· τρεῖς ἐπὶ δυσίν, καὶ δύο ἐπὶ τρισὶ διαμε-
» ρισθήσονται πατὴρ ἐπὶ υἱῷ, καὶ υἱὸς ἐπὶ πατρί, μήτηρ ἐπὶ τὴν θυγατέρα, καὶ θυ-
» γάτηρ ἐπὶ τὴν μητέρα, πενθερὰ ἐπὶ τὴν νύμφην, καὶ νύμφη ἐπὶ τὴν πενθεράν. τί γὰρ
ταῦτα τῆς προφητικῆς διαφέρει δὴ φωνῆς, ἐπὶ τῇ τοῦ κυρίου εἰς αἴγυπτον παρου-
σίᾳ λεγούσης ἐπεγερθήσονται αἰγύπτιοι κατ' αἰγυπτίων, καὶ πολεμήσει ἄνθρωπος
τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ; καὶ νόμος δὲ ὁ τῆς καινῆς διαθήκης τοῦ χριστοῦ ἐπὶ νόμον τὸν τῆς πολυθέου
δεισιδαιμονίας ἠγείρετο, ὅτε τῶν εἰδωλολατρῶν ἐθνῶν νόμος τοῦ χριστοῦ πολεμίων
διδασκαλίαν, πόλις τε καὶ πολιτεία τῆς ἐν χριστῷ ἐκκλησίας τοῖς τῶν ἀπίστων ἐθνῶν
» πολιτεύμασιν ἐπολέμησαν. διὸ λέλεκται, πόλις ἐπὶ πόλιν, καὶ νόμος ἐπὶ νόμον. ἔστι δὲ
ἐπὶ τούτοις τοὺς αἰγυπτίους πάντας τοὺς εἰδωλολάτρας, τό, τε ἐνεργοῦν ἐν αὐτοῖς τῆς
εἰδωλολατρείας πνεῦμα, [illegible] ταραττομένους εἰσέτι νῦν, καὶ πολλὰ μὲν βου-
λευομένους κατὰ τῆς τοῦ χριστοῦ διδασκαλίας, ὡς ἂν σβέσοιεν αὐτὴν καὶ ἐξ ἀνθρώπων ἀ-
φανίσοιεν· διασκεδαννυμένους δὲ ὑπὸ τοῦ θεοῦ, φήσαντος ἐν τῇ προφητείᾳ,
» καὶ ταραχθήσεται τὸ πνεῦμα τῶν αἰγυπτίων ἐν αὐτοῖς, καὶ τὴν βουλὴν αὐτῶν
» διασκεδάσω. μυρία δὲ ὅσα πυνθανόμενοι καὶ ἐπερωτῶντες καθ' ἡμῶν ἔν τε
χρησμοῖς καὶ μαντείαις τοὺς θεοὺς αὐτῶν, καὶ τοὺς ἐν τοῖς ἀγάλμασιν ἐμφωλεύον-
τας δαίμονας, τούς τε πάλαι ἐν αὐτοῖς πολλὰ δυναμένους ἐγγαστριμύθους, οὐδὲν τι
» πλέον ἐξ αὐτῶν ἔχουσι. διό φησιν ὁ λόγος. καὶ ἐπερωτήσουσι τοὺς θεοὺς αὐτῶν,
» καὶ τὰ ἀγάλματα αὐτῶν, καὶ τοὺς ἐγγαστριμύθους. ἀλλ' οὐδεμιᾶς γάρ φησι, τεύξον-
ται βοηθείας οἱ ἐπὶ τοὺς πεπλανημένως δοκοῦντας αὐτῶν εἶναι θεοὺς καταφεύγον-
τες, τότε μάλιστα αὐτοὺς τοῦ θεοῦ κυρίοις σκληροῖς καὶ βασιλεῦσι παραδιδόντος,
ὅτε τοῖς δαίμοσιν αὐτῶν πειθόμενοι, καὶ ὑπ' αὐτῶν ἐνεργούμενοι, τοὺς κατὰ τῆς ἐκ-
κλησίας τοῦ θεοῦ διωγμοὺς ἐπεγείρουσιν. ἔνθα μοι τὸν νοῦν ἐπιστήσας, τίνα τρόπον,
μέχρι μὲν τῆς τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ἰησοῦ χριστοῦ ἐπιφανείας, οἰκείοις βασιλεῦσιν ἰδίως,
καὶ καθ' ἑαυτὴν πᾶσα αἴγυπτος κέχρητο, ἐν αὐτονομίᾳ τε καὶ ἐν ἐλευθερίᾳ διῆ-
γον οἱ αἰγύπτιοι, δυναστεία δὲ αὐτῶν ἐξ αἰῶνος μακρά τις καὶ πολλὴ ἐβεβόητο, ἐξ ἐκεί-
νου τε πρώτου ῥωμαίων αὐγούστου, καθ' ὃν ὁ κύριος ἡμῶν γεγένητο, χειρωσαμέ-
νου τὴν αἴγυπτον, ὑστάτης τε τῶν πτολεμαίων κλεοπάτρας ἀλούσης, ὑπὸ τὴν ῥω-
μαίων γεγόνασιν ἐξουσίαν, ὑπό τε τοὺς αὐτῶν νόμους, καὶ ἐπιτάγματα, τῆς προ-
τέρας αὐτονομίας καὶ ἐλευθερίας ἀφῃρημένοι· ὡς καὶ ἐν τούτῳ τὸ προφητικὸν
ἐπαληθεύειν λόγιον, περὶ μὲν τῶν εἰς τοὺς τόπους ἐκπεμπομένων ἐπιτρόπων τε καὶ
» ἡγουμένων, καὶ περὶ τῶν λοιπῶν ἐν μέρει ἀρχόντων φάσκον, καὶ παραδώσω αἰγυ-
» πτίους εἰς χεῖρας ἀνθρώπων κυρίων σκληρῶν. περὶ δὲ τῶν τὴν καθ' ὅλου διεπόν-
» των ἀρχήν, τὸ ἑξῆς. ἀνθ' οὗ ὁ ἀκύλας φησί, καὶ βασιλεὺς κεκραταιωμένος ἐξου-
» σιάσει ἐν αὐτοῖς. ὁ δὲ σύμμαχος, καὶ βασιλεὺς ἰσχυρὸς ἐξουσιάσει αὐτῶν. οὕτω δὴ
τὴν ῥωμαίων ἡγουμένην κεκλῆσθαι βασιλείαν, ὑφ' ἧς, ὥσπερ χαλινῷ καὶ δεσμῷ, πεπε-
δημένους, οὐ μόνον τοὺς πάντων ἀνθρώπων δεισιδαιμονεστάτους αἰγυπτίους, ἀλλὰ καὶ

τοὺς λοιποὺς πάντας ἀνθρώπους μηδὲν δύνασθαι τολμᾶν κατὰ τῆς τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ἐκκλησίας δυσφημεῖν. μετὰ ταῦτα προφητεύεται τούτοις ἑξῆς σκοτεινότερά τινα, καὶ δι' αἰνιγμάτων μακροτέρας καὶ βαθυτέρας τῆς κατὰ τροπολογίαν δεόμενα ἑρμηνείας, ἃ δὴ ἐπὶ σχολῆς κατὰ τὸν προσήκοντα καιρὸν τῆς προσηκούσης τεύξεται διηγήσεως, ἐπειδὴ σὺν θεῷ τὸν περὶ τῶν ἐπαγγελιῶν ἀποδώσομεν λόγον.

Ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ.

Ἀγαθῶν ἐπαγγελία τῇ πρὶν ἐρήμῳ ἐξ ἐθνῶν ἐκκλησίᾳ, καὶ ταῖς κεκακωμέναις ψυχαῖς ἐμφανὴς θεοῦ παρουσία, σωτήριοί τε παράδοξοποιΐαι.

Εὐφράνθητι ἔρημος διψῶσα, ἀγαλλιάσθω ἔρημος, καὶ ἀνθείτω ὡς κρίνον. καὶ ἐξανθήσει καὶ ἀγαλλιάσεται τὰ ἔρημα τοῦ ἰορδάνου. καὶ ἡ δόξα τοῦ λιβάνου ἐδόθη αὐτῇ,
» καὶ ἡ τιμὴ τοῦ καρμήλου, καὶ ὁ λαός μου ὄψεται τὴν δόξαν κυρίου, καὶ τὸ ὕψος τοῦ
» θεοῦ. ἰσχύσατε χεῖρες ἀνειμέναι, καὶ γόνατα παραλελυμένα παρακαλέσατε. οἱ ὀλι-
» γόψυχοι τῇ διανοίᾳ, ἰσχύσατε, μὴ φοβεῖσθε, ἰδοὺ ὁ θεὸς ἡμῶν κρίσιν ἀνταποδίδω-
» σι, καὶ ἀνταποδώσει, αὐτὸς ἥξει, καὶ σώσει ἡμᾶς. τότε ἀνοιχθήσονται ὀφθαλμοὶ τυφλῶν,
» καὶ ὦτα ἀκούσονται. τότε ἀλεῖται ὡς ἔλαφος ὁ χωλός, καὶ τρανὴ ἔσται γλῶσσα μο-
» γιλάλων, ὅτι ἐρράγη ἐν τῇ ἐρήμῳ ὕδωρ, καὶ φάραγξ ἐν γῇ διψώσῃ. καὶ ἔσται ἡ
» ἄνυδρος εἰς ἕλη, καὶ εἰς τὴν διψῶσαν γῆν πηγὴ ὕδατος ἔσται. καὶ τούτων διαῤῥήδην θεοῦ ἄφιξις θεσπίζεται σωτήριος, καὶ πολλῶν ἀγαθῶν αἰτία. κωφοῖς γοῦν ἴασις, καὶ τυφλοῖς ἀνάβλεψις, πρὸς ἔτι τε χωλοῖς, καὶ τὴν γλῶτταν συνδεδεμένοις θεραπεία ἔσεσθαι προφητεύεται. ἃ καὶ τέλους ἔτυχεν οὐκ ἄλλως ἢ διὰ τῆς τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ἰησοῦ χριστοῦ παρουσίας, ὑφ' οὗ καὶ τυφλῶν ἀνεῴχθησαν οἱ ὀφθαλμοί, καὶ κωφοὶ τὴν ἀκοὴν ἀπειλήφασιν. τί δεῖ λέγειν, ὅσοι καὶ διὰ τῶν αὐτοῦ μαθητῶν πεπηρωμένοι, καὶ κωφοί, καὶ χωλοὶ τὰς κατὰ φύσιν βάσεις ἀπελάμβανον; ἄλλοι τε μυρίοι ποικίλαις νόσοις καὶ μαλακίαις τετρυχωμένοι τῆς παρ' αὐτοῦ θεραπείας τε καὶ σωτηρίας ἠξιοῦντο, κατά τε τὴν ἔνθεον τῆς προφητείας πρόῤῥησιν, καὶ κατὰ τὴν ἀψευδεστάτην τῶν ἱερῶν εὐαγγελίων μαρτυρίαν. ἔρημον δὲ ἐν τούτοις ὁ λόγος αἰνίττεται τὴν ἐξ ἐθνῶν ἐκκλησίαν, τὴν πάλαι θεοῦ ἔρημον οὖσαν διὰ τῶν ἐν χερσὶν εὐαγγελίζεται. καὶ ταῦτα δὲ πρὸς τοῖς ἄλλοις τῇ ἐρήμῳ φησὶν ὁ λόγος δοθήσεσθαι τὴν δόξαν τοῦ λιβάνου. λίβανον δὲ τὴν ἱερουσαλὴμ ἀλληγορικῶς συνήθες ἐστὶν ἀποκαλεῖν, ὡς ἐπὶ καιροῦ διὰ τῶν ἀπὸ τῆς θείας γραφῆς ἀποδείξεων παραστήσομεν. ἐν δὴ οὖν τῇ τοῦ θεοῦ εἰς ἀνθρώπους παρουσίᾳ, τῇ δηλωθείσῃ ἐρήμῳ, λέγω δὴ τῇ ἐξ ἐθνῶν ἐκκλησίᾳ, τὴν δόξαν τοῦ λιβάνου δοθήσεσθαι ἡ προκειμένη διδάσκει πρόῤ-
» ῥησις. ἀντὶ δὲ τοῦ, καὶ ἡ τιμὴ τοῦ καρμήλου, ὁ μὲν ἀκύλας φησί, διαπρέπεια τοῦ καρ
» μήλου, καὶ τοῦ σαρών, αὐτοὶ ὄψονται δόξαν κυρίου. ὁ δὲ σύμμαχος, εὐπρέπεια τοῦ
» καρμήλου καὶ τοῦ πεδίου, αὐτοὶ ὄψονται τὴν δόξαν κυρίου. καὶ ὁ θεοδοτίων δέ, ὡραιό-
» της, φησί, τοῦ καρμήλου καὶ τοῦ σαρών, αὐτοὶ ὄψονται τὴν δόξαν κυρίου. δι' ὧν αἰνίττεται ἡ γοῦν μὲν τῆς προφητείας οὐ τὴν ἱερουσαλήμ, οὐδὲ τὴν ἰουδαίαν, ἀλλὰ τὴν τῶν ἐθνῶν χώραν καταξιωθήσεσθαι τῆς ἐνθέου γνώσεως. ὁ γοῦν κάρμηλος, καὶ ὁ καλούμενος σαρών, τόποι τῶν ἀλλοφύλων ὑπῆρχον ἐθνῶν. ταῦτα μὲν οὖν πρὸς λέξιν. καὶ κατὰ διάνοιαν δὲ εἰσέτι σήμερον οἱ πρὶν τὰς ψυχὰς πεπηρωμένοι, ὡς ξύλα καὶ λίθους καὶ τὰ

λοιπὴν

λοιπὸν ἄψυχον ὕλην, δαίμονάς τε περιγείους, καὶ πνεύματα πονηρὰ, ἀντὶ τοῦ θεοῦ τῶν ὅλων προσκυνοῦντες, οἵ τε τὰ ὦτα τῆς διανοίας κεκωφωμένοι καὶ σκάζοντες, καὶ παρειμένοι τὸν πάντα ἑαυτῶν βίον, τούτων ἁπάντων καὶ τῶν ἄλλων παθῶν τε καὶ ἀρρωστημάτων διὰ τῆς τοῦ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ διδασκαλίας εἰσέτι καὶ νῦν ἀπαλλάττονται, πολὺ κρείττονος ἢ κατὰ σῶμα ἰάσεως καὶ ὠφελείας ἀξιούμενοι, καὶ τῆς εἰς ἀνθρώπους τοῦ θεοῦ λόγου παρουσίας ἐναργῆ τὴν θείαν καὶ ὑπὲρ ἄνθρωπον δύναμιν ἐπιδεικνύμενοι.

Ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ.

Ὡς ὁ πρῶτος καὶ εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ θεοῦ λόγος, ὁ τῶν ὅλων δημιουργὸς, ὑπὸ κυρίου τοῦ πατρὸς καὶ νῦν ἀπεστάλθαι ἑαυτὸν ὁμολογεῖ.

Ἄκουέ μου Ἰακὼβ, καὶ Ἰσραὴλ ὃν ἐγὼ καλῶ. ἐγώ εἰμι πρῶτος, καὶ ἐγώ εἰμι εἰς τὸν » αἰῶνα. καὶ ἡ χείρ μου ἐθεμελίωσε τὴν γῆν. ἡ δεξιά μου ἐστερέωσε τὸν οὐρανόν. καὶ ἐπι- » φέρει λέγων, καὶ νῦν κύριος ἀπέσταλκέ με, καὶ τὸ πνεῦμα αὐτοῦ. ἔχεις καὶ τοῦτον καὶ τὸν ἀποστελλόμενον, καὶ τὸν ἀποστέλλοντα δηλαδὴ τὸν πατέρα καὶ θεὸν τῶν ὅλων, συνήθως δὶς κύριον ὀνομαζόμενον.

Ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ.

Ὡς αὐτὸς ὁ κύριος τὸ Ἰουδαίων ἔθνος ἀπελέγχει, ὅτι δὴ ἥκοντα αὐτὸν οὐ παραδέξονται, οὐδὲ καλοῦντι ὑπακούσονται, ὁποῖά τε πείσονται πρὸς αὐτόν.

Οὕτω λέγει κύριος, ποῖον τοῦτο τὸ βιβλίον τοῦ ἀποστασίου τῆς μητρὸς ὑμῶν, ᾧ ἐξαπέ- » στειλα αὐτήν; ἢ τίνι ὑπόχρεω πέπρακα ὑμᾶς; ἰδοὺ ταῖς ἁμαρτίαις ὑμῶν ἐπρά- » θητε, καὶ ταῖς ἀνομίαις ὑμῶν ἐξαπέστειλα τὴν μητέρα ὑμῶν. διότι ἦλθον, καὶ οὐκ » ἦν ἄνθρωπος. ἐκάλεσα, καὶ οὐκ ἦν ὁ ὑπακούων. μὴ οὐχὶ ἰσχύει ἡ χείρ μου τοῦ ῥύσα- » σθαι; ἢ οὐκ ἰσχύω τοῦ ἐξελέσθαι; εἶτ' ἐπὶ τῆς αὐτῆς προφητείας ὑποβὰς, ἐγὼ » δέ φησιν οὐκ ἀπειθῶ οὐδὲ ἀντιλέγω. τὸν νῶτόν μου ἔδωκα εἰς μάστιγας, τὰς δὲ » σιαγόνας μου εἰς ῥαπίσματα. τὸ δὲ πρόσωπόν μου οὐκ ἀπέστρεψα ἀπὸ αἰσχύ- » νης ἐμπτυσμάτων. αὐτὸς ὁ κύριος διὰ τούτων τὴν εἰς ἀνθρώπους αὐτοῦ παρουσίαν σαφῶς ὁμολογῶν, ἀπελέγχει τὸν Ἰουδαίων λαὸν, ὅτι μὴ ἥκοντα αὐτὸν καταδέξονται, μηδὲ καλοῦντι ὑπακούσονται. καὶ τοῦτο ὥσπερ ἀπολογούμενος, αἴτιον τῆς αὐτῶν » ἐκείνου ἀποβολῆς γεγονέναι διδάσκει, ἐπεὶ γὰρ ἦλθον, φησὶ, καὶ οὐκ ἦν ἐν ὑμῖν ἄν- » θρωπος· ἐκάλεσά τε, καὶ οὐδεὶς ἦν ὁ ὑπακούων, διὰ τοῦτο, φησὶ, ταῖς ἁμαρτίαις ὑ- » μῶν ἐπράθητε, ἅτε αὐτοὶ ἀφ' ἑαυτῶν ἀποστάται τῆς ἐμῆς κλήσεως καταστάντες, ἀλλ' οὐκ ἐμοῦ βιβλίον ὑμῖν ἀποστασίου δεδωκότος. σαφῶς δὲ ταῦτα πρὸς τὸν ἐκ περιτομῆς λαὸν ἀποτείνεται. ὁμοῦ δὲ τὰ περὶ τὸ πάθος τετολμημένα αὐτοῖς δηλοῖ λέγων, » τὸν νῶτόν μου δέδωκα εἰς μάστιγας, τὰς δὲ σιαγόνας μου εἰς ῥαπί- » σματα. καὶ τὰ τούτοις ἑξῆς. καὶ ταῦτα ἐπὶ σχολῆς, τῆς προσηκούσης τεύξεται ἑρμηνείας.

Ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ.

Ὡς αὐτὸς ὁ ἐν τοῖς προφήταις πάλαι θεσπίζων κύριος ἥξει εἰς ἀνθρώπους, καὶ αὐτοῖς ὀφθαλμοῖς θεαθήσεσθαι, καὶ τοῖς ἔθνεσι γνωσθήσεσθαι μηνύει.

Τάδε λέγει κύριος, δι' ὑμᾶς διὰ παντὸς τὸ ὄνομά μου βλασφημεῖται ἐν τοῖς ἔθνε- » σι. διὰ τοῦτο γνώσεται ὁ λαός μου ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ, ὅτι ἐγώ εἰμι, αὐτὸς ὁ λαλῶν » πάρειμι. ὡς ὥρα ἐπὶ τῶν ὀρέων, ὡς πόδες εὐαγγελιζομένου ἀκοὴν εἰρήνης, ὡς εὐαγ-

» γελιζόμενος ἀγαθά, ὅτι ἀκουστὴν ποιήσω τὴν σωτηρίαν σου, λέγων, σιὼν βασιλεύσει
» σου ὁ θεός. φωνὴ τῶν φυλασσόντων σε ὑψώθη, καὶ τῇ φωνῇ ἅμα εὐφρανθήσονται.
» ὅτι ὀφθαλμοὶ πρὸς ὀφθαλμοὺς ὄψονται, ἡνίκα ἂν ἐλεήσῃ κύριος τὴν σιών. ῥηξά-
» τω εὐφροσύνην ἅμα τὰ ἔρημα ἱερουσαλήμ, ὅτι ἠλέησε κύριος αὐτήν, καὶ ἐρρύ-
» σατο ἱερουσαλήμ, καὶ ἀποκαλύψει τὸν βραχίονα τὸν ἅγιον αὐτοῦ ἐνώπιον πάντων
» τῶν ἐθνῶν, καὶ ὄψονται πάντα τὰ ἄκρα τῆς γῆς τὴν σωτηρίαν τὴν παρὰ τοῦ θεοῦ ἡμῶν.
τούτοις ἑξῆς ἐπισυνῆπται ὑφ᾽ ἕνα τε τὸν αὐτὸν εἱρμὸν ἡ περὶ τοῦ πάθους χριστοῦ
προφητεία, ἣν καὶ ἐπὶ σχολῆς ἐκθήσομαι. εἷς δ᾽ ὢν τε ὁ αὐτὸς κύριος ὁ φήσας ἐν τῇ
» πρὸ ταύτης περικοπῇ πρὸς τὸν ἰουδαίων λαόν, ταῖς ἁμαρτίαις ὑμῶν ἐπράθη-
» τε, καὶ ταῖς ἀνομίαις ὑμῶν ἐξαπέστειλα τὴν μητέρα ὑμῶν, διότι ἦλθον, καὶ οὐκ ἦν
» ἄνθρωπος· ἐκάλεσα, καὶ οὐκ ἦν ὁ ὑπακούων· διὰ τῶν ἐν χερσὶ πρὸς τοὺς αὐτούς φη-
» σι, δι᾽ ὑμᾶς τὸ ὄνομά μου βλασφημεῖται ἐν τοῖς ἔθνεσιν. εἶθ᾽ ὡς ἔχων ἑτέρους παρὰ
» αὐτοὺς λαόν, ἐπιφέρει, διὰ τοῦτο γνώσεται ὁ λαός μου τὸ ὄνομά μου. διδάσκει τε
» ὅτι μὴ ἕτερος, ἀλλ᾽ αὐτὸς ὁ ἐν τοῖς προφήταις λαλήσας κύριος ἐπιδημήσει ποτὲ
» τῷ βίῳ, λέγων, ἐγώ εἰμι, αὐτὸς ὁ λαλῶν πάρειμι. τὸ δέ, ὡς ὥρα ἐπὶ τῶν ὀρέων, ὡς
» πόδες εὐαγγελιζομένου ἀκοὴν εἰρήνης, ὡς εὐαγγελιζόμενος ἀγαθά, ἀκουστὴν ποι-
» ήσω τὴν σωτηρίαν σου λέγων, σιὼν βασιλεύσει σου ὁ θεός, σαφέστερον οἱ λοιποὶ ἐκδε-
» δώκασιν ἑρμηνευταί. ὁ μὲν ἀκύλας εἰπών, τί ὡραιώθησαν ἐπὶ τὰ ὄρη πόδες εὐαγ-
» γελιζομένου, ἀκουτίζοντος εἰρήνην, εὐαγγελιζομένου ἀγαθόν, ἀκουτίζοντος σωτη-
» ρίαν, λέγοντος τῇ σιών, ἐβασίλευσεν ὁ θεός σου; καὶ ὁ σύμμαχος φήσας, τί εὐπρε-
» πεῖς ἐπὶ τῶν ὀρέων πόδες εὐαγγελιζομένου, ἀκουστὴν ποιοῦντος εἰρήνην, εὐαγγελι-
» ζομένου ἀγαθά, ἀκουστὴν ποιοῦντος σωτηρίαν, λέγοντος τῇ σιών, ἐβασίλευσεν ὁ
» θεός σου; ἀντὶ δὲ τοῦ, φωνὴ τῶν φυλασσόντων σε ὑψώθη, καὶ τῇ φωνῇ ἅμα εὐφρανθή-
» σονται, ὅτι ὀφθαλμοὶ πρὸς ὀφθαλμοὺς ὄψονται. ὁ μὲν σύμμαχος οὕτως ἡρμήνευσεν,
» φωνὴ τῶν σκοπῶν σου, ἐπῆραν φωνήν, ἐπὶ τὸ αὐτὸ αἰνέσουσιν. ὀφθαλμοφανῶς γὰρ
» ὄψονται. λέγοιντο δ᾽ ἂν ἐν τούτοις σκοποὶ, οἱ ἱεροὶ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ἀπόστολοι, οἳ καὶ
ὀφθαλμοφανῶς ἰδόντες τὸν προφητευόμενον, ὕψωσαν αὐτῶν τὴν φωνὴν εἰς πᾶ-
σαν τὴν οἰκουμένην κηρύξαντες. σιὼν δὲ καὶ ἱερουσαλὴμ τὴν ἐν τοῖς τόποις εὐαγγε-
» λιζομένην οἶδεν ἐπουρανίους ὁ ἀπόστολος, δι᾽ ὧν φησιν, ἡ δὲ ἄνω ἱερουσαλὴμ ἐλευ-
» θέρα ἐστίν, ἥτις ἐστὶ μήτηρ ἡμῶν. καί, προσεληλύθατε σιὼν ὄρει καὶ πόλει θεοῦ ζῶντος
» ἱερουσαλὴμ ἐπουρανίῳ, καὶ μυριάσιν ἀγγέλων πανηγύρει. λέγοιτο δ᾽ ἂν σιὼν καὶ
ἡ εἰς πάντα τὸν ἐπὶ γῆς τόπον διὰ χριστὸν συστᾶσα ἐκκλησία, ὡς καὶ ἱερουσα-
λὴμ πᾶν τὸ θεοσεβὲς σύστημα, ὃ καὶ παρὰ μόνοις ἰουδαίων τοῖς πάλαι τὸ πρὶν συνε-
στὸς, εἰς ἐρημίαν διὰ τὰς δυσσεβείας αὐτῶν περιτέτραπται· εἶτ᾽ αὖ πάλιν τῆς ἐπὶ τὸ
κρεῖττον ἀνανεώσεως ἔτυχε, διὰ τῆς τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ἐπιφανείας. διό φησιν ἡ
» προφητεία, ῥηξάτω εὐφροσύνην ἅμα τὰ ἔρημα ἱερουσαλήμ, ὅτι ἠλέησε κύριος
» αὐτήν, καὶ ἐρρύσατο ἱερουσαλήμ. οὐκ ἂν δὲ ἁμάρτοις τὴν πάσης ἁγίου καὶ θεοφιλοῦς
ψυχήν, καθὸ μὲν ἐπῆρται τῷ βίῳ, τὸ πολίτευμα ἔχουσα ἐν οὐρανοῖς σκοποῦσα τὸ
ὑπερκόσμια, σιὼν ὀνομάζων. ἑρμηνεύεται γὰρ σκοπευτήριον. καθὸ δὲ ἐν εὐστα-
θείᾳ καὶ γαλήνῃ παθῶν καθέστηκεν, ἱερουσαλὴμ αὐτὴν ἀποκαλῶν. ὅρασις γὰρ εἰρήνης
μεταληφθὲν τοὔνομα σημαίνει. τούτοις ἀκολούθως, ἡ τῶν ἐθνῶν ἐπὶ τὴν εὐσέβειαν
τοῦ

» τοῦ θεοῦ κλῆσις ἐναργέστατα δηλοῦται διὰ τοῦ, καὶ ἀποκαλύψει κύριος ὁ θεὸς τὸν
» βραχίονα τὸν ἅγιον αὐτοῦ ἐνώπιον πάντων τῶν ἐθνῶν. καὶ ὄψονται πάντα τὰ ἄ-
» κρα τῆς γῆς τὴν σωτηρίαν τὴν παρὰ τοῦ θεοῦ ἡμῶν. βραχίονα δὲ τοῦ θεοῦ μὴ
ἄλλον εἶναι τοῦ λόγου, καὶ τῆς σοφίας, καὶ αὐτοῦ τοῦ κυρίου, ὅς ἐστιν ὁ χριστὸς τοῦ θεοῦ, νόμιζε.
τοῦτο γοῦν ἐκ πολλῶν παραστῆσαι ῥάδιον. ἔχεις δὲ καὶ ἐν ἐξόδῳ τὸν ἰσραὴλ βρα-
χίονι θεοῦ ῥυσθέντα τῆς ὑπ᾽ αἰγυπτίοις δουλείας. αὐτὸν δὴ ἐκεῖνον τὸν βραχίονα
τοῦ θεοῦ τὸν ἀναφανέντα σωτῆρα τοῦ πάλαι λαοῦ, πᾶσι τοῖς ἔθνεσιν ἀποκαλυφθή-
σεσθαι, ὡς ἂν τὸ πρὶν ἐπικεκρυμμένον, ἡ παροῦσα σημαίνει προφητεία. τὴν δὲ σωτη-
» ρίαν, ἣν φησιν ὄψεσθαι πάντα τὰ ἄκρα τῆς γῆς, καὶ ἣν ἀνώτερον ἐδήλου λέγων,
» ὅτι ἀκουστὴν ποιήσω τὴν σωτηρίαν σου, ἴσθι τῇ ἑβραίων φωνῇ τῷ τοῦ ἰησοῦ ὀνόματι
προσαγορεύεσθαι.

Ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ.

Ὡς αὐτὸς κύριος ὁ τοῦ θεοῦ λόγος, ἐρχόμενος, καὶ τὰ ἔθνη συνάξειν ἔμελλεν.

Ἰδοὺ κύριος ὡς πῦρ ἥξει, καὶ ὡς καταιγὶς τὰ ἅρματα αὐτοῦ. καὶ ἑξῆς, εἶπε κύριος,
» κἀγὼ τὰ ἔργα αὐτῶν, καὶ τὸν λογισμὸν αὐτῶν ἐπίσταμαι, καὶ ἔρχομαι συναγαγεῖν πάντα
» τὰ ἔθνη καὶ τὰς γλώσσας, καὶ ἥξουσι, καὶ ὄψονται τὴν δόξαν μου. καὶ καταλείψω ἐπ᾽
» αὐτῶν σημεῖον, καὶ ἐξαποστελῶ ἐξ αὐτῶν σεσωσμένους εἰς τὰ ἔθνη, εἰς θαρσὶς καὶ
» φοὺδ, καὶ λοὺδ, καὶ μοσὸχ, καὶ θοβὲλ, καὶ εἰς τὴν ἑλλάδα καὶ εἰς τὰς νήσους τὰς πόῤῥω. οἳ
» οὐκ ἠκούσασί μου τὸ ὄνομα, οὐδὲ ἑωράκασί μου τὴν δόξαν, καὶ ἀναγγελοῦσί μου
» τὰ ἔργα ἐν τοῖς ἔθνεσιν. ἄντικρυς καὶ ἐν τούτοις ἡ τοῦ κυρίου εἰς ἀνθρώπους πα-
» ρουσία δηλοῦται. καὶ ἐπειδήπερ εἴρηται ὡς πῦρ ἥξει, εἰκότως φησὶν ὁ σωτὴρ ἡμῶν, πῦρ
» ἦλθον βαλεῖν ἐπὶ τὴν γῆν, καὶ τί θέλω εἰ ἤδη ἀνήφθη; ἅρματα δὲ αὐτοῦ τὰς δο-
ρυφορούσας αὐτὸν θείας δυνάμεις καὶ τοὺς ἐξυπηρετουμένους αὐτῷ ἱεροὺς ἀγγέλους
» εἴποις ἄν, περὶ ὧν εἴρηται, καὶ προσῆλθον ἄγγελοι, καὶ διηκόνουν αὐτῷ. καὶ τοὺς ἱε-
ροὺς ἀποστόλους αὐτοῦ καὶ μαθητὰς, οἷς ἐποχούμενος ἐνθέῳ καὶ ἀοράτῳ δυνάμει ὁ
τοῦ θεοῦ λόγος τὴν πᾶσαν διέδραμεν οἰκουμένην. λέγοιτο δ᾽ ἂν καὶ ἄλλως πρὸς λέξιν
πῦρ καὶ ἅρματα καταγγέλλεσθαι σὺν τῇ αὐτοῦ παρουσίᾳ, διὰ τὴν καταλαβοῦσαν πο-
λιορκίαν τὴν ἱερουσαλὴμ, μετὰ τὴν ἐς ἡμᾶς ἄφιξιν, μεθ᾽ ἣν οὐκ εἰς μακρὰν ὁ μὲν
νεὼς αὐτοῖς ἐπυρπολεῖτο, καὶ τὴν ἐσχάτην ὑπέμεινεν ἐρημίαν, ἡ δὲ πόλις ἐκυκλώθη
ὑπὸ ἁρμάτων, καὶ στρατοπέδων πολεμικῶν, μεθ᾽ ἃ καὶ περὶ τῶν ἐθνῶν ἁπάντων
προηγγελμένα συμφώνως τῇ προφητείᾳ τέλους ἔτυχεν. τίς δ᾽ οὐκ ἂν θαυμά-
» σειεν ἀκούων τοῦ κυρίου διὰ τοῦ προφήτου λέγοντος, ἔρχομαι συναγαγεῖν πάν-
» τα τὰ ἔθνη, καὶ τὰς γλώσσας, ὁρῶν καθ᾽ ὅλης τῆς τῶν ἀνθρώπων γῆς διὰ τῆς τοῦ σωτῆ-
ρος ἡμῶν ἰησοῦ τοῦ χριστοῦ παρουσίας τε καὶ κλήσεως τὰς τῶν ἐθνῶν συναγωγὰς
ἐπ᾽ ὀνόματος τοῦ χριστοῦ συγκροτουμένας; τάς τε γλώσσας ἁπάντων τῶν ἐθνῶν
ἐν παντοίαις διαλέκτοις ἀνθρώπων τὸν ἕνα θεὸν, καὶ κύριον ἐπικαλουμένας; καὶ ἐπὶ
πᾶσι δὲ τούτοις, τίς θεώμενος τῷ σωτηριώδει σημείῳ πάντας τοὺς εἰς χριστὸν πεπι-
στευκότας σφραγῖδι χρωμένους, οὐκ ἂν εὐλόγως καταπλαγείη ἀκούων πρόπαλαι
» τοῦ κυρίου εἰρηκότος, καὶ ἥξουσι καὶ ὄψονται τὴν δόξαν μου, καὶ καταλείψω ἐπ᾽ αὐτῶν ση-
» μεῖον. ἐν μέρει μὲν οὖν ἐντεῦθεν, ἤδη κατὰ τὴν προτέραν τοῦ σωτῆρος ἡμῶν εἰς ἀν-

θρώποις ἐπιφανῆναι αὐτοῖς ὀφθαλμοῖς ὁρῶμεν τῶν θείων χρησμῶν τὰ ἀποτελέσματα. γένοιτο δ᾽ ἂν ἐντελῆ ταῦτα κατὰ τὴν δευτέραν καὶ ἔνδοξον αὐτοῦ παρουσίαν, ὅτε πάντα τὰ ἔθνη ὄψονται τὴν δόξαν αὐτοῦ, ἐρχόμενόν τε αὐτὸν ἐξ οὐρανῶν μετὰ δυνάμεως καὶ δόξης πολλῆς. ἀναχθείη δ᾽ ἂν εἰς ἐκεῖνο καιροῦ καὶ τὰ λοιπὰ τῶν ἐν τῇ προρρήσει δηλουμένων, ὡς παροῦσι συνῆφθαι μὲν κατὰ τὴν οἰκείαν ὑπόθεσιν. τούτων ἡμῖν ἐπὶ τοῦ παρόντος συνειλεγμένων, περὶ τῆς εἰς ἀνθρώπους θεσπιζομένης ἔσεσθαι παρουσίας θεοῦ, ἑξῆς ἂν εἴη ἐπισκέψασθαι ὁποῖός τις ὁ τρόπος τῆς παραδόξου αὐτοῦ εἰς τὸν ἀνθρώπινον βίον προόδου γενήσεσθαι προανεφωνεῖτο.

Τάδε ἔνεστιν ἐν τῷ ἑβδόμῳ συγγράμματι τῆς περὶ τῆς ἐκθέσεως ἡμῶν εὐαγγελικῆς ἀποδείξεως.

α′ Τίς ὁ τρόπος τῆς τοῦ θεοῦ εἰς ἀνθρώπους ἐπιδημίας. ἐκ τῶν ὑποτεταγμένων γραφῶν.
- α′ ἀπὸ τοῦ ἡσαΐου.
- β′ ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ.
- γ′ ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ.

β′ Ποῦ γῆς ὁ χριστὸς γεννηθήσεσθαι προεφητεύετο.
- δ′ ἀπὸ τοῦ μιχαίου.
- ε′ ἀπὸ ψαλμοῦ ρλα′.

γ′ Ἀφ᾽ οἵου γένους προελεύσεσθαι ἐβοᾶτο.
- ϛ′ ἀπὸ τῆς β′ τῶν παραλειπομένων.
- ζ′ ἀπὸ ψαλμοῦ οα′.
- η′ ἀπὸ τοῦ ἡσαΐου.
- θ′ ἀπὸ τοῦ ἱερεμίου.
- ι′ ἀπὸ τῆς γενέσεως.

Προοίμιον.

ΘΕὸν εἰς ἀνθρώπους ἀφίξεσθαι, καὶ σὺν ἀνθρώποις ἐπὶ γῆς πολιτεύσεσθαι, δύο τε ταῦτα μέγιστα τεκμήρια τῆς αὐτοῦ παρουσίας ἔσεσθαι· κλῆσιν, ἐπ᾽ ἀνάληψιν τῆς ἀληθοῦς θεογνωσίας τῶν ἀνὰ τὴν οἰκουμένην ἐθνῶν, ἀπόπτωσίν τε καὶ ἐρημίαν διὰ τὴν εἰς αὐτὸν ἀπιστίαν τοῦ ἰουδαίων ἔθνους, ἐν τῷ πρὸ τούτου συγγράμματι διὰ τῶν προφητικῶν φωνῶν μεμαθηκότες, ἐπισκεψάμενοί τε κατὰ τὸ αὐτὸ ὁποίου τέλους ἔτυχε τὰ προηγορευμένα, ἑξῆς δὲ ἀκολούθως ἐν ἑβδόμῳ τούτῳ συγγράμματι τῆς εὐαγγελικῆς ἀποδείξεως τὸν τρόπον ἐπιθεωρῆσαι πειρασόμεθα, καθ᾽ ὅν φησιν αὐτὸν τὴν εἰς ἀνθρώπους ποιήσασθαι πάροδον. φέρε δὴ ἐντεῦθεν ἤδη σκοπήσωμεν, ὁποῖός τις ὁ τρόπος ἔσεσθαι τῆς τοῦ θεοῦ εἰς ἀνθρώπους ἐπιδημίας

ἐπιδημίας ἐθέσπιζεν, καὶ ποῦ γῆς γεννηθήσεσθαι προεκήρυττεν, ἀπὸ ποίου τε γένους προελεύσεσθαι ἐβόα τε.

Τίς ὁ τρόπος τῆς τοῦ κυρίου εἰς ἀνθρώπους ἐπιδημίας. ἀπὸ τοῦ ἡσαΐου.

Περίῤῥησις τῆς εἰς χριστὸν ἀπιστίας τοῦ ἰουδαίων ἔθνους, καὶ σημεῖον αὐτοῖς ἀπὸ κυρίου διδόμενον. ἦν δὲ τοῦτο, παρθένος θεὸν γεννῶσα, ἐφ' οὗ τῇ γενέσει καθαίρεσις παντελὴς τοῦ ἰουδαίων ἔθνους ἐθεσπίζετο, καὶ ὡς ἀλλόφυλοι καὶ πολέμιοι τὴν χώραν αὐτῶν καθέξουσιν, καὶ ὡς ἡ πρὶν ἔρημος τῆς ἐν θεῷ τυχοῦσα γεωργίας εὐφορήσει. τῆς ἐξ ἐθνῶν ἐκκλησίας τοῦτον δηλουμένης τὸν τρόπον, ὥσπερ ὁ θαυμάσιος εὐαγγελιστὴς ἰωάννης μείζονι ἢ κατὰ ἄνθρωπον μεγαλοφωνίᾳ τὸν σωτῆρα καὶ κύριον ἡμῶν θεολογῶν, αὐτὸν δὴ τὸν τοῦ θεοῦ λόγον, τῆς γε ἱερᾶς γραφῆς αὐτοῦ ἀπαρχόμενος, ὁμοῦ τῇ θεολογίᾳ καὶ τὴν ἔνσαρκον αὐτοῦ εἰς ἀνθρώπους παρίστησιν ἐπιδημίαν, ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος, καὶ ὁ λόγος ἦν πρὸς τὸν θεόν, καὶ θεὸς ἦν ὁ λόγος. οὗτος ἦν ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν θεόν. πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο, φήσας· τούτοις ἑξῆς ἐπάγων, καὶ ὁ λόγος σὰρξ ἐγένετο, καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν. τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον καὶ ὁ θεσπέσιος προφήτης θεοῦ ἐκ παρθένου γεννηθησόμενον μέλλων διακηρύττειν, τὴν ἔνδοξον αὐτοῦ θεολογίαν προθεωρεῖ, ὧδε τὴν θεολογίαν ὑπογράφων, εἶδον τὸν κύριον σαβαὼθ καθήμενον ἐπὶ θρόνου ὑψηλοῦ καὶ ἐπηρμένου, καὶ πλήρης ὁ οἶκος τῆς δόξης αὐτοῦ, καὶ σεραφὶμ εἱστήκεισαν κύκλῳ αὐτοῦ· ἓξ πτέρυγες τῷ ἑνί, καὶ ἓξ πτέρυγες τῷ ἑνί· καὶ ταῖς μὲν δυσὶ ἐκάλυπτον τὸ πρόσωπον, ταῖς δὲ δυσὶ κατεκάλυπτον τοὺς πόδας· ταῖς δὲ δυσὶν ἐπέταντο. καὶ ἐκέκραγον ἕτερος πρὸς τὸν ἕτερον, καὶ ἔλεγον, ἅγιος, ἅγιος, ἅγιος, κύριος σαβαώθ, πλήρης πᾶσα ἡ γῆ τῆς δόξης αὐτοῦ. καὶ ἑξῆς ἐπιλέγει. καὶ ἤκουσα τῆς φωνῆς κυρίου λέγοντος, τίνα ἀποστείλω, καὶ τίς πορεύσεται πρὸς τὸν λαὸν τοῦτον; καὶ εἶπα, ἰδοὺ ἐγώ εἰμι, ἀπόστειλόν με. καὶ εἶπε πρός με, πορεύθητι, καὶ εἰπὸν τῷ λαῷ τούτῳ, ἀκοῇ ἀκούσετε, καὶ οὐ μὴ συνῆτε, καὶ βλέποντες βλέψετε, καὶ οὐ μὴ ἴδητε. ἐπαχύνθη γὰρ ἡ καρδία τοῦ λαοῦ τούτου, καὶ τοῖς ὠσὶν αὐτῶν βαρέως ἤκουσαν, καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτῶν ἐκάμμυσαν, μήποτε ἴδωσι τοῖς ὀφθαλμοῖς, καὶ τοῖς ὠσὶν ἀκούσωσι, καὶ τῇ καρδίᾳ συνῶσι, καὶ ἐπιστρέψωσι, καὶ ἰάσωμαι αὐτούς. καὶ εἶπα, ἕως πότε κύριε; καὶ εἶπεν, ἕως ἂν ἐρημωθῶσι πόλεις, παρὰ τὸ μὴ κατοικεῖσθαι, καὶ οἶκοι παρὰ τὸ μὴ εἶναι ἀνθρώπους. ποῖον δὲ θεμιτὸν φάσκειν τὸν προφήτην ἑωρακέναι κύριον; ἢ ὃν τοῖς περὶ τὸν ἀβραὰμ προπάτορσιν ὦφθαί τε καὶ ὡμιληκέναι ἐν τοῖς περὶ τούτων ἀπεδείξαμεν; τοῦτον γὰρ ὁμοῦ θεὸν καὶ κύριον, καὶ δὴ ἄγγελον εἶναι, καὶ ἀρχιστράτηγον δυνάμεως κυρίου παραμεμαθήκαμεν. μέλλων τοιγαροῦν τὴν εἰς ἀνθρώπους αὐτοῦ πρόοδον ὁ παρὼν λόγος θεσπίζειν, τὴν ἔνθεον αὐτοῦ προθεωρεῖ βασιλείαν, δι' ἧς φησιν ἑωρακέναι αὐτὸν καθήμενον ἐπὶ θρόνου ὑψηλοῦ καὶ ἐπηρμένου. οὗτος δ' ἂν εἴη ὁ θρόνος αὐτοῦ ἐκεῖνος ὁ καὶ ἐν τῷ περὶ τοῦ ἀγαπητοῦ ψαλμῷ δεδηλωμένος, κατὰ τό, ὁ θρόνος σου ὁ θεὸς εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος. ἐφ' ὃν καὶ ὁ ἀνωτάτω τῶν ὅλων ποιητὴς θεὸς πατήρ τε αὐτοῦ, ὡς ἂν μονογενεῖ καὶ ἀγαπητῷ καθέζεσθαι παρεκελεύετο, λέγων, κάθου ἐκ δεξιῶν μου, ἕως ἂν θῶ τοὺς ἐχθρούς σου ὑποπόδιον τῶν ποδῶν σου. συνίστησι δὲ ταύτην ἡμῶν τὴν εἰς τοὺς τόπους ἑρμηνείαν ἰωάννης ὁ εὐαγγελιστής, ὃς παραθέμενος τὰ προκειμέ-

νας τοῦ Ἡσαΐου φωνὰς ἐν αἷς εἴρηται, ἐπαχύνθη γὰρ ἡ καρδία τοῦ λαοῦ τούτου, καὶ τοῖς ὠσὶν αὐτῶν βαρέως ἤκουσαν, καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτῶν ἐκάμμυσαν, ἐπιφέρει περὶ τοῦ χριστοῦ λέγων, ταῦτα εἶπεν Ἡσαΐας, ὅτε εἶδε τὴν δόξαν αὐτοῦ, καὶ ἐμαρτύρησε περὶ αὐτοῦ. ἰδὼν δὴ οὖν ὁ προφήτης τὴν ἐπὶ τοῦ πατρικοῦ θρόνου τὴν ἔνθεον δόξης τε καὶ βασιλείας ἵδρυσιν τοῦ σωτῆρος ἡμῶν, τῷ τε ἁγίῳ ἐπιθειάσας πνεύματι, καὶ μαθὼν ἑξῆς τὴν εἰς ἀνθρώπους αὐτοῦ πρόοδον, καὶ τὴν ἐκ παρθένου γένεσιν ἀναγράφει, προμαρτύρεται τὴν εἰς πᾶσαν τὴν γῆν μέλλουσαν ἔσεσθαι γνῶσίν τε καὶ δοξολογίαν, τὰ σεραφὶμ εἰσάγων κυκλοῦντα αὐτὸν καὶ φάσκοντα, ἅγιος, ἅγιος, ἅγιος κύριος σαβαώθ, πλήρης πᾶσα ἡ γῆ τῆς δόξης αὐτοῦ. τίνα δ' ἂν εἴη τὰ σεραφὶμ τὰ τὸν χριστὸν τοῦ θεοῦ δορυφοροῦντα, ἢ τάχα ἴσως ἀγγέλων καὶ θείων δυνάμεων χοροί, ἢ καὶ προφητῶν καὶ ἀποστόλων; ἑρμηνεύεται γὰρ τὰ σεραφὶμ ἀρχὴ στόματος αὐτῶν. τοιοῦτοι δὲ οἱ προφῆται καὶ ἀπόστολοι, ὧν διὰ τοῦ στόματος ἡ ἀρχὴ γέγονε τοῦ σωτηρίου κηρύγματος. διὸ ταύτης ἔτυχον τῆς προσηγορίας. ὧν καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος αἱ δυνάμεις, πτέρυγες ὠνομασμέναι, τὰ μὲν πρῶτα καὶ τὰ ὕστατα τῆς τοῦ θεοῦ λόγου γνώσεως ἐπικρύπτουσιν, ὡς ἄρρητα καὶ ἀκατάληπτα ὄντα τῇ φύσει, τὰ δὲ μέσα τῆς περὶ αὐτοῦ οἰκονομίας ἐκφαίνουσιν, ἐπεὶ δὴ μόνα γνωστὰ ταῦτα ἀνθρώπων φύσει, τῶν ἐπέκεινα καὶ τῶν μετὰ ταῦτα ἐν ἀπορρήτοις σεσιγημένων. καὶ δυνάμεις δὲ θεῖαι καὶ οὐράνιοι εἶεν ἄν, διὰ τὸ σεραφὶμ ἑρμηνεύεσθαι ἐμπρησμοί. διὸ εἴρηται, ὁ ποιῶν τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ πνεύματα, καὶ τοὺς λειτουργοὺς αὐτοῦ πυρὸς φλόγα. κεκράγασι δὲ οὗτοι καὶ βοῶσιν ἕτερος τῷ ἑτέρῳ κατὰ τὴν οἰκείαν δύναμιν, τὴν ἁγιότητα τοῦ θεολογουμένου παριστῶντες, καὶ τόγε πάντων παραδοξότατον, θεολογοῦντες ὅτι μὴ μόνος οὐρανὸς καὶ τὰ ἐν οὐρανῷ πάντα πλήρη τυγχάνει τῆς δοξολογίας αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ πᾶσα ἡ γῆ τῆς αὐτῆς μετέχει δυνάμεως, διὰ τὴν ἐξ οὐρανῶν εἰς ἀνθρώπους αὐτοῦ θεσπιζομένην κάθοδον, ἣν προϊὼν ἑξῆς ὁ λόγος προφητεύει, τὴν ἐκ παρθένου γένεσιν καὶ τὴν διὰ ταύτης εἰς πᾶσαν τὴν γῆν ἐφαπλωθεῖσαν δοξολογίαν αὐτοῦ κηρύττων. κύριος δὲ σαβαὼθ ἑρμηνεύεται, κύριος τῶν δυνάμεων. αὐτὸς δ' ἂν εἴη ὁ ἀρχιστράτηγος δυνάμεως κυρίου, ὃν καὶ ἐν κγ ψαλμῷ κύριον σαβαὼθ αἱ θεῖαι πάλιν ἀποκαλοῦσι δυνάμεις, τὴν ἀπὸ γῆς εἰς οὐρανοὺς ἄνοδον αὐτοῦ θεσπίζουσαι, δι' ὧν φασιν, ἄρατε πύλας οἱ ἄρχοντες ὑμῶν, καὶ ἐπάρθητε πύλαι αἰώνιοι, καὶ εἰσελεύσεται ὁ βασιλεὺς τῆς δόξης. τίς ἐστιν οὗτος ὁ βασιλεὺς τῆς δόξης; κύριος τῶν δυνάμεων αὐτός ἐστιν ὁ βασιλεὺς τῆς δόξης. τὸ γοῦν ἑβραϊκὸν πάλιν ἐνταῦθα κύριον σαβαὼθ αὐτὸν καλεῖ. καὶ ἐπειδήπερ αὐτός ἐστιν ὁ βασιλεὺς τῆς δόξης, διά τε τὴν ἐπιδημίαν αὐτοῦ ἔμελλε πᾶσα ἡ γῆ πληροῦσθαι τῆς δόξης αὐτοῦ, εἰκότως τὸ μέλλον ἔσεσθαι ἔν τε τῷ προφήτῃ λέλεκται, καὶ ἐν τῷ ψαλμῷ. ἐν μὲν τῷ προφήτῃ, διὰ τοῦ, πλήρης πᾶσα ἡ γῆ τῆς δόξης αὐτοῦ. ἐν δὲ τῷ ψαλμῷ, διὰ τῆς ἀρχῆς φασκούσης, τοῦ κυρίου ἡ γῆ καὶ τὸ πλήρωμα αὐτῆς. ἡ οἰκουμένη, καὶ πάντες οἱ κατοικοῦντες ἐν αὐτῇ. τούτων τεθεσπισμένων, ἑξῆς ὑποβὰς ὁ προφήτης μαρτύρεται, ὅτι δὴ εἰ καὶ πλήρης ἔσται πᾶσα ἡ γῆ τῆς δόξης αὐτοῦ, ἀλλά γε τὸ ἰουδαίων ἔθνος οὐ προσήσεται, διό φησιν, καὶ εἶπε κύριος, αὐτὸς δηλαδὴ ὁ τεθεωρημένος κύριος σαβαώθ, τίνα ἀποστείλω; καὶ τίς πορεύσεται πρὸς τὸν λαὸν τοῦτον; καὶ εἶπα, ἰδού εἰμι ἐγώ, ἀπόστειλόν με. καὶ εἶπε, πορεύθητι, καὶ εἰπὸν

τῷ λαῷ

τῷ λαῷ τούτῳ, ἀκοῇ ἀκούσετε, καὶ οὐ μὴ συνῆτε· καὶ βλέποντες βλέψετε, καὶ οὐ μὴ ἴδητε. ἐπαχύνθη γὰρ ἡ καρδία τοῦ λαοῦ τούτου, καὶ τοῖς ὠσὶν αὐτῶν βαρέως ἤκουσαν, καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτῶν ἐκάμμυσαν, μήποτε ἴδωσι τοῖς ὀφθαλμοῖς αὐτῶν, καὶ τοῖς ὠσὶν αὐτῶν ἀκούσωσι, καὶ τῇ καρδίᾳ συνῶσι, καὶ ἐπιστρέψωσι, καὶ ἰάσωμαι αὐτούς. δι' ὧν ἄντικρυς θεσπίζει τὴν ἐσομένην εἰς αὐτὸν ἀντιλογίαν τοῦ ἰουδαίων λαοῦ, καὶ ὡς ὄψονται μὲν αὐτὸν, οὐ μὴν προσέξουσιν τίς εἴη· λέγοντός τε ἐν αὐτοῖς καὶ διδάσκοντος ἀκούσονται, οὐ μὴν καὶ συνήσουσιν οὐδὲ ὅστις ὢν αὐτοῖς διαλέξοιτο, οὐδὲ ἃ περὶ αὐτοῖς τῆς καινῆς διδασκαλίας παραδώσει μαθήματα. μαρτυρεῖ δὲ τοῖς τῶν λόγων ἀποτελέσμασιν ὁ εὐαγγελιστὴς ἰωάννης περὶ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν λέγων, τοσαῦτα δὲ αὐτοῦ σημεῖα πεποιηκότος ἔμπροσθεν αὐτῶν, οὐκ ἐπίστευσαν εἰς αὐτὸν, ἵνα ὁ λόγος ἡσαΐου τοῦ προφήτου πληρωθῇ, ὃν εἶπε, κύριε τίς ἐπίστευσε τῇ ἀκοῇ ἡμῶν; καὶ ὁ βραχίων κυρίου τίνι ἀπεκαλύφθη; διὰ τοῦτο οὐκ ἠδύναντο πιστεύειν, ὅτι πάλιν εἶπεν ἡσαΐας, τετύφλωκεν αὐτῶν τοὺς ὀφθαλμοὺς, καὶ πεπώρωκεν αὐτῶν τὴν καρδίαν, ἵνα μὴ ἴδωσι τοῖς ὀφθαλμοῖς, καὶ νοήσωσι τῇ καρδίᾳ, καὶ ἐπιστρέψωσι, καὶ ἰάσωμαι αὐτούς. ταῦτα εἶπεν ἡσαΐας ὅτε εἶδε τὴν δόξαν αὐτοῦ, καὶ ἐμαρτύρησε περὶ αὐτοῦ. ἀναμφιλόγως οὖν ἐπὶ τὸν χριστὸν ἀνήνεγκε τὴν ἐν τῷ ἡσαΐᾳ θεοφάνειαν ὁ εὐαγγελιστὴς, καὶ ἐπὶ τὸν ἰουδαίων λαὸν οὐ παραδεδεγμένον τὸν ἑωραμένον τῷ προφήτῃ κύριον, κατὰ τὰς περὶ αὐτοῦ προρρήσεις. τῷ γοῦν προφήτῃ ἑωρακότι τὸν κύριον σαβαὼθ φησὶν ὁ χρησμὸς εἰπεῖν τῷ ἰουδαίων ἔθνει, ὅτι δὴ καὶ αὐτοὶ ὄψονταί ποτε τὸν αὐτὸν, ἀλλ' οὐ συνήσουσιν ὅστις εἴη, καὶ ἀκούσονται αὐτοῦ λέγοντος ἐν αὐτοῖς καὶ διδάσκοντος, ἀλλ' οὐ νοήσουσι, διὰ τὸ πεπωρῶσθαι αὐτῶν τὴν καρδίαν. ταῦτ' οὖν ὁ ἡσαΐας δι' ὧν παρεθέμεθα λέξεων θεσπίσας, ἐν ἱστορίας ἀφηγήσει πολεμίων ἔφοδον κατὰ τοῦ ἄχαζ, ὃς ἐπεῖχε τότε τὰ τῆς βασιλείας τοῦ ἰουδαίων λαοῦ, ὑπογράφει, καὶ τὴν μὲν αἰσθητῶν πολεμίων καθαίρεσιν αὐτίκα καὶ οὐκ εἰς μακρὰν γενήσεσθαι σημαίνει· ὧν δὲ σύμβολα ἔφερε νοητῶν καὶ ἀοράτων ἐχθρῶν, δαιμόνων τινῶν, καὶ ἀφανῶν δυνάμεων, περὶ ὧν ἀρχόμενοι τῆς ὅλης πραγματείας διεληλύθαμεν, ὡς οὐ μόνον τὸ ἰουδαίων ἔθνος, ἀλλὰ καὶ πᾶν τὸ ἀνθρώπειον γένος ἐπὶ πολὺ εἰδωλομανίας, καὶ ἐπ' αὐτήν γε τὴν ἄθεον εἰδωλολατρείαν καταβεβληκότων, οὐκ ἄλλως τὴν ἧτταν ἔσεσθαι δηλοῖ, ἢ διὰ μόνης τῆς θεσπιζομένης εἰς ἀνθρώπους ἐπιδημίας τοῦ θεοῦ λόγου, ἐξ ἀπειρογάμου παρθένου σκεῦος ἀνθρώπειον ἀναληψομένου. τίς δὲ αὐτῷ ἡ τούτου χρεία ἦν, καιρὸς ἂν εἴη διαλαβεῖν.

Τὰ περὶ τῆς τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ἐπιδημίας.

Ἐπειδὴ δι' ἀνθρώπου θάνατος εἰσῆλθεν εἰς τὸν κόσμον, φησὶν ὁ ἀπόστολος, χρῆν δήπου διὰ τοῦ αὐτοῦ ἀνθρώπου τὴν κατὰ τοῦ θανάτου βραβευθῆναι νίκην, καὶ τὸ σῶμα τοῦ θανάτου σῶμα ζωῆς ἀναδειχθῆναι, καὶ τῆς ἁμαρτίας τὴν βασιλείαν ἐν τῷ θνητῷ σώματι τὸ πρὶν ἐνεργοῦσαν καταλυθῆναι, μηκέτι ἁμαρτίας αὐτοῦ ἀλλὰ δικαιοσύνης κρατούσης. καὶ ἐπειδὴ διὰ τὴν τῆς σαρκὸς ἁμαρτημάτων πάλαι πρότερον ἡ πτῶσις ἐγένετο πᾶσιν ἀνθρώποις, εἰκότως πάλιν δι' ἀναμαρτήτου, καὶ πάσης ἀχράντου κακίας τὰ κατὰ τῶν ἐχθρῶν ἀνῃρεῖτο τρόπαια. τίνων δὲ ἐχθρῶν, ἢ τῶν πάλαι διὰ τῶν τῆς σαρκὸς ἡδονῶν καταπαλαιόντων τὸ ἀνθρώπειον γένος; καὶ δίκας

δὲ ἐχρῆν ἀνθρώποις θεοῦ λόγον ὁμιλεῖν μέλλοντα, καὶ σαρκὸς ἀκοαῖς τὰ τῆς εὐσεβείας μαθήματα παραδώσοντα, τερατείας τε καὶ παραδοξοποιΐας ἀνθρώπων ὀφθαλμοῖς, θεοῦ τε δύναμιν ἐναργῆ παραστήσοντα, μὴ ἄλλως, ἢ διὰ τοῦ συνήθους ἡμῖν ὀργάνου τοῦτο πρᾶξαι, ὅτι οὐδὲ πλέον οὐδὲν σωμάτων ὁρᾶν ἀνθρώπων δυνατὸν ἦν ὀφθαλμοῖς, οὐδ᾽ ἀκούειν ἀκοὴν πλέον τι τῆς διὰ γλώττης προφερομένης ἤχου. ἵν᾽ οὖν καὶ διὰ σωμάτων αἰσθήσεως τῆς τῶν νοητῶν καὶ ἀσωμάτων ἐννοίας ἐπιλαβώμεθα, τὴν ἡμῖν συγγενῆ καὶ γνώριμον λόγον αὐτὸς ὁ θεὸς λόγος ἀνελάμβανε, καὶ πάντα γε δι᾽ αὐτοῦ τὰ σωτήρια τοῖς αὐτηκόοις καὶ αὐτόπταις τῶν ἐνθέων αὐτοῦ λόγων τε καὶ ἔργων προεβάλλετο. καὶ ταῦτ᾽ ἔπραττε ταῖς τοῦ σώματος ἀνάγκαις ὁμοίως ἡμῖν οὐδαμῶς καταδεσμούμενος, οὐδέ τι χεῖρον ἢ μεῖζον αὐτὸς ἑαυτοῦ τῆς θεότητος ὑπομένων, οὐδ᾽ οὕτως ὥσθ᾽ οἷα ἀνθρώπου ψυχὴ, τῷ σώματι παρεῖναι θεοῦ λόγον ὄντα, καὶ τὰ πάντα πληροῦντα, καὶ διὰ πάντων ἥκοντα· ἀλλ᾽ οὐδὲ ῥύπον ἢ φθορὰν ἢ μίασμα ἐξ ἧς ἀνείληφε σαρκὸς ἐπειλημμένος, ὅτι δὴ ἀσώματος ὢν τὴν φύσιν, καὶ ἄϋλος καὶ ἄσαρκος, οἷα θεοῦ λόγος, ἐνθέῳ δυνάμει καὶ λόγοις ἡμῖν ἀρρήτοις πᾶσαν ὑπὲρ τῆς οἰκονομίας, τῶν οἰκείων μεταδιδούς, ἀλλ᾽ οὐκ ἀντιπαραλαμβανόμενος τῶν ἀλλοτρίων. οὐκοῦν τι φοβεῖσθαι χρὴ τὴν ἔνσαρκον οἰκονομίαν, ἐπεὶ μὴ ἐμολύνετο ὁ ἀμόλυντος, μηδὲ ἐκ τῆς σαρκὸς ὁ ἀμίαντος ἐμιαίνετο, μηδὲ συνεφθείρετο τῇ τοῦ σώματος οἰκείᾳ φύσει ὁ ἀπαθὴς τοῦ θεοῦ λόγος; ἐπεὶ μηδὲ ἡλίου πάθοιεν ἄν τι ἀκτῖνες νεκρῶν καὶ παμμιάρων σωμάτων ἐπαφώμεναι. τῷ δὲ θείῳ λόγῳ τοὔμπαλιν τὸ φθαρτὸν μετεσκεύαζεν, καὶ ἅγιόν τε καὶ ἀθάνατον, ἅτε καὶ ἦν αὐτῷ βουλητὸν, ἀπετέλει. ναὶ μὴν καὶ ταῖς ἐνθέοις τοῦ πνεύματος βουλαῖς τε καὶ πράξεσι διηκονεῖτο. τοῦτο οὖν ὅλον τῷ φιλανθρωποτάτῳ θεῷ τε καὶ θεοῦ λόγῳ ὑπὲρ τῆς πάντων ἀνθρώπων θεραπείας τε καὶ σωτηρίας, ταῖς τῶν προφητῶν ἀκολούθως ἐνηργεῖτο φωναῖς, ἄνωθεν ἐκ παλαιῶν χρόνων τὴν θαυμασίαν ἐκ παρθένου γένεσιν αὐτοῦ προμεμαρτυρημέναις. σφόδρα δὲ ἀναγκαίως ὁ προφήτης προτάττει τῆς ἐκ παρθένου γενέσεως τοῦ χριστοῦ τὸ ἐπιστρεφὲς, ἐπιφωνῶν ἄντικρυς τοῖς τούτων ἀκροωμένοις τὸ, ἐὰν μὴ πιστεύσητε, οὐδὲ μὴ συνῆτε. ᾧ ἐπιφέρει ἑξῆς τὰ τοῦτον ἔχοντα τὸν τρόπον, ἐὰν μὴ πιστεύσητε, οὐδὲ μὴ συνῆτε. καὶ προσέθετο κύριος λαλῆσαι τῷ ἄχαζ, λέγων, αἴτησαι σεαυτῷ σημεῖον παρὰ κυρίου τοῦ θεοῦ σου, εἰς βάθος, ἢ εἰς ὕψος. καὶ εἶπεν ἄχαζ, οὐ μὴ αἰτήσω, οὐδὲ μὴ πειράσω κύριον. καὶ εἶπεν, ἀκούσατε δὴ οἶκος δαβὶδ, μὴ μικρὸν ὑμῖν ἀνθρώποις παρέχειν ἀγῶνα, καὶ πῶς κυρίῳ παρέχετε ἀγῶνα; διὰ τοῦτο δώσει κύριος αὐτὸς ὑμῖν σημεῖον. ἰδοὺ ἡ παρθένος ἐν γαστρὶ λήψεται, καὶ τέξεται υἱὸν, καὶ καλέσεις τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐμμανουήλ. βούτυρον καὶ μέλι φάγεται, πρὶν ἢ γνῶναι αὐτὸν ἢ προελέσθαι πονηρὰ, ἐκλέξεται τὸ ἀγαθὸν. διότι πρὶν ἢ γνῶναι τὸ παιδίον ἀγαθὸν ἢ κακὸν, ἀπειθεῖ πονηρίᾳ, τοῦ ἐκλέξασθαι τὸ ἀγαθόν. καὶ καταλειφθήσεται ἡ γῆ ἣν σὺ φοβῇ, ἀπὸ προσώπου τῶν δύο βασιλέων. καὶ τὰ μὲν τῆς προφητείας ὧδέ πη εἶχεν, ἐπιστῆσαι δὲ ἄξιον τῷ τοῦ λόγου προοιμίῳ μαρτυρομένῳ τοῖς ἐντυγχάνουσιν, ὅτι ἐὰν μὴ πιστεύσωσιν, οὐδὲ μὴ συνῶσι. καὶ ἀναγκαίως χρὴ ἐπισημήνασθαι, δεικνύντας ὅτι μὴ μόνον συνέσεως, ἀλλὰ καὶ πίστεως δεῖ τοῖς ἐνδοιαζομένοις. καὶ οὐ μόνον πίστεως, ἀλλὰ καὶ συνέσεως. ὅθεν οἱ ἐκ περιτομῆς μὴ πιστεύσαντες εἰς τὸν χριστὸν τοῦ θεοῦ, εἰσέτι καὶ νῦν τούτων ἀκροώμενοι, οὔπω καὶ εἰς δεῦρο συνῆκαν τῆς

προφη-

προφητευόμενον, ὥστε ἐπ' αὐτοῖς προφήτοις ἐπαληθεῦσαι τὴν προῤῥησιν. ἀκοῇ γὰρ τὴν περὶ τοῦ χριστοῦ προφητειῶν διὰ πάσης ἡμέρας ἀκούοντες, ὦσι διανοίας οὐκ ἀκούουσι. τῆς τε ἀγνοίας αὐτῶν αἴτιον οὐδὲν ἕτερον ἢ ἀπιστία τυγχάνει, καὶ τοῦτο τῆς προῤῥήσεως ἀψευδῶς περὶ αὐτῶν καὶ πρὸς αὐτοὺς ἀποφηναμένης. ἐὰν γάρ, φησί, μὴ πιστεύσητε, οὐδὲ μὴ συνῆτε. ἀλλ' εἰ φαῖεν μὴ παρθένον, νεᾶνιν δὲ ὠνομάσθαι ἐν τῇ γραφῇ· οὕτω γάρ φασι φέρεσθαι παρ' αὐτοῖς· καὶ ποῖον ἂν γένοιτο, φήσομεν, σημεῖον ἐπαγγελίας θεοῦ ἄξιον, εἰ συνήθως τίκτειν, οἷα καὶ πᾶσαι γυναῖκες, ἐξ ὁμιλίας ἀνδρὸς ἐν γαστρὶ λαβοῦσα νεᾶνίς τις ἔμελλε; πῶς δὲ καὶ θεὸς ἦν ὁ ἐξ αὐτῆς γεννώμενος; καὶ οὐχ ἁπλῶς θεός, ἀλλ' ὁ μεθ' ἡμῶν; τοῦτο γὰρ σημαίνειν βούλεται τὸ ἐμμανουήλ, ὅπερ φησὶ δεῖν ὀνομάζειν τὸν γεννώμενον. ἰδοὺ γὰρ ἡ παρθένος, φησίν, ἐν γαστρὶ λήψεται, καὶ τέξεται υἱόν, καὶ καλέσεις τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐμμανουήλ· ὅ ἐστι μεθερμηνευόμενον, μεθ' ἡμῶν ὁ θεός. ποῖος δὲ καὶ ἀγὼν θεῷ, ἢ ποῖος ἂν εἴη κόπος καὶ μόχθος ἐπὶ συνήθει τρόπῳ γυναικὸς τικτούσης; ἐν μὲν γὰρ τοῖς ἡμετέροις ἀντιγράφοις, ὑφ' ἑβδομήκοντα ἀνδρῶν ἄνωθεν τῶν ἑβραίων τὸ γένος, ἐπ' ἀκριβείᾳ δὲ τῆς πατρίου παιδείας δεδοκιμασμένων ἑρμηνευομένοις ὧδέ πως φέρεται, μὴ μικρὸν ὑμῖν ἀγῶνα παρέχειν ἀνθρώποις; καὶ πῶς κυρίῳ παρέχετε ἀγῶνα; διὰ τοῦτο δώσει κύριος αὐτὸς ὑμῖν σημεῖον. ἰδοὺ ἡ παρθένος ἐν γαστρὶ λήψεται, καὶ τέξεται υἱόν, ὃς κεκλήσεται ὁ μεθ' ἡμῶν θεός. τοῦτο γάρ, ὡς ἔφην, δηλοῦν βούλεται τὸ ἐμμανουὴλ ὄνομα. ἐν δὲ τοῖς αὐτῶν ἰουδαίων ἀντιγράφοις, κατὰ τὴν ἀκύλου μεταβολὴν φερομένοις· προσήλυτος δὲ ὁ ἀκύλας ἦν, οὐ φύσει ἰουδαῖος, ὅμως δ' οὖν καὶ κατ' αὐτὸν τοῦτον εἴρηται τὸν τρόπον· ἀκούσατε δὴ οἶκος δαβίδ, μή τι ὀλίγον ἀπὸ ὑμῶν μοχθοῦν ἄνδρας, ὅτι μοχθοῦτέ γε καὶ τὸν κύριον θεόν μου; διὰ τοῦτο δώσει αὐτὸς ὑμῖν σημεῖον. ἰδοὺ ἡ νεᾶνις ἐν γαστρὶ συλλαμβάνει, καὶ τίκτει υἱόν, καὶ καλέσεις ὄνομα αὐτοῦ, ἐμμανουήλ. παρὰ δὲ τῷ συμμάχῳ ταῦθ' οὕτως ἔχει· λέγεται δὲ ὁ σύμμαχος ἐβιωναῖος εἶναι· αἵρεσις δέ ἐστιν οὕτω καλουμένων τινῶν ἰουδαίων εἰς χριστὸν πιστεύειν λεγομένων, ἐξ ὧν ὁ σύμμαχος ἦν, παρ' ᾧ καὶ αὐτῷ ταῦτα οὕτως ἔχει, ἀκούσατε οἶκος δαβίδ, μὴ οὐκ αὔταρκες ὑμῖν κοποῦν ἀνθρώπους, ὅτι κοποῦτε τὸν θεόν μου; διὰ τοῦτο δώσει αὐτὸς ὑμῖν σημεῖον. ἰδοὺ ἡ νεᾶνις συλλαμβάνει καὶ τίκτει υἱόν, καὶ καλέσεις ὄνομα αὐτοῦ ἐμμανουήλ. ἐπεὶ γὰρ τοῦ ἰουδαίων ἔθνους τὸ σκληρὸν τοῦ τρόπου, καὶ πρὸς εὐσέβειαν δυσειθὲς, ἱδρῶτα καὶ κόπον, μόχθον τε οὐ τὸν τυχόντα καὶ ἀγῶνα παρεῖχε τοῖς πάλαι θεοφιλέσι προφήταις, τούτου χάριν οὐκ αὔταρκες ὑμῖν, φησί, τοὺς προφήτας τοῦ θεοῦ μοχθοῦν, καὶ ἀγῶνα παρέχειν ἀνθρώποις; ἀλλ' ἤδη καὶ τὸν θεόν μου κοποῦτε, καὶ ἀγῶνα παρέχετε καί γε τῷ θεῷ μου; οὕτω γὰρ καὶ θεοδοτίων ἐξέδωκεν. ὁ γοῦν προφήτης ἰδίως ἑαυτοῦ θεόν, ἀλλ' οὐχὶ καὶ τὸν πρὸς οὓς ὁ λόγος, τὸν κοπούμενον καὶ ἐπὶ τὸν ἀγῶνα ἀποδυόμενον προσεῖπεν, οὐκ ἂν φήσας, θεόν μου τὸν ἐπὶ πάντων θεὸν ἐν ἰουδαίοις, παρ' οἷς ἐκ πατέρων τὸ περὶ τὸν τῶν πάντων δημιουργὸν θεὸν σέβας ἐφυλάττετο. τίς δ' ἂν εἴη ὁ ἀγὼν καὶ μόχθος, ἢ ὁ κόπος τοῦ προφητευομένου θεοῦ, ἢ τὸ εἰς ἀνθρώπων γένεσιν ἥκειν, κατὰ μὲν ἡμᾶς, καὶ τὴν τῶν ἑβδομήκοντα ἑρμηνείαν, ἐκ παρθένου γεννώμενον· κατὰ δὲ τὴν νῦν παρὰ ἰουδαίοις φερομένην, ἐκ νεάνιδος. εὕροις δ' ἂν παρὰ μωσεῖ καὶ τὴν ὁμολογουμένως παρθένον, νεᾶνιν προσηγορευμένην. τῆς

γνώμῃ ἑτέρῳ μεμαρτυρημένῃ, ὑφ' ἑτέρου δὲ ἐκ βεβιασμένης τούτῳ κέκληκε τῷ
προσρήματι. ἀλλὰ καὶ ὁ ἐκ τῆς δηλουμένης τεχθησόμενος ἐμμανουὴλ μείζονα
ἢ κατὰ τὸν κοινὸν ἄνθρωπον ἐπιφέρεται δύναμιν, ἐκλεγόμενος τὸ ἀγαθὸν πρὶν
ἢ γνῶναι πονηρά, καὶ ἀπειθῶν πονηρίᾳ τοῦ ἐκλέξασθαι τὸ ἀγαθόν· καὶ ταῦτα οὐκ
" ἐν τῇ τοῦ ἀνδρὸς ἡλικίᾳ, ἀλλ' ἐν τῇ τοῦ παιδίου. διὸ εἴρηται, πρὶν ἢ γνῶναι τὸ παιδίον
" ἀγαθὸν ἢ κακόν, ἀπειθεῖ πονηρίᾳ τοῦ ἐκλέξασθαι τὸ ἀγαθόν. δι' ὧν παντελῶς
τὸ τῆς κακίας ἄπειρον τοῦ δηλουμένου παρίσταται. ἀλλὰ καὶ κρείττονα ἢ κατὰ ἄν-
θρωπον ἐπάγεται τὴν ἐπωνυμίαν, ὁ μεθ' ἡμῶν ὑπάρχων θεός· διὸ καὶ τὸ περὶ αὐ-
τοῦ σημεῖον βάθος εἶναι προείρηκεν, ὁμοῦ δὲ καὶ ὕψος· βάθος μέν, διὰ τὴν εἰς ἀνθρώ-
πους κάθοδον, ἢ καὶ τὴν μέχρι θανάτου παρουσίαν· ὕψος δέ, διὰ τὴν ἔνθεον ἐκ
τοῦ βάθους ἀποκατάστασιν, ἢ διὰ τὴν τῆς ἐνθέου προϋπάρξεως αὐτοῦ θεολογίαν. τίς
δ' ἂν εἴη ὁ μεθ' ἡμῶν θεός, ἢ ὁ διὰ τῆς παρθένου ἀποδεδειγμένος θεὸς κύριος, ὁ καὶ
τῷ ἀβραὰμ οὐκ ἄλλως, ἢ δι' ἀνθρώπου μορφῆς τεθεαμένος; εἰ δ' ἀναφέροιεν
ἐπὶ τὸν ἐζεκίαν οἱ ἐκ περιτομῆς ταῦτα, τὸν τοῦ ἄχαζ παῖδα, τοῦτον εἶναι φάσκον-
τες τὸν τῷ πατρὶ προσημαινόμενον, ἀλλ' οὔτε ὁ μεθ' ἡμῶν θεὸς ἐζεκίας ἦν, οὔτε
σημεῖον θεοπρεπὲς πέπρακταί τι ἐπ' αὐτῷ· ἀλλ' οὐδὲ ἀγαὶ ἢ μάρτυς τῷ θεῷ
ἦν περὶ τὴν ἐκείνου γένεσιν. καὶ ἄλλως παρὰ ταῦτα δείκνυται ὁ ἐζεκίας ἀποκλειό-
μενος τῶν χρόνων τῆς προφητείας. ταῦτα μὲν γὰρ βασιλεύοντος αὐτοῦ δὴ τοῦ
πατρὸς ἄχαζ, περὶ μελλόντων ἐθεσπίζετο· ὁ δὲ ἐζεκίας πρὸ τοῦ βασιλεῦσαι τὸν ἄχαζ
συνίσταται γεγεννημένος. εἰ δὲ μὴ ἐπὶ τοῦτον ἀναχθείη τὰ τῆς προκειμένης προρ-
ρήσεως, πολλοῦ δεῖ ἐφ' ἕτερον τῶν παρὰ ἰουδαίοις μετὰ τοὺς τῆς προφητείας χρό-
νους γενομένων. ἐπί γε μὴν τῆς τοῦ ἀληθοῦς ἐμμανουήλ, τοῦτ' ἔστι τοῦ γεγονότος
μεθ' ἡμῶν θεοῦ γενέσεως, καὶ ἐπὶ μόνης τῆς τοῦ σωτῆρος ἡμῶν τοῦ θεοῦ λόγου εἰς
ἀνθρώπους ἐπιδημίας. τῶν γὰρ δυεῖν βασιλέων καθῃρημένων κατελείφθη ἐρη-
" μος ἡ τῶν ἰουδαίων γῆ, ὥσπερ ἔσεσθαί φησιν ὁ χρησμὸς εἰπών, καταλειφθήσεται ἡ
" γῆ ἀπὸ προσώπου τῶν δύο βασιλέων. ὃ καὶ αὐτὸ ῥητῶς καὶ κατὰ λέξιν οὕτως ἂν ἀποδο-
θείη. κατὰ γὰρ βασιλέα ἄχαζ, καὶ ἠσαΐαν υἱὸν ἀμώς, καὶ τοὺς τῆς προφητείας χρό-
νους, βασιλεὺς συρίας ὁ ἐν δαμασκῷ, καὶ βασιλεὺς ἰσραὴλ ὁ ἐν σαμαρείᾳ, οὐχ ὁ
ἐν ἱερουσαλήμ, ἀλλ' ὁ τοῦ πλήθους τῶν ἰουδαίων τῶν ἀποστάντων τοῦ θείου νόμου,
συνθήκας πρὸς ἀλλήλους θέμενοι, τοὺς ὑπὸ τοῖς διαδόχοις δαβὶδ βασιλευομέ-
νους ἐπολιόρκουν. τούτων οὖν ἀμφοῖν τὴν καθαίρεσιν ἡ προφητεία θεσπίζουσα,
αὐτοὺς μὲν τοὺς κατ' ἐκεῖνο καιροῦ ἰουδαίους τε καὶ ἀλλοφύλους κατὰ τοῦ λαοῦ τοῦ θεοῦ
δεξιὰς ἀλλήλοις δεδωκότας, αὐτίκα μάλα διαλυθήσεσθαι καὶ ἀποχωρήσειν τοῦ πο-
λέμου φησί· τὴν γε μὴν βασιλείαν αὐτῶν καὶ τὴν διαδοχὴν εἰς τὸ παντελὲς καταλυ-
θήσεσθαι, καὶ ἀποσβεσθήσεσθαι ἐπὶ τῆς τοῦ προφητευομένου μεθ' ἡμῶν θεοῦ γενέ-
σεως. ἐπίστησον τοίνυν πότε ἡ δαμασκηνῶν ὁμοῦ καὶ ἰουδαίων κατελύθη βασι-
λεία, καὶ κατὰ ποίους χρόνους κατελείφθη ἡ γῆ τῶν ἰουδαίων ἀβασίλευτος, καὶ αὐτή γε
ἡ πρὶν πολλὰ δυναμένη δαμασκηνῶν χώρα μεγάλη χρεὶ(?) τὸ παλαιὸν τῆς συρίας
ἁπάσης βασιλεύουσα. ἐπὶ γὰρ τῆς τούτων καθαιρέσεως τὸν ἐμμανουὴλ πάντως που
γεννηθήσεσθαι εἰκός, καὶ τὸν προφητευόμενον ἐληλυθέναι. εἰ μὲν οὖν τῶν δηλουμένων
πρὶν ὁρᾷν(?) συνεστώσας τὰς βασιλείας, οὐδὲν χρὴ περαιτέρω ζητεῖν· μόνον δὲ ἔτι

καὶ νῦν

καὶ νῦν εἰς μέλλοντα χρόνον ἀναρτᾷν τὰς ἐλπίδας. εἰ δὲ ἔργῳ προφανὴς ἡ καθαί-
ρεσις τῶν εἰρημένων, ὡς μήτε ἐν Δαμασκῷ, μήτε ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ, καθ' ἡμᾶς αὐ-
» τοὺς φαίνεσθαι βασιλέα, πρόδηλον ὡς τέλους ἔτυχε τὸ λόγιον φῆσαν, καὶ κατα-
» λειφθήσεται ἡ γῆ ἀπὸ προσώπου τῶν δύο βασιλέων, ὧν σὺ φοβῇ, ἀπὸ προσώ-
» που αὐτῶν. τῶν βασιλέων, αὐτῇ τῇ βασιλείᾳ ὠνομασμένων. ὁ γοῦν Σύμμαχός φη-
» σιν, ἐγκαταλειφθήσεται ἡ γῆ ἀφ' ἧς σὺ ἐγκακεῖς, ἀπὸ προσώπου τῶν δύο βασιλέ-
» ων αὐτῆς. καὶ ὁ Ἀκύλας, ἐγκαταλειφθήσεται ἡ χθὼν ἣν σὺ σικχαίνεις, ἀπὸ προ-
» σώπου τῶν δύο βασιλέων αὐτῆς. καὶ ὁ Θεοδοτίων δὲ τοῦτον ἡρμήνευσε τὸν τρόπον,
» ἐγκαταλειφθήσεται ἡ γῆ ἣν σὺ βδελύσσῃ, ἀπὸ προσώπου τῶν δύο βασιλέων αὐ-
» τῆς. ὁρᾷς ὅπως τὴν γῆν καταλειφθήσεσθαι ἀβασίλευτον θεσπίζει; ποίαν δὲ
γῆν, ἢ τὴν τῶν Δαμασκηνῶν καὶ τὴν τοῦ Ἰσραήλ; τούτων γὰρ ἦσαν οἱ δύο βασιλεῖς,
οἱ περὶ ὧν ὁ λόγος. ὧν ὁ Ἄχαζ τὴν γῆν ἐσίκχαινεν ἢ ἐβδελύσσετο, ἀποκάμνων τε
ἐγκακῶν ἀπ' αὐτῆς. πότ' οὖν τοῦτο γέγονεν; τούτων γὰρ συμπερανθέντων, πᾶσα
ἀνάγκη καὶ τὸ προλεγόμενον μέρος τῆς προφητείας εἰς ἔργον κεχωρηκέναι. τοῦτο
δὲ ἦν, τὸ τὴν παρθένον τεκεῖν τὸν μεθ' ἡμῶν θεόν. καὶ δῆτα πρόδηλον τοῖς τὰς ἱστορίας
ἐξετάζουσιν, ὡς μέχρι μὲν τῶν χρόνων τῆς ἐπιφανείας τοῦ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ τοῦ
Χριστοῦ, καὶ ἐπὶ τῆς Δαμασκοῦ συνεστήκει τὸ ἐκ προγόνων διαδοχῆς βασίλειον.
μέμνηται γοῦν ὁ ἱερὸς ἀπόστολος Ἀρέτα τοῦ βασιλέως Δαμασκηνῶν. καὶ τοῦ Ἰου-
δαίων δὲ ἔθνους ἡ ἄτακτος, καὶ οὐ κατὰ νόμον εἰσέτι τότε διέμενε βασιλεία. οὐ γὰρ
ἀπὸ φύσεως Δαβὶδ ἔφερον τὴν τῆς ἀρχῆς διαδοχὴν Ἡρώδης, καὶ οἱ μετ' αὐτὸν
ἐπὶ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν γενόμενοι. μετὰ δὲ τὴν ἐπιφάνειαν αὐτοῦ, καὶ τὸ εὐαγγελικὸν εἰς
πάντας ἀνθρώπους τοῦ ἐκ τῆς παρθένου παιδὸς κήρυγμα, καταλέλειπται αὐτίκα ἡ
γῆ ἀπὸ προσώπου τοῖν δυεῖν βασιλέων. ἐξ ἐκείνου γὰρ τῆς Ῥωμαίων μοναρχίας
τῶν ἐθνῶν ἐπικρατησάσης, λέλυται μὲν καὶ πᾶσα ἡ κατὰ τοὺς τόπους ἐθναρχία τε καὶ
πολιαρχία. τέλος δὲ μετὰ τῶν ἄλλων καὶ τὰ τῆς ἐν χερσὶν ἐλάμβανε προφητεί-
ας. ῥητὰ μὲν οὖν ταῦτα. πρὸς δὲ διάνοιαν ὁ τῆς προφητείας λόγος ἁπάσης ψυχῆς τὸ
εὐσταθὲς καὶ γαληναῖον, καὶ εἰρηναῖον σημαίνει τῆς τὸν γεννηθέντα θεὸν αὐτὸν δὴ τὸν Ἐμ-
μανουὴλ παραδεξαμένης. ἑνὸς γὰρ Χριστοῦ καὶ τοῦ καταγγελθέντος πρὸς αὐτοῦ λό-
γου τῆς τῶν ἀνθρώπων ψυχῆς βασιλεύοντος, οἱ πρὶν ἀποπεφεύγασι πολέμιοι, δύο
τρόποι δυσσεβείας, ὅ, τε τὴν εἰδωλολατρείαν καὶ τὴν ἐν πολυτρόποις δόγμασιν ἑτε-
ροδοξίαν ὑποβάλλων ἀνθρώποις, καὶ ὁ τὴν ἐν ἤθεσι διαστροφὴν ἐνεργῶν. τού-
των δὲ οὖν ἔφερον οἱ πάλαι δηλούμενοι σωματικοὶ βασιλεῖς τὰ σύμβολα. ὧν ὁ μὲν
Δαμασκηνῶν, τῆς τῶν ἐθνῶν περὶ τὰ εἴδωλα πλάνης εἰκὼν ἦν· ὁ δ' ἕτερος, τῶν
ἀποστάντων τῆς Ἱερουσαλήμ, δηλαδὴ τῶν ἀποπεπτωκότων τῆς κατὰ τὸν νόμον τοῦ θεοῦ
λατρείας. ὅτι δὲ ταῦτα κατὰ διάνοιαν τροπικῶς ἀποδέχεσθαι προσήκει, μάθοις ἄν τις
καὶ ἀπὸ τῶν ἑξῆς ἐπιλεγομένων, δι' ὧν ἐν τῇ ἡμέρᾳ τοῦ Ἐμμανουὴλ μυίας τινὰς
καὶ μελίσσας ἐπελεύσεσθαι τῷ Ἰουδαίων ἔθνει καὶ ὁ λόγος θεσπίζει, τὰς μὲν ἀπ'
Αἰγύπτου, τὰς δὲ ἀπὸ τῶν Ἀσσυρίων, τὴν κεφαλὴν, καὶ τοὺς πόδας, καὶ τὸν πώγωνα ἀ-
ποξυρήσειν. ἄνθρωπον δὲ δάμαλιν βοῶν καὶ δύο πρόβατα θρέψειν, καὶ ἄλλα τι-
νὰ καθ' ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν χρόνον ἔσεσθαι οὐδαμῶς πρὸς λέξιν νοούμενα, κατὰ μόνην
δὲ διάνοιαν θεωρούμενα. ταῦτα μὲν οὖν τοιαῦτα. ὅπως δὲ ἡ παροῦσα γραφὴ

τῆς τοῦ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ γενέσεως παρεσήμηνε τὸν τρόπον, μαρτυρήσει
" ὧδέ πως ὁ εὐαγγελιστὴς γράφων, τοῦ δὲ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἡ γένεσις οὕτως ἦν. μνη-
" στευθείσης γὰρ τῆς μητρὸς αὐτοῦ Μαρίας τῷ Ἰωσήφ, πρὶν ἢ συνελθεῖν αὐτούς, εὑρέθη
" ἐν γαστρὶ ἔχουσα ἐκ πνεύματος ἁγίου. Ἰωσὴφ δὲ ὁ ἀνὴρ αὐτῆς, δίκαιος ὤν, καὶ μὴ
" θέλων παραδειγματίσαι αὐτήν, ἐβουλήθη λάθρα ἀπολῦσαι αὐτήν. ταῦτα δὲ
" αὐτοῦ ἐνθυμηθέντος, ἰδοὺ ἄγγελος κυρίου κατ' ὄναρ φαίνεται αὐτῷ λέγων, Ἰωσὴφ
" υἱὸς Δαυίδ, μὴ φοβηθῇς παραλαβεῖν Μαριὰμ τὴν γυναῖκά σου. τὸ γὰρ ἐν αὐτῇ γεν-
" νηθέν, ἐκ πνεύματός ἐστιν ἁγίου. τέξεται δὲ υἱόν, καὶ καλέσεις τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰησοῦν.
" αὐτὸς γὰρ σώσει τὸν λαὸν αὐτοῦ ἀπὸ τῶν ἁμαρτιῶν αὐτῶν. τοῦτο δὲ ὅλον γέγονεν, ἵνα
" πληρωθῇ τὸ ῥηθὲν ὑπὸ τοῦ κυρίου, διὰ τοῦ προφήτου λέγοντος, ἰδοὺ ἡ παρθένος
" ἐν γαστρὶ λήψεται, καὶ τέξεται υἱόν, καὶ καλέσεις τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἐμμανουήλ, ὅ ἐστι με-
" θερμηνευόμενον, μεθ' ἡμῶν ὁ θεός. οὕτω δὴ κατὰ ἡμᾶς τὰ τῆς θείας προγνώ-
σεως ἀπὸ τῆς τῶν πραγμάτων ἐκβάσεως πιστοῦται, δῆλος οὐκ ὢν τῆς προφη-
τείας ἀληθοῦς ἀποφανθείσης. ἑξῆς δὲ τούτων ἵνα καὶ ὁπόσα λέγεται ἔσεσθαι ἐν
τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ, δῆλον δὲ ὅτι ἐν τῷ χρόνῳ τῆς ἐπιφανείας τοῦ Ἐμμανουήλ, φέρε
" καταναοήσωμεν. συριεῖ, φησί, κύριος μυίαις αἳ κυριεύουσι μέρους ποταμοῦ Αἰγύ-
" πτου, καὶ τῇ μελίσσῃ ἥ ἐστιν ἐν χώρᾳ Ἀσσυρίων, καὶ ἐλεύσονται, καὶ ἀναπαύσονται ἐν
" ταῖς φάραγξι τῆς χώρας, καὶ ἐν ταῖς τρώγλαις τῶν πετρῶν, καὶ εἰς τὰ σπήλαια, καὶ
" εἰς πᾶσαν ῥαγάδα, καὶ ἐν παντὶ ξύλῳ. ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ ξυρήσει κύριος ἐν τῷ
" ξυρῷ τῷ μεγάλῳ, τῷ μεμισθωμένῳ πέραν τοῦ ποταμοῦ βασιλέως Ἀσσυρίων, τὴν
" κεφαλήν, καὶ τὰς τρίχας τῶν ποδῶν, καὶ τὸν πώγωνα ἀφελεῖ. καὶ ἔσται ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκεί-
" νῃ, θρέψει ἄνθρωπος δάμαλιν βοῶν, καὶ δύο πρόβατα, καὶ ἔσται ἀπὸ τοῦ πλεῖ-
" στον ποιεῖν γάλα, φάγεται βούτυρον. ὅτι βούτυρον καὶ μέλι φάγεται πᾶς ὁ κατα-
" λειφθεὶς ἐπὶ τῆς γῆς. καὶ ἔσται ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ πᾶς τόπος οὗ ἂν ὦσι χίλιαι ἄμ-
" πελοι χιλίων σίκλων, εἰς χέρσον ἔσονται καὶ εἰς ἄκανθαν, μετὰ βέλους καὶ τοξεύματος
" εἰσελεύσονται ἐκεῖ, ὅτι χέρσος καὶ ἄκανθα ἔσται πᾶσα ἡ γῆ, καὶ πᾶν ὄρος ἀροτριού-
" μενον ἀροτριαθήσεται. οὐ μὴ ἐπέλθῃ ἐκεῖ φόβος. ἔσται γὰρ ἀπὸ τῆς χέρσου τοῦ καὶ
" ἀκάνθης, εἰς βόσκημα προβάτου, καὶ καταπάτημα βοός. ταῦτα ἔσεσθαι ἐν τῇ
ἡμέρᾳ τοῦ Ἐμμανουὴλ ἡ μετὰ τοῦτο προφητεία προλέγει. ἅπερ ὁποίας ἔχεται θεω-
" ρίας ὥρα διελθεῖν, τὴν διάνοιαν ἐπιτεμνομένους. συριεῖ, φησί, κύριος μυίαις ἐν τῇ
" ἡμέρᾳ ἐκείνῃ αἳ κυριεύουσι μέρους ποταμοῦ Αἰγύπτου, καὶ τῇ μελίσσῃ ἥ ἐστιν ἐν
" χώρᾳ Ἀσσυρίων. ταῖς μὲν προτέραις εἰδωλολατρῶν ἀνθρώπων ψυχαῖς ἢ καὶ δυνά-
μεσιν, ὡς οἶμαι, ἀκαθάρτοις καὶ ἀηδέσι μυίαις ὀνομαζομέναις, καὶ μυίαις Αἰγυπτια-
καῖς θυσίαις καὶ αἵμασιν εἰδώλων χαιρούσαις. τῇ δὲ μελίσσῃ ζώῳ κέντρον ἐπιφερο-
μένῳ, βασιλεύειν τε καὶ βασιλεύεσθαι, καὶ πολεμεῖν ἐπισταμένῳ, ἀμύνασθαί τε καὶ
τιτρώσκειν εἰδότι τοὺς ἀνθισταμένους. ταύτας οὖν ὁμοῦ συνελθούσας, τὰς μὲν ἐκ τῆς
τῶν εἰδωλολατρῶν χώρας, τὰς δὲ ἀπὸ τῆς τῶν κατευθυνόντων γῆς· κατευθύνοντες
γὰρ οἱ Ἀσσύριοι ἑρμηνεύονται, κελεύσει ὥσπερ σύρισμά τι τοῦ κυρίου καὶ θεοῦ τῶν
ὅλων τῆς Ἰουδαίας ἁπάσης ἐπικρατήσειν, διὰ τὴν εἰς Χριστὸν ἀπιστίαν αὐτῶν, ἐν τῇ
ἡμέρᾳ τοῦ Ἐμμανουήλ, φησί. σημαίνει δὲ διὰ τούτων ἔθνη ἀλλόφυλα καὶ στρατιω-
τικὰ οἰκήσειν τὴν Ἱερουσαλὴμ καὶ τὴν Ἰουδαίαν γῆν. ὅπερ καὶ ὁ σωτὴρ ἡμῶν λέγων προ-

τίθεις

ἑτέροις ὀνόμασιν ἐθέσπιζεν, εἰπών, καὶ ἱερουσαλὴμ ἔσται πατουμένη ὑπὸ ἐθνῶν. ὃ καὶ τέλους ἔτυχε, μετ' οὐ πολὺν χρόνον τῆς τοῦ σωτῆρος ἡμῶν φωνῆς, ῥωμαίων τὴν πόλιν ἑλόντων, ἀλλοφύλους τε ἄνδρας αὐτόθι κατοικισάντων καὶ ἐπὶ τοῦ τόπου κατασποδησάντων. πάλιν δὲ ὁ αὐτὸς κύριος ξυρήσειν λέγεται ἐν τῷ τοῦ βασιλέως ἀσσυρίων ξυρῷ, ἤτοι τῇ κολαστικῇ δυνάμει τοῦ ἄρχοντος τοῦ αἰῶνος τούτου, τὴν κεφαλὴν, καὶ τοὺς πόδας, καὶ τὸν πώγωνα, οὐκ ἄλλου τινός, ἢ αὐτῆς τοῦ ἰουδαίων ἔθνους· τοῦτ' ἔστι τὸν κόσμον αὐτῶν καὶ τὴν δόξαν περιελεῖν, διὰ τῆς καθόλου ἐπικρατούσης ἀρχῆς. ῥωμαίους δὲ εἶναι τούτους αἰνίττεται. διὰ γὰρ τοῦ τῶν ἀσσυρίων ὀνόματος ἡγοῦμαι τὴν καθ' ἕκαστον χρόνον ἐπικρατοῦσαν τῶν ἐθνῶν βασιλείαν σημαίνεσθαι. διὸ τοὺς κατευθύνοντας ἀπὸ τῆς ἑβραίων φωνῆς ἑρμηνεύεσθαι τοὺς ἀσσυρίους· ὥστε εἶναι ῥωμαίους τοὺς νῦν κατευθύνοντας. ἐπεὶ καὶ ἀληθῶς τῷ ῥωμαίων ξυρῷ, ἤτοι τῇ πολιτικῇ καὶ πολεμικῇ δυνάμει, πᾶσαν τὴν δόξαν τοῦ ἰουδαίων ἔθνους, ἐν ᾗ τὸ πρὶν ἐκόμα, καὶ πᾶσαν αὐτῶν τὴν ἀνδρείαν διὰ τοῦ πώγωνος καὶ τῶν τριχῶν καὶ τῶν ποδῶν σημαινομένην, περιεῖλεν ὁ τῶν ὅλων θεός. οὐδὲ ἄλλοτε γοῦν πω πρότερον ἐξ αἰῶνος, ἢ μετὰ τὴν τοῦ σωτῆρος ἡμῶν, αὐτοῦ δὲ τοῦ ἐμμανουὴλ γένεσιν, περιεῖλεν αὐτῶν ὁ θεὸς πάντα τὸν κόσμον, διὰ τῆς τῶν ῥωμαίων ἀρχῆς. ἀντὶ δὲ τοῦ βασιλέως ἀσσυρίων, ὁ μὲν ἀκύλας, ἐν βασιλείᾳ ἀσσυρίων. ὁ δὲ θεοδοτίων, ἐν τῷ βασιλεῖ τῶν ἀσσυρίων, ἐκδέδωκεν, ὁμοίως δὲ καὶ σύμμαχος, σαφὲς ποιοῦντες ὅτι μὴ τοῦ βασιλέως ἀσσυρίων τὴν κεφαλὴν ξυρήσειν ὁ λόγος ἀπειλεῖ, ἀλλ' ἐν τῷ αὐτοῦ ξυρῷ, καὶ ἐν αὐτῷ τε τῷ βασιλεῖ τῶν ἀσσυρίων τὰ προφητευόμενα διαθήσειν τὸ ἰουδαίων ἔθνος. τούτοις οὖν καὶ ἡ ἔκβασις ἐπιμαρτυρεῖ τῶν λόγων. ἐπὶ σχολῆς δέ τις καὶ πλεῖστα ἕτερα ὥσπερ εἰς ἀσσυρίων πρόσωπον ἐν ταῖς προφητείαις εἰρημένα εὕροι ἂν ἐπιτηρήσας, οὐδαμῶς μὲν τοῖς ἀσσυρίοις ἐφαρμόσαι δυνάμενα, τῇ δὲ ἐπικρατούσῃ καθόλου τῶν κατὰ χρόνους ἐθνῶν βασιλείᾳ. ἤδη γοῦν καὶ πέρσας εὕρομεν παρὰ ἑβραίοις ἀσσυρίους ὠνομασμένους. διὸ καὶ νῦν ὑπειλήφαμεν αἰνίττεσθαι τὸν λόγον τὴν ῥωμαίων ἀρχήν. κατευθύνουσαν γὰρ καὶ κατευθυνομένην ὑπὸ τοῦ θεοῦ, μετὰ τὴν τοῦ σωτῆρος ἡμῶν παρουσίαν ὁρῶμεν. μηδεὶς δὲ ὑπολαμβανέτω πάντα ἡμᾶς λέγειν τὰ περὶ ἀσσυρίων ἐν ταῖς θείαις φερόμενα γραφαῖς, ἐπὶ ῥωμαίους ἀνάγεσθαι. ἠλίθιον γὰρ καὶ ἀναιδὲς τοῦτο. ἀλλά τινας εἶναι προφητικὰς φωνὰς ταῖς περὶ τοῦ χριστοῦ μαρτυρίαις συμπεπλεγμένας, αἷς φαμὲν περὶ ῥωμαίων αἰνίττεσθαι διὰ τῆς τῶν ἀσσυρίων προσηγορίας, ἐκ τῆς τοῦ ὀνόματος ἑρμηνείας αἰεὶ σημαινομένης τῆς κατὰ χρόνους ἐπικρατούσης τῶν ἐθνῶν βασιλείας, ὡς ἐπὶ καιροῦ τοῦ προσήκοντος παραστήσομεν. καὶ ἔγωγε τὸν λογισμὸν τῆς αὐτῆς ἀποδόσεως πρὸς ἐμαυτὸν διερευνώμενος, οἶμαι δὲ οὐδὲν ἕτερον μὴ ὀνομαστὶ τὴν ῥωμαίων μνημονεῦσαι τὰ προφητικὰ λόγια, ἢ διὰ τὸ μέλλειν ἐπὶ τῆς ῥωμαίων βασιλείας τὴν τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ἰησοῦ χριστοῦ διαλάμπειν εἰς πάντας ἀνθρώπους διδασκαλίαν, καὶ τὰς προφητικὰς γραφὰς ἐπ' αὐτῆς τε τῆς ῥωμαίων πόλεως, καὶ ἐν πᾶσι τοῖς ὑπὸ ῥωμαίοις ἔθνεσι δημοσιεύεσθαι. ἵν' οὖν τοῖς τῆς ἀρχῆς κρατοῦσι δυσαρέστησις μηδεμία γένηται ἐκ τῆς προδήλου περὶ αὐτῆς ἀναγραφῆς, δι' αἰνιγμάτων ὁ λόγος ἐπεκρύψατο, ἔν τε ἑτέροις πλείοσιν, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἐν ταῖς τοῦ δανιὴλ θεωρίαις, ὥσπερ οὖν καὶ ἐν τῇ μετὰ χεῖρας προφητείᾳ, ἐν ᾗ κατευθύνοντας αὐτοὺς ὀνομάζει προσειπὼν ἀσσυρίους. τῷ τοιούτῳ τοιγαροῦν ξυρῷ τὸν

σύμπαντα κόσμον τοῦ ἰουδαίων ἔθνους, μετὰ τὴν τοῦ ἐμμανουὴλ γένεσιν ἀφανισθή-
σεσθαι θεσπίζει. ἔτι δὲ ἐν τῇ δηλουμένῃ ἡμέρᾳ, δῆλον δὲ ὅτι τῇ τοῦ ἐμμανουὴλ,
τοῦτ' ἔστι τῇ τοῦ χριστοῦ ἐπιφανείας, θρέψει, φησὶν, ἄνθρωπος δάμαλιν βοῶν, καὶ
δύο πρόβατα. καὶ ἔσται, ἀπὸ τοῦ πλεῖστον ποιεῖν γάλα, βούτυρον καὶ μέλι φάγεται
πᾶς ὁ καταλειφθεὶς ἐπὶ τῆς γῆς. δι' ὧν φαίη ἄν τις ἤτοι λιμὸν αἰνίττεσθαι, καὶ σπα-
νίαν ὑποβαλοῦσαν τοῦ ἐκ περιτομῆς λαοῦ, μὴ εὐποροῦντος μὲν τῆς ἀπὸ σίτου
κατὰ φύσιν τροφῆς, μηδὲ γῆν ἀροῦντος, καὶ σπείροντος, καὶ θερίζοντος, μηδὲ ποίμνας
προβάτων, μηδὲ βοῶν ἀγέλας κεκτημένου, ἐχομένου δὲ δύο προβάτων καὶ
δαμάλεως μιᾶς, τὸ τούτων γάλα ποριζομένου. ἢ ἄλλως τροπολογῶν, τὸν μὲν κατα-
λειφθέντα ἐπὶ τῆς γῆς αἰνίττεσθαι φαίη ἂν τὸν τῶν ἐκ περιτομῆς εἰς τὸν σωτῆρα καὶ
κύριον ἡμῶν πεπιστευκότων ἀποστόλων τε καὶ εὐαγγελιστῶν χορόν· ὧν ἕκαστος λεῖμ-
μα κατ' ἐκλογὴν χάριτος γεγονὼς, καὶ διὰ τοῦτο ὁ καταλειφθεὶς ἐπὶ τῆς γῆς ὠνο-
μασμένος, θρέψειν λέγεται δάμαλιν βοῶν, καὶ δύο πρόβατα, τρία καθ' ἑκάστην
ἐκκλησίαν τάγματα, ἓν μὲν τὸ τῶν ἡγουμένων, δύο δὲ τὰ τῶν ὑποβεβηκότων, τοῦ
τῆς ἐκκλησίας τοῦ χριστοῦ λαοῦ εἰς δύο τάγματα διῃρημένου, εἴς τε τὸ τῶν πιστῶν, καὶ
τῶν μηδέπω τῆς διὰ λουτροῦ παλιγγενεσίας ἠξιωμένων, οἷς καί φησιν ὁ θεῖος ἀπόστο-
λος, γάλα ὑμᾶς ἐπότισα, οὐ βρῶμα. τοὺς δὲ ἐν ἤδη τελειοτέρᾳ καταστάσει ὄντας,
δάμαλιν βοῶν εἰκότως ἀποκαλεῖ, γυμνήματα τελειοτέρων βοῶν τυγχάνοντας, οἷος
αὐτὸς ἦν ὁ ἀπόστολος, περὶ ἑαυτοῦ καὶ τῶν παραπλησίως αὐτῷ καμνόντων λέγων,
μὴ τῶν βοῶν μέλει τῷ θεῷ; ἢ δι' ἡμᾶς πάντως λέγει; εἴη δὲ ἂν καὶ πᾶν τὸ τάγμα τῶν
τῆς ἐκκλησίας προεστώτων, ἀροῦν τε καὶ γεωργεῖν τὰς τῶν ἀνθρώπων ψυχὰς εἰ-
κεχειρισμένων, δάμαλις ὠνομασμένη βοῶν, γυμνήματα τυγχάνουσα τῶν ἀπο-
στολικῶν τρόπων τε καὶ μαθημάτων, οἳ καὶ εἰς τοσοῦτον ἀρετῆς ἐπιδώσειν λέγονται,
ὡς ἐκ πολυγονίας τοσοῦτον προβαλεῖσθαι γόνιμον καὶ λογικὸν ταῖς εἰσαγωγικαῖς δι-
δασκαλίαις γάλα, ὡς καὶ ἑτέροις μυρίοις τρέφεσθαι ἐξ αὐτῶν. τούτων δὲ πέρι τῶν
καταλειφθέντων ἐπὶ τῆς γῆς γυμνασμένων, ἕτερόν τι συμβήσεσθαι ἐν τῇ ἡμέρᾳ
ἐκείνῃ, δῆλον δὲ ὅτι ἐν τῷ χρόνῳ τῆς τοῦ ἐμμανουὴλ παρουσίας, παρασαφηνεῖ· τί δὲ
τοῦτο; πᾶς τόπος, φησὶ, τοῦ ἐκ περιτομῆς λαοῦ, ἐφ' οὗ ἦσαν χίλιαι ἄμπελοι χιλίων
σίκλων, εἰς χέρσον ἔσονται καὶ εἰς ἄκανθαν. μετὰ γὰρ βέλους καὶ τοξεύματος εἰσελεύ-
σονται ἐκεῖ, δῆλον δ' ὅτι οἱ πολέμιοι, ὅτι χέρσος καὶ ἄκανθα ἔσται πᾶσα ἡ γῆ. καὶ
θέα γε ὅσα ἐν τῇ ἡμέρᾳ τοῦ ἐμμανουὴλ, λέγω δὲ ἐν τῷ τῆς ἀνατολῆς καιρῷ λογι-
κοῦ φωτὸς τοῦ διὰ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν εἰς πάντας ἀνθρώπους ἐπιλάμψαντος,
περὶ τὸ ἰουδαίων ἔθνος ἔσεσθαι ὁ λόγος θεσπίζει· δυνάμεις τε ἀκαθάρτους καὶ πο-
λεμικὰς τὰς πάλαι ἐν τοῖς ἔθνεσιν ἐνεργούσας, ἔν τε αἰγύπτῳ καὶ τῇ χώρᾳ τῶν ἀσ-
συρίων. ἃς τοῦ κυρίου συρίσαντος καὶ ὥσπερεὶ παρορμήσαντος καὶ παρακελευσαμένου
αὐταῖς, τῇ χώρᾳ φησὶν αὐτῶν ἐπελεύσεσθαι, διὰ τὸ τοιούτων ἀξίαν γεγονέναι. καὶ
ἀναπαύσεσθαι τὰς εἰρημένας δυνάμεις φησὶν ἐν φάραγξι, καὶ ἐν τρώγλαις πε-
τρῶν, εἴς τε τὰ σπήλαια, καὶ εἰς πᾶσαν ῥαγάδα αὐτῶν. κατὰ μὲν διάνοιαν, ἐν ταῖς ψυ-
χαῖς αὐτῶν, καὶ ἐν ταῖς τοῦ σώματος αἰσθήσεσι, τοῖς τε λογισμοῖς καὶ ταῖς διερρωγυί-
αις αὐτῶν διανοίαις· κατὰ δὲ τὴν πρόχειρον λέξιν, καθ' ὅλης αὐτῶν τῆς χώρας. ὃ καὶ τίς
οὐκ ἂν ἀποθαυμάσειεν, ὀφθαλμοῖς ὁρῶν τοὺς πολεμίους αὐτῶν πάντα τόπον τῆς ἰου-
δαίας

δείας κατειληφότας, καὶ τοὺς ἀλλοφύλους καὶ εἰδωλολάτρας ἀνθρώπους ἐν πάσαις αὐτῶν πόλεσί τε καὶ χώραις ἀναπεπαυμένους; οὐ ταῦτα δὲ ἄρα μόνα διαθήσειν φησὶν αὐτοὺς ὁ λόγος, ἀλλὰ ξυρῷ τοῦ νενοημένου ἡμῖν βασιλέως ἀσσυρίων, τὴν κεφαλὴν αὐτῶν, καὶ τὰς τρίχας τῶν ποδῶν, καὶ τὸν πώγωνα, πάντα δηλαδὴ τὸν πάλαι περικείμενον αὐτοῖς κόσμον ξυρήσειν. κατὰ δὲ τὴν αὐτὴν ταύτην ἡμέραν, καὶ κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον, ἀπειλεῖ ἐν ἐσχάτῃ πενίᾳ τοῦ κατὰ θεὸν πλούτου καταστήσεσθαι αὐτοὺς, ὡς μὴ ἄρτων λογικῶν εὐπορεῖν, μήτε στερεᾶς καὶ πνευματικῆς τροφῆς, ἀγαπᾶν δὲ γάλακτι τρέφεσθαι τῷ νηπιώδει, καὶ εἰσαγωγικῷ λόγῳ. ἔτι πρὸς τούτοις καὶ τὰς ἀμπέλους αὐτῶν εἰς χέρσον ἔσεσθαι. ἐπεὶ γὰρ, ὡς ὁ αὐτὸς
» προφήτης φησὶν, ἔμεινεν ὁ γεωργὸς ἅμα καὶ δεσπότης αὐτῶν, τοῦ ποιῆσαι σταφυ-
» λὴν τὸν ἀμπελῶνα· ὁ δὲ ἐποίησεν ἀκάνθας, καὶ οὐ δικαιοσύνην, ἀλλὰ κραυγὴν· διὰ καὶ ἀφαιρῶν τὸν φραγμὸν αὐτοῦ, καὶ καθαιρῶν τὸν τοῖχον, εἰς χέρσον καταστήσειν τὸν ἀμπελῶνα μαρτύρεται, καὶ τοῖς ἐχθροῖς παραδώσειν αὐτὸν, οὓς μετὰ βέλους καὶ τοξεύματος εἰσελεύσεσθαί φησιν ἐκεῖ τοὺς τὴν ἐξουσίαν εἰληφότας ὑπὸ τοῦ θεοῦ τοῦ παραδόντος αὐτοῖς οὐκ ἀκρίτως, ἀλλ' εὖ μάλα ἐνδίκῃ, ὅτι δὴ χέρσος καὶ ἄκανθα αὐτῶν γέγονε πᾶσα ἡ γῆ. διὰ τοῦτο γοῦν ἐπείπερ εἰς χέρσον καὶ ἀκάνθας αὐτοὶ
» ἑαυτοὺς κατέστησαν, εἰσελεύσονται, φησὶν, ἐκεῖ μετὰ βέλους καὶ τοξεύματος, οἱ τὴν
» κατ' αὐτῶν ἐξουσίαν εἰληφότες. μὴ θαύμαζε δή εἰ καὶ ταῦτα συνεσκιασμένως καὶ δι' αἰνιγμάτων ἀποδέδοται. λέλεκται γοῦν ἤδη πρότερον ἡ αἰτία τῆς τοιαύτης οἰκονομίας τοῦ λόγου, βουληθέντος ἐπικρύψασθαι τὸν ἔσχατον τοῦ ἰουδαίων ἔθνους ὄλεθρον, ὡς ἂν φυλάττοιτο παρ' αὐτοῖς ἡ γραφὴ εἰς ἡμετέραν τῶν ἐθνῶν βελτίωσίν τε καὶ ὠφέλειαν. εἰ γοῦν ἀνακαφανδὸν αὐτοῖς μὲν ὄλεθρον, τοῖς δ' ἔθνεσιν ἀγαθὰ προεκήρυττον αἱ προφητεῖαι, οὐδεὶς ἂν περὶ αὐτὰς ἐσπούδασε τῶν ἐκ περιτομῆς, ἀλλ' ὡς αὐτοῖς ἐναντίας οὔσας καὶ ἐχθρὰς διέφθειραν ἂν αὐτὰς, καὶ οὐκ ἔτι ἡμῖν τοῖς ἐξ ἐθνῶν παρῆν ταῖς τῶν προφητῶν περὶ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν καὶ περὶ ἡμῶν αὐτῶν μαρτυρίαις χρήσασθαι. ἀλλὰ γὰρ τοσούτων ἐν τῇ τοῦ ἐμμανουὴλ ἡμέρᾳ περὶ τὸ ἰουδαίων ἔθνος γενησομένων, κατὰ τὴν ἑτέραν ἑρμηνείαν, [illegible] τις ἔσεσθαι
» λέγεται) ὁ καταλειφθεὶς ἐξ αὐτῶν, περὶ οὗ φησιν ὁ ἀπόστολος, λεῖμμα κατ' ἐκλο-
» γὴν χάριτος γέγονεν. ὃς δὴ θρέψει δάμαλιν βοῶν, καὶ δύο πρόβατα, καὶ ἀπὸ τοῦ πλεῖστον ποιεῖν γάλα, βούτυρον καὶ μέλι φάγεται. τοιοῦτος δὲ ἡμῖν ἀπεδείχθη κατὰ τὴν δευτέραν ἀπόδοσιν πᾶς ὁ ἀποστολικὸς τῶν μαθητῶν χορὸς τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ἰησοῦ χριστοῦ. ὥσπερ δὲ ὁ καταλειφθεὶς ἐκεῖ τοιοῦτος ἔσεσθαι προφητεύεται, οὕτω καὶ τῆς χώρας ἁπάσης τοῦ ἰουδαίων ἔθνους, τοῦ τε ἀμπελῶνος αὐτῶν εἰς χέρσον καὶ ἀκάνθας μεταβεβλημένου, καὶ διὰ ταῦτα τοῖς πολεμίοις παραδεδομένου, ἔμπαλιν ἐκ θατέρου μέρους τὸ ὄρος ἀροτριώμενον ἀροτριαθήσεσθαι προφητεύεται. ἡγοῦμαι δὲ τὴν τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ἰησοῦ χριστοῦ ἐκκλησίαν οὕτως αἰνίττεσθαι,
» περὶ ἧς καὶ αὐτός φησιν, οὐ δύναται πόλις κρυβῆναι ἐπάνω ὄρους κειμένη. τὸ γὰρ ἐπηρμένον μετέωρόν τε καὶ ὑψιπετὲς τῶν τῆς ἐκκλησίας πολιτευμάτων ὄρος ἡγοῦ-
» μαι διὰ τούτων ἀνηγορεῦσθαι. τοῦτο δ' οὖν, φησὶ, τὸ ὄρος ἀροτριώμενον ἀρο-
» τριαθήσεται· ὡς μὴ ἐπελθεῖν ἐκεῖ φόβον, ἀλλὰ καὶ εἰς τοσοῦτον αὐτὸ μεταβαλεῖσθαι ἀπὸ τῆς προτέρας ἐρημίας, καὶ χέρσου καὶ ἀκάνθης, ὡς ἐπιτήδειον καταστῆναι.

εἰς βόσκημα προβάτου, καὶ καταπάτημα βοός. καὶ πάρεστί γε ἐπιλογίσασθαι,
ὅπως ἡ τοῦ χριστοῦ ἐκκλησία πάλαι οὖσα χέρσος καὶ ἄκανθα, διὰ τὴν αὐτοῦ χάρι-
τος εἰς τοσοῦτον ἤλασε μεταβολῆς, ὥστε πόαν καὶ βοτάνην εὔθετον τῆς λογικῆς καρ-
ποφορίας ἐπὶ τοσοῦτον βλαστῆσαι, ὡς καὶ τοὺς προβατώδεις καὶ ἁπλουστέρους ἀ-
πολαύειν αὐτῆς δύνασθαι, τούς τε ἐν ἕξει τελειοτέρᾳ προβεβηκότας ἀροῦν καὶ γεωρ-
γεῖν αὐτὴν, βόας προσαγορευομένους, ὡς καὶ ὁ θεῖος ἀπόστολος παιδεύοντα
» παρεστήσατο ἐν τῷ φάναι, μὴ τῶν βοῶν μέλει τῷ θεῷ; ἢ δι' ἡμᾶς πάντως λέ-
» γει; δι' ἡμᾶς γὰρ ἐγράφη, ὅτι ὀφείλει ὁ ἀροτριῶν ἐπ' ἐλπίδι ἀροτριᾶν, καὶ ὁ ἀλοῶν
» ἐπ' ἐλπίδι τοῦ μετέχειν. οὕτως ἡ πάλαι ἔρημος καὶ χέρσος μεταβέβληκε κατὰ τὴν
τοῦ χριστοῦ παρουσίαν, ὡς καὶ τοῖς οὕτως νενοημένοις βουσὶν εἰς τὴν κατάλληλον
γεωργίαν ἐπιτηδείως ἔχειν. ἐπίστησον δὲ, ἵνα τέως, ὑπὸ μίαν καὶ τὴν αὐτὴν διά-
νοιαν γένεσις ἐκ παρθένου προφητεύεται, καὶ κατὰ τὸ αὐτό φησιν ὁ λόγος τὴν μὲν πάλαι
καρποφόρον γῆν, τὴν πρὶν οὖσαν χιλίων σίκλων, εἰς χέρσον ἔσεσθαι καὶ εἰς ἄκανθαν,
πᾶσάν τε τὴν γῆν αὐτῶν διὰ τὸ γενέσθαι εἰς ἄκανθαν καὶ εἰς χέρσον παραδοθήσεσθαι
τοῖς μετὰ βέλους καὶ τοξεύματος εἰσελευσομένοις. τοὐναντίον δὲ πείσεσθαι πᾶν ὄρος·
ἀπὸ γὰρ τῆς προτέρας χέρσου καὶ ἀκάνθης μεταβαλεῖσθαι εἰς βόσκημα προβάτου,
καὶ καταπάτημα βοός, ὥστε αὐτὸ ἀροτριώμενον ἀροτριαθήσεσθαι, καὶ μὴ ἐπελεύ-
σεσθαι ἐκεῖ φόβον. δι' ὧν σαφῶς ἡγοῦμαι σημαίνεσθαι τὴν τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ἐκ
παρθένου γένεσιν, καὶ τὰ μετὰ ταύτην ὁμοῦ καὶ ἀθρόως ἰουδαίοις τε καὶ τοῖς λοιποῖς
ἔθνεσι συμβεβηκότα, τὴν γὰρ ἑκατέρων τῶν ταγμάτων εἰς τοὐναντίον μεταβολὴν, τὴν
μὲν, τὴν ἀπὸ τῶν κρειττόνων ἐπὶ τὸ χεῖρον· τῆς δὲ ἐξ ἐθνῶν ἐκκλησίας τὴν ἀπὸ τῆς πά-
λαι ἐρημίας ἐπὶ τὴν κατὰ θεὸν καρποφορίαν, ἅπερ καθ' ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν καιρὸν τῆς τοῦ
ἐμμανουὴλ ἐπιφανείας ἐπιτελεσθήσεσθαι προφητεύοντα, ταῖς προρρήσεσιν ἀκο-
λούθως οὐκ ἄλλοτε, ἢ μετὰ τὴν τοῦ σωτῆρος ἡμῶν παρουσίαν τέλος εἰληφότα δεί-
κνυται διά τε τῶν ἐμφανῶς εἰρημένων κατὰ ἰουδαίους πραγμάτων, καὶ διὰ τῆς ἐξ
ἐθνῶν ἐκκλησίας. εἰ μὲν γὰρ κατὰ τὴν παρουσίαν τοῦ σωτῆρος ἡμῶν, αὐτοῦ δὴ ἰησοῦ τοῦ χρι-
στοῦ, μὴ πέπαυται βασιλευομένη ἡ τῶν δαμασκηνῶν ἀρχὴ καὶ τῶν ἰουδαίων, καὶ εἰ
μὴ ἐν ὄψεσιν ὑμῶν αὖθις νῦν θεωρεῖται καταλελειμμένη ὑπ' αὐτῶν ἡ γῆ, καὶ ὑπὸ
ἐθνῶν ἀλλοφύλων καὶ εἰδωλολατρῶν κατοικουμένη· καὶ πρὸς τούτοις εἰ μὴ γέγονεν
εἰς χέρσον καὶ ἄκανθαν πᾶσα ἡ πάλαι σεμνοτάτη, αὐτοῦ δὴ τοῦ ἱεροῦ αὐτῶν ἁγιά-
σματος ὥρα, καὶ εἰ μὴ εἰδωλολάτραι ἀκάθαρτοι ἄνδρες, οἵ τε πολέμιοι αὐτῶν κατὰ
βέλους καὶ τοξεύματος ἐπελθόντες, ὑπ' αὐτοῦ γε τοῦ κυρίου παρορμηθέντες ἐκ τῆς ἀλλο-
δαπῆς ἐληλύθασιν, ἀνεπαύσαντό τε ἐν ταῖς χώραις αὐτῶν πάντα τόπον καὶ πάσας τὰς
πόλεις αὐτῶν ἰδιοποιησάμενοι· καὶ ἔμπαλιν, εἰ μὴ ἀπὸ χέρσου καὶ ἀκάνθης τῆς πρὶν ἀγεωρ-
γίας, διὰ τῆς τοῦ σωτῆρος ἡμῶν διδασκαλίας μεταβαλόντα πάντα τὰ εἰς αὐτὸν πε-
πιστευκότα ἔθνη τὴν εὐσεβῆ καὶ κατὰ θεὸν λογικὴν ἀπείληφε καρποφορίαν· καὶ ἐπὶ τούτοις,
εἰ μὴ ὀφθαλμοῖς τὸν χριστὸν ἰδόντες οὐκ ἐπίστευον, καὶ διδάσκοντος ἀκούσαντες εἰ μὴ
παρήκουον, καὶ εἰ μὴ τὰ λοιπὰ τῆς προφητείας ἐναργέστατα τέλους τυχόντα ἀπὸ τῶν
χρόνων ἰησοῦ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν δείκνυται, οὐκ ἂν εἴη αὐτὸς ὁ προφητευόμενος. εἰ δὲ
καὶ τυφλῷ, ὥς φασι, δῆλα τὰ τῶν λόγων ἀποτελέσματα, οὐκ ἄλλοτε ἢ ἀπὸ τῶν
χρόνων τῆς ἐπιφανείας αὐτοῦ πεπληρωμένα, τί χρὴ λοιπὸν καὶ περὶ τῆς ἐκ παρθέ-

νου γενέσεως αὐτοῦ ἀμφιβόλως ἔχειν, οὐχὶ δὲ εὐγνώμονι λογισμῷ ἀπὸ τῶν εἰσέτι νῦν ὁρωμένων καὶ τὴν κατὰ ἀρχὴν τῶν παραδόξων πιστοῦσθαι; ὁρώμενα δὲ εἰσέτι νῦν τίνα ἂν εἴη, ἀλλ' ἢ ἥ τε ἰουδαίων εἰς αὐτὸν ἀπιστία, ἐναργῶς κατὰ τὸν χρησμὸν πληρουμένη τὸν φάσκοντα, ἀκοῇ ἀκούσετε, καὶ οὐ μὴ συνῆτε, καὶ βλέποντες βλέψετε, καὶ οὐ μὴ ἴδητε. ἐπαχύνθη γὰρ ἡ καρδία τοῦ λαοῦ τούτου. καὶ ἡ πολιορκία τῆς ἱερουσαλὴμ, καὶ τοῦ πάλαι αὐτῶν ἁγιάσματος ἡ παντελὴς ἐρήμωσις, τῶν τε ἀλλοφύλων ἐθνῶν ἐπὶ τῆς χώρας αὐτῶν κατοίκησις, μετὰ κέντρων αὐτούς, τοῦτ' ἔστι μετὰ σκληρῶν ἐπιταγμάτων, καταδουλουμένων. τοῦτο γὰρ ἐδήλου τῶν μικρῶν καὶ μεγίστων τὰ παραδεδειγμένα. καὶ ἐπὶ πᾶσιν ἡ τῶν ἐθνῶν ἀπὸ τῆς προτέρας ἐρημίας εἰς τὴν κατὰ θεὸν γεωργίας μεταβολή. ταῦτα δὴ οἰκείοις ὀφθαλμοῖς ὁρώμενα τίς οὐκ ἂν ἐκπλαγείη θαυμάσας; τίς δὲ οὐ θείαν ὡς ἀληθῶς ὁμολογήσειεν ἂν τὴν προῤῥησιν, ἀκούων ἄνωθεν πρὸ χιλίων ὅλων ἐτῶν ἐν βίβλοις ἀποκείμενα ταῦτα καὶ μηνυόμενα, οὐ μὴν δέ ποτε εἰς τέλος ἀχθέντα, ἢ μετὰ τὴν τοῦ σωτῆρος ἡμῶν παρουσίαν; εἰ δὴ οὕτω θαυμάσιος ἡ προῤῥησις, καὶ ἔτι θαυμασιωτέρα καὶ ὑπὲρ πάντα λόγον ἡ τῆς προῤῥήσεως ἔκβασις, τί δεῖ ἀπιστεῖν εἰ καὶ ἡ πρὸ τούτου προφητευομένου πρόοδος παράδοξον καὶ ὑπὲρ πᾶσαν ἀνθρώπου φύσιν τὴν τῆς γενέσεως καταβολὴν εἴληχεν, ὁπότε καὶ ἡ τῶν λοιπῶν θαυμάτων ἐναργὴς ὄψις οὐχ ἧττον οὖσα, ἀπὸ τῆς γενέσεως αὐτοῦ βιάζεται καὶ τὴν τῶν ἄλλων τῶν κατ' αὐτὸν παραχθέντων ἀποδέξασθαι μαρτυρίαν; ἀλλὰ γὰρ τούτοις ἑξῆς μετὰ τὸ εἰς βόσκημα προβάτου καὶ καταπάτημα βοός, συνῆπται δευτέρα τις προῤῥησις συγγενὴς τῇ προτεθειμένῃ, ἀρχομένη ἀπὸ τοῦ, καὶ εἶπε κύριος πρός με, λάβε σεαυτῷ τόμον. ἣν καὶ αὐτὴν ἐκθέμενοι φέρε διασκοπήσωμεν.

Ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ.

Ἐπὶ καινῆς γραφῆς, τῆς καινῆς δηλαδὴ διαθήκης, προφῆτις ἐξ ἁγίου πνεύματος συλλήψεσθαι καὶ τέξεσθαι υἱὸν λέγεται, ὃς τῶν ἐχθρῶν καὶ πολεμίων κρατήσας ἀπιστηθήσεται μὲν ὑπὸ ἰουδαίων, τοῖς δὲ ἔθνεσιν ἔσται σωτήριος. οἷά τε πείσεται τὸ ἰουδαίων ἔθνος μετὰ τὴν εἰς αὐτὸν ἀπιστίαν, κατὰ τὸ αὐτὸ δηλοῦται.

Καὶ εἶπε κύριος πρός με, λάβε σεαυτῷ τόμον καινόν, μέγαν, καὶ γράψον εἰς αὐτὸν γραφίδι ἀνθρώπου, τοῦ ὀξέως προνομὴν ποιῆσαι σκύλων. πάρεστι γάρ, καὶ μάρτυράς μοι ποίησον πιστοὺς ἀνθρώπους, τὸν οὐρίαν τὸν ἱερέα, καὶ ζαχαρίαν υἱὸν βαραχίου, καὶ προσῆλθον πρὸς τὴν προφῆτιν, καὶ ἐν γαστρὶ ἔλαβε, καὶ ἔτεκεν υἱόν. καὶ εἶπε κύριός μοι, κάλεσον τὸ ὄνομα αὐτοῦ ταχέως σκύλευσον, ὀξέως προνόμευσον. διότι πρὶν ἢ γνῶναι τὸ παιδίον καλεῖν πατέρα ἢ μητέρα, λήψεται δύναμιν δαμασκοῦ καὶ τὰ σκῦλα σαμαρείας ἐναντίον βασιλέως ἀσσυρίων. ἔχεται τῆς προτεταγμένης καὶ ἡ παροῦσα προφητεία. ἡ γὰρ ἐκεῖ παρθένος ἡ τὸν μεθ' ἡμῶν θεὸν τίκτειν λεγομένη, προφῆτις ἐπὶ τοῦ παρόντος ὠνόμασται. ζητουμένου δὲ πόθεν ἄρα συλλήψεται ἀπειρόγαμος οὖσα, τοῦτο νῦν ὁ λόγος διδάσκει, καὶ προσῆλθον, λέγων, πρὸς τὴν προφῆτιν, καὶ ἐν γαστρὶ ἔλαβε, καὶ ἔτεκεν υἱόν. ἀκουστέον δὲ ταῦτα ὡς ἐξ ἁγίου πνεύματος, ὑφ' οὗ θεοφορούμενος ὁ προφήτης ἐθέσπιζεν. αὐτὸ δὴ οὖν τὸ πνεῦ-

μα τὸ ἅγιον προεληλυθέναι ὁμολογεῖ τῇ προφητείᾳ. ὃ καὶ σαφῶς πεπλήρωται
» ἐπὶ τῆς τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ἰησοῦ χριστοῦ γενέσεως, ὅτε ἀπεστάλη ἄγγελος γαβριὴλ
» ὑπὸ τοῦ θεοῦ εἰς πόλιν τῆς γαλιλαίας, ᾗ ὄνομα ναζαρὲθ, πρὸς παρθένον μεμνηστευ-
» μένην ἀνδρὶ, ᾧ ὄνομα ἰωσὴφ, ἐξ οἴκου καὶ πατριᾶς δαβίδ. ἣν καὶ εἶπε, χαῖρε κεχα-
» ριτωμένη, ὁ κύριος μετὰ σοῦ. εὐλογημένη σὺ ἐν γυναιξί. καὶ πάλιν, μὴ φοβοῦ.
» εὗρες γὰρ χάριν παρὰ τῷ θεῷ. καὶ ἰδοὺ συλλήψῃ ἐν γαστρὶ καὶ τέξῃ υἱὸν, καὶ καλέσεις τὸ
» ὄνομα αὐτοῦ ἰησοῦν. εἰπούσης τε τῆς μαρίας, πῶς ἔσται τοῦτο, ἐπεὶ ἄνδρα οὐ γινώ-
» σκω; ἀπεκρίνατο, πνεῦμα ἅγιον ἀπελεύσεται ἐπὶ σε, καὶ δύναμις ὑψίστου ἐπισκι-
» άσει σοι. διὸ καὶ τὸ γεννώμενον ἅγιον κληθήσεται υἱὸς θεοῦ. καὶ ἐν μὲν τῇ προκειμένῃ ταύ-
της προφητείᾳ ἅμα τῇ γενέσει τοῦ ἐμμανουὴλ, πρὶν ἢ γνῶναι τὸ παιδίον ἀγαθὸν ἢ
κακὸν, λέγεται ἐγκαταλειφθήσεσθαι τὴν γῆν ἀπὸ τῶν πολιορκούντων αὐτὴν δυεῖν
βασιλέων. ἑνὸς μὲν τοῦ τῆς σαμαρείας, θατέρου δὲ τοῦ τῆς δαμασκοῦ. ἐπὶ δὲ τῆς πα-
ρούσης, πρὶν ἢ γνῶναι τὸ παιδίον καλεῖν πατέρα ἢ μητέρα, λήψεται δύναμιν δα-
μασκοῦ, καὶ τὰ σκῦλα σαμαρείας. ὧν καὶ πρόσθεν καταλυθήσεσθαι τοὺς βασιλέας
ἐπὶ τῇ γενέσει τοῦ ἐμμανουὴλ ἐθέσπιζεν. αἰσθητῶς μὲν οὖν ἐν ἡμέραις ἄχαζ βα-
σιλέως ἰούδα, καὶ κατ' αὐτὸν ἠσαΐαν τὸν προφήτην δύο βασιλεῖς ἐκ συνθήκης
τοὺς ὑπὸ τοῖς διαδόχοις δαβὶδ βασιλευομένους ἐπολιόρκουν, ὡς ἤδη πρότερον
δεδήλωται. ὁ μὲν ἐπὶ τῆς δαμασκοῦ τῶν εἰδωλολατρῶν ἐθνῶν βασιλεὺς, ὁ δὲ τοῦ
πλήθους τῶν ἰουδαίων, ἐν τῇ καλουμένῃ σαμαρείᾳ πόλει τῆς παλαιστίνης, ἣν σεβα-
στὴν οἱ καθ' ἡμᾶς ὀνομάζουσι. περὶ ὧν ὁ θεὸς διὰ τοῦ προφήτου τῷ ἄχαζ εἶπε,
» μὴ φοβοῦ, μηδὲ ἡ ψυχή σου ἀσθενείτω ἀπὸ τῶν δύο ξύλων, τῶν δαλῶν τῶν καπνι-
» ζομένων τούτων. καὶ τὴν ἀπώλειάν γε τῶν ἀνδρῶν αὐτίκα μάλα καὶ οὐκ εἰς μακρὰν
ἔσεσθαι εἰπὼν, ἑξῆς προφητεύει ὡς ἐπὶ τῇ τοῦ μεθ' ἡμῶν ἐσομένου θεοῦ γενέσει
παντελῶς ἀμφοτέρων σβεσθήσεται καὶ καταλυθήσεται ἡ βασιλεία. δείκνυμεν δὲ ἀπὸ τῆς ἱστο-
ρίας ὡς μέχρι τῶν χρόνων τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ἰησοῦ τοῦ χριστοῦ παρουσίας διαμεμέ-
νηκεν ἥ τε τῶν ἰουδαίων καὶ δαμασκηνῶν βασιλεία. μετὰ δὲ τὴν εἰς πάντας ἀνθρώπους
ἐπιφάνειαν αὐτοῦ, ἀκολούθως τῇ προρρήσει διαλελοίπασι, τῆς ῥωμαίων μοναρχίας
ἐπικρατησάσης σὺν τῷ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν κηρύγματι. καὶ ταῦτά γε πρὸς λέξιν
θεωρήσας ὁ λόγος, μετέβαινεν ἐπὶ τὴν διάνοιαν, καὶ τὴν καθόλου πνευματικωτέ-
ραν ἐν θεωρίαις ἀποδίδωσιν. ὑποστησάμενός τε δύο εἴδη ἀοράτων ἐχθρῶν καὶ πολε-
μίων δαιμόνων πονηρῶν, τὸ πάντων ἀνθρώπων γένος διαφόρως πολεμούντων, ἓν
μὲν τὸ τῆς ἐν ἀνθρώποις ἐνεργουμένης ἀεὶ καὶ πανταχοῦ εἰδωλολατρείας, καὶ τῆς
ἐν δόγμασι ψευδοδοξίας, θάτερον δὲ τὸ ἐν ἤθεσι ψυχῶν διαφθορὰν κατεργαζο-
μένων. καὶ τὸ μὲν τῆς εἰδωλολατρείας πλάνης εἰκόνα φέρειν ἀποδείξας, τὸν ἄρχοντα τῆς
δαμασκοῦ. τὸ δὲ τῶν ἐν ἀποπτώσει τοῦ σώφρονος καὶ ὑγιοῦς βίου τύπον εἶναι, τὸν τῆς
σαμαρείας, οὐ πρότερόν φησι τούτων ἀπαλλαγήσεσθαι τὴν γῆν, οὕτω καλῶν
τοὺς ἐπὶ γῆς κατοικοῦντας ἀνθρώπους, ἢ φανῆναι ἐπὶ γῆς τὸν ἐμμανουὴλ θεόν. τού-
του δὲ ἐπιλάμψαντος, καὶ βασιλεύοντος ἀνθρώπου ψυχῆς, μηδένα ἔτι λείπεσθαι
τῶν πάλαι κατακρατούντων αὐτῆς. οὕτω δὴ οὖν καὶ ἐνθάδε περὶ τῶν αὐτῶν εἰ-
» ρῆσθαι νοήσεις τὸ, λήψεται δύναμιν δαμασκοῦ, καὶ τὰ σκῦλα σαμαρείας. τῆς οὖν σωτῆ-
ρος ἡμῶν ἰησοῦ χριστοῦ δυνάμεως καθαιρούσης ἀθρόως πάντας τοὺς ἀοράτους

ἡμῶν

ἡμῶν ἐχθρούς, οἳ δὴ πάλαι πρότερον ταῖς προειρημέναις ἀθέοις καὶ ἐπιβλαβέσιν
ἐνεργείαις πάντας ἀνθρώπους ἐπολιόρκουν. καὶ πρὸς λέξιν δὲ πάλιν ἴδοις ἂν ὁ-
μοῦ τῇ γενέσει καὶ ἐπιφανείᾳ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν, τὴν δύναμιν δαμασκοῦ καθῃ-
ρημένην, καὶ τὰ σκῦλα σαμαρείας ἠρημωμένα, τοῦτ' ἔστι τὰς βασιλείας αὐτῶν, αἳ μέ-
χρι τῶν δηλουμένων χρόνων διαρκέσασαι, ἐξ ἐκείνου καὶ εἰς δεῦρο διαλελοί-
πασι, κατὰ τὰς θείας προρρήσεις. φασὶ δέ τινες καὶ ἄλλως, τοὺς ἀπ' ἀνατολῆς ἐληλυθό-
τας μάγους, καὶ τῷ χριστῷ παιδίῳ ὄντι προσκεκυνηκότας, τούτους εἶναι τὴν δύνα-
μιν δαμασκοῦ. εἴποις δ' ἂν καθολικώτερον, πάντας τοὺς τὴν μὲν ἄθεον καὶ πο-
λύθεον εἰδωλολατρείαν ἀποστραφέντας, τῷ δὲ τοῦ χριστοῦ λόγῳ καταδουλωθέντας,
μάλιστα εἰ δυνατοί τινες εἶεν ἐν λόγῳ καὶ σοφίᾳ τοῦ αἰῶνος τούτου, αὐτοὺς εἶναι τοὺς ὀνο-
μαζομένους δύναμιν δαμασκοῦ. κατὰ ταῦτα δὲ καὶ τὰ σκῦλα σαμαρείας νοήσεις,
τοὺς ἀπὸ τοῦ ἰουδαίων ἔθνους τοῦ σωτῆρος ἡμῶν μαθητὰς καὶ ἀποστόλους, οὓς ὥσπερ
ἐκ πολεμίων τῆς ἐκ περιτομῆς κατ' αὐτοῦ στρατευσαμένων σκῦλα ὑφ' αὑτὸν λα-
βὼν ἐξ ἐναντίας καθώπλισε τοῦ τῶν ἀσσυρίων βασιλέως, οὕτω πάλιν τροπικῶς
δηλουμένου τοῦ ἄρχοντος τοῦ αἰῶνος τούτου. ἐπεὶ δὲ τὸ ἐναντίον βασιλέως ἀσσυ-
" ρίων σαφέστερον ὁ ἀκύλας ἐξέδωκεν, εἰπὼν, εἰς πρόσωπον βασιλέως ἀσσυρίων,
ἐπίστησον μή ποτε ἄρα καὶ ἐν τούτοις τὴν ῥωμαίων ἀρχὴν δηλοῖ, εἴτε κατευθύ-
νοντες, ἢ κατευθυνόμενοι ἀσσύριοι μεθερμηνεύονται, κατὰ τὰ μικρῷ πρόσθεν
ἀποδεδομένα. ἐπεὶ τοίνυν τῇ περὶ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν προρρήσει καὶ νῦν ὁ τῶν
ἀσσυρίων συμπέπλεκται βασιλεὺς, εἰκότως ἡμῖν κἀνταῦθα ἡ ῥωμαίων ἀρχὴ
παρείληπται, διὰ τὸ πρὸς τοῦ θεοῦ εἰς τὴν τῶν ἐθνῶν ὑποταγὴν κατευθύνε-
σθαι. λήψεσθαι τοιγαροῦν τὸ τικτόμενον παιδίον τὴν δύναμιν δαμασκοῦ, καὶ
τὰ σκῦλα σαμαρείας, καὶ παραδώσειν εἰς πρόσωπον ἀσσυρίων, καὶ ἐν ὀφθαλμοῖς
τῶν ὑπὸ τοῦ θεοῦ κατευθυνομένων θεσπίζεται, καὶ ταῦτα ποιήσειν ἅμα τῇ αὐτοῦ
γενέσει, ἀρρήτῳ καὶ ἐνθέῳ δυνάμει, ἔτι νηπιάζοντι σώματι τρόπον ἐν ἀνθρώποις
οἰκονομούμενος. πάντα δὲ ταῦτα ὁ προφήτης ἐν τόμῳ καινῷ καὶ μεγάλῳ γραφῇ
παραδεδωκέναι ἀνθρώπου προστέτακται, τοῦτον καὶ τῆς καινῆς διαθήκης δηλουμένης
τὸν τρόπον. προσπαραλαμβάνει δὲ τῶν εἰρημένων μάρτυρας, ἱερέα καὶ προφή-
την, τοῦ λόγου παιδεύοντας, ὡς ὅτι δεήσει ἐν ταῖς ἀποδείξεσι ταῖς περὶ τοῦ χριστοῦ,
τὰς ἀπὸ τῆς ἐν νόμῳ ἱερουργίας καὶ τῆς μετὰ ταῦτα προφητῶν μαρτυρίας παρα-
λαμβάνειν. τίνας δὲ βούλεται καὶ ἄλλως μάρτυρας εἶναι τοὺς τὴν γένεσιν τοῦ δηλου-
μένου παιδίου μηνύοντας ἐποπτεύειν, εἰς τὸ συνιέναι δύνασθαι τὰ προφητευό-
" μενα. ἐὰν γὰρ μὴ πιστεύσητε, οὐδὲ μὴ συνῆτε, λέγεται ἀνωτέρω. καὶ τὸν μὲν ἔχειν
" φῶς θεοῦ. τοῦτο γὰρ ὁ οὐρίας ἑρμηνεύεται, τὸν δὲ υἱὸν ὄντα εὐλογίας, τὴν μνήμην τοῦ
θεοῦ ἐν ἑαυτῷ φέρειν. τοῦτο γὰρ καὶ ὁ τοῦ βαραχίου ζαχαρίας δηλοῖ. ταῦτα μὲν
οὖν εἰς τοὺς τόπους ἡμεῖς ἐπιβεβλήκαμεν. εἰ δέ τις τῶν ἐκ περιτομῆς οὐ ταῦτα
οὕτως ἔχειν βούλεται, ὥρα ἡμῖν αὐτὸν ἀποδεῖξαι τίς πώποτε παρ' αὐτοῖς ἐμ-
μανουὴλ γέγονε, καὶ πῶς ὁ προφήτης προσῆλθε πρὸς τὴν προφῆτιν, καὶ τί-
να ταύτην, καὶ πῶς παραχρῆμα συνέλαβε, καὶ τίς ὁ ἐκ τῆς προφήτιδος ἀπο-
τεχθεὶς υἱός, ᾧ αὐτὸς ὁ κύριος ἐπιτέθειται ὄνομα, ταχέως σκύλευσον, ὀξέως προνό-
μευσον, καὶ τίς ἡ αἰτία τῆς τοιᾶσδε τοῦ τεχθέντος προσηγορίας. δεικνύτωσαν δὲ καὶ

τὸ πρὶν ἢ γνῶναι τὸ παιδίον καλεῖν πατέρα καὶ μητέρα, τὴν δύναμιν εἰληφότα Δαμασκοῦ, καὶ τὰ σκῦλα Σαμαρείας, ἐναντίον βασιλέως Ἀσσυρίων. ἡμεῖς γὰρ ταῦτα καὶ πρὸς λέξιν καὶ τροπικῶς ἐξειληφότες, πεπληρῶσθαι αὐτὰ δείκνυμεν ἐπὶ τῆς τοῦ σωτῆρος ἡμῶν γενέσεως, παριστῶντες τοτὲ μὲν ῥητῶς κατὰ τὴν πρόχειρον διάνοιαν, τοτὲ δὲ τροπικῶς δεῖν ἐπιβάλλειν ταῖς προφητείαις. αὐτίκα ἑξῆς τοῖς προειρημέ-
» ναις φωναῖς δι' αἰνιγμάτων αὖθις ἐπιλέγει), καὶ προσέθετο κύριος λαλῆσαί μοι
» ἔτι, διὰ τὸ μὴ βούλεσθαι τὸν λαὸν τοῦτον τὸ ὕδωρ τοῦ Σιλωὰμ τὸ πορευόμενον ἡσυχῆ,
» ἀλλὰ βούλεσθαι ἔχειν τὸν Ῥαασὶμ, καὶ τὸν υἱὸν Ῥομελίου· διὰ τοῦτο ἰδοὺ κύριος ἀνά-
» γει ἐφ' ὑμᾶς τὸ ὕδωρ τοῦ ποταμοῦ τὸ ἰσχυρὸν καὶ τὸ πολὺ, τὸν βασιλέα τῶν Ἀσσυρίων, καὶ
» τὴν δόξαν αὐτοῦ, καὶ ἀναβήσεται ἐπὶ πᾶσαν φάραγγα ὑμῶν, καὶ περιπατήσει ἐπὶ
» πᾶν τεῖχος ὑμῶν, καὶ ἀφελεῖ ἀπὸ τῆς Ἰουδαίας ἄνθρωπον, ὃς δυνήσεται κεφαλὴν
» ἆραι, ἢ δυνατὸν συντελέσασθαί τι· καὶ ἔσται ἡ παρεμβολὴ αὐτοῦ ὥστε πληρῶσαι
» τὸ πλάτος τῆς χώρας σου. μεθ' ἡμῶν ὁ θεός. γνῶτε ἔθνη καὶ ἡττᾶσθε, ἐπακούσατε
» ἕως ἐσχάτου τῆς γῆς. Σαφῶς γὰρ ταῦτα οὐδὲ ἄλλως ἢ μετὰ θεωρίας τῆς κατὰ μόνην τροπολογίαν τὴν διάνοιαν σώζει. δηλοῖ γοῦν καὶ αὐτὰ διὰ μὲν τοῦ ὕδατος τοῦ Σιλωὰμ τοῦ ἡσυχῆ πορευομένου, τὴν εὐαγγελικὴν τοῦ σωτηρίου λόγου διδασκαλίαν. ἑρμηνεύεται γὰρ Σιλωὰμ, ἀπεσταλμένος. ἐστὶ δ' ἂν εἴη ὁ ἐκ τοῦ πατρὸς ἡμῖν ἀπε-
» σταλμένος θεὸς λόγος. περὶ οὗ καὶ Μωϋσῆς φησὶν, οὐκ ἐκλείψει ἄρχων ἐξ Ἰούδα,
» οὐδὲ ἡγούμενος ἐκ τῶν μηρῶν αὐτοῦ, ἕως ἂν ἔλθῃ ᾧ ἀπόκειται, καὶ αὐτὸς ἔσται
» προσδοκία ἐθνῶν. ἀντὶ γὰρ τοῦ ᾧ ἀπόκειται, τὸ ἑβραϊκὸν Σιλωὰμ περιέχει, τὸν αὐτὸν Σιλωὰμ, τουτέστι, τὸν ἀπεσταλμένον κἀκεῖ δηλοῦντος τοῦ λόγου. ὁ δὲ Ῥαασὶμ, βασιλεὺς ὢν πάλιν τῶν ἐν Δαμασκῷ εἰδωλολατρῶν ἐθνῶν, ὡς καὶ ὁ υἱὸς Ῥομελίου, τῶν ἐν Σαμαρείᾳ τοῦ Ἰουδαίων ἔθνους ἀποστάντων τῆς πατρίου θρησκείας. ἀπειλεῖ τοιγαροῦν ὁ θεὸς τοῖς μὴ τὸν Σιλωὰμ, τουτέστι τὸν ἀπεσταλμένον Ἐμμανουὴλ, καὶ τὸν ἐκ τῆς προφήτιδος γεγεννημένον υἱὸν, τόν τε πότιμον καὶ χρήσιμον αὐτοῦ λόγον παραδεξαμένοις, ἀλλὰ τοῦτον μὲν, καίτοι πρᾴως καὶ ἡσυχῆ φερόμενον, παραιτησαμένοις, καθ' ἑαυτῶν δὲ ἤτοι τὸν τῶν εἰδωλολατρῶν ἐθνῶν ἄρχοντα, ἢ τὸν τῆς ἀποστασίας τοῦ λαοῦ τοῦ θεοῦ ἑλομένοις ἐπάξειν τὸ ὕδωρ τοῦ ποταμοῦ τὸ ἰσχυρὸν καὶ τὸ πολὺ, ὅπερ ὕδωρ αὐτὸς ὁ τῆς προφητείας λόγος ἑρμηνεύει, λέγων αὐτὸν εἶναι τὸν βασιλέα τῶν Ἀσσυρίων· οὕτω πάλιν ἤτοι κατὰ διάνοιαν, σημαίνων τὸν ἄρχοντα τοῦ αἰῶνος τούτου, ἢ τὴν νῦν ἐπικρατοῦσαν Ῥωμαίων ἀρχὴν, ᾗ καὶ παρεδόθησαν οἱ τὸ μὲν δηλωθὲν τοῦ Σιλωὰμ ὕδωρ τὸ πορευόμενον ἡσυχῆ παραιτησάμενοι, τοῖς δὲ ἐναντίοις καὶ πολεμίοις τοῦ ὀρθοῦ λόγου δόγμασιν ἑαυτοὺς ὑποβεβληκότες. αὐτίκα γοῦν καὶ οὐκ εἰς μακρὰν μὴ παραδεξαμένοις αὐτοῖς τὸ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν εὐαγγέλιον, παραιτησαμένοις δὲ τὸ τοῦ Σιλωὰμ ποτὸν τὸ πορευόμενον ἡσυχῆ, ἐπελθὼν ὑπὸ τοῦ θεοῦ κατευθυνόμενος Ῥωμαίων στρατὸς, ἀνελήλυθεν ἐπὶ πᾶσαν φάραγγα αὐτῶν, καὶ περιεπάτησεν ἐπὶ πᾶν τεῖχος αὐτῶν, καὶ ἀφεῖλεν ἀπὸ τῆς Ἰουδαίας ἄνθρωπον, ὃς δυνήσεται κεφαλὴν ἆραι, καὶ δυνατὸν συντελέσασθαί τι, καὶ γέγονεν ἡ παρεμβολὴ τοῦ δηλωθέντος τοσαύτη, ὥστε πληρῶσαι τὸ πλάτος τῆς Ἰουδαίας ἁπάσης. καὶ τοῦτό γε πρὸς λέξιν οὕτως εἰς ἐκείνους ἐκπεπλήρωται. διὰ ποίαν αἰτίαν εἰ δὴ μαθεῖν ἐθέλεις, ἄκουε. ὅτι μεθ' ἡμῶν ὁ θεὸς

ἐμμανουὴλ,

ἐμμανουὴλ, ὁ ἐκ τῆς παρθένου γεγεννημένος, ἀλλ' οὐχὶ μετ' αὐτῶν ἦν. ὡς εἴγε
« εἶχον αὐτὸν, οὐκ ἂν ταῦτα πεπόνθεισαν. διὸ δὴ ἑξῆς ὁ λόγος τοῖς ἔθνεσιν ἐπιβοᾶται
τὸν ἐμμανουὴλ, λέγων, μεθ' ἡμῶν ὁ θεός· γνῶτε ἔθνη καὶ ἡττᾶσθε. καὶ ταῦτα δὲ ἡ-
μῖν ἑρμηνεύεται, εἰς τὸ παραστῆσαι, ὡς ποτὲ μὲν κατὰ λέξιν, ποτὲ δὲ δι' αἰνιγμάτων
τὰ πλεῖστα τῶν προφητικῶν ἐκλαμβάνειν δεῖ. ἔνθεν δὲ ὁρμωμένους προσήκει
καὶ τὰ λοιπὰ τῆς ἐν χερσὶ προφητείας ὁμοίως ἐπιθεωρεῖν. εἰ δὲ ἔτι καὶ νῦν εἰς
μέλλοντά ποτε χρόνον, γενήσεσθαι ταῦτα οἱ ἐκ περιτομῆς φασιν, ἐπὶ τοῦ προσδο-
κωμένου αὐτοῖς χριστοῦ, ῥητῶς μόνον καὶ πρὸς λέξιν ἔσεσθαι αὐτὰ προσδεχόμενοι,
ἐρωτητέον αὐτοὺς, πῶς ὁ μέλλων ἥξειν κατ' αὐτοὺς λήψεται δύναμιν δαμασκοῦ, καὶ
τὰ σκῦλα σαμαρείας ἔναντι βασιλέως ἀσσυρίων, καθῃρημένης μὲν ἤδη τῆς σα-
μαρείας κατὰ τὸν παρόντα καιρὸν, καὶ μηκέτι οὔσης, ἀλλὰ καὶ τῆς ὀνομαζομένης δυνά-
μεως δαμασκοῦ μηδαμῶς ὑπαρχούσης, μηδὲ τῆς τῶν ἀσσυρίων δυναστείας, ἣν
μῆδοι καὶ πέρσαι καθελόντες πάλαι ποτὲ διεδέξαντο; ὧν ἐμοῦ πάντων κατὰ τὸν ἐνε-
στῶτα καιρὸν μηδὲ τὴν ἀρχὴν ὑφεστώτων, πῶς δυνατὸν εἰς μέλλοντα χρόνον τὴν
καθαίρεσιν αὐτῶν προσδοκᾶν; ἀλλ' οὔτε ἄλλοτε πώποτε πάλαι πρότερον γεγε-
νῆσθαι τὰ προφητευόμενά ἐστιν εἰπεῖν. οὐδεὶς γοῦν παρ' ἑβραίοις πώποτε ἐκ
προφήτιδος μητρὸς, καὶ ἠσαΐου τοῦ προφήτου γεννηθεὶς, σκῦλα σαμαρείας καὶ
δύναμιν δαμασκοῦ κατὰ τοῦ βασιλέως ἀσσυρίων στρατεύσας, ὡς πρὸς ῥητὴν
διάνοιαν λαβὼν ἱστόρηται. ὥστε ἐξ ἀνάγκης ὁμολογεῖν, αὐτὰ κατὰ τὴν ἀποδοθεῖσαν
διάνοιαν μόνως πεπληρῶσθαι, οὐκ ἄλλοτε δηλαδὴ, ἢ κατὰ τὴν γενομένην παρου-
σίαν ἰησοῦ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν, καθ' ὃν ἀπεδείξαμεν τέλος εἰληφέναι τὰ προει-
ρημένα. ἐγράφη δὲ οὖν κατὰ τὴν προφητείαν καὶ ὁ καινὸς τόμος, ἐπὶ τῆς αὐ-
τοῦ παρουσίας, ὁ τῆς καινῆς διαθήκης λόγος τὴν γένεσιν περιέχων τοῦ τῆς προ-
φήτιδος υἱοῦ, ὃς καὶ πρὸς λέξιν, καὶ δαμασκοῦ, καὶ συρίας ἁπάσης τὴν βασι-
λικὴν δύναμιν, τά τε ἑρμηνευθέντα ἡμῖν σκῦλα σαμαρείας ἀρρήτῳ καὶ ἐνθέῳ
δυνάμει εἰς χεῖρας τῆς ῥωμαίων βασιλείας παρέδωκεν· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ κατὰ διά-
νοιαν, τοὺς ἐξ ἰουδαίων αὐτοῦ μαθητὰς, ὥσπερ τινὰ σκῦλα περιπεποιημένος, νοη-
τοῖς καὶ λογικοῖς ὅπλοις περιφράξας, εἰς πρόσωπον τοῦ δηλωθέντος βασιλέως ἀσ-
συρίων κατέστησε, καὶ τούτους μὲν ὡς οἰκείους στρατιώτας ὁπλίτας παρεσκεύασεν·
τοὺς γε μὴν παραιτησαμένους τὸ γόνιμον καὶ ζωτικὸν ὕδωρ τῆς αὐτοῦ διδασκαλίας τὸ
πορευόμενον ἡσυχῇ, βουλομένους δὲ τὰ πολεμικὰ καὶ ἐχθρὰ τοῦ θεοῦ, τῷ τῶν ἀσσυρίων
ἐξέδωκε βασιλεῖ, ᾧ καὶ εἰσέτι νῦν τυγχάνουσι δεδουλωμένοι. ἀνέβη γοῦν οὗτος ἐπὶ
πᾶσαν φάραγγα αὐτῶν, καὶ ἐπὶ πᾶν τεῖχος αὐτῶν, καὶ ἀφεῖλεν ἀπὸ τῆς ἰουδαίας
πάντα ἄρχοντα καὶ βασιλέα, κεφαλὴν ὀνομαζόμενον, καὶ πάντα δυνατὸν συν-
τελέσασθαί τι. ὥστε ἐξ ἐκείνου καὶ εἰς δεῦρο, μήτε κεφαλὴν αὐτοὺς κεκτῆσθαι, μήτε
τινὰ δυνατὸν ἐν τοῖς θείοις, οἷος ἦν ὁ πάλαι διαπρέπων ἐν αὐτοῖς εἴτε προφήτης,
εἴτε ἄλλως δίκαιος καὶ θεοφιλὴς ἀνήρ. πρόδηλον δὲ ὅπως καὶ πᾶσα αὐτῶν ἡ χώρα
ὑποχείριος τοῖς αὐτῶν ἐχθροῖς καὶ πολεμίοις εἰσέτι νῦν καθέστηκε, καὶ ὡς ταῦτα
πάντα ἐπὶ τῇ παρουσίᾳ τοῦ ἐμμανουὴλ τετέλεσται. οὕτω γοῦν ἡ ἑβραίων γραφὴ
περιέχει, μονονουχὶ σημαίνουσα τὸν ἐμμανουὴλ τὸν ἀπιστηθέντα μὲν ὑπὸ ἰουδαίων

καὶ αἴτιον αὐτοῖς τῶν τοσούτων γενόμενοι συμφορῶν, ἰδὲ μὴν δὲ τοῖς ἔθνεσι πιστευθέντα, σωτηρίας τε καὶ γνώσεως θεοῦ παραίτιον ἀποδειχθέντα. διὸ ἑξῆς ἐπιλέγεται,
» μεθ' ἡμῶν ὁ θεός, γνῶτε ἔθνη καὶ ἡττᾶσθε. ἡττήμεθα γοῦν ὡς ἀληθῶς ἡμεῖς οἱ ἐξ ἐθνῶν εἰς αὐτὸν πεπιστευκότες, νικηθέντες ὑπὸ τῆς ἀληθείας, καὶ τῆς τοῦ γενομένου μεθ' ἡμῶν θεοῦ δυνάμεως. ἡττηθέντες τε ὑπηκούσαμεν αὐτῷ πάντες ὁμοῦ οἱ
» μέχρι τῶν ἐσχάτων κατοικοῦντες τῆς γῆς, κατὰ τὴν φήσασαν προφητείαν, ἐπακού-
» σατε ἕως ἐσχάτου τῆς γῆς. ἀλλ' ἡμεῖς μὲν καὶ ἡττήμεθα, καὶ καλοῦντι ὑπηκούσαμεν.
» τοῖς δὲ ἔτι τῶν ἐθνῶν ἀπειθοῦσι, τὰ ἑξῆς ἀποτείνεται λέγων, ἰσχυκότες ἡττᾶσθε. ἐὰν γὰρ
» πάλιν ἰσχύσητε, πάλιν ἡττηθήσεσθε. καὶ λόγον ὃν ἐὰν βουλεύσησθε, οὐ μὴ ἐμμείνῃ ἐν ὑ-
» μῖν, ὅτι μεθ' ἡμῶν ὁ θεός. οὕτω λέγει κύριος τῇ ἰσχυρᾷ χειρὶ ἀπειθοῦσι. δι' ὧν σαφῶς ὁ λόγος ἀφηνιῶσι καὶ ἀντιτατομένοις τῇ τοῦ χριστοῦ διδασκαλίᾳ, καὶ τοῖς ἀπειθοῦσι τῇ κραταιᾷ αὐτοῦ χειρὶ θεσπίζει, ὅτι μηδὲ ἰσχύσουσι προσπολεμοῦντες τῷ μεθ' ἡμῶν θεὸν πειρώμενοι, καὶ ὅτι πᾶν ὃ ἐὰν βουλεύσωνται κατὰ τῶν ἡμῶν, οὐ μὴ ἐμμείνῃ αὐτοῖς, διὰ τὸ μεθ' ἡμῶν εἶναι τὸν ἐμμανουήλ. καὶ τοῦτο δὲ τῷ συμπεράσματι ῥᾴδιον ἐπιστῆσαι τὰς κατὰ τῶν ἡμῶν ἀπειλάς, καὶ τὰς κατὰ χρόνους τῶν ἀρχόντων ἐπαναστάσεις συνορῶντα, καὶ ὡς ἄπρακτοι αὐτοῖς διὰ τὸν μεθ' ἡμῶν θεὸν ἀεὶ καθίσταται τῶν ἀπειλῶν τὸ τέλος.

Ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ.

Ὡς ὁ τεχθησόμενος υἱὸς ἐκ τῆς προφητευομένης εἴτε παρθένου εἴτε προφήτιδος, θεὸς ὁμοῦ καὶ μεγάλης βουλῆς ἄγγελος ἑτέραις τε παραδόξοις ἐπωνυμίαις ἀνηγόρευται· καὶ ὡς ἡ γένεσις αὐτοῦ φωτὸς αὐγὰς παραίτια τοῖς ἔθνεσι καταστήσεται.

Τοῦτο πρῶτον πίε. τάχυ ποιεῖ. χώρα ζαβουλὼν καὶ γῆ νεφθαλείμ, καὶ οἱ λοιποὶ οἱ
» τὴν παραλίαν κατοικοῦντες, πέραν τοῦ ἰορδάνου γαλιλαίας τῶν ἐθνῶν. ὁ λαὸς ὁ
» καθήμενος ἐν σκότει ἴδετε φῶς μέγα. καὶ τοῖς καθημένοις ἐν σκότει καὶ σκιᾷ θα-
» νάτου φῶς ἀνέτειλεν αὐτοῖς. καὶ τὰ ἑξῆς. οἷς ἐπιλέγει, ὅτι πᾶσαν στολὴν ἐπισυνηγ-
» μένην δόλῳ καὶ ἱμάτιον μετὰ καταλλαγῆς ἀποτίσουσι, καὶ θελήσουσιν εἰ ἐγενήθησαν
» πυρίκαυστοι, ὅτι παιδίον ἐγεννήθη ἡμῖν καὶ υἱὸς ἐδόθη ἡμῖν, οὗ ἡ ἀρχὴ ἐπὶ τοῦ ὤμου αὐτοῦ.
» καὶ καλεῖται τὸ ὄνομα αὐτοῦ μεγάλης βουλῆς ἄγγελος, θαυμαστὸς σύμβουλος, θεὸς ἰσχυ-
» ρός, ἐξουσιαστής, ἄρχων εἰρήνης, πατὴρ τοῦ μέλλοντος αἰῶνος. ἄξω γὰρ εἰρήνην ἐπὶ
» τοὺς ἄρχοντας καὶ ὑγείαν αὐτῷ. μεγάλη ἡ ἀρχὴ αὐτοῦ καὶ τῆς εἰρήνης αὐτοῦ οὐκ ἔστιν ὅ-
» ριον ἐπὶ τὸν θρόνον δαβίδ, καὶ τὴν βασιλείαν αὐτοῦ, κατορθῶσαι αὐτὴν καὶ ἀντι-
» λαβέσθαι ἐν κρίματι καὶ δικαιοσύνῃ ἀπὸ τοῦ νῦν καὶ εἰς τὸν αἰῶνα. ὁ ζῆλος κυ-
» ρίου σαβαὼθ ποιήσει ταῦτα. τοῦτο τρίτον ἤδη τὸ παιδίον προφητεύεται, τοῦ αὐτοῦ ποικίλως σημαινομένου. ἐπεὶ τοίνυν πρόκειται νῦν ἡμῖν τὸν τρόπον τῆς εἰς ἀνθρώπους τοῦ θεοῦ παρουσίας ἐπιδεῖξαι, θέα δι' ὅσων ἐστὶ καὶ ὅπως παρίσταται. ἐδείκνυτο πρότερον ὁ ἐπικληθεὶς ἐμμανουήλ, θεὸς ἐκ παρθένου γεννώμενος· δεύτερον τὸ ἐκ τῆς προφήτιδος καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος παιδίον, οὐκ ἄλλο τυγχάνον τοῦ προαγορευομένου· τρίτον, ὁ μετὰ χεῖρας εἷς ὢν καὶ ὁ αὐτὸς τοῖς προτέροις, καὶ τούτῳ γοῦν ὄνομα εἶναι λέγεται, κατὰ μὲν τοὺς ἑβδομήκοντα, μεγάλης βουλῆς ἄγγελος, καὶ ὡς ἵνα

τὴν

τῶν ἀντιγράφων ἔχει, θαυμαστὸς σύμβουλος, θεὸς ἰσχυρὸς, ἐξουσιαστὴς, ἄρχων εἰρή-
νης, πατὴρ τοῦ μέλλοντος αἰῶνος. κατὰ δὲ τὸ ἑβραϊκὸν, ὡς ὁ μὲν ἀκύλας φησὶν, ὅτι
παιδίον ἐγεννήθη ἡμῖν, υἱὸς ἐδόθη ἡμῖν, καὶ ἐγένετο μέτρον ἐπ' ὤμου αὐτοῦ. καὶ ἐκλήθη
τὸ ὄνομα αὐτοῦ, θαυμαστὸς σύμβουλος, ἰσχυρὸς, δυνατὸς, πατὴρ, ἔτι ἄρχων εἰρήνης, καὶ
τῆς εἰρήνης αὐτοῦ οὐκ ἔστι πέρας. ὡς δὲ ὁ σύμμαχος, νεανίας γὰρ ἐδόθη ἡμῖν, υἱὸς ἐδό-
θη ἡμῖν. καὶ ἔσται ἡ παιδεία αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ ὤμου αὐτοῦ, καὶ κληθήσεται τὸ ὄνομα αὐτοῦ
παραδοξασμὸς, βουλευτικὸς, ἰσχυρὸς, δυνατὸς, πατὴρ αἰῶνος, ἄρχων εἰρήνης, καὶ
τῆς εἰρήνης αὐτοῦ οὐκ ἔστι πέρας. ἐν κοινῷ οὐχ ἁπλῶς ἄγγελος κατὰ τοὺς ἑβδομήκον-
τα, ἀλλὰ τῆς μεγάλης βουλῆς ἄγγελος, καὶ θαυμαστὸς σύμβουλος, καὶ θεὸς ἰσχυρὸς
καὶ ἐξουσιαστὴς, καὶ ἄρχων εἰρήνης, καὶ πατὴρ τοῦ μέλλοντος αἰῶνος γεννηθήσεσθαι. καὶ
παιδίον ἔσεσθαι διὰ τούτων εὐηγγελίζετο. ἔχεις δὲ ἐν τοῖς προτέροις τὸν τοῦ θεοῦ λό-
γον καὶ θεὸν καὶ κύριον διαφόρως ἀνηγορευμένον, ὁμοῦ δὲ τὸν αὐτὸν ἄγγελον ὠνο-
μασμένον τοῦ πατρὸς, καὶ ἀρχιστράτηγον δυνάμεως κυρίου. τίς δ' ἂν ἕτερος γένοιτο
κατὰ μὲν τὸν ἀκύλαν καὶ τὰς εἰσέτι νῦν φερομένας παρ' ἑβραίοις μαρτυρίας, ἐν ἀνθρώ-
ποις γεννώμενος, καὶ παιδίον γενόμενος, θαυμαστὸς σύμβουλος καὶ ἰσχυρὸς, δυνατὸς, καὶ πατὴρ,
ἔτι καὶ ἄρχων εἰρήνης, ἧς εἰρήνης οὔ ποτέ φησιν ἔσεσθαι τέλος. κατὰ δὲ τὸν σύμμαχον
παραδοξασμὸς, βουλευτικὸς, ἰσχυρὸς δυνατὸς, πατὴρ αἰῶνος, ἄρχων εἰρήνης, καὶ
ταύτης ἀπείρου καὶ ἀπελευτήτου. καὶ κατὰ θεοδοτίωνα, θαυμαστῶς βουλεύων, ἰσχυρὸς
δυνάστης, πατὴρ, ἄρχων εἰρήνης, τῷ πληθῦναι τὴν παιδείαν. οὗ τῆς εἰρήνης οὐκ
ἔστι πέρας. καὶ αὐτῷ σοι τὰ ἑξῆς καταλείπω σκοπεῖν, τοσοῦτον ἐπισημηνάμενος, ὡς
ἄρα αὐτὸς ἐστὶν ὁ λεγόμενος πατὴρ αἰῶνος, καὶ ἀπείρου εἰρήνης ἄρχων, μεγάλης τε
βουλῆς ἄγγελος γεννηθήσεσθαι, καὶ παιδίον ἔσεσθαι προφητεύεται, ἐπί τε τῇ εἰς
ἀνθρώπους αὐτοῦ γενέσει πυρικαύστους ἐθελήσειν ἔσεσθαι τοὺς ἐπὶ τῇ δι' αὐτοῦ γινομέ-
νῃ σωτηρίᾳ τῶν ἐθνῶν διαφθονουμένους, εἴτε δαίμονας πονηροὺς, εἴτε καὶ ἀσεβεῖς
ἄνδρας, περὶ ὧν φησιν, ὅτι πᾶσαν στολὴν ἐπισυνηγμένην δόλῳ, καὶ ἱμάτιον μετὰ
καταλλαγῆς ἀποτίσουσι. τίνες δὲ ἄρα ἦσαν οὗτοι, ἢ περὶ ὧν ἀλλαχοῦ ἐξ αὐτοῦ
προσώπου τοῦ σωτῆρος ἡμῶν εἴρηται, διεμερίσαντο τὰ ἱμάτιά μου ἑαυτοῖς, καὶ ἐπὶ τὸν
ἱματισμόν μου ἔβαλον κλῆρον, οἵ τε τούτων μέτοχοι δυσσεβείας, οἳ καὶ θελήσουσι; τὴν
σφῶν αὐτῶν κρίσιν ὕστερόν ποτε ὀψόμενοι, εἰ πρὸ τῆς ἀσεβείας αὐτῶν ἐγεγόνεισαν πυ-
ρίκαυστοι, πρὶν ἢ τὸν τῆς μεγάλης βουλῆς ἄγγελον πρὸς αὐτῶν ἀσεβηθῆναι. καὶ σὺ δὲ
παρὰ σαυτῷ σκέψαι εἰ μὴ ὑπερβαίνει πᾶσαν φύσιν ἀνθρώπων τὸ μὴ τέλος ἔχειν
τὴν εἰρήνην αὐτοῦ λέγεσθαι, καὶ τὸ πατέρα ὀνομάζεσθαι αἰῶνος. καὶ αὐτὸ δὲ τὸ καλεῖσθαι αὐτὸν
οὐχ ἁπλῶς ἄγγελον, ἀλλὰ τῆς μεγάλης βουλῆς ἄγγελον, καὶ θεὸν ἰσχυρὸν, καὶ ὅσα τούτοις
συγκαταλέλεκται. ἔτι δέ φησι δι' αὐτοῦ κατορθωθήσεσθαι τὴν τοῦ δαβὶδ βασιλείαν. ὃ καὶ
αὐτὸ τοῦτον νοήσεις τὸν τρόπον. πλεῖσται ὅσαι τῷ δαβὶδ γεγόνασιν ἐπαγγελίαι, ἐν αἷς
εἴρηται, καὶ θήσομαι ἐν θαλάσσῃ χεῖρα αὐτοῦ, καὶ ἐν ποταμοῖς δεξιὰν αὐτοῦ. αὐτὸς ἐπι-
καλέσεταί με, πατήρ μου εἶ σὺ, θεός μου καὶ ἀντιλήπτωρ τῆς σωτηρίας μου. κἀγὼ
πρωτότοκον θήσομαι αὐτὸν, ὑψηλὸν παρὰ τοῖς βασιλεῦσι τῆς γῆς. εἰς τὸν αἰῶνα φυ-
λάξω αὐτῷ τὸ ἔλεός μου, καὶ ἡ διαθήκη μου πιστὴ αὐτῷ. καὶ θήσομαι εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ
αἰῶνος τὸ σπέρμα αὐτοῦ, καὶ τὸν θρόνον αὐτοῦ, ὡς τὰς ἡμέρας τοῦ οὐρανοῦ. καὶ αὖθις, ἅ-
παξ ὤμοσα ἐν τῷ ἁγίῳ μου, εἰ τῷ δαβὶδ ψεύσομαι, τὸ σπέρμα αὐτοῦ εἰς τὸν αἰῶνα

« μένει, καὶ ὁ θρόνος αὐτοῦ ὡς ὁ ἥλιος ἐναντίον μου, καὶ ὡς ἡ σελήνη κατηρτισμένη εἰς
« τὸν αἰῶνα. τοσαῦτα ἐν τοῖς ψαλμοῖς τοῦ θεοῦ τῷ Δαβὶδ ἐπηγγελμένου, τἀναντία
συνέβη ταῖς ἐπαγγελίαις ἐπελθεῖν διὰ τὰς τῶν διαδόχων αὐτοῦ δυσσεβείας. ἡ γοῦν
ἐκ σπέρματος Δαβὶδ βασιλεία, διαρκέσασα μέχρις Ἰεχονίου καὶ τῆς ὑπὸ Βα-
βυλωνίοις τοῦ ἱεροῦ πολιορκίας λέλυται, ὡς ἐξ ἐκείνου μηκέτι τὸν θρόνον Δαβὶδ,
μηδὲ τοὺς ἐκ σπέρματος αὐτοῦ βασιλεῦσαι τοῦ Ἰουδαίων ἔθνους. καὶ ταύτην γε τὴν γε-
νομένην διάπτωσιν τῆς πρὸς τὸν Δαβὶδ ἐπαγγελίας κατὰ τὴν προειρημένην τοῦ
« ψαλμοῦ παρίστησι τὸ θεῖον ὧδέ πως πνεῦμα θεσπίζον, σὺ δὲ ἀπώσω καὶ ἐξουδέ-
« νωσας, ἀνεβάλου τὸν χριστόν σου· κατέστρεψας τὴν διαθήκην τοῦ δούλου σου, ἐβε-
« βήλωσας εἰς τὴν γῆν τὸ ἁγίασμα αὐτοῦ. καθεῖλες πάντας τοὺς φραγμοὺς αὐτοῦ.
« καὶ μετ᾽ ὀλίγα, τὸν θρόνον αὐτοῦ εἰς τὴν γῆν κατέρραξας, ἐσμίκρυνας τὰς ἡμέρας τοῦ
« χρόνου αὐτοῦ, κατέχεας αὐτοῦ αἰσχύνην. ἃ καὶ ἐναργῶς ἀρξάμενα συντελεσθῆναι
ἀπὸ τῆς εἰς Βαβυλῶνα αἰχμαλωσίας τοῦ λαοῦ, μέχρι τῆς Ῥωμαίων καὶ Τιβερίου
παρεξετάθη βασιλείας. οὐδεὶς γοῦν ἐκ τῆς τοῦ Δαβὶδ διαδοχῆς ἐν τοῖς μεταξὺ
χρόνοις φαίνεται ἐπὶ τὸν βασιλικὸν τοῦ Ἑβραίων ἔθνους καθεσθεὶς θρόνον, μέχρι τῆς
τοῦ χριστοῦ παρουσίας. τοῦ δὲ ἐκ σπέρματος Δαβὶδ γενομένου κυρίου καὶ σωτῆρος
ἡμῶν Ἰησοῦ χριστοῦ βασιλέως ἐπὶ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην ἀνακηρυχθέντος, ὥσπερ
ἀπὸ γῆς καὶ πτώματος ἀναρρωσθεὶς αὖθις ἐκ νέου ὁ θρόνος Δαβὶδ διὰ τοῦ σωτῆ-
ρος ἡμῶν ἐνθέου βασιλείας ἀνώρθωται, καὶ διαμένει εἰς τὸν αἰῶνα. καὶ εἰσέτι γε ὡς
ὁ ἥλιος ἐναντίον τοῦ θεοῦ τὴν πᾶσαν καταλάμπων οἰκουμένην ταῖς ἀκτῖσι τοῦ φω-
τὸς τῆς διδασκαλίας αὐτοῦ, ἀκολούθως τῇ τε ἀπὸ τοῦ ψαλμοῦ μαρτυρίᾳ, καὶ τοῦ μετὰ
« χεῖρας προφήτου, περὶ τοῦ γεννηθησομένου παιδίου λέγοντος, ἐπὶ τὸν θρόνον Δα-
« βὶδ δηλαδὴ τὸν αἰώνιον καὶ διαρκῆ, τὸν δὴ καὶ ἐπηγγελμένον τῷ Δαβὶδ καθεσθή-
« σεσθαι αὐτὸν ἐπὶ τὴν βασιλείαν αὐτοῦ, κατορθῶσαι αὐτὴν καὶ ἀντιλαβέσθαι ἐν κρί-
« ματι καὶ δικαιοσύνῃ ἀπὸ τοῦ νῦν καὶ εἰς τὸν αἰῶνα. ὅπως δὲ ταῦτα ἐπληροῦτο, δι-
δάσκαλος γένοιτ᾽ ἂν ἀξιόχρεως Γαβριὴλ ὁ ἄγγελος ἐν τῷ πρὸς τὴν παρθένον χρη-
« ματισμῷ φάσκων, μὴ φοβοῦ Μαριάμ. εὗρες γὰρ χάριν παρὰ τῷ θεῷ. καὶ ἰδοὺ συλ-
« λήψῃ ἐν γαστρὶ, καὶ τέξῃ υἱὸν, καὶ καλέσεις τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰησοῦν. οὗτος ἔσται μέγας καὶ
« υἱὸς ὑψίστου κληθήσεται, καὶ δώσει αὐτῷ κύριος ὁ θεὸς τὸν θρόνον Δαβὶδ τοῦ πατρὸς
« αὐτοῦ, καὶ βασιλεύσει ἐπὶ τὸν οἶκον Ἰακὼβ εἰς τὸν αἰῶνα, καὶ τῆς βασιλείας αὐτοῦ οὐκ ἔσται
« τέλος. ταύτην ἐν τῷ προειρημένῳ ψαλμῷ καὶ ὁ προφήτης προσδοκῶν τὴν τοῦ
χριστοῦ γένεσιν, τήν τε ὑπόθεσιν αὐτῆς, καὶ ἀναβολὴν ὥσπερ αἰτίαν συνορῶν τῆς
« τοῦ θρόνου τοῦ Δαβὶδ ἀποπτώσεως ἀποδυσπετεῖ λέγων, σὺ δὲ ἀπώσω καὶ ἐξουδέ-
« νωσας, ἀνεβάλου τὸν χριστόν σου. εὔχεται δὲ ὥσπερ δυσωπῶν τὸ θεῖον ἢ τάχος πληρω-
« θῆναι τὰ τῆς ἐπαγγελίας, φάσκων, ποῦ ἐστι τὰ ἐλέη σου τὰ ἀρχαῖα κύριε, ἃ ὤμοσας
« τῷ Δαβὶδ ἐν τῇ ἀληθείᾳ σου; ἃ δὴ σαφέστατα καὶ αὐτὰ δὴ ταῦτα πληρωθήσεσθαι
« ἐπὶ τῇ γενέσει τοῦ τῆς μεγάλης βουλῆς ἀγγέλου θεσπίζει. ἐφ᾽ ᾧ θελήσουσι, φησὶν, οἱ παρα-
« δοθέντες εἰ ἐγεννήθησαν πυρίκαυστοι, διότι παιδίον ἐγεννήθη ἡμῖν, καὶ υἱὸς ἐδόθη
« ἡμῖν ὁ τῆς μεγάλης βουλῆς ἄγγελος. τίσι δὲ ἡμῖν; ἢ τοῖς εἰς αὐτὸν πεπιστευκόσι τοῖς ἐν
τῇ Γαλιλαίᾳ τῶν ἐθνῶν; οἷς αἴτιος γεγένηται φωτὸς καὶ εὐφροσύνης, καινοῦ τε καὶ νέ-
« ου, τῆς καινῆς διαθήκης μυστηρίου; κατὰ τὴν φήσασαν προφητείαν, τοῦτο πρῶ-

τον πίε

» τὸ πίε, ταχὺ ποίει. χώρα ζαβουλὼν καὶ γῆ νεφθαλείμ, καὶ οἱ λοιποὶ οἱ τὴν παραλί-
» αν οἰκοῦντες, πέραν τοῦ ἰορδάνου, γαλιλαία τῶν ἐθνῶν· ὁ λαὸς ὁ καθήμενος ἐν σκότει
» φῶς ἴδετε μέγα. καὶ τοῖς καθημένοις ἐν σκότει καὶ σκιᾷ θανάτου φῶς ἀνέτειλεν αὐτοῖς.
εἶεν δ' ἂν ἐν τούτοις δηλούμενοι οἵ τε ἐξ ἐθνῶν εἰς τὸν χριστὸν τοῦ θεοῦ πεπιστευκότες, καὶ οἱ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν μαθηταὶ καὶ ἀπόστολοι, οὓς ἀπὸ γῆς ζαβουλὼν καὶ νεφθαλεὶμ ἀνακαλεσάμενος, ἐξελέξατο κήρυκας τοῦ εὐαγγελίου. τούτοις μὲν οὖν ὁ τῆς μεγάλης βουλῆς ἄγγελος υἱὸς ἐδόθη σωτηρίας αἴτιος, τοῖς δὲ εἰς αὐτὸν ἠπιστηκόσι πυρὸς δηλαδὴ καὶ καύσεως. ὅλης δὲ ταύτης τῆς οἰκονομίας ὑπόθεσιν γεγονέναι φησὶ
» τὸν ζῆλον κυρίου, λέγων, ὁ ζῆλος κυρίου σαβαὼθ ποιήσει ταῦτα. ποῖος δὲ ζῆλος; ἢ
» οὗ μέμνηται μωϋσῆς, λέγων, αὐτοὶ παρεζήλωσάν με ἐπ' οὐ θεῷ, παρώργισάν με
» ἐν τοῖς εἰδώλοις αὐτῶν. κἀγὼ παραζηλώσω αὐτοὺς ἐπ' οὐκ ἔθνει. ἐπ' ἔθνει ἀσυνέ-
» τῳ παροργιῶ αὐτούς. ἀλλ' ἐπειδὴ σὺν θεῷ τὰ περὶ τῆς τοῦ προφητευομένου εἰς ἀνθρώπους ἐπιδημίας, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ὁ τρόπος τῆς ἐπιφανείας αὐτοῦ διὰ τῶν προφητικῶν ἀποδέδεικται μαρτυριῶν, καιρὸς ἂν εἴη συνιδεῖν ποῦ γῆς γεννηθήσεσθαι, καὶ ὅθεν γένους ἥξειν, ἐξ ὁποίας τε ἑβραίων προελεύσεσθαι φυλῆς ἐκηρύττετο. ἃ καὶ αὐτὰ φέρε ἐρευνήσωμεν.

Περὶ τοῦ τόπου τῆς γενέσεως τοῦ προκηρυττομένου θεοῦ. ἀπὸ τοῦ μιχαία.

Ὡς ἐκ βηθλεέμ, χωρίου τῆς παλαιστίνης, ἐξ αἰῶνός τις προϋπάρχων, ἡγούμενος τῶν θεοσεβῶν γένους προελεύσεται, καὶ ὡς αὐτὸς ὁ κύριος ποιμανεῖ θεσπίζεται τοὺς μέχρι τῶν ἐσχάτων τῆς γῆς εἰς αὐτὸν πεπιστευκότας.

Καὶ σὺ βηθλεὲμ οἶκος τοῦ ἐφραθὰ ὀλιγοστὸς εἶ τοῦ εἶναι ἐν χιλιάσιν ἰούδα. ἐκ σοῦ μοι
» ἐξελεύσεται ἡγούμενος, τοῦ εἶναι ἄρχοντα ἐν τῷ ἰσραήλ, καὶ αἱ ἔξοδοι αὐτοῦ ἀπ' ἀρ-
» χῆς ἐξ ἡμερῶν αἰῶνος. διὰ τοῦτο δώσει αὐτοὺς ἕως καιροῦ τικτούσης. τέξεται, καὶ οἱ
» ἐπίλοιποι τῶν ἀδελφῶν αὐτῶν ἐπιστρέψουσιν ἐπὶ τοὺς υἱοὺς ἰσραήλ. καὶ στήσεται, καὶ
» ὄψεται, καὶ ποιμανεῖ τὸ ποίμνιον αὐτοῦ ἐν ἰσχύϊ κύριος, καὶ ἐν τῇ δόξῃ τοῦ ὀνόματος κυ-
» ρίου θεοῦ αὐτῶν ὑπάρξουσι. διότι νῦν μεγαλυνθήσονται ἕως ἄκρων τῆς γῆς, καὶ ἔσται αὕτη εἰρήνη. ἐμμανουήλ, μεθερμηνευόμενος μεθ' ἡμῶν θεός, ἐκ τῆς παρθένου γεννώμενος, καὶ παιδίον γενόμενος ὁ τῆς μεγάλης βουλῆς ἄγγελος, σαφῶς ἐδείχθη διὰ τῶν προεκτεθειμένων. ἀλλ' ἐχρῆν καὶ τὸν τῆς γενέσεως αὐτοῦ σημανθῆναι τόπον. προφητεύεται δῆτα ἐκ βηθλεέμ τις ἐξελεύσεσθαι ἄρχων ἐν τῷ ἰσραήλ, τὰς ἐξόδους ἀπ' ἀρχῆς ἐξ ἡμερῶν αἰῶνος ἔχων. τοῦτο δὲ οὐκ ἂν ἐφαρμόσειεν ἀνθρώπου φύσει, εἰ μὴ μόνῳ τῷ ἐμμανουήλ, καὶ τῷ τῆς μεγάλης βουλῆς ἀγγέλῳ. τὸ γὰρ ἐξ αἰῶνος ὑφεστάναι, τίνι ἄρα ἐφαρμόττοι ἄν, ἢ μόνῳ θεῷ; ἐκ τοίνυν τῆς βηθλεέμ, χωρίον δέ ἐστι τῆς ἰουδαίας, οὐ πόῤῥω τῆς ἱερουσαλὴμ διεστώς, λέγεταί τις ἐξ αἰῶνος ὑπάρχων προελεύσεσθαι. οὐδ' ἕτερον δὲ ἐντεῦθεν, ἢ μόνον τὸν δαβὶδ εὕρομεν ἐπίδοξον γεγενημένον, καὶ ἔπειτα μετ' ἐκεῖνον τὸν ἡμέτερον σωτῆρα ἰησοῦν τὸν χριστὸν τοῦ θεοῦ. ἕτερον δὲ παρὰ τούτους οὐδένα. ἀλλ' ὁ μὲν δαβὶδ τοὺς χρόνους τῆς προφητείας προειληφώς, τετελευτήκει πλείοσι πρότερον ἔτεσι τῆς προῤῥήσεως. ἀλλ' οὐδὲ ἀφ' ἡμερῶν αἰῶνος ἔσχε τὰς ἐξόδους πεποιῆσθαι. οὐκοῦν λείπεται ἐπὶ τὸν μετὰ ταῦτα ἐκ βηθλεὲμ γενόμενον τὸν ἀληθῶς ἐμμανουήλ, τὸν πρὸ πάσης κτίσεως προόντα

θεὸν λόγον καὶ μεθ' ἡμῶν θεὸν λεγόμενον, συμπληροῦσθαι τὰ γεγραμμένα. ἐπεὶ
καὶ ἡ ἐν Βηθλεὲμ γένεσις αὐτοῦ ἄντικρυς θεοῦ παρουσίαν ἐδήλου διὰ τῶν κατ' αὐ-
τὴν παραδόξων. γράφει γοῦν ὁ Λουκᾶς τοῦτον ἱστορῶν τὸν τρόπον, ἐγένετο δὲ ἐν ταῖς
ἡμέραις ἐκείναις, ἐξῆλθε δόγμα παρὰ καίσαρος αὐγούστου, ἀπογράφεσθαι
πᾶσαν τὴν οἰκουμένην. αὕτη ἀπογραφὴ πρώτη ἐγένετο ἡγεμονεύοντος τῆς συ-
ρίας κυρηνίου. καὶ ἐπορεύοντο πάντες ἀπογράφεσθαι, ἕκαστος εἰς τὴν ἑαυτοῦ πόλιν.
ἀνέβη δὲ καὶ ἰωσὴφ ἀπὸ τῆς γαλιλαίας, ἐκ πόλεως ναζαρὲθ εἰς τὴν ἰουδαίαν, εἰς
πόλιν δαβὶδ, ἥτις καλεῖται Βηθλεέμ, διὰ τὸ εἶναι αὐτὸν ἐξ οἴκου καὶ πατριᾶς δαβὶδ,
ἀπογράψασθαι σὺν μαριὰμ τῇ μεμνηστευμένῃ αὐτῷ γυναικὶ οὔσῃ ἐγκύῳ. ἐγένετο δὲ
ἐν τῷ αὐτοὺς εἶναι ἐκεῖ, ἐπλήσθησαν αἱ ἡμέραι τοῦ τεκεῖν αὐτήν. καὶ ἔτεκε τὸν υἱὸν αὐτῆς
τὸν πρωτότοκον, καὶ ἐσπαργάνωσεν αὐτὸν καὶ ἀνέκλινεν αὐτὸν ἐν τῇ φάτνῃ, διότι οὐκ ἦν
αὐτοῖς τόπος ἐν τῷ καταλύματι. καὶ ποιμένες ἦσαν ἐν τῇ χώρᾳ τῇ αὐτῇ ἀγραυ-
λοῦντες, καὶ φυλάσσοντες φυλακὰς τῆς νυκτὸς ἐπὶ τὴν ποίμνην αὐτῶν. καὶ ἄγγε-
λος κυρίου ἐπέστη αὐτοῖς, καὶ δόξα θεοῦ περιέλαμψεν αὐτούς, καὶ ἐφοβήθησαν φόβον
μέγαν. καὶ εἶπεν αὐτοῖς ὁ ἄγγελος, μὴ φοβεῖσθε. ἰδοὺ γὰρ εὐαγγελίζομαι ὑμῖν χαρὰν
μεγάλην, ἥτις ἔσται παντὶ τῷ λαῷ· ὅτι ἐτέχθη ὑμῖν σήμερον σωτὴρ, ὅς ἐστι χρι-
στὸς κύριος, ἐν πόλει δαβίδ. καὶ τοῦτο ὑμῖν τὸ σημεῖον. εὑρήσετε βρέφος ἐσπαργα-
νωμένον, καὶ κείμενον ἐν φάτνῃ. καὶ ἐξαίφνης ἐγένετο σὺν τῷ ἀγγέλῳ πλῆθος στρατιᾶς
οὐρανίου αἰνούντων τὸν θεὸν, καὶ λεγόντων, δόξα ἐν ὑψίστοις θεῷ, καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη, ἐν
ἀνθρώποις εὐδοκία. καὶ ἐγένετο ὡς ἀπῆλθον ἀπ' αὐτῶν εἰς τὸν οὐρανὸν οἱ ἄγγελοι,
οἱ ποιμένες εἶπον πρὸς ἀλλήλους, διέλθωμεν δὴ ἕως Βηθλεέμ, καὶ ἴδωμεν τὸ ῥῆμα
τοῦτο τὸ γενόμενον, ὃ ὁ κύριος ἐγνώρισεν ἡμῖν. καὶ ἦλθον σπεύσαντες, καὶ εὗρον τὴν
μαριάμ καὶ τὸν ἰωσὴφ, καὶ τὸ βρέφος κείμενον ἐν τῇ φάτνῃ. ἰδόντες δὲ ἐγνώρισαν
περὶ τοῦ ῥήματος τοῦ λαληθέντος αὐτοῖς περὶ τοῦ παιδίου τούτου. καὶ πάντες οἱ ἀ-
κούσαντες ἐθαύμασαν περὶ τῶν λαληθέντων ὑπὸ τῶν ποιμένων πρὸς αὐτούς.
ταῦτα μὲν ὁ Λουκᾶς. καὶ ὁ Ματθαῖος δὲ τὰ περὶ τὴν γένεσιν τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ἱστο-
ρῶν, τοῦτον γράφει τὸν τρόπον, τοῦ δὲ ἰησοῦ γεννηθέντος ἐν Βηθλεὲμ τῆς ἰουδαίας ἐν
ἡμέραις ἡρώδου τοῦ βασιλέως, ἰδοὺ μάγοι παρεγένοντο ἀπὸ ἀνατολῶν εἰς ἱερουσα-
λὴμ, λέγοντες, ποῦ ἐστιν ὁ τεχθεὶς βασιλεὺς τῶν ἰουδαίων; εἴδομεν γὰρ αὐτοῦ τὸν ἀστέ-
ρα ἐν τῇ ἀνατολῇ, καὶ ἤλθομεν προσκυνῆσαι αὐτῷ. ἀκούσας δὲ ὁ βασιλεὺς ἡρώδης
ἐταράχθη, καὶ πᾶσα ἡ ἱεροσόλυμα μετ' αὐτοῦ. καὶ συναγαγὼν πάντας τοὺς ἀρχιε-
ρεῖς καὶ γραμματεῖς τοῦ λαοῦ, ἐπυνθάνετο παρ' αὐτῶν ποῦ ὁ χριστὸς γεννᾶται.
οἱ δὲ εἶπον αὐτῷ, ἐν Βηθλεὲμ τῆς ἰουδαίας. οὕτω γὰρ γέγραπται διὰ τοῦ προφήτου,
καὶ σὺ Βηθλεὲμ οἶκος τοῦ ἐφραθὰ, οὐδαμῶς ἐλαχίστη εἶ ἐν τοῖς ἡγεμόσιν ἰούδα.
ἐκ σοῦ γὰρ ἐξελεύσεται ἡγούμενος, ὅστις ποιμανεῖ τὸν λαόν μου τὸν ἰσραήλ. τότε
ἡρώδης λάθρα καλέσας τοὺς μάγους, ἠκρίβωσε παρ' αὐτῶν τὸν χρόνον τοῦ φαι-
νομένου ἀστέρος. καὶ πέμψας αὐτοὺς εἰς Βηθλεὲμ, εἶπε, πορευθέντες ἐξετάσατε ἀ-
κριβῶς περὶ τοῦ παιδίου. ἐπὰν δὲ εὕρητε, ἀναγγείλατέ μοι, ὅπως κἀγὼ ἐλθὼν
προσκυνήσω αὐτῷ. οἱ δὲ ἀκούσαντες τοῦ βασιλέως ἐπορεύθησαν. καὶ ἰδοὺ ὁ ἀστὴρ ὃν
εἶδον ἐν τῇ ἀνατολῇ, προῆγεν αὐτοὺς, ἕως ἐλθὼν ἔστη ἐπάνω οὗ ἦν τὸ παιδίον. ἰδόντες
δὲ τὸν ἀστέρα ἐχάρησαν χαρὰν μεγάλην σφόδρα. καὶ ἐλθόντες εἰς τὴν οἰκίαν εἶδον

τὸ παι-

„ τὸ παιδίον μετὰ μαρίας τῆς μητρὸς αὐτοῦ. καὶ πεσόντες προσεκύνησαν αὐτῷ. καὶ ἀνοί-
ξαντες τοὺς θησαυροὺς αὐτῶν, προσήνεγκαν αὐτῷ δῶρα, χρυσὸν, καὶ λίβανον, καὶ
σμύρναν. καὶ χρηματισθέντες κατ' ὄναρ μὴ ἀνακάμψαι πρὸς ἡρώδην, δι' ἄλλης
ὁδοῦ ἀνεχώρησαν εἰς τὴν χώραν αὐτῶν. ὅρα δὲ ταῦτα ἐξετάζων εἰς παράστασιν
τῶν πεπραγμένων ἐπὶ τῇ ἐν βηθλεὲμ γενέσει τοῦ σωτῆρος ἡμῶν, ἐναργῆ τεκμή-
ρια παρέχοντα αὐτὸν εἶναι τὸν ὑπὸ τῆς προφητείας δηλούμενον. καὶ εἰς δεῦρο δὲ
οἱ τὸν τόπον οἰκοῦντες, ὡς ἐκ πατέρων εἰς αὐτοὺς κατελθούσης παραδόσεως τοῖς τῶν
τόπων ἱστορίας χάριν εἰς τὴν βηθλεὲμ ἀφικνουμένοις μαρτυροῦσι, τὸν λόγον πιστού-
μενοι τὴν ἀλήθειαν, διὰ τῆς τοῦ ἄντρου δείξεως, ἐν ᾧ τεκοῦσα ἡ παρθένος κατα-
„ τέθειται τὸ βρέφος, ἐφ' οἷς ἡ προφητεία φησὶ, διὰ τοῦτο δώσει αὐτοὺς ἕως καιροῦ
„ τικτούσης. τέξεται, καὶ οἱ ἐπίλοιποι τῶν ἀδελφῶν αὐτῶν ἐπιστρέψουσιν. ἀκολού-
θως δὲ καὶ τὸν τίκτουσαν δηλοῖ, τὴν ἐν ταῖς πρόσθεν προφητείαις παρθένον ὠ-
νομασμένην, καὶ προφῆτιν δὲ τὴν ἐμμανουὴλ καὶ τὸν τῆς μεγάλης βουλῆς ἄγγε-
λον ἀποτεξομένην. ἕως γὰρ τῶν ταύτης καιρῶν καὶ τοῦ ἐξ αὐτῆς ἀποτεχθέντος, καὶ
τὰ τοῦ προτέρου λαοῦ συνειστήκει, δοθείσης αὐτοῖς προθεσμίας ἕως καιροῦ τικτού-
σης, τοῦτ' ἔστιν, ἕως τῆς παραδόξου γενέσεως τοῦ ἐκ τῆς παρθένου τεχθέντος, μεθ' ὃν
ἤρθη μὲν αὐτῶν ἡ βασιλεία. οἱ δὲ ἐπίλοιποι τῶν ἀδελφῶν αὐτῶν, οὗτοι δ' ἂν εἶεν οἱ
εἰς τὸν χριστὸν τοῦ θεοῦ πεπιστευκότες ἀπόστολοι καὶ μαθηταὶ καὶ εὐαγγελισταὶ τοῦ σω-
τῆρος ἡμῶν, οὓς ἐπιστρέψαντας αὐτοὺς ὁ κύριος ποιμανεῖν λέγεται. οὐ καθὼς τὸ πρὶν,
δι' ἀγγέλων ἢ διὰ θεραπόντων ἀνθρώπων, ἀλλ' αὐτὸς δι' ἑαυτοῦ, ὥστε διὰ τοῦτο
μεγαλυνθῆναι αὐτοὺς ἕως ἄκρου τῆς γῆς. ἐμεγαλύνθησαν γὰρ ὅτε εἰς πᾶσαν τὴν γῆν
ἐξῆλθεν ὁ φθόγγος αὐτῶν, καὶ εἰς τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης τὰ ῥήματ' αὐτῶν.
πρόδηλοι δ' ἂν καὶ ὁποῖον μέγα ποίμνιον καθ' ὅλης τῆς γῆς ἐκ λογικῶν καὶ ἀνθρωπεί-
ων προβάτων τῷ κυρίῳ διὰ τῶν ἀποστόλων αὐτοῦ συνέστη, ὃ καὶ αὐτὸς ὁ κύριος
δι' ἑαυτοῦ, ποιμὴν ὁμοῦ καὶ κύριος ὢν τῆς ποίμνης, ἐπόψεσθαι καὶ ποιμανεῖν ἐν
ἰσχύϊ λέγεται, ὥστε ἐν χειρὶ κραταιᾷ καὶ ἐν βραχίονι ὑψηλῷ πρὸς τοῦ δεσπότου
καὶ ποιμένος φυλαττόμενα τὰ πρόβατα μηδὲν ἐπιπαθεῖν δεινὸν πρὸς τῶν ἐφε-
δρευόντων αὐτοῖς ἀγρίων καὶ ἀπηνῶν θηρίων. καὶ τὰ μὲν περὶ τῆς ἐν βηθλεὲμ, καὶ
τῆς ἀπὸ ταύτης προόδου τοῦ προκηρυττομένου θεοῦ, τοῦτον εἶχε τὸν τρόπον. τὴν δ'
ἐξ οὐρανῶν εἰς ἀνθρώπους ἐπιδημίαν αὐτοῦ τοῦ κυρίου καὶ ποιμένος, ἤδη καὶ πρό-
„ τερον ἐξ αὐτοῦ τοῦ μετὰ χεῖρας προφήτου παρατεθείμεθα, δι' ὧν ἔλεγεν, ἀκούσα-
„ τε λαοὶ πάντες, καὶ προσεχέτω ἡ γῆ, καὶ πάντες οἱ ἐν αὐτῇ, καὶ ἔσται κύριος ὑμῖν εἰς
„ μαρτύριον, κύριος ἐξ οἴκου ἁγίου αὐτοῦ. διότι ἰδοὺ κύριος κύριος ἐκπορεύεται ἐκ
„ τοῦ τόπου αὐτοῦ, καὶ καταβήσεται. καὶ τὰ ἑξῆς. οἷς ἐπιλέγων ἔφασκε, δι' ἀσέβειαν
„ ἰακὼβ πάντα ταῦτα, καὶ δι' ἁμαρτίαν οἴκου ἰσραήλ. σαφὲς δὲ καὶ ἀπὸ τῶν ἑξῆς
τοῦ αὐτοῦ προφήτου, ὅτι μὴ μόνον διὰ τὰς ἀσεβείας τοῦ ἰουδαίων ἔθνους τὴν ἐξ οὐ-
ρανῶν ὁ κύριος πεποίηται κάθοδον, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν σωτηρίαν καὶ κλῆσιν τῶν ἐθνῶν
„ ἁπάντων. ἐπιλέγει δ' οὖν ἑξῆς, καὶ ἔσται ἐπ' ἐσχάτων τῶν ἡμερῶν ἐμφανὲς τὸ
„ ὄρος κυρίου, καὶ σπεύσουσιν ἐπ' αὐτὸ λαοὶ πολλοὶ, καὶ πορεύσονται ἔθνη πολλὰ, καὶ
„ ἐροῦσι, δεῦτε, ἀναβῶμεν εἰς τὸ ὄρος κυρίου. διὸ καὶ μετὰ ταῦτα τὸν πρὸ αἰώνων ἀπὸ
τῆς βηθλεὲμ ἐξελεύσεσθαι ἀνακηρύξας, οὐκέτι τοῦ ἰσραὴλ μόνου, ἀλλὰ ἀθρόως

» πάντων ἀνθρώπων ἕως καὶ τῶν ἄκρων τῆς γῆς ἄρξειν αὐτόν φησι. λέγει δ' οὕτω, καὶ
» στήσεται, καὶ ὄψεται, καὶ ποιμανεῖ τὸ ποίμνιον αὐτοῦ ἐν ἰσχύϊ κύριος, καὶ ἐν τῇ δόξῃ τοῦ
» ὀνόματος κυρίου θεοῦ αὐτῶν ὑπάρξουσι· διότι νῦν μεγαλυνθήσονται ἕως ἄκρων
» τῆς γῆς, καὶ ἔσται αὕτη εἰρήνη. πότε δὲ ἔσται αὕτη εἰρήνη, ἀλλ' ἢ τῇ γῇ, ἐν ᾗ μεγαλυνθή-
σονται τὰ ποίμνια τοῦ κυρίου; καὶ τοῦτο δὲ ὁποίου τέλους ἔτυχε μετὰ τὴν τοῦ σωτῆρος
ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ παρουσίαν παντί τῳ πρόδηλον. πολλῆς γὰρ οὔσης πρὸ τούτου
πολυαρχίας, καὶ τῶν ἐθνῶν ἁπάντων τυραννουμένων ἢ δημοκρατουμένων, ὡς μη-
δεμίαν πρὸς ἀλλήλους ἐπιμιξίαν τοὺς ἀνθρώπους ἔχειν, ἰδίως δέ, φέρε εἰπεῖν, αἰγυ-
πτίων ὑπὸ οἰκείοις ἄρχουσι βασιλευομένων, καὶ ἀράβων ὡσαύτως, καὶ ἰδουμαίων,
φοινίκων τε καὶ σύρων, καὶ τῶν ἄλλων ἐθνῶν, ἐπανισταμένων τε ἐθνῶν ἔθνεσι, καὶ πόλεων πό-
λεσι, πολιορκιῶν τε μυρίων καὶ αἰχμαλωσιῶν κατὰ πάντα τόπον τε καὶ χώραν ἐπι-
τελουμένων, ἐπειδὴ παρῆν ὁ σωτὴρ καὶ κύριος, ὁμοῦ τῇ εἰς ἀνθρώπους αὐτοῦ παρόδῳ,
πρώτου τε ῥωμαίων αὐγούστου τῶν ἐθνῶν ἐπικρατήσαντος, λέλυτο μὲν ἡ πλείστη
πολυαρχία, εἰρήνη δὲ διελάμβανε τὴν σύμπασαν γῆν, τῇ μετὰ χεῖρας ἀκολού-
» θως προῤῥήσει, διαῤῥήδην φησάσῃ περὶ τῶν τοῦ Χριστοῦ μαθητῶν, διότι νῦν με-
» γαλυνθήσονται ἕως ἄκρου τῆς γῆς, καὶ ἔσται αὕτη εἰρήνη. ᾧ συνᾴδει τὸ ἐν ψαλ-
» μοῖς φάσκον περὶ τοῦ Χριστοῦ λόγιον, ἀνατελεῖ ἐν ταῖς ἡμέραις αὐτοῦ δικαιοσύνη,
» καὶ πλῆθος εἰρήνης. διό μοι δοκεῖ ἄρχων εἰρήνης ἐν τῇ πρὸ ταύτης παρατεθείσῃ
προφητείᾳ ὠνομάσθαι. ἐπίστησον γοῦν τίνα τρόπον ὁ μετὰ χεῖρας προφήτης
καὶ ἐξελεύσεσθαι μὲν ἐξ οὐρανῶν τὸν κύριον ἐρχόμενος ἔφησεν, οὐ πρότερον δὲ
ποιμανεῖν τοὺς ἀνθρώπους, ἢ γεννηθῆναι τὸν θεσπιζόμενον ἐν τῇ Βηθλεέμ. ὅπως
δὲ ταῦτα ἐπὶ τὸν σωτῆρα καὶ κύριον ἡμῶν ἐπεραιοῦτο, ἐμαρτύρησεν ὁ εὐαγγελιστής,
δι' ὧν προεξεθέμην αὐτοῦ φωνῶν. ποιμὴν δὲ καὶ ἡγούμενος ὁ Χριστὸς ἀναδεδειχθή-
σεσθαι τοῦ Ἰσραὴλ εἴρηται, συνήθως τῆς ἱερᾶς γραφῆς τὸν ἀληθῆ Ἰσραὴλ κατὰ διάνοιαν
πάντα τὸν διορατικὸν καὶ ἀρετῶν θεῷ βιοῦντα ἐπονομαζούσης· ὡς ἔμπαλιν τοὺς
ἐκ περιτομῆς ὁπόθεν ἀμαρτάνοιεν, χαναναίους καὶ σπέρμα χαναάμ, καὶ οὐκ ἰού-
δα, ἄρχοντάς τε σοδόμων, καὶ λαὸν γομόῤῥας, ἐμφερεῖς αὐτῶν τοῖς τρόποις ἀπο-
καλούσης. ἄλλως δὲ πρὸς λέξιν, ἡ πᾶσα τοῦ σωτῆρος ἡμῶν διατριβὴ παρὰ τῷ
ἰουδαίων ἔθνει γέγονε, καὶ πολλῶν γε τοῦ Ἰσραὴλ ἡγήσατο, ὅσοι δὴ ἐγνώκασιν αὐτόν,
καὶ εἰς αὐτὸν πεπιστεύκασι τῶν ἐκ περιτομῆς. καὶ τὸ μὲν τῆς ἐκτεθείσης προῤ-
ῥήσεως τοιαύτην εἴληφε τὴν ἔκβασιν. τὰ δ' ἑξῆς ἀφ' ἑτέρας ἀναγνωστέον ἀρχῆς,
» οὕτως ἔχοντα. ἀσσύριος ὅταν ἐπέλθῃ ἐπὶ τὴν γῆν ὑμῶν, καὶ ὅταν ἐπιβῇ ἐπὶ τὴν
» χώραν ὑμῶν, καὶ ἐπεγερθήσονται ἐπ' αὐτὸν ἑπτὰ ποιμένες, καὶ ὀκτὼ δήγματα ἀν-
» θρώπων, καὶ τὰ τούτοις ἀκόλουθα. ἃ καὶ ὁποίας ἔχεται διανοίας, οὐ τοῦ παρόντος
τυγχάνει διηγεῖσθαι καιροῦ. εἴποι δ' ἄν τις μετὰ τὴν ἀσσυρίων εἰς τὴν ἰουδαίαν
ἐπιδημίαν, καθ' ἣν εἷλον τὸ ἰουδαίων ἔθνος, τοσαύτας ἐπαναστάσεις κατ' αὐτῶν
γεγονέναι, ὅσαι δηλοῦνται διὰ τῶν ἑπτὰ ποιμένων, καὶ διὰ τῶν ὀκτὼ δηγμάτων.
ταῦτα δὲ δύνασθαι εἰδέναι τοὺς τὰ ἀσσυρίων ἱστορηκότας, ὧν ἐπὶ τέλει τὸν ἐκ τῆς
Βηθλεὲμ προφητευόμενον γεγονέναι, κατὰ τοὺς ἑπτὰ δηλαδὴ ποιμένας, καὶ τὰ ὀκτὼ
δήγματα τοῖς ἀσσυρίοις συμβάντα ἐν ὑστέροις χρόνοις τῆς εἰς τὴν ἰουδαίαν αὐτῶν
ἐφόδου. ταῦτα δὲ πλείστης ἐρεύνης δεόμενα οὐ νῦν πολυπραγμονεῖν καιρός.

Ἀπὸ ψαλμοῦ ρλα΄.

Πυθομένῳ τῷ Δαβὶδ ποῖος ἄρ' εἴη ὁ τῆς τοῦ προκηρυττομένου θεοῦ γενέσεως τόπος, ἡ Ἐφραθά, αὕτη δέ ἐστιν ἡ Βηθλεέμ, διὰ τοῦ θείου πνεύματος φανεροῦται.

Μνήσθητι κύριε τοῦ Δαβίδ, καὶ πάσης τῆς πρᾳότητος αὐτοῦ. ὡς ὤμοσε τῷ κυρίῳ, ηὔξατο τῷ θεῷ Ἰακώβ· εἰ εἰσελεύσομαι εἰς σκήνωμα οἴκου μου, εἰ ἀναβήσομαι ἐπὶ κλίνης στρωμνῆς μου· εἰ δώσω ὕπνον τοῖς ὀφθαλμοῖς μου, καὶ τοῖς βλεφάροις μου νυσταγμόν, ἕως οὗ εὕρω τόπον τῷ κυρίῳ, σκήνωμα τῷ θεῷ Ἰακώβ. ἰδοὺ ἠκούσαμεν αὐτὴν ἐν Ἐφραθᾷ, εὕρομεν αὐτὴν ἐν τοῖς πεδίοις τοῦ δρυμοῦ. εἰσελευσόμεθα εἰς τὰ σκηνώματα αὐτοῦ, προσκυνήσομεν εἰς τὸν τόπον, οὗ ἔστησαν οἱ πόδες αὐτοῦ. εἶθ' ἑξῆς ἐπιλέγει, ἕνεκεν Δαβὶδ τοῦ δούλου σου, μὴ ἀποστρέψῃς τὸ πρόσωπον τοῦ χριστοῦ σου. ὤμοσε κύριος Δαβὶδ ἀλήθειαν, καὶ οὐ μὴ ἀθετήσῃ αὐτόν. ἐκ καρποῦ τῆς κοιλίας σου θήσομαι ἐπὶ τὸν θρόνον σου. καὶ ἐπιφέρει τούτοις λέγων, ἐκεῖ ἐξανατελῶ κέρας τῷ Δαβίδ, ἡτοίμασα λύχνον τῷ χριστῷ μου, τοὺς ἐχθροὺς αὐτοῦ ἐνδύσω αἰσχύνην, ἐπὶ δὲ αὐτὸν ἐξανθήσει τὸ ἁγίασμά μου. συνᾴδει τῇ περὶ ταύτης καὶ ἡ παροῦσα προφητεία, ἐκ Βηθλεὲμ τὸν προκηρυττόμενον θεὸν προελεύσεσθαι σημαίνουσα. τοῦτο δὲ οὖν αὐτὸ καὶ ὁ Δαβὶδ, πρότερον μὲν ἀγνοῶν, εὔχεται παρὰ τοῦ θεοῦ μαθεῖν, εἶτ' εὐξάμενος παιδεύεται. ἐπειδὴ γὰρ τετύχηκε χρησμοῦ τοῦ περὶ αὐτὸν ἐν τῷ ψαλμῷ φήσαντος, ἐκ καρποῦ τῆς κοιλίας σου θήσομαι ἐπὶ τὸν θρόνον σου. καὶ αὖθις, ἐκεῖ ἐξανατελῶ κέρας τῷ Δαβίδ, ἡτοίμασα λύχνον τῷ χριστῷ μου· εἰκότως προσπίπτει τῷ θεῷ, καὶ προσπεσὼν ἐπ' ἐδάφους ποτνιᾶται. ἐπὶ πλεῖον γοῦν τῇ προσευχῇ προσκαρτερῶν ὄμνυσι τῷ θεῷ, μὴ πρότερον εἰσελεύσεσθαι εἰς σκήνωμα οἴκου αὐτοῦ, μηδὲ δώσειν τοῖς ὀφθαλμοῖς αὐτοῦ ὕπνον, καὶ τοῖς βλεφάροις αὐτοῦ νυσταγμόν, μηδὲ ἀναβήσεσθαι ἐπὶ κλίνης στρωμνῆς αὐτοῦ, κεῖσθαι δὲ χαμαὶ προσκυνοῦντα, καὶ ποτνιώμενον, ἕως ἂν εὕρῃ τόπον τῷ κυρίῳ, καὶ σκήνωμα τῷ θεῷ Ἰακώβ, τουτέστιν, ἕως ἂν μάθῃ, τοῦ κυρίου φανερώσαντος αὐτῷ, τὴν γένεσιν τοῦ χριστοῦ. εὐξάμενος δὲ, καὶ τοιαῦτα γνῶναι ποθήσας, οὐκ εἰς μακρὰν τῷ θείῳ πνεύματι τὰ μέλλοντα ἔσεσθαι θεωρεῖ, τοῦ θεοῦ τοῖς οἰκείοις ἐπαγγελμένου, ἔτι γε λαλούντων ἐπακούσεσθαι. ἐπακουσθεὶς δ' οὖν τα καταξιοῦται χρησμοῦ τὴν Βηθλεὲμ ἐπιφωνοῦντος αὐτῷ, ὡς ἂν ἐνθάδε τοῦ τόπου τοῦ κυρίου, καὶ τοῦ σκηνώματος τοῦ θεοῦ Ἰακὼβ συνεστησομένου. ταῦτα τοιγαροῦν τοῦ θείου πνεύματος ἐν αὐτῷ θεσπίσαντος, αὐτὸς αὐτοῦ ἐπακούσας ἐπιλέγει, ἰδοὺ ἠκούσαμεν αὐτὴν ἐν Ἐφραθᾷ. Ἐφραθὰ δ' ἡ αὐτή ἐστι τῇ Βηθλεέμ, ὡς δῆλόν ἐστιν ἀπὸ τῆς γενέσεως, ἔνθα περὶ τῆς Ῥαχὴλ εἴρηται, ὅτι ἔθαψαν αὐτὴν ἐν τῷ ἱπποδρόμῳ Ἐφραθά, αὕτη ἐστὶ Βηθλεέμ. καὶ ἡ περὶ ταύτης δὲ παρέσχε προφητεία, καὶ σὺ Βηθλεὲμ οἶκος τοῦ Ἐφραθά. ἰδοὺ, φησὶν, ἠκούσαμεν αὐτὴν, δῆλον δ' ὅτι τὴν τοῦ χριστοῦ γένεσιν, καὶ τὴν τοῦ θεοῦ Ἰακὼβ κατασκήνωσιν. ποῖον δ' ἂν εἴη τὸ σκήνωμα τοῦ θεοῦ Ἰακώβ, ἢ τὸ σῶμα τοῦ χριστοῦ τὸ ἐν τῷ τόπῳ τῆς Βηθλεὲμ γεγεννημένον; ἐν ᾧ ὡς ἐν σκηνώματι, ἡ θεότης τοῦ μονογενοῦς κατεσκήνωσε. οὐχ ἁπλῶς δὲ θεοῦ, ἀλλὰ μετὰ προσθήκης τοῦ, τοῦ θεοῦ Ἰακώβ, λέγεται τὸ σκήνωμα εἶναι, διὰ τὸ μὴ ἄλλον εἶναι τὸν σκηνώσαντα ἐν αὐτῷ, ἢ τὸν τῷ Ἰακὼβ ἐν ἀνθρώπου εἴδει καὶ σχήματι ὀφθέντα θεόν, δι' ὃν καὶ τῆς

ἐπὶ τῷ ἰσραὴλ προσωνυμίας ἠξίωθη, ὁρῶν θεόν· τοῦτο γὰρ ἑρμηνεύεται τὸ ὄνομα προσαγορευθείς. οὐκ ἄλλον δὲ ὄντα τοῦ θεοῦ λόγου τὸν τῷ ἰακὼβ ὀφθέντα ἐν τοῖς προτέροις τῆς μετὰ χεῖρας ὑποθέσεως παρεστησάμεθα. ἐδείχθη τοιγαροῦν ὡς δαβὶδ εὐξάμενος, καὶ ποθήσας μὲν τοῦ κυρίου καὶ θεοῦ ἰακὼβ τὸν τόπον, καὶ τὸ σκήνωμα εὗρεν, ὁ ἐπὶ τῆς βηθλεὲμ τόπος. διόπερ εἰπὼν, ἰδοὺ ἠκούσαμεν αὐτὴν ἐν ἐφραθᾷ, ἐπιφέρει λέγων, προσκυνήσωμεν εἰς τὸν τόπον, οὗ ἔστησαν οἱ πόδες αὐτοῦ. σαφῶς τοιγαροῦν καὶ ἐν τούτοις ἐν τῇ ἐφραθᾷ, ἥτις ἐστὶν ἡ βηθλεὲμ, αὐτὸς ὁ κύριος καὶ θεὸς ἰακὼβ τόπον ἑαυτῷ καὶ σκήνωμα συστήσεσθαι προεφητεύετο, ὁμοφώνως τῇ τοῦ μιχαίου προφητείᾳ φασκούσῃ, καὶ σὺ βηθλεὲμ οἶκος τοῦ ἐφραθᾶ, ἐκ σοῦ μοι ἐξελεύσεται ἡγούμενος, καὶ αἱ ἔξοδοι αὐτοῦ ἀπ' ἀρχῆς, ἐξ ἡμερῶν αἰῶνος. ἅπερ ἀκριβῶς ἐξετάσαντες ἐδείκνυμεν ἀναφέρεσθαι οὐδ' ἐφ' ἕτερον, ἢ ἐπὶ μόνον τὸν σωτῆρα καὶ κύριον ἡμῶν, ἰησοῦν τὸν χριστὸν τοῦ θεοῦ, ἐν βηθλεὲμ ταῖς προρρήσεσιν ἀκολούθως γεγεννημένον. οὐκ ἂν γοῦν ἄλλον τις ἐπιδείξειεν ἐκ ταύτης ἐνδόξως μετὰ τοὺς τῆς προφητείας χρόνους προελθόντα. οὔτε γὰρ βασιλεὺς, οὔτε προφήτης, οὐδ' ἕτερός τις τῶν παρ' ἑβραίοις θεοφιλῶν, ἢ μόνος ὁ σωτὴρ καὶ κύριος ἡμῶν ὁ χριστὸς τοῦ θεοῦ, ὁμοῦ καὶ ἐκ σπέρματος δαβὶδ, καὶ αὐτόθι γεγεννημένος ἀποδείκνυται. ὥρα τοιγαροῦν αὐτὸν ἐκεῖνον εἶναι, καὶ οὐδὲ ἄλλον τὸν καὶ ἐν τούτοις προφητευόμενον ὁμολογεῖν, ὅτι γε σαφῶς ἐν τοῖς ἑξῆς ὁ αὐτὸς ψαλμὸς ὀνομαστὶ τὸν χριστὸν προσαγορεύων τοῦτον παρίστησι, δι' ὧν φησιν, ἕνεκεν δαβὶδ τοῦ δούλου σου, μὴ ἀποστρέψῃς τὸ πρόσωπον τοῦ χριστοῦ σου. καὶ πάλιν, ἐκεῖ ἐξανατελῶ κέρας τῷ δαβὶδ, ἡτοίμασα λύχνον τῷ χριστῷ μου, τοὺς ἐχθροὺς αὐτοῦ ἐνδύσω αἰσχύνην, ἐπὶ δὲ αὐτὸν ἐξανθήσει τὸ ἁγίασμά μου. ποῦ δέ φησιν ἐκεῖ ἐξανατελῶ κέρας τῷ δαβὶδ, ἢ ἐν τῇ βηθλεὲμ τῇ ἐφραθᾷ; ἐνθένδε γὰρ τὸ κέρας τοῦ δαβὶδ ὁ χριστὸς τὸ κατὰ σάρκα, οἷόν τι μέγα φῶς ἐξανέτειλεν, ἐνταῦθά τε ἡτοίμαστο ὑπὸ τοῦ θεοῦ τῶν ὅλων ὁ τοῦ χριστοῦ λύχνος. εἴη δ' ἂν λύχνος αὐτοῦ, οἷα νοεροῦ φωτὸς, τὸ ἀνθρώπειον σκῆνος, δι' οὗ δίκην ὀστρακίνου σκεύους, ὥσπερ διὰ λύχνου, τὰς τοῦ ἰδίου φωτὸς ἀκτῖνας πᾶσι τοῖς ἐν ἀγνοίᾳ θεοῦ καὶ σκότῳ βαθεῖ πιεζομένοις ἐξέλαμψεν. ἀλλὰ γὰρ καὶ ἐν τούτοις ἀποδέδεικται σαφῶς ἡγούμενον θεὸν ἰακὼβ ἀπ' ἀρχῆς, καὶ ἐξ ἡμερῶν τυγχάνοντα αἰῶνος ἀνθρώποις ἐπιδημήσειν, καὶ γεννηθήσεσθαι οὐκ ἀλλαχόθι γῆς, ἀλλ' ἢ ἐν τῷ κατὰ βηθλεὲμ τόπῳ, πρὸς τοῖς ἱεροσολύμοις εἰσέτι καὶ νῦν ἐπιδεικνυμένῳ χωρίῳ, ἔνθα οὐδ' ἄλλος μετὰ τοὺς τῶν προφητῶν χρόνους ἐπιφανὴς καὶ εἰς πάντας ἀνθρώπους ἐπίδοξος, ἢ μόνος ἰησοῦς ὁ χριστὸς, πρὸς τῶν ἐπιχωρίων ἁπάντων ἀκολούθως ταῖς εὐαγγελικαῖς φωναῖς γεγονὼς μαρτυρεῖται. ἑρμηνεύεται δὲ ἡ βηθλεὲμ, οἶκος ἄρτου, φερώνυμος οὖσα τοῦ προελθόντος ἐξ αὐτῆς σωτῆρος ἡμῶν ὄντος θεοῦ λόγου, ψυχῶν λογικῶν θρεπτικοῦ. ὃ καὶ παρίστησιν αὐτὸς λέγων, ἐγώ εἰμι ὁ ἄρτος ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβάς. ἀλλ' ἐπεὶ καὶ τοῦ δαβὶδ γέγονεν αὕτη πατρὶς, εἰκότως καὶ ὁ κατὰ σάρκα γενόμενος υἱὸς δαβὶδ τὴν πρόοδον ἐξ αὐτῆς ἐποιήσατο, ἀκολούθως ταῖς προφητικαῖς προρρήσεσιν. ὥστε οὐκ ἄδηλον εἶναι καὶ τὴν αἰτίαν δι' ἣν πατρίδα τὴν βηθλεὲμ ἐπεγράψατο. ἀλλὰ καὶ ἐν ναζαρὲθ ἀναστραφεὶς λέγεται, καὶ πάλιν ναζαραῖος κληθήσεται. ἰστέον οὖν ὅτι καὶ τὸ ναζαραῖον ὄνομα ἑβραϊκὸν τυγχάνει ἐν λευιτικῷ ἐπὶ τοῦ χρίσματος τοῦ παρ' αὐτοῖς χριστοῦ. ἦν γὰρ οὗτος ὁ ἀρχι-

κατ'

κατ' εἰκόνα τοῦ μεγάλου καὶ ἀληθῶς ἀρχιερέως τοῦ χριστοῦ τοῦ θεοῦ, σκιώδη τινὰ καὶ τυπικὸν χριστὸν ἐπιφερόμενος. ἐν οἷς γοῦν εἴρηται κατὰ τοὺς ἑβδομήκοντα, περὶ τοῦ
" ἀρχιερέως, καὶ οὐ βεβηλώσει τὸ ἡγιασμένον τοῦ θεοῦ αὐτοῦ, ὅτι τὸ ἅγιον ἔλαιον χριστοῦ
" τοῦ θεοῦ αὐτοῦ· τὸ μὲν ἑβραϊκὸν ὅτι ναζὲρ ἔλαιον, περιέχει· ὁ δὲ ἀκύλας, ὅτι ἀ-
" φόρισμα ἐλαίου ἀλείμματος θεοῦ αὐτοῦ ἐπ' αὐτῷ· ὁ δὲ σύμμαχος, ὅτι ἄθικτον
" ἔλαιον τοῦ χρίσματος τοῦ θεοῦ αὐτοῦ ἐπ' αὐτῷ· ὁ δὲ θεοδοτίων, ὅτι τὸ ναζὲρ ἔλαιον
" τὸ χριστὸν παρὰ θεοῦ αὐτοῦ ἐπ' αὐτῷ. ὥστε εἶναι τὸ ναζὲρ, κατὰ μὲν τοὺς ἑβδομήκοντα, ἅγιον· κατὰ δὲ τὸν ἀκύλαν, ἀφόρισμα· κατὰ δὲ τὸν σύμμαχον, ἄθικτον, ὥστε ἐκ τούτου τὸ ναζιραῖον ὄνομα σημαίνειν ἤτοι τὸν ἅγιον, ἢ τὸν ἀφωρισμένον, ἢ τὸν ἄθικτον. ἀλλ' οἱ μὲν πάλαι ἱερεῖς διὰ τοῦ ἐλαίου σκευαστοῦ, τοῦ παρὰ μωσεῖ ναζὲρ καλουμένου χριόμενοι, παρὰ γ' αὐτὰς ἀπὸ τοῦ ναζὲρ ἐκαλοῦντο ναζιραῖοι. ὁ δὲ σωτὴρ καὶ κύριος ἡμῶν κατὰ φύσιν ἔχων τὸ ἅγιον καὶ τὸ ἄθικτον καὶ τὸ ἀφωρισμένον, οὐ δεόμενός γε χρίσματος ἀνθρωπίνου, ὅμως τῆς τοῦ ναζιραίου προσηγορίας παρὰ ἀνθρώποις ἔτυχεν, οὐκ ἀπὸ τοῦ καλουμένου ναζὲρ ἐλαίου ναζιραῖος γεγονώς, ἀλλ' ὢν μὲν τῇ φύσει τοιοῦτος, κληθεὶς δὲ καὶ παρὰ ἀνθρώποις ναζιραῖος, ἀπὸ τῆς ναζαρὲθ, ἔνθα παρὰ τοῖς κατὰ σάρκα γονεῦσι τὴν ἐν παισὶν ἀναστροφὴν ἐποιεῖτο. διὸ λέλεκται παρὰ τῷ
" ματθαίῳ, χρηματισθεὶς δὲ κατ' ὄναρ, δῆλον δὲ ὅτι ὁ ἰωσὴφ, ἀνεχώρησεν εἰς τὰ
" μέρη τῆς γαλιλαίας, καὶ ἐλθὼν κατῴκησεν εἰς πόλιν λεγομένην ναζαρὲθ, ὅπως πλη-
" ρωθῇ τὸ ῥηθὲν διὰ τῶν προφητῶν, ὅτι ναζαραῖος κληθήσεται. ἔδει μὲν γὰρ αὐτὸν ἐξ ἁπάντων φύσει καὶ ἀληθείᾳ ναζιραῖον ὄντα, τοῦτ' ἔστιν ἅγιον καὶ ἄθικτον καὶ ἀφωρισμένον ἐξ ἀνθρώπων κληθῆναι ταύτῃ τῇ προσηγορίᾳ. ἀλλ' ἐπεὶ μὴ ἐκ τοῦ ναζὲρ ἐλαίου ταύτης ἔτυχε τῆς προσηγορίας, μὴ δεηθεὶς ἀνθρωπίνου χρίσματος, ἐκ τοῦ τόπου τῆς ναζαρὲθ τὴν ἐπωνυμίαν ἐκτήσατο. τούτων οὕτως ἀποδεδειγμένων, καιρὸς ἐπισκέψασθαι καὶ ἐξ ὁποίου γένους, ἐξ ὁποίας τε ἑβραίων φυλῆς ὁ σωτὴρ τῶν ψυχῶν ἡμῶν, ὁ χριστὸς τοῦ θεοῦ προσδοκᾶσθαι ἐκηρύττετο. προτάξας δὲ τὰς εὐαγγελικὰς καὶ περὶ τούτου παραθήσομαι λέξεις. εἶθ' ὡς ἂν ἁρμονίους σφραγῖδας ταῖς προφητικαῖς αὐταῖς ἐπιθήσω μαρτυρίας. ὁ μὲν οὖν ματθαῖος ὧδε τὸν χριστὸν κατὰ σάρκα γε-
" νεαλογεῖ, βίβλος γενέσεως ἰησοῦ χριστοῦ, υἱοῦ δαβὶδ, υἱοῦ ἀβραάμ, ἀβραὰμ
" ἐγέννησε τὸν ἰσαάκ, ἰσαὰκ ἐγέννησε τὸν ἰακώβ, ἰακὼβ δὲ ἐγέννησε τὸν ἰούδαν. καὶ
" τὰ ἑξῆς. συνᾴδει δὲ αὐτῷ καὶ ὁ ἀπόστολος λέγων ἀφωρίσθαι εἰς εὐαγγέλιον θεοῦ
" ὃ προεπηγγείλατο διὰ τῶν προφητῶν αὐτοῦ, ἐν γραφαῖς ἁγίαις περὶ τοῦ υἱοῦ αὐ-
" τοῦ τοῦ γενομένου ἐκ σπέρματος δαβὶδ κατὰ σάρκα. γένοιτο δ' ἂν σύμφωνα ταῦτα ταῖς οὕτως ἐχούσαις προρρήσεσιν.

Ἀπὸ τῆς δευτέρας τῶν παραλειπομένων.

Ἀπὸ ποίου γένους καὶ ἀπὸ ποίας ἑβραίων φυλῆς προσδοκᾶσθαι ὁ χριστὸς προεφητεύετο.

Ὁ κύριος διὰ νάθαν τοῦ προφήτου ταῦτα τῷ δαβὶδ θεσπίζει ἐν δευτέρᾳ παραλειπο-
" μένων, καὶ ἔσται, ἐὰν πληρωθῶσιν αἱ ἡμέραι σου, καὶ κοιμηθήσῃ μετὰ τῶν πατέρων σου, καὶ
" ἀναστήσω τὸ σπέρμα σου μετὰ σὲ, ὃς ἔσται ἐκ τῆς κοιλίας σου, καὶ ἑτοιμάσω τὴν βασιλείαν

» αὐτοῦ. αὐτὸς οἰκοδομήσει οἶκον τῷ ὀνόματί μου, καὶ ἀνορθώσω τὸν θρόνον αὐτοῦ εἰς τὸν
» αἰῶνα. ἐγὼ ἔσομαι αὐτῷ εἰς πατέρα, καὶ αὐτὸς ἔσται μοι εἰς υἱόν. Καὶ ἐν ὀγδόῳ δὲ καὶ
» ὀγδοηκοστῷ ψαλμῷ περὶ τοῦ αὐτοῦ ὡς περὶ Δαβὶδ τάδε εἴρηται, αὐτὸς ἐπικαλέσε-
» ταί με, πατήρ μου εἶ σύ, θεός μου, καὶ ἀντιλήπτωρ τῆς σωτηρίας μου, κἀγὼ πρωτότο-
» κον θήσομαι αὐτόν, ὑψηλὸν παρὰ τοῖς βασιλεῦσι τῆς γῆς. εἰς τὸν αἰῶνα φυλάξω
» αὐτῷ τὸ ἔλεός μου, καὶ ἡ διαθήκη μου πιστὴ αὐτῷ. καὶ αὖθις, ὤμοσα Δαβὶδ τῷ
» δούλῳ μου, ἕως αἰῶνος ἑτοιμάσω τὸ σπέρμα σου, καὶ οἰκοδομήσω εἰς γενεὰν καὶ
» γενεὰν τὸν θρόνον σου. καὶ πάλιν, ἅπαξ ὤμοσα ἐν τῷ ἁγίῳ μου, εἰ τῷ Δαβὶδ
» ψεύσομαι; τὸ σπέρμα αὐτοῦ εἰς τὸν αἰῶνα μενεῖ, καὶ ὁ θρόνος αὐτοῦ, ὡς ἥλιος ἐναντίον
» μου, καὶ ὡς ἡ σελήνη κατηρτισμένη εἰς τὸν αἰῶνα. καὶ αὖθις, καὶ θήσομαι εἰς τὸν αἰ-
» ῶνα τοῦ αἰῶνος τὸ σπέρμα αὐτοῦ. ὅμοια δ' ἂν εἴη τούτοις καὶ τὰ δι' ὧν εἴρηται, ὤ-
» μοσε κύριος τῷ Δαβὶδ ἀλήθειαν, καὶ οὐ μὴ ἀθετήσει αὐτόν· ἐκ καρποῦ τῆς κοιλίας
» σου θήσομαι ἐπὶ τὸν θρόνον σου. Σολομὼν παῖς μὲν ὢν τοῦ Δαβίδ, καὶ τῆς βα-
σιλείας διάδοχος πέφηνεν ὁμολογουμένως. εἶτα δὲ καὶ τὸν ἐν Ἱεροσολύμοις νεὼν τῷ
θεῷ πρῶτος ἐδείματο, καὶ τούτῳ εἰκὸς ὑπολήψεσθαι τοὺς ἐκ περιτομῆς τὸν προ-
φητευόμενον εἶναι). οἷς ἐπιστῆσαι καλὸν εἰ οἷόν τε εἰς ἐπὶ Σολομῶνα ἀνάγειν τὸν
» χρησμὸν φάσκοντα, καὶ ἀνορθώσω τὸν θρόνον αὐτοῦ εἰς τὸν αἰῶνα. καὶ αὖθις μεθ' ὅρκου
διαβεβαιώσεως ὀμωμοκέναι τὸν θεὸν ἐν τῷ ἁγίῳ αὐτοῦ, ὡς ἄρα ἔσται ὁ θρόνος τοῦ
προφητευομένου, ὡς ὁ ἥλιος, καὶ αἱ ἡμέραι τοῦ οὐρανοῦ. εἰ γὰρ δή τις τοὺς χρόνους ἐξε-
τάσειε τῆς τοῦ Σολομῶνος βασιλείας, τεσσαράκοντα ἔτη, οὐ πλείονα εὑρήσει. εἰ δὲ καὶ
τοὺς διαδόχους αὐτοῦ συνάξοι, οὐδ' ἐφ' ὅλοις πεντακοσίοις ἔτεσιν εὕροι ἂν τοὺς πάν-
τας διαγενομένους. ἀλλὰ ἔστω τοὺς αὐτοὺς καὶ μέχρι τῆς ὑστάτης ὑπὸ Ῥωμαίων πο-
λιορκίας τοῦ Ἰουδαίων ἔθνους διαρκέσαι νομίζεσθαι· τί οὖν τοῦτο πρὸς τὴν προφη-
τείαν, εἰς τὸν αἰῶνα, καὶ ὡς τὸν ἥλιον, καὶ ὡς τὰς ἡμέρας τοῦ οὐρανοῦ διαμενεῖν τὸν
» θρόνον αὐτοῦ θεσπίζουσαν; τὸ δὲ, καὶ ἐγὼ ἔσομαι αὐτῷ εἰς πατέρα, καὶ αὐτὸς ἔσται
» μοι εἰς υἱόν, πῶς ἂν τῷ Σολομῶνι ἁρμόζοι ἄν; ὅτε διαρρήδην ἡ κατ' αὐτὸν ἱστορία,
ἀλλότρια καὶ ἀπῳκισμένα τῆς τοῦ θεοῦ εἰσποιήσεως περὶ αὐτοῦ διδάσκει. ἄκουε δὴ
» οὖν οἵαν κατηγορίαν αὐτοῦ καταλέγει, καὶ Σολομὼν ἦν φιλογύναιος, καὶ ἔλαβε
» γυναῖκας ἀλλοτρίας πολλάς, καὶ τὴν θυγατέρα Φαραώ, μωαβίτιδας, ἀμμανίτιδας,
» καὶ ἰδουμαίας, σύρας καὶ χετταίας καὶ ἀμορραίας, ἐκ τῶν ἐθνῶν, ὧν ἀπεῖπε κύριος ὁ
» θεὸς τοῖς υἱοῖς Ἰσραήλ, οὐκ εἰσελεύσεσθε εἰς αὐτάς. καὶ ἐπιφέρει τούτοις, καὶ οὐκ
» ἦν ἡ καρδία αὐτοῦ εὐθεῖα μετὰ κυρίου τοῦ θεοῦ αὐτοῦ, καθὼς ἡ καρδία Δαβὶδ τοῦ
» πατρὸς αὐτοῦ, καὶ ἐπορεύθη Σολομὼν ὀπίσω τῆς Ἀστάρτης, βδελύγματος Σιδωνίων. καὶ
» ὀπίσω τοῦ βασιλέως αὐτῶν εἰδώλου υἱῶν Ἀμμών. καὶ ἐποίησε Σολομὼν τὸ πονηρὸν
» ἐνώπιον κυρίου. καὶ αὖθις ἑξῆς ἐπιλέγει, καὶ ἤγειρε κύριος σατὰν τῷ Σολόμωνι, τὸν
» Ἄδερ τὸν ἰδουμαῖον. τὸν δὴ ἐπὶ τοσούτοις καὶ τοιούτοις διαβεβλημένον τίς ἂν αἱρεῖ λόγος
πατέρα τὸν θεὸν τολμᾶν ἐπιγράφεσθαι, καὶ τὸν ἐπὶ πάντων θεὸν υἱὸν ἑαυτοῦ πρωτό-
τοκον ἀναγορεύειν αὐτόν; πῶς δὲ ταῦτα ποτὲ μὲν ὡς περὶ αὐτοῦ λέγει (τοῦ Δαβίδ), ποτὲ δὲ
ὡς περὶ σπέρματος αὐτοῦ; ἀλλ' οὐδὲ τῷ Δαβὶδ ἐφαρμόζοι ἄν, ὡς ἐπιστήσαντί σοι
δῆλον ἔσται. οὐκοῦν τὸν ἐκ σπέρματος Δαβὶδ ἀναστήσεσθαι ἐν τούτοις δηλούμε-
νον ἕτερον ζητητέον. ἀλλ' οὐδεὶς ἄλλος τοιοῦτος ἐξ αὐτοῦ γέγονεν, ὡς ἱστορεῖται, ἢ ὅτι γε

εἷς ὁ σω-

εἷς ὁ σωτὴρ καὶ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς ὁ χριστὸς τοῦ θεοῦ, ὃς μόνος τῶν πώποτε ἐκ σπέρματος Δαβὶδ βεβασιλευκότων, καθ' ὅλης ἀνηγόρευται τῆς οἰκουμένης υἱὸς Δαβὶδ, κατὰ τὴν ἐν σαρκὶ αὐτοῦ γένεσιν ὁμολογούμενος, καὶ τούτου γε μένει καὶ διαμένει ἡ βασιλεία, εἰς τὸν ἄπειρον αἰῶνα παρατείνουσα, καίτοι μυρία μὲν ἐπιβεβουλευμένη, θείᾳ δὲ καὶ ὑπὲρ ἄνθρωπον δυνάμει τὸ ἔνθεον καὶ ἀήττητον τῆς περὶ αὐτοῦ προφητείας ἀκολούθως ἐπιδεικνυμένη. εἰ δὲ ὀμνύντα τὸν θεὸν ἀκούεις κατὰ τοῦ ἁγίου αὐτοῦ, ὡς παιδὸς ἄκουε ὁμωνύμως κατὰ τοῦ θεοῦ λόγου, τοῦ πρὸ πάντων αἰώνων προϋφεστῶτος, ἁγίου καὶ μονογενοῦς αὐτοῦ παιδὸς, ὃν ποικίλως ἐθεολόγησαν αἱ πρόσθεν ἡμῖν παρατεθεῖσαι φωναὶ, καθ' οὗ ὄμνυσιν ὁ θεὸς καὶ πατὴρ αὐτοῦ, ὡς κατὰ ἠγαπημένου, τὸν ἐκ σπέρματος Δαβὶδ τὸν ἄπειρον αἰῶνα δοξάσειν. ὃ καὶ γέγονεν ὅτε ὁ λόγος σὰρξ γενόμενος τὸν ἐκ σπέρματος Δαβὶδ ἀνείληφέ τε καὶ ἐθεοποίησε. διὸ καὶ υἱὸν αὐτὸν ἀναγορεύει λέγων, ἐγὼ ἔσομαι αὐτῷ εἰς πατέρα, καὶ αὐτὸς ἔσται μοι εἰς υἱόν. καὶ πάλιν, κἀγὼ πρωτότοκον θήσομαι αὐτόν. σαφῶς τοιγαροῦν ἐκ τούτων ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ ὁ πρωτότοκος ἐκ σπέρματος ἔσεσθαι Δαβὶδ ἀνείρηται, ὥστε ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν εἶναι τὸν υἱὸν τοῦ Δαβὶδ τῷ θεοῦ υἱῷ, καὶ τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ τῷ υἱῷ Δαβίδ. δι' ὧν ἐναργῶς ὁ πρωτότοκος πάσης κτίσεως αὐτὸς ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ, υἱὸς ἀνθρώπου γενήσεσθαι προεφητεύετο. καὶ τοῦτο δὲ τὸ λόγιον ἡ τοῦ εὐαγγελίου γραφὴ ἐπισφραγίζεται, δι' ὧν φησιν ἐπιστάντα τὸν Γαβριὴλ τῇ ἁγίᾳ παρθένῳ φάναι, περὶ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν, οὗτος ἔσται μέγας, καὶ υἱὸς ὑψίστου κληθήσεται, καὶ δώσει αὐτῷ κύριος ὁ θεὸς τὸν θρόνον Δαβὶδ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, καὶ βασιλεύσει ἐπὶ τὸν οἶκον Ἰακὼβ εἰς τοὺς αἰῶνας, καὶ τῆς βασιλείας αὐτοῦ οὐκ ἔσται τέλος. καὶ μετὰ βραχέα δὲ ἐν τῷ αὐτῷ εὐαγγελίῳ Ζαχαρίας ὁ τοῦ Ἰωάννου πατὴρ τάδε περὶ τοῦ χριστοῦ θεσπίζει, εὐλογητὸς κύριος ὁ θεὸς τοῦ Ἰσραὴλ, ὅτι ἐπεσκέψατο, καὶ ἐποίησε λύτρωσιν τῷ λαῷ αὐτοῦ, καὶ ἤγειρε κέρας σωτηρίας ἡμῖν ἐν οἴκῳ Δαβὶδ τοῦ παιδὸς αὐτοῦ, καθὼς ἐλάλησε διὰ στόματος τῶν ἁγίων ἀπ' αἰῶνος αὐτοῦ προφητῶν. ἀλλ' ὅτι μὲν τὸν ἐπηγγελμένον τῷ Δαβὶδ αἰώνιον θρόνον ὁ σωτὴρ καὶ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς ὁ χριστὸς τοῦ θεοῦ, καὶ οὐδεὶς ἄλλος ἀνθρώπων ἀπείληφεν, ἱκαναὶ πιστώσασθαι αἱ προπαρατεθεῖσαι μαρτυρίαι, ἥ τε τοῦ Γαβριὴλ, καὶ ἡ τοῦ Ζαχαρίου, δι' ὧν καὶ συνίσταται ἐκ σπέρματος γεγονὼς Δαβὶδ κατὰ σάρκα. τίνι δὲ λόγῳ τὸν Ἰωσὴφ γενεαλογοῦσιν οἱ ἱεροὶ εὐαγγελισταὶ, καίπερ μὴ ὄντος τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ἐξ αὐτοῦ, ἀλλ' ἐξ ἁγίου πνεύματος, καὶ τῆς ἁγίας παρθένου, ὅπως τε καὶ αὕτη ἡ τοῦ κυρίου μήτηρ ἀπὸ γένους καὶ σπέρματος ἀποδείκνυται εἶναι Δαβὶδ, ἐν τῷ προτέρῳ τῶν εἰς τὴν γενεαλογίαν τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ζητημάτων καὶ λύσεων διειληφότες, ἐπ' ἐκεῖνα τοὺς φιλομαθεῖς ἀναπέμπομεν, ἐφ' ἑτέραν ἡμᾶς ὑπόθεσιν κατεπείγοντος τοῦ παρόντος καιροῦ.

Ἀπὸ ψαλμοῦ οαʹ.

Περὶ Σολομῶντος, καὶ τοῦ ἐκ σπέρματος αὐτοῦ προσδοκωμένου.

Ὁ θεὸς τὸ κρίμα σου τῷ βασιλεῖ δὸς, καὶ τὴν δικαιοσύνην σου τῷ υἱῷ τοῦ βασιλέως. καὶ ἑξῆς ἐπιλέγει, καὶ συμπαραμενεῖ τῷ ἡλίῳ, καὶ πρὸ τῆς σελήνης, γενεὰς γενεῶν, καταβήσεται ὡς ὑετὸς ἐπὶ πόκον, καὶ ὡσεὶ σταγόνες στάζουσαι ἐπὶ τὴν γῆν. ἀνατελεῖ ἐν ταῖς ἡμέραις αὐτοῦ δικαιοσύνη, καὶ πλῆθος εἰρήνης, ἕως οὗ ἀνταναιρεθῇ ἡ σελήνη.

» καὶ κατακυριεύσει ἀπὸ θαλάσσης ἕως θαλάσσης, καὶ ἀπὸ ποταμοῦ ἕως περάτων
» τῆς οἰκουμένης. καὶ μετὰ βραχέα φησίν, ὑπεραρθήσεται ὑπὲρ τὸν λίβανον ὁ καρ-
» πὸς αὐτοῦ. ἔσται τὸ ὄνομα αὐτοῦ εὐλογημένον εἰς τὸν αἰῶνα, πρὸ τοῦ ἡλίου διαμενεῖ
» τὸ ὄνομα αὐτοῦ, καὶ ἐνευλογηθήσονται ἐν αὐτῷ πᾶσαι αἱ φυλαὶ τῆς γῆς, πάντα τὰ
» ἔθνη μακαριοῦσιν αὐτόν. ἐπεὶ γέγραπται εἰς Σολόμωνα ὁ ψαλμός, ὁ μὲν πρῶτος τοῦ
ψαλμοῦ στίχος εἰς αὐτὸν ἀναφέροιτο, τὰ δὲ ἑπόμενα πάντα εἰς τὸν υἱὸν Σολό-
μωνος, οὐ τὸν ῥοβοὰμ, ὃς μετ' αὐτὸν ἐβασίλευσε τοῦ ἰσραὴλ, ἀλλὰ τὸν ἐκ σπέρμα-
τος αὐτοῦ κατὰ σάρκα γενόμενον τὸν χριστὸν τοῦ θεοῦ. ὅτι γὰρ οὐκ ἐπὶ τὸν Σολόμωνα, οὐδὲ
ἐπὶ τὸν τούτου διάδοχον ἀναφέρειν δυνατὸν τὰ ἐν τῷ ψαλμῷ διὰ τὰ περὶ αὐτοῦ
δεδηλωμένα, πᾶς ὁ μὴ ἀνεπιστήμων τῶν θείων ὁμολογήσει γραφῶν. ἀλλὰ καὶ
πῶς οἷόν τε ἐπὶ Σολόμωνα, ἢ ἐπὶ τὸν τούτου υἱὸν ῥοβοὰμ ἐκλαμβάνειν τὰ ἐμφερό-
» μενα δι' ὅλου τοῦ ψαλμοῦ; οἷον τὸ, κατακυριεύσει ἀπὸ θαλάσσης ἕως θαλάσσης,
» καὶ ἀπὸ ποταμῶν ἕως περάτων τῆς οἰκουμένης. καὶ τὸ, συμπαραμενεῖ τῷ ἡλίῳ, καὶ
» πρὸ τῆς σελήνης γενεὰς γενεῶν. καὶ ὅσα ἄλλα τούτοις ὅμοια ἐπιλέγεται. διόπερ ἀ-
» βασανίστως ἀποδοθείη ἂν ὁ μὲν φάσκων ἐν ἀρχῇ τοῦ ψαλμοῦ λόγος, ὁ θεὸς τὸ
» κρίμα σου τῷ βασιλεῖ δὸς, ἐπ' αὐτὸν ἐκεῖνον Σολόμωνα· ὁ ἐπιλέγων δὲ, καὶ τὴν δι-
» καιοσύνην σου τῷ υἱῷ τοῦ βασιλέως, ἐπὶ τὸν Σολόμωνος υἱὸν, οὐ τὸν προσήκει ἐκεῖ-
νον τὸν διάδοχον αὐτοῦ τῆς βασιλείας γενόμενον, οὐδ' ὅλοις γὰρ ἐκεῖνος ἑπτακαίδε-
κα ἔτεσι μόνου τοῦ ἰουδαίων ἔθνους προστάς, κάκιστα κέχρηται τῇ ἀρχῇ. ἀλλ' οὐδ'
ἐφ' ἕτερον τὸν ῥοβοὰμ τὸν θρόνον τῆς τοῦ Σολόμωνος βασιλείας διαδεξαμένων, ἐπὶ
μόνον δὲ τὸν ἐκ σπέρματος δαβὶδ, οὕτω καὶ τοῦ Σολόμωνος υἱὸν, ὡς καὶ τοῦ δαβὶδ
χρηματίσαντα. οὗτος δ' ἦν ὁ σωτὴρ καὶ κύριος ἡμῶν ἰησοῦς ὁ χριστός. τούτου γὰρ μό-
νου καὶ οὐδ' ἑτέρου τῶν πώποτε ὁ τῆς ἐνθέου βασιλείας θρόνος συμπαραμενεῖ τῷ
ἡλίῳ. καὶ οὗτός γε, ἀλλ' οὐδεὶς ἕτερος ἀνθρώπων, πρὸ τῆς σελήνης καὶ πρὸ τῆς τοῦ κό-
σμου συστάσεως, ἅτε λόγος ὢν θεοῦ προϋπῆρχεν, ἔσταξέ τε μόνος οὗτος οὐρανό-
θεν, δρόσου δίκην ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν· εἴρηται δὲ καὶ εἰς πάντας ἀνθρώπους ἀνατε-
ταλκέναι, κατὰ τὰ μικρῷ πρόσθεν ἡμῖν ἀποδεδομένα, καὶ δικαιοσύνην παραμένουσαν
μέχρι τῆς τοῦ βίου συντελείας, ἥτις ἀνταναίρεσις ὠνόμασται τῆς σελήνης, ἐναργῶς
τε ἡ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν δύναμις κρατεῖ καὶ κυριεύει τῶν ἐξ ἑώας θαλάσσης, καὶ
ἐπὶ δύοντα ἥλιον, ἐνεργεῖν μὲν ἀρξαμένη ἀπὸ ποταμοῦ, ἤτοι τοῦ κατὰ λουτρὸν μυ-
στηρίου, ἢ καὶ ἀφ' οὗπερ κατὰ τὸν ἰορδάνην ποταμὸν φανεὶς ἤρξατο τῆς εἰς ἀνθρώπους
εὐεργεσίας. περιεκταθεῖσα γοῦν ἐξ ἐκείνου ἡ ἐν ἀνθρώποις βασιλεία αὐτοῦ, διῆλ-
θε καθ' ὅλης τῆς οἰκουμένης, λιβάνου δὲ ἐπινοουμένης τῆς ἱερουσαλὴμ, ὡς ἀπὸ
πλείστων ὅσων προφητειῶν ἀποδείκνυται, διὰ τὸ πάλαι ἐν αὐτῇ ἁγίασμα, καὶ τὸ
θυσιαστήριον, τά τε ἐπὶ τούτῳ εἰς τιμὴν ἀναφερόμενα λιβάνου δίκην τῷ θεῷ, ὁ τοῦ
χριστοῦ καρπὸς ἡ ἐξ ἐθνῶν ἐκκλησία ὑπὲρ τὸν λίβανον ἀρθήσεσθαι θεσπίζεται.
ἐπὶ σχολῆς δ' αὖ ὁ φιλομαθὴς ἑαυτῷ τὸν ψαλμὸν πρὸς λέξιν βασανίσας, μόνῳ
τῷ ἡμετέρῳ κυρίῳ τὰ ἐν αὐτῷ προσήκειν ὁμολογήσειεν ἄν. ἀλλ' οὔτε τῷ παλαιῷ
Σολόμωνι, οὔτε ἑτέρῳ τῶν μετ' αὐτὸν βασιλέων ἑνὸς ἔθνους τῶν ἰουδαίων ἀρ-
ξάντων, καὶ οὐ πλεῖον ὀλιγοστῶν ἐθνῶν, καὶ οὐδ' ἐφ' ἑτέρας ἢ μόνης τῆς ἰουδαίας γῆς.

Ἀπὸ

Ἀπὸ τοῦ Ἠσαΐου.

Περὶ Ἰεσσαὶ, καὶ τοῦ ἐκ σπέρματος αὐτοῦ γενησομένου.

Καὶ ἐξελεύσεται ῥάβδος ἐκ τῆς ῥίζης Ἰεσσαὶ, καὶ ἄνθος ἐκ τῆς ῥίζης ἀναβήσεται, καὶ ἐπαναπαύσεται ἐπ' αὐτὸν πνεῦμα θεοῦ, πνεῦμα σοφίας καὶ συνέσεως, πνεῦμα βουλῆς καὶ ἰσχύος, πνεῦμα γνώσεως καὶ εὐσεβείας, ἐμπλήσει αὐτὸν πνεῦμα φόβου θεοῦ. οὐ κατὰ τὴν δόξαν κρινεῖ, οὐδὲ κατὰ τὴν λαλιὰν ἐλέγξει, ἀλλὰ κρινεῖ ταπεινῷ κρίσιν, καὶ ἐλέγξει τοὺς ταπεινοὺς τῆς γῆς. καὶ ἔσται δικαιοσύνῃ ἐζωσμένος τὴν ὀσφὺν αὐτοῦ, καὶ ἀληθείᾳ εἰλημμένος τὰς πλευρὰς αὐτοῦ, καὶ συμβοσκηθήσεται λύκος μετὰ ἀρνὸς, καὶ πάρδαλις συναναπαύσεται ἐρίφῳ, καὶ μοσχάριον καὶ λέων ἅμα βοσκηθήσονται, καὶ ἔσται ἡ ῥίζα τοῦ Ἰεσσαὶ, καὶ ὁ ἀνιστάμενος ἄρχειν ἐθνῶν, ἐπ' αὐτῷ ἔθνη ἐλπιοῦσι, καὶ ἔσται ἡ ἀνάπαυσις αὐτοῦ τιμή. ὁ δηλούμενος ἐνταῦθα Ἰεσσαὶ, πατὴρ ἦν τοῦ Δαβίδ. ὥσπερ οὖν ἐν ταῖς πρὸ ταύτης προφητείαις ἐκ καρποῦ καὶ σπέρματος Δαβὶδ προελεύσεσθαί τινα ἔλεγε, καὶ πάλιν ἐκ σπέρματος Σολόμωνος· τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ ἐνταῦθα, πλείοσιν ὕστερον τῆς τοῦ Δαβὶδ οὐ μόνον, ἀλλὰ καὶ τῆς τοῦ Σολόμωνος τελευτῆς ἔτεσιν, ἐκ ῥίζης Ἰεσσαὶ, δῆλον δὴ ὅτι καὶ ἐκ τῆς τοῦ Δαβὶδ προελεύσεσθαί τινα θεσπίζει. λύσει δὲ ὁ παρὼν λόγος τὴν ἐν τοῖς πρόσθεν νομιζομένην παρὰ Ἰουδαίοις περὶ τοῦ Σολόμωνος τελευτῆς χρόνου. ταῦτα Ἠσαΐας περί τινος ἑτέρου προφητεύει, μέλλοντος ἐκ ῥίζης Ἰεσσαὶ καὶ ἐκ σπέρματος Δαβὶδ ἀναφανήσεσθαι. ὅτι δὲ οὐδ' ἐφ' ἕτερον, ἢ ἐπὶ τὸν ἡμέτερον σωτῆρα τὸν χριστὸν τοῦ θεοῦ ἀνάγεται τὰ δηλούμενα, ἐκ ῥίζης γενόμενον Δαβίδ τε καὶ Ἰεσσαὶ, οὐκ οἶμαί τινα ἀμφιβάλλειν, ἐπιστήσαντα τῇ τε ἐπαγγελίᾳ τῆς προρρήσεως φασκούσῃ, καὶ ἔσται ἡ ῥίζα τοῦ Ἰεσσαὶ, καὶ ὁ ἀνιστάμενος ἄρχειν ἐθνῶν, ἐπ' αὐτῷ ἔθνη ἐλπιοῦσι· καὶ τοῖς ἐπὶ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν δεικνυμένοις ἀποτελέσμασι. μόνος γοῦν οὗτος μετὰ τὴν ἐκ νεκρῶν ἀνάστασιν, δι' ἣν καὶ οἶμαι αὐτὸν ἀνιστάμενον ἐπικεκλῆσθαι, οὐ τοῦ Ἰουδαίων λαοῦ, ἀλλὰ τῶν ἐθνῶν ἁπάντων ἦρξεν, ὡς μὴ δεδεῆσθαι τὸ λόγιον ἑρμηνείας, σαφῶς προδήλου καθεστῶτος, ὅπως εἰς αὐτὸν τέλος εἴληφε μετὰ τῶν ἄλλων καὶ τὸ, ἐπ' αὐτῷ ἔθνη ἐλπιοῦσιν. τὰ δὴ ὡς περὶ ζώων καὶ θηρίων ἡμερουμένων, ἐν ἐπιδημίᾳ λεγόμενα, ἀλληγοροῖτ' ἂν ἐπὶ τρόπους ἀπηνεῖς καὶ ἀγρίους, καὶ ἤθη ἀνδρῶν θηριώδη, διὰ τῆς τοῦ χριστοῦ διδασκαλίας, τῆς ἀλογίας καὶ θηριωδίας μεταθησόμενα. ἀλληγοροῖτο δὴ ἂν ταῦτα σαφῶς οὕτως, ἂν καὶ τὴν δηλουμένην διὰ τῆς προφητείας ῥίζαν Ἰεσσαὶ, καὶ τὴν ῥάβδον, καὶ τὸ ἄνθος τροπολογῶν τις ἑρμηνεύοιτο, καὶ ὡς ἂν ἐπινοηθείη δικαιοσύνῃ μὲν τὰς πλευρὰς ζωννύμενος, ἀληθείᾳ δὲ τὴν ὀσφὺν εἰλημμένος. ὡς γὰρ οὐ δυνατὸν ἑτέρως ταῦτα, ἢ διὰ μόνης ἀλληγορικῆς ἀποδόσεως ἑρμηνεύεσθαι, τὸν αὐτὸν τρόπον ἕπεται καὶ τὰ περὶ τῶν κατὰ τοὺς τόπους ὀνομαζομένων ζώων χρῆναι δεῖν ἐκλαμβάνειν.

Ἀπὸ τοῦ Ἱερεμίου.

Ἀνατολὴ δικαία ἐκ σπέρματος Δαβὶδ ἀνισταμένη, καὶ ἀνθρώπων ὁ αὐτὸς βασιλεὺς, καινή τε προσηγορία τεθησομένη τοῖς ὑπ' αὐτῷ βασιλευθησομένοις, καὶ τῶν προτέρων ἁμαρτημάτων λύσις.

Ἰδοὺ ἡμέραι ἔρχονται, λέγει κύριος, καὶ ἀναστήσω τῷ Δαβὶδ ἀνατολὴν δικαίαν, καὶ βασιλεύσει βασιλεὺς, καὶ συνήσει, καὶ ποιήσει κρίμα καὶ δικαιοσύνην ἐπὶ τῆς γῆς. ἐν ταῖς

» ἡμέραις αὐτοῦ σωθήσεται ἰούδας, καὶ ἰσραὴλ κατασκηνώσει πεποιθώς, καὶ τοῦτο τὸ
» ὄνομα ὃ καλέσει αὐτὸν κύριος, ἰωσεδεκεὶμ ἐν τοῖς προφήταις. ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκεί-
» νῃ, εἶπε κύριος, συντρίψω τὸν ζυγὸν ἀπὸ τραχήλου αὐτῶν, καὶ τοὺς δεσμοὺς αὐτῶν
» διαῤῥήξω, καὶ οὐκ ἐργῶνται ἔτι θεοῖς ἑτέροις, ἀλλ' ἐργῶνται κυρίῳ τῷ θεῷ αὐ-
» τῶν, καὶ τὸν δαβὶδ βασιλέα αὐτῶν ἀναστήσω αὐτοῖς. μετὰ πλεῖστον τῆς τελευτῆς
τοῦ δαβὶδ, ἀλλὰ καὶ τὸν σολόμωνος χρόνον, ταῦτα καὶ ἱερεμίας περὶ τοῦ μέλλοντος ἐκ
σπέρματος ἀναστήσεσθαι δαβὶδ βασιλέως θεσπίζει, ὃν πρῶτον μὲν ἀνατολὴν κα-
λεῖ, καὶ οὐχ ἁπλῶς, ἀλλὰ δικαίαν, ὡς ἂν ἐξ ἡλίου δικαιοσύνης συνιστάμενον, περὶ οὗ
διειλήφαμεν ἐν ταῖς περὶ τοῦ δευτέρου αἰτίου ἀποδείξεσιν, ἐν αἷς τὸν προόντα τοῦ
θεοῦ λόγον μυρίαις κεχρημένον ἐπωνυμίαις, καὶ ἥλιον δικαιοσύνης ὀνομάζεσθαι
» ἀποδείκνυμεν, τὴν φάσκουσαν προφητείαν, τοῖς δὲ φοβουμένοις με ἀνατελεῖ
» ἥλιος δικαιοσύνης, παραθέμενοι. ὥσπερ οὖν ἥλιον δικαιοσύνης, οὕτω καὶ ἀνατο-
λὴν δικαίαν ὁ λόγος ἐπὶ τοῦ μέλλοντος ἀναστῆναι τῷ δαβὶδ προφητεύει. ὃν αὐτὸν
τοῦτον βασιλέα συνιέντα, καὶ ποιοῦντα κρίμα, καὶ δικαιοσύνην ἐπὶ τῆς γῆς προα-
γορεύει. εἶτα καὶ ὁμωνύμως τὸν αὐτὸν καλεῖ τῷ πάλαι πρότερον τετελευτηκό-
» τι δαβὶδ. προάγει γὰρ ἐπιμελῶς τῷ ἀνωτέρω μὲν, καὶ ἀναστήσω τῷ δαβὶδ ἀνατο-
» λὴν δικαίαν· ἐπὶ τέλει δὲ ἐπιφερομένῳ τῷ, καὶ τὸν δαβὶδ βασιλέα αὐτῶν ἀναστήσω
» αὐτοῖς. τίνι δὲ αὐτῷ, ἢ τῷ δαβὶδ; τούτῳ γὰρ ἔφησεν ἀναστήσειν τὴν ἀνατολὴν τὴν δι-
καίαν. καὶ ὁ ζαχαρίας δὲ περὶ τοῦ αὐτοῦ προφητεύων ὁμοίως ἀνατολὴν αὐτὸν κα-
» λεῖ, λέγων, ἰδοὺ ἀνὴρ, ἀνατολὴ ὄνομα αὐτῷ, καὶ ὑποκάτωθεν αὐτοῦ ἀνατελεῖ δι-
» καιοσύνη. καὶ πάλιν, καλέσω τὸν δοῦλόν μου ἀνατολήν. ἀλλ' οὐδείς γε μετὰ τοὺς ἱε-
ρεμίου χρόνους, ἀλλ' οὐδὲ μετὰ τοὺς τοῦ ζαχαρίου τοιοῦτος ἀνέστη τοῖς ἐκ περιτομῆς,
ὡς ἀνατολὴ δικαία κληθῆναι, καὶ συνιεὶς βασιλεὺς καὶ ποιῶν κρίμα καὶ δικαιο-
σύνην ἐπὶ τῆς γῆς. εἰ δὲ λέγοι τις διὰ τούτων ἰησοῦν τὸν τοῦ ἰωσεδὲκ δηλοῦσθαι,
λεκτέον ὅτι οὐ συνέστηκεν ὁ λόγος αὐτῷ. οὔτε γὰρ ἀπὸ γένους δαβὶδ ἐστὶ λευΐ, οὔτε
» ὡς βασιλεὺς ἐβασίλευσεν. πῶς δὲ ἐπ' ἐκεῖνον δύναται ἁρμόττειν τὸ, καὶ τὸν δαβὶδ
» βασιλέα ἀναστήσω αὐτοῖς; ὁπότε φυλῆς μὲν τῆς λευΐ, τάξεως δὲ ἀρχιερατικῆς, καὶ
γένους ἑτέρου παρὰ τὸν δαβὶδ, βασιλεὺς δὲ οὐδαμῶς γεγονὼς ἱστορεῖται. ὥστε εἰ
μηδεὶς ἕτερος εὑρίσκοιτο τοιοῦτος, ὥρα τὸν προφητευόμενον καὶ διὰ τούτων ὁμολο-
γεῖν μόνον εἶναι τὸν σωτῆρα καὶ κύριον ἡμῶν, ὃν καὶ ἐν ἑτέροις φῶς τοῦ κόσμου καὶ φῶς
τῶν ἐθνῶν ἀνηγορευμένον. αὐτὸς τοιγαροῦν εἴη ἂν κἀνταῦθα ὁ προφητευόμενος, καὶ
συνέστηκεν ἀψευδὴς ἡ προῤῥησις. μόνος γὰρ ἐκ σπέρματος δαβὶδ ὁμωνύμως τῷ
προπάτορι κατὰ διάνοιαν, ἐπεὶ ἑρμηνεύεται δυνατὸς χειρὶ, χρηματίσας, κρίμα
καὶ δικαιοσύνην διὰ τῆς αὐτοῦ διδασκαλίας τοῖς ἐπὶ γῆς ἅπασιν ἐκήρυξε, καὶ μόνος τῶν
πώποτε οὐκ ἐπὶ μέρους ἐβασίλευσε τῆς οἰκουμένης, ἀλλ' ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν, καὶ
μόνος ἀνέτειλε δικαιοσύνην, ἀκολούθως καὶ τῷ ἐν ψαλμῷ περὶ αὐτοῦ λεγομένῳ,
» ἀνατελεῖ ἐν ταῖς ἡμέραις αὐτοῦ δικαιοσύνη, καὶ πλῆθος εἰρήνης. ἰούδας δὲ σωθησό-
μενος καὶ ἰσραὴλ ἐν ταῖς ἡμέραις αὐτοῦ, πάντες εἰσὶν οἱ τῇ δι' αὐτοῦ θεοσεβείᾳ προσε-
ληλυθότες τοῦ ἐκ περιτομῆς λαοῦ, ἀπόστολοί τε αὐτοῦ καὶ μαθηταὶ καὶ εὐαγγελισταὶ,
ἢ καὶ πάντες οἱ τὸν ἐν κρυπτῷ ἰουδαῖον καὶ τὸν ἀληθινὸν ἰσραὴλ τὸν κατὰ διάνοιαν ὁρῶν-
» τα θεὸν ἀποσώζοντες. οὐ γὰρ ὁ ἐν φανερῷ ἰουδαῖός ἐστι, φησὶν ὁ ἀπόστολος, οὐδὲ ἡ
ἐν τῷ

» ἐν τῷ φανερῷ ἐν σαρκὶ περιτομή, ἀλλ' ὁ ἐν τῷ κρυπτῷ ἰουδαῖος, καὶ περιτομὴ καρ-
» δίας ἐν πνεύματι, οὐ γράμματι, οὗ ὁ ἔπαινος οὐκ ἐξ ἀνθρώπων, ἀλλ' ἐκ τοῦ
» θεοῦ. τούτους δῆτα διὰ τῆς τοῦ χριστοῦ κλήσεως τὸν ἐν κρυπτῷ ἰουδαῖον καὶ τὸν ἀληθῶς
ἰσραὴλ φέροντας ἑτέρῳ φησὶ κληθήσεσθαι ὀνόματι, οὐχὶ δὲ τῷ τοῦ ἰουδαίου, οὐδὲ
τῷ τοῦ ἰσραήλ, ἀλλὰ ξένῳ τινὶ παρὰ ταῦτα. τοῦτο γάρ φησι τὸ ὄνομα, ὃ καλέσει
αὐτοὺς κύριος ἰωσεδεκείμ, ὅπερ ἑρμηνεύεται, οἱ τοῦ θεοῦ δίκαιοι. ἐφίστημι δὲ μή ποτε
πεποιημένον ἐστὶ τοὔνομα ἀπὸ τοῦ ἰησοῦ ἰωσεδεκείμ, ὃ παρὰ τῷ θεῷ οἱ τοῦ ἰησοῦ μα-
θηταὶ κέκληνται, παρὰ ἀνθρώποις μὲν ἑλληνικώτερον προσαγορευόμενοι ἀπὸ
τῆς τοῦ χριστοῦ παρωνυμίας, κατὰ δὲ τὴν ἑβραίων φωνὴν καὶ παρὰ αὐτοῖς τοῖς προ-
» φήταις, ἀπὸ τοῦ ἰησοῦ, ὡς ἂν δι' αὐτοῦ σεσωσμένοι, ἰωσεδεκείμ. διὸ λέλεκται, καὶ τοῦτο
» τὸ ὄνομα ὃ καλέσει αὐτοὺς κύριος, ἰωσεδεκεὶμ ἐν τοῖς προφήταις. ὃ δὴ σαφῶς μηνύων
φησὶ διὰ τοῦ προφητευομένου, λαὸς κατὰ διάνοιαν ἰούδας ὄντες καὶ ἰσραήλ, ὀνο-
μασθήσονται ἀπὸ τοῦ ἰησοῦ ἰωσεδεκείμ, καὶ τούτῳ γε φησί, κληθήσονται τῷ προσρή-
ματι οὐ παρὰ ἀνθρώποις, ἀλλὰ παρ' αὐτῷ τῷ θεῷ, καὶ παρὰ τοῖς προφήταις
» αὐτοῦ. ἐπιμελῶς γὰρ προσέχεις τῷ λόγῳ φήσαντι, καὶ τοῦτο τὸ ὄνομα, ὃ καλέσει αὐτοὺς
» κύριος, ἰωσεδεκεὶμ ἐν τοῖς προφήταις. μεταλαμβάνεται δέ, ὡς ἔφην, τοὔνομα
εἰς τὴν ἡμετέραν φωνήν, οἱ τοῦ θεοῦ δίκαιοι. τούτων δὲ οὕτως ἐσομένων, τὸν παλαιὸν
καὶ βαρὺν τῶν πικρῶν δαιμόνων ζυγὸν συντρίψειν καὶ τοὺς οἷς τὸ πρὶν συνείχοντο,
δεσμοὺς τῶν ἀσεβημάτων διαρρήξειν ὁ θεὸς ἐπαγγέλλεται, ὡς μηκέτι θεοῖς ἀλλοτρίοις
δουλεύειν αὐτούς, μόνῳ δὲ αὐτῷ καρποφορεῖν ἀρεσκόντως. παρὰ πᾶσι δὲ τούτοις τὸ
ἐν δευτέρῳ ψαλμῷ ἐπὶ τῇ τοῦ χριστοῦ παρουσίᾳ, καὶ τῇ τῶν ἐθνῶν κλήσει φάσκον
» λόγιον, διαρρήξωμεν τοὺς δεσμοὺς αὐτῶν, καὶ ἀπορρίψωμεν ἀφ' ἡμῶν τὸν ζυγὸν
» αὐτῶν. ᾧ συγγενὲς ἡγοῦμαι, τυγχάνει τὸ μετὰ χεῖρας λέγον, τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ εἶπε
» κύριος, συντρίψω ζυγὸν ἀπὸ τραχήλου αὐτῶν, καὶ τοὺς δεσμοὺς αὐτῶν διαρρήξω,
» καὶ οὐκ ἐργῶνται ἔτι θεοῖς ἀλλοτρίοις, ἀλλ' ἐργῶνται κυρίῳ τῷ θεῷ αὐτῶν. ἀλλ' ὅτι
μὲν ἐκ καρποῦ τῆς κοιλίας δαβὶδ καὶ ἐκ σπέρματος σολομῶνος, καὶ ἐκ ῥίζης
ἰεσσαὶ ὁ χριστὸς τοῦ θεοῦ γεννηθήσεσθαι προείρηται, ὅπερ καὶ γέγονεν, ὅτι μετὰ μυρίων
ἄλλων προσηγοριῶν καὶ δαβὶδ αὐτὸν ὀνομάζουσιν οἱ θεῖοι λόγοι, αὐτάρκη πιστώσα-
σθαι τὰ εἰρημένα. ὅτι δὲ καὶ ἐκ φυλῆς ἰούδα λέγεται προελεύσεσθαι, οὐδ' ἂν ζητη-
θείη, τῷ μηδ' ἑτέρας ἢ τῆς δηλωθείσης φυλῆς καὶ αὐτὸν εἶναι τὸν δαβίδ. γένοιτο δ' ἂν
ἐκ περιουσίας καὶ τούτου παραστατικὸν τὸ παρὰ μωσῇ λόγιον, τοῦτον ἔχον τὸν τρόπον.

Ἀπὸ τῆς γενέσεως.

Ὡς ἐκ φυλῆς ἰούδα γεννηθήσεται, καὶ τῶν ἐθνῶν προσδοκία ὁ χριστὸς τοῦ θεοῦ καταστα θήσεται.

Ἰούδα σὲ αἰνέσουσιν οἱ ἀδελφοί σου, αἱ χεῖρές σου ἐπὶ νώτου τῶν ἐχθρῶν σου, προσκυ-
» νήσουσί σοι οἱ υἱοὶ τοῦ πατρός σου. σκύμνος λέοντος ἰούδα, ἐκ βλαστοῦ μου υἱὲ ἀνέβης.
» ἀναπεσὼν ἐκοιμήθης ὡς λέων, καὶ ὡς σκύμνος. τίς ἐγερεῖ αὐτόν; οὐκ ἐκλείψει ἄρχων
» ἐξ ἰούδα, οὐδὲ ἡγούμενος ἐκ τῶν μηρῶν αὐτοῦ, ἕως ἂν ἔλθῃ ᾧ ἀπόκειται. καὶ αὐτὸς
» ἔσται προσδοκία ἐθνῶν. δώδεκα φυλῶν παρὰ ἑβραίοις οὐσῶν, δι' ὧν τὸ πᾶν ἔθνος
συνεστήκει, μιᾶς τούτων προπάτωρ γέγονε καὶ ἀρχίφυλος ὁ ἰούδας, παρ' ὃν

τεθέαται τὰ προκείμενα, ἐξ αὐτοῦ τὸν χριστὸν προσδοκᾶσθαι σημαίνοντα. εἰ γοῦν συναγάγοις ἐπὶ ταυτὸ, καὶ παραθείης τῇ μετὰ χεῖρας, τὰς ἐν τοῖς πρόσθεν ἐκτεθείσας προφητείας, εὕροις ἂν ὁμοίως κατὰ τὸ κοινὸν σημεῖον τὸν αὐτὸν κηρυττόμενον. ἡ μὲν γὰρ ἔλεγε περὶ τοῦ ἐκ ῥίζης ἰεσσαὶ ἀνασταθησομένου, τὸ, καὶ ἔσται ἀνιστάμενος ἄρχειν ἐθνῶν, ἐπ' αὐτῷ ἔθνη ἐλπιοῦσιν· ἡ δὲ περὶ τοῦ υἱοῦ σολόμωνος τὸ, κατακυριεύσει ἀπὸ θαλάσσης, ἕως θαλάσσης, καὶ ἀπὸ ποταμοῦ, ἕως περάτων τῆς οἰκουμένης, καὶ εὐλογηθήσονται ἐν αὐτῷ πάντα τὰ ἔθνη· ἡ δὲ μετὰ χεῖρας παραπλησίως, ἕως ἂν ἔλθῃ, φησὶν, ᾧ ἀπόκειται, καὶ αὐτὸς ἔσται προσδοκία ἐθνῶν. εἰ δὲ οὖν συνᾴδουσιν αἱ περὶ τῶν ἐθνῶν προρρήσεις, ἀπεδείχθησαν δὲ αἱ περὶ τούτων ὁρῶσαι τὸν ἡμέτερον σωτῆρα, οὐδὲν ἂν εἴη ἐμποδὼν μὴ οὐχὶ τὸν αὐτὸν βλέπειν καὶ τὴν παροῦσαν, εἴπερ σύμφωνα ἀλλήλαις ὁμολογοῦνται θεσπίζειν, μάλιστα ὅτι μέχρι μὲν τῶν χρόνων τῆς τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ἐπιφανείας, οἱ τοῦ ἰουδαίων ἔθνους ἄρχοντες καὶ ἡγούμενοι αὐτῶν, ἐκ προγόνων διαδοχῆς συνεστήκεσαν, ἅμα δὲ τῇ αὐτοῦ παρουσίᾳ διαλελοίπασιν, ὁμοῦ τε ἡ τῶν ἐθνῶν προσδοκία τέλος ἐπῆγε τῇ τοῦ ἰακὼβ προρρήσει. ἐκ κοινοῦ καὶ τοῦτο ὁ χριστὸς δηλούμενος, καὶ οὐδὲ ἄλλος, ἐκ φυλῆς ἰούδα προσδοκᾶσθαι. καὶ ὅτι δὲ ἐκ δαβὶδ καὶ σολόμωνος, ἐκ τε τῆς ῥίζης ἰεσσαὶ γεγονὼς ἐδηλοῦτο, ἐκ τῆς αὐτῆς φυλῆς ὢν ἐδείκνυτο. παῖς μὲν γὰρ ἦν τοῦ ἰεσσαὶ δαβὶδ, τοῦ δὲ δαβὶδ σολομὼν, συστάντες ἐκ φυλῆς ἰούδα. εἴη ἂν τοιγαροῦν ἐξ αὐτῆς ὁ σωτὴρ καὶ κύριος ἡμῶν, ὥσπερ οὖν ὁ θαυμάσιος εὐαγγελιστὴς γενεαλογεῖ ματθαῖος λέγων, βίβλος γενέσεως ἰησοῦ χριστοῦ, υἱοῦ δαβὶδ, υἱοῦ ἀβραάμ. ἀβραὰμ ἐγέννησε τὸν ἰσαάκ· ἰσαὰκ δὲ ἐγέννησε τὸν ἰακώβ· ἰακὼβ δὲ ἐγέννησε τὸν ἰούδαν. καὶ τὰ ἑξῆς. ἀλλὰ γὰρ καὶ τούτων τὴν οἰκείαν ἀπόδειξιν ἀπειληφότων, καιρὸς καὶ τοὺς χρόνους συνιδεῖν τῆς τῶν προηγορευμένων ἀποπληρώσεως.

Τάδε ἔνεστιν ἐν τῷ ὀγδόῳ συγγράμματι τῆς περὶ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν εὐαγγελικῆς ἀποδείξεως.

Προοίμιον.

Ἀποδείξαντες δι' ὅσων ὁ τοῦ θεοῦ λόγος εἰς ἀνθρώπους ἥξειν ἐθέσπιζεν, ὅθεν καὶ ὅπη καὶ ὅπως ἐφίστασθαι τοῖς ἐπὶ γῆς ἐν ταῖς παρ' ἑβραίοις προφητικαῖς φωναῖς ἐκηρύττετο, ὅτι τε αὐτὸς ἐκ θεοῦ ἦν, καὶ τίς ἄρα, ὁ τῶν αἰώνων προϋφεστὼς υἱὸς τοῦ θεοῦ, ὃν διὰ τῶν ἑτέρων θεόν τε καὶ κύριον, ἀρχιστράτηγον καὶ μεγάλης βουλῆς ἄγγελον, θεοῦ τε ἀρχιερέα τυγχάνειν προμεμαθήκαμεν, ἀκολούθως μετὰ τὰ προδιεξωδευμένα, τοὺς χρόνους τῆς ἐπιφανείας αὐτοῦ πάλιν ἐξ αὐτῶν τῶν προφητικῶν προρρήσεων ἐπιμαρτυρώμεθα, ἐνθένδε ἀρξάμενοι. τῶν χρόνων τῆς τοῦ χριστοῦ παρουσίας ἐμφανῆ σημεῖα τάδε ἔσεσθαι προεκηρύττοσαν αἱ ἱεραὶ γραφαί. ὄντων τελέων τὸ πρὶν ἐπιφανῶν ἀξιωμάτων παρὰ ἑβραίοις διαπρεπόντων, δι' ὧν τὸ ἔθνος συνεκροτεῖτο, ἑνὸς μὲν τοῦ βασιλικοῦ, ἑτέρου δὲ τοῦ προφητικοῦ, καὶ ἐπὶ τούτοις τοῦ ἀρχιερατικοῦ, τούτων ὁμοῦ τὴν κατάλυσιν καὶ τὴν παντελῆ καθαίρεσιν σημεῖα τῆς τοῦ χριστοῦ παρουσίας ἔσεσθαι θεσπίζουσι. δείγματα δὲ τῶν αὐτῶν εἶναι χρόνων καὶ τὴν κατὰ μωσέα θρησκείας τὴν περιγραφήν, τήν τε ἱερουσαλὴμ καὶ τοῦ πρὸς αὐτῇ ἱεροῦ τὴν ἐρήμωσιν, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τοῦ παντὸς ἰουδαίων ἔθνους τὴν ὑπὸ τοῖς ἐχθροῖς καὶ πολεμίοις δουλείαν, καὶ ἄλλα δὲ τῶν αὐτῶν ὑποβάλλουσι σημεῖα χρόνων, πλῆθος εἰρήνης, ἐθνῶν τε ἐξ αἰῶνος κατ' ἔθνος καὶ κατὰ πόλιν τοπαρχίας καὶ πολιαρχίας ἀναίρεσιν, τῆς πολυθέου καὶ δαιμονικῆς εἰδωλολατρείας ἀποστροφήν, ἐπίγνωσιν εὐσεβείας ἑνὸς τοῦ ἐπὶ πάντων δημιουργοῦ θεοῦ. ταῦτα οὖν ἅπαντα μὴ ὄντα πάλαι κατὰ τοὺς τῶν προφητῶν χρόνους, ἐπὶ τῆς χριστοῦ παρουσίας γενήσεσθαι οἱ θεῖοι χρησμοὶ προηγόρευον, ἃ καὶ ταῖς προρρήσεσιν ἀκολούθως εἰς πέρας ἥκοντα ὅσον οὔπω παραστήσεται. τὰ γοῦν αἴτια τοῦ μὴ πρότερον, ἀλλὰ νῦν ἐπ' ἐσχάτων καιρῶν μετὰ τὸν μακρὸν καὶ πολὺν αἰῶνα τὸν χριστὸν ἐμφανῆ γενέσθαι τῷ βίῳ, λέλεκται μὲν ἤδη καὶ πρόσθεν, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ νῦν ἐν βραχέσιν εἰρήσεται. πολὺς ἦν πάλαι πρότερον τὰς τῶν ἀνθρώπων ψυχὰς ἐπισκοτῶν ἀφροσύνης καὶ ἀσεβείας αὐχμός, δεινή τε ἀθεότης κατακρατοῦσα τοῦ παντὸς ἀνθρώπων βίου, ὡς μηδὲν τῶν ἀγρίων καὶ ἀτιθάσων θηρίων διαφέρειν δοκεῖν· μήτε γοῦν πόλεις, μήτε πολιτείας, μήτε νόμους, μήτε τι σεμνὸν καὶ βιωφελὲς εἰδότες, μηδὲ μὴν ἐπιστήμας καὶ τέχνας ἐν νῷ τιθέμενοι, ἀρετῆς τε καὶ φιλοσοφίας οὐδ' εἰς ἔννοιαν ἰόντες, μόναις ἐπ' ἐρημίαις, ἔν τε ὄρεσι καὶ σπηλαίοις καὶ κώμαις τὰς διατριβὰς ἐποιοῦντο, λῃστρικώτερον ἐπιτιθέμενοι τοῖς πλησιάζουσι, πορίζοντες τὰ πρὸς τὸ ζῆν οὐκ ἄλλοθεν, ἀλλ' ἢ ἐκ τῆς τῶν κατὰ ἀσθενεστέρων καταδυναστείας. ἀλλὰ μὴν οὐδὲ θεὸν τὸν ἐπὶ πάντων ᾔδεσαν, οὐδέ γε εὐσεβείας ἀληθοῦς τρόπον, φυσικαῖς δὲ ἐννοίαις ἀνακινούμενοι, τὸ μὲν ὑπάρχειν ἐν τοῖς οὖσι θείαν τινὰ δύναμιν καὶ θεὸν εἶναι, καὶ ὀνομάζεσθαι, σωτήριόν τε καὶ εὐεργετικὴν τυγχάνειν τὴν προσηγορίαν αὐτοφυεῖ διδασκαλίᾳ συνωμολόγουν· τὸ δὲ μὴ ἄλλο τι νομίζειν, ἢ τὸν ἐπέκεινα ἁπάσης τῆς ὁρωμένης οὐσίας, οὐκ ἔθ' οἷοί τε ἦσαν ἀποδέχεσθαι.

διόπερ οἱ μὲν αὐτῶν ἐσεβάσθησαν, καὶ ἐλάτρευσαν τῇ κτίσει παρὰ τὸν κτίσαντα· οἱ δὲ ἐματαιώθησαν ἐν τοῖς διαλογισμοῖς αὐτῶν, καὶ ἐσκοτίσθη ἡ ἀσύνετος αὐτῶν καρδία, ὡς ἐναλλάξαι τὴν δόξαν τοῦ ἀφθάρτου θεοῦ, ἐν ὁμοιώματι εἰκόνος φθαρτοῦ ἀνθρώπου, καὶ πετεινῶν καὶ τετραπόδων, καὶ ἑρπετῶν. νεκρῶν γὰρ οὖν οἱ δὲ ἀνδρῶν δυναστῶν τινων, ἢ καὶ τυράννων πάλαι γενομένων εἰκόνας ἀνδριαντοποιήσαντες, καὶ ταύταις τὸ θεῖον περιάψαντες σέβας, τάς τε ἐκτόπους καὶ ἀκολάστους τῶν αὐτῶν πράξεις, ὡς θεῶν κατορθώματα σεμνυνόμενοι ἐθεολόγησαν. πῶς οὖν τοῖς τυγχάνουσιν ἐν τοιαύτῃ βίου καταστάσει ὁ πάνσοφος καὶ πανάρετος τοῦ χριστοῦ λόγος τὴν εἰς ἄκρον καταγγέλλων φιλοσοφίαν, τοῖς τε ἐν τοσούτῳ βάθει κακίας καλινδουμένοις δυνάμεται ἁρμόττειν; διὸ δὴ ἐκείνοις ἡ θεία καὶ πάντων ἔφορος δίκη ὡς ἀγρίαν καὶ βλαβερωτάτην ὕλην περιέκοπτε, τοτὲ μὲν κατακλυσμοῖς, τοτὲ δὲ πυρπολήσεσι μετῄει· τοτὲ δὲ αὐτοὺς τοῖς κατ᾽ ἀλλήλων πολέμοις, ἀνδροκτασίαις τε καὶ πολιορκίαις ἐπ᾽ ἀλλήλους παρεδίδου, πρὸς αὐτῶν τῶν δαιμόνων, ὧν δὴ θεῶν αὐτοῖς νομισμένων, ἐπὶ τὸν κατ᾽ ἀλλήλων πόλεμον ἐξοιστρουμένους· ὥστε ἄβατον εἶναι τοῖς πλησιοχώροις, ἀνεπίμικτόν τε καὶ ἀκοινώνητον τὸν τότε τῶν ἀνθρώπων βίον. παραχεῖς δέ τινας, ὡς ἐν τοιαύτῃ καταστάσει, καὶ ἀριθμῷ ληπτούς, ὧν τὰ παρ᾽ ἑβραίοις μνημονεύει λόγια, θεοφιλεῖς εὑροῦσα, τούτοις διὰ χρησμῶν καὶ θειοτέρας ἐπιφανείας ὡμίλει, δεξιουμένη τοὺς ἄνδρας καὶ θεραπεύουσα νόμοις τοῖς παρὰ μωσέως εἰσαγωγικοῖς καὶ βιωφελέσιν. ἀλλ᾽ ὅτε δὴ ἐκ τῆς τούτοις διαταχθείσης νομοθεσίας, σύν τε τῇ μετὰ ταῦτα προφητικῇ μαθημάτων εἰς πάντας ἀνθρώπους εὐωδίας δίκην περιχεομένων, ἤδη λοιπὸν ἡμέρωτο τῶν πολλῶν τὰ φρονήματα, τοῖς τε πολλοῖς ἔθνεσι πολιτεῖαι καὶ νομοθεσίαι συνίσταντο, ἀρετῆς τε καὶ φιλοσοφίας ὄνομα παρὰ τοῖς πολλοῖς ἐβοᾶτο, ὡς ἂν πεπαυμένοις τῆς παλαιᾶς θηριωδίας, μεταλλαττομένης δὲ τῆς ἀγρίας καὶ ἀπηνοῦς διαίτης ἐπὶ τὸ πρᾳότερον, αὐτὸς ἤδη λοιπὸν κατὰ καιρὸν τὸν προσήκοντα ὁ τῶν τελείων τε καὶ οὐρανίων δογμάτων τε καὶ μαθημάτων τέλειος καὶ οὐράνιος διδάσκαλος, ὁ τῆς ἀληθοῦς θεογνωσίας εἰσαγωγεύς, ὁ θεὸς λόγος ἐπέφαινεν ἑαυτόν, κατὰ τὸν προγραφέντα τῆς ἐνανθρωπήσεως αὐτοῦ χρόνον, μίαν τοῖς πᾶσιν ἔθνεσιν, ἕλλησί τε καὶ βαρβάροις, τά τε πάντα ἔθνη τῶν ἀνθρώπων τὴν τοῦ πατρὸς φιλανθρωπίαν εὐαγγελιζόμενος, ἐπὶ μίαν τε τοὺς πάντας προορμῶν ἐν θεῷ σωτηρίαν, ἀλήθειάν τε αὐτὴν καὶ φῶς ἀληθοῦς εὐσεβείας, βασιλείαν τε οὐρανῶν, καὶ αἰωνίου ζωῆς ἐπαγγελίαν τοῖς πᾶσι προμνώμενος. ταῦτα μὲν οὖν περὶ τῶν χρόνων εἰρήσθω, δι᾽ ἣν αἰτίαν νῦν, ἀλλ᾽ οὐ πάλαι πρότερον ὁ χριστὸς τοῦ θεοῦ εἰς πάντας ἐξέλαμψεν ἀνθρώπους. φέρε δὲ ἐπανελθόντες τῶν χρόνων τῆς ἀφίξεως αὐτοῦ τὰ σημεῖα κατὰ μέρος ἐπισκεψώμεθα, τὰς εὐαγγελικὰς περὶ τῆς γενέσεως αὐτοῦ φωνὰς ἐν πρώτοις ἐπισημειωσάμενοι. ὁ μὲν οὖν ματθαῖος τὸν χρόνον τῆς ἐνσάρκου αὐτοῦ ἐπιφανείας ὧδέ πως ἱστορεῖ λέγων, τοῦ δὲ ἰησοῦ γεννηθέντος ἐν βηθλεὲμ τῆς ἰουδαίας, ἐν ἡμέραις ἡρώδου τοῦ βασιλέως. καὶ μετ᾽ ὀλίγα φησίν, ἀκούσας δὲ ὅτι ἀρχέλαος βασιλεύει τῆς ἰουδαίας, ἀντὶ ἡρώδου τοῦ πατρὸς αὐτοῦ. ὁ δὲ λουκᾶς τὸν τῆς διδασκαλίας αὐτοῦ καὶ ἀναδείξεως χρόνον παρέστησε λέγων, ἐν ἔτει πεντεκαιδεκάτῳ τῆς ἡγεμονίας τιβερίου καίσαρος, ἐπιτροπεύοντος ποντίου πιλάτου τῆς ἰουδαίας, τετραρχοῦντος δὲ τῆς γαλιλαίας ἡρώδου, φιλίππου δὲ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ τετραρ-

χοῦντος

» χοῦ τῆς ἰτουραίας καὶ τραχωνίτιδος χώρας, καὶ λυσανίου τῆς ἀβιληνῆς τετραρ-
» χοῦντος, ἐπὶ ἀρχιερέως ἄννα καὶ καϊάφα. τοῦτο δὴ οὖν καλῶς ἔχει παρατε-
θῆναι τῇ παρὰ μωσεῖ τοῦ ἰακὼβ προφητείᾳ τοῦτον ἔχουσαν τὸν τρόπον.

Περὶ τῶν χρόνων τῆς εἰς ἀνθρώπους ἐπιφανείας αὐτοῦ. ἀπὸ τῆς γενέσεως.
Ὡς καθ' οὓς χρόνους τὸ παρ' ἑβραίοις ἐπιλείψει βασίλειον, τηνικαῦτα ἡ τῶν ἐθνῶν ἐπιστήσεται προσδοκία, ὃ καὶ γέγονεν ἐπὶ τῆς τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ἐπιφανείας.

Ἐκάλεσε δὲ ἰακὼβ τοὺς υἱοὺς αὐτοῦ καὶ εἶπε, συνάχθητε ἵνα ἐπαγγείλω ὑμῖν τί ἀπαν-
» τήσεται ὑμῖν ἐπ' ἐσχάτου τῶν ἡμερῶν. ἀθροίσθητε καὶ ἀκούσατε υἱοὶ ἰακὼβ, ἀκού-
» σατε ἰσραὴλ τοῦ πατρὸς ὑμῶν. εἶτα τούτοις ἑξῆς ἐπιμεμψάμενος τινὰ τοῖς
πρεσβυτέροις υἱοῖς, ὡς διά τινα αὐτῶν πλημμελήματα γενομένοις ἀναξίοις τῆς μηνύ-
σεως ἐπιλέγεται τῆς προρρήσεως, τῷ τετάρτῳ ὡς τὸν βίον κρείττονα τῶν λοιπῶν ἀ-
» δελφῶν ἐπιδεδειγμένῳ ταῦτα θεσπίζει, ἰούδα σὲ αἰνέσουσιν οἱ ἀδελφοί σου, αἱ χεῖρές
» σου ἐπὶ νώτου τῶν ἐχθρῶν σου, προσκυνήσουσί σε οἱ υἱοὶ τοῦ πατρός σου. σκύμνος λέον-
» τος ἰούδα, ἐκ βλαστοῦ υἱέ μου ἀνέβης, ἀναπεσὼν ἐκοιμήθης ὡς λέων καὶ ὡς σκύ-
» μνος. τίς ἐγερεῖ αὐτόν; οὐκ ἐκλείψει ἄρχων ἐξ ἰούδα, οὐδὲ ἡγούμενος ἐκ τῶν μη-
» ρῶν αὐτοῦ, ἕως ἂν ἔλθῃ τὰ ἀποκείμενα αὐτῷ, καὶ αὐτὸς προσδοκία ἐθνῶν. σκόπει
δὲ πρῶτον τίνα ἄρα φησὶν εἶναι τὰ ἀποκείμενα αὐτῷ. καὶ ὅρα εἰ μὴ ταῦτα ἦν, ἃ τοῖς
ἀμφὶ τὸν ἀβραὰμ προπάτορσι περὶ τῆς τῶν ἐθνῶν κλήσεως ὁ θεὸς ἀνῄρηκε, θε-
» σπίσας. γέγραπται γοῦν, ὡς ἄρα εἶπεν ὁ θεὸς τῷ ἀβραάμ, καὶ ἔσῃ εὐλογητὸς, καὶ εὐ-
» λογήσω τοὺς εὐλογοῦντάς σε, καὶ τοὺς καταρωμένους σε καταράσομαι· καὶ ἐνευλογη-
» θήσονται ἐν σοὶ πᾶσαι αἱ φυλαὶ τῆς γῆς. καὶ αὖθις, ἀβραὰμ δὲ φησί, γινόμενος ἔσται εἰς
» ἔθνος μέγα καὶ πολὺ, καὶ ἐνευλογηθήσονται ἐν αὐτῷ πάντα τὰ ἔθνη τῆς γῆς. τὰ ὅμοια
» δὲ καὶ τῷ ἰσαὰκ ὁ χρησμὸς τοῦτον ἐκφωνεῖ τὸν τρόπον, καὶ πληθυνῶ τὸ σπέρμα σου,
» ὡς τοὺς ἀστέρας τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ἐνευλογηθήσονται ἐν τῷ σπέρματί σου πάντα τὰ
» ἔθνη τῆς γῆς. ἔτι δὲ καὶ τῷ ἰακὼβ τοιαῦτα δὴ εἴρηται, ἐγὼ κύριος ὁ θεὸς ἀβραὰμ τοῦ
» πατρός σου, καὶ ὁ θεὸς ἰσαὰκ, μὴ φοβοῦ. καὶ ἑξῆς, καὶ ἐνευλογηθήσονται ἐν σοὶ
» πᾶσαι αἱ φυλαὶ τῆς γῆς. καὶ δή ποτε εἶπεν αὐτῷ ὁ θεὸς, ἐγὼ ὁ θεός σου, αὐξάνου καὶ πλη-
» θύνου· ἔθνη καὶ συναγωγαὶ ἐθνῶν ἐξελεύσονται ἐκ σοῦ, καὶ βασιλεῖς ἐκ τῆς ὀσφύος
» σου ἐξελεύσονται. τοσαύτας περὶ τῆς τῶν ἐθνῶν κλήσεως προρρήσεις τοῦ θεοῦ προ-
μεμαθηκὼς ὁ ἰακὼβ, παίδων αὐτῷ τὸν ἀριθμὸν γεγενημένων δεκαδύο, πρὸς
τῇ τελευτῇ συγκαλέσας τοὺς πάντας, περισκοπεῖ, ἐξ ὁποίου ἄρα αὐτῶν τῆς διαδο-
χῆς τὰ τῆς τοῦ θεοῦ προρρήσεως ἐπὶ τέλος ἥξει. εἶτ' ἐπιθεὶς τρισὶ μὲν τοῖς πρώ-
τοις αὐτῷ γενομένοις παισὶν ἐλέγχους ὧν ἐπλημμέλησαν, ἐπιφέρει διδάσκων, ὅτι
τῶν τετολμημένων αὐτοῖς ἕνεκα οὐδ' αὐτῶν ἐκπληρωθήσεται τὰ τῶν προρρή-
σεων ἀποτελέσματα. ἐπὶ δὲ τὸν τέταρτον ἥκων τὸν ἰούδαν, ὁμοῦ τὸν φήσαντα αὐ-
» τῷ χρησμὸν, βασιλεῖς ἐκ τῆς ὀσφύος αὐτοῦ ἐξελεύσονται, διὰ τῆς τούτου διαδο-
» χῆς τέλος λήψεσθαι θεσπίζει. προεδήλου γὰρ ὡς ἐκ τῆς ἰούδα φυλῆς τὸ βασιλικὸν
συνέστη γένος· ὁμοῦ καὶ τὰς τοῦ θεοῦ προρρήσεις καὶ τὰς τῶν ἐθνῶν ὑποσχέσεις, καθ'
ὁποίους ἐνστήσονται χρόνους παρίστησιν, ἐξ αὐτοῦ τε προελεύσεσθαι διδάσκει τὸν μέλλον-

τα ἄλλων καθεστάναι πᾶσι τοῖς ἔθνεσι, καὶ πάσαις ταῖς φυλαῖς τῆς γῆς τῆς παραπλησίας τῷ ἀβραὰμ εὐλογίας. ταῦτα οὖν ἅπαντα ἦν τὰ ἀποκείμενα τῷ ἰούδᾳ, δηλαδὴ τὰ πάλαι προηγορευθέντα περὶ τῶν ἐθνῶν, καὶ τὸ, βασιλεὺς ἐκ τῆς ὀσφύος σου ἐξελεύσεται. διὸ καὶ τῶν λοιπῶν ἀδελφῶν προκριθεὶς βασιλικῆς φυλῆς καὶ διαπρεπεστέρας παρὰ τὰς λοιπὰς ἠξιώθη. αὐτίκα ἐπὶ τῆς διατάξεως τοῦ παντὸς λαοῦ κατὰ τοὺς μωσέως χρόνους ἡγεῖσθαι ταύτην ὁ θεὸς τῶν λοιπῶν φυλῶν προσέταξε. γέγραπται γὰρ, καὶ ἐλάλησε κύριος πρὸς μωσῆν καὶ ἀαρὼν, λέγων, ἄνθρωπος ἐχόμενος κατὰ τάγματα αὐτοῦ, κατὰ σημαίας, κατ' οἴκους πατριῶν αὐτῶν παρεμβαλέτωσαν οἱ υἱοὶ ἰσραὴλ ἐναντίον κυρίου, κύκλῳ τῆς σκηνῆς τοῦ μαρτυρίου, καὶ οἱ παρεμβάλλοντες πρῶτοι κατὰ ἀνατολὰς τάγμα παρεμβολῆς υἱῶν ἰούδα, σὺν δυνάμει αὐτῶν. καὶ ἑξῆς ἐπὶ τῶν εἰς τὸν ἐγκαινισμὸν τῆς σκηνῆς ἀναφερομένων, εἶπε κύριος πρὸς μωσῆν, ἄρχων εἷς καθ' ἡμέραν προσοίσουσι τὰ δῶρα αὐτῶν. καὶ ἦν ὁ προσφέρων τῇ ἡμέρᾳ τῇ πρώτῃ τὸ δῶρον αὐτοῦ, ναασσὼν υἱὸς ἀμιναδὰβ, ἄρχων τῆς φυλῆς ἰούδα. καὶ ἐν τῇ βίβλῳ δὲ τῇ ἰησοῦ τῆς νομῆς τῆς γῆς τῆς ἐπαγγελίας κλήρῳ κατὰ τῶν λοιπῶν φυλῶν διανεμηθείσης, ἀκληρωτὶ καὶ πασῶν πρώτη ἡ τοῦ ἰούδα φυλὴ τὸ οἰκεῖον μέρος τῆς γῆς ἀπολαμβάνει. ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν τελευτὴν ἰησοῦ ἐπηρώτων οἱ υἱοὶ ἰσραὴλ ἐν κυρίῳ, λέγοντες, τίς ἀναβήσεται ἡμῖν πρὸς τὸν χαναναῖον, ἀφηγούμενος τοῦ πολεμῆσαι ἐν αὐτῷ; καὶ εἶπε κύριος, ἰούδας ἀναβήσεται. ἰδοὺ δέδωκα τὴν γῆν εἰς χεῖρας αὐτοῦ. σαφῶς οὖν τοῦ παντὸς ἰσραὴλ ἡγεῖσθαι τὴν τοῦ ἰούδα φυλὴν ὁ θεὸς διὰ τούτων προστάττει, ὅθεν ἑξῆς γέγραπται, καὶ ἀνέβη ἰούδας, καὶ παρέδωκε κύριος τὸν χαναναῖον καὶ τὸν φερεζαῖον ἐν χειρὶ αὐτοῦ. καὶ πάλιν, καὶ ἐπολέμησαν οἱ υἱοὶ ἰούδα ἐν ἱερουσαλὴμ, καὶ κατελάβοντο αὐτὴν, καὶ κατέβησαν υἱοὶ ἰούδα, πολεμῆσαι ἐν τῷ χαναναίῳ. καὶ αὖθις, καὶ ἐπορεύθη ἰούδας μετὰ συμεὼν τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ. καὶ ἑξῆς, καὶ ἦν κύριος μετὰ ἰούδα, καὶ ἐκληρονόμησε τὸ ὄρος. καὶ μετὰ ταῦτα, καὶ ἀνέβησαν οἱ υἱοὶ ἰωσὴφ, καί γε αὐτοὶ ἐν βαιθὴλ, καὶ ἰούδας μετ' αὐτῶν. καὶ ἐν τῇ βίβλῳ δὲ τῶν κριτῶν διαφόροις κατὰ χρόνους προεσταμένων τοῦ λαοῦ, εἰ καὶ ἐκ διαφόρων ἐδόκουν εἶναι φυλῶν οἱ κριταὶ, ὅμως δὲ καθόλου ἡ τοῦ ἰούδα φυλὴ τοῦ παντὸς ἔθνους ἡγεῖτο, πολλῷ δὲ πλέον ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ δαβὶδ, καὶ τῶν τούτου διαδόχων, ἐκ φυλῆς μὲν τοῦ ἰούδα γεγονότων, μέχρι δὲ τῆς εἰς βαβυλῶνα αἰχμαλωσίας τὴν βασιλείαν διενεγκάντων, μεθ' ἣν τῶν ἐκ τῆς αἰχμαλωσίας ἐπὶ τὴν οἰκείαν γῆν ἐπανιόντων αὖθις ἡγεῖται ζοροβάβελ, ὁ τοῦ σαλαθιὴλ ἐκ φυλῆς ἰούδα, ὁ καὶ τὸν νεὼν ἐγείρας. ἔνθεν καὶ ἡ τῶν παραλειπομένων γραφὴ τὰς δώδεκα φυλὰς τοῦ ἰσραὴλ γενεαλογοῦσα, ἀπὸ τῆς τοῦ ἰούδα τὴν καταρχὴν ἐποιήσατο. ἕπεται δὴ οὖν τούτοις ἀκολούθως καὶ ἐν τοῖς μετὰ ταῦτα χρόνοις τὴν αὐτὴν φυλὴν τῶν λοιπῶν ὁμολογεῖν ἡγεῖσθαι, εἰ καὶ ἐν μέρει διαφόροι προειστήκεισαν τοῦ λαοῦ. ὧν οὐ καθ' ἡμᾶς δυνατὸν ἐξακριβάσασθαι τὰ γένη, τῷ μηδὲ φέρεσθαι θείαν βίβλον ἐξ ἐκείνου καὶ μέχρι τῶν τοῦ σωτῆρος χρόνων, πλὴν εἰς τοσοῦτον διαρκέσαι λόγος φανερὸς αἱρεῖ τὴν τῆς ἰούδα φυλὴν, εἰς ὅσον τὸ πᾶν ἔθνος ἐλευθερίᾳ καὶ αὐτονομίᾳ χρώμενον ὑπὸ οἰκείοις ἄρχουσι καὶ ἡγουμένοις ἐπολιτεύετο. τοῦτο δὲ αὐτοῖς ἐξ ἀρχῆς ὑπῆρξε, καὶ μέχρι τῶν αὐγούστου χρόνων, καθ' οὓς ἰησοῦ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν φανέντος ἐν ἀνθρώποις τὸ πᾶν ἔθνος δοῦλον ῥωμαίοις καθίσταται.

σταται, καὶ αὐτὴ τὴν πάτριον αὐτοῖς καὶ κατὰ νόμους ἡγουμένων, πρῶτος ἡρώδης ἀλλό-
φυλος αὐτῶν ἡγεῖται καὶ βασιλεὺς αὔγουστος. ἕως μὲν οὖν οὐδέπω διαλελοίπει ἄρ-
χων ἐξ ἰούδα, οὐδὲ ἡγούμενος ἐκ τῶν μηρῶν αὐτοῦ, τῶν προφητειῶν οἱ χρόνοι
ἐκ τῆς τῶν ἀρχόντων τοῦ ἔθνους παραθέσεως ἀνεγράφοντο. οὕτως οὖν ἡσαΐας ἐν
βασιλείᾳ ὀζίου καὶ ἰωάθαν καὶ ἄχαζ καὶ ἐζεκίου, οἳ ἐβασίλευσαν τῆς ἰουδαίας, προε-
φήτευσε. ὁμοίως δὲ καὶ ὠσηέ. ὁ δὲ ἀμὼς ἐν ἡμέραις ὀζίου βασιλέως ἰούδα, καὶ ἐν
ἡμέραις ἱεροβοὰμ υἱοῦ ἰωὰς, βασιλέως ἰσραὴλ, καὶ σοφονίας ἐν ἡμέραις ἰωσίου, υἱοῦ
ἀμὼς, βασιλέως ἰούδα. ὁμοίως δὲ καὶ ἱερεμίας. ἀλλ' ὅτε ἐκλελοίπει ἄρχων ἐξ ἰού-
δα, καὶ ἡγούμενος ἐκ τῶν μηρῶν αὐτοῦ, τῆς δὲ τοῦ χριστοῦ προφητευομένης προσ-
δοκίας τῶν ἐθνῶν ὅσον οὔπω μελλούσης ἐπιλάμπειν τῷ βίῳ, οὐκέτι μὲν βασιλεῖς
ἐχρημάτισαν ἰούδα, οὐδὲ ἡγούμενοι ἰσραήλ. τούτων δὲ ταῖς προφητείαις ἀκο-
λούθως κατὰ τοὺς ὡρισμένους χρόνους διαλελοιπότων, πρῶτος μὲν αὔγουστος, δεύ-
τερος δὲ τιβέριος, μετὰ τῶν ἄλλων καὶ τοῦ ἰουδαίων ἔθνους ἀνηγορεύθησαν βασιλεῖς, οἵ τε κατὰ
τοὺς τῆς ἰουδαίας ἐπίτροποι καὶ τετράρχαι, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἡρώδης, ὡς ἔφην ἤδη
καὶ πρότερον, οὐ προσήκων ἰουδαίοις τὸ γένος, ὃς καὶ αὐτὸς παρὰ ῥωμαίων τὴν ἀρ-
χὴν τὴν κατὰ ἰουδαίων ἐγχειρίζεται. τούτων ἡμῖν προτετηρημένων, καιρὸς ἤδη κα-
λεῖ τῆς εἰς τὴν προφητείαν θεωρίας ἐφάψασθαι. ἰούδα σὲ αἰνέσουσιν οἱ ἀδελφοί σου.
δώδεκα τῶν ὅλων ὑπαρχόντων παίδων τοῦ ἰακὼβ, τέταρτος ἰούδας ἦν, ὡς καὶ φθά-
σαντες εἰρήκαμεν, εἷς καὶ αὐτὸς ἀρχίφυλος τοῦ ἑβραίων ἔθνους. ἀλλ' ὅτι γε οὐκ αὐ-
τὸν ἐκεῖνον ἑώρα τὸν ἄνδρα τὰ ὡς πρὸς αὐτὸν ὑπὸ τοῦ πατρὸς εἰρημένα, σαφὲς
ἂν γένοιτο τοῖς ἐπιστήσασι ταῖς λέξεσι τῆς θείας γραφῆς, πρῶτον τοῦ ἰακὼβ πρὸς
τοὺς υἱοὺς φωνῆς λεγούσης, ἐκάλεσε δὲ ἰακὼβ τοὺς υἱοὺς αὐτοῦ, καὶ εἶπε, συνάχθητε καὶ
ἀναγγελῶ ὑμῖν, τί ὑμῖν ἀπαντήσεται ἐπ' ἐσχάτων τῶν ἡμερῶν. ἀθροίσθητε καὶ
ἀκούσατε υἱοὶ ἰακὼβ, ἀκούσατε ἰσραὴλ τοῦ πατρὸς ὑμῶν. σαφῶς γὰρ ἐπαγγέλλε-
ται προφητεύειν αὐτοῖς τὰ μέλλοντα αὐτοῖς ἀπαντήσεσθαι μακροῖς ὕστερον χρό-
νοις, καὶ ὡς αὐτός φησιν, ἐπ' ἐσχάτου τῶν ἡμερῶν. καὶ ἄλλως δὲ τὰ ὡς πρὸς τὸν ἰού-
δαν εἰρημένα, οὐκ ἂν εὐλόγως ἐφαρμόσαιεν τῷ προτέρῳ ἐκείνῳ ἀνδρί. οὐ γὰρ ἐκεῖ-
νον τὸν ἰούδαν ᾔνεσαν οἱ ἀδελφοί. ἐπὶ ποίῳ γὰρ αὐτοῦ κατορθώματι τοῦτο ἐποίησαν
ἄν; οὐδὲ μὴν ἐκείνῳ προσεκύνησαν οἱ υἱοὶ τοῦ πατρός. μᾶλλον δ' ἂν ὁ λόγος ἥρμοσεν,
εἰ τῷ ἰωσὴφ εἴρητο. ἐπεὶ τοῦτον ἅμα τοῖς λοιποῖς ἀδελφοῖς καὶ αὐτὸς ἰούδας προσ-
κυνήσας φαίνεται. πλὴν ἀλλὰ περὶ τὸν λόγον τῆς προφητείας. μετὰ γὰρ τούτους
οὐδέν τι τοιοῦτον οὐδὲ περὶ τὸν ἰωσὴφ, ἤπου γε περὶ τὸν ἰούδαν γεγονὸς ἡ ἱστορία
παρίστησι. καὶ τὸ, ἀναπεσὼν δὲ ἐκοιμήθης ὡς λέων καὶ ὡς σκύμνος, μείζονος ἂν δέοιτο
ἢ κατὰ τὸν ἰούδαν θεωρίας. ἀλλὰ καὶ τὸ μετὰ ταῦτα εἰρημένον, οὐκ ἐκλείψει ἄρχων ἐξ
ἰούδα, οὐδὲ ἡγούμενος ἐκ τῶν μηρῶν αὐτοῦ, ἕως ἂν ἔλθῃ τὰ ἀποκείμενα αὐτῷ, καὶ
αὐτὸς προσδοκία ἐθνῶν, τοὺς χρόνους αἰνίττεσθαί μοι δοκεῖ τῆς τοῦ προφητευο-
μένου παρουσίας. τόδε γὰρ, φησὶν, οὐκ ἔσται, ἕως ἂν γένοιτο τόδε. οὐδὲ γὰρ πρότερον
παύσονται τοῦ ἰουδαίων ἔθνους ἄρχοντες καὶ ἡγούμενοι, ἢ τὴν τῶν ἐθνῶν προσδοκίαν
ἐλθεῖν, καὶ τὰ ἀποκείμενα τῷ προφητευομένῳ. ταῦτα δὲ ὁμοίως τοῖς ἑβδομήκον-
τα καὶ ὁ θεοδοτίων ἡρμήνευσεν. ὁ δὲ ἀκύλας τοῦτον ἐξέδωκε καὶ τὸν τρόπον, οὐκ
ἀποστήσεται σκῆπτρον ἀπὸ ἰούδα, καὶ ἀκριβαζόμενος ἀπὸ μεταξὺ ποδῶν αὐτοῦ, ἕως ἂν

» ἔλθῃ καὶ αὐτῷ σύστημα λαῶν. ἔνθα λεγομένου τοῦ, οὐκ ἐκλείψει ἄρχων ἐξ ἰούδα,
πάλιν οὐ περὶ τοῦ ἰούδα, αὐτοῦ δὴ ἐκείνου τοῦ πρώτου ἀνδρὸς ἀκούειν δεήσει, ὥσ-
» περ οὐδὲ τό, ἰούδα σὲ αἰνέσουσιν οἱ ἀδελφοί σου, καὶ τὰ ἑξῆς, ἐπ' ἐκεῖνον ἀναφέροιτο.
πλείοσι δ' οὖν χρόνοις ἄρχοντες καὶ ἡγούμενοι τοῦ ἰουδαίων ἔθνους κατέστησαν,
οὐκ ἐκ τῆς ἐκείνου τοῦ ἀνδρὸς διαδοχῆς. πρῶτος μὲν γὰρ μωσῆς αὐτοῖς ἡγήσα-
το τοῦ λαοῦ, μὴ ἐκ τοῦ ἰούδα, ἀλλ' ἐκ τοῦ λευὶ γεγονώς. εἶτα ἰησοῦς ἐκ φυλῆς ἐφραίμ.
μεθ' ὃν ἦρξεν αὐτῶν δεββώρα ἐκ φυλῆς ἐφραίμ· καὶ βαράκ ἐκ φυλῆς νεφθα-
λείμ· μεθ' οὓς γεδεών, ἐκ φυλῆς μανασσῆ. ἔπειτα ὁ τοῦ γεδεὼμ παῖς, καὶ μετ' αὐ-
τὸν θωλά, ἐκ φυλῆς τῆς αὐτῆς· ἔπειτα ἐσεβών, ἐκ βηθλεέμ. καὶ μετὰ τοῦτον αἰλών, ἐκ
φυλῆς ζαβουλών· ἔπειτα λαβδών, ἐκ φυλῆς ἐφραίμ. καὶ αὖθις σαμψών, ἐκ φυλῆς
δάν· ἔπειτα ἀναρχίας αὐτοῖς γενομένης ἡγεῖτο αὐτῶν ἠλεὶ ὁ ἱερεύς, ἐκ φυλῆς λευί. οὗτοι
πάντες κριταὶ κρίναντες τὸν ἰσραήλ, οὐκ ἐκ διαδοχῆς ἰούδα, ἐκ διαφόρων δὲ φυ-
λῶν, ἄλλοθεν ἄλλος γενόμενοι· καὶ ὅ γε μετὰ τούτους πρῶτος αὐτῶν βασιλεύσας σαοὺλ ἐκ
φυλῆς ἦν βενιαμίν. πῶς οὖν τό, οὐκ ἐκλείψει ἄρχων ἐξ ἰούδα, οὐδὲ ἡγούμενος ἐκ
τῶν μηρῶν αὐτοῦ, ὡς ἄν τις εἴποι, ἐπὶ τοὺς ἐκ φυλῆς ἰούδα ἄρχοντας καὶ ἡγουμένους
ἀνενεχθήσεται, ὅτε φαίνονται ἀπὸ τῶν χρόνων τῆς τοῦ ἰακὼβ τελευτῆς, ὅλοις ἔτεσιν
ἐγγύς που χιλίοις οὐκ ἐκ μόνης τῆς ἰούδα φυλῆς προαχθέντες, ἀλλ' ἄλλοτε ἐξ
ἄλλης, μέχρι τῶν δαβὶδ χρόνων; εἰ δὲ μετὰ τοὺς τοσούτους ὁ δαβίδ, οἵ τε ἐκ τῆς τού-
του διαδοχῆς βασιλεύσαντες τοῦ ἰουδαίων ἔθνους, ἐκ φυλῆς γεγόνασιν ἰούδα,
ἀλλὰ χρή σε εἰδέναι ὅτι οὐδὲ ὅλοις πεντακοσίοις ἔτεσι διήρκεσαν οὗτοι, οὐ παν-
τὸς ἔθνους βασιλεύσαντες, ἀλλὰ μόνων φυλῶν τριῶν, καὶ οὐδὲ ὅλων τούτων· καθ'
οὓς ἕτεροί τινες ἐτύγχανον τοῦ πλείονος ἔθνους, καὶ ὅλων γε ἐννέα φυλῶν τὴν βασι-
λείαν διέποντες. μετὰ γὰρ τὴν τοῦ σολόμωνος τελευτὴν διαιρεθέντος τοῦ παντὸς ἔθνους ἐξ
ἰούδα, τοῦ δαβὶδ διάδοχοι τριῶν, ὡς ἔφην, οὐδ' ὅλων φυλῶν ἐπὶ τῆς ἱερουσα-
λὴμ ἐβασίλευον, μέχρι τῆς εἰς βαβυλῶνα αἰχμαλωσίας. κατ' αὐτοὺς δὲ ἐπὶ τούτοις
ἐπὶ τῆς σαμαρείας οὕτω καλουμένης πόλεως, τῶν ἐννέα φυλῶν ἡγούμενοι οὐκ ἐξ
ἰούδα, ἀλλ' ἐξ ἑτέρων φυλῶν ἕτεροι διετέλεσαν, ὧν πρῶτος ἦν ἱεροβοὰμ ἐκ φυλῆς
ἐφραίμ, καὶ οἱ καθεξῆς μετὰ τοῦτον· ὡς μηδ' ἐν τοῖς μεταξὺ χρόνοις τοῖς ἀπὸ δα-
βὶδ ἐπὶ τὴν εἰς βαβυλῶνα αἰχμαλωσίαν, τοὺς ἐκ φυλῆς ἰούδα τοῦ παντὸς ἔθνους
ἡγήσασθαι. τί δεῖ λέγειν ὡς μετὰ τὴν ἀπὸ βαβυλῶνος ἐπάνοδον, αὖθις ὑπὲρ τὰ πεν-
τακόσια ἔτη μέχρι τῆς τοῦ χριστοῦ γενέσεως διετέλεσαν πολιτείᾳ χρώμενοι ἀριστο-
κρατικῇ, τῶν μὲν κατὰ χρόνους ἀρχιερέων ἡγουμένων τοῦ ἔθνους, οὐδενὸς δὲ ἐκ τῆς τοῦ
ἰούδα φυλῆς; ὥστε ἐξ ἁπάντων τούτων παρίστασθαι, μὴ ἐπὶ τὸν πρῶτον ἐκεῖνον
ἄνδρα τὸν ἰούδαν, μηδὲ ἐπὶ τοὺς διαδόχους αὐτοῦ ἀναφέρεσθαι τὸ φάσκον λόγιον,
οὐκ ἐκλείψει ἄρχων ἐξ ἰούδα, οὐδὲ ἡγούμενος ἐκ τῶν μηρῶν αὐτοῦ. μόνως δ'
ἂν συσταίη τὰ κατὰ τὸν τόπον, εἰ κατὰ τὰ πρόσθεν ἡμῖν ἀποδεδομένα, περὶ τῆς φυλῆς
ἁπάσης λέγεσθαι ταῦτα νοήσαιμεν. αὕτη γοῦν ἀρχῆθεν, ἐξ αὐτῶν τῶν κατὰ μω-
σέα χρόνων, τοῦ παντὸς ἔθνους ἡγήσατο. κατὰ γοῦν τὴν ταύτης ἐπικράτειαν, ὡς ἂν
ἀρχῆθεν ἡγεῖσθαι προκεκριμένης ὑπὸ τοῦ θεοῦ, ἰουδαία τε εἰσέτι νῦν ἀπὸ τῆς
φυλῆς, ἥ γε χώρα ἐπικέκληται, καὶ τὸ πᾶν αὐτῶν σύστημα ἰουδαίων προσαγορεύε-
ται. οὕτω τοίνυν νοήσαιμεν τὸ λεγόμενον, ὡς εἰ σαφέστερον ἔλεγεν, οὐκ ἐκλείψει τοῦ
παντὸς

» παντὸς ἔθνους ἡγουμένη ἡ τοῦ Ἰούδα φυλή. ὁ γοῦν Σύμμαχος, οὐ περιαιρεθήσεται,
» φησὶν, ἐξουσία ἀπὸ Ἰούδα· τὸ ἐξουσιαστικὸν δήπου καὶ ἀρχικὸν ἀξίωμα τῆς μετὰ
ταῦτα ὑποστάσης τοῦ Ἰούδα φυλῆς παρίστας. ταύτης γοῦν οὔτε τὸ σκῆπτρον, ὡς ὁ
Ἀκύλας φησὶ, βασιλικῆς δὲ τοῦτο σύμβολον ἦν ἀρχῆς, οὔτε τὴν ἐξουσίαν, κατὰ τὸν
» Σύμμαχον, περιαιρεθήσεσθαι διατάττει, ἕως ἂν ἔλθῃ, φησὶν, ᾧ ἀπόκειται, καὶ αὐτὸν
ἔσεσθαι τὴν ἐθνῶν προσδοκίαν. ποίαν ταύτην προσδοκίαν, ἢ τὴν πάλαι τῷ Ἀβραάμ,
καὶ τοῖς μετ' αὐτὸν προπάτορσι κεχρηματισμένην; πρότερον μὲν οὖν θαυμάζειν ἄξιον, ὅπως δώδεκα οὐσῶν τῶν παρ' Ἑβραίοις φυλῶν, ἐξ οὐδεμιᾶς ἄλλης, ἢ ἀπὸ
μόνης τῆς Ἰούδα, ἡ τοῦ ἔθνους εἰσέτι νῦν ἀναγορεύεται προσηγορία· οὐ δι' ἑτέραν,
ἢ διὰ τὸ τῆς προφητείας λόγιον, τῇ τοῦ Ἰούδα φυλῇ τὸ ἀρχικὸν περιάψαν ἀξίωμα. ἀλλὰ καὶ τὴν πάτριον αὐτῶν χώραν Ἰουδαίαν διὰ τὴν αὐτὴν ἀποκαλεῖσθαι
συμβαίνει αἰτίαν. ἐπεὶ διατί μὴ ἀπὸ τοῦ πρώτου τῶν δώδεκα, λέγω δὲ ἀπὸ τοῦ
Ῥουβὶμ, τὸ ἔθνος αὐτῶν ἐχρημάτισε; καίτοι παρὰ τῷ θείῳ νόμῳ τῶν πρωτοτόκων τετιμημένων; διατί δὲ μὴ ἀπὸ τοῦ τοῦ Λευὶ, ὁμοῦ καὶ τῷ χρόνῳ, καὶ τῷ τῆς ἱερωσύνης τιμήματι τὸν Ἰούδαν προεξάγοντος; τί δὲ οὐχὶ μᾶλλον ἀπὸ τοῦ Ἰωσὴφ
χρηματίσαι συνέβη τὸ πᾶν ἔθνος καὶ τὴν χώραν, διὰ τὸ καὶ πάλαι πάσης οὐ μόνον Αἰγύπτου, ἀλλὰ καὶ τῶν οἰκείων τὸ κράτος ἀνάψασθαι τοῦτον, τούς τε ἐξ αὐτῶν γενομένους, μακροῖς ὕστερον χρόνοις ἐπὶ πλεῖστον ὅσον ὅλων ἐννέα φυλῶν τοῦ
ἔθνους ἡγήσασθαι, δι' οὓς καὶ μᾶλλον εἰκὸς ἦν τὴν τοῦ προπάτορος ἐπωνυμίαν τὸ πᾶν
ἔθνος καὶ τὴν χώραν ἐπιγράψασθαι; τίς δ' οὐκ ἂν ὁμολογήσαι, παρὰ τούτους
ἅπαντας εὐλόγως ἂν ἐκ τοῦ Βενιαμὶν τὴν ἐπωνυμίαν αὐτοὺς λαβεῖν, ἐπειδήπερ τῇ
τούτου φυλῇ ἡ περιβόητος αὐτῶν βασιλικὴ μητρόπολις, ὅ, τε ἐπὶ ταύτης ἁγιώτατος
τοῦ θεοῦ νεὼς κεκλήρωτο; ἀλλ' ὅμως οὐδ' ἐκ τούτων, οὐδ' ἐξ ἑτέρας, ἢ μόνης ἐκ
τῆς Ἰούδα φυλῆς, ἡ τῆς χώρας καὶ τοῦ παντὸς ἔθνους προσηγορία διέπρεψε, τῇ προ-
» φητείᾳ ἀκολούθως. οὕτω γέ τοι τὸ, οὐκ ἐκλείψει ἄρχων ἐξ Ἰούδα, ἐπὶ τὴν φυλὴν
ἡμῖν ἀνενήνεκται, καὶ μόνως οὕτως ἀληθῶς ἡ πρόῤῥησις ἀποδέδοται. ἀπὸ γοῦν τῶν
Μωσέως χρόνων, καθεξῆς οὐ διέλιπον μερικοὶ μὲν αὐτῶν ἄρχοντες, ἐκ διαφόρων, ὡς
ἔφην, φυλῶν ἡγησάμενοι, καθόλου δὲ ἡ τοῦ Ἰούδα φυλὴ παντὸς προεστῶσα τοῦ
ἔθνους. παράδειγμα τὴν δὲ κατάδειξιν τὸ εἰρημένον. ὡς γὰρ ἐπὶ τῆς Ῥωμαίων ἀρχῆς, οἱ
μὲν κατ' ἔθνος ἐπίτροποί τε καὶ ἡγούμενοι, ἔπαρχοί τε καὶ στρατοπεδάρχαι, οἵ τε
πρὸ τούτων ἀνωτάτω βασιλεῖς, οὐ πάντες ἐκ τῆς Ῥωμαίων ὁρμῶνται πόλεως, οὐδ'
ἀπὸ τῆς Ῥώμου καὶ Ῥωμύλου σπορᾶς, ἀλλ' ἐκ μυρίων, ἄλλος ἄλλοθεν, ἐθνῶν, ὅμως δὲ οἱ
πάντες βασιλεῖς τε, καὶ οἱ μετ' αὐτοὺς ἄρχοντες καὶ ἡγούμενοι τῆς Ῥωμαίων ἐπι-
γράφονται προσηγορίαν, Ῥωμαίων τε τὸ κράτος ἐπωνόμασαι, καὶ ταύτης ἐξῆπται
τῆς ἐπωνυμίας ἡ * καθ' Ἑβραίους χρὴ νοεῖν πραγμάτων· μιᾶς μὲν καθόλου τῆς τοῦ
Ἰούδα φυλῆς κατὰ τοῦ παντὸς ἔθνους ἐπιπεφημισμένης, τῶν δὲ κατὰ μέρος ἡγουμένων τε καὶ βασιλέων ἐκ διαφόρων καθισταμένων φυλῶν, καθόλου δὲ τῇ τοῦ Ἰούδα
τιμωμένων προσηγορίᾳ. λεγέσθω τοίνυν ὡς πρὸς τὴν ὅλην φυλὴν ὑπὸ τοῦ προ-
» φήτου τὸ, Ἰούδα σὲ αἰνέσουσιν οἱ ἀδελφοί σου. οἶδε γὰρ αὐτὴν ἅτε προνομίας
ἠξιωμένην, παρὰ τῶν λοιπῶν φυλῶν τετιμῆσθαι. καὶ ἐπεὶ ἐξῆρχεν ἐν πολέμοις, καὶ
μόνη τοῦ παντὸς ἔθνους ἡγεῖτο ἐν ταῖς πρὸς τοὺς ἐχθροὺς παρατάξεσιν, εἰκότως ἐπι-

» λέγεται πρὸς αὐτήν, αἱ χεῖρές σου ἐπὶ νώτου τῶν ἐχθρῶν σου. εἶτα διὰ τὸ ἀρχικὸν καὶ βασιλικὸν ἀξίωμα, σκύμνος λέοντος εἶναι λέγεται. σημειωσάμενος δὲ ὁ προπά-
» τωρ ὁμοῦ καὶ προφήτης ἐπὶ τῷ τῆς φυλῆς ἀξιώματι, προστίθησι λέγων, ἐκ
» βλαστοῦ υἱέ μου ἀνέβης. τὸ δὲ, ἀναπεσὼν ἐκοιμήθης ὡς λέων, καὶ ὡς σκύμνος λέοντος, τὸ γαῦρον ὁμοῦ καὶ θαρσαλέον, καὶ τὸ τῶν ἔξωθεν ἐπιόντων ἀκατάπληκτον, τό, τε ἄφοβον καὶ τῶν ἐχθρῶν καταφρονητικὸν παρίστησι. τοιοῦτον δὲ αὐτὸν ὄντα, μᾶλλον δὲ τοιαύτην οὖσαν τὴν φυλὴν, τίς φησιν, ἀναστήσει; μέγαν τινὰ καὶ θαυμαστὸν, παράδοξόν τε καὶ δυσθεώρητον ἔσεσθαι τὸν μέλλοντα ἀναστήσειν. τοῦ θρόνου, καὶ μεταστήσειν τοῦ ἀρχικοῦ ἀξιώματος τὴν δηλωθεῖσαν φυλὴν αἰνιξάμενος. τίς δὲ ἄρα οὗτος ἦν, ἑξῆς ἡμᾶς ἐφίστησι, τοῦτον εἶναι διδάσκων τὸν μέλλοντα προσδοκίαν ἔσεσθαι τῶν ἐθνῶν, ὃς οὐ πρότερον φανήσεσθαι ἐν ἀνθρώποις, ἢ ἐκλείπειν ἄρχοντα, καὶ ἡγούμενον μεταστήσεσθαι, καὶ ἀποδημήσεσθαι τῆς ἀρχῆς τοὺς τῆς ἰούδα φυλῆς προφητεύεται. τίς δ' οὗτος ἦν, ἢ ὁ σωτὴρ καὶ κύριος ἡμῶν ἰησοῦς ὁ χριστός; οὗ ἐπὶ τῆς γενέσεως, ἀκολούθως τῇ προκειμένῃ προρρήσει, ἐξέλιπον μὲν ἄρχοντες καὶ ἡγούμενοι ἐξ αὐτῶν ἰουδαίων ἐπὶ τὸ ἔθνος αὐτῶν καθιστάμενοι, ἡ γὰρ τοῦ ἰούδα φυλὴ αὐτῷ ἔθνει πάντη, τοῦ ἐξ αἰῶνος ἀρχικοῦ καὶ βασιλικοῦ ἀξιώματος καθαιρεθεῖσα, τοῖς ἔτι καὶ νῦν κρατοῦσιν ἐξ ἐκείνου καὶ εἰς δεῦρο δουλεύει ῥωμαίοις, μετὰ τῶν λοιπῶν καὶ τὸ ἰουδαίων ἔθνος χειρωσαμένοις. περὶ ὧν ἡρώδης πρῶτος ἐξ ἀλλοφύλου γένους ὑπάρχων ἰδίως τοῦ ἔθνους αὐτῶν, ὑπό τε αὐγούστου καὶ τῆς ῥωμαίων συγκλήτου βουλῆς βασιλείαν ἀναδέδεκται. ἦν γοῦν ὁ ἡρώδης ἀντιπάτρου παῖς, ὁ δὲ ἀντίπατρος ἀσκαλωνίτης, ἔκ τινος τῶν περὶ τὸν νεὼν τοῦ ἀπόλλωνος ἱεροδούλων καλουμένων, ὃς δὴ κυπρίνην ὀνόματι, τὸ γένος τῶν ἐξ ἀραβίας, γυναῖκα πρὸς γάμον ἀγαγόμενος, τὸν ἡρώδην ποιεῖται. ἔστι δὴ οὖν πρῶτος ἐκ τοιούτου γένους ὁρμώμενος, τὸν ἐκ διαδοχῆς τῶν ἀρχιερέων ὕστατον ἡγησάμενον ὑρκανὸν, ἐφ' ὃν τὰ τῆς οἰκείας ἀρχῆς τοῦ ἰουδαίων ἔθνους κατέληξεν, ἐκποδὼν μεθίστησιν ἀνελών, πρῶτός τε αὐτὸς, ὡς ἔφην, ἐξ ἀλλοφύλου γένους ἰουδαίων ἀναγορεύεται βασιλεύς. καθ' ὃν γεννηθέντος ἰησοῦ τοῦ χριστοῦ, καθῄρητο μὲν ὁμοῦ καὶ τῆς ἰούδα φυλῆς τὸ ἀξίωμα, καθῄρητο δὲ καὶ ἡ τῶν ἰουδαίων ἀρχή τε καὶ βασιλεία, πεπλήρωτο δὲ καὶ ἡ προειρη-
» μένη προφητεία, οὐκ ἐκλείψει ἄρχων ἐξ ἰούδα, οὐδὲ ἡγούμενος ἐκ τῶν μη-
» ρῶν αὐτοῦ, φήσασα, ἕως ἂν ἔλθῃ τὰ ἀποκείμενα αὐτῷ. ὃν καί φησι γενήσεσθαι οὐ τοῦ ἰουδαίων ἔθνους, ἀλλὰ τῶν ἐθνῶν προσδοκίαν. ἐπεὶ τοίνυν ἀπέκειτο ἡ πρόπαλαι τῷ ἀβραὰμ χρηματισθεῖσα τῶν ἐκ τοῦ ἰουδαίων ἔθνους ἀρχόντων τε καὶ ἡγουμένων μετάστασις τῆς κατ' αὐτοὺς ἀρχῆς ἐπὶ ῥωμαίους, καὶ τὸν ἐξ ἐθνῶν δεδηλωμένον ἡρώδην, εἰκότως ὁ μὲν εὐαγγελιστὴς λουκᾶς ἐπισημηνάμενος τοὺς χρόνους τῆς ἐκλείψεως τῶν ἰουδαίων ἀρχόντων, τὴν καταρχὴν τῆς χριστοῦ διδασκαλίας ἱστορεῖ γεγονέναι ἐν ἔτει πεντεκαιδεκάτῳ τῆς ἡγεμονίας τιβερίου καίσαρος, ἡγεμονεύοντος ποντίου πιλάτου τῆς ἰουδαίας. καὶ ματθαῖος δὲ τοῦτο αὐτὸ αἰνιττόμενος σημει-
» οῖ. ὑπογράψας γοῦν τὴν τοῦ κυρίου καὶ σωτῆρος ἡμῶν γένεσιν, ἐπιλέγει, τοῦ δὲ
» ἰησοῦ γεννηθέντος ἐν βηθλεὲμ τῆς ἰουδαίας, ἐν ἡμέραις ἡρώδου τοῦ βασιλέως, ἰδοὺ
» μάγοι ἀπὸ ἀνατολῶν παρεγένοντο εἰς ἱεροσόλυμα, λέγοντες, ποῦ ἐστιν ὁ τεχθεὶς βα-
» σιλεὺς τῶν ἰουδαίων; δι' ὧν σαφῶς παρίστησι καὶ τὴν ἀλλοφύλου τὴν κατ' αὐτῶν ἀρχήν,

ἀρχὴν, καὶ τὴν ἐξ ἀνατολῆς ἀλλοφύλων ἐθνῶν τὴν ὑπὸ τοῦ θεοῦ κλῆσιν. ὁμοῦ τε
γὰρ ἰουδαίων ἀλλόφυλοι ἐκράτουν, καὶ ὃν πάλαι προεφήτευον ὁ μέλλων χριστὸν τοῦ θεοῦ
ἐπιγνωσκόν τε καὶ προσεκύνουν ἀλλόφυλοι, ἐξ ἀνατολῶν ἐπιστάντες. ἐνιοῦν σα-
φῶς διὰ τούτων τέλος ἔχουσα τοῦ ἰακὼβ ἡ προφητεία δείκνυται, ἐπ' ἐσχάτου τῆς
συστάσεως τοῦ ἰουδαίων ἔθνους ἀποτελεσθεῖσα, ὡς προειπὼν αὐτὸς τοῖς ἑαυτοῦ παισὶν
ἐθέσπισεν εἰπών, συνάχθητε ἵνα ἀπαγγείλω ὑμῖν τί συμβήσεται ὑμῖν ἐπ' ἐσχά-
του τῶν ἡμερῶν. ἐσχάτας ἡμέρας τοσούτων ἐτῶν τὰ ἔσχατα τῆς συστάσεως τοῦ ἰου-
δαίων ἔθνους. τί δῆτα αὐτοῖς ἀπήντησεν ἔμελλεν; ἔκλειψις μὲν τῆς ἀρχῆς ἰούδα,
καὶ τοῦ παντὸς ἔθνους αὐτῶν καθαίρεσις, παῦλά τε καὶ λῆξις τῶν ἡγουμένων αὐ-
τῶν, καὶ τῆς φυλῆς αὐτοῦ τοῦ βασιλικοῦ καὶ ἀρχικοῦ ἀξιώματος κατάλυσις. χριστοῦ
δὲ ἀρχὴ καὶ βασιλεία, οὐ τοῦ ἰσραήλ, ἀλλὰ τῶν ἐθνῶν ἁπάντων ἄρχοντος, κατὰ τὸ, καὶ
αὐτὸς προσδοκία ἐθνῶν. τίς δ' οὐκ ἂν ὁμολογήσειε ταῦτα οὕτω σαφῶς ἐπὶ
τῇ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ἐπιφανείᾳ πεπληρῶσθαι, ὅτε οἱ πάλαι πρὸ τῆς τοῦ χριστοῦ
γενέσεως ἐπ' οἰκείοις ἄρχουσι καὶ ἡγουμένοις καὶ συνετοῖς τῶν θείων ἀναγνωσμά-
των ἀκροαταῖς, βασιλεῦσί τε ἰδίοις καὶ ἀρχιερεῦσι καὶ προφήταις λαμπρυνό-
μενοι, αὐτή τε ἡ τοῦ ἰούδα φυλὴ βασιλικὴ οὖσα, τῶν ἐχθρῶν καὶ πολεμίων ἐπικρα-
τοῦσα, κατάρχουσά τε καὶ ἡγουμένη τοῦ παντὸς ἔθνους, οἵ τε ἐν αὐτοῖς πάλαι δια-
πρέποντες, ἐξ ἐκείνου καὶ εἰς δεῦρο ῥωμαίοις ὑποτελεῖς καθεστήκασιν. ἐπεφά-
νη γὰρ σαφῶς ὁ χριστὸς τοῦ θεοῦ, καὶ ἐξ ἐκείνου ἡ λεγομένη προσδοκία τῶν ἐθνῶν
εἰς πάντα τὰ ἔθνη ἀνακεκήρυκται. ἢ λεγέτω τις, εἰ μὴ κατὰ τὴν ἐπιφάνειαν ἰησοῦ
τοῦ σωτῆρος ἡμῶν, τὰ μὲν παρὰ ἰουδαίοις σεμνὰ, ἥ τε μητρόπολις αὐτῶν ἅμα τῷ
ἱερῷ, καὶ τῇ ἐν τούτῳ συντελουμένῃ ἁγιστείᾳ, μετὰ καὶ τῶν οἰκείων ἡγουμένων τε
καὶ ἀρχόντων διαλέλοιπεν. ἀναδέδεικται δὲ ἐξ ἐκείνου τὰ τῆς ἐλπίδος, καὶ προσ-
δοκία τῶν ἐθνῶν τῶν καθ' ὅλης τῆς οἰκουμένης, ὅτε καὶ ἐλήλυθε τὰ ἀποκείμενα τῷ
κυρίῳ. τίνα δὲ, ἢ τὰ δηλούμενα διὰ τοῦ ἰούδα; σὲ αἰνέσουσιν οἱ ἀδελφοί σου, αἱ χεῖ-
ρές σου ἐπὶ νώτου τῶν ἐχθρῶν σου. σκύμνος λέοντος ἰούδα, ἐκ βλαστοῦ υἱέ μου ἀνέβης,
ἀναπεσὼν ἐκοιμήθης ὡς λέων, καὶ ὡς σκύμνος λέοντος. τίς ἐγερεῖ αὐτόν; ταῦτα γὰρ
καθ' ἑτέραν διάνοιαν τὰ αὐτῷ ἀποκείμενα. ἃ καὶ αὐτὰ φέρε κατανοήσωμεν, πρό-
τον τούτῳ ἐπιστήσαντες, ὡς διαφόροις τὸν χριστὸν ὀνόμασι προσαγορεύειν εἰώθα-
σιν οἱ θεῖοι χρησμοί. ποτὲ μὲν γὰρ αὐτὸν καλοῦσιν ἰακὼβ, ἰακὼβ ὁ παῖς μου, ἀντιλή-
ψομαι αὐτοῦ, ἰσραὴλ ὁ ἐκλεκτός μου, προσεδέξατο αὐτὸν ἡ ψυχή μου, κρίσιν τοῖς
ἔθνεσιν ἐξοίσει. καὶ τὰ ἑξῆς. οἷς ἐπείρηται, ἕως ἂν θῇ ἐπὶ τῆς γῆς κρίσιν, καὶ ἐπὶ τῷ ὀ-
νόματι αὐτοῦ ἔθνη ἐλπιοῦσι. ποτὲ δὲ αὐτὸν σολομῶντα καὶ δαβὶδ ὀνομάζουσι. σο-
λομῶντα μὲν ὡς ἐν οβ' ψαλμῷ ἐπιγεγραμμένῳ μὲν εἰς σολομῶντα, σαφῶς δὲ τὰ
περὶ τοῦ χριστοῦ περιέχοντι. τὸ γὰρ, κατακυριεύσει ἀπὸ θαλάσσης ἕως θαλάσσης, καὶ
ἀπὸ ποταμοῦ, ἕως περάτων τῆς οἰκουμένης, καὶ πάντα ἔθνη δουλεύσουσιν αὐτῷ. καὶ
ὅσα τούτοις ἑξῆς ὁ ψαλμὸς περιέχει, μόνῳ τῷ χριστῷ ἁρμόζοι ἄν. δαβὶδ δὲ ἐν
πη' ψαλμῷ πάλιν ὁ χριστὸς ἀνηγόρευται. ἐπεὶ μὴ τῷ δαβὶδ, μόνῳ δὲ αὐτῷ κα-
τάλληλα ἂν εἴη καὶ τὰ ἐν τούτῳ λεγόμενα, οἷον τὸ, αὐτὸς ἐπικαλέσεταί με, πατήρ μου
εἶ σύ, κἀγὼ πρωτότοκον θήσομαι αὐτὸν, ὑψηλὸν παρὰ τοῖς βασιλεῦσι τῆς γῆς. εἰς τὸν
αἰῶνα φυλάξω αὐτῷ τὸ ἔλεός μου. καὶ πάλιν, τὸ σπέρμα αὐτοῦ εἰς τὸν αἰῶνα με-

„ ναι, καὶ ὁ θρόνος αὐτοῦ ὡς ὁ ἥλιος ἐναντίον μου, καὶ ὡς ἡ σελήνη κατηρτισμένη εἰς τὸν
„ αἰῶνα. οὕτως οὖν μετὰ μυρίων ἄλλων τὸν χριστὸν προσηγορεῦσθαι, δι' ὧν αὐτὸν οἱ θεῖοι
λόγοι σημαίνουσι, καὶ Ἰούδας ὁμοίως διὰ τὴν προκειμένων ἀνείρηται δύναμιν,
ὅτι τε ἐκ τῆς Ἰούδα γέγονε φυλῆς. πρόδηλον γὰρ κατὰ τὸν ἀπόστολον ὅτι ἐκ φυλῆς
Ἰούδα ἀνατέταλκεν ὁ σωτὴρ καὶ κύριος ἡμῶν. τούτῳ δὴ οὖν κατὰ διάνοιαν τὴν Ἰού-
δα ἀποκείμενα ἦν τὰ προφητευόμενα. τίνα δὲ ἦν ταῦτα; πρῶτον μὲν, τὸ ἐπαι-
νεθῆναι ὑπὸ τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ· δεύτερον, κατὰ νώτου τῶν ἐχθρῶν αὐτοῦ τὰς χεῖ-
ρας ἐπιδεῖξαι· τρίτον, προσκυνηθῆναι ὑπὸ τῶν υἱῶν τοῦ πατρὸς αὐτοῦ. ἃ καὶ τέ-
λους ἐτύγχανεν ὁπηνίκα τέως μὲν τὰς παραδόξους δυνάμεις, καὶ τὰ τεράστια
θαύματα ἐπιτελῶν ἐθαυμάζετο καὶ ἐπῃνεῖτο, καὶ προσεκυνεῖτο πρὸς τῶν ἑαυτοῦ
μαθητῶν τε καὶ ἀποστόλων, οὓς καὶ ἀδελφοὺς ἀποκαλεῖν οὐκ ὤκνει, διὰ μὲν τοῦ ψαλ-
„ μοῦ λέγων, ἀπαγγελῶ τὸ ὄνομά σου τοῖς ἀδελφοῖς μου, ἐν μέσῳ ἐκκλησίας ὑμνή-
„ σω σε. ταῖς δὲ ἀμφὶ τὴν Μαριὰμ προστάττων διαγγεῖλαι αὐτοῖς ὡς ἀδελφοῖς.
„ ἀπαγγείλατε γάρ φησι, τοῖς ἀδελφοῖς μου ὅτι ἀνέρχομαι πρὸς τὸν πατέρα μου,
„ καὶ πατέρα ὑμῶν, καὶ θεόν μου, καὶ θεὸν ὑμῶν. οὕτω δῆτα αὐτὸν οἱ ἀδελφοί, τὰ μὲν
πρῶτα ἐπὶ τοῖς παραδόξοις ὡς θαυμάσιον ἄνδρα μόνον ἐπῄνουν, ἕνα τινά, ὡς
εἰκὸς, τῶν προφητῶν εἶναι ὑπειληφότες. ἐπεὶ δὲ ἐν τῷ μεταξὺ τὰς θαυμασίους
παραδοξοποιΐας αὐτοῦ ὁρῶντες, ὅτε ὡς καθεῖλεν ἐχθρόν τε καὶ ἐκδικητήν, τόν γε
θάνατον ἄρχοντα τοῦ αἰῶνος τούτου, ἅμα ταῖς λοιπαῖς ἀοράτοις καὶ ἐχθραῖς δυνά-
μεσι, τὸ τηνικάδε θεὸν αὐτὸν εἶναι πιστεύσαντες προσεκύνησαν. αἱ δὲ χεῖρες τοῦ σω-
τῆρος ἡμῶν κατὰ νώτου τῶν ἐχθρῶν αὐτοῦ ἐγίνοντο, ὅτε πάσας τὰς πράξεις αὐτοῦ τάς
τε δυνάμεις καὶ παραδοξοποιΐας ἐπὶ καθαιρέσει τῶν δαιμόνων καὶ τῶν πονηρῶν
πνευμάτων ἐποιεῖτο. ἀλλὰ καὶ ὁπηνίκα ἐξεπέτασε τὰς χεῖρας αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ σταυ-
ροῦ, καὶ οὕτως αἱ χεῖρες αὐτοῦ φευγόντων τῶν ἐχθρῶν καὶ τὰ νῶτα παραχωρούντων
αὐτῷ κατὰ νώτου τῶν ἐχθρῶν ἐγίνοντο, καὶ μᾶλλον ὅτε τὸ πνεῦμα παραδοὺς τῷ πα-
τρὶ ἄσαρκος καὶ γυμνὸς οὗ ἀνείληφε σώματος, ἐπὶ τὸ τῶν ἐχθρῶν κατῄει χωρίον, αὐ-
τοζωὴ τυγχάνων, θάνατον καταλύσων, καὶ τὰς ἐπανισταμένας αὐτῷ δυνάμεις, ἃς
εἰκὸς κατ' ἀρχὰς μὲν κοινὸν ἄνθρωπον, καὶ τοῖς πολλοῖς ὅμοιον αὐτὸν ὑπειληφέναι,
οὕτω τε κυκλῶσαι αὐτὸν καὶ ὡς ἂν τῷ τυχόντι ἐφορμῆσαι. ἐπεὶ δὲ ἔγνωσαν κρείττο-
να ἢ κατ' ἄνθρωπον καὶ θειοτέραν φύσιν, ἐπτῆσαι καὶ τὰ νῶτα παραχωρῆσαι αὐ-
τῷ, καθ' ὧν τὰς χεῖρας ἀφεὶς, τοῖς ἐνθέοις αὐτοῦ καὶ ἠκονημένοις βέλεσι φεύγοντας
„ ἤλαυνεν, ὡς διὰ τοῦτο εἰρῆσθαι, αἱ χεῖρές σου ἐπὶ νώτου τῶν ἐχθρῶν σου. εἰ δὲ καὶ εἰσέτι
νῦν μυρίοι τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ἐχθροὶ τὴν ἐκκλησίαν αὐτοῦ κατὰ καιροὺς πολεμεῖν
ἐπιχειροῦσιν, ἀλλὰ καὶ τούτους ἀοράτῳ χειρὶ καὶ ἐνθέῳ δυνάμει τροποῦται, ὥστε περὶ
„ αὐτῶν εἰρῆσθαι τὸ, αἱ χεῖρές σου ἐπὶ νώτου τῶν ἐχθρῶν σου. ἐπειδὴ δὲ ἤδη λοιπὸν τὰ κατὰ
„ τῶν ἐχθρῶν νικητήρια ἀπείληφε, τηνικαῦτα ἐπληροῦτο τε τὸ, προσκυνήσουσί σοι οἱ
„ υἱοὶ τοῦ πατρός σου, πάντες δηλαδὴ οἱ κατ' οὐρανὸν ἄγγελοι, τά τε πνεύματα τὰ λειτουρ-
γικὰ καὶ αἱ θεῖαι δυνάμεις, οἵ τε ἐπὶ γῆς ἀπόστολοι καὶ εὐαγγελισταί, καὶ μετὰ τούτους
ἅπαντες οἱ ἐξ ἐθνῶν δι' αὐτοῦ τὸν ἕνα καὶ μόνον ἀληθῆ πατέρα θεὸν ἐπιγραψάμενοι,
οἵτινες θεὸν λόγον ὄντα τὸν χριστὸν μεμαθηκότες, ὡς θεὸν προσκυνοῦσιν αὐτὸν ὁμολο-
γοῦντες. ἀλλ' ἐπεὶ ἐχρῆν καὶ τὰ τῆς γενέσεως αὐτοῦ, καὶ τὰ τοῦ θανάτου μυστήρια τῇ

περὶ

περὶ αὐτοῦ προφητεία συμπεριλαβοῦσα, εἰκότως μετὰ τὰ προειρημένα θεσπίζων ὁ
» Ἰακὼβ ἐπιλέγει, σκύμνος λέοντος Ἰούδα· ἐκ βλαστοῦ υἱέ μου ἀνέβης, ἀναπεσὼν
» ἐκοιμήθης ὡς λέων καὶ ὡς σκύμνος, τίς ἐγερεῖ αὐτόν; σκύμνον μὲν οὖν λέοντος αὐτὸν
ὀνομάζει, διὰ τὸ ἐκ βασιλικῆς αὐτὸν γεγονέναι φυλῆς. ἐκ σπέρματος γοῦν ἦν τοῦ
Δαβὶδ κατὰ σάρκα. ἐκ βλαστοῦ δὲ ἀνέβης υἱέ μου, φησὶν, ἐπείπερ ἐκ σπέρματος καὶ
ῥίζης τοῦ ταῦτα προαναφωνοῦντος Ἰακὼβ ἀνέφυ, πρότερον μὲν θεὸς λόγος ὤν,
γενόμενος δὲ ὕστερον υἱὸς ἀνθρώπου, δι᾽ ἣν ἀνεδέξατο ὑπὲρ ἡμῶν οἰκονομίαν.
» εἴη δ᾽ ἂν καὶ τοῦ θανάτου αὐτοῦ δηλωτικὸν τὸ, ἀναπεσὼν ἐκοιμήθης, ὡς λέων καὶ ὡς σκύ-
» μνος. ἐξ ἔθους τῆς γραφῆς, κατά τι οἰκεῖον θεώρημα, τὸν θάνατον καὶ ἐπὶ μυρίων
» ἄλλων κοίμησιν ἀποκαλούσης. τὸ δὲ, τίς ἐγερεῖ αὐτόν; περὶ τῆς ἐκ νεκρῶν ἀναστάσεως
αὐτοῦ θαυμαστικῶς εἴρηται. ἐγερθησόμενον γὰρ αὐτὸν, σαφῶς οἶδεν ὁ φάσκων, τίς
ἐγερεῖ αὐτόν. θαυμαστικῶς δὲ ἐπιλέγει τὸ, τίς ἄρα ὁ τοῦτο ποιήσων καὶ ἀναστήσων αὐτὸν,
ἡμᾶς ἐπὶ τὸ ζητεῖν διεγείρων τίς ἂν εἴη ὁ τὸν κύριον ἡμῶν τὸν ὑπὲρ ἡμῶν θάνατον
ἀναδεξάμενον, ἐκ νεκρῶν ἀναστήσων. τίς δ᾽ ἂν εἴη ἄλλος, ἢ ὁ τῶν ὅλων θεὸς καὶ πα-
τὴρ αὐτοῦ, ᾧ μόνῳ ἀναθετέον τὴν τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ἀνάστασιν; κατὰ τὴν λέγουσαν
» γραφὴν, ὃν ὁ πατὴρ ἤγειρεν ἐκ νεκρῶν. ἀντὶ δὲ τοῦ, σκύμνος λέοντος Ἰούδα, ἐκ βλα-
» στοῦ υἱέ μου ἀνέβης, ἀναπεσὼν ἐκοιμήθης, ἐμφαντικώτατα ὁ μὲν Ἀκύλας φησὶ, σκύ-
» λαξ λέοντος Ἰούδα, ἀπὸ ἁλώσεως υἱέ μου ἀνέβης, κάμψας κατεκλίθης. ὁ δὲ Σύμμα-
» χός φησι, σκύμνος λέοντος Ἰούδα, ἐκ θηριαλώσεως υἱέ μου ἀνέβης, ὀκλάσας ἡδρά-
» σθης. δι᾽ ὧν σαφῶς παρίσταται ἡ ἐκ νεκρῶν ἀνάστασις, καὶ ἡ ἐξ ᾅδου, ὥσπερ ἐκ τινος
θηριαλώσεως, τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ἀποφυγή. τὸ δὲ ὀκλάσαι, καὶ ἑδρασθῆναι, ἀλλὰ μὴ
καταπεσεῖν, ὁμοῦ τὸν θάνατον ἔδειξε διὰ τοῦ ὀκλάσαι· καὶ τὸ μὴ ὑποσυρῆναι ὁμοίως
ταῖς τῶν λοιπῶν ἀνθρώπων ψυχαῖς, διὰ τοῦ ἡδράσθαι. ταῦτα μὲν οὖν πάντα προαπέ-
κειτο τῷ χριστῷ. πλὴν ἕως οὐδέπω τέλους ἐτύγχανε, τὸ Ἰουδαίων συνειστήκει ἔθνος,
καὶ οἱ ἐξ αὐτῶν ἄρχοντες καὶ ἡγούμενοι, οἵ τε ἐξακριβαζόμενοι τὰς θείας συνετῶς
περὶ τοῦ χριστοῦ προφητείας διέπρεπον ἐν αὐτοῖς. ἐπεὶ δὲ ἐλήλυθε τὰ ἀποκείμε-
να τῷ Ἰούδα, ἐφάνη τε ἐπὶ γῆς ὁ προφητευόμενος ἐκ σπέρματος καὶ βλαστοῦ
γενόμενος τοῦ ταῦτα τεθεσπικότος, ἀναπεσών τε καὶ κοιμηθεὶς, ἢ ὀκλάσας κατὰ τὸν Σύμ-
μαχον, ἡδράσθη καὶ ἀνηγέρθη, τὰς χεῖρας αὐτοῦ κατὰ νώτου τῶν ἀοράτων καὶ νοητῶν
ἐχθρῶν ἐπιβαλών. οἵ τε ἀδελφοὶ αὐτοῦ καὶ μαθηταὶ πρότερον ἐπαινοῦντες αὐτὸν καὶ
θαυμάζοντες, ὕστερον καὶ ὡς θεὸν ὡμολόγησαν (εἶναι), καὶ ὡς θεὸν προσεκύνησαν. τη-
» νικαῦτα ἐπληροῦτο τὰ ἀποκείμενα αὐτῷ, ὡς διὰ τοῦτο ἀνῃρῆσθαι τὸ, ἕως ἂν ἔλ-
» θῃ τὰ ἀποκείμενα αὐτῷ. ἐξ ἐκείνου γοῦν καὶ εἰς δεῦρο εἰς πέρας ἐληλυθότων τῶν
ἀποκειμένων αὐτῷ, διαλελοίπασι μὲν οἱ ἄρχοντες καὶ ἡγούμενοι τοῦ Ἰουδαίων ἔθνους,
κατέστησάν τε ἐπὶ κεφαλῆς αὐτῶν ἄρχοντες ἐθνῶν, ἔμπαλιν δὲ τὰ ἔθνη τὸν χρι-
στὸν ἐπιγνόντα τοῦ θεοῦ, αὐτὸν ἐπεγράψαντο σωτῆρα καὶ προσδοκίαν. μετὰ ταῦτα
» πάντα ἐπιλέγεται, δεσμεύων πρὸς ἄμπελον τὸν πῶλον αὐτοῦ, καὶ τῇ ἕλικι τὸν ὑπο-
» ζύγιον τῆς ὄνου αὐτοῦ, πλυνεῖ ἐν οἴνῳ τὴν στολὴν αὐτοῦ, καὶ ἐν αἵματι σταφυλῆς τὴν περι-
» βολὴν αὐτοῦ. χαροποιοὶ οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ ἀπὸ οἴνου, καὶ λευκοὶ οἱ ὀδόντες αὐτοῦ ἢ γά-
» λα. αἰνίττεσθαι δὲ ἡγοῦμαι διὰ τούτων τὸν μὲν πῶλον, αὐτὸν τὸν τῶν ἀποστόλων καὶ
μαθητῶν τοῦ σωτῆρος ἡμῶν χορόν· τὴν δὲ ἄμπελον ἐν ᾗ τὸν πῶλον προσέδησε,

τὴν ἔνθεον καὶ ἀόρατον αὐτοῦ δύναμιν, ἣν αὐτὸς παριστὰς ἐδίδασκε, λέγων, ἐγώ εἰμι ἡ ἄμπελος ἡ ἀληθινή, ὁ πατήρ μου ὁ γεωργός ἐστιν. ἕλιξ δὲ τῆς ἀμπέλου τῆς ἀποδοθείσης εἴη ἂν ἡ τοῦ θεοῦ λόγου διδασκαλία, ἐν ᾗ τὸν πῶλον τῆς ὄνου κατέδησε, τὸν νέον τὸν ἐξ ἐθνῶν λαὸν, ἀλύνημα τυγχάνοντα τῶν ἀποστόλων αὐτοῦ. εἴποι δ' ἄν τις καὶ πρὸς λέξιν ταῦτα τέλους τετυχηκέναι, ὅτε κατὰ τὸν Ματθαῖον εἶπεν ὁ κύριος τοῖς ἑαυτοῦ μαθηταῖς, πορεύεσθε εἰς τὴν κατέναντι ὑμῶν κώμην, καὶ εὐθέως εὑρήσετε ὄνον δεδεμένην, καὶ πῶλον μετ' αὐτῆς. λύσαντες ἀγάγετέ μοι. καὶ ἐπί γε ἀληθῶς τῷ λόγῳ ἐπιστήσαντα ἀποθαυμάσαι τῆς τοῦ προφήτου προῤῥήσει, τῷ θείῳ πνεύματι προτεθεωρηκότος, ὅτι δὴ μηνήσει ὁ προφητευόμενος, οὐχ οἷά τις ἐπίδοξος ἐν ἀνθρώποις βασιλεὺς, ἐφ' ἁρμάτων καὶ ἵππων ὀχήσεσθαι, ἀλλὰ ἐπὶ ὄνου καὶ πώλου, οἷά τις τῶν πολλῶν κοινὸς ἀνὴρ καὶ πένης. τοῦτο γὰρ καὶ ἄλλος προφητῶν ἐθαύμασε, φήσας, χαῖρε σφόδρα θύγατερ σιὼν, ἰδοὺ ὁ βασιλεύς σου ἔρχεταί σοι πρᾶος, ἐπιβεβηκὼς ἐπὶ ὑποζύγιον καὶ πῶλον νέον. τὸ δὲ, πλυνεῖ ἐν οἴνῳ τὴν στολὴν αὐτοῦ, καὶ ἐν αἵματι σταφυλῆς τὴν περιβολὴν αὐτοῦ, σκέψαι καὶ αὐτὸς μήποτε ὡς ἐν ἀποῤῥήτοις τὸ μυστικὸν αἰνίττεται πάθος αὐτοῦ, ἐν ᾧ τὴν στολὴν αὐτοῦ καὶ τὸ περιβόλαιον ἀπέπλυνε λουτρῷ, δι' οὗ τῶν εἰς αὐτὸν πεπιστευκότων ἀποπλυνεῖν τὰ παλαιὰ ῥύπη δηλοῦται. διὰ γὰρ τοῦ οἴνου, ὅσπερ ἦν τοῦ αἵματος αὐτοῦ σύμβολον, τοὺς εἰς τὸν θάνατον αὐτοῦ βαπτιζομένους, καὶ ἐπὶ τὸ αἷμα αὐτοῦ πεπιστευκότας τῶν πάλαι κακῶν ἀποκαθαίρει, ἀποπλυνῶν αὐτῶν καὶ ἀποσμήχων τὴν παλαιὰν αὐτῶν στολὴν καὶ τὸ περιβόλαιον, ὥστε αὐτοὺς τῷ τιμίῳ αἵματι τῆς ἐνθέου καὶ πνευματικῆς σταφυλῆς, τῷ τε ἐκ τῆς ἀποδοθείσης ἀμπέλου οἴνῳ λελουσμένους ἀποδύσασθαι μὲν τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον σὺν ταῖς πράξεσιν αὐτοῦ, ἐνδύσασθαι δὲ τὸν νέον τὸν ἀνακαινούμενον εἰς ἐπίγνωσιν κατ' εἰκόνα τοῦ κτίσαντος. καὶ τὸ, χαροποιοὶ αὐτοῦ οἱ ὀφθαλμοὶ ἀπὸ οἴνου· καὶ τὸ, λευκοὶ οἱ ὀδόντες αὐτοῦ ἢ γάλα, πάλιν ἀποῤῥήτως τῆς καινῆς τοῦ σωτῆρος ἡμῶν διαθήκης τὰ μυστήρια ἡγοῦμαι περιέχειν. τὴν γοῦν εὐφροσύνην τὴν ἀπὸ τοῦ μυστικοῦ οἴνου, οὗ παραδέδωκεν αὐτὸς τοῖς ἑαυτοῦ μαθηταῖς λέγων, λάβετε, πίετε, τοῦτό μου ἐστὶ τὸ αἷμα, τὸ ὑπὲρ ὑμῶν ἐκχυνόμενον, εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν· τοῦτο ποιεῖτε εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν, δοκεῖ μοι σημαίνειν τὸ, χαροποιοὶ οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ ἀπὸ οἴνου. καὶ τὸ, λευκοὶ οἱ ὀδόντες αὐτοῦ ἢ γάλα, τὸ λαμπρὸν καὶ καθαρὸν τῆς μυστηριώδους τροφῆς. πάλιν γὰρ αὐτὸς τὰ σύμβολα τῆς ἐνθέου οἰκονομίας τοῖς αὐτοῦ παρεδίδου μαθηταῖς, τὴν εἰκόνα τοῦ ἰδίου σώματος ποιεῖσθαι παρακελευόμενος. ἐπειδὴ γὰρ οὐκέτι τὰς δι' αἱμάτων θυσίας, οὐδὲ τὰς παρὰ Μωσεῖ ἐν διαφόρων ζώων σφαγαῖς νενομοθετημένας προσίετο, ἄρτῳ δὲ χρῆσθαι συμβόλῳ τοῦ ἰδίου σώματος παρεδίδου, εἰκότως τὸ λαμπρὸν καὶ καθαρὸν ᾐνίξατο τῆς τροφῆς, εἰπὼν, καὶ λευκοὶ οἱ ὀδόντες αὐτοῦ ἢ γάλα. τούτου καὶ ἄλλος ἐμνημόνευσε προφήτης, φήσας, θυσίαν καὶ προσφορὰν οὐκ ἠθέλησας, σῶμα δὲ κατηρτίσω μοι. ἀλλὰ ταῦτα πλείονος βασάνου δεόμενα, καὶ μακροτέρας ἑρμηνείας, ἐπὶ σχολῆς αὖτις βασανίσθω, τοῦ παρόντος καιροῦ τὸ σαφὲς εἰπεῖν ἀπαιτήσαντος, εἰς τὸ παραστῆσαι μετὰ τῶν ἄλλων καὶ τοὺς χρόνους τῆς τοῦ σωτῆρος ἡμῶν παρουσίας ἄνωθεν ὑπὸ τῶν πρόπαλαι προφητῶν ἐγνωσμένους, τῇ θείᾳ σαφῶς παραδεδόσθαι γραφῇ.

Ἀπὸ

Από του δανιήλ.

Ως μετὰ χρόνον ἐτῶν ἑβδομήκοντα ἑβδομάδων, ἃ γίγνεται ἔτη τετρακόσια ἐννε-
νήκοντα, τοῦ χριστοῦ ἀνθρώποις ἐπιφανέντος, αἱ παρὰ ἰουδαίοις προφη-
τεῖαι, καὶ ἡ πάλαι διαπρέπουσα ἐν αὐτοῖς ἱερωσύνη καταλυθήσεται, καὶ αὐ-
τοὶ μὲν κατακλυσμοῦ δίκην ἐπαλλήλοις πολιορκίαις ἁλώσονται, τὸ δὲ ἅγιον
αὐτῶν ἱερὸν τὴν ἐσχάτην ἐρημίαν ὑπομενεῖ.

Καὶ ἔτι μου λαλοῦντος καὶ προσευχομένου καὶ ἐξαγορεύοντος τὰς ἁμαρτίας μου, καὶ
„ τὰς ἁμαρτίας τοῦ λαοῦ μου ἰσραὴλ, καὶ ῥιπτοῦντος τὸν ἔλεόν μου ἐναντίον κυρίου τοῦ
„ θεοῦ μου, ἐπὶ τοῦ ὄρους τοῦ ἁγίου τοῦ θεοῦ μου, καὶ ἔτι μου λαλοῦντος ἐν τῇ προσευ-
„ χῇ, καὶ ἰδοὺ ὁ ἀνὴρ γαβριὴλ, ὃν εἶδον ἐν τῇ ὁράσει ἐν τῇ ἀρχῇ, πετώμενος. καὶ ἥψατό
„ μου ὡσεὶ ὥραν θυσίας ἑσπερινῆς, καὶ συνέτισέ με, καὶ ἐλάλησε μετ᾽ ἐμοῦ, καὶ εἶπε, δα-
„ νιὴλ νῦν ἐξῆλθον συμβιβάσαι σε σύνεσιν. ἐν ἀρχῇ τῆς δεήσεώς σου ἐξῆλθεν ὁ λό-
„ γος, καὶ ἐγὼ ἦλθον ἀναγγεῖλαί σοι, ὅτι ἀνὴρ ἐπιθυμιῶν σὺ εἶ, καὶ ἐννοήθητι ἐν τῷ
„ ῥήματι, καὶ σύνες ἐν τῇ ὀπτασίᾳ, ὅτι ἀνὴρ ἐπιθυμιῶν εἶ σύ. ἑβδομήκοντα ἑβδομά-
„ δες συνετμήθησαν ἐπὶ τὸν λαόν σου, καὶ ἐπὶ τὴν πόλιν τὴν ἁγίαν, τοῦ συντελεσθῆ-
„ ναι ἁμαρτίαν, καὶ τοῦ σφραγίσαι ἁμαρτίας, καὶ τοῦ ἀπαλεῖψαι τὰς ἀνομίας, καὶ τοῦ ἐξι-
„ λάσασθαι ἀδικίας, καὶ ἀγαγεῖν δικαιοσύνην αἰώνιον, καὶ τοῦ σφραγίσαι ὅρασιν καὶ
„ προφητείαν, καὶ τοῦ χρῖσαι ἅγιον ἁγίων. καὶ γνώσῃ καὶ συνήσεις, ἀπὸ ἐξόδου λόγου
„ τοῦ ἀποκριθῆναι, καὶ τοῦ οἰκοδομῆσαι ἱερουσαλὴμ ἕως χριστοῦ ἡγουμένου. ἑβδο-
„ μάδες ἑπτὰ, καὶ ἑβδομάδες ἑξηκονταδύο, καὶ ἐπιστρέψει, καὶ οἰκοδομηθήσεται
„ πλατεῖα καὶ τεῖχος, καὶ κενωθήσονται οἱ καιροὶ, καὶ μετὰ τὰς ἑβδομάδας τὰς ἑξηκον-
„ ταδύο ἐξολοθρευθήσεται χρῖσμα, καὶ κρίμα οὐκ ἔστιν ἐν αὐτῷ, καὶ τὴν πόλιν καὶ
„ τὸ ἅγιον διαφθερεῖ σὺν τῷ ἡγουμένῳ τῷ ἐρχομένῳ, καὶ ἐκκοπήσονται ἐν κατακλυ-
„ σμῷ, καὶ ἕως τέλους πολέμου συντετμημένου ἀφανισμοῖς, καὶ δυναμώσει διαθή-
„ κην πολλοῖς ἑβδομὰς μία, καὶ ἐν τῷ ἡμίσει τῆς ἑβδομάδος ἀρθήσεται θυσία καὶ
„ σπονδὴ, καὶ ἐπὶ τὸ ἱερὸν βδέλυγμα τῶν ἐρημώσεων ἔσται, καὶ ἕως συντελείας καιροῦ
„ συντέλεια δοθήσεται ἐπὶ τὴν ἐρήμωσιν. Τῆς τοῦ ἰουδαίων ἔθνους εἰς Βαβυλῶνα ἑβδο-
μηκονταετοῦς αἰχμαλωσίας εἰς πέρας ἤδη συνηγμένης, τῷ δανιὴλ εὐξαμένῳ
εἷς τῶν ἁγίων λειτουργῶν τοῦ θεοῦ γαβριὴλ ὁ ἀρχάγγελος ἐπιφανεὶς, τὴν ἀνανέω-
σιν τῆς ἱερουσαλὴμ, αὐτίκα τε καὶ οὐκ εἰς μακρὰν ἔσεσθαι θεσπίζει, τόν τε καιρὸν τῆς
ἀνανεώσεως αὐτῆς χρόνον εἰς ἐτῶν ἀριθμὸν περιορίζει, προλέγει τε ὡς καιρὸν τὴν
ὡρισμένην προθεσμίαν αὖθις καθαιρεθήσεται, καὶ ὡς τὴν δευτέραν ὑπομείνασα
ἅλωσιν καὶ πολιορκίαν, οὐκέτι τῆς ἐκ θεοῦ τεύξεται ἐπισκοπῆς, μενεῖ δὲ ἔρημος, συγ-
καθαιρουμένης αὐτῇ τῆς κατὰ τὸν μωσέως νόμον λατρείας, ἑτέρας δὲ ἀντ᾽ ἐκείνης τῷ
βίῳ τῶν ἀνθρώπων καινῆς διαθήκης ἀντεισαχθησομένης. καὶ ταῦτα ὁ γαβριὴλ
ὡς ἐν χρησμοῖς ἐπικεκρυμμένως ἐκφαίνειν ὁμολογεῖ τῷ προφήτῃ. φησὶ γοῦν
„ τῷ δανιὴλ, νῦν ἐξῆλθον συμβιβάσαι σε σύνεσιν, ἐν ἀρχῇ τῆς δεήσεώς σου ἐξῆλ-
„ θεν ὁ λόγος, κἀγὼ ἦλθον ἀναγγεῖλαί σοι ὅτι ἀνὴρ ἐπιθυμιῶν σὺ εἶ, καὶ ἐννοήθητι ἐν
„ τῷ ῥήματι, καὶ σύνες ἐν τῇ ὀπτασίᾳ. Σαφῶς διεγείρων αὐτὸν εἰς βαθυτέραν ἔννοι-
αν καὶ σύνεσιν τῆς τῶν λεγομένων θεωρίας. ὀπτασίαν γοῦν αὐτὰ γέ φησι διὰ τὸ βαθυτέ-
ρας ἐγκεῖσθαι διανοίας, καὶ οὐ τῆς τυχούσης συνέσεως δεῖσθαι. διόπερ καὶ αὐτοὶ τὴν δυσεύ-

μένοις συνέσιν ἀνθρώποις, ἐπικαλεσάμενοί τε παρ' αὐτοῦ φωτισθῆναι τοὺς τῆς
» διανοίας ὀφθαλμοὺς, ἐπιθαῤῥήσωμεν τῇ κατὰ τοὺς τόπους θεωρίᾳ. ἑβδομήκοντα, φη-
» σὶν, ἑβδομάδες συνετμήθησαν ἐπὶ τὸν λαόν σου, καὶ ἐπὶ τὴν πόλιν τὴν ἁγίαν σου, τοῦ
» συντελεσθῆναι ἁμαρτίαν, καὶ ἀπαλεῖψαι τὰς ἀνομίας, καὶ τοῦ ἐξιλάσασθαι ἀδικίας, καὶ
» ἀγαγεῖν δικαιοσύνην αἰώνιον, καὶ τοῦ σφραγίσαι ὅρασιν καὶ προφητείαν, καὶ τοῦ χρῖ-
» σαι ἅγιον ἁγίων. ὅτι τῶν ἑβδομήκοντα ἑβδομάδων ὁ χρόνος ἐν ἔτεσιν ἀναλυόμενος,
ἐνενήκοντα πρὸς τοῖς τετρακοσίοις ἀριθμὸν συνάγει, πάντη που δῆλον. τοσοῦτος
τοιγαροῦν συνετμήθη χρόνος ἐπὶ τὸν λαόν σου. ὁ πᾶν συμπέρασμα τοῦ ἰουδαί-
ων περιορίζων ἔθνους. καὶ οὐκέτι γε αὐτοὺς ἐν τούτοις θεοῦ λαὸν προσαγορεύει,
ἀλλὰ τοῦ δανιὴλ φησὶ, λαόν σου. ὥσπερ γὰρ ἀσεβήσαντά ποτε καὶ εἰδωλολατρή-
σαντα ἐπὶ τῆς ἐρήμου, οὐκέτι λαὸν ἑαυτοῦ ὁ θεὸς, ἀλλὰ τοῦ μωσέως προσεῖπε,
» φήσας, βάδιζε, κατάβηθι· ἠνόμησε γὰρ ὁ λαός σου· τὸν αὐτὸν τρόπον κἀνταῦθα τοῦ
περιωρίσθαι κατ' αὐτῶν τὸν δηλωθέντα χρόνον τὸ αἴτιον ἐκδιδάσκει· τουτέστι τὸ
» μηκέτι τοῦ θεοῦ λαὸν αὐτοὺς καταξιοῦσθαι χρηματίζειν. ἐπιλέγει δὲ, καὶ ἐπὶ τὴν
» πόλιν τὴν ἁγίαν· τὸ σοῦ πάλιν ἐξακουόντων ἡμῶν κατὰ κοινοῦ, ὡς εἶναι τὸ λεγόμενον
τοιοῦτον, ἐπὶ τὸν λαόν σου, καὶ ἐπὶ τὴν πόλιν τὴν ἁγίαν σου, ὡς εἰ ἔφασκε, τὴν σοὶ νενο-
μισμένην ἁγίαν. τὸ γοῦν ἑβραϊκὸν, καὶ οἱ λοιποὶ συμφώνως ἑρμηνευταὶ, οὐ μό-
νον ἐπὶ τοῦ λαοῦ, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῆς πόλεως τὸ σοῦ προσκείμενον περιέχουσιν. ὁ γοῦν
ἀκύλας φησὶν, ἐπὶ τὸν λαόν σου, καὶ ἐπὶ πόλιν ἡγιασμένην σου. ὁ δὲ σύμμαχος,
» κατὰ τοῦ λαοῦ σου, καὶ τῆς πόλεως τῆς ἁγίας σου. ὅθεν καὶ παρὰ τοῖς ἀκριβέσιν ἀντιγράφοις
» τῶν ἑβδομήκοντα, τὸ σοῦ μετὰ ἀστερίσκου παραθέσεως πρόσκειται. ἐπεὶ γὰρ ηὐξά-
μενος δανιὴλ ἐν τοῖς τῆς ἱκεσίας αὐτοῦ ῥήμασι πολλάκις τὸν μὲν λαὸν, θεοῦ λαὸν ὠνόμα-
σε, τὸν δὲ τῆς πόλεως τόπον, ἅγιον θεοῦ τόπον, ἀντιστρέψας ὁ χρηματίζων, οὔτε τὴν πόλιν
ἁγίαν τοῦ θεοῦ, οὔτε τὸν λαὸν τοῦ θεοῦ εἶναι ὁμολογεῖ, ἀλλὰ σοῦ, φησὶ, τοῦ προσευχο-
μένου, καὶ τοιαῦτα περὶ τοῦ λαοῦ καὶ τοῦ τόπου καὶ τῆς πόλεως εἰρηκότος. ἔχουσι δὲ τοῦ δα-
» νιὴλ αἱ φωναὶ οὕτως, ἀποστραφήτω δὴ ὁ θυμός σου, καὶ ἡ ὀργή σου ἀπὸ τῆς πόλεώς σου
» ἱερουσαλὴμ ὄρους ἁγίου σου. καὶ, ὁ λαός σου ἐγένετο εἰς ὀνειδισμὸν ἐν πᾶσι τοῖς περι-
» κύκλῳ ἡμῶν. καὶ πάλιν, ἐπίφανον τὸ πρόσωπόν σου ἐπὶ τὸ ἁγίασμά σου τὸ ἔρημον.
» καὶ αὖθις, ἴδε τὸν ἀφανισμὸν τῆς πόλεώς σου, ἐφ' ἧς ἐπικέκληται τὸ ὄνομά σου ἐπ' αὐτῆς. καὶ
» ἑξῆς, ὅτι τὸ ὄνομά σου ἐπεκλήθη ἐπὶ τὴν πόλιν σου, καὶ ἐπὶ τὸν λαόν σου. τοιαῦτα ηὐξάμενος
» ἐπιλέγει, καὶ ἔτι μου λαλοῦντος καὶ προσευχομένου, ἰδοὺ γαβριὴλ ὃν εἶδον ἐν τῇ ὁρά-
» σει μου, πετώμενος, καὶ ἥψατό μου, καὶ εἶπε τὰ ἀναγεγραμμένα. σαφῶς οὖν διὰ τού-
των ὁ μὲν προφήτης πόλιν οὐχ ἁπλῶς, ἀλλὰ τὴν θεοῦ πόλιν ὠνόμασε, καὶ τὸ ἁγίασμα,
τοῦ θεοῦ ἁγίασμα, καὶ τὸν λαὸν, τὸν θεοῦ λαὸν, διαθέσει τῇ πρὸς τὸν λαόν. οὐκέτι μὴν καὶ
ὁ γαβριὴλ ὁμοίως αὐτῷ καλεῖ τὰ δηλούμενα, ἔμπαλιν δὲ ἐπὶ τὸν λαόν σου φησὶ, καὶ ἐπὶ
τὴν πόλιν τὴν ἁγίαν σου, μονονουχὶ καὶ τὴν πόλιν καὶ τὸν λαὸν καὶ τὸ ἁγίασμα ἀνάξιον εἶναι τῆς
τοῦ θεοῦ προσηγορίας ἀποφαίνων. τοσοῦτον δὴ οὖν χρόνον ὡρίσθαι κατὰ τοῦ λαοῦ
πρῶτον, ἔπειτα καὶ κατὰ τῆς πόλεως διδάσκει, καὶ τοσούτους γε ὢν ἀποδείκνυται ἀπὸ τῆς
ἀνανεώσεως τῆς ἱερουσαλὴμ, ὃ γέγονεν ἐπὶ δαρείου τοῦ περσῶν βασιλέως, μέχρι τῆς
αὐγούστου ῥωμαίων ἐπικρατήσεως, ἡρώδου τε ἰουδαίων βασιλέως ἀλλοφύλου τὸ
γένος, καθ' οὓς τὰ τῆς γενέσεως ἱστορεῖται τοῦ σωτῆρος ἡμῶν, ὡς ὁ λόγος προϊὼν ἐπι-
δείξει.

» διῆξε. ἑξῆς δὲ ἐπιλέγει, τοῦ συντελεσθῆναι ἁμαρτίαν, καὶ τοῦ σφραγίσαι ἁμαρ-
» τίας, καὶ ἀπαλεῖψαι ἀνομίας, καὶ τοῦ ἐξιλάσασθαι ἀδικίας, καὶ ἀγαγεῖν δικαιοσύνην
» αἰώνιον, καὶ τοῦ σφραγίσαι ὅρασιν, καὶ προφήτην, καὶ τοῦ χρίσαι ἅγιον ἁγίων. ἀντὶ μὲν
» δὲ τοῦ συντελεσθῆναι ἁμαρτίαν, καὶ τοῦ σφραγίσαι ἁμαρτίας, ὁ ἀκύλας πεποίη-
» κε, τοῦ συντελέσαι τὴν ἀθεσίαν, καὶ τοῦ τελειῶσαι ἁμαρτίαν. τὸ γάρ, πληρώσατε τὸ μέ-
» τρον τῶν πατέρων ὑμῶν, εἰρημένον ὑπὸ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν πρὸς τοὺς ἐκ περι-
τομῆς, καὶ διὰ τούτων οἶμαι παρίστασθαι. ἐπεὶ γὰρ τῆς κατ' αὐτοῦ τολμηθείσης τοῦ ἰου-
δαίων ἔθνους ἐπιβουλῆς συνετελέσθη αὐτῶν ἡ ἁμαρτία, καὶ ἡ πρὸς τὸν θεόν, κατὰ
τὸν ἀκύλαν ἀθεσία τέλος εἴληφε. πάλαι μὲν γὰρ πρότερον ἔφερεν αὐτοὺς ἡ τοῦ θεοῦ
μακροθυμία, μυρία ὅσα πλημμελοῦντας, πρὸ τῆς τοῦ σωτῆρος ἡμῶν παρου-
σίας, ὥσπερ οὖν διὰ τῶν προφητικῶν ἀποδείκνυται λόγων. πλὴν ἀλλ' ὥσπερ ἐπὶ
τῶν πάλαι τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας οἰκούντων ἀλλοφύλων εἴρητο τῷ ἀβραάμ, οὔ-
» πω γὰρ ἀναπεπλήρωνται αἱ ἁμαρτίαι τῶν ἀμορραίων, καὶ ἕως μηδέπω ἦσαν ἐκπε-
πληρωμέναι, οὐκ ἠλαύνοντό πω οἱ ἀμορραῖοι τῆς πατρῴας γῆς. ἐπεὶ δὲ ἐπληρώθη-
σαν αἱ ἁμαρτίαι αὐτῶν, τηνικαῦτα πάντες ἐξωλοθρεύθησαν ἐπὶ τῶν ἰησοῦ τοῦ
μωϋσέως διαδόχου χρόνων. οὕτω καὶ ἐπὶ τοῦ προτέρου νοήσεις λαοῦ. ἕως μὲν γὰρ
οὐκ ἐπληροῦντο αὐτῶν αἱ ἁμαρτίαι, ἡ τοῦ θεοῦ ἀνοχὴ καὶ μακροθυμία ἔφερεν
αὐτούς, εἰς ἐπιστροφὴν ἑκάστοτε προσκαλουμένη διὰ τῶν προφητῶν. ἐπεὶ δὲ κατὰ
τὴν σωτήριον φωνὴν ἐπλήρωσαν τὸ μέτρον τῶν πατέρων αὐτῶν, οὕτω δὴ αὖ πάν-
τα συναχθέντα κατὰ τὸ αὐτό, τὸν ἔσχατον αὐτοῖς κατειργάσατο ὄλεθρον, ὥσπερ οὖν
» πάλιν αὐτὸς ὁ κύριος ἡμῶν διδάσκει λέγων, πᾶν αἷμα ἐκχυθὲν ἀπὸ καταβολῆς
» κόσμου, ἀπὸ αἵματος ἄβελ τοῦ δικαίου, ἕως αἵματος ζαχαρίου, ἥξει ἐπὶ τὴν γε-
» νεὰν ταύτην. τὸ γοῦν ἔσχατον ἁπάντων τὰς χεῖρας ἐπιβαλεῖν τῷ υἱῷ τοῦ θεοῦ τολ-
μήσαντες, ἐτέλεσαν τὴν ἀθεσίαν, καὶ ἐτελείωσαν τὴν ἑαυτῶν ἁμαρτίαν, κατὰ τὴν
ἀκύλου ἑρμηνείαν. κατὰ δὲ τοὺς ἑβδομήκοντα, ἐδέθη αὐτῶν καὶ ἐσφραγίσθη ἡ ἁ-
μαρτία. ἀλλὰ ἐπεὶ μὴ μόνον εἰς πτῶσιν, ἀλλὰ καὶ εἰς ἀνάστασιν πολλῶν ἐλήλυθεν ἐν
» τῷ ἰσραήλ, καθά φησι περὶ αὐτοῦ, ἰδοὺ οὗτος κεῖται εἰς πτῶσιν καὶ ἀνάστασιν πολ-
» λῶν ἐν τῷ ἰσραήλ, εἰκότως τοῖς εἰρημένοις ἑξῆς ἐπιλέγει ὁ δανιὴλ τό, καὶ τοῦ ἀπαλεῖ-
» ψαι ἁμαρτίας, καὶ τοῦ ἐξιλάσασθαι ἀδικίας. διὰ γὰρ τὸ ἀδύνατον εἶναι αἷμα ταύ-
ρων καὶ τράγων ἀφαιρεῖν ἁμαρτίας, δεῖσθαι δὲ πάντως τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος ἱλασμοῦ
ζῶντος καὶ ἀληθινοῦ, οὗ τύπον ἔφερε τὸ παρὰ μωσεῖ κατασκευασθὲν ἱλαστήριον, οὗτος
» δὲ ἦν ὁ σωτὴρ καὶ κύριος ἡμῶν, ὁ ἀμνὸς τοῦ θεοῦ, περὶ οὗ εἴρηται, ἰδὲ ὁ ἀμνὸς τοῦ θεοῦ
» ὁ αἴρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου. καὶ πάλιν, αὐτὸς ἱλασμός ἐστι περὶ τῶν ἁμαρτιῶν
» ἡμῶν, οὐ περὶ τῶν ἡμετέρων δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ περὶ ὅλου τοῦ κόσμου, αὐτὸς ὢν καὶ
» ἀπολύτρωσις, κατὰ τὸν παῦλον φάσκοντα, ὃς ἐγενήθη σοφία ἡμῖν ἀπὸ θεοῦ, δικαιο-
» σύνη τε καὶ ἁγιασμός, καὶ ἀπολύτρωσις· εἰκότως τὴν παρουσίαν αὐτοῦ ὁμοῦ μὲν
συμπλήρωσιν, καὶ τελείωσιν ἁμαρτίας εἶναι διδάσκει τῶν εἰς αὐτὸν ἠσεβηκότων, ὁμοῦ
» δὲ ἀπάλειψιν καὶ καθαρισμὸν ἁμαρτιῶν, καὶ ἀδικιῶν ἱλασμὸν τῶν εἰς αὐτὸν πε-
» πιστευκότων. καὶ ὁ ἀκύλας δέ, τοῦ τελέσαι τὴν ἀθεσίαν, καὶ τοῦ τελειῶσαι τὴν ἁμαρ-
» τίαν εἰπών, ἐπήγαγε τό, τοῦ ἐξιλάσασθαι ἀνομίαν, σαφῶς ἱλασμὸν αὐτὸν εἶναι πάσης
ἀνομίας τῆς πάλαι κατὰ ἄγνοιαν γενομένης ὑποτιθέμενος. ἑξῆς τούτοις εἴρηται, τοῦ

ἀγαγεῖν δικαιοσύνην αἰώνιον. ἔστι μὲν οὖν αὐτὸς ὁ τοῦ θεοῦ λόγος, αἰώνιος δικαιοσύνη, ὃς ἐγενήθη σοφία ἡμῖν ἀπὸ θεοῦ, δικαιοσύνη τε καὶ ἁγιασμὸς, καὶ ἀπολύτρωσις, κατὰ τὸν ἀπόστολον. πλὴν ἀλλὰ σὺν τῇ ἑαυτοῦ παρουσίᾳ καὶ πᾶσιν ἀνθρώποις προεξένησε δικαιοσύνην, ἔργοις ἐπιδείξας ὅτι μὴ μόνον Ἰουδαίων ἐστὶν ὁ θεὸς, ἀλλὰ καὶ ἐθνῶν· ἐπείπερ εἷς ὁ θεὸς, ὃς δικαιώσει περιτομὴν ἐκ πίστεως, καὶ ἀκροβυστίαν διὰ τῆς πίστεως. ὅθεν τοὺς ἀμφὶ τὸν Κορνήλιον τοῦ ἁγίου πνεύματος ἠξιωμένους ἀποθαυμάσας ὁ Πέτρος, ἐπ' ἀληθείας, φησὶν, οἶδα ὅτι οὐκ ἔστι προσωπολήπτης ὁ θεὸς, ἀλλ' ἐν παντὶ ἔθνει ὁ φοβούμενος αὐτὸν, καὶ ἐργαζόμενος δικαιοσύνην, δεκτὸς αὐτῷ ἐστι. καὶ ὁ Παῦλος δὲ τὸ εὐαγγέλιον δικαιοσύνης εἶναί φησι, λέγων, δύναμις γὰρ θεοῦ ἐστιν εἰς σωτηρίαν παντὶ τῷ πιστεύοντι, Ἰουδαίῳ τε πρῶτον καὶ Ἕλληνι. δικαιοσύνη γὰρ θεοῦ ἐν αὐτῷ ἀποκαλύπτεται. καὶ ἐν ψαλμοῖς δὲ εἴρηται περὶ τοῦ Χριστοῦ, ἀνατελεῖ ἐν ταῖς ἡμέραις αὐτοῦ δικαιοσύνη, καὶ πλῆθος εἰρήνης. καὶ τὸ ἔργον δὲ αὐτοῦ ὡς ἀληθῶς θεοῦ δικαιοσύνην ἐνεδείξατο, τὸ πᾶν γένος ἀνθρώπων ἀξίου τῆς παρὰ τῷ θεῷ καταξιώσασα τῆς κλήσεως. ἀλλ' οὐ τοιαύτη ἦν ἡ διὰ Μωσέως, ἑνὶ δὲ μόνῳ τῷ Ἰουδαίων ἔθνει διωρισμένη. διὸ καὶ πρὸς καιρὸν φανεῖσα παρελήλυθεν. ἡ δὲ διὰ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν καταγγελλομένη δικαιοσύνη, διαμένουσα εἰς τὸ διηνεκὲς, εἰκότως αἰώνιος προσηγόρευται δικαιοσύνη, κατὰ τὸν Γαβριὴλ φήσαντα, καὶ τοῦ ἀγαγεῖν δικαιοσύνην αἰώνιον. ἀντὶ δὲ, καὶ τοῦ σφραγίσαι ὅρασιν καὶ προφήτην, κυριώτερόν μοι δοκεῖ πεποιηκέναι ὁ Ἀκύλας, εἰπὼν, καὶ τοῦ τελέσαι ὁραματισμὸν καὶ προφήτην. οὐ γὰρ ἀποκλεῖσαι, καὶ ὥσπερ σφραγίσαι τὰς προφητικὰς ὁράσεις ἐπιδεδήμηκεν ὁ σωτὴρ καὶ κύριος ἡμῶν, ὅς γε καὶ πάλαι οὔσας ἀσαφεῖς καὶ κατεσφραγισμένας, ὥσπερ ἐπικειμένας περιέχων σφραγῖδας, διέῤῥηξέ τε καὶ ἀνέπλωσε, τοῖς ἑαυτοῦ μαθηταῖς τὸν νοῦν τῶν θείων παραδιδοὺς γραμμάτων. ὅθεν ἰδοὺ, φησὶν, ἐνίκησεν ὁ λέων ὁ ἐκ φυλῆς Ἰούδα, καὶ αὐτὸς ἤνοιξε τὰς σφραγῖδας τὰς ἐπικειμένας τῷ βιβλίῳ, κατὰ τὴν ἀποκάλυψιν Ἰωάννου. ποίας δὲ σφραγῖδας, ἢ τὴν προφητῶν τὰς ἀσαφείας; ἃς δὴ μάλα ἐπιστάμενος ἀκριβῶς καὶ ὁ Ἡσαΐας ἔλεγε, καὶ ἔσονται οἱ λόγοι οὗτοι ὡς οἱ λόγοι τοῦ βιβλίου τοῦ ἐσφραγισμένου. οὐκ ἄρα τοῦ ἀποκλεῖσαι ὅρασιν καὶ προφήτην ἐλήλυθεν ὁ Χριστὸς τοῦ θεοῦ, μᾶλλον δὲ ἀναπετάσαι, καὶ εἰς φῶς ἀγαγεῖν. ὅθεν δοκεῖ μοι κυριώτερον ὁ Ἀκύλας φάναι, τοῦ τελέσαι ὁραματισμὸν καὶ προφήτην. ὃ καὶ συνᾴδει τῷ, οὐκ ἦλθον καταλῦσαι τὸν νόμον, ἢ τοὺς προφήτας, ἀλλὰ πληρῶσαι, πρὸς αὐτοῦ τοῦ σωτῆρος εἰρημένῳ. τέλος γὰρ νόμου Χριστός. καὶ πᾶσαί γε αἱ περὶ αὐτοῦ προφητεῖαι ἀπλήρωτοι καὶ ἀτελεῖς ἔμενον, εἰς ὅτε αὐτὸς ἐπιστὰς ἐπιτέθεικεν ἅπασι τέλος τοῖς περὶ αὐτοῦ προαναπεφωνημένοις. δύναται δὲ καὶ κατὰ τὴν τῶν ἑβδομήκοντα ἑρμηνείαν, τοιαύτην ἔχειν διάνοιαν τὸ, τοῦ σφραγίσαι ὅρασιν καὶ προφήτην· ἐπεὶ ὁ νόμος καὶ οἱ προφῆται μέχρις Ἰωάννου διήρκεσαν, ἐξ ἐκείνου τε διαλελοίπασιν οἱ πάλαι παρὰ τῷ Ἰουδαίων ἔθνει πνευματοφορούμενοι, καὶ τὰς περὶ Χριστοῦ προρρήσεις διακηρύττοντες, καὶ τὰς ἐν τοῖς ἱεροῖς λογίοις ὁράσεις ὑγιῶς ἐποπτεύοντες, οἳ καὶ ἅτε ἀποκλεισθείσης αὐτοῖς τῆς θείας χάριτος, καὶ σφραγῖσιν ὥσπερ καταδεθείσης ἐξέλιπον· διὸ συμβαίνει ἐξ ἐκείνου μηκέτι προφήτην ἐνεργεῖν, μηδὲ ὁρῶντα χρηματίζειν ἐν αὐτοῖς, ἀπὸ τῶν δηλουμένων χρόνων, καὶ εἰς ἡμᾶς τούτων ἁπάντων διαλελοιπότων. τούτοις ἐπιφέρει, καὶ

χρίσαι

χρῖσαι ἅγιον ἁγίων. καὶ τοῦτο δὲ αὐτόθεν πρόδηλον, ὡς μέχρι τῶν τοῦ σωτῆρος ἡμῶν χρόνων, ἅγιοι ἁγίων οἱ παρ' Ἑβραίοις ἀρχιερεῖς ἐχρίοντο, κατὰ τὴν κατὰ τὸν Μωσέως νόμον ἐπιτελουμένην ἁγιστείαν. ἐξ ἐκείνου δὲ καὶ οὗτοι διαλελοίπασι καταλλήλως τῇ προφητείᾳ. ἡ μὲν οὖν τοῦ Ἰακὼβ πρὸς τὸν Ἰούδαν ἀναφώνησις, ἡγουμένων καὶ ἀρχόντων τοῦ Ἰουδαίων ἔθνους ἔκλειψιν ἐδήλου, κατὰ τὰ προτεταγμένα. ἐπεὶ δὲ τὰ τῆς προστασίας τοῦ λαοῦ, προφητῶν καὶ ἱερέων πάλαι πρότερον ἤρτητο, ἀκολούθως προθεσπίσας ὁ λόγος διὰ τῆς προπαρατεθείσης προφητείας τὴν τῶν ἀρχόντων καὶ ἡγουμένων τοῦ Ἰουδαίων ἔθνους καθαίρεσιν ἐπὶ τῇ τοῦ Χριστοῦ παρουσίᾳ, διὰ τῆς μετὰ χεῖρας προφητείας τὴν τῶν προφητῶν καὶ τῶν ἱερέων τῶν παρ' αὐτοῖς πάλαι διαπρεπόντων ἔκλειψιν ἀναφωνεῖ, ὡς καὶ τούτων ἐπὶ τῇ τοῦ Χριστοῦ ἐπιφανείᾳ διαλειψόντων· ὃ καὶ αὐτοῖς τοῖς ἔργοις ἡ παρουσία τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ἐπιστώσατο. ἐπεὶ δὲ ὁ Ἀκύλας, τοῦ χρῖσαι ἡγιασμένον ἡγιασμένων, ἐξέδωκεν, οἰήσεται μέν τις τὸν πάλαι παρὰ Ἰουδαίοις ἀρχιερέα δηλοῦσθαι, τῶν μὲν τούτῳ ὑποβεβηκότων πολλῶν ἱερέων, ἁγίων προσαγορευομένων, ἁγίου δὲ ἁγίων μόνου τοῦ ὑπὲρ πάντας ἀρχιερέως. ἐπεὶ τοῦτο καὶ προχείρως νοούμενον ἐστὶν ἀληθές. μέχρι γὰρ τῶν τοῦ σωτῆρος ἡμῶν χρόνων, οἱ ἀνέκαθεν κατὰ διαδοχὴν ἀρχιερεῖς, ὁμοῦ καὶ τοῦ παντὸς ἡγοῦντο λαοῦ, καὶ τὰ τῆς τοῦ θεοῦ θεραπείας, ἀκολούθως τῇ παρὰ Μωσεῖ νενομοθετημένῃ λατρείᾳ διαρκῶς ἐπετέλουν. ἀπὸ δὲ τῶν τοῦ σωτῆρος ἡμῶν χρόνων, πρῶτον μὲν συνεχύθη καὶ ἡ κατὰ τούτους τάξις, μικρὸν δὲ ὕστερον καὶ παντελῶς ἀπέσβη. ἀλλ' ἔγωγε τῆς θείας γραφῆς οὐδαμοῦ εὑρὼν τὸν παρὰ Ἰουδαίοις ἀρχιερέα ἅγιον ἁγίων ὠνομασμένον, ἡγοῦμαι ἐν τούτοις μόνον αὐτὸν τὸν μονογενῆ τοῦ θεοῦ λόγον δηλοῦσθαι, κυρίως τε καὶ ἀληθῶς ταύτης ἄξιον τῆς ἐπωνυμίας. τοῖς μὲν γὰρ ἐξ ἀνθρώπων προκεκοφόσι, καὶ εἰς τὸ ἐφικτὸν ἀρετῆς χωρήσασιν, ἀγαπητὸν ἁγίοις ποτὲ χρηματίσαι, κατὰ μετοχὴν καὶ μετουσίαν τοῦ φήσαντος, ἅγιοι ἔσεσθε, ὅτι ἅγιος ἐγὼ κύριος. ἁγίων δὲ ἅγιος τίς ἂν κυρίως ἐν ἀνθρώποις ὀνομασθείη, ἢ μόνος ὁ ἠγαπημένος τοῦ ἁγίου παῖς, ὥσπερ βασιλεὺς βασιλέων, καὶ κυρίων κύριος, οὕτω καὶ ἁγίων ἅγιος ἀναγορευόμενος; μόνῳ γοῦν αὐτῷ, ἅτε διαφερόντως παρὰ τοὺς πώποτε μυστικῶς ἐλαίῳ γεώδει καὶ σκευαστῷ κεχρισμένους, εἴρηται, ἠγάπησας δικαιοσύνην, καὶ ἐμίσησας ἀνομίαν, διὰ τοῦτο ἔχρισέ σε ὁ θεὸς ὁ θεός σου ἔλαιον ἀγαλλιάσεως, παρὰ τοὺς μετόχους σου. ὁ χρισθεὶς, ἐξ ἰδίου προσώπου καὶ αὐτός φησιν ἐν Ἡσαΐᾳ, πνεῦμα κυρίου ἐπ' ἐμὲ, οὗ εἵνεκεν ἔχρισέ με. ἐπεὶ οὖν διαφέροντι καὶ πνευματικῷ, μᾶλλον δὲ θεότητος χρίσματι μόνος παρὰ τοὺς πώποτε ὁ ἡμέτερος σωτὴρ κεχρίσθαι μεμαρτύρηται, εἰκότως ἅγιος ἁγίων, ὡς ἄν τις εἴποι, ἀρχιερεὺς ἀρχιερέων ὠνόμασται, καὶ ἡγιασμένος ἡγιασμένων, κατὰ τὸν τοῦ Γαβριὴλ χρησμόν. ταῦτα δὲ πάντα συμπεραιουμένων τῶν ἑβδομήκοντα ἑβδομάδων, τέλος λαμβάνειν οὐκ ἄλλοτε, ἢ ἐπὶ τῶν χρόνων τῆς τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ἐπιφανείας. ἐπεὶ τοίνυν ταῦτα οὕτως ἔσεσθαι ὁ προδηλωθεὶς ἄγγελος κεφαλαιωδῶς ἐθέσπισε τῷ προφήτῃ, αὖθις ἐπαναλαμβάνει τὸν περὶ τῶν ἑβδομήκοντα ἑβδομάδων λόγον, διδάσκων κατὰ μέρος ἕκαστα ἀκριβῶς, ὅθεν ἀπάρχεσθαι δεῖ τῆς τῶν χρόνων ἀπαριθμήσεως, καὶ τίνα κατὰ τοὺς δηλουμένους καιροὺς ἀπαντήσεται. λέγει δ' οὖν, καὶ γνώσῃ καὶ συνήσεις ἀπὸ ἐξόδου λόγου τοῦ ἀποκριθῆναι, καὶ τοῦ οἰκοδομῆσαι Ἱερουσαλὴμ, ἑβδομάδες ἑπτὰ καὶ

» ἑβδομάδες ἑξηκονταδύο, καὶ ἐπιστρέψει, καὶ οἰκοδομηθήσεται πλατεῖα, καὶ τεῖ-
» χος. Ἐν οἷς δοκεῖ μοι καλῶς ἔχειν καὶ τὰ τοῦ περὶ ἡμῶν εἰς τοὺς τόπους θεωρίαν μὴ
ἀποκρύψασθαι, παραθεῖναι δὲ καὶ ταύτην ὡς οἰκείαν, τοῖς ἐντευξομένοις. κοινὰ γὰρ
καλῶς εἴρηται τὰ τῶν φίλων. ἃ ἐπεὶ προσήκει συγχρῆσθαι μὲν εὐγνωμονοῦντας
τοῖς καλῶς ὑφ' ἑτέρων εἰρημένοις, μὴ μὴν ἀποστερεῖν τοὺς πατέρας τῶν ἐκγόνων,
μηδὲ τοὺς προφόρους φυτεύσαντας τοῦ οἰκείου σπέρματος, τὰς αὐτοῦ παραθήσομαι λέ-
ξεις. Φέρονται δὲ αὗται ἀφρικανοῦ ἐν τῷ πέμπτῳ τῶν χρονογραφιῶν, τοῦτον
» ἔχουσαι τὸν τρόπον, Τὸ μὲν οὖν περικοπὴ οὕτω πως ἔχουσα πολλά τε καὶ παράδο-
» ξα σημαίνει. νῦν δὲ ὧν χρεία περὶ τοὺς χρόνους καὶ τὰ τούτοις συντείνοντα τὸν λόγον
» ποιησόμεθα. ὅτι μὲν οὖν περὶ τῆς τοῦ χριστοῦ παρουσίας λέγεται ταῦτα, μετὰ ἑβδο-
» μάδας ἑβδομήκοντα μέλλοντος ἐπιφαίνεσθαι, δῆλον. ἐπὶ γὰρ τοῦ σωτῆρος, ἢ ἀπὸ
» τούτου, τά τε παραπτώματα παλαιοῦται, καὶ αἱ ἁμαρτίαι συντελοῦνται· διὰ δὲ τῆς
» ἀφέσεως αἵ τε ἀνομίαι ἐξιλασμῷ μετὰ τῶν ἀδικιῶν ἐξαλείφονται, δικαιοσύνη τε
» αἰώνιος καταγγέλλεται παρὰ τὴν ἐκ νόμου, ὁράσεις τε καὶ προφητεῖαι μέχρις
» ἰωάννου, χρίεται δὲ ἅγιος ἁγίων. πρὸ γὰρ τῆς τοῦ σωτῆρος ἡμῶν παρουσίας οὐκ
» ὄντα ταῦτα προσεδοκᾶτο μόνον. ἄρξασθαι δὲ τὸν ἀριθμὸν, τουτέστι τῶν ἑβδομή-
» κοντα ἑβδομάδων, ἅ ἐστιν ἔτη τετρακόσια ἐνενήκοντα, ὁ ἄγγελος ὑποτίθεται, ἀπὸ
» ἐξόδου λόγου τοῦ ἀποκριθῆναι καὶ τοῦ οἰκοδομῆσαι ἱερουσαλήμ. συνέβη δὲ ταῦτα
» ἐπὶ ἀρταξέρξου τοῦ περσῶν βασιλεύοντος εἰκοστῷ ἔτει. νεεμίας γὰρ ὁ τούτου οἰνο-
» χόος δεηθεὶς, ἀποκρίσεως ἔτυχεν οἰκοδομηθῆναι ἱερουσαλήμ, καὶ λόγος ἐξῆλθε κε-
» λεύων ταῦτα. μέχρι μὲν γὰρ ἐκείνου τοῦ χρόνου ἡ πόλις ἠρήμωτο. κύρου γὰρ μετὰ τὴν
» ἑβδομηκονταετίαν τῆς αἰχμαλωσίας τῶν βουλομένων ἕκαστον ἑκουσίως καταπέμ-
» ψαντος, οἱ μετὰ ἰησοῦ τοῦ μεγάλου ἱερέως καὶ ζοροβάβελ κατελθόντες, καὶ οἱ ἐπὶ τού-
» τοις ἅμα ἔσδρᾳ, τὸν νεὼν οἰκοδομεῖν ἐκωλύοντο τὰ πρῶτα, καὶ τεῖχος τῇ πόλει περι-
» βάλλειν, ὡς οὐ κεκελευσμένου τούτου. ἔμεινεν οὖν ἕως νεεμίου καὶ βασιλείας ἀρτα-
» ξέρξου, καὶ τῆς περσῶν ἡγεμονίας ἔτους πεντεκαιδεκάτου καὶ ἑκατοστοῦ. ἀπὸ δὲ τῆς ἁλώ-
» σεως ἱερουσαλήμ, ἑκατὸν ὀγδοήκοντα πέντε ἔτος ἦν. καὶ τότε βασιλεὺς ἀρταξέρ-
» ξης ἐκέλευσεν οἰκοδομηθῆναι τὴν πόλιν. νεεμίας δὲ καταπεμφθεὶς τοῦ ἔργου προέ-
» στη, καὶ δὲ ᾠκοδομήθη πλατεῖα καὶ περίτειχος, ὡς προεφητεύθη. κἀκεῖθεν ἀρι-
» θμοῦσιν ἡμῖν ἑβδομήκοντα ἑβδομάδες εἰς τὸν χριστὸν συντελοῦνται. εἰ γὰρ ἄλλοθέν
» ποθεν ἀριθμεῖν ἀρξαίμεθα, καὶ οὐκ ἐντεῦθεν, οὔτε ὁ χρόνος συνδραμεῖται, καὶ
» πολλὰ ἄτοπα ἀπαντήσει. ἐάν τε γὰρ ἀπὸ κύρου, ἐπὶ τῆς πρώτης καταπομπῆς τὴν
» ἀρχὴν ποιησώμεθα τῆς ἀριθμήσεως τῶν ἑβδομήκοντα ἑβδομάδων, εἰς ἔτη ἑκατὸν
» καὶ πρόσετι περιττεύει, πλείων δὲ χρόνος, εἰ ἀφ' ἧς ἡμέρας τῷ δανιὴλ ὁ ἄγγελος
» προεφήτευσε, πολλῷ δὲ πλείων, εἰ ἀπ' ἀρχῆς τῆς αἰχμαλωσίας. εὑρίσκομεν γὰρ
» τὴν περσῶν βασιλείαν ἔτεσι διακοσίοις τριάκοντα περιγραφομένην, τήν τε
» μακεδόνων εἰς ἔτη τριακόσια ἑβδομήκοντα παρατείνουσαν, κἀκεῖθεν ἐπὶ τὸν τι-
» βερίου καίσαρος ἐκκαιδέκατον ἔτος εἰς ἔτη ἑξήκοντα. ἀπὸ δὲ ἀρταξέρξου αἱ ἑβδο-
» μήκοντα ἑβδομάδες εἰς τὸν ἐπὶ χριστὸν συντελοῦνται χρόνον, κατὰ τοὺς ἰουδαίων
» ἀριθμούς. ἀπὸ γὰρ νεεμίου, ὃς ὑπὸ ἀρταξέρξου τὴν ἱερουσαλὴμ ἀνοικοδομή-
» σων ἐπέμφθη, ἔτει πεντεκαιδεκάτῳ καὶ ἑκατοστῷ τῆς περσῶν βασιλείας, αὐτοῦ δὲ

» Ἀρταξέρξου βασιλείας εἰκοστῷ ἔτει, καὶ ὀλυμπιάδος ὀγδοηκοστῆς τρίτης ἔτει τετάρ-
» τῳ, ἐπὶ τοῦτον τὸν χρόνον, ὃς ἦν ὀλυμπιάδος διακοσιοστῆς δευτέρας ἔτος δεύτερον,
» Τιβερίου δὲ καίσαρος ἡγεμονίας ἔτος ἑκκαιδέκατον, ἔτη συνάγεται τετρακόσια ἑβ-
» δομήκοντα πέντε, ἅπερ ἑβραϊκὰ τετρακόσια ἐνενήκοντα γίνεται, κατὰ τὸν σεληνιαῖον
» δρόμον τοὺς ἐνιαυτοὺς ἐκείνων ἐξαριθμουμένων, ὡς ἔστι πρόχειρον εἰπεῖν, ἡμε-
» ρῶν τριακοσίων πεντήκοντα τεσσάρων, τοῦ ἡλιακοῦ κύκλου ὑπάρχοντος ἡμερῶν
» τριακοσίων ἑξηκονταπέντε τετάρτου. τὴν γὰρ κατὰ σελήνην δωδεκάμηνον πα-
» ραλλάσσει ἡμέραις ἕνδεκα καὶ τετάρτῳ. διὰ τοῦτο Ἕλληνες καὶ Ἰουδαῖοι τρεῖς μῆ-
» νας ἐμβολίμους ἔτεσιν ὀκτὼ παρεμβάλλουσιν. ὀκτάκις γὰρ τὰ ἕνδεκα τέταρτον, ποιεῖ
» τρίμηνον. τὰ τοίνυν τετρακόσια ἑβδομήκοντα πέντε ἔτη, ὀκταετηρίδες γίνονται πεν-
» τήκοντα ἐννέα, καὶ μῆνες τρεῖς. ὡς τριμήνου δὲ ἐμβολίμου τῇ ὀκταετίᾳ γινομέ-
» νης, ἔτη πεντεκαίδεκα ὀλίγων ἡμερῶν ἀποδεόντων γίγνονται. ταῦτα δὲ πρὸς τοῖς
» τετρακοσίοις ἑβδομήκοντα πέντε ἔτεσιν, αἱ ἑβδομήκοντα ἑβδομάδες συμπε-
» ραιοῦνται. ταῦτα μὲν οὖν Ἀφρικανός. Εἰ δὲ χρὴ καὶ ἡμᾶς οἰκείαν εἰς τοὺς τόπους
ἀπόδοσιν εἰς μέσον ἀγαγεῖν, φημὶ μὴ μάτην, μηδὲ ὡς ἔτυχε τὴν διαίρεσιν πε-
ποιῆσθαι τὸν λόγον τῶν ἑβδομήκοντα ἑβδομάδων. διελὼν γὰρ αὐτὰς εἰς πρώτας ἑπτά,
ἔπειτα ἑτέρας ἑξήκοντα δύο, καὶ μετὰ πλεῖστα τὰ μεταξὺ ἐπιλεγόμενα, τὴν μίαν
ἐπιθεὶς, οὕτω τὸν ἀριθμὸν τῶν ἑβδομήκοντα ἑβδομάδων ἀφωρίσατο. λέγει δὲ
» οὕτω, καὶ γνώσῃ καὶ συνήσεις ἀπὸ ἐξόδου λόγου τοῦ ἀποκριθῆναι καὶ τοῦ οἰκοδομῆσαι
» ἱερουσαλὴμ, ἕως χριστοῦ ἡγουμένου, ἑβδομάδες ἑπτά, καὶ ἑβδομάδες ἑξηκοντα-
» δύο. εἶτα ἕτερά τινα μεταξὺ ἐπαγαγὼν, τὴν τελευταίαν προστίθησι φήσας, καὶ
» δυναμώσει διαθήκην πολλοῖς ἑβδομὰς μία. ὅτι δὲ οὐ μάτην ταῦτα, οὐδὲ
» ἄνευ τῆς θείας ἐπιπνοίας ἐσχεδίασται, παντί τῳ ὁντιναοῦν τῶν ὡς θεοῦ ῥήμα-
σιν, αὐτοῖς προσεχόντων ὁμολογητέον ἡγοῦμαι. τοῦτο μὲν οὖν πρῶτον ἡμῖν κα-
λῶς ἔδοξεν ἐπισημειώσασθαι, καταλιπεῖν τε τοῖς ἐντυγχάνουσι τὴν τοῦ ζητηθέν-
τος ἀκριβῆ λύσιν. εἰ δὲ χρὴ καὶ ἡμᾶς τὸ ἐπεισιὸν μὴ ἀποκρύψασθαι, φημὶ καθ'
ἑτέραν διάνοιαν ἤτοι ἐκδοχὴν τὸν ἐν τῇ προκειμένῃ γραφῇ δηλούμενον χριστὸν
ἡγούμενον, κατὰ τὰ, ἀπὸ ἐξόδου λόγου τοῦ ἀποκριθῆναι καὶ τοῦ οἰκοδομῆσαι ἱερουσα-
λὴμ, ἕως χριστοῦ ἡγουμένου, οὐκ ἄλλον εἶναι τοῦ καταλόγου τῶν μετὰ τὴν προφη-
τείαν, καὶ τὴν ἀπὸ βαβυλῶνος ἐπάνοδον, ἡγησαμένων τοῦ λαοῦ ἀρχιερέων, οὓς χρι-
στοὺς ἔθος ἀποκαλεῖν τῇ γραφῇ. μόνους γὰρ τούτους καθηγήσασθαι τοῦ ἔθνους, ἀρξα-
μένους ἀπὸ Ἰησοῦ τοῦ Ἰωσεδὲκ, τοῦ ἱερέως τοῦ μεγάλου, μετὰ τὴν ἀπὸ βαβυλῶνος
ἐπάνοδον, καὶ μέχρι τῶν χρόνων τῆς τοῦ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ χριστοῦ παρουσίας πα-
ρειλήφαμεν. οἶμαι γοῦν τὸν μεταξὺ χρόνον τῆς τούτων προστασίας, καθ' ὃν ἡγή-
σαντο, δηλοῦσθαι διὰ τοῦ, ἀπὸ ἐξόδου λόγου τοῦ ἀποκριθῆναι καὶ τοῦ οἰκοδομῆσαι
ἱερουσαλὴμ, ἕως χριστοῦ ἡγουμένου, ἑβδομάδες ἑπτά, καὶ ἑβδομάδες ἑξηκονταδύο.
τῶν ἐτῶν δὲ τὰς ἑβδομάδας συναγομένας εἰς ἔτη, τετρακόσια ὀγδοήκοντα τρία
ἀπὸ τῆς Κύρου βασιλείας ἐπὶ τὴν ῥωμαίων παρεκτείνεσθαι ἀρχὴν, καθ' ἣν Πομ-
πήιος ῥωμαίων στρατηγὸς ἐπιστὰς τοῖς ἱεροσολύμοις, εἷλε μὲν πολιορκίᾳ τὴν πόλιν, τὸ
δὲ πᾶν ἔθνος δοῦλον ῥωμαίοις κατεστήσατο, ὡς καὶ φόρους ἐξ ἐκείνου τελεῖν, καὶ τοῖς
ῥωμαίων πειθαρχεῖν ἐπιτάγμασιν. ἐπὶ τοῦτον γοῦν τὸν χρόνον ὁ τῶν τετρακοσίων
ὀγδοήκοντα τριῶν ἐτῶν περιορίζεται ἀριθμὸς, ἐφ' ὃν καὶ κατέληξαν οἱ κατὰ τὸν μα-

σέως νόμον ἐκ πατέρων διαδοχῆς τὴν προστασίαν τοῦ ἔθνους, καὶ τὴν ἱερωσύνην διειλη-
φότες. οὓς χριστὸν ἡγούμενοι τὴν θείαν ἐπὶ τοῦ παρόντος γραφὴν ὀνομάζειν ὑπο-
λαμβάνω. εἰ δὲ χρὴ καὶ τὸν κατάλογον ἐκθέσθαι τῆς τῶν ἀρχιερέων διαδοχῆς, τῶν
ἐν τῷ δηλουμένῳ μεταξὺ χρόνῳ διαγενομένων, καὶ τοῦτο οὐδεὶς φθόνος εἰς πα-
ράστασιν τῆς τῶν εἰρημένων ἀληθείας ποιήσασθαι. πρῶτος τοίνυν μετὰ τὴν τοῦ δανιὴλ προ-
φητείαν, ἐπὶ κύρου τοῦ βασιλέως περσῶν, μετὰ τὴν ἀπὸ βαβυλῶνος ἐπάνοδον, ἰη-
σοῦς ὁ τοῦ ἰωσεδὲκ, ὁ ἱερεὺς ὁ μέγας χρηματίσας, ἅμα ζοροβάβελ ἄρξας ἀπὸ τῆς
αἰχμαλωσίας, καὶ θεμελίους καταβάλλεται τοῦ ἱεροῦ, ἀλλ' ἐπισχεθέντες τοῦ ἔργου
ὑπὸ τῶν περιοίκων, αἱ πρῶται ἑπτὰ ἑβδομάδες τῶν ἐτῶν αἱ διὰ τοῦ προφή-
του δηλούμεναι συμπεραιοῦνται, καθ' ἃς ἀτελὲς διέμενε τὸ ἔργον τῆς τοῦ ναοῦ οἰ-
κοδομῆς. διόπερ ὁ θεῖος λόγος τῆς συναφῆς τῶν λοιπῶν ἑβδομάδων ἀφορίζει τὰς
πρώτας ἑπτὰ, εἰπὼν ἑβδομάδας ἑπτά· ἔπειτα ἑξῆς μετὰ διαστολῆς ἐπαγαγὼν, καὶ
ἑβδομάδας ἑξηκονταδύο. ἑπτὰ γοῦν ἀπὸ κύρου, καὶ ἐπὶ τὴν συμπλήρωσιν τῆς
» τοῦ ἱεροῦ οἰκοδομῆς ἑβδομάδες ἐτῶν εὑρίσκονται. ἔνθεν ὁρμώμενοι τῷ σωτῆ-
» ρι ἡμῶν ἔλεγον οἱ ἰουδαῖοι, τεσσαράκοντα καὶ ἓξ ἔτεσιν ᾠκοδομήθη ὁ ναὸς οὗτος,
καὶ σὺ ἐν τρισὶν ἡμέραις ἐγερεῖς αὐτόν; ἀλλ' οὗτοι μὲν τεσσαράκοντα καὶ ἓξ ἔτεσιν
ᾠκοδομῆσθαι τὸν ναὸν ἔφασκον. τὰ γοῦν ἀπὸ πρώτου κύρου βασιλέως, ὃς πρῶ-
τος ἀνῆκε τῆς βαβυλῶνος τοὺς βουλομένους τῶν ἰουδαίων εἰς τὴν οἰκείαν γῆν ἐπα-
νιέναι, ἐπὶ τὸ ἕκτον ἔτος δαρείου βασιλέως συνάγεται, καθ' ὃν τὸ πᾶν ἔργον τῆς οἰ-
κοδομῆς τέλος εἰλήφει. ὁ γε μὴν ἐξ ἑβραίων ἰώσηπος καὶ ἄλλοι τελετῇ χρόνῳ εἰς
τὴν τῶν ἔξωθεν τῶν ἀμφὶ τὸν ναὸν κατασκευασμάτων συμπλήρωσιν ἔφησεν, ὥστ' εἰκό-
τως διὰ ταῦτα τὰς ἑπτὰ πρώτας ἑβδομάδας, εἰς ἔτη ἐννέα καὶ τεσσαράκον-
τα συντεινούσας, ἀφωρίσθαι, κατὰ τὸν τῆς προφητείας λόγον τὰς δὲ λοιπὰς ἑξή-
κονταδύο ἀπὸ τῆς δαρείου καταριθμεῖσθαι βασιλείας συμβαίνει, καθ' ὃν αὖθις ἰη-
σοῦς ὁ τοῦ ἰωσεδὲκ, καὶ ζοροβάβελ ὁ τοῦ σαλαθιὴλ εἰς ἐκεῖνον τὴν ζωὴν παρατεί-
ναντες, ἄμφω προέστησαν τῆς τοῦ ἱεροῦ ἀνανεώσεως, προφητευόντων ἀγγαίου
καὶ ζαχαρίου. μεθ' οὓς ἔσδρας καὶ νεεμίας, ὁμοίως ἐκ βαβυλῶνος ἀνελθόντες, τὸ τεῖχος
ἐδείμαντο τῇ πόλει, τὴν ἀρχιερωσύνην διέποντος ἰωακείμου· παῖς δὲ οὗτος ἦν ἰησοῦ
τοῦ ἰωσεδέκ. μεθ' ὃν διαδέχεται τὴν ἀρχιερωσύνην ἐλιασίβος· ἔπειτα ἰωδαέ. μεθ'
» ὃν ἰωνάθης· μεθ' ὃν ἰαδδοῦς. τούτων μέμνηται καὶ ἡ ἔσδρα γραφὴ λέγουσα, καὶ ἰησοῦς
» ἐγέννησε τὸν ἰωακεὶμ, καὶ ἰωακεὶμ ἐγέννησε τὸν ἐλιασίβ, καὶ ἐλιασὶβ ἐγέννησε τὸν ἰωδαέ,
» καὶ ἰωδαὲ ἐγέννησε τὸν ἰωνάθαν, καὶ ἰωνάθαν ἐγέννησε τὸν ἰαδδοῦ. κατὰ τοῦτον τὸν ἰαδ-
δοῦ ὁ μακεδὼν ἀλέξανδρος ἀλεξάνδρειαν κτίζει, ὡς ἰώσηπος ἱστορεῖ, ἀφικόμενός τε εἰς τὰ
ἱεροσόλυμα, τῷ θεῷ προσκυνεῖ. τελευτᾷ δὲ τὸν βίον ἀλέξανδρος ἐν ἀρχῇ τῆς ἑκα-
τοστῆς καὶ τεσσαρεσκαιδεκάτης ὀλυμπιάδος, μετὰ ἔτη διακόσια τριάκοντα ἐκ κύ-
ρου, ὃς ἐβασίλευσε περσῶν κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος πέμπτης καὶ πεντηκοστῆς ὀλυμπιά-
δος. μετὰ δὲ τὴν τελευτὴν ἀλεξάνδρου τοῦ μακεδόνος, καὶ μετὰ τὸν δηλωθέντα ἀρχιε-
ρέα, ὀνίας ἡγεῖται τοῦ ἔθνους, τῆς τῶν ἀρχιερέων καὶ αὐτὸς ἐπειλημμένος τιμῆς. καθ'
ὃν σέλευκος βαβυλῶνα κρατήσας, τὸ τῆς ἀσίας περιτίθεται διάδημα, ἔτει δωδε-
κάτῳ μετὰ τὴν ἀλεξάνδρου τελευτὴν, καθ' ὃν συνάγεται ὁ πᾶς χρόνος ὁ ἀπὸ κύ-
ρου εἰς ἔτη διακόσια τεσσαρακονταοκτώ. ἐντεῦθεν τὴν ἑλλήνων βασιλείαν ἡ τῶν
μακκαβαίων γραφὴ καταριθμεῖσθαι ἄρχεται. μετὰ δὲ τὸν ὀνίαν, ἡγεῖται τῶν ἰου-

δαίων ἀρχιερεὺς Ἐλεάζαρος, καθ' ὃν οἱ ἑβδομήκοντα τὰς θείας ἑρμηνεύσαντες
γραφὰς ταῖς κατ' Ἀλεξάνδρειαν βιβλιοθήκαις ἀνατεθείκασι. μεθ' ὃν ἕτερος Ὀνίας, ὃν
διαδέχεται Σίμων, καθ' ὃν Ἰησοῦς ὁ τοῦ Σιρὰχ ἐγνωρίζετο, ὁ τὴν καλουμένην πανά-
ρετον σοφίαν συντάξας. μεθ' ὃν ἕτερος ὁμώνυμος τοῖς πρόσθεν Ὀνίας ἡγεῖται, καθ'
ὃν Ἀντίοχος τοὺς Ἰουδαίους πολιορκήσας, ἑλληνίζειν κατηνάγκαζε. μεθ' ὃν προστὰς
τῶν πραγμάτων Ἰούδας, ὁ ἐπικληθεὶς Μακκαβαῖος, ἐξεκάθηρε τῶν ἀσεβῶν
τὴν χώραν· ὃν ὁ ἀδελφὸς Ἰωνάθης διαδέχεται. καὶ πάλιν Σίμων, οὗ κατὰ τὴν τελευ-
τὴν ἕβδομον καὶ ἑβδομηκοστὸν καὶ ἑκατοστὸν ἔτος ἐξαριθμεῖται τῆς κατὰ Συρίαν ἀρ-
χῆς, ἥ τε πρώτη καλουμένη τῶν Μακκαβαίων βίβλος εἰς τοῦτο τοῦ χρόνου κατέ-
λυσε τὴν ἱστορίαν. ὥστε συνάγεσθαι ἀπὸ πρώτου ἔτους Κύρου καὶ Περσῶν βασι-
λείας, ἐπὶ δὲ τέλος τῆς τῶν Μακκαβαίων γραφῆς, καὶ ἐπὶ τὴν Σίμωνος τοῦ ἀρχιε-
ρέως τελευτὴν, ἔτη τετρακόσια εἰκοσιπέντε. μεθ' ὃν Ἰωάννης τὴν ἀρχιερωσύνην,
ὡς ὁ Ἰώσηπός φησι, διαδέχεται ἐπὶ ἔτεσιν ἐννέα καὶ εἴκοσι. μεθ' ὃν Ἀριστόβουλος ἐ-
νιαυτὸν ἡγεῖται, ὃς πρῶτος μετὰ τὴν ἀπὸ Βαβυλῶνος ἐπάνοδον διάδημα βα-
σιλικὸν περιτίθεται πρὸς τῇ ἀρχιερωσύνῃ. τοῦτον διαδέχεται Ἀλέξανδρος, βασι-
λεὺς ἅμα καὶ ἀρχιερεὺς, ἔτεσι καὶ αὐτὸς ἑπτὰ καὶ εἴκοσι προστὰς τῶν πραγμάτων.
εἰς ὃν συνάγεται τὰ πάντα ἀπὸ πρώτου ἔτους βασιλείας Κύρου, καὶ τῆς ἀπὸ Βαβυ-
λῶνος ἐπανόδου τοῦ Ἰουδαίων ἔθνους, ἔτη τετρακόσια ὀγδοηκονταδύο, οὗ προέστησαν
ἀρχιερεῖς, οἱ λεγόμενοι, χριστοὶ ἡγούμενοι, ἀπὸ τῆς προφητείας ὀνομάζεσθαι.
μεθ' οὓς τελευτήσαντος τοῦ ὑστάτου αὐτῶν ἀρχιερέως Ἀλεξάνδρου, ἄναρχα καὶ ἀ-
προστάτητα τὰ τοῦ Ἰουδαίων ἔθνους ἀπολείπεται, ὥστε εἰς γυναῖκα περιστῆναι τὴν
βασιλείαν αὐτῶν. τῶν δὲ δύο παίδων, Ἀριστοβούλου καὶ Ὑρκανοῦ στασιασάντων πρὸς
ἀλλήλους, ἐπιστὰς τοῖς Ἱεροσολύμοις Πομπήιος Ῥωμαίων στρατηγὸς ὢν, αἱρεῖ μὲν πο-
λιορκίᾳ τὴν πόλιν, μιαίνει τε τὰ ἅγια, μέχρι τῶν ἀδύτων τοῦ ἱεροῦ προελθών. καὶ ταῦ-
τα συμβαίνει ἔτους πρώτου τῆς ἑκατοστῆς ἑβδομηκοστῆς ἐννάτης ὀλυμπιάδος, μετὰ
τετρακόσια ἐνενήκοντα πέντε ἔτη τῆς Κύρου βασιλείας, ἥτις ἦρξατο ἐπὶ τῆς πεντηκο-
στῆς πέμπτης ὀλυμπιάδος. τότε δὴ οὖν ὁ Πομπήιος γενόμενος κατὰ κράτος τῆς Ἱερουσαλὴμ,
τὸν προειρημένον Ἀριστόβουλον ἐκπέμψας δέσμιον ἐπὶ Ῥώμης, τῷ τούτου ἀδελφῷ
Ὑρκανῷ τὴν ἀρχιερωσύνην παραδίδωσι, τό τε πᾶν ἔθνος ἐξ ἐκείνου ὑποτε-
λὲς Ῥωμαίοις κατεστήσατο. μεθ' ὃν Ἡρώδης ὁ Ἀντιπάτρου παῖς, Ὑρκανὸν ἀνελὼν, τὴν
τῶν Ἰουδαίων βασιλείαν ὑπὸ τῆς Ῥωμαίων συγκλήτου βουλῆς ἐγχειρίζεται, πρῶ-
τός τε αὐτὸς ἐξ ἀλλοφύλου γένους βασιλεύει τοῦ ἔθνους, τήν τε τῶν ἀρχιερέων κατὰ τὸν
Μωσέως νόμον διαφθείρας τάξιν. ὁ μὲν γὰρ θεῖος νόμος διὰ βίου ἱερᾶσθαι τῷ θεῷ
τὸν ἀνωτάτω προστάττει ἀρχιερέα· ὁ δ' Ἡρώδης οὐ τοῖς ἀπὸ γένους, οὐδ' οἷς προσῆ-
κεν ἦν ἀπεδίδου τὴν λειτουργίαν, ἀπεξενωμένοις δέ τισι, καὶ ἀλλοτρίοις τῆς τῶν
ἀρχιερέων διαδοχῆς, καὶ οὐδὲ τούτοις διαρκῶς, πρὸς βραχὺ δέ τινα καὶ περιω-
ρισμένον χρόνον, ἄλλοτε ἄλλοις τὴν τιμὴν ἀντιδωρούμενος, ὥστε τὰς μὲν πρώ-
τας ἑπτὰ ἑβδομάδας ἀπὸ Κύρου καὶ ἐπὶ Δαρεῖον, τὰς δὲ λοιπὰς ἑξηκονταδύο, ἀπὸ
Δαρείου καὶ ἐπὶ Πομπηίου τοῦ Ῥωμαίων στρατηγοῦ περιορίζεσθαι. καὶ κατὰ ταύτην δὲ
θεωρίαν εὕροις ἂν ὁμοίως ἐπαριθμούμενος τοὺς χρόνους τὰς ἑπτὰ καὶ ἑξηκονταδύο
ἑβδομάδας, αἳ συντείνουσιν εἰς ἔτη τετρακόσια ὀγδοηκοντατρία, ἐπ' αὐτὸν Αὔγου-

σιν καὶ ἐπὶ Ἡρώδην τοὺς πρώτους ἐξ ἀλλοφύλου γένους βασιλεύσαντας, καθ' οὓς ἡ
τοῦ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ γένεσις ἱστόρηται παρεγγραφομένη, εἰ ἀρξάμε-
νος ἀπὸ Δαρείου καὶ τῆς συμπληρώσεως τοῦ ναοῦ, τὸν δηλούμενον ἀριθμὸν ἀνα-
λογίσῃ. Δαρείου γὰρ κατὰ τὸ δεύτερον ἔτος, τὸν ἑβδομηκονταετῆ χρόνον τῆς ἐρημώσεως
» Ἱερουσαλὴμ συμπεπεράνθαι ὁ προφήτης Ζαχαρίας δηλοῖ λέγων, τῇ τετράδι καὶ
» εἰκάδι, ἐν τῷ ἑνδεκάτῳ μηνί, αὐτός ἐστι Σαβάτ, ἐν τῷ δευτέρῳ ἔτει Δαρείου, ἐγένετο
» λόγος κυρίου πρὸς Ζαχαρίαν τὸν τοῦ Βαραχίου. εἶθ' ἑξῆς ἐπιλέγει, καὶ ἀπεκρίθη ὁ
» ἄγγελος κυρίου, καὶ εἶπε, κύριε παντοκράτωρ ἕως τίνος οὐ μὴ ἐλεήσῃς τὴν Ἱερουσαλήμ,
» καὶ τὰς πόλεις Ἰούδα, ἃς ὑπερεῖδες τοῦτο ἑβδομηκοστὸν ἔτος; τότε δὴ οὖν αὐτὸν τῷ θείῳ
» πνεύματι θεωρήσας ὁ Δανιὴλ τὸν χρόνον, σημειοῦται λέγων, ἐγὼ Δανιὴλ συνῆκα
» ἐν ταῖς βίβλοις τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐτῶν, περὶ οὗ ἐγενήθη λόγος κυρίου πρὸς Ἱερεμίαν τὸν
» προφήτην, εἰς συμπλήρωσιν ἐρημώσεως τῆς Ἱερουσαλήμ, ἑβδομήκοντα ἔτη, καὶ ἔ-
» δωκα τὸ πρόσωπόν μου πρὸς κύριον τὸν θεόν μου, τοῦ ἐκζητῆσαι προσευχὴν καὶ
» δέησιν. εἶτα μετὰ τὴν εὐχὴν ἐπιφανεὶς αὐτῷ ὁ ἄγγελος θεσπίζει τὰ περὶ τῶν ἑβ-
δομήκοντα ἑβδομάδων, καὶ τὸν χρόνον ὅθεν δεῖ ἄρχεσθαι ἀριθμεῖν, σημαίνει, λέ-
» γων, καὶ γνώσῃ καὶ συνήσεις ἀπὸ ἐξόδου λόγου τοῦ ἀποκριθῆναι καὶ τοῦ οἰκοδομῆσαι
» Ἱερουσαλήμ, ἕως Χριστοῦ ἡγουμένου. γέγονε μὲν οὖν ἀπόκρισις πρώτη κυρίου, οἰ-
κοδομηθῆναι τὴν Ἱερουσαλήμ, οὐ μὴν εἰς ἔργον ἐχώρησε, τῶν περιοίκων κεκωλυ-
κότων. Δαρείου δὲ μετὰ ταῦτα κελεύσαντος, καὶ τῆς οἰκοδομῆς τοῦ ἱεροῦ κατ' αὐ-
τὸν συντελεσθείσης, ἡ τοῦ Δανιὴλ ἐνθένδε προφητεία τὴν καταρχὴν τῆς ἐκ-
» βάσεως λαμβάνει, ἥτε φάσκουσα, ἀπὸ ἐξόδου λόγου τοῦ ἀποκριθῆναι, καὶ τοῦ οἰ-
» κοδομῆσαι Ἱερουσαλήμ, καὶ δι' ἧς εἴρηται, ἐγὼ Δανιὴλ συνῆκα ἐν ταῖς βίβλοις τὸν ἀρι-
» θμὸν τῶν ἐτῶν, περὶ οὗ ἐγενήθη λόγος κυρίου πρὸς Ἱερεμίαν τὸν προφήτην, εἰς συμ-
» πλήρωσιν ἐρημώσεως Ἱερουσαλήμ, ἑβδομήκοντα ἔτη. κατὰ γοῦν τὸ δεύτερον ἔτος Δα-
ρείου ἡ συμπλήρωσις τῆς ἑβδομηκονταετηρίδος ἀποδέδεικται περαιωθεῖσα, ὥστε
ἐξ ἀπολύτου ἄρχεσθαι δεῖν ἡμᾶς τῶν ἑβδομήκοντα ἑβδομάδων, ἀπὸ τῆς ἑξηκο-
στῆς καὶ ἕκτης ὀλυμπιάδος, καὶ ἀπὸ δευτέρου ἔτους Δαρείου, ἐν ᾧ τὰ τῆς οἰκοδομῆς
περαιοῦται. ἐνθένδε γοῦν εἰ τοὺς ἑπομένους χρόνους ἀριθμήσειας, εὕροις ἂν ἐπ'
αὐτὸν Ἡρώδην, μόναρχόν τε Ῥωμαίων Αὔγουστον, καθ' οὓς ἡ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ἐπι-
φανὴς τῷ βίῳ γένεσις, τὰ τετρακόσια ὀγδοήκοντα τρία ἔτη, αἵ εἰσιν ἑπτὰ καὶ ἑξη-
κονταδύο ἑβδομάδες, κατὰ τὴν τοῦ Δανιὴλ προφητείας περιοριζόμενα. ἀπὸ γὰρ
τῆς ἑξηκοστῆς καὶ ἕκτης ὀλυμπιάδος, ἐπὶ τὴν ἑκατοστὴν ὀγδοηκοστὴν ἕκτην, γίνονται ὀ-
λυμπιάδες μεταξὺ ἑκατὸν εἰκοσιμία, ἔτη τετρακόσια ὀγδοήκοντα τέσσαρα, τετάρ-
της τῆς ὀλυμπιάδος ἐπεχούσης, καθ' ὃν καιρὸν Αὔγουστος Ῥωμαίων βασιλεὺς πεν-
τεκαιδέκατον ἔτος τῆς βασιλείας ἐπεῖχεν, Αἰγύπτου κρατεῖ, καὶ τῆς λοιπῆς οἰκουμένης,
ὑφ' οὗ πρῶτος ἀλλόφυλος Ἡρώδης τὴν τῶν Ἰουδαίων ἐγχειρίζεται βασιλείαν. γεν-
νᾶται δὲ ὁ σωτὴρ καὶ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς ὁ Χριστὸς τοῦ θεοῦ, κατὰ τὸ αὐτὸ συντρεχόντων
τῶν χρόνων τῆς γενέσεως αὐτοῦ, καὶ τῆς συμπληρώσεως τῶν παρὰ τῷ Δανιὴλ ἑπτὰ
καὶ ἑξηκονταδύο ἑβδομάδων. μεθ' ἃς διῃρημένης καὶ μακρὰν ἀπεσχοινισμένης, μετὰ
πλεῖστα ὅσα τὰ μεταξὺ προφητευόμενα, τῆς λειπούσης μιᾶς ἑβδομάδος, τὰ λοι-
πὰ πάντα διὰ μέσου τῆς τοῦ χρησμοῦ προρρήσεως εἰρημένα ἐπιτελεῖται, ἃ καὶ αὐ-
τὰ ταῦ-

τὰ τοῦτον ἔχει τὸν τρόπον, μετὰ τὰς ἑβδομάδας τὰς ἑπτὰ καὶ ἑξηκονταδύο, ἐξολο-
θρευθήσεται χρῖσμα, καὶ κρίμα οὐκ ἔστιν ἐν αὐτῷ. καὶ τὴν πόλιν καὶ τὸ ἅγιον διαφθε-
ρεῖ σὺν τῷ ἡγουμένῳ τῷ ἐρχομένῳ, καὶ ἐκκοπήσονται ἐν κατακλυσμῷ, καὶ ἕως τέ-
λους πολέμου συντετμημένου ἀφανισμοῖς. καὶ ταῦτα δὲ ἐναργῆ τὴν ἔκβασιν
εἴληφε κατ' αὐτὸν αὔγουστόν τε ἡρώδην, εἰς οὓς τὰς προειρημένας ἑπτὰ ἑβδομά-
δας συγκεφαλαιοῦσθαι φαμέν. οὐδὲ γοῦν καὶ τάξει τῇ κατὰ τὴν ἀρχιερωσύνην
χρίσματος, μέχρι τῆς ἡρώδου καὶ αὐγούστου χρόνων διαρκεσάσης, τῆς δὲ διαδο-
χῆς τῶν πάλαι ἀρχιερέων ἐπὶ ἀλέξανδρον τὸν ὑρκανοῦ πατέρα περιγραφείσης, ἡ-
ρώδης τὸν ὑρκανὸν ἀνελών, οὐκέτι τοῖς ἐκ πατέρων διαδόχοις ἐπιτρέπεσθαι λέγεται
τὴν λειτουργίαν, ἀλλὰ τισὶν ἀσήμοις καὶ ἀφανέσιν ἀνθρώποις. τοῦτο δὲ καὶ ὁ χρη-
σμὸς παραλαβὼν ἐπεσημήνατο, εἰπών, καὶ μετὰ τὰς ἑβδομάδας τὰς ἑπτὰ καὶ ἑξηκοντα-
δύο, ἐξολοθρευθήσεται χρῖσμα, καὶ κρίμα οὐκ ἔστιν ἐν αὐτῷ. ὅπερ σαφῶς καὶ λοιποὶ
τεθείκασιν ἑρμηνευταί· ὁ μὲν ἀκύλας φήσας, καὶ μετὰ τὰς ἑπτὰ ἑβδομάδας καὶ ἑξη-
κονταδύο, ἐξολοθρευθήσεται ἠλειμμένος, καὶ οὐκ ἔστιν αὐτῷ. ὁ δὲ σύμμαχος, καὶ
μετὰ τὰς ἑβδομάδας ἑπτὰ τε ἑξηκονταδύο ἐκκοπήσεται χριστός, καὶ οὐχ ὑπάρξει αὐ-
τῷ· ὅθεν μάλιστα παρίστασθαί μοι δοκεῖ χριστὸς ἡγούμενος εἶναι), ὁ κατὰ τὴν ἡμετέραν
ἀπόδοσιν δεδηλωμένος. μετὰ γοῦν τὴν τῶν εἰρημένων ἑβδομάδων συμπλήρωσιν
ἐξολοθρευθήσεται χριστός, φησί. τίς δὲ οὗτος, ἢ ὁ λεγόμενος, καὶ ὁ κατὰ διαδοχὴν
ἐξ ἱερατικοῦ γένους, τοῦ ἔθνους προεστώς; διέμενε γοῦν οὗτος εἰς ὅσον οὔπω τὰ τῶν
ἑβδομάδων ἐπληροῦτο. ἐπεὶ δὲ τέλος ἐλάμβανον αὗται, ἀκολούθως τῇ προφη-
τείᾳ ἐξεκόπη ὁ ἐκ διαδοχῆς γένους, τοῦ ἔθνους προεστώς. οὗτος δὲ ἦν ὑρκανός, ὃν αὐ-
τὸς ἡρώδης ἀνελών, τὴν κατὰ τοῦ ἔθνους βασιλείαν μηδὲν αὐτῷ διαφέρουσαν ὑφαρ-
πάζει, πρῶτός τε αὐτὸς ἀλλόφυλος ἡγεῖται. οὐ μόνος δὲ ἄρα ὁ ὑρκανὸς χριστὸς ὤν,
καὶ τῶν πάλαι ἀρχιερέων ὕστατος, ἐξεκόπη, ἀλλὰ καὶ ἡ ἐκ προγόνων ἄνωθεν ἐκ
τῶν προπάλαι ἀρχιερέων κατιοῦσα διαδοχή, αὐτό τε τὸ κατὰ νόμους χρῖσμα
οὐκ ἔτι κατὰ κρίσιν γινόμενον, ἀτάκτως δὲ καὶ συγκεχυμένως, οὐ κατὰ τὰ παρὰ μωσεῖ
νενομοθετημένα, συνέτρεχε δὲ ὁμοῦ πάντα ἀκολούθως τῇ προφητείᾳ φησάσῃ,
ἐξολοθρευθήσεται χρῖσμα, καὶ κρίμα οὐκ ἔστιν ἐν αὐτῷ. μάρτυς δὲ ἀξιόχρεως
ἔστω ὁ ἐξ αὐτῶν ἑβραίων ἰώσηπος, ὧδέ πως ἱστορῶν τὰ κατὰ τοὺς χρόνους ἐν ὀκτωκαι-
δεκάτῳ τῆς ἰουδαϊκῆς ἀρχαιολογίας, τὴν δὲ βασιλείαν ἡρώδης παρὰ ῥωμαίων ἐγ-
χειρισθείς, οὐκ ἔτι τοὺς ἐκ τοῦ ἀσαμωναίου γένους, οὗτοι δὲ ἦσαν οἱ καλούμενοι μακ-
καβαῖοι, καθίστησιν ἀρχιερεῖς, ἀλλά τινας ἀσήμους καὶ μόνον ἐξ ἑβραίων ὄντας, πλὴν
ἑνὸς ἀριστοβούλου, ὃν ὑρκανοῦ υἱὸν ὄντα, καταστήσας ἀρχιερέα, τῇ ἀδελφῇ αὐτοῦ
συνῴκησε μαριάμμῃ, τὴν τοῦ πλήθους πρὸς αὐτὸν θηρώμενος εὔνοιαν, διὰ τὴν
ὑρκανοῦ μνήμην. εἶτα δεδιὼς μὴ πρὸς τὸν ἀριστόβουλον πάντες ἀποκλίνωσιν, ἀ-
ναιρεῖ αὐτὸν ἐν ἱεριχοῖ, πνιγῆναι μηχανησάμενος κολυμβῶντα, καθὼς ἤδη δεδη-
λώκαμεν. μετὰ τοῦτον οὐκ ἔτι τοῖς ἐκγόνοις τῶν ἀσαμωναίου παίδων τὴν ἀρχιε-
ρωσύνην ἐπίστευσεν. ἔπραξε δὲ ὅμοια τῷ ἡρώδῃ περὶ τῆς καταστάσεως τῶν ἀρ-
χιερέων, ἀρχέλαός τε ὁ παῖς αὐτοῦ, καὶ μετὰ τοῦτον ῥωμαῖοι τὴν τῶν ἰουδαίων βα-
σιλείαν παρειληφότες. πάλιν ἐν ἑτέροις ταῦτα περὶ αὐτοῦ φησιν. ἡρώδης δὲ βασι-
λεύσας, τήν τε βάριν ταύτην ἐν ἐπιτηδείῳ τόπῳ κειμένην κατασκευάσας πο-

λυτελῶς, ἀντωνίαν καλεῖ ὄνομα, καὶ τὴν στολὴν τὴν ἀρχιερατικὴν λαμβάνει, τὴν δὲ κειμένην κατεῖχε, πιστεύων ἐν ταύτῃ νεωτερίσειν τὸν λαὸν δι' αὐτήν. ἔπραξε δὲ ὅμοια τῷ ἡρώδῃ καὶ ὁ ἐπικατασταθεὶς αὐτοῦ βασιλεὺς ἀρχέλαος, υἱὸς ὢν αὐτοῦ, μεθ' ὃν ῥωμαῖοι διαδεξάμενοι τὴν ἀρχήν, ἐκράτουν τῆς στολῆς τοῦ ἀρχιερέως ἀποκειμένης ἐν οἴκῳ λίθου οἰκοδομηθέντι, ὑπὸ σφραγῖδι. διὰ τούτων τὸ ἀποτέλεσμα πάνυ τοι νομίζω καταφανὲς γεγενῆσθαι τοῦ φάσματος χρησμοῦ, καὶ μετὰ τὰς ἑβδομάδας τὰς ἑπτὰ καὶ ἑξηκονταδύο, ἐξολοθρευθήσεται χρίσμα, καὶ κρίμα οὐκ ἔστιν ἐν αὐτῷ. ἔτι δὲ μᾶλλον ὅπως πῶς εἴρηται τὸ κρίμα οὐκ ἔστιν ἐν αὐτῷ, τὸ ἄκριτον συνιδὼν τῆς τῶν ἀρχιερέων καταστάσεως, τῆς μετὰ ἡρώδην, καὶ κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ σωτῆρος ἡμῶν γεγενημένων. τοῦ γὰρ κατὰ τὸν θεῖον νόμον ἀρχιερέως πάντα τὸν τῆς ζωῆς χρόνον τὴν λειτουργίαν διέπειν κεκελευσμένου ἐπὶ διαδόχῳ παιδὶ γνησίῳ, κατὰ τοὺς ἐξεταζομένους καιρούς, μετὰ τὸ ἐξολοθρευθῆναι τὸ χρίσμα, τῇ προφητείᾳ συμφώνως, πρῶτος μὲν ἡρώδης, ἔπειτα δὲ καὶ ῥωμαῖοι μετὰ τοῦτον, ἀκρίτως καὶ οὐ κατὰ τὸν νόμον, τοὺς ἀρχιερεῖς καθίστων οἷς ἐδόκει αὐτοῖς, δημοτικοῖς τισι καὶ ἀσήμοις ἀνδράσι τὴν τιμὴν χαριζόμενοι, ἐπὶ προσκοπῷ τοῦ καὶ ἐκκαπηλεύειν τοὔνομα, ἄλλοτε ἄλλοις ἐνιαυσιαῖον τὸ ἀξίωμα διαιρούμενοι. ὅθεν μοι δοκεῖ ὁ ἱερὸς εὐαγγελιστὴς λουκᾶς τὸν χρόνον τοῦ κηρύγματος τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ὑπογράφων, σημειοῦσθαι τοῦτο, δι' ὧν φησιν, ἐν ἔτει πεντεκαιδεκάτῳ τῆς ἡγεμονίας τιβερίου καίσαρος, ἡγεμονεύοντος ποντίου πιλάτου τῆς ἰουδαίας, τετραρχοῦντος δὲ ἡρώδου καὶ φιλίππου καὶ λυσανίου, ἐπὶ ἀρχιερέως ἄννα καὶ καϊάφα. δύο γὰρ οὗτοι κατὰ τὸ αὐτὸ ἀρχιερεῖς πῶς ἂν ἐγένοντο, μὴ καταλυθείσης τῆς περὶ τῶν ἀρχιερέων νομοθεσίας; τούτοις γοῦν καὶ ἰώσηπος ἐπιμαρτυρῶν ταῦτα γράφει, οὐαλέριος γράτος ῥωμαίων στρατηγὸς παύσας ἀρχιερᾶσθαι ἄνανον, ἰσμάηλον ἀρχιερέα ἀποφαίνει τὸν τοῦ φαβί, καὶ τοῦτον μετ' οὐ πολὺ μεταστήσας, ἐλεάζαρον τὸν τοῦ ἀνάνου τοῦ ἀρχιερέως υἱὸν ἀποδείκνυσιν ἀρχιερέα. ἐνιαυτοῦ δὲ διαγενομένου καὶ τόνδε παύσας, σίμωνι τῷ καθίμου τὴν ἀρχιερωσύνην παραδίδωσιν. οὐ πλέον δὲ καὶ τῷδε ἐνιαυτοῦ τὴν τιμὴν ἔχοντι διεγένετο χρόνος, καὶ ἰώσηπος, ὅ, τε καϊάφας διάδοχος ἦν αὐτῷ. ταῦτα ἀναγκαίως παρεθέμην, διὰ τὸ, ἐξολοθρευθήσεται χρίσμα, καὶ κρίμα οὐκ ἔστιν ἐν αὐτῷ. ἃ καὶ ἡγουμένη ἀναμφίλεκτον τὴν ἀπόδειξιν ἔχει. ἑξῆς τούτοις φησὶν ἡ προφητεία, καὶ τὴν πόλιν, καὶ τὸ ἅγιον διαφθερεῖ, σὺν τῷ ἡγουμένῳ τῷ ἐρχομένῳ. ἔνθα πάλιν τὸν ἡρώδην αὐτὸν, καὶ τοὺς μετ' αὐτὸν ἄρξαντας ἐξ ἀλλοφύλου γένους ὑπολαμβάνω δηλοῦσθαι. ὡς γὰρ ἀνωτέρω ὠνόμαζε χριστοὺς ἡγουμένους, τοὺς ἀρχιερεῖς, λέγων, ἕως χριστοῦ ἡγουμένου· τὸν αὐτὸν τρόπον μετ' ἐκείνους καὶ τὴν ἐκείνων κατάπαυσιν οὐκ ἄλλος ἡγούμενος ἐρχόμενος, ἢ ὁ δηλωθεὶς ἐξ ἀλλοφύλου γένους, καὶ οἱ λοιποὶ ὅσοι καθεξῆς μετ' ἐκείνους ἡγήσαντο τοῦ ἔθνους, σὺν οἷς καὶ μεθ' ὧν, ὥσπερ εἰ συνεργοῖς χρώμενος, ὁ μισόκαλος καὶ τῆς ἀγαθῶν φθορᾶς, καὶ τὴν πόλιν καὶ τὸ ἅγιον διαφθερεῖν εἴρηται. καὶ γὰρ διέφθειρεν ἀληθῶς ἄπαν τὸ ἔθνος, τοτὲ μὲν τὴν τῆς ἱερωσύνης τάξιν εἰς παρανομίαν ἄγων· τοτὲ δὲ τὸν πάντα λαὸν διαστρέφων, καὶ τὴν πόλιν, οὕτω τῶν πολιτῶν μεταφορικῶς ὠνομασμένων, εἰς ἀσέβειαν ἐκκαλούμενος. συνᾴδει δὲ ἡμῶν τῇ ἀποδόσει καὶ ὁ ἀκύλας τοῦτον ἑρμηνεύσας τὸν τρόπον, καὶ τὴν πόλιν καὶ τὸ ἅγιον διαφθερεῖ λαὸς ἡγουμένου ἐρχομένου. οὐ μόνον γὰρ ὁ ἐρχόμενος, ὁ κατὰ τὰ ἀ-

ποδε-

προδεδομένα ἡμῖν δηλωθεὶς διέφθειρε τὴν πόλιν καὶ τὸ ἅγιον, ἀλλὰ καὶ ὁ τούτου λαός. εἴποι δ᾽ ἄν τις οὐκ ἀπὸ σκοποῦ καὶ τὸν Ῥωμαίων ἡγεμόνα διὰ τῶν προκειμένων δηλοῦσθαι, τόν τε τούτου λαὸν, δι᾽ οὗ νομίζω σημαίνεσθαι τὰ στρατόπεδα τῶν Ῥωμαίων ἀρχόντων, τῶν ἐξ ἐκείνου κρατησάντων τοῦ ἔθνους, οἳ καὶ τὴν πόλιν αὐτὴν Ἱερουσαλὴμ, καὶ τὸν πάλαι ἐν αὐτῇ σεμνὸν καὶ ἅγιον νεὼν διέφθειραν. ὑπὸ τούτων γοῦν καὶ ἐξεκόπησαν ὡς ἐν κατακλυσμῷ, καὶ ἕως τέλους πολέμου συντετμημένου ἀφανισμοῖς ἔφθασαν, ὥστε ἤδη κατὰ τὴν προφητείαν, παντελῆ ὑπομεῖναι ἐρημίαν μετὰ τὴν κατὰ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ἐπιβουλὴν αὐτῶν, μεθ᾽ ἣν καὶ τὴν ἐσχάτην ὑπέμειναν πολιορκίαν. ἔχεις καὶ ταῦτα ἀκριβῶς ἐν ταῖς γραφείσαις αὐτῷ Ἰωσήπῳ ἱστορίαις. τούτων δὲ περὶ τῶν συμβεβηκότων τῷ Ἰουδαίων ἔθνει ἐν τῷ μεταξὺ χρόνῳ τῶν ἑπτὰ καὶ ἑξήκοντα καὶ δύο ἑβδομάδων προπεφητευμένων, ἀκολούθως ἡ δήλωσις τῆς ὑπὸ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν καταγγελθείσης καινῆς διαθήκης παραδίδοται. τούτων γοῦν διὰ μέσου
» καὶ μεταξὺ τῶν ἑπτὰ καὶ ἑξήκοντα καὶ δύο ἑβδομάδων εἰρημένων, ἐπιλέγεται, καὶ
» δυναμώσει διαθήκην πολλοῖς ἑβδομὰς μία, καὶ ἐν τῷ ἡμίσει τῆς ἑβδομάδος ἀρ-
» θήσεται θυσία καὶ σπονδὴ, καὶ ἐπὶ τὸ ἱερὸν βδέλυγμα τῶν ἐρημώσεων ἔσται, καὶ ἕως
» συντελείας καιροῦ συντέλεια δοθήσεται ἐπὶ τὴν ἐρήμωσιν. ἵνα δὲ τίνα τρόπον καὶ ταῦτα ἐπληρώθη κατανοήσωμεν. ἱστορεῖται δὲ ὁ πᾶς τῆς διδασκαλίας καὶ παραδοξοποιΐας ὁμοῦ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν χρόνος, τελῶν ἥμισυ γεγονὼς ἐτῶν, ὅπερ ἐστὶν ἑβδομάδος ἥμισυ. τοῦτό πως Ἰωάννης ὁ εὐαγγελιστὴς ἀκριβῶς ἐφιστᾶσιν αὐτοῦ τῷ εὐαγγελίῳ παρίστησι. εἴη ἂν οὖν ἑβδομὰς ἐτῶν μία, ὁ πᾶς χρόνος τῆς μετὰ τῶν ἀποστόλων αὐτοῦ συνδιατελέσεως, ὅ, τε πρὸ τοῦ πάθους, καὶ ὁ μετὰ τὴν ἐκ νεκρῶν ἀνάστασιν αὐτοῦ. πρὸ μὲν γὰρ τοῦ πάθους ἐπὶ τρία καὶ ἥμισυ ἔτη τοῖς πᾶσιν ἑαυτὸν παρέχων μαθηταῖς τε καὶ τοῖς μὴ τοιούτοις ἀναγέγραπται. καθ᾽ ὃν διδασκαλίαις, παραδόξοις τε θεραπείαις τῆς θεότητος αὐτοῦ τὰς δυνάμεις πᾶσιν ἁπλῶς Ἕλλησί τε καὶ Ἰουδαίοις παρεῖχετο. μετὰ δὲ τὴν ἐκ νεκρῶν ἀνάστασιν τὸν ἴσον, ὡς εἰκὸς, τῶν ἐτῶν χρόνον τοῖς ἑαυτοῦ μαθηταῖς καὶ ἀποστόλοις συνῆν, δι᾽ ἡμερῶν τεσσαράκοντα ὀπτανόμενος αὐτοῖς, καὶ συναυλιζόμενος, καὶ λέγων τὰ περὶ τῆς βασιλείας τοῦ θεοῦ, ὡς γοῦν αἱ πράξεις τῶν ἀποστόλων περιέχουσιν. ὡς εἶναι ταύτην τὴν δηλουμένην τῆς προφητείας τῶν ἐτῶν ἑβδομάδα, καθ᾽ ἣν ἐνεδυνάμωσε διαθήκην πολλοῖς, τὴν καινὴν δηλαδὴ διαθήκην τοῦ εὐαγγελικοῦ κηρύγματος κρατύνων. τίσι δὲ πολλοῖς ταύτην ἐνεδυνάμωσεν, ἢ δηλονότι τοῖς ἑαυτοῦ μαθηταῖς καὶ ἀποστόλοις, καὶ τοῖς ἐξ Ἑβραίων εἰς αὐτὸν πεπιστευκόσιν ἅπασι; πλὴν ἀλλὰ τῆς μιᾶς ταύτης ἑβδομάδος, καθ᾽ ἣν ἐνεδυνάμωσε τὴν δηλωθεῖσαν διαθήκην τοῖς πολλοῖς, ἐν τῷ ἡμίσει, ἤρθη θυσία, καὶ σπονδὴ, τό, τε βδέλυγμα τῆς ἐρημώσεως ἤρξατο. ἐπειδήπερ μεσαζούσης τῆς ἑβδομάδος ταύτης μετὰ τὸν ἥμισυ καὶ τριετῆ χρόνον τῆς διδασκαλίας αὐτοῦ, καθ᾽ ὃν καιρὸν πέπονθε, τὸ καταπέτασμα τοῦ ναοῦ ἐῤῥάγη ἀπὸ ἄνωθεν ἕως κάτω· ὡς ἐξ ἐκείνου δυνάμει ἦρθαι ἐξ αὐτῶν τὴν σπονδὴν, καὶ τὴν θυσίαν, καὶ τὸ βδέλυγμα τῆς ἐρημώσεως ἐπὶ τὸ ἱερὸν ἦρχθαι καταλιπούσης αὐτοὺς ἐρήμους τῆς αἰέκαθεν εἰς ἐκεῖνο καιροῦ τὸν τόπον ἐφορώσης καὶ ἐπισκοπούσης δυνάμεως. μέχρι γοῦν τοῦ σωτηρίου πάθους εἶναι τινὰ θεοῦ δύναμιν ἐπισκοποῦσαν τὸ ἱερὸν καὶ τὸ ἅγιον τῶν ἁγίων ἡγεῖσθαι προσήκει. οὐ γὰρ ἂν ἄλλως καὶ αὐτοὺς ἅμα τοῖς πολλοῖς συνήδρευεν

ἐν τῷ ἱερῷ, τὰς κατὰ νόμους ἑορτὰς ἐπιτελῶν, μὴ οὐχὶ ἔτι συνεστῶτα, καὶ θεοῦ εἶναι
ἄξιον τὸν τόπον εἰδώς. ἦσαν οὖν ἐν τῷ ἱερῷ καὶ προφητεύοντές τινες εἰς ἐκεῖνο
τοῦ καιροῦ, ὥσπερ Ἄννα ἡ προφῆτις ἡ τοῦ Φανουήλ, καὶ Συμεὼν ὁ ἐπὶ τὰς ἀγκάλας
αὐτὸν, βρέφος ἔτι ὄντα λαβὼν, οἷς τε προφητεύουσι τὰ ἀναγεγραμμένα. οὕτω δὲ καὶ
αὐτὸς ὁ κύριος ἡμῶν εἰρήκει τῷ λεπρῷ, ὕπαγε, δεῖξον σεαυτὸν τῷ ἱερεῖ, καὶ προσέ-
νεγκε τὴν θυσίαν, ἣν προσέταξε Μωσῆς εἰς μαρτύριον αὐτοῖς, μὴ οὐχὶ ἔτι δεῖν
ἡγούμενος τὰ κατὰ νόμους ἐπιτελεῖσθαι αὐτόθι, ὡς ἐν ἁγίῳ καὶ θεοῦ ἀξίῳ τόπῳ· οὕ-
τω δ' αὖ τοὺς ἀγοράζοντας καὶ πιπράσκοντας ἐξωθῶν ἔλεγε, γέγραπται ὅτι ὁ οἶκός
μου, οἶκος προσευχῆς κληθήσεται, ὑμεῖς δὲ αὐτὸν ποιεῖτε σπήλαιον λῃστῶν. καὶ αὖθις,
ἄρατε ταῦτα ἐντεῦθεν, καὶ μὴ ποιεῖτε τὸν οἶκον τοῦ πατρός μου οἶκον ἐμπορίου·
εἰ μὴ ἔτι τίμιον σαφῶς δεῖν ἐνόμιζεν ὑπολαμβάνεσθαι τὸν τόπον. ἀλλὰ γὰρ πλη-
σιαζούσης αὐτῶν τῆς ἐσχάτης δυσσεβείας, μετὰ ταῦτα πάντα ἀποφθέγγεται εἰπὼν, ἰδοὺ
ἀφίεται ὑμῖν ὁ οἶκος ὑμῶν ἔρημος. ὃ καὶ αὐτὸ ἐπληροῦτο ὅτε παθόντος αὐτοῦ, τὸ κα-
ταπέτασμα τοῦ ναοῦ ὅλον δι' ὅλου μέσον ἐρράγη, καὶ ᾔρητό τε ἐξ ἐκείνου δυνά-
μει ἡ προσηνὴς τῷ θεῷ κατὰ τὴν τοῦ νόμου διάταξιν θυσία καὶ σπονδή, ἧς ἀρθεί-
σης, καὶ τὸ βδέλυγμα τῆς ἐρημώσεως, κατὰ τὴν ἐν χερσὶ προφητείαν, ἐπηκολούθησε
τῷ τόπῳ. εἰ δὲ καὶ ἐπί τινα χρόνον παραμένειν ἔδοξε τὰ τῆς ἐν τῷ τόπῳ λειτουργίας,
ἀλλ' οὐκέτι γε ταῦτα ἀρεστὰ τῷ θεῷ ἦν, ἀκρίτως καὶ οὐ κατὰ νόμον ἐπιτελούμε-
να. ὥσπερ γὰρ πρόπαλαι ἐξολοθρευθέντος τοῦ χρίσματος, καὶ τῶν κατὰ διαδοχὴν νο-
μίμων ἀρχιερέων πεπαυμένων, ἀπὸ τῆς Ὑρκανοῦ τελευτῆς, οἱ μετὰ ταῦτα παρελθόν-
τες ἀτάκτως καὶ παρανόμως, ἐδόκουν μέν τι ποιεῖν, οὐ μὴν κατὰ τοὺς πρέποντας
ἐπ' ἀρχαῖον θεσμούς, δι' οὓς καὶ ἔφασκεν ἡ προφητεία, ἐξολοθρευθήσεται χρίσμα,
καὶ κρίμα οὐκ ἔστιν ἐν αὐτῷ, τὸ ἄκριτον καὶ παράνομον αὐτῶν διαβάλλουσα. οὕτω
δὴ καὶ ἐπὶ τῆς θυσίας καὶ τῆς σπονδῆς συμβεβηκέναι φήσεις, ὀρθῶς μὲν καὶ κατὰ νόμον
πρὸ τοῦ πάθους τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ἐπιτελουμένης, διὰ τὴν εἰσέτι τότε τὰ τῶν ἁ-
γίων τόπων ἐφορῶσαν δύναμιν, περιαιρεθείσης δὲ αὐτίκα μετὰ τὴν αὐτοῦ τελείαν
καὶ θεοπρεπῆ θυσίαν, ἣν προσήνεγκεν αὐτὸς ἑαυτὸν ὑπὲρ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν,
αὐτὸς ὢν ὁ ἀμνὸς τοῦ θεοῦ, ὁ αἴρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου, ἧς θυσίας πᾶσιν ἀνθρώ-
ποις κατὰ τὰ καινὰ μυστήρια τῆς καινῆς διαθήκης παραδοθείσης, τὰ τῆς παλαιᾶς περιῄ-
ρητο. ὁμοῦ γὰρ τῷ πληροῦσθαι τὸν φάσκοντα λόγον, καὶ δυναμώσει διαθήκην πολλοῖς ἑβ-
δομὰς μία, τὰ τῆς παλαιᾶς διαθήκης περιῄρητο. πότε δὲ τὰ τῆς διαθήκης τῆς καινῆς
ἐδυναμοῦτο, ἢ ὅτε ὁ σωτὴρ καὶ κύριος ἡμῶν μέλλων τελεῖν τὸ μέγα μυστήριον τῆς εἰς
τὸν θάνατον αὐτοῦ προόδου, ἐν νυκτὶ παρεδίδοτο, τὰ σύμβολα τῶν κατ' αὐτὸν ἀπορρή-
των τῆς καινῆς διαθήκης λόγων τοῖς αὐτοῦ παρεδίδου μαθηταῖς; ὁμοῦ γὰρ ταῦτ' ἐπε-
λεῖτο, καὶ ἡ κατὰ Μωσέα παλαιὰ διαθήκη περιῄρητο, ὅπερ ἐδήλου τὸ καταπέτασμα τοῦ
ναοῦ, κατὰ τὸν αὐτὸν ῥηγνύμενον χρόνον. ἀρθείσης γοῦν ἐξ ἐκείνου, καὶ δυνάμει καὶ
ἀληθείᾳ καταλυθείσης θυσίας καὶ σπονδῆς, αἱ μετὰ ταῦτα νομιζόμεναι αὐτόθι ἐπιτε-
λεῖσθαι θυσίαι, ἄσπονδοι καὶ ἀνίεροι ἐν βεβήλῳ τόπῳ καὶ ὑπὸ βεβήλων καὶ ἀνιέρων
ἐπετελοῦντο. δέχου δὲ καὶ τὰς περὶ τούτων Ἰωσήπου μαρτυρίας, κατὰ δὲ τὴν ἡμέραν
τῆς πεντηκοστῆς νύκτωρ οἱ ἱερεῖς παρελθόντες εἰς τὸ ἱερὸν, ὥσπερ αὐτοῖς ἔθος ἦν, πρὸς
τὰς λειτουργίας, πρῶτον μὲν κινήσεως ἔφασαν ἀντιλαμβάνεσθαι καὶ κτύπου· μετὰ δὲ

ταῦτα φωνῆς ἀθρόας λεγούσης, μεταβαίνωμεν ἐντεῦθεν. ταῦτα δὲ ἱστορεῖ μετὰ τὸ πάθος τοῦ σωτῆρος ἡμῶν γεγονέναι. καὶ πάλιν ὁ αὐτός φησι Πιλᾶτον τὸν ἡγεμόνα, αὐτὸν δὴ ἐκεῖνον τὸν ἐπὶ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν, τὰς Καίσαρος εἰκόνας νύκτωρ εἰς τὸ ἱερὸν, ὅπερ οὐκ ἦν θέμις, εἰσκομίσαι, μεγίστην τε ταραχὴν, θορύβου τε καὶ στάσεως ἐμβεβληκέναι τοῖς ἰουδαίοις. αὐτὰ δὴ ταῦτα καὶ ὁ φίλων συμμαρτυρεῖ, τὰς σημαίας φάσκων τὰς βασιλικὰς τὸν Πιλᾶτον νύκτωρ ἐν τῷ ἱερῷ ἀναθεῖναι, ἀρχήν τε στάσεων καὶ συμφορῶν ἐπαλλήλων ἐξ ἐκείνου τοῖς ἰουδαίοις συμπεσεῖν. οὐ διέλιπον οὖν ἔκτοτε τὸ πᾶν ἔθνος καὶ τὴν μητρόπολιν αὐτῶν παντοίων κακῶν ἐπικωμασάντων, ἕως τοῦ ὑστάτου κατ' αὐτῶν πολέμου, καὶ τῆς ἐσχάτης πολιορκίας, καθ' ἣν παντοίοις ἀφανισμοῖς, λιμοῦ τε καὶ λοιμοῦ καὶ μαχαίρας, καταποντισμοῦ δίκην τοῦ κατ' αὐτῶν ὀλέθρου συῤῥεύσαντος, πάντες οἱ κατασυστάντες τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ἡβηδὸν ἐξεκόπησαν. ὅτε καὶ τὸ βδέλυγμα τῆς ἐρημώσεως ἐπὶ τὸ ἱερὸν ἔστη, ὃ καὶ εἰς δεῦρο διέμεινεν, ὁσημέραι ἐπὶ τὸ χεῖρον ἐρημίας ἥκοντι. εἰκὸς δὲ καὶ ἐπιτείνεσθαι αὐτὸ μέχρι τῆς τοῦ βίου συντελείας, κατὰ τὸν ὑπὸ τῆς προφητείας ἀποφανθέντα ὅρον, φήσαντα, καὶ ἕως συντελείας καιροῦ συντέλεια δοθήσεται ἐπὶ τὴν ἐρήμωσιν. ἥντινα φωνὴν ὁ σωτὴρ καὶ κύριος ἡμῶν ἰησοῦς ὁ χριστὸς ἐπεσφραγίσατο εἰπὼν, ὅταν δὲ ἴδητε τὸ βδέλυγμα τῆς ἐρημώσεως, τὸ ῥηθὲν διὰ Δανιὴλ τοῦ προφήτου ἑστὼς ἐν τόπῳ ἁγίῳ, τότε γινώσκετε ὅτι ἤγγικεν ἡ ἐρήμωσις αὐτῆς. εἰ δὲ δυσαπίστως πρὸς ταῦτα ἔχοιεν οἱ ἐκ περιτομῆς, ἐλεγκτέον αὐτοὺς μὴ μόνον ἀναιδῶς πρὸς τὰ ἀληθῆ καὶ ἐναργῆ ἱσταμένους, ἀλλὰ καὶ τὰς προῤῥήσεις ὡς ψευδεῖς, τὸ ὅσον ἐπ' αὐτοῖς, διαβάλλοντας, εἴγε αἱ μὲν εἰς ἑβδομήκοντα ἑβδομάδας ἐτῶν τὸν πάντα περιορίζουσι χρόνον, τὰ ἐν τῷ μεταξὺ συμβησόμενα θεσπίζουσαι· αἱ δὲ σχεδὸν ἤδη χιλιοστοῦ ἔτους ἀπὸ τῆς προφητείας καὶ εἰς ἡμᾶς ἥκοντος, οὐδὲν τῶν γεγραμμένων γεγονὸς ἐπιδείκνυνται, καίτοι ἐξολοθρευθέντος αὐτῶν τοῦ χρίσματος, κατὰ τὴν θείαν πρόῤῥησιν, καὶ τοῦ ἁγιάσματος αὐτῶν, καὶ τῶν πρὶν οἰκητόρων διαφθαρέντων καὶ ἐκπεσόντων ἐν κατακλυσμῷ πολέμου συντετμημένου ἀφανισμοῖς, καὶ τοῦ γε πάντων παραδοξοτάτου εἰσέτι νῦν αὐτόθι ὁρωμένου, λέγω δὲ τοῦ βδελύγματος τῆς ἐρημώσεως εἰς δεῦρο ἑστῶτος ἐν τῷ πρὶν ἁγίῳ τόπῳ, περὶ οὗ καὶ ὁ σωτὴρ καὶ κύριος ἡμῶν τὰς ἐκτεθείσας προήκατο φωνάς. ὧν σαφῶς ὑπ' ὀφθαλμοῖς ὁρωμένων ἡμῖν εἰσέτι νῦν, θαυμάσαι ἐστὶ τοὺς ἐκ περιτομῆς οὐχ οὕτως ἀντιβλέπειν τοῖς ἐναργέσι τολμῶντας, ὅσον ἀβλεπτοῦντας καὶ τὴν διάνοιαν ἐσκοτωμένους, πρὸς τὸ μὴ ὁρᾷν τὰ οὕτω σαφῆ καὶ ἐναργῆ τῶν θείων γραφῶν ἀποτελέσματα. ὃ καὶ πεπόνθασι κατὰ τὴν εἰς αὐτοὺς πληρωθεῖσαν κἀν τούτῳ τοῦ ἡσαΐου φωνὴν, δι' ἧς ἐθέσπισεν αὐτοῖς, εἰπὼν, ἀκοῇ ἀκούσετε, καὶ οὐ μὴ συνῆτε, καὶ βλέποντες βλέψετε, καὶ οὐ μὴ ἴδητε. ἐπαχύνθη γὰρ ἡ καρδία τοῦ λαοῦ τούτου, καὶ τοῖς ὠσὶν αὐτῶν βαρέως ἤκουσαν, καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτῶν ἐκάμμυσαν, μήποτε ἴδωσι τοῖς ὀφθαλμοῖς, καὶ ὠσὶν ἀκούσωσι, καὶ τῇ καρδίᾳ συνῶσι, καὶ ἐπιστρέψωσι, καὶ ἰάσωμαι αὐτούς. ἀλλ' ἐπεὶ καὶ περὶ τῶν πεπιστευκότων ἐθνῶν εἰς τὸν χριστὸν τοῦ θεοῦ πάλαι πρότερον εἴρητο, οἷς οὐκ ἀνηγγέλη περὶ αὐτοῦ, ὄψονται, καὶ οἳ οὐκ ἀκηκόασι, συνήσουσι, τῇ αὐτοῦ χάριτι καὶ τῇ τοῦ πέμψαντος αὐτὸν πατρὸς, ἡμεῖς τε κατὰ τὸ δυνατὸν τὰ φανέντα εἰς τοὺς τόπους εἰρήκαμεν, καὶ τὰ παρ' ἡμῶν ἀφελεστέρῳ εὐγνωμόνως δέξα-

τα παρατεθείκαμεν ἐχόμενα καὶ αὐτὰ ἀκριβείας, ὅθεν καὶ αὐτοῖς ὡς καλῶς ἔχουσι χρηστέον.

Ἀπὸ τοῦ μιχαία.

Σημεῖα χρόνων τῆς τοῦ κυρίου εἰς ἀνθρώπους καθόδου τάδε ἔσεσθαι ὁ προφήτης θεσπίζει, καθαίρεσιν παντελῆ τῶν παρὰ ἰουδαίοις σεμνῶν, ἐθνῶν ἐπίγνωσιν τοῦ παρὰ τοῖς προφήταις καταγγελλομένου θεοῦ, εἰρήνην βαθυτάτην πάντων τῶν ἐθνῶν.

A ἀκούσατε λαοὶ πάντες, καὶ προσεχέτω ἡ γῆ, καὶ πάντες οἱ ἐν αὐτῇ, καὶ ἔσται κύριος ὑμῖν εἰς μαρτύριον, κύριος ἐξ οἴκου ἁγίου αὐτοῦ· διότι ἰδοὺ κύριος ἐκπορεύεται ἐκ τοῦ τόπου αὐτοῦ, καὶ καταβήσεται, καὶ ἐπιβήσεται ἐπὶ τὰ ὕψη τῆς γῆς. καὶ σαλευθήσεται τὰ ὄρη ὑποκάτωθεν αὐτοῦ, καὶ αἱ κοιλάδες τακήσονται ὡς κηρὸς ἀπὸ προσώπου πυρὸς, καὶ ὡς ὕδωρ καταφερόμενον ἐν καταβάσει. δι᾽ ἀσέβειαν ἰακὼβ πάντα ταῦτα, καὶ δι᾽ ἁμαρτίαν οἴκου ἰσραήλ. εἶτα μεθ᾽ ἕτερα πλεῖστα μεταξὺ ἐπισημαίνεται λέγων, ἀκούσατε δὴ ταῦτα οἱ ἡγούμενοι οἴκου ἰακὼβ, καὶ οἱ κατάλοιποι οἴκου ἰσραὴλ, οἱ βδελυσσόμενοι κρίμα, καὶ πάντα τὰ ὀρθὰ διαστρέφοντες, οἱ οἰκοδομοῦντες σιὼν ἐν αἵμασι, καὶ ἱερουσαλὴμ ἐν ἀδικίαις. οἱ ἡγούμενοι αὐτῆς μετὰ δώρων ἔκρινον, καὶ οἱ ἱερεῖς αὐτῆς μετὰ μισθοῦ ἀπεκρίνοντο, καὶ οἱ προφῆται αὐτῆς μετὰ ἀργυρίου ἐμαντεύοντο, καὶ ἐπὶ τὸν κύριον ἐπανεπαύοντο, λέγοντες, οὐχὶ κύριος ἐν ἡμῖν ἐστι; οὐ μὴ ἐπέλθῃ ἐφ᾽ ἡμᾶς κακά. διὰ τοῦτο δι᾽ ὑμᾶς σιὼν ὡς ἀγρὸς ἀροτριαθήσεται, καὶ ἱερουσαλὴμ ὡς ὀπωροφυλάκιον ἔσται, καὶ τὸ ὄρος τοῦ οἴκου κυρίου εἰς ἄλσος δρυμοῦ. καὶ ἔσται ἐπ᾽ ἐσχάτων τῶν ἡμερῶν ἐμφανὲς τὸ ὄρος κυρίου, ἕτοιμον ἐπὶ τὰς κορυφὰς τῶν ὀρέων, καὶ μετεωρισθήσεται ὑπεράνω τῶν βουνῶν, καὶ σπεύσουσιν ἐπ᾽ αὐτὸ λαοὶ, καὶ πορεύσονται ἔθνη πολλὰ, καὶ ἐροῦσι, δεῦτε καὶ ἀναβῶμεν εἰς τὸ ὄρος κυρίου, καὶ εἰς τὸν οἶκον τοῦ θεοῦ ἰακὼβ, καὶ δείξουσιν ἡμῖν τὴν ὁδὸν αὐτοῦ, καὶ πορευσόμεθα ἐν ταῖς τρίβοις αὐτοῦ. ἐκ γὰρ σιὼν ἐξελεύσεται νόμος, καὶ λόγος κυρίου ἐξ ἱερουσαλὴμ, καὶ κρινεῖ ἀνὰ μέσον πολλῶν ἐθνῶν, καὶ ἐλέγξει ἔθνη ἰσχυρὰ, ἕως εἰς γῆν μακράν. καὶ συγκόψουσι τὰς μαχαίρας αὐτῶν εἰς ἄροτρα, καὶ τὰ δόρατα αὐτῶν εἰς δρέπανα, καὶ οὐ λήψεται ἔτι ἔθνος ἐπ᾽ ἔθνος μάχαιραν, καὶ οὐ μὴ μάθωσιν ἔτι πολεμεῖν, καὶ ἀναπαύσεται ἕκαστος ὑποκάτω τῆς ἀμπέλου αὐτοῦ, καὶ ὑποκάτω συκῆς αὐτοῦ, καὶ οὐκ ἔσται ὁ ἐκφοβῶν αὐτοὺς, ὅτι τὸ στόμα κυρίου παντοκράτορος ἐλάλησε ταῦτα. ἤδη καὶ πρότερον ταῦτα ἡμῖν εἰς τοὺς τόπους τεθεώρηται. δέδεικται δὲ ὅπως οὐδὲ ἄλλοτέ ποτε, ἢ ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ἰησοῦ χριστοῦ εἰς ἀνθρώπους ἐπιφανείας, τὰ πάλαι σεμνὰ τῶν ἰουδαίων, ὄρη σιὼν ἐπικαλούμενα καὶ ἱερουσαλὴμ, τά τε ἐπὶ τούτων οἰκοδομήματα, ὁ νεὼς δηλαδὴ, καὶ τὸ ἅγιον τῶν ἁγίων, καὶ τὸ θυσιαστήριον, καὶ ὅσα ἄλλα αὐτόθι εἰς τιμὴν ἀνέκειτο τοῦ θεοῦ ἐκ μέσου ἀρθέντα συνεστάλη, ἀκολούθως τῷ λόγῳ φήσαντι, ἰδοὺ κύριος κύριος ἐκπορεύεται ἐκ τοῦ τόπου αὐτοῦ, καὶ καταβήσεται ἐπὶ τὰ ὕψη τῆς γῆς, καὶ σαλευθήσονται τὰ ὄρη ὑποκάτωθεν αὐτοῦ. ὧν σαλευθέντων, τῆς ἐκ περιττῆς ἀρῆς αἱ ψυχαὶ, κοιλάδες ὀνομαζόμεναι διὰ τὸ ταπεινὸν αὐτῶν, παρὰ θέσιν τῶν παλαιῶν ὑψωμάτων, τὸν τῶν προειρημένων ἀφανισμὸν ἀπολοφυρόμεναι, ὡς κηρὸς ἀπὸ προσώπου πυρὸς ἐκτακήσονται, καὶ ὡς ὕδωρ καταφερόμενον ἐν καταβάσει, διὰ

σι, διὰ τὸ πλῆθος τῶν ἐν αὐταῖς ἀπὸ τῶν κρειττόνων ἐπὶ τὰ χείρω καταπιπτόντων
ὁσημέραι. πάντα δὲ ταῦτά φησιν ἔσεσθαι δι' ἀσέβειαν οἴκου ἰακὼβ, καὶ δι' ἁμαρ-
τίαν οἴκου ἰσραήλ. τίς δ' ἦν ἡ ἀσέβεια καὶ ἡ ἁμαρτία, σαφηνίζων ἑξῆς ἐπιλέγει, οἱ βδε-
λυσσόμενοι κρίμα, καὶ πάντα τὰ ὀρθὰ διαστρέφοντες. οἱ οἰκοδομοῦντες σιὼν ἐν αἵ-
μασι, καὶ ἱερουσαλὴμ ἐν ἀδικίαις. ἐν οἷς αἵμασι κἀκεῖνο ἦν τὸ τῶν ὑστάτων κακῶν
παραίτιον αὐτοῖς γενόμενον, ἐφ' ᾧ τὴν ἀσεβῆ φωνὴν εἰς ἑαυτοὺς ἐπεσπάσαντο, φή-
σαντες, τὸ αἷμα αὐτοῦ ἐφ' ἡμᾶς, καὶ ἐπὶ τὰ τέκνα ἡμῶν. διὰ γοῦν φησὶν αὐτὰ
ταῦτα, ὡς ἀγρὸς, σιὼν ἀροτριαθήσεται, καὶ ἱερουσαλὴμ ὡς ὀπωροφυλάκιον ἔσται.
ἅπερ οὐδ' ἄλλοτε πώποτε, ἢ μετὰ τὰ κατὰ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν τετολμημένα ἀληθῆ
τὴν ἔκβασιν εἴληχεν. ἐξ ἐκείνου γὰρ τοι καὶ εἰς δεῦρο ἐσχάτης ἐρημίας κατα-
λαβούσης τοὺς τόπους, τὸ μὲν πρὶν διαβόητον αὐτῶν σιὼν ὄρος, ἀντὶ τῆς πά-
λαι ἐν αὐτῷ μελέτης καὶ ἀσκήσεως τῶν προφητικῶν καὶ θείων λόγων, ὧν παῖδες
οἱ πρὶν ἑβραίων καὶ θεοφιλεῖς προφῆται, ἱερεῖς τε καὶ διδάσκαλοι τοῦ παντὸς ἔ-
θνους ἐν αὐτῷ διὰ σπουδῆς ἐποιοῦντο, διαφερομένων ἀνδρῶν κατ' οὐδὲν τῆς λοιπῆς
διαφέρουσα χώρας γεωργεῖται, ὡς καὶ ἡμᾶς αὐτοὺς ὀφθαλμοῖς παραλαβεῖν βου-
σὶν ἀρούμενον, καὶ κατασπειρόμενον τὸν τόπον. ἡ δὲ ἱερουσαλὴμ αὐτὴ ὡς ὀπωροφυ-
λάκιον τῆς ἐν αὐτῇ παλαιᾶς ὀπώρας διαφθαρείσης γέγονε, μᾶλλον δὲ εἰς λιθολο-
γίαν, κατὰ τὴν ἑβραϊκὴν ἀνάγνωσιν. ὁ γοῦν ἀκύλας φησὶ, διὰ τοῦτο χάριν ὑμῶν
σιὼν χώρα ἀροτριαθήσεται, καὶ ἱερουσαλὴμ λιθολογηθήσεται. ὑπὸ γὰρ ἀλλοφύ-
λων ἀνδρῶν κατοικισθεῖσα, εἰσέτι καὶ σήμερον λιθολογεῖται, πάντων καὶ τῶν ἡμᾶς αὐ-
τοὺς τὴν πόλιν οἰκούντων, τοὺς ἀπὸ τῆς ἐρημώσεως αὐτῆς λίθους ἀναλεγομένων,
εἴς τε τὰ ἴδια καὶ κοινὰ καὶ δημόσια οἰκοδομήματα. καὶ ἔστιν ὀφθαλμοῖς παραλα-
βεῖν σκυθρωπὸν θέαμα, τοὺς ἐξ αὐτοῦ τοῦ ἱεροῦ καὶ αὐτῶν τῶν πάλαι ἀδύτων καὶ ἁ-
γίων λίθους, εἰς τὰ τῶν εἰδώλων τεμένη, εἴς τε τὰ τῶν πανδήμων θεαμάτων κατα-
σκευάσματα ἀπειλημμένους. ὧν οὕτως ἐναργῶς τοῖς πᾶσιν ὁρωμένων, καὶ ὁ καινὸς
νόμος καὶ λόγος ὁ τῆς καινῆς τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ἰησοῦ τοῦ χριστοῦ διαθήκης ἐκ σιὼν
ποθὲν προεληλυθὼς δῆλος ἂν εἴη· ἐφ' ᾧ μυρία πλήθη λαῶν, ἔθνη τε παντοῖα τῶν πα-
τέρων ἀποστάντα θεῶν, καὶ τῆς παλαιᾶς δεισιδαίμονος πλάνης, τὸν ἐπὶ πάντων
θεὸν ἀνακαλεῖται. διὸ καὶ κατηξίωται τῆς βαθυτάτης εἰρήνης, ὡς μηκέτι πολυαρχίας
εἶναι, μηδὲ βασιλείας κατὰ τόπους, μηδὲ ἔθνος ἐπ' ἔθνος ῥομφαίαν αἴρειν, μηδ', ὡς τὸ
πρὶν, πολέμοις τοῖς κατ' ἀλλήλων σχολάζειν, ἀναπαύεσθαι δὲ τῶν γεωργῶν ἕκαστον ὑ-
ποκάτω ἀμπέλου, καὶ ὑποκάτω συκῆς αὐτοῦ, μηδενὸς ἐκφοβοῦντος αὐτοὺς, κατὰ
τὴν προφητείαν. ὧν οὕτως οὐδ' ἄλλοτέ πω ἐξ αἰῶνος προϋπῆρξεν, ἢ κατὰ τὸ τῶν ῥω-
μαίων ἐπικράτησιν ἀπὸ τῶν χρόνων τῆς ἐπιφανείας τοῦ σωτῆρος ἡμῶν καὶ εἰς δεῦ-
ρο συντελουμένων, ἀναμφίλεκτον ἡγοῦμαι τὴν ἀπόδειξιν εἰληφέναι τὸν χρόνον τῆς
θεσπιζομένης εἰς ἀνθρώπους τοῦ κυρίου παρουσίας.

Ἀπὸ τοῦ ζαχαρίου.

Σημεῖα χρόνων τῆς τοῦ θεοῦ λόγου εἰς ἀνθρώπους παρουσίας, κλῆσίς τε ἐ-
θνῶν, ὑστάτη τε καθαίρεσις τῆς ἱερουσαλήμ.

Τέρπου καὶ εὐφραίνου θύγατερ σιὼν, διότι ἰδοὺ ἐγὼ ἔρχομαι, καὶ κατασκηνώσω ἐν
μέσῳ σου, λέγει κύριος, καὶ καταφεύξονται ἔθνη πολλὰ ἐπὶ τὸν κύριον ἐν τῇ ἡμέ-

ρᾳ ἐκείνῃ, καὶ ἔσονται αὐτῷ εἰς λαόν, καὶ κατασκηνώσουσιν ἐν μέσῳ σου, καὶ ἐπιγνώσῃ ὅτι κύριος παντοκράτωρ ἐξαπέσταλκέ με πρός σε. Καὶ μεθ' ἕτερα πλεῖστα μεταξὺ ἐπιλέγει, χαῖρε σφόδρα θύγατερ Σιών, κήρυσσε θύγατερ Ἱερουσαλήμ. ἰδοὺ ὁ βασιλεύς σου ἔρχεταί σοι δίκαιος καὶ σώζων, αὐτὸς πραῢς καὶ ἐπιβεβηκὼς ἐπὶ ὑποζύγιον καὶ πῶλον νέον. καὶ ἐξολοθρεύσει ἅρματα ἐξ Ἐφραΐμ, καὶ ἵππον ἐξ Ἱερουσαλήμ, καὶ ἐξολοθρευθήσεται τόξον πολεμικόν, καὶ πλῆθος εἰρήνης ἐξ ἐθνῶν. καὶ κατάρξει ἀπὸ θαλάσσης ἕως θαλάσσης, καὶ ἀπὸ ποταμῶν δι' ἐκβολὰς γῆς. Ταῦτα περὶ τῆς τοῦ σωτῆρος ἡμῶν παρουσίας θεσπίσας καὶ νῦν ὁ λόγος, μεθ' ἕτερα περὶ τῆς ἐσχάτης ἐρημώσεως τῆς Ἱερουσαλήμ, τοτὲ μὲν ἐπικεκρυμμένως, καὶ δι' αἰνιγμάτων, τοτὲ δὲ ἀκαλύπτως ἀναφωνεῖ. δι' αἰνιγμάτων μὲν ἐν οἷς φησι, διάνοιξον ὁ Λίβανος τὰς πύλας σου, καὶ καταφαγέτω πῦρ τὰς κέδρους σου. ὀλολυξάτω πίτυς, διότι πέπτωκε κέδρος, διότι μεγάλως μεγιστᾶνες ἐταλαιπώρησαν. ὀλολύξατε δρύες τῆς Βασανίτιδος, ὅτι κατεσπάσθη ὁ δρυμὸς ὁ σύμφυτος. φωνὴ θρηνούντων ποιμένων, ὅτι τεταλαιπώρηκεν ἡ μεγαλωσύνη αὐτῶν. φωνὴ ὠρυομένων λεόντων, ὅτι τεταλαιπώρηκε τὸ φρύαγμα τοῦ Ἰορδάνου. Ταῦτα μὲν δι' αἰνιγμάτων. τὴν δὲ τούτων ἑρμηνείαν ἀνακαλύπτως ὁ αὐτὸς προφήτης ἐπιφέρει λέγων, ἰδοὺ ἐγὼ τίθημι τὴν Ἱερουσαλὴμ ὡς πρόθυρα σαλευόμενα ἅπασι τοῖς λαοῖς κύκλῳ, καὶ ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ, καὶ ἔσται περιοχὴ ἐπὶ Ἱερουσαλήμ. Καὶ ἔσται ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ θήσομαι τὴν Ἱερουσαλήμ, λίθον καταπατούμενον πᾶσι τοῖς ἔθνεσι. πᾶς ὁ καταπατῶν αὐτήν, ἐμπαίζων ἐμπαίξεται, καὶ ἐπισυναχθήσονται ἐπ' αὐτὴν πάντα τὰ ἔθνη τῆς γῆς. καὶ μετ' ὀλίγα ἐπιλέγει, καὶ ἐπιβλέψονται πρός με, ἀνθ' ὧν κατωρχήσαντο, καὶ κόψονται ἐπ' αὐτὸν κοπετὸν ὡς ἐπ' ἀγαπητῷ, καὶ ὀδυνηθήσονται ὡς ἐπὶ πρωτοτόκῳ. τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ μεγαλυνθήσεται ὁ κοπετὸς Ἱερουσαλήμ, ὡς κοπετὸς ῥοῶνος ἐν πεδίῳ ἐκκοπτομένου. καὶ κόψεται ἡ γῆ κατὰ φυλάς, φυλὴ οἴκου Δαβὶδ καθ' ἑαυτήν, καὶ αἱ γυναῖκες αὐτῶν καθ' ἑαυτάς. φυλὴ οἴκου Νάθαν καθ' ἑαυτήν, καὶ αἱ γυναῖκες αὐτῶν καθ' ἑαυτάς. φυλὴ οἴκου Λευὶ καθ' ἑαυτήν, καὶ αἱ γυναῖκες αὐτῶν καθ' ἑαυτάς. φυλὴ τοῦ Συμεὼν καθ' ἑαυτήν, καὶ αἱ γυναῖκες αὐτῶν καθ' ἑαυτάς. πᾶσαι αἱ ὑπολελειμμέναι φυλαί, φυλὴ καθ' ἑαυτήν, καὶ αἱ γυναῖκες αὐτῶν καθ' ἑαυτάς.

Καὶ πάλιν μεθ' ἕτερα τὴν ἐσχάτην τῆς Ἱερουσαλὴμ πολιορκίαν σαφέστερον κηρύττει, λέγων, ἰδοὺ ἡμέραι ἔρχονται τοῦ κυρίου, καὶ διαμερισθήσονται τὰ σκῦλά σου ἐν σοί, καὶ ἐπισυνάξω πάντα τὰ ἔθνη ἐπὶ Ἱερουσαλὴμ εἰς πόλεμον, καὶ ἁλώσεται ἡ πόλις, καὶ διαρπαγήσονται αἱ οἰκίαι, καὶ αἱ γυναῖκες μολυνθήσονται, καὶ ἐξελεύσεται τὸ ἥμισυ τῆς πόλεως ἐν αἰχμαλωσίᾳ, οἱ δὲ κατάλοιποι τοῦ λαοῦ μου οὐ μὴ ἐξολοθρευθῶσιν ἐκ τῆς πόλεως. καὶ ἐξελεύσεται κύριος καὶ παρατάξεται ἐν τοῖς ἔθνεσιν ἐκείνοις, καθὼς ἡμέρα παρατάξεως αὐτοῦ ἐν ἡμέρᾳ πολέμου, καὶ στήσονται οἱ πόδες αὐτοῦ ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ, ἐπὶ τὸ ὄρος τῶν ἐλαιῶν τὸ κατέναντι Ἱερουσαλήμ. εἶτα μεθ' ἕτερα τὰ μεταξύ φησιν, καὶ ἔσται κύριος εἷς, καὶ τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἕν, κυκλοῦν πᾶσαν τὴν γῆν, καὶ τὴν ἔρημον. καὶ αὖθις μεθ' ἕτερα περιγράφων τὴν βίβλον τῆς προφητείας, τὴν κλῆσιν τῶν ἐθνῶν διὰ τούτων θεσπίζει, καὶ ἔσται ὅσοι ἐὰν καταλειφθῶσιν ἐκ πάντων τῶν ἐθνῶν τῶν ἡκόντων ἐπὶ Ἱερουσαλήμ, καὶ ἀναβήσονται κατ' ἐνιαυτόν, τοῦ προσκυνῆσαι τῷ βασιλεῖ κυρίῳ παντοκράτορι, καὶ τοῦ ἑορτάζειν τὴν

ἑορτὴν

ἑορτὴν τῆς σκηνοπηγίας. καὶ ἔσται· ὅσοι ἐὰν μὴ ἀναβῶσιν ἐκ πασῶν τῶν φυλῶν τῆς γῆς εἰς Ἱερουσαλὴμ, τοῦ προσκυνῆσαι τῷ βασιλεῖ κυρίῳ παντοκράτορι, καὶ οὗτοι ἐκείνοις προστεθήσονται. ἐὰν δὲ φυλὴ Αἰγύπτου μὴ ἀναβῇ, μηδὲ ἔλθῃ ἐκεῖ, καὶ ἐπὶ τούτους ἔσται ἡ πτῶσις, ἣν πατάξει κύριος πάντα τὰ ἔθνη τῆς γῆς, ὅσα ἐὰν μὴ ἀναβῇ τοῦ ἑορτάσαι τὴν ἑορτὴν τῆς σκηνοπηγίας. αὕτη ἔσται ἡ ἁμαρτία Αἰγύπτου, καὶ ἡ ἁμαρτία πάντων τῶν ἐθνῶν, ὅσα ἂν μὴ ἀναβῇ τοῦ ἑορτάσαι τὴν ἑορτὴν τῆς σκηνοπηγίας. Ταῦτα καὶ ὁ Ζαχαρίας μετὰ τὴν ἀπὸ Βαβυλῶνος ἐπάνοδον Δαρείου τοῦ Περσῶν βασιλεύοντος προεφήτευε, τῆς Ἱερουσαλὴμ ἄρτι τότε ἀνεγειρομένης ἐκ τῆς προτέρας ἐρημίας, ἣν ὑπὸ Βαβυλωνίων πεπόνθει. συνάγεται δὲ ὁ πᾶς χρόνος ἀπὸ τῆς Δαρείου τοῦ Πέρσου, καὶ ἐπὶ Αὔγουστον Ῥωμαίων βασιλέα, εἰς ἐτῶν ἑβδομάδας ἑπτὰ καὶ ἑξηκονταδύο, τὰς ἐν τῷ Δανιὴλ φερομένας, αἳ γίνεται ἔτη τετρακόσια ὀγδοήκοντα τρία, ὡς ἀπεδείξαμεν ἐν τοῖς μικρῷ πρόσθεν γεγυμνασμένοις, καθ' ἣν ὁ Ζαχαρίας προεφήτευεν. ὅτι δὲ ἐπὶ τῆς Μακεδόνων ἀπὸ Ἀλεξάνδρου καὶ μέχρις Αὐγούστου παραταθείσης, τῶν ἐμφερομένων τοῖς τοῦ προφήτου λόγοις συνίσταταί τι πεπληρωμένον. πότε γὰρ κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους τοῦ παρὰ τοῖς προφήταις θεολογουμένου κυρίου ἀνθρώποις ἐπιστάντος, ἔθνη πολλὰ ἐπιγνόντα αὐτὸν, καὶ μόνον θεὸν αὐτὸν ὁμολογήσαντα, ἐπ' αὐτὸν καταπέφευγε, καὶ γέγονεν αὐτῷ εἰς λαόν; ἢ πότε κατὰ τοὺς Περσῶν ἢ Μακεδόνων χρόνους ὁ προφητευόμενος βασιλεὺς ἐλήλυθεν, ἐπιβεβηκὼς ἐπὶ ὑποζύγιον, καὶ πῶλον νέον; ἢ πότε τοῦ Ἰουδαίων ἔθνους Ἐφραὶμ ὀνομαζομένου, καὶ τῆς Ἱερουσαλὴμ αὐτῆς τὴν βασιλικὴν παράταξιν, ἅρματα καὶ ἵππον ἐπικαλουμένην ἐξωλόθρευσε, τό, τε ὁπλιτικὸν τοῦ Ἰουδαίων ἔθνους καθεῖλε; τοῦτο γὰρ ἐδήλου τὸ λόγιον φάσκον, ἰδοὺ ὁ βασιλεύς σου ἔρχεταί σοι δίκαιος καὶ σώζων, αὐτὸς πραΰς, καὶ ἐπιβεβηκὼς ἐπὶ ὑποζύγιον καὶ πῶλον νέον, καὶ ἐξολοθρεύσει τόξον πολεμικόν. Ταῦτα γὰρ περὶ τῆς καθαιρέσεως τῆς βασιλικῆς ἀξίας τοῦ Ἰουδαίων ἔθνους ἐθεσπίζετο, ἐφ' ᾗ πάλιν τὰ τῆς τῶν ἐθνῶν εἰρήνης συμφώνως τοῖς πρόσθεν ἀποδεδομένοις ἐπιλέγεται, διά τε τοῦ, καὶ πλῆθος εἰρήνης ἐξ ἐθνῶν. ἀνθ' οὗ ὁ Ἀκύλας, καὶ οἱ λοιποὶ ἑρμηνευταὶ ἐκδεδώκασι, καὶ λαλήσει εἰρήνην τοῖς ἔθνεσιν. ὃ καὶ μάλιστα ἀπὸ τῆς Αὐγούστου βασιλείας συνίσταται καὶ πρὸς λέξιν πεπληρωμένον, πάσης μὲν ἐξ ἐκείνου καταλυθείσης πολυαρχίας, εἰρήνης δὲ τὰ πλεῖστα τῆς οἰκουμένης ἔθνη διαλαβούσης. τίς δὲ πρὸ τῶν Ῥωμαϊκῶν χρόνων, ἐπὶ τῶν Περσικῶν ἢ τῶν Μακεδονικῶν τοιοῦτος γέγονεν Ἰουδαίων βασιλεὺς, ὡς ἄρξαι αὐτὸν ἀπὸ θαλάσσης ἕως θαλάσσης, καὶ ἀπὸ ποταμῶν ἕως περάτων τῆς οἰκουμένης. Τοῦτο γοῦν ἐδήλωσαν οἱ λοιποὶ ἑρμηνευταί. ὁ γοῦν Ἀκύλας φησὶ, καὶ λαλήσει εἰρήνην τοῖς ἔθνεσι, καὶ ἡ ἐξουσία αὐτοῦ ἀπὸ θαλάσσης, καὶ ἀπὸ ποταμοῦ, ἕως περάτων τῆς οἰκουμένης. ᾧ συνᾴδει καὶ τὸ ἐν ἑβδομηκοστῷ πρώτῳ ψαλμῷ περὶ τοῦ ἐκ σπέρματος Σολόμωνος γεννησομένου χριστοῦ, ὧδέ πη εἰρημένον, ἀνατελεῖ ἐν ταῖς ἡμέραις αὐτοῦ δικαιοσύνη, καὶ πλῆθος εἰρήνης, ἕως οὗ ἀνταναιρεθῇ ἡ σελήνη, καὶ κατακυριεύσει ἀπὸ θαλάσσης ἕως θαλάσσης, καὶ ἀπὸ ποταμοῦ ἕως περάτων τῆς οἰκουμένης. Ταῦτα γὰρ περὶ τοῦ υἱοῦ Σολόμωνος λέγεται, οὐδὲν λειπόμενα τῶν ἐν τῷ προφήτῃ εἰρημένων. πότ' οὖν ταῦτα καὶ πῶς, ἢ κατὰ ποίους χρόνους γέγονεν, ὁ βουλόμενος ἑρμηνευέτω, ἢ πότε ἄλλοτε μετὰ τὴν ὑπὸ Βαβυλωνίοις πολιορκίαν δεύτερον

ἐμπρησμὸν ὑπέμεινεν ἱερουσαλὴμ, καὶ ὁ ἐν αὐτῇ κατερρίφη νεώς. ὃ καὶ αὐτὸ θαῦ-
μα μέγα ἔχει, ὡς ᾐνίξατο ὁ προφήτης εἰπών, διάνοιξον ὁ λίβανος τὰς θύρας σου, καὶ
καταφαγέτω πῦρ τὰς κέδρους σου. λίβανον γὰρ ἐν τούτοις συνήθως αὐτὸ τὸ ἱερὸν ὀ-
νομάζει· ἐπεὶ καὶ δι' ἑτέρων προφητειῶν ἀποδέδεικται λίβανος αὐτὸς ὁ νεὼς ἐπικε-
κλημένος. τοῦτο δὲ καὶ αὐτοὶ παῖδες ἰουδαίων εἰσέτι νῦν ὁμολογοῦσιν. ἐπεὶ καὶ ἡ-
σαΐας ἐμφερῆ τῷ μετὰ χεῖρας προφήτῃ θεσπίζων ἔφησεν, ἰδοὺ κύριος σαβαὼθ
συνταράσσει τοὺς ἐνδόξους μετὰ ἰσχύος, καὶ οἱ ὑψηλοὶ τῇ ὕβρει συντριβήσονται. ὁ δὲ
λίβανος σὺν τοῖς ὑψηλοῖς πεσεῖται, καὶ ἐξελεύσεται ῥάβδος ἐκ τῆς ῥίζης ἰεσσαὶ, καὶ
ἄνθος ἐκ τῆς ῥίζης ἀναβήσεται, καὶ ἐπαναπαύσεται ἐπ' αὐτὸν πνεῦμα τοῦ θεοῦ. οἷς
ἐπιλέγει, καὶ ἔσται ἡ ῥίζα τοῦ ἰεσσαὶ, καὶ ὁ ἀνιστάμενος ἄρχειν ἐθνῶν, ἐπ' αὐτῷ ἔθνη ἐλπιοῦ-
σι. καὶ ἐνταῦθα γὰρ ὁμοῦ τῇ ἐκ σπέρματος ἰεσσαὶ καὶ δαβὶδ γενέσει τοῦ χριστοῦ, λιβάνου
καθαίρεσις καὶ ἐθνῶν κλῆσις συνῆπται. λίβανον δὲ τὴν ἱερουσαλὴμ διαῤῥήδην ὁ
καὶ ἰεζεκιὴλ σημαίνει λέγων. ὁ ἀετὸς ὁ μέγας, ὁ μεγαλοπτέρυγος, ὁ ἔχων τὸ ἥγημα
εἰσελθεῖν εἰς τὸν λίβανον, καὶ ἀπέκρισε τὰ ἁπαλὰ τῆς κέδρου. ταῦτα γοῦν ὁ αὐτὸς
ἑξῆς διασαφῶν ἐπιλέγει, ὅτι ἂν ἔλθῃ ναβουχοδονόσορ ἐπὶ ἱερουσαλὴμ, καὶ λάβῃ
τοὺς ἄρχοντας αὐτῆς. καὶ τὰ ἑξῆς. ἀλλὰ ταῦτα μὲν ὁ ἰεζεκιὴλ περὶ τῆς προτέρας
ἐδήλου πολιορκίας, μεθ' ἣν ὁ ζαχαρίας περὶ τῆς δευτέρας θεσπίζει. πότε οὖν μετὰ
τοὺς ζαχαρίου χρόνους ἐπὶ τῆς μακεδόνων βασιλείας ἐμπρησμὸν ὑπέμεινεν ὁ νεώς;
ἀλλ' οὐκ ἔστιν εἰπεῖν. μετὰ γὰρ τὴν ὑπὸ βαβυλωνίων πυρπόλησιν, οὐδ' ἄλλοτε δευτέραν
ἢ κατὰ τῖτον καὶ οὐεσπασιανὸν ῥωμαίων αὐτοκράτορας, τὴν διὰ πυρὸς ὑπέμεινε φθο-
ράν, ἐφ' ᾗ πάλιν διὰ αἰνίγματος τοὺς πάλαι ἄρχοντας τοῦ ἔθνους ἐπὶ θρήνους καὶ
ὀλοφυρμοὺς ἀνακαλεῖ φάσκων ὁ λόγος, ὀλολυξάτω πίτυς, διότι πέπτωκε κέδρος,
ὅτι μεγάλως μεγιστᾶνες ἐταλαιπώρησαν· ὀλολύξατε δρύες τῆς βασανίτιδος, ὅτι κα-
τεσπάσθη ὁ δρυμὸς ὁ σύμφυτος· φωνὴ θρηνούντων ποιμένων, ὅτι τεταλαιπώρηκεν
ἡ μεγαλωσύνη αὐτῶν. ὅτε γοῦν καὶ γέγονεν ἡ ἱερουσαλὴμ ὡς πρόθυρα σαλευό-
μενα πᾶσι τοῖς λαοῖς κύκλῳ, καὶ ἐν τῇ ἰουδαίᾳ γέγονε περιοχὴ, ὅ, τε νενομισμένος
αὐτοῖς ἅγιος καὶ ἱερὸς τόπος, εἰσέτι καὶ σήμερον λίθος τυγχάνει καταπατούμενος
πᾶσι τοῖς ἔθνεσι, καὶ πᾶς ὁ καταπατῶν αὐτὴν, ἐμπαίζων ἐμπαίζεται, ἀκολούθως
τῇ προφητείᾳ. ἀλλὰ καὶ ἀνθ' ὧν κατωρχήσαντο τοῦ ταῦτα θεσπίσαντος κυρίου,
οὐ διαλέλοιπεν αὐτοὺς κοπετὸς καὶ ὀδυρμὸς καὶ θρῆνος. οὐ πώποτε γοῦν ἄλλοτε, ἢ
μετὰ τὴν τοῦ σωτῆρος ἡμῶν παρουσίαν, καὶ εἰς τὸν καθ' ἡμᾶς χρόνον, πᾶσαι αἱ φυ-
λαὶ τοῦ ἰουδαίων ἔθνους θρήνων καὶ κοπετῶν ἄξια πεπόνθασι, διὰ τὴν κατα-
λαβοῦσαν αὐτοὺς ἐκ θεοῦ πληγήν, ὑφ' ἧς καὶ ἡ μητρόπολις αὐτῶν ἀλλοφύλοις
ἔθνεσιν ἐξεδόθη, καὶ τὸ ἱερὸν κατεσκάφη, αὐτοί τε τῆς ἰδίας χώρας ἀπελήλαντο, ἐν τῇ
πολεμίᾳ ἐχθροῖς δουλεύοντες. ὧν ἕνεκα πᾶς ὁ οἶκος αὐτῶν, καὶ πᾶσα ψυχὴ αὐτῶν
εἰσέτι καὶ σήμερον θρήνοις ὑποβέβληται. διό φησιν ἡ προφητεία, καὶ κόψεται φυ-
λὴ κατὰ φυλὴν, φυλὴ οἴκου δαβὶδ καθ' ἑαυτὴν, καὶ γυναῖκες αὐτῶν καθ' ἑαυτάς. καὶ
τὰ τούτοις ἑπόμενα. ποῖαι δὲ δὴ μετὰ τοὺς τοῦ ζαχαρίου χρόνους γεγόνασιν ἡμέραι,
ἐν αἷς διεμερίσθη τὰ σκῦλα τῆς ἱερουσαλὴμ, καὶ ἐπισυνήχθη πάντα τὰ ἔθνη ἐπ'
αὐτὴν εἰς πόλεμον, ἥλω τε ἡ πόλις, καὶ διηρπάγησαν αἱ οἰκίαι, καὶ αἱ γυναῖκες ἐμολύνθησαν,
ἀπήχθησάν τε εἰς αἰχμαλωσίαν, ὁμοῦ τε καὶ κατὰ τὸ αὐτὸ ὁ κύριος συμμαχεῖ τοῖς

ἔθνεσι

ἔθνεσι τοῖς τὴν ἱερουσαλὴμ πολεμοῦσι, προστάξαντο ἐν αὐτοῖς; ἢ πότε ἔστησαν οἱ πόδες αὐτοῦ ἐπὶ τὸ ὄρος τῶν ἐλαιῶν; ἢ πότε γέγονε κύριος εἰς βασιλέα ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν, αὐτός τε εἷς κύριος ἐπὶ πάντας ἀνθρώπους, καὶ τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐκυκλοῦτο πᾶσαν τὴν γῆν, καὶ τὴν ἔρημον; ταῦτα γὰρ οὐδὲ ἤδη ποτέ που πρότερον ἔχοι ἄν τις εἰς πέρας ἀχθέντα, ἢ κατὰ τοὺς ῥωμαίων χρόνους, καθ' οὓς ἐμπρησμὸν ὑπέμεινε δεύτερον, μετὰ τὸν ὑπὸ βαβυλωνίων, ὁ νεὼς αὐτῶν, ἥτε πόλις ἐξ ἐκείνου καὶ εἰς δεῦρο ὑπὸ ἀλλοφύλων ἐθνῶν κατοικισθεῖσα δείκνυται· ὅτε καὶ ὁ κύριος ἡμῶν ἰησοῦς ὁ χριστὸς τοῦ θεοῦ τὰς οἰκείας ἐποιεῖτο διατριβὰς ἐπὶ τοῦ ἐλαιῶνος τοῦ ἀντικρὺ
„ τῆς ἱερουσαλὴμ ὄρους, πληρουμένου τοῦ φάσκοντος λόγου, καὶ στήσονται οἱ πόδες αὐτοῦ
„ ἐπὶ τὸ ὄρος τῶν ἐλαιῶν τὸ κατέναντι ἱερουσαλὴμ, τοῦτ' ἔστι τοῦ θεοσεβοῦς πολιτεύματος καθ' ὅλης τῆς ἀνθρώπων οἰκουμένης ἀνοικοδομηθέντος, πάντα τὰ ἔθνη, κατὰ τὴν προφητείαν, τὴν ἑορτὴν τῆς σκηνοπηγίας ἐν παντὶ τόπῳ τῷ θεῷ τῶν προφητῶν πανηγυρίζει, αἰγύπτιοί τε ἐξ ἐκείνου τὸν τῶν ὅλων θεὸν ἐπιγνόντες, τὰς σκηνὰς αὐτῶν ἐφ' ἑκάστης πόλεως καὶ χώρας κατεπήξαντο. εἶεν δ' ἂν αὗται αἱ κατὰ τόπον ἐκκλησίαι τοῦ χριστοῦ. ταύτας γὰρ πολὺ κρείττους τῶν παρὰ μωσεῖ σκηνῶν ἡ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ἰησοῦ χριστοῦ δύναμις καθ' ὅλης συνεπήξατο τῆς ἀνθρώπων οἰκουμένης, εἰς τὸ πᾶν γένος ἀνθρώπων καὶ πάντα τὰ ἔθνη, σκηνοπηγίας ἑορτὴν τῷ ἐπὶ πάντων θεῷ ἐπιτελεῖν. ὅτι τοίνυν καὶ ταῦτα τὰ πάλαι τοῖς ἔθνεσι προαναφωνηθέντα, καθ' ἡμᾶς αὐτοὺς ὁρῶμεν τὴν ἔκβασιν ἀπειληφότα, τάτε τοῦ θρήνου καὶ τοῦ κοπετοῦ ταῖς φυλαῖς τοῦ ἰουδαίων ἔθνους προκεκηρυγμένα, τάτε τῆς πυρπολήσεως τοῦ ἱεροῦ, καὶ τῆς ἐσχάτης αὐτῶν ἐρημίας, ὁμοίως καὶ ταῦτα ταῖς προῤῥήσεσιν εἰσέτι καὶ σήμερον ὀφθαλμοῖς θεωρεῖται, τί λείπεται ἐπὶ τούτοις, ἢ τὸν προφητευόμενον βασιλέα τὸν χριστὸν τοῦ θεοῦ ἐληλυθέναι ὁμολογεῖν, τῶν κατὰ τὴν παρουσίαν αὐτοῦ σημείων ἐφ' ἑκάστῳ τῶν εἰρημένων ἐναργῆ τὴν ἔκβασιν εἰληφέναι ἀποδεδειγμένων;

Ἀπὸ τοῦ ἡσαΐου.

Σημεῖα χρόνων τῆς τοῦ κυρίου παρουσίας, αἰγυπτίων ἐπίγνωσις τοῦ τῶν προφητῶν κυρίου.

Ἰδοὺ κύριος κάθηται ἐπὶ νεφέλης κούφης, καὶ ἥξει εἰς αἴγυπτον, καὶ σεισθήσεται χει-
„ ροποίητα αἰγύπτου ἀπὸ προσώπου αὐτοῦ, καὶ ἡ καρδία αὐτῶν ἡττηθήσεται ἐν αὐ-
„ τοῖς, καὶ ἐπεγερθήσονται αἰγύπτιοι ἐπ' αἰγυπτίους, καὶ πολεμήσει ἄνθρωπος τὸν ἀδελ-
„ φὸν αὐτοῦ, καὶ ἄνθρωπος τὸν πλησίον αὐτοῦ. ἐπεγερθήσονται πόλις ἐπὶ πόλιν, καὶ νό-
„ μος ἐπὶ νόμον, καὶ ταραχθήσεται τὸ πνεῦμα τῶν αἰγυπτίων ἐν αὐτοῖς, καὶ τὴν βου-
„ λὴν αὐτῶν διασκεδάσω, καὶ ἐπερωτήσουσι τοὺς θεοὺς αὐτῶν, καὶ τὰ ἀγάλματα αὐ-
„ τῶν, καὶ τοὺς ἐγγαστριμύθους, καὶ τοὺς ἐκ τῆς γῆς φωνοῦντας. καὶ ἑξῆς μετὰ πλεῖστα δι' αἰ-
„ νιγμάτων εἰρημένα, ἐπιλέγεται, τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ ἔσται θυσιαστήριον τῷ κυρίῳ ἐν
„ χώρᾳ αἰγύπτου, καὶ στήλη πρὸς τὸ ὅριον αὐτῆς τῷ κυρίῳ, καὶ ἔσται εἰς σημεῖον εἰς τὸν
„ αἰῶνα τῷ κυρίῳ ἐν χώρᾳ αἰγύπτου, ὅτι κεκράξονται πρὸς κύριον διὰ τοὺς θλί-
„ βοντας αὐτοὺς, καὶ ἀποστελεῖ αὐτοῖς κύριος ἄνθρωπον, ὃς σώσει αὐτοὺς, κρίνων σώσει
„ αὐτοὺς, καὶ γνωστὸς ἔσται κύριος τοῖς αἰγυπτίοις, καὶ γνώσονται οἱ αἰγύπτιοι κύριον τὸν

» θεὸν ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ, καὶ ποιήσουσι θυσίας, καὶ εὔξονται εὐχὰς τῷ κυρίῳ, καὶ ἀποδώσουσι. καὶ ταῦτα παραλαβόντες ἐκ μέρους διεσαφήσαμεν. εἰ μὲν οὖν μὴ τοὺς πατρῴους θεοὺς καταλιπόντες Αἰγύπτιοι, καθ' ἡμᾶς αὐτοὺς ὁρῶνται τὸν τῶν προφητῶν θεὸν ἐπικαλούμενοι· εἰ μὴ καθ' ὅλης τῆς Αἰγύπτου, κατὰ πάντα τόπον τε καὶ πόλιν καὶ χώραν ἀνεγήγερται θυσιαστήριον τῷ παρὰ μόνοις Ἑβραίοις θεολογουμένῳ θεῷ· εἰ μὴ σέσεισται τὰ χειροποίητα Αἰγύπτου, τῆς περὶ αὐτὰ δαιμονικῆς δυνάμεως ἐκλελοιπυίας, καὶ τῆς παλαιᾶς δεισιδαιμονίας ἐκ τῆς τῶν Αἰγυπτίων ψυχῆς ἀρθείσης· καὶ ἔτι πρὸς τούτοις εἰ μὴ κατὰ ἑκάστην πόλιν καὶ κατὰ ἕκαστον οἶκον πόλεμος ἐμφύλιος τοῖς Αἰγυπτίοις συνίσταται, τῶν μὲν τὸν κύριον, καὶ τὸ σέβας τοῦ θεοῦ τῶν προφητῶν ἀποδεξαμένων, καὶ ἀποστραφέντων τὴν ἐξ αἰῶνος πολύθεον πλάνην, τῶν δὲ διὰ τὸ τοῖς πατρίοις ἔτι προσεστηκέναι κακοῖς τοῖς τὸν κύριον παραδεξαμένοις πολεμούντων· εἰ μὴ εἰσέτι τε δεῦρο ἐπερωτᾷν πειρώμενοι τοὺς ἑαυτῶν θεοὺς καὶ τὰ ἀγάλματα, καὶ τοὺς ἐκ τῆς γῆς φωνοῦντας, καὶ τοὺς ἐγγαστριμύθους, ἀτελῆ καὶ ἄπρακτον τὴν ἐπὶ τάδε καταφυγὴν ποιοῦνται, διὰ τὸ μηκέτι ὁμοίως ἐνεργεῖν δύνασθαι, ὥσπερ τὸ πρὶν, τοὺς δαίμονας· εἰ μὴ πάντα ταῦτα ἔργοις αὐτοῖς τέλος εἰληφότα δείκνυται, μήπω μοι νομίζοιτο τὸ προφητικὸν πεπληρῶσθαι λόγιον, μηδὲ τὸν θεσπιζόμενον κύριον ἐπιδεδημηκέναι τῷ βίῳ τῶν ἀνθρώπων. εἰ δὲ αὐτοῖς ἔργοις κατὰ πολὺ τῶν λόγων ἐναργεστέροις εἰσέτι δεῦρο θεωροῦνται οἱ τὴν Αἴγυπτον οἰκοῦντες, οἱ μὲν τὸν θεὸν τῶν προφητῶν ἐπεγνωκότες, καὶ δι' αὐτὸν τοὺς πατρίους καταλελοιπότες θεούς, οἱ δὲ πρὸς τούτους στασιαστικῶς ἔχοντες· καὶ οἱ μὲν τοὺς θεοὺς αὐτῶν εἰσέτι νῦν ἐπικαλούμενοι καὶ τὰ ἀγάλματα, καὶ τοὺς ἐκ τῆς γῆς φωνοῦντας, μηδέν τι ἐνεργεῖν δυναμένους, οἱ δὲ τῷ κυρίῳ τῶν προφητῶν ἐν πάσῃ τῇ Αἰγυπτίων χώρᾳ θυσιαστήρια κατὰ ἑκάστην ἐκκλησίαν συστησάμενοι, ἔν τε ταῖς θλίψεσι καὶ τοῖς κατ' αὐτῶν διωγμοῖς οὐκέτι τὰ κνώδαλα, οὐδὲ τὰ ἑρπετὰ τῆς γῆς, ὡς θεούς, οὐδὲ τοὺς ἀγρίους θῆρας καὶ τὰ ἄλογα ζῶα, ὁμοίως τοῖς αὐτῶν πατράσι, ἀλλὰ τὸν ἐπὶ πάντων θεὸν ἐπικαλούμενοι, καὶ μόνον αὐτὸν καὶ τὸν αὐτοῦ φόβον ἐν ταῖς αὐτῶν διανοίαις κατειληφότες, εὐχόμενοί τε αὐτῷ εὐχάς, ἀλλ' οὐκέτι τοῖς δαίμοσι, καὶ ἀποδιδόντες τὰς θεοπρεπεῖς ἐπαγγελίας, πῶς οὐχ ἕπεται συνομολογεῖν καὶ τὰ περὶ τῶν ἀποτελεσμάτων εἰς ἔργον ἤδη κεχωρηκέναι; ἦν δὲ ταῦτα, τοῦ κυρίου παρουσία εἰς Αἴγυπτον οὐκ ἀσωμάτως ἀποβεβηκυῖα, ἀλλὰ διὰ νεφέλης κούφης, ἢ καὶ μᾶλλον διὰ πάχους σαρκός. οὕτω γὰρ τὸ ἑβραϊκὸν περιέχει, τὴν ἔνσαρκον αὐτοῦ παρουσίαν αἰνιττόμενον. τοῦτον δὲ οὖν αὐτὸν προϊὼν ἑξῆς ὁ λόγος ἀνθρώπων σωτῆρα ἀπεκάλεσε, φήσας,
» καὶ ἀποστελεῖ αὐτοῖς κύριος ἄνθρωπον, ὃς σώσει αὐτούς. πάλιν γοῦν κατὰ τὸ ἑβραϊ-
» κόν, καὶ ἀποστελεῖ αὐτοῖς κύριος σωτῆρα ὃς σώσει αὐτούς, ἔχει. ὧν οὕτως ἐναργῆ τὴν ἀπόδειξιν παρεχομένων, ἡγοῦμαι καὶ τοὺς χρόνους σαφῶς γεγονέναι, καθ' οὓς τὰ τῆς εἰς ἀνθρώπους τοῦ κυρίου παρουσίας ἐθεσπίζετο. τοσαῦτα διὰ βραχέων τε τὰ περὶ τῶν χρόνων τῆς τοῦ κυρίου εἰς ἀνθρώπους ἐπιφανείας συνῆκται. πλείονα δ' ἄν τις ἐπὶ σχολῆς εὕροι, ἐπὶ τὰς λοιπὰς ἐκπεριιὼν γραφάς. ἡμεῖς γε μὴν τοῖς εἰρημένοις ἀρκεσθέντες, μέτιμεν ἤδη καὶ ἐπὶ τὰς λοιπὰς προφητείας, δι' ὧν τὰ οἰκονομηθέντα ἐν ἀνθρώποις ἀκολούθως αὐτῷ ἐκ τῶν θείων προρρήσεων ἀναλεξόμεθα.

Τάδε

Τάδε ἔνεστιν ἐν τῷ ἐνάτῳ συγγράμματι τῆς περὶ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν εὐαγγελικῆς ἀποδείξεως.

Περὶ τῶν κατὰ τὴν ἐνανθρώπησιν αὐτοῦ πεπραγματευμένων. ἐκ τῶν ὑποσεσημειωμένων αὐτοῦ γραφῶν.

Προοίμιον.

Τί δὴ λείπεται ἐπὶ τούτοις, ἀλλ' ἢ ταῖς ὑποθέσεσιν ἀκολούθως, διηγεῖσθαι τὰ οἰκονομηθέντα ἐπὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως αὐτοῦ δὴ τοῦ θεοῦ λόγου; περὶ οὗ τὰ προπεποιημένα ἐν ὀκτὼ τοῖς πρὸ τούτου συγγράμμασι διεληλύθαμεν, ποτὲ μὲν τὴν κατ' αὐτῶν θεολογίαν διερευνώμενοι, ποτὲ δὲ τὴν οὐρανόθεν εἰς ἡμᾶς κάθοδον, καὶ τὸν τρόπον ὁμοῦ καὶ τὴν προσηγορίαν, καὶ τὸν χρόνον τῆς ἀφίξεως αὐτοῦ διασκοπούμενοι. ὧν ἀποδεδειγμένων, καιρὸς ἤδη τὰ κατὰ τὴν ἐπιφάνειαν αὐτοῦ συνιδεῖν, παραστῆσαί τε ὅπως καὶ τούτων ἕκαστα παρ' Ἑβραίοις προαναπεφώνητο. τό γε μὴν τῆς προρρήσεως ἀποτέλεσμα διὰ τῆς τῶν ἱερῶν εὐαγγελιστῶν μαρτυρίας, καὶ τῆς δι' αὐτῶν ἱστορηθείσης τῶν πραγμάτων ἀποβάσεως ἐπισφραγισθήσεται. πρῶτον οὖν ἁπάντων, ἐπειδὴ τὰ περὶ τῆς γενέσεως αὐτοῦ, γένους τε καὶ φυλῆς καὶ σπέρματος ἀποδέδεικται, φέρε τὰ περὶ τοῦ φανέντος ἐπὶ τῇ γενέσει αὐτοῦ νέου τινὸς καὶ ξενίζοντος παρὰ τοὺς συνήθεις ἀστέρος θεασώμεθα, ἐπεὶ καὶ τοῦτο πάλαι πρότερον ἐκ μακρῶν ἄνωθεν χρόνων παρὰ Μωσεῖ βοώμενον τοῦτον ἱστόρηται τὸν τρόπον.

Ἀπὸ τῶν Ἀριθμῶν.

Περὶ τῶν κατὰ τὴν ἐνανθρώπησιν αὐτοῦ πεπραγματευμένων, καὶ περὶ τοῦ φανέντος ἐπὶ τῇ γενέσει τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ἀστέρος.

Μωσῆς ἐν Ἀριθμοῖς περὶ τοῦ φανέντος ἐπὶ τῇ γενέσει τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ἀστέρος φησί,
» φησὶ Βαλαὰμ υἱὸς Βεώρ, φησὶν ὁ ἄνθρωπος ὁ ἀληθινῶς ὁρῶν, ἀκούων λόγια θεοῦ, ἐπι-
» στάμενος ἐπιστήμην ὑψίστου, καὶ ὅρασιν θεοῦ ἰδών, ἐν ὕπνῳ ἀποκεκαλυμμένοι οἱ ὀφ-
» θαλμοὶ αὐτοῦ. δείξω αὐτῷ, καὶ οὐχὶ νῦν, μακαρίζω, καὶ οὐκ ἐγγίζει. ἀνατελεῖ ἄστρον ἐξ

» ἰακώβ, καὶ ἀναστήσεται ἄνθρωπος ἐξ ἰσραὴλ, καὶ θραύσει τοὺς ἀρχηγοὺς μω-
» άβ, καὶ προνομεύσει πάντας υἱοὺς σὴθ· καὶ ἔσται ἐδὼμ κληρονομία, καὶ ἔσται
» κληρονομία ἡσαῦ ὁ ἐχθρὸς αὐτοῦ, καὶ ἰσραὴλ ἐποίησεν ἐν ἰσχύϊ, καὶ ἐξεγερθή-
» σεται ἐξ ἰακὼβ, καὶ ἀπολεῖ σωζόμενον ἐκ πόλεως. ἐπὶ ταύτῃ φησὶ τῇ προφη-
τείᾳ κινηθέντας τοὺς διαδόχους βαλαὰμ· σώζεσθαι γὰρ αὐτὴν, ὡς καὶ νῦν εἰκὸς, παρ'
αὐτοῖς· ἐπηνίκα συνεῖδον ἐν οὐρανῷ ξενίζοντά τινα παρὰ τοὺς συνήθεις ἀστέρα,
κατὰ κορυφῆς, ὡς ἂν εἴποι τις, καὶ κατὰ κάθετον τῆς ἰουδαίας ἐστηριγμένον, σπουδὴν
πεποιῆσθαι ἐπὶ τὴν παλαιστίνην ἀφικέσθαι γῆν, ἱστορίας ἕνεκα τοῦ διαφανέν-
τος ἀστέρος σημαινομένου βασιλέως. μαρτυρεῖ τούτοις ὁ εὐαγγελιστὴς ματθαῖος
» λέγων, τοῦ δὲ ἰησοῦ γεννηθέντος ἐν βηθλεὲμ τῆς ἰουδαίας, ἐν ἡμέραις ἡρώδου τοῦ βασι-
» λέως, ἰδοὺ μάγοι ἀπὸ ἀνατολῶν παρεγένοντο εἰς ἱερουσαλὴμ λέγοντες, ποῦ ἐστιν ὁ
» τεχθεὶς βασιλεὺς τῶν ἰουδαίων; εἴδομεν γὰρ αὐτοῦ τὸν ἀστέρα ἐν τῇ ἀνατολῇ, καὶ ἤλ-
» θομεν προσκυνῆσαι αὐτῷ. ὅτε καὶ παραπεμφθέντες εἰς βηθλεὲμ ἐπορεύθησαν,
» καὶ ἰδοὺ πάλιν ὁ αὐτὸς ἀστὴρ ὃν εἶδον ἐν τῇ ἀνατολῇ προῆγεν αὐτοὺς, ἕως ἐλθὼν ἐστά-
» θη ἐπάνω οὗ ἦν τὸ παιδίον. ἰδόντες δὲ τὸν ἀστέρα ἐχάρησαν χαρὰν μεγάλην σφό-
» δρα, καὶ εἰσελθόντες εἰς τὴν οἰκίαν εἶδον τὸ παιδίον μετὰ μαρίας τῆς μητρὸς αὐτοῦ, καὶ
» πεσόντες προσεκύνησαν αὐτῷ. ταῦτα μὲν τὸ ἱερὸν εὐαγγέλιον. ὁ δέ γε τῆς προ-
φητείας λόγος ἐπὶ τῇ τοῦ ἀστέρος ἐπιτολῇ, καὶ τῇ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ἰησοῦ χριστοῦ
γενέσει τίνα φησὶν ἔσεσθαι, συνιδεῖν ἄξιον, θραῦσιν ἀρχηγῶν μωὰβ, καὶ προνο-
μὴν υἱῶν σὴθ, καὶ τῶν γε λοιπῶν τοῦ ἰουδαίων ἔθνους πολεμίων κληρονομίαν, οὕτω
δὲ ἤσαν ἐδὼμ καὶ ἡσαῦ. τί δ' ἠνίξατο διὰ τούτων, ἢ διὰ μὲν τῶν ἀρχηγῶν μωὰβ,
τὴν τῶν ἀοράτων ἀρχόντων καθαίρεσιν, αὐτῶν δὴ τῶν πάλαι παρὰ τοῖς μωαβί-
ταις θεολογουμένων δαιμόνων; ἀλλ' οὐχ ἑτέρων ἐμνήσθη, διὰ τὴν εἰδωλολα-
τρείαν τοῦ ἰσραὴλ τὴν ἐπὶ τῆς ἐρήμου γενομένην, ὅτε ἐτελέσθη ὁ λαὸς τῷ βε-
λφεγὼρ· δαίμων δ' ἦν οὗτος ὡς θεὸς παρὰ τῷ βασιλεῖ μωὰβ τῷ βαλὰκ τιμώμε-
νος. ἐπεὶ οὖν νενίκητο ὁ ἰσραὴλ κατὰ τὸν τοῦ καιροῦ πρὸς τῶν ἀοράτων ἀρχόντων
» τοῦ μωὰβ, λέγω δὲ τῶν παρὰ τοῖς μωαβίταις νενομισμένων θεῶν· εἰδωλολάτρη-
» σαν γοῦν καὶ προσεκύνησαν τοῖς γλυπτοῖς, ὡς φησιν ἡ γραφὴ, καὶ ἐτελέσθησαν τῷ βε-
» λφεγὼρ, δαίμων δ' ἦν οὗτος τῶν μωαβιτῶν, ὅτε καὶ ἐξεπόρνευσαν εἰς τὰς μωαβί-
τιδας· εἰκότως τὸ μέλλειν ἔσεσθαί ποτε, καὶ τὴν εἰς τοὐναντίον τῶν πραγμάτων με-
» ταβολὴν κατὰ καιρὸν ὁ βαλαὰμ θεσπίζει λέγων, ἀνατελεῖ ἄστρον ἐξ ἰακὼβ, καὶ ἀνα-
» στήσεται ἄνθρωπος ἐξ ἰσραὴλ, καὶ θραύσει ἡγεμόνας μωάβ. ὥσπερ σαφέστερον ἔλε-
γε, τοὺς μεγαλαυχήσαντας κατὰ τοῦ ἰσραὴλ δαίμονας τῶν μωαβιτῶν, ἐπὶ τῇ γενέσει
τοῦ προφητευομένου, θραῦσίν ποτε καὶ ἅλωσιν παθεῖν, ὧν θραυσθέντων, τοὺς υἱοὺς
σὴθ καὶ ἐδὼμ καὶ ἡσαῦ καὶ τὰ λοιπὰ ἔθνη, ἃ διὰ τούτων σημαίνεσθαι ἡγοῦμαι, τὰ
πάλαι καταδεδουλωμένα τῇ δαιμονικῇ πλάνῃ, μεταβαλόντα τῆς δεισιδαιμονίας
» οἰκεῖα τοῦ θεσπιζομένου γενήσεσθαι. καὶ ἔσται γάρ φησιν ἐδὼμ κληρονομία, καὶ ἔσται
» κληρονομία ἡσαῦ ὁ ἐχθρὸς αὐτοῦ. οἱ γὰρ πάλαι ἐχθροὶ τοῦ θεοῦ καὶ τοῦ ἰσραὴλ, φησὶ,
γενήσονται κληρονομία τοῦ προφητευομένου. αὐτὸς γὰρ ἦν ᾧ εἴρητο πρὸς τοῦ θεοῦ
» καὶ πατρὸς αὐτοῦ, αἴτησαι παρ' ἐμοῦ, καὶ δώσω σοὶ ἔθνη τὴν κληρονομίαν σου. ὧν εἰς τὸν
κλῆρον τῶν ἁγίων μεταστάντων, τοὐναντίον τῷ ἰσραὴλ ἔσεσθαι θεσπίζει. φησὶ γοῦν,

καὶ

» καὶ ἰσραὴλ ἐποίησεν ἐν ἰσχύϊ. τὸ δὲ, ἐποίησεν ἐν ἰσχύϊ τὴν πάντων μεγίστην ἀσέβειαν. διὸ ἐξολοθρευθήσεται ἀπ' αὐτῶν καὶ ἐξαναστήσεται. τίς δὲ ἦν ὁ προφητευόμενος τοῦ θεοῦ λόγος, ὃς καὶ ἀπώλεσε σωζόμενον ἐκ πόλεως; οἶμαι δὲ τὴν ἱερουσαλὴμ αἰνίττεσθαι, ἐξ ἧς ὤλετο πᾶς σωζόμενος, ἢ καὶ τὸ πᾶν τοῦ ἔθνους αὐτῶν πολίτευμα. ταῦτα δὲ ὅποι τέλους ἔτυχεν, ὁμοῦ τῇ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν εἰς ἀνθρώπους ἐκλάμψει, τῶν μὲν πρὶν εἰδωλολατρῶν ἐθνῶν εἰς τὸν αὐτῶν μεταστάντων κλῆρον, τοῦ δὲ ἰουδαίων ἔθνους καὶ τῆς μητροπόλεως αὐτῶν πεπονθότων ὁποῖα οὐδὲ πώποτε, οὐ μακρῶν δεῖν οἶμαι λόγων. ἀλλὰ τὰ μὲν τῆς συμφωνίας, τῆς τε προφητικῆς προῤῥήσεως καὶ τῆς εὐαγγελικῆς συμπεράσεως ὧδέ πως ἐχέτω τέλος. τί δή ποτε τὸ αἴτιον τῆς ἐπιλάμψεως τοῦ φανέντος ἀστέρος, συνιδεῖν ἄξιον. εἰς σημεῖά φησιν ὁ μωϋσῆς, καὶ εἰς καιροὺς τεθεῖσθαι τοὺς πάντας ἐν τῷ στερεώματι ὑπὸ τοῦ θεοῦ ἀστέρας. ξένος δὲ οὗτος καὶ οὐ συνήθης, οὐδὲ τῶν πολλῶν καὶ γνωρίμων εἷς, ἀλλά τις καινὸς καὶ νέος ἀστὴρ ἐπιφανεὶς τῷ βίῳ, σημεῖον ξένου φωστῆρος ἐδήλου καταλάμψαντος τῷ παντὶ κόσμῳ, ὃς ἦν ὁ χριστὸς τοῦ θεοῦ, μέγας καὶ νέος ἀστήρ, οὗ τὴν εἰκόνα συμβολικῶς ὁ φανεὶς τότε τοῖς μάγοις ἐπεφέρετο. ἐπεὶ γὰρ καθ' ὅλης τῆς ἱερᾶς καὶ θεοπνεύστου γραφῆς ὁ προηγούμενος τῆς διανοίας σκοπὸς μυστικώτερα καὶ θεῖα βούλεται παιδεύειν, μετὰ τοῦ καὶ τὴν πρόχειρον διάνοιαν σώζεσθαι ἐν μέρει ἱστορικῶς πεπραγμένων, εἰκότως καὶ ἡ μετὰ χεῖρας πρόῤῥησις ἐπληροῦτο πρὸς λέξιν ἐπὶ τῇ τοῦ προαναφωνηθέντος ἀστέρος ἐπὶ τῇ γενέσει τοῦ σωτῆρος ἡμῶν, προφητείᾳ. λέγονται μὲν οὖν καὶ ἐφ' ἑτέρων ἐπισήμων καὶ ἐπιφανῶν ἀνδρῶν ξενιζόντων ἀστέρων ἐκλάμψεις, οἷαι τῶν καλουμένων παρ' ἄλλοις κομητῶν ἢ δοκίδων ἢ πωγωνιῶν, ἢ τινων ἑτέρων τούτοις παραπλησίων, ἐπὶ μεγάλοις πράγμασιν ἐξ ἔθους ἀναφαινομένων. ἀλλὰ τί γὰρ κρεῖττον ἢ μεῖζον τῷ παντὶ κόσμῳ γένοιτ' ἄν ποτε, ἢ τὸ διὰ τῆς σωτηρίου ἐπιφανείας πᾶσιν ὑπάρξαι ἀνθρώποις νοερὸν φῶς, εὐσεβείας καὶ θεογνωσίας ἀληθοῦς κατάληψιν λογικαῖς ψυχαῖς κομιζόμενον; οὗ δὴ χάριν τὸ μέγα σημεῖον ὁ προφανεὶς ἐδήλου ἀστήρ, μέγαν καὶ νέον φωστῆρα ἐπιλάμψαντα τῷ παντὶ κόσμῳ τὸν χριστὸν τοῦ θεοῦ πᾶσιν αἰνιττόμενος. κατὰ τὸ αὐτὸ δὲ ἡ
» προφητεία ἄνθρωπον ὁμοῦ καὶ ἀστέρα θεσπίζει, δι' ὧν φησιν, ἀνατελεῖ ἄστρον ἐξ
» ἰακώβ, καὶ ἀναστήσεται ἄνθρωπος ἐξ ἰσραὴλ, τὸν μὲν οὐράνιον φωστῆρα τὸν θεὸν λόγον εἶναι, τὸν αὐτὸν δὲ ἄνθρωπον ὀνομάζουσα. διαφόρως δὲ αὐτὴ καὶ ἐν ἑτέροις ἀνατολὴν ὁμοῦ καὶ φῶς καὶ ἥλιον δικαιοσύνης ἀποκαλεῖ, ὡς ἐν τοῖς πρόσθεν ἀπεδείξαμεν. εἶτα τὸ μὲν θεότερον αὐτοῦ, ἅτε φωτίζον πάντα ἄνθρωπον ἐρχόμενον
» εἰς τὸν κόσμον, τῷ τῆς ἀνατολῆς ἐπεφήμισε προσρήματι φήσας, ἀνατελεῖ ἄστρον
» ἐξ ἰακώβ. τὸν δὲ ἄνθρωπον διὰ τὸ συμβὰν περὶ αὐτὸν πάθος, ὡς ἂν πεπτωκότα ἀνα-
» στήσεσθαι θεσπίζει, ὁμοίως οἷς καὶ ἡσαΐας περὶ αὐτοῦ φησι, καὶ ἔσται ἡ ῥίζα τοῦ ἰεσσαὶ, καὶ
» ὁ ἀνιστάμενος ἄρχειν ἐθνῶν, ἐπ' αὐτῷ ἔθνη ἐλπιοῦσι. καὶ σαφές γε τινα τρόπον τὸ φῶς τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ἐκ τοῦ ἰακὼβ ἀνατεῖλαι, τουτ' ἔστιν ἀπὸ τοῦ ἐκ περιτομῆς λαοῦ, πᾶσι τοῖς ἔθνεσιν, ἀλλ' οὐχὶ τῷ ἰακὼβ, ὅθεν καὶ προῆλθεν, ἐξέλαμψε. τοῦτο δὲ καὶ ἀπὸ πλείστων ἑτέρων πάρεστιν ἐκλαβεῖν προφητειῶν ὡς πρὸς αὐτὸν φα-
» σκουσῶν τὸν χριστὸν, ἰδοὺ τέθεικά σε εἰς διαθήκην γένους, εἰς φῶς ἐθνῶν· οὐ μὴν ἀλλὰ
» καὶ ἐκ τῶν τοῦ βαλαὰμ λόγων, δι' ὧν φησιν, ἐξελεύσεται ἐκ τοῦ σπέρματος αὐτοῦ

ἀνθρώπους, καὶ κυριεύσει ἐθνῶν πολλῶν. τίνος δὲ ἐκ σπέρματος, ἢ τοῦ ἰσραήλ, ὡς ἡ σύμφρασις παρίστησι; καὶ δὴ κυριεύσας ἐθνῶν ὁ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν λόγος, ἀρχούσας ἀοράτους καὶ μοχθηρὰς δυνάμεις καθεῖλε, καὶ τὰ πνευματικὰ τῆς πονηρίας, τό, τε εἶδος τὸ δαιμονικόν, ἀρχηγοὺς μωὰβ καὶ σὴθ καὶ ἐδὼμ καὶ ἠσαῦ τροπικώτερον ἐν τοῖς μετὰ χεῖρας ὀνομασμένα. ἀσαφῶς δὲ κείμενον παρὰ τοῖς ἑβδομήκοντα τό, δείξω αὐτῷ καὶ οὐχὶ νῦν, μακαρίζω καὶ οὐκ ἐγγίζει, σαφέστερον ὁ μὲν ἀκύλας ἐξέδωκεν, ὄψομαι αὐτὸν, καὶ οὐ νῦν, προσκοπῶ, ἀλλ' οὐκ ἐγγύς. ὁ δὲ σύμμαχος λευκότερον, φήσας, ὁρῶ αὐτὸν, ἀλλ' οὐκ ἐγγύς. λέγοιτο δ' ἂν ταῦτα ὑπὸ τοῦ βαλαὰμ, ὡς μακροῖς ὕστερον μετ' αὐτὸν χρόνοις μελλόντων ἐπιτελεσθήσεσθαι τῶν δηλουμένων. μετὰ γοῦν δισχιλιοστὸν ἔτος τῆς προρρήσεως ἐπληροῦτο ταῦτα, ἐπὶ τῆς τοῦ σωτῆρος ἡμῶν εἰς ἀνθρώπους ἐπιδημίας.

Ἀπὸ τοῦ ἠσαΐου.

Ὡς ὁ κύριος ἐπιβὰς οὗ ἀνείληφεν ἐξ ἁγίας παρθένου σώματος, ἥξειν εἰς αἴγυπτον ῥητῶς τε καὶ κατὰ διάνοιαν ἐθέσπιζε, πᾶσά τε ἐπὶ τῆς παρουσίας αὐτοῦ καθαιρεθήσεσθαι τῶν ἐθνῶν δεισιδαιμονία.

Ἰδοὺ κύριος κάθηται ἐπὶ νεφέλης κούφης, καὶ ἥξει εἰς αἴγυπτον, καὶ σεισθήσεται τὰ χειροποίητα αἰγύπτου ἀπὸ προσώπου αὐτοῦ, καὶ ἡ καρδία αὐτῶν ἡττηθήσεται ἐν αὐτοῖς. τὸ δ' αἴτιον τοῦ τὸν κύριον ἥξειν εἰς αἴγυπτον θεσπίζεσθαι, τόδε μοι εἶναι δοκεῖ, πρῶτοι μὲν πάντων αἰγύπτιοι τῆς πολυθέου καὶ δαιμονικῆς πλάνης ἀπάρξασθαι λέγονται, καὶ τοῖς λοιποῖς πᾶσιν ἀνθρώποις αἴτιοι καταστῆναι δεισιδαιμονίας, ἀλλὰ καὶ πάντων μᾶλλον περὶ τὰς δαιμονικὰς ἐνεργείας τε καὶ περιεργείας ἠσχολῆσθαι. οὗτοι δὲ καὶ ὑπὸ τῆς ἐνθέου γραφῆς ἐχθροὶ τοῦ λαοῦ τοῦ θεοῦ ἄνωθεν καὶ ἐξ ἀρχῆς γεγονέναι μεμαρτύρηνται, καὶ ὅ γε παλαιὸς αὐτῶν βασιλεὺς ὁμολογῶν μὴ εἰδέναι τὸν κύριον ἀναγέγραπται, ὅτε δὴ ἔφασκεν, οὐκ οἶδα τὸν κύριον, καὶ τὸν ἰσραὴλ οὐκ ἐξαποστελῶ. τὸ δὴ οὖν μέγα θαῦμα τῆς ἐνθέου τοῦ χριστοῦ δυνάμεως παραστῆσαι βουλόμενος ὁ λόγος, θεσπίζει τοῦ κυρίου τὴν εἰς αἴγυπτον ἄφιξιν, ἐφ' ᾗ μεταβολὴν οὐ τὴν τυχοῦσαν τῶν αἰγυπτίων ἔσεσθαι προφητεύει, λέγων ἑξῆς, καὶ γνώσονται οἱ αἰγύπτιοι τὸν κύριον, οἱ πρὶν μὴ εἰδότες αὐτὸν, καὶ εὔξονται τῷ κυρίῳ εὐχάς, καὶ τὰ τούτοις παραπλήσια. ἀνωτέρω μὲν οὖν ἐν τῷ περὶ τούτου κεφαλαίῳ κληρονομία τοῦ θεσπιζομένου ἐδὼμ καὶ ἠσαῦ ἐλέγετο, τῆς ἀλλοτρίας ἰσραὴλ οὕτω σημαινομένης· ἐνταῦθα δὲ ἡ αἴγυπτος, λαὸς οὐκ ἔτι τῶν εἰδώλων, ἀλλ' αὐτοῦ τοῦ παρὰ τοῖς ἰουδαίων προφήταις θεολογουμένου κυρίου θεσπίζεται. ἅπερ εἰ μὲν μὴ ὄψει συντελούμενα θεωρεῖται, οὐκ ἔστιν εἰπεῖν τὴν θεσπιζομένην ἄφιξιν τοῦ κυρίου εἰς τὴν αἴγυπτον γεγονέναι. εἰ δὲ ὑπὲρ πάντα λόγον ἡ ἀλήθεια μαρτυρεῖ τοῖς πράγμασι, καὶ τοῖς ἀγνωμονεστάτοις ἐναργῶς δείκνυσιν αὐτοὺς αἰγυπτίους τὴν μὲν ἐξ αἰῶνος πατροπαραδότου δεισιδαιμονίας ἀνακεχωρηκότας, οἰκειωθέντας δὲ τῷ θεῷ τῶν ταῦτα προαναφωνησάντων προφητῶν, καὶ τοῦτον μόνον σέβοντας, καὶ πάντα θάνατον ἀσπαζομένους ὑπὲρ τῆς εἰς αὐτὸν εὐσεβείας, ὥρα μὴ ἄλλως ταῦτα γεγονέναι συνομολογεῖν, ἢ τοῦ κυρίου ἐληλυθότος εἰς αἴγυπτον, ἀκολούθως τῇ προκειμένῃ προρρήσει. ἔστι μὲν οὖν καὶ ἄλλως τὸν λόγον ἀποδίδοσθαι τροπικῶς

πικῶς τὸν περίγειον κόσμον, εἰς ὃν ὁ λόγος προφητεύει τὸν κύριον ἐπὶ νεφέλης κούφης ἥξειν, οὕτω δὴ ἐκ παρθένου καὶ πνεύματος ἁγίου ληφθέντα αὐτῷ ἄνθρωπον αἰνιττόμενος. χειροποίητα δὲ αἰγύπτου σαλευθήσεσθαι, τὰ τῶν ἐθνῶν ξόανα, καὶ τοὺς ἐν αὐτοῖς δαίμονας, ὡς αὖ πάλιν αἰγυπτίους ἡττωμένους, πάντας τοὺς πάλαι πρότερον περὶ τὴν εἰδωλολατρείαν ἐπτοημένους. πλὴν ἀλλὰ καὶ σωματικῶς τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ἐπικομισθέντος τῇ αἰγυπτίων χώρᾳ, ὅτε, κατὰ τὸν χρησμὸν, ἀναστὰς ὁ ἰωσὴφ παρέλαβε τὴν μαριὰμ καὶ τὸ παιδίον, καὶ ἦλθεν εἰς αἴγυπτον, ἀπορρήτῳ δυνάμει καὶ ἐνεργείᾳ τὰς αὐτόθι δὴ πρὶν οἰκούσας πονηρὰς δυνάμεις εἰκὸς οὐ μικρῶς κεκινῆσθαι, καὶ μάλιστα ὅτε διὰ τῆς μετέπειτα διδασκαλίας αὐτοῦ μυρία πλήθη τῶν τὴν αἴγυπτον οἰκούντων, τῆς τῶν δαιμόνων ἀποφυγόντα πλάνης, ἔτι καὶ νῦν δὴ τὸν τῶν ὅλων ὁμολογεῖ μόνον εἰδέναι θεόν. τὰ δ' ἐν τοῖς ἑξῆς ἐπιλεγόμενα, αἰνιγματώδη ὄντα, πλείονός τε δεόμενα πραγματείας ἐπ' οἰκείας σχολῆς ἑρμηνεύσομεν.

Από τῶν ἀριθμῶν.

Ὡς ὁ χριστὸς εἰς αἴγυπτον ἥξειν, κἀκεῖθεν ἐπανήξειν προείρηται.

« Φησὶ βαλαὰμ υἱὸς βεώρ, φησὶν ὁ ἄνθρωπος ὁ ἀληθινῶς ὁρῶν, φησὶν ἀκούων λόγια ἰσχυροῦ, ὅστις ὅρασιν θεοῦ εἶδεν, ἐν ὕπνῳ ἀποκεκαλυμμένοι οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ,
« ὡς καλοὶ οἱ οἶκοί σου ἰακώβ, αἱ σκηναί σου ἰσραήλ, ὡσεὶ νάπαι σκιάζουσαι. καὶ ὡς
« παράδεισος ἐπὶ ποταμῶν, καὶ ὡσεὶ σκηναὶ ἃς ἔπηξε κύριος, ὡσεὶ κέδροι παρ' ὕδατα.
« ἐξελεύσεται ἄνθρωπος ἐκ τοῦ σπέρματος αὐτοῦ, καὶ κυριεύσει ἐθνῶν πολλῶν, καὶ ὑψωθήσεται ἢ γὼγ βασιλεία, καὶ αὐξηθήσεται ἡ βασιλεία αὐτοῦ. θεὸς ὡδήγησεν αὐτὸν ἐξ
« αἰγύπτου, ὡς δόξα μονοκέρωτος αὐτῷ. ἔδεται ἔθνη ἐχθρῶν αὐτοῦ, καὶ τὰ πάχη αὐτῶν
« ἐκμυελιεῖ, καὶ ταῖς βολίσιν αὐτοῦ κατατοξεύσει ἐχθρόν. κατακλιθεὶς ἀνεπαύσατο ὡς
« λέων, καὶ ὡς σκύμνος, τίς ἐγερεῖ αὐτόν; οἱ εὐλογοῦντές σε εὐλόγηνται, καὶ οἱ καταρώμενοί σε κεκατήρανται. ἀνωτέρω διὰ τῆς προτεταγμένης προφητείας φήσας ὁ
χρησμὸς τὸν κύριον ἥξειν εἰς αἴγυπτον, ἐδήλου τὴν τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ἰησοῦ χριστοῦ διακομιδὴν, τὴν ἅμα τοῖς γονεῦσιν εἰς αἴγυπτον αὐτῷ γενηθεῖσαν. ἐν τούτοις δὲ τὴν ἐπάνοδον ἑξῆς καὶ ἀκολούθως τὴν ἀπ' αἰγύπτου, ἣν ἅμα τοῖς γονεῦσιν εἰς τὴν
« γῆν τοῦ ἰσραὴλ ἐποιήσατο, θεσπίζει λέγων, θεὸς ὡδήγησεν αὐτὸν ἐξ αἰγύπτου. μόνος δὲ οὗτος ὁ σωτὴρ καὶ κύριος ἡμῶν ἰησοῦς ὁ χριστὸς τοῦ θεοῦ καὶ οὐδεὶς ἄλλος, ὁ ἐκ τοῦ σπέρματος ἰσραὴλ, καὶ τοῦ ἰουδαίων ἔθνους προελθὼν, καὶ πολλῶν κατακυριεύσας ἐθνῶν, ὥστε ἀναμφιλόγως ὁμολογεῖσθαι πέρας ἔχειν ἐπ' αὐτῷ καὶ τὴν προκειμένην προφητείαν, διαρρήδην ἐκφωνοῦσαν, ὅτι δὴ ἐκ τοῦ ἰουδαίων ἔθνους ἐξελεύσεταί τις ἄνθρωπος, καὶ κυριεύσει ἐθνῶν πολλῶν. ἢ λεγέτω ὁ βουλόμενος, εἰ ἔχοι ἄλλον συστῆσαι τῶν πώποτε παρ' ἑβραίοις ἐνδόξων, πολλῶν ἐθνῶν ἄρξαντα. ἀλλ' οὐκ ἂν εἴποι τις, ὅτι μηδὲ γέγονεν. ἐπεὶ δέ γε τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ἂν καὶ ἡμεῖς μὴ λέγωμεν, αὐτή γε ἡ ἀλήθεια βοήσει καὶ μέγα κεκράξεται, ἄντικρυς παριστῶσα, ὅπως ἡ ἔνθεος αὐτοῦ δύναμις, διὰ τοῦ ἀναληφθέντος αὐτῷ ἐκ σπέρματος ἰσραὴλ τοῦ κατὰ σάρκα ἀνθρώπου ἐκυρίευσε, καὶ εἰσέτι νῦν κυριεύσει ἐθνῶν πολλῶν. αὐτὸς ἄρα ἐστὶν ἐκεῖνος ὃν καὶ οὐδ' ἄλλος, ὃν ἡ προφητεία προηγόρευσε, καθ' ὃν καὶ ἡ γὼγ ὑψώθη βασιλεία τῆς χριστοῦ δυνάμεως συναυξούσης. τοῦτον δ' ἐνταῦθά φησιν ἀνατεῖλαι καθ' ἑβραίους

τῆς τότε τῆς ῥωμαίων βασιλείας, ἣ καὶ συνήκμασεν ἡ χριστοῦ διδασκαλία. μέμνηται δὲ τοῦ γὼγ καὶ ὁ προφήτης ἰεζεκιὴλ, ἄρχοντα ῥὼς μοσὸχ καὶ θοβὲλ ὀνομάζων· διὰ μὲν τοῦ ῥὼς τὴν ῥωμαίων, ὡς ἔοικε, πόλιν αἰνιττόμενος, ἐπεὶ καὶ ἀρχὴ καὶ κεφαλὴ κατὰ τὴν ἑβραίων φωνὴν διὰ τοῦ ῥὼς δηλοῦται· διὰ δὲ τοῦ μοσὸχ, τὴν μυσίαν, καὶ τὰ πέριξ ταύτης ἔθνη, ὅσα νῦν οἰκεῖα ῥωμαίων ἐστί· διὰ δὲ τοῦ θοβὲλ, τὴν ἰβηρίαν, οὕτω πως ἀπὸ τοῦ θοβὲλ γεγονέναι φάσκων θοβηνοὺς τοὺς ἴβηρας. ὃν ἁπάντων ἄρχοντα τὸν γὼγ ὑψωθήσεσθαί φησιν ἐπὶ τῆς τοῦ προφητευομένου χριστοῦ παρουσίας, ὃν ὁ θεὸς ὡδήγησεν ἐξ αἰγύπτου, ὅτε κατὰ τὸν ματθαῖον ἐπιβουλεύοντος τοῦ ἡρώδου παιδὶ ὄντι αὐτῷ, χρηματισθεὶς ὁ ἰωσὴφ παρέλαβε τὸ παιδίον, καὶ τὴν μητέρα αὐτοῦ, καὶ ἐπανῆλθεν εἰς γῆν ἰσραήλ. δόξα δὲ μονοκέρωτος αὐτῷ τῷ χριστῷ παρῆν, διὰ τὸ ἐν αὐτῷ εὐδοκηκέναι κατοικῆσαι πᾶν τὸ πλήρωμα τῆς θεότητος, κατὰ τὸν ἱερὸν ἀπόστολον. διόπερ ὡς κέρας ἐπιγραφόμενος τὸν τῶν ὅλων θεὸν καὶ πατέρα αὐτοῦ, μονοκέρως καὶ ἐν ἑτέραις γραφαῖς ὠνομάσθη. ὁ δὴ αὐτὸς τοῦ θεοῦ λόγος τοῖς νοητοῖς καὶ λογικοῖς αὐτοῦ βέλεσι τὸν ἐχθρὸν καὶ ἀντικείμενον αὐτῷ διάβολον, πάσας τε τὰς ἀμφ' αὐτὸν ἀοράτους καὶ πονηρὰς δυνάμεις, διὰ κρείττονος καὶ ἀκαταμάχου δυνάμεως ἤλαυνεν, εἰσέτι τε νῦν κυριεύει ἐθνῶν πολλῶν, ὧν τὰ πάχη καὶ τὸ φρόνημα τῆς σαρκὸς λεπτύνων, ἐπὶ τὴν στενὴν ὁδὸν τῆς αἰωνίου ζωῆς ἐπιτηδείους κατασκευάζει. ἀλλὰ καὶ κατακλιθεὶς αὐτός ἐστιν ὁ ἐξ ἰσραὴλ προελθὼν ἄνθρωπος, ὁ κατακυριεύσας ἐθνῶν πολλῶν, ἀνεπαύσατο, φησὶν, ὡς λέων, οὕτω δηλαδὴ τὴν ἀνεδέξατο οἰκονομίαν, καθ' ἣν ὥσπερ τις βασιλικὸς καὶ θαρραλέος θὴρ ἀνεπαύσατο, μηδενὸς αὐτοῦ τὴν ἀρχὴν καὶ τὴν βασιλείαν μεταστήσασθαι δυναμένου, πάντες τε οἱ τὸν χριστὸν εὐλογοῦντες, λόγῳ τε καὶ βίῳ σεμνύνοντες τὴν ἀρετὴν τοῦ διδασκάλου, τῆς ἐκ θεοῦ μετειλήφασιν εὐλογίας, αὔξοντες ὁσημέραι καὶ πληθύνοντες, κατὰ τὸ, αὐξάνεσθε, καὶ πληθύνεσθε, καὶ πληρώσατε τὴν γῆν, ἀληθέστερον ἐπ' αὐτῶν καὶ θεοπρεπέστερον τῆς θείας ἐκτελουμένης φωνῆς. ὡς ἔμπαλιν οἱ ἀπάρξαντες τῆς κατ' αὐτοῦ ἐπιβουλῆς εἰσέτι καὶ νῦν αὐτὸν ἐν τοῖς αὐτῶν συνεδρίοις ἀρώμενοι, τὴν ἐκ θεοῦ κατάραν ἐξ ἐκείνου καὶ εἰσέτι δεῦρο καθ' ἑαυτῶν ἐπεσπάσαντο. διὸ καὶ τὴν ἐσχάτην οὐ μόνον τῆς βασιλείας, ἀλλὰ καὶ τοῦ πάλαι σεμνοτάτου αὐτῶν ἁγιάσματος ἐρημίαν τε καὶ φθορὰν οὐ παύονται ὀφθαλμοῖς ὁρῶντες. ἄξιον δὲ παραθεῖναι τοῖς μετὰ χεῖρας τὴν πρὸς τὸν ἰούδαν τοῦ ἰακὼβ προφητείαν, ἣν καὶ αὐτὴν ἐναργέστατα εἰς τὸν ἡμέτερον σωτῆρα ἐφαρμόζειν παρεστησάμην, συνιδεῖν τε τὴν ἐν ἑκατέροις συμφωνίαν. ὡς γὰρ ἐνταῦθα εἴρηται, ἐξελεύσεται ἄνθρωπος ἐκ τοῦ σπέρματος αὐτοῦ, δηλονότι τοῦ ἰακὼβ, οὕτω κἀκεῖ, ἐκ βλαστοῦ υἱέ μου ἀνέβης, εἴρητο ὑπ' αὐτοῦ τοῦ ἰακὼβ πρὸς τὸν προφητευόμενον. καὶ ὡς ἐπὶ τοῦ προόντος λέγεται τὸ, καὶ κυριεύσει ἐθνῶν πολλῶν, ὁμοίως καὶ ἐν ἐκείνοις τὸ, καὶ αὐτὸς ἔσται προσδοκία ἐθνῶν. καὶ πάλιν ἐνταῦθα μὲν, ἔδεται, φησὶν, ἔθνη ἐχθρῶν αὐτοῦ, καὶ τοῖς βολίσιν αὐτοῦ κατατοξεύσει ἐχθρόν· ὡσαύτως δὲ καὶ ἐν ἐκείνοις, αἱ χεῖρές σου ἐπὶ νώτου τῶν ἐχθρῶν σου, ἐγένετο. καὶ τὸ, σκύμνος λέοντος ἰούδα, καὶ τὸ, ἀναπεσὼν ἐκοιμήθης ὡς λέων, καὶ ὡς σκύμνος, τίς ἐγερεῖ αὐτόν; ἐν ἐκείνοις εἰρημένον, οὐδέν μοι δοκεῖ διαφέρειν τῆς μετὰ χεῖρας λέξεως φασκούσης, κατακλιθεὶς ἀνεπαύσατο ὡς λέων, καὶ ὡς σκύμνος, τίς ἀναστήσει αὐτόν; ταῦτα δὲ εἰκότως εἰς ταυτὸν συνηγάγομεν, ἵν' ὥσπερ ἐπὶ στόμα-

τος δύο μεμαρτύρηται τῆς ἐν τῇ προφητείαις συμφωνίας, ἡ περὶ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ἀπόδειξις βεβαιοτέραν λάβοι τὴν κύρωσιν. πάντα δὴ οὖν τὰ εἰς τὴν τοῦ ἰακὼβ προῤῥησιν τεθεωρημένα ἁρμόσοιεν ἂν καὶ εἰς τὴν τοῦ βαλαὰμ, τῆς ὁμοιότητος τῶν λεγομένων ἕνεκα. εἰ δὲ ἐκεῖνα διὰ πολλῆς ἀποδείξεως ἐπὶ τὸν ἡμέτερον σωτῆρα πεπληρωμένα συνέστη, ἀκόλουθον ἂν εἴη καὶ τὰ παρόντα ὁμολογεῖν.

Ἀπὸ τοῦ ὠσηέ.

Ἔτι περὶ τοῦ, ἐξ αἰγύπτου ἐκάλεσα τὸν υἱόν μου, καὶ περὶ ἡρώδου τοῦ βασιλέως, καὶ περὶ τῆς καθαιρέσεως τῆς ἰουδαίων βασιλείας.

Καὶ ἐξαναστήσεται ἀπώλεια ἐν τῷ λαῷ σου, καὶ πάντα τὰ περιτετειχισμένα σου οἰ-
" χήσεται. ὡς ἄρχων σαλαμὰν ἐκ τοῦ οἴκου ἱεροβοὰμ, ἐν ἡμέραις πολέμου μητέ-
" ρα ἐπὶ τέκνοις ἠδάφισαν. οὕτω ποιήσω ὑμῖν οἶκος ἰσραὴλ, ἀπὸ προσώπου τῶν ἀδι-
" κιῶν ὑμῶν. ὄρθρου ἀπερρίφη βασιλεὺς ἰσραὴλ, διότι νήπιος ἰσραὴλ, καὶ ἐγὼ ἠγάπη-
" σα αὐτὸν, καὶ ἐξ αἰγύπτου μετεκάλεσα τὰ τέκνα αὐτοῦ. ἀκολουθήσας τῷ ἑβραϊκῷ, ἐξ
" αἰγύπτου ἐκάλεσα τὸν υἱόν μου, ἐξέδωκεν ὁ ἀκύλας. ἀναγκαίως δὲ τὸ ῥητὸν ἐπισημειωσάμην, ἐπεὶ καὶ ὁ ματθαῖος τίθειται τὴν προφητείαν, ὁπηνίκα εἰς αἴγυπτον διαχωρισθῆναι τὸν ἰησοῦν, κἀκεῖθεν ἐπανελθεῖν ἐπὶ τὴν γῆν τοῦ ἰσραὴλ ἐδήλου. εἰ δὲ ἐπιμέμφοιτό τις τῇ εἰς αἴγυπτον ἀναχωρήσει τοῦ σωτῆρος ἡμῶν, ἴστω κατὰ λόγον αὐτὴν γεγονέναι. οὔτε γὰρ ἐπιχεῖν τὸν ἡρώδην τῆς αὐτοπροαιρέτου κακίας προσῆκον ἦν, οὔτ' ἂν βρέφος ἔτ' ὄντα τὸν σωτῆρα τῶν θαυμάτων ἄρξασθαι, καὶ πρὸ καιροῦ τὴν θείαν ἐπιδείκνυσθαι δύναμιν. ὅθεν ἂν εἰκότως ἐπράχθη, εἰ παραδόξως ἐπιβουλεύοντα αὐτῷ τὸν ἡρώδην μετῆλθεν, μηδαμῶς ὑπομείνας τὴν εἰς αἴγυπτον ἅμα τοῖς γονεῦσιν ἀναχώρησιν. ἀλλὰ γὰρ ἦν τῆς κρείττονος οἰκονομίας ἐπὶ καιροῦ τοῦ προσήκοντος τῶν τῆς θεότητος ἄρξασθαι θαυμάτων, ὥς γε διὰ παντὸς τοῦ βίου τὸ πρᾶον καὶ ἀνεξίκακον μεμαρτύρηται, προχείρως μὲν εἰς τὰς εὐποιΐας καὶ τὰς κοινὰς εὐεργεσίας γινομένου, μηδένα δὲ τῶν μὴ ἀκουόντων ἀμυνομένου, μηδὲ ὅτε ὡς πρόβατον ἐπὶ σφαγὴν ἤγετο, καὶ ὡς ἀμνὸς ἐναντίον τοῦ κείροντος ἄφωνος. πῶς οὖν εἰκὸς ἦν τὸν τοιοῦτον δεῖν ἐν παιδίῳ μὴ οὐχὶ ὑποχωρῆσαι τῇ τοῦ ἡρώδου κακίᾳ, ᾧ καὶ ἐν ἀνδρὶ τὸ ἀναχωρεῖν καὶ τοὺς πονηροὺς ἐκκλίνειν μεμαρτύρηται, ἐπικρύπτεσθαί τε καὶ ὑποφεύγειν τὸν ἐπὶ ταῖς παραδοξοποιΐαις ἔπαινον; παρῄνει γοῦν τοῖς ὑπ' αὐτοῦ θεραπευομένοις μηδενὶ λέγειν. εἰ δ' ἐπὶ τὸν λαὸν τὴν προφητείαν ἀναφέροι τις, φάσκων περὶ τοῦ ἐκ σπέρματος τοῦ ἰσραὴλ λαοῦ εἰρῆσθαι, ἐπιστησάτω τῇ τοῦ λόγου ἀκολουθίᾳ, ταῦτα ἔσεσθαι φησάσῃ μετὰ τὸ εἰπεῖν ὡς πρὸς
" αὐτὴν τὴν ἱερουσαλὴμ, καὶ ἐξαναστήσεται ἀπώλεια ἐν τῷ λαῷ σου, καὶ πάντα πε-
" ριτετειχισμένα σου οἰχήσεται. καὶ ἄπερ, φησὶν, ὁ τοιόσδε ἄρχων πέπονθεν κατὰ τὸν ἐπελθόντα αὐτῷ πόλεμον, ἐν ᾧ μητέρα ἐπὶ τέκνοις ἠδάφισαν, τὰ παραπλήσια καὶ ὑμῖν αὐτοῖς ποιήσω διὰ τὰς κακίας ὑμῶν. ὑμῖν δὲ τίσι ἢ τοῖς καλουμένοις ἰσραηλίταις, οἳ καὶ ἀπερρίφητε σὺν τῷ βασιλεῖ ὑμῶν; τὴν ἡρώδην αἰνιττόμενος.
" καὶ ταῦτά γε πάντα πεπόνθατε, διότι παῖς, φησὶν, ἰσραὴλ, καὶ ἐγὼ ἠγάπησα αὐτὸν,
" καὶ ἐξ αἰγύπτου ἐκάλεσα τὸν υἱόν μου. πῶς γὰρ οἷόν τε κατὰ τὸ αὐτὸ τοῖς αὐτοῖς ἐπιμέμφεσθαι, καὶ πάλιν τοὺς αὐτοὺς ἐπαινεῖν; ἀλλ' ἦν ὁ ἀληθὴς νοῦς ταύτην ἔχων θεω-

εἶναι. ἰσραὴλ γὰρ ὁ χριστὸς καὶ κατὰ ἑτέρας ἀνηγόρευται προφητείας, ὥσπερ οὖν
καὶ ἐπὶ τῆς παρούσης. ἐπεὶ τοίνυν ἐστί, φησὶν, ὑπήκοός μοι γενόμενος, μορφὴν δού-
λου εἴληφε, καὶ γέγονε παιδίον ἀγαπητὸν ἐμοὶ, πᾶσαν τὴν ἐμὴν ἐκτελέσας βου-
λὴν, διὰ τοῦτο αὐτὸν μὲν ἀπὸ τῆς αἰγύπτου, εἰς ἣν ἐνανθρωπήσας κατεληλύθει, οὕ-
τω δηλουμένου τοῦ περιγείου τόπου, ἢ καὶ ἐξ αὐτῆς τοῦ περιχείρου, οἷα γνήσιον καὶ ἀ-
γαπητὸν υἱὸν ἀνεκαλεσάμην· ὑμᾶς δὲ, τοὺς περὶ οὓς ὁ λόγος, σὺν καὶ τῇ ὑμετέρα
βασιλεία ὄλεθρος καὶ ἀπώλεια περιλήψεται. ταῦτα μὲν ἡ προφητεία. πρόδη-
λον δὲ ὅπως ἀπὸ τῶν τοῦ σωτῆρος ἡμῶν χρόνων πολιορκηθείσης τῆς ἱερουσαλὴμ, κα-
θῃρέθη τε εἰς τὸ παντελὲς ἀπερρίφη ἡ μέχρι τότε συστᾶσα τοῦ ἰουδαίων ἔθνους αὐ-
τονομία τε καὶ ἀρχή. πλὴν ἀλλὰ τείνει ἤδη τὰ περὶ τῆς αἰγύπτου καὶ τῆς αὐτόθι
ἀφίξεως αὐτοῦ πεπροφήτευται. εἰ δέ τις αὐτὰ μηδαμῶς ἐφαρμόζειν ἐπὶ τὸν ἡ-
μέτερον λέγοι σωτῆρα, ἀλλά τά γε τῆς τοῦ ματθαίου παραθέσεως ἀπὸ τῆς παρὰ
„ μωσεῖ μαρτυρίας αὐτοῦ προειλημμένα, ἣν καὶ ἀρτίως διεληλύθαμεν, τὸ, ὁ θεὸς ὡδή-
„ γησεν αὐτὸν ἐξ αἰγύπτου, διηγούμενοι. ἐπεὶ μηδὲ αὐτὸς ὁ εὐαγγελιστὴς ἀπὸ τῆς τοῦ ὠ-
σηὲ προφητείας εἰλῆφθαι αὐτῷ τὸ λόγιον ἔφησεν, ὡς δύνασθαι καὶ πόθεν ἐπι-
ζητήσαντας, εὑρεῖν αὐτὸ κείμενον, ὅθεν εἰκὸς τὸν εὐαγγελιστὴν πεποιῆσθαι αὐτοῦ
τὴν ἔκθεσιν.

Ἀπὸ τοῦ ἡσαΐου.

Περὶ τοῦ κατὰ τὴν ἔρημον ἰωάννου κηρύγματος.

Φωνὴ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ, ἑτοιμάσατε τὴν ὁδὸν κυρίου, εὐθείας ποιεῖτε τὰς τρί-
„ βους αὐτοῦ. πᾶσα φάραγξ πληρωθήσεται, καὶ πᾶν ὄρος, καὶ βουνὸς ταπεινωθήσε-
„ ται, καὶ ἔσται τὰ σκολιὰ εἰς εὐθεῖαν, καὶ αἱ τραχεῖαι εἰς ὁδοὺς λείας. καὶ ὀφθήσεται ἡ δόξα
„ κυρίου, καὶ ὄψεται πᾶσα σὰρξ τὸ σωτήριον τοῦ θεοῦ, ὅτι κύριος ἐλάλησεν. ἔδει καὶ ταύ-
την ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ἐπὶ πέρας ἐλθεῖν τὴν προῤῥησιν. διό φησι κατὰ
„ τὸν εὐαγγελιστὴν λουκᾶν, ἐν ἔτει πεντεκαιδεκάτῳ τῆς ἡγεμονίας τιβερίου καίσαρος,
„ ἐπιτροπεύοντος ποντίου πιλάτου τῆς ἰουδαίας, καὶ τῶν τούτῳ συναριθμουμένων, ἐγέ-
„ νετο ῥῆμα θεοῦ ἐπὶ ἰωάννην τὸν τοῦ ζαχαρίου υἱὸν, ἐν τῇ ἐρήμῳ. ὃς ἐλθὼν εἰς πᾶσαν
„ τὴν περίχωρον τοῦ ἰορδάνου, ἐκήρυσσε βάπτισμα μετανοίας εἰς ἄφεσιν ἁμαρ-
„ τιῶν. τούτοις δὲ οὖν ὁ εὐαγγελιστὴς ἐπιμαρτυρεῖ λέγων, καθὼς γέγραπται ἐν βίβλῳ
„ λόγων ἡσαΐου τοῦ προφήτου· φωνὴ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ, ἑτοιμάσατε τὴν ὁδὸν κυρίου.
„ καὶ τὰ ἑξῆς. τί δὴ οὖν ἐβόα ἡ διὰ τοῦ ἰωάννου φωνὴ ἐπὶ τῆς ἐρήμου κηρύσσουσα, ἢ τοῖς
ἐκπορευομένοις ὄχλοις βαπτισθῆναι ὑπ᾽ αὐτοῦ, ὡς ἑρπετοῖς ἐρήμου τυγχάνου-
„ σιν, οἰκείως τῇ προφητείᾳ, γεννήματα ἐχιδνῶν, τίς ὑπέδειξεν ὑμῖν φυγεῖν ἀπὸ τῆς
„ μελλούσης ὀργῆς; πάλιν τε αὖ τὰς σκολιὰς ψυχὰς εἰς εὐθείας, καὶ τὰς τραχείας εἰς ὁδοὺς
„ λείας μετασκευάζουσα ἔφασκε τοῖς αὐτοῖς, ποιήσατε οὖν καρποὺς ἀξίους τῆς με-
„ τανοίας. καὶ ταῦτά γε συνετελεῖτο προπαρασκευάζοντος ἰωάννου τοὺς ὀψομένους τὴν
δόξαν κυρίου, καὶ τὸ καλούμενον σωτήριον τοῦ θεοῦ, οὐκ ἄλλον ὄντα τοῦ χριστοῦ, ὡς
„ ἐμαρτύρει λέγων, ἐγὼ μὲν ὑμᾶς ὕδατι βαπτίζω, ἔρχεται δὲ ὁ ἰσχυρότερός μου
„ ὀπίσω μου, οὗ οὐκ εἰμὶ ἄξιος τὰ ὑποδήματα βαστάσαι, αὐτὸς ὑμᾶς βαπτίσει
„ ἐν πνεύματι ἁγίῳ καὶ πυρί. ὃς καὶ ἰδὼν τὸν ἰησοῦν ἐρχόμενον ἀνεφώνησεν, ἴδε ὁ ἀ-

μνὸς

σω μου ἔρχεται ἀνήρ, ὃς ἔμπροσθέν μου γέγονε. τὸν αὐτὸν δὲ εἶναι τὸ σωτήριον τοῦ θεοῦ, ὃ καὶ ὁ συμεὼν ἐμαρτύρησεν, ὃς λαβὼν ἐπὶ ταῖς ἀγκάλαις βρέφος ὄντα τὸν ἰησοῦν, ἔφη, νῦν ἀπολύεις τὸν δοῦλόν σου δέσποτα, κατὰ τὸ ῥῆμά σου, ἐν εἰρήνῃ. ὅτι εἶδον οἱ ὀφθαλμοί μου τὸ σωτήριόν σου, ὃ ἡτοίμασας κατὰ πρόσωπον πάντων τῶν λαῶν, φῶς εἰς ἀποκάλυψιν ἐθνῶν. οἷς συνᾴδει καὶ ὁ προφήτης εἰπών, καὶ ὄψεται πᾶσα σὰρξ τὸ σωτήριον τοῦ θεοῦ. τὸ γὰρ πᾶσα σάρξ, ἀντὶ πάντων εἴρηται τῶν ἐθνῶν. ὅπως δὲ ταῦτα τέλους ἔτυχε, καὶ τὰ ἔθνη τὸν χριστὸν ἐπέγνω τοῦ θεοῦ, μακρῶν οὐ δεῖ λόγων. καὶ τὰ μὲν ῥητὰ τοῦτον ἐπληροῦτο τὸν τρόπον. τί δή ποτε ἦν τὸ αἴτιον τοῦ μὴ ἐν πόλεσι, μηδ' ἐπ' αὐτῆς τῆς ἱερουσαλήμ, ἀλλ' ἐπὶ τῆς ἐρήμου ἰωάννην προελθόντα κηρύττειν; ὁ μέν τις φήσαι ἂν εἰς ἀποπλήρωσιν τῆς προφητείας τοῦτο αὐτὸν πεποιηκέναι. ἀλλ' ὁ ἀκριβὴς ἀληθῶς ἐξετάζων, αὐτὴ δὲ ἡ προφητεία τί ποτ' ἄρα σημαίνειν βουλομένη τὴν ἔρημον καὶ τὰ κατ' αὐτὴν ἐδήλου, πεύσεται. πρὸς ὃν φήσομεν ὅτι καὶ τοῦτο σημεῖον ἦν καθαιρέσεως τῆς ἱερουσαλήμ, καὶ τῶν πρὸς αὐτῇ θυσιαστηρίων, τῆς τε κατὰ τὸν μωσέως νόμον λατρείας, ὅτε μηκέτ' αὐτοῖς διὰ τῶν κατὰ τὸν νόμον θυσιῶν τὰ τῆς ἀφέσεως τῶν ἁμαρτιῶν προὐξενεῖτο, ἀλλὰ διὰ καθάρσεως λουτροῦ ἐπὶ τῆς πάλαι διψάδος καὶ ἐρήμου, λέγω δὲ τῆς τῶν ἐθνῶν ἐκκλησίας. παραδιδομένου, ἐν ᾗ καὶ ἡ προφητικὴ γινομένη φωνὴ ἑτοιμάζειν παρακελεύεται τὴν ὁδὸν κυρίου, τὰς μὲν κάτω που εἰς βάθος κακίας, ὡς ἐν φάραγξι κειμένας ψυχὰς ἐπαρθήσεσθαι, τὰ δὲ πάλαι ὑψώματα τῆς ἱερουσαλήμ, καὶ τῶν ἐπ' αὐτῆς ἀρχόντων τε καὶ βασιλέων, ὄρη τε βουνοὺς ὀνομαζόμενα, ταπεινωθήσεσθαι θεσπίζουσα. ὧν ἐπιτελεσθέντων φησί, πᾶσα σὰρξ ὄψεται τὸ σωτήριον τοῦ θεοῦ, δῆλον δὴ ὅτι πᾶσα ἡ ἐν σαρκὶ ἐπὶ γῆς ἀναστρέφουσα ψυχὴ ἑλλήνων ὁμοῦ καὶ βαρβάρων, τε πάντων ἁπαξαπλῶς τῶν ἐθνῶν. ἃ καὶ τῇ προρρήσει ἀκολούθως εἰς πέρας ἥκοντα δείκνυται. ζητῶ δὲ πρὸς ἐμαυτῷ τί ἄρα ἦν τὸ ἐκπλῆξαι τοὺς πολλοὺς ἐν τῷ ἰωάννῃ, ὡς θαυμάσαι αὐτὸν καὶ κηρύττοντι τὸ βάπτισμα μετανοίας πιστεῦσαι, πάντας τε πανταχόθεν τὰ οἰκεῖα ἀπολιπόντας συρρεῖν ἐπὶ τὴν ἔρημον, μάλιστα ὅτε μηδεμίαν αὐτοῦ πρᾶξιν ἱστοροῦσιν οἱ λόγοι. οὔτε γὰρ νεκροὺς ἐγείρας, οὔτε ἕτερα θαύματα πεποιηκὼς ἀναγέγραπται. τί δὴ οὖν ἦν τὸ ἐκπλῆξαι τοὺς πάντας; ἢ μή ποτε ὁ ξένος καὶ παραλλάττων τῶν πολλῶν αὐτοῦ βίος; προῄει γὰρ ἐκ τῆς ἐρήμου ξένην ἠμφιεσμένος στολήν, πᾶσαν δὲ τὴν κοινὴν ἀνθρώπων διατριβὴν ἐκτρεπόμενος. οὔτε γοῦν εἰς κώμην, οὔτε εἰς πόλιν, οὔτε εἰς κοινὸν σύλλογον ἀνδρῶν παρέβαλλεν, ἀλλ' οὐδὲ τῆς κοινῆς μετεῖχε τροφῆς. γέγραπται γοῦν ὡς ἐκ τῆς τοῦ παιδὸς ἡλικίας ἦν ἐν ταῖς ἐρήμοις, ἕως ἡμέρας ἀναδείξεως αὐτοῦ πρὸς τὸν ἰσραήλ. ἀλλὰ καὶ τὸ ἔνδυμα αὐτοῦ ἦν ἐκ τριχῶν καμήλων πεποιημένον, ἡ δὲ τροφὴ αὐτοῦ ἀκρίδες καὶ μέλι ἄγριον. μή πη οὖν ὁρῶντες ἄνδρα, ναζιραῖον μετὰ θείου τὴν τρίχα, θεοπρεπὲς δὲ πρόσωπον ἀποφαίνοντα, σχῆμά τε ξένον περιβολῆς ἠμφιεσμένον, ἀθρόως ποθὲν ἐξ ἀφανοῦς ἐρήμου φαινόμενον, καὶ μετὰ τὸ κήρυγμα πάλιν εἰς τὴν ἔρημον, καὶ εἰς τὸ ἀφανὲς ὑποχωροῦντα, καὶ ἄποτον, ἄτροφον, ἀκοινώνητον τοῖς πολλοῖς, εἰκότως ἐξεπλήττοντο, μηδ' ἄνθρωπον αὐτὸν ὑπονοοῦντες ὑπάρχειν; πῶς γὰρ τὸν μηδὲ ἐν χρείᾳ τροφῆς γενόμενον; διὸ καὶ ἄγγελον ὑπειλήφεσαν εἶναι τοῦτον αὐτὸν ἐκεῖνον τὸν διὰ τοῦ προφήτου δηλούμενον, κατὰ τό, ἰδοὺ ἐγὼ ἀποστέλλω τὸν ἄγγελόν μου

πρὸ προσώπου σου, ὃς κατασκευάσει τὴν ὁδόν σου ἔμπροσθέν σου. κέχρηται γοῦν
τῇ παραθέσει καὶ ταύτης τῆς γραφῆς μάρκος ὁ εὐαγγελιστής. καὶ ὁ σωτὴρ δὲ μαρτυρεῖ
λέγων, ἦλθεν ὁ ἰωάννης πρὸς ὑμᾶς μήτε ἐσθίων μήτε πίνων, καὶ λέγετε, δαιμό-
νιον ἔχει. τοὺς γὰρ ἀπιστοῦντας καὶ πρὸς τὰ ἀληθῆ δυσχερεῖς καὶ δυσενδότους, εἰκὸς τὸν
διὰ τὸν εἰρημένον τοῦ ἰωάννου βίον τοιαῦτα αὐτὸν βλασφημεῖν, ὡς ἔμπαλιν τοὺς
συνησθημένους τῆς κατ' αὐτὸν ἀρετῆς, ἄγγελον ὑπολαμβάνειν. ταῦτα γοῦν ἡγοῦ-
μαι τοῖς τὸν ἰωάννην ὁρῶσι θαῦμα περὶ αὐτοῦ παρέχειν. διὸ καὶ συνέτρεχον πάν-
ταχόθεν ἐπὶ τὴν δι' αὐτοῦ κηρυττομένην τῆς ψυχῆς κάθαρσιν. μέμνηται δὲ τῆς κατ'
αὐτὸν ἱστορίας ἰώσηπος ἐν ὀκτωκαιδεκάτῳ τῆς ἰουδαϊκῆς ἀρχαιολογίας, οὕτω γρά-
φων τὸν τρόπον, τισὶ δὲ τῶν ἰουδαίων ἐδόκει ὀλωλέναι τὸν ἰουδαίων στρατὸν ὑπὸ τοῦ θεοῦ,
καὶ μάλα δικαίως τινυμένου κατὰ ποινὴν ἰωάννου τοῦ καλουμένου βαπτιστοῦ. κτεί-
νει γὰρ τοῦτον ἡρώδης ἀγαθὸν ἄνδρα, καὶ τοῖς ἰουδαίοις κελεύοντα ἀρετὴν ἐπα-
σκοῦσι, καὶ τῇ πρὸς ἀλλήλους δικαιοσύνῃ καὶ πρὸς θεὸν εὐσεβείᾳ χρωμένοις βαπτι-
σμῷ συνιέναι. οὕτω γὰρ δὴ καὶ τὴν βάπτισιν ἀποδεκτὴν αὐτῷ φανεῖσθαι.

Ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ.

Ἔτι περὶ τῆς ἐρήμου, καὶ αὐτοῦ δὴ ὀνομαστὶ τοῦ ἰορδάνου ποταμοῦ, παρ' ᾧ
ἰωάννης ἐβάπτιζεν.

Εὐφράνθητι ἔρημος διψῶσα, ἀγαλλιάσθω ἔρημος, καὶ ἀνθείτω ὡς κρίνον, καὶ ἐξανθήσει
καὶ ἀγαλλιάσεται τὰ ἔρημα τοῦ ἰορδάνου, καὶ ἡ δόξα τοῦ λιβάνου ἐδόθη αὐτῇ, καὶ ἡ
τιμὴ τοῦ καρμήλου, καὶ ὁ λαός μου ὄψεται τὴν δόξαν κυρίου. οἷς ἐπιλέγει, ἰσχύ-
σατε χεῖρες ἀνειμέναι, καὶ γόνατα παραλελυμένα, παρακαλέσατε οἱ ὀλιγόψυχοι τῇ
διανοίᾳ, ἰσχύσατε, μὴ φοβεῖσθε. ἰδοὺ ὁ θεὸς ἡμῶν κρίσιν ἀνταποδίδωσι, καὶ ἀνταποδώ-
σει. αὐτὸς ἥξει, καὶ σώσει ἡμᾶς. τότε ἀνοιχθήσονται ὀφθαλμοὶ τυφλῶν, καὶ ὦτα κωφῶν
ἀκούσονται. τότε ἁλεῖται ὡς ἔλαφος ὁ χωλός, καὶ τρανὴ ἔσται γλῶσσα μογιλάλων. ὅτι
ἐρράγη ἐν τῇ ἐρήμῳ ὕδωρ, καὶ φάραγξ ἐν γῇ διψώσῃ. καὶ ταῦτα διὰ τὴν τοῦ σω-
τῆρος ἡμῶν προφανῶς παραδόξων ἔργων ἐπληροῦτο, μετὰ τὸ ἰωάννου κήρυγμα.
ὅρα τοιγαροῦν ὅπως τὴν ἔρημον εὐαγγελίζεται, οὐχ ἁπλῶς, οὐδὲ τὴν τυχοῦσαν,
ἀλλ' ἐκείνην ἀφωρισμένως, καὶ μόνην τὴν παρὰ τῷ ἰορδάνῃ ποταμῷ. ἐπειδή-
περ παρὰ ταύτῃ διατρίβων ὁ ἰωάννης ἐβάπτιζεν, ὡς ἡ γραφὴ μαρτυρεῖ λέγου-
σα, ἐγένετο ἰωάννης ἐν τῇ ἐρήμῳ βαπτίζων, καὶ ἐξεπορεύετο πρὸς αὐτὸν πᾶσα ἡ
ἰουδαία χώρα, καὶ οἱ ἱεροσολυμῖται πάντες, καὶ ἐβαπτίζοντο ὑπ' αὐτοῦ ἐν τῷ ἰορ-
δάνῃ. τὴν μὲν οὖν ἔρημον, τὴν πάλαι πάντων τῶν κατὰ θεὸν ἀγαθῶν ἔρημον, λέγω δὲ
τὴν ἐξ ἐθνῶν ἐκκλησίαν, σύμβολον περιέχειν ἡγοῦμαι, τὸν δὲ ποταμὸν τὸν ἐπὶ τῆς
ἐρήμου καθαίροντα πάντας τοὺς ἀπολουομένους ἐν αὐτῷ, καθαρσίου τινὸς εἶναι κα-
τὰ διάνοιαν θεωρουμένου εἰκόνα, περὶ οὗ διαλαλοῦσιν αἱ γραφαὶ λέγουσαι, τοῦ πο-
ταμοῦ τὰ ὁρμήματα εὐφραίνουσι τὴν πόλιν τοῦ θεοῦ. σημαίνει δὲ τοῦτο τὴν ἀένα-
ον ἐπιρροὴν τοῦ θείου πνεύματος, ἄνωθεν πηγάζοντος εἰς τὴν τοῦ θεοῦ πόλιν ἄρ-
δοντος, οὕτω καλουμένης τῆς κατὰ θεὸν πολιτείας. ἐπεὶ δὲ οὖν ποταμὸς τοῦ θεοῦ, καὶ
μέχρι τῆς ἐρήμου κατελήλυθεν, δηλαδὴ τῆς ἐξ ἐθνῶν ἐκκλησίας, καὶ ταύτῃ τὸ ἐν
αὐτῷ ζωτικὸν νᾶμα μέχρι εἰσέτι νῦν ἐπιχορηγεῖ. πρὸς τούτοις ἡ προφητεία τῇ δη-
λωθείσῃ ἐρήμῳ δοθήσεσθαί φησι τὴν δόξαν τοῦ λιβάνου, καὶ τὴν τιμὴν τοῦ καρμή-
λου.

λου. τίς δ' ἐστὶν ἡ δόξα τοῦ Λιβάνου, ἢ τὴν διὰ θυσιῶν, κατὰ τὸν Μωσέως νόμον, ἐπιτελουμένην λατρείαν; ἣν παρῃτήσατο ὁ θεὸς διὰ τῆς λεγούσης προφητείας, ἵνα τί μοι λίβανον ἐκ Σαβὰ φέρετε; καὶ τί μοι πλῆθος τῶν θυσιῶν ὑμῶν; ἐπὶ τὴν ἔρημον τοῦ Ἰορδάνου μετατέθεικε τὴν δόξαν τῆς Ἱερουσαλήμ, τῆς κατ' εὐσέβειαν ἀγωγῆς οὐκ ἐπὶ Ἱερουσαλήμ, ἀλλ' ἐπὶ τῆς ἐρήμου συντελεῖσθαι ἀρξαμένης, ἀπὸ τῶν Ἰωάννου χρόνων. ὡσαύτως δὲ καὶ ἡ τιμὴ τοῦ νόμου, τῶν τε κατ' αὐτὸν σωματικώτερον νενομοθετημένων δέδοται τῇ ἐρήμῳ τοῦ Ἰορδάνου, διὰ τὴν ἀποδοθεῖσαν αὐτῇ, ὅτι μηκέτ' ἐπὶ τὴν Ἱερουσαλὴμ προσέφευγον οἱ τῆς κατὰ ψυχὴν θεραπείας δεόμενοι, ἀλλ' ἐπὶ τὴν ὀνομαζομένην ἔρημον, τῆς ἐν αὐτῇ κηρυττομένης ἀφέσεως τῶν ἁμαρτημάτων ἕνεκεν. ἅμα δὲ καὶ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν τὴν ἐπὶ τὸ βάπτισμα παρουσίαν δηλοῦσθαι διὰ τοῦ, καὶ ὁ λαός μου ὄψεται τὴν δόξαν κυρίου, καὶ τὸ ὕψος τοῦ θεοῦ. τότε γὰρ καὶ ὤφθη τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ἡ δόξα, ὅτε βαπτισθεὶς ἀνέβη ἀπὸ τοῦ ὕδατος, καὶ ἀνεῴχθησαν αὐτῷ οἱ οὐρανοί, καὶ εἶδε τὸ πνεῦμα τοῦ θεοῦ καταβαῖνον ὡσεὶ περιστερὰν, καὶ μένον ἐπ' αὐτόν. ὅτε καὶ φωνὴ ἐκ τῶν οὐρανῶν ἠκούσθη λέγουσα, οὗτός ἐστιν ὁ υἱός μου ὁ ἀγαπητὸς, ἐν ᾧ ηὐδόκησα. ἀλλὰ καὶ πᾶς ὁ γνησίως ἐπὶ τὸ τοῦ λουτροῦ σωτήριον μυστήριον, τὴν περὶ τοῦ χριστοῦ παραλαβὼν θεολογίαν, τὴν δόξαν αὐτοῦ θεᾶται, λέξειεν ἂν ὁμοίως τῷ Παύλῳ, εἰ καὶ ἐγνώκαμεν κατὰ σάρκα χριστὸν, ἀλλὰ νῦν οὐκέτι γινώσκομεν.

Ἀπὸ τοῦ ψαλμοῦ ϟ.

Περὶ τοῦ μετὰ βάπτισμα πειρασμοῦ τοῦ χριστοῦ.

Ὁ κατοικῶν ἐν βοηθείᾳ τοῦ ὑψίστου, ἐν σκέπῃ τοῦ θεοῦ οὐρανοῦ αὐλισθήσεται. ἐρεῖ τῷ κυρίῳ, ἀντιλήπτωρ μου εἶ, καὶ καταφυγή μου, ὁ θεός μου βοηθός μου, καὶ ἐλπιῶ ἐπ' αὐτόν. ὅτι αὐτὸς ῥύσεταί με ἐκ παγίδος θηρευτῶν, καὶ ἀπὸ λόγου ταραχώδους. ἐν τοῖς μεταφρένοις αὐτοῦ ἐπισκιάσει σοι, καὶ ὑπὸ τὰς πτέρυγας αὐτοῦ ἐλπιεῖς. ὅπλῳ κυκλώσει σε ἡ ἀλήθεια αὐτοῦ, οὐ φοβηθήσῃ ἀπὸ φόβου νυκτερινοῦ, ἀπὸ βέλους πετομένου ἡμέρας, ἀπὸ πράγματος διαπορευομένου ἐν σκότει, ἀπὸ συμπτώματος, καὶ δαιμονίου μεσημβρινοῦ. πεσεῖται ἐκ τοῦ κλίτους σου χιλιὰς, καὶ μυριὰς ἐκ δεξιῶν σου, πρὸς σὲ δὲ οὐκ ἐγγιεῖ. πλὴν τοῖς ὀφθαλμοῖς σου κατανοήσεις, καὶ ἀνταπόδοσιν ἁμαρτωλῶν ὄψει. ὅτι σὺ κύριε ἡ ἐλπίς μου, τὸν ὕψιστον ἔθου καταφυγήν σου. οὐ προσελεύσεται πρὸς σὲ κακὰ, καὶ μάστιξ οὐκ ἐγγιεῖ τῷ σκηνώματί σου. ὅτι τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ ἐντελεῖται περὶ σοῦ, τοῦ διαφυλάξαι σε ἐν πάσαις ταῖς ὁδοῖς σου. ἐπὶ χειρῶν ἀροῦσί σε, μή ποτε προσκόψῃς πρὸς λίθον τὸν πόδα σου. ἐπὶ ἀσπίδα καὶ βασιλίσκον ἐπιβήσῃ, καὶ καταπατήσεις λέοντα καὶ δράκοντα. ὁ σωτὴρ καὶ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς χριστὸς τοῦ θεοῦ, καθ' ὃ ἐνανθρωπεῖ ἐπινοούμενος, ὁ κατοικῶν λέγεται ἐν βοηθείᾳ τοῦ ὑψίστου, ἐν σκέπῃ τοῦ θεοῦ καὶ πατρὸς αὐλιζόμενος. οὗτος δὴ οὖν μόνον τὸν σωτῆρα καὶ οὐχ ἕτερον καταφυγὴν ἐν τῷ καιρῷ τοῦ κατὰ τὸν διάβολον πειρασμοῦ κεκτημένος, ἐρρύσθη ποτὲ ἐκ τῶν παγίδων τῶν ἀντικειμένων δυνάμεων, θηρευτῶν νῦν ὀνομαζομένων, ὁπηνίκα, οἷά τις κοινὸς ἄνθρωπος, ἀνήχθη εἰς τὴν ἔρημον, πειρασθῆναι ὑπὸ τοῦ διαβόλου, καὶ ἦν ἐν τῇ ἐρήμῳ τεσσαράκοντα ἡμέρας καὶ τεσσαράκοντα νύκτας πειραζόμενος ὑπὸ τοῦ σατανᾶ, καὶ ἦν, ὡς ὁ εὐαγγελιστὴς μαρτυρεῖ, μετὰ τῶν θηρίων. ποίων δὲ τούτων, ἢ ὧν μνημονεύει ὁ μετὰ χεῖρας ψαλμὸς, πρὸς τὸν ἐν βοηθείᾳ τοῦ ὑψίστου κατοικοῦντα

» λέγων, ἐπὶ ἀσπίδα καὶ βασιλίσκον ἐπιβήσῃ, καὶ καταπατήσεις λέοντα καὶ δράκον-
» τα. οὐ μόνον δὲ ἀπὸ τούτων ῥυσθήσεσθαί σε αὐτόν, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ λόγου ταραχώδους φη-
σίν. τίς δ' ἂν εἴη καὶ οὗτος, ἢ ὃν γὰρ αὐτῷ προὔτεινεν ὁ πειράζων κατὰ τὸ ἱερὸν εὐαγ-
γέλιον; τὸ δ' αἴτιον τοῦ πειράζεσθαι τὸν τηλικοῦτον σωτῆρα ἡμῶν σκοπῆσαι ἄξιον.
μέλλων ἐξ ἀνθρώπων πᾶσαν νόσον καὶ πᾶσαν μαλακίαν, τά τε ἐνοχλοῦντα πνεύ-
ματα, καὶ τοὺς ἀκαθάρτους δαίμονας ἐξ αἰῶνος μακροῦ τῶν ἐπὶ γῆς πάντων διὰ τῆς
πολυθέου δεισιδαιμονίας κεκρατηκότας ἐλαύνειν, οὐκ ἐκ τοῦ ἀφανοῦς, ὥσπερ ἐπι-
κρυπτόμενος ἐπὶ τὰ εἰρημένα παρῄει. τοῖς πρὶν ἐνοχλοῦσι δὲ πρότερον ἀοράτοις
ἄρχουσι, δι' οὓς ἀνείληφεν ἀνθρώπου ἐπιστρατεύσας, καὶ εἰς μέσον αὐτὸν τοῦ δια-
βόλου καὶ παντὸς τοῦ δαιμονικοῦ στίφους προελθών, ἐπιβάς τε ἀσπίδι καὶ βασιλίσκῳ,
καὶ καταπατήσας λέοντα καὶ δράκοντα, καὶ πολὺ πρότερον καθελὼν τὰς ἀρχικὰς τῶν
ἐχθρῶν χιλιάδας καὶ μυριάδας, τὰς μὲν ἐκ τῶν δεξιῶν, τὰς δὲ ἐκ τῶν εὐωνύ-
μων πολεμούσας, ἀρχάς τε καὶ ἐξουσίας, καὶ δὴ καὶ τοὺς λεγομένους κοσμοκράτο-
ρας τοῦ σκότους τούτου, τά τε πνευματικὰ τῆς πονηρίας, πάντα δὴ οὖν ταῦτα τὸ
μηδὲν ἰσχύειν ἀπελέγξας, καὶ τέλος αὐτὸν τὸν τῶν κακῶν ἔξαρχον διάβολον τῷ λό-
γῳ τοῦ στόματος αὐτοῦ μακρὰν ἀποσοβήσας, διελθών τε καὶ ἐμπεριπατήσας τὴν ἀν-
τικειμένην ἅπασαν δύναμιν, καὶ ἑαυτὸν μὲν παρέχων τοῖς θέλουσι προσιέναι
καὶ πειράζειν, μηδενὸς δὲ εἶναι πρὸς αὐτὸν δεδυνημένου, οὕτως ἐπὶ τὴν τῶν ἀν-
θρώπων σωτηρίαν παρῄει. διὸ καὶ ὁρῶντες αὐτὸν οἱ δαίμονες ἐπεγίνωσκον ἀπὸ τῆς
» προδηλωθείσης κατὰ τὴν ἔρημον διατριβῆς, φάσκοντες αὐτῷ, τί ἡμῖν καὶ σοί, Ἰησοῦ
» υἱὲ τοῦ θεοῦ; ταῦτα μὲν οὖν περὶ τῶνδε. τὰ δὲ ἑξῆς τοῦ ψαλμοῦ πρὸς αὐτὸν ἀνα-
» πεφώνηται τὸν χριστόν, ἀπὸ τοῦ, ἐν τοῖς μεταφρένοις αὐτοῦ ἐπισκιάσει σοι, δηλονότι ὁ
» ὕψιστος, καὶ ὑπὸ τὰς πτέρυγας αὐτοῦ ἐλπιεῖς, ὅπλῳ κυκλώσει σε ἡ ἀλήθεια αὐτοῦ. καὶ
ἐπειδήπερ ἡμέραις τεσσαράκοντα, καὶ ταῖς τοσαύταις νυξὶν ἐπειράζετο, περὶ μὲν
» τῶν ἀμφὶ τὰς νύκτας ἐπιόντων αὐτῷ λέλεκται, οὐ φοβηθήσῃ ἀπὸ φόβου νυκτε-
» ρινοῦ· περὶ δὲ τῶν ἀμφὶ τὰς ἡμέρας αὐτὸν πολεμούντων τό, ἀπὸ βέλους πετομένου
» ἡμέρας. καὶ αὖθις περὶ μὲν τῶν ἐν νυκτί, ἀπὸ πράγματος ἐν σκότει διαπορευο-
» μένου· περὶ δὲ τῶν ἐν ἡμέρᾳ, ἀπὸ συμπτώματος καὶ δαιμονίου μεσημβρινοῦ. εἶτ'
ἐπείπερ ἐν τῷ πειράζειν δυνάμεις πονηραὶ ἐκύκλουν αὐτόν, καὶ αἱ μὲν τὰ δεξιὰ πλευ-
ρὰ συνεῖχον αὐτοῦ, πολὺ δὲ πλείους τῶν ἀριστερῶν, ὡς ἂν κρατερώτερα μὲν τὰ δε-
» ξιά, εἰκότως αὐτῷ ἐπιλέγεται, πεσεῖται ἐκ τοῦ κλίτους σου χιλιάς, καὶ μυριὰς ἐκ
» δεξιῶν σου, πρὸς σὲ δὲ οὐκ ἐγγιεῖ. κλίτους ἀντὶ τοῦ ἀριστεροῦ ὠνομασμένου, πα-
ρασεσιωπημένου δὲ εἰκότως τοῦ ὀνόματος τοῦ ἀριστεροῦ, τῷ μηδὲν σκαιόν, μη-
δὲ ἀριστερὸν εὑρίσκεσθαι ἐν αὐτῷ. καὶ ἐπειδὴ ὅλη μυριάς, ὁμοῦ δὲ καὶ χιλιὰς
ἔκ τε τοῦ κλίτους αὐτοῦ καὶ ἀπὸ τῶν δεξιῶν πεσεῖσθαι λέγονται, εἰκότως ἐπὶ τού-
» τοις ἑξῆς εἴρηται, πλὴν τοῖς ὀφθαλμοῖς σου κατανοήσεις, καὶ ἀνταπόδοσιν ἁμαρ-
» τωλῶν ὄψει. καὶ ἔσται ταῦτα, φησί, περὶ σὲ τὸν χριστὸν τοῦ θεοῦ, ἐπειδήπερ σὺ αὐτὸς
» ὦ κύριε, ὃς τυγχάνεις ὢν ἡ ἐμὴ ἐλπίς, τὸν ὕψιστον ἔθου καταφυγήν σου. ἔνθα καὶ ἐ-
» πιστήσεις, ἵνα εἴπον ὁ προφήτης πρὸς αὐτὸν τὸν κύριόν φησιν, ὅτι σὺ κύριε ἐλπίς
» μου, τὸν ὕψιστον ἔθου καταφυγήν σου, διαιρῶν ἀκριβῶς ἕτερον ἰδίως κύριον, καὶ τὸν τού-
του πατέρα θεὸν ὕψιστον. διὸ ἐπειδήπερ αὐτόν, ὡς πατέρα καὶ θεὸν ὕψιστον καταφυ-

γὴν

» γὴν ἑαυτοῦ ὁ χριστὸς τέθειται, λέλεκται αὐτῷ τό, οὐ προσελεύσεται πρὸς σὲ κα-
» κά, καὶ μάστιξ οὐκ ἐγγιεῖ τῷ σκηνώματί σου. ὅτι τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ ἐντελεῖται περὶ
» σοῦ, τοῦ διαφυλάξαι σε ἐν πάσαις ταῖς ὁδοῖς σου. ἐπὶ χειρῶν ἀροῦσί σε, μήποτε
» προσκόψῃς πρὸς λίθον τὸν πόδα σου. καὶ ἐπιμελῶς γε τήρει τίνα τρόπον ἐν τῷ, ὅτι
» σὺ κύριε ἡ ἐλπίς μου, τὸ ὕψιστον ἔθου καταφυγήν σου, τὸ κύριε, διὰ τοῦ τετραγράμ-
μου ὀνόματος ἐν τῷ ἑβραϊκῷ φέρεται, ὅπερ ἀνεκφώνητον εἶναι λέγοντες ἑβραίων
παῖδες, ἐπὶ μόνου τοῦ θεοῦ παραλαμβάνειν εἰώθασιν. ἡμεῖς δὲ καὶ ἐπὶ τῆς τοῦ λό-
γου θεότητος ἐν πλείσταις κείμενον γραφαῖς προαπεδείξαμεν, ὥσπερ καὶ ἐν τῷ
» μετὰ χεῖρας ψαλμῷ, ὅς φησιν εἰς πρόσωπον αὐτοῦ τοῦ κυρίου, ὅτι σὺ κύριε ἡ ἐλπίς μου
» τὸν ὕψιστον ἔθου καταφυγήν σου. μονονουχὶ λέγων, ὅτι σὺ αὐτὸς ὦ κύριε, ὁ ἐμοῦ τὰ
ταῦτα προσφθεγγόμενος ἐλπὶς ὢν τυγχάνεις, μείζονα σαυτοῦ τὸν θεὸν τὸν ὕψιστον εἰ-
δὼς ἐκεῖνον, αὐτὸν ἔθου καταφυγήν σου. ὅθεν καὶ ἐν ἀρχῇ γέγραπται τοῦ ψαλμοῦ πε-
» ρὶ τοῦ αὐτοῦ, ὁ κατοικῶν ἐν βοηθείᾳ τοῦ ὑψίστου, ἐν σκέπῃ τοῦ θεοῦ τοῦ οὐρανοῦ αὐλι-
» σθήσεται. ἐρεῖ τῷ κυρίῳ, ἀντιλήπτωρ μου εἶ καὶ καταφυγή μου, ὁ θεός μου, βοηθός
» μου, καὶ ἐλπιῶ ἐπ' αὐτόν. ἐπεὶ τοίνυν σὺ ὦ κύριε τὸν ὕψιστον ἔθου καταφυγήν σου,
» τούτου χάριν αὐτὸς ὁ ὕψιστος, φησί, ῥύσεταί σε ἐκ παγίδος θηρευτῶν, καὶ ἀπὸ λόγου
» ταραχώδους, καὶ ἐν τοῖς μεταφρένοις αὐτοῦ ἐπισκιάσει σοι. διόπερ τὴν τοιαύτην ἔ-
» χων πατρικὴν τοῦ ὑψίστου βοήθειαν, οὐ φοβηθήσῃ ἀπὸ φόβου νυκτερινοῦ, οὔτε ἀ-
πό τινος τῶν προκατειλεγμένων, ἀλλ' οὐδὲ ἐκ τῶν ἑξῆς ἐπιφερομένων. ἐπεὶ γὰρ
» σὺ κύριε τὸν ὕψιστον ἔθου καταφυγήν σου, διὰ τοῦτο οὐ προσελεύσεται πρὸς σὲ
» κακά, καὶ μάστιξ οὐκ ἐγγιεῖ τῷ σκηνώματί σου. μάστιγας δὲ τὰς ἀπὸ δαιμόνων ἐνερ-
γείας καὶ ἐν τοῖς εὐαγγελίοις ὀνομαζομένας ἂν εὕροις, ἃς οὐδὲ πλησιάζειν τολμᾶν
τῷ σκηνώματι τοῦ χριστοῦ, τουτέστι τῷ σώματι αὐτοῦ, δυνατὰς εἶναί φησι. πῶς γὰρ ὅ-
τε λόγῳ μόνον αὐτὰς ἐξ ἀνθρώπων ἤλασε; περὶ τούτου δὲ τοῦ σκηνώματος καὶ
» ὁ δαβὶδ ποτε ὤμοσε τῷ κυρίῳ, καὶ ηὔξατο τῷ θεῷ ἰακώβ, λέγων, εἰ ἀναβήσομαι
» ἐπὶ κλίνης στρωμνῆς μου, εἰ δώσω ὕπνον τοῖς ὀφθαλμοῖς μου, καὶ τοῖς βλεφάροις
» μου νυσταγμόν, καὶ ἀνάπαυσιν τοῖς κροτάφοις μου, ἕως οὗ εὕρω τόπον τῷ κυρίῳ,
» σκήνωμα τῷ θεῷ ἰακώβ. καὶ τούτου γε ἕνεκα τοῦ σκηνώματος γέγραπται, οὐ φοβη-
» θήσῃ ἀπὸ φόβου νυκτερινοῦ· καὶ τό, αὐτὸς ῥύσεταί σε ἐκ παγίδος θηρευτῶν, καὶ ἀ-
» πὸ λόγου ταραχώδους· καὶ τό, οὐ προσελεύσεται πρὸς σὲ κακά, καὶ μάστιξ οὐκ ἐγ-
» γιεῖ τῷ σκηνώματί σου, καὶ ὅσα ἂν θεραπευτικώτερα περὶ αὐτοῦ λέλεκται. ὡς καὶ τό, τοῖς
» ἀγγέλοις αὐτοῦ ἐντελεῖται περὶ σοῦ, τοῦ διαφυλάξαι σε· καὶ τό, ἐπὶ χειρῶν ἀροῦσί σε
» μήποτε προσκόψῃς πρὸς λίθον τὸν πόδα σου. ταῦτα γὰρ οὐκ ἂν ὡς πρὸς θεὸν λέ-
γεσθαι ἁρμόσοι, πρὸς δὲ τὸ σκήνωμα αὐτοῦ, ὅπερ δι' ἡμᾶς ἀνείληφεν, ὅτε ὁ λόγος
σὰρξ ἐγένετο, καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν. δοκεῖ δέ μοι καλῶς ἔχειν ὑπὲρ ἀκριβεστέρας βε-
βαιώσεως τῶν εἰρημένων, καὶ τὰς τῶν λοιπῶν ἑρμηνευτῶν παραθεῖναι φωνάς. ὧν ὁ
» μὲν ἀκύλας, οὕτως ἔφησεν, ὅτι σὺ κύριε ἐλπίς μου ὕψιστον ἔθηκας οἰκητήριόν σου. οὐ
» μεταχθήσεται πρὸς σὲ κακά, καὶ ἀφὴ οὐκ ἐγγιεῖ ἐν σκέπῃ σου. ὅτι ἀγγέλοις αὐτοῦ ἐν-
» τελεῖται τοῦ φυλάξαι σε ἐν πάσαις ταῖς ὁδοῖς σου. ὁ δὲ σύμμαχος, σὺ γὰρ κύριε ἀφοβία
» μου, ὑψίστην ἔθου τὴν οἴκησίν σου. οὐ κατισχύσει σου κακόν, οὐδὲ ἀφὴ ἐγγιεῖ τῇ σκηνῇ
» σου. ὅτι τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ ἐντελεῖται περὶ σοῦ, τοῦ διαφυλάξαι σε ἐν πάσαις ὁδοῖς

ἐκ ποίων διὰ τούτων αὐτῶν τῷ κυρίῳ λέλεκται, ὡς περὶ ἑτέρου μείζονος ὄντος, τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ ἐντελεῖται περὶ σοῦ, τοῦ διαφυλάσσειν σε ἐν πάσαις ταῖς ὁδοῖς. ἐπὶ χειρῶν ἀροῦσί σε, δηλαδὴ σε τὸν κύριον, μήποτε σὺ ὁ κύριος προσκόψῃς πρὸς λίθον τὸν πόδα σου. ταύταις δὲ καὶ ὁ διάβολος ταῖς λέξεσιν ἐν τῷ κατὰ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν πειρασμῷ κέχρηται, ὅτε παραλαβὼν αὐτὸν εἰς τὴν ἁγίαν πόλιν, ἔστησεν αὐτὸν ἐπὶ τὸ πτερύγιον τοῦ ἱεροῦ, καὶ εἶπεν αὐτῷ, εἰ υἱὸς εἶ τοῦ θεοῦ, βάλε σεαυτὸν ἐντεῦθεν κάτω. γέγραπται γὰρ, ὅτι τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ ἐντελεῖται περὶ σοῦ, καὶ ἐπὶ χειρῶν ἀροῦσί σε, μήποτε προσκόψῃς πρὸς λίθον τὸν πόδα σου. πρὸς ὃν ὁ κύριος ἡμῶν ἀποκριθεὶς εἶπε, γέγραπται, οὐκ ἐκπειράσεις κύριον τὸν θεόν σου. εἶτ' ἐπεὶ ἐν τῷ πειρασμῷ μετὰ τῶν θείων, κατὰ τὸν εὐαγγελιστὴν, διέτριβε, ποίων δὴ, οὐκ ἀναγέγραπται, σαφέστερον τοῦτο αὐτὸ ἡ τοῦ ψαλμοῦ προφητεία τὰ εἴδη τῶν θείων αἰνιττομένη φησὶν, ἐπὶ ἀσπίδα καὶ βασιλίσκον ἐπιβήσῃ καὶ καταπατήσεις λέοντα καὶ δράκοντα. αὐτὸς μὲν οὖν τὰ ἀρχικώτατα τῶν νοητῶν θηρίων λέοντα καὶ δράκοντα, ἀσπίδα καὶ βασιλίσκον, αὐτὸν δηλαδὴ τὸν διάβολον, καὶ τὰς μετ' αὐτὸν ἀρχοντικὰς καὶ πονηρὰς δυνάμεις καταπατῆσαι μεμαρτύρηται. τοῖς δὲ τὴν ὁμοίαν ἀρετὴν αὐτῷ κεκτημένοις μαθηταῖς καὶ ἀποστόλοις αὐτοῦ, τὴν ἐξουσίαν αὐτὸς τοῦ πατεῖν ἐπάνω ὄφεων καὶ σκορπίων δωρεῖται, οὐκ ἐῶν αὐτοὺς πειρασθῆναι, ὑπὲρ ὃ δύνανται. μόνου γὰρ ἦν αὐτοῦ τὰς χείρους ἐν πονηρίᾳ δυνάμεις, καὶ αὐτὸν δὴ τὸν πάντων ἄρχοντα καὶ τύραννον τοῦ αἰῶνος τούτου, τῇ ἐνθέῳ αὐτοῦ δυνάμει καθαιρεῖν.

Ἀπὸ τοῦ Ἡσαΐου.

Περὶ τῆς γαλιλαίας τῶν ἐθνῶν, ἐφ' ᾗ ὁ σωτὴρ ἡμῶν τὰ πλεῖστα τῶν παραδόξων εἰργάσατο, καὶ περὶ τῆς τῶν ἀποστόλων αὐτοῦ κλήσεως.

Τοῦτο πρῶτον πίε, ταχὺ ποίει χώρα ζαβουλὼν, ἡ γῆ νεφθαλείμ, καὶ οἱ λοιποὶ οἱ τὴν παραλίαν κατοικοῦντες, καὶ πέραν τοῦ ἰορδάνου, γαλιλαία τῶν ἐθνῶν, ὁ λαὸς ὁ πορευόμενος ἐν σκότει, ἴδετε φῶς μέγα, καὶ τοῖς κατοικοῦσιν ἐν χώρᾳ καὶ σκιᾷ θανάτου, φῶς λάμψει ἐφ' ὑμᾶς. τὸ πλεῖστον τοῦ λαοῦ ὃ κατήγαγες ἐν εὐφροσύνῃ σου, καὶ εὐφρανθήσονται ἐνώπιόν σου, ὡς οἱ εὐφραινόμενοι ἐν ἀμητῷ, καὶ ὃν τρόπον οἱ διαιρούμενοι σκῦλα· διότι ἀφαιρεθήσεται ὁ ζυγὸς ὁ ἐπ' αὐτῶν κείμενος, καὶ ἡ ῥάβδος ἡ ἐπὶ τοῦ τραχήλου αὐτῶν. τὴν γὰρ ῥάβδον τῶν ἀπαιτούντων διεσκέδασε κύριος, ὡς τῇ ἡμέρᾳ τῇ ἐπὶ μαδιάμ· ὅτι πᾶσαν στολὴν ἐπισυνηγμένην δόλῳ, καὶ ἱμάτιον μετὰ καταλλαγῆς ἀποτίσουσι, καὶ θελήσουσιν εἰ ἐγενήθησαν πυρίκαυστοι. ὅτι παιδίον ἐγεννήθη ἡμῖν, καὶ υἱὸς ἐδόθη ἡμῖν, οὗ ἡ ἀρχὴ ἐγενήθη ἐπὶ τοῦ ὤμου αὐτοῦ, καὶ καλεῖται τὸ ὄνομα αὐτοῦ μεγάλης βουλῆς ἄγγελος, ἄρχων εἰρήνης, ἐξουσιαστὴς, θεὸς ἰσχυρὸς, πατὴρ τοῦ μέλλοντος αἰῶνος. πρὸς ἅπασι τοῖς ἄλλοις ἐπληροῦτο καὶ ταῦτα ἐπὶ τὸν σωτῆρα καὶ κύριον ἡμῶν ἰησοῦν τὸν χριστὸν τοῦ θεοῦ, ὅτε κατὰ τὸν θαυμαστὸν εὐαγγελιστὴν, ἀκούσας ὅτι ἰωάννης παρεδόθη, ἀνεχώρησεν εἰς τὴν γαλιλαίαν, καὶ καταλιπὼν τὴν ναζαρὲτ ἐλθὼν κατῴκησεν εἰς καπερναοὺμ τὴν παραθαλασσίαν, ἐν ὁρίοις ζαβουλὼν καὶ νεφθαλείμ, ὅπως πληρωθῇ τὸ ῥηθὲν διὰ ἠσαΐου τοῦ προφήτου λέγοντος, γῆ ζαβουλὼν, καὶ γῆ νεφθαλεὶμ, ὁδὸν θαλάσσης, πέραν τοῦ ἰορδάνου, γαλιλαία τῶν ἐθνῶν, ὁ λαὸς καθήμενος ἐν σκότει, φῶς εἶδε μέγα, καὶ τοῖς καθικοῦσιν ἐν χώρᾳ καὶ σκιᾷ θανάτου, φῶς ἀνέτειλεν αὐτοῖς. ἀπὸ τότε γοῦν ἤρξατο ὁ ἰησοῦς κηρύσσειν καὶ λέγειν, μετανοεῖτε, ὅτι ἤγγικεν ἡ

» βασιλεία τῶν οὐρανῶν. περιπατῶν δὲ παρὰ τὴν θάλασσαν τῆς γαλιλαίας εἶδε δύο
» ἀδελφοὺς, σίμωνα τὸν καλούμενον πέτρον, καὶ ἀνδρέαν τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, βάλλοντας
» ἀμφίβληστρον εἰς τὴν θάλασσαν· ἦσαν γὰρ ἁλιεῖς· καὶ λέγει αὐτοῖς, δεῦτε ὀπίσω μου,
» καὶ ποιήσω ὑμᾶς ἁλιεῖς ἀνθρώπων. οἱ δὲ εὐθέως ἀφέντες τὰ δίκτυα ἠκολούθησαν
» αὐτῷ. καὶ προβὰς ἐκεῖθεν εἶδεν ἄλλους δύο ἀδελφοὺς, ἰάκωβον τὸν τοῦ ζεβεδαίου, καὶ
» ἰωάννην τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, ἐν τῷ πλοίῳ μετὰ ζεβεδαίου τοῦ πατρὸς αὐτῶν κα-
» ταρτίζοντας τὰ δίκτυα αὐτῶν, καὶ ἐκάλεσεν αὐτούς. οἱ δὲ εὐθέως ἀφέντες τὸ πλοῖον
» καὶ τὸν πατέρα αὐτῶν, ἠκολούθησαν αὐτῷ. καὶ περιῆγεν ὁ ἰησοῦς ὅλην τὴν γαλιλαίαν,
» διδάσκων ἐν ταῖς συναγωγαῖς αὐτῶν, καὶ κηρύσσων τὸ εὐαγγέλιον τῆς βασι-
» λείας, καὶ θεραπεύων πᾶσαν νόσον, καὶ πᾶσαν μαλακίαν ἐν τῷ λαῷ, καὶ ἀπῆλ-
» θεν ἡ ἀκοὴ αὐτοῦ εἰς ὅλην τὴν συρίαν, καὶ προσήνεγκαν αὐτῷ πάντας τοὺς κακῶς
» ἔχοντας, ποικίλαις νόσοις καὶ βασάνοις συνεχομένους, δαιμονιζομένους καὶ σεληνια-
» ζομένους, καὶ παραλυτικούς, καὶ ἐθεράπευσεν αὐτούς, καὶ ἠκολούθησαν αὐτῷ ὄχλοι
» πολλοὶ ἀπὸ τῆς γαλιλαίας. ὅρα δὲ ταῦτα ἐκτεθειμένα τῆς προφητείας ἕνεκεν, τῇ γα-
λιλαίᾳ μέγα φῶς ἔσεσθαι ἐπαγγελλομένης, τῇ τε χώρᾳ ζαβουλὼν καὶ νεφθαλείμ, οὐ-
δετέρᾳ τυγχανούσῃ τῆς γαλιλαίας τῶν ἐθνῶν. διὰ τί δὲ ἐπὶ τῆς γαλιλαίας τῶν ἐθνῶν
κλήσεως προοίμια καταβάλλεται. ἐντεῦθεν γοῦν ὁρμωμένους τοὺς αὐτοῦ μαθητὰς
ἀνακέκληται. διὸ μετὰ βραχέα τοῦ εὐαγγελίου εἴρηται ἀπὸ τῆς γαλιλαίας τὸν ματθαῖον
κεκλημένον, καὶ ἐν ἑτέρῳ δὲ πάλιν τὸν λευίν. καὶ ὁ φίλιππος δὲ κατὰ τὸν ἰωάννην ἀπὸ βηθ-
σαϊδὰ ὡρμᾶτο ἐκ τῆς πόλεως ἀνδρέου καὶ πέτρου· καὶ αὕτη δὲ τῆς γαλιλαίας ἦν.
ἀλλὰ καὶ παρ' αὐτῷ τῷ εὐαγγελιστῇ γάμος ἐγένετο ἐν κανᾷ τῆς γαλιλαίας, ἔνθα
παραδόξως ὁ κύριος τὸν ἐξ ὕδατος οἶνον μετασκευάσας, ἀρχὴν αὐτόθι τῶν σημείων
ἐποιήσατο, ὅτε καὶ ἐφανέρωσε τὴν δόξαν αὐτοῦ, καὶ ἐπίστευσαν οἱ μαθηταί. ἴδια δὲ
εἰ μὴ αὐτὸ τοῦτο παρῆν τοῦ σωτῆρος ἡμῶν θαῦμα, ἐν κανᾷ τῆς γαλιλαίας γινό-
μενον ἐπὶ τῆς τοῦ οἴνου μεταβολῆς, θεσπίζων ἐν ἀρχῇ τῆς προφητείας παρίστησιν ὁ
» παρὼν λόγος, φάσκων, τοῦτο πρῶτον πίε, ταχὺ ποίει. χώρα ζαβουλὼν καὶ γῆ νεφθα-
» λείμ, γαλιλαία τῶν ἐθνῶν. εἰ δὲ σύμβολον ἦν τὸ παράδοξον μυστικωτέρου χρή-
ματος, μεταβληθέντος ἐκ τῆς σωματικωτέρας ἐπὶ τὴν νοερὰν καὶ πνευματικὴν
εὐφροσύνην τοῦ πιστικοῦ τῆς καινῆς διαθήκης χρήματος, ὅρα μήποτε καὶ τοῦτο τοῖς
περὶ τῆς γαλιλαίας δηλουμένοις ἀκολούθως ἠνίττετο, θεσπίζων ὡς ἄρα μεθύσου-
σιν ἐπὶ τῇ χριστοῦ παρουσίᾳ πρῶτοι πάντων οἱ τὴν ζαβουλὼν καὶ νεφθαλείμ οἰ-
κοῦντες, ἀλλ' οὐχ οἱ τὴν ἰουδαίαν καὶ τὴν ἱερουσαλήμ, τοῦ πόματος τοῦ εὐαγγελικοῦ
κηρύγματος μεταλήψεσθαι. αἰτίαν δὲ τούτοις τῆς εὐφροσύνης φησὶ γενέσθαι τὴν τοῦ
μεγάλου φωτὸς ἔκλαμψιν, οἱ πρὸ τῆς παρουσίας ἐν σκότει καθεζόμενοι, ἐν χώ-
ρᾳ καὶ σκιᾷ θανάτου διῆγον· ἀνατεταλκότος δὲ αὐτοῖς τοῦ σωτηρίου φωτὸς, τοῦτον εὐ-
» φρανθήσονται τὸν τρόπον, ὡς οἱ εὐφραινόμενοι ἐν ἀμητῷ, καὶ ὃν τρόπον οἱ διαιρού-
» μενοι σκῦλα. καὶ ταῦτα δὲ ἔργῳ ἐπληροῦτο, ὅτε τοὺς ἀποστόλους ὁ σωτὴρ καὶ κύριος
ἡμῶν ἀπὸ τῆς γαλιλαίας προσκαλεσάμενος, τὰ παράδοξα τῶν ἔργων καὶ τὴν δι-
δασκαλίαν αὐτοῖς ἐπεδείκνυτο. εὐφρανθήσεσθαι δὲ αὐτοὺς ἐναντίον αὐτοῦ ἡ προφη-
τεία θεσπίζει, δίκην τῶν εὐφραινομένων ἐν ἀμητῷ. ποίῳ δὲ τούτῳ, ἢ περὶ οὗ διδά-
» σκων αὐτὸς ἔλεγεν, ἐπάρατε τοὺς ὀφθαλμοὺς ὑμῶν, καὶ ἴδετε τὰς χώρας, ὅτι λευκαί
» εἰσι πρὸς θερισμὸν ἤδη; ἐδήλου γὰρ διὰ τούτων τὴν τῶν ἐθνῶν ἐπισυναγωγὴν, περὶ

τὴν αὐτῶν δὲ εἴρηται, ὅτι εὐφρανθήσονται, ὃν τρόπον οἱ διαιρούμενοι σκῦλα. διῃρούμενοι γοῦν εἰς ἀλλήλους τὰς χώρας τῶν ἐθνῶν, καὶ τὴν ὑφ᾽ ἥλιον πᾶσαν, οἱ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν μαθηταί τε καὶ εὐαγγελισταὶ, μυρίους ὅσους ἐσκύλευσαν ἄρχοντας τοῦ αἰῶνος τούτου, τοὺς πρότερον τῶν ἐθνῶν κρατοῦντας. οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἄλλο αἴτιον τοῦ εὐφρανθήσεσθαι αὐτούς φησι, τὸ ἦρθαι ἀπ᾽ αὐτῶν τὸν σωματικὸν τοῦ νόμου ζυγὸν, ὃν πάλαι πρότερον ἐπικείμενοι αὐτοῖς, ὃν οὔτε αὐτοὶ, οὔτε οἱ πατέρες αὐτῶν ἠδυνήθησαν βαστάσαι. οὐ μόνον δὲ ὁ ζυγὸς ἀφῄρηται αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ ἡ ῥάβδος τῶν ἀπαιτούντων ἡ πρότερον ἐπὶ τοῦ τραχήλου αὐτῶν ἐπικειμένη. δηλοῖ δὲ τοὺς ἀπαιτοῦντας ἐν ἑτέρῳ, λέγων, λαός μου, οἱ πράκτορες ὑμῶν καλαμῶνται ὑμᾶς, καὶ οἱ ἀπαιτοῦντες κυριεύουσιν ὑμῶν. ἀλλ᾽ οὗτοι μὲν οἱ ἀπὸ τῆς ζαβουλὼν καὶ νεφθαλεὶμ τὸ μέγα φῶς τεθεαμένοι, εὐφρανθήσονται διὰ τὰ προειρημένα. οἱ δὲ πάλαι ἀπαιτοῦντες αὐτοὺς, ἐκπορθήσονται μέχρι κεδραίου ἐσχάτου, πᾶσάν τε στολὴν καὶ πᾶν ἱμάτιον ἀποτίσαντες, πυρίκαυστοι γενήσονται ἐν τῷ τῆς ἐκπράξεως καιρῷ. καὶ ταῦτά γε πάντα φησὶ πείσεσθαι, διότι παιδίον ἐγεννήθη ἡμῖν, καὶ υἱὸς ἐδόθη ἡμῖν, ὁ τῆς μεγάλης βουλῆς ἄγγελος. τίσι δὲ ἡμῖν, ἢ τοῖς εἰς αὐτὸν πεπιστευκόσι, καὶ πάσῃ δηλαδὴ τῇ γαλιλαίᾳ τῶν ἐθνῶν, οἷς τὸ μέγα φῶς ἀνατέταλκε; τί δὲ ἦν τοῦτο, ἀλλ᾽ ἢ τὸ γεγεννημένον παιδίον, καὶ ὁ παρὰ τοῦ θεοῦ δοθεὶς υἱὸς, μεγάλης βουλῆς ἄγγελος, καὶ ἄρχων εἰρήνης, καὶ ἐξουσιαστὴς, καὶ θεὸς ἰσχυρὸς, καὶ πατὴρ τοῦ μέλλοντος αἰῶνος ὠνομασμένος; ταῦτα δὴ ἤδη φθάσαντες ἐπὶ μόνον ἀναφέρεσθαι τὸν σωτῆρα καὶ κύριον ἡμῶν Χριστὸν, τὸν οἰκεῖον καιρὸν προαπεδείξαμεν.

Ἀπὸ ψαλμοῦ ξζ.

Περὶ τῆς τῶν ἀποστόλων κλήσεως.

Ἐθεωρήθησαν αἱ πορεῖαί σου, ὁ θεὸς, αἱ πορεῖαι τοῦ θεοῦ μου τοῦ βασιλέως τοῦ ἐν τῷ ἁγίῳ. προέφθασαν ἄρχοντες ἐχόμενοι ψαλλόντων, ἐν μέσῳ νεανίδων τυμπανιστριῶν. ἐν ἐκκλησίαις εὐλογεῖτε τὸν θεὸν κύριον ἐκ πηγῶν ἰσραήλ. ἐκεῖ βενιαμὶν νεώτερος ἐν ἐκστάσει, ἄρχοντες ἰούδα, ἡγεμόνες αὐτῶν, ἄρχοντες ζαβουλὼν, ἄρχοντες νεφθαλείμ. καὶ ἐνταῦθα τοὺς δηλουμένους ἄρχοντας νεφθαλεὶμ οὐκ ἄλλους ἡγοῦμαι τῶν ἀποστόλων τυγχάνειν. ἐντεῦθεν γὰρ αὐτοὺς ὁ σωτὴρ καὶ κύριος ἡμῶν ἀναλέλεκται, κατὰ τὴν τοῦ ματθαίου παράθεσιν. τὴν εἰς ἀνθρώπους δὲ πορείαν, καὶ τὴν ἔνσαρκον ἐπιδημίαν τοῦ θεοῦ λόγου θεσπίζουσα ἡ γραφή φησιν, ἐθεωρήθησαν αἱ πορεῖαί σου ὁ θεὸς, καὶ τὰ ἑξῆς. ταύτης γὰρ τῆς ἐπιφανείας ὥσπερ εἰ πρόδρομοι γεγονότες οἱ πάλαι θεοφιλεῖς προφῆται, διὰ ψαλτηρίου καὶ χορδῶν καὶ παντοίων πνευματικῶν ὀργάνων κηρύττοντες, καὶ ὑμνοῦντες προέφθασαν ἐν μέσῳ νεανίδων τυμπανιστριῶν. πάντως γάρ που τῆς ἐκ περιτομῆς συναγωγῶν εἰς μέσον παριόντες οἱ θεῖοι προφῆται τὴν τοῦ χριστοῦ προκατήγγελλον ἄφιξιν. οἱ δὲ αὐτοὶ τῷ θείῳ πνεύματι τοῖς τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ἀποστόλοις προσεφώνουν λέγοντες, ἐν ἐκκλησίαις εὐλογεῖτε τὸν θεὸν κύριον ἐκ πηγῶν ἰσραήλ. πηγαὶ δὲ ἰσραὴλ οἱ λόγοι ἂν εἶεν, οἱ τῷ ἰσραὴλ παραδεδομένοι. πρῶτοι γὰρ ἐπιστεύθησαν τὰ λόγια τοῦ θεοῦ, ὅθεν ἀντλοῦντας καὶ ἡμᾶς ἀρδεύειν δεῖ τὰς ἐκκλησίας τοῦ χριστοῦ. νεανίδας δὲ καὶ τυμπανιστρίας, τὰς πάλαι σωματικώτερον κατὰ τὸν μωσέως νόμον βιούσας ψυχὰς ᾐνίξατο, διὰ μὲν τὸ νεώτερον καὶ ἀτελὲς τοῦ φρονήματος,

νεανίδας, διὰ δὲ τὸ περὶ σωματικὴν καταπεπαῦσθαι θρησκείαν, τυμπανιστρίας αὐτὰς ἀποκαλέσας.

Από τοῦ ἠσαΐου.

Περὶ τῆς προφητικῆς ἀναγνώσεως, ἣν αὐτὸς ὁ κύριος ἡμῶν διῆλθεν ἐπὶ τῆς συναγωγῆς τῶν ἰουδαίων.

Πνεῦμα κυρίου ἐπ' ἐμὲ, οὗ εἵνεκεν ἔχρισέ με, εὐαγγελίσασθαι πτωχοῖς ἀπέσταλκέ
» με, ἰάσασθαι τοὺς συντεθριμμένους τὴν καρδίαν, καὶ κηρύξαι αἰχμαλώτοις ἄφεσιν, καὶ
» τυφλοῖς ἀνάβλεψιν, καλέσαι ἐνιαυτὸν κυρίου δεκτὸν, καὶ ἡμέραν ἀνταποδόσεως.
καὶ ταύτην αὐτὸς ὁ κύριος ἡμῶν τὴν πρόρρησιν εἰς ἑαυτὸν ὁμολογεῖ πεπληρῶσθαι, ὅτε ἐλθὼν εἰς τὴν ναζαρὲθ, οὗ ἦν ἀνατεθραμμένος, εἰσῆλθεν, κατὰ τὸ εἰωθὸς αὐτῷ, ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῶν σαββάτων εἰς τὴν συναγωγὴν, ἀναστάντι δὲ αὐτῷ ἐπεδόθη ἠσαΐας ὁ προφήτης, οὗ καὶ ἀναπτύξας τὴν βίβλον, ἀνέγνω τὸ ἐγγεγραμμέ-
» νον, πνεῦμα κυρίου ἐπ' ἐμὲ, οὗ εἵνεκεν ἔχρισέ με, εὐαγγελίσασθαι πτωχοῖς ἀπέ-
» σταλκέ με, κηρύξαι αἰχμαλώτοις ἄφεσιν, καὶ τυφλοῖς ἀνάβλεψιν, ἀποστεῖλαι τε-
» θραυσμένους ἐν ἀφέσει, καλέσαι ἐνιαυτὸν κυρίου δεκτόν. καὶ πτύξας τὸ βιβλίον ἀ-
» ποδοὺς τῷ ὑπηρέτῃ ἐκάθισεν. καὶ πάντων οἱ ὀφθαλμοὶ ἐν τῇ συναγωγῇ ἦσαν ἀ-
» τενίζοντες αὐτῷ. ἤρξατο δὲ λέγειν πρὸς αὐτοὺς, ὅτι σήμερον πεπλήρωται ἡ γρα-
» φὴ αὕτη ἐν τοῖς ὠσὶν ὑμῶν. ὁ μὲν οὖν σωτὴρ καὶ κύριος ἡμῶν διὰ ταύτης φαίνεται σαφῶς τῆς γραφῆς διαφερόντως καὶ κρειττόνως παρὰ τοὺς πάλαι σωματικώτερον χρισθέντας ἱερέας, οὐχ ἐλαίῳ σκευαστῷ, οὐδὲ ὑπ' ἀνθρώπων, ὁμοίως τοῖς ἄλλοις, ἀλλ' ἐν θείῳ πνεύματι αὐτῷ δὴ τῷ θεοῦ, καὶ πατρὸς αὐτοῦ κεχρισμένος, παρ' οὗ καὶ τῆς ἀγεννήτου θεότητος μεταλαχὼν, θεὸς καὶ κύριος πρὸς τῶν ἱερῶν ἀνηγόρευται γραφῶν. ἀκολούθως δὲ τῇ μετὰ χεῖρας προφητείᾳ πτωχοῖς εὐαγγελιζόμενος
» εἰσάγεται παρὰ τῷ ματθαίῳ, ὅτε ἰδὼν τοὺς ὄχλους ἀνέβη εἰς τὸ ὄρος, καὶ καθίσαν-
» τος αὐτοῦ προσῆλθον αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, καὶ ἀνοίξας τὸ στόμα αὐτοῦ ἐδίδασκεν
» αὐτοὺς, λέγων, μακάριοι οἱ πτωχοὶ τῷ πνεύματι, ὅτι αὐτῶν ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν
» οὐρανῶν. καὶ τυφλοῖς δὲ ἀνάβλεψιν παρὰ τὴν ἡμῶν οὐκ ὀλίγοις ἀναγέγραπται. οὐ μόνον γὰρ τοῖς τὰς ὄψεις τοῦ σώματος ἠφανισμένοις τὸ βλέπειν ἐδωρεῖτο, ἀλλά γε καὶ τοῖς πρότερον τὴν ψυχὴν τυφλώττουσιν αἴτιος τῆς κατὰ νοῦν θεωρίας, καὶ τῆς ἐπιγνώσεως τοῦ τῶν ὅλων θεοῦ γέγονεν. καὶ ἄλλως γὰρ τοῖς οὖσι δεσμίοις καὶ ἀπηγμένοις αἰχμαλώτοις ὑπὸ τῆς ἀοράτου καὶ δαιμονικῆς δυνάμεως, κατὰ τὴν τῆς στρατῆς πεπεδημένοις, ἐλευθερίαν καὶ ἄφεσιν τῶν συνεχόντων ἐκήρυττεν, εἰ καὶ αὐτοὶ τῷ κηρύγματι πιστεύσαντες, οἷα λυτρωτῇ καὶ σωτῆρι προσδράμοιεν αὐτῷ, καὶ τοῖς αὐτοῦ πειθοῖεν παραγγέλμασι. καὶ τὰ λοιπὰ γὰρ τοῦ λογίου κατὰ καιρὸν ἐν τοῖς περὶ τῶν ἐπαγγελιῶν ἐξετασθήσεται.

Από τοῦ δευτερονομίου.

Περὶ τῆς κατὰ τὸ εὐαγγέλιον τοῦ χριστοῦ νομοθεσίας.

Προφήτην ἐκ τῶν ἀδελφῶν σου ἀναστήσει κύριος ὁ θεός σου, ὡς ἐμέ· αὐτοῦ ἀκούσε-
» σθε κατὰ πάντα ὅσα ᾐτήσω παρὰ κυρίου τοῦ θεοῦ σου ἐν χωρὴβ, τῇ ἡμέρᾳ τῆς ἐκ-
» κλησίας, λέγοντες, οὐ προσθήσομεν ἀκοῦσαι τῆς φωνῆς κυρίου τοῦ θεοῦ ἡμῶν,

καὶ τὸ πῦρ τὸ μέγα τοῦτο οὐκ ὀψόμεθα ἔτι, οὐδὲ μὴ ἀποθάνωμεν. καὶ εἶπε κύριος πρός με, ὀρθῶς πάντα ὅσα ἐλάλησαν, προφήτην ἐκ τῶν ἀδελφῶν αὐτῶν ἀναστήσω αὐτοῖς ὥσπερ σε, καὶ δώσω τὸ ῥῆμά μου εἰς τὸ στόμα αὐτοῦ, καὶ λαλήσει αὐτοῖς καθότι ἂν ἐντείλωμαι αὐτῷ, καὶ ὁ ἄνθρωπος ὃς ἐὰν μὴ ἀκούσῃ πάντα ὅσα ἐὰν λαλήσῃ ὁ προφήτης ἐπὶ τῷ ὀνόματί μου, ἐγὼ ἐκδικήσω ἐξ αὐτοῦ. ἐπίστησον ὅτι μηδεὶς παρ' ἑβραίοις μωσεῖ παραπλήσιος προφήτης ἐγήγερται, τουτέστι νομοθέτης, καὶ εὐσεβείας ἀνθρώποις εἰσηγητής, ἢ μόνος ὁ ἡμέτερος σωτήρ, ὁ χριστὸς τοῦ θεοῦ. πρὸς γοῦν τῷ τέλει τοῦ δευτερονομίου λέγεται, οὐκ ἀνέστη ἔτι προφήτης ἐν ἰσραὴλ ὡς μωσῆς. καὶ μὴν μυρίοι προφῆται μετὰ τοῦτον γεγόνασιν, ἀλλ' οὐχ ὡς αὐτός. ὅλον δὲ τοῦτο ἡ τοῦ θεοῦ ὑπόσχεσις ἐπαγγέλλεται, ἕνα τινά, οὐχὶ δὲ πολλούς, καὶ ὅμοιον ἀναστήσειν αὐτῷ. δηλοῖ δὲ τοῦτον νομοθέτην, καὶ εὐσεβείας ἀνθρώπων διδάσκαλον, οἷος μόνος ὁ σωτὴρ καὶ κύριος ἡμῶν ἰησοῦς ὁ χριστός, καὶ οὐδὲ ἄλλος ἀναδέδεικται, νομοθέτης ὁμοῦ καὶ προφήτης τοῦ τῶν ὅλων θεοῦ, καὶ παρ' αὐτοῦ γενόμενος. ἀλλ' ὁ μὲν ἔθνους ἑνὸς ὁ μωϋσῆς ἡγήσατο, καὶ κατάλληλα ἐκείνῳ τούτῳ μόνῳ, οὐχὶ δὲ καὶ ἄλλοις ἔθνεσι νομοθετῶν ἀποδέδεικται· ὁ δέ γε χριστὸς τοῦ θεοῦ, λαβὼν ἐπαγγελίαν παρὰ τοῦ πατρὸς τό, αἴτησαι παρ' ἐμοῦ, καὶ δώσω σοι ἔθνη τὴν κληρονομίαν σου· ὡς ἂν μὴ μόνοις ἰουδαίοις, ἀλλὰ καὶ τῷ παντὶ τῶν ἀνθρώπων γένει καινὸς νομοθέτης εὐσεβείας ὑπὸ τοῦ πατρὸς κατασταθῆναι, πάντων τῶν ἐθνῶν κλῆσιν δυνατὴν καὶ ἁρμόδιον προβέβληται νομοθεσίαν. ἥτιπερ γοῦν τὴν κατὰ μωϋσέα δυνάμει κατὰ πάντας τοῦ κόσμου τοὺς ἱεροὺς αὐτοῦ νόμους διὰ τῶν εὐαγγελιστῶν αὐτοῦ διετάξατο, μείζονι τὴν κατ' ἄνθρωπον ἐξουσίᾳ νομοθετήσας, εἰπών, ἠκούσατε ὅτι ἐρρέθη τοῖς ἀρχαίοις, οὐ φονεύσεις· ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν μηδὲ ὀργίζεσθαι εἰκῆ, καὶ τὰ τούτοις ἀκόλουθα ὅσα δὴ ἐν ταῖς εὐαγγελικαῖς αὐτοῦ διδασκαλίαις ἐμφέρεται, ἐφ' οἷς μαρτυρεῖ λέγων ὁ εὐαγγελιστής, ὅτι ἐξεπλήττοντο πάντες ἐπὶ τῇ διδαχῇ αὐτοῦ. ἦν γὰρ διδάσκων αὐτοὺς ὡς ἐξουσίαν ἔχων, καὶ οὐχ ὡς οἱ γραμματεῖς αὐτῶν. τὸν δὲ τρόπον τῆς τοῦ σωτῆρος ἡμῶν διδασκαλίας τε καὶ νομοθεσίας ἐν ἀρχαῖς τῆς παρούσης ὑποθέσεως διελθόντες, ὅτε τὸν χριστιανισμόν, ὅ, τί ποτέ ἐστιν εἰς φανερὸν ἤγομεν, ἐπ' ἐκεῖνα καὶ νῦν τοὺς ἐντυγχάνοντας παραπέμψομεν. ἐπιστῆσαι δὲ τῷ λόγῳ ἄξιον, δι' ὃν ὁ κύριος ὑπισχνεῖται προφήτην ἀναστήσειν αὐτοῖς. ἐπειδὴ γὰρ κεκελεύκει μὲν αὐτὸς τῷ μωϋσεῖ ἁγνίσαι τὸν πάντα λαὸν ἐφ' ἡμέραις τρισίν, ὡς ἂν γένοιντο θεαταὶ ὁμοῦ καὶ ἀκροαταὶ τῆς ἐνθέου ἐπιφανείας, οἱ δὲ ἐξηπαθήησαν πρὸς τὴν τοῦ θεοῦ χάριν· διὸ ἐν ἀρχῇ γενόμενοι τῆς θεωρίας, παρῃτοῦντο λέγοντες τῷ μωσεῖ, σὺ λάλει πρὸς ἡμᾶς, καὶ μὴ λαλείτω πρὸς ἡμᾶς ὁ θεός, ἵνα μὴ ἀποθάνωμεν. εἰκότως διὰ ταῦτα ἀποδέχεται μὲν αὐτοὺς ὁ κύριος τῆς εὐλαβείας, φησὶ δέ, ὀρθῶς πάντα ὅσα ἐλάλησαν, προφήτην ἀναστήσω αὐτοῖς ἐκ μέσου τῶν ἀδελφῶν, ὥσπερ σε. συνιῶ τὸ αἴτιον ἐδίδαξε τοῦ δεῖν τὸν προφήτου μέλλειν αὐτὸν εἰς ἀνθρώπους ἐπιφάνειαν ποιεῖσθαι· τοῦτο δ' ἦν, ἀσθένεια ἀνθρώπων, καὶ τῆς κρείττονος θεωρίας παραίτησις. ἔχεις τοιγαροῦν καὶ τὴν αἰτίαν τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ θεσπιζομένου προφήτου. εἰκότως οὖν προσδοκῶντες αὐτὸν οἱ ἐκ περιτομῆς, ἐπυνθάνοντο τοῦ βαπτιστοῦ ἰωάννου, καὶ ἔλεγον, ὁ προφήτης εἶ σύ; ὁ δὲ ἔφη, οὔ. ἀλλ' ὁ ἰωάννης τἀληθὲς ὁμολογῶν, οὔτε προφήτης εἶναι ἠρνήσατο, ἦν γάρ· ἀλλὰ τὸ αὐτὸς εἶναι ὁ προφήτης

φήτης ὁ πρὸς τοῦ Μωσέως δεδηλωμένος· ὅτι δὲ ἀπεσταλμένος εἴη ἔμπροσθεν τοῦ
προφήτου ἐκείνου ἐδίδασκε. καὶ ἐπειδή γε ὁ λόγος αὐτοῖς δὴ τοῖς ἐκ περιτομῆς
ἀναστήσεσθαι τὸν προφήτην ἐθέσπιζεν, εἰκότως ὁ σωτὴρ καὶ κύριος ἡμῶν, ἅτε δὴ
αὐτὸς ὢν ὁ προκεκηρυγμένος, οὐκ ἦλθον, φησίν, εἰ μὴ εἰς τὰ πρόβατα τὰ ἀπολωλό-
τα οἴκου Ἰσραήλ. τοῖς δὲ ἀποστόλοις αὐτοῦ παρήγγελλε λέγων, εἰς ὁδὸν ἐθνῶν μὴ ἀπέλ-
θητε, καὶ εἰς πόλιν Σαμαρειτῶν μὴ εἰσέλθητε, πορεύεσθε δὲ μᾶλλον πρὸς τὰ πρό-
βατα τὰ ἀπολωλότα οἴκου Ἰσραήλ· σαφῶς διδάσκων ὅτι δὴ αὐτοῖς προηγουμέ-
νως ἀπέσταλτο, τῇ προφητείᾳ ἀκολούθως. ἐπεὶ δὲ οὐκ ἐδέξαντο τὴν χάριν, ἀ-
πελέγχει μὲν αὐτοὺς ἐν ἑτέροις, λέγων, διότι ἦλθον, καὶ οὐκ ἦν ἄνθρωπος, ἐκάλε-
σα, καὶ οὐκ ἦν ὑπακούων. φησὶ δὲ πρὸς αὐτούς, ἀρθήσεται ἀφ' ὑμῶν ἡ βασι-
λεία τοῦ θεοῦ, καὶ δοθήσεται ἔθνει ποιοῦντι τοὺς καρποὺς αὐτῆς. καὶ τοῖς γε αὐτοῦ μα-
θηταῖς μετὰ τὴν ἐκείνων παραίτησιν προστάττει, πορευθέντες μαθητεύσατε πάν-
τα τὰ ἔθνη ἐν τῷ ὀνόματί μου. ἐπεὶ δῆτα ἡμεῖς μὲν τὰ ἔθνη, τὸν προαναφωνηθέντα
καὶ πρὸς τοῦ πατρὸς ἀπεσταλμένον προφήτην, ἅτε νομοθέτην ἅπασι γενόμενον
ἀνθρώποις τῆς εἰς τὸν τῶν ὅλων θεὸν εὐσεβείας, διὰ τῆς σωτηρίου καὶ εὐαγγελικῆς δι-
δασκαλίας ἔγνωμεν καὶ κατεδεξάμεθα, πληρουμένης κατὰ τὸ αὐτὸ καὶ ἑτέρας προ-
ῤῥήσεως, δι' ἧς εἴρηται, κατάστησον κύριε νομοθέτην αὐτοῖς, γνώτωσαν ἔθνη ὅτι ἄνθρω-
ποί εἰσιν. τὸ δὲ Ἰουδαίων ἔθνος μὴ παραδεξάμενον τὸν προφητευόμενον δίκην ἔ-
τισε τὴν ἀξίαν, κατὰ τὴν θείαν πρόῤῥησιν φήσασαν, καὶ ὁ ἄνθρωπος ὃς ἐὰν μὴ
ἀκούσῃ πάντα ὅσα ἐὰν λαλήσῃ ὁ προφήτης ἐν τῷ ὀνόματί μου, ἐγὼ ἐκδικήσω
ἐξ αὐτοῦ. ἐκδεδίκηται γοῦν ἐκ τοῦ λαοῦ ἐκείνου πᾶν αἷμα ἐκχυθὲν ἐπὶ τῆς
γῆς, ἀπὸ αἵματος Ἄβελ ἕως αἵματος Ζαχαρίου, καὶ αὐτοῦ γε ἐπὶ πᾶσι τοῦ χριστοῦ, οὗ τὸ
αἷμα κατὰ τῶν ἑαυτῶν ἐξαρτησάμενοι, καὶ κατὰ τῶν ἰδίων παίδων, εἰσέτι νῦν τῆς τολμηθεί-
σης αὐτοῖς ἀσεβείας τὴν τιμωρίαν ὑπέχουσιν.

Ἀπὸ τοῦ Ἰώβ,
Περὶ τῆς ἐν θαλάττῃ πορείας τοῦ χριστοῦ.

Ὁ λέγων τῷ ἡλίῳ, καὶ οὐκ ἀνατέλλει, κατὰ δὲ ἄστρων κατασφραγίζει, ὁ τανύσας τὸν οὐ-
ρανὸν μόνος, καὶ περιπατῶν ἐπὶ θαλάσσης, ὡς ἐπ' ἐδάφους. καὶ ταῦτα μόνῳ τῷ σω-
τῆρι καὶ κυρίῳ ἡμῶν, ὡς ἂν θεοῦ λόγῳ, δημιουργῷ τῶν ὅλων τυγχάνοντι ἁρμόζοι ἄν.
μόνος γοῦν τῶν πώποτε κατὰ τοὺς τῆς ἐνανθρωπήσεως χρόνους, σῶμα καὶ σχῆμα
ἀνθρώπινον ἀναλαβών, ἐπὶ τῆς θαλάσσης περιπατῆσαι λέγεται, ὅτε τοὺς ἑαυτοῦ
μαθητὰς ἠνάγκασεν ἐμβῆναι εἰς πλοῖον, καὶ προάγειν αὐτὸν εἰς τὸ πέραν, ἕως οὗ
αὐτὸς ἀπολύσῃ τοὺς ὄχλους. καὶ ἀπολύσας τοὺς ὄχλους ἀνέβη εἰς τὸ ὄρος, κατ' ἰδίαν
προσεύξασθαι. ὀψίας δὲ γενομένης μόνος ἦν ἐκεῖ. τὸ δὲ πλοῖον ἤδη ἦν ἐν μέσῳ
τῆς θαλάσσης. ἰδόντες δὲ αὐτὸν ἐπὶ τῆς θαλάσσης ἐταράχθησαν, λέγοντες ὅτι φάν-
τασμά ἐστιν, καὶ ἀπὸ τοῦ φόβου ἔκραξαν. εὐθέως δὲ ἐλάλησεν αὐτοῖς, λέγων, θαρ-
σεῖτε, ἐγώ εἰμι, μὴ φοβεῖσθε. ἄλλως δὲ οὐκ ἂν γένοιτο ἀξιοπρεπῆ θεολογίαν δοκεῖν
περιέχειν, εἰ ἐπὶ τοῦ ἀνωτάτω θεοῦ καὶ πατρὸς τῶν ὅλων ἐκλαμβάνοι τις τὸ λόγιον.
τί γὰρ ἔχει σεμνὸν καὶ ἀξιόλογον ἐπὶ τοῦ θεοῦ τῶν ὅλων περιπατεῖν λέγεσθαι ἐπὶ
τῆς θαλάσσης; πῶς δὲ καὶ νοηθείη περιπατεῖν ἐπὶ τῆς θαλάσσης ὁ τὰ πάντα περιέ-

„ χοντος, καὶ τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν πληρῶσαντος; καὶ μονονουχὶ λέγοντος, ὁ οὐρανός
„ μοι θρόνος, ἡ δὲ γῆ ὑποπόδιον τῶν ποδῶν μου; καὶ, οὐ τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν ἐγὼ
„ πληρῶ, λέγει κύριος; ὁ δέ γε σωτὴρ καὶ κύριος ἡμῶν ἑαυτὸν κενώσας, καὶ μορφὴν
δούλου λαβὼν, καὶ σχήματι εὑρεθεὶς ὡς ἄνθρωπος, δεῖγμα τῆς λανθανούσης τοὺς
πολλοὺς ἐνθέου δυνάμεως αὐτοῦ παρέχων ὁρᾶν τοῖς ἑαυτοῦ μαθηταῖς, καὶ τοῖς θα-
λαττίοις ἐπιβαίνων κύμασι, καὶ τῷ κλύδωνι καὶ τοῖς ἀνέμοις ἐπιτιμῶν ἀναγέγρα-
„ πται. ὅτε καὶ οἱ ὁρῶντες ἐξεπλήττοντο λέγοντες, ποταπός ἐστιν οὗτος, ὅτι καὶ οἱ ἄνε-
„ μοι καὶ ἡ θάλασσα αὐτῷ ὑπακούουσι; ἦν δ' ἂν καὶ τοῦτο ἄλλου τινὸς μείζονος σύμβολον,
νοουμένης ἑτέρας θαλάσσης, ἐν ᾗ λέγεταί δράκων τις εἶναι πεποιημένος ἐγκατα-
παίζεσθαι ὑπὸ τῶν ἀγγέλων τοῦ θεοῦ, ἐφ' ἣν καὶ αὐτὴν ὁ σωτὴρ καὶ κύριος ἡμῶν
ἐμπεριπατήσας, τὴν κεφαλὴν τοῦ αὐτόθι δράκοντος, καὶ τῶν λοιπῶν ὑποβεβηκό-
„ των δρακόντων λέγεται συντετριφέναι, κατὰ τό, σὺ συνέθλασας τὰς κεφαλὰς τῶν
„ δρακόντων ἐπὶ τοῦ ὕδατος, καὶ σὺ συνέθλασας τὰς κεφαλὰς τοῦ δράκοντος. σαφῶς
„ ἑτέρας νοουμένης θαλάσσης, περὶ ἧς αὐτὸς πάλιν ἐν ψαλμῷ φησιν, ἦλθον εἰς τὰ βά-
„ θη τῆς θαλάσσης. καὶ πρὸς τὸν Ἰὼβ τὰ περὶ ἑαυτοῦ διεξιών, ἦλθες δὲ ἐπὶ πηγὴν
„ θαλάσσης, ἐν δὲ ἴχνεσιν ἀβύσσου περιεπάτησας; ἀνοίγονται δέ σοι φόβῳ πύλαι θα-
„ νάτου, πυλωροὶ δὲ ᾅδου ἰδόντες σε ἔπτηξαν; εἰκότως οὖν καὶ τῷ καθ' ἡμᾶς βίῳ
ἐπιβὰς τῇ θαλάττῃ, καὶ τοῖς ἀνέμοις ἐπιτιμήσας, καὶ τῷ κλύδωνι, τὰ σύμβολα
τῶν ἀπορρητοτέρων ἐπετέλει.

Ἀπὸ τοῦ Ἡσαΐου.

Περὶ τῶν ἐπιτελεσθέντων ὑπ' αὐτοῦ παραδόξων.

Ἰσχύσατε χεῖρες ἀνειμέναι, καὶ γόνατα παραλελυμένα, παρακαλέσατε οἱ ὀλιγό-
„ ψυχοι τῇ διανοίᾳ, ἰσχύσατε, μὴ φοβεῖσθε, ἰδοὺ ὁ θεὸς ἡμῶν κρίσιν ἀνταποδίδωσι, καὶ
„ ἀνταποδώσει, αὐτὸς ἥξει καὶ σώσει ἡμᾶς. τότε ἀνοιχθήσονται ὀφθαλμοὶ τυφλῶν, καὶ
„ ὦτα κωφῶν ἀκούσονται, τότε ἁλεῖται ὡς ἔλαφος ὁ χωλὸς, καὶ τρανὴ ἔσται γλῶσσα μο-
„ γιλάλων. καὶ τούτων ἔχεις ἐν τοῖς εὐαγγελίοις τὰ ἀποτελέσματα. τούτου μὲν, ὁπηνί-
κα τῷ σωτῆρι καὶ κυρίῳ ἡμῶν προσέφερον παραλυτικὸν ἐπὶ κλίνης βεβλημένον,
ὃν καὶ ὑγιῆ λόγῳ κατεστήσατο. τούτου δὲ, ὅτε μυρίοι τυφλοὶ καὶ δαιμονιῶντες, ἔτι
μὴν διαφόροις νόσοις καὶ μαλακίαις καταπονούμενοι πρὸς τῆς αὐτοῦ σωτηρίου
δυνάμεως τῶν παθῶν ἀπηλλάττοντο. οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ δι' ὧν εἰσέτι νῦν καθ' ὅλης
τῆς οἰκουμένης μυρία πλήθη πολυτρόποις κακίας εἴδεσι δεδεμένα, ἀγνωσίας τε
τοῦ ἐπὶ πάντων θεοῦ τὰς ψυχὰς πεπληρωμένα, θαυμασίως καὶ ὑπὲρ πάντα λό-
γον τοῖς τῆς διδασκαλίας αὐτοῦ φαρμάκοις ἰᾶται καὶ θεραπεύει. πλὴν ὅτι καὶ θεὸς ἐν
τούτοις ἀνηγόρευται κατὰ καιρὸν, ὡς ἂν τοιαῦτα ἐνεργῶν, ἤδη πρότερον ἡμῖν ἐν τῇ περὶ
τῆς θεότητος αὐτοῦ μαρτυρίαις ἀποδέδεικται. καὶ ἐμπρέπει γε νῦν γνῶναι, εἰ καὶ ἄλλοτε, πρὸς
αὐτὸν ὁμολογεῖσθαι, ὅτι καὶ ἔργα θείας καὶ ὡς ἀληθῶς ἐνθέου δυνάμεως ἐπεδείκνυτο.
θεοῦ γὰρ μόνου ἦν καὶ οὐδὲ ἄλλου ῥωννύναι μὲν παρειμένους, ζωογονεῖν δὲ νεκροὺς, σωτηρίαν τε
ἀσθενοῦσι παρέχειν, ἀνοίγειν τε ὀφθαλμοὺς τυφλῶν, καὶ κωφῶν ὡσαύτως ἀκοὰς ἰᾶσθαι,
χωλούς τε ἀνορθοῦν, καὶ τοὺς τὴν γλῶτταν δεδεμένους εὐλάλους ἀποκαθιστᾶν. ἅπερ
ἅπαντα ὑπὸ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ πέπρακται, οἷα ὑπὸ θεοῦ, καὶ
μεμαρ-

μεμαρτύρηταί γε ὑπὸ πλειόνων τῶν καθ' ὅλης τῆς οἰκουμένης κηρυξάντων αὐτόν.
ὧν τὸ ἄπλαστον καὶ ἀληθὲς τῆς μαρτυρίας πιστοῦται ἡ διὰ βασάνων πεῖρα, καὶ
ἡ μέχρι θανάτου ἔνστασις, ἣν ἐπὶ βασιλέων, ἀρχόντων τε καὶ ἡγεμόνων, καὶ ὅλων
ἐθνῶν ἐνεδείξαντο, τοῖς ὑπ' αὐτῶν κηρυττομένοις ἀληθείας ἐπιμαρτυρήσαντες. τού-
τοις δὲ αὐτοῖς λέγουσι τοῖς εὐαγγελισταῖς αὐτοῦ καὶ ἀποστόλοις ἐπιφωνεῖ τὸ πνεῦμα
„ τὸ προφητικὸν τὰ ἀπὸ τοῦ, ἰσχύσατε χεῖρες ἀνειμέναι, καὶ γόνατα παραλελυμένα.
ἐπεὶ γὰρ τὰς χεῖρας καὶ τὰς πρακτικὰς δυνάμεις οὗτοι, τάς τε βάσεις καὶ τὴν πο-
ρείαν ἀπὸ τῆς μακρᾶς περιόδου τῆς κατὰ τὸν μωσέως νόμον λατρείας παρείθησαν,
„ διεγείρων αὐτοὺς ἐπὶ τὴν κατὰ τὸ εὐαγγέλιον πολιτείαν, ἰσχύσατε, φησί, χεῖρες ἀνειμέναι,
„ καὶ γόνατα παραλελυμένα, εἰς ἑτοιμασίαν δηλαδὴ τοῦ κατὰ τὸ εὐαγγέλιον δρόμου.
ἰσχύσατε δὲ καὶ εἰς τὸ παρακαλεῖν ἑτέρους, καὶ παρορμᾶν ἔχεσθαι τῆς εὐαγγελικῆς σω-
τηρίας, ὑμεῖς οἱ τὴν καρδίαν ὀλιγόψυχοι. καὶ μή τις ὑμᾶς αἱρείτω φόβος τῶν ἔξωθεν ἀν-
θισταμένων τῷ εὐαγγελικῷ κηρύγματι, ἀλλὰ καὶ πρὸς τούτους ἰσχύσατε, καὶ μὴ φο-
βεῖσθε. θεὸς γὰρ ἦν καὶ θεοῦ λόγος, ἀλλ' οὐ μωσῆς τις παραπλήσιος, οὐδέ τις τοῖς
προφήταις ὅμοιος, οὐ μόνον τῶν παραδόξων ποιητὴς θαυμάτων, ἀλλὰ καὶ ὑμῖν
αὐτοῖς τῆς ἰσχύος γεγονὼς αἴτιος. πίστις δ' αὖ γένοιτο ἐναργεστάτη τῆς τοῦ προφη-
τευομένου σωτῆρος ἡμῶν ἐνθέου δυνάμεως, δι' ἧς ἀληθῶς χωλοὺς καὶ τυφλοὺς καὶ
λεπροὺς καὶ παρειμένους ἰάσατό ποτε λόγῳ, κατὰ τὰς περὶ αὐτοῦ γραφάς, ἡ καὶ εἰσέτι
νῦν ἐνεργουμένη πρὸς τῆς αὐτοῦ θεότητος καθ' ὅλης τῆς ἀνθρώπων οἰκουμένης ἀρε-
τή, δι' ἧς αὐτοῖς ἔργοις ὁποῖός τις ἦν καὶ τότε, τοῖς οἵοις τε συνορᾶν ἐπιδείκνυται, ὅτε
καὶ ἐπὶ τοσούτοις μετὰ ταῦτα χρόνοις διαρκὴς καὶ ἀνίκητος, καὶ ὡς ἀληθῶς θεοῦ λόγος,
ὁ πρὸς αὐτοῦ καταγγελθεὶς ἀποδείκνυται, πάντας ὑπερβαλλόμενος τοὺς ἀρχῆθεν
καὶ μέχρι τοῦ νῦν τὴν διδασκαλίαν αὐτοῦ πολεμεῖν παρεσκευασμένους, ἐξ ἁπά-
σης τε τῆς οἰκουμένης ὑπαγόμενος ἑαυτῷ μυρία πλήθη, καὶ πάσης μὲν ἁμαρ-
τίας καὶ τῶν κατὰ ψυχὴν παθῶν τε καὶ νοσημάτων, τοὺς αὐτῷ προσιόντας ἀπαλλάττων,
ἐπὶ δὲ τὴν εὐσεβῆ διδασκαλίαν αὐτοῦ παντὸς γένους ἑλλήνων καὶ βαρβάρων προσκαλού-
μενος, μυρίους τε ὅσους προσάγων ἐπὶ τὴν τοῦ μόνου καὶ ἀληθοῦς θεοῦ γνῶσιν, ἐπί τε
τὸν ὑγιῆ καὶ σώφρονα βίον, ὃς δὴ καὶ πρέπων εἴη ἂν ἐπαγγελίᾳ θρησκείας τοῦ ἐπὶ
„ πάντων θεοῦ. ἔστι δὲ αὐτὸς ὁ θεὸς ἡμῶν, ἅτε τυγχάνων θεοῦ λόγος, κρίσιν, φησίν, ἀντα-
„ ποδίδωσι, καὶ ἀνταποδώσει, αὐτὸς ἥξει καὶ σώσει ἡμᾶς. κατὰ γὰρ τὸν ψαλμὸν φήσαντα, ὁ
„ θεὸς τὸ κρίμα σου τῷ βασιλεῖ δός, καὶ κατὰ τὴν εὐαγγελικὴν διδασκαλίαν, δι' ἧς εἴρηται, ὁ
„ πατὴρ κρίνει οὐδένα, ἀλλὰ τὴν κρίσιν πᾶσαν δέδωκε τῷ υἱῷ, παρὰ τοῦ πατρὸς τὴν
τοῦ κρίνειν εἰληφὼς ἐξουσίαν, δικαιοσύνῃ κρίνων, τῷ μὲν ἐκ περιτομῆς λαῷ τὴν
προσήκουσαν τῶν εἰς αὐτόν τε καὶ τοὺς αὐτοῦ προφήτας τετολμημένων δίκην ἀ-
ποδέδωκε, πάντας δὲ ἁπαξαπλῶς ἀνθρώπους τοὺς αὐτῷ προσιόντας ἐξ ἴσου κατὰ
τὸ δίκαιον ἀνέσωσατο· ὧν τὰ ὦτα τῆς διανοίας καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἀνέῳξεν. διὸ καὶ τὸν
καιρὸν τῆς παρουσίας αὐτοῦ, καιρὸν ἀνταποδόσεως ὁ θεῖος ἀποκαλεῖ λόγος, ἐν ἑτέ-
„ ροις φάσκων, καλέσαι ἐνιαυτὸν κυρίου δεκτόν, καὶ ἡμέραν ἀνταποδόσεως. ἔστι δὲ
ἦν καιρὸς τῆς ἀνταποδόσεως, καὶ καθ' ὃν πᾶν αἷμα ἐκχυθὲν ἀπὸ αἵματος ἄβελ, ἕως
αἵματος ζαχαρίου, καὶ αὐτοῦ γε τοῦ τιμίου αἵματος ἰησοῦ, ἐκδεδίκηται ἀπὸ τῆς γενεᾶς
τῶν εἰς αὐτὸν πεπλημμεληκότων, ὡς ἐξ ἐκείνου τὸν ἔσχατον αὐτοὺς ὑπομεῖναι ὄλε-

θρον, καὶ τὴν ἐσχάτην πολιορκίαν. καὶ ἡ μὲν κατ' ἐκείνους κρίσις τοιαύτην ἐποιήσατο
» κατ' αὐτῶν τὴν ἀνταπόδοσιν. μετὰ φησὶν ἡ προφητεία, ἰδοὺ ὁ θεὸς ἡμῶν κρί-
» σιν ἀνταποδίδωσι, καὶ ἀνταποδώσει. ἡ δὲ περὶ τῶν δι' αὐτοῦ σωθησομένων, ἑξῆς δη-
» λοῦται διὰ τοῦ, αὐτὸς ἥξει, καὶ σώσει ἡμᾶς· τότε ἀνοιχθήσονται ὀφθαλμοὶ τυφλῶν,
» καὶ ὦτα κωφῶν ἀκούσονται). καὶ τὰ ἑξῆς. ταύτην δὲ τὴν σωτήριον κρίσιν καὶ ἄλλη προ-
» φητεία ἐξοίσειν τὸν χριστὸν ἐπαγγέλλεται φάσκουσα, ἰδοὺ ὁ παῖς μου, ἀντιλήψομαι
» αὐτοῦ, ὁ ἐκλεκτός μου, προσεδέξατο αὐτὸν ἡ ψυχή μου, κρίσιν τοῖς ἔθνεσιν ἐξοίσει.
» μετὰ καὶ περὶ τοῦ λόγου τῆς καινῆς διαθήκης εἴρηται, ἐκ γὰρ σιὼν ἐξελεύσεται νό-
» μος, καὶ λόγος κυρίου ἐξ ἱερουσαλήμ, καὶ κρινεῖ ἀνὰ μέσον τῶν ἐθνῶν. κρίσει γὰρ θείᾳ καὶ
λόγοις ἡμῖν ἀρρήτοις καὶ τὰ τῆς κλήσεως τῶν εἰς αὐτὸν ἐπιστρεφόντων εἰκὸς αὐτὸν ἐ-
νεργεῖν. ἀλλὰ καὶ τὴν θείαν διδάσκων ἡμᾶς κρίσιν, καὶ πάντα κεκριμένως ἡμᾶς πράτ-
τειν παιδεύων, κρίσιν τοῖς ἔθνεσιν ἐξοίσειν λέγεται.

Ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ.

Περὶ τῶν σημείων καὶ τεράτων ὧν κατειργάσατο.

Τότε φανεροὶ ἔσονται οἱ σφραγιζόμενοι τὸν νόμον τοῦ μὴ μαθεῖν. καὶ ἐρεῖ, μενῶ τὸν
» θεὸν τὸν ἀποστρέψαντα τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ οἴκου ἰακώβ, καὶ πεποιθὼς ἔ-
» σομαι ἐπ' αὐτῷ. ἰδοὺ ἐγώ, καὶ τὰ παιδία ἅ μοι ἔδωκεν ὁ θεός. καὶ ἔσται σημεῖα καὶ τέ-
» ρατα ἐν τῷ ἰσραὴλ παρὰ κυρίου σαβαώθ, ὃς κατοικεῖ ἐν τῷ ὄρει σιών. καὶ ἐὰν εἴ-
» πωσι πρὸς ὑμᾶς, ζητήσατε τοὺς ἐγγαστριμύθους, καὶ τοὺς ἀπὸ γῆς φωνοῦντας, τοὺς
» κενολογοῦντας, οἳ ἐκ τῆς κοιλίας φωνοῦσιν· οὐκ ἔθνος πρὸς θεὸν αὐτοῦ; τί ἐκζη-
» τοῦσι περὶ τῶν ζώντων τοὺς νεκρούς; νόμον γὰρ εἰς βοήθειαν ἔδωκεν. ἐν τῇ πρὸς ἑ-
» βραίους ἐπιστολῇ παραθεὶς ὁ ἀπόστολος τὴν φάσκουσαν λέξιν, ἰδοὺ ἐγώ, καὶ τὰ παι-
» δία ἅ μοι ἔδωκεν ὁ θεός, ἐπεξεργάζεται περὶ τοῦ χριστοῦ λέγων, ἐπεὶ οὖν τὰ παιδία
» κεκοινώνηκεν αἵματος καὶ σαρκός, καὶ αὐτὸς παραπλησίως μετέσχε τῶν αὐτῶν, ἵνα
» διὰ τοῦ θανάτου καταργήσῃ τὸν τὸ κράτος ἔχοντα τοῦ θανάτου. παῖδας δὲ αὐτοῦ ἐν
τούτοις τοὺς ἀποστόλους ὀνομάζει, ἐφ' ὧν σημεῖα καὶ τέρατα ἐν τῷ οἴκῳ ἰσραὴλ ποιή-
σειν τὸν κύριον σαβαώθ, τὸν κατοικοῦντα ἐν τῷ ὄρει σιὼν διδάσκει. τούτους δὲ αὐτοὺς
φανεροὺς ἔσεσθαι συνήθως ἡμῖν τὰ πρόσωπα σφραγιζομένους τῇ τοῦ χριστοῦ
σφραγῖδι, παιδευομένους τε μηκέτι τὸν μωϋσέως νόμον μανθάνειν, τῷ μηκέτι
συνεστάναι αὐτόν, καὶ τῷ τὸν καλούμενον οἶκον ἰακὼβ καταλελεῖφθαι ὑπὸ τοῦ θεοῦ. ἀ-
» σαφῶς γὰρ παρὰ τοῖς ἑβδομήκοντα εἰρημένον, τότε φανεροὶ ἔσονται οἱ σφραγιζόμε-
» νοι τὸν νόμον τοῦ μὴ μαθεῖν. καὶ ἐρεῖ, μενῶ τὸν θεὸν τὸν ἀποστρέψαντα τὸ πρόσω-
» πον αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ οἴκου ἰακώβ, καὶ πεποιθὼς ἔσομαι ἐπ' αὐτῷ, σαφέστερον ὁ σύμ-
» μαχος ἐξέδωκεν εἰπών, δῆσον μαρτύριον, σφράγισον νόμον ἐν τοῖς διδάγμασί
» μου. καὶ προσδοκήσω τὸν κύριον τὸν κρύβοντα τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ οἴκου ἰα-
» κώβ, καὶ ἀναμενῶ αὐτόν. καὶ ὁ ἀκύλας δὲ τοῦτον καὶ αὐτὸς ἐξέδωκε τὸν τρόπον, ἔνδη-
» σον μαρτύριον, σφράγισον νόμον ἐν διδακτοῖς μου. καὶ προσδέξομαι τὸν θεὸν τὸν ἀπο-
» κρύβοντα τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ οἴκου ἰακώβ, καὶ ὑπομενῶ αὐτόν. ταῦτα δὲ
» οὖν οἱ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ἀπόστολοι διδάσκονται ποιεῖν. οἷς ἑξῆς ἐπιλέγει, ἰδοὺ ἐγὼ
» καὶ τὰ παιδία, ἅ μοι ἔδωκεν ὁ θεός. καὶ ἔσται εἰς σημεῖα καὶ τέρατα ἐν τῷ ἰσραὴλ παρὰ

κυρίου

» κυρίου σαβαώθ. ὁ δὲ τοῦ θεοῦ λόγος ἐν ᾧ ἀνείληφεν ἀνθρώπῳ καὶ τὰς διατριβὰς πε-
ποιημένος ἐν τῷ ὄρει σιών, σημεῖά τε καὶ τέρατα διαπραξάμενος, ὁμοῦ τοῖς αὐτοῦ
μαθηταῖς, καὶ πᾶσι τοῖς εἰς αὐτὸν πεπιστευκόσιν ἐξ ἁπάντων τῶν πρὶν εἰδωλολατρῶν
παρακελεύεται, μηκέτι δεδιέναι κατὰ μηδένα τρόπον τὴν δεισιδαίμονα πλάνην·
ἀλλ' εἰ καὶ παραφυλάττοιεν αὐτούς, ἢ καὶ ἀναγκάζοιεν οἱ ἐξ ἐθνῶν εἰδωλολάτραι ζη-
τεῖν τοὺς ἐγγαστριμύθους, καὶ τὰ τῶν δαιμόνων μαντεῖα ὡς θαυμάσια, καὶ κατ' οὐδὲν
λείποντα τῆς τῶν θείων καὶ θεοφιλῶν ἀνδρῶν προφητικῆς διαίτης, αὐτοὺς δεῖν
» ἀποκρίνεσθαι καὶ λέγειν διδάσκει, τί ἐκζητοῦσι περὶ τῶν ζώντων τοὺς νεκρούς; νόμον
» γὰρ εἰς βοήθειαν δέδωκε. καὶ τὰ τούτοις ἀκόλουθα. τοὺς γὰρ ἅπαξ νόμον εἰληφότας καὶ
σωτηρίους ἐντολὰς ἐπὶ βοηθείᾳ καὶ θεραπείᾳ τοῦ ἰδίου βίου, περιττὸν μαντείας πο-
λυπραγμονεῖν διὰ τῆς δαιμονικῆς ἀπάτης ἐνεργουμένας.

Ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ.

Περὶ τοῦ μὴ φαντιᾶν ἐν τῷ παραδοξοποιεῖν τὸν χριστόν.

Ἰακὼβ ὁ παῖς μου, ἀντιλήψομαι αὐτοῦ· ἰσραὴλ ὁ ἐκλεκτός μου, προσεδέξατο αὐτὸν
» ἡ ψυχή μου. κρίσιν τοῖς ἔθνεσιν ἐξοίσει, οὐ κεκράξεται, οὐδὲ ἀνήσει, οὐδὲ ἀκουσθή-
» σεται ἔξω ἡ φωνὴ αὐτοῦ. κάλαμον συντετριμμένον οὐ κατεάξει, καὶ λίνον καπνιζό-
» μενον οὐ σβέσει, ἀλλ' εἰς ἀλήθειαν ἐξοίσει κρίσιν. ἀναλάμψει καὶ οὐ θραυσθήσεται, ἕως
» ἂν θῇ ἐπὶ γῆς κρίσιν, καὶ ἐπὶ τῷ ὀνόματι αὐτοῦ ἔθνη ἐλπιοῦσιν. οὕτω λέγει κύριος ὁ
» θεός, ὁ ποιήσας τὸν οὐρανόν, καὶ πήξας αὐτόν, ὁ στερεώσας τὴν γῆν, καὶ τὰ ἐν αὐτῇ, καὶ
» διδοὺς πνοὴν τῷ λαῷ τῷ ἐπ' αὐτῆς, καὶ πνεῦμα τοῖς πατοῦσιν αὐτήν. ἐγὼ κύριος
» ὁ θεὸς ἐκάλεσά σε ἐν δικαιοσύνῃ, καὶ κρατήσω τῆς χειρός σου, καὶ ἐνισχύσω σε, καὶ
» ἔδωκά σε εἰς διαθήκην γένους, εἰς φῶς ἐθνῶν, ἀνοῖξαι ὀφθαλμοὺς τυφλῶν, καὶ ἐξα-
» γαγεῖν ἐκ δεσμῶν δεδεμένους, καὶ ἐξ οἴκου φυλακῆς καθημένους ἐν σκότει. καὶ ταύ-
» της ὁ εὐαγγελιστὴς μνημονεύει τῆς λέξεως, ὅτι ἐξελθόντες οἱ φαρισαῖοι συμβού-
» λιον ἔλαβον κατὰ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν, ὅπως αὐτὸν ἀπολέσωσιν, ἐπειδὴ τοῖς σάββασι
» τοὺς κάμνοντας ἐθεράπευε. τότε τοίνυν αὐτά γε, ὥς φησι, γνοὺς ὁ ἰησοῦς τὴν κατ'
» αὐτοῦ συσκευὴν ἀνεχώρησεν ἐκεῖθεν, καὶ ἠκολούθησαν αὐτῷ ὄχλοι πολλοί, καὶ ἐθερά-
» πευσεν αὐτοὺς πάντας, καὶ ἐπέπληξεν αὐτοῖς ἵνα μὴ φανερὸν αὐτὸν ποιήσωσιν. οἷς
» ἐπιφέρει λέγων, καὶ ταῦτα πάντα γέγονε, τουτέστι τὸ ἀναχωρεῖν αὐτόν, καὶ τὸ ἐκκλί-
νειν τοὺς ἐπιβούλους, καὶ τὸ λανθάνειν σπουδάζειν ἐν οἷς ἔπραξε παραδόξοις, καὶ τὸ
» παρεγγυᾶν τοῖς θεραπευομένοις μὴ φανερὸν αὐτὸν ποιεῖν, ἵνα πληρωθῇ τὸ ῥηθὲν
» διὰ τοῦ προφήτου λέγοντος, ἰδοὺ ὁ παῖς μου, ὃν ᾑρέτισα, ὁ ἀγαπητός μου εἰς ὃν
» εὐδόκησεν ἡ ψυχή μου. θήσω τὸ πνεῦμά μου ἐπ' αὐτόν, καὶ κρίσιν τοῖς ἔθνεσιν ἀ-
» παγγελεῖ. οὐκ ἐρίσει οὐδὲ κραυγάσει, οὐδὲ ἀκούσεταί τις ἐν ταῖς πλατείαις τὴν φω-
» νὴν αὐτοῦ. κάλαμον συντετριμμένον οὐ κατεάξει, καὶ λίνον τυφόμενον οὐ σβέσει,
» ἕως ἂν ἐκβάλῃ εἰς νῖκος τὴν κρίσιν, καὶ ἐπὶ τῷ ὀνόματι αὐτοῦ ἔθνη ἐλπιοῦσιν. τήρει δὲ
» ἐπιμελῶς τίνα τρόπον ὁ ματθαῖος εἰπών, ἰδοὺ ὁ παῖς μου, ὃν ᾑρέτισα, ὁ ἀγαπητός
» μου, ἐν ᾧ εὐδόκησεν ἡ ψυχή μου, οὔτε τοῦ ἰακώβ, οὔτε τοῦ ἰσραὴλ ἐμνήσθη. οὐ γὰρ
» εἶπεν ἰακὼβ ὁ παῖς μου, ἰσραὴλ ὁ ἐκλεκτός μου, ἀορίστως δὲ ἐξενήνοχεν εἰπών,
» ἰδοὺ ὁ παῖς μου καὶ ὁ ἀγαπητός μου. ὅθεν, ὡς μηδὲ ἐν τῷ ἑβραϊκῷ τῆς προφητείας
» κειμένης, παρὰ μὲν τοῖς ἑβδομήκοντα ὠβέλισται τὸ τοῦ ἰακὼβ καὶ τὸ τοῦ ἰσραὴλ ὄνο-

μα. καὶ παρὰ τοῖς λοιποῖς δὲ ἑρμηνευταῖς παρασεσιώπηται, ἐπεὶ μηδ' ἐν τῷ
ἑβραϊκῷ φέρεται. ὅθεν εἰκότως οὐδὲ παρὰ τῷ εὐαγγελιστῇ εἴρηται ἑβραίῳ ὄντι, καὶ
ἀκολούθως τῇ ἑβραίων γραφῇ τὴν προφητείαν ἐκθεμένῳ. τὸ γὰρ οὖν οὔτε κατὰ
διάνοιαν τῷ ἐκ περιτομῆς λαῷ τὰ θεσπιζόμενα ἁρμόζει, μόνῳ δὲ τῷ χριστῷ τοῦ
θεοῦ μαρτυρουμένῳ ὑπὸ τῆς ἐναργείας καὶ τῆς τῶν πραγμάτων ἐκβάσεως.
μόνος γὰρ οὗτος τὴν μέλλουσαν κρίσιν τοῖς ἔθνεσι προεκήρυξεν, ἡσυχῇ τῷ βίῳ τῶν
ἀνθρώπων ἐπιδημήσας, καὶ κρίσιν ἐπὶ τῆς γῆς θέμενος· καὶ οὐ μόνον κάλαμον συν-
τετριμμένον οὐ κατέαξεν, ἀλλά, εἰ ἔστιν εἰπεῖν, συνέδησεν, ἀνορθώσας καὶ ἰσχυροὺς
ἀπεργασάμενος τοὺς ἀσθενεῖς, καὶ τοὺς συντετριμμένους τὴν καρδίαν. ὥσπερ δὲ τοὺς
ἀσθενεῖς καὶ σαθρούς, καὶ τῆς αὐτοῦ θεραπείας δεομένους οὐ παρεώρα, οὐδὲ μετα-
νοοῦντας κατακρίνων συνέτριβεν· οὕτως οὐδὲ τοὺς τοῖς κακοῖς ἐπιμένοντας, καὶ
ὑπὸ τῶν παθῶν τυφομένους ἔσβεννυε, κωλύων παρὰ τὴν αὐτῶν προαίρεσιν
ἐνεργεῖν. οὐδὲ μὴν παρὰ καιρὸν ἐτιμωρεῖτο τινὰ τούτων, τὴν κατ' ἀξίαν αὐτῶν
» κόλασιν εἰς τὸν τῆς καθόλου κρίσεως καιρὸν ὑπερτιθέμενος. διὸ λέλεκται, καὶ λίνον τυ-
» φόμενον οὐ σβέσει. ἄχρις δὲ πέρας εἴληφε τοῦτο, καὶ ἐν τῷ ὀνόματι αὐτοῦ ἔθνη ἐλ-
» πιοῦσιν. ἐπὶ μόνῳ γοῦν τῷ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ἰησοῦ χριστοῦ ὀνόματι ἤλπισε τὰ
χριστιανῶν ἔθνη, τὴν ἐπωνυμίαν αὐτοῦ ὡς παντὸς τῆς περιλήψεως εὐσεβείας ἐπι-
γραφόμενα. καὶ γὰρ εἰς φῶς οὐκ ἄλλοις, ἢ τοῖς ἔθνεσι δεδόσθαι προαναπεφώνηται, δι'
αὐτοῦ τε, τῇ προρρήσει ἀκολούθως, ὀφθαλμοὶ τυφλῶν τῶν πάλαι τὴν διάνοιαν πεπη-
ρωμένων, καὶ οὐ μόνον τούτων, ἀλλὰ καὶ τὸ αὐτὸ σῶμα ἠφανισμένων, καὶ οἱ δεσμοῖς τε καὶ
σειραῖς ἁμαρτιῶν, ἐν σκότει καὶ ἀγνοίᾳ τῆς ἀληθοῦς εὐσεβείας τὸ πρὶν κεκαλινδημένοι, δι'
αὐτοῦ τῶν ἁμαρτιῶν λυθέντες, τοῦ φωτὸς τῆς γνώσεως, καὶ τῆς παρὰ τῷ θεῷ ἐλευ-
θερίας ἠξίωνται. καὶ σὺ δὲ ἐπὶ λέξεως τοῖς ἀποδεδειγμένοις ἀκολούθως βασανίσας τὴν
λέξιν, ἐπὶ μόνῳ ἂν εὕροις τῷ κυρίῳ καὶ σωτῆρι ἡμῶν ἕκαστον ἀκριβῶς τῶν δι' αὐ-
τῆς δηλουμένων πεπληρωμένον.

Ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ.

Περὶ τοῦ μὴ πιστεύσειν εἰς αὐτὸν τὸν τῶν ἰουδαίων λαόν.

Εἶδον τὸν κύριον καθήμενον ἐπὶ θρόνου ὑψηλοῦ καὶ ἐπηρμένου, καὶ σεραφεὶμ εἱστήκει-
» σαν κύκλῳ αὐτοῦ. εἶθ' ὑποβὰς φησι, καὶ ἤκουσα τῆς φωνῆς κυρίου λέγοντος, τίνα
» ἀποστείλω, καὶ τίς πορεύσεται πρὸς τὸν λαὸν τοῦτον; καὶ εἶπα, ἰδοὺ ἐγώ εἰμι, ἀπό-
» στειλόν με. καὶ εἶπε, πορεύθητι, καὶ εἰπὲ τῷ λαῷ τούτῳ, ἀκοῇ ἀκούσετε, καὶ οὐ μὴ συνῆ-
» τε, καὶ βλέποντες βλέψετε, καὶ οὐ μὴ ἴδητε. ἐπαχύνθη γὰρ ἡ καρδία τοῦ λαοῦ τούτου,
» καὶ τοῖς ὠσὶν αὐτῶν βαρέως ἤκουσαν, καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτῶν ἐκάμμυσαν, μήποτε
» ἴδωσι τοῖς ὀφθαλμοῖς, καὶ τοῖς ὠσὶν ἀκούσωσι, καὶ τῇ καρδίᾳ συνῶσι, καὶ ἐπιστρέψωσι,
» καὶ ἰάσομαι αὐτούς. ἔχεις καὶ τούτων τὸ ἀποτέλεσμα ἐπὶ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν, κατὰ μὲν τὸν
» ἰωάννην φήσαντα, τοσαῦτα δὲ αὐτοῦ σημεῖα πεποιηκότος ἔμπροσθεν αὐτῶν, οὐκ
» ἐπίστευσαν εἰς αὐτὸν, ἵνα ὁ λόγος ἠσαΐου τοῦ προφήτου πληρωθῇ, ὃν εἶπε, κύριε,
» τίς ἐπίστευσε τῇ ἀκοῇ ἡμῶν, καὶ ὁ βραχίων κυρίου τίνι ἀπεκαλύφθη; διὰ τοῦτο οὐκ
» ἠδύναντο πιστεύειν· εἶπε γὰρ πάλιν ἠσαΐας, τετύφλωκεν αὐτῶν τοὺς ὀφθαλμούς, καὶ
» ἐπώρωσεν αὐτῶν τὴν καρδίαν, ἵνα μὴ ἴδωσι τοῖς ὀφθαλμοῖς, καὶ νοήσωσι τῇ καρ-
δίᾳ,

„ δίᾳ, καὶ ἐπιστρέψωσι, καὶ ἰάσομαι αὐτούς. Ταῦτα εἶπεν Ἠσαΐας, ὅτι εἶδε τὴν δόξαν
„ αὐτοῦ, καὶ ἐλάλησε περὶ αὐτοῦ· κατὰ δὲ τὸν Ματθαῖον, ὅτε προσελθόντες οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ εἶ-
„ πον αὐτῷ, διατί ἐν παραβολαῖς αὐτοῖς λαλεῖς; ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν, ὑμῖν δέδο-
„ ται γνῶναι τὰ μυστήρια τῆς βασιλείας, ἐκείνοις δὲ οὐ δέδοται. διὰ τοῦτο ἐν παραβο-
„ λαῖς αὐτοῖς λαλῶ, ἵνα βλέποντες μὴ βλέπωσι, καὶ ἀκούοντες μὴ ἀκούωσι, μή-
„ ποτε ἐπιστρέψωσι, καὶ ἰάσομαι αὐτούς. τότε ἐπληρώθη ἐπ' αὐτοῖς ἡ προφητεία
„ Ἠσαΐου ἡ λέγουσα, πορεύθητι, καὶ εἰπὲ τῷ λαῷ τούτῳ, ἀκοῇ ἀκούσετε, καὶ οὐ μὴ
„ συνῆτε. καὶ τὰ τούτοις ἑξῆς. ἐπιτήρει δὲ τίνα τρόπον ὁ Ἰωάννης ἐπάγει λέγων, ταῦτα
„ εἶπεν Ἠσαΐας, ὅτε εἶδε τὴν δόξαν αὐτοῦ, καὶ ἐλάλησε περὶ αὐτοῦ, ὡς τὸν Χριστὸν ἑωρα-
„ κότος τοῦ Χριστοῦ δόξαν τοῦ προφήτου, κατὰ τὴν ὀπτασίαν ἐν ᾗ ἔφησεν, εἶδον τὸν κύ-
„ ριον Σαβαὼθ καθήμενον ἐπὶ θρόνου ὑψηλοῦ καὶ ἐπηρμένου. καὶ τὰ ἑξῆς. τίς δ'
οὐκ ἂν ἐκπλαγείη τὴν πρόρρησιν, ἐναργῶς οὕτως εἰσέτι νῦν ὁρῶν τὴν ἐκ
περιτομῆς τὴν εἰς Χριστὸν ἀπιστίαν; καὶ πάλαι μὲν γὰρ ἐν ἀνθρώποις θεοποιοῦντα καὶ παρα-
δοξοποιοῦντα ἐν αὐτοῖς ὁρῶντες αὐτὸν, ὀφθαλμοῖς ψυχῆς καὶ διανοίας ὄμμασιν οὐκ
ἐθεῶντο, οὐδέ τις ἦν ἐν αὐτοῖς νοερᾶς ἐνθυμήσεως ὄρεξις, εἰς τὸ συνιέναι τίς ποτ'
ἄρα ἦν ἡ τὰ τοσαῦτα καὶ τηλικαῦτα θαυματουργοῦσα ἐν αὐτοῖς δύναμις· ἀλλὰ
καὶ αὐταῖς ἀκοαῖς ῥήματα ζωῆς αἰωνίου δέξασθαι κατηξιωμένοι, καὶ φωνῆς ἐνθέου
σοφίας ἀκροώμενοι, ὠσὶ διανοίας οὐκ ἤκουον, ὡς ἐναργὲς τέλος ἐπαγαγεῖν αὐ-
τοὺς τῇ προφητείᾳ. καὶ εἰς δεῦρο δὲ τὴν ἔνθεον τοῦ Χριστοῦ δύναμιν, δι' ἧς πᾶν γέ-
νος ἀνθρώπων ἀποστήσας τῆς πατρίου δεισιδαιμονίας, ὑπηγάγετο τῇ κατ' αὐτὸν θεο-
σεβείᾳ, ἐναργῶς οὕτως ἐμφαινομένην ὁρῶντες, οὐδαμῶς ἐφιστῶσι τῇ διανοίᾳ,
οὐδ' ἐπιβάλλουσιν, ὅπως τὸ μήτε Μωσεῖ, μήτε τοῖς μετὰ Μωσέα προφήταις ἐπὶ
μόνων αὐτῶν κατορθωθὲν, τοῦτο δὴ τὸ μὴ εἰδωλολατρεῖν, μηδὲ τῇ πολυθέῳ προσέχειν
πλάνῃ, τοῦτ' ἐπὶ πάντων ἐθνῶν ἡ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ἔνθεος ἀρετὴ συνεστήσατο.
εἶτα δὲ ταῖς προφητικαῖς ἐντυγχάνοντες περὶ αὐτοῦ μαρτυρίαις, ἀκοῇ μὲν ἀκούου-
σιν, ἀλλ' οὐ συνιᾶσιν, ἔργῳ πληρουμένης εἰσέτι καὶ νῦν κατ' αὐτῶν τῆς ἐν χερσὶ
προφητείας.

Ἀπὸ τοῦ Ζαχαρίου.

Ὡς ἐπὶ πῶλον ὀχούμενος ἥξει εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα προφητεύεται.

Χαῖρε σφόδρα θύγατερ Σιὼν, κήρυσσε θύγατερ Ἱερουσαλὴμ, ἰδοὺ ὁ βασιλεύς σου ἔρ-
„ χεταί σοι δίκαιος καὶ σώζων, αὐτὸς πραΰς, καὶ ἐπιβεβηκὼς ἐπὶ ὑποζύγιον καὶ πῶλον
„ νέον· καὶ ἐξολοθρεύσει ἅρματα ἐξ Ἐφραΐμ, καὶ ἵππον ἐξ Ἱερουσαλὴμ, καὶ ἐξολοθρευ-
„ θήσεται τόξον πολεμικὸν, καὶ πλῆθος εἰρήνης ἐξ ἐθνῶν, καὶ κατάρξει ἀπὸ θαλάσσης ἕως
„ θαλάσσης, καὶ ἀπὸ ποταμῶν ἕως διεκβολῶν γῆς. Ταῦτα μετὰ τὴν ἀπὸ Βαβυλῶνος ἐπάνο-
δον τοῦ Ζαχαρίου εἰς τὰ ὕστατα τῶν προφητῶν θεσπίσαντος, οὐδεὶς μετὰ τοὺς τῆς προ-
φητείας χρόνους βασιλεὺς παρὰ Ἰουδαίοις γεγονὼς ἱστόρηται, ὃν ἡ προφητεία πα-
ρίστησιν, εἰ μὴ μόνος ὁ σωτὴρ καὶ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς ὁ τοῦ θεοῦ, καθ' ὃν καὶ αὐτοτελὴς
„ ἐτύγχανεν ἡ πρόρρησις, ὅτε τοῖς ἑαυτοῦ μαθηταῖς πρὸς λέξιν εἰπὼν, πορευθέντες
„ εἰς τὴν ἀπέναντι κώμην εὑρήσετε ὄνον καὶ πῶλον δεδεμένον· λύσαντες αὐτὴν
„ ἀγάγετε. καὶ ἐάν τις ὑμῖν εἴπῃ, τί ποιεῖτε; εἴπατε αὐτῷ, ὁ κύριος αὐτοῦ χρείαν ἔχει. καὶ
„ ἀπελθόντες ἐκεῖνοι ἐποίησαν καθὼς προσέταξεν αὐτοῖς. Τὰ μὲν οὖν τῆς προρρήσεως

καὶ τὰ τοῦ συμπεράσματος τοῦτον ἔχει τὸν τρόπον. τί δὲ ἄρα ἐβούλετο σημαίνειν ἡ ἐπὶ
ὄνῳ ὄχησις αὐτοῦ, ἀλλ' ἢ τὴν ταπεινὴν καὶ ἄδοξον αὐτοῦ παρουσίαν, καθ' ἣν ἐποιήσατο
τὴν προτέραν ἄφιξιν; οὔσης γὰρ καὶ δευτέρας ἐνδόξου, περὶ ἧς καὶ Δανιὴλ γυμνό-
„ τερον ἐκκαλύπτων τὴν θεωρίαν εἴρηκεν, ἐθεώρουν ἕως ὅτου θρόνοι ἐτέθησαν, καὶ
„ παλαιὸς ἡμερῶν ἐκάθητο. χίλιαι χιλιάδες ἐλειτούργουν αὐτῷ, καὶ μυρίαι μυριάδες
„ παρειστήκεισαν ἔμπροσθεν αὐτοῦ. καὶ ἰδοὺ μετὰ τῶν νεφελῶν τοῦ οὐρανοῦ, ὡς υἱὸς ἀν-
„ θρώπου ἐρχόμενος. καὶ ἕως τοῦ παλαιοῦ τῶν ἡμερῶν ἔφθασε, καὶ αὐτῷ ἐδόθη ἡ ἀρ-
„ χὴ, καὶ ἡ τιμὴ καὶ ἡ βασιλεία, καὶ πάντες οἱ λαοὶ, φυλαὶ, γλῶσσαι αὐτῷ δουλεύουσιν.
„ ἡ ἐξουσία αὐτοῦ ἐξουσία αἰώνιος, ἥτις οὐ παρελεύσεται, καὶ ἡ βασιλεία αὐτοῦ οὐ δια-
„ φθαρήσεται). τὰ μὲν τῆς πρώτης ἀφίξεως τῆς ἐνανθρωπικωτέρας καὶ ταπεινῆς,
μετὰ τῶν ἄλλων καὶ τοῦτο ἔχει μέγα δεῖγμα καὶ σημεῖον, τὸ πρᾶον λέγεσθαι καὶ ἡσύ-
χιον, ἥξειν τε ὀχούμενον ὑποζυγίῳ προεφητεύετο. τοῦτο γὰρ κοινοῦ καὶ ἀνθρωπί-
νου βίου γένοιτ' ἂν τεκμήριον. τὰ δὲ τῆς δευτέρας καὶ ἐνθέου λαμπρότητα δη-
λοῦται διὰ τῆς ἐπὶ νεφελῶν οὐρανοῦ παρακομιδῆς, καὶ τῆς αἰωνίου πάντων τῶν ἐ-
θνῶν βασιλείας. ἣν δὴ γενναῖον ἀμφοτέρας παραθεῖναι τοῖς ἐκ περιτομῆς, λόγον
τε αὐτοὺς ἀπαιτῆσαι, πῶς ἂν σώσαιεν τὰς προφητείας, μίαν ἄφιξιν χριστοῦ προσ-
δοκῶντες. ἐπεὶ γὰρ ἑκατέραν τῶν παρατεθεισῶν προφητειῶν καὶ αὐτοὶ τὸν χριστὸν
ὁρᾶν ὁμολογοῦσιν, ὥρα λέγειν καὶ πυνθανομένοις ἡμῖν ἀποκρίνασθαι, πῶς οἷόν τε
ὑφ' ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν καιρὸν, καὶ ὑπὸ μίαν ἄφιξιν, ἐπὶ νεφελῶν οὐρανοῦ φέρεσθαι
τὸν αὐτὸν, καὶ ἐπὶ ὑποζυγίου καὶ πώλου νέου ὀχεῖσθαι. ἐπὶ πολὺ γὰρ ταῦτα διέστηκεν
ἀλλήλων. μυρίας δ' ἂν τοιαύτας καὶ ἄλλας περὶ τοῦ χριστοῦ προφητείας συνα-
γαγὼν, παραθείς τε καὶ συγκρούσας τὰ διαφόρως σημαινόμενα, ἐναργέστατα κα-
ταλήψῃ, τινὰς μὲν τῆς προτέρας αὐτοῦ παρουσίας δηλώματα περιεχούσας, πεπληρω-
μένας κατὰ τὴν προτέραν ἐπιφάνειαν αὐτοῦ· τινὰς δὲ εἰς τὴν δευτέραν αὐτοῦ καὶ ἔν-
δοξον ἄφιξιν ἀναφερομένας. ἐξωλόθρευσε γὰρ λεληθότως ἅρματα, καὶ ἵππον καὶ
πᾶν τόξον πολεμικὸν ἡ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ἔνθεος δύναμις, κατὰ τὴν προτέραν αὐ-
τοῦ παρουσίαν, ἐκ τῆς σωματικωτέρας ἱερουσαλὴμ, καὶ τοῦ καλουμένου ἐφραὶμ
λαοῦ. διὸ ἐξ ἐκείνου καὶ εἰς δεῦρο οὐκ ἔτι συνέστη αὐτῶν τὸ βασίλειον, οὐδὲ ἡ πά-
λαι ἐν πολέμοις ἰσχύσασα παρασκευή τε αὐτῶν καὶ ὁπλιτικὴ δύναμις. καλῶς δὲ
ἐν τούτοις τὸν πάντα τῶν ἰουδαίων λαὸν ἐφραὶμ ὠνόμασεν, ἀλλ' οὐχὶ ἰσραὴλ, οὐδὲ
ἰούδαν, ἵνα μὴ τὰς σεμνοτέρας διαβάλλοι προσηγορίας. εὕροις δ' ἂν καὶ ἐν ταῖς
ἄλλαις προφητείαις τὸ πᾶν ἔθνος ἐφραὶμ μετὰ πολλῆς διαβολῆς καὶ κατηγορίας ὠ-
νομασμένον, ὥσπερ καὶ νῦν. μετὰ γοῦν τὴν ἀπὸ βαβυλῶνος ἐπάνοδον, μηκέτ' ὁ-
μοίως, ὡς τὸ πρὶν, διῃρημένου τοῦ λαοῦ, τίνας ἦν εἰκὸς δηλοῦσθαι διὰ τοῦ ἐφραὶμ,
ἢ αὐτοὺς τοὺς τὴν ἱερουσαλὴμ οἰκοῦντας; ὧν τὴν πολεμικὴν καὶ ὁπλιτικὴν δύναμιν
μέχρι τῶν ῥωμαϊκῶν χρόνων διαρκέσασαν, ἡ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν παρουσία ἐνθέῳ
καὶ ἀπορρήτῳ δυνάμει καθεῖλεν, ὁμοίως τῇ προφητείᾳ. ταῦτα δὲ τὴν ἐξ ἐθνῶν
ἐκκλησίαν εὐαγγελίζεται ὁ λόγος, οὐχ ἁπλῶς χαίρειν, ἀλλὰ καὶ σφόδρα χαίρειν
αὐτῇ παρακελευόμενος, διὰ τὴν τοῦ θεοῦ λόγου εἰς αὐτὴν παρουσίαν, ἣν καὶ θυγατέ-
ρα τῆς ἐπουρανίου σιὼν, ἢ καὶ τῆς προτέρας συναγωγῆς ἀποκαλεῖ, διὰ τὸ πάντας
ἡμᾶς τοὺς ἐξ ἐθνῶν εἰς τὸν χριστὸν τοῦ θεοῦ πεπιστευκότας, γεννήματα εἶναι καὶ τέκνα
χριστοῦ,

χριστοῦ, καὶ τῶν ἀποστόλων αὐτοῦ, οἷα ἐκ μέρους τῆς τῶν ἰουδαίων συναγωγῆς προεληλυθότας. καὶ τὸ ἑξῆς δὲ ἐπληρώθη ἐπὶ τῇ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν παρουσίᾳ. εἰρήνη γοῦν ἐν ἔθνεσι γέγονεν ἀπὸ τῶν χρόνων τῆς ἀφίξεως αὐτοῦ, οἵα οὐδεπώποτε, οὐκ ἔτι γοῦν πόλεις πόλεσιν, ὡς τὸ πρὶν, πολεμοῦσιν, οὐδ' ἔθνη ἔθνεσι συῤῥήγνυσιν, οὐδ', ὡς τὸ παλαιὸν, ὁ τῶν ἀνθρώπων βίος ἀκαταστατεῖ, οὐδ' ἀθηναῖοι μὲν λακεδαιμονίοις ἐπιστρατεύονται, σύροι δὲ φοίνιξιν, ἀράβιοι δὲ παλαιστίνοις, καὶ αἰγύπτιοι τοῖς πλησιοχώροις. λύονται δὲ ἐξ ἐκείνου σχεδὸν τὰ πάντα, καὶ ἀληθῶς πλῆθος εἰρήνης ἐν ἔθνεσιν ἐξ ἐκείνου καὶ εἰς δεῦρο γέγονεν, ἀκολούθως τῇ προφητείᾳ. μόνος δὲ ἰησοῦς, καὶ ὁ δι' αὐτοῦ κηρυχθεὶς τῆς εὐαγγελικῆς διδασκαλίας λόγος ἦρξεν ἀπὸ τῆς θαλάσσης ἕως θαλάσσης, ἀπὸ τῆς ἕω εἰς τὸν καταδυόμενον ἥλιον, καὶ ἀπὸ ποταμοῦ ἕως τὰς διεκβολὰς τῆς γῆς, ἀκολούθως τοῖς ἐν τῷ προφήτῃ προλελεγμένοις. ἅπερ καὶ ὁ ἀ-
" κύλας ὧδέ πως ἡρμήνευσεν εἰπὼν, καὶ λαλήσει εἰρήνην ἐν τοῖς ἔθνεσι, καὶ ἡ ἐξου-
" σία αὐτοῦ ἀπὸ θαλάσσης ἕως θαλάσσης, καὶ ἀπὸ ποταμοῦ ἕως περάτων τῆς γῆς.
ταῦτα δὲ τοῖς ἐν τῷ ψαλμῷ σύγκρινον τῷ ἐπιγεγραμμένῳ εἰς σολόμωνα, περὶ τοῦ υἱοῦ τοῦ βασιλέως, δηλαδὴ τοῦ ἐκ σπέρματος σολόμωνος προελευσομένου,
" λεγομένοις, περὶ οὗ φησιν ὁ ψαλμὸς, καὶ κατακυριεύσει ἀπὸ θαλάσσης ἕως θα-
" λάσσης, καὶ ἀπὸ ποταμῶν ἕως περάτων τῆς οἰκουμένης. σημείωσαι δὲ καὶ τὴν ἐνταῦθα
" δηλουμένην εἰρήνην ὁ αὐτὸς ψαλμὸς φάσκων, ἀνατελεῖ ἐν ταῖς ἡμέραις αὐτοῦ
" δικαιοσύνη, καὶ πλῆθος εἰρήνης. καὶ ἡσαΐας δὲ τούτοις συντρέχει δι' ὧν φησι, καὶ συγ-
" κόψουσι μαχαίρας αὐτῶν εἰς ἄροτρα, καὶ τὰς ζιβύνας αὐτῶν εἰς δρέπανα, καὶ οὐ
" λήψεται ἔτι ἔθνος ἐπ' ἔθνος μάχαιραν, καὶ οὐ μὴ μάθωσιν ἔτι πολεμεῖν. εὕροις δ'
ἂν καὶ μιχαίαν τούτοις συνᾴδοντα, καὶ ἄλλους πλείους τῶν προφητῶν. ἐπιστήσας δὲ, ὡς ἔφην, τοῖς χρόνοις, δυνήσῃ συνιδεῖν, ὡς ἀπὸ τῶν αὐγούστου χρόνων καὶ τῆς κατ' αὐτὸν ἐπιλαμψάσης τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ἐπιφανείας, τῆς ῥωμαίων μοναρχίας ἐπικρατησάσης, αἱ πάλαι τῶν ἐθνῶν διελύθησαν στάσεις καὶ πολυαρχίαι, καὶ τὸ ἐξ ἐκείνου τρόπον τινὰ ἤρξατο τυγχάνειν τὰ τῆς προφητευομένης εἰρήνης. ἀλλὰ νῦν μὲν τέως ἤρξατο, ἔσται δὲ ὅτε πληρέστατα ἡ προφητεία συμπερανθήσεται, ἐπὰν τὸ πλήρωμα τῶν ἐθνῶν εἰσέλθῃ τὸ πρὸς τοῦ ἱεροῦ ἀποστόλου δεδηλωμένον.

Ἀπὸ τοῦ ψαλμοῦ ριζ.

Περὶ, ὡς ὡσαννὰ τῷ υἱῷ δαβὶδ, ἐπιφωνήματος.

Λίθον ὃν ἀπεδοκίμασαν οἱ οἰκοδομοῦντες, οὗτος ἐγενήθη εἰς κεφαλὴν γωνίας. παρὰ
" κυρίου ἐγένετο αὕτη, καὶ ἔστι θαυμαστὴ ἐν ὀφθαλμοῖς ἡμῶν. αὕτη ἡ ἡμέρα ἣν ἐ-
" ποίησεν ὁ κύριος, ἀγαλλιασώμεθα καὶ εὐφρανθῶμεν ἐν αὐτῇ. ὦ κύριε σῶσον δὴ, ὦ
" κύριε εὐόδωσον δή. εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι κυρίου. θεὸς κύριος, καὶ
" ἐπέφανεν ἡμῖν. τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ἰησοῦ χριστοῦ εἰσελθόντος ποτὲ εἰς τὰ ἱεροσόλυμα,
ὅτε κατὰ τὴν περὶ ταύτης προφητείαν ὀχούμενος ὄνῳ τὴν ἐν τῷ ζαχαρίᾳ πρόῤ-
" ῥησιν ἐπλήρου, κατὰ τὸ θεῖον εὐαγγέλιον, οἱ ὄχλοι προάγοντες αὐτὸν καὶ ἀκολου-
" θοῦντες ἐπευφήμουν λέγοντες, ὡσαννὰ τῷ υἱῷ δαβὶδ, εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν
" ὀνόματι κυρίου, ὡσαννὰ ἐν τοῖς ὑψίστοις. ὅτε καὶ εἰσελθόντος αὐτοῦ εἰς τὰ ἱεροσόλυμα
" ἐσείσθη πᾶσα ἡ πόλις λεγόντων, τίς ἐστιν οὗτος; οἱ δὲ ὄχλοι ἔλεγον, οὗτός ἐστιν ὁ προ-

φήτης ἰησοῦς, ὁ ἀπὸ ναζαρὲτ τῆς γαλιλαίας. ἐπεὶ τοίνυν ἐν τῷ προκειμένῳ ψαλ-
μῷ εἴρηται, τὸ, ὦ κύριε, ὅπερ ἑρμηνευθὲν δηλοῖ, σῶσον δή, τὸ δὲ ἑβραϊκὸν ἀννὰ ἀ-
δωναῒ ὡς ἀννὰ, περιέχει. ἀλλὰ καὶ τὸ, εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι κυρίου, ἐπει-
δήπερ καὶ αὐτὸ ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ ψαλμοῦ μετείληπται, ταῦτα δὲ σαφῶς ἐπὶ τὸν χριστὸν τοῦ
θεοῦ ἀναφέρεται· εἰκότως εἰς αὐτὸν καὶ τὰ λοιπὰ τῆς προρρήσεως ἐξειλήφα-
μεν. οὗτος γὰρ ὢν τυγχάνει εὐλογημένος, ὁ καὶ δι' ἑτέρου προφήτου ὠνομασμένος
» ὁ ἐρχόμενος, τοῦ φήσαντος, ἔτι μικρὸν, καὶ ὁ ἐρχόμενος ἥξει, καὶ οὐ μὴ χρονίσῃ, ὃς καὶ ἐ-
λήλυθεν ἐν ὀνόματι κυρίου τοῦ θεοῦ, καὶ πατρὸς αὐτοῦ. αὐτὸς δ' ἂν εἴη καὶ θεὸς κύ-
ριος ὁ ἐπιφανεὶς ἡμῖν. ἐν ὀνόματι γοῦν τοῦ πατρὸς αὐτοῦ ὁμολογεῖ ἐληλυθέναι λέ-
» γων πρὸς τοὺς ἰουδαίους, ἐγὼ ἐλήλυθα ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ πατρός μου, καὶ οὐ λαμ-
» βάνετέ με· ἄλλος ἐὰν ἔλθῃ ἐν τῷ ὀνόματι τῷ ἰδίῳ, ἐκεῖνον λήψεσθε. αὐτὸς δὴ οὖν
ὁ ἐπιφανεὶς ἡμῖν θεὸς κύριος, ὁ εὐλογημένος, ὁ ἐλθὼν ἐν ὀνόματι κυρίου, αὐτὸς ἦν
καὶ ὁ λίθος, ὃν ἀπεδοκίμασαν οἱ πάλαι πρότερον τὸν ἐκ περιτομῆς λαὸν διὰ τῆς
μωσαϊκῆς διδασκαλίας οἰκοδομοῦντες, ὃς καὶ ἀποδοκιμασθεὶς ὑπ' αὐτῶν, εἰς κε-
φαλὴν ἑτέρας γωνίας τῆς ἐξ ἐθνῶν ἐκκλησίας κατέστη, ἣν ὡς μὴ τοῖς πᾶσιν ὁρω-
μένην, μόνοις δὲ τοῖς προφητικοῖς ὀφθαλμοῖς, θαυμαστὴν εἶναί φησιν ὁ λόγος φά-
» σκων, καὶ ἔστι θαυμαστὴ ἐν ὀφθαλμοῖς ἡμῶν. τὴν δὲ ἐπιφάνειαν αὐτοῦ πάλιν ἡ-
» μέραν ὀνομάζει, ἣν ἐποίησεν ὁ κύριος, ἐπεὶ καὶ φῶς ἦν αὐτὸς τὸ ἀληθινὸν, καὶ ἥλιος δι-
» καιοσύνης, καὶ ἡμέρα τοῦ θεοῦ, ἐν ᾗ γένοιτο καὶ ἡμᾶς εἰπεῖν, αὕτη ἡ ἡμέρα ἣν ἐποίησεν
» ὁ κύριος, ἀγαλλιασώμεθα καὶ εὐφρανθῶμεν ἐν αὐτῇ. καὶ τούτων δὲ οὕτω συντετελεσ-
» μένων τὸν τρόπον, καιρὸς καὶ ἐπὶ τὰς περὶ τοῦ πάθους αὐτοῦ μεταβῆναι προφητείας.

Τάδε ἔνεστιν ἐν τῷ δεκάτῳ συγγράμματι τῆς περὶ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν εὐαγ-
γελικῆς ἀποδείξεως.

Προοίμιον.

Μετὰ τὰς ἀποδεδομένας προῤῥήσεις περὶ τῆς εἰς ἀνθρώπους ἀφίξεως τοῦ προκηρυττομένου θεοῦ, καὶ δὴ χρεὼς καὶ τὰ περὶ τὴν ἀπαλλαγὴν τοῦ ἐξ ἀνθρώπων αὐτοῦ βίου διεξελθεῖν, συνιδεῖν τε αὖθις οἷα συμβήσεσθαι περὶ αὐτῶν ἄνωθεν ἐκ τῶν προφητικῶν ἐθεσπίζετο χρόνων. πρῶτα δὲ διελοῦσομεν τὰ περὶ τὸν θάνατον αὐτοῦ συσκευωρησαμένων, μέρος οὐ μικρὸν τυγχάνοντα τῆς προκειμένης προθέσεως. πρό δέ γε τοῦ λόγου τὰ πολλάκις ἡμῖν εἰρημένα περὶ τῆς κατ' αὐτὸν οἰκονομίας τηρητέον, ὅτι δὴ τὰ μὲν κατὰ τὴν θεότητα αὐτοῦ, τὰ δὲ κατὰ τὸ εἶναι ἄνθρωπον ἐπινοεῖται. πῆ μὲν γὰρ εἰσάγεται λόγος ὢν θεοῦ, καὶ θεοῦ δύναμις, καὶ θεοῦ σοφία, μεγάλης τε βουλῆς ἄγγελος, μέγας τε καὶ αἰώνιος ἀρχιερεὺς, ὑπὲρ τῆς τῶν γενητῶν ἁπάντων οὐσιώσεώς τε καὶ σωτηρίας ἱερωμένος, καὶ ἱλεούμενος τὸν πατέρα· πῆ δὲ ὁ ἀμνὸς τοῦ θεοῦ, ὁ αἴρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου, καὶ πρόβατον ἐπὶ σφαγὴν ἀγόμενον. τοῦτο δὲ ἦν τὸ ἀνθρώπειον σκῆνος, ὃ δίκην ἀμνοῦ καὶ προβάτου, ἐκ τῆς ἡμετέρας ἀγέλης, οἷά τις ἀρχιερεὺς, ἀναλαβὼν, καὶ τὴν ἀπαρχὴν τοῦ τῶν ἀνθρώπων γένους καλλιερησάμενος, προσηγάγετο τῷ πατρὶ, δι' οὗ καὶ τῇ τῶν ἀνθρώπων ὡμίλησε φύσει, οὐκ ἄλλως δυναμένῃ λόγου θεοῦ καὶ δυνάμεως ἀσωμάτου καὶ νοερᾶς ἐπιτηδείως γεύσασθαι, οὐδέ τι μεῖζον σαρκῶν καὶ σωμάτων δι' ὀφθαλμῶν σαρκὸς ἐπινοῆσαι. ὅσα τοίνυν ἐπὶ τὸ ταπεινότερον δόξειεν ἐν τοῖς προκειμένοις περὶ αὐτοῦ λέγεσθαι, ταῦτα τὸν ἀμνὸν ὁρᾶν τοῦ θεοῦ τὸν αἴροντα τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου, καὶ τὸ σκῆνος τὸ ἀνθρώπειον ὑποβάλλει νοεῖν. ἀμνὸς μὲν γὰρ ἦν αἴρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου, κατὰ τὸν βαπτιστὴν Ἰωάννην τὸν λέγοντα, ἴδε ὁ ἀμνὸς τοῦ θεοῦ, ὁ αἴρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου. ἀμνὸς δὲ ἦν καὶ ὁ ἐπὶ σφαγὴν ἀγόμενος, κατὰ τὸ παρὰ τῷ Ἡσαΐᾳ λόγιον φάσκον, ὡς πρόβατον ἐπὶ σφαγὴν ἤχθη, καὶ ὡς ἀμνὸς ἐναντίον τοῦ κείροντος ἄφωνος. περὶ τοῦ αὐτοῦ δὲ ὡς περὶ ἀμνοῦ ἐλέγετο καὶ τὸ, ἀπὸ τῶν ἀνομιῶν τοῦ λαοῦ μου ἤχθη εἰς θάνατον. ἔδει γὰρ τὸν ἀμνὸν τοῦ θεοῦ τὸν ὑπὸ τοῦ μεγάλου ἀρχιερέως ἀναληφθέντα ὑπὲρ τῶν λοιπῶν συγγενῶν ἀμνῶν, καὶ ὑπὲρ πάσης τῆς ἀνθρωπίνης ἀγέλης, θυσίαν τῷ θεῷ προσκομισθῆναι. ἐπεὶ γὰρ δι' ἀνθρώπου ὁ θάνατος, καὶ δι' ἀνθρώπου ἡ ἀνάστασις ἡ ἐκ νεκρῶν, φησὶν ὁ ἀπόστολος· καὶ ὥσπερ δι' ἑνὸς παραπτώματος εἰς πάντας ἀνθρώπους εἰς κατάκριμα, οὕτω καὶ δι' ἑνὸς δικαιώματος εἰς πάντας ἀνθρώπους εἰς δικαίωσιν ζωῆς. ἔνθεν καὶ αὐτὸς τοὺς μὲν ἑαυτοῦ μαθητὰς ζωὴν καὶ φῶς καὶ ἀλήθειαν ἑαυτὸν εἶναι, καὶ τὰς λοιπὰς ἐπινοίας τῆς κατ' αὐτὸν θεολογίας ἐπαίδευε, τοῖς δὲ ἀμυήτοις τῶν κατ' αὐτὸν ἀπορρήτων ἔλεγε, τί με ζητεῖτε ἀποκτεῖναι ἄνθρωπον, ὃς τὴν ἀλήθειαν ὑμῖν λελάληκα; ὥσπερ οὖν τὰ τῆς θεολογίας ἰδιώματα ἐν τοῖς ἔμπροσθεν ἀποδέδοται, τὸν ὅμοιον δὴ τρόπον καὶ νῦν τὰ τοῦ ἀμνοῦ τὰ ἀνθρωποπαθῆ παραστήσεται, τῶν περὶ τοῦ πάθους αὐτοῦ μέσον ὄντων, ὁμοῦ τε ἄμφω, τά τε κατὰ τὸν θεὸν, καὶ τὰ κατὰ τὸν ἄνθρωπον αὐτοῦ περιειληφότων. τούτων χρησίμως ἡμῖν προτετηρημένων, ἤδη καὶ τῶν

λογίων αὐτῶν ἐφαψάμεθα, περὶ τῆς ἰούδα τοῦ προδότου, καὶ τῆς σὺν αὐτῷ κατὰ
τοῦ χριστοῦ γενομένης συσκευῆς, περί τε τῶν ἀμφὶ τὸν καιρὸν τοῦ πάθους αὐτοῦ
συμβεβηκότων.

Ἀπὸ ψαλμοῦ μ'.

Περὶ ἰούδα τοῦ προδότου, καὶ τῆς σὺν αὐτῷ τῶν κατὰ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν
ἐπιβουλὴν συσκευασαμένων.

Μακάριος ὁ συνιῶν ἐπὶ πτωχὸν καὶ πένητα, ἐν ἡμέρᾳ πονηρᾷ ῥύσεται αὐτὸν ὁ κύριος.
» κύριος διαφυλάξαι αὐτὸν, καὶ ζήσαι αὐτὸν, καὶ μακαρίσαι αὐτὸν ἐν τῇ γῇ, καὶ μὴ παρα-
» δῷη αὐτὸν εἰς χεῖρας ἐχθρῶν αὐτοῦ. κύριος βοηθήσαι αὐτῷ ἐπὶ κλίνης ὀδύνης αὐτοῦ,
» ὅλην τὴν κοίτην αὐτοῦ ἔστρεψας ἐν τῇ ἀῤῥωστίᾳ αὐτοῦ. ἐγὼ εἶπα, κύριε ἐλέησόν με, ἴα-
» σαι τὴν ψυχήν μου, ὅτι ἥμαρτόν σοι. οἱ ἐχθροί μου εἶπον κακά μοι, πότε ἀποθανεῖ-
» ται καὶ ἀπολεῖται τὸ ὄνομα αὐτοῦ; καὶ εἰ εἰσεπορεύετο τοῦ ἰδεῖν, μάτην ἐλάλει ἡ καρδία
» αὐτοῦ, συνήγαγεν ἀνομίαν ἑαυτῷ· ἐξεπορεύετο ἔξω, καὶ ἐλάλει ἐπὶ τὸ αὐτό. κατ' ἐμοῦ
» ἐψιθύριζον πάντες οἱ ἐχθροί μου, κατ' ἐμοῦ ἐλογίζοντο κακά μοι. μὴ ὁ κοιμώμενος
» οὐχὶ προσθήσει τοῦ ἀναστῆναι; καὶ γὰρ ὁ ἄνθρωπος τῆς εἰρήνης μου, ἐφ' ὃν ἤλπισα,
» ὁ ἐσθίων ἄρτους μου, ἐμεγάλυνεν ἐπ' ἐμὲ πτερνισμόν. σὺ δὲ κύριε ἐλέησόν με, καὶ
» ἀνάστησόν με, καὶ ἀνταποδώσω αὐτοῖς. ἐν τούτῳ ἔγνων ὅτι τεθέληκάς με, ὅτι οὐ μὴ
» ἐπιχαρῇ ὁ ἐχθρός μου ἐπ' ἐμοί. ἐμοῦ δὲ διὰ τὴν ἀκακίαν ἀντελάβου, καὶ ἐβε-
» βαίωσάς με ἐνώπιόν σου εἰς τὸν αἰῶνα. ἐπειδή τινες ὑπειλήφασι τὴν βίβλον τῶν
ψαλμῶν ὕμνους μόνον εἰς θεὸν, καὶ ᾠδὰς θεολογικὰς περιέχειν, οὐ μὴν καὶ προ-
γνώσεις, οὐδὲ μελλόντων προφητείας, τοῦτο παρ' ἡμῖν ἐπιτηρητέον, ὡς μυρία θε-
σπίζεται δι' αὐτῶν, ἃ καὶ μακρὸν ἂν εἴη συναγαγεῖν ἐπὶ τοῦ παρόντος, ἀρκεῖ δὲ
χρήσασθαι εἰς μαρτυρίαν τοῦ λόγου δύο ψαλμοῖς * ἐπιγεγραμμένοις δὲ κατὰ τοὺς
δαβὶδ χρόνους. τὸ τηνικαῦτα γὰρ εἷς τῶν ἱεροψαλτῶν ὁ ἀσὰφ τυγχάνων, ὡς ἐν τῇ
βίβλῳ φέρεται τῶν παραλειπομένων, τοὺς ἐπιγεγραμμένους αὐτοῦ ψαλμοὺς θείῳ
πνεύματι προανεφώνησε. τί δὴ οὖν περιέχουσιν οἱ ψαλμοί; προῤῥήσεις τῆς πολιορ-
κίας τῆς βασιλικῆς πόλεως τοῦ ἰουδαίων ἔθνους, ἥτις γέγονεν ἐγγύς που πεντακοσίοις
ἔτεσι μετὰ τὴν προῤῥησιν. λέγει δὴ οὖν ὁ ἑβδομηκοστὸς τρίτος ἐπιγεγραμμένος
» συνέσεως τῷ ἀσάφ, ἵνα τί ἀπώσω ὁ θεὸς εἰς τέλος, ὠργίσθη ὁ θυμός σου ἐπὶ πρό-
» βατα νομῆς σου; μνήσθητι τῆς συναγωγῆς σου, ἧς ἐκτήσω ἀπ' ἀρχῆς, ἐλυτρώσω ῥάβ-
» δον κληρονομίας σου. ὄρος σιὼν τοῦτο, ὃ κατεσκήνωσας ἐν αὐτῷ, ἔπαρον τὰς χεῖράς
» σου ἐπὶ τὰς ὑπερηφανίας αὐτῶν εἰς τέλος. ὅσα ἐπονηρεύσατο ὁ ἐχθρὸς ἐν τοῖς ἁγίοις
» σου, καὶ ἐνεκαυχήσαντο οἱ μισοῦντές σε ἐν μέσῳ τῆς ἑορτῆς σου. ἔθεντο τὰ σημεῖα αὐτῶν
» σημεῖα, καὶ οὐκ ἔγνωσαν ὡς εἰς τὴν ἔξοδον ὑπεράνω. ὡς ἐν δρυμῷ ξύλων, ἀξίναις ἐξ-
» έκοψαν τὰς θύρας αὐτῆς ἐπὶ τὸ αὐτὸ, ἐν πελέκει καὶ λαξευτηρίῳ κατέῤῥαξαν αὐ-
» τήν. ἐνεπύρισαν ἐν πυρὶ τὸ ἁγιαστήριόν σου, εἰς τὴν γῆν ἐβεβήλωσαν τὸ σκήνωμα τοῦ
» ὀνόματός σου. ταῦτα μὲν ὁ ἑβδομηκοστὸς τρίτος ψαλμός. καὶ ὁ ἑβδομηκοστὸς δὲ ὄγδοος
» τοῦ ἀσὰφ καὶ αὐτὸς τυγχάνων, τάδε περιέχει, ὁ θεὸς εἰσήλθοσαν ἔθνη εἰς τὴν κλη-
» ρονομίαν σου, ἐμίαναν τὸν ναὸν τὸν ἅγιόν σου. ἔθεντο ἱερουσαλὴμ ὡς ὀπωροφυλά-
» κιον, ἔθεντο τὰ θνησιμαῖα τῶν δούλων σου, βρώματα τοῖς πετεινοῖς τοῦ οὐρανοῦ, τὰς

σάρκας

» σάρκας τῶν ὁσίων σου τοῖς θηρίοις τῆς γῆς. Τούτων δὲ τὰ μὲν πρῶτα, λέγω δὲ τὰ ἀπὸ τοῦ ἑβδομηκοστοῦ τετάρτου ψαλμοῦ, εἴρηται βασιλεύοντος ἔτι τοῦ Δαβίδ, πρὶν ἢ τὸν ναὸν ὑπὸ Σολόμωνος κατασκευασθῆναι· τέλους δὲ ἔτυχεν οὐκ ἄρτι, ἢ πρότερον μὲν ἐπὶ τῆς Βαβυλωνίων πολιορκίας· δεύτερον δὲ ἐπὶ τοῦ Ῥωμαϊκοῦ πρὸς Ἰουδαίους πολέμου. ἕκαστα γὰρ τῶν εἰρημένων ἐπληροῦτο ἐπί τε τῆς πρώτης καὶ δευτέρας τοῦ ἱεροῦ κατασκαφῆς, προγνωσθέντα καὶ ἀναφωνηθέντα ἐν τοῖς εἰρημένοις ψαλμοῖς ὑπὸ τοῦ Ἀσάφ. τὰ δὲ δεύτερα ἀπὸ τοῦ ἑβδομηκοστοῦ ὀγδόου, ἐπληροῦτο κατὰ τοὺς Ἀντιόχου χρόνους, τοῦ κληθέντος Ἐπιφανοῦς, ὃς τῆς Συρίας βασιλεύσας, ὑπάγεται μὲν τὰ Ἱεροσόλυμα, μιαίνει δὲ τὸν ναόν, καὶ καθαιρεῖ τὸ θυσιαστήριον, ἔπειτα τοὺς Ἰουδαίους ἑλληνίζων, πλείστους ὅσους αὐτῶν ἄνδρας καὶ γυναῖκας ἀπὸ τοῦ οἰκείου νόμου καὶ τῆς πατρῴας εὐσεβείας αἰρεῖ, ποικίλαις προαικιζόμενος τιμωρίαις. εἰς ἐκεῖνον τοιγαροῦν τὸν καιρόν, καὶ εἰς τοὺς μετὰ ταῦτα παρ' Ἀντιόχῳ τὰ ἴσα πράξαντας, ἀναφωνεῖ ὁ Ἀσὰφ τὸν ἀπὸ τοῦ ἑβδομηκοστοῦ ὀγδόου ψαλμοῦ. μαρτυρεῖ δὲ τῷ λόγῳ ἡ τῶν κα-
» λουμένων Μακκαβαίων γραφή, τοῦτον ἔχουσα τὸν τρόπον, καὶ προσεπισυνήχθη
» πρὸς Ἰάκειμον καὶ Βακχίδην συναγωγὴ γραμματέων ἐκζητοῦσα δίκαια. καὶ
» ἑξῆς ἐπιλέγει, καὶ ὤμοσεν αὐτοῖς λέγων, οὐκ ἐκζητήσομεν ὑμῖν κακόν, καὶ τοῖς φί-
» λοις ὑμῶν· καὶ ἐνεπίστευσαν αὐτῷ· καὶ συνέλαβεν ἐξ αὐτῶν ἑξήκοντα ἄνδρας, καὶ ἀ-
» πέκτεινεν αὐτοὺς ἐν ἡμέρᾳ μιᾷ, κατὰ τὸν λόγον Ἀσὰφ ὃν ἔγραψεν, ἔδωκαν τὰ θνη-
» σιμαῖα τῶν δούλων σου βρώματα τοῖς πετεινοῖς τοῦ οὐρανοῦ, σάρκας ὁσίων σου τοῖς
» ζώοις τῆς γῆς, αἵματα αὐτῶν ἐξέχεαν κύκλῳ Ἱερουσαλήμ, καὶ οὐκ ἦν ὁ θάπτων.

Τούτων οὕτω προρρηθέντων καὶ ἀποτελεσθέντων, οὐ θαυμαστὸν εἰ κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ τὰ προεκτεθέντα τοῦ τεσσαρακοστοῦ ψαλμοῦ λόγια σημαίνει τὰ μέλλοντα ἔσεσθαι κατὰ τὸν τῆς τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ἐπιβουλῆς χρόνον, ἅπερ μὴ πάντων ἀνθρώπων συνιέντων, ὅπως λόγος ὢν θεοῦ, καὶ σοφία καὶ ζωή, καὶ φῶς ἀληθινόν, καὶ πάντα πλοῦτον ἀγαθῶν κεκτημένος, δι' ἡμᾶς ἐπτώχευσε σάρκα λαβών, καὶ τοῖς τὸ γένος θνητοῖς ἀνθρώποις καὶ πτωχοῖς ὁμοιωθείς, μορφήν τε δούλου καὶ πένητος ἀναλαβών, καὶ μάλιστα καθ' ὃν καιρὸν ἐπλήρου τὴν ἀπὸ τοῦ ψαλμοῦ προφητείαν, εἰκότως ἐν ἀρχῇ τοῦ ψαλμοῦ μακαρίζεται ὁ ταῦτα περὶ αὐτοῦ συνιείς, ἐπαγγελίας τυγχάνων τῆς ἀναγεγραμμένης. εἶθ' ἑξῆς ἐκ προσώπου λοιπὸν δὴ τοῦ πένητος, καὶ
» πτωχοῦ, αὐτοῦ δηλαδὴ τοῦ δι' ἡμᾶς πτωχεύσαντος σωτῆρος ἡμῶν, ἐπιλέγεται, ἐγὼ
» εἶπα, κύριε ἐλέησόν με. ὅτι δὲ ἐκ προσώπου τοῦ σωτῆρος τὰ ἐν τῷ ψαλμῷ
» θεσπίζεται, αὐτάρκης μάρτυς ὁ εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης τυγχάνει. ἱστορεῖ γὰρ ὅτι λαβὼν
» ὁ Ἰησοῦς ποτε λέντιον περιεζώσατο, καὶ νίψας τοὺς πόδας τῶν μαθητῶν αὐτοῦ εἶπεν,
» ἐγὼ οἶδα οὓς ἐξελεξάμην. ἀλλ' ἵνα ἡ γραφὴ πληρωθῇ, ὁ τρώγων μετ' ἐμοῦ τὸν
» ἄρτον, ἐπῆρεν ἐπ' ἐμὲ τὴν πτέρναν αὐτοῦ. ποίαν γὰρ πεπληρῶσθαι γραφὴν ἐν τούτοις
» ἐδήλου, ἀλλ' ἢ τὴν τοῦ μετὰ χεῖρας ψαλμοῦ ἐν ᾧ εἴρηται, καὶ γὰρ ὁ ἄνθρωπος τῆς εἰρήνης μου
» ἐφ' ὃν ἤλπισα, ὁ ἐσθίων ἄρτους μου ἐμεγάλυνεν ἐπ' ἐμὲ πτερνισμόν; φησὶν οὖν ἀρ-
» χόμενος, ἐγὼ εἶπα, κύριε ἐλέησόν με, ἴασαι τὴν ψυχήν μου, ὅτι ἥμαρτόν σοι. καὶ δι'
» ὅλου τοῦ ψαλμοῦ. ἅπερ σαφέστερον ὁ Σύμμαχος τοῦτον ἐξέδωκε τὸν τρόπον, ἐμοῦ
» λέγοντος, κύριε οἴκτειρόν με, ἴασαι τὴν ψυχήν μου, καὶ εἰ ἥμαρτόν σοι, οἱ ἐχθροί μου

» εἶπον περὶ ἐμοῦ κακά, πότε ἀποθάνῃ, καὶ ἀπολεῖται τὸ ὄνομα αὐτοῦ; καὶ εἰσπορευόμε-
» νος ἐπισκέψασθαι, μάταια ἐλάλει ἡ καρδία αὐτοῦ. ἤθροιζεν ἀνομίαν ἑαυτῇ. ἐξερχό-
» μενος δὲ ἔξω κατελάλει. ὁμοθυμαδὸν ἐψιθύριζον κατ᾽ ἐμοῦ πάντες οἱ μισοῦντές
» με, περὶ ἐμοῦ ἐνοοῦντες κακά μοι. λόγον παράνομον κατέχεον ἔνδον αὐτῶν, καὶ
» ποσῶν οὐκέτι ἀναστήσεται. ἀλλὰ καὶ ὁ ἄνθρωπος, ὃς εἰρήνευέ μοι, ἐφ᾽ ὃν ἐπεποίθειν,
» συνεσθίων μοι ἄρτον ἐμόν, κατεμεγαλύνθη μου. ἀκολούθως, σὺ δὲ κύριε οἰκτείρησόν
» με, καὶ ἀνέγειρόν με, ἵνα ἀνταποδώσω αὐτοῖς. διὰ τοῦτο γνώσομαι ὅτι θέλεις, ἐὰν μὴ
» καταχαρῇ ὁ ἐχθρός μου. ἐμοῦ δὲ διὰ τὴν ἁπλότητα, ἀντέχου, καὶ παραστήσεις
» με ἐμπροσθέν σου δι᾽ αἰῶνος. ἰσοδυναμεῖ δὲ τοῖς τοῦ συμμάχου καὶ τὰ ἀκύλου.
προφανῶς οὖν περὶ τοῦ δοκεῖν ἀπεμφαίνειν ἐκ προσώπου τοῦ σωτῆρος ἡμῶν τὸ εἰ-
» ρημένον τὸ, ἴασαι τὴν ψυχήν μου, ὅτι ἡμάρτον σοι, τηρήσεις τὸ παρὰ τῷ συμμά-
» χῳ μὴ οὕτως ἔχον, ἀλλά, ἴασαι τὴν ψυχήν μου, καὶ εἰ ἥμαρτόν σοι. καὶ οὕτως δὲ τοῦτό
» φησιν, ἐπεὶ τὰς ἡμετέρας κοινοποιεῖ εἰς ἑαυτὸν ἁμαρτίας. διὸ λέλεκται, καὶ κύριος
» παρέδωκεν αὐτὸν ταῖς ἁμαρτίαις ἡμῶν· καὶ, αὐτὸς ἁμαρτίας ἡμῶν φέρει· γέγονε
γοῦν ὑπὲρ ἡμῶν κατάρα, ὁ ἀμνὸς τοῦ θεοῦ, ὁ αἴρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου· ὃν
καὶ μὴ γνόντα ἁμαρτίαν ὁ θεὸς ὑπὲρ ἡμῶν ἁμαρτίαν ἐποίησεν, ἀντίψυχον ὑπὲρ
πάντων ἡμῶν παραδοὺς αὐτὸν, ἵνα ἡμεῖς γενώμεθα δικαιοσύνη θεοῦ ἐν αὐτῷ.
ἀλλ᾽ ἐπεὶ καὶ ἐν ὁμοιώματι σαρκὸς ἁμαρτίας γενόμενος κατέκρινε τὴν ἁμαρτίαν ἐν
τῇ σαρκὶ, εἰκότως προσφέρεται τὰ ἐγκείμενα. ὅτι δὲ τὰς ἡμετέρας ἁμαρτίας ἐξοι-
κειούμενος, διὰ τὴν πρὸς ἡμᾶς ἀγάπην καὶ φιλανθρωπίαν, ταῦτά φησιν, ἑξῆς
» ὑποκαταβὰς ἐν αὐτῷ τῷ ψαλμῷ ἐπιφέρει, λέγων, ἐμοῦ δὲ διὰ τὴν ἀκακίαν
» ἀντελάβου. σαφῶς τὸ ἀπειρόκακον τοῦ ἀμνοῦ τοῦ θεοῦ παριστάς. πῶς δὲ τὰς ἡμε-
» τέρας ἁμαρτίας ἐξοικειοῦται, καὶ πῶς φέρειν λέγεται τὰς ἀνομίας ἡμῶν, ἢ καθὸ
» σῶμα αὐτοῦ εἶναι λεγόμεθα; κατὰ τὸν ἀπόστολον φήσαντα, ὑμεῖς δέ ἐστε σῶμα χριστοῦ,
» καὶ μέλη ἐκ μέρους· καὶ καθὸ πάσχοντος ἑνὸς μέλους συμπάσχει πάντα τὰ μέλη, οὕ-
τω τῶν πολλῶν μελῶν πασχόντων καὶ ἁμαρτανόντων, καὶ αὐτὸς κατὰ τοὺς τῆς συμπα-
θείας λόγους· ἐπειδήπερ εὐδόκησε θεοῦ λόγος ὢν, μορφὴν δούλου λαβεῖν, καὶ τῷ κοι-
νῷ πάντων ἡμῶν σκηνώματι συναφθῆναι· τοὺς τῶν πασχόντων μελῶν πόνους εἰς
ἑαυτὸν ἀναλαμβάνει, καὶ τὰς ἡμετέρας νόσους ἰδιοποιεῖται, καὶ πάντων ἡμῶν ὑπεραλ-
γεῖ καὶ ὑπερπονεῖ, κατὰ τοὺς τῆς φιλανθρωπίας νόμους. οὐ μόνον δὲ ταῦτα πράξας ὁ
ἀμνὸς τοῦ θεοῦ, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ ἡμῶν κολασθεὶς καὶ τιμωρίαν ὑποσχὼν, ἣν αὐτὸς μὲν
οὐκ ὤφειλεν, ἀλλ᾽ ἡμεῖς τοῦ πλήθους ἕνεκεν τῶν πεπλημμελημένων, ἡμῖν αἴτιος τῆς
τῶν ἁμαρτημάτων ἀφέσεως κατέστη, ἅτε τὸν ὑπὲρ ἡμῶν ἀναδεξάμενος θάνατον, μάστιγάς
τε καὶ ὕβρεις καὶ ἀτιμίας ἡμῖν ἐποφειλομένας εἰς ἑαυτὸν μεταθεὶς, καὶ τὴν ἡμῖν προσ-
τετιμημένην κατάραν ἐφ᾽ ἑαυτὸν ἑλκύσας, γενόμενος ὑπὲρ ἡμῶν κατάρα. καὶ τί
» γὰρ ἄλλο, ἢ ἀντίψυχον; διὸ φησὶν ἐξ ἡμετέρου προσώπου τὸ λόγιον, τῷ μώλωπι
» αὐτοῦ ἡμεῖς ἰάθημεν, καὶ κύριος παρέδωκεν αὐτὸν ταῖς ἁμαρτίαις ἡμῶν, ὥστε εἰκό-
τως ἑνῶν ἑαυτὸν ἡμῖν, ἡμᾶς τε αὐτῷ, καὶ τὰ ἡμέτερα πάθη ἰδιοποιούμενος, φησὶν,
» ἐγὼ εἶπα, κύριε ἐλέησόν με, ἴασαι τὴν ψυχήν μου, ὅτι ἥμαρτόν σοι. ὁρῶντας δὲ εἰκότως
τοὺς ἐπιβουλεύοντας οὐ μόνον ἀνθρώπους, ἀλλὰ καὶ ἀοράτους δυνάμεις τὴν ὑπερ-
βάλλουσαν ἰσχὺν αὐτοῦ τῆς θείας προσηγορίας καὶ τοῦ ὀνόματος, δι᾽ οὗ μικρὸν ὕστερον χριστια-
νῶν

τῶν τὴν πᾶσαν κατέπλησεν οἰκουμένην, σβέσειν αὐτὴν οἴομαι ὑπειληφέναι, εἶτα πρὸς
„ θάνατον ἐπιβουλεύσαιεν αὐτῷ. τοῦτο δὴ οὖν αὐτὸ διελέγχει φάσκων, οἱ ἐχθροί μου
„ εἶπόν κακά μοι, πότε ἀποθανεῖται καὶ ἀπολεῖται τὸ ὄνομα αὐτοῦ; ἐπεὶ δὲ καθυπο-
κρινόμενοι προσῄεσαν πειράζοντες ὅπως αὐτὸν παγιδεύσωσιν, ὡς ἡ θεία γραφὴ
μαρτυρεῖ, ἄλλοτε ἄλλας αὐτοὺς προφάσεις καὶ κατηγορίας κατ' αὐτοῦ συσκευάζε-
„ σθαι ἱστοροῦσα, τούτων ἕνεκα ἐπιλέγει, καὶ εἰ εἰσεπορεύετο τοῦ ἰδεῖν, μάτην ἐλά-
„ λει ἡ καρδία αὐτοῦ, συνήγαγεν ἀνομίαν ἑαυτῷ. ἐξεπορεύετο ἔξω καὶ ἐλάλει ἐπὶ τὸ
„ αὐτὸ κατ' ἐμοῦ. ἑξῆς δὲ τούτοις ἤδη σαφῶς ἐμφαίνει καὶ αὐτὸν ἐκεῖνον τὸν δυσσε-
βέστατον προδότην, ἐπεὶ συνέβαινεν μεθ' ἃς πεποίητο συνθήκας τοῖς ἄρχουσι
τῶν ἰουδαίων περὶ τῆς τοῦ διδασκάλου προδοσίας, μηκέτ' ἀπαντᾶν αὐτὸν συνή-
θως ἐπὶ τὴν τῶν θείων μαθημάτων διδασκαλίαν, μηδ' ὡς παρὰ διδάσκαλον φοι-
τᾶν, μηδ' ὁμοίως τοῖς ἑτέροις παραβάλλειν τῇ τοῦ σωτῆρος διατριβῇ, ἀλλ' ἐπὶ τοῦ
καιροφυλακεῖν καὶ τηρεῖν καιρὸν, ὅτε δέοι ἐπιθέσθαι αὐτῷ. τοῦτο δ' οὖν τὸ κατηγορεῖ-
„ ται πρὸ πάντων ἐκ τῶν ἱερῶν εὐαγγελιστῶν, ὧν ὁ μὲν ματθαῖός φησι, τότε πορευ-
„ θεὶς εἷς τῶν δώδεκα, ὁ λεγόμενος ἰούδας ἰσκαριώτης, πρὸς τοὺς ἀρχιερεῖς, εἶπεν αὐ-
„ τοῖς, τί θέλετέ μοι δοῦναι, κἀγὼ ὑμῖν παραδώσω αὐτόν; οἱ δὲ ἔστησαν αὐτῷ τριά-
„ κοντα ἀργύρια. καὶ ἀπὸ τότε ἐζήτει εὐκαιρίαν, ἵνα αὐτὸν παραδῷ αὐτοῖς. ὁ δὲ μάρ-
„ κος, καὶ ἰούδας ὁ ἰσκαριώτης εἷς τῶν δώδεκα ἀπῆλθεν πρὸς τοὺς ἀρχιερεῖς, ἵνα αὐτὸν
„ παραδῷ αὐτοῖς. οἱ δὲ ἀκούσαντες ἐχάρησαν, καὶ ἐπηγγείλαντο αὐτῷ ἀργύριον
„ δοῦναι. καὶ ἐζήτει πῶς αὐτὸν εὐκαίρως παραδῷ. ὁ δὲ λουκᾶς γράφει λέγων, εἰσῆλ-
„ θε δὲ ὁ σατανᾶς εἰς ἰούδαν τὸν ἐπικαλούμενον ἰσκαριώτην, ὄντα ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ
„ τῶν δώδεκα, καὶ ἀπελθὼν συνελάλησε τοῖς ἀρχιερεῦσι καὶ γραμματεῦσι, καὶ τοῖς
„ στρατηγοῖς τοῦ ἱεροῦ, ἵνα αὐτὸν παραδῷ αὐτοῖς. καὶ ἐχάρησαν, καὶ συνέθεντο αὐτῷ
„ ἀργύριον δοῦναι. καὶ ἐζήτει εὐκαιρίαν τοῦ παραδοῦναι αὐτὸν αὐτοῖς ἄτερ ὄχλου.
„ ταῦτα δὴ οὖν αὐτὰ θεσπίζουσα ἡ μετὰ χεῖρας πρόῤῥησις ἐπιλέγει, τὸ εἰ εἰσεπορεύε-
„ το τοῦ ἰδεῖν, μάτην ἐλάλει ἡ καρδία αὐτοῦ, συνήγαγεν ἀνομίαν ἑαυτῷ. ἐξεπορεύε-
„ το ἔξω, καὶ ἐλάλει ἐπὶ τὸ αὐτό. κατ' ἐμοῦ ἐψιθύριζον πάντες οἱ ἐχθροί μου. ὁ γοῦν
„ σύμμαχος, εἰσερχόμενος, φησὶν, ἐπισκοπῆσαι, μάταια ἐλάλει ἡ καρδία αὐτοῦ, ἠ-
„ θροιζεν ἀδικίαν ἑαυτῇ. ἐξερχόμενος δὲ ἔξω κατελάλει. ὁμοθυμαδὸν ἐψιθύριζον
„ κατ' ἐμοῦ πάντες οἱ μισοῦντές με. μόνος μὲν οὖν ὡς ἂν γνώριμος καὶ μαθητὴς
παρὰ διδάσκαλον εἰσιὼν, περιεσκόπει καὶ κατεμάνθανεν, ἔνδον ἐπὶ τῆς ἑαυτοῦ καρ-
δίας κρύπτων τὴν ἐπιβουλήν. ἐξιὼν δὲ, μετὰ πλειόνων ὁμοθυμαδὸν καὶ ἐπὶ τὸ αὐ-
τὸ κατελάλει, τοῖς ἐχθροῖς προδιδοὺς τὸν σωτῆρα, καὶ συνταττόμενος τοῖς τῶν ἰου-
δαίων ἄρχουσι λεληθότως περὶ ἑτέρων, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ περὶ τῶν χρημάτων, ἐφ'
„ οἷς παραδώσειν αὐτὸν ὑπισχνεῖτο, περὶ ὧν μετ' αὐτῶν ἐκείνων ἐψιθύριζε. διό φη-
„ σιν, ἐξεπορεύετο ἔξω, καὶ ἐλάλει ἐπὶ τὸ αὐτό. κατ' ἐμοῦ ἐψιθύριζον πάντες οἱ ἐχθροί
„ μου, κατ' ἐμοῦ ἐλογίζοντο κακά μοι. λόγον παράνομον κατέθεντο κατ' ἐμοῦ. ἔοι-
κε δὲ τὴν συνταγὴν τὴν περὶ τῶν ἀργυρίων, λόγον παράνομον διὰ τὸ τῆς προ-
φητείας ὀνομάζειν· ἢ καὶ ὅτι ἀσεβῆ καὶ παράνομα κατ' αὐτοῦ διενοοῦντο, ὡς ἂν σβε-
σθησομένου καὶ διαφθαρησομένου μετὰ τὸν θάνατον, τὸ μηκέτι ζῶσιν ἐξετασθησο-
„ μένου. τοιοῦτον γάρ ἐστι τὸ, μὴ ὁ κοιμώμενος οὐχὶ προσθήσει τοῦ ἀναστῆναι; ὅτε

„ λευκότερον ὁ σύμμαχος ἐξέφηνεν εἰπών, καὶ πεσὼν οὐκέτ' ἀναστήσεται; ὁ δὲ ἀκύλας
„ φησίν, καὶ ὃς ἂν κοιμηθῇ, οὐ προσθήσει τοῦ ἀναστῆναι; καὶ ταῦτα ἔτι κοινῶς περὶ
πάντων εἴρηται τῶν κατὰ τὸν καιρὸν τοῦ πάθους ἐπιβεβουλευκότων αὐτῷ. ἰδίως δὲ πά-
„ λιν περὶ τοῦ προδότου, ὡς ἂν περὶ μαθητευθέντος αὐτῷ, ἑξῆς ἐπιφέρει λέγων, καὶ
„ γὰρ ὁ ἄνθρωπος τῆς εἰρήνης μου, ἐφ' ὃν ἤλπισα, ὁ ἐσθίων ἄρτους μου, ἐμεγάλυ-
„ νεν ἐπ' ἐμὲ πτερνισμόν. αὐτὸ δὲ τοῦτο πάλιν ὁ σύμμαχος, καὶ ἄνθρωπος, φησίν, ὃς εἰρή-
„ νευέ μοι, ᾧ ἐπεποίθειν, συνεσθίων μοι ἄρτον ἐμόν, κατεμεγαλύνθη μου. χείριστος
γὰρ ἀληθῶς ἁπάντων καὶ ἐναργέστατος ὁ μετὰ κοινὴν τράπεζαν καὶ τὴν ἐν λόγοις τοῦ
διδασκάλου τροφήν, ἐπὶ τὰ χείρω τραπείς, καὶ τοῖς ἐναντίοις τὸν εὐεργέτην ἀντα-
„ μειψάμενος. ἀλλ' ἐπειδήπερ ἐπιβουλεύοντες οἱ ἐχθροὶ ἔλεγον, πότε ἀποθανεῖται
„ καὶ ἀπολεῖται τὸ ὄνομα αὐτοῦ; ᾤοντό τε κοιμηθέντα μηκέτ' ἀναστήσεσθαι, τούτου χά-
ριν αὐτὸς ὁ σωτὴρ καὶ κύριος ἡμῶν τἀναντία τούτοις εὐχόμενος, καὶ τῆς ἀναστάσεως
„ ἀκωλύτως τυχεῖν ἀξιοῖ τὸν πατέρα, φησί, σὺ δὲ κύριε ἐλέησόν με, καὶ ἀνάστησόν
„ με, καὶ ἀνταποδώσω αὐτοῖς. ἐν τούτῳ ἔγνων ὅτι τεθέληκάς με, ὅτι οὐ μὴ ἐπιχα-
„ ρῇ ὁ ἐχθρός μου ἐπ' ἐμοί. καὶ πρόδηλόν γε τίνα τρόπον μετὰ τὴν ἐκ νεκρῶν ἀνάστα-
σιν αὐτοῦ, παραχρῆμα καὶ οὐκ εἰς μακρὰν μετῆλθε τοὺς ἐπιβεβουλευκότας αὐ-
τῷ ἡ ἀνταπόδοσις, ὅπως τε ὁ ἐχθρὸς αὐτοῦ ζωῆς τυγχάνοντος, θάνατος κατεπόθη,
„ ὥστε τοὺς ἐπονειδίζοντας εἰπεῖν, ποῦ σου θάνατε τὸ κέντρον; ποῦ σου θάνατε τὸ νῖκος;
ἐντυχὼν δέ τις ταῖς μετὰ τὴν ἀνάστασιν τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ἱστορίαις ὧν ἰωσήπος γρα-
φείσαις, εἴσεται τὰς μετελθούσας τὸ ἰουδαίων ἔθνος, καὶ τοὺς ἄρχοντας αὐτῶν συμ-
φοράς, ἃς εἰκότως περιπεπτώκασι, τὰ ἐπίχειρα ὧν εἰς αὐτὸν ἔδρασαν ἀπολαμ-
βάνοντες. καὶ ταῦτα μὲν εἰς ἐκείνους ἐπληροῦτο πάντα, κατὰ τὴν πρόρρησιν. τοῦ
δὲ σωτῆρος ἡμῶν ἡ ἐκ νεκρῶν ἀνάστασις, διέδειξε τοῖς πᾶσιν, ὅπως ἐν αὐτῷ εὐδό-
„ κησεν ὁ πατήρ, ὃς καὶ αὐτὸς διδάσκει λέγων, ἐλέησόν με καὶ ἀνάστησόν με, καὶ ἀνταπο-
„ δώσω αὐτοῖς. ἐν τούτῳ ἔγνων ὅτι τεθέληκάς με, ὅτι οὐ μὴ ἐπιχαρῇ ὁ ἐχθρός μου ἐπ'
„ ἐμοί. τούτοις ἐπιλέγει, ἐμοῦ δὲ διὰ τὴν ἀκακίαν ἀντελάβου. καὶ τήρει ἵνα τρό-
ποι αὐτῷ τῷ θεῷ καὶ πατρὶ αὐτοῦ τὴν εὐχὴν ἀναπέμπων, ἐπὶ τοσαύτῃ τεθάρ-
„ ρηκε παρρησίᾳ, ὡς ἀκακίαν ἑαυτῷ μαρτυρεῖν, καίτοι ἀνωτέρω φήσας, ἴασαι τὴν
„ ψυχήν μου, ὅτι ἥμαρτόν σοι. ἀλλὰ τὸ μὲν ἥμαρτόν σοι, ὁποίας ἔχεται διανοίας προ-
„ διειλήφαμεν. καὶ ὁ σύμμαχος δὲ σαφέστερον παρέστησεν εἰπών, ἴασαι τὴν ψυχήν μου,
„ καὶ εἰ ἥμαρτόν σοι. ὃ καὶ αὐτὸ λέγοιτ' ἂν περὶ τῶν ἡμετέρων ἁμαρτημάτων, ἅπερ ὁ σω-
„ τὴρ καὶ κύριος ἡμῶν εἰς ἑαυτὸν ἀνεδέξατο. τὸ δέ, ἐμοῦ δὲ διὰ τὴν ἀκακίαν ἀντι-
„ λάβου, τὴν δι' ὅλου καθαρότητα τῆς αὐτοῦ φύσεως παρίστησι, δι' ἣν καὶ τὸ ἑδραῖον
„ καὶ ἄσειστον τῆς ζωῆς, καὶ τῆς μετὰ τὴν ἀνάστασιν αὐτοῦ σωτηρίας διδάσκων ἐπιλέγει, καὶ ἐβε-
„ βαίωσάς με ἐνώπιόν σου εἰς τὸν αἰῶνα. ἤ, καὶ παρέστησάς με ἔμπροσθέν σου δι'
„ αἰῶνος, κατὰ τὸν σύμμαχον.

Ἀπὸ τοῦ ψαλμοῦ νδ'.

Ἔτι περὶ τοῦ ἰούδα, καὶ τῶν σὺν αὐτῷ τὴν κατὰ τοῦ χριστοῦ συσκευὴν πεποιημένων.

Ἐνώτισαι ὁ θεὸς τὴν προσευχήν μου, καὶ μὴ ὑπερίδῃς τὴν δέησίν μου, πρόσχες μοι,
καὶ

„ καὶ εἰσάκουσόν μου. ἐλυπήθην ἐν τῇ ἀδολεσχίᾳ μου, καὶ ἐταράχθην ἀπὸ φωνῆς
„ ἐχθροῦ, καὶ ἀπὸ θλίψεως ἁμαρτωλοῦ. ὅτι ἐξέκλιναν ἐπ' ἐμὲ ἀνομίαν, καὶ ἐν ὀργῇ
„ ἐνεκότουν μοι. ἡ καρδία μου ἐταράχθη ἐν ἐμοί, καὶ δειλία θανάτου ἐπέπεσεν ἐπ'
„ ἐμέ. φόβος καὶ τρόμος ἦλθεν ἐπ' ἐμέ, καὶ ἐκάλυψέ με σκότος. καὶ τὰ ἑξῆς. οἷς ἐπιλέ-
„ γει, καταπόντισον κύριε καὶ καταδίελε τὰς γλώσσας αὐτῶν, ὅτι εἶδον ἀνομίαν καὶ ἀντι-
„ λογίαν ἐν τῇ πόλει. ἡμέρας καὶ νυκτὸς κυκλώσει αὐτὴν ἐπὶ τὰ τείχη αὐτῆς, καὶ ἀνο-
„ μία καὶ κόπος ἐν μέσῳ αὐτῆς καὶ ἀδικία, καὶ οὐκ ἐξέλιπεν ἐκ τῶν πλατειῶν αὐτῆς
„ τόκος καὶ δόλος. ὅτι εἰ ἐχθρὸς ὠνείδισέ με, ὑπήνεγκα ἄν· εἰ ὁ μισῶν με ἐπ' ἐμὲ ἐμεγα-
„ λοῤῥημόνησεν, ἐκρύβην ἂν ἀπ' αὐτοῦ. σὺ δὲ ἄνθρωπε ἰσόψυχε, ἡγεμών μου καὶ γνω-
„ στέ μου, ὃς ἐπὶ τὸ αὐτὸ ἐγλύκανάς μοι ἐδέσματα, ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ θεοῦ ἐπορεύθη-
„ μεν ἐν ὁμονοίᾳ. τὸ, εἰ ἐχθρὸς ὠνείδισέ με, ὑπήνεγκα ἄν, καὶ εἰ ὁ μισῶν με ἐπ' ἐμὲ ἐμε-
„ γαλοῤῥημόνησεν, ἐκρύβην ἂν ἀπ' αὐτοῦ. σὺ δὲ ἄνθρωπε ἰσόψυχε, ἡγεμών μου
„ καὶ γνωστέ μου, ὃς ἐπὶ τὸ αὐτὸ ἐγλύκανάς μοι ἐδέσματα, ὅμοιόν ἐστι τῷ, καὶ γὰρ ὁ ἄν-
„ θρωπος τῆς εἰρήνης μου, ἐφ' ὃν ἤλπισα, ὁ ἐσθίων ἄρτους μου, ἐμεγάλυνεν ἐπ' ἐμὲ
„ πτερνισμόν, περὶ τοῦ ἰούδα ἐν τῇ πρὸ ταύτης προφητείᾳ κειμένῳ. ὥσπερ οὖν
ἐν ἐκείνῳ ἐδείκνυτο ἄνθρωπος εἰρήνης ποτὲ γεγονώς, ὅτε τῷ σωτῆρι ἐμαθήτευε-
το εἷς καὶ αὐτὸς τοῦ τῶν ἀποστόλων ἀριθμοῦ χρηματίσας· οὕτω καὶ ἐν τῷ προ-
κειμένῳ ἰσόψυχος καὶ ἡγεμὼν καὶ γνωστὸς αὐτῷ προσαγορεύεται. καὶ πάλιν ὡς ἐν ἐ-
κείνῳ περὶ αὐτοῦ εἴρητο, ὁ ἐσθίων ἄρτους μου, ἐμεγάλυνεν ἐπ' ἐμὲ πτερνισμόν· τὸν
„ αὐτὸν τρόπον καὶ ἐπὶ τοῦ προκειμένου εἰς αὐτὸν πρόσωπον λέγεται τὸ, ὃς ἐπὶ τὸ αὐτὸ ἐ-
„ γλύκανάς μοι ἐδέσματα. καὶ γὰρ τῶν καταξιουμένων καὶ αὐτὸς εἷς ἦν τῆς ἀποῤῥήτου
πρὸς τοὺς μαθητὰς τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ὁμιλίας τε καὶ πνευματικῆς τροφῆς. τοῖς μὲν
γὰρ ἔξω πλήθεσι καὶ τοῖς ὄχλοις ἐν παραβολαῖς ἐλάλει, μόνοις δὲ τοῖς ἑαυτοῦ μα-
„ θηταῖς, ἐν οἷς καὶ ὁ ἰούδας ἐξητάζετο, ἐπέλυεν ἅπαντα. διὸ λέλεκται, ὁ ἐσθίων ἄρ-
„ τους μου ἐμεγάλυνεν ἐπ' ἐμὲ πτερνισμόν, καὶ, ὃς ἐπὶ τὸ αὐτὸ ἐγλύκανάς μοι ἐδέ-
„ σματα. ἅπερ σαφέστερον ἐξέφωνεν ὁ μὲν ἀκύλας εἰπών, οἳ ὁμοῦ ἐγλυκαίνομεν
„ ἀπόῤῥητον. ὁ δὲ σύμμαχος, οἵτινες ἐκοινολογούμεθα γλυκείας ὁμιλίας. ἀντὶ δὲ τοῦ,
„ σὺ δὲ ἄνθρωπε ἰσόψυχε, ἡγεμών μου, καὶ γνωστέ μου, ὁ σύμμαχός φησιν, σὺ
„ δὲ ἄνθρωπε ὁμότροπέ μοι, καὶ ἡγεμών μου, καὶ γνωστέ μου. ἐπειδήπερ τοσούτων ἠ-
„ ξιωμένος φίλος ἐν τοῖς μάλιστα ἦν τοῦ σωτῆρος, εἰκότως φησὶ περὶ αὐτοῦ τὸ, ὅτι εἰ ἐ-
„ χθρὸς ὠνείδισέ με, ὑπήνεγκα ἄν. καὶ τὰ ἑξῆς. ταῦτα δὲ περὶ τοῦ ἰούδα θεσπίσας, ἀ-
κολούθως τὴν ἐκ τοῦ θανάτου σωτηρίαν καὶ ἀποφυγὴν ἑαυτοῦ παραδιδάσκει λέ-
„ γων, ἐγὼ πρὸς τὸν θεὸν ἐκέκραξα, καὶ ὁ κύριος ἔσωσέ με. ἑσπέρας καὶ πρωῒ καὶ με-
„ σημβρίας διηγήσομαι καὶ ἀπαγγελῶ, καὶ εἰσακούσεται τῆς φωνῆς μου. λυτρώσεται ἐν
„ εἰρήνῃ τὴν ψυχήν μου. ὡς ἐν ἀρχῇ τὸν περὶ τοῦ θανάτου καιρὸν σημαίνει, καθ' ὃν
καὶ ὁ ἰούδας τὰ τῆς κατ' αὐτοῦ προδοσίας συνεσκευάσατο. τότε οὖν ὁ σωτὴρ καὶ κύ-
ριος ἡμῶν, ὡς ἐπὶ ὀλέθρῳ καὶ ἀπωλείᾳ τοῦ γνωρίμου δυσφορῶν, καὶ ἔτι μᾶλλον ἐπὶ
τῇ τοῦ παντὸς ἰουδαίων ἔθνους ἀποβολῇ, ὥσπερ ἐπὶ μεμηνόσιν οἰκείοις, καὶ ὡς ἐπὶ
φιλτάτοις συμπάσχων, παρὰ τὴν πρὸς αὐτοὺς ὁμιλίαν καὶ διδασκαλίαν, διὰ τὸ μη-
„ δὲν αὐτοὺς ὠφεληκέναι, ἀδολεσχίαν ἀποκαλεῖ φάσκων, ἐλυπήθην ἐν τῇ ἀδολεσχίᾳ
„ μου, καὶ ἐταράχθην ἀπὸ φωνῆς ἐχθροῦ, καὶ ἀπὸ θλίψεως ἁμαρτωλοῦ. ὅτι ἐξέκλι-

ναι, φησὶν, ἐπ' ἐμὲ ἀνομίαν, καὶ ἐν ὀργῇ ἐνεκότουν μοι. ἅπερ δύναται μὲν καὶ ἐπὶ
τοὺς ἄρχοντας τῶν ἐκ περιτομῆς ἀναφέρεσθαι, τοὺς ἐχθρωδῶς καὶ ἐπιβουλευτικῶς
ἐνεδρεύσαντας αὐτὸν πειρωμένους. δύναται δὲ καὶ περὶ δυνάμεων ἀοράτων ἔξωθεν
αὐτὸν προσπολεμουσῶν, καὶ τὴν δι' ἀνθρώπων κατασκευὴν ἐνεργουσῶν λέγε-
σθαι. ἃ καὶ συνᾴδειν μοι δοκεῖ τοῖς ἐν τῷ εὐαγγελίῳ ὑπ' αὐτοῦ λελεγμένοις, κατὰ
» τὸν τοῦ πάθους καιρὸν, ὅτε λέγει τοῖς ἑαυτοῦ μαθηταῖς, περίλυπός ἐστιν ἡ ψυχή μου
» ἕως θανάτου. μείνατε ὧδε, καὶ γρηγορεῖτε μετ' ἐμοῦ. καὶ πάλιν, νῦν ἡ ψυχή μου τε-
» τάρακται. ὅμοια γοῦν τούτοις ἐστὶ καὶ τὰ ἐν τῷ ψαλμῷ, ἐν ᾧ λέλεκται, ἡ καρ-
» δία μου ἐταράχθη ἐν ἐμοὶ, καὶ δειλία θανάτου ἐπέπεσεν ἐπ' ἐμέ. φόβος καὶ τρόμος
» ἦλθεν ἐπ' ἐμὲ, καὶ ἐκάλυψέ με σκότος. δι' ὧν τῶν ἀντικειμένων δυνάμεων τὰς κατ'
αὐτοῦ ὁρμὰς σημαίνει. ὡς γοῦν ἐν ταῖς προφητείαις ὠνόμασταί τι πνεῦμα πορ-
» νείας, κατὰ τὸ, πνεύματι πορνείας ἐπλανήθησαν, καὶ ἄλλο πνεῦμα πλανήσεως ἐν τῇ
ἐρήμῳ· τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ πνεῦμα θανάτου εἴη ἂν δειλίας ποιητικὸν, ὡς καὶ πνεῦ-
μα ἰσχύος καὶ δυνάμεως καὶ ἀνδρείας τῆς κατὰ θεὸν ἐνεργητικόν. οὕτω δ' ἂν λεχθείη
πνεῦμα φόβου καὶ τρόμου, καὶ πάλιν ἕτερον παρὰ ταῦτα πνεῦμα φόβου καὶ συγ-
χύσεως, ἃ καὶ σχεδὸν εἰπεῖν, ἅπασι μὲν τοῖς ἐν μαρτυρίῳ τὸν ὑπὲρ εὐσεβείας θάνατον
ἀναδεχομένοις ἐφορμᾶν εἴωθε, πολὺ πλέον δὲ καὶ μᾶλλον ἐπιτέθειται αὐτῷ τὸν ὑ-
πὲρ ἁπάντων θάνατον ὑπομείναντι. πλὴν ἀλλ' εἴτε πνεῦμα δειλίας καὶ θανά-
του, εἴτε φόβου καὶ τρόμου, ἢ εἴ τις ἑτέρα τοιαύτη δύναμις ἐπιπεπτώκει αὐτῷ,
ἀλλ' οὔτι γε κατέπραξεν αὐτὸν, ἐπεὶ, οἷα γενναῖος ἀθλητὴς, τὴν μὲν δειλίαν τοῦ θα-
νάτου, πεποιθήσει ζωῆς, αὐτὸς γὰρ ἡ ζωὴ, μακρὰν ἀπέρριψεν ἀποσεισάμενος. ὡσαύ-
τως δὲ καὶ τὸ ἐπελθὸν αὐτῷ πνεῦμα φόβου ἢ τρόμου ποιητικὸν, πνεύματι θάρσους
» καὶ δυνάμεως καὶ ἰσχύος πορρωτάτω ἀπηκόντισεν. ἐπεὶ κατὰ τὸν Ἡσαΐαν, ἐπαναπαύ-
» σατο ἐπ' αὐτὸν μετὰ τῶν ἄλλων πνευμάτων καὶ πνεῦμα βουλῆς καὶ ἰσχύος· οὕτω καὶ τὸ πνεῦ-
» μα τοῦ σκότους τῇ τοῦ ἰδίου φωτὸς ἀπεσκέδασε δυνάμει. ἐπεὶ τὸ φῶς ἐν τῇ σκοτίᾳ
» αὐτὸ οὐ κατέλαβεν. εὕροις δ' ἂν τὰ παραπλήσια τούτοις καὶ ἐν εἰκοστῷ πρώτῳ
» ψαλμῷ, ἐν ᾧ πάλιν ἐκ τοῦ αὐτοῦ λέλεκται προσώπου, περιεκύκλωσάν με μόσχοι
» πολλοὶ, ταῦροι πίονες περιέσχον με. ἤνοιξαν ἐπ' ἐμὲ τὸ στόμα αὐτῶν, ὡς λέων ὁ ἁρ-
» πάζων καὶ ὠρυόμενος. καὶ πάλιν, ὅτι ἐκύκλωσάν με κύνες πολλοὶ, συναγωγὴ πονη-
» ρευομένων περιέσχον με. καὶ αὖθις, ῥῦσαι ἀπὸ ῥομφαίας τὴν ψυχήν μου, καὶ ἐκ
» χειρὸς κυνὸς τὴν μονογενῆ μου. σῶσόν με ἐκ στόματος λέοντος, καὶ ἀπὸ κεράτων
» μονοκερώτων τὴν ταπείνωσίν μου. σαφῶς γὰρ ἐν τούτοις δυνάμεις πονηρὰς, ταύ-
ρους καὶ μόσχους καὶ λέοντας καὶ κύνας καὶ μονοκέρωτας ἀποκαλεῖ, αἳ περιέσχον μὲν αὐ-
τὸν καὶ περιεκύκλωσαν κατὰ τὸν τοῦ πάθους αὐτοῦ καιρὸν, οὐ μὴν καὶ ἐνεργῆσαί τι
κατ' αὐτοῦ δεδύνηνται. καὶ ταῦτα μὲν, εἰ * καὶ τὰ λοιπὰ τοῦ ψαλμοῦ τὰ μέρη ἐπὶ τὸν
σωτῆρα καὶ κύριον ἡμῶν ἀνάγοιτο. εἰ δὲ μὴ ἐπ' αὐτὸν, ἀλλ' ἐφ' ἕτερον πρόσω-
πον, ἐπιστήσεις καὶ αὐτὸς ὡς ἂν ἐξομαλισθέντα τὰ κατὰ τὸν τόπον. πλὴν ἀλλὰ καὶ
περὶ τῆς τῶν Ἰουδαίων μητροπόλεως, αὐτῆς δὴ τῆς Ἱερουσαλὴμ, ἀκολούθως μετὰ
τὴν κατὰ τῶν ἐπιβουλευσάντων αὐτῷ πρόρρησιν ἐπιλέγει ἑξῆς, εἶδον ἀνομίαν
» καὶ ἀντιλογίαν ἐν τῇ πόλει. καὶ τὰ τούτοις ἀκόλουθα. ἃ καὶ ὁποίας ἔχεται δια-
» νοίας οὐ νῦν σχολὴ διηγεῖσθαι.

Ἀπὸ τοῦ

Ἀπὸ τοῦ ψαλμοῦ ρη.

Ἔτι περὶ τοῦ Ἰούδα, καὶ τοῦ εἰς τὴν χώραν αὐτοῦ ἀντικαταστάντος ἀποστόλου, καὶ περὶ τοῦ Ἰουδαίων ἔθνους.

Ὁ θεὸς τὴν αἴνεσίν μου μὴ παρασιωπήσῃς, ὅτι στόμα ἁμαρτωλοῦ καὶ στόμα δολίου ἐπ' ἐμὲ ἠνοίχθη. ἐλάλησαν κατ' ἐμοῦ γλώσσῃ δολίᾳ, καὶ λόγοις μίσους ἐκύκλωσάν με, καὶ ἐπολέμησάν με δωρεάν. ἀντὶ τοῦ ἀγαπᾶν με ἐνδιέβαλλόν με, ἐγὼ δὲ προσηυχόμην. καὶ ἔθεντο κατ' ἐμοῦ κακὰ ἀντὶ ἀγαθῶν, καὶ μῖσος ἀντὶ τῆς ἀγαπήσεώς μου. κατάστησον ἐπ' αὐτὸν ἁμαρτωλόν, καὶ διάβολος στήτω ἐκ δεξιῶν αὐτοῦ. ἐν τῷ κρίνεσθαι αὐτόν, ἐξέλθοι καταδεδικασμένος, καὶ ἡ προσευχὴ αὐτοῦ γενηθήτω εἰς ἁμαρτίαν. γενηθήτωσαν αἱ ἡμέραι αὐτοῦ ὀλίγαι, καὶ τὴν ἐπισκοπὴν αὐτοῦ λαβέτω ἕτερος. καὶ τῆς τῶν προκειμένων ἐπὶ τὸν προδότην Ἰούδαν ἀναφορᾶς ἔλεγχος μάρτυς ὁ ἀπόστολος Πέτρος, μετὰ τὴν τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ἀνάληψιν συνηγμένων τῶν ἀποστόλων πάντων, σὺν καὶ ἄλλοις πλείοσιν ἀδελφοῖς, μέσος ἀναστάς, καὶ ταῦτα φήσας, ἄνδρες ἀδελφοί, ἔδει πληρωθῆναι τὴν γραφήν, ἣν προεῖπε τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον διὰ στόματος Δαβίδ, περὶ Ἰούδα τοῦ γενομένου ὁδηγοῦ τοῖς συλλαβοῦσιν Ἰησοῦν, ὅτι κατηριθμημένος ἦν ἐν ἡμῖν, καὶ ἔλαχε τὸν κλῆρον τῆς διακονίας ταύτης. οὗτος μὲν οὖν ἐκτήσατο χωρίον ἐκ μισθοῦ τῆς ἀδικίας αὐτοῦ, καὶ πρηνὴς γενόμενος ἐλάκησε μέσος, καὶ ἐξεχύθη πάντα τὰ σπλάγχνα αὐτοῦ, καὶ γνωστὸν ἐγένετο πᾶσι τοῖς κατοικοῦσιν Ἱερουσαλήμ, ὥστε κληθῆναι τὸ χωρίον ἐκεῖνο τῇ ἰδίᾳ διαλέκτῳ αὐτῶν, ἀκελδαμάχ, ὅ ἐστι χωρίον αἵματος. γέγραπται γὰρ ἐν βίβλῳ ψαλμῶν, γενηθήτω ἡ ἔπαυλις αὐτοῦ ἔρημος, καὶ μὴ ἔστω ὁ κατοικῶν ἐν αὐτῇ, καὶ τὴν ἐπισκοπὴν αὐτοῦ λαβέτω ἕτερος. ταῦτα γοῦν ὁ Πέτρος εἰπὼν ὑποτίθεται ἕτερον ἀντὶ τοῦ Ἰούδα δεῖν παραλαβεῖν, εἰς τὸν λείποντα τῶν δώδεκα ἀποστόλων ἀριθμόν, ὅπως πληρωθῇ τὸ τῆς προφητείας. ὅτε κλήρου γενομένου, ἔπεσεν ὁ κλῆρος ἐπὶ Ματθίαν, καὶ συγκατεψηφίσθη μετὰ τῶν δώδεκα ἀποστόλων. τούτων οὕτως ἐκτελεσθέντων, ἀκολούθως ἂν εἴη τὸ λέγον ἐν τῷ ψαλμῷ πρόσωπον, οὐχ ἕτερον τοῦ σωτῆρος ἡμῶν, ὃς τῷ πατρὶ τὴν ἀναπεμφθεῖσαν αὐτῷ παρὰ τὸν τοῦ πάθους καιρὸν εὐχήν, τῆς διὰ τοῦ ἁγίου πνεύματος ἀναγραφῆς παραλαβὼν κατηξίωσε, τὸ μέλλον περὶ αὐτοῦ συμβήσεσθαι θεασάμενος. φησὶν οὖν, ὁ θεὸς τὴν αἴνεσίν μου μὴ παρασιωπήσῃς, τὴν ὑπ' αὐτοῦ παραδοθεῖσαν τοῖς αὐτοῦ μαθηταῖς διδασκαλίαν, καὶ τῆς καινῆς διαθήκης τὴν αἴνεσιν παρακαλῶν μὴ κατασιγασθῆναι, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν ἑξῆς ἅπαντα αἰῶνα παραμεῖναι τῷ βίῳ. στόμα δὲ ἁμαρτωλοῦ καὶ στόμα δολίου κυρίως ἂν λεχθείη τὸ τοῦ Ἰούδα, ὃς πορευθεὶς πρὸς τοὺς ἀρχιερεῖς εἶπεν αὐτοῖς, τί θέλετέ μοι δοῦναι, κἀγὼ ὑμῖν παραδώσω αὐτόν; οἱ δὲ ἔστησαν αὐτῷ τριάκοντα στατῆρας. καὶ ἀπὸ τότε ἐζήτει εὐκαιρίαν, ἵνα αὐτὸν παραδῷ. τοιαῦτα γοῦν κατ' αὐτοῦ συνθέμενος, εἷς ἦν τῶν μετὰ ταῦτα σὺν αὐτῷ ἀνακειμένων ἐν τῷ τοῦ πάσχα συμποσίῳ. ὅτε καὶ αὐτὸς ὁ σωτὴρ ἡμῶν ἀνέκειτο μετὰ τῶν δώδεκα, ἐσθιόντων τε αὐτῶν εἶπεν, ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅτι εἷς ἐξ ὑμῶν παραδώσει με. καὶ λυπούμενοι σφόδρα ἤρξαντο λέγειν ἕκαστος αὐτῶν, μή τι ἐγώ εἰμι κύριε; ἐν οἷς ἦν καὶ Ἰούδας, ὃς τὸ πλῆρες παντὸς δόλου καὶ εἰρωνείας ἀνοίξας στόμα ἀποκριθεὶς εἶπεν, μή τι ἐγώ εἰμι ῥαββί; δόλιον στόμα, δι' οὗ τὸ σημεῖον τοῖς ἐπιβούλοις τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ἐδήλου, λέ-

γον, ὃν ἂν φιλήσω, αὐτός ἐστι, κρατήσατε αὐτόν. ὁ καὶ εἰπὼν, ἔργῳ τὸν δόλον ἀπε-
πλήρου, ὅτε προσελθὼν τῷ ἰησοῦ, εἶπεν αὐτῷ, χαῖρε ῥαββὶ, καὶ κατεφίλησεν αὐ-
τόν. ὁ δὲ ἰησοῦς εἶπεν αὐτῷ, ἑταῖρε ἐφ᾽ ᾧ πάρει; καὶ πάλιν, ἰούδα φιλήματι τὸν υἱὸν τοῦ
ἀνθρώπου παραδίδως; τούτων δὴ οὖν ἕνεκα προλαβὼν διὰ τοῦ ψαλμοῦ φησιν,
ὅτι στόμα ἁμαρτωλοῦ καὶ στόμα δολίου ἐπ᾽ ἐμὲ ἠνοίχθη, ἐλάλησαν κατ᾽ ἐμοῦ γλώσ-
σῃ δολίᾳ καὶ λόγοις μίσους ἐκύκλωσάν με, καὶ ἐπολέμησάν με δωρεάν. ἔνθα μετὰ τοῦ
ἰούδα καὶ τῶν λοιπῶν τῶν ἐπιβουλευσάντων αὐτῷ μνημονεύει. λέγει δὴ οὖν τὸ εὐαγ-
γέλιον, ὡς ἄρα τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ἔτι τοῖς ἑαυτοῦ μαθηταῖς λαλοῦντος, ἰδοὺ ἰούδας
εἷς τῶν δώδεκα ἦλθε, καὶ μετ᾽ αὐτοῦ ὄχλος πολὺς, μετὰ μαχαιρῶν καὶ ξύλων, ἀπὸ τῶν
ἀρχιερέων καὶ πρεσβυτέρων τοῦ λαοῦ. οἷς καὶ εἶπεν ὁ κύριος, ὡς ἐπὶ λῃστὴν ἐξήλθετε,
μετὰ μαχαιρῶν καὶ ξύλων συλλαβεῖν με; καθ᾽ ἡμέραν πρὸς ὑμᾶς ἐκαθεζόμην ἐν
τῷ ἱερῷ διδάσκων, καὶ οὐκ ἐκρατήσατέ με. τοῦτο δὲ ὅλον γέγονεν, ἵνα πληρωθῶσιν
αἱ γραφαὶ τῶν προφητῶν. ἔτι δέ φησιν ἐν τῷ ψαλμῷ, ἀντὶ τοῦ ἀγαπᾶν με, ἐν-
διέβαλλόν με, ἐγὼ δὲ προσευχόμην. αὐτὸ τέλους ἐτύγχανεν, ὅτε τοῦ σωτῆρος ἡμῶν
ἐν τῷ καλουμένῳ γεθσημανῆ χωρίῳ, μετὰ τῶν ἕνδεκα ἀποστόλων προσευχομένου,
μικρόν τε ἀναχωρήσαντος αὐτῶν, καὶ προσπεσόντος τῷ πατρὶ, δεύτερόν τε εὐξα-
μένου καὶ τρίτον, ὁ ἰούδας σὺν τοῖς ἄρχουσι τῶν ἰουδαίων τὰ τῆς ἐπιβουλῆς αὐτῷ
κατήρτυεν, συνάγων καὶ προξενῶν τὸ πλῆθος τῶν μετὰ μαχαιρῶν καὶ ξύλων συλ-
λαβεῖν αὐτὸν παρεσκευασμένων. κακὰ δὲ εἰς αὐτὸν ἔθεντο ἀντὶ ἀγαθῶν, καὶ μῖσος
ἀντὶ τῆς ἀγαπήσεως αὐτοῦ, ὅτε πονηρὰ διετίθεντο τὸν σωτῆρα καὶ εὐεργέτην καὶ δι-
δάσκαλον, μυρίας ὅσας ἰάσεις καὶ θεραπείας, λόγων τε διδασκαλίας, καὶ παντοίας ὠ-
φελείας αὐτοῖς παρεσχημένον. ἀνθ᾽ ὧν, ἐπειδήπερ κακὰ ἀντὶ ἀγαθῶν ἔθεντο κατ᾽
αὐτοῦ, καὶ μῖσος ἀντὶ τῆς ἀγαπήσεως αὐτοῦ, εἰκότως ἐπιλέγει, κατάστησον ἐπ᾽ αὐτὸν
ἁμαρτωλὸν, καὶ διάβολος στήτω ἐκ δεξιῶν αὐτοῦ. ἐν τῷ κρίνεσθαι αὐτὸν ἐξέλθοι
καταδεδικασμένος, καὶ ἡ προσευχὴ αὐτοῦ γενηθήτω εἰς ἁμαρτίαν. γενηθήτωσαν
αἱ ἡμέραι αὐτοῦ ὀλίγαι, καὶ τὴν ἐπισκοπὴν αὐτοῦ λαβέτω ἕτερος. ἃ καὶ αὐτὰ ὁποίαν
εἴληφε τὴν ἔκβασιν ὁ ἱερὸς ἀπόστολος πέτρος προλαβὼν διεσάφησεν, ἐπ᾽ αὐτὸν
προδότην ἐφαρμόσας τὴν γραφήν. καίτοι δὲ αὐτῷ πάρεστι συνορᾶν, εἰ μὴ κα-
θέσταται ἐπὶ τὸ ἰουδαίων ἔθνος ἄρχων καὶ ἡγούμενος ἁμαρτωλὸς, ᾧ μετὰ τὰ τολ-
μηθέντα αὐτοῖς κατὰ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν παρεδόθησαν, ἀντὶ τῶν πάλαι οἰκείων καὶ θεο-
φιλῶν ἀρχόντων ἀλλοφύλοις καὶ εἰδωλολάτραις δουλεύειν κατηναγκασμένοι. πῶς
δ᾽ οὐκ ἂν θαυμάσειε προρρήσεως τὸ ἀποτέλεσμα; φήσαντος γὰρ τοῦ λόγου, γενη-
θήτωσαν αἱ ἡμέραι αὐτοῦ ὀλίγαι, σαφὲς ὅπως βραχὺς ὁ πᾶς διεγένετο μετὰ τὴν
τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ἐπιβουλὴν αὐτῶν χρόνος, καθ᾽ ὃν ἔδοξαν διαμένειν· μεθ᾽ ὃν τὴν
ὑστάτην ὑπέμειναν πολιορκίαν, καὶ τὴν παντελῆ καθαίρεσιν. ἐφ᾽ ᾗ καὶ τὴν ἐπισκο-
πὴν αὐτῶν ἔλαβεν ἕτερος, ὁ διὰ χριστοῦ συγκροτηθείς. καὶ τὰ λοιπὰ δὲ τοῦ ψαλμοῦ
αὐτοῖς τούτοις καταλλήλως νοήσεις. τὰ δὲ ἑξῆς, ὡς περί τινων υἱῶν τοῦ ἰούδα λεγόμε-
να, ἐν ᾧ, γενηθήτωσαν οἱ υἱοὶ αὐτοῦ ὀρφανοὶ, καὶ τὰ παραπλήσια, ἀνάγοιτ᾽ ἂν καὶ
ἐπ᾽ αὐτὸν μὲν προηγουμένως τὸν ἰούδαν, μετ᾽ ἐκεῖνον δὲ, καὶ ἐπὶ πάντας τοὺς ὁμοί-
ους αὐτῷ τὸν σωτήριον λόγον προδιδόντας. καταλλήλως δὲ νοήσεις καὶ τὴν γυναῖ-
κα αὐτοῦ, καὶ τὰς ἁμαρτίας τῶν πατέρων αὐτοῦ, καὶ τῆς λεγομένης μητρὸς αὐτοῦ, τῆς τοῦ

ἰουδαίων

ἰουδαίων ἔθνους συναγωγῆς. περὶ αὐτοῦ γὰρ ἡγοῦμαι λέγεσθαι τὸ, καὶ ἡ ἀμαρτία τῆς μητρὸς αὐτοῦ μὴ ἐξαλειφθείη. πλὴν ὥσπερ ἐν τῇ περὶ ταύτης προφητείᾳ πτωχὸς καὶ πένης ὠνομάζετο ὁ σωτὴρ, καὶ κύριος ἡμῶν, καθάπερ ἀπεδείξαμεν ἐν τῷ, μακάριος ὁ συνιῶν ἐπὶ πτωχὸν καὶ πένητα· τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ ἐν τῷ προκειμένῳ ψαλμῷ τούτοις ἐπικέκληται τοῖς ὀνόμασι. τάδε γὰρ καὶ τάδε γενηθήτω τῷ ἰούδα, καὶ τοῖς τὰ ὅμοια αὐτῷ ἐζηλωκόσι, διὰ τὰ τετολμημένα αὐτῷ, φησί. ἵνα δὲ ταῦτα, ἐπιφέρει λέγων, ἀνθ' ὧν οὐκ ἐμνήσθη τοῦ ποιῆσαι ἔλεος, καὶ κατεδίωξεν ἄνθρωπον πένητα καὶ πτωχὸν καὶ κατανενυγμένον τῇ καρδίᾳ τοῦ θανατῶσαι. καὶ ἠγάπησε κατάραν, καὶ ἥξει αὐτῷ, καὶ οὐκ ἠθέλησεν εὐλογίαν, καὶ μακρυνθήσεται ἀπ' αὐτοῦ. οἷς ἑξῆς ἐπικαταβὰς αὖθις πένητα καὶ πτωχὸν ἑαυτὸν ὀνομάζει λέγων, καὶ σὺ κύριε κύριε ποίησον μετ' ἐμοῦ ἔλεος, ἕνεκεν τοῦ ὀνόματός σου, ὅτι χρηστὸν τὸ ἔλεός σου. ῥῦσαί με ὅτι πτωχὸς καὶ πένης εἰμὶ ἐγώ. οἷς μεθ' ἕτερα ἐπιλέγει, τὰ γόνατά μου ἠσθένησαν ἀπὸ νηστείας, καὶ ἡ σάρξ μου ἠλλοιώθη δι' ἔλαιον, καὶ ἐγὼ ἐγενήθην ὄνειδος αὐτοῖς. εἴδοσάν με, καὶ ἐσάλευσαν κεφαλὰς αὐτῶν. ἃ καὶ αὐτοτελέσεις ἐτύγχανεν ὅτε οἱ παραπορευόμενοι ἐβλασφήμουν αὐτὸν, κινοῦντες τὰς κεφαλὰς αὐτῶν, καὶ λέγοντες, ἄλλους ἔσωσεν, ἑαυτὸν οὐ δύναται σῶσαι. ἐπεὶ δὲ εἰσέτι νῦν οἱ ἐκ περιτομῆς τὴν τῶν πατέρων αὐτῶν εἰς ἑαυτοὺς ἀρὰν ἐπισπώμενοι, βλασφήμοις καὶ ἀσεβέσι ῥήμασιν ἀναθεματίζειν τὸν σωτῆρα καὶ κύριον ἡμῶν, καὶ τοὺς εἰς αὐτὸν πεπιστευκότας ἅπαντας εἰώθασι, τούτου χάριν ἑξῆς ἐπιλέγει, καταράσονται αὐτοὶ, καὶ σὺ εὐλογήσεις. οἱ ἐπανιστάμενοί μοι αἰσχυνθήτωσαν, ὁ δὲ δοῦλός σου εὐφρανθήσεται. ἐνδυσάσθωσαν οἱ ἐνδιαβάλλοντές με ἐντροπὴν, καὶ περιβαλέσθωσαν ὡς διπλοΐδα αἰσχύνην αὐτῶν. ἐγὼ δὲ ἐξομολογήσομαι τῷ κυρίῳ σφόδρα ἐν τῷ στόματί μου, καὶ ἐν μέσῳ πολλῶν αἰνέσω αὐτὸν, ὅτι παρέστη ἐκ δεξιῶν πένητος, τοῦ σῶσαι ἐκ τῶν καταδιωκόντων τὴν ψυχήν μου. καὶ πρόδηλόν γε ὁπόσοις εἰσέτι νῦν οἱ τὰς κατ' αὐτοῦ ἀρὰς ἐν ταῖς ἑαυτῶν συναγωγαῖς ποιούμενοι παλαιοῖς κακοῖς, ἀπὸ τῶν αὐτῶν χρόνων μηδ' ὅλως ἀναπνεῦσαι δεδυνημένοι, ὅπως τε αὐτὸς αἶνον τῷ πατρὶ ἐν μέσῳ πολλῶν ἐθνῶν τὸν διὰ τῆς καινῆς διαθήκης αὐτοῦ καταρτίζεται, συνεργὸν τὸν πατέρα, καὶ τῆς ἑαυτοῦ δεξιᾶς πάρεδρον κεκτημένος. διὸ, φησὶν, ἐν μέσῳ πολλῶν αἰνέσω αὐτὸν, ὅτι παρέστη ἐκ δεξιῶν πένητος. καὶ τὴν μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ σωτηρίαν διδάσκει, λέγων, τοῦ σῶσαι ἐκ τῶν καταδιωκόντων τὴν ψυχήν μου. δευτέρῳ γοῦν φήσας τὸ, κατεδίωξεν ἄνθρωπον πένητα καὶ πτωχὸν, καὶ κατανενυγμένον τῇ καρδίᾳ τοῦ θανατῶσαι, καὶ σαφῶς δηλώσας ἑαυτοῦ τὸν θάνατον περιγράφων τὴν προφητείαν, τὴν μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ σωτηρίαν ᾐνίξατο εἰπὼν, ὅτι παρέστη ἐκ δεξιῶν πένητος, τοῦ σῶσαι ἐκ τῶν καταδιωκόντων τὴν ψυχήν μου.

Ἀπὸ τοῦ ζαχαρίου.

Ἔτι περὶ τοῦ ἰούδα, καὶ τῶν ἀργυρίων, ἀνθ' ὧν τὸν κύριον προὔδωκε, καὶ περὶ τῆς ἀποβολῆς τῶν παρὰ ἰουδαίοις ἀρχόντων τε καὶ ἀρχομένων.

Καὶ λήψομαι ἐμαυτῷ δύο ῥάβδους, τὴν μίαν ἐκάλεσα κάλλος, καὶ τὴν ἑτέραν ἐκάλεσα σχοίνισμα, καὶ ποιμανῶ τὰ πρόβατά μου, καὶ ἐξαρῶ τοὺς τρεῖς ποιμένας ἐν μηνὶ ἑνὶ, καὶ βαρυνθήσεται ἡ ψυχή μου ἐπ' αὐτούς. καὶ γὰρ αἱ ψυχαὶ αὐτῶν ἐπωρύοντο ἐπ' ἐμέ, καὶ εἶπα, οὐ ποιμανῶ ὑμᾶς. τὸ ἀποθνῆσκον ἀποθνησκέτω, καὶ τὸ ἐκ-

„ λεῖπον ἐκλειπέτω, καὶ τὰ καταλοιπὰ ἐσθιέτωσαν, ἕκαστος τὰς σάρκας τοῦ πλησίον αὐ-
„ τοῦ. καὶ λήψομαι τὴν ῥάβδον τὴν καλήν, καὶ ἀποῤῥίψω αὐτήν, τοῦ διασκεδάσαι
„ τὴν διαθήκην μου, ἣν διεθέμην πρὸς πάντας τοὺς λαούς· καὶ διασκεδασθήσεται ἐν
„ τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ, καὶ γνώσονται οἱ χαναναῖοι τὰ πρόβατα τὰ φυλασσόμενά μοι,
„ ὅτι λόγος κυρίου ἐστί. καὶ ἐρῶ πρὸς αὐτούς, εἰ καλὸν ἐνώπιον ὑμῶν ἐστι, δότε τὸν μι-
„ σθόν μου, ἢ ἀπείπασθε. καὶ ἔστησαν τὸν μισθόν μου τριάκοντα ἀργυροῦς. καὶ εἶπε κύ-
„ ριος πρός με, κάθες αὐτοὺς εἰς τὸ χωνευτήριον. καὶ σκέψαι εἰ δόκιμόν ἐστιν, ὃν τρόπον
„ ἐδοκιμάσθην ὑπὲρ αὐτῶν. καὶ ἔλαβον τοὺς τριάκοντα ἀργυροῦς, καὶ ἐνέβαλον
„ αὐτοὺς εἰς τὸν οἶκον κυρίου εἰς τὸ χωνευτήριον, καὶ ἀπέῤῥιψα τὴν ῥάβδον τὴν δευτέ-
„ ραν τὸ σχοίνισμα, τοῦ διασκεδάσαι τὴν διαθήκην ἀνὰ μέσον ἰούδα καὶ ἀνὰ μέσον
„ ἰσραήλ. καὶ ταῦτα τέλους ἐτύγχανεν ὅτε, κατὰ μὲν τὸν λουκᾶν, ἀπελθὼν ὁ ἰούδας συνε-
„ λάλει τοῖς ἀρχιερεῦσι καὶ γραμματεῦσι καὶ στρατηγοῖς τοῦ ἱεροῦ, ὅπως αὐτὸν πα-
„ ραδῷ αὐτοῖς· καὶ ἐχάρησαν, καὶ συνέθεντο αὐτῷ ἀργύρια δοῦναι. κατὰ δὲ τὸν μάρ-
„ κον, ὁπηνίκα ἀπῆλθε πρὸς τοὺς ἀρχιερεῖς, ἵνα παραδῷ αὐτόν. οἱ δὲ ἐχάρησαν, καὶ
„ ἐπηγγείλαντο αὐτῷ ἀργύρια δοῦναι. ἀλλ' ἐν τούτοις μὲν ἁπλῶς τὸ ἀργύριον ὠνό-
μασται· παρὰ δὲ τῷ ματθαίῳ μνημονεύεται καὶ ὁ ἀριθμός, συνᾴδων τε ἀπὸ τοῦ
„ ζαχαρίου προφήτου. λέγει δ' οὖν ὁ ματθαῖος, τότε πορευθεὶς εἷς τῶν δώδεκα, ὁ λε-
„ γόμενος ἰούδας ἰσκαριώτης, πρὸς τοὺς ἀρχιερεῖς, εἶπεν αὐτοῖς, τί θέλετέ μοι δοῦναι,
„ κἀγὼ ὑμῖν παραδώσω αὐτόν; οἱ δὲ ἔστησαν αὐτῷ τριάκοντα στατῆρας. σύμφωνα
„ οὖν ταῦτά ἐστι τῷ, καὶ ἔστησαν τὸν μισθόν μου τριάκοντα ἀργυροῦς, ἐν τῇ προφη-
„ τείᾳ εἰρημένῳ ὑπὸ τοῦ κυρίου. ἀνθ' οὗ ὁ μὲν σύμμαχος ἐποίησε, καὶ ἐστάθμησαν τὸν
„ μισθόν μου τριάκοντα ἀργυροῦς. ὁ δὲ ἀκύλας, καὶ ἔστησαν τὸν μισθόν μου τριά-
„ κοντα ἀργυροῦς. οἷς ἐπιλέγεται, καὶ εἶπε κύριος πρός με, κάθες αὐτοὺς εἰς τὸ χω-
„ νευτήριον, καὶ σκέψαι εἰ δόκιμόν ἐστιν, ὃν τρόπον ἐδοκιμάσθην ὑπὲρ αὐτῶν. ἀνθ' οὗ
„ πάλιν ὁ μὲν ἀκύλας φησί, καὶ εἶπε κύριος πρός με, κάθες αὐτοὺς εἰς τὸ χωνευτή-
„ ριον. ῥίψον αὐτὰ πρὸς τὸν πλάστην. ὑπερμεγέθης ἡ τιμή, ἣν ἐτιμήθην ὑπὲρ αὐ-
„ τῶν. καὶ προσάγεις ἵνα τρόπον αὐτὸς ὁ κύριος τιμὴν ἑαυτοῦ ὁμολογεῖ τοὺς τριάκοντα
ἀργυροῦς δεδόσθαι. ἔοικε δὲ ἡ τῆς λέξεως διάνοια τοιοῦτόν τινα ἐμφαίνειν νοῦν, ἐγὼ
μὲν ὁ κύριος ἐκ πρώτης ἀρξάμενος ἡμέρας, οὐ διέλειπον τῆς ἐμαυτοῦ χρηστότητος
ὑμῖν τοῖς ἐκ περιτομῆς δείγματα παρέχων, καὶ μυρία ὅσα ὑμᾶς εὐεργετῶν, οὐ
μόνον τὰ διὰ τῶν ἀνέκαθεν προφητῶν, ἀλλὰ καὶ τὰ διὰ τῆς ἐμαυτοῦ παρουσίας,
ἔντε ταῖς προτρεπτικαῖς διδασκαλίαις, καὶ τοῖς λογικοῖς μαθήμασιν, ἔντε τοῖς ση-
μείοις καὶ τέρασι, καὶ ταῖς ἄλλαις παραδοξοποιΐαις, ταῖς τε ἰάσεσι καὶ ταῖς θεραπεί-
αις· ὑμεῖς δὲ οἱ τῆς τοσαύτης εὐεργεσίας ἠξιωμένοι, δότε τὸν μισθόν μου ἢ ἀπείπα-
σθε, αἰτῶν αὐτούς, ὡς εἰκός, καρποὺς εὐσεβείας, καὶ δεῖγμα τῆς εἰς αὐτὸν πίστεως. οἱ δέ,
„ κατὰ τὸ εἰρημένον ἐν τῇ πρὸ ταύτης προφητείᾳ, ἀντὶ τοῦ ἀγαπᾷν με ἐνδιέβαλλόν με,
„ καὶ ἔθεντο κατ' ἐμοῦ κακὰ ἀντὶ ἀγαθῶν, καὶ μῖσος ἀντὶ τῆς ἀγαπήσεώς μου, τριά-
„ κοντα ἀργυροῦς στήσαντες, ὡς ἂν τοσούτου αὐτὸν πωλούμενον ἐτιμήσαντο. ἀλλ'
ἐπεὶ τὸ ἑκάστου ἔργον ὁποῖόν ἐστι τὸ πῦρ αὐτὸ δοκιμάσει, εἰκότως προστάττει καθεῖ-
„ ναι αὐτοὺς εἰς τὸ χωνευτήριον, ἐπιλέγων, ὃν τρόπον ἐδοκιμάσθην ὑπὲρ αὐτῶν.
χωνευτήριον δὲ ἐνταῦθα ἔοικε τὸν οἶκον κυρίου ὀνομάζειν. εἰπόντος γοῦν τοῦ κυ-

ρίου

» ρίου, κατὰ τοὺς ἑβδομήκοντα, καὶ θὲς αὐτοὺς εἰς τὸ χωνευτήριον, ἐπιφέρει, καὶ ἐνέ-
» βαλον αὐτοὺς εἰς τὸν οἶκον κυρίου, εἰς τὸ χωνευτήριον. κατὰ δὲ τὸν ἀκύλαν εἰπόν-
» τος τοῦ κυρίου, ῥίψον αὐτὸ, δῆλον δ' ὅτι τὸ ἀργύριον, πρὸς τὸν πλάστην, ἐπιφέ-
» ρει, καὶ ἔρριψα αὐτὸ ἐν οἴκῳ κυρίου πρὸς τὸν πλάστην. κατὰ δὲ τὸν σύμμαχον
» εἰπόντος τοῦ κυρίου, ῥίψον αὐτὸ εἰς τὸ χωνευτήριον, ἐπιφέρει λέγων, καὶ ἔρριψα αὐ-
» τὸ εἰς τὸν οἶκον κυρίου, εἰς τὸ χωνευτήριον. μή ποτε δὲ καὶ τοῦτο ἐπληρώθη, ὅ-
» τε ἰούδας ὁ παραδιδοὺς τὸν κύριον, ἰδὼν ὅτι κατεκρίθη, μεταμεληθεὶς ἀπέστρεψε
» τὸ ἀργύριον τοῖς ἀρχιερεῦσι καὶ πρεσβυτέροις, λέγων, ἥμαρτον παραδοὺς αἷμα
» ἀθῷον. οἱ δὲ εἶπον αὐτῷ, τί πρὸς ἡμᾶς; σὺ ὄψει. καὶ ῥίψας τὰ ἀργύρια εἰς τὸν ναὸν
» ἀνεχώρησε, καὶ ἀπελθὼν ἀπήγξατο. οἱ δὲ ἀρχιερεῖς λαβόντες τὰ ἀργύρια εἶπον,
» οὐκ ἔστι βαλεῖν αὐτὰ εἰς τὸν κορβανᾶν, ἐπεὶ τιμὴ αἵματός ἐστιν. συμβούλιον δὲ λα-
» βόντες, ἠγόρασαν ἐξ αὐτῶν τὸν ἀγρὸν τοῦ κεραμέως εἰς ταφὴν τοῖς ξένοις. διὸ ἐκλήθη
» ὁ ἀγρὸς ἐκεῖνος, ἀγρὸς αἵματος, ἕως τῆς σήμερον ἡμέρας. τότε ἐπληρώθη τὸ ῥη-
» θὲν διὰ ἱερεμίου τοῦ προφήτου λέγοντος, καὶ ἔλαβον τὰ τριάκοντα ἀργύρια, τὴν
» τιμὴν τοῦ τετιμημένου, ὃν ἐτιμήσαντο ἀπὸ υἱῶν ἰσραήλ. καὶ ἔδωκαν αὐτὰ εἰς τὸν
» ἀγρὸν τοῦ κεραμέως, καθὰ συνέταξέ μοι κύριος. ἔνθα καὶ ἐπιστήσεις, ἐπεὶ μὴ
ταῦτα φέρεται ἐν τῇ τοῦ ἱερεμίου προφητείᾳ, εἴτε χρὴ ὑπονοεῖν περιῃρῆσθαι
αὐτὰ ἐξ αὐτῆς κατά τινα ῥᾳδιουργίαν, ἢ καὶ σφάλμα γραφικὸν γεγονέναι, τῶν ἀ-
μελέστερον τὰ τῶν ἱερῶν εὐαγγελίων ἀντίγραφα πεποιημένων σφαλέντος τινὸς, καὶ
» ἀντὶ μὲν τοῦ ζαχαρίου ἱερεμίαν τεθεικότος, ὡς δέον οὕτως ἀναγεγράφθαι, τότε ἐ-
» πληρώθη τὸ ῥηθὲν διὰ ζαχαρίου τοῦ προφήτου. ἀντὶ δὲ τοῦ, ἐνέβαλον αὐτοὺς εἰς τὸν
» οἶκον κυρίου, εἰς τὸ χωνευτήριον, ἐσφαλμένως πεποιηκότος, καὶ ἔδωκαν αὐτὰ εἰς τὸν ἀ-
» γρὸν τοῦ κεραμέως. σαφῶς γὰρ διὰ μὲν τῆς προφητείας εἰς τὸν τοῦ κυρίου ναὸν
» ἐρρίφθαι λέγεται τὸ ἀργύριον· καὶ δι' αὐτοῦ δὲ τοῦ εὐαγγελίου εἰς τὸν ναόν. ῥίψας γοῦν,
» φησὶν, ἰούδας τὰ ἀργύρια εἰς τὸν ναὸν, ἀνεχώρησε. καὶ εἰκός γε ἐξ ἐκείνων τῶν ἀρ-
» γυρίων βέβηλον γεγονέναι τὸν ναὸν, καὶ πεπληρῶσθαι τὸ, ἰδοὺ ἀφίεται ὑμῖν ὁ οἶκος
» ὑμῶν ἔρημος. καὶ ὅρα γε μή ποτε χωνευτήριον ὁ οἶκος κυρίου διὰ τοῦτο κέκληται,
ἐπείπερ ὡς ἐν χωνείᾳ, μεταπλάττεσθαι τὰς ψυχὰς ἐκ τῆς τῶν θείων λόγων πυρώ-
σεως ἐν τῷ τοῦ θεοῦ οἴκῳ συμβαίνει. ἢ ἄλλως ἀπελέγχεται μὴ καθαρὰς, ὡς ἐν χω-
» νευτηρίῳ πυρουμένας καὶ δοκιμαζομένας. ὅπερ ὁ ἀκύλας, ἔρριψα, φήσας, τὸ ἀρ-
» γύριον ἐν τῷ οἴκῳ κυρίου, πρὸς τὸν πλάστην, σαφῶς διδάσκει, ὡς τοῦ λόγου τοῦ
θείου δίκην πλάστου κατοικοῦντος εἰς τὸν οἶκον κυρίου, καὶ πλάττοντος καὶ ἀναστοιχειοῦν-
τος τὰς τῶν προσιόντων ψυχάς. πλὴν ἀλλ' ἐπείπερ ἡ τιμὴ τοῦ τετιμημένου εἰς
ἐκεῖνον μεταβληθεῖσα τὸν οἶκον βέβηλον αὐτὸν κατεστήσατο, εἰκότως εὐθὺς ἐπι-
» λέγει, καὶ ἀπέρριψα τὴν ῥάβδον τὴν δευτέραν τὸ σχοίνισμα, τοῦ διασκεδάσαι τὴν
» διαθήκην ἀνὰ μέσον ἰούδα καὶ ἀνὰ μέσον ἰσραήλ. ἐξ ἐκείνου γάρ τοι τὸ πλῆθος τοῦ
ἔθνους ἀπερρίφη τῆς πάλαι πρότερον ἐφορώσης αὐτοὺς ἐπισκοπῆς τοῦ θεοῦ. δευ-
τέραν δὲ ῥάβδον ἡγοῦμαι τὸ πᾶν ἀθρόως ἰουδαίων ἔθνος ἐνταῦθα δηλοῦσθαι. κα-
» λεῖ δ' οὖν αὐτὴν σχοίνισμα, λέγων, τὴν μίαν ἐκάλεσα κάλλος, καὶ τὴν δευτέραν ἐ-
» κάλεσα σχοίνισμα. καὶ σαφῶς ἐπιλέγει περὶ τῆς δευτέρας φάσκων, καὶ ἀπέρριψα τὴν
» ῥάβδον τὴν δευτέραν τὸ σχοίνισμα, τοῦ διασκεδάσαι τὴν διαθήκην ἀνὰ μέσον ἰού-

διὰ τὸ ἀναμέσον ἰσραήλ. οὗτοι γὰρ ἦσαν τὸ σχοίνισμα καὶ ἡ ῥάβδος ἡ δευτέρα. ἡ δὲ προτέρα κάλλος ὠνομασμένη οὐδ᾽ ἂν ἄλλη γένοιτο τῆς ἱερουσαλὴμ αὐτῆς, καὶ τῆς κατὰ μωσέα λατρείας, ἁπάσης τε τῆς παλαιᾶς διαθήκης. καὶ τοῦτο δὲ ἐξ αὐτῆς παρίσταται τῆς προφητείας φησάσης, καὶ λήψομαι τὴν ῥάβδον μου τὴν καλήν, καὶ ἀπορρίψω αὐτήν, τοῦ διασκεδάσαι τὴν διαθήκην μου. ὁρᾷς ὡς τὴν μὲν διαθήκην αὐτοῦ τὴν ῥάβδον ἔφησεν εἶναι τὴν προτέραν, τὴν δευτέραν δὲ ῥάβδον τὸ σχοίνισμα, πλὴν ἀμφοτέρας τὰς ῥάβδους ἀπορρίψειν ἀπειλεῖ, προειπὼν πρότερον, καὶ λήψομαι ἐμαυτῷ δύο ῥάβδους, τὴν μίαν ἐκάλεσα κάλλος, καὶ τὴν δευτέραν ἐκάλεσα σχοίνισμα. ἀντὶ ὧν ὁ μὲν ἀκύλας φησί, τὴν μίαν ἐκάλεσα εὐπρέπειαν, καὶ τὴν ἑτέραν ἐκάλεσα σχοίνισμα. ὁ δὲ σύμμαχος, τὴν μὲν ἐκάλεσα εὐπρέπειαν, τὴν δὲ μίαν ἐκάλεσα σχοίνισμα. τοῦ μὲν οὖν παντὸς ἔθνους κάλλος καὶ εὐπρέπειαν, τὸν θεῖον νόμον καὶ τὴν ἐν αὐτῷ περιεχομένην διαθήκην ὠνόμασεν εἰκότως. τά τε γὰρ σεμνὰ τῆς ἱερουσαλήμ, καὶ τὰ τῆς ἀρχιερατικῆς λειτουργίας, καὶ πάντα ὅσα πάλαι πρότερον ἐν αὐτοῖς κατὰ τοὺς θείους νόμους, καὶ κατὰ τὴν παλαιὰν διαθήκην ἐπολιτεύετο, κόσμος εὐπρεπὴς ὑπῆρχε τοῖς ὑπὸ τούτων κοσμουμένοις. σχοίνισμα δὲ τὸ πλῆθος τοῦ ἔθνους καὶ παρὰ μωσεῖ κέκληται λέγοντι, ἐγενήθη μερὶς κυρίου λαὸς αὐτοῦ ἰακώβ, σχοίνισμα κληρονομίας αὐτοῦ ἰσραήλ. ἀλλὰ γὰρ τῶν δύο τούτων ῥάβδων ἀθρόως μεταβολὴν γενήσεσθαι κατὰ τοὺς δηλουμένους χρόνους θεσπίζει, ὡς καὶ τῆς πάλαι ἐν αὐτῇ παλαιᾶς διαθήκης, καὶ τοῦ πάλαι ἐν αὐτῇ κάλλους ἀφανισθησομένου, τοῦ τε σχοινίσματος καὶ τοῦ παντὸς ἔθνους διασκεδασθησομένου, ἐπὰν τὴν τιμὴν τοῦ τετιμημένου τριάκοντα ἀργυρίων τιμησάμενοι, τὴν σφῶν δυσσεβείας τὴν προσήκουσαν ἀτιμίαν ὑπόσχοιεν. λέγει δ᾽ οὖν, καὶ λήψομαι τὴν ῥάβδον μου τὴν καλήν, καὶ ἀπορρίψω αὐτήν, τοῦ διασκεδάσαι τὴν διαθήκην μου. καὶ πάλιν, καὶ ἀπέρριψα τὴν ῥάβδον τὴν δευτέραν τὸ σχοίνισμα. ἐπὶ τούτοις ἐπὰν ἡ προφητεία φάσκῃ, καὶ ἐξαρῶ τοὺς τρεῖς ποιμένας ἐν μηνὶ ἑνί, νομίζω τρία τάγματα αἰνίττεσθαι τῶν πάλαι τοῦ λαοῦ τοῦ θεοῦ προεστώτων, βασιλέων καὶ ἀρχιερέων καὶ προφητῶν, ἐπεὶ καὶ διὰ τῶν τριῶν τούτων ποιμένων πάντα τὰ κατὰ τοὺς πάλαι πρότερον ᾠκονομεῖτο. ἀλλ᾽ ἐπὶ τῆς διαστροφῆς καὶ οἱ τρεῖς οὗτοι πεπόνθασι ποιμένες, καθ᾽ ἕνα καιρὸν τὸν ἐπὶ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν· ὅ, τε γὰρ βασιλεὺς παρανόμως αὐτῶν ἡγεῖτο, ἀλλόφυλός τις ὢν καὶ οὐκ οἰκεῖος τοῦ ἔθνους· ὅ, τε ἀρχιερεὺς ὑπὸ ῥωμαίων παραλυόμενος ἐπὶ τὴν λειτουργίαν, οὐ κατὰ τὴν τοῦ γένους διαδοχήν, οὐδὲ κατὰ τοὺς ἐννόμους θεσμούς, ἐπὶ τὴν τιμὴν παρῄει· ὅ, τε προφήτης μέχρις ἰωάννου, παυσάμενος οὐκέτι ἐν αὐτοῖς ἐνήργει, ἀντὶ δὲ τούτου ψευδοπροφήτης τις ἀσεβὴς καὶ πλάνος τὸν λαόν. εἰκότως τὰ τρία χρίσματα, πάλαι πρότερον, ὑφ᾽ ὧν πάντα κόσμον εὐπρεπῆ τὸ πᾶν ἔθνος κοσμοῦντα περιαιρήσειν ὑφ᾽ ἕνα καιρὸν ἀπειλεῖ λέγων, καὶ ἐξαρῶ τοὺς τρεῖς ποιμένας ἐν μηνὶ ἑνί, καὶ βαρυνθήσεται ἡ ψυχή μου ἐπ᾽ αὐτούς. ἀντὶ οὗ ὁ μὲν ἀκύλας φησί, καὶ ἐκολοβώθη ἡ ψυχή μου ἐν αὐτοῖς. ὁ δὲ σύμμαχος, καὶ ὠλιγοψύχησα ἐν αὐτοῖς. ὁ δὲ θεοδοτίων, καὶ ὠλιγοψύχησεν ἡ ψυχή μου ἐπ᾽ αὐτούς. καὶ τὸ αἴτιόν γε τῆς ὀλιγοψυχίας διδάσκει ἐπιλέγων, καὶ γὰρ αἱ ψυχαὶ αὐτῶν ἐπωρύοντο ἐπ᾽ ἐμέ. ἀντὶ δὲ οὗ πάλιν ὁ ἀκύλας, καί γε ἡ ψυχὴ αὐτῶν ἐπέρκασεν ἐν ἐμοί. ὁ δὲ σύμμαχος, καὶ ἡ ψυχὴ αὐτῶν ἤκμασεν ἐν ἐμοί. ὅμοιον δὲ τῷ, καὶ γὰρ αἱ ψυχαὶ αὐτῶν ἐπωρύοντο ἐπ᾽ ἐμέ, παρὰ

τοῖς ὁ

τοῖς ο' εἰρημένῳ, φέρεται παρὰ τῷ ἱερεμίᾳ ἐκ προσώπου τοῦ κυρίου κείμενον τό,
» ἐγκαταλέλοιπα τὸν οἶκόν μου, ἀφῆκα τὴν κληρονομίαν μου, ἔδωκα τὴν ἠγαπημέ-
» νην ψυχήν μου εἰς χεῖρας ἐχθρῶν αὐτῆς, ἐγενήθη ἡ κληρονομία μου ἐμοὶ ὡς λέων
» ἐν δρυμῷ, ἔδωκεν ἐπ' ἐμὲ τὴν φωνὴν αὐτῆς. μὴ σπήλαιον ὑαίνης ἡ κληρονομία μου
» ἐμοί; εἰκότως οὖν διὰ ταῦτα ἑξῆς ἐπιφέρει λέγων, καὶ εἶπα οὐ ποιμανῶ ὑμᾶς,
» τὸ ἀποθνῆσκον ἀποθνησκέτω, καὶ τὸ ἐκλεῖπον ἐκλειπέτω, καὶ τὰ κατάλοιπα ἐσθιέ-
» τωσαν, ἕκαστος τὰς σάρκας τοῦ πλησίον αὐτοῦ. μεθ' ἃ ἐπιλέγει, καὶ λήψομαι τὴν ῥά-
» βδον μου τὴν καλήν, καὶ ἀπορρίψω αὐτήν. ἀνθ' οὗ ὁ ἀκύλας, καὶ ἔλαβον, φησί, τὴν
» ῥάβδον μου, τὴν εὐπρέπειαν, καὶ περιέκοψα αὐτήν, δηλαδὴ τὴν κατὰ μωσέα λα-
τρείαν. οὐκοῦν ἡ μὲν πρώτη ῥάβδος ἡ ἐν ἀρχαῖς τοῦ λόγου πρώτη, συντελεσθή-
σεσθαι καὶ ἀπορριφήσεσθαι λέγεται. ὅτε δὲ ἡ τιμὴ τοῦ τετιμημένου, καὶ τὸ ὑπ' αὐ-
τοῦ τῷ προδότῃ δοθὲν ἀργύριον ἐβλήθη εἰς τὸν οἶκον κυρίου, ὡς εἰς χωνευτή-
ριον, τότε δὴ καὶ τὰ περὶ τῆς δευτέρας ῥάβδου, τοῦ παντὸς ἔθνους δηλαδή, ἀκολούθως
» οἷα πείσεται προφητεύεται ἐν τῷ, καὶ ἀπέρριψα τὴν ῥάβδον τὴν δευτέραν τὸ σχοί-
» νισμα, τοῦ διασκεδάσαι τὴν διαθήκην ἀνὰ μέσον ἰούδα καὶ ἀνὰ μέσον ἰσραήλ.
καὶ ἐπειδὴ τὴν ἀποβολὴν ἐκείνων σαφῶς διὰ τούτων ὁ λόγος ἐμήνυσεν, εἰκότως
ἑξῆς οὐκέτ' αὐτοὺς ἐπιγνώσεσθαι τὴν τῶν προφητευομένων δύναμιν φησίν, ἀλλὰ
» τοὺς χαναναίους, λέγων, καὶ γνώσονται οἱ χαναναῖοι τὰ πρόβατα τὰ φυλασσόμενά
» μοι, διότι λόγος κυρίου ἐστί. τίνες δ' ἂν εἶεν οἱ χαναναῖοι, ἀλλ' ἢ ἡμεῖς οἱ πρὶν ἀλλό-
φυλοι καὶ ἐξ ἁπάντων τῶν πάλαι ἀθέων καὶ ἀσεβῶν ἐθνῶν πρόβατα τῷ χρι-
στῷ πεφυλαγμένοι; οἳ καὶ διὰ τὴν αὐτοῦ χάριτος μεταβεβλήμεθα, καὶ συνέντες τὰ τεθε-
σπισμένα, γνῶσιν ἀληθῆ τοῦ λόγου τοῦ κυρίου εἰλήφαμεν, ἐγνωκότες ἡμεῖς οἱ χανα-
ναῖοι καὶ συνήκαμεν τὰ δηλούμενα. οὐκ ἔγνωσαν δὲ οὐδὲ συνῆκαν οἱ τὸν ἰσραὴλ αὐ-
χοῦντες καὶ ἐπὶ τῷ σπέρματι ἀβραὰμ ἐπαιρόμενοι.

Ἀπὸ τοῦ ἱερεμίου.

Ἔτι περὶ τοῦ ἰούδα ὀνομαστί.

Ἁμαρτία ἰούδα γέγραπται ἐν γραφείῳ σιδηρῷ, ἐν ὄνυχι ἀδαμαντίνῳ, ἐγκεκο-
» λαμμένη ἐπὶ τοῦ στήθους τῆς καρδίας αὐτοῦ, καὶ τοῖς κέρασι τῶν θυσιαστηρίων ὑ-
» μῶν. ἡνίκα ἀναμνησθῶσιν οἱ υἱοὶ αὐτῶν τὰ θυσιαστήρια αὐτῶν, καὶ τὰ ἄλση
» αὐτῶν ἐπὶ ξύλου δασέος, καὶ ἐπὶ βουνῶν μετεώρων, ἰσχύν σου, καὶ πάντας τοὺς
» θησαυρούς σου εἰς προνομὴν δώσω, καὶ τὰ ὑψηλά σου ἐν ἁμαρτίᾳ ἐν πᾶσι τοῖς
» ὁρίοις σου. καὶ ἀφαιρεθήσῃ καὶ ταπεινωθήσῃ ἀπὸ τῆς κληρονομίας ἧς ἔδωκά σοι,
» καὶ ἀναβιβῶ σε ἐν τοῖς ἐχθροῖς σου, ἐν τῇ γῇ ἣν οὐκ ἔγνως. ὅτι πῦρ ἐκκέκαυται ἐν
» τῷ θυμῷ μου, ἕως αἰῶνος καυθήσεται. εἰ καὶ μὴ παρὰ τοῖς ο', ἀλλ' οὖν ἐν τῷ ἑ-
βραϊκῷ ταῦτα εὑρόντες, καὶ ἐν ταῖς τῶν λοιπῶν ἑρμηνευτῶν ἐκδόσεσιν, ἔτι μὴν
μετὰ παραθέσεως ἀστερίσκων καὶ ἐν τοῖς ἀκριβέσι τῶν παρὰ τοῖς ἑβδομήκοντα
ἀντιγράφοις, ἀναγκαίως αὐτὰ παρεθέμεθα, ἅτε καὶ ὀνόματι τὸν προδότην
ἰούδα δηλοῦντα, καὶ τὴν πεπραγμένην αὐτῷ ἁμαρτίαν ἀνεξάλειπτον εἶναι δι-
» δάσκοντα. τοῦτο γάρ αἰνίττεσθαί μοι δοκεῖ τό, ἁμαρτία ἰούδα ἐγγέγραπται ἐν
» γραφείῳ σιδηρῷ, ἐν ὄνυχι ἀδαμαντίνῳ. εἴη δ' ἂν καὶ ἐπὶ πᾶν τὸ ἰουδαίων ἔ-
θνος ἀναφερόμενα, οἷς ἑξῆς καὶ ἀκολούθως μετὰ τὴν ἀνεξάλειπτον αὐτῶν ἀσέβειαν

τὸν μετελθόντα αὐτοὺς ἔσχατον ὄλεθρον ἀπειλεῖ. ἅπερ κατὰ λέξιν ἑρμηνεύειν οὐ τοῦ
παρόντος τυγχάνει καιροῦ. πλὴν ἀλλὰ γὰρ τοσοῦτον περὶ τῆς προρρήσεως μνημονεύοντες τοῦ σωτῆρος
καὶ κυρίου ἡμῶν, τῶν τε ἄλλως ἐπιβεβουλευκότων αὐτῷ προσαναφωνηθέντων, καιρὸς
ἰδεῖν καὶ τὰ ἀμφὶ τὸ πάθος αὐτοῦ μνημονευθέντα συμβήσεσθαι θεσπιζόμενα.

Ἀπὸ τοῦ ἀμώς.

Περὶ τῆς ἐκλείψεως τοῦ ἡλίου, τῆς ἐπὶ τῷ πάθει τοῦ σωτῆρος ἡμῶν γεγενημένης,
καὶ περὶ τοῦ παντελοῦς ὀλέθρου τοῦ ἰουδαίων ἔθνους.

Ὀμνύει κύριος κατὰ τῆς ὑπερηφανίας ἰακώβ, εἰ ἐπιλησθήσεται εἰς νῖκος πάντα τὰ ἔργα
» ὑμῶν. καὶ ἐπὶ τούτοις οὐ ταραχθήσεται ἡ γῆ; καὶ πενθήσει πᾶς ὁ κατοικῶν ἐν αὐτῇ; καὶ
» ἀναβήσεται ὡς ποταμὸς ἡ συντέλεια, καὶ καταβήσεται ὡς ποταμὸς αἰγύπτου; καὶ ἔ-
» σται ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ, λέγει κύριος, δύσεται ὁ ἥλιος μεσημβρίας, καὶ συσκοτάσει ἐπὶ
» τῆς γῆς ἐν ἡμέρᾳ τὸ φῶς. καὶ μεταστρέψω τὰς ἑορτὰς ὑμῶν εἰς πένθος, καὶ πάσας τὰς
» ᾠδὰς ὑμῶν εἰς θρῆνον· καὶ ἀναβιβῶ ἐπὶ πᾶσαν ὀσφὺν σάκκον, καὶ ἐπὶ πᾶσαν κε-
» φαλὴν φαλάκρωμα· καὶ θήσομαι αὐτὸν ὥσπερ πένθος ἀγαπητοῦ, καὶ τοὺς μετ᾽ αὐτοῦ
» ὡς ἡμέραν ὀδύνης. ἰδοὺ ἡμέραι ἔρχονται, λέγει κύριος, καὶ ἐξαποστελῶ λιμὸν ἐπὶ
» τὴν γῆν, οὐ λιμὸν ἄρτου, οὐδὲ δίψαν ὕδατος, ἀλλὰ λιμὸν τοῦ ἀκοῦσαι λόγον κυ-
» ρίου. καὶ σαλευθήσονται ὕδατα ἀπὸ θαλάσσης ἕως θαλάσσης, καὶ ἀπὸ βορρᾶ ἕως
» ἀνατολῶν περιδραμοῦνται ζητοῦντες τὸν λόγον κυρίου, καὶ οὐ μὴ εὕρωσι. τὴν κατὰ
τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ὕβριν καὶ ὑπερηφανίαν καὶ ἐπανάστασιν, ἣν ἐπανέστησαν αὐτῷ
οἱ ἐκ περιτομῆς, θεσπίζουσα ἡ παροῦσα προφητεία, ὀμνύναι τὸν κύριόν φησι κατὰ τῆς
ὑπερηφανίας ἰακώβ, ὡς οὐ μὴ γένοιτο λήθη τῶν κατ᾽ αὐτοῦ τετολμημένων αὐτοῖς,
καὶ ὅτι πένθους ἄξια πείσεται ἡ γῆ αὐτῶν μετὰ καὶ τῶν οἰκητόρων, καὶ ὅτι ἐν ᾧ ἔτι ὡς τὸ
πρὶν εἰς βραχὺ παυθέντες αὖθις ἀποκατασταθήσονται), ἀλλ᾽ εἰς συντέλειαν τὰ κατ᾽
» αὐτοὺς ἥξει. ἀναβήσεται γοῦν φησιν, ὡς ποταμὸς ἡ συντέλεια αὐτῶν, τὴν ἐπελθοῦ-
σαν αὐτοῖς οὐδ᾽ ἄλλοτε, ἢ κατὰ τὴν ῥωμαίων βασιλείαν ὀργὴν, ποταμὸν ἀναβησό-
μενον ἐπ᾽ αὐτοὺς, ὡς ἐν ὕψει τὸ πρὶν ὄντας, αἰνιττόμενος. καὶ δὴ μετὰ τὴν δηλωθεῖσαν
» κατ᾽ αὐτῶν ἐκ τοῦ θεοῦ ὀργὴν, αὖθις τὰ κατ᾽ αὐτοὺς πράγματα, ὡς ποταμὸς, φη-
» σὶν, αἰγύπτου καταβήσεται, δι᾽ ὧν οἶμαι δηλοῦσθαι, ὅτι τὰ πάλαι μετέωρα καὶ παρὰ
θεῷ τετιμημένα, καὶ ὥσπερ ἐν ὕψει κείμενα πλεονεκτήματα τοῦ ἰουδαίων ἔθνους,
ὅμοια τοῖς ῥεύσοις καὶ δίκην ποταμοῦ παραβρέχουσι τῶν ἀπίστων ἐθνῶν πράγμα-
σι καταστήσεται, ἀφ᾽ ὕψους τε εἰς ταπεινὸν περιτραπήσεται. εἶτα ἑξῆς τούτοις αὐ-
» τὰ δὴ τὰ ἀμφὶ τὸν καιρὸν τοῦ σωτηρίου πάθους συμβεβηκότα δηλῶν, ἐν ἐκείνῃ, φη-
» σὶ, τῇ ἡμέρᾳ, λέγει κύριος, δύσεται ὁ ἥλιος μεσημβρίας, καὶ συσκοτάσει ἐπὶ τῆς γῆς ἐν
» ἡμέρᾳ τὸ φῶς. ἃ καὶ ἐναργῆ τὴν ἔκβασιν εἰλήφει, ὅτε τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ὑψω-
» θέντος, κατὰ τὸ εὐαγγέλιον, ἀπὸ ἕκτης ὥρας σκότος ἐγένετο ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν
» ἕως ὥρας ἐννάτης, περὶ δὲ τὴν ἐννάτην ὥραν ἀνεβόησεν ὁ ἰησοῦς φωνῇ μεγάλῃ, λέ-
» γων, ἠλεὶ ἠλεὶ λαμμᾶ σαβαχθανί. τούτων δὲ οὕτως ἐπιτελεσθέντων τὸν τρόπον, ἑξῆς
» ἐπιλέγει, καὶ μεταστρέψω τὰς ἑορτὰς ὑμῶν εἰς πένθος, καὶ πάσας τὰς ᾠδὰς ὑμῶν εἰς
» θρῆνον· καὶ ἀναβιβῶ ἐπὶ πᾶσαν ὀσφὺν σάκκον, καὶ ἐπὶ πᾶσαν κεφαλὴν φαλά-
» κρωμα· καὶ θήσομαι αὐτὸν, ὥσπερ πένθος ἀγαπητοῦ, καὶ τοὺς μετ᾽ αὐτοῦ, ὡς ἡμέραν
» ὀδύνης. ἰδοὺ ἡμέραι ἔρχονται, λέγει κύριος, καὶ ἐξαποστελῶ λιμὸν ἐπὶ τὴν γῆν, οὐ

λιμὸν

λιμὸν ἄρτου, οὐδὲ δίψαν ὕδατος, ἀλλὰ λιμὸν τοῦ ἀκοῦσαι λόγον κυρίου. καὶ τὰ ἑξῆς. ἅπερ ἅπαντα, διὰ τὴν ὑπερηφανίαν αὐτῶν τὴν κατὰ τοῦ χριστοῦ γεγενημένην, ἔσεσθαι προφητευθέντα, ἐναργῆ τὴν ἔκβασιν τῆς προρρήσεως ἀπεδείξατο, μετὰ τὴν κατὰ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ἐπιβουλὴν αὐτῶν. οὐ πρότερον γοῦν, ἀλλ' ἐξ ἐκείνου καὶ εἰς δεῦρο μετέστρεψεν αὐτῶν ὁ θεὸς τὰς ἑορτὰς εἰς πένθος, καὶ τὰς ᾠδὰς εἰς θρήνον, τῆς περιβοήτου μητροπόλεως ἀποστερήσας αὐτούς, καὶ τὸ ἐν αὐτῇ σεμνὸν ἁγίασμα, κατὰ τὴν ἐπὶ Τίτου καὶ Οὐεσπασιανοῦ Ῥωμαίων αὐτοκρατόρων ἡγεμονίαν καθελών, ὡς μηδὲ ἐξόντας δύνασθαι ἐπ' αὐτῆς τὰς ἐννόμους ἑορτὰς καὶ πανηγύρεις ἐπιτελεῖν. τί δεῖ λέγειν ὡς ὁ λιμὸς τοῦ ἀκοῦσαι λόγον κυρίου πάντας αὐτοὺς μετῆλθεν, ἀνθ' ὧν ἐξήλασαν ἑαυτῶν τὸν τοῦ θεοῦ λόγον, ὁμοθυμαδὸν αὐτὸν ἀρνησάμενοι, καὶ ἀποβληθέντες ὑπ' αὐτοῦ;

Ἀπὸ τοῦ Ζαχαρίου.

Ἔτι περὶ τῆς ἐκλείψεως τοῦ ἡλίου, καὶ τοῦ κατὰ τὸ σωτήριον πάθος καιροῦ.

Καὶ ἥξει κύριος ὁ θεός μου, καὶ πάντες οἱ ἅγιοι μετ' αὐτοῦ. ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ οὐκ ἔσται φῶς, καὶ ψύχος καὶ πάγος ἔσται μίαν ἡμέραν. καὶ ἡ ἡμέρα ἐκείνη γνωστὴ τῷ κυρίῳ, καὶ οὐχ ἡμέρα, καὶ οὐ νύξ, καὶ πρὸς ἑσπέραν ἔσται φῶς. καὶ ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ ἐξελεύσεται ὕδωρ ζῶν ἐξ Ἱερουσαλήμ, τὸ ἥμισυ αὐτοῦ εἰς τὴν θάλασσαν τὴν πρώτην, καὶ τὸ ἥμισυ αὐτοῦ εἰς τὴν θάλασσαν τὴν ἐσχάτην. ἐν θέρει καὶ ἐν ἔαρι ἔσται οὕτως. καὶ ἔσται κύριος εἰς βασιλέα ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν. ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ ἔσται κύριος εἷς, καὶ τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἕν, κυκλοῦν πᾶσαν τὴν γῆν καὶ τὴν ἔρημον. καὶ ταῦτα ἐπὶ τῆς παρουσίας τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ἐπληροῦτο, ἣν ἐποιήσατο, ἤτοι μετὰ τῶν ἱερῶν ἀποστόλων αὐτοῦ καὶ μαθητῶν, ἢ μετὰ τῶν ἁγίων αὐτοῦ, θείων τινῶν δυνάμεων, καὶ ἀσωμάτων πνευμάτων, ἀγγέλων τε καὶ λειτουργῶν αὐτοῦ, περὶ ὧν εἴρηται ἐν τοῖς ἱεροῖς εὐαγγελίοις, ὅτι προσῆλθον αὐτῷ ἄγγελοι, καὶ διηκόνουν αὐτῷ. κατὰ δὲ τὴν ἡμέραν ἐκείνην, οὕτω δὲ φίλον ἀποκαλεῖν τῇ ἱερᾷ γραφῇ πάντα τὸν χρόνον τὸν ἐν ἀνθρώποις αὐτοῦ διατελοῦς, ἐπληροῦτο μετὰ τῶν ἄλλων προρρήσεων καὶ τὰ ἐν χερσὶ τεθεασμένα, ὁπηνίκα παρὰ τὸν τοῦ πάθους αὐτοῦ καιρόν, ἀπὸ ὥρας ἕκτης σκότος ἐγένετο ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν, ἕως ὥρας ἐνάτης. διό φησιν ἡ προφητεία, ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ οὐκ ἔσται φῶς. καὶ πάλιν, καὶ οὐχ ἡμέρα καὶ οὐ νύξ, καὶ πρὸς ἑσπέραν ἔσται φῶς. δι' ὧν λευκότατα ἡγοῦμαι τὴν τοῦ καιροῦ κατάστασιν, ἐν ᾧ τοῦ σωτῆρος ἀνυψωθέντος, καὶ ἡμέρας οὔσης, νὺξ ἀπὸ ὥρας ἕκτης τὸ περίγειον συνεῖχε μέχρι τῆς ἐνάτης, μεθ' ἣν αὖθις τοῦ σκότους διαλείποντος, ἡμέρα καὶ φῶς ἐγένετο, μεθ' ἃ πάλιν συνήθως ἡ νὺξ κατελάμβανεν. ἅπερ ὁ τῆς προφητείας λόγος ἠνίττετο φάσκων, καὶ ἡ ἡμέρα ἐκείνη γνωστὴ τῷ κυρίῳ, καὶ οὐχ ἡμέρα καὶ οὐ νύξ, καὶ πρὸς ἑσπέραν ἔσται φῶς. οὐχ ἡμέρα μὲν γὰρ ἦν, διὰ τὸ μεσημβρινὸν σκότος· καὶ πάλιν οὐ νύξ, διὰ τὴν ἐπικαταλαβοῦσαν ἡμέραν, ἣν προέστησεν ἐπισημηνάμενος διὰ τοῦ φάναι, καὶ πρὸς ἑσπέραν ἔσται φῶς. τίς δ' οὐκ ἂν θαυμάσειε τὴν χειμαδίου ὥρας τὴν μνήμην, ἣν καὶ αὐτὴν ἐθέσπισεν ὁ λόγος φήσας, καὶ ψύχος καὶ πάγος ἔσται. ὃ καὶ αὐτὸ ἡ τοῦ εὐαγγελίου μαρτυρία συνίστησιν, ὁπηνίκα ὁ Πέτρος ἀκολουθῶν τῷ Ἰησοῦ, περιαψάντων πυρὰν ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ Καϊάφα, μετὰ τῶν ἄλλων ἐθερμαίνετο. ὁ γοῦν Ἰωάννης διαντικρὺς καὶ τοῦ ψύχους ἐμνημόνευσεν εἰπών, εἱστήκεισαν δὲ οἱ δοῦλοι καὶ οἱ ὑπηρέ-

ται αὐθεραιοὶ πεποιηκότες, ὅτι ψύχος ἦν, καὶ ἐθερμαίνοντο. καὶ πρὸς μὲν τὴν λέξιν τοιούτου τέλους ἐτύγχανε τὰ προηγορευμένα· πρὸς δὲ διάνοιαν, τὸ πᾶν ἰουδαίων ἔθνος, τοῦ σωτηρίου φωτὸς αὐτοῖς ἐπιλάμψαντος, αὐτῶν τὸ μᾶλλον τὸ σκότος ἢ τὸ φῶς ἑλομένων, τοῦθ' ὅπερ καὶ εἴληφε μετῆλθεν αὐτούς, ἀναχωρήσαντος μὲν αὐτῶν τοῦ φωτὸς, διαλαβούσης δὲ αὐτοὺς νυκτὸς ἀφεγγοῦς, σκοτισθείσης αὐτῶν τῆς διανοίας, πρὸς τὸ μὴ διαυγάσαι τὸν φωτισμὸν τοῦ εὐαγγελίου ἐν ταῖς καρδίαις αὐτῶν. ἀλλὰ καὶ ψυγείσης τῆς πρὸς τὸν θεὸν ἀγάπης αὐτῶν, τὰ σύμβολα τούτων εἰκότως ἐτελεῖτο, ἐπληροῦτό τε ἑξῆς τὰ τῆς προρρήσεως, κατὰ τὴν τοιάνδε τοῦ σωτηρίου ἐπιφανείας ἡμέραν ὕδατος ζῶντος ἐξελθόντος ἐξ ἱερουσαλήμ, εἰς πάντα τὰ ἔθνη προελθόντος τοῦ γονίμου καὶ ζωτικοῦ τῆς εὐαγγελικῆς διδασκαλίας, ἀρξαμένου μὲν ἀπὸ τῆς ἰουδαίας, καὶ ἐξ αὐτῆς γε τῆς ἱερουσαλήμ· διαδοθέντος δὲ εἰς πᾶσαν τὴν γῆν, καὶ εἰς πάντα τὰ τῆς οἰκουμένης πέρατα. τούτου δὲ τοῦ ὕδατος καὶ αὐτὸς ὁ σωτὴρ καὶ κύριος ἡμῶν μνημονεύει λέγων πρὸς τὴν σαμαρεῖτιν, εἰ ᾔδεις τίς ἐστιν ὁ αἰτῶν σε πιεῖν, σὺ ἂν ᾔτησας αὐτὸν, καὶ ἔδωκεν ἄν σοι ὕδωρ ζῶν. ὅση δὲ τοῖς ἀπολαύσασι τοῦ ζῶντος καὶ λογικοῦ νάματος ὑπῆρξεν ὠφέλεια, παρίστησιν ἑξῆς, διδάσκων ὡς οἱ πιόντες αὐτοῦ, τοὺς πάλαι πολλοὺς βασιλεύσαντας αὐτῶν δαίμονας πονηροὺς ἀπαρνησάμενοι, τὸν ἕνα κύριον καὶ βασιλέα σφῶν αὐτῶν ὁμολογήσουσι, καὶ ὡς ὁ κύριος ὁ μόνοις τὸ πρὶν ἑβραίοις γνωριζόμενος, γενήσεται βασιλεὺς πάντων τῶν εἰς αὐτὸν ἐξ ἁπάσης τῆς γῆς πιστευσάντων ἐθνῶν, καὶ τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἓν ἔσται, κυκλοῦν πᾶσαν τὴν γῆν καὶ τὴν ἔρημον. ὃ καὶ αὐτὸ τίς οὐκ ἂν ὁρῶν ἐκπλαγείη; ἀπὸ γοῦν τῆς χριστοῦ προσηγορίας, αὐτὸς δὲ ἦν ὁ χριστὸς ὁ κύριος, τὸ τῶν χριστιανῶν ὄνομα, πάντα τόπον καὶ πόλιν καὶ χώραν, καὶ αὐτά γε τὰ ἐν ταῖς ἐρήμοις καὶ ταῖς ἐσχατιαῖς τῆς γῆς οἰκοῦντα ἔθνη περιεκύκλωσε, τοῖς τῆς προφητείας ἀκολούθως θεσπίσμασιν.

Ἀπὸ ψαλμοῦ κα'.

Περὶ τῶν κατὰ τὸ σωτήριον πάθος ἐπιτελεσθέντων. Εἰς τὸ τέλος ὑπὲρ τῆς ἀντιλήψεως τῆς ἑωθινῆς.

Ὁ θεὸς ὁ θεός μου πρόσχες μοι, ἵνα τί ἐγκατέλιπές με; μακρὰν ἀπὸ τῆς σωτηρίας μου οἱ λόγοι τῶν παραπτωμάτων μου. ὁ θεός μου κεκράξομαι ἡμέρας πρὸς σε, καὶ οὐκ εἰσακούσῃ· καὶ νυκτὸς, καὶ οὐκ εἰς ἄνοιαν ἐμοί. σὺ δὲ ἐν ἁγίοις κατοικεῖς, ὁ ἔπαινος τοῦ ἰσραήλ. ἐπὶ σοὶ ἤλπισαν οἱ πατέρες ἡμῶν, ἤλπισαν, καὶ ἐρρύσω αὐτούς. πρὸς σε ἐκέκραξαν, καὶ ἐσώθησαν· ἐπὶ σοὶ ἤλπισαν, καὶ οὐ κατῃσχύνθησαν. ἐγὼ δέ εἰμι σκώληξ, καὶ οὐκ ἄνθρωπος, ὄνειδος ἀνθρώπων, καὶ ἐξουδένημα λαοῦ. πάντες οἱ θεωροῦντές με ἐξεμυκτήρισάν με, ἐλάλησαν ἐν χείλεσιν, ἐκίνησαν κεφαλὴν, ἤλπισεν ἐπὶ κύριον, ῥυσάσθω αὐτὸν, σωσάτω αὐτὸν, ὅτι θέλει αὐτόν. ὅτι σὺ εἶ ὁ ἐκσπάσας με ἐκ γαστρὸς, ἡ ἐλπίς μου ἀπὸ μαστῶν τῆς μητρός μου. ἐπὶ σὲ ἐπερρίφην ἐκ μήτρας, ἀπὸ γαστρὸς μητρός μου θεός μου εἶ σύ. μὴ ἀποστῇς ἀπ' ἐμοῦ, ὅτι θλίψις ἐγγὺς, ὅτι οὐκ ἔστιν ὁ βοηθῶν. περιεκύκλωσάν με μόσχοι πολλοὶ, ταῦροι πίονες περιέσχον με. ἤνοιξαν ἐπ' ἐμὲ τὸ στόμα αὐτῶν, ὡς λέων ἁρπάζων καὶ ὠρυόμενος. ὡσεὶ ὕδωρ ἐξεχύθην, καὶ διεσκορπίσθη πάντα τὰ ὀστᾶ μου. ἐγενήθη ἡ καρδία μου ὡσεὶ κηρὸς τηκόμενος, ἐν μέσῳ τῆς κοιλίας μου. ἐξηράνθη ὡς ὄστρακον ἡ ἰσχύς μου, καὶ ἡ γλῶσσά μου κεκόλληται τῷ λάρυγγί μου

» ρυγξί μου, καὶ εἰς χοῦν θανάτου κατήγαγές με. ὅτι ἐκύκλωσάν με κύνες πολλοί,
» συναγωγὴ πονηρευομένων περιέσχον με. ὤρυξαν χεῖράς μου καὶ πόδας μου, ἐξηρί-
» θμησαν πάντα τὰ ὀστᾶ μου. αὐτοὶ δὲ κατενόησαν καὶ ἐπεῖδόν με· διεμερίσαντο τὰ ἱμά-
» τιά μου ἑαυτοῖς, καὶ ἐπὶ τὸν ἱματισμόν μου ἔβαλον κλῆρον. σὺ δὲ κύριε μὴ μακρύ-
» νῃς τὴν βοήθειάν μου, εἰς τὴν ἀντίληψίν μου πρόσχες. ῥῦσαι ἀπὸ ῥομφαίας τὴν ψυ-
» χήν μου, καὶ ἐκ χειρὸς κυνὸς τὴν μονογενῆ μου. σῶσόν με ἐκ στόματος λέοντος, καὶ ἀπὸ
» κεράτων μονοκερώτων τὴν ταπείνωσίν μου. διηγήσομαι τὸ ὄνομά σου τοῖς ἀδελφοῖς μου,
» ἐν μέσῳ ἐκκλησίας ὑμνήσω σε. οἱ φοβούμενοι τὸν κύριον αἰνέσατε αὐτόν, ἅπαν τὸ σπέρ-
» μα Ἰακὼβ δοξάσατε αὐτόν. φοβηθήτωσαν αὐτὸν ἅπαν τὸ σπέρμα Ἰσραήλ, ὅτι οὐκ
» ἐξουδένωσεν οὐδὲ προσώχθισε τῇ δεήσει τοῦ πτωχοῦ. οὐδὲ ἀπέστρεψε τὸ πρόσωπον αὐ-
» τοῦ ἀπ' ἐμοῦ, καὶ ἐν τῷ κεκραγέναι με πρὸς αὐτόν, εἰσήκουσέ μου. παρὰ σοῦ ὁ ἔπαι-
» νός μου ἐν ἐκκλησίᾳ μεγάλῃ· τὰς εὐχάς μου ἀποδώσω ἐνώπιον τῶν φοβουμένων
» αὐτόν. φάγονται πένητες καὶ ἐμπλησθήσονται, καὶ αἰνέσουσι κύριον οἱ ἐκζητοῦντες
» αὐτόν. ζήσονται αἱ καρδίαι αὐτῶν εἰς αἰῶνα αἰῶνος, μνησθήσονται καὶ ἐπιστραφήσονται
» πρὸς κύριον πάντα τὰ πέρατα τῆς γῆς, καὶ προσκυνήσουσιν ἐνώπιον αὐτοῦ πᾶσαι
» αἱ πατριαὶ τῶν ἐθνῶν, ὅτι τοῦ κυρίου ἡ βασιλεία, καὶ αὐτὸς δεσπόζει τῶν ἐθνῶν. ἔφα-
» γον καὶ προσεκύνησαν πάντες οἱ πίονες τῆς γῆς, ἐνώπιον αὐτοῦ προπεσοῦνται πάν-
» τες οἱ καταβαίνοντες εἰς τὴν γῆν. καὶ ἡ ψυχή μου αὐτῷ ζῇ, καὶ τὸ σπέρμα μου δουλεύ-
» σει αὐτῷ. ἀναγγελήσεται τῷ κυρίῳ γενεὰ ἡ ἐρχομένη, καὶ ἀναγγελοῦσι τὴν δικαιοσύ-
» νην αὐτοῦ λαῷ τῷ τεχθησομένῳ, ὃν ἐποίησεν ὁ κύριος. Τό, ὁ θεός μου πρόσχες μοι,
» ἵνα τί ἐγκατέλιπές με; ἐν ἀρχαῖς τοῦ ψαλμοῦ λεγόμενον, κατὰ τὸν Ματθαῖον ὑπὸ τοῦ
» σωτῆρος ἡμῶν παρὰ τὸν τοῦ πάθους καιρὸν οὕτως εἴρηται, γενομένης δὲ ὥρας ἕκτης
» σκότος ἐγένετο ἐφ' ὅλην τὴν γῆν ἕως ὥρας ἐννάτης, καὶ τῇ ἐννάτῃ ὥρᾳ ἐβόησεν ἰησοῦς
» φωνῇ μεγάλῃ, ἠλωεὶμ ἠλωεὶμ λαμμᾶ σαβαχθανί, ὅ ἐστι μεθερμηνευόμενον, ὁ θεὸς
» ὁ θεός μου ἵνα τί ἐγκατέλιπές με. εἴληπται γὰρ ἡ ἑβραϊκὴ λέξις ἀπὸ τῆς ἐν χερσὶ προ-
φητείας. αὐταῖς γοῦν συλλαβαῖς τὸ ἠλεὶ λαμμᾶ σαβαχθανί, ἡ τοῦ ψαλμοῦ κατ' ἀρ-
» χὴ περιέχει, ὅπερ ὁ ἀκύλας τοῦτον ἡρμήνευσε τὸν τρόπον, ἰσχυρέ μου ἰσχυρέ μου
» ἵνα τί ἐγκατέλιπές με; ταῦτα δὲ ὅτι τοῖς ὑπὸ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν κατὰ τὸν τοῦ πά-
» θους καιρὸν εἰρημένοις ἰσοδυναμεῖ, πᾶς ὁστισοῦν ὁμολογήσαι ἄν. ὥρα τοιγαροῦν
» ἀναμφιλόγως τὸν ψαλμὸν οὐδ' ἐφ' ἕτερον, ἢ ἐπὶ μόνον αὐτὸν ἀναφέρειν, ἐπεὶ
αὐτῷ μόνῳ καὶ οὐδετέρῳ ἁρμόζει τὰ ἐμπεριεχόμενα. αὐτίκα γοῦν ἐπ' αὐτῷ πε-
» πληρωμένα τά τε ἄλλα ἀποδείκνυται, καὶ δὴ τὸ φάσκον ἐν ψαλμῷ, διεμερίσαν-
» το τὰ ἱμάτιά μου ἑαυτοῖς, καὶ ἐπὶ τὸν ἱματισμόν μου ἔβαλον κλῆρον. καὶ τὴν κατά-
πηξιν δὲ τῶν ἥλων, τῶν κατὰ τῶν χειρῶν καὶ ποδῶν ἐπὶ τοῦ σταυροῦ προσηλωθέντων
» αὐτῷ, διαῤῥήδην ἐμφαίνει λέγων, ὤρυξάν χεῖράς μου, καὶ πόδας μου, ἐξηρίθμησαν
» πάντα τὰ ὀστᾶ μου. καὶ τὰ λοιπὰ δὲ μόνῳ ἂν ἐφαρμόσαι αὐτῷ, ὡς προϊὼν ὁ λόγος
παραστήσει. ἢ ὁ βουλόμενος ἐφ' ἕτερον μεταλαβεῖν πρόσωπον, ἤτοι βασιλέως, ἢ
προφήτου, ἢ καί τινος τῶν πώποτε παρὰ ἰουδαίοις θεοφιλῶν, δεικνύτω εἰ οἷός τε
εἴη, ἐφαρμόζειν τὰ ἀναγεγραμμένα. τίνι γὰρ τῶν πώποτε κυοφορουμένων ἐπὶ τοσοῦ-
τον πλήρει ἀρετῆς καὶ δυνάμεως, ὥστε καθαρωτάτῳ λογισμῷ, καὶ ἀσυγχύτῳ ψυχῇ,

» νηφαλίῳ τε φρονήματι θεοῦ γνῶσιν ἀναλαβεῖν, καὶ πᾶσαν ἐπὶ τὸν θεὸν ἀναρτῆσαι
» αὐτοῦ τὴν ἐλπίδα, ὥστ' ἂν εἰπεῖν, ὅτι σὺ εἶ ὁ ἐκσπάσας με ἐκ γαστρὸς μητρός μου,
» ἡ ἐλπίς μου ἀπὸ μαστῶν τῆς μητρός μου. ἐπὶ σὲ ἐπερρίφην ἐκ μήτρας, ἐκ κοιλίας
μητρός μου θεός μου εἶ σύ. Πῶς δὲ τοιοῦτος θεῷ μεμαρτυρημένος, ὄνειδος ἀνθρώπων γέ-
γονε καὶ ἐξουθένημα λαοῦ; ὑπὸ τίνων δὲ καὶ ποδαπῶν μόσχων καὶ ταύρων
χρὴ νοεῖν τὸν τοιόνδε κεκυκλῶσθαι; τί δὲ παθὼν ὁ δηλούμενος, ὡσεὶ ὕδωρ ἐξεχύθη;
καὶ πῶς διεσκορπίσθη αὐτοῦ τὰ ὀστᾶ; πῶς δὲ εἰς χοῦν θανάτου κατήχθη, καὶ καταχθεὶς
εἰς χοῦν θανάτου, τὰ τοιαῦτα λαλεῖ ἔτι, καὶ ζῇ καὶ φθέγγεται; τίνες δὲ οἱ κύνες οἱ κυκλώ-
σαντες αὐτὸν, ἕτεροι ὄντες παρὰ τοὺς προωνομασμένους ταύρους καὶ μόσχους;
ποία δὲ συναγωγὴ πονηρευομένων τὰς χεῖρας οὐ μόνον, ἀλλὰ καὶ τοὺς πόδας τοῦ τη-
λικούτου ὤρυξαν, ἀποδύσαντές τε αὐτὸν, τὰ μέν τινα διείλοντο αὐτοῦ τῶν ἐνδυ-
μάτων, τὰ δὲ καὶ κλήρῳ λαχόντες ἔλαβον; τίς δὲ ἡ ῥομφαία καὶ ὁ κύων καὶ ὁ λέων;
τίνες δὲ οἱ λεγόμενοι μονοκέρωτες, τὸν δηλούμενον περιέχοντες; πῶς δὲ μετὰ τὴν
πρὸς τούτους πάλην, μετὰ τὸ εἰς χοῦν θανάτου καταχθῆναι, ἐπαγγέλλεται τὸ ὄνο-
μα τοῦ πατρὸς διηγεῖσθαι, οὐ πᾶσιν, ἀλλὰ μόνοις τοῖς ἑαυτοῦ ἀδελφοῖς; τίνες τε οἱ ἀδελ-
» φοί, τίς τε ἡ ἐκκλησία, περὶ ἧς φησιν ὁ τὰ τοιαῦτα παθὼν, ἐν μέσῳ ἐκκλησίας ὑ-
» μνήσω σε; οἷς καὶ ἐπιλέγει, ὡς ἄρα οὐχ ἓν τὸ ἰουδαίων ἔθνος, πάντα δὲ τὰ πέρατα τῆς
» γῆς συναχθήσονται, καὶ ἐπιστραφήσονται πρὸς κύριον, καὶ προσκυνήσουσιν ἐνώ-
» πιον αὐτοῦ πᾶσαι αἱ πατριαὶ τῶν ἐθνῶν; καὶ σὺ δὲ παρὰ σαυτῷ βασανίσας ἑκά-
στην λέξιν τοῦ ψαλμοῦ, θέα εἰ δυνατὸν ἐπὶ τὸν τυχόντα ἀναφέρειν τὰ θεσπιζόμενα.
ἀλλ' οὐκ ἂν εὕροις ἑτέρῳ τῳ ἐφαρμόττειν αὐτὰ, ἢ μόνῳ τῷ σωτῆρι ἡμῶν, ὃς πάντων πι-
στότατος ἂν εἴη καὶ ἀληθέστατος, εἰς ἑαυτοῦ πρόσωπον ἀνειληφὼς τὴν ἀπὸ τοῦ ψαλμοῦ
φωνὴν, ὡς ἐμαρτύρησαν οἱ εὐαγγελισταί. ὁ μὲν ματθαῖος δι' ὧν παρεθέμεθα αὐτοῦ
» λέξεων· ὁ δὲ μάρκος δι' ὧν καὶ αὐτὸς ὧδέ πως ἱστορεῖ λέγων, γενομένης δὲ ὥρας ἕκτης
» σκότος ἐγένετο ἐφ' ὅλης τῆς γῆς, ἕως ὥρας ἐννάτης. καὶ τῇ ἐννάτῃ ὥρᾳ ἐβόησεν ὁ ἰησοῦς
» φωνῇ μεγάλῃ λέγων, ἠλεὶ ἠλεὶ λαμμᾶ σαβαχθανὶ, ὅ ἐστι μεθερμηνευόμενον, ὁ θεός
» ὁ θεός μου, εἰς τί ἐγκατέλιπές με; καί τινες τῶν ἀκουσάντων ἔλεγον, ἠλίαν φωνεῖ. φέ-
ρε δὴ οὖν τούτοις ἀκολούθως ἴδωμεν, ὅπως εἰς αὐτὸν ἀνενεχθήσεται τὰ διὰ τοῦ ψαλ-
» μου δηλούμενα. καὶ πρῶτόν γε διαλάβωμεν τὴν φάσκουσαν προγραφὴν, εἰς τὸ τέ-
» λος, ἢ, κατὰ τὸν ἀκύλαν, τῷ νικοποιῷ, ἢ, κατὰ τὸν σύμμαχον, ἐπινίκιος ὑπὲρ τῆς ἀντι-
» λήψεως. ταῦθ' ἡμᾶς ὑπεισέρχεται, ὅτι τὸ μὲν σωτήριον πάθος, ὡς αἱ λέξεις τῶν εὐαγ-
γελιστῶν παρέστησαν, σκότους γενομένου ἀπὸ ὥρας ἕκτης ἕως ὥρας ἐννάτης, ἀμφὶ τὴν
ἐννάτην συνετελέσθη, ὅτε καὶ τὴν φωνὴν ἀφῆκε τὴν μεγάλην, τὰ μικρῷ πρόσθεν
δεδηλωμένα εἰπὼν, ὥστε ὁμολογεῖσθαι σαφῶς τὸ πάθος αὐτοῦ ἀμφὶ τὴν ἑσπέραν νυκτὸς
ἐπελαυνούσης γεγονέναι· τὰ δὲ τῆς ἐκ νεκρῶν ἀναστάσεως, ἥτις ἦν ἀντίληψις τοῦ πα-
τρὸς ἀντιλαμβανομένου, καὶ εἰς ἑαυτὸν ἐκ τῆς τοῦ θανάτου χώρας ἐπισπωμένου,
καὶ λαμβάνοντος αὐτὸν, ἀμφὶ τὴν ἕω γέγονεν, ὡς αὖθις ἀπὸ τῆς τῶν εὐαγγελιστῶν
» μαρτυρίας παρίσταται. ὁ γοῦν λουκᾶς φησι, τῇ δὲ μιᾷ τῶν σαββάτων ἦλθον ὄρθρου
» βαθέως ἐπὶ τὸ μνημεῖον, φέρουσαι ἃ ἡτοίμασαν ἀρώματα, δηλονότι αἱ γυναῖ-
» κες, καί τινες σὺν αὐταῖς. εὗρον δὲ τὸν λίθον ἀποκεκυλισμένον ἐκ τοῦ μνημείου εἰ-
» σελθοῦσαι δὲ οὐχ εὗρον τὸ σῶμα, διὰ τὸ ἤδη τὸν σωτῆρα ἡμῶν ἐκ νεκρῶν ἐγη-
γέρθαι.

» γέγραπται. τοῦτο δὲ αὐτὸ καὶ ὁ μάρκος δηλοῖ λέγων, καὶ λίαν πρωῒ, τῇ μιᾷ τῶν σαββάτων
» ἔρχονται ἐπὶ τὸ μνημεῖον ἔτι ἀνατείλαντος τοῦ ἡλίου, καὶ ἔλεγον πρὸς ἑαυτάς, τίς
» ἀποκυλίσῃ ἡμῖν τὸν λίθον ἀπὸ τῆς θύρας τοῦ μνημείου; ἦν γὰρ μέγας σφόδρα. ἔρ-
» χονται, καὶ εὑρίσκουσιν αὐτὸν ἀποκεκυλισμένον. ἦν δὲ ἤδη ἐγηγερμένος. ἑξῆς δὲ παρὰ
» τῷ ἰωάννῃ τὴν αὐτὴν μαρτυρίαν, λέγοντα, τῇ δὲ μιᾷ τῶν σαββάτων ἔρχεται μαρία ἡ
» μαγδαληνὴ πρωῒ, εἰς τὸ μνημεῖον, ἔτι σκοτίας οὔσης. καὶ βλέπει τὸν λίθον ἠρμένον ἐκ
» τοῦ μνημείου. καὶ ὁ ματθαῖος δὲ, εἰ καὶ ὀψὲ σαββάτων εἴρηκεν, ἀλλ᾽ ἐπιφέρει λέγων, τῇ
» ἐπιφωσκούσῃ εἰς μίαν σαββάτων, ἦλθε μαρία ἡ μαγδαληνὴ, καὶ ἡ ἄλλη μαρία
» θεωρῆσαι τὸν τάφον, καὶ ἰδοὺ σεισμὸς ἐγένετο μέγας. ἄγγελος γὰρ κυρίου καταβὰς ἐξ
» οὐρανοῦ προσελθὼν ἀπεκύλισε τὸν λίθον ἀπὸ τῆς θύρας τοῦ μνημείου. ταῦτα δὲ
ἀναγκαίως παρετέθην εἰς παράστασιν τῆς ἐν τῷ ψαλμῷ προσφωνουμένης ἑω-
θινῆς ἀντιλήψεως. ἐπεὶ γὰρ τὰ περὶ τοῦ πάθους τοῦ σωτῆρος ἡμῶν σημαίνει, οὐ μὴν
κατέληξεν ἡ κατ᾽ αὐτὸν οἰκονομία ἐν τῷ πάθει, τέλος δὲ τοῦ πάθους ἡ ἐκ νεκρῶν
ἀνάστασις ἦν, καὶ ἡ ἀντίληψις ἡ ἑωθινή, εἰκότως ὁ λόγος τῷ παραδόξῳ τέλει τὴν γρα-
φὴν ἀνατίθεται, ὡς τῆς ὑποθέσεως ἁπάσης, καὶ τῶν περὶ τοῦ τέλους παθημά-
των, τῆς ἐκ νεκρῶν ἀναστάσεως, καὶ τῆς ἀντιλήψεως τῆς ἑωθινῆς ἕνεκεν, γενομένων. εἰ-
» πὼν γοῦν ὁ σωτὴρ καὶ κύριος ἡμῶν τὸ, ὁ θεὸς ὁ θεός μου πρόσχες μοι, ἵνα τί ἐγκατέ-
» λιπές με· καὶ ἑξῆς ἐπαγαγὼν τὸ, ἐγὼ δέ εἰμι σκώληξ, καὶ οὐκ ἄνθρωπος, ὄνειδος ἀν-
» θρώπων, καὶ ἐξουδένημα λαοῦ· καὶ ἔτι προσθεὶς τὸ, περιεκύκλωσάν με μόσχοι πολ-
» λοὶ, ταῦροι πίονες περιέσχον με· καὶ σαφῶς τὸν θάνατον αὐτοῦ προμαρτυρόμενος,
» διὰ τὸ, εἰς χοῦν θανάτου κατήγαγές με, ὅτι ἐκύκλωσάν με κύνες πολλοὶ, συνα-
» γωγὴ πονηρευομένων περιέσχε με. ὤρυξαν χεῖράς μου καὶ πόδας μου· καὶ ἔτι τὰ ἀμ-
» φὶ τῷ πάθει συμβεβηκότα αὐτῷ σημάνας διὰ τοῦ, διεμερίσαντο τὰ ἱμάτιά μου
» ἑαυτοῖς, καὶ ἐπὶ τὸν ἱματισμόν μου ἔβαλον κλῆρον· ταῦτα δὲ καὶ τὰ τούτοις παραπλή-
» σια προειπὼν, οὐκ ἐπὶ τούτοις ἔστη, ἀλλ᾽ ἐπιλέγει, οἱ φοβούμενοι τὸν κύριον αἰνέσα-
» τε αὐτὸν, ὅτι οὐκ ἐξουδένωσεν, οὐδὲ προσώχθισε τῇ δεήσει τοῦ πτωχοῦ, οὐδὲ ἀπέ-
» στρεψε τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ἀπ᾽ ἐμοῦ, καὶ ἐν τῷ κεκραγέναι με πρὸς αὐτὸν ἐπή-
» κουσέ μου. πῶς δ᾽ ἂν ἔλεγεν εἰσηκοῦσθαι, εἰ μὴ πάντως τετυχήκει τῶν εὐχῶν, καὶ
» ὧν ἐν τοῖς πρόσθεν ἐδεδέετο, ὅτε ἔλεγε τὸ, εἰς χοῦν θανάτου κατήγαγές με· ῥῦ-
» σαι ἀπὸ ῥομφαίας τὴν ψυχήν μου, καὶ ἐκ χειρὸς κυνὸς τὴν μονογενῆ μου; ταῦτα
γὰρ εὐξάμενος, καὶ δεηθεὶς ἐκ τούτων ῥυσθῆναί τε καὶ σωθῆναι, τυχὼν ὧν ηὔξατο,
» ἐπιλέγει, οὐκ ἐξουδένωσεν οὐδὲ προσώχθισε τῇ δεήσει τοῦ πτωχοῦ, οὐδὲ ἀπέστρε-
» ψε τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ἀπ᾽ ἐμοῦ, καὶ ἐν τῷ κεκραγέναι με πρὸς αὐτὸν ἐπήκουσέ
» μου, σαφῶς τὴν μετὰ θάνατον ἀναβίωσιν αὐτοῦ δηλῶν, ἥτις γέγονε κατὰ τὴν ἑωθι-
» νὴν ἀντίληψιν, ἣν ἑξῆς προϊὼν ὁ ψαλμὸς παρέστησεν εἰπὼν, σὺ δὲ κύριε μὴ μα-
» κρύνῃς τὴν βοήθειάν μου, εἰς τὴν ἀντίληψίν μου πρόσχες. ποίαν δὲ ἀντίληψιν, ἀλλ᾽ ἣν
καὶ ἡ προγραφὴ τοῦ ψαλμοῦ ᾐνίττετο; ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἡμῖν εἰρήσθω εἰς τὴν τοῦ ψαλ-
μοῦ προγραφήν. εἰς δὲ τὸ ἠλεὶ ἠλεὶ λαμμᾶ σαβαχθανὶ, εἰρημένον μὲν ὑπὸ τοῦ σωτῆ-
ρος ἡμῶν αὐτοῖς ἑβραϊκοῖς ὀνόμασι περὶ τὸν τοῦ πάθους καιρὸν, κείμενον δὲ καὶ ἐν τῷ
ψαλμῷ, ὅρα μή τις ἔγκειται βαθυτέρα θεωρία παρ᾽ ἑβραίοις. ἠλωεὶμ γὰρ ὁ θεὸς ὀνο-
μάζεται. καὶ τοῦτο διὰ πάσης σχεδὸν εὕροις ἂν τῆς γραφῆς· ἐπεὶ καὶ κυρίως οὔ-

τῷ παρὰ τοῖς ἑβδομήκοντα ἔτι καὶ νῦν τῇ ἑβραίων ὀνομάζεται φωνῇ. φέρονται γε-
μὴν παρ' αὐτοῖς ἐπὶ τῆς θείας προσηγορίας καὶ ἕτεραί τινες ἐκφωνήσεις, ὥσπερ-
οῦν τὸ, σαδδαΐ, καὶ τὸ ἰαὼ, καὶ ἢλ, καὶ ἄλλα τούτοις παραπλήσια. ὁ δὴ οὖν μετὰ χεῖ-
ρας ψαλμὸς ἀπὸ τοῦ ἢλ, ἠλεὶ ἠλεὶ λαμμᾶ (σαβαχθανὶ περιέχει, ᾧ κέχρηται) καὶ ὁ κύ-
ριος ἡμῶν, οὐ μὴν ἀπὸ τοῦ ἐλωείμ. ὁ γοῦν ἀκύλας διαφορὰν εἰδὼς τῆς παρ' ἑβραίοις
θεοῦ προσηγορίας ἐκ τοῦ ἐλωεὶμ σημαινομένης, τὸ νῦν δηλούμενον ἐν τῷ ἠλεὶ ἠλεί,
οὐκ ἠξίωσεν ὁμοίως τοῖς λοιποῖς, ὁ θεὸς ὁ θεός μου μεταβαλὼν εἰπεῖν, ἀλλ' ἰσχυ-
ρέ μου ἰσχυρέ μου. τὸ δ' ἀκριβές ἐστιν, ἰσχύς μου ἰσχύς μου. ὥστε κατὰ τὴν τούτου διά-
νοιαν, τὸν ἀμνὸν τοῦ θεοῦ τὸν ἡμέτερον σωτῆρα φάσκοντα τὸ ἠλεὶ ἠλεὶ πρὸς τὸν πα-
τέρα, λέγειν, ἰσχυρέ μου ἰσχυρέ μου ἱνατί ἐγκατέλιπές με. καὶ τάχα ἐπεὶ ἐγκατέλι-
πεν αὐτὸν ὁ ἰσχυρὸς αὐτοῦ, τούτου χάριν ἐσταυρώθη, ὥς φησιν ὁ ἀπόστολος, καὶ γὰρ ἐσταυ-
ρώθη ἐξ ἀσθενείας, καὶ ζῇ ἐκ δυνάμεως θεοῦ, ὡς μὴ σταυρωθεὶς ἄν, εἰ μὴ ὁ ἰσχυ-
ρὸς αὐτοῦ καταλελοίπει αὐτόν. καὶ ὅρα εἰ μὴ ἔπρεπε τὸν ἀμνὸν τοῦ θεοῦ, τὸν ὡς πρό-
βατον ἐπὶ σφαγὴν ἀχθέντα, καὶ ὡς ἀμνὸν ἐναντίον τοῦ κείροντος ἄφωνον, τὰς οἰ-
κείας δυνάμεις ἀνατιθέναι τῷ θεῷ, καὶ μηδὲν ἴδιον ἔχειν ἡγεῖσθαι, ἢ μόνον τὸν πα-
τέρα, διὸ καὶ ἰσχυρὸν τὸν πατέρα αὐτοῦ ἀποκαλεῖν, ὡς καὶ ἐν ἑπτακαιδεκάτῳ ψαλμῷ,
ἰσχὺν ἑαυτῷ καὶ κραταίωμα καὶ καταφυγὴν τὸν πατέρα ὀνομάζει, λέγων, ἀγα-
πήσω σε κύριε ἡ ἰσχύς μου, κύριος στερέωμά μου, καὶ καταφυγή μου, καὶ ῥύστης μου. ὁ
θεός μου, βοηθός μου, καὶ ἐλπιῶ ἐπ' αὐτόν, ὑπερασπιστής μου, καὶ κέρας σωτηρίας
μου, καὶ ἀντιλήπτωρ μου. καταλέλοιπεν οὖν αὐτὸν ὁ ἰσχυρὸς αὐτοῦ, θελήσας αὐτὸν μέ-
χρι θανάτου, καὶ θανάτου σταυροῦ κατελθεῖν, καὶ τοῦ κόσμου παντὸς λύτρον καὶ ἀν-
τίψυχον ἀποδειχθῆναι, καὶ καθάρσιον γενέσθαι τῆς τῶν εἰς αὐτὸν πιστευσάντων ζωῆς.
ὁ δὲ αὐτίκα μάλα συναισθόμενος τῆς ἐκ θεοῦ καὶ πατρικῆς βουλῆς, διαγνούς τε, εἰ
καί τις ἄλλος, τὰ αἴτια τοῦ καταλελεῖφθαι αὐτὸν ὑπὸ τοῦ πατρὸς, ἔτι πολὺ πλέον
ἐταπείνωσεν ἑαυτὸν, καὶ τὸν ὑπὲρ ἡμῶν θάνατον πολλῇ τῇ προθυμίᾳ προσεδέχετο,
ἐγένετό τε ὁ πανάγιος καὶ εὐλογητὸς, ὑπὲρ ἡμῶν κατάρα, καὶ ὁ μὴ γνοὺς ἁμαρτίαν,
ἁμαρτία, ἵνα ἡμεῖς γενώμεθα δικαιοσύνη θεοῦ ἐν αὐτῷ. καὶ ἔτι πρὸς τούτοις τὰς
ἡμετέρας ἁμαρτίας ἀναμαξάμενος ἐσταυρώθη, ὃ ἐχρῆν ἡμᾶς τοὺς πρὶν ἀσεβεῖς
παθεῖν, ἀντίψυχον ἡμῶν καὶ ἀντίλυτρον γεγενημένος, ὥστ' ἂν εὐλόγως εἰπεῖν ἡμᾶς
τὸ προφητικὸν, αὐτὸς τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν φέρει, καὶ περὶ ἡμῶν ὀδυνᾶται, καὶ αὐτὸς
ἐτραυματίσθη διὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν, καὶ μεμαλάκισται διὰ τὰς ἀνομίας ἡμῶν.
ἵνα τῷ μώλωπι αὐτοῦ ἡμεῖς ἰαθῶμεν. κύριος γὰρ παρέδωκεν αὐτὸν ταῖς ἁμαρτίαις
ἡμῶν. διόπερ ὡς παραδοθεὶς ὑπὸ τοῦ πατρὸς, καὶ μαλακισθεὶς, καὶ τὰς ἀνομίας ἡ-
μῶν ἀνειληφὼς, ὡς πρόβατον ἐπὶ σφαγὴν ἤχθη. συνᾴδει τούτοις καὶ ἀπόστολος
λέγων, ὅς γε ἰδίου υἱοῦ οὐκ ἐφείσατο, ἀλλ' ὑπὲρ ἡμῶν πάντων παρέδωκεν αὐτόν.
κινεῖ δὲ ἡμᾶς ἐπὶ ζήτησιν τῆς αἰτίας, δι' ἣν αὐτὸν ὁ πατὴρ κατέλιπε, φάσκει, ἱνατί
με ἐγκατέλιπες; τὸ δ' αἴτιον τοῦτο ἦν, ἡ τοῦ παντὸς ἀνθρώπων γένους ἀπολύτρωσις,
τῷ τιμίῳ αἵματι ἐξαγοραζομένου ἀπὸ τῆς πρὶν χαλεπῆς δουλείας, ἣν τοῖς ἀοράτοις
δεσπόταις, δαίμοσιν ἀκαθάρτοις καὶ πονηροῖς ἄρχουσί τε καὶ πνεύμασι καταδεδου-
λωτο. καὶ ἄλλως δὲ καταλέλοιπεν αὐτὸν ὁ πατὴρ, καὶ αὐτοῦ τοῦ χριστοῦ τὴν ὑπὲρ ἀνθρώ-
πων διάθεσιν ἀποδειχθῆναι θελήσας. διὸ μηδενὸς ἔχοντος ἐξουσίαν τῆς αὐτοῦ ψυχῆς

ἑκὼν

» ἑκὼν αὐτὸς ὑπὲρ ἀνθρώπων αὐτὴν τέθεικεν, ὥσπερ οὖν διδάσκει λέγων, οὐδεὶς αἴρει τὴν
» ψυχήν μου ἀπ' ἐμοῦ. ἐξουσίαν ἔχω θεῖναι αὐτὴν, καὶ ἐξουσίαν ἔχω πάλιν λαβεῖν αὐτήν.
» ἑξῆς τούτοις φησὶ, μακρὰν ἀπὸ τῆς σωτηρίας μου οἱ λόγοι τῶν παραπτωμάτων μου. ἀντὶ δὲ
» ὁ μὲν ἀκύλας, μακρὰν ἀπὸ τῆς σωτηρίας μου ῥήματα βρυχήματός μου, ἐξέδωκεν.
» ὁ δὲ σύμμαχος, ἀφεστήκασιν ἀπὸ τῆς σωτηρίας μου οἱ λόγοι τῶν ὀδυρμῶν μου. καὶ κατὰ
» ἑτέραν δὲ φερομένην ἑρμηνείαν πέμπτην εἴρηται), μακρὰν ἀπὸ τῆς σωτηρίας μου
» οἱ λόγοι τῆς δεήσεώς μου. ὅρα δὴ οὖν ὅτι κατ' οὐδετέραν τούτων τὸ, τῶν παραπτω-
» μάτων μου εἴρηται, ὡς συμβαίνει ποτὲ σφάλματι γραφικῷ τοιαύτας τινὰς ἐναλ-
» λαγὰς φέρεσθαι. ἐκ δὲ τῆς τῶν πλειόνων ἑρμηνείας καταληπτέον. εἰ μὴ ἄρα τις
» κἀνταῦθα τὰ ἡμέτερα παραπτώματα ἐξοικειούμενον ταῦτα αὐτὸν εἰρηκέναι φήσει.
» τούτοις ἑξῆς ἐπιλέγει, ὁ θεός μου κεκράξομαι ἡμέρας, καὶ οὐκ εἰσακούσῃ· καὶ νυκτὸς,
» καὶ οὐκ εἰς ἄνοιαν ἐμοί. ἀντὶ δὲ οὖ πάλιν ὁ σύμμαχος, ὁ θεός μου, φησὶ, βοήσω ἡμέ-
» ρας, καὶ οὐκ εἰσακούσῃ· καὶ νυκτὸς, καὶ οὐκ ἔστι σιγή. θαυμάζει δὴ οὖν ἐν τούτοις τὸν
πατέρα ὡς μὴ εἰσακούοντα αὐτοῦ, ξένον τι τοῦτο καὶ παρὰ τὸ συνήθες θεωρῶν. ὁ
δὲ ἐφύλαττεν αὐτῷ τὴν ἀκοὴν εἰς τὸν ἐπιτήδειον τοῦ εἰσακουσθῆναι καιρόν. οὗτος δὲ
ἦν ὁ τῆς ἀντιλήψεως τῆς ἑωθινῆς, καὶ ὁ τῆς ἐκ νεκρῶν ἀναστάσεως, καθ' ὃν, εἰ καί τινι
» ἄλλῳ, καὶ αὐτῷ δικαίως ἂν λέχθη, ἐν καιρῷ δεκτῷ ἐπήκουσά σου, καὶ ἐν ἡμέρᾳ
» σωτηρίας ἐβοήθησά σοι. ἰδοὺ νῦν καιρὸς εὐπρόσδεκτος, ἰδοὺ νῦν ἡμέρα σωτηρίας.
λέγοιντο δ' ἂν ταῦτα καὶ ἑτέρως ὑπὸ σωτῆρος ἡμῶν, ὡς εἰωθότος μὲν ἀεὶ καὶ πάν-
τοτε εἰσακούεσθαι ὑπὸ τοῦ πατρὸς, νῦν δὲ πιστεύοντος εἰσακουσθήσεσθαι, ὥστε σαφέ-
στερον ἔλεγε, μὴ οἷόν τε ἐστὶν ὦ πάτερ ἐμὲ τὸν σὸν μονογενῆ καὶ ἀγαπητὸν υἱὸν, μὴ
εἰσακούεσθαι, βοῶντα καὶ κεκραγότα πρὸς σὲ τὸν ἐμαυτοῦ πατέρα; διδάσκει γοῦν
» αὐτὸ τοῦτο ἐν τῷ κατὰ ἰωάννην εὐαγγελίῳ ἐπὶ τοῦ λαζάρου, ὁπηνίκα εἰπὼν, ἄρα-
» τε τὸν λίθον ἀπὸ τοῦ μνημείου, ἐπῆρε τοὺς ὀφθαλμοὺς ἑαυτοῦ εἰς τὸν οὐρανὸν, καὶ εἶ-
» πε, πάτερ εὐχαριστῶ σοι, ὅτι ἤκουσάς μου. ἐγὼ δὲ ᾔδειν, ὅτι πάντοτέ μου ἀκούεις. εἰ
τοίνυν πάντοτε αὐτοῦ ἀκούει, οὐκ ἀμφιβάλλων, ἀλλ' ἀκριβῶς ἐπιστάμενος ὅτι καὶ
νῦν αὐτοῦ εἰσακούσεται, ὡς ἀδυνάτου ὄντος τοῦ μὴ εἰσακούεσθαι αὐτὸν, ἐρωτηματι-
» κῶς φησιν, ὁ θεός μου κεκράξομαι ἡμέρας, καὶ οὐκ εἰσακούσῃ; ὑποστιζόντων ἡμῶν
» ἐν τῷ, οὐκ εἰσακούσῃ, καὶ τὸ ἐναντίον ὑπονοούντων τῷ πύσματι. τοῦτο γοῦν δι-
» δάσκει μικρὸν ὕστερον, προϊὼν ἑξῆς ἐν τῷ ψαλμῷ, λέγων, οὐκ ἐξουδένωσεν οὐδὲ
» προσώχθισε τῇ δεήσει τοῦ πτωχοῦ, οὐδὲ ἀπέστρεψε τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ἀπ' ἐμοῦ,
» καὶ ἐν τῷ κεκραγέναι με πρὸς αὐτὸν, εἰσήκουσέ μου. πῶς οὖν ἀποφαντικῶς λέ-
» γοι ἂν, ὁ θεός μου κεκράξομαι ἡμέρας, καὶ οὐκ εἰσακούσῃ, εἰ μὴ κατὰ τὴν ἀποδοθεῖ-
» σαν ἡμῖν θεωρίαν; ἣν οἶμαι καὶ αὐτὸν αἰνίττεσθαι, λέγοντα, ὁ θεός μου κεκράξομαι
» ἡμέρας, καὶ οὐκ εἰσακούσῃ; καὶ νυκτὸς, καὶ οὐκ εἰς ἄνοιαν ἐμοί. οὐ γὰρ εἰς ἄνοιαν, φη-
» σὶν, ἐμοὶ λέγεται τὸ, εἰσακούσῃ. οἶδα γὰρ αὐτὸς ὅπως τοῦτό φημι, πεπεισμένος, ὅτι πέ-
φυκας οὐχ ὅτι γε ἐμοῦ μόνον ἀντιλαμβάνεσθαι καὶ εἰσακούειν, ἀλλὰ καὶ πάντων τῶν
» ἁγίων σου. ἀεὶ γὰρ καὶ διὰ παντὸς ἐν τοῖς ἁγίοις σὺ κατοικεῖς, καὶ σὺ εἶ ὁ παντὸς ἀν-
» δρὸς θεοφιλοῦς, ἰσραὴλ προσαγορευομένου, ἔπαινος. διά σε γὰρ παντὶ τῷ σε πε-
» ριέποντι οὐχ ὁ τυχὼν προσγίνεται ἔπαινος, καὶ ἐπὶ σοὶ οἱ πατέρες ἡμῶν ἤλπισαν,
» καὶ ἐλπίσαντες τῶν ἐπαναστάντων αὐτοῖς κακῶν ἐρρύσθησαν, καὶ πρὸς σὲ ἐκέκρα-

» ξαν, καὶ ἐσώθησαν. ἐπὶ σοὶ ἤλπισαν, καὶ οὐ κατῃσχύνθησαν. ἐπεὶ οὖν πάντες οἱ ἅγιοι
τούτων ἔτυχον παρὰ σοῦ, κεκράξαντές τε εἰσηκούσθησαν, καὶ οὐ κατῃσχύνθησαν, πό-
σῳ δὴ πλέον ἐμοῦ τοῦ σοῦ ἀγαπητοῦ παιδὸς βοῶντος, μᾶλλον ἁπάντων καὶ ἐντιμό-
τερον εἰσακουσθῆναι; εἰ δὲ καὶ ἀποθαυμαστικῶς φημι, κεκράξομαι καὶ οὐκ εἰσακούσῃ;
ἀλλ' οὐκ εἰς ἄνοιαν ὁ λόγος μοι προφέρεται. οἶδα γοῦν ὅπως τὴν εὐχὴν προσ-
φέρω, μὴ ἐναβρυνόμενος μηδὲ ἐγκαυχώμενος, ἀλλ' ὡς ταπεινοφρονῶν. ἐπεὶ γὰρ
πρᾶός εἰμι καὶ ταπεινὸς τῇ καρδίᾳ, ταπεινῶς καὶ τῇ ἐμαυτοῦ πρᾳότητι οἰκείως
περὶ ἐμαυτοῦ ταπεινὰ φθέγγομαι. οὕτω δὴ καὶ σκώληκα ἐμαυτὸν ὀνομάζω. τί γὰρ
ἂν γένοιτο σκώληκος ταπεινότερον; ὅθεν οὐδ' ἄνθρωπον ἐμαυτὸν εἴποιμ' ἄν, εἰς το-
σαύτην ταπείνωσιν ἐκ τοῦ οἰκείου μεγέθους κατελθών, ὥστε καὶ σκώληκος μηδὲν δο-
κεῖν διαφέρειν, διὰ τὸ καὶ μέχρι θανάτου καὶ τῆς τοῦ σώματος φθάσαι φθορᾶς. πόθεν
γὰρ ἄλλοθεν γεννηθείη σκώληξ, ἢ ἀπὸ σωμάτων φθορᾶς; εἰς ἣν καὶ αὐτὸς κατελθών, εἰ-
» κότως ἐμαυτὸν σκώληκα καὶ οὐκ ἄνθρωπον γινώσκω. διὸ καὶ γέγονα ὄνειδος ἀνθρώ-
» πων, καὶ ἐξουδένημα λαοῦ, οὐκ ἂν γενόμενος οὐδὲ ὄνειδος ἀνθρώπων, οὐδὲ ἐξουδέ-
νημα, εἰ μὴ μέχρι σκώληκος ἐφθάκειν διὰ τὸν τοῦ πάθους καιρόν. τηνικαῦτα γοῦν
» θεωροῦντές με ἐπὶ τοῦ σταυροῦ ἀνηρτημένον, ἐξεμυκτήρισάν με καὶ ἐλάλησαν ἐν χεί-
» λεσιν, ἐκίνησάν τε κεφαλὴν λέγοντες, ἤλπισεν ἐπὶ κύριον, ῥυσάσθω αὐτὸν, σωσάτω
» αὐτὸν, ὅτι θέλει αὐτόν. ταῦτα μὲν οὖν ἀπόλυτα διὰ τοῦ ψαλμοῦ σαφῶς περὶ τῶν μελ-
λόντων γενήσεσθαι μακροῖς ποθ' ὕστερον χρόνοις ἐθεσπίζετο, τέλους δ' ἐτύγχανεν,
» ὁπότε, κατὰ τὸν ματθαῖον, σταυρωθέντων σὺν αὐτῷ δύο λῃστῶν, ἑνὸς ἐκ δεξιῶν, καὶ ἑ-
» νὸς ἐξ εὐωνύμων τοῦ σωτῆρος, οἱ παραπορευόμενοι ἐβλασφήμουν αὐτὸν κινοῦντες
» τὰς κεφαλὰς αὐτῶν, καὶ λέγοντες, οὐὰ ὁ καταλύων τὸν ναὸν, καὶ ἐν τρισὶν ἡμέραις οἰ-
» κοδομῶν, σῶσον σεαυτὸν, εἰ υἱὸς εἶ τοῦ θεοῦ, κατάβηθι ἀπὸ τοῦ σταυροῦ. ὁμοίως δὲ καὶ
» οἱ ἀρχιερεῖς ἐμπαίζοντες μετὰ τῶν πρεσβυτέρων καὶ γραμματέων ἔλεγον, ἄλλους ἔ-
» σωσεν, ἑαυτὸν οὐ δύναται σῶσαι. εἰ βασιλεὺς τοῦ ἰσραήλ ἐστι, καταβάτω νῦν ἀπὸ
» τοῦ σταυροῦ, καὶ πιστεύσομεν αὐτῷ. εἰ πέποιθεν ἐπὶ τὸν θεὸν, ῥυσάσθω νῦν αὐτὸν,
» εἰ θέλει αὐτόν. εἶπε γὰρ ὅτι υἱὸς θεοῦ εἰμι. κατὰ δὲ τὸν λουκᾶν, εἱστήκει ὁ λαὸς θεωρῶν, καὶ
» ἐξεμυκτήριζον αὐτὸν οἱ ἄρχοντες σὺν αὐτοῖς λέγοντες, ἄλλους ἔσωσε, σωσάτω ἑαυ-
» τὸν, εἰ οὗτός ἐστιν ὁ χριστὸς ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ ὁ ἐκλεκτός. κατὰ δὲ τὸν μάρκον, καὶ οἱ παρά-
» γοντες ἐβλασφήμουν αὐτὸν, κινοῦντες τὰς κεφαλὰς αὐτῶν, καὶ λέγοντες, οὐὰ ὁ κα-
» ταλύων τὸν ναὸν, καὶ ἐν τρισὶν ἡμέραις οἰκοδομῶν αὐτὸν, σῶσον σεαυτὸν, καὶ κατάβηθι
» ἀπὸ τοῦ σταυροῦ. ὁμοίως καὶ οἱ ἀρχιερεῖς ἐμπαίζοντες εἰς ἀλλήλους μετὰ τῶν γραμ-
» ματέων ἔλεγον, ἄλλους ἔσωσεν, ἑαυτὸν οὐ δύναται σῶσαι. ὁ χριστὸς ὁ βασιλεὺς τοῦ ἰσρα-
» ὴλ καταβάτω νῦν ἀπὸ τοῦ σταυροῦ, ἵνα ἴδωμεν καὶ πιστεύσωμεν αὐτῷ. ταῦτα γὰρ τί
» ἂν διαφέροι τῶν ἐν τῷ ψαλμῷ προαναπεφωνημένων ἐν τῷ, ἐγὼ δέ εἰμι σκώληξ,
» καὶ οὐκ ἄνθρωπος, ὄνειδος ἀνθρώπων καὶ ἐξουδένημα λαοῦ. πάντες οἱ θεωροῦντές
» με ἐξεμυκτήρισάν με, ἐλάλησαν ἐν χείλεσιν. ἐκίνησαν κεφαλὴν, ἤλπισεν ἐπὶ κύριον, ῥυ-
» σάσθω αὐτὸν, σωσάτω αὐτὸν, ὅτι θέλει αὐτόν. καὶ μὴ θαυμάσῃς εἰ ταῦτα κατὰ τὸ πά-
» θος τοῦ σωτῆρος ἡμῶν εἰρητό τε καὶ πεπλήρωτο, ὁπότε εἰσέτι δεῦρο παρὰ πᾶσιν ἀν-
» θρώποις τοῖς μηδέπω τὴν εἰς αὐτὸν πίστιν ἀνειληφόσιν ὄνειδος ἀνθρώπων γενόμε-
» νος. τί γὰρ ἂν αἴσχιον καὶ παντὸς ὀνείδους χεῖρον τοῦ σταυρωθῆναι; ἀλλὰ καὶ ἐξου-

δένημα

δήνημα λαοῦ ἐστι, τῷ ἐκ περιτομῆς, πάντας αὐτῷ τοῖς ἔθνεσιν εἰσέτι νῦν καὶ σήμερον χλευάζειν καὶ ἐξουθενεῖν καὶ καταπτύειν εἰωθότας αὐτοῦ· ὅθεν καὶ εἰκότως ὁ ἀπόστολος, ἡμεῖς δὲ κηρύσσομεν χριστὸν ἐσταυρωμένον, ἰουδαίοις μὲν σκάνδαλον, ἔθνεσι δὲ μωρίαν. καὶ τὰ ἑξῆς δὲ εἰρημένα ἐν τῷ ψαλμῷ εἰσέτι καὶ νῦν ὕβρεις ἂν παρὰ τοῖς πολλοῖς περὶ τοῦ αὐτοῦ λεγόμενα. ταῦτα μὲν οὖν περὶ τῆς διαλαβούσης αὐτὸν εἰσέτι τότε περιστάσεως ἠνίττετο. εἰδὼς δὲ μὴ χείρονα οὖσαν τῆς τοῦ θανάτου συμφορᾶς τὴν πρώτην αὐτοῦ εἰς σάρκα ἔνδεσιν, καὶ τὴν ἐκ θηλείας καὶ παρθένου γένεσιν, κατὰ καιρὸν ἐν τοῖς περὶ θανάτου τῶν τῆς γενέσεως αὐτοῦ μνημονεύει λόγων πρὸς τὸν πατέρα, ὅτι σὺ εἶ ὁ ἐκσπάσας με ἐκ γαστρός, ἡ ἐλπίς μου ἀπὸ μαστῶν τῆς μητρός μου· ἐπὶ σὲ ἐπερρίφην ἐκ μήτρας, ἐκ κοιλίας μητρός μου θεός μου εἶ σύ. τούτων δὲ εἰκότως ἀναφέρει τὴν μνήμην εἰς παραμυθίαν τῆς τῶν παρόντων ἀπαλλαγῆς. ὥσπερ γάρ, φησί, γέγονάς μου βοηθός, σῶμα ἀνθρώπειον ἀναλαβόντος, ὅτε καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς κυοφορούσης με γαστρὸς σὺ αὐτὸς ὁ θεός μου, καὶ πατήρ μου, ὥσπερ μαιούμενος τὴν ἐμοὶ κατεσκευασμένην ἐξ ἁγίου πνεύματος σάρκα ἐξέσπασας, τὴν ἑαυτοῦ δύναμιν ὀρέξας, ὡς ἂν μή τις ἐνέδρα καὶ ἐπιβουλὴ ἐξ ἀντικειμένων δυνάμεων καὶ πονηρῶν πνευμάτων διαφθονουμένων τῇ εἰς ἀνθρώπους προόδῳ μου γένοιτο· ἐπεὶ καὶ κατὰ τὴν πρώτην σύλληψιν σὺ πάλιν ὁ κατὰ γαστρὸς ἐπεσκίασας, ὡς ἂν λάθοι τοὺς ἄρχοντας τοῦ αἰῶνος τούτου ἡ ἐξ ἁγίου πνεύματος τῆς ἁγίας παρθένου σύλληψις. ὅπερ μέγα μυστήριον ὁ σὸς ἀρχάγγελος ἐξέφηνε γαβριήλ, τῇ μαρίᾳ εἰπών, πνεῦμα ἅγιον ἐπελεύσεται ἐπὶ σέ, καὶ δύναμις ὑψίστου ἐπισκιάσει σοι, ὥσπερ οὖν ἡ σὴ τότε τοῦ ὑψίστου δύναμις συλλαμβανόμενον μὲν ἐπεσκίασε, τικτόμενον δὲ ἐξέσπασεν ἀπὸ γαστρὸς μητρός μου· οὕτω πάλιν μοι τυγχάνει παραμυθία, ὅτι καὶ τοῦ θανάτου με πολὺ μᾶλλον ἀνασπάσεις. καὶ τοῦτό γε ἐλπίζων, ἐπὶ σὲ πέποιθα τὸν ἐμαυτοῦ θεὸν καὶ κύριον καὶ πατέρα, καὶ πέποιθα οὐ νῦν πρῶτον ἀρξάμενος τῆς εἰς σὲ ἐλπίδος, ἀλλὰ καὶ ὅτε ἀπὸ μαστῶν μητρός μου τὴν νηπιώδη τροφὴν ἀνελάμβανον, ἐνομιζόμην ὁμοίως τοῖς τῶν ἀνθρώπων βρέφεσιν ἀτελὴς εἶναι καὶ ἄλογος· μὴ ὢν γὰρ τοιοῦτος, εἰ καὶ σῶμά μοι ὅμοιον ἀνθρώποις ἦν, καὶ τὴν δύναμιν, οὐδὲ τὴν οὐσίαν τοῖς πολλοῖς ὢν ἐμφερής, ἄτρεπτος δὲ καὶ ἀπόλυτος, οἷά σε τοῦ θεοῦ ἀμνός, καὶ ἐξ ἐκείνης τῆς ἡλικίας γαλουχούμενος, λέγω δὴ ἀπὸ μαστῶν τῆς μητρός μου. καὶ οὔπω τοῦτο μέγα τις ἡγήσεται, εἰ μάθοι ὅτι καὶ ἔτι πρότερον ἐπὶ σὲ ἐπερρίφην ἐκ μήτρας, καὶ ἀπὸ γαστρὸς μητρός μου θεός μου εἶ σύ. ἔτι γὰρ ἔνδον ἐν τῷ ταμείῳ τῆς κυοφορούσης με φερόμενος, σὲ τὸν θεόν μου ἑώρων, ἅτε ἀσύγχυτος καὶ ἀθόλωτος ἐν τῇ τοσαύτῃ τῆς σαρκὸς κοινωνίᾳ διαμείνας, μᾶλλον δὲ ἀσώματος καὶ τότε ὤν, καὶ πάντων ἐλεύθερος δεσμῶν· οὕτως δὲ ἐπὶ σὲ ἐπερρίφην ἐκ μήτρας, καὶ ἀπὸ γαστρὸς μητρὸς θεός μου ἦσθα, ὡς αἰσθέσθαι τῆς ἐμῆς δυνάμεως ἔτι κυοφορουμένης παρὰ τῆς ἁγίας παρθένου, τὸν ἐμὸν πρόδρομον ἰωάννην, καὶ αὐτὸν κατὰ γαστρὸς τῆς ἐλισάβετ κυοφορούμενον, ὥστε ὑπὸ τῆς ἐμῆς θεότητος κινηθέντα σκιρτῆσαι ἐν ἀγαλλιάσει, καὶ πνεύματος ἁγίου πλησθῆναι. τούτων οὖν ἁπάντων ἀναφέρων τὴν μνήμην, καὶ διὰ παντὸς τὸν θεόν μου καὶ πατέρα μου πρὸ τῶν ἐμῶν ὀφθαλμῶν τιθέμενος, εἰκότως καὶ κατὰ τὸν ἐνεστῶτα τοῦ περιέχοντός με πάθους καιρόν, ὅτε σοὶ τῷ πατρὶ γενόμενος ὑπήκοος αὐθαίρετος καὶ

„ ἐγὼ δέ εἰμι σκώληξ, καὶ οὐκ ἄνθρωπος, ὄνειδος ἀνθρώπων καὶ ἐξουδένημα λαοῦ.
καὶ νῦν ὅτε πάντες οἱ θεωροῦντές μου τὸ σῶμα τῷ σταυρῷ προσηλούμενον,
ἀποτρόπαιον ἡγούμενοι ὁρᾶν πρᾶγμα, ἐξεμυκτήρισάν με, τοσαύτην κατ' ἐμοῦ
χλεύην καὶ διασυρμὸν καταχέοντες, ὡς μὴ μόνον ἐν διανοίᾳ λογίζεσθαι καὶ ἐνθυ-
μεῖσθαι περὶ ἐμοῦ τὰ ἀσεβῆ, ἀλλὰ καὶ ἀφόβως φθέγγεσθαι καὶ ἐν φανερῷ λαλεῖν.
ἐλάλησαν γοῦν ἐν χείλεσιν, ἐκίνησαν κεφαλήν, λέγοντες, ἤλπισεν ἐπὶ κύριον, ῥυ-
„ σάσθω αὐτόν. καὶ νῦν γοῦν ὅτε τὰ τοιαῦτά με περιέστηκε, σὲ τὸν πατέρα μου τὸν ἐκ-
„ σπάσαντά με ἐκ γαστρὸς μητρός μου, ἐφ' ὃν ἐπερρίφην ἐκ μήτρας, εἰς ὃν ἤλπισα
ἀπὸ μαστῶν, τὸν καὶ ἀπὸ γαστρὸς μητρός μου γνωριζόμενόν μοι, καὶ γινωσκόμενον
θεόν, ἱκετεύω καὶ ἀντιβολῶ μὴ ἀποστῆναι ἀπ' ἐμοῦ, ὅτι θλῖψις ἐγγύς. μόνον γάρ, φη-
σί, τὸ ὅλον οὔπω πάρεστι, καὶ πλησιάζει συνέχον ἤδη καὶ ἐπικείμενόν μοι τὸ πάν-
των ἔσχατον τῆς ὑπερβαλλούσης μου θλίψεως νέφος. οὔπω γὰρ ἐγὼ θλῖψιν ταύτην τὴν
νῦν περιέχουσάν με καλῶ οὔτε τὸν σταυρόν, οὔτε τοὺς ἐξ ἀνθρώπων ὀνειδισμούς,
οὔτε τὰς χλεύας, οὔτε μὴν τὰ περὶ τὸν σταυρὸν συμβεβηκότα, τὰς μάστιγας, τὰς
ὕβρεις, καὶ ὅσα ἄλλα ἐπαρῴνησαν εἰς ἐμὲ οἱ υἱοὶ τῶν ἀνθρώπων. ἀλλὰ γὰρ ὁρῶ τὴν
εἰς ᾅδου κατάβασιν πλησιάζουσαν, καὶ τῶν ἀντικειμένων, καὶ ἐχθρῶν τοῦ θεοῦ δυνά-
„ μεων ἐπαναστάσεσιν. διό φημι ὅτι θλῖψις ἐγγύς, ὅτι οὐκ ἔστιν ὁ βοηθῶν. πῶς γὰρ οὐχ
ὑπερβάλλουσα ταύτην καὶ μεγίστη θλῖψις αὕτη ἐκείνη, ἐν ᾗ οὐκ ἔστιν ὁ βοηθῶν; ὁ μὲν γὰρ ἐπὶ
σωτηρίᾳ τῶν ἐν ᾅδου ψυχῶν παρῆν, ἐκ μακρῶν αἰώνων τὴν ἄφιξιν αὐτοῦ περι-
μενουσῶν, καὶ κατῆγε θύρας χαλκᾶς συντρίψων, καὶ μοχλοὺς σιδηροῦς συνθλάσων,
καὶ τοὺς πάλαι δεσμίους ᾅδου ἐλευθέρους ἀνήσων· ὃ καὶ γέγονεν, ὅτε πολλὰ σώματα τῶν
κεκοιμημένων ἁγίων ἀναστάντα συνεισῆλθον αὐτῷ εἰς τὴν ἀληθῶς ἁγίαν τοῦ θεοῦ
πόλιν· αἱ δὲ δυνάμεις αἱ ἀντικείμεναι, πρὸς τοῖς τῶν ἀνθρώπων κακοῖς ἀπεστρα-
τεύοντο αὐτῷ, λύπην οὐ μικρὰν καὶ θλῖψιν αὐτῷ παρέχουσαι, ἀποκλαομένῳ καὶ ἐπ'
αὐταῖς δι' ὑπερβολὴν ἀγαθότητος. ἀλλὰ γὰρ τηρεῖ τινα τρόπον ταῦτα πάντα λέλε-
κται, ὡς ἐκ προσώπου αὐτοῦ ἐν μήτρᾳ κυοφορηθέντος, καὶ ἀπὸ γαστρὸς μητρὸς γε-
γεννημένου, ὃν ἐφάσκομεν εἶναι τὸν ἀμνὸν τοῦ θεοῦ. τούτῳ γὰρ καὶ συμβαίνει τὰ περὶ
τὸ πάθος, ὡς καὶ τὰ τῆς ἐνσάρκου γενέσεως ἥρμοζε. τὸ γοῦν γεννηθέν, καὶ ἀποθνήσκει·
τὸ δὲ θνῆσκον οὐκ ἄλλως θανάτου τυγχάνει, ἢ πρότερον ὁδεῦσαν διὰ γενέσεως. ταῦτ'
οὖν διέξεισιν ὁ σωτὴρ καὶ κύριος ἡμῶν, οὐ καθὸ ἄσαρκος καὶ ἀσώματος ὑπάρχει
τὴν φύσιν, οὐδὲ καθὸ θεοῦ λόγος καὶ θεὸς ἐπινοεῖται, ἀλλὰ καθ' ὃ οἷός τε ἦν πρὸς τὸν
πατέρα εὐχῇ λέγειν, ὅτι σὺ εἶ ὁ ἐκσπάσας με ἐκ γαστρός, ἡ ἐλπίς μου ἀπὸ μα-
„ στῶν τῆς μητρός μου. ἐπὶ σὲ ἐπερρίφην ἐκ μήτρας, ἀπὸ γαστρὸς μητρός μου θεός
„ μου εἶ σύ. ἔτι δὴ οὖν πρὸς τῷ πάθει γεγονώς, εὔχεται τὰ προκείμενα πρὸς τὸν
„ πατέρα, καὶ τοσούτων, φησί, μελλόντων με περιίστασθαι ἀντικειμένων ἐνεργειῶν,
καὶ δαιμόνων ἀκαθάρτων, καὶ πνευματικῶν πονηρίας, καὶ ἐπὶ πᾶσι τοῦ πάντων
χείρονος αὐτοῦ δὴ τοῦ ἄρχοντος τοῦ αἰῶνος τούτου, οὓς τῆς κακίας ἕνεκα θῆρας πονηροὺς
ὀνομάζειν ἄξιον, καὶ ἤτοι ταύρους ἀγρίους ἢ μόσχους ἢ λέοντας ἢ κύνας, μέλλων τε πρὸς
ἅπαντας ἵστασθαι, καὶ μηδὲν ἀγαθὸν εἰς αὐτοὺς ἐνεργεῖν, τῷ μηδὲν παραδέχεσθαι
αὐτοὺς τῶν ἐμῶν ἀγαθῶν, δι' ἄκραν κακίας ἕξιν, ἀλλὰ μηδὲ βοηθοῦ μηδὲ συνερ-
γοῦ τυγχάνων τινὸς τῶν προειρημένων, εἰς τὸν ὑπὲρ τῶν ἐν ᾅδου ψυχῶν ἆθλον, πῶς

" οὐκ ἂν εὐλόγως εἴποιμ' ὅτι θλῖψις ἐγγὺς, ὅτι οὐκ ἔστιν ὁ βοηθῶν; τὸ μὲν οὖν τὰς πονηρὰς καὶ ἀντικειμένας δυνάμεις μὴ συνεργεῖν αὐτῷ μηδὲ βοηθεῖν ἐπ' ἀγαθὸν αὐτῷ, νομιζόμενον οὐδὲν ἦν θαυμαστόν. τὸ δὲ πάντων μέγιστον τῆς θλίψεως τῆς μάλιστα πιεζούσης αὐτὸν τότε ἦν ἄρα, τὸ μηδένα μηδὲ τῶν αἰσίων καὶ δεξιῶν ἀγγέλων, μηδὲ μὴν τῶν θείων δυνάμεων, τολμᾶν ἐπιβαίνειν τοῖς τοῦ θανάτου βασιλείοις, μηδὲ συνεργεῖν ἐπὶ βοηθείᾳ τῶν αὐτόθι ψυχῶν. μόνῳ γὰρ αὐτῷ τοῦτ' ἀτρεμὲς ἦν, ἐπεὶ καὶ μόνῳ ἠνεῴχθησαν πύλαι θανάτου, καὶ μόνον αὐτὸν πυλωροὶ ᾅδου ἰδόντες ἔπτηξαν, αὐτός τε ὁ τὸ κράτος ἔχων τοῦ θανάτου, ὑπεκστὰς τῶν βασιλείων θρόνων, ἅτε μόνον αὐτὸν ἐπιγνοὺς ἑαυτοῦ κύριον, ἐκάλησεν αὐτὸν δεήσει καὶ ἱκετηρίᾳ μαλακῶς, κατὰ τὰ δηλούμενα ἐν τῷ Ἰὼβ περὶ τούτων. πλὴν ἀλλὰ τὴν ἀσεβῆ τοῦ τυράννου καταδυναστείαν τοσοῦτον ὁρᾶν ἰσχύουσαν, ὡς μηδένα ἄλλον τολμᾶν τῶν κατ' οὐρανὸν ἐν τοῖς αὐτόθι χωρίοις συμπαρεῖναι αὐτῷ, καὶ τῇ τῶν αὐτόθι ψυχῶν
" συνεργεῖν σωτηρίᾳ, εἰκότως φησὶν, ὅτι θλῖψις ἐγγὺς, ὅτι οὐκ ἔστιν ὁ βοηθῶν, ἑνὸς μόνου τοῦ κἀκεῖσε βοηθεῖν αὐτῷ δυναμένου, καταλελοιπότος αὐτὸν, ὡς ἂν εἰς πάντας ἀνακηρυχθείη τὸ λαμπρὸν καὶ ἐξαίρετον τῆς ἰδίας αὐτοῦ προαιρέσεως, τῆς τε κατὰ πάντων νίκης. καὶ ἐπειδήπερ ὁ μόνος αὐτῷ βοηθεῖν δυνάμενος οὐκ ἦν αὐτῷ τότε βοηθὸς, εἰκό-
" τως ἀρχόμενος ἔλεγε τὸ, ἠλεὶ ἠλεὶ λαμμᾶ σαβαχθανὶ, τοῦτ' ἔστι θεέ μου θεέ μου ἱνατί
" ἐγκατέλιπές με; συλλαμβανομένῳ μὲν οὖν καὶ κυοφορουμένῳ ὑπὸ τῆς ἁγίας παρθένου δηλουμένῳ ἡ πατρικὴ δύναμις συνῆν, ὅτε πνεῦμα ἅγιον ἐπῆλθε τῇ παρθένῳ, καὶ δύναμις ὑψίστου ἐπισκίασεν αὐτῇ, αὐτός τε ὁ πατὴρ τὸν γεννώμενον, ὡς ὁ λόγος παρέστησεν, ἀπὸ τῆς γαστρὸς ἐξέσπασεν· ἀποδυομένου δὲ παρὰ τὸν καιρὸν τοῦ πάθους πρὸς τὴν κατὰ τοῦ θανάτου πάλην, οὐκέτι βοηθὸς αὐτῷ παρῆν. τοῦτο γοῦν αὐτῷ μαρτυρίῳ πιστοῦται. τὸ γὰρ, ἠλεὶ ἠλεὶ λαμμᾶ σαβαχθανὶ, εἰρημένον αὐτῷ ἐπὶ τοῦ σταυροῦ, καὶ ὑπὸ τοῦ ψαλμοῦ προφητικῶς ἀναπεφωνημένον, καὶ ὅτι θλῖψις ἐγγὺς, ὅτι οὐκ ἔστιν ὁ βοηθῶν, τί ἕτερον ἐδήλου, ἢ ὅτι ὡς μέγας ἀθλητὴς τοῖς τοσούτοις ἀντιπάλοις προσβεβλημένος ἦν, ἀγωνοθετοῦντος καὶ βραβεύοντος τοῖς γινομένοις τοῦ ἐπὶ πᾶσι θεοῦ; ἔφορον δ' οὖν τῶν πραττομένων παρεκάλει τὸν πατέρα καὶ πάρεδρον, ὡς ἂν δεξιὸν [illegible], αὐτῷ συμπαρεῖναι, ταύτῃ μάλιστα ὅτε μηδ' ὑπῆρχεν αὐτῷ βοηθὸς ἕτερος, ἢ μόνος εἷς ὁ βραβευτὴς τῶν γινομένων. διό φησιν
" εὐχόμενος, μὴ ἀποστῇς ἀπ' ἐμοῦ, ὅτι θλῖψις ἐγγὺς, ὅτι οὐκ ἔστιν ὁ βοηθῶν. ὁρᾶν δὲ ἐν θείοις ὄμμασιν εἶχεν ἐπὶ τοῦ ἰκρίου προσηρτημένου αὐτῷ τοῦ σώματος, τὰς ἔξωθεν ἀμφὶ τὸν ἀέρα τοῦτον ἀγρίους καὶ ἀνθρώποις ἀοράτους δυνάμεις, δίκην οἰωνῶν ὠμοβόρων καὶ τρόπον θηρίων περὶ αὐτὸν ἰλυσπωμένας, καὶ πρὸς τὸ μέλλον ὅσον οὔπω νεκρὸν ἔσεσθαι αὐτοῦ τὸ σῶμα, πανταχόθεν τε συρρεούσας τὰς ἀρχὰς καὶ ἐξουσίας τοῦ ἀέρος, τοῦ πνεύματος τοῦ νῦν ἐνεργοῦντος ἐν τοῖς υἱοῖς τῆς ἀπειθείας, καὶ ἔτι τοὺς ἀμφὶ τὴν γῆν διεσπαρμένους καθ' ὅλης τῆς τῶν ἀνθρώπων οἰκουμένης δαίμονας· εἰκὸς δ' ὅτι καὶ τοὺς ὑποχθονίους ἤδη, καὶ τοὺς ἐν αὐτῷ ταρτάρῳ θῆρας ἀγρίους καὶ φοβερούς, περὶ ὧν Ἠσαΐας πρὸς τὸν ἐκπεπτωκότα τοῦ οὐρανοῦ ἑωσφόρον ἀπο-
" τεινόμενος ἔλεγεν, ὁ ᾅδης κάτωθεν ἐπικράνθη συναντήσας σοι, συνηγέρθησάν σοι
" πάντες οἱ γίγαντες. ταῦτα δὴ οὖν ἅπαντα συνορᾶν ἔξωθεν τὸ ἀνεσκολοπισμένον σῶμα κυκλοῦντα, καὶ παρασκευαζόμενα κατ' αὐτοῦ, τὸ σύστημα αὐτῶν διαγράφει

» φάσκων, περιεκύκλωσάν με μόσχοι πολλοὶ, ταῦροι πίονες περιέσχον με. ἤνοιξαν ἐπ'
» ἐμὲ τὸ στόμα αὐτῶν, ὡς λέων ὁ ἁρπάζων καὶ ὠρυόμενος. ψυχὴν γὰρ, ὡς εἰκὸς, ἀν-
θρωπείαν, καὶ τὴν τῶν πολλῶν παραπλησίαν, πλέον δὲ οὐδὲν ἡγούμενοι εἶναι τὴν τὸ
σῶμα ἰησοῦ κατασκηνοῦσαν, ἤνοιξαν τὸ στόμα οἱ προειρημένοι, ὡς ὁμοίως ταῖς
» λοιπαῖς τῶν ἀνθρώπων ψυχαῖς καὶ αὐτὴν καταπιούμενοι. διό φησιν, ἤνοιξαν ἐπ'
» ἐμὲ τὸ στόμα αὐτῶν ὡς λέων ὁ ἁρπάζων καὶ ὠρυόμενος. οἷς ἑξῆς ἐπιλέγει, ὡσεὶ
» ὕδωρ ἐξεχύθην. ὅπερ αἰσθητῶς μὲν καὶ κατὰ τὴν ἱστορίαν εἴποι ἄν τις πεπληρῶσθαι,
» ὅτε εἷς τῶν στρατιωτῶν, κατὰ τὸν εὐαγγελιστὴν ἰωάννην, τοῦ ἀμνοῦ τοῦ θεοῦ λόγχῃ τὴν
» πλευρὰν ἔνυξε, καὶ ἐξῆλθεν εὐθὺς ὕδωρ καὶ αἷμα. πλὴν ἀλλὰ καὶ τὴν ὅλην τῆς
» πνευματικῆς φύσεως νέκρωσιν δηλοῦν ἔοικε δι' ὧν φησιν, ὡσεὶ ὕδωρ ἐξεχύθην,
» καὶ διεσκορπίσθη πάντα τὰ ὀστᾶ μου. ἐγενήθη ἡ καρδία μου ὡσεὶ κηρὸς τηκόμενος
» ἐν μέσῳ τῆς κοιλίας μου. ἐξηράνθη ὡς ὄστρακον ἡ ἰσχύς μου, καὶ ἡ γλῶσσά μου κεκόλλη-
» ται τῷ λάρυγγί μου. τί γὰρ ἂν ἄλλο ταῦτα πάντα σημαίνοι, ἢ νεκροῦ σώματος σύ-
» στασιν; ἐπιφέρει γοῦν εὐθὺς λέγων, καὶ εἰς χοῦν θανάτου κατήγαγές με. ταῦτα μὲν
οὔπω γενόμενα προβλέπων, ὡς ἐγγὺς δὲ καὶ πλησίον ἤδη ἑστῶτα, καὶ περικυκλοῦν-
τα αὐτὸν, ἔλεγεν. αὖθις δὲ ἐπαναλαβὼν τὰ ἤδη προπεπραγμένα εἰς τὴν τῶν
μελλόντων συμβήσεσθαι παραμυθίαν, οἷα ὑπέμεινεν ἐπιβουλευθεὶς, διδάσκει λέ-
» γων, ὅτι ἐκύκλωσάν με κύνες πολλοὶ, συναγωγὴ πονηρευομένων περιέσχον με.
διὰ τούτων, ὡς εἰκὸς, δηλῶν ὁμοῦ μὲν καὶ τοὺς στρατιώτας, ὁμοῦ δὲ καὶ τοὺς ἐκ πε-
» ριτομῆς ἐπαναστάντας αὐτῷ. οἱ μὲν γὰρ στρατιῶται τοῦ πιλάτου παραλαβόντες τὸν
» ἰησοῦν εἰς τὸ πραιτώριον, συνήγαγον ὅλην τὴν σπεῖραν ἐπ' αὐτὸν, καὶ ἐκδύσαν-
» τες αὐτὸν, χλαμύδα κοκκίνην περιέθηκαν αὐτῷ, καὶ πλέξαντες στέφανον ἐξ ἀ-
» κανθῶν ἐπέθηκαν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ, καὶ κάλαμον ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ, καὶ γονυπε-
» τήσαντες ἔμπροσθεν αὐτοῦ, ἐνέπαιζον αὐτῷ λέγοντες, χαῖρε ὁ βασιλεὺς τῶν ἰου-
» δαίων. καὶ ἐμπτύσαντες εἰς αὐτὸν, ἔλαβον τὸν κάλαμον, καὶ ἔτυπτον εἰς τὴν κεφα-
» λὴν αὐτοῦ. καὶ ὅτε ἐνέπαιξαν αὐτῷ, ἐξέδυσαν αὐτὸν τὴν χλαμύδα, καὶ ἐνέδυσαν
» αὐτὸν τὰ ἱμάτια αὐτοῦ, καὶ ἀπήγαγον αὐτὸν εἰς τὸ σταυρῶσαι· μονονουχὶ ἔργῳ πλη-
» ροῦντες τὸ, ὅτι ἐκύκλωσάν με κύνες πολλοὶ, συναγωγὴ πονηρευομένων περιέσχον
» με. ἀλλὰ καὶ τὸ, ὤρυξαν χεῖράς μου καὶ πόδας μου, ἐξηρίθμησαν πάντα τὰ ὀστᾶ μου,
» καὶ ἔτι τὸ, αὐτοὶ δὲ κατενόησαν καὶ ἐπεῖδόν με, καὶ τὸ, διεμερίσαντο τὰ ἱμάτιά μου
» ἑαυτοῖς, καὶ ἐπὶ τὸν ἱματισμόν μου ἔβαλον κλῆρον, αὖθις ἐπλήρουν, ὅτε ἥλοις αὐ-
τοῦ τὰς χεῖρας καὶ τοὺς πόδας τῷ σταυρῷ κατέπειραν, καὶ ὁπηνίκα τὰ ἱμάτια αὐτοῦ
» λαβόντες διεμερίσαντο ἑαυτοῖς. ὁ γοῦν ἰωάννης ἱστορεῖ λέγων, οἱ οὖν στρατιῶται ὅτε
» ἐσταύρωσαν τὸν ἰησοῦν, ἔλαβον τὰ ἱμάτια αὐτοῦ, καὶ ἐποίησαν τέσσαρα μέρη, ἑκάστῳ
» στρατιώτῃ μέρος. τὸν χιτῶνα δὲ, ὅτι ἄρραφος ἦν, ἐκ τῶν ἄνωθεν ὑφαντὸς δι' ὅλου,
» εἶπον πρὸς ἀλλήλους, μὴ σχίσωμεν αὐτὸν, ἀλλὰ λάχωμεν περὶ αὐτοῦ τίνος ἔσται, ἵνα
» πληρωθῇ ἡ γραφὴ ἡ λέγουσα, διεμερίσαντο τὰ ἱμάτιά μου ἑαυτοῖς, καὶ ἐπὶ τὸν ἱμα-
» τισμόν μου ἔβαλον κλῆρον. οἱ μὲν οὖν στρατιῶται ταῦτα ἐποίουν. καὶ ματθαῖος δὲ τοῖς γε-
» γενημένοις τὸν τρόπον μαρτυρεῖ λέγων, σταυρώσαντες δὲ αὐτὸν, διεμερίσαντο τὰ ἱμά-
» τια αὐτοῦ, βάλλοντες κλῆρον, ἵνα πληρωθῇ τὸ ῥηθὲν διὰ τοῦ προφήτου, διεμερίσαντο
» τὰ ἱμάτιά μου ἑαυτοῖς, καὶ ἐπὶ τὸν ἱματισμόν μου ἔβαλον κλῆρον. καὶ καθήμενοι ἐτή-

ρουν

ῥύσεται αὐτόν. κύνες δὲ πολλοὶ κυκλοῦντες αὐτὸν, καὶ συναγωγὴ πονηρευομένων, οἱ ἐκ
περιτομῆς ἄρχοντες τῶν ἰουδαίων, οἵ τε γραμματεῖς καὶ οἱ ἀρχιερεῖς, καὶ οἱ φα-
ρισαῖοι, οἱ καὶ τὸ πᾶν ἀναπείσαντες πλῆθος ἐξαιτήσασθαι τὸ αἷμα αὐτοῦ καθ' ἑαυ-
τῶν, καὶ κατὰ τῶν ἰδίων τέκνων. σαφῶς γοῦν ὁ ἠσαΐας κύνας αὐτοὺς ἀποκαλεῖ φάσκων,
πάντες κύνες ἐνεοὶ, οὐ δυνάμενοι ὑλακτεῖν. δέον γὰρ αὐτοὺς, εἰ καὶ μὴ ποιμένων τρό-
πον ἀνειλήφεσαν, ἀλλὰ δίκην γοῦν ἀγαθῶν κυνῶν, τὴν τοῦ δεσπότου λογικὴν ποί-
μνην καὶ τὰ πρόβατα τοῦ οἴκου ἰσραὴλ φυλάττοντας, ἐπιστημονικῶς ὑλακτεῖν,
σαίνοντας μὲν καὶ ἐπιγινώσκοντας τὸν ἑαυτῶν δεσπότην καὶ ἀρχιποιμένα, πάσῃ τε
φυλακῇ τὴν πεπιστευμένην αὐτοῖς ποίμνην φρουροῦντας, ὑλακτεῖν δὲ, εἰ ἄρα, κατὰ
τῶν ἔξωθεν ἐπιβουλευόντων τῇ ποίμνῃ· οἱ δὲ κυνῶν τρόπον ἐνεῶν ὡς ἀληθῶς καὶ με-
μηνότων τοὺς ὑλαγμοὺς ἔφερον, τὰ πρόβατα τοῦ ποιμένος ἐξαγριοῦντες, ὥστε
εἰκότως αὐτοῖς ἁρμόζειν τὸ, περιεκύκλωσάν με κύνες πολλοὶ, συναγωγὴ πονηρευο-
μένων περιέσχον με. καὶ πάντες δὲ οἱ εἰς δεῦρο τὸν ὅμοιον τρόπον ἐκείνοις δια-
πραττόμενοι, ἐν τῷ βλασφημεῖν καὶ ὑλακτεῖν τὸν χριστὸν τοῦ θεοῦ, οὐκ ἂν ἀλλοιότεροι
ἐκείνων λογισθεῖεν. ἀλλὰ καὶ οἱ, δίκην τῶν τότε ἀσεβούντων στρατιωτῶν, ἀνασταυ-
ροῦντες τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ καὶ παραδειγματίζοντες, οὐκ ἂν τῆς ἐκείνων μακρὰν γέ-
νοιντο διαθέσεως. πάντες οὖν εἰσέτι καὶ νῦν οἱ τὸ σῶμα τοῦ χριστοῦ, τουτέστι τὴν ἐκ-
κλησίαν, λωβώμενοι, χεῖρας αὐτοῦ καὶ πόδας καὶ προσέτι τὰ ὀστέα διαχλευάζονται,
εἴ γε πάντες ἓν σῶμά ἐσμεν ἐν χριστῷ, ὁ δὲ καθεῖς ἀλλήλων μέλη, καὶ οὐκ ἂν εἴποι
ἡ κεφαλὴ τοῖς ποσὶ, χρείαν ὑμῶν οὐκ ἔχω, ὡς οὐδὲ ταῖς χερσὶν οἱ ὀφθαλμοί. κατὰ
γοῦν τοὺς καιροὺς τῶν διωγμῶν, εἴποτέ τινα κατὰ τῶν μελῶν τοῦ χριστοῦ πρὸς τῶν ἐ-
χθρῶν καὶ πολεμίων ἐνεργοῖτο, εἴποι ἂν καὶ περὶ αὐτῶν οὐκ ἀκαίρως τὸ, ὤρυξάν μου χεῖ-
ράς μου, καὶ πόδας μου, ἐξηρίθμησαν πάντα τὰ ὀστᾶ μου. αὐτοὶ δὲ κατενόησαν καὶ
ἐπεῖδόν με. τότε δὲ καὶ διαμερίζονται τὰ ἱμάτια αὐτοῦ ἑαυτοῖς, καὶ ἐπὶ τὸν ἱματι-
σμὸν αὐτοῦ βάλλουσι κλῆρον, ὅτε τὸν τοῦ λόγου κόσμον, ἤτοι τὰς λέξεις τῶν θείων γρα-
φῶν, ἄλλοτε ἄλλως ἕκαστος διαφθείρων ἐπισπᾶται, καὶ ὅτε τὰς περὶ αὐτοῦ δόξας δια-
στρόφοις διδασκαλίαις ἀπολαμβάνουσιν, ὁποῖα συνήθης τοῖς ἀθέοις αἱρεσιώταις ποι-
εῖν. ἐπὶ πᾶσι τούτοις πρὸς τὸν ἑαυτοῦ θεὸν καὶ κύριον καὶ πατέρα τὴν εὐχὴν ἀπο-
τείνας ἐπιφέρει λέγων, σὺ δὲ κύριε μὴ μακρυνῇς τὴν βοήθειάν μου. ὡς γὰρ εἰς βρα-
χὺ καταληφθεὶς πρὸς τὴν τοῦ ἀγῶνος ἐπίδειξιν, καὶ μόνος δίχα βοηθοῦ πρὸς τὸν
θάνατον ἀποδυσάμενος, εὖ εἰδὼς τὴν βοήθειαν τὴν παρὰ τοῦ πατρὸς οὐκ ἄλλως αὐ-
τῷ γενήσεσθαι, ἢ διὰ τῆς ἐκ νεκρῶν ἀναστάσεως, εἰκότως ἐπὶ τοῦ παρόντος εὔχεται
διεξόδου τυχεῖν τῆς τῶν ἀντιπάλων παρατάξεως. διό φησι, σὺ δὲ κύριε μὴ μα-
κρυνῇς τὴν βοήθειάν μου, εἰς τὴν ἀντίληψίν μου πρόσχες. διὰ γὰρ τῆς σῆς βοηθείας ἡ ἀν-
τίληψίς μοι γενήσεται. δι' ἣν ἀντίληψιν ὁ πᾶς εἰκότως προσγέγραπται ψαλμὸς, ὑ-
πὲρ τῆς ἑωθινῆς ἀντιλήψεως. εἰς τὴν ἀντίληψίν τοιγαροῦν πρόσχες, παρέχων μοι
τὴν ὅσον οὔπω κατὰ τὴν ἕω ἐκ νεκρῶν ἀναστάσεως ἀντίληψιν, ἧς ἐλπίζω τεύξεσθαι,
ἐπειδὴ μὴ μακρύνας μου αὐτὴν, ῥῦσαι ἀπὸ ῥομφαίας τὴν ψυχήν μου, καὶ ἐκ χει-
ρὸς κυνὸς τὴν μονογενῆ μου. ἐπειδὴ σῶσόν με ἐκ στόματος λέοντος καὶ ἀπὸ κεράτων
μονοκερώτων τὴν ταπείνωσίν μου. δι' ὧν ἡγοῦμαι αὐτὸν τὰς καταχθονίους αἰνίττε-
σθαι δυνάμεις, ὧν οὐ καθ' ἡμᾶς ἂν εἴη κατ' εἶδος διαστείλασθαι καὶ διελεῖν, ὅπως ἡ

μένη τις αὐτῶν ῥομφαία οὖσα διέτεινε κατὰ τῆς ψυχῆς τοῦ σωτῆρος ἡμῶν· ἡ δέ τις
κύων οὖσα θανάτου, τὴν θανατηφόρον χεῖρα προὐβάλλετο, εἰς τὸ καθάψασθαι
αὐτῆς. διό φησι, ῥῦσαι ἀπὸ ῥομφαίας τὴν ψυχήν μου, καὶ ἐκ χειρὸς κυνὸς τὴν μο-
νογενῆ μου. ἄλλη δέ τις πονηρὰ καὶ τῶν ἐκεῖσε θηρίων ἡγουμένη δύναμις, λέων
προσαγορευομένη, τὸ πλατὺ καὶ ἀχανὲς τοῦ θανάτου στόμα διανοίξασα, μετὰ τῶν
ἄλλων τῶν εἰς ᾅδου καθιόντων καὶ τὴν αὐτοῦ ψυχὴν καταπιεῖν ὥρμητο, ὡς τοὺς
πάλαι προτέρους κατέπιεν ὁ θάνατος ἰσχύσας, οὐχ ἕτερος ὢν τοῦ ἐνταῦθα λέοντος, οὗ
τὸ στόμα κατὰ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ἀνεῴξαντος, ἀφ' οὗ καὶ αὐτὸν σωθῆναι τὸν πατέρα
παρακαλεῖ λέγων, σῶσόν με ἐκ στόματος λέοντος. εἶεν δὴ αὖ καὶ ἄλλαι τινὲς πονηραὶ
καὶ θεόμαχοι δυνάμεις τῷ μονοκέρωτι τοῦ θεοῦ ἀντιπαρατάττουσαι καὶ ἀντιπαρε-
ξάγειν αὐτὸν ἐπιχειροῦσαι, ἀφ' ὧν καὶ αὐτῶν ὁ τοῦ θεοῦ μονόκερως, αὐτὸς ὁ κύριος
ἡμῶν μόνον τὸν πατέρα κέρας ἔχων, τὴν ἑαυτοῦ ταπείνωσιν ῥυσθῆναι ἀξιοῖ, λέγων,
καὶ ἀπὸ κεράτων μονοκερώτων τὴν ταπείνωσίν μου. ποίαν δὲ ταπείνωσιν, ἢ ταύ-
την αὐτήν, καθ' ἣν ἐν μορφῇ θεοῦ ὑπάρχων ἐταπείνωσεν ἑαυτὸν καὶ ἐκένωσε,
γενόμενος ὑπήκοος μέχρι θανάτου, θανάτου δὲ σταυροῦ; ἀλλὰ γὰρ ἐπὶ τοσοῦτον κατελθών,
καὶ μέχρι τούτου φθάσας, λέγω δὴ μέχρι τῆς ἐν τῷ ᾅδῃ ῥομφαίας, καὶ τῆς χειρὸς τοῦ
αὐτόθι λεγομένου κυνός· ὅθεν καὶ παῖδας Ἑλλήνων εἰκὸς τοιοῦτόν τινα παρακούσαν-
τας κύνα θανάτου, καὶ τοῦτον τρικέφαλον ἀναζωγραφεῖν· καὶ μέχρι δὲ τῆς φάρυγ-
γος τοῦ προδεδηλωμένου λέοντος ἥκων, καὶ τὴν ταπείνωσιν αὐτοῦ τοῖς ἀντιπάλοις
καὶ θεομάχοις μονοκέρωσιν ὑποστρώσας, καὶ ἐπὶ τοῦτό γε τέλος τὴν πᾶσαν οἰκονομίαν
τῆς ἑαυτοῦ κενώσεώς τε καὶ ταπεινώσεως στήσας, κἄπειτα δεξάμενος ἤδη λοιπὸν
τυχεῖν τῆς βοηθείας καὶ τῆς παρὰ τοῦ πατρὸς ἀντιλήψεως, ἐπιλέγει, σὺ δὲ κύριε μὴ
μακρύνῃς τὴν βοήθειάν μου, εἰς τὴν ἀντίληψίν μου πρόσχες. καὶ τοῦτ' εἰπὼν οὐκ εἰς μα-
κρὰν ἐπηκόου τοῦ πατρὸς τυγχάνει, μὴ μακρυνθέντος, μηδὲ τὸ βραχύτατον ὑπερ-
τεθέντος, αὐτοῖς δὲ ἔργοις μονονουχὶ φήσαντος αὐτῷ, ἔτι λαλοῦντός σου, ἐρῶ ἰδοὺ
πάρειμι. καὶ δὴ τοῦτ' αἰσθόμενος, τῆς τε πατρικῆς βοηθείας, καθάπερ ηὔξατο, τυχών,
ἐντεῦθεν λοιπὸν ἀπάρχεται τοῦ ἐπινικίου ὕμνου, ὑπὲρ τῆς ἑωθινῆς ἀντιλήψεως
τὸν ψαλμὸν ποιούμενος, ἐν οἷς φησι, διηγήσομαι τὸ ὄνομά σου τοῖς ἀδελφοῖς μου, ἐν
μέσῳ ἐκκλησίας ὑμνήσω σε. πρότερος μὲν οὖν τοῖς ἑαυτοῦ μαθηταῖς καὶ ἀποστόλοις
ἐπαγγέλλεται τὰ τῆς ἐπ' αὐτῷ χαρᾶς καὶ ἀγαλλιάσεως εὐαγγελίσασθαι, ἀδελφοὺς αὐ-
τοὺς ὀνομάζων. οἷς ἀκόλουθα καὶ ὁ Ματθαῖος διδάσκει λέγων, καὶ ἰδοὺ ὁ Ἰησοῦς ἀπήν-
τησεν αὐταῖς, δηλονότι ταῖς ἀμφὶ τὴν Μαγδαληνὴν Μαρίαν, λέγων, χαίρετε. αἱ δὲ
προσελθοῦσαι ἐκράτησαν αὐτοῦ τοὺς πόδας, καὶ προσεκύνησαν αὐτῷ. τότε λέγει
αὐταῖς ὁ Ἰησοῦς, μὴ φοβεῖσθε, ὑπάγετε, ἀπαγγείλατε τοῖς ἀδελφοῖς μου, ἵνα ἀπέλ-
θωσιν εἰς τὴν Γαλιλαίαν, κἀκεῖ με ὄψονται. ὁ Ἰωάννης δὲ μετὰ τὴν ἐκ νεκρῶν ἀνά-
στασιν εἰσάγει καὶ αὐτὸς τὸν Ἰησοῦν λέγοντα πρὸς τὴν Μαριάμ, μή μου ἅπτου. οὔπω
γὰρ ἀναβέβηκα πρὸς τὸν πατέρα μου, πορεύου δὲ πρὸς τοὺς ἀδελφούς μου, καὶ εἰ-
πὲ αὐτοῖς, ἀναβαίνω πρὸς τὸν πατέρα μου, καὶ πατέρα ὑμῶν, καὶ θεόν μου, καὶ θεὸν
ὑμῶν. πρότερος μὲν οὖν τοῖς ἀποστόλοις αὐτοῦ οὓς ἰδίους ἀδελφοὺς ὀνομάζει, τὸ ὄνο-
μα τοῦ πατρὸς διηγήσασθαί φησι· μετὰ δὲ ἐκείνους, τάξει καὶ ἀκολουθίᾳ τὴν καθ'
ὅλης τῆς οἰκουμένης ἐπὶ τῷ ὀνόματι αὐτοῦ συστᾶσαν ἐκκλησίαν, διδάξειν τὸν πατέ-

κα

καὶ ὕμνον ἐπαγγέλλεται. ὥσπερ γὰρ εἴ τις ἐν μέσῳ μαθητῶν διεξοδικοὺς λόγους ἐπὶ
σοφίᾳ διαφερόντως διδάσκαλος, ὑπὲρ τοῦ κἀκείνους ἀκούσαντας προσυπακοῦ-
σαι· τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ αὐτὸς ἐν μέσῳ ἐκκλησίας, φησὶν, ὑμνήσω σε, ὑπὲρ τοῦ μα-
θοῦσαν τὴν ἐκκλησίαν καὶ ἀκούσασαν περὶ αὐτοῦ, ὃν προσήκει τρόπον, μηκέτι ὡς
τὸ πρὶν τοὺς δαίμονας, ἀλλ᾽ αὐτὸν μόνον τὸν πάντων θεὸν, διὰ τοῦ καταγγείλαντος
αὐτὸν ὑμνεῖν. ταῦτα προτάξας ὑπισχνούμενος, σφόδρα ἀκολούθως ἐνθένδε ἤ-
δη προστάττει τῇ ἐκκλησίᾳ καὶ τοῖς αὐτοῦ ἀδελφοῖς ὑμνεῖν τὸν πατέρα. διό φησιν,
οἱ φοβούμενοι τὸν κύριον αἰνέσατε αὐτὸν, ἅπαν τὸ σπέρμα Ἰακὼβ δοξάσατε αὐτόν.
καὶ, φοβηθήτωσαν ἀπ᾽ αὐτοῦ ἅπαν τὸ σπέρμα Ἰσραὴλ, ὅτι οὐκ ἐξουδένωσεν οὐ-
δὲ προσώχθισε τῇ δεήσει τοῦ πτωχοῦ, οὐδὲ ἀπέστρεψε τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ἀπ᾽ ἐ-
μοῦ, καὶ ἐν τῷ κεκραγέναι με πρὸς αὐτὸν εἰσήκουσέ μου. δι᾽ ὧν σαφῶς παρίστησι
τῶν προωνομασμένων κακῶν τὴν ἀπαλλαγήν. εἰ γὰρ ἐν τῷ κεκραγέναι πρὸς αὐ-
τὸν εἰσήκουσεν αὐτοῦ, ηὔξατο δὲ ῥυσθῆναι ἀπὸ μὲν ῥομφαίας τὴν ψυχὴν αὐτοῦ, ἐκ
δὲ κυνὸς τὴν μονογενῆ αὐτοῦ, καὶ ἔτι ἐκ στόματος λέοντος καὶ ἀπὸ κεράτων μονο-
κερώτων τὴν ταπείνωσιν αὐτοῦ, ἀκόλουθόν ἐστι νοεῖν τούτων ἀπαλλαγὴν εὑρέσθαι
τὸν φήσαντα, ὅτι μὴ προσώχθισεν ὁ θεὸς τῇ δεήσει αὐτοῦ, μηδὲ τὸ πρόσωπον ἀπέ-
στρεψεν ἀπ᾽ αὐτοῦ, ἀλλ᾽ ἐν τῷ κεκραγέναι εἰσήκουσεν αὐτοῦ. διὸ καὶ ὑπῆρξεν αὐτῷ ῥυ-
σθῆναι τῶν τοσούτων, καὶ ἐκ τοῦ θανάτου διαφυγόντι συνδιατελεῖν τοῖς ἑαυτοῦ
μαθηταῖς ὁμοῦ καὶ ἀδελφοῖς, καὶ ὑμνεῖν ἐν μέσῳ ἐκκλησίας τὸν πατέρα. τηρεῖ δὲ
πάλιν ὡς πτωχὸν αὐτὸς ἑαυτὸν ἀποκαλεῖ, συμφώνως τῇ προτέρᾳ παρατεθείσῃ
προφητείᾳ, δι᾽ ἧς πένης καὶ πτωχὸς ὠνομάζετο. ἀλλ᾽ ἐπεὶ καὶ τὴν ἀνάστασιν αὐ-
τοῦ διὰ τούτων παρίστησιν, αὖθις πρὸς τὸν πατέρα ἐπιστρέφων τὸν λόγον, παρὰ σοῦ,
φησὶν, ὁ ἔπαινός μου ἐν ἐκκλησίᾳ μεγάλῃ, τῇ ἐπ᾽ ὀνόματι αὐτοῦ συστάσης ἐξ ἐθνῶν
καθ᾽ ὅλης τῆς οἰκουμένης ἐκκλησίας μνημονευόντων, ἐν ᾗ ὁ περὶ τοῦ σωτῆρος λέγεται
ἔπαινος διὰ παντὸς ᾄδεται, ὑμνούμενος τοῦ πατρὸς αὐτοῦ καὶ συνεργίᾳ. διό φησι, πα-
ρὰ σοῦ ὁ ἔπαινός μου ἐν ἐκκλησίᾳ μεγάλῃ. μεγάλη γὰρ ὡς ἀληθῶς ἡ ἐκκλησία
αὕτη, ἐκ παντὸς γένους ἀνθρώπων συγκεκροτημένη, οὐδὲ συγκρίνεσθαι διὰ τὸ σε-
μνὸν καὶ ὑπερφυὲς τοῦ βίου, καὶ διὰ τὸ τῆς ἐνδομυχίας μέγεθος, ἀξία τῷ Ἰουδαίων ἔθνει,
καὶ τῇ τῶν ἐκ περιτομῆς συναγωγῇ, πάσῃ πτωχείᾳ λόγου καὶ βίου καὶ φρονήμα-
τος καὶ τῆς ἀληθῆς περὶ θεοῦ δόξης ἐσμικρυμμένῃ. εἶτ᾽ ἐπιλέγει, τὰς εὐχάς μου τῷ κυ-
ρίῳ ἀποδώσω ἐνώπιον πάντων τῶν φοβουμένων αὐτόν. φοβουμένους αὐτὸν ἀπο-
καλῶν τὴν πρότερον ὀνομασθεῖσαν ἐκκλησίαν μεγάλην, οἷς ἔλεγεν, οἱ φοβού-
μενοι τὸν κύριον αἰνέσατε αὐτόν. ποίας δὲ εὐχὰς ἀποδώσειν φησὶν, ἢ ἃς ἐπηγγείλατο;
ποίας δὲ ἐπηγγείλατο, ἢ ἐκείνας δι᾽ ὧν ἔφησε, διηγήσομαι τὸ ὄνομά σου τοῖς ἀδελ-
φοῖς μου, ἐν μέσῳ ἐκκλησίας ὑμνήσω σε; εὐχαὶ γάρ εἰσιν αἱ ἐπαγγελίαι, ἃς ἐπαγ-
γειλάμενος δώσειν ἐν μέσῳ ἐκκλησίας διεβεβαιοῦτο. τούτοις ἑξῆς ἐπιλέγει, φά-
γονται πένητες καὶ ἐμπλησθήσονται, καὶ αἰνέσουσι κύριον οἱ ἐκζητοῦντες αὐτὸν, ζή-
σονται αἱ καρδίαι αὐτῶν εἰς αἰῶνα αἰῶνος. μνησθήσονται καὶ ἐπιστραφήσονται πρὸς
κύριον πάντα τὰ πέρατα τῆς γῆς, καὶ προσκυνήσουσιν ἐνώπιον αὐτοῦ πᾶσαι αἱ πα-
τριαὶ τῶν ἐθνῶν. ὅτι τοῦ κυρίου ἡ βασιλεία, καὶ αὐτὸς δεσπόζει τῶν ἐθνῶν. δι᾽ ὧν σφό-
δρα ἀκολούθως τὰ μετὰ τὴν ἀνάστασιν αὐτοῦ κατορθώματα διαφωτεῖ, ἃ καὶ πεπλή-

ρωται διὰ τῆς ἐξ ἁπάντων τῶν ἐθνῶν κλήσεως, διά τε τῆς ἐν τοῖς πέρασι τῆς οἰκουμένης ἀνθρώπων ἐκλογῆς, ὧν αἱ ἐκβάσεις ὀφθαλμοῖς θεωρούμεναι πάντων ἂν γένοιντο τῶν διὰ τοῦ ψαλμοῦ λεγομένων παραστατικαί. πένητες δὲ πάλιν ἡμεῖς, οἱ κατὰ θεὸν πτωχεύοντας ἐκτρέφων ὁ σωτήριος λόγος τῶν νοητῶν καὶ λογικῶν ἄρτων ταῖς ζωοποιοῖς τῶν ψυχῶν τροφαῖς, τὴν αἰώνιον ἡμῖν παρέχει ζωήν. διό φησιν ὁ ψαλ-
» μός, φάγονται πένητες καὶ ἐμπλησθήσονται, καὶ αἰνέσουσι κύριον οἱ ἐκζητοῦντες
» αὐτόν, (ζήσονται) αἱ καρδίαι αὐτῶν εἰς αἰῶνα αἰῶνος. καὶ ὁ ἐπίλογος δὲ τῆς ὅλης προ-
» φητείας μετὰ πάντα ἐπιφέρων, ἀναγγελήσεται τῷ κυρίῳ γενεὰ ἡ ἐρχομένη, καὶ ἀναγ-
» γελοῦσι τὴν δικαιοσύνην αὐτοῦ λαῷ τῷ τεχθησομένῳ, ὃν ἐποίησεν ὁ κύριος. ἀντί-
κρυς δὴ ὁ ἐξ ἐθνῶν προθεσπίζει λαόν, καὶ τὴν διὰ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ συστᾶσαν ἐπὶ τῆς γῆς γενεάν. τίς γὰρ ἂν εἴη ὁ μετὰ ταῦτα τεχθήσεσθαι λεγόμενος τῷ θεῷ λαός, πάλαι μὴ ὤν, μηδ' ὑφεστὼς ἐν ἀνθρώποις, ὕστερον δὲ γεγονώς. ὥστε οὐ μὴ οὖσα τότε, λεγομένη δὲ ἐλεύσεσθαι γενεά, εἰ μὴ αὕτη ἡ διὰ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ἐν παντὶ τῷ κόσμῳ συστᾶσα ἐκκλησία; καὶ ὁ νέος ἐξ ἐθνῶν λαός, ἐφ' ᾧ καὶ διὰ
» Ἠσαΐου τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον θαυμαστικῶς ἀπεφθέγξατο φήσας, τίς ἤκουσε τοιαῦ-
» τα, καὶ τίς ἑώρακεν οὕτως; εἰ ὤδινε γῆ ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ, καὶ εἰ ἐτέχθη ἔθνος εἰσάπαξ.
Ταῦτα μὲν οὖν ἡμεῖς ἐφ' ἕτερα συμβαίνοντες τοῦ καιροῦ διαδραμόντες ἀκροθιγῶς διεξήλθομεν, ἕως δ' ἂν μέχρι τῆς τοῦ σωτῆρος ἡμῶν παρακελεύσεως

* * *

Τῶν σφαλμάτων ἐπανόρθωσις.

3	μα	ἑαυτοῦ.	ἑαυτόν.
13	καὶ ἄνομον	ἐν τοῖς τοῖς τότε	ἐν τοῖς τότε
18	κατάρσια		καθάρσια
24	τοῦτο	ὑοὶς	υἱοῖς
28	καὶ ἀπὸ	τοῦ αὐτοῦ.	τοῦ ἀμνός.
32	παρέλεται	τίνω	τίνειν
	δεκτέον	τίνω	τίνειν
35	Ἰδοὺ	ἐν τέλλομαι	ἐντέλλομαι
		λιμᾶται	λικμᾶται

70 πρὸς τῷ τέλει τῆς σελίδος μετὰ τὸ, ἀναχώρησιν, ταυτὶ πρόσθες, ἐποίησε. εἶτα δὲ τοῦ σώματος αὐτοῦ λη-

72	αὐτοὶ	κατηγητοῦ	καθηγητοῦ
80	δυνάμει	ἐπαλόσθαι	ἐπαλλόσθαι
87	Ανερος	εὐσεβῇ	εὐσεβείη
92	θ' Ὡς	Ὡς περὶ	Περὶ
109	προσηγορείας	ἀπηγορεύεται,	ἀπηγορεύετο,
125	αὐτῶν	αἰγύπτιακῆς	αἰγυπτιακῆς
259	μασι	αὐτῶν	αὐτὸν
207	ἔμμαι.	γεγυμνωμένοις	γεγυμνωμένος

266 τάδε συνάπτον τῷ τῆς σελίδος ἐσχάτῳ στίχῳ μετὰ τὸ, ἀμνὸς τοῦ θεοῦ ὁ αἴρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου. οὗτός ἐστι περὶ οὗ εἶπον, ὀπί-

EXCVDEBAT ROBERTVS STEPHA-
NVS TYPOGRAPHVS REGI-
VS LVTETIAE PARI-
SIORVM, AN. M.
D.XLVI. CAL.
APRIL.

NOLI ALTVM SAPERE